IACOBI CVIACII IVRISCONSVLTI AD TRES POSTREMOS LIB. COD. DN. IVSTINIANI COMMENTARII.

*

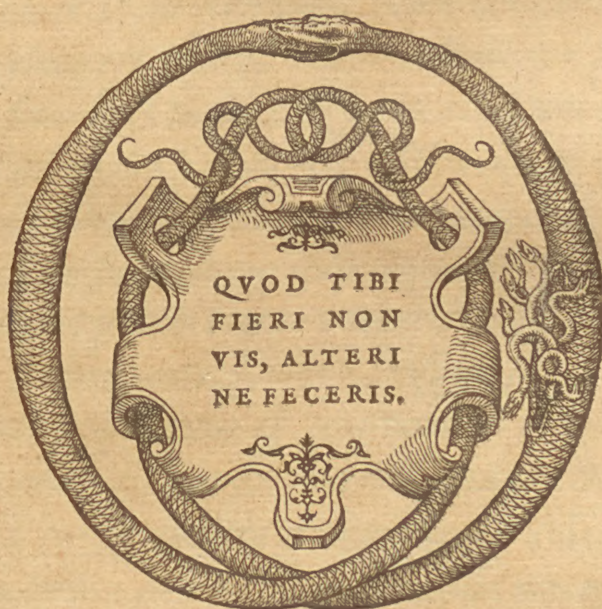
Ad Illustrissimam & Optimam Principem Margaritam Valesiam, Ducem Sabaudiæ & Biturigum.

Eiusdem Commentarij in Tit. Pandectarum de verborum obligationibus.

Πραγματεία *de diuersis temporum præscriptionibus & terminis.*

Obseruationum liber quintus.

Ad amplissimum & doctissimum virum Michaëlem Hospitalium summum Galliæ Cancellarium.

LVGDVNI
APVD IOANN. TORNÆSIVM,
ET GVL. GAZEIVM.

M. D. LXII.

Cum Priuilegio Regis.

ILLVSTRISSIMAE ET OPTIMAE PRINCIPI MARGARITÆ VALESIÆ DVCI SABAVDIÆ ET BITVRIGVM IAC. CVIACIVS S.

VOD *reliquis disciplinis, idem & nostræ accidit olim, Optima & Illustrissima Princeps, vt traderetur & tractaretur malè ab omnibus. Tum quæ lux ceteras extulit, eadem & huic affulsit nostræ. At non idem vindex. Ceteris Franciscus Rex parens tuus nunquam laudatus satis: Nostra parum abfuit vt vindice careret, nisi quod supererat opere paterno, ei explendo te Deus reseruasset. Nam verißimũ hoc & compertißimum est, principem extitisse adhuc nullum, qui puræ Iurisprudentiæ professores fouerit vt tu facis. Qua ex re (dicam quod sentio & mecum sentiunt sani omnes, fremãt licet obstipæ mentes quædam) nulla etiam adhuc schola huic tuæ similis, in qua omnes ius docent castè, purè, cordatè, sine fuco, sine fallacijs: aut si quis tentet sequius, non sedilia, non solia, non, vt paucis omnia complectar, genius scholæ ferat, transferat potius statim, mutetq́ illum, quisquis sit, in meliorem formam. Genius hic propriè tuus est. quamobrem meritò etiam ad te omnia referuntur quæcunq́ hæc schola parit. Sua tibi Baro, sua Duarenus sine exemplo Iurisprudentiæ maximi duces: Mea & ipse peßimus sim, si alij quàm tibi, non omnia tamen, quia non omnia te digna, sed hoc nouum in tres postremos Constitutionum Codicis opus expectatum & expetitum nimis, quod non te indignum forsitan homines iudicaturi sint, vel quòd perfecerit nondum simile alius quisquam, vel quòd totum sit de rebus ad principes pertinentibus. Qua maximè ratione, vt arbitror, veteres Franci, qui principum suorum valde amantes fuerunt, missis nouem alijs libris, hos tres duntaxat Francos fecerunt,*

runt,

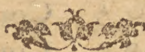
runt, quos equidem amici beneficio habui in manibus semper dum huic operi operam dabam, sed vsui profectò fuere non multùm, nec minus tamen ideo eos legebam libenter. Iuuabat satis veterum Francorum studium & diligentia & principum cura. Eos quibus sum vsus potissimum, Illustrissimæ & Potentissimæ Reginæ Catharinæ Medicææ locupletissima bibliotheca mihi suppeditauit. Tu, opsonia: Illa, instrumenta dedit, nec viris planè iam hoc debetur opus. Te igitur primùm adeo, quia prima abs te fero, altera ratione quod illi repensetur breui curaturus.

Vale, Biturigis VI. *Id. Iul.*

M. D. LXII.

* * *

Index rerum notabilium, quæ in hoc opere continentur.

A

B

C

Cassiod

Consiliarius dicitur legatus 279.
Censura, pro disciplina et iudicatione publica 53.
Centessima vsura 109.
Classici 135.
Comites primi ordinis 250.
Condictio ex mutuo et ex promissu 141.
Curiosi creantur 298.D
Decani 135.
Data plures in eadem aedit. 21.
Decuriales vrbis Romæ 135.

Opinat

Perpetuarij 198.
Pater ciuitatis. 147.
Primates 248.
Primates officij 229.
Primus ordo 58.
Princeps senatus. 58.
Pares 58.
Princeps officij 229.
Principia 273.
Probare i. pronunciare 5.
Probæ nomine 249.
Pueri nobiles appellati qd significet 253.
Purpuram principis adorare 299.
Plumbatarum verbera 30.
Quadruplatores. 15. D.
Quadrimenstrui breues. 36. A.
Picturæ professores. 280.

Togatus

FINIS.

Priuilege du Roy.

CHARLES par la grace de Dieu Roy de France, Aux Preuosts de Paris, Baillifs de Rouen & Orleans, Seneschaulx de Lyon, Guyenne, Tholouze & Poitou, ou leurs Lieutenans, & à chacun d'eux si comme à luy appartiendra Salut. Nostre cher & bien amé Iean de Tournes Libraire & Imprimeur demeurant à Lyon, nous a fait remonstrer qu'il a recouuré vn liure intitulé *Iacobi Cuiacij in tres postremos codicis Dn. Iustiniani libros commentarij, & eiusdem ad tit. digestorum de verborum obligationibus commentarij, De diuersis temporum præscriptionibus & terminis Pragmatia, Obseruationum liber quintus.* Qu'il mettroit volontiers [illegible]lumiere & euidence s'il nous plaisoit sur ce luy ottroyer nos lettres de congé & permission.

NOVS par l'aduis de nostre conseil, Auons audit de Tournes permis & permettons imprimer & faire imprimer lesdits liures, & iceux vendre & debiter [illegible]me durant le temps & terme de six ans, à commencer du iour & datte de la premiere impression desdits liures, Sans que autres Libraires ou Imprimeurs puissent imprimer ou faire imprimer lesdits liures, ne iceux vendre & debiter durant le temps dessusdit, sans le consentement dudit de Tournes, sur peine de confiscation desdits liures & d'amende arbitraire. Si vous mandons, & à chacun de vous commettons & enioignons par ces presentes, Que de l'effect & contenu d'icelles vous faites ledit exposant iouïr & vser pleinement & paisiblement, sans luy faire mettre ou donner, ne souffrir luy estre fait, mis ou donné aucun trouble ou empeschement au contraire : Car tel est nostre plaisir. Donné à Monceaux le XXVI. iour de May, L'an de grace Mil cinq cens soixantedeux, Et de nostre regne le deuxieme.

Par le Roy en son conseil.

De Lomenie.

Acheué d'imprimer le 19. iour de Septembre 1562.

IACOBI CVIACII I. C. AD LIB. X. CODICIS DN. IVSTINIANI COMMENTARII.

De iure fisci. Tit. I.

A IVS fisci cùm dicimus, etiam priuilegium fisci comprehendimus. l. Aelianus. D. de manumis. l. 2. §. de pri. fis. & ideo dubitari potest quid hic tit. De iu. fis. distat à titulo De priuilegio fis. quod quæri etiam potest de titulo De iure dotium, & titulo De priuilegio dotis. Ego animaduerti in tit. De priuil. fis. de eo tantùm priuilegio tractari, quo fiscus tacitam hypothecam habet, & præfertur ceteris creditoribus chirographariis vel hypothecariis. Præfertur verò omnibus etiam priuilegiariis: & chirographariis quidem etiam si antiquiores sint, hypothecarijs verò
B non aliter quàm si antiquiores non sint. quo etiam iure fit, si alij creditores priores egerint, & pecuniam acceperint, vt eam fiscus eis omnimodo pecuniam auferre possit. Cetera fisci iura & priuilegia in hoc titulo & in proximis titulis explicantur. Fiscum interpretantur esse cophinum siue sportam, & inde suffiscum Festo, eóque distare principem à fisco, quo sui cuiusque loculi distant à seipso. rectè. Et consequenter Græci interpretes ita: φίσκος κόφφινος ἐστὶν ᾧ τὰ τῶν δημευομένων ἐτίθετο χρήματα. μετὰ ταῦτα δὲ ταμεῖον γέγονε καίσαρος ἐν ᾧ παρεφυλάττετο τὰ φισκάλια χρήματα καὶ ἐγγύοντα ταμιακὰ ἅτινα τὸ παλαιὸν ὄντα τοῦ δήμου μετηνέχθησαν ἐν τῇ τοῦ βασιλέως οὐσίᾳ. Quapropter existimo fisci appellatione non tantùm sacrum ærarium contineri, id est, sacras largitiones siue thesauros,
C de quibus tamen propriè fiscus dicitur. l. 3. §. de quad. præs. l. 6. C. Th. quor. ap. non rec. Sed & priuatũ, id est, res siue largitiones priuatas Augusti vel Augustæ. l. 1. ĵ. de loca. præd. ciuil. l. 1. ĵ. de collat. fun. fis. ideoq; l. 9. ĵ. hoc tit. quæ loquitur de rerum duntaxat priuatarum susceptoribus, non malè sub hoc titulo posita est. Continetur etiã fisci appellatione arca præfectoria. l. 6. ĵ. de exact. trib. Eodem nomine & pleraque alia significantur, veluti princeps, procurator fiscalis, officium fiscale, statio fiscalis. Habet & plura synonyma, ærarium, ταμεῖον, δημόσιον, publicæ rationes, publicum. quanquã initio publicum siue ærarium ad aliquid separatũ fuerit à fisco, vt dicemus in l. 2. ĵ. de petit. bon. sub.

I. IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. ATTICO ET SEVERO. Si prius quàm fisci rationibus pater vester obligaretur, per-
D fectam prædiorum donationem fecisse fuerit probatus: quod citra fraudem creditorum gestum est, non rescinditur.

Ait, Si prius quàm, ex contractu scilicet vel ex administratione. **Perfectam donationem.**] Perficitur vulgò traditione vel mancipatione, collata in filios, vt in specie proposita, etiam nuda voluntate ex Constitutione D. Pij. l. 4. C. Th. de donat. At hìc insuper fingamus secutam traditionem, & dominium à patre recessisse, quo genere ea etiam donatio, quæ ex nuda voluntate consistit, perfici dicitur exemplo venditionis. l. Titius. D. de resc. vend. l. contractus. §. de fide instru. **Fuerit pro-**
E **batus.**] Donauerat pater filiis emancipatis. hi si donationem obligatione priorem esse probauerint, non tenebuntur actione Pauliana. **Non rescinditur.**] Quia dicit, rescinditur, manifestum est Imperatorem loqui de Pauliana, non de hypothecaria, que rescissoria non est. Adhæc fraudationem creditorum si tollas, ideo rectè Paulianam quoque actionem tollas, hypothecariam non item. Non loquitur etiam de actione in factum, qua fraudator vexatur ita quibusdam bonis dissipatis, vt nusquam appareant. nam hæc etiam rescissoria non est.

II. IMP. GORDIANVS A. SERENO. Inſtar rei iudicatæ obtinere minimè poteſt computatio à tabulariis facta, niſi ſententia procuratoris fuerit comprobata. A

Tabularij eorum quæ publico inferuntur & debentur rationes conficiunt.l.1. & l.miſsi.j.de exact.trib.l.2.j.de numer.l.1.j.de immu.nem.con.l.1.j.de cenſib. Sidonius IIII. Habes procuratorem in negotiis, villicum in prædiis, tabularium in tributis. At quia ob errorem calculi retractari computatio non poteſt, ſi res ita iudicata fuerit errore in ſententia non expreſſo, ne non tam computatio quàm res iudicata retractari videatur.l.2.ſ.de re iud.l.1.ſ.de er.cal.ideo dubitari poteſt an computatio à tabulariis ciuitatum vel prouinciarum facta, rei iudicatæ inſtar habeat, id eſt, an retractari non poſſit. B Imp. ait non habere, id eſt, retractari poſſe, niſi ſi comprobata fuerit ſententia Rationalis. Et generaliter niſi res iudicata vel tranſacta ſit, etiam poſt longum tempus error calculi retractari poteſt. id quod de Reip. rationibus tractás Modeſtinus, tradit in l.calculi.D.de admi. rer. ad ciu.pert. Hæc tamen verba ſubiungit, Sed ſi gratioſè expunctæ dicentur non retractabuntur: vbi exiſtimo legendum, Sed ſi rationes expunctæ: hoc ſcilicet ſenſu, vt diſpunctæ rationes ob errorem calculi retractari poſſint etiam poſt longum tempus, expunctæ non item.l.in omnibus.§. Reip.D. de diu.temp.præſ. Non eſt legendum, Gratioſè. nam quodcumque fit gratioſè in perniciem Reip. nullius momenti eſt.l.præſes. C. de tranſac. denique niſi ſic legas, non eſt quò verbum, Expunctæ, referri poſſit.

C

III. IDEM A. ATTICAE. Si minore pretio, quàm res eſt, aperta fraude emptoris vel gratia, que obligata ſunt fiſco vęnierũt: aditus procurator meus debitam quantitatem inferenti reſtitui ea prædia iubebit.

Ait, **Fraude.**] colluſione. **Vel gratia.**] ſiue fraude emptoris. **Quæ obligata ſunt.**] ſunt autem tacito iure obligata. **Fiſco.**] Omnes vet.lib. à fiſco vænierint. A fiſco. i. à procuratore aut officio eius. **Procurator meus.**] non is qui vendidit, ſed is qui nunc eſt procurator meus. l.vlt. C.ſi aduer.fiſ. **Procurator meus.**] Imò præſes.l.pen.D.de reſc. vend. Non facio differentiam inter proconſulares & pręſidales prouincias, quæ ab Auguſto diu non ſtetit. Sed in quibus non fuerit procurator Cæſaris, in eis dico adeundum eſſe præſidem quoties de fiſcali cauſa agitur. D Errat Alciatus in lib. de magiſtratibus, dum in Proconſulares maximè procuratores miſſos ſcribit. Imò indifferenter εἰς τὰ ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ δήμου, auctore Dione LIII. In eodem ſunt & hæc falſa: Tria genera prouinciarum Auguſtum feciſſe, Non eaſdem populo & Senatui prouincias attribuiſſe, Procuratorem priuatæ rationis Aegyptium magiſtratum eſſe. **Debitam quantitatem.**] Non dicit pretium, ſed debitam quantitatem. Infert igitur fiſco debitor debitam quantitatem non pretium emptori. Fiſcus venditionem reſoluit & emptori pretium reſtituit. Quid fiet ſi priuatus creditor æquè dolo malo aut gratioſè pignora minoris vendiderit? Et placet in eo idem obſeruari, vt ſcilicet offerenti debitori debitam pecuniam is in hoc teneatur, vt rem vel id quod intereſt præſtet, niſi ſi is ſoluendo non ſit, quo caſu oblato pretio res ab emptore reuocatur.l.1.& 3.C. ſi vend. pig. quod in fiſco dici non poteſt qui ſemper eſt ſoluendo. E

IIII. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. MVCATRAVLO. Certa forma ſuper metœcis data eſt, qui iuſſu principis in aliam ciuitatem tranſlati ſunt. nam prædia eorum, quæ antè quàm demigrarent, habuerunt, ſi ab eis diſtracta non ſunt, fiſci rationibus vindicari iam pridem decretum eſt: niſi aliud ſpeciali præcepto auguſta maieſtas decreuerit. Vt igitur à principibus ſalubriter ſtatutum eſt: ita ſaluis his quæ vtiliter placuerunt, parentibus heredes eos exiſtere non oportere, nulla legis ſanctione ſtatutum eſt. F

Mucatraulo.] Antea malè, Niceti. Eſt & in eodem nomine erratum in l.10.ſ. qui acc.non poſ.l.7.ſ.de reſc.vend.l.15.ſ.de poſt.& redemp.ab hoſt.l.8.ſ. de pac. **Metœcis.**] Μέτοικοι ſunt coloni qui ex vna ciuitate in aliam migrant. quod non fit niſi iuſſu principis.l.idem Vlp.§.vlt.D.de exc.tut. Auctor Panegyrici Flauienſium ad Conſtantinum Imperatorem. Diuus pater tuus Flauiam ciuitatem Heduorum voluit erigere metœcis vndique transferendis. Apollonius Tyaneus in Epiſt. ἅπαντες ἀστικοὶ καὶ οἱ μέτοικοι. Alij enim ſunt in eadem ciuitate originarij, alij μέτοικοι, qui & incolæ dicuntur. Poſterior ætas aduenas quoque eos appellaſſe videtur, vnde vox Gallica orta eſt, *Aubanoys*, & in Baſilicis Gallicis, *auenage*. G Sed non ita Latini, quibus aduena is eſt qui in aliena ciuitate moratur ad tempus.l.heres.§.proinde.D.de iud.l.pupillus.D.de ver.ſig. Conſtituitur autem in hac lege vt τῶν μετοίκων prædia in fiſcum redigantur quæ ab eis diſtracta non fuerint, niſi ſpecialiter id eis princeps

A ceps concesserit vt ea sibi retinerent, vt tamen non arceantur à successione parentum in ea ciuitate relictorum ex qua migrarunt. Igitur postea sibi ex successione in eadem ciuitate bona adquirere possunt. Ex alia causa forsitan non æquè. arg. l. milites. D. de re milit.

V. EXEMPLVM SACRARVM LITERARVM EORVNDEM AA. AD FLACCVM. Prohibitum est cuiuscunque bona, qui fisco locum fecisse existimabitur, capi prius, quàm à nobis forma fuerit data. Et vt omni prouisionis genere occursum sit Cæsarianis: sancimus B licere vniuersis quorum interest, obiicere manus his, qui ad capienda bona alicuius venerint, qui succubuerit legibus: vt etiamsi officiales ausi fuerint à tenore datæ legis desistere, ipsis priuatis resistentibus, à facienda iniuria arceantur. Tunc enim is cuius interest bona alicuius non interpellari, officialibus volentibus ea capere, debet adquiescere: cùm literis nostris cognouerit, non ex arbitrio suo Cæsarianos ad capiendas easdem venisse facultates, sed iustitiæ vigorem id fieri statuisse.

C

Cæsariani bona caduca occupare non possunt sine auctoritate principis. Occupantes manu & viribus eorũ quorum interest propulsantur impune. quod & aliis casibus fit iure licito. l. pen. ȷ. de execu. l. deuotũ. ȷ. de metatis. l. vlt. ȷ. de discuss. Huc pertinet quod Paulus scribit v. Sent. titul. De iure fisci. Quotiens sine auctoritate iudicati officiales alicuius bona occupant vel describunt &c. Cæsariani sunt officiales procuratoris Cæsaris, qui & Catholiciani dicũtur in l. penul. §. vlt. s̃. de bo. pros. & ab auctore Paratitli, quem librum habet Pet. Faber vir diuinarum largitionum dote locupletissimus, ad l. 4. s̃. de episc. & cler. Ἐὰν οἱ ταξεῶται ἢ οἱ καθολικιανοὶ &c. Sicut & procurator ipse Catholicus sepissime in libris βασιλικῶν appellatur, & hoc ipso loco. εἰ δὲ καὶ οἱ ὀφφικιάλιοι τοῦ καθολικοῦ ἐπιχειρήσουσι παραβῆναι τὸν νόμον. & in l. 2. s̃. εἰ μὴ ὁ καθολικὸς αὐτὸν βεβαιώσει. & in l. 9. κινδύνῳ τῶν καθολικῶν. D Alij quidam sunt speciales, veluti vicesimæ hereditatum, metallorum, caducorum, Prouinciales sunt catholici. Ideoq; in Constitutione quadam Constantini apud Eusebium lib. x. καθολικὸν Africæ procuratorem interpretari oportet non præf. pretorio. & similiter lib. IIII. de vita Constantini τὸν τῆς διοικήσεως καθολικόν. Theodorus Hermopolites ad l. vlt. s̃. si à non comp. iud. ὁ καθολικὸς ἤγουν ὁ προϊστάμενος καὶ φροντίζων τῶν δημοσιακῶν πραγμάτων. Idem Eusebius VIII. τῆς μαγιστρότητος καὶ καθολικότητος nomine procurationem fisci proculdubio intelligit. nam magistri etiam dicebantur l. 5. s̃. vbi cau. sta. l. dudum. C. Th. de decur. l. 2. C. Th. de iu. fis. & in l. 1. s̃. de anno. & cap. magister æris, id est, rationalis siue procurator thesaurorũ. Qui succubuerit.] Vet. lib. qui succubuerint. Vnde suspicor legendum, quæ succubuerint, id est, quæ ceciderint in casum.

E VI. IMP. CONSTANTINVS A. AD PROVINCIALES. Iustas etiam & quæ locum habent, fisci actiones præcipimus concremari ob hoc solum, quòd suis temporibus prolatæ non sunt: vt iam calumniæ priuatorum eo saltem arceantur exemplo, quo iustas fisci lites silere præcipimus. DAT. III. KAL. IVL. CONSTANTINO A. V. ET LICINIO CAES. COSS.

Pertinet hæc lex ad eas actiones quæ mouentur post tempus legitimum, non ad eas quæ mo- F uentur ante tempus. Vt igitur priuatorum actiones in rem præscriptione longi temporis excluduntur, ita & fiscales. quod vti accipiendum sit ostendimus in πραγματείᾳ de legitimis temporibus. Et actio redhibitoria, vt in causa priuatorum sex mensibus, æstimatoria anno finitur, ita & in causa fisci, cùm quid emit fiscus. Vt iam.] Legendum, Iam. Sententia hæc est: Si abolentur iustæ fisci lites præscriptione temporis, quid fiet de iniustis & calumniosis priuatorum litibus?

VII. IDEM A. AD VOLVSIANVM P. V. Defensionis facultas dãda est quibus aliquam inquietudinem fiscus infert, cùm facultates eorũdem, adhuc controuersia pendente, inquietari describiq; fas non G sit. Vbi ergo controuersia exstiterit fisco alicuius patrimonium vindicante, apud eum omnibus facultatibus cõstitutis cognitio ventiletur: vt cùm rei exitus debere eas vindicari probauerit, tum demum res persequi liceat,

ceat, & ſuper modo facultatum ac rerum interrogationem haberi, quæ per conditionales ſeruos inueſtiganda eſt: vt ſi quid ſubtractum fuerit, exigatur & extrinſecus integrum tantum aliud multæ nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. Sanè in huiuſcemodi quæſtione ſi Cæſariani nomen inciderit, ad vſurpationem conſtitutionis iſtius non debebit accedere, ſi quidem conſuetudo fraudum, quibus prædicti omnia temerare conſueuerunt, exceptionem eorundem meruerit. DAT. PRID. KAL. IAN. SIRMIO CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO CÆS. COSS.

Bona quæ ſibi poſſeſſor defendit & ad fiſcum minimè pertinere contendit, fiſcus poſsidere vel diſtrahere vel deſcribere nō poteſt, antequam re diſceptata locum eſſe fiſco probatum & pronunciatum fuerit. Pendente igitur lite apud poſſeſſorem bona remanent. Si quid tamen poſtea re ſecundum fiſcum iudicata interuerſum fuiſſe interim apparuerit, id à poſſeſſore in duplum repetitur. Excipiuntur Catholiciani, quorum bonis ſi fiſcus moueat controuerſiam, à fiſco ſtatim bona poſsidentur vel deſcribuntur. quia conſuetudo fraudum mala fide poſſeſsionis præſumptionem inducit. **Defenſionis facultas.**] reclamandi copia. l. vlt. j. de bo. vac. **Ventiletur.**] apud rationalem. **Conditionales.**] Hi ſunt tabularij huic conditioni addicti & mancipati, adeò vt non poſſint ad aliam aſpirare militiam vel dignitatem. l. ſcripturas. ſ. qui pot. in pig. hab. l. 3. 5. 7. 8. C. Th. de numerar. act. qua forma adſcriptitij etiam coloni & capite cenſiti & alij quilibet certæ conditioni addicti conditionales dici poſſunt. **Si Cæſariani nomen inciderit.**] Si Cæſariano fiſcus moueat controuerſiam bonorum. **Fraudum.**] Cæſariani fraudibus ſunt & rapinis infames, atque ideo pendente lite non temere bona, quibus de agitur, eis permittuntur. l. 2. C. Th. de bo. vacant. quinimo κατὰ πρόληψιν ea mala fide poſsident. Ex hac Cæſarianorum appellatione certò deducta eſt vox Gallica, *Sergents*, & Germanica, *Scharienthen*, qua & Anna Alexij vtitur libr. 13. φυλαττόμενοι ὑπὸ σεργευτίων ἑκατόν.

VIII. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD DRACONTIVM VIC. AFRICÆ. Qui in contractibus ſceleſtis ac fiſco pernicioſis interuerſorum maculoſis ſe fraudibus implicuerint, quadrupli redhibitione teneantur. DAT. XV. KAL. DEC. ADRVMETO VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Interuerſores ſunt adminiſtratores qui dolo malo dilapidant rem pecuniámve fiſcalem. Euerſores in l. 2. j. de palat. ſac. larg. l. 1. C. Th. de ſuſcept. eadem ratione qua & in ſchola Rhetorum quidam olim Euerſores dicebantur auctore Auguſtino III. Confeſsionum c. III. & lib. v. cap. XII. Decoctores in l. quilibet. j. de decur. l. ſi aliquid. j. de ſuſcept. Hi in quadruplum tenentur. l. 1. j. de iis qui ex pub. rat. l. 1. j. pœ. fiſ. cred. præf. l. in fraudem. §. pen. D. de iu. fiſ. Imo in duplum. l. prox. ſ. l. aufertur. §. 1. D. eod. in iis ſcilicet quæ fiſco nōdum adquiſita ſunt. In adquiſitis locus eſt actioni in quadruplum. **Implicuerint.**] Caſsiodorus IX. Variarū. Qui ſe quoquo modo ſceleſtis cōtractibus miſcuerunt.

IX. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PATRICIO C. R. P. Super creandis ſuſceptoribus periculo procuratorum rei dominicæ diſpoſitionem tuæ ſublimitatis firmā eſſe præcipimus: ita vt omni ambitione ceſſante, quæ ſtatuta ſunt, quæque antiqua cōſuetudine commendantur, in pabulis vel ſumptu familiæ miniſtrando intemerata permaneant: ſuper Irenarcha & Optione omni antiqua conſuetudine obſeruanda. DAT. III. KAL. IAN. CP. THEODOSIO A. VIIII. ET CONSTANTIO II. COSS.

Suſceptores rei priuatæ creantur ex diſpoſitione Comitis rerum priuatarum & periculo procuratorum rei priuatæ, ideoq; ſi ſoluendo ſuſceptores non ſint, omne damnum ſpectat ad procuratorem rei priuatæ, qui in ſuſceptoribus creandis attentior eſſe debuit. Comes rerum priuatarum, ſiue priuati ærarij per procuratorū curam gubernat priuatam ſubſtantiam principis. Theodoritus III. cap. XII. Ἐλπίδιος τῶν ἰδίων τοῦ βασιλέως χρημάτων τε καὶ κτημάτων τὴν ἡγεμονίαν πεπιστευμένος. κόμητα δὲ πριβάτων τὸν τοιοῦτον προσαγορεύειν εἰώθασι ῥωμαῖοι. Græci VI. βασιλικῶν. τὸν κόμητα τῆς ἰδικῆς περιουσίας

τυλέσι

// relege l. pacis. prolati prefecti videt infra l. 1. de irenarchis. /

A τελέσι τὸ φροντίζοντα τῶ πραγμάτων τῶ ἀφωρισμένων εἰς τὰς ἰδίας χρείας τοῦ βασιλέως. Fuit & alius Comes sacri ærarij siue sacrarum largitionum siue thesaurorum.l.1.j.de quæstor.l.2.j. vt dig.or.ser.l.2.j.de pal.sac.larg.l.3.§.vbi senat.vel clar.qui & ταμίας & præpositus regalium thesaurorum dicitur ab aliis auctoribus.quam dignitatem Rutilius Numatianus intelligit, dum ait,

Nam neque opum curam, quamuis sit magna, sacrarum,
Nec ius quæsturæ grata fuisse magis.

Idem qui in l.senatus.D. de iu.fis. Præf.ærario, In Græca metaphrasi Comes thesaurorum. vterq; Comes est illustris. Rei dominicæ.] rei priuatæ. Ambitione.] gratia. In pabulis.] Pabula sunt animalium. Annonæ, familiæ dominicæ sumptus. Et pabula quidem etiam capita vocantur
B in tit.de annonis & capitu, & alibi sæpe. Marcellinus XXII. Pabula iumentorum quę vulgò dictitant capita. Cassiodorus VII. Ad equos capitum definitum. Ait igitur lex nostra in capitibus & annonis præstandis familiæ dominicæ, & rei priuatæ susceptoribus creandis, dispositionem Comitis rerum priuatarum & priscam consuetudinem seruandam esse. Eandem quoque seruari in Irenarcha & Optione creando. Creantur Irenarchæ periculo decurionum & ex dispositione præsidum.l.1.j.de Irenarchis.& ad l.Diuus.D.de cust.reor.ita definiuntur, εἰρηνάρχαι οἱ τῆς δήμου εὐταξίας ἐπιστατοῦντες. Adiici possunt quę de eis scripsimus Obs.1.cap.33.non tamen quod aliàs nobis docentibus excidit, præpositos pacis eosdem dici in l.49.C.Th. de decur.l.1.C. Th. de pignerib. vbi legendum, pagis, vt apud Eusebium lib.IX.cap.1.& l.2.j.de suscept.l.1.C.Th.de erog.mil.an.qui in No. de Alexandri-
C nis, παγάρχοι. Optio est erogator annonæ militaris, de quo dicemus in l.7.j.de exact.trib. pag. 32

Com. sacr. larg.

Annona
pabula
Capita

irenarcha

Optio, miles qui agmen antecedit, tamquam eius vicem gerere paratus. ex Plinio, Varr, Nonio, Vegetio. aliàs idem qui ac censuu, ex Callistrato Alciatus.

X. IIDEM AA. PALLADIO PP. OR. Eorum patrimonia mortuorum, qui vitę suæ tempore diuersis conscientiam suam dicuntur polluisse criminibus, fisci rationibus nequaquam competere, vel ab eo alienari censemus: nisi post publicam accusationem eos cõstiterit fuisse conuictos. DAT. VIII. ID. IVL. RAVENNÆ EVSTATHIO ET
D AGRICOLA COSS.

Huius Constitutionis partes aliæ sunt in l.4.j.de bo.vac.l.pen.C.Th.de bo. pros.l.30. C. Th. de petit.& vltro da. Huius hæc sententia, Mortuorum ante condemnationem bona fisco non vindicari.quod vtique verum est etiam si post accusationem decesserint.pœna enim publicationis bonorũ in heredem non transit, excepto crimine perduellionis. At certè conuictorum & condemnatorum ex publicis iudiciis bona fisco vindicantur. An & si post appellationem decesserint? quod apertè l. vlt.§. si reus vel accus.mor.fue.explicat. Verùm & si mortuus fuerit reus ante accusationem vel condemnationem, bonorum scelere quęsitorũ quęstio morte non soluetur.l.si quis cum.l.cum falsi. D. ad leg.Cor.de fal.l.Lucius.D.de iu.fis.atque ideo repetundarum, peculatus, de residuis actio morte
E non finitur.l.vlt.D.ad leg.Iul.pec.nec adulterij crimen vbi dotis quæstio est.l.vlt.§.ad l.Iul. de adult. eadémque ratio est suppositi partus.l.2.D.de Carbo.edic. Conuictos.] id est, cõdemnatos.nec enim antè conuicti videntur quàm condemnati fuerint, quemadmodum nec antè probatum videtur quàm pronuntiatum fuerit. quamobrem hæc verba, Si probatum fuerit, in libris nostris ita sępe accipiuntur, Si pronuntiatum fuerit. Porrò desideratur hoc loco vltima Cõstitutio, cuius sententiam proponam ex LVII. βασιλικῶν.

Conuincere, i. Condemnare
probatum i. pronunciatum

XI. Πᾶσα δημοσία δίκη ἐντὸς ἕξ μηνῶν μετὰ τὴν προκάταρξιν μετερχομένων πληρούσθω, εἰ μὴ ἄρα συμβῇ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἢ πρόσωπα ἢ δικαιώματα τινὰ ἕτερα ἐξ ἐπαρχιῶν
F ἀχθῆναι κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν ἢ αὐτοὶ οἱ ἐναγόμενοι τὴν αἰτίαν ὑπερθέσεως παρέχωσιν ὡς ἀπαράσκευοι.

Fit huius mentio in libro Eustathij περὶ χρονικῶν διαστημάτων tit. de mensibus sex, iis verbis, Πᾶσα φισκαλία δίκη ἤτοι τοῦ δημοσίου ταμείου ἔσω ἕξ μηνῶν μετὰ τὴν προκάταρξιν περαιοῦσθω εἰ μὴ ἄρα ὑπέρθεσις ἀναγκαία ἐστίν, ὡς β΄ ι΄ τοῦ κώδ. τ΄ ά δ΄ ιά. Ergo in l. properandum.§.de iudic. meritò excipiuntur causæ fiscales, quoniam eæ intra sex menses à lite contestata finiendæ sunt ex hac Constitutione, nisi rei necessitas exegerit personarum aut instrumẽtorum causa, longius proferri litem, vel reus in mora fuerit. Causæ autem pertinentes ad publica munera, quę in eadem lege excipiuntur, finiendæ sunt intra tres menses.l.generali.j. de decur. quod Græci ad l.properandum, notant iis verbis, αἱ γὰρ τῶν
G δημοσίων δίκαι ἐντὸς ἕξ μηνῶν τελειοῦνται. αἱ δὲ περὶ δημοσίων λειτουργιῶν ὑποθέσεις ἐντὸς τριῶν μηνῶν τέμνονται. δημοσία δὲ λειτουργία ἐστὶν ὡς τὸ γενέσθαι τινὰ σιτώνην ἐπὶ τῷ ἀγοράσαι σῖτον τῷ στρατοπέδῳ.

De conueniendis fisci debitoribus. Tit. 2.

A

Conunge l. 1. inf. de Decurionib. pag. 51.

I. IMP. GORDIANVS A. SATVRNINO ET ALIIS. Non iniusta ratione desideratis, repromissa fisco indemnitate eos priore loco conueniri qui reliqua contraxerunt: mox ad vos perueniri, qui ab his quædam mercati estis.

Ex No. Iustiniani primùm conueniendus est reus, tum intercessor, deinde possessor hypothecarum. At iure antiquo creditor eligere potuit cum quo mallet experiri. l. vlt. §. de obl. & act. Fiscus tamen hanc electionem sibi non adrogabat. reum namque prius excutiebat quàm fideiussorem aut possessorem hypothecarum. l. Moschis. D. de iu. fis. **Repromissa.**] Vtrùm repromissa à principalibus personis? An à vobis? & hoc Græcis placet magis. Si igitur vobis relictis fiscum vultis agere cũ principali, cauere ei debetis de indemnitate. **Eos.**] principales debitores. **Priore.**] Emendatiores Codices, principali, vt & in l. 3. §. **Perueniri.**] per actionem hypothecariam. **Mercati estis.**] si postea quam illi cum fisco contraxerunt mercati estis. l. si debitor. §. de priuil. fisc. l. 1. de iur. fisc. B

II. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. ET VALER. CÆS. PATROPHILO. Fisco quidem contra te manet actio, quamuis argẽtum quod inferre debebas, rationibus fuerit relatum, si cautionem, quæ tibi super eo exposita est, tabularius non subnotauerit. Aequum tamen est, vt prius de bonis eius qui exactor fuit, si soluendo est, & conueniendi eius facultas datur, indemnitati fisci satisfiat. tunc si seruari hic modus non possit, reposcatur à te. C

Quamuis in rationes publicas relatum sit te soluisse, non tamen liberaris nisi apochis tabularius subnotauerit. Ceterùm prius exactorem quàm te conueniri æquum est. Aliàs verò amissa apocha illationis fides ex polytychis, id est, publicis rationibus sumitur. l. 2. §. de discus. l. illatæ. §. de fide instr. in quibus etiam apochæ referendæ vel regerendæ sunt cum subnotatione tabulariorum. **Cautionem.**] Vet. cautioni. Est autem exposita cautio ab exactore. **Exactor fuit.**] nunc desiit esse. Exactor dat apocham, Tabularius subnotat & subscribit. l. 1. §. de can. larg. tit. D

III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. IANVARIO ET ALIIS. Quoniam Augerio ac filio eius ad exigenda reliqua consortes vos atque consocios esse dicatis, eisque certorum duntaxat nominum exactionem mandatam, nec inter eum & ceteros qui exactores fuerant nominati, confusæ exactionis mutuum periculum constitutum, sed separato muneris obsequio discretam sollicitudinis rationem fuisse adseueratis: à iure non discrepat, vt prius ex bonis exactorum, qui principali loco ad exactionem fuerant destinati, indemnitati fiscali satisfiat: postque eos, si solidum debitum exsolutum non sit, nominatores conueniri. Rationalis igitur noster iuris ordinem sequetur, excussisque exactorum facultatibus, necnon etiam nominatorum, si fiscus in vniuersi debiti quantitate securitatem indemnitatis consecutus non fuerit, etiam vos ad restituenda fiscalia debita adstringet. E F

Plures nominati & creati sunt exactores fiscalium. Multùm interest vtrùm exactio diuisim eis mandata sit, an pro indiuiso. hoc enim casu etiam si postea inter se administrationem diuiserint, prius conuenitur collega, quàm nominator. Illo casu nominator prius quàm collega. Vtroque casu is qui exegit prius quàm vel collega vel nominator siue creator. quæ omnia fusius demonstrabuntur in tit. quo quisque ord. con. **Certorum.**] alij, ceterorum, malè vt & in P. Flor. l. si emancipato. de leg. præst. **Inter eum.**] Quidam Codices, Inter vos. quod rectum est, vt in fine, Etiam vos. **Confusæ.**] pro indiuiso. G

IMPPP.

A IIII. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD ARCHELAVM COM. OR. Hi qui fiſco noſtræ manſuetudinis obnoxij ſunt omiſſa fruſtratione teneantur: vt quod ſuis nominibus debent, de ſuis facultatibus cogantur exſoluere: ſeruatis, cùm compleuerint, allegationibus propriis, ſi quas aduerſus quoſcunque ex ſuis contractibus debitores competere ſibi ex iure crediderint: ita vt aduerſus eos quos ſibi obnoxios adſeuerant, legibus & iudiciis experiun-
B dum eſſe cognoſcant. DAT. III. NO. IVL. NOVIODVNO VALENTINIANO NB.P. ET VICTORE COSS.

Fiſcus vtiles actiones habet in debitores debitoris. l.3.& 4.ſ.quan.fiſ.vel pri.deb.ſui deb. ex.poſ. l.3.§.multa. D. de iu.fiſ. maximè ſi ex ratione fiſcali debitor fiſci alia nomina fecerit. Eas verò fiſcus omittere poteſt, imò debet ex No.128. nec differtur actio fiſcalis quoad ipſe debitor fiſci ſuos debitores exegerit. Fruſtratione.] ἀνυπερθέτως. Fruſtrari eſt trahere moram & tergiuerſari. Compleuerint.] Soluerint. Dicimus creditorem adimplere pro ſoluere creditori. l. cum poſt. §. vlti. D.de adm.tut.l.vlt.ſ.de teſta.man.& l.βασιλικῶν tit.IIII. καὶ πληρώσας σε, id eſt, tibi ſoluta pecunia.
C & hoc loco μεθ' ὃ πληρώσουσι τὸν δημόσιον.

V. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTINIANVS AAA. FORTVNATIONO COM. R.P. Inter chartulas confiſcati breuis quidam adſeueratur inuentus, qui nomina continebat debitorum ſeu contractuum, cùm tamen neque teſtibus credita pecunia probaretur, neque cautionibus ea quæ breui inſerta ſunt, oſtenderentur, iniquum eſſe perſpeximus, vt ſub propriæ adnotationis manu vnuſquiſ-
D que faciat debitorem. Occaſionis igitur huiuſmodi calumniam præſenti volumus iuſſione cohiberi, vt breuis vanitate reiecta, nullus ad redhibitionem de his, quorum nomina conſcripta ſunt, vrgeatur. quod & in aliis ſimilibus cauſis obſeruandum eſſe cenſemus. DAT. PRID. NON. IVL. HIERAP. GRATIANO A. IIII. ET MEROBAVDE COSS.

Confiſcati.] In Cod.Th. legitur Deportati. Tribonianus, vt opinor, maluit ſcribere Confiſcati.
E quoniam latius pertinet confiſcati quàm deportati nomen. Omnes enim deportati & cõfiſcati ſunt. l.deportatorum.ſ.de pœn. non omnes tamen confiſcati, deportati. Breuis.] Breues, Breuia, Breuicula chartulæ ſunt ſiue libelli breues. Zonaras in Carth. concilio. βρέβιον ἡ ἐπιτομὴ λέγεται καὶ σύντομος γραφή. Anna Alexiade VI. καὶ τὰ βίβλια εἰς μέσον τηνικαῦτα προὔθετο, βρέβια ταῦτα ἡ συνήθεια οἶδε καλεῖν ἐν οἷς ἀναγράφεται τὰ ἐν ἑκάστῳ τεμένει ὄντα κειμήλια. Eandem vocem Iulianus retinuit in epiſtolis Græcis ad commune Iudæorum. τὰ βρέβια τὰ καθ' ὑμῶν φυλαττόμενα. & paulò poſt: πυρὶ παρέδωκα τὰ βρέβια τὰ καθ' ὑμῶν ἐν τοῖς ἐμοῖς σκρινίοις ἀποκείμενα. & eſt frequens in libris βασιλικῶν, dum rationes, volumina, vel corpora rationum ſignificantur, quæ quidem per ſe ſola fidem non faciunt. l. inſtrumenta. l. exemplo.ſ.de probat. & ideo non poteſt fiſcus ex breuiariis confiſcati rationibus quenquam conuenire quaſi confiſcati debitorem. & hoc lex iſta conſtituit. Aliàs verò breuitas
F chirographi non minuit fidem. l. ſi aliquid.ſ.de donat. In aliis ſimilibus.] Vt ſi priuatus alij ſucceſſerit, & breuia eiuſmodi inuenerit.

De fide & iure haſtæ fiſcalis & de adiectionibus. Tit. 3.

Antea perperam legebatur, De fide inſtrumentorum & de addictionibus. Hoc titulo oſtenditur quanta ſit fides, quantum & quale ſit ius haſtæ fiſcalis, id eſt, auctionis quæ fit à fiſcō de bonis caducis vel commiſſis vel obligatis, cuius ſignum eſt haſta in foro poſita, atque ideò quæ ita væneunt ſub haſta venire dicuntur, vt ſub corona captiui, quòd eorum vænalium ſignum eſſet corona capiti impoſita. Feſtus. Haſtæ ſubiiciebantur ea quæ publicè venũdabant, quia ſignum præcipuum eſt haſta.
G Tertullianus in Apol. ſub eadem voce præconis, ſub eadem haſta, ſub eadem annotatione quæſtoris diuinitas addicta conducitur. Adiectiones autem ſunt licitationes ſiue promiſſiones offerẽtium maius pretium, vt in l.1.ǰ.de vẽd.reb.ciu.l.2.ǰ.de loc.præd.ciu.l.pen.ǰ.de omn.agro deſ. Addictiones ſunt penes eos qui pluris licitati ſunt rerum ſubiectarum voci præconis collocationes, has προσκυρώσεις, illas ὑπερθεματισμοὺς vocant.

IMP.

1. IMP. ANTONINVS A. CVRTIÆ. Quod in libellum contulisti, procuratori meo, ad cuius officium desiderium tuum pertinet, allega. cui si probaueris, non auctore procuratore, vel eo, cui vendendi fuit facultas, neque habitis hastis, neq; omni ordine peracto, venditas res esse, & id quod ex causa iudicati debes, exsolueris: rescissa venditione mala fide facta, easdem res recipies cum fructibus, quos ad emptorem mala fide peruenisse, vel peruenire debere constiterit. PP. NON. IAN. ANTONINO A. IIII. ET BALBINO COSS. A B

Fiscus pignora cepit ex causa iudicati, & distraxit hastarum solennitatibus prætermissis. Lex ait venditionem rescindi, & debitori offerenti debitam quantitatem pignora restitui cum fructibus mala fide perceptis. aut percipiendis, quod & in l. 3. §. tit. 1. traditum est de eo qui minore pretio à fisco emerat per fraudem vel gratiam. Adde vænisse non videri quod sine hasta vænit. M. Tullius 11. Philip. Fundum quis vænisse dicit? quis hastam illius venditionis vidit? quis vocem præconis audiuit? Non auctore procuratore.] illius anni. Habitis hastis.] Decursis hastis in l. vlt. j. hoc tit. l. 1. C. Th. de fis. deb. Vel peruenire.] Malæ fidei possessor de percipiẽdis fructibus semper tenetur. neque obstat l. si fundum. C. de rei vind. Lex ait malæ fidei emptorem de fructibus perceptis teneri. ergo de percipiendis non tenetur. vitiosa est collectio. C

2 IMP. GORDIANVS A. HERACLEONI. Duplex ratio desiderium tuum iuuat: & quòd prætermissa hastarum solennitate possessiones tuas ex officio distractas suggeris: & quòd pretij vilitate ob exiguum debitum gratiosam emptionem in fraudem tuam vtilitatemq; rationum mearum aduersarium commentum fuisse dicis. Quapropter illicita ista redargue, tam indemnitati fisci consulturus, quàm tuæ securitati opem laturus. DAT. V. KAL. * GORDIANO A. ET AVIOLA COSS. D

Desiderium.] Desideria sunt preces quæ libello continentur. Ex officio.] ab exactore vel officiali. Gratiosam.] l. si quos. §. de resc. vend. Vtilitatémque.] legendum, inutilitatemq;, vt sit vna dictio, Inutilitas. l. vlt. in fi. §. de ser. & aqua & ita legendum opinor in l. 1. §. hæc autem. D. depos. Indemnitati.] oblato integro debito. Securitati.] receptis possessionibus.

3 IDEM A. CRISPO. Et si instrumenta emptionis non extent, quibuscunque tamen probationibus vxor tua ostenderit ad se eam domum pertinere, quam à fisco eius nomine dicis comparatam, pretiumq; ab ea exsolutum, & in eam dominium translatum: frustra fiscum ex persona matris eius referre quæstionem procurator meus non sinet. PP. V. KAL. NON. GORDIANO A. V. ET AVIOLA COSS. E

Emptio fiscalis non exigit instrumenta ὠνιακά. Itaque si vxor tua testibus vel aliis probationibus legitimis docere possit se à fisco auctionante emisse, temere non rescindetur emptio, licet instrumenta emptionis nulla supersint. Docere autem id debet procuratorem Cæsaris. Matris.] Cui fiscus succesit publicationis iure. F

4 IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. MARCELLINÆ. Si tempora quæ in fiscalibus auctionibus vel hastis statuta sunt, patiuntur: cùm etiam augmentum te facturam esse profitearis: adi rationalem nostrum, vt iustam vberioris pretij oblationem admittat. PP. III. ID. IAN. SIRMII IPSIS IIII. ET III. AA. COSS. G

Post

A Post addictionem factam à fisco adiicere licet intra certa tempora, quæ qualia fuerint nescio.l.1. j.de vend.reb.ciu.l.vlt.D.de iur.fis.quod in rep.non obtinet,vt ostendi Obs.2. Melior est conditio fisci quàm reip.l.1.§.illud.D.de ædil.edic. Auctionibus vel.] Hæc non sunt in vet.libris.

V. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD VIVENTIVM PP. GALLIARVM. Quæcunque pro reliquis prodigorum in annonario titulo ceterisq; fiscalibus debitis inquibuscunque corporibus sub auctione licitanda sunt, fisco auctore B vendantur: vt perpetuò penes eos sint iure dominij, quibus res huiuscemodi sub hastæ solennis arbitrio fiscus addixerit, & si quidem vnquam, vt à fisco facta venditio posit infringi, auctoritate rescripti fuerit impetratum, nullus obtemperet: cùm etiam minoribus, si quando aliquid ex rebus eorum pro fiscalibus debitis addicatur emptoribus, repetitionis facultas in omnem intercipiatur ætatem. DAT. III. ID. MAR. C RAVENNÆ VALENTINIANO NB. P. ET VICTORE COSS.

Prodigorum.] Prodiga sunt annonæ, τρώξιμα, quibus opponũtur corpora. Fisco auctore.] Procuratore fisci.l.1.§. Vt perpetuò.] Hæc est vis & fides hastæ fiscalis. l. si hypothecas. §. de remis.pig. nam si ritè facta sit, nec rescripto principis nec beneficio ætatis nec alia vlla ratione conuelli potest, nisi minor fuerit indefensus.l.vlt.§. si prop. pub. pens. Cum etiam minoribus.] In hoc proposito fiscus quasi creditor vendidit. At si rem alienam quasi suam fiscus vendidit, à minore etiam post quinquennium reuocari venditio potest. A maiore non nisi intra quinquennium ex edicto Marci & Commodi.l.vlt.§.si adu.fis.l.neque. §.de rest.mil. Ex constitutione autem Zenonis non reuocatur venditio, sed domino intra quadriennium ius est experiundi cum fisco. Dat. III. Id. Sic vet.libri. Aliter Cod.Th.

D

VI. IIDEM AAA. AD FELICEM COM. SAC. LARG. Si qui proscribente ac distrahente fisco, debitorum fiscalium emerint facultates, pro earum rerum tantùm pretio obnoxij sint, quas eos patuerit decursis hastis & proscriptione habita comparasse. Nam ita eos munimus, vt nullius conuentionis reliquorum fiscalium nomine patiamur extrinsecus subire iacturam. DAT. IIII. ID. NOVEMB. MARCIANOPOLI VALENTINIANO NB. P. ET VICTORE COSS.

E

Proscribente.] Proscriptio fit de futura auctione propositis libellis in celeberrimis locis, vt Cicero ait pro Quintio, Theophilus ἐν τοῖς περιφανέσι τῆς πόλεως μέρεσι, & Imp.in l.vlt.j.de delat.& l.pen.§.de defens.ciuit. quod in alienationibus ecclesiarum fit per dies xx. scripto proposito. No.120. Multa ergo exiguntur in auctione fiscali, Proscriptio, Auctoritas procuratoris, Hasta, Præco, Quæstor, Addictio quæ fiat iusto pretio. Nam ita eos munimus.] Fisco auctionante is qui emit, ad pretium quanti licitatus est tenetur, non ad reliqua fisco debita.l.2.in fi.j. de fun. rei pr.l.vlt.in prin. j.de censib. Obstat l.Impp.D.de publica. verùm non de venditione fiscali ea lex loquitur, sed de vẽditione à priuato facta. quo casu reliqua omnimodo emptorem sequuntur, vt est in tit. Sine cen. vel rel.fun.comp.non pos. Plus obstat l.prædiis.D.de iu.fis. Lex ait, Placuit. & verò id aliquandiu obtinuit. F Sed cùm id plerique refugientes nollent à fisco emere, facilius inueniendi emptoris causa ab Imperatoribus Valentiniano & Valente remissum est.l.1.C.Th.de fis.deb. Dat III. Id. Sic. vet. libri. Aliter Cod.Th. Deest autem vltima Constitutio Zenonis quam subiiciam.

VII ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ζήνων * Ἐὰν δημευθέντος τινὸς ἡ οὐσία πιπράσκεται, ἔξεσι καὶ τῷ κόμιτι τῶν ἰδιοκτήτων τοῦ βασιλέως καὶ τῇ σχολῇ τῶν παλατίνων καὶ τῷ τοῦ δημοσίου συνηγόρῳ ἀγοράζειν τινὰ πράγματα ἐκ ταύτης τῆς οὐσίας, μηδενὸς διαβάλλοντος τὸ συνάλλαγμα. PP. III. KAL. AVG. POST. CONS.*

G Ergo ex hac constitutione sicut tutor ex pupilli auctione emere potest.l.2. §. tutor. D. pro emp. ita & Comes patrimonij siue rerum priuatarum & Palatini & patronus fisci ex auctione fiscali, non aliter.l.vlt.§.de resc.vend. Quæ publicantur rei priuatæ quæruntur.l.3.C.Th.vnde vi, & ideo ad cu-

B ram

ram pertinent Comitis rerum priuatarum & procuratorum prouincialium, qui sunt sub eius dispositione. Palatinos etiam verè Iuliani interpres ait No.30. pertinere ad Comitem patrimonij vel rerũ priuatarum vel thesaurorum: de quibus suo titulo inferiùs. A

De venditione rerum fiscalium cum priuatis communium. Tit. 4.

I. IMP. ALEXANDER A. EPICTETO. Forma est, quoties ad fiscum vel minima portio rei pertinet, vt vniuersa à procuratoribus meis distrahantur. sed pretium partis tantùm in fiscum redigatur, reliquũ dominis partium restituatur. Emptorem igitur prædiorum, de quibus libellum dedisti, apud suum iudicem conueni, vsurum defensionibus, si quæ sibi competunt. PP. VII. KAL. OCT. FVSCO ET DEXTRO COSS. B

Potest fiscus solidum vendere inuito socio, sed pars pretij socio reseruanda est. l.2.§. de com. rer. alie. Sic enim facilius inueniet emptorem. Forma.] Lex. vt in l. Diui. D. de adm. tut. Emptorem.] Qui emit solidum à fisco, à socio vtili actione conuenietur vt ei pretij partem exsoluat. Res autem ab emptore nullo modo reuocari potest. Est vtilis actio ex vendito, quasi & ipse videatur vendidisse partem suam fisco solidum distrahente. C

Ne fiscus rem quam vendidit euincat. Tit. 5.

I. PARS EPISTOLÆ ALEXANDRI A. AD RATIONALEM. Grauissimum verecundia mea duxit, vt cuius rei pretium, cùm bona fide esset addicta, semel fiscus acceperit, eius controuersiam referat. Non solùm ergo emptorem ab eadem statione, sed ne ab alia quidem quæstionem pati debere æquum est: cùm etiam in his venditionibus, emptore non inquietato, officia inter se possint experiri. DAT. XV. KAL. MAII, MODESTO ET PROBO COSS. D

Ne fiscus quod bona fide addixerit retrahat, & vt si vna statio addixerit, ne alia retrahat. Stationes sunt mansiones in quibus officia fiscalia consistunt. l.1.§. de compensat. l.2.§. de solut. vbi pro rationibus, legendum, stationibus, vt & Accurtius legit, qui tamen malè fingit fiscum in ea specie debitori suo eidemq; creditori successisse, cùm sit ponendum duobus fiscum successisse, debitori & creditori, ex diuersis tamen stationibus. Et in No.91. duo fiscalia debita sic accipiuntur, duarum fisci stationum debita. Ad d.l.1. Græci ita rectissimè, ὁ δημόσιος ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις ἔχει τοὺς προνοοῦντας τῶν αὐτοῦ πραγμάτων καὶ λέγεται ἑκάστη φροντὶς στατίων. Bona fide.] Non per fraudem aut gratiam. l.3.§. de iure fisci. Statione.] quæ vendidit. Cum etiam.] venditionibus factis non ex vsu fisci, officiales ipsi siue stationarij, puta noui cum præteritis, aut vnius stationis cum alterius stationis hominibus qui perperam vendiderint emptore non inquietato, inuicem experiri possunt. E

II. IMP. MARTIANVS A. PALLADIO PP. OR. Retractare fiscum quod semel vendidit æquitatis honestatisque ratio non patitur. DAT. V. KAL. IAN. CP. MARTIANO A. ET ADELPHIO COSS. F

Alibi dicunt retrahere. l.1. ȷ̃. de fun. rei pri. l.5. ȷ̃. de loca. præd. ciuil. Huic autem constitutioni locus non est, si bonorum actores vænierint. l. bonorum. D. de iure fis. nam cùm ij nouerint omnia quæ ad bonorum rationem spectant, euertitur planè & perturbatur ratio omnis eorum distractione. Eleganter in l. vlt. D. de off. præs. actoris amissionem ad totius domus euersionem pertinere, Zonaras in Clem. c.82. εἰς οἴκου ἀνατροπήν. Addatur l. interdum. D. de publicanis. G

De

Forma. i. lex, regula, canon, hinc formatæ epistolæ, in concilijs veteribus vocantur, quas græci vocant canonicas.

Stationes

A *De ijs qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperint.* *Tit. 6.*

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD PROBVM PP. Si quis ab exactoribus, tabulariis, arcariis, officiísve rationum fœnebrem pecuniam sumpserit, detectus in eodem, ad quadrupli
B pœnam ex hac auctoritate teneatur. DAT. IIII. ID. MART. TREVER. VALENTIN. ET VALENTE AA. COSS.

Vt in quadruplum teneatur qui ex publicis rationibus fœnebrē pecuniam sumpserit. quod pertinet ad l. 8. §. de iu. fis. De arcariis dicemus in tit. de susceptoribus.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. PALLADIO COM. SAC. LARG. Sciant omnes, accipiendi mutuo ex sacris largitionibus auri nō patere cuiquam facul-
C tatem. Quòd si quis aurum ex nostro ærario, priuatis commodis profuturum, occultè, aut cautionis aut sponsionis fide vt debitor redditurus, sine nostra auctoritate acceperit, ablatis bonis omnibus perpetuæ deportationis subdetur exilio. Is etiam qui ex memoratis thesauris sub specie publici creditoris aurum cuiquam commodauerit ac dederit, capitali sententiæ subiugetur. DAT. XII. KAL. AVG. HERACLEÆ EVCHERIO ET SYAGRIO COSS.

D Lex superior pertinet ad præfectoriam arcam, atque ideo ad præf. prætorio scripta est. Hæc ad comitem thesaurorum scripta est, & ad thesauros duntaxat pertinet. καὶ οὕτως συμβιβάζονται τὰ ἐναντιοφανῆ. Corrigitur quidem in Cod. Th. l. 1. à l. 2. Sed hoc Tribonianus vt à suo Codice remoueret ex l. 1. verba idem statuentia in thesauris meritò sustulit. Priuatis.] quod tamen publicis destinatum est. Cautionis.] Tacitè vel palàm chirographo aut fideiussore dato.

Pœnis fiscalibus creditores præferri. *Tit. 7.*

E

I. IMP. ALEXANDER A. MARCELLO. Rem suam persequentibus pœnæ exactio postponitur. Sicut itaque in sortis quantitate fisci persecutio potior est: ita in triplo, quod pœnæ nomine adiectum est, propria forma seruanda est. PP. KAL. IVL. IVLIANO ET CRISPINO COSS.

F Fiscus in actionibus personalibus rei persecutoriis πρωτοπραξίαν habet, in pœnalibus non item. Pœnæ enim fiscalis persecutio creditoribus postponitur. l. in summa. l. quod placuit. l. Statius. §. vlt. D. de iu. fis. In triplo.] Exemplum sumatur ex l. 1. §. tit. prox. In ea enim specie quadruplo simplum inesse crediderim. Seruanda.] Vet. ferenda.

De fiscalibus vsuris. *Tit. 8.*

I. IMP. ANTONINVS A. ANTIOCHO. Eius summæ quam tibi pœnæ nomine inflictam probaturus es, vsuræ non exigentur. nec
G enim multam tibi procurator meus irrogauit vltra quàm placitum est, sed pœnam te iussit inferre. PP. XV. KAL. DEC. SABINO ET ANVLLINO COSS.

A Pœnarum vsuræ non debentur. l.vlt. D. de mag.con.vsura enim pœna veluti quædam est. Iniquum autem est pœnæ pœnam adiici. quo fit vt & vsuræ vsura non sit. At multæ deberi possunt vsuræ, videlicet si intra tempora iudicati non soluatur. Nec enim.] Corrigit Imperator errorem proponentis in libello multam pro pœna. Vltra quam.] contra quam placitum est. nec enim procuratori Cæsaris multæ dictio est.l.2.§.de mo.mult.cùm tamē pœnam infligat legibus definitā.

pœnæ et multæ discrimina l. aliud est fraus. l. si quis pœna. ff. de verb. sig.

II. IMP. ALEXANDER A. VICTORINO. Si sub pignore creditum fuit, etiam fiscum qui successit in locum debitoris, vsuras præstare oportet, si eas dependi saltem pacto placuit. PP. III. NON. SEPTEMB. IVLIANO ET CRISPINO COSS. B

Fiscus ex contractibus vsuras accipit, non dat, sicut edictum ædilium exercet nō patitur. Sed cùm fiscus in priuati debitoris locum succedit, etiam vsuras dat, modò si priuatus ille debitor vsuras debuit. Priuati autem ex stipulatione vsuras debent, non ex pacto, quanquam si in eas vsuras, quæ pacto condictæ sunt, acceptum sit pignus, retentione pignoris seruari possint, id est, per exceptionem doli, l. per retentionem. l. pignoribus. §. de vsur. Igitur si sub pignore fœnori pecunia occupata sit, & fiscus debitori successerit, vsuræ à fisco seruabuntur per pignoris retentionem, etiam si pacto nudo promissæ sint. & hæc est sententia huius constitutionis.

C

III. IMP. IVSTINIANVS MENNÆ P. P. Fiscum etiam nostrū parere sanctioni nostri numinis iubemus, per quam vsque ad dimidiam centesimæ vsuras stipulari creditoribus, exceptis certis personis, permisimus: vt ipse etiam fiscus vltra dimidiam centesimæ partem à debitoribus suis minimè exigat, siue principaliter ei promiserunt, siue à prioribus suis creditoribus actiones ad eum quocunque modo deuolutæ sunt. DAT. VIII. ID. APR. CP. DECIO V. C. COS. D

Vsuræ maiores semisibus priuatis non debentur ex constitutione Iustiniani, quæ edita est ipso II. Cos. Sed neque fisco ex hac constitutione. Semisses Iustiniano & ciuiles & moderatæ visæ sunt. Ex hac constitutione semisses forsitan Tribonianus subscripsit in l. 1. §. de iis quib. vt ind. & l. cùm quidam, §. si debitores, D. de vsur. Exceptis.] Si agricolis, trientes: olim senatoribus semisses ex constitutione Alexandri vt Lampridius scribit, & l. 4. C. Th. de vsur. Illustribus non nisi trientes, argentariis besses, vel si ecclesiis crediderint, quadrantes. Deuolutæ sunt.] & hoc casu fisco ex quo debitorem conuenerit semisses debentur, etiam si ei cui successit, leuiores debitæ fuerint, quod & Accursius notat rectè.

E

De sententijs aduersus Fiscum latis retractandis. Tit. 9.

I. IMP. ANTONINVS A. ARISTÆO. Causas, in quibus contra fiscum iudicatum est, intra triennium retractari posse: & post id tempus, si præuaricatio arguatur, vel manifesta fraus probetur, notum est. DAT. NON. IVL. DVOBVS ASPRIS COSS.

F Res iudicatæ facilè non retractantur, nec vlla est satis probabilis retractationis species. in re tamen fiscali ex causa retractantur intra triennium, & post triennium si præuaricatio vel manifesta fraus arguatur. l. 1. D. de iu. fis. Item præuaricator si reperta sint noua instrumenta. l. Impp. D. de re iud.

De bonis vacantibus, & de incorporatione. Tit. 10.

I. IMPP. DIOCLET. ET MAXIMIAN. AA. ET CC. SIRIONI RATIONALI. Scire debet grauitas tua intestatorum res, qui sine legitimo herede decesserint, fisci nostri rationibus vindicandas: nec ciuitates audiendas, quæ sibi earum vindicandarum ius veluti ex permissu vindicare nituntur. & deinceps quæcunque intestatorum bona ciuitatib G

uitatib

A uitatibus obtentu priuilegiorum ſuorum occupata eſſe compereris, ad officium noſtrum eadem reuocare non dubites. DAT. PRID. ID. APR. ANNIBALIANO ET ASCLEPIODOTO COSS.

Inteſtatorum res.] Hæc ſunt bona vacantia, nempe ἀκληρονόμητα, quæ ad fiſcum pertinent. l.penul.ꝟ.de præp.ſac.cub.ex lege Iulia.l.quidam.§.quotiens.D.de leg.1. Veluti ex permiſſu.] Ex priuilegio, vt Nicenſes qui ab Auguſto ſe hoc priuilegio donatos Traiani temporibus contendebant, auctore Plinio lib. x. Epiſt. Hæc verò lex eius generis priuilegia omnia infirmat. Ad officium.] Quidam Cod.ad fiſcum.quod valde probo.

B

II. IMP. CONSTANTINVS A. AD ÆMILIVM RATIONALEM REI PRIVATÆ. Si quando adnotationes noſtræ cõtineant, poſſeſſionem ſiue domum quam donauerimus, integro ſtatu donatam: hoc verbo ea vis continebitur, quam antè conſcribebamus, cùm adiacentibus & mancipiis & pecoribus & fructibus & omni iure ſuo, vt ea quæ ad inſtructum poſſeſſionis vel domus pertinent, tradenda ſint.

C DAT. VI. ID. MAR. MEDIOLANI CONSTANTINO A. III. ET LICINIO COSS.

Domum.] vacantem.alioquin nihil hæc lex facit ad titulum. Donauerimus.] ex liberalitate, vt in l.1.ꝟ.ſi lib. imp.ſoc. Integro ſtatu.] ὁλοκλήρως. Huius verbi eadem vis eſt ac ſi dixiſſet, ſicuti inſtructa eſt, puta cum adiacentibus & mancipiis & pecoribus & fructibus & omni iure ſuo. Inſtructum latius patet quàm inſtrumeutum. Adiacentia dicimus veluti ortum aut inſulam domui adiacentem.

D III. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD FLORENTIVM COM. R. P. Si quando aut alicuius publicatione aut ratione iuris aliquid rei noſtræ addendum eſt, rite atque ſolenniter per comitem rerum priuatarum, deinde per rationales in ſingulis quibuſcunque prouinciis commorantes incorporatio impleatur, & diligens ſtylus ſigillatim omnia ſcribat. tituli verò, quorum adiectione prædia noſtris ſunt conſecranda ſubſtantiis, non niſi publica teſtifica-

E tione proponantur: grauiſſimis ſtatim ſubdendis ſuppliciis, qui huiuſmodi aliquid propria vſurpatione tentauerint. DAT. IIII. KAL. APR. VALENTINIANO NB. P. ET VICTORE COSS.

Ratione iuris.] Vt puta ex legibus caducis, quæ quales ſint expoſui in frag. Vlpiani & Commentario de vſucap. emendata l.4.D.de fid.lib.vbi mendosè legitur, caducis legionis. quem errorem interpretes Græci retinuerunt, quippe cùm forſitan tale nobis mendum conflaſſet Tribonianus ipſe, qui & quodam loco, cuius indicium debeo Petro Pitheo viro doctiſſimo, & ingenioſiſſimo, pro Pontifex Maximus pater patriæ, ſcripſit Princeps maximus propoſuit: & alia pleraque

F deformia. Hidem Græci ea verba perperam explicant ex l.6. D. de iniuſto rup.teſta.vt ſi legio inteſtato militi ſucceſſerit, libertates competant. Certum enim eſt exiſtente ab inteſtato herede, libertates non competere. Tum etiam verba eam interpretationem non ferunt. Addendum eſt.] Addere rei priuatæ eſt, ea quæ fiſco delata ſunt capere & incorporare, id eſt, quaſi in corpus fiſci redigere. Marcellinus XVI. accorpore dixit, quod fit ſolenniter ex diſpoſitione comitis priuatarum & cura Catholicorum ſumma cura deſcriptis omnibus bonis & titulis publicè adfixis.l. ſi quis intra. ſ.de bon.proſ.l.2.ꝟ.de aquæd. Theodericus rex apud Caſſiodorum: Caſas eius appoſitis titulis fiſci noſtri iuribus vindicabis. & alio loco: Fixis titulis publico debes applicare. Solius fiſci eſt, titulos alienis prædiis imponere, nec licet priuato vel ſuis rebus potentiorum, alieniſve proprios aut publicos imponere titulos, imprimere ſigna, σήμαιτρα, σφραγίδας, ſuſpendere regia vela, ſiue, vt Ambroſius loquitur in epiſtola 33. lib. 5. cortinas regias. qua de re extant multi loci in Nouellis & in hoc

G conſtitutionũ Codice. Quinetiam eccleſiæ titulorum impoſitio interdicitur Synodo à Gregorio Mauricij Auguſti tempore habita. A fiſco igitur ſolo iure imponuntur, videlicet teſtato, publicis perſonis præſentibus, & ſolemni iuris ordine ſeruato. Athalaricus apud Caſſiodorum. Si quis legum ordine prætermiſſo nomine puplico titulos præſumpſerit affigere &c. Gregorius quoque ad

Constantiam Augustam lib. IIII. Epist. quæritur de Stephano quodam chartulario, quòd nomine fisci loca singulorum inuaderet & titulos imponeret indicta causa. Libet etiam hoc loco de iis qui titulos potentiorum suis prædiis adfigunt hæc Augustini verba adscribere è Psalmo XXI. Ne domum, inquit, ipsius inuadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces. ipse vult esse possessor & frontem domus suæ de titulo alieno muniri, vt cùm titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abstineat se ab inuasione. Qui huiusmodi.] Id est, qui hoc ordine prætermisso alienis prædiis titulos imposuerint, qua de re & in l. vlt. ṫ. tit. prox. A

IIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PALLADIO PP. Vacantia mortuorum bona tunc ad fiscum iubemus transferri, si nullum ex qualibet sanguinis linea vel iuris titulo, legitimum reliquerit intestatus hæredem. DAT. VIII. ID. IVL. RAVENNÆ EVSTACHIO ET AGRICOLA COSS. B

Ius sanguinis est ius cognationis non agnationis. l. qui in adoptionem. D. de adopt. l. iura. D. de diu. reg. iu. Vt tamen cognatio quandoque generaliter accipitur, ita & sanguis. Ex qualibet igitur sanguinis linea, id est, suprà vel infrà vel ex latere agnatum aut cognatū. Vel iuris titulo.] veluti coniugem, consortem, patronum. Hi si deficiant, fiscus heres est ab intestato, & ob id eo casu ab eo fideicommissum relinqui potest. l. filius f. §. I. D. de leg. I. C

V. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. HERMOCRATI COM. R. P. Si vacantia vel alio modo bona delata legibus ad ærarium perhibeantur, certi palatini electi & iureiurando obstricti mittantur, vt eorum instantia præses prouinciæ, præsente fisci patrono, diligenter inquirat, cuius vacans cadensq; fuerit patrimonium, quantumq; vel quale videatur: vt cùm data reclamandi copia, nullum id iure possidere vel vindicare, locumq; ærario factum esse tam ipsius relatione, quàm publicorum monumentorum fide constiterit, rerum nobis notitia intimetur, vt iussu nostro vacantia vel aliæ res nomine occupentur ærarij. Quæ forma etiam in parte bonorum vel in vna alteráve re seu actione vna vel etiam pluribus seruetur. nam si quid per fraudem in dispendium ærarij fuerit admissum, missi quidem executores non euitabunt indignationem, præses autem facultatum parte dimidia multabitur, fisci verò patronus detrimentum, quod pro vicio eius fisco ingeritur, resarcire vrgebitur. DAT. VII. ID. OCT. CP. THEODOSIO XV. ET VALENTINIANO IIII. AA. COSS. D E

Vt publicata, ita & caduca & vacantia bona & commissa, rei priuatæ principis addicuntur, & ideo pertinet ad curam Comitis rerum priuatarum, qui per scholam palatinorum siue executorum suorum vrgere debet præsides prouinciarum vt ea diligenter inquirant & describant, præsente patrono fisci: quo peracto auctoritate Comitis incorporatio fit. Et hoc quidē ita fit in prouinciis quæ catholicum non habent. l. 3. ṡ. pertinet ad prouincias quæ catholicum habent. Mittantur.] vt in l. 2. ṫ. de can. larg. tit. Vacans cadénsque.] Cicero de Oratore, Possessio quasi caduca & vacua. Notitia.] inuentarium, ἀναγραφή. F

De delatoribus. Tit. II.

Delatoris est qui rem ad fiscum pertinentem ei vltro præmij causa denunciat, vt puta qui crimina publica, bona caduca, ereptitia, vacantia, commissa, tacita fideicommissa, vaga mancipia, thesauri inuentionem nuntiat. Idem etiam accusator dicitur. l. Senatus. l. deferre. §. iidem decreuerunt. D. de iu. fi. maximè si crimen publicum deferat. Quidam alios defert, quidam seipsum. Quidam sua sponte defert, quidam ex alieno mandato, quidam ex officio, veluti Palatinus. G

A I. IMP. ALEXANDER A. BASSO. Si ei qui capere poteſt tacitum fideicommiſſum relictum eſt, ceſſat delatio. his enim prohibetur tacitè relinqui, qui palàm relictum capere non poſſunt. PP. XIII. KAL. MAII MAXIMO II. ET ÆLIANO COSS.

Non omnia tacita fideicommiſſa fiſco deferuntur. Quid enim ſi capaci tacitè relinquantur? quo quidem caſu legi fraus nulla fit. Tunc verò fraus legi fit, cùm tacita fide interpoſita fideicommiſſum incapaci relinquitur. Quod igitur palàm poſſum relinquere, poſſum & tacitè. Quid itē ſi quod
B tacitè rogaui, idem rogauero palàm? l.3.§.ſi quis palàm.D.de iu.fiſ. Poſſunt ergo eſſe tacita fideicōmiſſa ſine fraude, ſicut & tacitè pecunia credi poteſt ſine fraude. At plerunque tacita cùm dicimus, fraudes dicimus: vt tacitum mutuum apud Gellium lib. XII. cap. XII. & tacita pactio in l.pen. §.1.D.de bon.lib. & apud Plinium initio v. Epiſt.

II. IMP. GORDIANVS A. EVTICHEMO. Monente officij ſollicitudine, quinimò iuſſu procuratoris, vt cauſam ab alio delatam conuenienti diligentia inſtrueres, non ipſum voluntarium delatoris mu-
C nus ſuſcepiſſe te, actorum lectio, quæ precibus intexta ſunt, manifeſtè declarat. Ea propter ne quid in perſona tua, quod eſt ſectæ temporum meorum alienum, attentetur: præſes prouinciæ vir clariſſimus ad ſolicitudinem ſuam reuocabit. PP. VIII. ID. SEPT. PIO ET PONTIANO COSS.

Delatorem probare oportet ea quæ intendit. Si probauerit, præmio adficitur, quod plurimum videtur olim fuiſſe quarta eorum quæ delata eſſent, & inde quadruplatorum nomen, atque ideo cùm ingētia eſſent tacitorum fideicommiſſorum & caducorum, id eſt, legis Papiæ delatorum præ-
D mia, ea Suetonius auctor eſt Neronem ad quartas, vtpotè vulgares reduxiſſe. Si nec probauerit delator nec obtinuerit, inter infames & improbos aliis quibuſdam pœnis affectus numeratur. His pœnis non adficitur Cæſarianus qui iuſſu procuratoris cauſam ab alio delatam inſtruxit. idemq; eſt in aduocato fiſci. l. poſt legatum. §. aduocatū. D. de iis quæ vt ind. nam neque delator eſt, neque ſua ſponte ad cauſam inſtruendam accedit. His etiam adiunge ſeruos fiſcales ex Paulo v. ſent. tit. de delatoribus. Iuſſu procuratoris.] lib. LVI. βασιλικῶν tit. VII. κατὰ κέλευσιν τοῦ κεφαλικοῦ. Sed legendum, καθολικοῦ. Actorum.] Acta inſerebant precibus & relationibus.

Delatorum præmium et pœna
quadruplatores

III. IDEM A. CÆCILIO. Nulla macula vel crimine delatoris
E adſpergitur is, qui cùm ab officialibus fundum ſeu domum fiſci poſſidere contenderetur, non ſe ſed alium eius rei poſſeſſorem eſſe monſtrauerit. PP. PRID. KAL. IVL. GORDIANO A. II. & POMPEIANO COSS.

Non eſt etiam delator qui quaſi poſſeſſor fundi fiſcalis, cùm à Cæſarianis conueniretur, alium poſſeſſorem eſſe affirmauit, quoniam id non tam fiſci quàm ſui cauſa, vt ſcilicet dimitteretur, fecit. l. delator. D. de iur. fiſ. ideoq; ex ea cauſa non timet infamiam, etiam ſi eum quem dixit poſſeſſorem, non fuiſſe poſtea liqueat.

F

IIII. IMPP. CARVS CARINVS ET NVMERIANVS AAA. CANDIDO. Ex varia ſtatutorum diuerſitate ad id decurſum eſt, vt hi qui reipublicæ cauſas defendunt, delatorum criminibus non teneantur: cùm omnibus notiſſimum ſit, eos ſolos exſecrabiles nunciatores eſſe, qui fiſco deferunt. PP. III. KAL. SEPT. CARINO ET NVMERIANO AA. COSS.

G

Vt qui propriam, ita qui patriæ ſuæ cauſam agit, quæ nobis omnibus carior eſſe debet quàm noſmetipſi, delatorum numero non habetur, & ideo ſi non obtinuerit infamia non notatur. l. 2. in prin. D. de iu. fiſ. l. neminem. §. ex quib. cau. inf. irrog. At qui fiſci cauſam agit & nunciat non niſi præmij conſequendi cauſa, is verè delator eſt, atque adeò execrandus & deteſtandus. nihil enim eſt

in Rep.

in Rep. tam pestiferum, quàm delator aut sycophanta curiosus. Statutorum.] constitutionũ.d.l.2.

V. IMP. CONSTANTINVS A. AD PROVINCIALES.

Omnes iudices inuigilare præcipimus, delatores sine fisci aduocato denunciantes pœnis afficere. apertissimi enim iuris est, vt quod ex cuiusque patrimonio ceciderit in casum, & legibus & recto iuris ordine, fisci aduocatis agentibus, vindicetur. Sed quia nonnulli præcipites secundum ius possessa patrimonia deferre non cessant, damus omnibus licentiam, qui se læsos existimant, contra delatores seueritatem iudicum implorare ferro districtam. DAT. XI. KAL. APR. CP. CONSTANTIO ET ALBINO COSS.

Ferro puniuntur qui sine fisci aduocato deferunt bona caduca. Euellẽdam linguam esse ex Codice Theodosiano Accursius tradit, quod auditione didicerat non lectione. neque enim legendi eius studiosus fuit: cui similes sunt stupidi hodie complures. Verè tamen id Accursio perlatum est. l.2.C.Th.de petit.& vltro da. Hoc etiam in eodem Codice inuenitur constitutum in odium delatorum, vt si idem delator etiam in bonis caussis tertiò fuerit inuentus, capite puniatur. l.12. 13. 28. C. Th.eod.tit. quòd scilicet iam deferẽdi studium quasi artem exercere videatur. Ceciderint in casum.] & inde caduca. Simili forma cadere in commissum dicimus. Strabo XVII. πίπτειν εἰς καίσαρα. Præcipites.] sine aduocato fisci, sine quo ne à præside quidem rectè fit bonorum vacantium perquisitio. l.vlti.§.tit.prox. nec à catholico vel comite priuati ærarij, qui iudices sunt caussarum fiscalium. l.vlt.§.de adu.fis. l.vlt.j.hoc tit. Hunc primus instituit Adrianus, non M. Antoninus. Procuratores Augustus, vt Dio scribit, qui ἐπιτρόπους vocat lib.LIII.

VI. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. PANHELLENIO CONSVLARI LYDIÆ. Seruum domini delatorem iubemus in exemplum omnium proditorum seuerissimæ sententiæ subiugari, etiam si obiecta probauerit, excepto crimine maiestatis. DAT. VII. KAL. NOVEMB. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Seruus deferens dominum proditor est potius quàm delator: ideoque vt illius exemplo ceteri terreantur, grauissima is pœna veluti igne consumendus est, etiam si vera detulerit. l.vlt.j. Excepto.] l.pen.§. qui acc.non pos. At Tacitus Imperator ne in caussa maiestatis quidem seruos in dominorum capita audiendos censuit auctore Vopisco. Desunt hoc loco duæ constitutiones Græcæ. Primæ sententia ex libris βασιλικῶν hæc est.

VII. ΟΥΤΕ οἰκέτῃ οὔτε ἐλευθέρῳ ἔξεστι καταμηνύειν ὅθεν μηδεὶς εὐλαβείσθω μήτε θάνατον μήτε οὐσίας ἀφαίρεσιν. εἰ δέ τις ἢ ἄλλως πῶς καταμηνύσει τινὰ ἢ ὡς εὑρόντα θησαυρὸν διαβάλει, οἰκέτης μὲν ὢν παραχρῆμα διδόσθω πυρὶ, καὶ μάλιστα εἰ τοῦ δεσπότου κατηγορεῖ. ἐλεύθερος δὲ ὑπάρχων καὶ τῆς οὐσίας ἐκπίπτων καὶ τῆς πολιτείας ἔξω τῶν ὅρων τῆς ῥωμαϊκῆς γινέσθω βασιλείας. Neque seruo neque libero licet deferre id ex quo vitæ vel omnium bonorum amissionem nemo pertimescit. Quòd si quis alia quauis ratione quem deferat, puta quòd thesaurum inuenerit, seruus quidem confestim tradatur igni, præsertim si dominum deferat, liber bonis ademptis deportetur.

Valde sunt hac constitutione rescisæ delationum caussæ, quæ recensentur in l.1.D.de iure fis. & est huic similis quædam lib.VI.βασιλικῶν.tit.1.cap. CIIII. quæ desideratur libro primo. Ea porrò cautũ est vt ne Comes rerum priuatarum vel alius quiuis magistratus vrbanus vel prouincialis quemquã admittat deferentem alium quendam thesaurum inuenisse. Vt tamen eum admittat qui rem vel hereditatem ad fiscum pertinentem ab alio detineri nuntiat dato fideiussore ad summam v. librarum auri, quo caueat se rem executurũ & probaturum. Et vt ne ante sententiam ex scripto latam sigilla rebus delatis imprimantur vel aliud quidquã innouetur. Eam proponam συνοπτικῶς vt est in eo libro.

Μήτε

A Μήτε ὁ κόμης τῆς ἰδικῆς περιουσίας μήτε τις ἕτερος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων τὸν περὶ
θησαυροῦ καταμηνύοντα προσδεχέσθω. εἰ δὲ περί τινος ἑτέρου φισκαλίου προσαγγέλλει ὑπὸ ἐγγύην εὐθὺς οὐκ
ἧττον ε΄ λιτρῶν γινέσθω καὶ μήτις φραγὶς ἢ ἀνάγραφος ἢ καινισμὸς ὁ τυχὼν ἐπὶ τοῖς προσαγγελθεῖσι προσερχέ-
σθω πράγμασι πρὸ διακρίσεως ἐγγράφου. Sequuntur alterius Constitutionis, quæ in hoc titulo deside-
ratur, verba.

VII. ΜΗ ἐξέσω τοῖς τοῦ δημοσίου συνηγόροις λέγειν ὡς περιηχήθησάν τινα κατέχειν
δημόσια καὶ διὰ ταύτης τῆς ἀφανοῦς κατηγορίας ἐπιβουλεύειν ἑτέροις, ἀλλὰ καὶ ὁ καταμηνυ-
τὴς παρέσω, καὶ ἡ ποιότης αὐτοῦ σκοπείσθω, καὶ μηδὲ υἱὸς πατέρα ἢ μητέρα, ἢ ἀπελεύ-
B θερος πάτρωνα ἐπὶ δημοσίοις καταμηνυέτω, μηδὲ ὁ ἐξορίαν ὑπομείνας, ἢ ἐπὶ συκοφαντίᾳ
κατακριθεὶς, ἢ πληγὰς παρὰ τοῦ ἄρχοντος δεξάμενος. μηδὲ ἕτερον πρόσωπον ἀπὸ νόμου
εἰργόμενον ἀκουέσθω. Οἰκέτης δὲ ἢ ἐπὶ δημοσίᾳ αἰτίᾳ, ἢ ἐπὶ ἄλλῃ τινὶ τοῦ δεσπότου κατηγορῶν
ἐν αὐτῷ τῷ φθέγγεσθαι τὴν κατηγορίαν ἀποτεμνέσθω, εἰ καὶ ἀληθεύει κατὰ τοῦ δεσπότου. καὶ ἡ
σχολὴ δὲ τῶν παλατίνων ἐὰν καταμηνύσῃ τινὸς (μόνη γὰρ αὕτη καὶ δύναται καταμηνύειν καὶ
ἀναγκάζεται) ἢ καὶ ἕτερος ὁ ἐκ τοῦ νόμου συγκεχωρημένος μνημονευέτω τοῦ καταμηνύοντος
ὁ τοῦ δημοσίου προεστὼς καὶ εἰ μὲν ἐπὶ τῆς βασιλίδος πόλεως ἐστὶν ὁ καταμηνυθεὶς ἐκ δια-
C λαλιᾶς τοῦ κόμητος τῶν ἰδικῶν ὑπομιμνησκέσθω καὶ μηδὲν πλέον πάσῃ τῇ τῶν παλατίνων
σχολῇ καὶ τῷ κατὰ καιρὸν πριμικηρίῳ, καὶ τοῖς τοῦ δημοσίου συνηγόροις διδότω τῶν τεσσάρων
Ν̊ Ν̊ μήτε ὑπὲρ τῆς ὑπομνήσεως μήτε ὑπὲρ προβολῆς τοῦ ἐντολέως. καθεκάστην δὲ διάγ-
νωσιν τὰ νενομισμένα δαπανήματα ἐν τῷ εἰρημένῳ δικαστηρίῳ παρεχέτω, καὶ ὑπὲρ τῆς
διαγνώσεως αὐτῆς καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν πεπραγμένων ἐκλήψεως, καὶ ἀνεύθυνος μὲν ὢν
ἀπαλλαττέσθω τῆς δίκης. εἰ δὲ ὑπεύθυνος φανείη μὴ αὐτὰ μόνα ἅπερ ἔχων εὑρίσκεται
πράγματα, ἢ τὸ χρέος ὅπερ ἐχρεώστει ἀποδιδότω, ἀλλὰ καὶ τὰ συμβάντα τῷ ταμείῳ δα-
D πανήματα ἐν διπλασίων διδότω ὑπὲρ ὧν μάτην ἐδικάσατο. Ἐὰν δὲ πράγματα μόνα κατα-
μηνύεται ὡς διαφέροντα τῷ ἱερωτάτῳ ταμείῳ, ἀγνοεῖται δὲ ὁ ταῦτα διακρατῶν, καὶ ἐν
τῇ βασιλίδι πόλει τὰ πράγματα ἢ ὑπὸ τὴν αὐτῆς ἐνορίαν, ἢ ἀκινήτοις μὲν οὖσιν αὐτοῖς μὴ
ἐπιβαλλέτω τίτλους, ἡ σχολὴ τῶν παλατίνων, μήτε ἐπιβαινέτω αὐτοῖς, ἀλλὰ προγράμμα-
τα προτιθέτω ὁ κόμης τῶν ἰδιοκλήτων τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς περιφανέσι τόποις τῆς βασιλί-
δος, καὶ ἐν οἷς τὰ πράγματα διάκειται, ἐπιτρέπων ἑκάστῳ ἀντιποιουμένῳ τούτων τῶν πραγ-
μάτων εἴσω τριάκοντα ἡμερῶν καταλαμβάνειν τὸ αὐτοῦ δικαστήριον, καὶ συνίστασθαι τοῖς ἑαυτοῦ
δικαίοις ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις δαπάναις εἴτε αὐτὸς ὁ κατέχων τὰ πράγματα βούλεται ἀπαν-
τῆσαι, εἴτε φίλος αὐτοῦ, εἴτε οἰκέτης, εἴτε ἀπελεύθερος ὅταν ἄπεστιν ὁ τῇ ἀληθείᾳ ταῦτα
κατέχων πληρουμένων καὶ ἐπὶ αὐτῷ πάντων ὅσα περὶ τοῦ φύλακος τῆς νομῆς νενομοθέτηται. Ἐὰν
δὲ μήτε αὐτὸς ὁ τῆς ὑποθέσεως κύριος, μήτε ἐντολεὺς αὐτοῦ νεμόμενος, μήτε φύλαξ τῆς νομῆς
φανείη εἴσω τριάκοντα ἡμερῶν, καὶ τοῦτο αὐτὸ γένηται δῆλον ἐν ὑπομνήμασι γινέσθω μὲν ἐπὶ
νομῆς τῶν πραγμάτων τὸ ταμεῖον, μηδενὸς προκριμένου ἐπαγομένου τῷ κυρίῳ τῶν πραγ-
F μάτων ἐν ταῖς ἁρμοζούσαις αὐτῷ περὶ τούτων δικαιολογίαις. εἰ δὲ κινητὰ ἢ αὐτοκίνητα εἴη τὰ
καταγγελθέντα πράγματα, μηδὲ ταῦτα κατεχέτω τις προπετῶς ἀλλ' ἀναζητείσθω ὁ ταῦ-
τα νεμόμενος καὶ ὑπομνησθεὶς ἀγωνιζέσθω τὴν δίκην ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις δαπανήμασι καὶ
ὅροις. διὰ δὲ πάντων τῶν ἐννόμων τρόπων, καὶ ἀποδείξεων ἐγγράφων, ἢ καὶ ἀγράφων
ἀνερευνάσθω τὰ πράγματα καὶ διὰ τῶν δυναμένων εἰδέναι τὸ ἀληθὲς προσώπων, εἰδότος
τοῦ ἐναγομένου ὡς ἐὰν ἡττηθῇ οὐ μόνον τὰ περὶ τὴν δίκην γινόμενα δαπανήματα ἀπαιτηθή-
σεται ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα παρ' αὐτῷ φανέντα καὶ τὴν τούτων διατίμησιν. ταῦτα κα-
θόλου περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων ἡ διάταξις νομοθετήσασα ἐπιφέρει λοιπὸν ἰδικὴν νομο-
G θεσίαν περὶ τῶν διὰ τυραννίδα δημευομένων λέγουσα τοὺς ἐπὶ τούτοις καταμηνύοντας μηδὲ μηνυ-
τὴν καλεῖσθαι, ἀλλὰ ἑτοίμως προσέχεσθαι καὶ εἰ μὲν συκοφαντήσωσιν οἱ προσαγγείλαντες
ὁμοίως τοῖς ἄλλοις μηνυταῖς αὐτοὺς τιμωρεῖσθαι. Ἐὰν δὲ διελέγξωσι τὰ μηνυθέντα μὴ μόνον

ἀπαλλάττεσθαι τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ὀγδόην μοῖραν τῶν προσαγγελθέντων πραγμάτων αὐτοὺς A
κομίζεσθαι. τοὺς δὲ καταγγελθέντας ἐὰν μὲν τὰ παρ' αὐτῶν κατεχόμενα πράγματα ἤτοι ἡ οὐσία
πᾶσα ἐλάττων εἴη τῶν πεντήκοντα τοῦ χρυσίου λιτρῶν πρὸς τὴν διατίμησιν αὐτῶν τὰς ἐγγύας
διδόναι, εἰ δὲ ὑπερβαίνει τὰς πεντήκοντα λίτρας ἄχρι μὲν τῶν πεντήκοντα παρέχειν καὶ αὐ-
τοὺς τὰς ἐγγύας, ἐπὶ δὲ τῇ λοιπῇ ποσότητι διομνύσθαι προστιθέντας ἐν τῇ ἐξομοσίᾳ ὡς προ-
σεδρεύσωσι τῷ δικαστηρίῳ αὐτοὶ ἢ οἱ τούτων ἐντελεῖς καὶ οὐκ ἀπολειφθήσονται τοῦ δικαστηρίου τῶν
θείων ἰδικῶν τοῦ βασιλέως, ἐὰν δὲ μετὰ τὴν ἐξομοσίαν ἀπολειφθέντες τρίτον κληθεῖεν ἑκάστης
κλήσεως ὑπὲρ δέκα ἡμέρας γενομένης, γένηται δὲ καὶ τρία κατ' αὐτῶν κηρύγματα, καὶ B
μήτε οὕτως φανεῖεν αὐτοὶ ἢ οἱ ἐντελεῖς αὐτῶν ἢ διεκδικηταὶ ἐπιβαινέτω μὲν τοῖς πράγμασι
τὸ ἱερώτατον ταμιεῖον, φυλάττεσθαι δὲ τὸ ἀπόκριτον τοῖς ἀπολιμπανομένοις. εἰ δὲ τὰ προ-
σαγγελθέντα πράγματα ἐν ἐπαρχίᾳ διακείνται καὶ ἡ ἀφ' ἑαυτοῦ κινούμενος ὁ τῆς ἐπαρχίας
ἄρχων ἢ ἐκ προστάξεως τοῦ κόμητος τῶν ἰδικῶν τοῦ βασιλέως ἐξετάζει τὴν ὑπόθεσιν μηδὲν
ταραχῶδες μηδὲ βίαιον γινέσθω, ἀλλὰ τὰ μὲν δαπανήματα τῆς δίκης εἰς τὸ τρίτον μέρος
τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει γινομένων παρεχέσθω. ἕκαστος δὲ προσαγγέλλων, ἢ τῷ κόμητι τῶν
θείων ἰδικῶν τοῦ βασιλέως, ἢ τῇ σχολῇ τῶν παλατίνων, ἢ τοῖς λαμπροτάτοις τοῦ δημοσίου συνη- C
γόροις, ἢ τοῖς λαμπροτάτοις ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν γινωσκέτω ὡς εἴτε ἐπιμείνας τῇ δίκῃ
φανείη συκοφάντης εἴτε ἀποστῇ τῆς κατηγορίας. καὶ ἀφανὴς γένοιτο σύμμετρον μὲν ἔχων πε-
ριουσίαν καὶ μὴ δεδιὼς τὴν ἐν αὐτῇ τιμωρίαν, καὶ πληγὰς βαρυτάτας ὑπομένει, καὶ διηνε-
κῶς ἐξορίζεται. ἐὰν δὲ στρατείαν ἔχῃ ἢ σεμνὸν ἐπιτήδευμα ἢ περιουσίαν ἀρκοῦσαν, ἐκπίπτει
καὶ τῆς στρατείας καὶ τῆς οὐσίας καὶ οὐδὲ τὴν βασιλίδα πόλιν οὐδὲ τὴν ἐπαρχίαν οἰκῆσαι συγ-
χωρεῖται παραφυλαττόντων τὸν νόμον τοῦ τε κόμητος τῶν ἰδικῶν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πειθομένης
αὐτῷ σχολῆς, καὶ τοῦ παραβαίνοντος αὐτὸν ἐφ' ἑκάστῳ κεφαλαίῳ πεντήκοντα χρυσίου λίτρας D
πρόστιμον ἀπαιτουμένου. εἰ δὲ ἐν ἐπαρχίᾳ παραβαθείη τι τούτων ἐφ' ἑκάστῃ αἰτίᾳ ἀνὰ τριά-
κοντα χρυσίου λιτρῶν, καὶ οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, καὶ αἱ πειθόμεναι τάξεις αὐτοῖς ἀπαι-
τείσθωσαν. ἵνα δὲ τὰ τῶν προστίμων τούτων μὴ λανθάνῃ, ἔξεστι καὶ αὐτοῖς τοῖς ἠδικημένοις
καταμηνύειν τὸν παραβάντα τὸν νόμον καὶ προσαγγέλλειν τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ ἢ τῷ ἐν-
δοξοτάτῳ μαγίστρῳ ἀζημίως ἵνα ταῦτα δι' αὐτοῦ μανθάνων ὁ βασιλεὺς αὐτῷ τῷ μαγίστρῳ τὴν
τῶν προστίμων εἴσπραξιν ἐπιτρέψῃ. Ne liceat fiſci patronis dicere ad ſe perla-
tum quendam detinere bona fiſcalia, atque ita non apparente accuſa- E
tore alios inſidiis appetere, ſed delator exhibeatur & eius qualitas ſpe-
ctetur: & neque filius patrem aut matrem, aut libertus patronum ex
cauſa bonorum fiſcalium deferat, neque exul vel calumniæ cauſa dam-
natus vel fuſtibus à præſide cæſus vel alius quilibet iure prohibitus au-
diatur. Seruo autem vel in fiſcali cauſa vel in alia qualibet dominum ac-
cuſanti in ipſo loquendi conatu vox intercidatur, etiam ſi vera deferat.
Schola palatinorum ſi quem detulerit (hæc enim ſola deferre poteſt & F
cogitur) vel etiam alius cui id iure conceditur, meminerit deferentis fiſci
præpoſitus, & ſi quidem eſt in regia vrbe is qui delatus eſt, ex interlocu-
tione Comitis priuatarum conueniatur, nec amplius quàm ſolidos qua-
tuor det palatinorum ſcholæ, & pro tempore primicerio, & fiſci patronis
pro conuentione vel productione procuratoris. In ſingulam verò co-
gnitionem ſolemnes ſumptus ſupradicto iudicio & pro cognitione ipſa
præbeat & pro actorum exceptione, & ſi quidem obnoxius non ſit ab-
ſoluatur: obnoxius verò non ſolùm res quas habet vel pecunias quas G
debet reddat, ſed & ſumptus à fiſco factos in duplum cum quo fruſtra
litiga

A litigauit. Sed si res solæ deferantur quasi pertinentes ad sacratissimũ ærarium, nec sciatur quis eas detineat, sintque in hac regia vrbe vel continentibus & immobiles, ne eis schola palatinorum titulos imponat nec eas occupet, sed edicta proponat Comes rerum priuatarum in celeberrimis locis vrbis, & in quibus res consistunt, permittens aduersario cuilibet iis de rebus apud se iudicium suscipere intra dies xxx. & sub iam dictis sumptibus de suo iure contendere, siue ipse possessor voluerit iu-
B dicio occurrere, siue eo reuera absente amicus eius vel seruus vel libertus, impletis etiam hac in re omnibus quæ de custode possessionis lege cauta sunt. Quòd si neque ipse dominus litis neque procurator eius possidens neque possessionis custos compareat intra dies xxx. idque actis fiat manifestum, mittatur fiscus in possessionem rerum, nullo præiudicio domino inferendo quantum pertinet ad allegationes sibi competentes. At si res illæ mobiles vel mouentes sint, non occupentur etiam temere,
C sed requiratur earum possessor, & admonitus causam suam agat sumptibus & legibus supradictis. Omnibus autem legitimis modis & probationibus scriptis vel non scriptis perscrutari res oportet, & ab iis personis qui veritatem scire posint; sciente reo si succubuerit, non modò litis sumptus à se exactum iri, sed & res quas habere eum patuerit & æstimationem earum, id est, duplum. His summatim de fiscalibus rebus constitutione comprehensis, subiicit postea legem specialem de iis quæ ob
D crimen maiestatis confiscata sunt, vt eorum nunciator, delator non vocetur, sed promptè suscipiatur, si calumniatus fuerit, vt perinde puniatur ac ceteri delatores, si obiecta probauerit, non solùm pœna liberetur, sed & octauam partem bonorum quæ denunciauit ferat. Et eorum qui denunciati sunt si substantia omnis minor sit L. librarum auri, vt de æstimatione eius fideiussores dent. Si maior, vt etiam vsque ad eam summam L. librarum fideiussores dent: in reliquam quantitatem iurijurando
E committantur adiicientes se vel procuratores suos adfuturos in iudicio Comitis priuatarum, neque id deserturos. Id post iuratoriam cautionem deferentes, trinis edictis vocari, decem dierum spatio intermisso, ac tum si nec ipsi nec procuratores vel defensores eorum adfuerint, bona fiscum occupare, reseruata absentibus defensionis facultate. Ceterùm si res in prouincia constitutæ sint, litemque præses prouinciæ vltro vel ex præcepto Comitis priuatarum disceptet, nihil turbidè, nihil violen-
F ter fieri oportere, sumptus qui fiunt in regia vrbe pro tertia parte in litem præberi. Quisquis verò defert Comiti priuatarum vel scholæ palatinorum vel clarissimis fisci patronis vel clarissimis præsidibus prouinciarum, vt sciat siue in lite perseuerans calumniator apparuerit siue destiterit & latitauerit, mediocres quidem facultates habentem nec de earum amissione sollicitum, grauissimis verberibus subditum se perpetuò relegatum iri. Sin verò militiam vel honestum aliquod vitæ institutum
G vel idoneas facultates habuerit, ei militia & bonis ablatis, regia vrbe vel prouincia interdictum iri. Vt hanc legem conseruet Comes priuatarum & quæ ei obsequitur schola. In singula capita quæ quis violauerit mul-

tam esse L. librarum auri. In prouincia autem si quid horũ neglectum fuerit, in singulas causas x x x. auri libras præsides prouinciarum & eorum officia sigillatim exigi. Hanc multam ne quis effugiat, licere iniuria affectis legis violatores ad piissimum principem deferre, vel ad gloriosissimum magistrum sine damno, vt hac recognita, princeps magistro multæ exactionem committat. A

Quod initio proponitur summè notandum est, ne cuiquam fisci patronus quasi possessori rerum fiscalium molestiam inferat non exhibito delatore. Patronus fisci, & delatoris quodam modo B
est patronus. l. 5. §. aduocatum. D. de iis quæ vt ind. auf. sine d[?]latore si agat, ipse delator est potius, quàm fisci patronus. De eo scribentes citant l. vlt. D. de iu. fis. quæ est de procuratore Patroino non de patrono. Quod de iis qui deferre non possunt, congruit cum l. deferre. D. de iu. fis. & aliis quibusdam: quibus adiiciendi sunt conductores, procuratores, actores prædiorum fiscalium. l. 1. j. de conduc. & procur. Quod de seruo, cum l. pen. §. qui accus. non pos. Quod de x x x. diebus, idem relatum est in Eustathij libro de temporibus adducta hac lege, iis verbis. διὰ λ' ἡμερῶν ὀφείλει παρίςασθαι ὁ διακατέχων φισκάλια ἀκίνητα πράγματα ὡς β' ί τοῦ κεφαλέϋ τ' ιά δ τ' τελευταία. Quod de octauæ partis præmio, idem ex hac lege Harmenopulus scripsit lib. 1. Epit. tit. v. Quod de x. dierum interuallo, congruit cum l. per interuallum. D. de iudic. l. properandum. §. cod. Est tamen Nouella immutatum. Quod de custode possessionis, pertinere videtur ad l. vlt. §. de adq. pos. l. meminerint. §. C
vnde vi. l. 1. §. si per vim vel alio modo. In fine puto magistrum officiorum significari.

De petitionibus bonorum sublatis. Tit. 12.

Veteres libri, De petitis, non malè. nam & petita dixere pro petitionibus, sicut indicta & æstimata & nota. Suidas, πατίτα, ῥωμαϊκὴ λέξις. σημαίνει δὲ γνώρισμα αἰτήσεως.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. D
EVTROPIO PP. Quisquis in crimine maiestatis depræhensus fuerit & punitus, bonaque eius (sicut plectendi consuetudo criminis habet) fiscus inuaserit: nullus eadem sub specie munificentiæ principalis audeat proprio iuri poscere. qui cõtra legem id ausus fuerit sperare quod non licet, reus violatæ legis habeatur. Sed quoniam plerunque ita in nonnullis inuerecunda petentium inhiatione constringimur, vt etiam non concedenda tribuamus: ne rescripto quidem nostro aduersus formam latæ legis loci aliquid relinquatur. Si quid autem ex bonis talibus E
nostro iudicio, nullo tamen desiderante atq; poscente, concedi cuiquã voluerimus, huiusmodi tantum valeat liberalitas. DAT. XVI. KAL. DEC. THESSALONICÆ GRATIANO V. ET THEODOSIO AA. COSS.

Proscriptorum bona peti non posse, vltro dari posse. Tantum igitur abest, v[?]viuentium qui nondum damnati sunt bona peti possint, vt nec mortuorum & damnatorum bona honestè petantur. Sub specie.] legendum, sub spe. & ideo mox, *Qui contra legem*, inquit, *id ausus fuerit sperare.* Violatæ legis.] Sacrilegij. l. 1. j. vt dig. ordo ser. l. 13. j. de erog. mil. an. F

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO PP. Omne semen alienas appetendi fortunas stirpitus eruere cupientes, nulli deinceps volumus petitionis rerum esse licentiam. Et si intestatus quisquam quædámve, ac nullis ex numero propinquorum existentibus, vel vxore vel marito, fati munus impleuerit, cuiuscunque sit conditionis aut sectæ, seu quolibet titulo res fuerit fiscalis: nemo audeat ad petitionem rerum defuncti defunctæúe, cuiuscun- G
que

A que fortunæ aut sectæ sit, si fisco nostro locus pateat, adspirare: cùm
ne illis quidem, quorum actu atque officio petitionum procedebat ef-
fectus, impune liceat sanctionibus nostris aduersari. Sed vir illustris qui-
dem cuiuscunque temporis quæstor, si oblatæ petitioni subscripserit,
vel etiam responsum dederit: virque illustris comes rerum priuatarum,
si vel instrui permiserit, vel petitionem, si qua insinuatur, admiserit:
B indignationem nostri numinis sustinebit, ceterisque fiet vindictæ & te-
meritatis exemplum. Memoriales verò qui excipienda huiusmodi rescri-
pta vel implenda curauerint: & palatinos qui instruxerint vel gesta ad-
missæ petitionis ediderint, bonorum proscriptione puniri decernimus.
Pari forma res etiam ciuiles & ad ius publicum pertinentes ab omni pe-
titione muniendas esse censemus: scilicet, nec pragmatica iussione, vel
sacra adnotatione, vel quolibet oraculo diuino, seu mandatis (si qua
C contra hanc sanctionem nostram fuerint impetrata) quodcunque ro-
boris habere valituris. DAT. XI. KAL. MAII THEODOSIO
A. XVIII. ET ALBINO COSS.

Hæc est Nouella Valentiniani de competitionibus, qua definitur vacantia bona, & generaliter
res fisci aut reip. peti non posse. Puniri quæstorem, comitem rerum priuatarum, memoriales, pala-
tinos quorum interuentu vel opera tales petitiones admissæ & instructæ fuerint. Quæstor sacri pa-
latij petitionibus subscribebat vel etiam responsa reddebat, &, vt hoc loco omne eius officium
paucis exequar, leges dictabat precesq; ac responsa subnotabat, vt constat ex Notitia Rom. Imp. &
D No. 53. & 114. l. vlt. §. de diu. res. Symmachus ad Ausonium: Quæstor es, memini: consilij regalis par-
ticeps, scio: precum conditor, recognosco. & alio loco: Te magis quæsturæ honos & condenda-
rum sanctionum vsus exercuit. Procopius 1. de bel. Pers. εἰ μὴ πρόκλος ἐκώλυσεν ὃς βασιλεῖ τότε παρή-
δρευε τὴν τοῦ καλουμένου κοιαίστωρος ἀρχὴν ἔχων ἀνὴρ δίκαιος, διὸ δὴ οὔτε νόμον τινὰ εὐπετῶς ἔγραφεν. & alio
loco: Τριβωνιανὸς βασιλεῖ πάρεδρος, κοιαίστωρα τοῦτον καλοῦσι ῥωμαῖοι. His verò de causis quæstor iusti-
tiæ & legum custos appellatur, & thesaurus famæ publicæ & armarium legum in No. Valentin. De
homic. cas. fac. & à Cassiodoro duobus aut tribus locis. denique is planè est quæstor quem in aula
Cancellarium appellamus. quod, iis si iungatur, quæ ad l. vlt. §. de discus. reiicimus, liquidò consta-
bit. His porrò verbis quæstor rescriptis & constitutionibus subscribebat, QVAESTOR LEGI,
addita die, vt in Constitutionibus Iustini & Tiberij de adscriptitiis. Præcedebat subscriptio princi-
E pis addita etiam die. quod iis verbis significatur in No. Valētiniani de hom. cas. fac. ET MANV DI-
VINA. DIVINITAS TE SERVET PER MVLTOS ANNOS. & No. de ind. reliq. quod ta-
men deest in impressis. ET MANV DIVINA. OPTAMVS VOS FELICISSIMOS, &c. Adde-
batur etiā dies quo is ad quem dirigeretur cōstitutio, eam accepisset, & quo fuisset antelata, id est,
programmate proposita. l. 27. C. Th. de iis qui super rel. cont. ideoq; in vna nonnunquam & eadem
Constitutione quatuor dies iis verbis subnotatos inuenias, Data, Subscripta, Accepta, Antelata,
vel Lecta vel Allegata. Etiam illud adiiciam eundem morem posteriores Imperatores retinuisse, vt
& ipsi subscriberēt constitutionibus & chartularius cubiculi, quem vocarunt τὸν ἐπὶ κανικλείου. Ha-
bemus sanè constitutionem quandam Manuelis hac subscriptione. εἶχε τὸ συνήθες κανίκλωμα καὶ τοῦ
βασιλέως ταύτην. Μανουὴλ ἐν χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς πορφυρογέννητος καὶ αὐτοκράτωρ ῥωμαίων ὁ κομνηνός.
F καὶ κάτωθεν ἀπηωρημένην βοῦλλαν χρυσὴν διὰ μετάξης ὀξείας καὶ ἔξωθεν. τὸ διὰ τοῦ ἐπὶ κανικλείου καὶ δι-
καιοδότου Θεοδώρου τοῦ συπειώτου. Sed ad rem. Ad quæstorem pertinebant memoriales, id est, vt Græ-
ci interpretātur hoc loco, οἱ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, & ad l. eos. §. de exc. mun. οἱ τῶν ὑπομνημάτων πάντων,
& ad l. 5. §. qui mil. pos. τῶν κελεύσεων φύλακες, qui leges & rescripta excipiebant & implebant, id est,
perscribebāt aut perscribi curabant. Eorum obsequio res quæstoria agi dicitur in l. vlti. §. de prox.
sac. scr. rectè. erant namque adiutores quæstoris & ex diuersis scriniis assumebantur, vt in eo titulo
fusius demonstraturi sumus. Comes rerum priuatarum iudex erat & gubernator priuatæ substantiæ
principis, ex qua censebātur vacantia, caduca, & iis similia. l. vlt. §. tit. prox. l. 3. l. vlt. §. de bo. vac. l. vlt.
§. de fide hastæ fis. Eius apparitores Palatini appellantur, quorum interuentu competitiones in-
struebātur & insinuabātur comiti. quod hæc lex in posterum fieri vetat. Quisquam quædam-
G ve.] Vet. quisquam quæquámve. Res etiam ciuiles.] Res ciuiles sunt quæ ad Remp. vel ciui-
tatem pertinēt, veluti opera publica. l. si aliquando. §. de op. pub. secundum quam est apud Cassio-
dorum lib. VII. formula de Competitoribus. Earum verò rerum arbitrium Imperatores sibi vindi-
cabant, atque ideo petebātur ab Imperatore priusquam hæc Nouella competitiones sustulisset. &
ita cùm olim fuisset ærarium diuisum à fisco, qua ex causa Frontinus de aquæductibus, commoda
publicæ familiæ ex ærario, Cæsaris ex fisco dari ait, ærario tamen & primus omnium Imp. Augu-

Quæstor sacri palatij Cancellarius
Cassiod.
Data constitutionum multiplex
Memoriales
Comes rer. priu.
palatini
Cassiod.

ſtus abutebatur, atq; vt Dio ſcribit lib. L I I I. λόγῳ erant hæc duo diſtincta, non ἔργῳ. Pragmatica.] A
Pragmatica fit de conſilij ſententia ſolenniter ſuggeſtione aliena precibúſve. l. vlt. j. de prox. ſac. ſcri. Adnotatio ad libellum breuiter annotato nomine principis, vt in No. Valent. de hom. cau. fac. in qua illud ſingulare eſt quo vtimur, ſine adnotatione principis cædem caſu vel ſui tuendi cauſa factam non purgari, quod confirmatur hoc Philonis loco 1. de vita Moſis: ὁ κτείνων ἄνθρωπον εἰ καὶ δικαίως καὶ ἀμυνόμενος καὶ βιασθεὶς, ὑπαίτιος εἶναι δοκεῖ διὰ τὴν ἀνωτάτω καὶ κοινὴν συγγένειαν. Sic verò iudex aliàs per adnotationem, aliàs cognitionaliter lites diſceptat. No. 86. Adnotationem ita definit Theodorus: παρασημείωσις ἐστὶν ἡ τὰ κυριώτερα τῶν λαλουμένων περιλαμβάνουσα καὶ γράφουσα ταῦτα ὡς ἐν συνόψει καὶ δι' ὀλίγων, ὁποῖα εἴδομεν ὄντα παλαιὰ βασιλικὰ σημειώματα. Oraculo diuino.] Simplici iuſſione principis ſubnotata à quæſtore ſolo vel magiſtro ſcriniorum. Mandatis.] hæc citra ſuggeſtionem aut libellum dantur. l. vlt. j. de colla. don. & quidem ſi vltro, rectè. l. 1, ſ. ſi tacita alterius competitione, non rectè. B

De ijs qui ſe deferunt. *Tit.* 13.

I. IMP. CONSTANTINVS A. RATIONALI HISPANIARVM. Is cuius tacitæ fidei commiſſa fuerit hereditas, ſtatim officio grauitatis tuæ nunciet & geſta prodat, & continuò quod actum fuerit C renunciet: & poſt hanc fidem, tertiam ex omnibus defuncti bonis percipiat portionem. Quòd ſi ab vxore defuncti iſtud ad officium deuotionis tuæ fuerit reuelatum: ipſa etiam quam defunctus eſſe voluit heredem (ſi geſta apparuerint) tali præmio mancipetur, vt ex omni patrimonio medium conſequatur, & cum fiſco noſtro celebret diuiſionem, id etiam habitura priuilegium, vt prior eligat optionem. & tunc occultator ille geſtorum fiſci & mulieris pariter inimicus, exutus omni patrimonio D ſuo, ac fiſco vindicato, in inſulam deportetur. DAT. ID. MART. GALLICANO ET BASSO COSS.

Delatores aut alios deferunt aut ſeipſos. Si alios deferant neque calumnientur, pro præmio eorum quæ denunciarunt certam partem ferunt, veluti quartam aut octauam. Si ſeipſos deferant, vt ſi is cui tacitè fideicommiſſaria hereditas relicta eſt profiteatur ſe capere non poſſe, ei datur pro præmio dimidia pars ex edicto Traiani, vel aſſis ſi nondum quicquam reſtitutum ſit, vel dodrantis ſi reſtitutus ſit dodrans. quam diſtinctionem comprobat l. edicto. & l. cùm tacitum. D. de iur. fiſc. E
Quòd ſi heres, à quo tacitè incapaci relicta eſt fideicommiſſaria hereditas, pœnitentia actus ſe detulerit, tertiam partem aſſis habet pro præmio. Maius eſt præmium eorum qui ſe, quàm qui alios deferunt. quo enim difficilius quiſque ſeipſum defert, eo maiore præmio inuitandus eſt. qua ratione etiam fideicommiſſario plus tribuitur præmij quàm heredi. Statim.] poſt apertas tabulas, l. edicto. §. cùm ante. D. de iu. fiſc. Poſt hanc fidem.] quam fiſco præſtitit. Ab vxore.] Dixit de herede, nunc dicit de vxore fideicommiſſaria. Vxor verò eſt incapax ex lege Papia decimaria, ideoq; tacitum fideicommiſſum ei perperam relinquitur. quod etiam indicat l. vlt. in princip. D. de his quæ vt ind. At certè ex conſtitutione l. 2. ſ. de infir. pœ. cœlib. non eſt incapax. Ad officium.] vet. officio, vt ſ. Ipſa etiam quam defunctus eſſe voluit.] per interpoſitionem tacitæ fidei. Apparuerint.] vet. *aperuerit*. hoc eſt, ſi ſeipſam detulerit. Non poteſt mulier niſi ſeipſam deferre. l. ait. D. de iu. fiſ. Ex omni.] ex aſſe. Imò non niſi ex dodrante ſi dodrans vxori iam reſtitutus F ſit. Quadrans autem deductus ab herede, in fiſcum redigitur. Occultator.] heres adminiſter ſecreti fideicommiſſi.

Si liberalitatis imperialis ſocius ſine herede deceſſerit. *Tit.* 14.

In Cod. Th. ſic titulus conceptus eſt, Si petitionis ſocius. At quia petitiones poſtea ſublatæ ſunt, G non liberalitates, ita eum inuertit Tribonianus, Si liberalitatis imperialis ſocius. quod idem eadem ratione fecit in l. vlt. ſ. de iur. fiſ. & l. pen. ſ. de bon. vac. quemadmodum conſtat ex l. 30. C. Th. de petitionib. & in multis aliis.

A I. IMP. CONSTANTIVS A. ORIONI COM. R. P. Iubemus vt si quis fortè ex his, quibus communiter à nobis aliquid donatum sit, nullo herede relicto decesserit: ad consortem potius solatium, quàm ad personam aliam pars decedentis perueniat. DAT. XV. KAL. IVL. MEDIOLANI PHILIPPO ET SALLIA COSS.

Consors consorti in eo quod donatum est, sine competitione succedit excluso fisco. quod etiam in nauiculariis, decurionibus, cohortalibus, militibus, fabricensibus, clericis locum obtinet, titu.
B de her.dec.l.si quis presbyter.§.de epis.& cler.

De thesauris. Tit. 15.

I. IMPP. LEO ET ZENO AA. EPINICO CONSVLARI. Nemo in posterum super requirendo in suo vel alieno loco thesauro, vel super inuento ab alio vel à se, effusis precibus pietatis nostræ benignas
C aures audeat molestare. Nam in suis quidem locis vnicuique, dummodo sine sceleratis ac puniendis sacrificiis, aut alia qualibet arte legibus odiosa, thesaurum (id est, condita ab ignotis dominis tempore vetustiore mobilia) quærere, & inuento vti, liberam tribuimus facultatem, ne vlterius dei beneficium inuidiosa calumnia persequatur: cùm superfluum sit hoc precibus postulare, quod iam lege permissum est, & postulanda imperatoriæ maiestatis videatur præuenire liberalitas. In alienis verò terrulis nemo audeat inuitis, imò non volentibus vel ignoran-
D tibus dominis, opes abditas suo nomine perscrutari. Quòd si nobis super hoc aliquis crediderit esse supplicandum, aut præter huius legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenerit: totum hoc locorum domino reddere compellatur, & velut temerator legis saluberrimæ puniatur. Quòd si fortè vel arando vel aliàs terram colendo vel quocunque casu, non studio perscrutandi in alienis locis thesaurum inuenerit: id quod repertum fuerit, dimidia retenta, altera dimidia data, cùm
E locorum domino partiatur. ita enim eueniet, vt vnusquisque suis fruatur & non inhiet alienis. DAT. VI. ID. OCTOB. LEONE IVNIORE A. COS.

Cassiod. Id est condita.] Cassiodorus v I. thesaurum definit depositiuam pecuniam quæ longa vetustate competentes dominos amisit. Mobilia.] Legendum *monilia*, vt in l. 2. C. Th. de thesaur. Dei beneficium.] fortunæ donum in l.si is qui.D.de adq.rer.dom. Calumnia.] fisci.nam inuentos thesauros sibi fiscus vindicabat, nisi inuentor eorum retinendorum facultatem impetrasset à fisco. Imò non.] Quidam Cod.Id est non.quod probo. Sic enim tollitur ambiguitas verbi,
F inuitis. nam inuiti sunt qui nolunt vel qui non volunt. Altera dimidia.] Quid opus fuit hac constitutione cùm iam id esset ab Adriano clarè constitutum? nempe quòd deinde post Adrianum dimidiam loci domino concessam, ad quartam Imppp. Gratianus Valent.& Theod. redegissent.d. l.2. Est & hac de re Leonis No. LI.

De annonis & tributis. Tit. 16.

Annonæ in speciebus consistunt veluti frumento, vino, oleo, pane, carne, sale. Tributa in corporibus veluti auro, argento, ære, equis, vestibus, quæ & intributiones & contributiones dicuntur. & sunt duplicia, soli & capitis.l.vlt.D.de cens. Capitis sunt qui stipendia vocent. Tertullia-
G nus in Apologet. *Si agri tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa ignobiliore.* Conferunt autem & annonam & tributa possessores, id est, domini prædiorum prouincialium quotannis vel ipsi prædiorum conductores.l.sine herede.§.Lucius.D.de admi.tut. per causam tuendi exercitus.

Annonæ
Tributa

tus. l.2.ĵ.de exact.trib. Exulabat autem huius tituli prima Constitutio vt & ceteræ, quòd Græca esset, quam ex lib. L V I. βασιλικῶν restituimus. A

I. Αἱ σχολάζουσαι τὸ λοιπὸν ἀννόναι καὶ αἱ κεφαλιτιόναι τῷ δημοσίῳ διεκδικείσθωσαν καὶ μὴ διαιρείσθωσαν παρὰ τῶν ἀρχόντων ἑτέροις ἢ εἰς δημόσια ἔργα δίχα θείου τύπου καὶ τὴν δόσιν καὶ τὸν τρόπον τοῦ δαπανήματος διορίζοντος, ἀλλὰ μηδὲ ἐκ τοῦ δημοσίου κανόνος εἰς ἰδιωτικὸν ἢ δημόσιον ἔργον ὕλαι μεταφερέσθωσαν ἢ εἰς ἀγορασίαν ὑλῶν χρήματα διδόσθωσαν ἄνευ θείου τύπου, τοῦ παραβαίνοντος οἴκοθεν τὸ δημόσιον πληροῦντος καὶ τοῦ προσφόρου σκρινίου βαρυτάτοις ἐπιτιμίοις ὑποκειμένου. B

Capita vocat veluti fœnum, paleas, vt diximus in l.9.s.tit.1. quæ vna cum annonis, magistratibus diuersisq; officiis præstantur. l.2.ĵ.de cur.pub. l.1.& 2.s.de off.præf.præt.Afr. Nou.27. & sequentibus. Vacantes autem, quod fit illis sine successore defunctis, vt cetera bona ad fiscum legibus caducis redeunt. l.1.C.Th.de anno.ciu. nec sine sacra forma à præsidibus impendi in opera publica possunt. Sed neque ex fiscali canone materiæ vel pecuniæ in eadem opera à iudice transferri queũt, vel si temere transferantur, de suo cogetur fisco satisfacere, competens etiam scrinium quòd ea transferri concesserit, grauissimis pœnis subiicietur. Longè alia est ratio multarum l. penult. s. de modo multar. C

II. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. ET VALERIANVS CÆSAR ANTIOCHO. Æs quidem alienum pro portione, ex qua quisque defuncto heres extiterit, præstari oportet. annonas autem is soluere debet, qui possessiones tenet & fructus percipit. PP. * SECVLARE ET DONATO COSS.

Si plures defuncto heredes extiterint, æs alienum præstabunt pro hereditariis portionibus ex XII. tab. Species annonarias is præstabit, qui possidet prædia & percipit fructus. Sunt enim hæc prædiorum onera non personarum. Prædiorum obligatio inter heredes non diuiditur. Personalis obligatio diuiditur. D

III. IMP. DECIVS A. CITICIO. Indictiones non personis sed rebus indici solent. & ideo ne vltra modum earundem possessionum, quas possides, conueniaris, præses prouinciæ prospiciet. DAT. XVII. KAL. NOV. ÆMILIANO ET AQVILINO COSS. E

Indictionis nomine continetur annonaria & tributoria functio. Plinius ad Traianum, Nec nouis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Onera hæc sunt possessionum non personarũ, & ideo eorum nomine quæ non possideo, ea non agnosco. No.128.

IIII. IMP. CONSTANTINVS A. AD PROCLIANVM. Omnes pensitare debebunt, quæ manus nostræ delegationibus adscribuntur. nihil amplius exigendi vel remittendi potestatem esse. nam si quis vicarius aut rector prouinciæ aliquid iam cuiquam crediderit remittendum: quod alij remiserit, de propriis dare facultatibus compelletur. DAT. XV. KAL. IVL. CP. CONSTANTINO A. IIII. ET LICINIO IIII. COSS. F

Ait, Delegationibus.] Sudas. δηληγατίων κατὰ ῥωμαίους ἡ ἐκταγὴ τοῦ σιτοπομπείου καὶ ἡ ἀννόνων μετακομιδή. Delegationes igitur descriptiones sunt quibus exigendorum tributorum & annonarum modus continetur, quæ & delegatoriæ dicuntur, quòd delegari mittique in prouincias solent, διατυπώσεις, ὑπομνήματα, ἀπογραφαί. Manant autem à principe, nec quidquam à vicariis aut præsidibus amplius exigendum est quàm eis contineatur. Sed neque remittendum ex eis quidquam. Vel remittendi potestatem esse.] hæc absunt à vet.lib. & Cod.Th. quod sequor proboque. Nam si quis vicarius.] Vicarij sunt præf. prætorio vicarij viri spectabiles, qui ex mandato principis in diœcesem aliquam siue tractum mittuntur multas habentem prouincias. l.1.ĵ. de G

prox.

A prox.sac.scri.l.1.§.de offi.vic.l.1.§.vt omn.iud.l.1.§.à præfecto.D.de leg.3. Propriam igitur iurisdictionem habent non à præfecto mandatam. quod & de legatis proconsulum verè possim affirmare, & si, quod opto, erit otium, quandoque comprobabo. Quot fuerint vicarij cùm in Oriente tum in Occidente Notitia Romani imperij indicabit. Præsides sunt clarissimi, & sub eorum cura vna tantùm prouincia est, & propriè ij sunt qui ordinarij & ἐμβαθμοὶ dicuntur l.vltima. §. de mo. mul.l. omnes.§. de epis.& cle.l.2.ȷ̃.de prox.sac.scr.No.20.31.103.112. quasi infimi ordinis, vt ordinarij milites, hoc est, gregales & manipulares. *Nam*, autem hoc loco accipere oportet παρασιωπητικῶς.

legati procons. presides ordinarius ordinarius miles

V. IMP. CONSTANTIVS A. AD VRANIVM. Omnes B omnino ad oblationem functionum publicarum oportet vrgeri. lege enim nostra signatum est, nec esse extraordinaria nec vocari, quæ solenniter à prouincialibus deuotissimis conferenda sunt. DAT. III. NON. FEB. CONSTANTIO A. II. ET CONSTANTE COSS.

Canon propriè est pensio quæ ex emphyteuticariis prædiis redigitur. Sed & oblatio & indictio pro canonicis & ordinariis habentur. & ideo ab eis nemo excusatur. Ab extraordinariis plerique excusantur.

Canon

C

VI. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD DRACONTIVM VIC. AFRICÆ. Pro locis ac proximitate possessionum, annonam ad limites transuehi præcipimus. DAT. XV. KAL. IVL. MEDIOLANI VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Vt transuehendæ ad limites & conferendæ annonæ militaris onus proximis possessoribus imponatur.l.4.ȷ̃.de erog.mil.an.

D

VII. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOS. AAA. AD PRINCIPIVM PP. In fraudem annonariæ rei ac deuotionis publicæ elicitum damnabili subreptione rescriptum, manifestum est iure non posse vires sortiri. circa omnes igitur par atque æqualis illationis forma teneatur. DAT. VIII. KAL. OCT. AQVIL. ARCAD. A. I. ET BAVTONE COSS.

E

Ne ex rescripto quidem principis potest quisquam canonicas illationes subterfugere, quum sit contra vtilitatem publicam. Vnius enim immunitas onerat alios.

VIII. IMPPP. VALENTIN. THEODOS. ET ARCAD. AAA. CYNEGIO PP. Nemo possessorum ad instruendas mansiones vel conferendas species longius delegetur: sed omnes, itineris ac necessitatis habita ratione, delegentur. DAT. X. KAL. IAN. CP. ARCADIO A. I. ET BAVTONE COSS.

F

Mansiones vocant ἀλλαγάς siue diuersoria, in quæ se recipiunt milites expeditionis tempore, vel etiam sacer comitatus. Posteriores dixere Mansus. Vtrumque à manendo. & inde manentes in Historia Helmodij, & Gallis, *Maisons*. Villæ sic possunt appellari, συςήματα Clemente in Petro, προοδεύειν κατὰ δύο συςήματα. Separantur à ciuitatibus & oppidis in l.9.C.Th.eod.tit.l.2.ȷ̃.de cond. in pub.hor.l.modios.ȷ̃.de suscep.l.2.ȷ̃.de luc.adu.l.Claudiopolis.C.Th. de decur. Eæ annonis & pabulis instruuntur ex collatione vicinorum, non ex collatione eorum qui procul disiuncti sunt.

Mansiones ἀλλαγαί Mansus Manentes

VIIII. IDEM AAA. CYNEGIO PP. Mediterraneæ ciuitates antea G maritimis & maritimæ mediterraneis onerabantur expensis, vt plus haberet dispendij translatio, quàm deuotionis illatio. hoc non solùm in præsenti, verumetiam in posterum prohibemus ea lege, vt se vltimo

nouerint supplicio puniendos qui ista commiserint. DAT. III. NON. SEPT. VALENTIAE HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS. A

Ad limites & ad mansiones annonarum transuectio finitimorum est, quia & collatio. Quorum igitur est collatio, eorum est etiam transuectio, nec quas contulerint mediterranei, transuehent maritimi vel contrà. Alij sunt maritimi, alij ripenses, alij mediterranei, id est, à mari fluminibúsve remoti. Cicero de suppliciis. *Centuripinos homines maximè mediterraneos.*

X. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MINERVIO COMITI R. P. Obsistere commodis publicis & statutis necessitatibus non possunt priuilegia dignitatum. Vnde vt quisque de prædiis emolumentum consequitur, si non is euoluto anni spatio, intra sex menses omnem, cui esse constrictus dicitur, reliquorum intulerit cumulum, ad ipsos qui sunt domini prædij, exactionem volumus pertinere. PP. ROMAE HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS. B

statuta

Dignitates ab extraordinariis muneribus excusantur, ab statutis, id est, canonicis non item. & ideo si coloni vel emphyteuticarij eorum qui in dignitate positi sunt, annonarum & tributorum onera non præstant, vti oportet, eis eorum præstatio incumbit. Deficiente colono, dominus conuenitur, etiam si dignitate aliqua præditus sit, non quidem statim, sed post sex menses ab anno cuius indictiones colonus debet. C

XI. IIDEM AA. ADRIANO P. P. Iudices, quos circa profliganda ærarij nostri compendia negligentes ac desides fuisse constiterit, omnia quæ in administratione positi perceperunt emolumenta, reddere compellantur. DAT. XIIII. KAL. MAR. MEDIOL. VINCENTIO ET FRAVITTA. COSS. D

Iudices, id est, præsides, quorum munus est tributorum exactioni incumbere. l. in fiscalibus. j. de exac. trib. No. 161. Cassiodorus in formula rectoris prouinciæ. *Tibi fiscalium tributorum credita monstratur exactio.* Idem & Catholicorum munus est, & ex Constitutione Augusti iam ab initio Proconsulum. Dio LIII. τὰς φόρους οἱ ἀνθύπατοι παρ' ὧν ἄρχουσιν ἐσπράσσουσιν. Circa profliganda.] Græci vertunt, εἰς ἀπαιτητέα. Emolumenta.] annonas, capita. l. peræquatores. j. de censibus.

XII. IMP. THEODOSIVS A. ISIDORO PP. ILLYRICI. Id ab vnaquaq; prouincia censuimus expetendum, quod ab iisdem nuper esse promissum tua sublimitas indicauit: vt nullus verò de cetero ad possessiones eorum (quod maximè formidant) inspector accedat, Macedonum reliqui exemplum secuti, mediæ quantitatis, vt obtulisse noscuntur, tributa suscipiant. sed hi qui protestati sunt nihil à se vltra tertiam partem posse conferri, illud exoluant, ad quod se indubitanter fore idoneos pollicentur. Quæ dispositio in perpetuum obseruabitur, sacrosancta Thessalonicensis ciuitatis ecclesia excepta: ita tamen vt apertè sciat, propriæ tantummodo capitationis modum beneficio nostri numinis subleuandum, nec extraneorum grauamine tributorum rempublicam ecclesiastici nominis abusione lædendam. DAT. VI. ID. OCTOB. CP. VICTORE V. C. COS. E F

illyricum duplex

Duplex fuit Illyricum, Orientale & Occidentale. quod Beatus Rhenanus obseruauit ad librum de Notitia Romani Imperij. Hæc lex pertinet ad Illyricum Orientale: cuius duæ sunt dioeceses, Dacia & Macedonia. Daciæ prouinciæ quinque, Dacia mediterranea, Dacia ripensis, Moesia prima, Dar G

A ma, Dardania, Præualitana & pars Macedoniæ Salutaris. Macedoniæ ſex, Achaia, Macedonia, Cre-
ta &c. Id verò conſtituitur hac lege, vt ſingulæ prouinciæ Illyrici ea conferant quæ obtulerunt &
promiſerunt tantùm, & ne augendi tributi cauſa quiſquam inſpector vel peræquator prouincia-
lium poſſeſſiones accedat, id eſt, dimidiam canonis partem. Soli Achæi præſtant tertiam partem,
quòd teſtati ſint ſe amplius facere non poſſe. legendum in hac lege, vt in Veſ. & Theod. pro, *sed-
hi, Achiui.* Excipitur etiam Theſſalonicenſis eccleſia, quod & antè fuit propoſitum l. ſacroſancta.
de ſacr. eccl. Huic remittitur capitatio. Ceteris eccleſiis non item. Non licet abuti nomine eccleſiæ
euitandorum canonum cauſa. l. placet. l. omne. §. de ſacr. eccl. ne grauetur Reſp. quæ quò pluribus
datur immunitas, eò certè maiora tributa pendit. l. 4. ȷ̃. de exact. trib. l. 1. ȷ̃. de colleg. l. 2. ȷ̃. de pri. do.
B Aug. No. 43. Quid ſit capitatio, mox dicam. Sequitur vltima Conſtitutio quæ hactenus defuit.

pag. sequent.

XIII. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ Ἀναστάσιος Ἀνθεμίῳ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων. Ἐὰν μὲν αἰτή-
σῃ ἐπαρχία ἢ πόλις κουφισμὸν λαβεῖν τυχικῆς συντελείας ἢ ἐπόπτην ἢ ἐξισωτὴν πεμφθῆναι,
ἀναφερέσθω μὲν ἡ δέησις αὐτῶν εἰς βασιλέα καὶ ἐξ ἐπιλογῆς αὐτοῦ ὁ ἐπιτήδειος πρὸς τοῦτο
πεμπέσθω, ὅρκον πρότερον διδοὺς, καὶ ἐὰν τὴν μειώσῃ οὗτος τοῖς ἐπάρχοις, μηδεὶς τύπος δι-
δόσθω ἐπὶ τὴν μείωσιν αὐτοῦ εἰ μὴ αὐτοὶ οἱ ἔπαρχοι ἀναδιδάξωσι βασιλέα πάντα τὰ παρ'
C αὐτοῦ ἀναδιδαχθέντα καὶ ζητηθέντα, καὶ οὕτως θεῖος ἐκφωνηθείη τύπος ὀφείλων πᾶσι
τρόποις παραφυλάττεσθαι. ὁ δὲ καθ' εἷς ἄνθρωπος δεήσεις περὶ τοιούτων ἐννοιῶν, μὴ ἐπιδιδό-
τω. μήτε δὲ κουφισμὸς ἢ μείωσις διηνεκῶς ἢ προσκαίρως μήτε ἐποψία μήτε ἐξίσωσις γινέσθω,
χωρὶς βασιλικῆς ἐγγράφου κελεύσεως, ἀλλὰ μήτε ἐκταγὰς ποιείτωσαν οἱ ἔπαρχοι ὑπὲρ χρό-
νων παραλαμβανόντων τὴν αὐτὴν ἀρχὴν μήτε σιτηρέσια τισὶν ἀφοριζέτωσαν ἢ ἄλλως πῶς χρή-
ματα ἢ μὴ παρεχόμενα τὴν ἀρχὴν ἢ παρεχόμενα μέν, διὰ δὲ τὴν ἔλλειψιν τῶν ταῦτα κομιζο-
μένων σωμάτων ἀργήσαντα ἢ διὰ τὸ παυθῆναι τὴν αἰτίαν σχολάσαι δι' ἣν παρείχοντο τὴν
D ἀρχὴν ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐκ βασιλικῆς μόνης αὐθεντίας γινέσθω κατὰ τὸν θεῖον ἔγγραφον τύ-
πον. Οἱ δὲ μὴ τοῦτο παραφυλάττοντες καὶ τὸ διδόμενον οἴκοθεν ἀποδιδότωσαν καὶ πᾶσαν
ἄλλην ζημίαν ἣν ἂν ὑποστῇ τὸ δημόσιον. μήτε δὲ ὑπερθέσεις ἢ προθεσμίας ἐπὶ τοῖς ὀφει-
λομένοις δημοσίοις ἐνδιδότω τις ἢ τὰς νενομισμένας προθεσμίας χωρὶς ἐγγράφου θείας κε-
λεύσεως. Ὁ δὲ τοῦτο κατ' αὐθεντίαν οἰκείαν ποιῶν οἴκοθεν καταβαλλέτω τὰ κεχρεωστημένα τῷ
δημοσίῳ. μήτε δὲ τὰ πολιτικὰ χρήματα ὅσα ἢ τῷ δημοσίῳ εἰσφέρεται ἢ ταῖς πόλεσιν ἀφώ-
ρισται εἰς ἑτέρας μεταφερέσθω χρείας ἢ προσώποις τισὶν ἀφοριζέσθω χωρὶς θείας κελεύ-
E σεως. Καὶ ἡ τάξις δὲ τῶν ἐπάρχων εἰ μὴ πάντα τὰ περιεχόμενα τῇ διατάξει ταῦτα παρα-
φυλάξει καὶ διδάξει τοὺς ἐπάρχους, καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν καὶ αἱ πειθόμεναι τάξεις
αὐτοῖς καὶ οἱ λοιποὶ δημοσιεύοντες ἐν ταῖς τοιαύταις κελεύσεσιν ὑπουργήσοιεν, οἴκοθεν δι-
δότωσαν τὴν συμβαίνουσαν τῷ δημοσίῳ βλάβην καὶ ὡς τοῦ νόμου καταφρονήσαντες πεντήκον-
τα χρυσίου λίτρας προστιμάσθωσαν. τριμερῶς δὲ πάντα τὰ δημόσια εἰσφερέσθω τά τε ἄλλα
καὶ τὰ λεγόμενα ἀρμενιακὰ τουτέστι καλάνδαις ἰαννουαρίαις καὶ καλάνδαις μαΐαις καὶ πρὸς
τῷ τέλει τῆς ἐπινεμήσεως ἐξ ἴσων τριῶν μερῶν διαιρουμένων τῶν δημοσίων καὶ μηδεμιᾶς καινοτο-
F μίας ἐν τῷ μέσῳ γινομένης κατὰ τῶν συντελῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀρμενιακὰ τελέσματα ἐν δύο
καταβολαῖς συνετελεῖτο ἔξεστι τοῖς ταῦτα συντελοῦσιν εἰ βούλονται τὴν προτέραν συνή-
θειαν προτιμᾶν καὶ ἐν δύο καταβολαῖς ἀνὰ ἥμισυ καταβάλλειν. * καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐν
τῷ σεπτεμβρίῳ τῆς μελλούσης ἐπινεμήσεως καταβάλλειν. Εἰ δὲ καὶ τριμερῶς βούλονται
τὰ ἀρμενιακὰ δημόσια καταβάλλειν ἐχέτωσαν τὸν σεπτέμβριον μῆνα τῆς μελλούσης ἐπινε-
μήσεως πρὸς ὑπέρθεσιν αὐτοῖς δεδομένον. τὸ δὲ πρὸ ἀπεσταλμένον κατὰ σύνθεσιν εἰσφερέσθω
ἐν τῷ προνομίῳ ἑκάστης ἐπινεμήσεως ἐπειδὴ τοῦτο δηλοῖ καὶ ἡ προσηγορία αὐτοῦ. DAT.
G KAL. APR. PAVLO V. C. COS. *Interpretatio Latina.* Si prouincia
vel ciuitas releuationem petat animalis functionis vel inſpectorem aut
peræquatorem, referatur petitio ad principem, eiúſque arbitrio ido-
neus mittatur prius iureiurando præſtito: ex cuius tamen relatione facta

præfectis prætorio nõ aliter forma vlla detur, quàm si præfecti ea omnia quæ ab eo didicerint & quæsierunt principem edocuerint, atque ita sacra proferatur forma modis omnibus obseruanda. Priuati autem iis de rebus preces ne porrigant. Nec releuatio vel deminutio perpetuò vel ad tempus, nec inspectio nec peræquatio fiat aliter, quàm ex scripta iussione principis. Sed neque præfecti delegationes faciant pro tempore præcedenti, neque annonas vel pecunias quibusdam seorsim addicant, non præstitas initio vel postea defectas causæ præstationis accipientiúmve corporum defectu: verùm hæc omnia fiant ex sola auctoritate principis scripto comprehensa. quod qui non obseruarint, & data & omne damnum quod fiscus senserit, ei de suo resarcient. Is etiam qui debitoribus fisci dederit dilationes, præscripseritve terminos alios quàm legitimos sua auctoritate sine iussione principis quæ debentur fisco de suis facultatibus exsoluat. Sed neq; pecunias ciuiles fisco inferendas, vel ciuitatibus deputandas, in alios vsus transferat vel quibusdam personis deputet sine auctoritate principis. Et officium præfectorum nisi omnia quæ Constitutione continentur, obseruauerit, instruxeritque præfectos & præsides prouinciarum obsequentiaque illis officia, & ceteri qui res fiscales tractant, nisi iis iussionibus paruerint, fisco contingens damnum de suis facultatibus præstabunt, & legis contemptores L. libris auri multabuntur. Tripertito autem omnia fiscalia inferantur, ea etiam quæ Armeniaca vocant, videlicet Kal. Ianuariis & Kal. Maiis, & ad finem indictionis in tres æquas partes diuisa, nulla in medio collatoribus innouatione facienda. Quia verò Armeniacorum tributorum præstatio duabus pensionibus diuiditur, liceat collatoribus, si velint, priorem consuetudinem huic Constitutioni præferre, & duabus pensionibus soluere * & aliud dimidium Septembri futuræ indictionis. Quòd si velint tripertito soluere, habeant ad dilationem totum Septembrem mensem futuræ indictionis. Antemissum verò vt conuenit inferant in exordio cuiusque indictionis. nam & hoc eius significat appellatio.

A B C D E

Pro τυχικῆς lego ψυχικῆς. nam & ad l.vlt.D.de mun.& hon.pecunias pro capitibus animaduerti Græcos interpretari ψυχικὰ δημόσια, Animales functiones in l.cùm satis.in fi.ȷ̃.de agric.& cens.l.corum.C.Th.de col.don.pos.Census capitum alibi & capita & capitationes, quæ vetustissimæ indictiones sunt. Plutarchus περὶ παίδων ἀγωγῆς. καὶ τῶν ἐθ.ῶν κατὰ κεφαλὴν εἰσφερόντων ἄργυροι. At videntur etiam capitationes de prædiis dici.l.si minor.s̃.de act.empt.l.vlt.C. Th. sine cens. vel reliq. & Sidonio dum à Maioriano Imperatore terras suas releuari postulat scribenti: *Hic capita vt viuam tu mihi tolle tria.* Sed hoc ideo, quia colonorum, mancipiorum, quæ in prædiis sunt nomine præstantur. F Priuatorum autem postulationes eiusmodi hæc Constitutio non admittit, Reip. vel prouinciæ admittit. Reseruat ea quoque sibi princeps hæc omnia, releuationis formam, inspectoris vel peræquatoris missionem in rem, Annonarum vel pecuniarum largitionem & alienationem, Dilationem solutionũ. Quo in loco scriptum est: εἰ ταῖς τοιαύταις, lego εἰ μὴ. Ἐκταγὰς delegationes siue dispositiones pręf.pretorio interpretor, vt in No.147.& l.vlt.ȷ̃.de exact.trib. Sudas. Delegatio ἡ ἐκταγή.

De indictionibus. *Tit. 17.*

Indictiones nihil aliud sunt quàm annonæ vel tributa.l.3.s̃.tit.prox. Quid igitur hic titulus distat à superiore? Superior est de iis quæ indicuntur, Hic de indictionum ratione & forma. Porrò indictiones cùm essent anniuersariæ, inde cœperunt anni per indictiones numerari, quas vocant ἐπινεμήσεις, ita vt earum numerus non excederet xv. sed idem semper reuolueretur. Cœpit hic mos Theodosij magni temporibus, vt Cedrenus scribit, vel Constantini potius, vt ex Fastis quibusdam G

Græcis

A Græcis Onuphrius vir doctus & diligens prodidit, in quibus ſub Cos. Conſtantini 11. & Licinij 11. ita eſt: ἰνδικτιόνων Κωνσαντινιανῶν ἐντεῦθεν ἀρχή. Eas verò incipere menſe Septembri indicat l.vlt.§.tit. prox.& l.1.j.de mil.veſte. & No.128. & ſpecies quam Græci ponunt ad l.13.D.de iuriſd. omn.iud. de Gaio magno Drungario, cui princeps Titium ſucceſſorem dedit, vt ab initio menſis Septembris ſexta indictione magiſtratum inchoaret: Non poſſe Gaium Sempronium iubere iudicare poſt menſem Auguſtum quintæ indictionis: ſi tamen iuſſus iudicare menſe Aprili quintæ indictionis, cœperit, necdum veniente Septembri pronunciauerit, iudicium non ſolui. Hæc tria ſunt paria, Anno quinto, Indictione quinta, Fuſione quinta. l.6.C.Th.de indul.deb.ex quo apparet ratio nominis. Onuphrij etymologia non placet. Sed neque Georgij Cedreni, qui in Theodoſio ab Actiaca pugna eam deducit, cuius verba hæc ſunt: ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἤρξατο ἀριθμεῖσθαι
B αἱ ἰνδικται ἀρξάμεναι ἀπὸ αὐγούστου καίσαρος ἐν ἔτει ιε΄ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. καλεῖται δὲ ἰνδικτίων τουτέστιν ἰνακτίων ἡ περὶ τὸ ἄκτιον νίκη. Cedreni librum habet Petrus Faber vir clariſſimus & eruditiſſ. cui hunc locum acceptum fero.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PALLADIO PP. Omnes omnino, quocunque titulo poſſidentes, quod delegatio ſuper indictione videbitur amplexa, velut canones cogantur inferre: & vt nequa ſit dubietas, hac aperta definitione decernimus, vt id potius
C canonis vocabulo poſtuletur. Nulla igitur domus vel ſacri patrimonij vel emphyteutici iuris vel hominum priuatorum (etiam ſi priuilegium aliquod habere doceatur) ab hac neceſſitate ſeiuncta ſit, quæ iam non extraordinarium (vt hactenus) ſed ipſis facientibus canonicum nomen accepit. DAT. VII. ID. IAN. RAVENNÆ THEODOSIO A. VII. & PALLADIO COSS.

Malè, *Super indictione*. legendum, *ſuperindicti nomine*. Græci ὀνόματι ὑπὲρ τὸν κανόνα. Superindictio
D ergo pro indictione canonica habetur, ideoq; ab ea nullus excuſatur. Imò verò eccleſia excuſatur patrimonium reſve priuata principis & viri illuſtres, atque alij quidam in dignitate poſiti. Quamobrem puto hanc legem de ſpeciali quodam ſuperindicto accipiendam eſſe, quod imperauerint Honorius & Theodoſius, non de quolibet.

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. DARIO PP. Particulari delegationum notitia ante indictionis exordium ſingulis tranſmiſſa prouinciis, collationis modum à poſſeſſoribus
E multo ante proſpectum deuotionis ſolitæ, non ſubditis calumniis tua ſublimitas faciat imputari: vt & prouincialibus ſubeundi diſpendij neceſſitas auferatur, & officiis inferendi damna licentia denegetur. DAT. V. KAL. SEPT. APAMIÆ ISIDORO ET SENATORE COSS.

Deuotionis.] legendum, *deuotioni*. τῇ καθοσιώσει. Calumniis.] Calumniæ ſpecies quædam eſt ſubito exigere prouinciales nec præmonere. Eſt igitur præmittenda delegationis formula ante indictionis tempus. quod & Iuſtinianus conſtituit in No. 128. Diſpendij.] propter improuiſam exactionem.
F

De ſuperindicto. Tit. 18.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENT. ET THEODOS. AAA. AD PROCOSS. VICARIOS ET OMNES RECTORES. Nihil ſuperindictorum nomine ad ſolas præfecturæ literas quiſquam prouincialis exſoluat, neque vllius omnino indictionis titulus etiam ſolennis
G immineat: niſi cum noſtro confirmata iudicio, & imperialibus nexa præceptis ſedis ampliſſimæ depoſcat indictio, & cogat exactio. DAT. VII. KAL. IVN. MED. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Superindictum eſt augmentum indictionis.l.3.C. Th.de col.fun.pa. *Augmenti*, inquit, & *ſuperindictitij*. Marcellinus XXVII. *Indictionale augmentum.* Athalaricus Rex IX. *Quod à nobis augmenti nomine quærebatur, illuſtrem virum Comitem patrimonij noſtri nunc iuſsimus remouere.* & alio loco. *Quidquid ſupra conſuetudinariam functionem augmenti nomine petebatur.* Eſt autem munus extraordinarium, à quo excuſantur plerique, vt diximus in l.1.ſ.tit.prox. Porrò conſtituitur in hac lege, ne quid præf. prætorio iniuſſu principis indicat vel ſuperindicat. Princeps emittit delegationem, tum ea inſinuatur apud acta præf.prætorio, deinde mittitur præſidibus vt exigant. No.128. A

De exactionibus tributorum. *Tit. 19.*

B

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD ÆLIANVM PROCONSVLEM AFRICÆ. Ducenarij & centenarij ſiue ſexagenarij non prius debent aliquem ex debitoribus conuenire, quàm à tabulario ciuitatis nominatim breues accipiant debitorum. quam quidem exactionem ſine omni fieri concuſſione oportet. DAT. KAL. NOV. TREV. CONSTANTINO A. IIII. ET LICINIO IIII. COSS.

Ducena & centena dignitates ſunt in ſchola agentium in rebus & in officio ſacrarum largitionum. l.1.C.Th.de Cæſar. l.1.C.Th.de murileg. l.5.C.Th.de decur. l.3.C.Th.de cohor.prin.cor. l.3. & 4.ĵ.de agen.in reb. l.5.ĵ.de prin.ag.in reb. l.1.ſ.de offi.mag.off. l.1.ĵ.de luc.ad. Euſebius VII. de Samoſateno. καὶ ὑπερῆρται κοσμικὰ ἀξιώματα ὑποδυόμενος καὶ δουκηνάριος μᾶλλον ἢ ἐπίσκοπος θέλων καλεῖσθαι. Procuratores ducenarij dicuntur à Cypriano in Epiſtolis. *Actis*, inquit, *publicè habitis apud procuratorem ducenarium.* Et à Suetonio in Claudio cap.24. An igitur ſic videntur appellati ducenarij & centenarij, itemque ſexagenarij (de quibus alterum dumtaxat locum obſeruaui in l.2. C.Th.de anno. & trib. quam huic eſſe coniungendam inſcriptiones & ſubſcriptiones probant ſatis) à numero pecuniarum eis commiſſarum? qua ratione procuratoribus Cæſaris indita fuiſſe nomina Dio ſcribit lib. LIII. καὶ τοῖς γε ἐπιτρόποις καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀξιώματος ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδομένων αὐτοῖς χρημάτων προσγίγνεται. Exegiſſe eos fiſcales pecunias hæc lex oſtendit, non tamen niſi ex breui debitorum à tabulario confecto. C D

II. IDEM A. AD POPVLVM. Nemo carcerem plumbatarúmque verbera aut pondera, aliáque ab inſolentia iudicum reperta ſupplicia in debitorum ſolutionibus, vel à peruerſis vel ab iratis iudicibus expaueſcat. carcer pœnalium, carcer hominum noxiorum eſt & officialium, & cum denotatione eorum iudicum, quorum de officio certiores eſſe debebunt qui contra hanc legem admiſerint. Securi iuxta præſidem tranſeant ſolutores. vel certè ſi quis tam alienus ab humano ſenſu eſt, vt hac indulgentia ad contumaciam abutatur: contineatur aperta & libera & in vſu hominum inſtituta cuſtodia militari. Si quis in obdurata nequitia permanebit: ad res eius omnemque ſubſtantiam exactor accedat, ſolutionis obſequio cum ſubſtantiæ proprietate ſuſcepto. qua facultate præbita exactori, omnes fore credimus proniores ad ſoluenda ea, quæ ad noſtri vſus exercitus pro communi ſalute poſcuntur. DAT. KAL. FEB. CONSTANTINO A. VI. ET CONSTANTIO CÆS. COSS. E F

Plumbatarum.] Nemo melius hoc genus verberum expreſſit quàm Prudentius περὶ στεφάνων:

Tundatur tergum crebris ictibus,
Plumbóque ceruix verberata extuberet.
Pulſatus ergo martyr illa grandine
Poſtquam inter ictus dixit hymnum plumbeos.

G

Pondera.] Ammianus Marcellinus XXIX. *Expediuntur pondera plumbea cum fidiculis & verberibus.* Carcer.] Locus eſt valde deprauatus. eum ſi qua ratione reſtituere poſſem, ſæpius fruſtra tentaui. Sententia hæc fuit: Carcerem eſſe propoſitum noxis non debitoribus: Puniri iudices & officia

A officiales qui contra hanc legem admiserint. Iuxta præsidem.] Melius in Cod. Th. *iuxta eam. Solutores*, id est, collatores. Indulgentia.] Summa hæc indulgentia est. nam ob debita priuata carcerem patimur. l. 1. §. qui. bon. ced. poss. Exactor.] vet. *Exactor eius.* melius Cod. Th. *Ciues eius accedant.* nam & paulo post à vet. abest vox, *Exactori*, & ciues admitti probat. l. pen. ꝟ. hoc tit. & bona eis addicuntur cum onere illationum debitarum.

III. IMP. CONSTANTIVS A. NEMESIANO COM. SAC. LARG. Quoties quis & priuati debitor inuenitur & fisci, & abreptus ab vno officio tenetur: ad vniuersi debiti solutionem qui eum abstulit

B coerceatur: ac totius summæ exactionem in se suscipiat, qui eundem auellendum subtrahendumque crediderit. DAT. IIII. ID. MAI. NIZIBI AMANTIO ET ALBINO COSS.

Debitor priuati ærarij & fisci ab vno officio abreptus & custodiæ militari traditus est. Ab vno officio, hoc est à largitionalibus vel à priuatianis. Lex ait ei vtriusque debiti exactionem incumbere. Pro *coerceatur*, legendum *coarctetur*, vt in l. 3. ꝟ. de apo. pub. l. pen. in fi. ꝟ. de agr. & cens.

C IIII. IDEM A. AD EVSTATHIVM PP. Actores ceterique rei priuatæ nostræ ad solutionem specierum solennium debiti vigoris authoritate cogantur, ne prouinciales rei priuatæ nostræ fatiget immanitas. DAT. VIII. ID. MAR. PP. ROMÆ LIMENIO ET CATVLINO COSS.

Actores, procuratores, conductores rei priuatæ ad solutionem canonum compelli possunt manu militari aut missione in possessionem. l. missi. l. pen. ꝟ. ne horum immunitas ceteros grauet. Græci,

D *ἵνα μὴ ἡ τῶ βασιλέως ἀτέλεια ἐπιβλαβὴς γίνηται ταῖς ἐπαρχίαις.* itaque vulgò malè legitur *immanitas*.

V. IMPPP. THEODOSIVS ARCADIVS ET HONORIVS AAA. RVFINO PP. Apparitores quicunque in collationem auri præcepti fuerint officij sui adhibere seruitium, titulorum debita & collationum summas relationis suæ fide & adnotatione perscribant: sitque ex

E officialis instructione officium conscium, quid exactum, quidve prælatum esse videatur: ne longinqui itineris diuersitate susceptor abductus, & curiæ suæ desit, & rei familiaris detrimenta sustineat. DAT. PRID. ID. APR. CP. THEODOSIO A. IIII. ET ABVNDANTIO COSS.

Si quando iubeantur præfectiani aurariæ fuuctionis exactioni operam dare, necesse est eos acceptorum & reliquorum rationem principali susceptori reddere, vt eorum instructione & relatione susceptor intelligat, quid solutum quidque reliquum sit. Pro, *prælatum*, legendum, *prolatum*,

F id est, dilatum. Græci: *τί μὲν ἀπῄτηθη, τὶ δὲ ἔτι λοιπάζεται.* Sic in l. 3. ꝟ. de execut. & exact. *quid exactum fuerit, quidve in debitis habetur.* Curiæ suæ.] Creatur enim susceptor aurarius ex curialibus. l. 1. ꝟ. de apoch. pub.

VI. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. THEODORO PP. In fiscalibus debitis, hoc est, annonariis, ceterisque titulis, qui ad arcam eminentissimæ pertinent præfecturæ, necnon in iis debitis, quæ rationale vsurpat officium: rectores prouinciarum con-

G stringantur, & ad eos necessitas maneat exigendi, à quibus expectatur auctoritas. DAT. VIII. KAL. IVN. MEDIOL. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS.

Cano

arca præfectoria
arca quæstoria
arca theatralis
Rationalis

Canones aut ærario inferuntur, aut arcæ ſiue menſæ præf. prætorio, ex qua emolumenta ſolemnia & penſiones præbentur. Fit huius arcæ mentio in l. 9. C. Th. de indul. deb. l. duos. ꝫ. de ſuſcept. l. vlt. ꝫ. de app. præf. præt. l. pen. ꝫ. de cur. pub. Fuit & arca quæſtoria quædam. Symmachus in Epiſt. *Ex arca quæſtoria, itémque ex formarum conditis.* Et arca theatralis præf. vrbi, auctore Iuliano in No. LXIII. Varij autem ſunt illationum tituli, veluti annonarum, tributorum, veſtium, quibus omnibus exigendis præſides prouinciarum vim & auctoritatem ſuam interponere debent. l. XI. ꝫ. de an. & trib. l. prox. in fi. Rationale.] Rationalis ſacrarum largitionum aut rerum priuatarum, & rationalium officiales.

l. 4. C. 28. inf. isto lib.

VII. IIDEM AA. ADRIANO PP. Miſſi opinatores cum delegatoriis, iudicibus, eorumque officiis inſiſtant, vt intra anni metas id quod debetur, accipiant: nihil his ſit cum poſſeſſore commune, cui non militem ſed exactorem, ſi ſit obnoxius, conuenit imminere. Iudices itaque qui prouinciales paſſi fuerint opinatoribus delegari, eiuſdem quantitatis duplex pœna retinebit: & apparitores ex quolibet officio ſententiam deportationis excipient, ſi per ſemet exigendos voluerint delegare militibus: & curiales temporale manebit exilium, ſi eos quos ſolenniter exigere conſueuerunt, opinatoribus putauerint eſſe tradendos: cùm iudicem oporteat inquirere debitores, tabularios fideliter prouidere nomina debitorum, & apparitores ſiue curiales conſuetudine ſeruata regionum conuictis debitoribus imminere, vt perceptis congruis emolumentis, opinatores impleto anno ad proprios numeros valeant remeare. Qui ſi vltra annum protracti fuerint, iudices & officia abſque vlla mora de proprio cogantur exſoluere militibus, quod debetur, ipſis aduerſus obnoxios repetitione ſeruata. Quòd ſi ad nos aliqua de retentis ab opinatoribus querela peruenerit, in duplum ab his protinus exigetur: vt partem debitam miles, reliquam fiſcus accipiat. iudicibus quoque eorumque officiis eatenus ſubueniemus, vt in contumaces debitores cuiuslibet dignitatis auctoritatem ſuam exerant. ac ſi impudenter ſolutio differatur, actores procuratoreſque, eorumque prædia perſequantur, de eorum quoque nominibus ad noſtram ſcientiam relaturi. DAT. III. ID. IVL. MED. VINCENTIO ET FRAVITTA COSS.

opinatores
opinio
optiones
Phylarchi

Opinatores ſunt milites, qui in prouincias mittuntur petendæ militaris annonæ cauſa. l. 11. & 14. ꝫ. de erog. milit. an. ſic, vt opinor, dicti, quòd exigant opinionem, id eſt, cenſum agri. Malè Haloander legit hoc loco, Optiones. Hi ſunt qui annonam militibus diuidunt. l. 9. ꝫ. eod. tit. l. 3. ꝫ. de apoch. pub. & No. Martiani de indulg. rel. No. Iuſtiniani 129. & ideo rectè ad l. 1. D. de mun. & hon. Græci lib. 54. βασιλικῶν annonæ diuiſionem interpretantur optionem militum. Procopius III. de bel. Vand. ὃς ἐπεμελεῖτο τὸ τῆς περὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης, ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσι. Nominis ratio hæc, quòd duces eos ſibi optent diuidendæ annonæ cauſa quaſi adiutores, quò facilius cetera munia militaria obeant. qua ratione auxilia fœderatorum Optiones etiam dicuntur l. vlt. ꝫ. de loca. No. 116. & 117. Duces illorum proprio nomine Phylarchi. nam in No. 102. rectiſſimè Iulianus φύλαρχον interpretatur Saracenorum ducem, quos ex fœderatis fuiſſe conſtat. Procopius 1. de bel. Perſ. οὐδεὶς δὲ οὔτε ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων οὓς δοῦκας καλοῦσιν οὔτε σαρακηνῶν τῶν ῥωμαίοις ἐσπόνδων ἡγούμενος, οἳ φύλαρχοι ἐπικαλοῦνται. vbi Volaterranus perperam legit Chiliarchi. Idem paulopòſt: καὶ αὐτὸν βασιλεὺς φύλαρχον τῶν ἐν παλαιστίνῃ σαρακηνῶν κατεστήσατο. Theodorus Anagnoſtes 2. Αλαμουνδάρου τοῦ φυλάρχου σαρακηνῶν. Verùm, vt ad opinatores redeamus quibus de agitur in hac lege, miſſi in prouincias non fungentur exactorum officio, ſed inſtabunt præſidibus & officiis eorum & curialibus tantùm, quibus titulorum fiſcalium exactio competit, vt intra anni ſpatiũ annonas accipiant. l. XI. ꝫ. de erog. mil. an. idemq; de palatinis conſtituitur in l. 2. ꝫ. de can. larg. tit. & l. vlt. ꝫ. & in l. nullum. ꝫ. de off. rec. pro. ad quam ita Theodorus, ἐπιτρέπει τούτοις ὀχλεῖν καὶ κατεπείγειν τοὺς ἄρχοντας εἰς ἀπαίτησιν τῶν δημοσίων μᾶλλον δὲ καὶ συμποιεῖν τοῖς τούτων ταξεώταις εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν τελῶν. Præſides potentiores exigunt, Curiales ſui ordinis viros. l. 12. C. Th. de exact. trib. & interdum omnes poſſeſſores ſecundum

A dum consuetudinem regionum. Exactorem.] Lenior est appellatio exactoris quàm militis. Iudices.] Præses qui prouincialem patitur exigi ab opinatoribus, in duplum damnatur, officialis deportatur, curialis exulat ad tempus. In duplum etiam damnatur præses, qui opinatorem vltra annum protrahit, sorte opinatori, pœna fisco relicta. Debet itaque omnimodo intra annum vel de suo annonas quæ efflagitantur, opinatori præstare, ne fiat longior mora, ac deinde à prouincialibus eas repetere. Præstituitur & palatinis præfectianisq; annus in l. 3. ĵ. de execut. Delegari.] exigendos tradi. Congruis emolumentis.] competentibus annonis. Nominibus.] Interest principis nomina eorum nosse, qui indeuoti & inobedientes sunt.

B VIII. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. NICOSTRATO PP. Si diuina domus aut quælibet alia, cuiuscunque dignitatis atque fortunæ, re vera fundos extra metrocomias, non patrocinij gratia, sed emptionis iure vel quolibet alio titulo legitimo possederit, & non impositas reipublicæ functiones agnouerit, quemadmodum prior dominus dependebat: omnibus modis possessiones eorum publico vindicentur, & curiæ eiusdem ciuitatis, sub qua iuncti sunt, adsignentur, vt C publicis commoditatibus circa tributarias functiones vndique nostra prouisione videatur esse consultum. DAT. KAL. SEPTEMBR. ANTHEMIO A. II. COS.

Coloni capitationem præstant. l. 1. ĵ. ne rustic. ad vl. obs. deu. exceptis Thracensibus & Illiricanis. l. 1. ĵ. de col. Thra. & colonis ecclesiæ Thessalonicensis. l. 12. §. de an. & trib. Plebs vrbana non item. l. 1. ĵ. de capit. ciu. cens. exim. Sed neque *μητροκωμῆται*. Qualis est metropolis inter vrbes, talis est metrocomia inter vicos. Metropolis, caput materve prouinciæ, vel vt Solinus Marcellinusque loquuntur, mater vrbium. Metrocomia, mater vicorum. Vt vrbes à capitatione immunes sunt, ita & metrocomiæ, non etiam reliqui vici. Huic verò legi coniungenda est l. j. ĵ. non lic. hab. & l. 1. ĵ. vt D nemo ad suum pat. quæ eandem inscriptionem & subscriptionem habent. Si diuina.] priuata principis domus. idem in ecclesia. l. 5. & 6. §. de sac. eccle. Extra metrocomias.] extra muros. l. 1. ĵ. ne rustic. ad vl. obs. Non patrocinij.] Quod patrocinij gratia possidetur, verè non possidetur. d. l. 1. ĵ. vt nemo ad suum pat. Et curiæ.] Possessores igitur cuiuscunque dignitatis atque fortunæ si non soluant debitas capitationes, dominio prædiorum excidunt, eáque cum capitationis onere curiæ vrbis, sub qua vici sunt, adsignantur. malè vulgò legitur, *sub qua vincti sunt*. Sequitur Constitutio Græca quæ deerat.

Metropolis
Metrocomia
pag. 174 ...

IX. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ Ἀναστάσιος ἀνθεμίῳ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων· ἵνα μὴ E πολλῶν ἀπαιτούντων τὰ δημόσια καὶ οἱ συντελεῖς βλάπτωνται καὶ αὐτὸς ὁ δημόσιος λόγος, εἷς μόνος κανονικάριος εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐκ τοῦ προσφόρου πεμπέσθω σκρινίου· ὀφείλων καὶ ἐπείγειν τὴν ἐξάνυσιν τῶν κεχρεωστημένων τίτλων τῷ ἰδίῳ σκρινίῳ. ἐξπελεύστης μέχρι μὴ πεμπέσθω εἰ μὴ μετὰ παραδρομὴν τῆς ὁρισμένης προθεσμίας καὶ ἑτέρου μηνός. τούτου δὲ τοῦ χρόνου διατρέχοντος πεμπέσθω ὁ ἐξπελεύστης προστιμωμένου, καὶ τοῦ ἄρχοντος, καὶ τῆς τάξεως αὐτοῦ, καὶ τοῦ κανονικαρίου πρὸς τὸν οἶκον τῶν μὴ ἀπαιτηθέντων χρημάτων, καὶ πρὸς τὴν τῆς ῥαθυμίας ποσότητα ὥστε τὸν αὐτὸν ἐξπελευστὴν, καὶ τὰ λοιπαζόμενα δημόσια, F καὶ τὸ πρόστιμον μεθοδεύειν. μόνῳ δὲ τῷ ἄρχοντι καὶ τῇ τάξει καὶ τῷ κανονικαρίῳ ὁ ἐξπελεύστης ἐπικείσθω ἀφοριζομένης αὐτῷ παραμυθίας καὶ πρὸς τὴν ἐπαρχίαν τὴν χρεωστοῦσαν, καὶ πρὸς τὰ διαστήματα. τὴν δὲ παραμυθίαν ταύτην ὁ ἄρχων ἐπιγινωσκέτω καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ καὶ ὁ κανονικάριος ὡς αἴτιοι γινόμενοι τοῦ πεμφθῆναι τὸν ἐξπελευστήν. ἐξπελεύστης δὲ ἕτερος μηδέποτε πεμπέσθω μὴ δὲ ἄλλος τίς μετὰ τὸν ἐξπελευστήν. ἐὰν δὲ νομίσωσιν οἱ ἔπαρχοι χρειῶδες εἶναι τὸ καὶ ἕτερον ἐκπέμψαι μετὰ τὸν ἐξπελευστὴν τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τούτῳ κρατείτω, καὶ τὴν ὁριζομένην αὐτῷ παραμυθίαν ὁ αἴτιος τοῦ πεμφθῆναι αὐτὸν παρεχέτω G τουτέστιν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ καὶ ὁ κανονικάριος καὶ ὁ ἐξπελευτής. ἡ γὰρ ἀφορισθεῖσα τῷ κανονικαρίῳ παραμυθία πᾶσι τοῖς μετ' αὐτῶν πεμπομένοις ἀπαιτηταῖς ἀρκεῖ καὶ μηδὲν περαιτέρω μήτε τὰ συστήματα τῶν πόλεων, μήτε οἱ συντελεῖς [illegible].

εἰ καὶ πλείονες πρὸς ἀπαίτησιν ἐκπεμφθείησαν προσημειωμένων ἑκάστῳ πάντων τῶν ἐκπεμπομένων καὶ μὴ ἀνυόντων τὰ δημόσια. καὶ ὅσαι δὲ γίνονται ἐκταγαὶ τῷ κανονικαρίῳ πεμπέσθωσαν ὥστε δι' αὐτοῦ καὶ ταύτας ἀνύεσθαι μὴ αὐξάνεσθαι δὲ διὰ τοῦτο τὴν ἀφορισμένην αὐτῷ παραμυθίαν. ἐνδοματικὰ δὲ μηδεὶς λαμβανέτω ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα παντελῶς ἀπαλειφέσθω. εἰ δὲ κατά τι παραβαθείη τὰ νομοθετηθέντα πεντήκοντα χρυσίου λίτραι ἐπιτίμιον ἔσω καὶ κατὰ τῆς τάξεως τῶν ἐπάρχων καὶ κατὰ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς τάξεων αὐτῶν καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν τῶν δημοσιευόντων προσώπων. DAT. XII. KAL. AVG. CP. PAVLO V. C. COS. *Interpretatio Latina.* Ne exactorum multitudo cum fisci rationibus tum collatoribus damnum adferat, vnus tantùm in singulas prouincias ex competenti scrinio canonicarius mittatur, qui eorum, quæ proprio scrinio debentur, exactionem vrgeat: Compulsor planè non mittatur, nisi post diem quo solui debuit, & hoc amplius mensem alterum. At eo tempore elapso compulsor mittatur, qui non tantùm reliqua fiscalia, sed & pro modo culpæ multam à præside & officio eius & à canonicario exigat. Soli autem præsidi & officio & canonicario compulsor immineat, & pro ratione prouinciæ atq; itineris spatio solatium ab eis ferat, per quos factum est vt mitteretur. Verùm alius compulsor nequaquam mittatur, nec alius quisquam. Si tamen præfecti ex vsu esse existimauerint alium compulsorem mitti, eadem in eo seruentur, & definitum solatium ei is præstet, qui mittendi causam præstiterit, hoc est, præses prouinciæ & officium eius & canonicarius & compulsor. Constitutum namque canonicario solatium omnibus exactoribus post eum missis sufficit, nec eo amplius quidquā corpora ciuitatum vel collatores præstare coguntur, etiam si plures mittantur, iis qui missi sunt sigillatim multandis, nisi publica tributa expedierint. Quæcunque autem fiunt delegationes canonicario mittantur, vt eas per se expediat, nec ob eas augeatur canonicarij solatium. Ἐνδοματικὰ nullus accipiat, sed & nomen illud penitus aboleatur. Quòd si qua ex parte quis legem transgrediatur, & aduersus officia præfectorum & aduersus præsides prouinciarum & officiales eorum, ceterorumq; publica tractantium personas, L. librarum auri pœna constituta esto.

Huic Constitutioni derogat No. 128. quæ vetat post canonicarium, compulsorem mitti. Mittitur autem ex hac Constitutione post mensem quàm solui debuit. quod ita ex hac lege in libro ῥοπῶν Eustathius magister vrbis Romæ notauit. Μετὰ μῆνα τῆς ὡρισμένης προθεσμίας πέμπεται ὁ ἐκπιλευτής. Et canonicario quidem quod datur salarium, à collatoribus præstatur: Compulsori & aliis qui post compulsorem mittuntur à præside & officio eius & canonicario & primo compulsore, qui in expediendis fiscalibus debitis negligenter versati sunt. De canonicariis memini me scripsisse aliquid Obs. 111. Græci ad l. nullum. §. de off. rec. pro. palatinos, canonicarios vocant. Hi sunt palatini qui mittuntur ex scrinio canonum. & ideo rectè iidem ad l. 10. j. de murileg. Ὁ κανὼν ὁ διδόμενος ἀπὸ σηρικοβλάττου καὶ μετάξης καθαρὸς εἰσαγέσθω κ΄. λίτρας παρεχόντων τῶν κανονικαρίων, &c. De eis Maiorianus Nō. de ind. rel. Ἐνδοματικὰ sunt quæ dat collator exactori in hoc vt aliquid de exigendi seueritate instantiaq; remittat. Iustinianus in edicto de Alexandrinis: καὶ τισὶ μὲν τῶν ὑπευθύνων ἐνδιδόναι καὶ τὰ καλούμενα ἐνδοματικὰ κομίζεσθαι.

De superexactionibus. Tit. 20.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. APOLLODORO PROCONS. AFRICÆ. Quidquid vltra debitum fuerit elicitum à cu

A à curialibus vel cohortalibus vel aliis exactoribus, in duplum eruatur, quod prouincialibus restitui protinus oportebit. Si quis autem exactorum superexactionis crimine fuerit confutatus, capitali periculo cupiditas eius amouenda atque prohibenda est, si in iisdem sceleribus perseueret. DAT. PRID. ID. MAR. MED. STILICONE ET AVRELIANO COSS.

B Superexactores prouincialibus tenentur in duplum. Obstat l. peræquatores. ʃ. de censib. quæ quadruplum statuit, in peræquatores scilicet aut discussores, qui pecunia corrupti demunt vni quod transferant in alium, vel etiam pecunia redempti abstinent ab iniuriis, vt l. vlt. ʃ. de discus. De superexactoribus non loquitur. Obstat l. placet. ʃ. de exc. mun. quæ de eo loquitur, qui quid exigit extra ordinem ex descriptione præf. prætorio, non de superexactore, cui non dupli tantùm hac lege, sed & si perseuerauerit, capitis pœna proposita est. quod tamen mutauit No. Leonis 61.

De capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa. Tit. 21.

C I. IMP. CONSTANTINVS A. AD AFROS PROVINCIALES. Res eorum qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differunt, distrahantur: comparatoribus data perpetua firmitate possidendi. DAT. XV. KAL. IVN. SERDICÆ CONSTANTINO V. ET MAXIMO COSS.

Tributorum non solutorum causa pignora capiuntur & distrahuntur. l. 8. ʃ. de fur. Imò curiæ
D adsignantur. l. 2. l. pen. ʃ. de exac. trib. quod equidem fieri existimo non inuento emptore. Vel vtrunque est indifferens, vt aut bona contumacium distrahantur sine reliquorum onere, aut curiæ addicantur cum reliquorum onere. Non malè Accursium adiecisse, post duos menses à die capionis, probat l. 1. C. Th. de dist. pig. quæ trib. cau. ten. Emptorum securitatem, tit. si prop. publ. pensit. ʃ.

II. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS. AA. RESTITVTO PRÆSIDI SARDINIÆ. Satis sit debitorem annonarum ad soluendi necessitatem capione pignorum conueniri. DAT. VIII.
E ID. DEC. THESSALONICÆ CONSTANTIO VI. ET CONSTANTE III. AA. COSS.

Sufficit pignorum capio, nec vincula aut tormenta adhibenda sunt.

De apochis publicis & descriptionibus curialibus. Tit. 22.

F Apocha est professio solutæ pecuniæ. Antapocha est exemplum apochæ subscriptum à debitore & creditori datum. & hanc esse veram definitionem antapochæ probat l. plures. ʃ. de fide instr. si modò, vt auctores sunt libri scripti, deleantut hæc verba, *vel antapocham suscipere.* quam Iacobus & Fulgosius sequuntur. Apocha debitor probat se soluisse, vt creditoris actionem excludat. Antapocha creditor probat sibi reditus, pensiones, vsuras solutas fuisse, vt præscriptionem temporis summoueat, vel vt repellat colonum sese in libertatem asserentem. Apocha securitas etiam dicitur & ἀμεριμνία, & ἀπόδειξις sæpissime in Nouellis, & in libris βασιλικῶν. Petronius Arbiter in Satyrico: *Redde mihi apodixim defunctoriam,* id est, remissionē senilis ætatis. Cassiodorus x I. *Meritò testimonium solutionis securitas dicitur, de quo non solùm animus, sed substantia communitur.* Sidonius v. *Contra tributa securitatibus consule.* Dicuntur & Recauta in No. 130. vbi Græci vertunt ἐντεταλμένα, non minus malè quàm delegatores, μῶντας. August. de cura pro mortuis: *Vbi esset recautum quo illa cautio vacua-*
G *ta fuerat indicauit.* Posteriores dixere Euacuatoriam, in formulis Marculphi ab euacuanda obligatione, vt quandoque Græci, ἀκυρωσίαν. Hic titulus est de apochis publicis, id est, de securitatibus, quibus functionibus publicis satisfactum esse comprobatur. Sequitur, *Et descriptionibus curialibus.* Descriptio fit adscripto singulorū collatorum nomine & collationis modo, de qua est l. 1. Vel-

quadrimenstrui breues.

lem additum fuisset, *Et de quadrimenstruis breuibus*, quod forsitan addi etiam oportet, de quibus agitur in eadem l.1. Sunt autem quadrimenstrui breues, qui de singulis pensionibus conficiuntur à chartulariis, & ad officium palatinum aut præf.prætorio transmittuntur.l.2.j.constat enim tribus pensionibus anni cuiusque indictiones solui.l.vlt.š.de an.& trib.l.15.& 16.C.Th.eod.tit. Cassiodorus sæpe, *Vt trina* inquit, *illatione deuotus possessor suam compleat functionem*. Et inde singularum pensionum breues quadrimenstrui sunt. Idem Cassiodorus XII. *Expensarum fidelem notitiam quaternis mensibus comprehensam, ad scrinia nostra dirigere maturabis, vt totius erroris caligine detersa, rationibus publicis veritas elucescat.* quæ Cassiodori verba Accursius vsurpauit in l.1. Maiorianus No.de ind.rel. *Quadrimenstruis illationibus annuæ functionis celebretur exactio.* A

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Ad inferiorum curialium releuandas fortunas, & impressionem potentium itidem curialium cohibendam placuit, vt descriptiones (si quæ per singulos ordines cogentibus diuersis negotiis agitentur) non sumant antè principium, quàm apud acta prouinciarum rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint receptæ sententiis. Sed & aurum quod ex huiusmodi cõtributione redigitur, ita debet susceptori aurario consignari, vt securitatibus nomen inferentis, dies, consul, mensis, causa & summa comprehendantur: quò & descriptionis æquitas illustretur, & descriptio documentis euidentibus fulciatur. hoc etiam obseruando, vt quadrimestruis quoque breuibus, qui ad excellentiæ tuæ officium solenniter diriguntur, celebratæ descriptionis dispositio societur: vt omnes vestræ potestatis scientiam formidantes, nihil ad reuelationem locupletum atque inopum perniciem audeant pertentare. Quod & tunc optimum est custodiri, cùm lucratiuæ facultates ex bonis curialium curiæ obuenerint, vt & inopes & locupletes fructu prouisionis simillimæ potiantur. quam dispositionem si quis iudicum, numerariorum, vel curialium mutilandam esse crediderit, interminationi, quam vestra sedes statuerit, subiacebit. DAT. VII. KAL. SEPT. CP. VARANA COS. B C D

Descriptiones siue ἀπογραφαὶ curialium, non antè effectum habent, quàm insinuatæ fuerint & receptæ à præsidibus prouinciarum. Ita verò fieri debent seruata proportione Geometrica, vt tenuiores decuriones à potentioribus subleuentur, non onerentur. Puto legem accipiendam esse de collatione auri coronarij, quod curialium munus esse constat. Per singulos ordines.] decurionum, per singulas ciuitates. Et descriptio.] legendum, *& descriptus.*, id est, decurio qui aurum intulit. Quod & tunc.] Res ipsa exigit, vt sicuti est in Cod.Theodosiano, absit hac parte verbum, *Curiæ.* nam vel auri vel lucratiuorum descriptionem curiales faciunt. De auri descriptione dictum est suprà. Nunc dicit de lucratiuorum descriptione, quam sustinent non curiales quibus curialium bona obuenerunt ex causa lucratiua, vt constat ex tit.de imp.luc.des. In vtraque seruari debet proportio Geometrica. Iudicum, numerariorum.] Iudices, præsides sunt. Numerarij, officiales qui numeros agunt, proximi tabulariis, de quibus in tit.de susceptor.j. E F

numerarij

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. CELERI PROCONS. AFRICÆ. Semel securitatem de refusione munerum emissam ab alio iudice non liceat refricari. & ideo spectabilitas tua, saluberrimæ ac iustissimæ præceptionis formam secuta, prohibebit in posterum eos ad discussionem transacti muneris constringi, quos claruit accepta securitatis prosperitate lætari. DAT. V. KAL. MAI RAVENNÆ POST CONS. FELICIS ET TAVRI VV. CC. G

Non esse retractandam eius illationis rationem de cuius fide satis ex apocha constat. Quia ad proconsulem scribit, ait, *Spectabilitas tua.* Omnes proconsules sunt spectabiles.

III. IMP.

A III. IMP. MARTIANVS A. CONSTANTINO PP. Quicunque de prouincialibus & collatoribus, decurso posthac quantolibet annorum numero, cùm probatio aliqua ab eo tributariæ solutionis exposcitur, si trium cohærentium sibi annorum apochas securitatesque protulerit, superiorum temporum apochas non cogatur ostendere, neque de præterito ad illationem functionis tributariæ coartetur: nisi fortè aut curialis aut quicunque apparitor, vel optio vel actuarius vel quili-
B bet publici debiti exactor siue compulsor, possessorum vel collatorum habuerit cautionem, aut id quod reposcit, deberi sibi manifesta gestorum adsertione patefecerit. DAT. XV. KAL. AVG. VARRONE ET IOANNE COSS.

Qui prolatis apochis ostendit se proximis tribus annis soluisse, præsumitur etiam soluisse superioribus. itaque exactori incumbit onus probandi. quod & ad emphyteuticarium trahitur vulgò. Quicunque apparitor.] ex quolibet officio. l. missi. §. de exact. trib. Optio est erogator militaris
C annonæ. Optioni iungitur actuarius, vt No. Martiani de ind. deb. & l. excellentia & l. vlt. ȷ. de erog. mil. an. qui Subscribendarius in l. i. C. Th. eod. tit Et annonario in l. 3. C. Th. de numerar. Zonaras in Apostolorum c. 83. differētiam facit inter σιτηρεσίων στρατιωτικῶν διανέμησιν, & τροφῶν στρατιώταις ἀφωρισμένων ὑποδοχὴν, & στρατολογίαν. Sed de his in tit. de erog. mil. an.

IIII. IMP. IVSTINIANVS A. MENNÆ PP. Securitatibus quæ publicarum functionum gratia siue insolidum siue ex parte solutæ esse conscribuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ peni-
D tus opponi concedimus. DAT. KAL. IVN. CP. DN. IVSTINIANO A. II. COS.

Contra chirographa intra biennium opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ. Contra apochas priuatorum, intra dies XXX. Contra apochas publicas, nunquam. Hæc lex pars est l. in contractibus. §. de non num. pec. ex qua hanc sic emendo, *Securitatibus publicarum functionum siue* &c.

De canone largitionalium titulorum. *Tit. 23.*

E Canon largitionalium titulorum est, qui ex more infertur thesauris vel priuato ærario, ex quo princeps dona & largitiones publicè priuatímve facit, necessaria comparat. l. 2. ȷ. de cupress. l. 1. ȷ. de metal. vel exequitur. l. vlt. ȷ. de pri. dom. Aug. atque ideo idem dicitur Comes thesaurorum, sacrarum largitionum, sacrarum remunerationum vel numerationum. l. 2. ȷ. de commea. l. palatinos ȷ. de palat. sac. larg. l. 41. C. Th. de apel. & interdum παροχῶν à Græcis, quem Cassiodorus lib. VI. ait præsidere donis imperialibus, & per eum erigi supplicum fortunas, & kal. Ianuariis affatim largitiones fieri. qui dies largitionum etiam notatur in l. laudabile. §. de adu. diu. iud. & à Nicephoro lib. x. cap. XXIII. Est & alius Comes priuatarum largitionum.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA.
F LOLIANO. Omnem summam auri vel argenti & reliquarum specierum quæ sacris largitionibus ex more penduntur, statim vt exactio fuerit celebrata, ad thesauros vniuscuiusque prouinciæ, vel ad proximos referri sub obsignatione tabularij ceterorumq́;, quos sollicitos esse debere præcedentia iussa decreuerunt, & thesaurorum præpositis consignari præcipimus, vt exinde ad sacrum comitatum integer omnium ti-
G tulorum numerus dirigatur. DAT. XII. KAL. AVG. MEROBAVDE ET SATVRNINO COSS.

Constituitur in hac lege, vt statim canon largitionum inferatur thesauris prouinciæ, aut proximis thesauris, ne diu sit penes susceptores. l. diu. ȷ. de suscep. & vt inferatur sub obsignatione tabulariorum ceterorúmque, quos huius rei cura attingit, & obsignatus tradatur præpositis thesaurorum,

cuiusmodi multos fuisse sub dispositione Comitis sacrarum largitionum indicat Notitia Romani A
Imperij, & l. 14. ꝫ. de murileg. non nisi satisdato promoueri. Ad sacrum comitatum.] Græci vertunt, ad vrbem regiam. Porrò ibi est & vrbs regia & sacer comitatus, vbi opum dominus Imperator. Herodianus I. ἐκεῖτε ἡ ῥώμη ὅπου ποτ' ἂν ὁ βασιλεὺς ᾖ. Aliter Synesius. ὅπου ἂν ὁ βασιλεὺς ἐκεῖ καὶ πάνυ τῆς τύχης οὔσης.

II. IMPP. HONORIVS. ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Neq; sacrarum vel priuatarum largitionum palatina officia, ex quacunq; causa vel ex quocunq; titulo fiscalis debiti, cùm ad prouinciam mittuntur, possessores per se audeant conuenire: siue id ex præterito reliquum trahatur, seu præsentis temporis tributa solui conueniat: sed rectores prouinciarum frequenter adeundo commoneant, eorumq́; officiis incumbant. Quòd si rector prouinciæ imminentem sibi memoratorum declinare molestiam quærens, vel qualibet alia ratione palatinis iisdem propria auctoritate publicæ exactionis permiserit curam: tam ipse, quàm officium eius vicena auri pondo fisco dependant. B
DAT. VII. ID. DEC. CP. BASSO ET PHILIPPO COSS. C

Palatinos iam sæpe diximus suprà largitionales siue priuatianos esse, qui pertinent ad Comitem sacrarum vel priuatarum largitionum, & quod hac lege constituitur, in l. 7. ꟹ. de exact. trib. non prouincialibus eos, sed præsidibus imminere, vt ij maturent exactionem per se suáve officia, non etiam delegatis his ipsis palatinis. quos si fortè delegauerint, ex hac lege punientur, lenius tamen quàm si opinatores delegassent ex d. l. 7. Mittantur.] à Comitibus. l. 4. ꝫ. de pal. sac. larg. & inde Mittendarij dicti.

III. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. HELIODORO COM. S. L. Præcepit nostra serenitas, neque veloci cursui, neque alij præter inueteratam consuetudinem grauamini subiacere chartularios, qui de cohortalibus officiis vniuscuiusque prouinciæ largitionales titulos retractare constituuntur: cùm & idem amplissima præfectura dispo-suisse perhibeatur, vt his necessitatibus liberati, fideliter largitionales titulos valeant retractare. Quòd si aliquo tempore nostra iussio temerario ausu ex aliqua fuerit parte violata, tam rector prouinciæ quàm apparitio eius triginta librarum auri condemnatione plectentur. Insuper virum spectabilem Comitem Orientis, eiusque officium licentiam habere conatus nefarios inhibendi, tam moderatorum quàm cohortalis officij, cùm de ea re admoniti fuerint à palatinis: & eandem pœnam formidantibus, si non omnibus modis pietatis nostræ decreta congruum mereantur effectum. Illud etiam generali forma sancimus, vt in omnibus prouinciis tam nominatio specialium susceptorum largitionalium titulorum, quàm defensio tractatorum, non tantùm per viros clarissimos moderatores prouinciarum, sed etiam per viros spectabiles proconsules, & præfectum Augustalem ac laudabiles vicarios, vnà cum eorum officiis, admonentibus semper, necnon imminentibus palatinis, procuretur: prouidentibus, vt post nominationem etiam specialium susceptorum largitionalium titulorum, nulla minuendæ exactionis ad sacrum pertinentis ærarium, aut transferendi ad arcarios aut quoslibet alios extraneos titulos, rectoribus prouinciarum aut eorum officiis, vel etiam curialibus licentia permittatur: quadrimestruis breuibus per idoneum

A neum tractatorem eorundem titulorum, ſuper commendandis ratiociniis publicis, periculo rectorum prouinciarum, ad ſacratiſsimam vrbem tranſmittendis. nam quacunque ex parte, quàm iuſsit noſtra tranquillitas, ſi minus fuerit procuratum: pœna ſuperius deſignata, tam ipſi iudices quàm eorum officia ſe nouerint eſſe plectenda. DAT. VIII. KAL. AVG. CP. ANTHEMIO A. II. COS.

B In ſingulis prouinciis ſunt perpetui præſidum apparitores qui Cohortales dicuntur, ac plurimùm eis primipili neceſsitas aut exhibitio curſus iniungitur, vt non malè Patricius definierit Cohortalinos eſſe Beneficiarios habentes curam manſionum equorum, referente Thalelæo libro 45. βασιλικῶν tit. 1. cuius verba ſubiiciam, quòd in eis & legendis & intelligendis cæcutierit Heruetus. ὁ δὲ μακαρίτης πατρίκιος τοὺς κορταλίνους καλεῖ μὲν Beneficiarios, λέγει δὲ φροντίζειν αὐτοὺς τῶν ἀλλαγῶν τῶν ἵππων. quod confirmatur l. 14. j. de cur. pub. item l. 7. C. Th. de cohort. ex qua eſt l. officiales. s. de epiſ. & cler. *Beneficiarij*, inquit, *vel officiales rationales ſi exhibitione curſus ſeu primipili neceſsitate neglecta.* Ex hoc cohortatium grege plerumque aſſumuntur qui tabulas vel chartas fiſcalium debitorum tractent, agant, adminiſtrent. l. 10. j. de cohortalib. Qui chartas tractant, Chartularij dicuntur eadem ratione qua & chartularij diuinarum domuum, magiſtrorum equitum & peditum vel C numerorum, ſacri cubiculi, defenſorum ciuitatum, fabricenſium, eccleſiarum. Et illis quidem id hac lege datur, vt ne ſicut ceteri cohortales veredariæ neceſſitati, ſiue exhibitioni curſus obligentur, ſi ad tractandas chartas largitionalium titulorum ex eo corpore aſſumpti fuerint: pœna propoſita in rectores prouinciarum & eorum officia, ſi quē ex chartulariis ad ea munera adegerint, quos defendere potius & ſeruare immunes debent. & hoc eſt quod paulo pòſt ait, defenſionem tractatorum eis incumbere. Tractatores enim & chartularios pro iiſdem dici arbitror, vt in l. nulli. j. de numerar. l. vlt. j. de execut. No. 28. 30. 128. 129. 147. nam & ſuprà dixit, chartularios retractare largitionales titulos. Itaque verè poſſis dicere à chartulariis confici quadrimenſtruos breues, de quibus in fine legis. Comitem Orientis.] Sub Comite Orientis ſunt XV. prouinciæ Orientis, quarum præſides aut correctores ſi quid conentur illicitè, coërcitio Comitis erit. Palatinorum au- D tem qui ſunt ſub Comite ſacrarum largitionum partes eæ ſunt, vrgere, inſtare, monere, ne quid tale aduerſus chartularios attentetur. Videtur hoc in prouinciis tantùm Orientis ita conſtitui, verùm porrigitur mox generaliter ad ceteras omnes. Tam nominatio.] Ad nominatores periculum ſuſceptionis ſpectat. Præfectum Auguſtalem.] Qui in Aegypti prouinciam mittitur procōſulari poteſtate, ſpecialiter dictus eſt præf. Auguſtalis. l. 1. D. de offi. præf. Aug. Eum habere Strabo τὴν τοῦ βασιλέως τάξιν ſcribit, Tacitus regis loco eſſe. Ammianus Marcellinus XXII. *Aegyptus quæ iam inde vt Romano imperio iuncta eſt, regitur à præfectis.* Sub eo ſunt ſex prouinciæ Aegypti, Lybia ſuperior, Libia inferior, Thebais, Aegyptus, Arcadia & Auguſtamnica, in cuius poſtremæ prouinciæ nomine, vt hoc obiter dicam, error eſt in l. 9. s. de vectig. & com. ſicut & in inſcriptione l. 34. C. Th. de decur. Nulla minuendæ.] nec minuendi ſunt tituli nec permutandi ſiue confun- E dendi: vt puta quod ærario debetur, arcæ præfectoriæ inferendum non eſt, quanquam ſint re vera omnes tituli fiſcales, nec largitionalium ſuſceptores rationes arcæ attingere debent. l. duos. j. de ſuſcep. Seu etiam.] Omnes lib. vet. *Sed etiam*, vt in l. verba. s. ad leg. Iul. de adult. l. intra. D. de diu. temp. præſ. Ait autem, *Sed etiam curialibus.* quòd eos quoque tangat exactio & ſuſceptorum nominatio.

IIII. IIDEM AA. HELIODORO COMITI S. L. Præcipimus vt ſi fortè delegatio quæ ab ampliſsima præfectura in diuerſas prouincias ex more quotannis emittitur, minus contineat omnes largitio- F nales titulos, aut quomodo exactio eorum debet procedere: nihilominus competentem exactionem eorum à viris ſpectabilibus tam proconſulibus quàm vicariis & viro ſpectabili Comite Orientis & præfecto Auguſtali, necnon rectoribus prouinciarum eorumque officiis & curialibus procurari: vicenarum librarum auri condemnationem præ oculis habentibus, ſi quid minus exactum vel illatum fuerit ſacro ærario, quàm G priſca & inueterata conſuetudo ſacris largitionibus inferri conſtituit. DAT. KAL. IVL. CP. ANTHEMIO A. II. COS.

Delegatio manat à principe, inſinuatur apud acta præf. prætorio, ac deinde ab eo mittitur in ſingulas prouincias. Solus ipſe delegationes vel indictiones non facit. l. 1. s. de ſuperindicto. Conſtituitur au

tur autem hac lege, vt solemnes canones præsidum & curialium cura exigantur, etiam si per non curantiam forte omnes in delegatione comprehensi non sint. vt igitur suppleant præsides quod delegationi deest. A

Ne operæ à collatoribus exigantur. Tit. 24.

I. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRAT. AAA. AD VIVENTIVM PP. Operarum præbitionem quæ illicitè à prouincialibus hactenus expetita est, synceritas tua cessare præcipiat. DAT. X. KAL. MAR. TREV. VALENTINIANO NB. P. ET VICTORE COSS. B

Cessare præcipit operarum præbitionem eam tantùm quæ exigitur illicitè, non omnem. l. ad portus. s. de oper. pub. veluti equorum prosecutionem. l. 1. j. ne rustic. ad vl. obs. deu. non tamen equorum prosecutoribus ministeriū. l. 1. j. de tract. & stat. Operæ sunt quæ à Gallis dicuntur, *Coruees*, quasi opera corporalia. nam & Lugdunensibus, *Vee*, operam significat. Sunt igitur veluti angariæ quædam. At angariarum nomen latius patet, & separantur ab operis in l. pen. j. de aquæd. l. 4. C. Th. de ext. mun. C

De immunitate nemini concedenda. Tit. 25.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. AD POPVLVM. His nostræ serenitatis edictis ciuitatum tabulariis erit flamma supplicium, si cuiuspiam fraude, ambitu, potestate, iniusta cuiusquam profiteretur immunitas: ac non secundum præcedentem definitionem omnes omnino, abolita specialium immunitatum gratia, necessitas tributariæ functionis, firmata censitorum, peræquatorum, prouincialium iudicum peræquatione constrinxerit. DAT. III. NON. MAR. MAR. MED. MEROBAVDE II. ET SATVRNINO COSS. D

Tabularij ciuitatum qui rationes tributorum tractant, si iniquæ cuiusquam immunitatis professionem admittant, viui exuruntur. Tollit hæc lex immunitates à quibusdam perperam impetratas, & l. immunitates. j. de agr. & cens. quæ huic coniungenda est, & reuocantur omnes ad pristinam rationem census, censitorum, peræquatorum & præsidum iudicio confirmatam. E

II. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Per Bithyniam ceterasq; prouincias possessores in reparatione publici aggeris, & ceteris huiusmodi muneribus, pro iugorum numero vel capitum quæ possidere noscuntur, adstringi cogantur. DAT. VII. KAL. NOV. CP. HONORIO VIII. ET THEODOSIO V. AA. COSS. F

Ait, *Ceterásque prouincias*, videlicet Ponticæ dioeceseos, veluti Galatiam, Cappadociam, Armeniam. Ait, *adstringi cogantur*, abolitis scilicet immunitatibus. l. 1. s. de oper. pub. Sic emendaui ex Cod. Th. & ex vet. (nec enim solus Codex Theodosianus sufficeret) & ex Græcis qui sic vertunt: ἀφιεμένωσαν ἀναγκαζέσθωσαν. Antea legebatur, *Dare cogantur*.

De conditis in publicis horreis. Tit. 26. G

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD VOLVSIANVM P. V. Omnia quæ in horreis habentur, expendi volu-

mus

A mus: ita vt non prius ad frumentum extendatur expensio, quod sub præfectura tua vrbis horreis infertur, quàm vetera condita fuerint erogata. & si fortè vetustate species ita corrupta est, vt per semet erogari sine querela non possit: eidem ex noua portione misceatur, cuius adiectione corruptio velata damnum fisco non faciat. Ad istud autem negotium arbitratu ac iudicio tuo nobis prudens, fidelis, optimè sibi con- B scius pro integritate mentis apponatur custos ac mensor, qui vel frumenta modio metiatur, vel iustis æstimationibus colligat, quanta habeantur in condito. DAT. VI. ID. APR. DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

Populo cura præf. vrbi & præfecti annonæ in dies præbentur annonæ, & panes, qui gradiles dicuntur, quòd è gradibus qui in vnaquæque regione vrbis erant ad pistrina, vt constat ex descriptione antiqua vrbis, præbeantur. Inde in Cod. Th. tit. de annonis ciuicis & pane gradili. Prudentius aduersus Symmachum: *Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis.* Cassiodorus IX. *Vt siue in* C *gradu siue in aliis locis frumentorum condita potuerint inuenire.* Dantur frumenta pistoribus ex publicis horreis, tum deinde populo panes. Cauetur autem hac lege vt expendantur vetera primùm, deinde noua, & si fortè vetera corrupta sint, vt nouorum admistione id vitium corrigatur. Item vt custodiendis, admetiendis, æstimandis conditis arbitrio præf. vrbi idonei custodes & mensores præponantur. Hi vacationem habent munerum personalium. l. his oneribus. §. 1. D. de vac. mun. Fuere in portubus Tyberinis horrea, & in his annonæ vrbicæ causa mensores portuenses, quibus iunguntur caudicarij, id est, nautici frumentarij. l. 1. C. Th. de can. frum. vrb. Rom. l. 9. C. Th. de suar. Et Romæ in veteri inscriptione, ita: *Hinc etiam factum est, vt mensores, nos portuenses, quibus vetus fuit cum caudacariis diuturnumq; luctamen, voti compotes abiremus, vt vtrumque corpus & beneficio se & victoria gratularetur affectum.*

D

II. IIDEM AA. ANTHEMIO PRÆSIDI. Cùm ad quamlibet vrbem mansionem'ue accesseris: protinus horrea te inspicere volumus, vt deuotissimis militibus depuratæ & incorruptæ species præbeantur. nam si per incuriam officij grauitatis tuæ sartorum tectorum neglecta procuratione, aliqua pluuiis infecta perierint: ad damnum tuum referantur. DAT. VII. KAL. SEPT. ARELATI DIVO IOVIANO E ET VARRONIANO COSS.

Sunt alia in prouinciis horrea, ex quibus militibus erogantur annonæ. ea præses prouinciæ inspicere debet an sarta tectaq; sint. l. si in aliquam. D. de off. procons. ne horreariæ species corrumpantur. Depuratæ.] Omnes libri vet. *Deflorata.* Græci, ἄνθηρά & ἀδιάφθορα εἴδη.

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. ANATOLIO PP. PER ILLYRICVM. Nulli posthac horreaticas species contingendi copia præbeatur. si verò quisquam temerator horreorum extite- F rit, qui sibi ex prædictis aliquid audeat vsurpare: hanc pœnam sciat nostro arbitrio definitam, vt deportationis pœnæ subiectus, totius substantiæ cogatur subire iacturam. DAT. VII. ID. IVL. CP. CÆSARIO ET ATTICO COSS.

In insulam deportari eos qui horreaticas species præsumpserint. Deportationi iuncta semper est publicatio bonorum omnium. Huc pertinet l. 2. ÿ. de iis quæ ex pub. col. il. sunt non vsurp.

G *Vt nemini liceat in coemptione specierum se excusare, & de munere sitoniæ.* Tit. 27.

Ostendi Obseruationum 1. legendum esse, *Coemptione*, & quid sit coemptio, quam Græci συνωνὴν, malè interpres No. Tiberij de diuinis domibus, contributionem vel onus. Coemit autem vndique

dique fiscus à prouincialibus etiam inuitis species annonarias vsui publico vel exercitui necessarias. A
Boetius 1. de consolatione: *Cum acerbæ famis tempore grauis atque inexplicabilis indicta coemptio profligatura inopia Campaniam videretur, certamen aduersum præf. prætorij communis commodi ratione suscepi, rege cognoscente contendi, & ne coemptio exigeretur, euici.* Cura autem coemendi frumenti sitonia vel sitonicum appellatur. itaque hoc tit. sitoniæ an sitonici legas, nihil refert.

Sitonia
Sitonicum

I. IMP. ANASTASIVS A. MATRONIANO PP. Quoties vrgente necessitate comparationes frumenti, vel ordei, aliarumq; specierum quibuslibet prouinciis indicuntur: nulli penitus possidentium sese sub cuiuscunque priuilegij occasione excusandi tribui facultatem censemus: omniq; cuicunque possidentium, quocunque modo, quocunque tempore, per sacros apices vel etiam pragmaticam sanctionem aut iudicialem fortè dispositionem huiusmodi excusatio data est, vel postea data fuerit, licentia minimè vnquam contra tenorem nostræ legis saluberrimæ valitura. Adeò nanque huiusmodi onera cunctis, pro qua singulos portione contigerit, volumus irrogari, vt ab iisdem comparationibus nec sacratissimam nostræ pietatis, nec serenissimæ nostræ coniugis domum pateremur subtrahere. DAT. III. KAL. AVG. CP. OLIBRIO V. C. COS. B C

Non nisi vrgente aliqua necessitate *συνώνητον* indicitur, veluti exercitus aut vrbis inopiæ subleuandæ causa, ac tum ab eo onere nemo excusatur, sed coguntur omnes species fisco vendere. **Hordei.**] Fortè, *olei.* vt in l.2. §. de can. frum. vr. Ro. Curator frumenti, *σιτώνης*: Olei, *ἐλαιώνης* appellatur l. vlt. D. de mun. & hon. **Sacros apices.**] sacras adnotationes, quæ quidem fiunt encausto, de quo in l. sacri. §. de diu. resc. Græci dixere *σεβάσμια κεραῖα* & *σεβασμίας καὶ θεοειδεῖς κεραίας*. **Nec sacratissimam.**] Indicto synoneto actores etiam & procuratores diuinarum domuum species annonarias fisco distrahere coguntur. Desiderantur sub hoc titulo aliæ duæ constitutiones Græcæ, quarum sententiam proponam ex lib. LVII. *βασιλικῶν*. D

IB Οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες ἢ ἐν αὐταῖς κεκτημένοι μὴ ἀναγκαζέσθωσαν εἰς ἑτέραν πόλιν ἢ εἰς τὴν μητρόπολιν εἴδη χορηγεῖν. εἰ δὲ καί τις ἀπαραίτητος αἰτία καταναγκάσῃ τοῦτο γενέσθαι τοῖς δικαίοις τιμήμασι τοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει κρατοῦσιν ἐξ ὧν τὰ εἴδη παρέχεται πιπρασκέτωσαν ἐκείνων ταῦτα μετακομιζόντων τῶν δεομένων τῶν εἰδῶν. ὑπολογιζέσθω δὲ τοῖς πιπράσκουσι τὰ τιμήματα τῶν εἰδῶν εἰς τὰ συντελέσματα ἐν χρυσῷ παρ' αὐτῶν δημόσια. οὐδὲ γὰρ δίκαιον νῦν μὲν ἀπαιτεῖσθαι τινὰ παρέχειν εἴδη μετὰ χρόνον δὲ αὐτῷ τὰ τιμήματα λογίζεσθαι οὕτως εὐθηνίας γενομένης, τοῦ λαμπροτάτου ἄρχοντος ἑκάστης ἐπαρχίας ἐγκινδυνεύοντος εἰς τὸ καταλογίζεσθαι τὰ τῶν εἰδῶν τιμήματα κατὰ τὰς ὡρισμένας προθεσμίας ὑπὲρ αὐτῶν ἐκπέμπεσθαι. μηδεὶς δὲ ἀναγκαζέσθω πιπράσκειν πᾶσαν χρείαν αὐτοῦ ἀλλὰ τὰ ἐκπερισσεύοντα εἴδη. ἀσεβὲς γάρ ἐστιν ἀποστερεῖσθαί τινα οἰκείων καὶ ἑτέροις ταῦτα χορηγεῖν ρ' χρυσίου λίτρας ὑφισαμένου ζημίαν καὶ κινδυνεύοντος εἰς τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ παραβαίνοντος τὸν νόμον ἢ συγχωροῦντος αὐτὸν παραβαθῆναι. μηδεὶς ποτὲ χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης ἐπιταττέσθω τοῖς κτήτορσιν συνωνὴ καὶ ὅτε δὲ γίνεται κατὰ θείαν μόνον κέλευσιν γινέσθω ἐφ' ᾧ τε τὸ τῆς συνωνῆς χρυσίον ἐκ τῆς συντελουμένης παρὰ τῶν κτητόρων ἐν χρυσῷ συντελείας παρακατέχεσθαι ἐὰν ὅλως τὰ τῆς οἰκείας αὐτῶν συντελείας ἀρκῇ πρὸς τὴν συνωνήν. ἐὰν δὲ μὴ χρεωστῶσι δημόσια οἱ τὴν συνωνὴν ἐπιταγέντες ἢ μέρος χρεωστῶσιν, ἐν νομίσμασιν εὐστάθμοις πρότερον τὸ χρυσίον λαμβανέτωσαν καὶ οὕτως τὸ εἶδος ἀπαιτείσθωσαν μηδενὸς τολμῶντος, ἢ παράσταθμα δοῦναι τὰ νομίσματα, ἢ ἐλλιπῶς ταῦτα καταβαλεῖν, ἢ ἄλλως πῶς ζημιῶσαι τοὺς ὑποτελεῖς ἀλλὰ καὶ τὸ τετραπλάσιον παντὸς τοῦ παρ' ἀλλήλου καὶ τῆς ζημίας ἀπαιτουμένου παρὰ τοῦ ἐλλιπῶς καταβάλλοντος. Εἰ δὲ καί τις συνωνὴν ἐπιτάξας τολμήσῃ, ἢ τὴν ἐπιταγεῖσαν παρανόμως ἐκβιβάσει πεντήκοντα χρυσίου λίτρας προστιμάσθω, καὶ τῆς στρατείας, καὶ ἀξίας ἐκπιπτέτω ὑποκείμενος, E F G

A κείμενος, καὶ μείζονι νικήσει. καὶ ὅτε δὲ κατὰ θείαν κέλευσιν γίνεται ἐπιταγὴ συνωνῆς, ἕκαστος τῶν κτητόρων πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῶν ζυγῶν ἤτοι ζυγοκεφάλων ὑποκείσθω τῇ συνωνῇ μηδενὸς αὐτῆς ἐξαιρουμένου. Ὁ δὲ ὑπὲρ ταύτην τὴν ἀναλογίαν ἀπαιτῶν τινὰ τῶν συντελειῶν προφάσει τῆς συνωνῆς, καὶ ζημίᾳ τῶν πεντήκοντα τοῦ χρυσίου λιτρῶν ὑποκείσθω, καὶ ζώνης καὶ ἀξίας ἐκπιπτέτω, καὶ ἑτέραν μείζονα προσδοκάτω κίνησιν. Ἀλλὰ ταῦτα χωρὶς τῆς θρακικῆς διοικήσεως νενομοθέτηται. ἐν θράκῃ γὰρ ἐπειδὴ οὐκ εἰς ὁλόκληρον εἰσφέρεται τὰ δημόσια διὰ τὴν πρόφασιν τῶν βαρβαρικῶν ἐφόδων ἐλαττωθῆναι τοὺς γεωργοὺς, καὶ μὴ ἀρκεῖν τὴν ἐν εἴδεσι συντέλειαν τοῖς
B κατ' αὐτὴν ἱδρυμένοις στρατιώταις, καὶ πάντων μᾶλλον ἀποτρέφεσθαι εἰς αὐτὴν στρατιωτικὰ τάγματα ἀνάγκη ἐστὶ συνεχὴς πάνυ γίνεσθαι ἐπειδὴ μὴ ἐνδέχεται δίχα συνωνῆς ἀποτρέφεσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ στρατιώτας. Ἐν ἐκείνῃ τοίνυν τῇ διοικήσει ἡ μέχρι σήμερον κρατείτω συνήθεια ὑποκειμένων, καὶ τῶν ἐμπόρων τῇ συνηθείᾳ, πρότερον μέντοι καὶ τοῖς συντελεσταῖς, καὶ τοῖς ἐμπόροις καταβαλλομένου τοῦ τῆς συνωνῆς χρυσίου ἐν εὐσταθμοις νομίσμασι, καὶ ὀβρύζοις καὶ οὕτως αὐτῶν ἀπαιτουμένων ἀδιαστρόφως, καὶ ἀζημίως τὸ εἶδος εἰσφέρειν. τοῦ δὲ ταῦτα παραβαίνοντος τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκειμένου. βέλτιον γὰρ αὐτὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἐμπορίας μᾶλλον τοῖς στρατιώταις, καὶ τοὺς
C ἐμπόρους χορηγεῖν τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν ἀποτροφάς. Ἐὰν δέ ποτε διά τινας πόλεις μὴ ἐχούσας σιτωνικὰ χρήματα, μήτε ἑτέρωθεν εὐπορούσας ἀνάγκη γένοιτο συνωνὴν ποιήσασθαι ἐξέστω μὲν τοῖς ἄρχουσι ταύτην ποιεῖν ἐν μόνῃ δὲ τῇ ἐνορίᾳ τῆς πόλεως τῆς τοῦ σίτου δεομένης καὶ ἐν τοῖς αὐτῆς ὁρίοις, καὶ κατὰ τὰ ἐν τοῖς τόποις κρατοῦντα κατὰ καιρὸν τιμήματα. τοῦτο δὲ παραφυλαττέτωσαν, καὶ οἱ πατέρες τῶν πόλεων, καὶ πᾶς ἕτερος τῆς συνωνῆς προνοούμενος. Εἰ δὲ καὶ ἀνάγκη γένηται πολιτικὴν γενέσθαι συνωνὴν ὡς ἐπιζητουμένων εἰδῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ ἐν ταύτῃ κατὰ θείαν μόνην κέλευσιν προβαινέτω, τοῦ χρυσίου πρότερον κατὰ τὰ ἐπ' ἀγορᾶς ἐν
D ἐκείνοις τοῖς τόποις ὤνια παρεχομένου ἀδιαστρόφως καὶ ἀζημίως, μετὰ τοῦ καὶ τὰ ναῦλα ἐκ τοῦ δημοσίου παρέχεσθαι ὥστε τὸν συντελεστὴν πιπράσκειν μόνον τὸ ἐπιζητούμενον εἶδος, καὶ πληρωθῆναι τοῖς δεομένοις τὴν χρείαν. Μηδὲν δὲ ἐκ ταύτης τῆς διατάξεως καινιζέσθω τὰ ἐπὶ τῇ συνωνῇ τῆς ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως διατετυπωμένα. ἀλλὰ κρατείτω καὶ ὁ θεῖος τύπος ὁ διατυπώσας τὰ περὶ τῶν ἐπεισάκτων στρατιωτῶν ἀποστροφῆς. ὑποκείσθω δὲ τῷ προστίμῳ τῶν πεντήκοντα τοῦ χρυσίου λιτρῶν, καὶ τῷ εἰς ζώνην καὶ ἀξίαν ὑπομενέτω κινδύνῳ ἥτε μεγίστη τάξις τῶν ἐνδοξοτά-
E των ἐπάρχων, καὶ οἱ λαμπρότατοι τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες μετὰ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ οἱ κατὰ τόπον ἔκδικοι καὶ ἄλλοι οἱ δημοσιεύοντες παραβαίνοντες αὐτοὶ τὸν νόμον, ἢ παραβαθῆναι συγχωροῦντες ἢ μὴ μηνύοντες ἀνυπερθέτως, καὶ ἀληθῶς κατὰ τῶν παραβαινόντων αὐτόν.

Ciuitatum incolæ vel qui in eis aliquid possident, non cogantur in aliam ciuitatem vel metropolin species conferre. Sed & si ineuitabilis quædam causa id fieri exigat, iustis pretiis, quæ in ea ciuitate obtinent ex qua præbentur species, eas indigentibus vendant. Compensentur autem
F venditoribus pretia cum auraria collatione. nec enim æquum est qui nunc præbuit species & annonæ copiam attulit, ei postea pretia computari. & hoc fiat cura & solertia præsidis cuiusque prouinciæ. Nullus verò cogatur vendere omne id quod sui vsus gratia comparauit, sed superflua tantum, quandoquidem satis impium est suis quemque defraudari, eaq; in alios transferri, præside qui legem violarit violari ue concesserit c. libris auri multando & dignitate propria cinguloq; spoliando. Nulla
G vnquam citra ingentem necessitatem iussionemq; principis possessoribus coemptio indicatur, nec aliter quam vt coemptionis aurum ex auri collatione à possessoribus debita, si quidem ea omnimodo ad coemptionem sufficiat, retineatur. Quòd si nihil fisco debeant ij quibus coemptio

indicitur aut partem tantùm, prius in numis ponderis probi aurum accipiant, quàm ab eis species exigantur, nemine audente vel iniusti ponderis vel ex parte tantùm nummos exsoluere, vel qua alia ratione collatoribus damnum dare, damni quadruplo & eo quod pretio deest ab eo qui secus fecerit exigendo. Sed & si quis coemptionem indicere ausus sit, vel indictam illicitè exegerit, L. libris auri multabitur & militiam ac dignitatem amittet, maiori etiam commotioni subdendus. At cùm ex mandato principis coemptio indicitur, vnusquisque pro rata iugorum & capitum quæ possidet, coemptioni subiiciatur, nemine excepto: eo qui in exigendo hanc rationem non seruauerit, L. librarum auri multam subituro, & dignitatem ac cingulum amissuro, & maiorem aliam commotionem expectaturo. Excipimus ab hac lege Thraciæ diœcesin. In Thracia enim quia tributa fiscalia insolidum non inferuntur, barbarorum incursibus colonis attritis, nec sufficiente specierum collatione ad alendos milites in ea consistentes, quod omnium maximè interest, nec tamen sine coemptione præstari potest, ideo eam frequentissimè fieri longè necessarium est. In ea igitur diœcesi, quæ hactenus obtinuit, consuetudo seruetur, ei subiectis etiam negotiatoribus, vt collatoribus & negotiatoribus coemptionis aurum primùm soluatur in nummis obryzis & debiti ponderis, tum ab eis sine refragatione & damno vllo conferantur species, illo qui hæc non seruauerit, eisdem subdendo pœnis. Longè enim est instar priuatæ negotiationis militibus etiam negotiatores alimonia conferre. Quòd si quandoque ob ciuitates aliquas inopes necesse sit coemptionem fieri, liceat præsidibus eam facere in territorio duntaxat eius ciuitatis, quæ frumento indiget, & in confiniis eius, & eo pretio quod in locis pro tempore obtinebit: quod & patres ciuitatum obseruabunt & quilibet alius coemptionis curam gerens. At si necessitas exigat ciuilem coemptionem fieri in vrbe regia deficientibus annonis, ea verò procedat ex sacra iussione, auro prius sine damno & dilatione præstito, vt in foro rerum venalium distrahuntur species, ita vt & naula ex publico præbeantur, & collator vendat solummodò suppeditetq; egentibus necessarias species. Nihil verò hac Constitutione innouatur eorum quæ de coemptione magnæ Alexandrinorum ciuitatis disposita sunt sacra forma de annona militum euocatorum. Subiiciantur multæ L. librarum auri & periculo dignitatis ac cinguli tam maximi apparitores gloriosissimorum præfectorum prætorio, quàm clarissimi præsides prouinciarum, & eis obsequentia officia & locorum defensores & alij publicorum tractatores, si hanc legum violauerint aut violari concesserint, aut confestim & verè eius violatores minimè detulerint.

A, B, C, D, E, F (margin letters)

Præcipua Constitutionis capita hæc sunt, Non fieri coemptionem sine auctoritate principis, nisi si quà municipia annonæ caritate laborent: Reputari pretia specierum venditarum in collationem fisco inferendam, sicut & de sumptibus factis in transitu militum constituitur No. 129, vel etiam illatim adnumerari. Coemptionem exigi pro numero iugorum & capitum. Ait, πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῶν ζευγῶν ἤτοι ζευγοκεφάλων, vt in No. 17. & ad l. 2. ¶ de veste mil. Græci ζυγοκέφαλα. Sunt qui iugationem tantùm præstant. Sunt qui ζυγοκέφαλα, id est, iugationem & capitationem. Ex eadem No. 17. G

in No.

A in No. 128. lego ἰυγαλίων pro ἰλίων, In Basilicis ἰυλίων. Alij metiuntur iugis, alij iugeris, vt Varro scribit. Aliud ergo iugatio aliud iugeratio. Legatur pragmaticum Iustiniani ad petitionem Vigilij, cap. ne pro comparatione specierum collatores grauentur.

III. ΟΤΑΝ ἔν τινι πόλει σιτώνου γένηται χρεία, κατὰ δοκιμασίαν καὶ ἐπιλογὴν καθεκάστην πόλιν ἐπισκόπου καὶ τῶν ἐν τοῖς κτήτορσι πρωτευόντων γινέσθω ἡ ἐπ' αὐτῷ προβολή, οὐ κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς προβαλλομένοις οὐδὲ ἐφ' οἷς ἂν βουληθεῖεν προσώποις, ἀλλὰ μόνων τῶν ἐπὶ τῆς
B χώρας ἐκείνης ταξεωτῶν τῶν στρατευομένων καὶ τῶν ἀποθεμένων τὴν τάξιν διὰ τῶν εἰρημένων προσώπων πρὸς τὴν σιτωνίαν προβαλλομένων. ἐπειδὴ δυσχερέστερον οὔτοι ταῖς δημοσίαις χρείαις ἐντετριμμένοι ἐκ μακρῶν χρόνων τὸ τῆς σιτωνίας διανύουσι βάρος. πάσης δὲ ζημίας ἀπαλλαττέσθωσαν οἱ σιτωνοῦντες καὶ πληροῦντες τὴν εἰρημένην χρείαν, κατὰ τὸ δίκαιον λογοθετείσθωσαν. οὐ γὰρ δίκαιον αὐτοὺς ἀντὶ τούτων κόπων καὶ ζημιοῦσθαι. χορηγείτωσαν δὲ τὸν σῖτον κατὰ τὰ ἐπ' ἀγορᾶς ὤνια καὶ μηδὲν περαιτέρω. ὁ δὲ παραβαίνων ἢ παραβαθῆναι συγχωρῶν τὸν νόμον λʹ χρυσίου λίτρας ἐπιτίμιον καταβαλλέτω. Cùm in ciuitate aliqua frumenti comparandi curatore opus est, eius creatio fiat arbitrio & ele-
C ctione episcopi & primorum ciuitatis, non vt videbitur creatoribus, neque ex quibus voluerint personis, sed soli ex regione illa officiales militantes & dimissi ad munus illud sitoniæ ab eis promoueantur. Hi namque qui in publicis negotiis diu sunt exercitati, facilius sitoniæ munus expedient. At omni damno liberentur qui eam necessitudinem curamq; sustinuerint, & secundum leges discutiantur, quandoquidem æquum non est vt ex tot laboribus damnum ferant, frumentum autem præbeant non maiore pretio quàm in foro distrahatur. Qui vio-
D larit legem aut violari concesserit, triginta librarum auri multam sustineto.

Fit ex hac Constitutione sitonæ creatio arbitrio possessorum ciuitatis & episcopi, non ex quibuslibet, sed ex cohortalibus. Et indemnes sitonæ seruantur, vt ex l. vlt. §. item rescripserunt, sitonas. D. de adm. rer. ad ciuit. pert.

De collatione donatorum vel releuatorum aut
E *translatorum seu adæratorum.*
Tit. 28.

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. HERMOCRATI PP. Dispositionem amplissimæ recordationis Antiochi, qui certam quantitatem ante se releuatis possessionibus nomine canonis indixit, non imminui decernimus. id enim, quoniam in ca-
F nonem cecidit, & anniuersaria debet pensitatione persolui, nec in præteritum, nec in posterum patimur esse concessum. Indulgentiam verò memoratæ descriptionis & in anteactum & in posterum tempus, non solùm in releuatis, verùm etiam in donatis, adæratis, translatisq;, seu quodcunque aliud nomen nouæ descriptionis excogitatum est, volumus obseruari. nullamq; super his vnquam exactionis molestiam for-
G midari, quibus non tantum reliqua præteriti temporis relaxamus, sed nec in posterum quidquam innouationis aut oneris adiiciendum esse censemus, nullíq; licere deinceps contra diualia statuta releuare suas pos-

ſeſſiones. nouerit tamen ampliſſimæ tuæ ſedis officium, quòd ſi aliquando nobis ſuggeſtio huic noſtræ ſanctioni contraria porrigatur, vel ſi ſacris mandatis (ſi qua fortè citra ſuggeſtionem his piis diſpoſitionibus aduerſa manauerint) obſequatur, & aliquos tanquam debitores ex huiuſmodi titulo crediderit exponendos: ducentarum librarum auri ſe condemnatione multandum. DAT. XII. KAL. DEC. CP. THEODOSIO A. XVIII. ET ALBINO V. C. COSS. A

Beneficia principum hæc ſunt, donare poſſeſſiones dempto canone: releuare poſſeſſiones tributis: transferre poſſeſſiones in aliud ius aliam'ue functionem, veluti ex patrimoniali iure, in priuatum, vel ex vna præſtatione, in aliam. Adærare, id eſt, æſtimare & taxare leuius. Cùm huiuſmodi pleraque principes contuliſſent, neceſſitate vrgente, poſtea eis derogatum eſt ſæpe, & remiſſæ poſſeſſionibus quantitatis pars alia atque alia, deſcriptionibus indicta & impoſita eſt. l. 15. C. Th. de ind. deb. No. Mart. de ind. rel. quæ omnes hac Theodoſij Nouella tolluntur, & ſi quæ ſunt ex eis reliqua remittuntur, deinceps'q; conſtituitur vt in talibus prædiis ea tantùm deſcriptio locum habeat, quam Antiochus præf. prætorio ordinauit, cuius definitio extat in l. vlt. C. Th. eod. tit. (fuerat is præf. prætorio ante Hermocratem, ad quem hæc lex ſcripta eſt) & vt ei deſcriptioni poſthac nihil adiiciatur, ſicut ex l. pen. j. de om. agro deſ. quam huic eſſe coniungendam ex integra Theodoſij Nouella, quam habemus, didicimus: ſi quis de fundis patrimonialibus ſteriles ſub certo canone ſuſceperit, nulla etiam adiectione onerari poteſt. Adhæc, vt in poſterum releuationem poſſeſſionum ſuarum ex liberalitate principis nemo petat, petita'ue fruatur: atque adeo vt ne ex huiuſmodi titulo, releuatarum ſcilicet poſſeſſionum, poſthac à præfectianis alij quàm qui ante hanc Nouellam fuerint quaſi debitores exponantur. Legendum hoc loco pro, *Et aliquos*, *Et alios tanquam debitores, &c.* B C

De collatione æris. Tit. 29. D

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. HILARIO PP. Æris pretia quæ à prouincialibus poſtulantur, ita exigi volumus, vt pro viginti libris æris vnus auri ſolidus à poſſeſſore reddatur. DAT. V. KAL. IAN. MED. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS.

Sunt quædam prouinciæ quæ æs fiſco inferunt veluti Cyprus, quo exemplo vtuntur Græci hoc loco, eodemq; ad l. 1. j. de arg. pretio, & Theſſalonices metallorum. Cyprus itaque æs & argentum infert. Pro vtroque ſi mallt aurum inferre, id hac ratione faciat, vt pro ſingulis libris argenti, inferat quinos ſolidos, & pro vicenis libris æris, ſingulos ſolidos. E

De diſcuſſoribus. Tit. 30.

Diſcuſſores ſunt veluti cognitores & diſceptatores rationum fiſcalium ab aliis tractatarum. l. cùm poſt. ſ. de appell. l. pen. ſ. quor. ap. non rec. quæ duæ leges coniungendæ ſunt: vel etiam rationum publicarum. d. l. vlt. j. hoc tit. l. 1. ſ. de ratioc. op. pub. Symmachus in epiſt. *Video baſilicæ pontisq; rationem rectè quidem Bonoſo præſidali viro eſſe mandatam, cui & vigilantia ſupereſt ad illuminandas publicæ rationis ambages, & fides ad perſequenda quæ examen inuenerit. ſed vereor ne ludificationibus res iniuncta frigeſcat obluctante eo quem ſocium diſcuſſionis accepit.* Hoc verò non quæratur in editis. multò certè plures reſtant non editæ quàm editæ. F

I. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD ARTHEMIVM VIC. HISPANIARVM. Quoties in diſceptatione conſtiterit, iniquè diſcuſſionem fuiſſe confectam, & fidem facti non poterit adprobare diſcuſſor, ipſe in eodem titulo & in eodem modo ad ſoluendum protinus vrgeatur, in quo alterum per- G

A peram fecerit debitorem. DAT. PRID. ID. MAI VALENTINIANO NB. P. ET VICTORE COSS.

Iniquus discussor siue λογοθέτης tanti damnatur, quanti prouincialem fisco debere constiterit. *In eodem titulo*, puta in auro vel argento, & in eodem modo, id est, eadem quantitate.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MESSALÆ PP. Ne diutius casu amissa securitate publica quædam præda nascatur colla-
B toribus: decernimus vt quando securitates à discussoribus seu apparitoribus expositæ ratiociniis publicis continentur, rursus per iniuriam non petantur. DAT. V. KAL. DEC. CP. STILICONE ET AVRELIANO COSS.

Nouella Valentiniani de indulg. reliq. valde pertinet ad hanc legem: quæ discussores refert in prouincias plerunque proficisci ambitione & suffragio potius, quàm merito vel electione certa, & ingressos statim expetere cohortales atque etiam scholares. vulgò malè legitur *scalares*, si-
C cut & in vita Martini à Sulpitio Seuero composita, *scalares alas & stipatos multiplici satellitio proferre iussiones sacras, expetere securitates annorum serie & vetustate consumptas, & eis non extantibus inde prædæ occasionem captare, extantium acceptilationem diuendere, denique apud improbum rei arbitrum nocere chartulam cùm periit, nihil proficere cùm extat.* ex quo sequuntur innumeræ clades, & cetera. Hac lege constituitur, nihil nocere securitatum amissionem, seruari illationum fidem posse ex rationibus & regestis publicis, vt dictum est in l.2. §.de con.fis.deb. vel ex arca præf. prætorio. No.49. sicut ex creditorum rationibus in priuatis debitis. l.5. & 6. §.de edendo. Raciociniis.] Vide nostrarum Obser. IIII. cap.27.

III. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. APOL-
D LONIO PP. Per singulas prouincias vel ciuitates, honoratis vsque ad comitiuam consistorianam, necnon etiam militantibus & suis obsequiis non adhærentibus, aduocatis quin etiam fori prouincialis, mandari discussionis iugorum sollicitudinem decernimus. DAT. V. KALEND. IANVAR. EVDOXIO ET DIOSCORO COSS.

E Discussionis onus iniungi posse non honorariis tantùm Comitibus consistorianis, sed etiam in actu positis, si suis obsequiis non adhæreant. arg. l.1. ȷ̃.de colleg. Item aduocatis fori prouincialis. quod cum l.6.§.de adu.diu.iud. videtur pugnare, nisi eam ad illustrium & spectabilium iudicum duntaxat aduocationem referas, non ordinariorum iudicum, quæ non nisi impleto huiusmodi munere, immunitate fruitur. l.1. ȷ̃.quib.mun.exc. Sequitur l.4. ex lib.56. *βασιλικῶν* quæ exulabat.

IIII. ΜΗΔΕῚΣ γινέσθω λογοθέτης χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως ἰδικῶς μεμνημένης τῆς αὐτοῦ τοῦ λογοθέτου προσηγορίας, μήτε κατὰ κέλευσιν τῶν ἐπάρχων, μήτε ἐκ προστάξεως ἄλλου οἱουδήποτε δικαστηρίου γινέσθω τὶς λογοθέτης ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ πο-
F λιτικῶν ἔργων, ἢ σιτωνικῶν χρημάτων, ἢ λιμενητικῶν, ἢ τῶν περὶ τοὺς δημοσίους ὁλκοὺς τῶν πόλεων δαπανωμένων, ἢ περὶ τειχοποιίαν, ἢ περὶ ὁδοστρωσίαν, ἢ γεφυρῶν, ἢ μώλων κατασκευὴν ἀλλ' οὐδὲ τῶν λυτρωνικῶν χρημάτων ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν εἰς πολιτικὴν ζήτησιν ἀναφερομένων χωρὶς βασιλικοῦ τύπου. αὐτὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς εἴτε ἐκ δημοσίου χρήματα ἐκπέμψῃ πρὸς τειχοποιίαν ἢ ἑτέρου παντὸς ἔργου κατασκευὴν, εἴτε εὕρῃ παρ' ἑτέρου καταλελειμμένα χρήματα πόλεσι πρὸς ἅπαξ, ἢ καὶ διηνεκῶς ὅτε ἂν αὐτῷ παραστάῃ, πέμπει τὸν λογοθέτην καὶ
G τὸ ἔργον ὀφείλοντα μετρῆσαι καὶ ἀκριβεῖς λογισμοὺς ποιήσασθαι καὶ εἰς τὸ θεῖον αὐτοῦ κράτος ἀναγαγεῖν ἐφ' ᾧ τε γινομένης ὀρθῶς τῆς δαπάνης θείαν γίνεσθαι παρ' αὐτοῦ τοῖς δεδαπανηκόσιν ἀμεριμνίαν καὶ μηκέτι δευτέραν ζήτησιν αὐτοὺς ὑπομένειν ἢ κληρονόμους αὐτῶν ἢ διαδόχους. εἰ δὲ καὶ ὁ λογοθέτης πεμπόμενος ἐπιτραπείη ποιῆσαι ἀμεριμνίαν

τοῖς

τοῖς ὀρθῶς δεδαπανηκόσιν τὰ χρήματα καὶ μετὰ τῆς τῶν λόγων ἐρεύνης ἐκτίθεται αὐτῶν ἀμε- A
ριμνίαν τοῖς ὀρθῶς δεδαπανηκόσιν, ἔσω καὶ αὕτη κυρία ὡς μήτε θείας ἀμεριμνίας δεῖσθαι
τὸ λοιπὸν μηδὲ ἑτέρας ἀσφαλείας τὸν δαπανήσαντα ἢ τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ ἢ διαδό-
χους ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τῇ τοῦ λογοθέτου ἀσφαλείᾳ. Ἐπαγγελλέτω δὲ καὶ δαπάνας διδόναι τοῖς
λογοθέταις ἡ διάταξις ἐφ' ᾧ τε ἀζημίως αὐτοὺς ποιεῖσθαι τὴν λογοθεσίαν. ὁ δὲ οἴκοθεν δα-
πανῶν ἢ περὶ ἔργα τῆς πόλεως, ἢ περὶ ἄλλην κοινωφελῆ χρείαν μηδενὶ ὑποκείσθω λογοθεσίῳ
μηδὲ αὐτὸς μηδὲ κληρονόμος μηδὲ διάδοχος αὐτοῦ. μηδὲ ἐπὶ ζητήσει δημοσίων λο-
γισμῶν οἷον ἐπὶ κερδῶν ἢ τῶν λεγομένων ἀγωγικῶν ἤτοι παραπομπικῶν ἢ τῶν δαπανομένων B
περὶ τοὺς δημοσίους ὄνους ἢ ὀνηλάτας ἢ τῶν διωγμητικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἃ γενικῷ ὀνόματι κα-
λεῖται *Solemnia*. μηδεὶς δὲ τῶν ἀρχόντων πεμπέτω λογοθέτην ἀλλὰ ἀναφερέτω πρὸς βα-
σιλέα ἐφ' ᾧ τε παρ' αὐτοῦ πέμπεσθαι τὸν ἐπὶ τούτοις λογοθέτην μηδὲ ἄχρις ἑνὸς ὀβολοῦ ὀφεί-
λοντα κερδᾶναι, ἀλλὰ τῷ τε δημοσίῳ λόγῳ καὶ τοῖς ὑποτελέσι φυλάττειν τὸ δίκαιον. ἐὰν
οὖν εὑρὼν παρά τισι χρήματα δημόσια ὁ λογοθέτης ἀνύσῃ αὐτὰ καὶ εἰς τὸ θεῖον *ornamentum*
εἰσκομίσῃ, ἔξεστιν αὐτῷ καθεκάστην λίτραν ἓξ νομίσματα ὑπὲρ θεραπείας παρακατασχεῖν.
Εἰ δὲ παρὰ τῶν ὄντων ἐν ἐπαρχίαις ἢ ἑκόντων ἢ ἀκόντων ἄχρις ἑνὸς ὀβολοῦ λάβῃ αὐτὸς μὲν τὸ C
λαμβανόμενον ἀποδιδότω τετραπλάσιον ὀφείλων εἰσκομισθῆναι τοῖς δημοσίοις καὶ ποινῆς βα-
σιλικῆς πειράσθω ὡς τὸ δημόσιον προδεδωκὼς ἢ τοὺς συντελεστὰς ἀδικήσας. ὁ δὲ ἀναγκα-
ζόμενος παρασχεῖν ὡς διὰ τούτου καθομολογῶν ὑπεύθυνον αὐτὸν εἶναι τοῖς δημοσίοις ἀπαιτη-
θήσεται πάλιν τὰ περὶ ὅσων ὑπέμεινε ζήτησιν ὀφείλοντα εἰσκομισθῆναι τῷ δημοσίῳ λόγῳ. καὶ ἐπὶ
ταύτῃ τῇ τῶν *Solemnium* ζητήσει ὁ βασιλεὺς μανθάνων τὸ γινόμενον λογοθέσιον, θείαν ἀμε-
ριμνίαν ἐκτίθεται τοῖς λογοθετήσασι μηκέτι δεύτερον εὐλαβουμένοις λογοθέσιον, αὐτῷ τῷ λο-
γοθετοῦντι ἐπιτρέπων τοῖς λογοθετουμένοις ποιεῖν ἀμεριμνίαν ἐφ' ᾧ τε τοὺς ταύτην λαμβά- D
νοντας μηκέτι δευτέραν μένειν λογοθεσίαν. μήτε δὲ ὑπὲρ τῆς γινομένης ἀμεριμνίας λαμ-
βανέτω τι παντελῶς ὁ λογοθέτης ἀλλ' ἐὰν ὅλως ἐπιχειρήσῃ τι λαβεῖν ἄδειαν ἐχέτωσαν οἱ
κλήτορες καὶ πολῖται καὶ ἀπωθεῖσθαι τὸν ἐκβιβασμὸν αὐτοῦ καὶ δεήσεις ἐπιδιδόναι τῷ κατὰ
καιρὸν βασιλεῖ ὥστε πεμφθῆναι τινὰ κατὰ χώραν τὸν ὀφείλοντα ποινὴν εἰσπρᾶξαι τὸν ἐπιχει-
ροῦντα τι ἀπαιτῆσαι. Εἰ δὲ καὶ τις ἄρχων μετὰ τὸν παρόντα νόμον χωρὶς θείας ἐγγράφου κελεύ-
σεως πρὸς αὐτὸν πεμπομένης ἀποστείλῃ λογοθέτην ἐπὶ οἱονδήποτε τῶν εἰρημένων ἐπ' αὐτὸς μὲν
ὁ ἄρχων εἴκοσι χρυσίου λίτρας πρόστιμον ὑποστήσεται, ἡ δὲ τάξις αὐτοῦ, πέντε καὶ δέκα. μήτε E
προφάσει ἀνακαθάρσεως ὀχετῶν ἢ τῶν πρὸς τοῖς τείχεσιν οἰκοδομημάτων, καὶ τῆς αὐτῶν κατα-
λύσεως ἢ τῶν ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς γινομένων τῶν καλουμένων προδουλειῶν καὶ ἐργαστηρίων, ἢ τῶν
ἐν ταῖς μεσοστύλοις τῆς πόλεως οἰκοδομουμένων ὡς ὀφειλόντων ἀνατραπῆναι, ἢ περὶ εἰκόνων
ἤτοι αὐτοτρόπων ὅλως ἐπινοιῶν ἢ πολιτικῶν ζητήσεων ποιείσθω τινὰς προστάξεις. εἰ δὲ καὶ
ποιήσει ἄδειαν ἐχέτωσαν οἱ ἐν ταῖς πόλεσι τὸν ἐντεῦθεν ἐκβιβασμὸν ἀποθεῖσθαι καὶ μηδεμίαν
ἀπόκρισιν ποιεῖν ἐν ταῖς τοιαύταις * προστάξεσι μετὰ τοῦ καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐπαρχιῶν εἰ τοῦτο F
τὸ γινόμενον σιωπήσοιεν καὶ πᾶσαν πολιτικὴν καὶ δημοσίαν βοήθειαν τοῖς αὐτοῖς ὑποκεῖσθαι
ἐπιτιμίοις, ἐξουσίαν ἐχόντων τῶν βουλομένων δεήσει ἐπιδιδόναι βασιλεῖ καὶ δι' αὐτῶν διδάσκειν
τὰ γινόμενα ὡς ἂν ἐκ βασιλικῆς ἀγανακτήσεως ἐπακολουθήσῃ διόρθωσις, πρὸς τὸ καὶ τοὺς προ-
στάξαντας ἄρχοντας γινώσκειν τι τούτῳ εἴκοσι χρυσίου λίτρας προστιμᾶσθαι καὶ μείζονα προσδο-
κᾶν βασιλικὴν ἀγανάκτησιν. τὰς δὲ πειθομένας αὐτοῖς τάξεις μετὰ τοῦ προστίμου τῶν πέντε καὶ
δέκα τοῦ χρυσίου λιτρῶν καὶ τὴν ἐν σώματι τιμωρίαν ὑπομένειν. μόνον γὰρ ἔξεστι τῷ βασιλεῖ καὶ τῶν ἐπὶ
τοῖς τοιούτοις ἐποψίαν ἐπιτρέπειν ἀνδρὶ καθαρῷ καὶ σὺν ἀληθείᾳ καὶ πρὸς ὠφέλειαν τῶν πόλεων τὰ
τοιαῦτα ζητοῦντι καὶ μηδὲν παντελῶς ὑπὲρ αὐτῶν κομιζομένῳ. προνοείτωσαν δὲ οἱ τῶν πόλεων
πατέρες καὶ οἱ τῶν κτητόρων εὐυπόληπτοι ὥστε μηδένα πολιτικὸν τόπον ἢ δημόσιον ἢ πρὸς τὰ τεί- G
χη ἢ ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς ἢ λατρείαις ἢ ὁπουδήποτε κείμενον ὑπό τινων ἀλόγως κατέχεσθαι
καὶ μὴ

* forte προστάξεσι vel εἰσπράξεσι.

A καὶ μὴ ἐκδίδοσθαι τόπον πολιτικὸν χωρὶς θείου τύπου· τὰ γὰρ παρ' αὐτῶν μὴ ὀρθῶς ἐκδιδόμενα ἀνατρέπεσθαι καὶ ζημιοῦνται οἱ ἐξειληφότες. προνοείτωσαν δὲ οἱ αὐτοὶ ὥστε τοὺς ἐκ τύπου θείου ἔχοντας νομὴν ὕδατος μὴ πλεονεκτεῖν τοὺς ἑτέρους καὶ τὸν μὲν πλέον, τὸν δὲ ἔλαττον λαμβάνειν· ἔργον δὲ ἔςω τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος τῶν θείων ἰδικῶν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ παλατινῶν διερευνᾶν ταῦτα καὶ προσαγγέλλειν καὶ τὴν τῶν ἐπικειμένων προστίμων εἴσπραξιν ποιεῖσθαι ἢ ἐὰν ῥαθυμήσειεν εἴκοσι χρυσίου λίτρας προστιμᾶσθαι, τὴν δὲ τάξιν αὐτοῦ πέντε καὶ δέκα. Nemo fiat discussor aliter quàm ex iussione prin-
B cipis specialiter discussoris faciente mentionem, non præfectorum iussu, non ex præcepto alterius cuiusquam iudicis, non ciuilium operum vel pecuniarum frumento comparando destinatarum, vel portuum vel eorum quæ impenduntur in aquæductus murorum've constructiones, vel ad vias sternendas, vel ad pontium & aggerum instructionem, sed neque pecuniarum ad lauacra destinatarum, vel alio quocunque modo ad ciuilem rationem pertinentium. At princeps siue ex ærario pecunias
C miserit ad mœnium vel alterius operis constructionem, siue ab alio relictas ciuitatibus pecunias inuenerit, semel vel etiam sæpius cùm ei sederit animo, mittat discussorem qui opus admetiatur & rationes putet exactè, & ad se referat, vt si rectè sumptus facti sunt, iis qui fecerunt sacra securitas conficiatur, qua freti nullam ij postea vel heredes eorum aut bon. possessores quæstionem patiantur. Valeat & ab discussore post rationum discussionem emissa securitas, nec sacra apocha nec alia qua-
D libet cautione indigens. Sumptus autem discussoribus pollicetur Constitutio, vt sine damno ratiocinia tractent. Eos verò qui de suo impendunt in opera ciuitatis vel alias publicas necessitates, heredes've eorum, nullam vult discussionem sustinere, vel lucrorum vel eorum quæ dicuntur ἀγωγικὰ aut παραπομπικὰ, vel sumptuū qui fiunt circa mulos fiscales aut muliones, vel prosecutionum ratione, vel eorum quæ generali nomine vocantur, solemnia. Ceterùm præsidum nemo discussorem mittat, sed *Solemnia*
E referat ad principem in hoc vt ab eo mittatur qui hæc discutiat, ac ne vnum quidem obolum inde corradat, sed tam fisco quàm collatoribus ius suum conseruet: & si inuentas apud aliquos pecunias fiscales exegerit & sacro ornamento intulerit, licito iure sibi in singulas libras sex solidos pro solatio retineat. Quòd si vel obolum inuitis aut volentibus prouincialibus acceperit, is quidem quod accepit reddat, quadruplum fisco inferens, & criminaliter coerceatur quasi proditor fisci collatorúm-
F que concussor: Qui autem dedit quasi hoc ipso confessus se fisci rationibus obnoxium, rursus discutiatur & exigatur: Discussione autem solemnium facta & ad principem perlata, discussis sacra securitas detur: dari etiam ea potest à discussoribus, ita vt vtroque casu nullam illi postea discussionem patiantur: neque verò ob securitatem à se expositam discussor quidquam accipere potest, vel si quid exigat, possessoribus & municipibus eum propulsandi ius est, referendi etiam ad principem vt
G mittat aliquem qui hoc genus concussionis coerceat. Præses qui post hanc legem non accepta ex scripto iussione principis, discussorem quacumque ex causa miserit, xx. lib. auri & officium eius xv. pœnæ subii-

 ciatur,

ciatur, qui nec occasione repurgationis cloacarum vel ædificiorum mu- A
ris adiunctorum vel ruinæ eorum vel ob factas in publicis porticibus παρδηλέας, vt vocantur, & areas, vel eorum quæ in ciuitatis intercolumniis ædificata sunt, quasi destruenda sint, vel de imaginibus aliisve à se excogitatis modis, aut ciuilibus quæstionibus vllas iussiones facere potest. Sed & si fecerit, licet ciuibus executioni earum obsistere, minimeque eis satisfacere, præsidibus prouinciarum hoc silentio transmittentibus & omni ciuili publicoque auxilio eisdem subdendo pœnis, faculta- B
tem quoque habentibus iis qui voluerint preces principi offerre & gesta perdocere, vt principalis indignationis correctio consequatur: præsidibus item talia iubentibus xx. lib. auri multandis, maioremque principis commotionem expectantibus: officio autem obsecundante præter multam xv. lib. auri in corpus castigando. Soli enim principi licet horum inspectionem viro integro & fideliter atque ex vsu ciuitatum hæc indaganti, nihilque protinus ob id accipienti mandare. Proui- C
deant autem patres ciuitatum possessorumque potiores, ne quis ciuilem vel publicum vllum locum in muris vel in publicis porticibus vel obsequiis vel aliubi iniusta ex causa detineat, & ne cuiquam detur quidquam ex publico sine sacra forma. Quæ enim fuerint ab eis tradita non rectè rescindentur, & in damno versabuntur qui acceperint. Hidem prouideant ne qui ex sacra forma habent possessionem aquæ, quid vsurpent præter ceteros, & hic quidem plus, ille minus accipiat. Hæc au- D
tem magnificus Comes priuatarum & ei obsequentes Palatini perscrutari & deferre debent, impositasque pœnas exigere; vel si neglexerint, xx. lib. auri multantur, officium verò xv.

Præcipua legis capita hæc sunt, Non mitti in prouincias discussorem sine auctoritate principis: Discussis apocham sacram vel à discussore dari: Sumptus solatiaque discussorem habere ex publico: Nihil capere à collatoribus. De iis quæ vocantur, παραπομπικὰ, meminit Iustinianus No. 128. Notandum quod sacrum ærarium, ornamentum vocat, vestiarium Græci appellant ad l. 2. §. ne fis. vel E
Resp. Discussorẽ autem semel Inspectorẽ vocat, vt in No. Valent. de ind. rel. & frequẽtius λογοθέτην. Procopius II. de bel. Goth. ἦν δέ Ἀλέξανδρός τις ἐν βυζαντίῳ τοῖς δημοσίοις ἐφεςὼς λογισμοῖς, λογοθέτην ἑλληνίζοντες τὴν τιμὴν ταύτην καλοῦσι ῥωμαῖοι. quæ interpres omisit. Sed fortasse Catholicum potius intelligit quàm discussorem. nam & eodem nomine cœpit Catholicus appellari teste Harmenopulo. Nouissimè etiam Quæstor. Sic enim legimus scriptum in Notitia officiorum Constantinopoleos. μέγας λογοθέτης διατάττει τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποςελλόμενα προςάγματά τε καὶ χρυσόβουλα πρός τε ῥῆγας σου λιτάνους καὶ τοπάρχους καὶ τοῦτο μὲν ἴδιον τοῦ μεγάλου λογοθέτου ὑπηρέτημα. quæ functio Quæstoris est. Mutauere etiam Latini Quæstoris nomen in Cancellarij. Niceta VII. τὸν οἰκεῖον ὡς ἡ λατίνων βούλεται φωνὴ καγκελάριον, ὡς δ' ἕλληνες εἴποιεν λογοθέτην. quo de officio §. tit. 12. F

De decurionibus & filiis eorum, & qui decuriones habentur quibus modis à fortuna curiali liberentur. Tit. 31.

Curia senatum significat. duplex autem est senatus, antiquæ Romæ & Constantinopolitanæ Romæ, qui dicitur maximus l. vlt. j. hoc tit. In aliis ciuitatibus est curia. ergo & senatus. Sed hîc minor senatus dicitur, & qui in eum conscripti sunt consilij publici causa curiales siue decuriones, quodammodo senatores sunt. l. omnes iudices. j. hoc tit. No. 38. Euagrius lib. III. ἑκάςης πόλεως τοὺς G
ἐν τοῖς βουλευτηρίοις ἀντισυγκλήτου τινὸς ἐχούσης τε καὶ ὁριζομένης. Maiorianus in No. de Curialibus. *Curiales*, inquit, *seruos esse Reip. ac viscera ciuitatum nullus ignorat, quorum cœtum rectè appellatum minorem senatum.* vbi pro *Seruos*, legendum, *neruos.* Cassiodorus I. x. Non inaniter appellauit minorem senatum, neruos quoque vocitans ac viscera ciuitatum. intelligit autem Cassiodorus Nouellam illam

Maio

A Maiorani. Hic titulus non est in Basilicis, quòd Leonis auctoritate No. 46. sublati iam essent ordines decurionum.

I. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. ET VALERIANVS CÆSAR CARTERIO. Si cùm te pater decurionem esse voluisset, & illo in rebus humanis agente, honor tibi iste delatus est: tenentur quidem etiam heredes eius reipublicæ. nam in hac parte vice
B fideiussoris pater accipitur: sed non antè, nisi tuis propriis rebus excussis. PP. V. KAL. DEC. ÆMILIO ET BASSO COSS.

Si filiusf. voluntate patris & patre superstite decurio factus sit, lex ait heredes patris Reip. teneri. patrem enim vice fideiussoris accipi. excuti verò prius filium oportere. Vt igitur fiscus, ita Resp. electionem non habet. Sed neque priuati ex Nouella Iustiniani. At si filiusf. à patre decurio factus, post mortem patris honores vel munera quædam ciuilia suscipiat, vel si voluerit eum pater decurionem fieri, eiq; decurionatus honor delatus sit post mortem patris, heredes patris eo nomine Reip. non tenentur. l. Lucius. §. hoc responsum. D. ad municip. l. 3. §. vlt. l. & si filiũ. D. de mun. & hon. Nec obstat. l. si filia. §. Neratius. D. fami. erc. quoniam ibi viuo patre filio delata est ἀγονοθεσία, atque
C ideo pater eam filium suscepturum professus est. quamobrem meritò heredes tenentur, etiam si filius non nisi post mortem patris eo munere functus sit. l. 1. j. de per. suc. par.

II. EXEMPLVM SACRARVM LITERARVM DIOCLETIANI ET MAXIMIANI AA. Obseruare oportebit magistratus, vt decurionibus solenniter in curiam conuocatis, nominationem ad certa munera faciant, eamque statim in notitiam eius qui fuerit nominatus, per officialem publicum perferri curent: habituro appellandi,
D si voluerit, atque agendi facultatem apud præsidem causam suam iure consueto. quem si constiterit nominari minimè debuisse, sumptum litis eidem à nominatore restitui oportebit. SINE DIE ET CONSVLE.

Duumuiri nominationem ad munera ciuilia faciunt ex more vel lege municipali, conuocata curia. Ab ea nominatione est appellatio. l. si ad scribatum. l. ij qui ad ciuilia. l. ciues. s. de appel. vel querela potius quàm appellatio. l. si nominatus. C. Th. eod. tit. sine obseruatione dierum fatalium. l. 1. s.
E de temp. ap. Confirmari nominationem oportet iudicio præsidum. l. 59. j. qui & nominationibus interesse solent. l. 1. §. sed & si præses. D. quan. ap. sit. Edita est hæc Constitutio sine die & consule vt & pleræque aliæ, quæ res vitij nihil adfert. Augustinus in Breuiculo Collat. III. *Cognitor interlocutus est euidentissimè legibus definitum, imperialia constituta, etiam si Coss. non legerentur, in dubium non vocari.* Personalia certè beneficia sine die & consule non valent. l. si qua. s. de diu. res.

III. IIDEM AA. IVLIO. Cùm decurionatus honorem sponte susceperis, ab albo eximi, licet annosum te esse dicas, non potes.
F PP. ID. NOV. DIOCLETIANO A. II. ET ARISTOBOLO COSS.

Constitutionibus cautum est, inuitos ad decurionatus honorem non vocari eos, qui maiores sunt annis LXX. Qui tamen sua sponte susceperint decurionatum, licet excesserint annos LXX. non eximentur decurionum albo.

IIII. IIDEM AA. CASSIANO. Cùm adoptiuum filium ex adoptantis dignitate decurionis filium effici nulla dubitatio sit, pro atro-
G cibus iniuriis eum, quem ad vicem naturalis pignoris tibi adscribebas, à præside prouinciæ illicitis corporis cruciatibus affici non oportuit, hocque congruenti pœna coercebitur. PP. XI. KAL. DEC. DIOCLETIANO A. II. ET ARISTOBOLO COSS.

Decuriones plebeiorum pœnis tormentisve non adficiuntur. Sed nec filij eorum naturales aut adoptiui quam in rem pœna definitur in l. omnes iudices. ✝. Filios pignora vocat. Sunt enim ἐνέχυρα βίου, vt Theophilactus scholastichus ait in epistolis, & Theophilus in Institutione prima. A

V. IIDEM AA. ALEXANDRO. Filios in potestate patris positos ad munera seu honores non posse deuocari falsò tibi persuasum est. Sanè si ad nominationem filij consensum non accommodaueris: ob administrationem ipsius minimè conueniri poteris. PP. VI. ID. * MAXIMO II. ET AQVILINO COSS. B

Filiusf. ciuilia munera & honores suscipere potest, nec pro eo pater inuitus obligatur, nisi prætoriis actionibus l. 3. §. Ne filius pro pat.

VI. IIDEM AA. LEONTIO. Expertes literarum decurionis munera peragere non prohibent iura. DAT. VIII. KAL. MAI. AA. COSS.

In decurionibus facultates magis spectamus, quàm eruditionem literarum. C

VII. IIDEM AA. DIOGENIANO. Licet indiuisa bona fratres habent, nihilominus tamen singuli suo nomine ciuilibus tenentur muneribus. DAT. IIII. ID. MAI PAVLINO IPSIS AA. COSS.

Qui munere aliquo functus est, certi temporis vacationem habet. At propter fratrem qui munere functus est, frater vacationem non habet qui munere functus non est, licet hereditatem paternam possideant pro indiuiso. nec enim vt indiuisa sunt bona, ita & munera ciuilia. indiuisa sunt munera inter patrem & filiumf. & inter fratres qui sunt sub patris potestate, quia omnes simul vnius vice funguntur, atque ideo nonnunquam vnus vacat propter alium. D

VIII. IIDEM AA. PLATONIANO. Infamia, quæ tibi abominanda est, non etiam amissionis oculorum casus quæsitum tibi adimit honorem. DAT. XVI. KAL. FEB. NICOMEDIÆ CC. COSS.

Infamia & nota quælibet adimit decurionatus honorem, cæcitas non item. quinimò cæcus & senator & decurio & iudex fieri potest, non tamen magistratus. nam in magistratu maiestatem ampliorem exigimus. Persæ ne coclitem quidem ad regni principatum aliamùe dignitatem admittebant, auctore Procopio. E

VIIII. IIDEM AA. * In albo decurionum describendo, patrem non habenti filios anteferri constitit.

Pro, *describendo*, quidam Codices habent, *præscriptis*. Puto legendum, *proscribendo*, vt in l. Herennius. D. eod. Præfertur in albo proscribendo is qui liberos habet non habenti. & ita ex septimo capite legis Iuliæ, ex Coss. ei qui liberos habet in potestate aut bello amisit, priori fasces sumendi potestas fit, auctore Gellio lib. 2. Qui liberos habent, plus sunt de rep. solliciti, quàm qui non habent. Addatur l. spurij. §. vlt. D. eod. F

X. IIDEM AA. AVRELIO. Si vltra septuagesimum ætatis annum patrem tuum esse præses prouinciæ perspexerit, eum personalium munerum vacatione perfrui prouidebit. G

A personalibus muneribus excusat ætas LXX. annorum, nec tamen decurionatu soluit.

XI. IIDEM AA. AD MAXIMVM. Vxorem pro marito decurione

A rione conueniri non posse proculdubio est.

Dos tamen tenetur ob ciuile munus vel honorem mariti, nec speciale hoc est in primipilatu. Parapherna non tenentur. l. 3. §. Ne vxor pro mar.

XII. IIDEM AA. ZOTICO. Nec infames immunitatem habere, cùm hæc priuilegij, non notæ sit, conuenit. DAT. V. KAL. DEC. AA. COSS.

B Infamia repellit ab honoribus. Immunitatem & vacationem munerum, quæ ex priuilegio tantum datur, non tribuit. l. 1. j. de infam. l. 1. j. de iis qui non impl.

XIII. IIDEM AA. * A muneribus decurionatus nec sententia præsidis in perpetuum, nec anni quinquaginta, nec podagræ valetudo præstat excusationem.

C In perpetuum decurionatu prohibitus non excusatur à muneribus ciuilibus. Sed neque podagricus, chiragricus, ischiadicus. nam ij morbi cessationem & interualla habent. Pro L. mallem LV. Tot anni excusant à decurionatu, non à muneribus. Eusthatius tamen περὶ χρονῶν legit L.

XIIII. IMP. CONSTANTINVS A. AD EVAGRIVM. Nemo iudex aliquem suo arbitrio de curia liberet. nam si quis fuerit huiusmodi infortunio deprauatus, vt debeat subleuari: de eius nomine ad nostram scientiam referri oportet, vt certo temporis spatio ciuilium
D munerum ei vacatio porrigatur. PP. ID. MAR. CONSTANTINO A. III. ET LICINIO III. COSS.

Præses prouinciæ tribuere munerum vacationem non potest, etiamsi iusta videatur dandæ vacationis causa subesse, veluti paupertas aut euersio bonorum aut morbus sonticus. Sed impetranda est à principe. l. 1. j. de iis qui à prin. vac. acc.

XV. IDEM A. HILARIANO CORRECTORI LVCANIÆ ET BRVTIORVM. Vniuersos decuriones volumus à tabellionum
E officiis temperare. DAT. III. KAL. FEB. SABINO ET RVFFINO COSS.

Decuriones tabellionum officio pro dignitate fungi non possunt, Tabelliones tamen ad decurionatum vocari possunt. l. si quis decurio. §. ad leg. Cor. de fal. cui hanc esse coniungendam inscriptiones & subscriptiones suadent. Tabelliones sunt publici contractuum scriptores. l. 1. j. vt nemo ad suum pat. l. 2. §. de eunuchis. l. contractus. §. de fid. inst. vel testamentorum. l. ambiguitates. §. de testa. instrumenta ab eis conscripta ἀγοραῖα dicuntur No. 73. 52. 49. 117. 142. & edicto 7. Forensia siue publica. l. comparationes. §. de fide instr. De eis specialis est No. 44. περὶ συμβολαιογράφων, ex qua intelligitur habere eos stationes suas, quas & gradus & scamna Græci vocant, & ministros siue
F discipulos, itemq; adiutorem siue substitutum confirmatum apud acta magistri census: Et Leonis No. περὶ πολιτικῶν σωματείων διατάξεων, ex qua intelligitur fuisse certum tabellionum corpus sub primicerio, à quo ex collegij sententia tabelliones quique creabantur, non nisi homines fidei probæ & scribendi loquendiq; peritissimi, necnon & iurisperiti, qui tenerêt libros LX. βασιλικῶν, & haberent ἐπὶ στόματος, vt ait, XL. titulos Enchiridij. Adiicitur creationem eorum insinuandam esse præf. vrbi, creatoribus iurantibus se nec ambitione nec gratia vlla, sed sola virtutis conscientia ad noui tabellionis electionem adductos, atque ita in secretario præf. vrbi anuli signatorij oblatione, eius promotionem fieri. Duci autem eum ad præf. vrbi indutum ephestride, ac deinde promotione facta ad templum, ceteris tabellionibus eadem indumenta gerentibus, ibiq; pro ephestride, ei à sacer-
G dote dari album φελώνιον superdicta prece. Adiicit & inepta quædam alia: & ad extremum, licere συμποσιάζειν μετὰ τῶν συμπαρόντων καὶ συνευφραίνεσθαι, quæ omnia in Doctoribus creandis plerique nunc obseruant diligenter. At in ea No. Tabularij appellantur. Posterior ætas multa mutauit vocabula. Tabularij in libris nostris sunt qui ciuitatum aut prouinciarum chartas & rationes tractant atque supputant, qui præsunt tabulario ciuitatum, in quo pleraque publica & priuatorum recon-

 duntur

duntur, veluti debitorum obsignatæ pecuniæ, quod ex multis locis liquet, qui sunt infrà supraq; A
In rebus tamen priuatorum plerunque adhibebantur, vel vt pro imperitis literarum scriberent aut subscriberent, vel vt pro stipulari nequeuntibus stipularentur, quasi personæ publicæ. qua de re sunt multi loci, quos nolo notare. eamus porrò.

XVI. IDEM A. AD HILARIANVM PROC. AFRICÆ. Si quis decurio vel propriæ rei causa vel reipublicæ cogatur nostrum adire comitatum, is non antè discedat, quàm insinuato iudici desiderio proficiscendi licentiam consequatur. quòd si pro sua audacia parui aliquis hanc fecerit iussionem, indignationem competentem sortiatur. B PP. VII ID. IVL. CARTAG. CRISPO III. ET CONSTANTINO III. COSS.

Ne decuriones suæ vel publicæ rei causa ad sacrum comitatum veniant sine commeatu præsidis. Obstare videtur l. pen. j. de legation. Respondeas, præsidi decretum & causam legationis non insinuari, Commeatum tamen siue ἀπολυτικὸν ab eo postulari.

C
XVII. IDEM A. AD EVAGRIVM PP. Qui derelicta curia militauerit, reuocetur ad curiam. DAT. XVI. KAL. IVN. CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO C. CÆS. COSS.

Qui militauerit in exercitu vel officio magistratuum.

XVIII. IDEM A. * Si ad magistratum nominati aufugerint, requirantur: & si pertinaci eos animo latere patuerit, his ipsorum bona D permittantur, qui præsenti tempore in locum eorum ad duumuiratus munera vocabuntur: ita vt si postea reperti fuerint, biennio integro onera duumuiratus cogantur agnoscere. omnes enim qui obsequia publicorum munerum tentauerint declinare, simili conditioni teneri oportet. DAT. III. KAL. OCT. SERDICÆ CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO IIII. COSS.

E
Duumuiri sunt magistratus municipales annui, refugæ biennales. fuere in aliis municipiis Quatuoruiri. l. 1. j. de solut. & lib. deb. ciu. In aliis Aediles. l. 2. j. tit. prox. l. qui insulam. §. Aedilis. D. loca. Iuuenalis Saty. III. *Sufficiunt tunicæ summis ædilibus albæ.* Arpinum habuit Ædiles. Cic. XIII. Episto. *Aedilem filium meum fieri vol. i. Is enim magistratus in nostro municipio nec alius vllus creari solet.* & XV. ad Atticum. *Nummos Arpinatium si L. Fadius Aedilis petet.* Lanuuium Dictatores, in Orat. pro Milone. Capua Prætores II. Agr. Fundi, Horatio teste, nisi prætorem pro Duumuiro dixit, vt Acro interpretatur, more Græcorum, qui Duumuiros ςρατηγὲς vocant. Inde Spartianus in Adriano. *Per latina oppida Dictator & Aedilis & Duumuir fuit.* Alexandria Hypomnematographos. l. 59. j. Qui abierunt Duumuiratu, Duumuiralitij dicuntur. Augustinus de cura pro mortuis. *Curialis pauper vix illius loci Duumuiralitius.* F

XVIIII. IDEM A. AD LVCRETIVM. Vacuatis rescriptis, per quæ munerum ciuilium nonnullis est vacatio præstita, omnes ciuilibus necessitatibus aggregentur: ita vt nec consensu ciuium vel curiæ præstita cuiquam immunitas valeat, sed omnes ad munerum societatem conueniantur. DAT. VIII. KAL. NOV. HERACLEÆ CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO IIII. COSS. G

Non valent rescripta quibus nonnullis ciuilium munerum vacatio conceditur, etiam si adsit cōsensus curiæ vel ciuium. l. nemo. s. hoc tit. & l. 1. j. de iis qui à prin. vac. accep. de temporaria vacatione loquuntur.

A XX. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. ORDINI CIVITATIS ÆDESENÆ. Circenſium magiſtratus deſertores ad eam grauitas tua faciat neceſſitatem conditionis vrgeri, vt quaſcunque pro his expenſas ciuitas prorogauerit, refundere protinus ac repræſentare cogantur. DAT. XIIII. KAL. FEB. NAISSO ACINDINO ET PROCVLO COSS.

Sic repoſui inſcriptionem, vt erat in vetuſtiſſimo libro, quem habemus. At Cod. Th. habet, B *Conſtantinæ.* Hæc vrbs eſt Phœniciæ. Edeſſa Oſroenæ. Scripta etiam videtur hæc lex fuiſſe ad præſidem Oſroenæ. quoniam ait, *ad eam grauitas tua.* Sententia legis hæc eſt, Duumuiros non edentes ludos Circenſes, protinus Reip. reddere compelli ea, quæ in eam rem Reſp. prorogauerit. Similis eſt de prætoribus lex eiuſdem Conſtantij lib. VI. C. Th. his verbis: *Pro eo quem abſentem tempus editionis inuenerit, erogationem debitam fiſcus expendat, poſt aduentum cuncta quæ prærogata fuerint, ſoluturo.*

XXI. IIDEM AA. NEMESIANO COM. LARGITIONVM. Curiales omnium ciuitatum nullam pro re priuata noſtra debent in- C quietudinem ſuſtinere, nec huiuſmodi oneribus velut extraordinariis occupari, quoniam ſatis eſt ſi ciuitatum munera per eos congruè compleantur. DAT. PRID. ID. AVG. BESSÆ ACINDINO ET PROCVLO COSS.

Curiales pro Rep. ſubeunt munera, non pro re priuata principis, & generaliter alienis, humilioribus, extraordinariis oneribus Rep. ſubducendi non ſunt. l. pen. j. de ſuſcept.

XXII. IMP. IVLIANVS A. IVLIANO COMITI ORIEN- D TIS. Eos indulſerunt veteres principes ex materno genere curialibus Antiochenis adſcribi, quos patris conditio nullius vindicaret iuri ciuitatis. DAT. V. KAL. SEPT. ANTIOCHIÆ MAMERTINO ET NEVITTA COSS.

Partem patriæ nullam ducimus ex matre, licet ita Virgilius ſcripſerit VIII. *Gnatum exhortarer ni miſtus matre Sabella, Hinc partem patriæ traheret.* Ideoq; patre non curiali natus, etiam ſi mater ſit ex curiali genere, non obligatur curiæ maternæ ciuitatis. l. nullus. 2. j. hoc tit. Excipitur hac lege curia Antiochena, quæ ſibi vindicat etiam eos qui naſcuntur patre libero, matre decurionis filia. l. E 62. j. hoc tit. cuius priuilegij gratiam Imp. Leo facit certis perſonis comprehenſis. l. 61. j. hoc tit. Eſt igitur hoc vnum priuilegium Antiochenæ ciuitatis, quam Am. Marcellinus XX. Orientis pulchrum apicem, Herodianus IIII. ὁ πολύτι τ̃ ῥώμης μεγέθει ἀπολειπέσαν Procopius I. de bel. Perſ. πλούτῳ τε καὶ μεγέθει καὶ πολυανθρωπίᾳ πόλεων πρώτην ἁπασῶν τ̃ ἐν τοῖς ἑώοις. Diſſimilia aliquantum ſunt ea priuilegia quæ Ilienſibus & Delphis & Ponticis conceſſa ſunt. l. 1. D. ad municip. Nec enim id eis datum eſt, vt editus matre curiali & patre non curiali, curiam maternam ſequatur, ſed vt editus vtroque parente curiali, matris Ilienſis aut Delphicæ aut Ponticæ potius curiam ſequatur. Ilienſibus id datum eſt propter inclitam nobilitatem ciuitatis & originem ciuitatis Romanæ, qua ratione Claudij temporibus ſoluti etiam ſunt omni publico munere. l. non tantùm. §. Ilienſibus. D. de exc. tut. & Tacitus XII. & Strabo XIII. & Suetonius in Claudio. Delphis idem datum eſt propter religio- F nem. Ponticis cur, neſcio, qua lege ſcio, nempe Pompeia, auctore Plinio X. Epiſt. Illis qua lege, neſcio. Dum ſit quod ſcias, ſi quid adhæc ſit quod neſcias, laus eſt, quam hac ſola ex parte capto. Ex altera ſibi pergant ſnmere qui cœperunt. Vndique enim ſibi quiſque vindicat noſtra. Video, nec inuideo: & malo vt aliis bene ſit de meo, quàm mihi malè de alieno.

XXIII. IDEM A. IVLIANO COMITI ORIENTIS. Prouidendum eſt eorum nouitati decurionum, qui nuper nomen curiis addiderunt, ne præteritis debitis ſuſceptorum onerentur: ſed conuentis propter hæc debita his, qui ea præcedentibus delegationibus contraxe- G runt, nullam eos moleſtiam pro ſarcina nominationis alienæ ſuſtinere patiaris. PP. BYRITHO KAL. NOV. MAMERTINO ET NEVITTA COSS.

Suſcep

Susceptores publicorum tributorum ex decurionibus creantur.l.5.§.de exact. trib.l. 8.§. de susceр.quod tamen eis ademit Anastasius,constitutis vindicibus.At noui decuriones non onerantur præteritis debitis susceptorum, quos ipsi non nominauerunt.Ait, *delegationibus*, quòd susceptoris officio nemo fungatur sine delegationibus. A

XXIIII. IDEM A. LEONTIO CONSVLARI PALESTINÆ. Si quis decurio pater sit duodecim liberorum, honestissima munerum quiete donetur. DAT. KAL. MAR. ANTIOCHIÆ IVLIANO A. IIII. ET SALVSTIO COSS.

Pro XII.Codex Th. & libri scripti habent,XIII. quod duobus II.mutatis in V.coniecturam facit esse legendum, XVI. Tot enim desiderantur in l.semper.D.de iu.immun. B

XXV. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD PROVINCIALES BIZACENOS. Curiales vltra terminos propriæ ciuitatis non iubeantur à moderatoribus prouinciarum exhibere sui præsentiam, nisi publica necessitas exegerit. DAT. PRID. ID. SEPT. AQVIL. DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS. C

No.45.inter alia decurionum priuilegia hoc refertur, ne in aliam regionem pertrahantur. debent enim curiæ suæ assiduam & constantem operam.

XXVI. IIDEM AA. AD MODESTVM PP. Quidam ignauiæ sectatores, desertis ciuitatum muneribus captant solitudines ac secreta, & sub specie religionis cum cœtibus monazonton congregantur. hos igitur atque in huiusmodi deprehensos erui latebris, consulta præceptione mandamus, atque ad munia patriarum subeunda reuocari, D aut pro tenore nostræ sanctionis familiariũ rerum carere illecebris, quas per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. PP. BYRITHO KAL. IAN. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Pertinet hæc lex ad monachos Aegypti (quibus fuit Valens pertinaciter infensus) l.63. C. Th. de decur.nec tamen ad omnes,sed ad eos tantum,qui curia relicta Aegypti solitudines quæsissent.qua E ex re capire minuti non censebantur.bona namque propria & testamenti factionem retinebant. l. generaliter.§.de epis.& cle.At ex ea vita non redeuntibus ad communem vtilitatem,hæc Constitutio adimit bona,quæ addicit iis qui eorum vice ciuilia munera gesserint,vt l.18.§. De monachis est locus singularis apud Hieronimum in Philone.

XXVII. IIDEM AA. MAVRIS SITIFENSIBVS. Priuilegio militiæ paternæ se non vindicet,quem assuetus curiæ nexus adstringit. quòd si militari auo & patre decurione nascetur,paternæ erit succedaneus functionis. DAT. VIIII. KAL. MAI TREV. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS. F

Qui natus est auo decurione,patre milite,aui conditionem sequitur. Qui patre decurione, auo milite,patris.denique curiæ causa est potior.Pro *assuetus*,veteres habent,*habitus*,quod significat auitus,vt iam ante indicaui III.Sent.Pauli tit.IIII. Sic apud Hieronymum de virg. ser.*Proba nunc habitas venundare dicitur possessiones.*

XXVIII. IIDEM AA. AD VOLVSIANVM P. V. Nullus qualibet prærogatiua fultus,à debitis muneribus habeatur immunis. DAT. IIII. KAL. IVL. MED. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS. G

Nullus, decurio.*Prærogatiua*,id est,dignitate aut militia.

XXVIIII.

A XXIX. IIDEM AA. GERMANO PP. GALLIARVM. Nati ex inquilinarum nostræ domus matrimonio & patre decurione, non patrum suorum, verùm matrum conditionem sequantur. DAT. III. ID. OCT. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Plures sunt casus, quibus qui nascuntur ex iustis nuptiis, matris non patris originem sequuntur. Vnum habuimus suprà de Iliensibus, Delphicis, Ponticis, Antiochenis. Aristoteles III. Polit. ὁ ἐκ πολίτιδος ἔν τισι δημοκρατίαις πολίτης ἐςί. Est hic alius, si qui nascantur ex inquilina vel colona dominica & patre curiali: hi namque coloniam vel inquilinatum sequuntur potius, quàm curiam. quod videtur abrogatum No. 38.

XXX. IIDEM AA. AD MODESTVM PP. Procuratores reipublicæ actionibus publicis debere vti non venit in dubium.

Idem est procurator & curator Reip. Is iudex est & censor rerum ad ciuitatem pertinentium, & ideo λογιςὴς appellatur, id est, vt interpretantur, κριτὴς, δοκιμαςὴς. l. 3. §. de mo. mul. l. vlt. D. de off. adf. Et est ex decurionibus. Prædia publica & vectigalia locat, pecuniam publicam tractat, opera & loca publica curat. l. ad curatores. D. de dam. inf. l. 3. §. planè. l. 5. §. idem ait, & §. hæc verba. D. quod vi aut clam. l. 2. & 3. D. de adm. rer. ad ciuit. pert. & vt est in hac lege, causas Reip. agit apud præsidem aut principem. Dices: idem est procurator & curator Reip. Cur ergo cùm scriptum esset in l. pen. §. ne de sta. def. *procuratorem vel curatorem Reip.* atque ita legerint Græci, emendasti, *procuratorem rei priuatæ?* nimirum quia de seruo fisci eo in loco agitur non ciuitatis, idq; de procuratore rei priuatæ traditum est in l. 2. & 5. §. vbi cau. sta.

XXXI. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. AD MODESTVM PP. Ex omnibus domibus producti, qui origine sunt curiales, ad subeundam publicorum munerum functionem protrahantur: quippe cùm occultatoribus talium, præter iacturam existimationis, etiam rerum discrimen incumbat, si vlterius progressi, vtilitatem publicam priuatis custodiis & patrociniis postponant. DAT. III. ID. IVL. ANCYRÆ GRATIANO A. II. ET PROBO COSS.

Ne decuriones se vllius domus patrocinio tueantur, cuiuscunque illa dignitatis sit vel fortunæ. l. 39. ℈. patronos & occultatores coerceri.

E XXXII. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. AD NEOTHERIVM PP. Fabricenses ordinibus restituantur, qui originem curialem & propriæ munera declinauerint ciuitatis: reliqui ne leui quidem inquietudine pulsentur. DAT. XVI. KAL. APR. THESSAL. GRATIANO V. ET THEODOSIO AA. COSS.

Fabricenses sunt qui arma fabricant in publicis officinis. In eorum corpus curiales assumi non possunt. l. 4. ℈. de fabric. assumpti retrahuntur in curiam. idem de militibus & monachis dictum est suprà. At fabricenses qui curiæ obnoxij non sunt, ne ad leue quidem munus publicum vocari possunt.

XXXIII. IIDEM AAA. EVTROPIO PP. Omnes iudices prouinciarumq; rectores à consuetudine temerariæ vsurpationis abstineant, sciantq; neminem omnino principalium aut decurionum sub qualibet culpæ aut erroris offensa cruciatibus esse subdendum. Quòd si quis fortè iudicum in hanc pertinaciam illiciti furoris eruperit, quòd audeat principalem aut decurionem & suæ curiæ (si sic dici oportet) senatorem

natorem tormentis ſubdere: viginti librarum auri illatione multatus, & A
perpetua infamia inuſtus, ne ſpeciali quidem reſcripto notam eruere
mereatur. & officium quinquaginta librarum auri multam fiſco noſtro
cogatur inferre: quoniam vt pertinaciæ iudicis ſui reſiſtat, liberam eidem
contradicendi permittimus facultatem. DAT. XII. KAL. AVG.
HERACLEÆ EVCHERIO ET SYAGRIO COSS.

Hæc lex pœnam ſtatuit in præſides, & officia, qui principales & decuriones pœnis aut tormen- B
tis plebeiorum, veluti eculo, vngulis, fidiculis ſubiecerint. In Cod. Theodoſiano de plumbatis hac
lege nominatim cautum eſt. quod remouit Tribonianus propter l. quilibet. j. in conſtitutione
Conſtantini & Licinij, quæ extat in Auguſtini epiſtola 68. & lib. III. contra Creſconium, ita legitur:
Vigentium peruidimus ideo minimè tortum, quòd ſe decurionem Ziquenſium ciuitatis eſſe aſſeuerauerit.
Principalium.] Principales ſunt decurionum primi, à quibus diſtributionum omnium forma
procedit, vt eſt in Cod. Th. tit. de iis quæ adm. vel off. pub. ger. non tamen extraordinariarum ex
l. 4. C. Th. de ext. mun. Hos intellexit Tertullianus de corona militis, dum ait, *Coronatur & vulgus*
nunc ex principalium proprietatum exultatione. Hi vel x. erant vel v. vel xx. pro curiarum amplitudine
& numero. Inde decemprimi Curiales l. 2. C. Th. de quæſt. l. 44. coniuncta l. 42. C. Th. de iis qui
ſuper rel. cont. l. 39. C. Th. de epiſc. & cler. vt autem in ſchola domeſticorum vel notariorum eſt pri- C
micerius caput ſcholæ, quem ſequuntur decemprimi, ita in curia eſt ſummo loco primus curiæ.
l. Alexandrinis. j. l. 127. C. Th. eod. tit. vt in Senatu princeps ſenatus, qui primus ſententiam rogatur,
& inde ab eo ſunt quinq; aut decem aut viginti primi. Primo curiæ ſimilis eſt qui à Gregorio ma-
ior populi appellatur, Germanis *Meier*, Gallis *Mere*, qui & *vimere* dicunt pro vi maiore, & *mermon-*
ſtier, pro maiori monaſterio. Principalibus, qui Scabini antiqua ſatis appellatione, vel Conſules
vel Iurati vel Capitolini vel Pares. Reliquis, qui præter eos conſilij publici cauſa euocari ſolent in
curiam. **Aut erroris.**] Quidam codices, *anterioris*. **Quoniam vt pertinaciæ.**] Tertullia-
nus de anima. *Grauior inuidia eſt in præſidem cùm officia pulſantur, plus cæditur qui iubet, quando nec qui*
obſequitur excuſatur.

D
XXXIIII. IIDEM AAA. FLORO PP. Si quis procurationem
facultatum ſuarum curiali crediderit eſſe mandandam, totius dignitatis
exceptione depulſa, grauiſſima pœna plectatur. ille verò qui immemor
libertatis & generis, infamiſſimam ſuſcipiens vilitatem, exiſtimationem
ſuam ſeruili obſecundatione damnauerit, tradatur exilio. DAT. X.
KAL. NOV. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Vt indignum eſt decurione tabellionis officium, quod diximus ſuprà, ita & alienarum faculta- E
tum procuratio. ergo & conductio. l. curiales. ſ. de loca. nam conductio eſt procurationis ſpecies.
No. Th. ne cur. alt. præd. cond. Sed nec publicorum vectigalium aut prædiorum conductor eſſe
poteſt. l. ſpurij. §. decurio. D. eod. tit. l. 97. C. Th. eod. l. 2. §. j. D. de adm. rer. ad ciu. pert. quod Adria-
num conſtituiſſe Xiphilinus ſcribit. Idemq; obtinuit in Senatoribus. Aſconius contra Antonium.
Præterea Antonius, inquit, *redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem Senatori*
habere licet per legem.

XXXV. IIDEM AAA. POSTVMIANO PP. In filiis decurio-
num retinendis priorum præceptorum decreta ſublimitas tua cuſtodiat. F
Eos quoque qui aduocationis obtentu curialia onera declinant, agere
vniuerſa compellat, quæ & ſi neceſſitas non exigit, tamen patria non re-
mittit. Quin ipſos etiam filios magiſtrorum, qui ex curiali ſtirpe deſcen-
dunt, ſimili modo obnoxios eſſe decernat. DAT. VIII. ID. APR.
CP. MEROBAVDE II. ET SATVRNINO COSS.

Tria in hac lege eaq; diuerſa proponuntur. Vt in filiis decurionum in curia retinendis præf. G
prætorio anteriores leges ſequatur & cuſtodiat. Vt ne quis decurio per cauſam aduocationis ciui-
lia munera detrectet. Poteſt decurio fungi aduocationis officio. l. falſi. §. j. D. ad leg. Cor. de fal. l. 56.
57. j. hoc tit. nec tamen ideo, etiam ſi alij complures exiſtant decuriones gerendis muneribus
idonei, ipſe ab eis excuſatur. Vt filij magiſtrorum, id eſt, profeſſorum artium liberalium ex curiali
genere deſcendentium, à ciuilibus muneribus non excuſentur, vt patres.

A XXXVI. IIDEM. AAA. AD BASILIVM COM. S. L. Exemplo senatorij ordinis patris originem vnusquisque sequatur, nec valeant specialiter delata rescripta, si quis se, matris origine defensa, à maiore curia ad minorem transferri fortasse promeruerit: neque vlla pro more prouinciæ referri sinatur exceptio. DAT. XVI. KAL. IVL. ROMÆ MEROBAVDE II. ET SATVRNINO COSS.

B Editus vtroque parente curiali, regulariter patris curiam sequitur, nec auditur si opposita matris origine, à patris maiore ciuitate ad maternam, quæ minor est, vt scilicet minoribus oneribus subiiciatur, transire velit. Excipiuntur ciuitates aut prouinciæ, quibus contraria huic regulæ priuilegia data sunt, de quibus diximus suprà. Priuilegia ciuitatibus aut prouinciis hac de re concessa valent. Beneficia specialiter vni personæ delata non valent. Consuetudo etiam contraria non valet.

XXXVII. IIDEM AAA. POSTVMIANO PP. Quotiescunq; se ex rescriptis nostris aliquid impetrasse contendunt hi, quos obnoxios C curiæ vel origo fecerit, vel latum inter partes iudicium designauerit: nullam prorsus spem curiam declinandi ex colore sacræ iussionis accipiant. DAT. XIIII. KAL. AVG. CP. MEROBAVDE II. ET SATVRNINO COSS.

Curiæ subiicit nos origo vel res iudicata vel incolatus vel possidendi conditio. Improbat autem hæc lex specialia rescripta in fraudem curiarum impetrata, vt l.19.s.

D XXXVIII. IIDEM AAA. CYNEGIO PP. Ne quis officialium pœnæ specie atque æstimatione curiæ dedatur, nisi si quis forte curiam defugiens, ob hoc cœperit militare, ne ingenitis fungatur officiis. Omnes itaq; omnino iudices tuæ censuræ subditos admonebis, ne quis eorum æstimet curiæ loco supplicij quenquam deputandum, cùm vtiq; vnumquemque criminosum non dignitas debeat, sed pœna comitari. DAT. VIII. ID. NOV. CP. RICHOMERE ET CLEARCHO COSS.

E Officiales præsidum pœnæ specie in curiam non damnantur. alioquin pœna dignitatem tribueret. Pœna deteriorem non meliorem eius qui punitur, conditionem facit. ideoq; Vrbanicia ni rectè damnantur in corpus pistorum. l.2. ꝟ.de app.præf.vr. monachi abiecta stola siue tribonio, vel clerici deserto ordine ecclesiastico in curiam vel in cohortem, quasi videantur à meliore conditione in deteriorem transferri. No.5.& 6. Officiales in curiam non item. Sed neque suarij in corpus pistorum. l.ne quis.s.de pœnis. quia hoc genere pœnæ rei conditio deterior non fit. Ingenitis.] Originalibus. Hic verò non tam datur, quàm redditur curiæ. Censuræ.] Præsides subiecti sunt præf.prætorio. l.quilibet. ꝟ.Cassiodorus in Psal.104. Quæ potestas hodie retinetur à præfectis, qui & vice sacra iudicant, & cunctarum prouinciarum potestatem maximam habere noscuntur.

F XXXIX. IIDEM AAA. EVSIGNIO PP. Curiales qui se priuilegio domus nostræ defendi posse crediderint, ad curiam retrahantur, & propriis functionibus mancipentur, & publica damna sarciant. DAT. VIII. KAL. IAN. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

G Vt curiales ex domo principis non secus atq; ex domibus priuatorum in curiam retrahantur.

XL. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. CYNEGIO PP. Quilibet principalium vel de-

Iustiniani tempore: aliud in iurisconsultorum tempore. vide Ant. Vaccam. in pr. D. de off. pr. et Pan- ol[...] lib. 2. com. Reip. Ro. c. 1. et. 6.)

curionum, si vel decoctor pecuniæ publicæ, vel fraudulentus in adscriptionibus illicitis, vel immoderatus in exactione fuerit inuentus: iuxta pristinam consuetudinem non solùm à vobis, quibus propter loci dignitatem rerum summa commissa est, verùm & à iudicibus ordinariis plumbatarum ictibus subiiciatur. DAT. DIE KAL. APR. CP. VALENTINIANO A. III. ET EVTROPIO COSS. A

Id primùm moribus obtinuit, vt plumbatis castigari curiales possent, postea fuit mutatum. l. 85. C. Th. de decur. quod attigimus s. l. 33. Nunc hac lege reducitur, maximè ex iis causis, si euersores pecuniæ publicæ, si iniqui descriptionum arbitri, si superexactores vel concussores fuerint. Quod in corona Romani decurionis Prudentius expressit eleganter, qui cùm non posset fidiculis subiici, plumbatis subiectus est, ne virum clarum, vt ait, plebeia pœna damnaret. Gradu reorum formam tormentis dari. Euersorem dixi, quem lex decoctorem, qui ita definitur à Græcis, ὁ χρεωστῶν τινὶ καὶ διά τινος μηχανῆς παρασκευάσας ἐκκοπῆναι τὸ χρέος καὶ μὴ καταβληθῆναι τῷ δανειστῇ. Igitur decoctor est qui quasi mutuatus sit contra s. c. cùm tamen sit paterf. non soluit, vel qui quasi inops, cùm sit diues, vtitur nouis tabulis, vel cedit bonis. Tertullianus in Apol. *Templorum vectigalia quotidie decoquunt.* Rerum summa.] Marcellinus XVII. loquens de præf. prætorio. *Cui Augustus summam commiserit rerum Constantinus A. ad Ablauium* PP. *Apud vos qui iudiciorum summam tenetis.* Euagrius lib. III. c. XLII. Μαρίνου τὴν κορυφαίαν διέποντος τῶν ἀρχῶν ὃν οἱ πάλαι ὕπαρχον τῆς αὐλῆς ἐκάλουν. quod Latinè sic reddi debuit, Marini summam iudiciorum tenentis, quem olim præf. prætorio vocabant. Procopius malè, ὃν πραίτωρα καλοῦσι, lib. 3. bel. Vand. Non enim prætorem vocant sed prætorij præfectum. B C

XLI. IIDEM AAA. CYNEGIO PP. Decurio fortunam quam nascendo meruit, suffragiis atque ambitione non mutet: & si vacare per senectutem potuerit, propter ordinationem, quæ per plurimos citò definiri solet, curiam non relinquat. DAT. PRID. NON. IVL. CP. VALENTINIANO A. III. ET EVTROPIO COSS. D

Ne quis emendicatis decurionum suffragiis segreget se à curia, veluti senex, qui decurio non fit inuitus, si post decurionatum ad eam ætatem peruenerit, curia non soluitur ne ceterorum quidem consensu & emendicato decreto, quod fieri solet & facilè.

XLII. IMPPP. THEODOSIVS ARCADIVS ET HONORIVS AAA. ABVNDANTIO COMITI ET MAGISTRO VTRIVSQVE MILITIÆ. Militaribus viris nihil sit commune cum curiis, nihilq; sibi licitum sciant, quod suæ non subiectum est potestati. nullum iniuria, nullum verbere, nullum graui pulsatione tribunus, dúxve aut comes curialem principalem've contingat. Si quis posthac temerario & inconsiderato ausu vllum ex principalibus viris vsurpata attrectauerit iniuria: sciat se decem libris auri esse multandum. DAT. PRID. KAL. AVG. CP. ARCADIO A. ET RVFINO COSS. E F

In principales vel decuriones ciuilium magistratuum iurisdictio est. l. 47. s. non militarium veluti tribunorum. Ait, *Dux've aut Comes.* Veteres libri consentientes cum Theodosiano, *Dux ille an Comes sit.* quo modo plerique latini auctores loqui solent.

XLIII. IIDEM AAA. RVFINO PP. Omnes qui curiali obstricti sanguine, diuersis se officiorum priuilegiis & actuum præiudiciis aggregauerunt, reddendos muniis esse non ambiges: sed nec rescripta aut adnotationes ad munerum fugam prodesse permittimus. DAT. PRID. ID. APR. CP. THEODOSIO A. III. ET ABVNDANTIO COSS. G

Quod

A Quod de officiorum priuilegiis & actuum præiudiciis, congruit cum l.17.28.32.35.39. Quod de rescriptis, cum 19.36.37.

XLIIII. IIDEM AAA. RVFINO PP. Nullus solius materni sanguinis vinculis illigetur: quia mulieris infirmitas nunquã huiusmodi functionibus reddit obnoxios, à quibus ipsa habetur immunis. DAT. V. ID. AVG. CP. THEODOSIO A. III. ET ABVNDANTIO COSS.

B

Dixi hac de re in l.22. & 29.

XLV. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. ENNOIO PROC. AFRICÆ. Nominationũ forma vacillare non debet, si omnes qui albo curiæ detinentur, adesse non possunt: ne paucorum absentia siue necessaria siue fortuita debilitet quod à maiore parte ordinis salubriter fuerit constitutum: cùm duæ partes ordinis in vrbe positæ totius

C curiæ instar exhibeant. DAT. XVII. KAL. IVN. MED. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Huic legi coniungenda est l.nominationes. §.de appell. quæ eandem inscriptionem & subscriptionem habet. Non possunt fieri nominationes siue creationes ad munera ciuilia citra consilium decretumq; publicũ, præsentibus omnibus decurionibus, aut saltem duabus tertiis totius ordinis. l.3. D.de dec.ab ord.fac. l.nulli. D.quod cuiusque vniuers.

D XLVI. IIDEM AA. THEODORO PP. Ad subeunda patriæ munera dignissimi meritis & facultatibus curiales eligantur, ne tales fortè nominentur, qui functiones publicas implere non possint. DAT. IIII. KAL. OCT. MED. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Ad munera veluti ad sacerdotium prouinciæ, nominantur potiores, id est, locupletes & de Rep. bene meriti. & hoc est quod ait l.honores. D eod. tit. *honores & munera non ordinationi, sed potioribus iniungi*, hoc est, non tam vices spectari quàm vires. quod de tutelis Paulus scripsit 2. receptarum Sententiarum.

E

XLVII. IIDEM AA. CÆSARIO PP. Curiales qui honorariam adepti sunt comitiuam dignitatem, formidare debent eos, quorum moderationi sunt commissi: nec se existimare ideo meruisse dignitatem, vt iudicum præcepta despiciant. Quòd si in eadem culpa perseuerent, quinque librarum auri multæ obnoxij subiugentur, honore quoq; quem prodiderint, spoliandi. DAT. IIII. KAL. IAN. CP. OLYBRIO

F ET PROBINO COSS.

Curiales sunt sub iurisdictione præsidis, etiam si honorati sint titulo comitis consistoriani, vel ordinis primi aut secundi. Honorem prodit qui eo abutitur ad iudicum contemptionem.

XLVIII. IIDEM AA. FLORENTINO P.V. In successione curialium decernimus, vt etiam si patres decesserint, teneatur adgnatio.

G DAT. XII. KAL. IAN. MED. CÆSARIO ET ATTICO COSS.

Agnasci dicuntur postumi. Hic igitur est legis sensus, non tantùm natos, sed & postumos sequi curialem fortunam patris. Quia enim lex ait, *Patres*, de aliis quàm de filiis accipienda non est. De agnatis certè haudquaquam, quandoquidem decurionum agnati, etiam si eis heredes existant, eorum conditionem non sequuntur.

XLIX. IIDEM AA. THEODORO PP. Omnes qui quolibet curiæ iure debentur, cuiuſcunque ſuperſtitionis ſint, ad implenda munera teneantur. DAT. ID. FEB. MED. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS. A

Quolibet iure, puta genere, actu, re iudicata. *Cuiuſcunque ſuperſtitionis*, puta Iudæi aut heretici. Theodoſius ait cuiuſcunque ſectæ in l.curiales. s̄.de hæret.

L. IIDEM AA. EVTYCHIANO PP. Omnes omnino curiales in originalibus ac debitis perpetuò curiis perſeuerent. & qui ex his ad prouinciarum regimen atque adminiſtrationem qualibet fraude atq; ambitione peruenerint, ſciant ſe non ſolùm in ſua curia remanſuros, ſed etiam cunctis rurſus ab exordio muneribus ſeruituros. DAT. VIII. KAL. NOV. CP. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS. B

Qui fraude vel ambitione facti ſunt rectores prouinciarum, reuocantur in curiam, ita vt omnia curialia munera, & ſi iampridem ex eis quædam obierint, ex integro obire & repetere cogantur. Ait, *Originalibus*, genere: *Debitis*, quolibet alio iure. C

LI. IIDEM AA. MESSALÆ. PP. Quamuis prouiſum fuerat congruæ emendationis occurſu, quemadmodum curiales, militiæ nomine & honore ſuſpenſo, officiis redderentur: tamen quia hoc callido conſilio repererunt, vt ciuitatis prouinciæ ſuæ finibus, tanquam his eorum tantùm interdictus fuiſſet acceſſus, peregrinos expeterent commeatus: ne diutius in perniciem curiarum latitandi ſpes & ſolatium eos impunitatis exacuat: horum cupiditatibus obuiamus, vt ex eorum bonis, qui ſe vel proſecutioni, vel muniis ciuitatum, interdictæ dudum ambitione militiæ, vel qualibet fraude ſubtrahere conati fuerint: curiis quas deſeruerant, conſulatur. Itaque ſi vocati edictis intra anni metas (hi tamen qui manifeſtis curiæ nexibus illigantur) latere potius, quàm redire maluerint: ſciant poſt emenſum annum, interpellatis prouinciarum moderatoribus, ex facultatibus ſuis curiis, quas deſtituerunt, eſſe conſulendum. neq; enim de immaturo præiudicio temporis poſſunt breuitatem cauſari. DAT. XVII. KAL. SEPT. THEODORO V. C. COS. D E

Qui relicta curia militiæ nomen dederunt, aut reuocantur, aut poſt annum bona eorum addicuntur curiæ, vel etiam iis qui eorum vice munera ſubeunt, vt demonſtratum eſt ſuprà. Et non tantùm in patria, ſed & in peregrino ſolo decuriones militare prohibentur. Proſecutioni ait eos ſe ſubtrahere, qui longiſſimè abſunt. Huic coniungenda eſt l.pen. s̄.de reſc.vend.

LII. IIDEM AA. PROBINO PROC. AFRICÆ. Quis tam inueniri iniquus arbiter rerum poteſt, qui in vrbibus magnifico ſtatu præditis, ac votiua curialium numeroſitate locupletibus, ad iterationem quempiam tranſacti oneris compellat: vt cùm alij necdum pene initiati curiæ ſacris fuerint, alios & continuatio & repetitæ ſæpe functiones adficiant? DAT. XVI. KAL. APR. MED. CÆSARIO ET ATTICO COSS. F

Nemo cogitur munera ciuilia iterare vel continuare. æquum enim non eſt, aliis idoneis exiſtentibus, qui nondum munus vllum curiæ attigerunt, eos qui attigerint iterum prægrauari. Si ciuium ſit inopia, aliud dicendum eſt. l.3. j̄. quemad.ciu.mun.ind. G

A LIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. EVCHARIO PROC. AFRICÆ. Duumuirum impune non liceat extollere potestatem fascium, extra metas territorij propriæ ciuitatis. DAT. VI. ID. MAR. RAV. HONORIO VIIII. ET THEODOSIO V. AA. COSS.

Duumuiri imperium non habent. l. ea quæ. D. ad municip. Iurisdictionem habent vsque ad certam quantitatem, vt 5. Sent. Pauli diximus, quam tamen defendere pœnali iudicio nequeunt. l. 1. D. si quis ius dic. non opt. Pignoris capionem. l. 29. §. magistratus. D. ad leg. Aq. Legis actionem, vt in 2. Sent. diximus. In seruos castigationem. l. 12. D. de iurisd. l. si priuatus. D. qui & à quib. man. Tutoris & curatoris dationem. l. 3. D. de tut. & cur. da. quin & ordo ipse ipsum magistratum, id est, Duumuirum iure tutorem dat. l. decreto. D. qui pet. tut. Præfert fasces siue bacillos, vt in 2. Agraria. Potestate sua non vtitur extra territorium, sicut nec vrbani magistratus. Territorium à terra malo deducere, quàm à terrendo. nam & pro fundo accipitur sæpe. l. 3. §. de nat. lib. l. nulli. §. de episc. & cler.

LIIII. IIDEM AA. PALLADIO PP. Generali lege sancimus, vt si quis suum decurionẽ curiæ vindicare maluerit, si præsidis desit copia, in eundem manus iniectione concessa, sciat ad examen cognitoris resultantem esse deducendum: ita vt moderator prouinciæ (si quæstio fortasse fiducia defensionis vlla generatur) nisi intra tres menses causam originis competenti disceptatione cognouerit, atq; conuictum cum pœna restituerit debitis muneribus, vel liberum ab inquietudine pronunciauerit: decem librarum auri multam cogatur exsoluere. eius etiam officium pari damni irrogatione teneatur. DAT. V. NON. MAI RAV. DN. THEODOSIO A. VII. ET PALLADIO COSS.

Ordini in decurionem manus iniectio est, si præsidis desit copia. Curialis conditionis quæstio apud præsidem agitur & peragitur intra tres menses. quod etiam tradidimus in l. vlt. §. de iu. fis. Ait, *Eius etiam*. Eustathius, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ ἐζημιοῦται.

LV. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. E ISIDORO PP. Si quis decurio, aut subiectus curiæ ausus fuerit vllam affectare militiam: nulla præscriptione temporis muniatur, sed ad conditionem propriam retrahatur: nec ipse, vel eius liberi post talem ipsius statum procreati, quod patriæ debetur, valeant declinare. DAT. III. NON. APR. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

Filius decurionis subiectus est curiæ, necdum decurio. Neque autem decurio, neque subiectus curiæ xxx. vel xl. annorum præscriptione tueri se à curiæ vindicatione potest. l. præscriptionem. F §. de præs. 30. ann. Obstat l. si cohortalis. §. de cohort. quæ eandem inscriptionem & subscriptionem habet, eadem verba, nisi quòd hæc de curialibus, illa de cohortalibus loquitur. At in cohortalibus idem prorsus nullo tempore excepto, Theodosium constituisse constat ex l. vlt. C. Th. de cohortal. Verùm Tribonianus ex Anastasij Constitutione, id est, ex l. 4. §. de præsc. 30. ann. addidit in d. l. si cohortalis, hæc verba, *præter eam scilicet quæ ex* XL. *annis colligitur* (sic enim auctoribus libris scriptis legendum est) quoniam à sua Constitutione Anastasius postea solos curiales excepit in d. l. præscriptionem.

LVI. IIDEM AA. ISIDORO PP. Alexandrinis principalibus, G & si aduocatione fungantur, nihilominus onus peregrinationis incumbat: nec publica cura, nisi in sua tantùm ciuitate, committatur: & primus curiæ, cùm muneribus vniuersis expletis ad summum peruenerit gradum, comitiuæ primi ordinis fruatur post biennium dignitate præstita:

ſtita: in curialibus tamen permaneat. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS. A

Hæc lex & tres quæ ſequuntur & l. 1. ꝯ. de Alex. prim. pertinent ad curiam Alexandrinam, & ſumptæ ſunt omnes ex vna eademq; No. Theodoſij. Hæc curia inſtituta eſt à Seuero. Spartianus. *Alexandrinis*, inquit, *ius Bulentarum dedit, qui ſine publico conſilio, ita vt ſub regibus antè viuebant vno iudice contenti, quem Cæſar dediſſet.* Is verò iudex quo Spartianus ait Alexandrinos fuiſſe contentos, Iuridicus eſt Alexandriæ ὁ τῶν πολλῶν κρίσεων κύριος, vt Strabo ait XVII. de quo habemus ſpecialem titulum. Datur autem primùm hac lege Alexandrinis principalibus, & ſi aduocatione fungantur, B quos tamen magis decere videbatur legatio, vt minimè (ſic accipio *nihilominus* non ſine exemplis) legationis munus obire, alia've qua procuratione vel cura extra ſuam ciuitatem fungi cogantur. Non dicit munus, ſed cura. Principales expletis muneribus omnibus ſuſcipiunt curas. Datur deinde aliud primo curiæ, vt poſt biennium comitiua primi ordinis ornatus exeat, non quidem è curia, ſed ex primicerio. De primo curiæ diximus ſuprà. De biennio, de primiceriis, de comitibus primi ordinis dicemus lib. XII. Nihil inexplicatum reliquimus. Vno loco ſi quid deſideres, noli queri, tibi altero ſatisfiet. itaque malè iis vtetur, imò nihil planè percipiet, niſi qui omnia legerit.

LVII. IIDEM AA. ISIDORO PP. Quinque ſummates ordinis Alexandrini corporalibus iniuriis immunes eſſe cenſemus, vt voce C libera commoditates patriæ defendant: cùm poſſint, ſi quid egerint criminosè, pecuniariis coërceri diſpendiis. æſtimabuntur autem præſente curia viri ſpectabilis Auguſtalis iudicio. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

Datur & aliud hoc capite Alexandrinis principalibus qui pro patria aduocatione funguntur, vt ne ad libidinem præfecti Auguſtalis corporalibus adficiantur iniuriis. quod & principalibus Vulſinenſium in Hetruria datur. l. vrbis. C. Th. eod. tit. De præfecto Auguſtali dixi in tit. de can. larg. tit. D Ait, *Quinque ſummates*, vt in l. 4. ꝯ. de nauicul. & Symmachus, *ſummates Aricinæ vrbis*.

LVIII. IIDEM AA. ISIDORO PP. Eum qui triginta annis in Alexandrina ciuitate ciuilibus inhæſerit muneribus, corporalibus muniis non pecuniariis excuſari conuenit: habita conſideratione videlicet meritorum, vt hoc bene cogniti priuilegium conſequantur, nec eo paſſim fruantur indigni. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO E ET SENATORE COSS.

Datur & aliud beneficium quaſi pro emerito curialibus Alexandrinis, qui per XXX. annos functi in ea ſunt ciuilibus muneribus, vt deinceps vacent à corporalibus, non etiam à patrimonialibus. ſed hoc ita, ſi ſtrenuè & ſeriò per tot annos in ea verſati ſint, non negligenter, non ſceleratè, non defunctoriè.

LIX. IIDEM AA. ISIDORO PP. Si quos ſpontaneos hypomnematographi munificos ſuis exhortationibus ad publicas nominauerint F functiones, iubemus non expectandum eſſe conſenſum pro tempore viri ſpectabilis Auguſtalis, qui ſit plerunque vænalis, ſed vtriuſque partis ſufficere voluntatem, vt incipiat functio, quam nullus incuſat: tunc ad memoratum iudicem tam nominati, quàm etiam creatoris conſona relatione currente. quam ſi ſuſcipere vel confirmare diſtulerit, ſciat ſe vigintiquinque librarum auri condemnatione plectendum. G DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

A A Strabone inter magiſtratus ciuitatis Alexandrinæ numeratur ὑπομνηματογράφος lib. XVII. qui Latinè dici poteſt Commentarienſis. Videntur duo fuiſſe, vt in aliis ciuitatibus Duumuiri, qui nominationes ad munera ciuilia facerent, quas ratas eſſe cauetur hoc capite, etiam ſi ſine conſenſu factæ ſint præfecti Auguſtalis, qui & inuitus eas confirmare cogitur, videlicet vtriuſq; partis, id eſt, nominantis & nominati concurrente conſenſu. Nominatorem creatorem vocat, vt in l. 2. ꝟ. quo quiſque ord. con. l. 2. §. ſi eo tempore. D. de adm. rer. ad ciuit. pert. Addatur l. vlt. ꝟ. de hered. decur. vbi vulgò malè, *creditores*, pro *creatores*. lib. 45. βασιλικῶν, χειροτονηταί.

LX. IIDEM AA. THOMÆ PP. Nullus qui nexu generis curiæ tenetur obnoxius, per ſubſtitutam quamcunque perſonam curiales B impleat functiones, ſed ipſe per ſe debitum patriæ munus exſoluat, & ſi ſpectabili dignitate decoratus ſit: niſi hoc ei ſpeciali beneficio ſit conceſſum. hi verò qui honorario titulo illuſtrem dignitatem cõſecuti ſunt, per ſubſtitutos periculo ſuarum facultatum curiæ muneribus ſatisfacere non vetentur. DAT. V. KAL. MAR. CP. EVDOXIO ET DIOSCORO COSS.

C Vt is qui origine eſt curialis, etiam ſi ſpectabili dignitate veluti Comitiua primi ordinis decoratus ſit, per ſe non per ſubſtitutum munera ciuilia obeat, niſi hoc ei princeps ſpecialiter conceſſerit. Vt is qui illuſtri dignitate honeſtatus eſt, veluti magiſteria, ea per ſubſtitutum obire poſſit ſuo periculo. & hæc poſtrema legis verba repetita ſunt in l. ad ſimilitudinem. ꝟ. de epiſc. & cler. in qua idem ſignificatur datum epiſcopis, præsbyteris, diaconis. Alij clerici, vt puta hypodiaconi, lectores, cantores, exorciſtæ, oſtiarij retracti in curiam per ſe munera obeunt. l. ſi quis curialis. ꝟ. de epiſ. & cle. nec obſtat No. 123. quæ quod in præteritum indulget, in futurum vetat.

LXI. IMP. LEO A. IVLIANO PP. Neque Dorotheum vi- D rum illuſtrem & totam eius ſubſtantiam, neque Irenæum virum ſpectabilem tribunum & notarium, & ſi ante paternas illuſtres dignitates natus eſt, vllam inquietudinem pro curiali genere & conditione ſuſtinere decreuimus. Liberos quoque eorum, vel qui iam ſunt vel futuri ſunt, eorumq; poſteros, quotieſcunque continuata temporum & ſucceſſionum perpetuitate naſcentur, à conditione curiali & functione eſſe liberos: lege diuæ memoriæ Iuliani, quæ de materno curialium Antiochenæ ciuitatis E genere promulgata eſt, nihil in perſona viri illuſtris Dorothei, vel viri ſpectabilis Irenæi, vel aduerſus facultates eorum, vel aduerſus liberos eorundem, vel qui iam nati ſunt, vel poſtmodum quoquo tempore naſcentur, vel aduerſus ſubſtantias eorum roboris vel iuris habitura. circa alias ſanè vniuerſas perſonas de materno genere ad memoratæ Antiochenæ ciuitatis tantummodo curiam pertinentes, eandem legem præcipimus obtinere propriam firmitatem.

F A generali conſtitutione, vt liberi ante illuſtratum patris ſuſcepti curia retineantur, de qua dicemus infrà, & à priuilegio l. 22. ꝟ. hæc lex familiam excipit Dorothei viri illuſtris & filij eius Hirenei viri ſpectabilis.

LXII. IDEM A. CONSTANTINO PP. Si ille qui ex filia decurionis Antiochenæ ſplendidiſſimæ ciuitatis & patre, qui nullius alterius ciuitatis muniis debeatur, procreatus eſt, ſub examine prouincialis iudicis vel ſponte confeſſus, vel certè conuictus, quòd ex filia ſit curialis G progenitus, & albo decurionum adſcriptus fuerit: nullam ſibi ſupereſſe facultatem negandæ vel euitandæ conditionis exiſtimet, & curialem non adſpernari fortunam aui materni ſui pertentet, nec dubitet ſe muneribus

curialibus subiacere. Quòd si quem curia, de qua præsens sanctio loquitur, natum ex filia curialis minimè secundum præstitutam ordinationem sibi sociandum curauerit: prolem eius pulsare nullo modo penitus poterit. nec enim patimur conuentionem eiusmodi prætermisso filio, quem curialis filia ediderat, à nepote vel pronepote vel vlterius incipere. A

Confirmatur l. 22. §. hoc addito, vt à filio huiusmodi conuẽtio incipiat, non à ceteris liberis. Filius igitur si non fuerit curiæ Antiochenæ vindicatus, non vindicabitur etiam nepos. B

LXIII. IDEM A. AD SENATVM. Doctitij viri clarissimi iubemus fortunam super curiali conditione nullo modo esse inquietandam, nec facultatibus eius, sed eo qui huiusmodi conamen inierit, sacrilegij pœnam luituro. omnes qui post peractam illustrem administrationem, vel adhuc in ea posito patre suo gignuntur, à curialium intentione defendantur vnà cum paternis sine dubio substantiis, quas cum persona patris à curiali nexu liberas esse nemo dissimulet. C

De senatore ad senatum scribit, ne Doctitio vel facultatibus eius vlla moueatur de curiali conditione controuersia. legendum in contextu, *nec facultates eius scilicet, eo qui huiusmodi conamen inierit, sacrilegij pœnam luituro*. Quod sequitur, *Omnes*, initium est alterius sententiæ, quæ nihil commune habet cum re Doctitij. Vt nati ex illustribus vel administrantibus vel administratione perfunctis, curiæ non teneantur. Ergo antea nati tenentur. idq; innuit l. 61. §. l. prox. l. pen. l. vlt. ĵ. Proinde illustris filius non est qui natus est ante illustrem dignitatem patris. qua ratione fortiter defendi potest, filium regis non esse eum, qui natus est antè quàm pater regno potiretur: qua Xerxes obtinuit aduersus Darium fratrem natu maiorem. At secus est tamen in decurionum & senatorum filiis, vt dicemus in l. 11. ĵ. de dignit. & in filiis patronorum fisci, vt in l. vlt. ĵ. D

filij illustris, qui illustres censentur.

LXIIII. IMP. ZENO A. SEBASTIANO PP. Neminem ex his qui obnoxij curiæ constituti, ab initio felicissimi nostræ pietatis imperij Comitum priuatarum rerum nostræ vel piissimæ augustæ partis, seu Comitis sacrarum largitionum, vel Comitis domesticorum, Quæstoris, vel magistri officiorum ad actum administrationis gerendum prouecti sunt, vel in posterum prouehentur, ob hoc curialium munerum laqueos volumus euitare: sed obligatos cum liberis suis quandocunque progenitis, & facultatibus suis, post administrationem depositam curiæ commoditatibus inseruire: nisi fortè aliis priuilegiis super hoc legibus cognitis muniantur. nam alia vniuersa legitima, vel ex constitutionibus data priuilegia, integra volumus illibataque seruari. Ne tamen indulti honoris inane nomen retinere videantur, dignitatum titulis potiantur, & per substitutos suarum periculo facultatum curialibus muneribus respõdentes, habeant integra illibataq; priuilegia dignitatis. Eos verò, qui præfatas dignitates ante initium nostri imperij consecuti sunt, cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filiis à curialibus nexibus vel honore decreuimus liberari. Hos autem qui quocunque tempore patricij, vel consules, aut consulares facti sunt, aut in posterum fuerint, aut magistri militum, vel præfecti prætorio Orientis, vel Illyrici, vel vrbis administrationem in actu positi quandocunque gessere, aut postea gesserint: omni modo cũm facultatibus suis & post eam dignitatem progenitis filiis à curiarum nexibus vel honore decernimus liberari.

In cont

A In contextu legendum, *Comites priuatarum nostræ vel piissimæ Augustæ partis siue comites largitionum vel comites domesticorum, quæstores vel magistri officiorum licet ad actum* &c. quam lectionem confirmat l. prox. Hæ autem omnes, quæ hac lege recensentur initio, dignitates illustres sunt, & ex ea qui eas ante Zenonis imperium administrauerunt, curia liberantur vnà cum liberis post eas dignitates susceptis. Antè suscepti in curia retinentur. At post Zenonis imperium qui eas dignitates administrauerunt per se vel per substitutum, curiæ satisfacere coguntur, sicut & honorarij illustres. l. 60. §. & liberi eorum quandocunque suscepti. Recensentur in extremo aliæ dignitates æquè illustres, quæ tamen curia absoluunt, etiam si post Zenonis imperium administratæ sint, exceptis liberis ante eas dignitates susceptis. Loquitur de præfectis tantùm prætorio Orientis & Illyrici, quoniam hæc lex tantùm pertinet ad Orientale imperium.

B

LXV. IMP. ANASTASIVS A. POLICARPO PP. Diuæ memoriæ Zenonis sacratissimam constitutionem, quę de curialibus post certas excelsas administrationes seu dignitates conditionis nexu liberandis lata est, in hac parte tantummodo duximus corrigendam, qua cauetur eos etiam qui ante eandem constitutionem (ab initio tamen eius-
C dem diuæ recordationis Zenonis imperij) Comites priuatarum nostræ vel piissimæ augustæ partis, seu Comites sacrarum largitionum, vel Comites domesticorum, Quæstores, aut magistri officiorum licet ad actum administrationis gerendum prouecti sunt, minimè curialium munerum laqueos ob hoc euitare, sed obligatos cum liberis suis quandocunque progenitis & facultatibus suis, post administrationem depositam curiæ commoditatibus inseruire: nisi fortè aliis priuilegiis super hoc legibus
D cognitis muniantur. his etenim qui memoratas administrationes vel vnam ex his peregerunt, necnon liberis & rebus eorum beneficium, quod antè per illustrem administrationem peractam eis adquisitum est, intactum illibatumq; iubemus seruari, vt relaxatione conditionis & munerum curialium per anteriores principales dispositiones sibi concessa, tam ipsi, quàm liberi eorum post huiusmodi administrationem adeptam procreati, vnà cum propriis substantiis potiantur, & si contigerit eos
E post diuæ memoriæ Zenonis constitutionem, siue per se siue per substitutos suos, curiæ competentia munera subiisse. Eadem videlicet constitutione diuæ memoriæ Zenonis ex die, quo promulgata est, suas vires obtinente: cùm conueniat leges futuris regulas imponere, non præteritis calumnias excitare.

In hoc Iustiniani Codice ponuntur sæpe leges, quibus superioribus derogatur, vix quibus superioribus abrogetur. In Codice Theodosij non ita. Hæc lex derogat proximæ, in qua Zeno curiæ
F obligat eos, qui ab imperij sui auspiciis facti essent Comites priuatarum, Comites largitionum, Comites domesticorum, Quæstores, Magistri officiorum. In hac Anastasius soluit, modò si ante constitutionem illam Zenonis eas gessissent dignitates, nec vult sibi eosdem quidquam præiudicasse, quòd aliquandiu paruerint Constitutioni Zenonis. idq; meritò. Debuit enim Zeno in futurum legem ferre, non in præteritum, adempta libertate iis, qui iam ad eam iure peruenerant, ex l. 63. & aliis plerisque constitutionibus.

LXVI. IMP. IVSTINIANVS A. DEMOSTHENI PP. Curialibus consortiis consulentes, censemus vt nemo sibi blandiatur, &
G non certis modis sese liberum esse existimet, sed pro nostra forma tantummodo sciat posse libertatem sibi curialis competere conditionis: omnibus anterioribus modis, quos non comprehendit præsens sanctio, ex præsenti die antiquandis. Si quis igitur vel summum patriciatus

 honor

Consulatus honorarius ordinarius
inf. l. 4. tit. 3. lib. 12.

honorem fuerit consecutus, siue infulis consulatus honorarij aut ordi- A
narij fuerit ampliatus, vt vel consul, vel consularis efficiatur, seu præfe-
ctorum prætorio infulas susceperit gubernandas, vel vrbicariam (in ipso
tamen actu) meruerit præfecturam, necnon magistri militum officium
gerendum susceperit: is gaudeat se huiusmodi conditionis esse exsor-
tem & liberum cum suis facultatibus, suaq; posteritate, quam postquam
meruit dignitatem, vel actum gessit, ediderit: anterioribus filiis in con-
ditione pristina remansuris. Sed & tam prælaturæ Quæstoris, quàm viri B
eloquentissimi fisci patroni, tam præfecturæ, quæ Orientalibus & Illyri-
cianis præsidet sedibus, quàm vrbicariæ, cùm ad fisci patronatum per-
uenerint, nexibus curiæ liberantur, vnà cum substantiis & liberis suis,
quos vel antè habuerint, vel postquam ad eundem gradum prouecti
sunt. Viri etiam clarissimi principes agentium in rebus curiæ libertatem
ex antiquis legibus consecuti sunt: & viri spectabiles proximi sacri scri-
nij nostræ memoriæ, & sacrarum epistolarum, necnon sacri scrinij li- C
bellorum, sacrarumque cognitionum & dispositionum, cum substan-
tiis suis & liberis, quos post emerita stipendia susceperint. hoc etiam
nos corroborantes intuitu laborum, quos multo, longuo, prolixoque
tempore pertulerunt, intactum illibatumque conseruamus: vt hi omnes
fortuna curiali liberentur cum sua substantia, suaque sobole secundum
ea quæ prædiximus. Ex æuo autem sequente progenitos antea nullius
futuri fisci patroni liberos concedimus liberandos, vt ne quod summis D
apicibus dignitatum non est concessum, hoc alij sibi audeant vindica-
re: sed progeniti filij ante, quàm ad fisci patronatum peruenerint, in
conditione pristina remaneant. Aliis autem modis quàm his, quos sin-
gulatim enumerauimus, siue legibus antiquis comprehensi sunt (qua-
lis erat is, quem ex tribus maribus concessum antè fuerat patri maximo
senatui sociare) siue comprehensi anterioribus scitis non fuerant, libe-
rationem competere cuidam curialis fortunæ nullo patimur modo: sed E
siue pragmatica sanctio super hoc processit, siue sententia eminentissimæ
præfecturæ, siue alius modus (quicunque excogitatus est) omnia ea pe-
nitus vacuari, & pro infectis haberi, & curialia corpora suis reddi ciui-
tatibus, & substantias eorum subiacere, nulla excusatione eis penitus
competente.

F

Hodie Comitiua priuatarum vel largitionum vel domesticorum, vel quæstura vel magisterium
officiorum curia non soluit. Patriciatus, Consulatus, Consularitas, Magisterium militum, Præfe-
ctura prætoriana vel vrbicaria, Patronatus fisci, Principatus agentium in rebus, Proximatus sacro-
rum scriniorum curia soluit. Patriciatus & Consularitas solo titulo honoris. Reliquæ non nisi admi-
nistrationis merito. No. 69. & 81. Ait, *sed & tam prælaturæ*. Locus est corruptissimus. Affirmo le-
gendum, *sed & viri eloquentißimi fori patroni, tam præfecturæ, quæ Orientalibus & Illyricianis præsidet
sedibus, quàm vrbicariæ.* Fuit certus aduocatorum numerus in foro præfecturæ prætorianæ & vrbi-
cariæ, qui Statuti dicebantur, sicut in quaque militia & collegio certi statuti sunt, alij supernume-
rarij dicuntur, & fuit sub primiceriis, vt Balsamon scribit Nomocanonis 8. c. 13. Ex eis duo fisci pa- G
troni quotannis prodibant: qua ex re curiali & cohortali fortuna liberabantur cum liberis omni-
bus quandocunque susceptis. quod tamen illustres non habuerunt. nam liberi ex eis ante illustra-
tum nati, non sunt illustres. Sed Iustinianus hac lege idem statuit in fisci patronis, vt in posterum
ij tantùm cum patribus curia liberentur, qui fuerint post patronatum fisci procreati. Iuris antiqui
vestigium est in l. 8. §. de adu. diu. iud. vbi quod erat expressum de curiali conditione, propter hanc
legem

Statuti
Supernumerarij

A legem Tribonianus immutauit. Ad extremum Iustinianus abrogat omnes alios modos soluendi curialis vinculi. abrogat l.132.C.Th.de decur. Abrogat & alibi quartam Sabinianam datam adoptato ex tribus maribus. §. sed ea omnia. Inst. de her. quæ ab int. def. Alciatus malè censet legendum, *Tribus manibus*: quem ob id quidam alij etiam notarunt, sed rem non explicarunt. Erant hæc tres liberos mares habentium iura: Vni dato senatui, curiæ liberatio contingebat: Vni in adoptionem dato, quarta omnium bonorum adoptatoris ex S.C. Sabiniano deferebatur, sicut impuberi arrogato ex Constitutione Antonini. De principibus agentium in rebus quod hac lege continetur, non caret difficultate, quam discutiemus in l.7.ʃ. de pri.ag.in reb.

Alciatus R.

Ius trium liberorum

B

Si seruus aut libertus ad decurionatum aspirauerit. Tit. 32.

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. SATVRNINO. Si libertus vel ius aureorum anulorum adeptus non est, vel natalibus suis non est restitutus, præses prouinciæ non tantùm curiæ participare non permittet, sed iuxta legis seueritatem con-C gruenti pœna vlciscetur.

Libertini in decurionum ordinem conscribi non possunt: libertinorum filij possunt, quia ingenui sunt. idq; etiam in senatu maximo obtinet. l.9.ʃ. de dignit. quod tamen turpe & inuidiosum fuit, & imperatori Claudio vitio vertitur, quòd latum clauum tribuerit libertini filio: & Appio Claudio, quòd in censura inquinarit senatum lectis libertinorum nepotibus. At impetrato iure anulorum aureorum vel restitutione natalium, libertini in curiam admittuntur. Anulo vtebantur ingenui. idcirco anulus libertinis datur, vt quasi ingenui viuant. Scribit Dio Musam medicum ab Augusto accepisse anulum aureum, & subiicit, *Erat enim libertinus*. Meliore autem conditione sunt natalibus restituti, quàm anulo donati. hi honore augentur, conditionem non mutant, iura tantùm & munia, dum D viuunt, ingenuitatis habent. No.74.l.falsa.D.de cond.& dem.l.etiam.D.de bo. lib.l.2.ʃ. de iure aur. anu. vbi pro *libertinitatis*, legendum, *libertinis*. Illi conditionem mutant, quippe cum eis natalibus restituantur, in quibus homines fuerunt, nondum neque naturali neque ciuili iure descripto. l.2.D.de nat.rest. ergo verè fiunt ingenui. l.vlt.ʃ. de bo.lib. At ex No. Iustiniani 78. ipso iure omnes liberti natalibus restituuntur, & ius habent anulorum, saluo iure patronatus. Possunt igitur omnes hodie in curiam admitti, & cessant pœnæ legis Visselliæ, quam intelligunt hoc loco Imperatores, dum aiunt, *Iuxta legis seueritatem*.

Ius anulorum / natalium

II. IIDEM AA. ORICINÆ. Præses prouinciæ si eum qui ædilitate fungitur, seruum tuum esse cognouerit, si quidem non ignarum E conditionis suæ ad ædilitatem adspirasse prospexerit, ob violatam seruili macula curiæ dignitatem, congruenti pœna afficiet. Si verò cum opinione publica mater eius pro libera haberetur, ex decurione procreatus, ad capessendum honorem errore lapsus processit: dominio tuo eum subiugabit.

quid in tabulario vide pag. 107.

Seruus si sciens aspirauerit ad honorem curiæ, grauissima pœna adficitur, si ignorans, illæsus domino redditur. An & scienti domino? quod videtur. nam nec sciente domino decurio fit, F etiam si ea fini manumittatur. Sed magis est vt addicatur fisco, arg.l.generali.ʃ. de tabul. Cur enim eo passus est dominus inquinari curiam? Præterea hæc lex ostendit, communem opinionem libertatem non tribuere seruo ædilitatem gerenti potius, quàm ædili. arbitror & gesta per eum ipso iure nulla esse, vtilitatis tamen causa sustineri. l. Barbarius. D. de off. præt.

De prædiis curialium sine decreto non alienandis. Tit. 33.

G I. IMPPP. VALENTINIANVS THEOD. ET ARC. AAA. CYNEGIO PP. Si quis decurionum vel rustica prædia, vel vrbana venditor necessitate coactus addicit, interpellet iudicem competentem, omnesq; causas sigillatim, quibus strangulatur, exponat: & ita demum

distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probauerit. Infirma enim venditio erit, si hæc fuerit forma neglecta. ita enim fiet, vt nec immoderatus venditor, nec emptor (cuiuscunque sit conditionis) inueniatur iniustus. Denique nihil erit postmodum, quo venditor vel circumuentum se insidiis, vel oppressum potentia comparatoris queri debeat: qnandoquidem sub fide actorum & de necessitate distrahentis & de voluntate patuerit comparantis. Quòd si quis contra vetitum occultis molitionibus per supposítas fraude personas cuiuslibet loci, quem tamen ei decurio distrahat, comparator exstiterit: sciat se pretio, quod dedit, esse priuandum: & locum quem comparauit, cum fructibus esse restituendum. DAT. VIII. KAL. DEC. CP. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

Non valere venditionem prædiorum curialium, nisi fiat causa probata apud acta præsidis. l. 2. §. de off. eius qui vic. ali. iud. obt. vel præfecti prætorio ex No. Maioriani de curialibus, quam sequitur Cassiodorus lib. VII. formula vltima ad præt. prætorio, non ad præpositum: idemq; lib. IX. consequenter huic Constitutioni, *Prædia*, inquit, *curialium vnde maximè mediocribus parantur insidiæ, nullus illicita emptione peruadat. quia contractus dici non potest nisi qui de legibus venit.* Cuiuscunque sit conditionis.] siue collega siue non. l. 2. C. Th. eod. tit. Sciat se pretio.] Qui prædium curiale emit sine decreto, curiali venditori restituit prædium cum fructibus, nec tamen ab eo pretium recipit vel meliorationes. idemq; fit si quis emerit capite censitos sine terra. l. 7. j. de agr. & cens. nam & hoc casu Reip. interest, vt censiti terræ suæ adhæreant, & illo vt curiales sua teneant, ne patrimonij dissipatione ad munera ciuilia minus reddantur idonei. Vtroque item casu æquum est, vt qui sciens (nec enim causari iuris ignorantiam potest) ad eam emptionem accessit, pretium amittat & sumptus. Idem quoque obseruatur, si quis dempto canone, quod fit illicitè, prædium dominicum emerit. l. vlt. j. de fun. rei pri. nam & domino rerum priuata conseruari publicè interest, & temerario emptori pretium reddi rationis non est. Non idem obseruatur si non vicanus vicani prædium emerit. Hic enim pretij deductionem habet. l. 1. j. non lic. habit. met. aduersus quam ex superioribus iuris speciebus, quæ diuersæ sunt, & in quibus emptorem maius damnum mereri visum est, non argumentamur rectè. An igitur superioribus speciebus venditoris lucro pretium cedet? Minimè verò, cùm sit etiam ipse in vendendo mala fide versatus. Assentior Accursio, qui id multarum legum argumento ærario inferendum censet in d. l. 7. & in l. pen. §. de resc. vend.

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO PP. Nec venditio rei hereditariæ curiæ adquisitæ, aut debitoris hereditarij qui soluerit, liberatio aliter admittenda est: nisi apud acta totius, vel maioris partis ordinis intercedente decreto, ineundi contractus, vel dissoluendæ obligationis causa probetur. Ita enim & id quod ex ea redigitur, ad prædiorum iubemus comparationem expendi. quorum reditus omnes (sicut dictum est) eiusdem curiæ publicis muneribus, quæ solatio egere constiterit, iustissimè seruabuntur: ex consensu omnium, maximè ditiorum, vel idonea fideiussione oblata, conductoribus eligendis. DAT. V. ID. IVN. CP. FELICE ET TAVRO COSS.

Lex prima est de prædiis decurionum. Hæc de rebus mobilibus vel nominibus curiæ hereditario iure adquisitis. Res hereditaria iure non venditur, debitor hereditarius soluendo non liberatur, nisi venditio aut dissolutio obligationis ex ordinis decreto fiat. Ex pecunia inde confecta prædia comparantur, quorum reditus curiæ oneribus seruiant. Reditus plerunque sunt pecuniæ, quæ ex locatione prædiorum rediguntur. l. liberto. l. fundi. D. de vsufr. leg. Conductores autem idonei eligendi sunt. Quod ait, *sicut dictum est*, indicio est hanc legem partem esse amplioris cuiusdam Theodosij Constitutionis, cuius & alia pars est in l. 1. j. tit. prox. & l. 1. C. Th. de imp. luc. desc.

III. IMP.

A III. IMP. ZENO A. SEBASTIANO PP. Curiales vendere quidem res immobiles, vel mancipia rustica prohibemus sine interpositione decreti: donationes verò vel permutationes, vel quoslibet alios etiam sine decreto permittimus celebrare contractus: quoniam & sacræ constitutiones, quæ super hoc à retro principibus latæ sunt, in plurimis suis partibus de pretio non redhibendo locutæ sunt: vt ex hoc
B apertissimè detur intelligi, solum emptionis decurionibus sine decreto interdictum fuisse contractum. cùm tamen venditio intercedente (vt dictum est) decreto agitur, nullum eos, vel qui ab his comparant, dispendium cuiuscunque personæ, vel causæ, vel theatralis liberalitatis nomine (quod frequenter fieri dicitur) sustinere decernimus: nec ex tabella decretum recitari, sed curialium vel maioris partis curiæ relatione currente, sine vlla malignitate referentium, vel damno contrahentium, ad
C confirmandam emptionem competentis iudicis proferri sententiam.

Ait, *Mancipia rustica.* Olim quælibet. l. 1. C. Th. eod. tit. hodie meritò sola rustica. arg. l. lex. §. de adm. tut. Ait, *Donationes.* Sola venditio inhibetur, & ideo in rubrica, *Alienandis*, id est, vendendis, vt in l. 1. §. de iure emphy. donatio vel permutatio non inhibetur. quam legem mirabilem Iustinianus vocat No. 38. Sed causa eius hæc est, quòd facilius quisque vendat quàm donet: cuius etiam ratione S.C. obligatæ mulieri succurrit, non donanti. lex Iulia inhibet hypothecam fundi dotalis, non alienationem: Caninia familiæ manumissionem testamentariam, non inter viuos: mores Parisiorum largitionem omnium bonorum testamentariam, non inter viuos. At hæc causa Iustinianum non mouit, quominus idem ipse ius in donatione, quod in venditione constitue-
D ret, neutram valere sine decreto; vt ipse refert No. 38. & hanc eius Constitutionem sub hoc titulo desiderari: quodq; in quibusdam vet. Codicibus ad finem tituli de decur. in aliis ad finem tit. proximi, adnotatum est deesse constitutionem Græcam: huius tituli extremo adnotari debuisse puto. Quin & postea Iustinianus No. 87. nec cum decreto donationem permisit. Decretum autem fieri hac lege constituit Zeno, consensu curiæ & sententia competentis iudicis viua voce, non ex periculo siue tabella recitata, ne quid pro scriptura exceptoribus dare contrahentes necesse sit. Omnino enim vult decretum fieri sine damno, sine impendio vllo, adeò vt nominatim etiam caueat, ne quod frequenter fieri iis venditionibus solet, quidquam theatralium nomine contrahentes præstent. De pretio.] vnus tantùm est contractus in quo interuenit pretium, is est emptio venditio. Dicitur & merces locationis pretium, sed καταχρηστικῶς. Relatione] Sic §. de decur. l. 59.
E *consona relatione currente.*

Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum, & de modo distributionis eorum.

Tit. 34.

F I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO PP. Si decurionum consortio sit alienus qui curiali successit, competentis eidem iuris (siue ex asse, siue ex parte heres sit bonorumve possessor) partem quartam iure optimo à curia peti decernimus. DAT. V. ID. IVN. CP. FELICE ET TAVRO COSS.

Si non curialis curiali successerit ex asse, quarta pars bonorum curiæ debetur, cum onere tamen æris alieni. l. 2. §. æquè diuerso. Si plures nō curiales ei successerint ex partibus, singuli pro rata con-
G ferunt ad quartam curiæ debitam. Eidem.] successori.

II. IIDEM AA. APOLLONIO PP. Meminimus nuper emissa lege diuali, portionem quartam de facultatibus curialium fati munus implentium, quæ ex qualibet nouissima voluntate, vel ab intestato etiam, ad quem

ad quemcunque (præterquàm si ad filios curiales) deferantur, curiarum A
deputasse corporibus. sed multi tanquam corrumpendi totius patrimonij occasione captata, vniuscuiusque rei sibi particulam vindicando, adeò totas dilacerant facultates, vt dum participibus relictarum opum nocere cupiunt, sua quoque iura præcipitent. Quorum nimiam licentiam prouida dispositione refrenantes, ipsis quidem curialibus occupandi sua auctoritate res mortui copiam denegamus. Heres autem ad B
quem ab intestato vel ex postrema voluntate directis vel fideicommissariis verbis decurrit hereditas, omne patrimonium, quod relictum est, in partes quatuor diuidi procuret: vt rebus totis in sortium casum deductis, vel curiæ quadrantis, vel heredi aut fideicommissario per vniuersitatem dodrantis electio ex sortis felicitate contingat. ita scilicet & præfati successores & curia promiscui rerum dominij liberabuntur incommodo. Naturale quippe vitium est negligi, quod communiter C
possidetur: vtque se habere nihil, qui non totum habeat, arbitretur: denique suam quoque partem corrumpi patiatur, dum inuidet alienæ. Sed vbi quarta pars bonorum mortui curiæ debet offerri, immobiles quidem res, quæ nec latere facilè possunt, nec cuiquam (si diuulgentur) officiunt, sub aspectu etiam curialium æstimari diuidique concedimus. mobiles autem res vel se mouentes, vel instrumenta, vel si quid aliud in huiusmodi iure consistat, in medium proferri diuulgariq; non patimur, D
sed iuratis successoribus, cùm apud se diligenter æstimauerint quæ quantique sint pretij facultates, credi oportere decernimus. quid enim tam durum, tamque inhumanum est, quàm publicatione pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & inuidiæ patere diuitias? In exigendis verò debitis, si pretium quod pro quarta parte actionum curiæ competit, successores præstare noluerint, cautionibus iurata fide prolatis in medium, vnusquisque à debitoribus conuenientem sibi exigat portionem. eque diuerso æs alienum, si cui defunctus fuerat obligatus, tam iidem successores, quàm curia pro sua sorte restituere compellantur. Quòd si sæpedicti successores sacramentum sibi crediderint excusandum, tunc verò ad similitudinem rerum immobilium diligentior curialibus omnium rerum indago præbebitur: scilicet vt vniuersis mortui facultatibus in aperto propositis, vel æstimatio rerum, vel diuisio sub præsentia curialium celebretur. In omnibus autem casibus, vbi quarta F
pars curiæ competit, transactiones interpositas firmas illibatasque manere decernimus. Ad filiorum verò curialium, vel nepotum ac pronepotum scilicet decurionum similitudinem, ad quos integras opes peruenire censuimus: filiam, quinetiam neptem, proneptem've principali eiusdem ciuitatis, vnde pater, auus, vel proauus oritur, nuptam: rerum vel ab intestato, vel ex dispositione vltimæ voluntatis quæsitarum, integrum nullaque parte minutum dominium habere sancimus. G
Quòd si post parentum obitum inueniantur innuptæ vel viduæ, impuberibus quidem, post transactam pubertatem; in aliis verò quæ pubertatem excesserint, vel etiam in viduis, post mortem parentis

trien

A triennium duntaxat volumus expectari: vt interim quarta portio ſuſpenſa, aut apud eam, ſi in matrimonio curialis eiuſdem ciuitatis fuerit collocata, perpetuo iure permaneat: vel ſi intra id tempus alienum eadem curia ſortiatur maritum, penitus've nupta non fuerit, memorata pars totius ſubſtantiæ curiæ cum triennij tam vrbanorum, quàm ruſticorum prædiorum duntaxat fructibus addicatur: ita tamen vt & optionis con-
B ditio in offerendis rebus quartæ partis vel dodrantis, & ſacramenti, tam de quantitate, quàm de æſtimatione rerum mobilium, deq; actionibus inferendis, vel excipiendis (ſicut in extraneis perſonis dictum eſt) ratio conſeruetur. Sed & ſi mater mortui, vel auia tempore, quo filius nepos've moritur, in coniugio eiuſdem ciuitatis curialis inuenta fuerit: ne ipſas quidem patimur quartæ portionis ſubire iacturam. Extraneum quin etiam heredem propinquitatis quidem iure diſcretum, tamen curiæ
C eiuſdem ciuitatis obnoxium, ſupradictæ portionis diſpendio liberamus.

DAT. VII. ID. MAR. CP. DIOSCORO ET EVDOXIO COSS.

Ait, *Lege diuali*, id eſt, l.1.§. Ait, *Præter quàm ſi ad filios curiales.* Ex No. Theodoſij ſi filius, nepos, pronepos, pater, auus, proauus non curialis curiali ſucceſſerit, quarta curiæ non debetur: Ex Conſtitutione Iuſtiniani, id eſt, ex l.prox.ĵ.debetur. Hoc igitur loco non addiderat Theodoſius, *Curiales*, ſed Tribonianus addidit, vt hæc lex congrueret cum Iuſtiniani lege. Quibus autem caſibus debetur quarta, ex vniuerſo ea ſumitur, non ex ſingulis rebus. quamobrem heres bona diuidit in partes quatuor, & is eligit cui ſors dederit. Forſitan & fratres in diuiſione hereditatis, vel heres & fideicommiſſarius iure Romano ſorti totam rem committunt, vt in multis aliis caſibus fit, vel
D inter fratres potius, vt ſolet hodie, maior diuidit, minor eligit: qualem legem Sulpitius Victor in Inſt.Orat.ponit, vt commune patrimonium diuidat qui eſt maior ex fratribus, eligat minor, & Seneca Declamationum VI. **Sortium caſum.**] Vet. *Sortitum caſumq.* **Promiſcui.**] Communio eſt promiſcuum rerum dominium. **Sed vbi quarta.**] Rerum immobilium æſtimatio & diuiſio fit præſentibus videntibuſq; curialibus: reliquorum æſtimatio fit iureiurando ſucceſſorum, vel ſi adeò ſuperſtitioſi ſint vt iurare nolint, omnes proferantur in medium. Cautionibus item prolatis ſi nolint ſucceſſores pretium nominum curiæ præſtare pro quadrante, nomina inter curiam & ſucceſſores pro dodrante & quadrante diuidentur, & è contrario pro quadrante curia agnoſcet æs alienum defuncti. **Vel diuiſio.**] Ex No. Theodoſij, prout ſucceſſor elegerit. nam in arbitrio ſucceſſoris eſt diuidere, vel quadrantis æſtimationem præſtare. Ex ſententia Iuſtiniani,
E prout inter ipſos conuenerit. **Ad filiorum verò.**] Hoc etiam loco Tribonianus addidit, *Curialium, &, Scilicet decurionum.* Ex Triboniani igitur ſiue Iuſtiniani ſententia ſi filius, nepos, pronepos curialis curiali ſucceſſerit, curiæ nihil debetur. idemq; eſt ſi filia, neptis, proneptis curiali nupta, patri, auo, proauo curiali, ſuccedat. Item ſi pater, auus, proauus curialis, aut mater vel auia nupta curiali. **Principali.**] Principalis pro curiali quilibet. & ſic quaſi generali vocabulo D. Auguſtinus Areopagitas principales Athenienſium vocat. **Quod ſi poſt.**] Si moriente curiali filia, eius neptis vel proneptis virgo ſit aut vidua, expectatur triennium quoad nubat, & ſi curiali nubat, aſſem obtinebit: ſi non curiali, vel omnino non nubat, quartam curiæ reſtituet cum fructibus prædiorum tantùm. Hæc quæ paulò pòſt ſunt verba (*& optionis conditio in offerendis rebus quartæ partis vel dodrantis &*) abſunt ab omnibus libris ſcriptis, & quantum ego ſuſpicor, temere ab Haloan-
F dro inuecta ſunt ex integra No. Theodoſij, quod iamdiu oſtendi in notis ad lib. III. Inſtit. tit. I. **Vel auia.**] Idem proauiæ datum non eſt.

III. IMP. IVSTINIANVS A. MENNÆ, PP. Si quis curialibus muniis obnoxius, vno fortè vel pluribus filiis vel filiabus derelictis, filio quidem vel filiis ſuæ ſubſtantiæ partem minimam dereliquit (eam tamen, quæ excludere eos ab inofficioſi querela poteſt) aliis autem ſuam ſubſtantiam dereliquit, vt ex hac patrimonij diſtributione apud filium
G quidem vel filios curiales minima pars ſubſtantiæ remaneat, totum autem curiale munus maſculis immineat, ſiue filij ſint, ſiue nepotes, vel pronepotes, curiali tamen conditioni obnoxij: ſancimus huiuſmodi ini-

quitatem resecari, & non minus quarta portione in masculos posse testatorem transmittere, siue vnus est filius, siue plures, nulla deminutione ex permistione sororũ eis facienda: vt non solùm corporibus, sed etiam substantiis laborantes, possint curiale habere consortium. Ad hoc sancimus, si quis curialis filiabus pluribus derelictis ab hac luce fuerit subtractus, quarum vna curiali eiusdem nupserit ciuitatis, aliis filiabus, quæ ad huiusmodi vota non migrauerint, vel extraneis in reliquam partem heredibus derelictis: non videri curiæ ex sententia legis Theodosianæ ad Apollonium scriptæ, satisfieri, sed omnino quartam partem patrimonij curia consequatur, siue vni filiæ, quæ curialibus nuptiis copulata sit, deputanda, siue ex aliis heredibus colligenda: filia proculdubio quæ curiali nupserit, immuni ab huiusmodi quartæ datione seruanda: cùm per maritum eius, quantum ad ipsius personam, curiæ sit satisfactum. Et hoc obseruari non solùm si vltimo elogio condito testator curialis decesserit, sed etiam si intestatò suum diem obierit. sed si quid minus fuerit vel minimè derelictum: hoc modis omnibus filio curiali, vel filiæ quæ nupta est eiusdem ciuitatis decurioni, ex substantia patris curialis vel deputari vel adimpleri: nullo obstaculo curiæ opponendo, si secundum prædictam legem filius, nepos, pronepos, pater, auus, proauus curiali morienti fuerint derelicti, qui nexibus curialibus ex quacunque vel dignitate vel occasione fuerint absoluti. in hoc etenim Theodosianæ legi apertissimè volumus esse derogatum. Et generaliter definimus, ex omni causa, neq; masculos liberos, neq; filias copulatas matrimonio curialis minus quarta parentis substantiæ habere: vel non exstantibus filiis vel filiabus, sed aliis heredibus, ipsam curiam secundum anteriores leges quartæ curialis morientis habere solatium. DAT. KAL. IVN. CP. DN. IVSTINIANO A. II. COS.

Constituitur hac lege, vt si curialis filium vel filios, nepotes aut pronepotes habeat curiæ obnoxios, filias item neptes aut proneptes, masculis omnimodo relinquat quartam partem bonorum omnium, nec satis sit eis relinqui sortem partem've eam, quæ inofficiosi testamenti querelam excludit: ea est iure antiquo quadrans legitimæ partis, ex No. Iustiniani triens vel semis legitimæ partis. Vnus igitur si filius sit & vna filia, sescuncia iure antiquo, vel ex No. Iustiniani, sextans bonorum omnium singulis relinquendus est querelæ excludendæ causa. Ceterùm in casu proposito quadrans bonorum omnium filio relinquendus erit. Vt non solum corporibus] personalia & patrimonialia munera obeuntes. Adhuc sancimus.] Si curialis habeat tantùm filias, & ex eis aliæ curialibus nuptæ sint, aliæ plebeiis, vel etiam innuptæ, exemplo filiorum iis quæ curialibus nuptæ sunt, omnimodo quadrantem bonorum omnium relinqui necesse est, nec satis est si eis, aliis filiabus vel extraneis heredibus institutis, relinquatur minima illa portio, quæ querelam inofficiosi testamenti excludit. quod ait esse ex sententia l. 2. quæ filiabus non curialibus nuptis negat integras opes deberi sine quartæ deminutione. Deputanda.] Imputatur filiæ quarta si tantum ei relictum sit iudicio defuncti. Colligitur ex aliis heredibus, si filia nihil aut minus habeat quarta. Ipsa filia quæ curiali nupta est, nihil confert filio curiali ad quartam conficiendam. Secundum prædictam legem.] Ex prædicta No. Theodosij si filius, nepos, pronepos, pater, auus, proauus non curialis curiali successerit, curiæ nihil debetur. qua in parte Iustinianus nominatim ait, se Nouellæ Theodosij derogare. quamobrem inscienter Tribonianus Theodosianæ legis verba accommodat ad Iustiniani Constitutionem. nam Theodosianæ legis verbis ita conceptis, ei sanè nihil derogatur. Adhæc ineptum fuit in filiis id & ceteris adscribere, quod Tribonianus adscripsit, cùm in extremo legis idem generaliter constituatur in omnibus extraneis. Illud prætermittendum non est ex Iustiniani Nou. 38. 18. 89. quadrantem debitum curiæ versum esse in dodrantem, & ideo liberis curialibus hodie omnimodo relinquendum esse dodrantem, nec sufficere trientem vel semissem legitimæ portionis.

De

A *De imponenda lucratiuis deſcriptione. Tit. 35.*

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. APOLLONIO PP. Deſcriptionis onere ſiliquarum quatuor, quas ex lucratiuis iugationibus tantùm, non humanis, vel animalium cenſibus, neque mobilibus rebus iubemus indici, & ſi curiales non ſint, maiores ac poſteros liberamus. vt ſi pater, auus, proauus, filio, nepoti, pro-
B nepoti, vel filiæ, nepti, pronepti've (nec intereſt nuptæ ſint curialibus, necne) in poſtrema voluntate, vel inter viuos etiam donatione quidquam de ſuis opibus largiatur: memoratæ deſcriptionis ceſſet indictio. Eq; diuerſo vt ſi poſteri ad maiores prædicta ſibi conſanguinitate deuinctos præfatis titulis ſuas conferant facultates, nullius acceſſione grauaminis huiuſmodi liberalitas oneretur. in tam enim neceſſariis ſibi coniunctiſq; perſonis ſub liberalitatis appellatione debitum naturale
C perſoluitur. cuius auctoritatem iuris pariter valere ſancimus, etſi ab inteſtato ſuccedant præfati ſibi generis ordine ſociati. ex his enim ſucceſſionibus maximè debiti potius ſolutio, quàm muneris oblatio comprobatur, quæ non largientibus etiam dominis, ipſa propinquitatis ſerie deferuntur. Ceteri verò, licet quadam inter ſe cognatione iungantur, nunquam tamen curiale prædium ſine prædicto onere lucrabuntur: niſi fortè is cui lucro res ceſſerit, eiuſdem ciuitatis ordini ſit obſtrictus: qui
D licet inter extraneos numeretur, vacuum tamen ea functione, quod datum eſt, conſequatur. nam cùm perſonæ conditio non mutetur, ne rei quidem ſtatum conuenit immutari. Lucratiuas verò res eas tantùm volumus appellari, & prædictæ deſcriptionis grauamen excipere, quæ hereditatis, legati, fideicommiſſi iure, mortis cauſa donatione, vel cuiuſlibet poſtremæ voluntatis arbitrio ad quempiam delabuntur. Inter viuos etiam donatio ſimplici liberalitate confecta, lucratiuæ merebitur & no-
E men & ſarcinam. Si verò vel ſocer futurus filij, vel nepotis, vel pronepotis ſponſæ adfinitatis coeundæ cauſa donauerit, vel parens etiam filiam, vel neptem, vel proneptem curiali ſeu extraneo nubentem dotauerit: licet caſus euentu, res eius, cui data eſt, vertatur ad lucrum: nec inter lucratiuas numerabitur, nec deſcriptionis oneri ſubiacebit. Nec enim iuris optimi eſt matrimonium, cùm tot tantiſq; ſuis difficultatibus opprimatur, aduenticiis etiam cumulare ponderibus. Res verò quæ memoratis
F cauſis lucratiuæ ſemel nomen exordiumq; ſortita eſt, licet ab eo qui ſuſceperat, ad alterum emptionis vel cuiuſcunq; contractus iure migrauerit: cum prædicto deſcriptionis grauamine proculdubio transferetur, vt vel ſciens ſibi imputet qui accepit oneratam, vel ſi ignorauerit, quod intereſt conſequatur. Contraq; ſi cuiuſlibet contractus exordio lucratiuæ nomen euaſerit, & ſi poſtea lucri titulo in dominium alicuius ceciderit:
G ſarcinam memoratæ deſcriptionis effugiet. nulla enim in huiuſcemodi cauſis confuſionis intercedit occaſio, ſi ad primordium tituli poſterior quoque formetur euentus: niſi fortè res decurionis, quæ ad eum cuiuſlibet mercimonij iure peruenerit, ad alterum fuerit poſtrema eius vo-

luntate, vel ab inteſtato, vel inter viuos donatione tranſlata. tunc enim, quia ſemel in perſonam cecidit principalis, veterum titulorum nequaquam ratione perſpecta, conditionem & onus merebitur lucratiuæ. DAT. VII. ID. MAR. CP. DIOSCORO ET EVDOXIO VV. CC. COSS.

Si non curialis curiali heres extiterit, curiæ debetur quadrans, heres retinet dodrantem cum hoc onere, vt in iugationes ſingulas quotannis curiæ inferat ſiliquas quatuor, id eſt, ſextam partem ſolidi, dimidiam tremiſſis, quam deſcriptionem præter heredem patitur & quiuis alius non curialis, ad quem ex alia cauſa lucratiua bona curialis peruenerunt. & de hac deſcriptione tractatur hoc loco, & l.1.§.de apo.pub. & l.16.C.Th.de agen.in reb. Ceterùm hæc ſiliquatica, vt dixi, debentur in ſingulas iugationes, non ex capitibus vel rebus mobilibus. qua in re derogatur l.1. C.Th. eod.tit. Rurſus vt ex No.Theodoſij liberi & parentes maſculi non curiales quadrantem curiæ non debent, ita nec ſiliquatica. At ex Conſtitutione Iuſtiniani quadrantem debent, non ſiliquatica. nam quod ad ſiliquatica attinet, Iuſtinianus No.Theodoſij non derogauit. ac ſimiliter ex eadem No. filia, neptis, proneptis, cœlebs nupta've non curiali, quadrantem debet, ſiliquatica non debet. denique liberi & parentes cuiuſcunque ſexus ſiliquatica non debent. eſt enim hoc lucratiuorum onus. parentes autem & liberi non tam lucra, quàm debita videntur percipere. qua ratione & olim viceſimam non præſtabant, nec eis heredibus inſtitutis vlla caduca fiebant. Ceteri etiam cognati non curiales ſiliquatica debent. Planè curiales etiam extranei, ea non debent, ſicuti nec quadrantem. Aequè loca pietati & Deo dedicata ab eiuſmodi deſcriptione immunia ſunt. l.pen. §.de ſac. eccl. No.131. Conſanguinitate.] Conſanguinitas eſt fraternitas. Hoc loco cognatio, cui vix alium ſimilem inuenias. Ad maiores igitur prædicta ſibi conſanguinitate deuinctos, id eſt, ad patrem, auum, proauum. Lucratiuas.] Lucratiui tituli ij ſunt, Hereditas, Legatum, Fideicommiſſum, Donatio cauſa mortis, Donatio inter viuos, Dos, Donatio propter nuptias. Emptio, Permutatio non ſunt tituli lucratiui. Licet caſus euentu.] Haloander addidit, *mortis vel diuortij*: quæ interpretis verba ſunt non auctoris.

De præbendo ſalario. *Tit. 36.*

I. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD MARCELLINVM COM. OR. Nulli ſalarium tribuatur ex iuribus reipublicæ, niſi ei qui iubentibus nobis ſpecialiter fuerit conſecutus. DAT. V. NON. OCT. CP. LIMENIO ET CATVLLINO COSS.

Series titulorum docet hanc legem ſic eſſe accipiendam, vt non poſſint decuriones cuiquam ſalarium conſtituere iniuſſu principis. excipiuntur tamen caſus quidam. l.4. D.de dec. ab ord.fac. Salaria interpretamur τα διδόμενα εἰς τροφὴν, ſiue vt plurimùm Græci vertere ſolent, σιτηρέσια & ὀψώνια. Sudas ἀλλαρίοις, σιτηρεσίοις, pro σαλλαρίοις. An igitur ratio nominis hæc, quòd ſalaria percipientes inde ſe allant? Quæ ſalaria in l.6.ĵ.de profeſſ. & med. annonaria commoda in l.9.

Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit. *Tit. 37.*

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVTYCHIANO PP. Curiales omnes iubemus interminatione moneri ne ciuitates fugiant, aut deſerant rus habitandi cauſa: fundum quem ciuitati prætulerint, ſcientes fiſco eſſe ſociandum, eoq; rure ſe carituros, cuius cauſa impios ſe patriam vitando demonſtrauerint. DAT. XVIII. KAL. IAN. CP. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS.

Curialibus interdicitur ne ruri habitent, ſicut in tit.de decurionibus, ne captent ſolitudines, lauras, ſecreta. Rus fiſco vindicari. Impios eſſe eos qui patriam vitant. l.pen.§.de reſc.vend.

De municipibus & originariis. *Tit. 38.*

Tria ſunt quæ municipes faciunt, Natiuitas, Manumiſſio, Adoptio. l.ciues.ĵ.tit.ſeq. l.1. D.ad mun.

A mun. quæ originis nomine continentur. l.priuilegio. ꝟ.tit.seq. nam originales siue originarij sunt non nati tantùm, sed etiam manumissi & adoptati. l.cum neque. ꝟ.tit.seq. quoniam & ij pro natis habentur, & alienæ originis iure censentur. Quamobrem non malè sic quidam Codices habent, *De municipibus originarijs.* Alij sunt municipes voluntarij. l.3. ꝟ.de iis qui spon.mun.susc. quos facit adlectio vel incolatus. l.ciues. tit.seq. l.filij. §.municipes. D.ad municipales.

originales originarij municipes voluntarij

I. IMP. ANTONINVS A.* Cum te Biblium origine, incolam autem apud Berytios esse proponis: meritò apud vtrasque ciuitates mu-
B neribus fungi compelleris.

de Byblo et Beryto plura hic Alciatus

Biblus vrbs est Phœniciæ Beryto finitima. Qui ortu est Biblius, incolatu Berytius, in vtraq; ciuitate munera facere cogitur. Proinde ad munera vocamur vel vt originarij, vel vt incolæ.

II. IMP. GORDIANVS A. FRONTONI. Si, vt proponis, ea quæ ex causa fideicommissi te manumisit, ab ea libertatem iustam fuerit consecuta, quæ originem ex prouincia Aquitania ducebat: tu
C quoq; eius conditionis eiusq; ciuitatis ius obtines, vnde quæ te manumisit, fuit. eorum enim conditionem sequi ex causa fideicommissi manumissos pridem placuit, qui libertatē præstiterint, non qui rogauerint.

Libertus sequitur originem patroni. Patronus etiam is est qui ex causa fideicommissi manumisit. l.libertus. §.ex causa. D.ad municip. Manumissus ergo originem eius sequitur. itemq; manumissi filius. l.filij. l.assumptio. §.vlt D.eo. Fuit autem olim Aquitania duplex, vt ex Itinerario Antonini constat: Prima, cuius metropolis Biturigæ: Secunda, cuius metropolis Burdegala. quam diuisionem etiam diœceses episcopales obseruant. **Libertatem iustam.**] testamento heres scri-
D pta cum libertate.

Aquitania. v. Alciatum

III. IMP. PHILIPPVS A. PATROCLO. Filios apud originem patris, non in materna ciuitate, & si ibi nati sunt (si modò non domiciliis retineantur) ad honores seu munera posse compelli explorati iuris est.

Filij sequuntur originem patris non matris. Domicilium patris non sequuntur, videlicet si
E alibi domicilium sibi constituerint. l.libertus. §.patris. D.ad municip. quod & in libertis locum obtinet. l.eius qui. D.eod. alioquin patris aut patroni domicilium sequuntur. denique domicilium proprium sequuntur, originem propriam non sequuntur. atque ita qui Tusculi natus est, nisi & pater ibi natus sit, vel domicilium habuerit, Tusculanus non est, sed patris originem domicilium've sequitur.

IIII. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. SECVNDO. Origine propria neminem posse voluntate sua eximi manifestum est.
F

Ius incolatus mutatur mutato domicilio. Ius originis non mutatur, quia naturale est. nec igitur translatione domicilij mutatur, nec adoptione. proinde is qui adoptatur duarum ciuitatum est municeps: in patria sua, iure naturali: in patria adoptatoris, iure ciuili. naturalis patria non amittitur. Ciuilis amittitur soluta adoptione. Hoc Græci significant, qui lib. LIIII. βασιλικῶν ad hanc constitutionem hanc rationem adiiciunt: καὶ εἰκότως. οὐδὲ γὰρ οἴκησις ποιεῖ τὴν ἀρχαιογονίαν ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τόπου τινὸς ὁρμᾶσθαι. ὅθεν δὲ μὴ βουλόμενος τὶς ἐκ τῆς ἀρχαιογονίας τῆς ἰδίας ἐστίν. τὴν μέντοι κατοίκησιν ἐπειδὴ ἐκ τῆς οἰκήσεως τῆς ἡμετέρας δείκνυται, ἔξεστιν ἡμῖν ὅτε βουλόμεθα αὐτὴν ἐναλλάσσειν.

V. IMP. CONSTANTINVS A. AD MAXIMVM VIC. VR-
G BIS. Si quis cùm ex maiore vel ex minore ciuitate originem ducit, eandem euitare studens ad alienam se ciuitatem incolatus occasione contulerit, & super hoc vel preces dare tentauerit, vel qualibet fraude

 niti,

niti, vt originem propriæ ciuitatis eludat: duarum ciuitatum decurionatus onera sustineat, in vna voluntatis, in vna originis gratia. PP. VIII. KAL. IAN. PAVLINO ET IVLIANO COSS. A

Hæc lex ostendit iure incolatus non perimi ius originis. nec precibus id alia've qua fraude obtineri posse.

De incolis & vbi quis domicilium habere videtur, & de iis qui studiorum causa in alia ciuitate degunt. Tit. 39. B

Incola
Colonus

Incolas domicilium facit, non domus, non possessio sola. iidem & coloni dicuntur l.libertus. §.error. D.ad municip. Interdum incola pro inquilino, qui propriè ἔνοικος dicitur, Incola μέτοικος vel πάροικος, vt in l.1. §.de fal.mon. & apud Sophoclem, μέτοικος ἀντὶ τοῦ ἔνοικος, vt Demetrius notauit. Dorotheus ad l.27. §.Proculus. D.ad leg.Aq. τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῶν παροικούντων τῷ οἴκῳ. Et alius: εἰ οἱ οἰκέται τοῦ κολωνοῦ ἢ παροίκου.

C

I. IMP. ANTONINVS A. PAVLO. Non tibi obest si cùm incola esses, aliquod munus suscepisti, modò si ante quàm ad alios honores vocareris, domicilium transtulisti.

Incolatui renunciari potest, Origini non item. quod his verbis notarunt Græci hoc loco: τὸ γὰρ μετάστῆσαι τινὰ τὴν οἴκησιν τὴν μὲν ἀρχαιογονίαν αὐτοῦ οὐκ ἐναλλάσσει, τὸ δὲ μετοίκιον ἐναλλάσσεται. *Suscepisti*, id est, impleuisti. nam qui susceptum munus nondum impleuit, renunciare incolatui non potest. l.incola iam. D.eod.

II. IMP. ALEXANDER A. * Nec ipsi qui studiorum causa aliquo loco morantur, domicilium ibi habere creduntur, nisi decem annis transactis eo loci sedes sibi constituerint secundum epistolam diui Hadriani: nec pater qui propter filium studentem frequentius ad eum commeat. Sed si aliis rationibus domicilium in spendidissima ciuitate Laodicenorum habere probatus fueris: mendacium, quo minus muneribus fungaris, non proderit. D

E

Non sunt incolæ qui aliquo loci studiorum causa commorantur. Post decennium tamen si ibidem permanserint, ex epistola Adriani incolæ censentur. Quod ait *mendacium*, id est, si falsò adseras te in ea ciuitate studiorum causa commorari.

III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ALEXANDRO. Est verum eos qui in territorio alicuius ciuitatis commorantur, velut incolas ad subeunda munera vel ad capiendos honores non adstringi. F

Qui in territorio & finibus alicuius ciuitatis sedes posuit, licet in ciuitate non moretur, incola est eius ciuitatis. l.pupillus. §.incola. D.de verb.sign. nec obstat l.εἰδέναι. D.ad municip. Loquitur enim de eo qui agrum tantummodo possidet, vt l.prox. ꝧ.nec ciuitatis præcipuis vtitur, id est, foro, balneo, templo, spectaculis. Hæc etiam non obstabit si affirmatè legatur, quemadmodum Græci legunt LIIII. βασιλικῶν, quorum verba subiiciam. Ἀληθές ἐστιν ὅτι οἱ οἰκοῦντες ἐν ἐνορίᾳ πόλεως τινὸς ὡς μέτοικοι λειτουργοῦσι καὶ τὰς τιμὰς πράττουσιν. ἄρα οὖν ὁ μὴ οἰκῶν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, ἀλλ' ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς οὕτως λειτουργεῖ ὡς ὁ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει οἰκῶν. Sic igitur consentiet hæc lex cum d.§.incola. & in sequenti, quę ad eundem scripta est, continebitur exceptio, secundum quam l.εἰδέναι, esse accipiendam reor. G

IIII. IIDEM AA. ET CC. ALEXANDRO. Cùm neque originales, neque incolas vos esse memoratis, ob solam domus vel possessionis

A sionis, licet ex substantia decurionis adquisita est causa publici iuris auctoritas muneribus subiugari vos non sinet.

Sola domus vel agri causa sine laris collocatione incolam non facit. l.52. Cod.Th.de decur. l. libertus. §.sola ratio, & §.sola domus. D.ad municip.

V. IIDEM AA. ET CC. MAXIMO. Si in patria vxoris tuæ, B vel qualibet alia domicilium defixisti, incolatus iure te vltro eiusdem ciuitatis muneribus obligasti.

Incolatus ius est arbitrij cuiusque. eo se quis nuda voluntate obligat vel liberat, domicilio mutato.

VI. IIDEM AA. ET CC. MARCELLINO. Priuilegio speciali ciuitatis non interueniente, tantùm originis ratione, ac domicilij voluntate, ad munera ciuilia quemque vocari certissimum est.

C Nisi specialiter priuilegium ciuitati datum sit, vt ob solam possessionis causam quis eiusdem ciuitatis muneribus obligetur, vt l.libertus. §.sola ratio. D.ad municip. originis tantummodo vel domicilij causa muneribus publicis obligamur. l.4.s. Hîc malè antea legebatur, *tamen*.

VII. IIDEM AA. ET CC.* Ciues quidem origo, manumissio, allectio, vel adoptio: incolas verò (sicut & diuus Hadrianus edicto suo manifestissimè declarauit) domiciliũ facit. Et in eo loco singulos habere domicilium non ambigitur, vbi quis larem rerumq; ac fortunarum suarum summam constituit, vnde rursus non sit discessurus, si nihil auocet: D vnde cùm profectus est, peregrinari videtur. quòd si rediit, peregrinari iam destitit.

vbi quis domicilium habere videatur

Ciues sunt qui & municipes & municipales dicuntur. Origo municipes facit, vt ortus ex patre Campano, Campanus est municeps, nec emancipatione vel datione in adoptionem Campanus esse desinit. Sed & nepotes ex eo quandoque suscepti, Campani sunt. & hæc originis causa omnibus anteponitur. l.libertus.§.præscriptio.D.ad municip. Originem hoc loco accipimus strictè pro natiuitate. Municipes etiam manumissio facit, veluti manumissus à Campano, Campanus est. Et adoptio, vt si quis adoptetur à Campano, quo tamen iure soluto, Campanus esse desinit. Item al- E lectio, vt si quis in ciuitatem aliquam receptus sit. Quidam codices habent, *allectio, id est, adoptio.* Placet tamen magis, *Allectio, vel adoptio*, & ita Græci, τὸ ἐναπογραφῆναι τοῖς πολίταις, τὸ εἰς θέσιν ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει ληφθῆναι. A municipibus separantur incolæ, qui domicilij iure municipij commodis & præcipuis fruuntur. Vt autem quis plurium ciuitatum potest esse municeps. l.7. l. eius qui. D.eod.ita & incola. l.Labeo.l.assumptio. §.viris.D.eod. Vt sine ciuitate, qualis est is qui dedititiorum numero est, ita & sine domicilio. l.eius qui.§.Celsus. eod.tit. Ait, *Et in eo loco.* Vet. *Et in eodem loco:* forsitan, *Et in eo demum loco.* quod pertinet ad illam rubricæ partem, *Vbi quis domicilium habere videtur.* qua de re quæri solet non solùm vt sciatur vbi quis munera faciat, verumetiam vbi conueniatur. *summam*, id est, τὴν ὁμάδα.

Cives municipes municipales

incola

plurium civitatum potest quis esse municeps vel incola

F VIII. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AA. AD SENATVM. Senatores in sacratissima vrbe domicilium dignitatis habere videntur. DAT. KAL. MAR. VALENTINIANO A. ET NEOTERIO COSS.

Senatores in antiqua & Constantinopolitana Roma domicilium habent ratione dignitatis G senatoriæ. quod eò pertinet vt intelligamus eos in vrbe conueniri posse, quod indicat l.2. §.vbi sen.vel clar. quæ huic coniungenda est. Possunt & in originali patria. l.pen. D.de senat. cùm in ea etiam honores retineant. l.filij. §.senatores. & l.seq. D.ad municip. & in qua domicilium collocauerunt. d.l.2. In eo §.senatores, sic lego, *senatores & eorum filij filiaq́ quoquo tempore nati natæ ve, itemq́ nepotes & neptes ex filio origini eximuntur.*

IX. IIDEM AAA. MARTIANO COMITI ORIENTIS. A

Mulieres honore maritorum erigimus & genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus. sin autem minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint, priore dignitate priuatæ, posterioris mariti sequantur conditionem, & domicilia mutamus. DAT. IIII. KAL. FEBR. CP. ARCADIO II. ET RVFINO COSS.

Domicilium matrimonij

Vbi domicilium habet maritus, habet & mulier ratione matrimonij, quod & vidua retinet. Conuenitur ergo ibidem & munera personalia facit. Origini autem eximitur quantum ad munera. l.1.𝔍.de mul.in quo lo.mun. l.vlt.D.ad municip. Domicilium matrimonij dicitur in l.mulierem. D.de rit.nupt. & lar matrimonij in l.1. §.domum. D.de lib.agnos. Eadem ratione matrimonij dignitatem mariti adipiscitur & vidua retinet. l.fœminæ. s̄.de senat. No.de Consul. l.mulieres. 𝔍.de dignit.ex qua in hac lege hæc postrema verba, *Et domicilia mutamus*, priori parti applicanda videntur.

De honoribus & muneribus non continuandis inter patrem & filium, & de interuallis. Tit. 40. C

I. IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. SEPTIMIO ZENONI. Sicut & honores & munera, cùm pater & filius decuriones sunt, in eadem domo continuari non oportet: ita vacationum concessa tempora non aliis prodesse possunt, quàm his qui ad eosdem, vel alios honores, eademq; vel alia munera denuo vocantur. Pro infante verò filio, quem decurionem esse voluisti, quanquam fidem tuam in posterum adstrinxeris: tamen interim onera sustinere non cogeris: cùm ad ea quæ mandari possunt, voluntatem dedisse videaris. D

Nec honores nec munera quisquam continuare, repetere, iterare debet, nisi si idonei non existant, qui honoribus muneribus've fungantur. l.honor.§.pen.& fi.D. de mun. & hon. Sed & inter patrem & filium continuari honores ac munera non debent, quia vnius personæ vice funguntur. ideoq; si hoc anno pater Duumuiratu functus sit, eodem sequenti anno filius non fungetur. De filiof.loquor.in emancipato secus est,arg.l.3.𝔍.de filiisf. & quemad.pat.pro iis ten. Decuriones.] ex quorum ordine sumuntur qui honores & munera gerunt. Curia est seminarium honorum & munerum. Vacationum.] Vacationum tempora sunt quæ in rubrica, interualla dicuntur, & in l.Diuus. D.ad municip.l.filio.D. de legat.l.vlt.𝔍.hoc tit. Propter honorem aut munus quo defunctus sum ipse, certi temporis vacationem habeo. filius meus non habet propter me, in iis scilicet honoribus qui sumptu carent, vel in muneribus personalibus. Pro infante.] Hæc rescripti pars relata est in l.Lucius.§ Impp.D.ad municip. Infans adscribi in ordinem potest ex causa, quòd fortè ab egregia indole vel clara stirpe progressum annorum expectari non oporteat. Huic si consenserit pater, non cogitur interim, id est, quandiu infans est, pro eo onera sustinere. quia ad ea quæ ei mandari possunt videtur consensum accommodasse & fidem suam adstrinxisse. porrò infanti mandari nihil potest. *In posterum*, id est, post infantiam. E

II. IMP. GORDIANVS A. CYRILLO. Ab honoribus ad honores eosdem quinquennij datur vacatio: triennij verò ad alios. legatione autem perfunctis biennij vacatio concessa est. F

Hæc lex præscribit interualla, quæ eadem magis est vt dicamus non honoribus tantùm, verùm etiam oneribus esse præscripta. l.nauicularij.D.de mun.& hon. Sunt autem quinquennij ad eosdem honores eadem've munera, triennij ad alia. fuit & quinquennium lege Augusti à magistratu vrbano ad prouincialem. Dio LIII. μηδένα πρὸ πέντε ἐτῶν μετὰ τὸ ἐν τῇ πόλει ἄρξαι κληροῦσθαι. fuit & olim lex, ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet, auctore Liuio VII.& X. Inde Cicero hanc legem condit, EVNDEM MAGISTRATVM NI INTERFVERINT X. ANNI NE QVIS CAPITO. De legatione dicemus in l.3.𝔍.de legat. G

III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC.

A CC. CRITIÆ. Interualla temporum, quæ in vnius persona locum habent, fratribus (licet communia possideant bona) minimè prodesse frequenter constitutum est. Sanè his missis qui necdum functi muneribus ad hoc idonei constituti vocari debent, vos si ad obsequium ciuilium munerum repererit paruisse: ne interim interpellemini præses prouinciæ prouidebit.

B Propter fratrem qui honore aut munere functus est frater non vacat, licet hereditatem paternam pro indiuiso possideant. l. 7. s. de decur. Dimissis autem idoneis qui nullo adhuc munere functi sunt, qui semel functi sunt, iterum fungi non coguntur. Pro, *Ne interim*, perspicuè legendum est, *Ne iterum*. quod & vet. libri confirmant. l. 52. s. de decur. l. 3. j. quemad. ciu. mun. indic.

Bij. 52 — V. l. 2. et 3. inf. tit. 42

De muneribus patrimoniorum. Tit. 41.

Munus est officium priuati hominis, ex quo commodum ad singulos vniuersosq; ciues, remq; eorum imperio magistratus extraordinario peruenit. Ait, *priuati hominis*: quòd munus obeatur C sine vllo honoris dignitatis've gradu, nec honorem gerenti indicatur. l. honorem. D. de mu. & hon. Ait, *imperio magistratus extraordinario*, quòd extra ordinem iure suæ potestatis id magistratus iniungat, aliàs ex lege aut more, aliàs præter morem, id est, aliàs ordinarium, aliàs extraordinarium: rursusq; aliàs patrimonio cum sumptu vel periculo, aliàs personæ solo ministerio sine sumptu. Adhæc patrimoniale vel possessionibus vel personis, hoc solis municipibus vel incolis. illud etiam possessoribus qui nec ciues sunt nec incolæ. est & mistum tam patrimonij quàm personæ.

Munus

I. IMP. ANTONINVS A. FILIO. Ciuilia munera per ordinem pro modo fortunarum sustinenda sunt.

D *Per ordinem*, id est, vt suo quisque ordine munera sustineat. l. filius. l. vicarius. D. de legat. & per vices. l. 3. §. eos, & §. præses. D. de mun. & hon. nec tamen vltra modum facultatum. l. vlt. j. tit. prox. Et non omnia, sed patrimonialia, vt ex tit. apparet, & illis verbis, *pro modo fortunarum*.

II. IDEM A. MATERNO. Munera quæ patrimoniis publicæ vtilitatis gratia indicuntur, ab omnibus subeunda sunt.

Munera quæ patrimoniis publicæ vtilitatis gratia, ex qua publicorum nomen acceperunt, indi- E cuntur, ab omnibus etiam eis qui immunitatem meruerunt, vel alio priuilegio censentur, subeunda sunt.

III. IMP. ALEXANDER A. ATTILIO. Qui immunitatem munerum publicorum consecuti sunt, onera patrimoniorum sustinere debent. in quibus causis & hospites recipiendi sunt.

Immunitate legibus concessa corporalia munera remittuntur non pecuniaria, ex quibus est metatum, siue militis domum suscipiendi munus. Sed neq; corporalia omnia. nam tutelæ remissæ non censentur. l. σπάδοντα. §. ὁ λαβών. D. de exc. tut. quòd eas necesse sit nominatim remitti. l. non tantùm. F §. eos, & §. seq. D. eod. l. legato in fi. D. de vac. & exc. mun. l. in honoribus. §. 1. eod. Capitolinus in Gordianis: *Familiæ Gordiani hoc Senatus decreuit, vt à tutelis atque legationibus & à publicis necessitatibus, nisi si vellent posteri eius, semper vacarent.* Eodem modo pecuniaria munera nominatim remitti oportet.

IIII. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. *. Non videtur abhorrere ratione sententia, qua præses prouinciæ equos curiales alere, non personarum, sed patrimonii esse decreuit. & tamen si iniqua G esset, omisso à te appellationis auxilio, necessariò permanet.

Legendum in textu, *equos curules*, non *curiales*, vt in l. pen. j. de spect. l. 7. j. de num. act. & Cod. Th. tit. de equis curulibus. Apuleius IIII. *Equum curulem nimia velocitate refectum.* Circenses dicuntur in l. 1. D. de mun. & hon. Munus ergo alendorum equorum curulium patrimoniale est, non personale, vt agasonis. Decretum sententia've iniqua valet, nisi prouocationis remedio extinguatur.

V. IMPPP. CARVS CARINVS ET NVMERIANVS AAA.*. A
Neque tempore ætatis, neque numero liberorum à muneribus, quæ patrimoniorum sunt, excusationem quis habere potest.

Annus LXX. vel numerus quinque liberorum non excusat à muneribus patrimonialibus.

l. 5. ff. de vacat. muner.

VI. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA.*. Professio & desiderium tuum inter se discrepant. nam cùm philosophum te esse proponas, vinceris auaritia & rapacitate, & onera quæ patrimonio tuo iniunguntur, solus recusare conaris. quod frustra te facere ceterorum exemplo poteris edoceri. B

Philosophia non excusat à muneribus patrimonialibus. l. in honoribus. §. pen. D. de vac. mun. Pro, *auaritia & rapacite*, vet. habent, *auaritiæ cæcitate.* quod placet. l. vlt. ff. de vet. num. pot. Cicero, *At quàm cæca auaritia est!*

VII. IIDEM AA. ET CC. ALEXANDRO. Etiam minores ætate patrimoniorum muneribus subiugari solent. Vnde intelligis te frustra plenam immunitatem desiderare, cùm munera quæ impensas exigunt, subire te necesse sit. C

plena immunitas

Minor ætas non excusat à muneribus patrimonialibus. Plena immunitas est omnium munerum immunitas, personalium & patrimonialium.

v. Alciatum

VIII. IIDEM AA. ET CC. LONGINO. Nec protostasiæ, vel sacerdotij, vel decaprotiæ munera corporalia sunt, sed tantùm patrimonii esse non ambigitur. D

Hoc loco & l. 3. ff. de filiisf. & quemad. pa. πρωτοστασίας, principalitates interpretor, quas & πρωτοτυπίας vocant l. 3. C. Th. de priuil. eo. qui in sac. pal. mil. l. 2. C. Th. de protostas. Inde principales πεντάπρωτοι, δεκάπρωτοι, εἰκοσάπρωτοι, de quibus s. de decur. l. 33. quæ sunt munera patrimonialia, quoniam eorum periculo exactiones & distributiones censuum fiunt. l. 1. l. 3. §. decaprotos. D. de mun. & hon. l. 7. C. Th. de tyron. Modestinus & Charisius mista esse dixerunt, quòd & corporale ministerium gerant, & pro oneribus defectorum (sic lego in l. vlt. D. eod. & si Flor. *omnibus* legatur, non *oneribus*, Græci ὑπὲρ τῶν ἀπόρων) fiscalia detrimenta resarciunt. At certè quia magis patrimonij sunt, si quis vacationem munerum impetrauerit, non excusabitur à protostasia vel decaprotia vel icosaprotia. Malo autem hoc loco ita legere, vt est in Basilicis, *Nec protostasiæ vel decaprotiæ vel sacerdotij.* Sacerdotium autem interpretor veluti Alytarchiam, Asiarchiam, Syriarchiam, Phœniciarchiam, quo qui funguntur, ludis præsunt in honorem Deorum institutis cum sumptu aliquo. In basilicis, ἢ ἱερωσιῶν, τελέσιν τὸ ἐπιτελεῖν τὰ κυνηγέσια. Ait, *sed tantum.* ἀλλὰ μόνον χρηματικά. quod pugnat cum Modestino & Charisio. Quidam Cod. habent, *sed tamen.* E

VIIII. IIDEM AA. ET CC.*. Patrimoniorum munera mulieres etiam sustinere debent. F

Sexus non excusat à patrimonialibus. At à personalibus excusat. alioquin frustra admonemur non excusare eum à patrimonialibus. qua de re alio loco dicetur infrà.

X. EXEMPLVM SACRARVM LITERARVM EORVNDEM AA. ET CC. AD PRÆSIDES PROVINCIARVM. Quantum ad extraordinarias indictiones pertinet, præsidibus significamus, vt omnes possessores, ceterosq; sciant conueniri debere: quandoquidem ea patrimonij munera esse constet, meritoq; ab omnibus agnosci debeant, quò facilius obsequiis publicis pareatur. G

Extraordinariæ indictiones sunt, quæ ad tempus ex improuiso præter morem indicuntur, veluti

A iuti angariæ belli tempore, aut equi, muli, verhedi. His parere omnes possessores debent, etiam ecclesiæ, l.neminem.§.de sac.eccl.& ceteri municipes vel incolæ.l.vlt.§.patrimoniorum.D.de mun. & hon.

Quemadmodum ciuilia munera indicuntur. Tit. 142.

I. IMPPP. CARVS CARINVS ET NVMERIANVS AAA.*. Cùm te curatorem ad cogendas angarias creatum, appellationem interposuisse proponas: præses prouinciæ, si alterius curiæ te esse animaduerterit, ad alieni corporis munera vocari non sinet: quia eius patriæ oneribus respondere debes, cui te attributum esse commemoras.

B

Munus cogendarum, id est, compellendarum & adigendarum angariarum, siue exhibendarum, vt in l.1.Ĵ.sump.iniun.mun. quod personale est, vt dicemus in l.2.Ĵ.de præp.sac.cub. si quis detrectet & appellauerit præsidem eo nomine, vincet, si se non iure creatum & ad nominationem alterius corporis pertinere docuerit. Pro, *Curiæ*, vet. libri habent, *Creaturæ*, quod est nominationis. & pro, *Patriæ, partis.* quæ placent satis.

C

II. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. DIONYSIO. Maioribus honoribus functos ad minores deuocari non oportere rationis est.

Quidam Codices, *Maioribus oneribus.* quod rectum non est. nam paulo pòst sequitur, *ad minores.* Frequens est eorum verborum commutatio, quod vt honoribus, ita honeribus solerent veteres scribere, auctore Gellio lib.2.c.3. At honoribus munera plerumque cohærent. l.2.§.1.D.de vac. mun. & ideo aliena hæc lex à titulo non est. Rationem Constitutionis Græci notarunt, quia videntur iniuria affici. δοκοῦσι γὰρ ὑβρίζεσθαι.

D

III. IIDEM AA. EVTYCHIANO. Cùm te omnibus muneribus functum esse adseueres, ad eadem munera, si aliorum ciuium copia est, qui obsequiis ciuilibus fungi possunt, præses prouinciæ deuocari te non permittet.

Eadem est sententia l. 52.§.de decur.

E

IIII. IIDEM AA. ET CC. REGIO. Vltra modum sumptuum te muneribus ciuilibus grauari, leuatis aliis, præses prouinciæ non patietur: sed æquabilitatem, tam iuris, quàm censuræ memor, circa ordinem custodiet.

Vltra modum sumptuum, id est, nulla sumptuum habita ratione ex fortunarum modo. quod est æquabilitati contrarium, quam in muneribus indicendis præses tam iuris quàm censuræ memor, custodire debet. *Circa ordinem*, id est, κατὰ τάξιν. Censuram, disciplinam & iudicationem publicam vocat, vt in l. 3.§.de cond. ob tur.cau.l.1.Ĵ.sum.iniun. mun.l.3.§.de off.rec.pro.

F

De iis qui sponte munera susceperunt. Tit. 43.

I. IMP. ALEXANDER A. FELICIANO. Veterani qui cùm possent se tueri immunitate his concessa, decuriones se fieri in patria sua maluerunt, redire ad excusationem quam reliquerunt, non possunt: nisi certa lege & pacto seruandæ immunitatis, vel partem eius honoris agnouerint.

G

Veterani munerum personalium immunitatem habent, vt dicetur in tit.de veteranis: quæ labefactatur decurionatu sponte suscepto, seruandæ immunitatis conditione non addita, non etiam

si munus tantùm aliquod municipale honorem've susceperint. l. 2. l. vlt. D. de pri. vet. l. 2. D. de iu. A
immun. Valde illud notandum est, in ingressu curiæ dictam conditionem seruari oportere, vt si quis se det curiæ ea lege ne corporalia munera subeat.

II. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. *. Qui publici muneris vacationem habet, si aliquem honorem, excepto decurionatu, sponte susceperit: ob id quod patriæ suæ vtilitatibus cesserit, vel gloriæ cupiditate paulisper ius publicum relaxauerit, competens B
priuilegium non amittit.

Qui decurionatum agnouit, immunitatem amittit. l. pen. §. vlt. D. de iu. im. Qui partem decurionatus, veluti honorem aliquem municipalem, non item. l. 1. hoc tit. ius publicum dicit, quo est concessa immunitas.

III. IMP. LEO A. PVSEO PP. Qui conditioni non obnoxius curiali, quemlibet honorem vel munus voluntate propria in quacunque gesserit ciuitate, nullum præiudicium circa fortunam suam sta- C
tumq; sustineat: sed tam ipse, quàm liberi eius, & qui ex his in posterum procreandi sunt, ab omni huiusmodi nexu cum suis facultatibus liberi alieniq; permaneant: ita tamen vt si aliqua functio volentibus eis fuerit iniuncta, ex qua necesse sit eos aliquid accipere: quod ex data sibi pecunia in reliquis apud eos mansisse constiterit, soluentes, sine vlla molestia vel conditionis suæ formidine discedant. Si quis verò ex his omnia decurionum munera, vel functiones, vel honores, nulla imminente neces- D
sitate, sed sua sponte peregerit: eum pro sua liberalitate patrem ciuitatis, in qua voluntarius municeps apparebit, si hoc ei libuerit, fieri constituiq; hac lege decernimus. DAT. V. ID. NOV. CP. BASILISCO ET ARMERICO COSS.

Possessor qui neque in municipio natus est, neque in eo habitat, si sua sponte munera quædam ciuilia cœperit, non ideo vel se vel posteros obligat curiæ, rationibus tamen reddendis obligatur. Quòd si sua sponte omnibus honoribus & muneribus ciuilibus perfunctus sit, fiet pronuntiabi- E
turq;, si velit, pater ciuitatis. Is est quasi pater patriæ, discussor pecuniæ publicæ operumq; publicorum. l. 1. §. de rat. op. pub. l. vlt. §. de inf. exp. l. 1. §. de aleat. l. 1. j. quib. mun. exc. l. 2. j. de deb. ciu. No. 17. 85. 128. 160. Græci ad l. ad curatores. D. de dam. inf. & l. ij. j. de solut. & lib. curatorem Reip. patrem ciuitatis interpretantur. Ὁ πατὴρ τῆς πόλεως ἀναγκάζει τοὺς δεσπότας τῶν καταπεσόντων οἴκων ἀνανεῶν αὐτούς.

IIII. IMP. IVSTINIANVS A. MENNÆ PP. Eos qui curiali fortuna liberi constituti, postea se curiæ cuiuscunque ciuitatis obtulerint, confidere volumus, quòd posteritas eorum non solùm iam pro- F
creata, sed etiam post talem deditionem procreanda, huiusmodi fortuna libera remanebit: siue specialiter sub hac lege curiæ se obtulerint, vt ab his descendentes tali fortuna liberi permaneant, siue nullam huiusmodi fecerint mentionem: nullo audente dicere, quòd nati vel concepti post talem deditionem paternam conditionem sequi debeant. hoc enim speciali beneficio alacriores omnes ad conferendam ciuitatibus huiusmodi opitulationem constituere properauimus. ita tamen vt nec occasione G
quartæ portionis bonorum huiusmodi decurionis quicunque successores eius aliquam inquietudinem patiantur, vtpote libera eius substantia omni curiali grauamine conseruanda. & si quid defunctus vel ex administrat

A nistratione curialium munerum, vel ex quarta portione ad eandem curiam semel vel sæpius deuoluta, vel ex alia quacunque causa eidem curiæ debuisse probetur: hoc idem successores curialibus reddere minimè dubitent: illis scilicet, quæ super naturalibus filiis, quos naturalis pater sub hac lege curiæ dedit, vel postea dederit, vt legitimos tam ex testamento, quàm ab intestato successores habeat, non solùm veteribus legibus, sed etiam nostris sanctionibus disposita sunt, præsenti lege excipiendis: vt B non ipsi tantùm filij naturales, sed etiam ex his procreandi mares paternam sequantur fortunam, vel maribus liberis minimè subsistentibus, quarta pars substantiæ mortui curiæ deputetur.

Qui se sua sponte curiæ obtulit, atque ita decurio factus est, obligatur quidem ipse, liberi autem eius vel bona non obligantur: Ideoq; quadrans siue dodrans hereditatis eius curiæ non debetur. Si tamen ipse curiali heres extiterit, puta Mæuio, hereditatis Mæuij quadrans vel hodie dodrans curiæ debetur, nisi liberi eius eandem curiam sequantur. Aliud dicendum est si quis filium naturalem curiæ obtulerit γνησιότητος adipiscendæ causa. Hæc enim deditio personalis non est, sed & rem C & posteritatem tenet. Idemq; esse puto, si se filius naturalis post obitum patris non extantibus legitimis curiæ offerat legitimæ successionis obtinendæ causa. Quod ait, *vel maribus*, rectè Accursius supplet, *vel fœminis curialibus nuptis.*

De iis qui à principe vacationem acceperunt. *Tit. 44.*

I. IMPPP. THEODOSIVS ARCADIVS ET HONORIVS AAA. RVFINO PP. Nullus vacationem temporariam curialis acci- D piat, nisi id fortè veris ac probatis causis adnotatio nostra concesserit. DAT. PRID. NON. IVN. CP. THEODOSIO A. III. ET ABVNDANTIO COSS.

Curiali vacatio ad tempus rectè conceditur ex veris & approbatis, puta ob morbum vel egestatem, rescripto principis, non in perpetuum. l. 14. & 19. §. de decur. Legibus autem promissæ immunitates ratæ sunt.

E *De vacatione publici muneris.* *Tit. 45.*

I. IMP. GORDIANVS A. *. Muneris publici vacationem ea continere, quæ non lege, non senatusconsultis, non constitutionibus principum iniunguntur, meritò responsum est. ad quam formam iuris pertinens si cœperis ad munera extraordinaria à magistratibus deuocari, appellatione interposita poteris apud præsidem iuris rationibus protegi.

F Rescripto si concedatur immunitas, ea tantùm videntur remissa, quæ ad tempus extraordinem indicuntur. nam quantum ad ordinaria munera pertinet, inane rescriptum est. l. cui muneris. D. de mun. & hon. Responsum est.] Intelligit l. in honoribus. §. qui muneris. D. de vac. mun.

De decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda. *Tit. 46.*

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. *. G Exceptis qui liberalium studiorum antistites sunt, & qui medendi cura funguntur, decreto decurionum immunitas nemini tribui potest.

Magistris liberalium artium & medicis decreto decurionum datur immunitas. & hoc est quod

quod dicitur probari eos decreto in l.2.§.de profes. & med. Alios autem decuriones immunes A facere non possunt.

II. IIDEM AA. ET CC. CASSIO. Ordinis ambitiosa decreta sacris constitutionibus reprobantur.

Ambitiosa decreta

Ambitiosa, id est, gratiosa, vt si per gratiam professori aut medico immunitatem aut salarium constituerint. l.4.D. de decr. ab ord. fac. αἱ κολακικαὶ ψῆφοι. qua forma & ambitiosas correctiones dixit Cicero ad Atticum, & ambitiosas sententias Suetonius in Domitiano. B

De excusationibus munerum. Tit. 47.

I. IMPPP. CARVS CARINVS ET NVMERIANVS AAA. DEMETRIO. Etiam hi qui nostra procurasse monstrantur, muneribus ciuilibus, quæ dignitati eorum congruunt, fungi debent.

Pertinere videtur hæc lex ad eos qui procuratores patrimonij Cæsaris fuerunt. Hi muneribus, quæ dignitati eorum congruunt, fungi debent, non sordidis, vt puta capsarij vel pistoris, quo C exemplo Græci lib. LIIII. vtuntur in hunc locum, & l.9.§.& tractantes de immunitate ecclesiarum lib. v. Qui autem nunc sunt procuratores ab omnibus muneribus excusantur.

II. PARS ACTORVM DIOCLETIANI ET MAXIMIANI AA. ET CC. INDVCTIS FIRMINO ET APOLLINARIO ET CETERIS PRINCIPALIBVS ANTIOCHENSIVM ADSTANTIBVS SABINVS DIXIT. *. Et cetera. DIOCLETIANVS DIXIT. Certis dignitatibus data à nobis indulgentia est munerum D ciuilium & personalium, id est, his qui aut ex protectoribus sunt, aut ex præpositis. hi ergo ad munera personalia aut ciuilia non vocabuntur.

protectores
præpositi laborum

Hæc acta habita sunt in consistorio. Inductis igitur in consistorium. Ammianus XVI. *Inductis quadam solemni die agentibus in consistorium.* Sabinus aduocatus dixit græcè quædam, quæ cruere ex libris manu scriptis non potuimus, nec fuere vnquam integra, quoniam subiicitur, *Et cetera.* Sententia autem Imperatoris hæc est, Curiales qui honorarias dignitates ex protectoribus vel ex præpositis adepti sunt, vacationem habere personalium munerum. quod tamen Arcadius & Honorius non admiserunt l. 153. C. Th. de decur. Protectores qui sint dicetur in tit. de dom. & protec. Præpositorum appellatio generalis est. Videntur tamen hoc loco significari præpositi laborum, qui E erant ex protectoribus. l.1. C. Th. de prep. lab. in qua ita est, *Qui ex deuotissimis domesticorum scholis præpositi laborum nostro iudicio & stipendiorum sudoribus promouentur.*

III. IIDEM AA. ET CC. MARIANO. Tutelæ sollicitudo à muneribus ciuilibus non excusat, vtpote cùm nec tres simul iniunctæ diuersarum domuum huiusmodi beneficium præstent.

Et si tres tutelæ excusent à quarta tutela, non tamen excusent ab alio munere ciuili. *Domuum*, F id est, patrimoniorum, in Græca metaphrasi, ὑποστάσεων.

IIII. IIDEM AA. ET CC. *Hydraulæ munerum ciuilium immunitatem sibi iure concessam probare minimè possunt.

Hydraulas Græci ita definierunt. Ὑδραύλαι εἰσὶν οἱ αὐλοῦντες ἐν τοῖς ὀργάνοις τοῖς οὐκ ἀπὸ ἀσκῶν ἀλλ' ἀπὸ ὕδατος κατά τινα μηχανὴν τὸ πνεῦμα δεχομένοις. de quibus & Athenæus & Plinius & Vitruuius & Hero quidam. Et his quidem Imperatores negant hoc loco datam esse immunitatem, licet profiteri videantur artem liberalem. Aiunt, *Probare.* Nota, ei qui se immunem dicit, proferendæ legis, quæ G immunitatẽ tribuat, onus incumbere, vt & in specie l.5. D. de probat.

V. IIDEM AA. ET CC. MARCELLINO. Procuratores absentium

A sentium reipublicæ causa munerum ciuilium vacationem non habent.

Qui absunt Reip. causa vacationem habent. l. 1. ǰ. de profess. & med. Procuratores eorum non item.

VI. IIDEM AA. ET CC. GAIO. Venatoribus immunitas ob hanc professionem solam nullo iure concessa probari potest.

B Obstat l. vlt. D. de iur. imm. Pertinet ea lex ad milites qui à militiæ grauioribus muneribus excusantur. sumpta enim est ex libro Militarium Tarrunteni Paterni, quem Vegetius diligentissimum vocat assertorem iuris militaris. & non Tarruntenus, sed T. Arruntenus forsitan appellari debet, præf. prætorio sub Antoninis. Itaque fateor milites venatores non esse munificos. ceterùm alij venatores qui feris prouincias purgant, non ideo à ciuilibus muneribus excusantur.

VII. IMP. CONSTANTIVS A. AD CATVLLINVM. Negotiatores vestiarios, linteones, purpurarios, & parthiarios, qui deuotioni nostræ deseruiunt, visum est secundum veterem consuetudinem C ab omni munere immunes esse.

Parthiarij, Parthicarum Pellium negociatores: ex Plinio et Martiano. vel qui in Carnarum emporio, apud Parthos negociabantur. Alciatus.

Vestiarij & lintearij & purpurarij & parthicarij negotiatores Imperatori deseruientes à muneribus excusantur. Lintearios malo quàm linteones. Sic vet. libri, Sic l. 5. §. 1. D. de instit. act. Linteones negotiatores non sunt. Parthicarios item quàm parthiarios, qui pellium Parthicarum negotiatores sunt, ex quibus fiebant Zauchæ, de quibus l. 2. & 3. C. Th. de hab. qui intra vrb. Trebellius in Claudio, *Zauchas de nostris parthicis.* Græci ita vertunt, Οἱ πραγματευόμενοι τὴν ἐσθῆτα ἢ τὴν ὀθόνην ἢ τὴν πορφύραν ἢ τὰ παρθικὰ δέρματα.

D VIII. IDEM A. ET IVLIANVS C. AD TAVRVM PP. Placet nullum omnino iudicem de cetero prouincialibus inferēdum aliquid indicere, vt ea tantùm sedulò cunctorū studio pensitentur, quæ canonis instituti forma complectitur, vel nostra clemētia decreuit interenda, vel delegatione solenniter sanciente, vel epistolis præcedentibus. Sed si quid vrgere forsitan cœperit, referri ad celsitudinem tuam statuimus, & auctore te fieri, & eo persoluto referri ad scientiam nostram, vt nobis E iubentibus roboretur. Si quis autem vsurpatoria temeritate amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius quadrupli repetitione teneatur. quæ seueritas iussionis ad ordinariorum iudicum officiorumq; terrorem debebit excurrere: vt si eorum vel gratiosa conniuentia, vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis, eos quoque damni simplicis pœna castiget. DAT. KAL. APR. MEDIOL. CONSTANTIO A. VIIII. ET IVLIANO. C. II. COSS.

F Ne quid præses extraordinem prouincialibus indicat sine principis & pręf. prætorio auctoritate: Vt canones duntaxat pensitentur ex delegatione principali vel epistolis, quæ canonicariæ dicuntur in formula Curæ epistolarum. Persoluto] peracto, absoluto. Si quis autem.] Hæc pars sumpta est ex l. 11. superior ex l. 8. C. Th. de ext. mun. vbi in fine rectius, *similis*, quàm, *simplicis*, arg. l. pen. hoc tit. De pœna quadrupli iam antè satis diximus.

epistolæ canonicariæ

VIIII. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD CLAVDIVM PROC. AFRICÆ. Illud conuenit præcaueri, ne quis hanc, quæ per- G sonalis est functio, pretio putet esse taxandam. DAT. KAL. DEC. TREV. VALENT. ET VALENTE AA. COSS.

Munus personale non licet adærare. l. æstimationem. D. de mun. & hon. non tamen oblatum aut promissum pretium exigi etiam cum Accursio dicemus, & in l. in priuatis. D. de pollicit. sic legemus,

Cum

Ant. Aug. lib. 4. emend. c. 8. subaudiendum erit tam. [illegible] honores tam subire cogendum, quam operis instructionem.

Cum quidam ne honoribus fungeretur opus promisisset, honores subire cogendum, quàm operis instructionem, A
id est, potius quàm. Pertinebat propriè hæc lex ad pistorum functionem, vt constat ex l. 12. C. Th. de pistorib.

X. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEOD. AA. AD HYPATIVM PP. Priuatæ rei nostræ priuilegiis permanentibus, nihil extra ordinem prædia iure perpetuo consignata sustineant, neque adiectis sæpius, ac præter primum delegationis canonem postulatis adficiantur impendiis: quandoquidem neque aurario canoni sub B priuilegiis æstimato aliquid ex ea iubentibus nobis præbitionum diuersitate decutitur: & pari cum ceteris æstimari sorte non conuenit, quos præter annonarias functiones æstimata perpetuò pensitationum prærogatiua nexuerunt. PP. KARTH. ID. APR. POST CONSVLATVM SYAGRII ET EVCHERII.

Pertinet hæc lex ad fundos rei priuatæ principis, qui plerunque in alios iure perpetuo transferuntur, & præter annonarias functiones etiam aurariam pensitant, ex qua nihil vnquam demitur quacunque ex causa. Priuilegium autem hoc habent, quod hac lege confirmatur, vt ne vlla alia munera agnoscant sordida vel extraordinaria, etiam si ea ceteris indicantur. Nec enim sunt pari conditione ac ceteri, cùm plus etiam canonis titulo inferant quàm ceteri. l. 2. ꝭ. de fun. pat. l. 2. ꝭ. de col. fun. pat. & tit. de priuil. dom. Aug. nempe taxatas perpetuò pensiones aurarias, à quibus ceteri immunes sunt. Pro *adiectis*, malim, *abiectis*, id est, sordidis, vt in Codice Theodosij. l. pen. ꝭ. C

XI. IIDEM AAA. AD SYAGRIVM. Eos qui cum honore comitum nomine magistrorum memoriæ præfuere, vel epistolis, vel libellis, item eos, qui ibidem peragendis signandisq; responsis nostrę mansuetudini obsecundant, omnium ciuilium munerum fieri iubemus exsortes. Igitur qui ex eo gradu palatio nostro abscesserint, adesse sibi competentia priuilegia glorientur. qui verò superioribus dignitatibus creuerint, nihilominus eius loci priuilegia præstò sibi fuisse lætentur. LECTA III. KAL. SEPT. CAPVÆ ANTONIO ET SYAGRIO COSS. D

E

Magistri scriniorum & memoriales, de quibus suis titulis libro XII. tractaturi sumus, excusationem habent ciuilium, id est, personalium munerum, non patrimonialium, nisi extraordinaria sint vel sordida. idemq; datur exmagistris & exproximis, etiam si ampliorem dignitatem consequantur, vt si senatores fiant, aurum glebale non conferant. l. 1. ꝭ. de mag. scr. l. 1. & 2. ꝭ. de priu. eorum qui in sac. pal.

XII. IIDEM AAA. AD HYPATIVM PP. Maximarum culmina dignitatum, consistoriani quoque comites, notarij etiam nostri, & cubicularij omnes, atque excubiculariis ab omnibus sordidis muneribus vindicentur. ceteros autem palatina vel militari intra palatium prærogatiua munitos, ita demum priuilegium simile contineat, si prioribus statutis se ad huiusmodi exceptionem docuerint pertinere: vt non singulis indulta personis, sed in commune dignitati vel corpori huiusmodi beneficia doceantur fuisse concessa: circa Rhetores atque Grammaticos eruditionis vtriusque vetusto more durante. Sordidorum verò munerum talis exceptio sit, vt patrimoniis dignitatum superius digestarum nec conficiendi pollinis cura mandetur: aut panis F G

excoct

Pollis, Pollinis, ut Charisio placet. sive Pollen Pollinis, ut Caesari et Probo, flos est farinae. Unde Pollinctores qui in funeribus [illegible] panes et polline comparabant, precio non [illegible]. [illegible] Alciatum. [illegible] Pollinctorem a pollinciendo i. mortuos curando [illegible].

A excoctio, aut obsequium pistrini, nec parauaredorum huiusmodi viris, aut parangariarum præbitio mandetur: exceptis his, quibus ex more Rheticus limes includitur, vel expeditionis Illyricæ pro necessitate vel tempore vtilitas adiuuatur. operarum quoque artificum diuersorum, excoquendæ etiam calcis obsequia nulla de talibus adiumenta poscantur. materiam lignorum atque tabulata exceptorum virorum patrimonia non præbeant: carbonis quoque, nisi eum quem moneta solen-
B niter vel fabricatio secundum veterem morem poscit armorum, ab huiusmodi viris præbitio desistat. publicis vel sacris ædibus construendis atq; reparandis, capituli atq; temonis necessitas nulla mandetur. legatis atq; allectis sumptus possessio huiusmodi priuilegiis munita non conferat. hoc tamen his patrimoniis prosit, quæ dignitatem proprio videntur nomine possidere. eos etiam qui simili honore functi sunt, generali prærogatiua à præbitione sordidorum munerum vindicamus. DAT.
C V. ID. DEC. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Culmina.] illustres senatores. l. vlt. hoc tit. De Comitibus consistorianis & iis qui sequuntur, lib. XII. commodius tractabitur. Palatina.] veluti apparitores comitum rerum priuatarum. Militari.] veluti agentes in rebus siue magisteriani. Eruditionis vtriusque.] Græcæ & Latinæ, qui etiam à sordidis muneribus excusantur. Superius digestarum.] illustrium, comitum consistorij, notariorum, cubiculariorum. Pollinis cura.] ne fiant γυρινοὶ ἀρτοκόποι. tria paneficij onera sordida facit. Panis.] popularis vel militaris vel palatini. Obsequium pistrini.] quod Græci interpretantur προσετοιμάζειν τοῖς ἀρτοκόποις τυχὸν ἀλήθειν, id est, molere. Parauaredorum.] De parauaredis & parangariis dicetur tit. de cur. pub. Nihil verò hîc de veredis & angariis dicitur,
D à quibus tamen excusandi esse videntur. arg. l. 3. ꝫ. de silent. & l. 2. ꝫ. de præp. sac. cub. & sanè eorum munerum promiscua conditio est. & paulò pòst nominatim excipit operas. Excipiuntur autem hac lege parauaredi & parangariæ quæ intra Rheticum limitem præbendæ sunt, vt in l. vlt. C. Th. de colla. fun. pat. onera Rhetica. Augustinus 18. de ciuitate Dei. c. 18. *Annonam inter alia iumenta baiulasse militibus, quæ dicitur Retica, quoniam ad Retias* (sic legendum ex vet.) *deportatur*. Excipiuntur etiam onera Illyricana, vt in l. 1. ꝫ. tit. prox. Vel tempore.] tempore solemni vt in d. l. 1. Operarum.] malo, *Operarum atque artificum*, vt in l. 15. & 18. C. Th. de ext. mun. Sensus est, exceptas dignitates, operas atque artifices non conferre, excoquendæ calcis onera non sustinere. Materiam.] Rectè in Cod. Th. *materiam, lignum.* diuersa enim hæc sunt. l. ligni. D. de leg. 3. Ligna præbentur lauacris publicis, Materiæ operibus. Vel fabricatio.] Vegetius lib. 4. c. 8. *Ad arma facienda ferrum vtriusque
E temperaturæ & carbones seruantur in conditis.* Superiores ergo dignitates non nisi monetariis & fabricensibus carbones præbent. Capituli.] Capituli atque temonis necessitas. Dicitur & functio & onus & iniuria & cura & obsequium. l. 2. ꝫ. de priuil. eo. qui in sac. pal. l. 4. ꝫ. de prox. sac. scr. l. 1. ꝫ. de palat. sac. larg. l. 14. & 18. C. Th. de ext. mun. & est patrimoniale munus, vt ex hac lege constat, quæ onera tantùm patrimonialia recenset. Capitulum Græci interpretantur κεφαλικὰς συντελείας, de quo ac de temone plenius alio loco infrà. Allectis.] τοῖς ὑπὸ βασιλέως καλουμένοις Allecti igitur sunt qui euocantur à principe publici negotij causa. Legati qui mittuntur ad principem. Aliter allecti susceptorum genus est. l. 11. 12. 13. C. Th. de suscep. Sidonius lib. 5. Epist. *Inuident arcariis pondera, mensuras allectis.* Anianus ad l. 1. C. Th. de epis. & cle. *Clericos nec exactores nec allectos facere.* Aliter in l. 1. ꝫ. de præp. lab. Possessio huiusmodi.] patrimonium illustrium & spectabilium comitum primi
F ordinis, & notariorum & ceterorum. Proprio videntur nomine.] Rectè proprio nomine, vt intelligamus vxorum patrimoniis hæc priuilegia non dari. vxores enim non proprio, sed mariti nomine possident dignitatem. Functi sunt.] ante hanc Constitutionem. *simili*, eodem.

XIII. IIDEM AAA. ET ARCADIVS A. AD NEOTHERIVM PP. Sordidorum munerum excusatio delata personis ad heredem successorem ve transire non potest. neque enim potest esse perpetuum, quod non rebus, sed personis contemplatione dignitatis at-
G que militiæ indulsisse nos constat. DAT. XVIII. KAL. MAI MED. ARC. A. I. ET BAVTONE COSS.

Priuilegia concessa dignitatibus non transeunt ad successores. licet enim earum patrimoniis concedantur, personis tamen ipsa cohærent non patrimoniis. Quod Accursius notat ea ad suos here-

M des

des transire, defendi potest non legibus quas citat, sed l.1.& 2.῀j.de priu.eo.qui in sac.pal.mil. Priuilegium item concessum certæ dignitatis certive corporis homini, non extenditur ad eos omnes qui eadem dignitate præditi, vel ex eodem corpore sunt.l.prox.S. A

XIIII. IMPPP. VALENTINIANVS THEOD. ET ARCAD. AAA. TATIANO PP. OR. Eam legem, quam de extraordinariis sordidisque muneribus expressis vocabulis functionum, & insignibus dignitatum sine vlla ambage præscripsimus: ita circa eos, in quos nostra munera redundarunt, esse præcipimus seruandam, vt iisdem beneficiis, non quandiu militauerint, sed quandiu vixerint, perfruantur. B DAT. XI. KAL. APR. MED. TATIANO ET SYMMACHO COSS.

Confirmat l.18.C.Th.de ext.mun. Illæ autem dignitates ex ea lege, & l.15.eod.tit.non vindicantur ab extraordinariis, sed à sordidis muneribus tantùm eadem lege comprehensis. Ceterùm partem eam de extraordinariis omisit Tribonianus in l.12.S. hoc tit.quod extraordinariorum etiam excusatio data esset postea.l.vlt.hoc tit. Non quandiu.] Hoc fuit omissum in d.l.18.non in l.15. C C.Th.siue l.12.hoc tit.Ergo dum ait, *Eam legem*, non 15.sed 18.intelligit.

XV. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MESSIANO COM. R. P. Euidenter atque absolutè iubemus, ne fundi ad patrimonium nostrum pertinentes, seu conductionis titulo, seu perpetuo iure teneantur, aliquid præter ordinem superindicti vel pretij nomine, vel de sordidis quibuscunque muneribus agnoscant. Nam & hoc à diuis principibus impetratum est, & à nostra serenitate reparatum. Quisquis igitur iudicum contrà fecerit, quinque pondo auri de facultatibus D suis, alia de officiis suis, totidem & de curialibus, qui exsequi malè iussa festinant, nouerit eruenda. DAT. XVII. KAL. IVL. MED. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Conductionis.] temporalis. Perpetuo autem iure, id est, emphyteutico, vt Græci interpretantur. Sic in l.3.῀j.de fun.rei pri. Præter ordinem.] extra ordinem. In l.10.S. præter canonem, & Græci hoc loco, ὑπὲρ τὸν κανόνα. Pretij. Græci legunt *petiti*. In Cod.Theodosiano est vtrumque, pretij petiti. E Sensus hic est, vt ne quid pretij nomine ab eis quibus iure perpetuo ex liberalitate principis fundi patrimoniales concessi sunt, exigatur.l. possessores.῀j.de fun.pat. Impetratum.] αἰτηθὲν.

XVI. IIDEM AA. ET THEOD. A. MELITIO PP. Ab illustribus personis sordida munera & extraordinariæ necessitatis damna remouemus. DAT. XV. KAL. MAR. RAV. DD. NN. HONORIO VIIII. ET THEOD. V. AA. COSS. F

L.12. illustres vindicantur à sordidis muneribus, Hac etiam ab extraordinariis.

De quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare. Tit. 48.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. HERCVLIO PP. ILLYRICI. Comparationi transuectionique specierum vniuersi sine vllo priuilegio coartentur ad necessitates Illyricianas. G nam in his duntaxat titulis nullum sub quopiam cessare priuilegij velament

A lamento censemus: sed sub hac conditione, cùm tempus exegerit, huiusmodi collationi succumbant, vt non tantùm requiratur idoneus, verùm vniuersi pro portione suæ possessionis iugationisque ad hæc munia coartentur, & à summis sarcina ad infimos vsque decurrat. DAT. III. ID. APR. CP. BASSO ET PHILIPPO COSS.

Neminem à comparatione & transuectione specierum, quæ militibus Illyricanis conferuntur
B tempore solemni excusari. Comparatio est quod συνώνητον diximus in tit. vt nem. lic. in coëmp. nam & Græci ita vertunt. Εἰς συνωνὴν εἰδῶν καὶ εἰς παραπομπήν. Transuectionis autem verbo intelliguntur angariæ, parangariæ, parauere di. l. 12. §. tit. prox. Patrimonij onera hæc sunt.

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. AD TAVRVM PP. Cùm ad felicissimam expeditionem numinis nostri omniũ prouincialium per loca, quà iter arripimus, debeant nobis solita ministeria exhiberi: neminem penitus ab angariis, vel parangariis, vel plau-
C stris, vel quolibet munere excusari præcipimus: sed omnes, siue ad diuinam nostram domum, siue ad venerabilis augustæ, vel ad sacrosanctas ecclesias, vel quaslibet illustres domos pertinent, nec lege pragmatica, nec diuina adnotatione, sacróve oraculo excusatos, indictionibus magnificæ tuæ sedis tempore nostræ expeditionis obedire decernimus. DAT. XIII. KAL. MAR. CP. VALENTINIANO A. VI. ET NONIO COSS.

D Neminem expeditionis tempore excusari ab angariis, parangariis, plaustris. Putem & à coëmptione tum neminem excusari, ne domum quidem Augusti vel Augustæ ex No. Tiberij de diuinis domibus. §. vlt. & hoc est quod ait hoc loco, *vel quolibet munere*, puta coëmptione. Repetita est pars huius legis in tit. de sac. eccl. §.

III. IMP. LEO A. * Hac prouidentissima lege statuimus, omni excusatione cessante, nullaque persona vel dignitate penitus excepta, in quibuscunque locis administrationi sublimitatis tuæ commissis opus
E exegerit murorum constructionem, seu comparationem frumenti, aliarumque specierum sine vllo impedimento, prout commodum atque necessarium magnitudo tua prospexerit, fieri.

Comparationis verbo hoc etiam loco συνώνητον significatur. inde Græci rectè, ἢ συνωνῆς ἢ ἄλλων εἰδῶν.

F *Qui ætate se excusant.* *Tit. 49.*

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. SEVERINO ET ALIIS. Cùm vos adfirmetis liberalibus studiis operam dare, maximè circa iuris professionem, consistendo in ciuitate Berytiorum prouinciæ Phœnicæ, prouidendo vtilitati publicæ & spei vestræ, decernimus, vt singuli vsque ad vicesimum quintum annum ætatis suæ studiis non auocentur.

G Minores XXV. annis in curiam conscribi non possunt. l. non tantùm. D. de decur. & ex lege Pompeia quæ Bithynis, auctore Plinio, minores XXX. Sed neque ad munera ciuilia vel honores admittuntur. l. ad Remp. D. de mun. & hon. l. 2. §. 1. D. de vac. mun. nisi ex causa, vt si vrgeat necessitas penuriæ hominum. l. 2. hoc tit. l. 1. §. qui & adu. quos in int. rest. & beneficio liberorum. l. 2. D. de minor. & beneficio principis, quod plerumque non est sine vtilitate, cùm sit aliquando melius, vt Pli-

nius ait, honestorum hominum liberos, quàm è plebe in curiam admitti. Valet & hac in re longa A
consuetudo nonnihil. d. l. non tantùm in fi. Sed an minores xxv. annis iudices fieri possint quæritur? Et probo quod scriptum VII. βασιλικῶν tit. v. non posse. nec obstat l. cum lege. D. de rec. qui arb. rec. quæ non ita definit minorem xxv. annis iudicare posse, sed si euenerit vt minor xxv. annis iudex editus vel electus sit consensu partium, vel datus, vel si quacunque alia ratione id acciderit, ex lege Iulia Iudiciaria eum, si fuerit intra annum xx. iudicare non cogi. Item non obstat l. quidam. D. de re iud. quæ id etiam generaliter nō definit, sed si fortè aliqua ex causa euenerit vt minor iudicet, tuendam eius sententiam esse, modò si plena pubertate fuerit, quæ ætas decurionibus etiam definita est l. 19. C. Th. de decur. Item non obstat l. cùm prætor. D. de iudic. quæ solum impuberem iudicare vetat. nam impubes planè prohibetur iudex esse. Pubes iudex esse potest ex consensu partium, sed excusatur si minor sit annis xx. & ita impubes testis esse vetatur. l. 3. §. lege. D. de testib. minor xx. annis excusatur. l. in testimonium. D. eod. Constituitur autem hac lege prima, vt minores xxv. annis ab studio iuris ciuilis ob publica munera non auocentur. quod meritò constitutum est. nam & si studiis dediti non sint, vix minores xxv. annis ad munera ciuilia admitti iam antè demonstrauimus. Berytiorum.] Hanc ciuitatem Iustinianus nutricem legum appellat. B

II. IIDEM AA. ET CC. THEODORO. Cùm filios tuos patria potestate liberatos, adhuc minores legitima ætate esse dicas: meritò postulas, vt liberalibus studiis nō auocentur. Et ideo muneribus personalibus, quæ ad patrimonium non pertinent, non adstringentur, si ciuium inopia non est. C

Filios patria potestate liberatos ponit ex facto, non quòd idem non sit si in potestate fuerint. Et superior quidem Constitutio est de studiis iuris ciuilis, hæc de liberalibus & ingenuis, veluti Rhetorices, Musices, Grammatices, Geometriæ, à quibus etiam minores xxv. annis non auocantur ob ciuilia munera, nisi sit penuria ciuium.

III. IIDEM AA. ET CC. PLAVTIANO. Manifesti iuris est, maiores quinquagintaquinque annis inuitos ad munera personalia vocari non posse. cùm itaque septuagenario maiorem te esse profitearis, si à nominatione facta appellationis auxilium interposuisti, tueri te notione præsidis prouinciæ potes concesso iure. D

Puto pro LV. vel vt est in libris βασιλικῶν L. licet Eustathius LV. libr. de temporibus legendum LXX. quod verba sequentia indicant. cum itaque septuagenario, atque ita in libris scriptis adnotatum inueni. Aetas enim LV. excusat à decurionatu l. 2. §. vlt. l. non tantùm. D. de decur. non à muneribus ciuilibus, sed LXX. l. 3. D. de iu. immu. l. 3. §. quamuis. §. cura. D. de mun. & hon. l. 2. §. numerus. D. de vac. mun. l. si vltra. §. de decur. nec sufficiunt LXV. & tres liberi, quoniam vtraque species excusationis imperfecta est, cùm vel LXX. anni vel V. liberi exigantur. l. 1. §. vlt. D. de vac. mun. l. 1. §. qui num. tut. se exc. Olim in vrbe LX. sufficiebant. Plinius IIII. epist. *Extrema tempora nobis impertire debemus vt ipsæ leges monent, quæ maiorem annis LX. otio reddunt.* Varro III. de vita P. Romani. *Cùm in quintum gradum peruenerant atque habebant LX. annos, tum deniquе erant à publicis negotiis liberi atque otiosi.* ideo in prouerbium quidam putant venisse, vt diceretur, sexagenarios de ponte deiici oportere, id est, quòd suffragium non ferant. E

Sexagenarios de ponte deiici cur dictum F

Qui morbo. Tit. 50.

I. IMP. GORDIANVS A. * Si ea cæcitate pater tuus oppressus est, vt vtriusque oculi aciem prorsus amiserit, leuamentum personalium munerum sentiet.

Cæcitas morbus est qui excusat à personalibus muneribus. G

II. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. * Cùm articulari morbo debilitatum te esse dicas: iuxta iuris publici auctoritatem à personalibus muneribus vacationem habebis.

cum antea esset auriculari. Alciatus restituit. Articulari

Morb

A Morbus articularis excuſat à muneribus perſonalibus. Podagricus non item.l. prox. ĵ.l. 13. S. de decur. Vehementior longiorque eſt articularis morbus, quàm podagricus.

III. IIDEM AA. ET CC. CELÆ. Podagræ quidem valetudo nec ad perſonalium munerum excuſationem prodeſt. verùm cùm ita te valetudine pedum afflictum dicas, vt rebus propriis interceſſum commodare non poſſis: rector prouinciæ, ſi allegationibus tuis fidem adeſſe B perſpexerit, ad perſonalia munera te vocari non patietur.

Podagræ valetudo & pedum valetudo idem, & hæc ſententia, podagram non excuſare à corporalibus muneribus, niſi talis ſit, vt propter eam ne ſuis quidem negotiis intereſſe poſsit.

IIII. IIDEM AA. ET CC. REGINO. Caſus corporis patris munerum perſonalium filio iure non præſtat excuſationem.

Morbus aut debilitas patris filio non dat excuſationem perſonalium munerum.

C

De iis qui numero liberorum vel paupertate excuſationem meruerunt. Tit. 51.

I. IMP. ALEXANDER A. * Numerus liberorum ab oneribus non excuſat.

Intelligatur numerus quinque liberorum, vt in l. 2. §. numerus. D. de vac. mun. & pro *Oneribus*, D ſubſtituatur *Honoribus* ex eadem lege & veteribus & Græcis. Ab oneribus numerus quinque liberorum excuſat, & interdũ tres liberi. l. 1. ĵ. de legation. vt & apud Laconas teſte Aeliano VI. var. Hiſt. numerus trium excuſat ἀπὸ τῆς φρουρᾶς: numerus quinque ab omnibus. Sed & quinque numerus non excuſat ab oneribus quæ honoribus cohærent. d. l. 2. At numerus XVI. pleniſſimam excuſationem tribuit. l. 24. S. de decur. l. ſemper. §. demonſtratur. D. de iu. immu. vbi notandum quod ait variè nec abſciſè definitum fuiſſe numerum liberorum.

II. IMP. PHILIPPVS A. ET PHILIPPVS CÆS. SEVERO. Filium ab hoſtibus captum, ac necdum reuerſum, ad excuſatio-E nem munerum perſonalium patri proficere non poſſe magis placuit.

Vt filius defunctus, ita captus ab hoſtibus necdum poſtliminio reuerſus patri non prodeſt ad excuſationem munerum perſonalium, quia & incolumem & ciuem eſſe eum oportet.

III. IDEM A. * Nepotes in locum parentum ſuccedentes vice eorum prodeſſe conſueuerunt. ideóque ſi quinque numerus liberorum ex amiſſorum filiorum nepotibus ſuppletur, à muneribus perſonalibus F is, quem patrem tuum eſſe dicis, iuxta conſtituta excuſatur.

Nepotes ex filio defuncto eius locum ſupplent auo, & licet plures ſint, vnius loco habentur habita ſtirpis ratione, vt fit in hereditatibus & bonorum poſſeſſionibus ab inteſtato, & in bon. poſſeſſione contra tabulas. Nepotes ex filia defuncta, auo non proſunt. quia aui familiam non ſequuntur.

IIII. IMP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. * Cùm facultates tuas omnes in filium tuum contuliſſe te, nec quidquam habere proponas, reſpectu eius patrimonij, quod tuum eſſe deſiit, mune-G ribus ciuilibus non adſtringeris.

Non ſunt adſtricti ciuilibus muneribus qui omne ſuum patrimonium in filium emancipatum contulerunt donationis cauſa. quod iure ante conſtitutionem Iuſtiniani non fiebat, niſi rebus ſingulis nominatim deſignatis, cùm tamen in venditione bonorum omnium ſecus eſſet, quæ de re ex

Codice Hermogeniano duas habemus Diocletiani Constitutiones. Strictius semper donationes habitæ sunt.& meritò.Hoc igitur hæc lex ostendit,paupertatem excusare à muneribus ciuilibus. A

V. IIDEM AA. ET CC. * De personalibus muneribus, quæ fœminis pro sexus conditione indicuntur, exemplo marium quinque superstitum numero liberorum eas excusari, diui parentes nostri constituerunt.

Mulieres personalia quædam munera subire coguntur.l.1.ȷ̃.de mul. in quo lo. Sed excusantur numero quinque liberorum. B

VI. IMP. CONSTANTINVS A. DALMATIO. Eos qui cuiuscunque sexus liberos quinque habent,impetrata semel vacatione potiri conuenit: ita vt si in hoc numero ætatis legitimæ filius inueniatur, obeundis statim pro suo patre muneribus applicetur: patribus, qui filios vel filias quinque habuerint, promissa legibus immunitate seruanda. Quòd si quis propter censum tenuiorem vacationem meruerit,atque hoc probauerit, beneficio potiatur, nec propter rerum angustias ad personalia vocetur obsequia. DAT. XIIII. KAL. FEB. SIRMIO CRISPO III. ET CONSTANTINO II. COSS. C

Notandum ex hac lege vacationem promitti legibus, impetrari à principe. Numerum quinque liberorum excusare à muneribus ciuilibus, & pro patre filios maiores XXV. ea subire. Paupertatem quoq; extremam idem præstare.l.paupertas. D.de exc.mun.l.cura.§.inopes.D.de mun.& hon. Si propter.] Si cùm non possunt patrimonio, corpori indicantur obsequia. & ad hunc etiam modum in l.4.hæc verba accipienda sunt, *Respectu patrimonij*. nec enim de patrimonialibus sed de personalibus mun eribus loquitur. D

De professoribus & medicis. *Tit. 52.*

I. IMP. ANTONINVS. A. * Cùm te medicum legionis secundæ adiutricis esse dicas, munera ciuilia,quandiu reipublicæ causa abfueris, suscipere non cogeris. Cùm autem abesse desieris, post finitam eo iure vacationem, si in eorum numero es,qui ad beneficia medicis concessa pertinent, ea immunitate vteris. E

Medici militum Reip.causa absunt.l.inter eos.§.vlt. D. ex quib. caus. ma.& quamdiu absunt, & post annum quam abesse desierint,immunitatem habent. postea verò ita demum, si ex statutorum numero sint. Extat inter Græcas epistolas Iuliani lex de medicis, quæ medicis vacationem tribuit curialium munerum,& eadem Latinè reddita extat in l.4.C.Th.de med.& profes. Secundæ adiutricis. Spartianus in Adriano. *Tribunus secundæ adiutricis legionis creatus*. Primæ fit mentio in l.vlt. ȷ̃.de cas.pec.l.vlt.ȷ̃.de app.præf.præ.vtraque fuit in Pannonia inferiori,vna à Galba,altera à Vespasiano,vt Dio scribit LV. F

II. IMP. GORDIANVS A. * Grammaticos seu oratores decreto ordinis probatos,si non se vtiles studentibus præbeant, denuo ab eodem ordine reprobari posse,incognitum non est.

Grammatici & rhetores decreto probati & immunes facti,contrario decreto ex causa improbari possunt. v. sup. pag. 76. in pr.

III. IMP. PHILIPPVS A. * Poëtæ nulla immunitatis prærogatiua iuuantur. G

Poëtæ immunitatem non habent,non quòd non sint ea dignissimi,sed quia lex deficit.

IIII. IMPP.

A IIII. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. *. Oratione diui Pij liberalium studiorum professores, non etiam calculatores continentur.

Intelligit, ni fallor, epistolam D. Pij ad cõmune Asiæ, de qua in l. ἐὰν δύο. D. de exc. tut. quia grammatici, rhetores, medici, philosophi continentur: non calculatores, qui ψηφισαὶ & διαψηφισαὶ vocãtur, vt ait l. σπαάδοντα. D. eod. tit. τουτέστιν οἱ ψηφίζειν ὑμᾶς ἐκδιδάσκοντες, vt scriptum est LIII. βασιλικῶν.

B V. IIDEM AA. ET CC. FINIDEMO. Nec intra numerum præstitutum ordine inuito medicos immunitatem habere sæpe constitutum est, cùm oporteat eis decreto decurionum immunitatem tribui.

Duo exigimus vt medicis competat immunitas, vt sint intra statutum numerum, & vt decreto ordinis probati sint. idemq; in professoribus dicendum est. Numerum definiuit epistola D. Pij, qui in vrbibus Roma & Constantinopoli non idem est.

C VI. IMP. CONSTANTINVS A. AD VOLVSIANVM. Medicos & maximè archiatros, vel ex archiatris, grammaticos, & professores alios literarum, & doctores legum vnà cum vxoribus & filiis, necnon & rebus, quas in ciuitatibus suis possident, ab omni functione & ab omnibus muneribus ciuilibus vel publicis immunes esse præcipimus: & neque in prouinciis hospites recipere, nec vllo fungi munere, nec ad iudicium deduci vel exhiberi vel iniuriam pati: vt si quis eos vexauerit, pœna arbitrio iudicis plectatur. mercedes etiam eorum & salaria reddi iubemus, D quò facilius liberalibus studiis & memoratis artibus multos instituant. PP. KAL. AVG. SIRMIO CRISPO ET CONSTANTINO COSS.

Archiatri sunt qui in comitatu principis medendi cura funguntur, vt omnium optimè probat l. 2. §. quib. non obij. lon. temp. præs. si modò ex vet. libris ita eius legis inscriptio restituatur, IMPP. DIOCL. ET MAX. AA. ET CC. AVRELIO ARCHIATRO. Ex archiatris sunt qui dimissi sunt è palatio siue comitatu. His adduntur grammatici, & professores alij liberalium literarum & doctores. Græci non agnoscunt, legũ, qui sic vertunt, καὶ οἱ παιδευταὶ καὶ οἱ ἄλλοι διδάσκαλοι τῶν γραμμάτων. quod placet. nam & in l. prox. *Magistros, inquit, studiorum doctorésque.* Hi vacationem persona- E lium munerum habent, & patrimonialium sordidorum, l. maximarum. §. de exc. mun. & metatorum. l. archiatros. j. de meta. l. vlt. §. vlt. D. de mun. & hon. l. ab his. §. angariarum. D. de vac. mun. Et in ius vocari vel exhiberi non possunt, sed per procuratores causas suas agunt. Grauissima pœna in eum proposita fuit, qui iniuriam illis inferret. l. 1. C. Th. de med. & profes. quam Tribonianus mutauit in arbitrariam. itaque nihil hac in parte illi præcipuum habent. nam & cuilibet illata iniuria arbitrio iudicis coërcetur. Filiis.] excipiuntur filij professorũ, qui ex curiali stirpe descendũt. l. 35. §. de decur.

Archiatri

VII. IMP. IVLIANVS A. Magistros studiorum doctoresq; excellere oportet moribus primùm, deinde facundia: sed quia singulis ciui- F tatibus adesse ipse non possum: iubeo, quisquis docere vult, non repentè nec temere prosiliat ad hoc munus, sed iudicio ordinis probatus, decretum curialium mereatur, optimorum consensu conspirante. DAT. XV. KAL. IVL. ACCEP. IIII. KAL. AVG. SPOLETIO MAMERTINO ET NEVITTA COSS.

Vt magistri decreto ordinis cõstituantur qui bonis moribus præditi sint. Rectissimè Iustinianus prius animas & postea linguas eruditas fieri oportere.

G VIII. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD PROBVM PP. Reddatur vnusquisque patriæ suæ, qui habitum philosophiæ indebitè & insolenter vsurpare cognoscitur: exceptis his qui à probatissimis approbati, ab hac debent collusione secerni. turpe enim est

vt pat

vt patriæ functiones ferre non poſſit, qui etiam fortunæ vim ſe ferre pro- A
fitetur. DAT. XIIII. KAL. FEB. SIRMIO VALENTINIANO
N. P. ET VICTORE COSS.

Philoſophi vacationem non habent. nec Phauorinus ea de re auſus eſt agere apud Adrianum vt Dio ſcribit. Excipiuntur illi qui decreto ordinis approbati ſunt. Pro *Colluſione*, legendum, *Colluuione*, id eſt, fece philoſophorum, quos πωγωνοτροφίαι & τριβωνοφορίαι ſolæ philoſophos non faciunt.

VIIII. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. AD PRÆTEXTATVM
P. V. Archiatri ſcientes annonaria ſibi commoda à populi commodis B
miniſtrari, honeſtè obſequi tenuioribus malint, quàm turpiter ſeruire di-
uitibus. quos tantum ea patimur accipere, quæ ſani offerũt pro obſequiis,
non ea quæ periclitantes pro ſalute promittunt. DAT. III. KAL. FEB.
TREV. VALENTINIANO ET VALENTE III. AA. COSS.

Pertinet hæc lex ad archiatros vrbium regiarum, in quibus & comitatus conſiſtit, vt pauperibus & diuitibus pariter obſequantur, & accipiant iure licito quod qui è morbis euaſere obtulerint, non C
cum ægrotis paciſcantur. quæ pactio nec iure valet nec iuriiurando Hippocratis congruit. l. 3. D. de ext. cog.

X. IIDEM AAA. AD OLYBRIVM P. V. Si quis in Archiatri
defuncti locum promotionis meritis aggregandus eſt, non antè eorum
particeps fiat quàm primis, qui in ordine reperientur, ſeptem vel amplius
iudicantibus idoneus adprobetur. Ita tamen vt quicunque fuerit admiſ-
ſus, non in priorum numerum ſtatim veniat, ſed eum ordinem cõſequa- D
tur, qui ceteris ad priora ſubuectis vltimus poterit inueniri. DAT. VI.
ID. MAR. VALENTINIANO ET VALENTE III. AA. COSS.

In archiatri defuncti locum qui ſubſtituitur probandus eſt ante omnia iudicio ſeptem, vel eò amplius primorum eius ordinis atque collegij. Vt autem vltimus quiſq; probatus fuerit, ita & vltimum in eo ordine gradũ obtinebit, nec ſibi eum quem defunctus habuit, vindicabit. quod & ſi quis loco ſuo alteri ceſſerit, cur non ita pleriq; hodie cenſeant, miror. De hac autẽ lege Symmachus in epiſtolis. *Inter alia*, inquit, *quæ bonum publicum cõtulit, etiam medendi profeſſoribus dedit ordinem ſucceſſionis, ſi locum quempiam decedentis fortuna nudaſſet.* qua lege cautum eſt, vt primi artis eiuſdem de nouorum ſciẽtia iudicarent. Statim.] non ſtatim, ſed paulatim prioribus decedentibus. E

XI. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. MONACHIO
PP. Grammaticos, oratores, atq; philoſophiæ præceptores, necnon etiã
medicos, præter hæc, quæ retro latarum ſanctionum auctoritate cõſecu-
ti ſunt priuilegia immunitateſq;, frui hac prærogatiua pręcipimus: vt vni-
uerſi qui in ſacro palatio inter Archiatros militarunt, cùm comitiuã pri-
mi ordinis vel ſecundi adepti fuerint, aut maioris gradũ dignitatis aſcen- F
derint: nulla municipali, nulla curialium conuentione vexentur, ſeu inde-
pta adminiſtratione, ſeu accepta teſtimoniali meruerint miſſionem: ſint
ab omni functione omnibuſq; muneribus publicis immunes, nec eorũ
domus vbicunque poſitæ militem ſeu iudicem ſuſcipiant hoſpitandum,
quæ omnia in filiis etiam eorum & coniugibus illibata præcipimus cu-
ſtodiri. hæc autem & profeſſoribus memoratis eorumq; liberis deferen-
da mandamus. DAT. PRID. KAL. DEC. CP. CONSTANTIO G
ET CONSTANTE COSS.

Addiderant Imperatores in hac lege, *Nulla ſenatoria vel glebali collatione*. l. 16. C. Th. eo. tit. Sed hæc verba detraxit Tribonianus, quòd iam ſenatoria & glebalis collatio ſublata eſſet. l. 2. j. de prætor. neque animaduertit iis verbis detractis, falſum reddi quod initio Impp. edicunt, præter ea quæ à retro

A à retro principibus medicis & professoribus priuilegia data sunt, noua quædam se eis hac Constitutione deferre. nam quæ retinuit Tribonianus in hac lege, ea tribuuntur in l.6.§. Et id duntaxat hac Constitutione Impp. introduxerant nouè, vt quemadmodum comitibus & archiatris remissa fuerat senatoria collatio l. 2. & 15. C.Th. eod. tit. ita & liberalium literarum professoribus eadem Comitiua ornatis remitteretur. Seu indepta.] Siue archiatri gesta administratione, siue accepta testimoniali non acta administratione cum honore Comitum dimissi sint. Testimoniales sunt missionis honorariæ epistolæ.d.l.15.l.pen.C.Th.de veteranis.& tit.de testim.exhib.& prot.l.vlt.C.Th. de honor.cod.l.156.C.Th.de decur. Vegetius 11. *Contubernalibus completis stipendijs per testimoniales ex more dimissis.* & hæc sunt instrumenta de quibus in l.si solemnibus. §. de fide instr. Epistolæ di-
B cuntur in l.1.ỹ. de vet.l. laudabile. l. restituendæ.§.de adu. diu. iud. l.45. C.Th. de decur. Si quid præterea est in hac lege, quod desideret diligentiam nostram, id XII. liber expediet.

Testimoniales epistolæ

De Athletis. Tit. 53.

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. HERMETI. Athletis ita demum, si per omnem ætatem certasse, coronis quoque non minus tribus certaminis sacri, in quibus vel semel
C Romæ, seu antiquæ Græciæ, meritò coronati, non æmulis corruptis ac redemptis, probentur: ciuilium munerum tribui solet vacatio.

quod in diuorum fieret hono rem. v. Alciatum qui plura de Athletis.

Athletæ pro præmio coronantur.l.spem.§.quæ res pig.obl.l.commodis.D.de re iud.l. ἐὰν δύο.§. athletæ. D. de exc.tut. Si ter vicerint & coronati fuerint, & in iis vicibus semel Romæ seu antiquæ Græciæ, ciuilium munerum immunitatem habent. Antiquam Græciam, magnam siue maiorem Græciam vocare videtur, id est, Italiam, vt Varro, dum ait, antiquam Græciam tauros vocasse ἰταλοὺς. Id etiam exigit vt meritò indipiscantur coronas, non corruptis æmulis, id est, antagonistis.

Græcia antiqua

D *De iis qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt.* Tit. 54.

I. IMP. ANTONINVS A.*. Ignominiæ causa sacramento liberati, honoribus abstinere debent: à muneribus autem ciuilibus excusati non sunt.

Triplex est missio, honesta, causaria, ignominiosa. Ignominiosa excludit honoribus, non excu-
E sat oneribus.l.3.ỹ.de re mil.

II. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. CARO. Cùm ob prouectæ ætatis senium sis dimissus, honestam missionem consecutum te esse ambigi non potest. habebis itaque à ciuilibus muneribus, necnon etiam honoribus vacationem: non tamen priuilegia ea quæ his competunt, qui pleno stipendiorum numero funguntur,
F vsurpare te ius permittit: quando non perfecto statuto militiæ tempore, nec omnibus stipendiis decursis, sacramento solutum te esse etiam ipse confitearis.

Causaria missio honesta est l. οἱ παλαι. D.de exc.tut.l.causaria.ỹ.de re mil. vt si quis ob prolixam ætatem sacramento soluatur, puta anno XLVI. vel L. quo plerumque finiebatur ætas militaris, qua ex causa dimisso immunitas datur, etiam si nondum emeritus sit. Cetera emeritorum priuilegia ei non dantur, in pœnis puta, vel in testamentis. Quod igitur ait l.3. de causaria missione, ad hanc missionis causam non pertinet. Et quod de LXX. annis tradit Accursius, consistere nequit, cùm &
G ignominioso ea ætas eandem immunitatem largiatur.

Accursius

III. IIDEM AA. ET CC.*. Veteranis ita demum honorum & munerum personalium vacatio iure conceditur, si post vicesimum an-

num militiæ, quam in legione vel vexillatione militauerint, honestam vel causariam missionem consecuti esse ostendantur. Vnde cùm te in cohorte militasse commemoras, intelligis superuacuò vacationem tibi velle flagitare.

Hæc lex ostendit pro iusto tempore militiæ xx. annos haberi, & l. veteranis. §. quan. pro. non est nec. quæ huius mentionem facit, & l. 1. §. de exc. vet. l. οἱ πάλαι. D. eod. tit. Tacitus lib. 1. *Tiberius edixit imparem oneri Remp. nisi xx. militiæ anno veterani dimitterentur. ita proximæ seditionis malè consulta, quibus xvi. stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum.* Sudas, βετεράνος παρὰ ῥωμαίοις ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας. ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἤτοι ἐδούλευον. In legione.] Pro *vexillatione*, Græci habent, *Numero*, vt in l. contra. ꝗ. de re mil. A legionibus separantur numeri; id est, vexillationes. At contrà à vexillationibus numeri, id est, legiones. l. 8. ꝗ. de erog. mil. an. Numerorum appellatio generalis esse videtur, quæ græci vocant τάγματα, apud Sozomenum lib. 1. c. 9. corruptè πράγματα. Hac verò lege his tantùm qui xx. annos in legione militauerint immunitas datur. non si in cohorte. Item in vexillatione. ergo non si in cuneo. quod pugnat cum Constantini l. 1. C. Th. de coh. prin. cor.

Quibus muneribus excusantur hi qui post impletam militiam vel aduocationem per prouincias suis commodis vacantes commorantur, & de priuilegijs eorum. Tit. 55.

Deest sub hoc titulo Constitutio Græca, cuius sententia iis verbis expressa est lib. LIIII. βασιλικῶν tit. 7.

1. Οἱ πληρώσαντες στρατείαν ἢ συνηγορίαν πρὸς τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῖς προνομίοις μήτε σιτωνίαν ἢ ἐλαιωνίαν ἢ ἐποψίαν ἔργων ἢ λογοθέσιον ἢ ἐκδικίαν ἢ πατρείαν ἢ λογιστείαν ἢ ἀγορανομίαν ποιείτωσαν ἀλλ' ἔνθα ἂν οἰκῆσαι βουληθῶσι μήτε ὑπαντᾶν ἀναγκαζέσθωσαν τοῖς ἄρχουσι περαιτέρω πυλῶν. μὴ δὲ εἰς συλλόγους ἀπόντες καλείσθωσαν μήτε ὀνομαζέσθωσαν ἢ ὀνομαζέτωσαν μήτε διαγραφὰς παρεχέτωσαν προφάσει συνηθειῶν ἢ θεωρητικῶν. ἐχέτωσαν δὲ καὶ μίαν οἰκίαν ἐλευθέραν μιτάτων τῶν ἐπιδημούντων στρατιωτῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς τόποις διατριβόντων, δηλονότι, τῶν ἐχόντων ἀξίας τινὰς, τὴν ἰδίαν ἀτέλειαν κεκτημένων. ἡ γὰρ διάταξις αὕτη προστίθησι ταῖς προτέραις εὐεργεσίαις καὶ οὐκ ἀφαιρεῖται ἐξ αὐτῶν. παρεχέτωσαν δὲ τὰ δημόσια καὶ τιμάτωσαν τοὺς ἄρχοντας καὶ τιμάσθωσαν παρ' αὐτῶν. ὁ δέ τι τῶν ἐν τῇ διατάξει παραβαίνων ἢ παραβαθῆναι συγχωρῶν πεντήκοντα λίτρας χρυσοῦ προστιμηθήσεται. Qui militiam vel aduocationem impleuerunt, præter ea priuilegia quæ iam adepti sunt, nec frumenti aut olei comparandi curam vel inspectionem operum, vel ratiocinium vel defensionē ciuitatis, vel patris ciuitatis munus, vel curationem Reip. vel curationem annonæ exerceant, sed & habitent vbi voluerint, nec præsidibus vltra portas occurrere cogantur, nec ad curias siue collegia vocentur inuiti, vel nominentur vel nominent, nec descriptiones præbeant consuetudinum vel spectaculorum nomine. Vnam quoque domum habeant liberam onere suscipiendorum militum superuenientium, iis qui in locis versantur dignitate aliqua præditis suam immunitatem obtinentibus. Hæc enim Constitutio priora beneficia auget non minuit. At fiscalia tamen præbeant & honorent præsides, ac vicissim honorentur ab eis. Qui hanc Constitutionem violarit aut violari permiserit, L. librarum auri multam sustineto.

Pro ἀπόντες, lego, ἄκοντες. Superior titulus est de iis qui non impleuerunt militiam, Hic de iis qui impleuerunt militiam vel aduocationem, & nominatim exprimuntur munera quorum vacatio

iure

A iure conceditur. quæ etiam non impleta aduocatione datur aduocatis illustrium vel spectabilium iudicum. l. 6. §. de adu. diu. iud. de qua diximus in l. pen. §. de discus. Fiscalia vocat solemnes indictiones. quæ sint q̃ infra de infamibus.

De conductoribus vectigalium fisci. Tit. 56.

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC.*. Non alios à muneribus & honoribus vacationem habere, quàm B qui mancipatum suo nomine vectigal à fisco conducunt, certum est. Quare eos qui ab his quædam exercenda accipiunt, nullis priuilegiis esse munitos haud dubij iuris est.

Sumptum videtur initium huius Constitutionis ex l. in honoribus. §. non alios. D. de vac. mun. in quo pro *præsentes*, lego, *per se*, δι' ἑαυτῶν LIIII. βασιλικῶν. Per se autem id est, quod suo nomine in hac Constitutione.

C

De libertinis. Tit. 57.

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. BVCILLO. Conditio libertinitatis de muneribus ciuilibus tribuere non potest excusationem, ne in ea quidem ciuitate, vbi domicilium libertinus habet.

Libertinus propter patronum non excusatur à muneribus ciuilibus. l. libertus in prin. D. ad municip. ne in ea quidem ciuitate in qua domicilium habet, id est, quòd conditio libertinitatis eum D obstringat muneribus patronalis patriæ, non ideo exuitur oneribus ciuitatis, in qua sedes posuit ac domicilium constituit.

De infamibus. Tit. 58.

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA.*. Infames personæ, licet nullis honoribus, qui integræ dignitatis hominibus deferri solent, vti possunt: curialium tamen vel ciuilium munerum va- E cationem non habent, sed solemnibus indictionibus ob tutelam publicam eos satisfacere necesse est.

Infamia à muneribus vacationem non tribuit. idem traditum fuit in l. 12. §. de decur. Quod ait, *Licet nullis honoribus* & cetera, hæc sumpserunt ex Constitutione Antonini. l. 3. ʒ. de re milit. Paulò post ea legendum, *sed & solemnibus indictionibus*: quibus verbis significantur munera patrimonialia, quæ tutelæ siue vtilitatis publicæ gratia indicuntur. l. 2. §. de mun. pat. Ergo nec à personalibus nec à patrimonialibus infamia vacationem præbet.

F

De reis postulatis. Tit 59.

I. IMP. ALEXANDER A.*. Reos criminis postulatos nouos honores appetere non debere, antequàm purgarent innocentiam suam, & à diuis parentibus nostris, & à me sæpe rescriptum est.

Rei delati nouos honores petere non possunt. l. reus. D. de mun. & hon. vt Catilina, auctore Salustio, repetundarum reus prohibitns est consulatum petere. pristinos interim retinent. l. libertus. G §. in quæstionibus. D. ad municip.

De iis qui in exilium dati vel ordine moti sunt. Tit. 60.

I. PARS EDICTI IMP. ANTONINI A. PP. ROMÆ V. ID.

 IVL.

IVL. DVOBVS ASPRIS COSS. Quibus posthac ordine suo, vel aduocationibus ad tempus interdicetur, post impletum temporis spatium non prorogabitur infamia. A

De hoc edicto agitur nominatim in l.3.D.de decur. In hac autem quæstione ius hoc est, ad tempus ordine motum vel relegatum vel in opus publicum datum ex crimine non famoso, post tempus honore vel officio pristino fungi posse, vt in specie l.falsi.D.ad l.Cor.de fal.in qua ob recitationem falsi ordine motum, infamem non censeri, & ideo post reditum in ordinem recipi illa verba indicant, *quoniam in Corneliam non incidit*, id est, quia non est damnatus iudicio publico ex lege Cornelia, quandoquidem ea tenentur qui fecerunt non qui recitarunt. Ad tempus verò ordine vel aduocationis officio motus vel relegatus, vel in opus publicum datus ex crimine famoso, siue hæc pœna ex lege fuerit, siue grauior lege cùm esset, eam ad eum modum iudex mitigarit, etiam post tempus infamis manet.l.5.D.de decur.l.6.§.ex quib.cau.inf.ir.l.4.§.ad tempus.D.de re milit. Sed si leuior cùm esset pœna ex lege, grauiorem iudex inflixerit, ad tempus relegando vel remouendo, licet crimen sit famosum, damnatione tamen eiusmodi non fit infamis, quòd quasi transigi videatur de infamia, & ideo post tempus recipit honorem & functiones pristinas.d.l.5.l.ordine.D.ad municip.l.in seruorum.§.vlt.D de pœnis.l.quid ergo.§.pœna.D.de iis qui not.inf.d.l.4.§.ad tempus.l.5.§.ex quib.cau.inf.irr.in qua pro, *relegatum, relegandum*: & pro *damnandum, damnatum*, legendum censeo. & ideo adiectum, *Si sententiam non excessisse probaueris*, quòd eorum qui sententiam excedunt, soleat augeri pœna. Et ita quidem ius est. Separatur iuris auctoritas à Constitutionibus sæpe. l.4.§.contra.D.de do.exc.l.falsa.D.de cond.& dem. Sanè hac in re Constitutiones iuris auctoritati refragantur & quidem variè. Adrianus relegatum post tempus inter infames non habuit. Pius aduocationis officio motum.l.Imp.D.de postul. quæ ex eodem est auctore & libro, quo l.5.D.de decur. & tamen pugnant inter se, nisi in vna ius exponi, in altera Cōstitutiones distinxeris. Seuerus & Antoninus ordine motum.l.3.§.ex quib.cau.inf.irr. Omnes indistinctè, siue leuius, siue grauius crimen fuerit. Tandem Antoninus Caracalla, cùm de re nondum liqueret satis, edicto proposito ita constituit, vt ordine vel aduocationibus moti ad tempus quocunque crimine, completo tempore non haberentur inter infames. d. l. 3. D. de decur. & ideo in hac parte edicti, *Posthac*, inquit: nimirum quia & si iam antè prodiissent Pij & Seueri & Antonini similes Constitutiones, nondum tamen contra ius id ita inualuerat indistinctè. Edictum non loquitur de relegatis. Ideoq; in relegatis distinctione vtemur.l.3.D.de decur. & ius sequemur, insuperhabito rescripto Adriani, quasi nec recepto nec probato Antonini edicto. B C D

II. IMP. GORDIANVS A.*. Ad tempus exulare decurio iussus, & impleto tempore regressus, pristinam quidem recipit dignitatem: ad nouos verò honores non admittitur, nisi tanto tempore his abstinuerit, quanto per fugam abfuit. E

Decurio relegatus ad tempus non redit in ordinem indistinctè, vt ostendimus suprà. Quo tamen casu redit in ordinem, nō statim etiam ad nouos honores admittetur, nisi tanto tempore post reditum in curia fuerit, quanto abfuit. l.ordine. D. ad municip. nam honores municipales ratione temporis, quo quis in curia fuerit, deferuntur. Fugam hoc loco accipit pro exilio. quod & in aliis auctoribus cùm græcis tum latinis frequentissimum est.

fuga pro exilio

De filiisfamilias & quemadmodum pater pro his teneatur. *Tit. 61.* F

I. IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA.*. Patrem emancipato filio consentientem, ad decurionatum non teneri, dubij iuris non est. tunc enim consentiendo pater ad decurionatum obligatur, si filium in potestate habeat. consentire autem etiam is videtur, qui non testificatur dissentire nominationi. G

Titulus rectè concipitur, De filiisfamilias. nam pro emancipatis pater non tenetur. Taciturnitas autem hac in re consensum imitatur. aliàs dissensum. Igitur si filiof.ad decurionatum nominato pater taceat & patiatur, Reip.obligatur velut fideiussor pro filio insolidum, non aliis. qua de re diximus aliquid in l.1.& 5.§.de decur.

IMP.

A II. IMP. ANTONINVS A.*. Cùm appellasse te dicas, ostendis causam ad te pertinere. potueras enim nominato filio tantum contestari, & non consentire honori ei delato.

Obstat l.spurij.§.pater.D.de decur. Si filiusf.ad decurionatum nominatus sit,satis est patrem,ne pro filio obligetur, contrariam voluntatem contestari, nec appellare etiam necesse habet.l.vlt.hoc tit. Quòd si tamen appellauerit, hoc facto in munerum ciuilium periculum incidit quasi fideiussor pro filio, si appellationis sententiam pertulerit. & hæc est sententia huius legis. At si præscriptione B temporis exclusus sit, solemnibus appellationis intra constituta tempora minimè impletis, quia & appellare necesse non habuit, perinde omnia seruantur, atque si non prouocasset: & ideo si contestatus iam antè fuerat contrariam voluntatem, huic contestationi omissa appellatio nihil derogabit.d. §.pater.

III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC.*. Si ij qui cum patre ad protostasiæ munus vocati sunt, etiam nunc in patria potestate constituti sunt, ab huiusmodi necessitatibus liberentur: cùm ex eadem familia ac domo duos ad ista obsequia destinari C periniquum videatur. Sanè eos quos emancipatos esse, atque ex familia exisse manifestum est, sine cunctatione retinere debebis.

Duo ex eadem domo ad idem munus non vocantur, puta pater & filiusfam. At pater & filius emancipatus simul ad idem munus vocantur rectè. Domum & familiam hoc loco dicimus pro corpore quod est sub vnius potestate, vt in l.1.§.de hon.& mun.non cont.& vt quodam alio loco domum Theophilus accepit. De protostasiæ munere diximus in tit.de mun.pat.

Domus familia

IIII. IIDEM AA. ET CC. ALEXANDRO. Sine periculo D tuo magistratus filium tuum curatorem constituit, nec appellandi tibi necessitas incumbebat. sanè nominator qui filium in potestate positum non consentiente patre ad munus deuocauit, si tamen ex voluntate tua antea filius decurio factus non erat, detrimento muneris obligabitur.

Filiusf. periculo nominatoris creatur curator operum vel Calendarij, non periculo patris si non consentiat pater, vel si voluntate eius decurio factus non sit.l.honor. §. plebeij.D.de mun. & hon.nec dissentienti patri necessaria est appellatio.

E

De periculo successorum parentis. *Tit.* *62.*

I. IMP. ALEXANDER A.*. Si de proprio suo patrimonio muneris editionem tuo nomine pater tuus repromisit, ideoq; etiam sacerdotem te creari impetrauit: onus erogationis commune omnium heredum eius esse, præses prouinciæ non ignorabit.

F Sacerdotium prouinciæ munus patrimoniale est,veluti Asiarchia. nam qui eo fungitur, sumptu eius eduntur certamina & ludi in honorem Deorũ, vt diximus in l.8.§.de mun.pat. & Obs.2.c.13. quibus addi volumus, in actis Apostolorum cap.19. τινὲς δὲ καὶ τῶν ἀσιαρχῶν παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον, Sed & quidam sacerdotum Asiæ prouinciæ, esse verendum, qui scilicet præerant ludis theatralibus. quod hic Eusebij locus confirmat lib.4.c.15. καὶ ἠρώτων τὸν ἀσιάρχην φίλιππον ἵνα ἐπαφῇ τῷ πολυκάρπῳ λέοντα. ὁ δὲ ἔφη μὴ εἶναι ἐξὸν αὐτῷ ἐπειδὴ πεπληρώκει τὰ κυνηγέσια. Rufinus interpretatur munerarium, rectè: quo modo & illo D.Lucæ loco possis vertere, Sed & quidam munerariorum. Vt autem si patris voluntate filius decurio fiat, non tantùm ipse pater, sed & heredes eius pro filio ciuilibus muneribus tenentur. l.1.§.de decur. ita si patris voluntate filius Asiarches fiat, & de suo pater se ludos editurum promittat, ex hac promissione non tantùm filius obligatur qui sacerdo- G tium meruit, sed & omnes heredes patris. l.1.§.nec castrense.D.de collat. Illud etiam adiiciam, sacerdotes istos prouinciarum ab honoribus & muneribus ciuilibus excusationem habuisse, vt hæc vetus inscriptio demonstrat, VERATIO A. F. PAL. *Qui cùm priuilegio sacerdoti Cœninensis munitus potuisset ab honoribus & muneribus excusari, præposito honore patriæ, honorem ædilitatis laudabiliter administrauit.*

 A

De mulieribus in quo loco munera ſexui congruentia & honores agnoſcant. Tit. 63.

I. IMP. PHILIPPVS AA. *. Eam quæ aliunde oriunda alibi nupta eſt, ſi non in vrbe Roma maritus eius conſiſtat, non apud originem ſuam, ſed apud incolatum mariti ad honores ſeu munera, quæ perſonis cohærent, quorumq; is ſexus capax eſſe poteſt, compelli poſſe ſæpe reſcriptum eſt. Patrimonij verò munera neceſſe eſt mulieres in his locis, B in quibus poſſident, ſuſtinere.

A patrimonialibus muneribus mulieres non excuſantur. l.pen.§.de mun.pat. Sed ea agnoſcunt apud originem propriam.l.12.C.Th.de nauicul.non apud domicilium mariti. A perſonalibus excuſantur, imò interdicuntur, exceptis quibuſdam, quæ ſexui earum congruunt. l. pen.§.de iis qui num.lib.quæ tamen non apud originem ſuam obeunt, ſed vbi eſt domicilium matrimonij.l.vlt.§. de incol. Si non in vrbe Roma.] An quia ſi in vrbe Roma ſit domicilium mariti, certiſſimum eſt vel quaſi in communi patria eas ibi congrua munera ſubituras? Fuit olim Roma communis patria Romanorum & Italicorum ex lege Iulia: hodie eſt omnium qui ditioni Romanæ ſubiecti ſunt C ex Conſtitutione Antonini. & ideo eleganter Sidonius, in ea totius orbis ciuitate vnica ſolos barbaros & ſeruos peregrinari: & Rutilius Numatianus de Roma:

Feciſti patriam diuerſis gentibus vnam,
Profuit iniuſtis te dominante capi.
Dumq; offers victis proprij conſortia iuris,
Vrbem feciſti quod prius orbis erat.

De legationibus. Tit. 64.

D

I. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA *Pater trium incolumium liberorum legationibus publicis liberatur.

A legationis munere, quod perſonale eſt, quia viaticum & legatiuum de publico datur, tres liberi excuſant.quod expoſui in l.1.§.de iis qui num.lib.

II. IIDEM AA. *. Cùm vos proprio nomine ſumptus ob defenſionem publicam ſuſceperitis, id quod ad proprias erogationes collega veſter acceperat, non vobis reddere heredes eius oportet, ſed ſi in ea E cauſa eſt, vt reſtitui omnino oporteat, reipublicæ debent potius inferre. Sanè ſi honorariis aduocatorum erat ea quantitas deſtinata, reſtitui illud vobis, qui hæc præſtaturi eſtis, non iniuria poſtulatis. eum autem collegam veſtrum, quem defenſione patriæ deſtitiſſe dicitis, apud prouinciæ præſidem deſertæ legationis arguere poteſtis.

F

Legati à ciuitate ad principem miſſi publicæ cauſæ defendendæ gratia, non communi ſed ſuo quiſque nomine ſeparatim ſumptus & viatica de publico acceperunt, vnus ex eis mortuus eſt: heredes eius ſumptus defuncto datos collegis non reſtituunt, quos & ſi reſtituere oporteret, quod tamen vix oportet.l.10.D.eod.tit. Reipublicæ potius reſtituerent quàm collegis. At ſi quæ alia pecunia defuncto data ſit in honoraria aduocatorum, qui cauſam publicam agerent apud principem, hanc reſtitui collegis oportet, patronis cauſæ publicæ erogandam. Quod ſequitur, *Eum autem*, alius eſt caſus libello comprehenſus, cuius definito hæc eſt, vt collega qui deſeruit legationem, accuſetur extra ordinem deſertæ allegationis (ſic habent vet.libri) id eſt, defenſionis, vt in l. 1. §. his igitur perſonis.D, de poſtul. Hanc legem Græci non intellexerunt 54. βασιλικῶν tit. περὶ πρεσβειῶν.

G

III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. *. Tranſmarina legatione apud nos perfunctos, conſtitutum eſt biennij vacationem munerum ciuilium & honorum habere, non eos qui de

proximo

A proximo obsequium reipublicæ videntur exhibuisse.

Legatione perfunctis biennij vacatio datur. l. 2. §. de hon. & mun. non cont. quod hæc lex ita distinguit, si transmarina, non si proxima legatio fuerit.

IIII. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD TITIANVM. Vniuersi omnino ex comitibus vel ex præsidibus, qui suffragio perceperint dignitates, ciuilibus oneribus muneribusq; tenean-
B tur adstricti, ne commoda publica cum vmbratili suffragiorum pactione lacerentur. eos tamen à prædictis oneribus excipi oportebit, qui in legationibus publicis versati sunt. DAT. PRID. KAL. IVL. TRIV. PLACIDO ET ROMVLO COSS.

Qui honorarias dignitates ex comitibus vel ex præsidibus pretio non meritis adepti sunt, munerum vacationem non habent. l. 24. 25. 26. 27. 41. 75. 86. C.Th. de decur. nisi in officium legationis electi sint. Gestæ legationi hæ dignitates adiunctæ vacationem munerum ciuilium præstant.
C d.l.25. Ait, Cum vmbratili.] rectius Cod. Th. *sub vmbratili*: vt Liuius, *sub vmbra fœderis*. Sententia hæc est, Ne sub specie & vmbra harum dignitatum pretio non meritis coemptarum, commodis publicis officiatur.

V. IMPPP. THEODOSIVS ARC. ET HONOR. AAA. APODEMIO PP. ILLYRICI. Si quod extraordinarium consilium postulatur, cùm vel ad nos est mittenda legatio, vel vestræ sedi aliquid intimandum: id quod inter omnes communi consilio tractatuq; conuene-
D rit, minimè in examen cognitoris ordinarij referatur. prouincialium enim desideria, quibus necessaria sæpe fortuitis remedia deposcuntur, vobis agnoscere atque explorare permittimus: vt sit examinis tui, quæ ex his auxilio tuo protinus implenda sint, & quæ clementiæ nostræ auribus intimanda videantur. In loco autem publico de communi vtilitate prouincialium sententia proferatur, atque id quod maioris partis probauerit assensus, solennis firmet auctoritas. DAT. V. KAL. AVG. CP.
E ARCADIO A. II. ET RVFINO COSS.

Decreta legationum fiunt publico consilio: nec præsidibus prouinciarum insinuanda sunt. Præf. prætorio insinuantur, vt is vel desideriis prouincialium satisfaciat, vel ad principem legationis causam probet.

VI. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. MONAXIO PP. Quoties ab Alexandrina ciuitate legatio destinatur, vniuersos curiales præcipimus, qui intra vrbem consistunt, si non ægritudine
F vel alia inexcusabili necessitate impediuntur, in locum curiæ conuenire, & decreta sua propria subscriptione firmata viro spectabili præfecto augustali insinuare: vt eius relatione comitati, tuis virtutibus suas petitiones intiment, & sub examine tuo perpensa legatione res ordinetur. DAT. III. NON. OCT. CP. DN. THEOD. A. VII. ET PALLADIO V. C. COSS.

Vt superior, ita hæc est de decretis legationum. Sed illa ad præf. prætorio Illyrici, hæc ad præf.
G prætorio Orientis de Alexandrina ciuitate, vt eius ciuitatis decreta præfecto Augustali insinuentur, quæ tamen in Illyrico præsidibus non insinuantur. Maior est præf. Augustalis quàm præsidum auctoritas. Sub eius dispositione sunt Aegypti prouinciæ sex, vt diximus in tit. de can. larg. tit. quod tamen Iustin. edicto 13. mutauit.

De

A

De excusationibus artificum. Tit. 65.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD MAXIMVM. Artifices artium breui subdito comprehensarum per singulas ciuitates morantes ab vniuersis muneribus vacare præcipimus: si quidem in discendis artibus otium est accommodandum, quò magis cupiant & ipsi peritiores fieri, & suos filios erudire. DAT. IIII. NON. AVG. FELICIANO ET TITIANO COSS. Et est notitia ista. Architecti, medici, picto- B
res, statuarij, marmorarij, lectarij, seu laccarij, clauicarij, quadrigarij, vel quadratarij, quos græco vocabulo λιθοθήκτας appellant: structores, id est, ædificatores, sculptores ligni, musarij, deauratores, albini, quos Græci κονιάτας appellant, argentarij, barbaricarij, diatretarij, ærarij, fusores, signarij, fabri, bracarij, aquæ libratores, figuli, qui Græcè dicuntur κεραμεῖς, aurifices, vitriarij, plumarij, specularij, eborarij, pelliones, fullones, carpentarij, C
sculptores, dealbatores, cusores linarij, tignarij, bractearij, id est, πεταλουργοί.

Artificibus notitia comprehensis, quia artes eas sine otio tractare non possunt, hæc Constitutio otium dat & vacationem à personalibus muneribus. **Et est notitia ista.**] vet. *Et est notitia sic.* Basilica, καὶ ἔστι ἡ γνῶσις οὕτως. Notitia & breue idem. **Medici.**] Accursius legit, *mulomedici.* Vtrumque retinendum censeo, Medici, mulomedici. Sic Basilica, ἰατροὶ, ἱπποϊατροὶ. Medici sunt chirurgi, Mulomedici veterinarij. **Pictores.**] l. archiatros. ȷ. de metat. **Statuarij.**] ἀνδριαντοπλάσται. **Lectarij seu laccarij.**] Sic emendaui ex vet. Lectarij sunt qui fabricant lectos, κραββατοποιοί. Laccarij, qui fossas vel puteos fodiunt, οἱ τὰ λακκία ποιοῦντες, vt Græci interpretantur 54. tit. 6. **Clauicarij.**] Quidam codices, clauicularij, Basilica græca, καρδαράριοι, Gallica, *Li Serreurier.* Aliàs clauicarij siue D
clauicularij dicuntur ianitores carceribus præpositi, à clauibus gerendis. Græci ad l. carceri. D. de cust. reor. Ὁ δεσμοφύλαξ ὃν λέγομεν νῦν καὶ κλαβικάριον. Eundem & καπικλάριον vocant. & ad l. 4. §. de cust. reor. rectè vilem hominem, in quem custodia amissa culpam Commentariensis confert, interpretantur Clauicularium, & ita omnino Clauicularios accipere oportet apud Iulium Firmicum 3. Matheseos c. 6. *Erunt cornicularij, aut commentarienses, quibus damnatorum cura committatur, seu clauicularij vel carcerum custodes & quibus publicarum catenarum cura mandatur.* Commentariensem ὑπομνηματογράφον vocant. Hesychius. Κομενταρήσιος τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἐγκλημάτων δεχόμενος, quæ commentaria à Gallis in foro vocantur, *L'escrou,* παρὰ τὸ ἐκκρούειν, quod est contrudere & coniicere in carcerem. Valentinianus VIII. Cod. Th. *Qui Commentariensium nomine exosa miseris claustra custodiunt.* Sed ad rem. Complures codices hoc loco habent, *Cauidarij,* quod forsitan rectius est. Inueni E
idem vocabulum lib. 56. βασιλικῶν ad l. 12. ȷ. de cohort. Ἐὰν δὲ ἀποθηκάριος ἢ τραπεζίτης ἢ καβιδάριος ἢ ἄργυρον ἢ ἐσθῆτα πιπράσκων ἐπιχειρήσῃ ταξεώτης γενέσθαι ἐκβαλλέσθω. **Quadrigarij.**] ἁρματοποιοί. **Quos græco vocabulo.**] Reposui ex eodem βασιλικῶν libro λιθοθήκτας. Horum ars est lapides expolire, quod & his verbis in eo libro significatur, οἱ τοὺς διαφανεῖς λίθους ἀκονοῦντες. Cassiodorus in Psal. CXXV. *De structoribus cementorum aut saxorum quadratariis.* **Structores.**] οἰκοδόμοι. **Sculptores ligni.**] γλύπται ξύλων. Scribimus græca ex libris βασιλικῶν, ne quis de latinis posthac addubitet. **Musarij.**] μουσωταί: qui & μούσωνες & Musinarij. Significatio nota. Apud Firmicum in fi. c. 4. lib. 2. legendum ex veteribus, *Aut inauratores aut musinarios.* quod & antequam veteres inspexissem, me docuerat Petrus Pitheus vir eruditissimus. **Albini.**] λευκανταὶ ἤτοι κονιάται. Hidem dicuntur Albarij, & in l. si seruus. §. vlt. D. ad leg. Aq. Tectores, quem locum Græci ita vertunt, ἐὰν οὐκ πλήρη λάκ- F
κον μισθώσω κονιατῇ, & laccum, cisternam interpretantur. Inde Tertullianus de Idol. *Scit albarius tector & tecta sarcire & tectoria inducere & cisternam liare.* **Argentarij.**] ἀργυροκόποι. l. pen. D. de au. & arg. leg. l. vlt. D. de obl. & act. **Barbaricarij.**] Donatus Aen. XI. *Barbaricarij dicuntur qui ex auro coloratis filis exprimunt hominum formas & animalium & aliarum specierum imitatam subtilitate veritatem.* Hidem cassides & buculas auro vel argento tegunt. l. 1. C. Th. de fabric. Palæmon in glossis: *Barbarica ornamenta ex auro.* **Diatretarij.**] Hi perforant margarita, οἱ τιτρῶντες τοὺς μαργαρίτας. In l. si seruus. §. si calicem. D. ad leg. Aqu. *Diatretum faciendum,* id est, calicem ex lapillo vel gemma perforandum. Dorotheus vertit, ἐπὶ τῷ τρυπῆσαι. **Fusores.**] veluti plumbarij & si qui sunt alij. οἷον μολιβουργοὶ καὶ ὅσοι τοιοῦτοι. **Signarij, fabri, bracarij.**] γλύπται, τέκτονες, βρακάριοι. **Aquæ libra-** G
tores.] Sic emendaui ex Cod. Th. & l. prox. quanquam Græci simpliciter vertant ζυγοστάται. Frontinus de aquæductibus. *Procuratorem oportet calicem eius moduli qui fuerit impetratus, adhibitis libratoribus signare.* **Aurifices.**] Alij sunt deauratores, alij aurifices, χρυσωταὶ & χρυσοχόοι. **Vitrearij.**] ὑελουργοί. Græcam βασιλικῶν appellationem, vt hoc iterum testificer, singulis artibus apponi necessarium esse duxi. **Plumarij.**] Sic Græci atque etiam vet. libri, non plumbarij. Plumarij sunt qui vestimenta

A menta ex plumis auium conficiunt. quo genere priſca luxuria delectata eſt. Prudentius in Hamartigenia. *Auium quoque verſicolorum Indumenta nouis texentem plumea telis.* Vel qui acu pingentes exprimunt animalium vel hominum figuras. Hieronimus in Chronicis. *Macedonius artis plumariæ.* & in verſione Exodi ſæpe. Firmicus 3. c. 13. *Facient linteones aut tunicarum textores, plumarios.* & c. 10. *Qui erunt etiam linteones aut plumarij.* eodem vſi ſunt Varro, Vitruuius, Vopiſcus. Specularij.] σφεκλοποιοί, vel σπεκλοποιοί. Eborarij.] ἐλεφαντουργοί. Pelliones.] σκυτοτόμοι. Carpentarij.] In Baſilicis, σαυματοποιοί. Ad l. vlt. D. de iu.im. οἱ τὰ σάγματα τῶν καμήλων. igitur lego, σαγματοποιοί. Hi faciunt clitellas camelorum, quæ carpenta latinè dici non ambigo. earum enim forma eadem fere, quæ carpentorum quibus geſtamur. Sculptores.] γλύπται. Hoc nomine græco & ſculptores li-
B gnorum ſignificantur, & qui ſigna faciunt ſiue ſignarij, & alij quilibet ſculptores cælatoreſq;. Dealbatores.] Albini parietes dealbant, hi alia quælibet. Cuſores linarij.] τῶν λιναρίων κνῆσαι, qui cudunt lina. Tignarij.] Hi ſunt qui ligna dolant. l. ferri. D. de ver. ſig. Græci generali vocabulo vtuntur, τέκτονες, vt in ea lege τέκτονας ξύλων. Bractearij qui dicantur Budæus expoſuit rectè. Bracteatores à Firmico dicuntur.

II. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD LEONTIVM PP. Mechanicos & geometras & architectos, qui diuiſiones partium omnium inciſioneſq; ſeruant, menſuriſq; & inſtitutis
C operam fabricationibus ſtringunt: & eos qui aquarum ductus inuentos & modos docili libratione oſtendunt, in par ſtudium docendi atque diſcendi noſtro ſermone perpellimus. itaque immunitatibus gaudeant, & ſuſcipiant docendos, qui docere ſufficiunt. DAT. PRID. NON. IVL. LEONTIO ET SALLVSTIO COSS.

Specialiter mechanicos videtur accipere pro iis quorum ingenio & inſtitutione fiunt organa mechanica, pneumatica, automatopoëtica. Dat autem vacationem perſonalium munerum.
D Ideo tamen tutelæ remiſſæ non cenſentur, vt oſtendi in l. 3. §. de mun. pat. itaque nihil obſtat l. Geometræ. D. de exc. tut.

De potioribus ad munera nominandis. Tit. 66.

I. IMP. ANTONINVS A. *. Si ipſe vocatus ad munera ciuilia, potiorem alium nominandum putaueris, age cauſam tuam.

E Ad munera perſonalia potiores nominandi ſunt, & qui nominatus eſt, ſi alium ſe potiorem indicauerit, in eum transfertur onus. qua de re diximus aliquid in l. 46. §. de decur. & Pauli Sent. libro 2. tit. de potioribus nominandis.

Si propter inimicitias creatio facta ſit. Tit. 67.

I. IMP. ALEXANDER A. *. Si propter inimicitias ad munera ciuilia creatus es, hanc tibi nominationem non nocere præſidis æquitas
F faciet: cùm & publicæ vtilitatis interſit, non ex inimicitia creationes fieri debere, ſed examinatione vera & commodo rei publicæ.

Excuſatur ab iniuncto munere qui ſe propter inimicitias nominatum præſidi prouinciæ probat vt eo onere negotioq; vexetur. l. 6. §. pen. D. de exc. tut. Examinatione.] malo, *exiſtimatione*, vt in veteribus.

De ſumptuum recuperatione. Tit. 68.

G I. IMP. GORDIANVS A. *. Muneribus ciuilibus non fungeris, quæ perſonis mandantur, ſi quinque filios incolumes habes. at ſi contra id priuilegium ad munus fatigandi tui cauſa quidam te deuoca-

O uerint,

uerint,tuq; appellatione interpoſita ſecuritatem reportaueris:à nomina- A
toribus ſumptus, quos in litem feceris, recuperabis.

Si qui numero liberorum à publico munere excuſabatur, nominatus ſit, & appellauerit, excuſatione probata & admiſſa, ſumptus à nominatore iniuſto recipiet in eam litem factos.l.2.ſ̃.de decur.l.ſeueriter.ſ̃.de exc. tut.

Si poſt creationem quis deceſſerit. *Tit. 69.*

B

I. IMP. GORDIANVS A.*. Si ante diem ſubeundi honoris atque muneris pater tuus defunctus eſt, conueniri eo nomine heredes eius non oportere, præſes prouinciæ minimè ambiget.

Qui deceſſit poſt nominationem antequam honorem vel munus ſubiret, nullam eo nomine obligationem in heredes ſuos tranſmittit. & ita ſi pater deceſſerit poſt allectionem filij in curiam antequam munera ciuilia ſuſciperet, nullam in heredes ſuos obligationem transfert,vt diximus in l.1.ſ̃.de decur. C

De tabulariis,ſcribis,logographis,& cenſualibus. *Tit. 70.*

Tabularij,ſcribæ,logographi,cenſuales conditionales ſunt, & ideo quoties res exigit tormentis ſubiiciuntur.l.1. & 2.hoc tit.l.7.ſ̃.de iur.fiſ.l.1.C.Th.ne col.per log.cel. De tabulariis diximus in l.2.& 7.ſ̃.de iu.fiſ.l.15.ſ̃.de decu.& dicemus in l.13.tit.ſeq. Scribæ ſunt curiarum ſiue magiſtratuum municipalium ſcribæ. & generaliter horum omnium munera perſonalia & municipalia ſunt.l.1.hoc tit.l.pen.ſ̃.de defen.ciu.l.vlt.§.ij quoque, & §.maſtigophori.D.de mun.& hon.Nihil hîc de prætoris ſcriba, de quo l.vlt.ſ̃.de mag. con. Nihil de clariſſ. ſcriba, qui in prouinciis eſt quaſi prætor tutelaris quidam,de quo No. 94.& quæ officium eius definit apertè Conſtantini No. περὶ συνηθειῶν τοῦ σκρίβα, cuius initium: Ἐπειδὴ ὁ σκρίβας οὐκ ἔστι τέλειος δικαστὴς ἀλλὰ καὶ τῶν θεμαλικῶν κειτῶν καὶ αὐτῶν τῶν D ἀντιγραφέων ὑποβέβηκε καὶ σχεδὸν ἡ πᾶσα φροντὶς τῶν ἀφηλίκων καὶ ὁ περὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν κίνδυνος ἐκ μεγάλης ἀμελείας εἰς αὐτὸν ἀφορᾷ &c. Tabulariis ſimiles ſunt logographi. nam & hi tributorum rationibus ſcribendis occupantur. No.128. Sed eiuſdem muneris pro varietate locorum variæ appellationes ſunt.l.vlt.j.Et huic titulo non conuenit Sudę definitio.λογογράφος ὁ δικὰς ἢ τοὺς δικανικοὺς γράφων.Cenſuales ſunt qui operam ſuam accommodant magiſtro cenſus in vrbe,& actus Senatus conficiunt.l.1.C.Th.de ſtud.lib.l.conſulta.l.teſtamenta.ſ̃.de teſtá.l.2.& 4.j.de priu.ag.in reb. & in prouinciis cenſus & patrimonia deſcribunt, quos in l.1.D.de mun. & hon. iis verbis puto notari; *Ad cenſus accipiendos vel patrimonium ſcribatus*, ſic lego, vt l.4.ſ̃.de appell.aurum oblatitium à ſenatoribus exigũt: prætores & quæſtores nominant,vt ex Codicis Theodoſiani ſexto didici,de quibus & E in l.1.C.Th.de priuil.dom.Aug.& No.17.& Symmachus in epiſtolis. *Argenti publici ratio quod cenſualibus editores munerum contulerunt.* His etiam iunguntur ſubſcribendarij, actuarij, diurnarij, regerendarij l.8.C.Th.de cohor.prin.& alij in l.vlt. hoc tit.

I. IMP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD CATVLLINVM PP. Nullus omnino ex tabulariis, vel ſcribis, vel logographis,eorumq; filiis in quocunque officio militet: ſed ex omnibus officiis,necnon etiam ſi intra noſtrum palatium militant,nec dum impleto F quinquennio reperti & retracti,protinus officiis municipalibus reddantur. DAT. VIII. KAL. IVL. LAVRIACO MARCELLINO ET PROBINO COSS.

Conditionales illos eſſe ex eo etiam apparet, quòd illorum filios eadem munera ſequantur. At ab ea conditione eos quinquennalis militia liberat. l. 38. C.Th.de decur. quod in eo codice etiam de decurionibus ita præſcriptum, Tribonianus in ſuum non retulit, propterea quòd tandem obtinuerat, ne longam quidem militiam curia quemquam liberare. G

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. Quicunque decurionum ſponte ſe cenſuali miniſterio mancipauerit, conditionem habeat, quam ipſe delegit, depoſiturus ſui

A sui ordinis penitus dignitatem, si eum necessitas quæstioni subdendum inuenerit. DAT. XV. KAL. OCTOB. CP. RICHOMERE ET CLEARCHO COSS.

Curiales tormentis non subiiciuntur.l.33.§.de decur.Curiales censuales effecti tormentis subiiciuntur quasi conditioanles.

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. ADRIANO

B PP. Generali lege sancimus, vt siue solidis prouinciis, siue singulis ciuitatibus necessarij fuerint tabularij: liberi homines ordinentur, neque vlli deinceps ad hoc officium patescat aditus, qui sit obnoxius seruituti. Sed & si quis dominorum seruum suum siue colonum chartas publicas agere permiserit (consensum enim non ignorantiam volumus obligari) ipsum quidem, in quantum interfuerit publicæ vtilitatis pro ratiociniis, quæ seruo siue colono agente tractata sunt, obnoxium attineri: seruum

C autem competentibus affectum verberibus fisco addici. dominorum enim interfuit ab initio prouidere, ne publicis actibus priuata seruitia immiscerentur. DAT. VIII. KAL. APR. MED. VINCENTIO ET FRAVITTO COSS.

Tabularij erant olim serui publici. Capitolinus in Gordanis. *Non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent.* Seruos publicos, tabularios vocat. Inde l.vlt.§.de ser.Reip.man.tabularij actus argumentum est seruitutis. At hac constitutione cauetur, ne in posterum serui tabulario

D præficiantur, sed liberi. Et vt si seruus vel adscriptitius sciente domino tabulariam administrauerit, ipse quidem seruus flagellis cæsus fisco addicatur, dominus ex administratione serui insolidum teneatur.

IIII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA.*.

Boëthos logistarum, demogrammateos, logographos, diastoleos, quæ vocabula publicis dicuntur subiacere necessitatibus, siue quolibet alio nomine nuncupentur: non honore aut alicuius priuilegij colore subni-

E xos, pro definitione legum inexorabilium suam fortunam subire compelli, quatenus nec publicis quidquam noceatur aut minuatur vtilitatibus, & suis corporibus illi reddantur, quos vel patris vel maiorum obligatio vel sua constringit.

Sic emendaui, *Boëthos logistarum, demogrammateos*, ex LIIII. βασιλικῶν, in quo ita est, Οἱ βοηθοὶ τῶν λογιστῶν καὶ οἱ δημογραμματεῖς καὶ οἱ λογογράφοι καὶ οἱ διαστολεῖς. Logistæ sunt curatores Reip. vt dixi in l.30.§.de decur. Adiutores igitur curatorum Reip. & plebis scribæ & logographi, & dispunctores nec honore nec priuilegio vllo his conditionibus liberantur. idem statuendum de subscriben-

F dariis, diurnariis, actuariis, regerendariis, notariis, librariis, & si qui sint eiusdem conditionis, qui aliis nominibus nuncupentur. διαστολεῖς interpretor dispunctores rationum siue instrumentorum, qui scio διαστέλλειν, διαστίζειν, dispungere idem esse, conferre scilicet accepta & expensa. Dicimus & æra dispungere. Apuleius de Deo Socratis. *Igitur quotidiana eorum æra dispungas, inuenies rationibus multa prodigè profusa, & in semet nihil.* qui locus vulgò miserè deprauatus est, legitur enim, *ora dicere*, pro *æra dispungas*, & *vel*, pro *nihil*, & paulò antè, *decurritant*, pro *detrectant*.

De susceptoribus, præpositis & arcariis. Tit. 71.

G Susceptores sunt qui annonis & tributis vtriusque ærarij recipiendis præpositi sunt.l.cum possessor in ff.D.de censib. Præpositi, qui horreis, in quibus species fiscales deponuntur. l. 2. hoc tit. vel pagis, de quibus dixi in l.9.§.de iu.fisc. Arcarij, qui his quæ in arcam præf.prætorio inferuntur suscipiendis præpositi sunt.l.1.§.de iis qui ex pub. rat.mut.acc.l.3.§.de can.larg.tit,l.vlt.hoc tit. & Iustin. edic.13. Arcarij præfectorum à Cassiodoro dicuntur lib.1. Arcam præfecti prætorio etiam τράπεζαν

siue mensam vocant, de qua in l.6.§.de exac.trib.& ideo non malè Sidonius arcariis deputat pondera, quæ simul ac mensuræ susceptoribus omnibus attribuuntur.l.pen.§.de defen.ciuit. Maiorianus ad Basilium P P. de indul.rel. *Sancimus vniuersorum fiscalium titulorum vel ad arcam magnificentiæ tuæ, vel ad vtrumque ærarium pertinentium reliqua à possessoribus non petenda.* Et ita in illo quoque edicto Iustiniani ærarij siue largitionum tituli ab arcariis separantur. A

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD EVFRAXIVM RATIONALEM TRIVM PROVINCIARVM. Susceptores publicos absque omni mora aurum censemus suscipere, ne quis per hanc occasionem sumptus facere compellatur. Nam si soluere volens à suscipiente fuerit contemptus: testibus adhibitis contestationem debebit proponere, vt hoc probato, & ipse securitatem debitam, commissi nexu liberatus, cum emolumentis accipiat: & qui suscipere neglexerit, eius ponderis quod debebatur, duplum fisci rationibus per vigorem officij præsidis inferre cogatur. Quod autem susceptores iudice cuius interest negligente violauerint: ex ipsius iudicis facultatibus sarcietur. DAT. XIIII. KAL. AVG. PAVLINO ET IVLIANO COSS. B C

Scripta est ad rationalem trium prouinciarum, id est, Siciliæ, Sardiniæ, & Corsicæ, vt constat ex Notitia imperij, & l.1.C.Th.com.diuid. Id verò ea continetur, vt aurum quod infertur susceptores confestim recipiant, vel si per eos mora fiat, vt de eo publicè contestationem collator faciat, vt in l.4.§.de col.fun. pat.cuius hæc erunt effecta: collator non incidet in commissum, quia per eum non stat quominus fisco fundorum suorum nomine aurum exsoluat: collator liberabitur: collatori dabitur apocha perinde ac si re vera soluisset, & damnum fisco susceptor resarciet in duplum iudice imminente, vel ipse iudex si in susceptore exigendo negligens fuerit. Oblatio igitur sola collatorem liberat. quod non ita fit in priuatorum causis, nisi oblationem oblatæ pecuniæ peremptio sequatur. His de auri ponderatione adiectum fuit quod est relatum in l.1.tit. seq. quæ eandem inscriptionem & subscriptionem habet. D

II. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD SECVNDVM PP. Iuxta inueteratas leges nominatores susceptorum, & eorum qui ad præposituram horreorum & pagorum creantur, obnoxij teneantur, si minus idonei sunt, qui ab eisdem fuerint nominati: nec quidquam ex eorum substantia, celebrata per interpositam personam emptione, mercentur. DAT. III. KAL. AVG. CP. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS. E

Susceptores canonum & præpositi horreorum creantur fide & periculo nominatorum. quod ius vetustissimum est. l.8.§. Nominator ex nominati bonis emere nihil potest per se vel per alium. quod quasi singulare notandum. Nemo dicet fideiussorem, quem inexcusso principali conuenire licet, nihil posse emere ex principalis bonis. At nominatorem, quem inexcusso nominato conuenire non licet, dicemus hac lege ex eius bonis emere nihil posse, ne scilicet qui idoneum eum esse præstare debet, cum eo contrahendo quominus sit idoneus, efficiat. F

III. IIDEM AA. AD MAMERTINVM PP. Susceptores noui non modò præsentis anni debita, verùm etiam species, quas ex reliquis inferunt, quia nouæ sunt adcrescentes, suscipiant. DAT. PRID. KAL. NOV. ROMÆ VALENTIN. ET VALENTE AA. COSS.

Susceptorum munus annuum est. l.4. Susceptores annonarum noui non tantùm hoc anno debita recipiunt, sed etiam reliqua anni præteriti, quandoquidem ea implentur ex hornotinis speciebus, atque ita noui susceptores noua suscipiunt, siue ex præsenti siue ex præterito debeantur. Pro *accrescentes*, rectius in Cod.Th. *at recentes*. G

IIII. IIDEM AA. AD FLORENTIVM C. S. L. Neminem

susceptı

A ſuſceptionis munere functum ad idem munus adſtringi, niſi ſe prius vinculo ſollicitudinis ſuperioris abſoluerit. Nam neque eos qui placuerint, grauare iuſti eſt: neque eos qui diſplicuerint, tenere prudentis. Integro igitur ſinguli anniuerſario anno tranſcurſo cogantur exponere, quibus titulis ſuſcepta diſperſerint: vt facilius, ſi quis in furto fuerit deprehenſus, recentem queat redintegrare iacturam. Non perpetui autem exactores teneantur in continuata vexandorum prouincialium potesta-
B te velut concuſſionum dominatione, ſed per annos ſingulos iudiciaria ſedulitate mutentur: niſi aut conſuetudo ciuitatis, aut raritas ordinis eos per biennium eſſe compellat. DAT. XV. KAL. OCT. MANTEBRI GRATIANO NB. P. ET DAGALAIFO COSS.

Hæc lex conflata eſt ex l. 11. & 22. C. Th. eod. tit. quæ ſunt diuerſorum Imperatorum. At Tribonianus primæ inſcriptionem & ſuſcriptionem retinuit, non ſecundæ. quod neſciens Haloander, malè inſcriptione aſſumpta ſecundæ, hanc facit octauam. Id autem eſt ex prima, id eſt, ex l. 11. vt
C anno finito ſuſceptionis rationem reddant, nec ad idem munus antè vocentur, quàm rationem reddiderint. Ex ſecunda, id eſt, ex l. 22. vt ſingulis annis ſuſceptores mutentur, niſi more ciuitatis ſoleant fieri in biennium, vel niſi raritas hominum (ſic legendum, non *auctoritas*, græcè τὸ σπάνιον) eos in biennium creari cogat.

V. IIDEM AA. AD GERMANIANVM C. S. L. Quotienſcunque certa ſumma ſolidorum pro tituli qualitate debetur, & auri maſſa tranſmittitur: in ſeptuaginta duos ſolidos libra feratur accepta. DAT. VI. ID. IAN. ROMÆ LVPICINO ET IOVINO COSS. *v. l. 1. inf. et sequent. et l. 2. et 7. inf. libro seq.*
D

Conſtitutum fuit vt ſolidi ex quocunque titulo fiſcali collecti in maſſam auri redigerentur, atque ita pro ſolidis maſſa ad comitatum tranſmitteretur. l. 12. & 13. C. Th. eod. & inde in aula, Scrinium aureæ maſſæ. proinde intereſt ſcire quanti libra auri æſtimetur, vt ſciatur illata maſſa, quot ſolidi illati ſint. Et lex libram auri LXXII. ſolidis ſiue aureis æſtimat. & ideo centeſimæ vſuræ definitio cùm hæc primùm fuiſſet, quæ in centenos aureos quotannis reddit duodenos. deinde, quæ in centenos reddit duodenos ſemis, vt Iuſtiniani & Leonis Nouellæ docent: ad extremum hæc obtinuit, quæ in centenos reddit XVI. ſemis & quatuor ſiliquas. nam in libram, quæ eſt ſolidorum LXXII. XII. reddit auctore Harmenopulo. quod & Zonaras ſignificat in Nicæni c. 17. his ver- *Centessima usura*
E bis: ὥσπερ τοῖς νῦν αἱ λίτραι μέχρι τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἀριθμοῦνται, οὕτως τοῖς παλαιοῖς αἱ ἑκατοντάδες ἦσαν καὶ ἦν ὁ τόκος τῶν ἑκατὸν νομισμάτων νομίσματα δώδεκα. διὸ καὶ ἑκατοσταῖος ἐλέγετο ὡς ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀπαιτούμενος. Sed de his in tit. ſeq. alia quædam.

VI. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD CHILONEM. Frumenta quæ horreis inferuntur, pro illationis modo ilico apocharum cautionibus adnotentur, non autem oportet in horreis fiſcalibus, niſi fiſcalia frumenta conſtitui. DAT.
F V. ID. APR. TREV. POST CONSVLATVM GRATIANI AA. III. ET EQVITII V. C.

Vt apochis frumenti horreis illati quantitas adnotetur. vt in horrea fiſcalia non niſi frumenta fiſcalia reponantur. Pertinet hæc lex ad præpoſitos horreorum.

VII. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEOD. AAA. HAVE HYPATI K. N. Diu minimè penes ipſos ſuſceptores
G maneat facta collatio, ſed ſtatim quodcunque à prouincialibus fuerit exſolutum, ſacris theſauris inferatur. DAT. III. KAL. MAI CP. POST CONSVLATVM ANTONII ET SYAGRI.

Dixi in l. 1. §. de can. larg. tit. *pag. 37.*

VIII.

VIII. IIDEM AAA. CYNEGIO PP. Exactores vel susceptores in celeberrimo cœtu curiæ, consensu & iudicio omnium, sub actorum testificatione firmentur: prouinciarumq; rectoribus eorum nomina, qui ad publici munus officij editi atque obligati fuerint, innotescant: & animaduertant quicunque nominauerint, ad discrimen suum vniuersa quæ illi gesserint, redundare. DAT. VI. KAL. NOV. CP. HONOR. N. P. ET EVODIO COSS. A

Ordo curiæ exactores vel susceptores creat suo periculo, & creationem insinuat præsidi. excipiendi sunt susceptores rei priuatæ, quorum creatio ad curiam non pertinet. l. 9. §. de iu. fis. & susceptores vestium, quorum creatio pertinet ad proconsulare officium. l. pen. hoc. tit. l. 4. C. Th. eod. B

IX. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCAD. AAA. CYNEGIO PP. Modios æneos vel lapideos cum sextariis atque ponderibus per mansiones singulasq; ciuitates iussimus collocari: vt vnusquisq; tributarius, sub oculis constitutis rerum omnium modis, sciat quid debeat susceptoribus dare: ita vt si quis susceptorum conditorum modiorum sextariorumq; vel ponderum normam putauerit excedendam, pœnam se sciat competentem esse subiturum: & submotis quæ contra vtilitatem populorum omnium hactenus gesta sunt, frumenti quinquagesimas, ordei quadragesimas, vini & lardi vicesimas susceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem necessitate commoti, susceptoribus in Armeniæ susceptionibus longinquitatis causa frumenti & ordei quadragesimas, vini & lardi quintasdecimas dari præcipimus. DAT. IIII. KAL. DEC. CP. HONORIO N. P. ET EVODIO V. C. COSS. C D

Hæc Constitutio iubet vt in singulis stationibus & ciuitatibus mensuræ ac pondera publicè collocentur, ne quid supra modum debitum à collatoribus exigatur, & vt susceptores puniantur, qui vltra modum exegerint: qua de re & in l. pen. §. de defen. ciu. & No. 128. Et vt susceptoribus ἐπίμετρον detur (sic vocatur aptissimè in l. 15. C. Th. eo.) frumenti quinquagesima, hordei quadragesima, vini & laridi vicesima, amplius in Armenia, frumenti puta & hordei quadragesima, vini & laridi quintadecima, id & Mantisam veteres vocasse videntur. E

X. IIDEM AAA. CYNEGIO PP. Susceptores præsentibus defensoribus, & modum iugationis possessorum, & species singulas, vel earum numerum quantitatemq; perscribant. DAT. IIII. KAL. DEC. CP. TIMASIO ET PROMOTO COSS.

Vt præsentibus defensoribus ciuitatum, qui quasi quidam Tribuniplebis sunt, susceptores perscribant modum iugationis cuiusque, & species singulas quas fisco inferri oportet, vel earum quantitatem. F

XI. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. BENIGNO VIC. VR. ROMÆ. Securitates semel publicatas & gestis lectas, vini susceptoribus imputari: & cœptam arcæ discussionem volumus in apertum quæsita ratione deduci, & omnes publicas securitates, quæ gestis tenentur, à susceptoribus accepto ferri. DAT. VI. ID. IVN. MED. STILICHONE ET AVRELIANO COSS. G

Vt apochæ apud acta publicatæ omnimodo vini susceptoribus imputentur, & vt cœpta arcæ vinariæ discussio rationisq; redditio perficiatur & publicetur. Arca hoc loco vinariam significat, de qua & in l. 3. C. Th. de cal. coct.

A XII. IIDEM AA. POMPEIANO PC. AFRICÆ. Si aliquid à ſuſceptore vel à tabulario fraudis admiſſum eſſe poſſeſſor deprehendat: nemo eorum ſemel interuerſione conuictus, id rurſus officium gerat, in quo antè decoxit, & ſi reſcriptum noſtrum elicitum clandeſtina ſupplicatione detulerit. DAT. PRID. KAL. IAN. MED. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

decoquere est bonis decedere et creditoribus imponere. Decoctores dicuntur Helluones et feneratum consumptores. Alciat.

B Ne tabularij vel ſuſceptores in eo munere aliquid euertiſſe & decoxiſſe conuicti, idem poſtea repetere poſſint. Huic legi coniungenda eſt l.1.§.ad leg.Iul.de amb. quæ eandem inſcriptionem & ſubſcriptionem habet. At non de iis muneribus loquitur, ſed de officiis quæ operam ſuam accommodant viro ſpectabili proconſuli Africæ, vt ne princeps officij vel numerarius vel commentarienſis vel ducenarius vel primiſcrinius ea officia repetant. Munera poſſunt repeti, niſi quis in eis decoxiſſe conuictus fuerit. Illa officia nullo modo. quod & ad eundem modum conſtituitur de officiis ducis Libyæ in l.pen.C.Th.de numerar. **Clandeſtina.**] Clandeſtina, hoc eſt, obreptitia. At reſcriptum præf. prætorio inſinuatum valere puto, arg.l.ſi quis.ꝫ.de coh.prin.l.2.& 5.ꝫ.de diu. off.

C XIII. IIDEM AA. ET THEODOSIVS A. LVCIO COM. S. L. Duos tabularios ſeu numerarios, & ſuſceptores totidem per vniuerſas prouincias oportere conſtitui, clementia noſtra præcepit. ſcire autem volumus prætorianam ampliſſimam præfecturam, eos qui aurum largitionale ſuſceperint, nihil cum arcæ ratiociniis habere commune: iudices autem prouinciarum quinque libris auri multandos, & primates officiorum capitali pœna plectendos, ſi hoc non fuerit cuſtoditum.
D DAT. VI. KAL. FEB. BASSO ET PHILIPPO COSS.

Vt in ſingulis prouinciis duo ſint tabularij & duo ſuſceptores, quorũ vnus ſcilicet largitionales titulos tractet, alter arcæ præfectorum prætorio rationem, & vt ne horum officia cõfundantur, largitionalium puta & arcariorum. quod habuimus etiam ſuprà de can. larg. tit. l. 3. & repetemus in l. 4. ꝫ.de numerariis. Cur autem vt in hac lege Tribonianus adiecit, *ſeu numerarios*, ita in d.l.4. *Numerarij qui &c*, quæ non erant in codice Theodoſij, operæ pretium eſt oſtendere. Et animaduerti in officio magiſtratuum eodem prorſus munere fungi numerarios, quo & tabularios in ciuitatibus & curiis. Tabularij chartas publicas adminiſtrare dicuntur l. pen.§.tit.prox, Et numerarij in l.6.C.Th. de numer. Tabularij rationes ſupputant. l.2.§.de iu.fiſ.l.vlt.D. ſi men.fal.mod.dix. Seneca 12. Epiſt.
E *Non eſſe feliciorem cuius patrimonium tabularios laſſat.* Numerarij item, quod nomen ipſum notat ſatis. A numerando enim dicti ſunt numerarij. Auguſtinus 2.de lib.arb. *Multos noui numerarios aut numeratores vel ſi quo alio nomine vocandi ſunt, qui ſummè atque mirabiliter computant.* At tabularij conditionales ſunt. Numerarij non item. Excipiuntur numerarij præſidum & conſularium, quibus & ob eam rem conditionale tabulariorum nomen imponitur. l. 2.ꝫ.de numer. cui conſequenter in Notitia Romani imperij conſulari Campaniæ, correctori Apuliæ & Calabriæ, præſidi Dalmatiæ pro numerario tabularij duo tribuuntur. Vt igitur intelligeretur in hac lege, & in d. l. 4. non de tabulariis ciuitatum, ſed de tabulariis rectorum prouinciarum agi, qui olim numerarij dicebantur, ideo illa quæ notauimus adiicienda eſſe, meo quidem iudicio, Tribonianus cenſuit.

Tabularij, numerarij

F XIIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. EVCHARIO. Humilioribus officiis aut extraordinariis oneribus occupari curiales non patimur, ne publica vacillet vtilitas. Suſceptionem itaque veſtium æquius eſt ab officio proconſulari, vel ab his qui in eodem meruerunt, ſolemniter procurari. Horum namque intereſt huiuſmodi explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quorum ad conſtituendum commodior cura eſt. Neque enim æquum eſt, vt ad officium
G lucra, ad curialem ſuſceptionis tantùm damna pertineant. hanc igitur ab ordinibus iniuriam ſubmouemus: exceptis his ſi qui curialium in officio memorato aut militaſſe aut militare fuerint deprehenſi. DAT. PRID.

[illegible] consuendum. Cuiac. lib. 2 observat. c. 8.

PRID. KAL. MAR. RAV. HONOR. VIIII. ET THEODOSIO A
V. AA. COSS.

De hac lege scripsimus Obs. 2. c. 8. Quod ait, *Solemniter*, significat solere officia proconsularia hanc susceptionem procurare. l. 4. C. Th. eod. tit. et ...

XV. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. VOLVSIANO PP. Aurum siue argentum quodcunque à possessore B confertur, arcarius vel susceptor accipiat, ita vt prouinciæ moderator eiusq; officium ad crimen suum nouerit pertinere, si possessoribus vllum fuerit ex aliqua ponderum iniquitate illatum dispendium: & quidquid ex prouinciis ad nostrum dirigetur ærarium, id ad illustres viros ærarij nostri comites relatione deferatur. DAT. III. KAL. MAR. RAV. POST CONSVLATVM FELICIS ET TAVRI VV. CC.

Vt cura præsidum & officialium eorum à susceptoribus vel arcariis prouinciales iniquis ponderibus non lædantur: & vt quod ad comitatum transmittitur, ad Comites largitionum & priuatarum referatur. Probo, quod adiicitur in codice Theodosij, *Et ad eminentiam tuam*, id est, ad præf. prætorio, propter antè habitam de arcariis mentionem. C

De ponderatoribus & auri illatione. Tit. 72.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD EVFRAXIVM RATIO- D NALEM TRIVM PROVINCIARVM. Aurum quod infertur à collatoribus, si quis vel solidos voluerit, vel materiam adpendere: æqua lance & libramentis paribus suscipiatur. PP. XIIII. KAL. AVG. PAVLINO ET IVLIANO COSS.

Constituitur hac lege, vt aurum quod fisco infertur à prouincialibus siue in solidis consistat siue in massa obryzæ, æqua lance & libramentis paribus appendatur & suscipiatur, quæ verba Græci malè accipienda censent, secundum l. 5. s. tit. prox. & rectius in Codicis Theodosiani eodem E tit. ea ad stateram referuntur, quæ vnam tantùm habet lancem non duas, sicut libra, vt dum aurum appenditur, æqua sit ea lanx, æqua momenta, æquum examinis libramentum. Quinimò, quod amplius est, in eodem titulo non consentit cum l. 5. s. tit. prox. secundum quam solidus est sexta pars vnciæ. At secundum eam quæ est in illo tit. Cod. Th. de ponderat. Constantini legem, solidus est septima pars vnciæ. Libra igitur auri solidorum LXXXII. quam l. 5. facit LXXII. Consentit vtraque in hoc, vnciam esse duodecimam partem libræ, solidum constare scriptulis quatuor. Sed vnciam vna constituit ex scriptulis XXIIII. quæ vulgaris est definitio, altera ex scriptulis XXVIII.

II. IMP. IVLIANVS A. AD MAMERTINVM PP. Quo- F ties de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio, placet, quem sermo græcus appellat zygostaten, per singulas ciuitates constitutum, qui pro sua fide atque industria, neque fallat, neque fallatur, contentionem dirimere. DAT. VIIII. KAL. MAI SALONÆ IVLIANO A. IIII. ET SALLVSTIO COSS.

Vt in singulis ciuitatibus sint ponderatores siue ζυγοστάται, quorum iudicio nummi probentur, G &, vt fieri solere Iustin. indicat edicto XI. signa etiam ponderum ab eis nummis imprimantur. Inde Synesius Asclepiodoto. ὡς ἀπηνέχθημεν, ὡς ἐζυγοστατήθημεν, ὡς καλεσημαίνοντο τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸ χρυσίον. ex quo apparet quanta in explorandis probandis've nummis olim diligentia fuerit adhibita, quam in Queruli Comœdia Pseudoplautus notans, *Quid*, ait, *tam simile quam solidus solido? Etiam hic di-*

stantia

A *stantia quæritur in auro, vultus, ætas & color, nobilitas, literatura, patria, grauitas atque ad scriptulos quæritur in auro plus quam in homine.*

De auri publici prosecutoribus. Tit. 73.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Auri prosecutores partim nulla præmissa (vt adsolet) prose-
B cutoria aurum præsumunt, partim diutius retentant, quod statim fuerat adsignandum. Ideoque censemus ne quis absque præcepto viri illustris Comitis sacrarum largitionum, vel coquendum aurum sumat, vel capiat deinceps retinendum. DAT. XIII. KAL. AVG. HONOR. VIII. ET THEOD. III. AA. COSS.

In transmissionem auri sacrarum largitionum prosequutores constituuntur, sed non sine prose-
C cutoria, id est, præcepto comitis largitionum. *Coquendum*, id est, consumendum, interuertendum. Aurum publicum dicitur, quod ærario publico, id est, thesauris & largitionibus infertur. Sic verò prosecutores frumentorum Cassiodorus dixit lib. IIII. Prosecutores equorum l. I. ꝟ. de tractor. & stat. Prosecutores publicarum functionum l. 9. ꝟ. de curs. public. Prosecutores reorum l. solent. D. de cust. reo.

prosecutores

De iis quæ ex publica collatione illata sunt non vsurpandis. Tit. 74.

D I. IMP. CONSTANTINVS A. Nullus iudicum id quod à republica ex collatione susceperit, mutui interuentione opposita vel inuadat, vel conetur inuadere. DAT. PRID. NON. MAR. TREV. PAVLINO ET IVLIANO COSS.

De iis qui ex publicis rationibus mutuã pecuniam accipiunt, est tit. VI. huius libri. Hæc de præsidibus qui mutuam dant. Sequens generaliter de omnibus qui mutuam eam dant, vel alio quouis modo vsurpant.

E

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOS. AAA. HAVE LAMPADI K. N. Nullus penitus ex eo quod refertur in conditis, vel in arca continetur, ad quemlibet titulum vsurpet: nisi fortè præsumendi facultatem sublimium potestatum iussione perceperit. DAT. III. ID. APR. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

F *Conditis.*] horreis. l. vlt. §. de cond. in pub. hor.

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MESSALÆ PP. Sciant iudices, nihil sibi ex priuatæ rei canone, vel ex eo quod ex iisdem titulis exegerint, ad necessitates alias transferre licere: nisi malint grauissima seueritate suam licentiam coërceri. DAT. XVI. KAL. IVN. MEDIOL. THEODORO COS.

G

Superiores sunt de iis quæ inferuntur largitionibus vel arcæ præfectorum. Hæc de iis quæ inferuntur ærario priuato, vt ex priuatiano canone, sicut Græci loquuntur hoc loco, præsides nihil vsurpent, & repetita est l. vlt. ꝟ. de colla. fun. patr. ex qua intelligitur hæc verba, *Ex iisdem titulis*, ad patrimoniales & emphyteuticarios fundos referri. inf. pag. 171.

De auro coronario. *Tit. 75.* A

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. CYNEGIO PP. Ad collationem auri coronarij placuit neminem abſque conſuetudine eſſe cogendum. DAT. XV. KAL. FEB. CP. RICHOMERE ET CLEARCHO COSS.

Aurum coronarium in aliis auctoribus ſunt aureæ coronæ, quæ triumphantibus offeruntur, ſicut æs coronarium, æneæ coronæ hiſtrionum apud Plinium lib. 33. c. 9. & lib. 34. c. 8. In Conſtitutionibus noſtris aurum coronarium eſt quod in coronis aureis decuriones principi offerunt amore proprio, vt ait l. 4. C. Th. de au. cor. vel indulgentiarum lætitia vel rebus proſpere geſtis, vel alia ex cauſa. Pio oblatum adoptionis ſuæ cauſa fuiſſe Capitolinus ſcribit. Item Satrapæ. l. vlt. C. Th. de au. cor. Et Iudæi. l. pen. §. de Iudæis. Solebant id olim Iudæi quotannis conferre patriarchis Hieroſolimitanis. Cicero pro Flacco: *Cùm aurum Iudæorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus veſtris prouinciis Hieroſolimam exportari ſoleret.* Verùm Imperatores Romani id aurum Iudaicum poſtea ſibi vindicarunt, quod his verbis hoc loco Græci explicant rectè. Ἐπειδὴ οἱ ἰουδαῖοι παρεῖχον ὑπὲρ τοῦ γενέσθαι στέφανον τῷ οἰκείῳ ἱερεῖ καθ᾽ ἕκαστον ἔτος ῥητὴν ποσότητα χρυσίου, σήμερον ὁ τοῦ τοιούτου στεφάνου χρυσὸς εἰς δημοσίαν καταβολὴν μετηνέχθη καὶ περὶ αὐτοῦ διαλέγεται ὁ τίτλος. Hidem ad d. l. pen, id vocant. στεφανιτικὸν κανόνα. B C

De irenarchis. *Tit. 76.*

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Irenarchæ qui ad prouinciarum tutelam quietis ac pacis per ſingula territoria faciunt ſtare concordiam, à decurionibus iudicio præſidum prouinciarum idonei nominentur. DAT. VIII. KAL. IAN. CP. HONORIO VIII. ET THEOD. III. AA. COSS. D

De Irenarchis diximus in l. 9. §. de iu. fiſ. & Obſeruationum lib. 1. Hos ſuſtulerant Impp. Honorius & Theodoſius, ſed cùm Iuſtiniano probarentur, illorum Conſtitutionem Tribonianus in Iuſtiniani ſententiam detorſit.

De argenti pretio quod theſauris infertur. *Tit. 77.* E

I. IMP. ARCAD. ET HONOR. AA. EVTYCHIANO PP. Iubemus vt pro argenti ſumma, quam quis theſauris fuerat illaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita vt pro ſingulis libris argenti quinos ſolidos inferat. DAT. XI. KAL. MAR. CP. CÆSARIO ET ATTICO COSS.

Diximus de hac lege in l. 1. §. de col. æris. Pro argento ſacris largitionibus inferri aurum poteſt. Argenti libra æſtimatur argenteis LX. l. 1. C. Th. de exp. lud. aureis quinque. F

Explicit liber decimus.

IAC. CVIACII I. C. AD
B
LIB. XI. CODICIS DN. IVSTINIANI COMMENTARII.

C
De lustralis auri collatione. *Tit. I.*

Vstrale aurum χρυσάργυρον dicebatur. Id Euagrius & Zonaras describunt eleganter, & quarto quoque anno pendi solitum narrant, id est, singulo lustro. Onus erat negotiatorum & mercatorum (& ob id aurum negotiatorium à Lampridio dicitur in Alexandro) quorum appellatione etiam tenuiores continebantur, qui quid corrogata stipe sibi comparabant, meritoriæ puellæ & fœneratores, non tamen qui
D vernacula distrahebant, vel qui manu sibi victum adquirebant, veluti figuli & fabri, non veterani, clerici, copiatæ intra certum pecuniarum modum. Erant & res quædam huic muneri obnoxiæ ex lege testatoris vel fisci, vt constat ex l. vlt. C. Th. de lustr. conlat. & ex constitutione Anastasij, cuius sententiam exponam infrà. Erant & propria quædam eius pensitationis scrinia. De ea accipienda est l. 3. §. de epis. & cler. & l. 1. §. de com. & mercat. quæ sumpta est ex l. 5. C. Th. de lustra. conlat. sicut & l. 1. §. de epis. aud. Sed hæc ita à Triboniano composita & concinnata est, vt ad aurariam pensionem referri nullo modo possit: hocq; duntaxat exprimat, Christianos, videlicet episcopos, curare debere ne in mercando negotiatores modum excedant, etiam si ad domum principis pertineant, vt si conductores sint domorum diuinarum. Sunt & alia mercatorum onera, veluti siliquaticum & monopolium. & ideo hæc tria his verbis Cassiodorus ita rectè coniunxit lib. II.
E *Qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec Monopolij nec Siliquatici nec aurariæ aliquid pensionis impendat.* Siliquaticum in nundinis exigitur ob venditionem proponendam, vt idem auctor significat lib. IIII. quod Græci κερατισμὸν appellant. Monopolium ab eo exigitur, qui monopolium beneficio principis exercet, quo tamen vti hodie nō licet ex l. 1. C. de monop. vbi quod de echini monopolio, bellissimè explicabitur ex Plinij lib. VIII. cap. XXXVII. Sed vt ad aurariam collationem redeamus, hanc Anastasium Imperatorem sustulisse Euagrius & Zonaras & multi alij auctores sunt. Itaq; duas Constitutiones græcas, quæ sub hoc titulo desiderantur, arbitror Anastasij fuisse. Prioris sententia extat lib. LVI. βασιλικῶν tit. XII. his verbis:

F 1. Συγχωρεῖ πᾶσιν, εἰς τέλειον τὴν συντέλειαν τὴν τοῦ χρυσαργύρου ἐξῃρημένων τῶν πόλεων ἢ κωμῶν τῶν λαβουσῶν τι κατὰ τελευταίαν βούλησιν ὑπὲρ τοῦ συντελεῖν τοῦτο ἤγουν ἐὰν ἀπὸ τοῦ δημοσίου δέδοταί τι ὑπὲρ τοῦ συντελεῖν τοῦτο. οἱ δὲ τὸ τέλος τοῦτο παρέχοντες ἄδειαν ἐχέτωσαν εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει εἴτε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καταβαλεῖν αὐτὸ εἴτε τὸν τέταρτον κατ᾽ ἐνιαυτὸν εἴτε ὑπὲρ τετραετίαν δίχα μέντοι ζημίας καὶ διαστροφῆς. Εἰ δέ τι ἐκ περιττοῦ εἴη μετὰ τὸ τοιοῦτο τέλος ἀναλισκέσθω εἰς ἀναγκαίας χρείας τῆς πόλεως οἷον ἔργα ἢ σιτωνείαν ἢ φῶτα ἢ τὰ ὅμοια. ἑκατὸν δὲ λίτρας ὁρίζει πρόστιμον τῇ σχολῇ τῶν παλατινῶν. καὶ τοῖς ἄρχουσι καὶ τῇ
G τάξει καὶ τοῖς πολίταις εἰ ταῦτα παραβαθείη ποτέ. Remittit omnibus prorsus collationem auriargenti, exceptis ciuitatibus aut vicis, qui quid vltima voluntate sub hoc collationis onere acceperunt, vel si quid à fisco eadem lege datum sit. Qui verò tale onus agnoscunt, in eorum arbitrio sit

id ſoluere Conſtantinopoli vel in prouincia, ſiue quarto quoque anno A ſiue vltra quadriennium, ſine damno & peruerſitate vlla. Ac ſi quid eo illato ſuperſit, id in alias ciuitatis neceſſitates impendatur, veluti opera aut frumenti coëmptionem aut lumina aut ſimilia. Conſtituit autem pœnam c. librarum ſcholæ palatinorum & præſidibus & cohorti & municipalibus, ſi hæc quandoque non obſeruauerint.

Quod ait *lumina*, balneorum intelligit, vt in l. quia plurimæ. S. de oper. pub. Poſterioris Conſtitutionis σύνοψις hæc eſt. B

II. Μηδεὶς διαγραφέσθω εἰς θεωρητικὰ ἢ ἄλλα τινὰ προφάσει τοῦ κουφισθῆναι τὴν συντέλειαν τοῦ χρυσαργύρου. ἐπεὶ ἡ προειρημένη ποινὴ ἐπικείσεται. Ne quis, quòd ſit releuatus auri atque argenti collatione, deſcribatur in ſpectacula vel alia quædam. alioquin ſupradicta pœna imminebit.

C

Θεωρητικά verto ſpectacula, vt in Conſtitutione quib. mun. exc. ij qui poſt imp. mil.

De nauiculariis ſeu naucleris publicas ſpecies tranſportantibus. Tit. 2.

I. IMP. CONSTANTIVS A. ET IVLIANVS CÆSAR OLYBRIO P. V. Nullam vim oportet naucleros ſuſtinere, delegatas ſpecies annonarias transferentes, nec concuſſiones perpeti, nec aliquod genus incommodi, ſed venientes ac remeantes omni ſecuritate potiri: decem librarum auri multa proponenda his, qui eos inquietare tentauerint. DAT. KAL. IVN. ROMÆ CONSTANTIO VIIII. ET IVLIANO CÆS. II. COSS. D

Certum fuit in vrbe nauiculariorum corpus. l. 1. §. 1. D. quod cuiuſque vniuerſ. l. 5. §. licet, & §. vlt. D. de iu. im. l. 1. j. de her. dec. ex quibus alij annonæ vrbis ſeruiebant, alij lignis ad lauacra, alij aliis neceſſitatibus publicis. De lignariis in l. 10. C. Th. eod. tit. & Symmachus. 1. Epiſt. *Nauicularios lignorum obnoxios functioni.* Fuit & in prouinciis vt Zonaras indicat in Nicephoro ἀπὸ γενικῶν. Hi immunitatem habent ceterorum munerũ, & huic dũtaxat functioni nauiculariæ obnoxij ſunt tam ipſi quàm prædia eorum. Et annonam vrbis tranſuehentes nec detineri vlla ratione, nec exactionem vllam pati poſſunt, vt hac lege conſtituitur, quæ huic facinori indicit multam x. librarum auri, fiſco ſcilicet inferendam, quò ſpectat etiam l. 1. j. de lit. & itin. cuſt. l. 5. & 17. C. Th. de nauicul. E

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVSEBIO PP. Comperimus naucleros ſuſceptas ſpecies in negociationis emolumenta conuertere. Ideóque decernimus, vt intra annum, quas ſuſceperint, ſpecies inferant, & ſecuritates reportent, quæ etiam diem illationis edoceant, vt intra alterum annum eis reddantur, à quibus ſpecies præſtitæ ſunt. DAT. X. KAL. IAN. MED. ARCADIO IIII. ET HONOR. III. AA. COSS. F

G

Securitas
apocha
relatoria

Nauicularij ſuſcepta annona publica tranſuehenda, ex ea negotiari vetantur, & intra annum ſuſceptam eam publico inferre iubentur acceptis ſecuritatibus, id eſt, apochis, (Relatoriæ dicuntur in l. 8. C. Th. eod.) quas intra alium annum referre iis debent, à quibus annonam ſuſceperunt, vt apud eos conſtet ſuſcepti oneris ratio & nauiculariorum fides ac diligentia.

A III. IIDEM AA. FLAVIANO P. V. Ab iis qui in naucleros prædas egerunt, volumus eorum commodis satisfieri. & ideo ne crescat in posterum eorum audacia, sancimus vt quicunque in rapinis fuerit deprehensus, pœna quadrupli teneatur. PP. ROMÆ IN FORO APRONIANI VIIII. KAL. FEB. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

B Vt qui quid nauiculariis diripuerint, rem eis & indemnitatem præstent, & extra rem pœnam quadrupli. Itaque hæc actio non est vi bonorum raptorum, in qua non extra rem quadruplum est, sed propria quædam actio in eos qui rapinam nauiculariis faciunt. Huic legi forsitan coniungenda est l. pen. §. de exc. tut. quæ eandem inscriptionem habet & eosdem Coss. diem & locum diuersum, quia hæc propositæ, illa datæ legis.

IIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Cùm nauarchorum cœtus circa prouincias Orientis
C inopia nauium titubaret, & inuestigandæ classis obtentu insularum secessus obiret, & nauigandi oportunitate transacta iudiciorum indignatio sine transuectionis expectaretur effectu: meritò celsitudo tua præfecto augustali & insularum præside conuentis, Alexandrinæ & Carpatiæ classis summates & nonnullos alios naucleros eo professionis adduxit, vt onus frumentarij commeatus, quod per Orientales nauarchos
D ex Alexandrinæ ciuitatis conditis consueuerat ad sacratissimam vrbem transferri, in suam fidem susceptum ad eadem augustissimæ vrbis horrea comportarent: solatiis pro mercedula præstitis ex tributariæ pensitationis immunitate, & eo quod vocatur φιλικὸν, necnon etiam aliis, quæ cognitionis tuæ limauit examen. DAT. XIIII. KAL. FEB. HONORIO VIII. ET THEOD. III. AA. COSS.

Laudat factum Anthemij P P. Orientis, qui cùm cerneret nauicularios diœceseos Orientis plus
E nimio occupatos in conquirendis nauibus, nec suo tempore ex Alexandria, vt solebant, annonam allaturos, per præf. Augustalem, sub quo erat Aegypti diœcesis, à nauiculariis Alexandriæ vrbis & per præsidem insularum, Cycladum scilicet & Sporadum, quæ sunt in Asiana diœcesi, à nauiculariis Carpathiæ insulæ eam transuehi procurauit, pro mercede eis data tributorum immunitate, & eo quod dicitur φιλικὸν, id est, amicale, quòd detur amicè: & hoc, si quid simile contigerit, ad eundem modum obseruari oportere existimandum est deficientibus nauiculariis Orientis, vt annonæ vrbis seruiant Aegypti & Asianæ diœceseos nauicularij. Quem vocant præsidem insularum, Græci L I I I. βασιλικῶν vocant Comitem, quòd sic eo tempore vocaretur ciuili, vt verisimile est, & militari potestate permista.

F V. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. ANTHEMIO PP. Qui fiscales species suscepit deportandas, si recta nauigatione contempta, littora deuia sectatus, eas auertendo distraxerit: capitali pœna plectetur. DAT. XIIII. KAL. AVG. CP. HONORIO VIII. ET THEOD. III. AA. COSS.

Capite damnatur nauicularius qui annonam vrbis aliò auertendo distrahit. Græci non capite, sed
G quadruplo scripserunt propter Nouellam Leonis L X I I. In causa priuatorum est propria actio oneris auersi in duplum.

VI. IIDEM AA. FAVSTINO PP. Iudices qui in portubus diœceseos suæ onusta nauigia, cum prosperior flatus inuitat, sub præ-

textu hyemis immorari permiserint: vnà cum municipibus & corporatis eiusdem loci fortunarum propriarum feriantur dispendiis. naucleri præterea pœnam deportationis excipiant, si aliquid fraudis eos admisisse fuerit reuelatum. DAT. XVIII. KAL. SEP. RAV. VARANA. V. C. COS. A

Corporati

Ne si sit νηνεμία, quo verbo Græci vtuntur in hanc legem, prætextu hiemis nauicularij in portubus immorentur, & vt confiscentur tam iudices quàm municipes & corporati qui id fieri permiserint: nauicularij autem deportentur. Corporatos vocat, veluti suarios, boarios, pecuarios, & alios negotiatores. B

De prædiis & omnibus rebus nauiculariorum. Tit. 3.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD AVRELIANVM PF. ANNONÆ. Domum etiam mansuetudinis nostræ in his, quæ nauiculario nomine obnoxia sunt, agnoscere præcipimus debitam functionem. DAT. III. KAL. OCT. LVPICINO ET IOVINO COSS. C

Prædia nauiculariæ functioni obnoxia, etiam si ad sacram domum peruenerint, eo onere non soluuntur. ergo etiam domus sacra pro rata prædiorum nauarchicas pensiones præstat.

II. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. CHILONI PROCONS. AFRICÆ. In his quæ nauicularij vendunt (quoniam intercipere contractum emendi vendendique fas prohibet) emptor nauicularij functionem pro modo portionis comparatæ subeat. res enim oneri addicta est, non personæ mercatoris. Neque nauicularium iubemus fieri eum, qui aliquid comparauit, sed eam partem, quæ empta est, pro suo modo ac ratione esse munificam. nec enim totum patrimonium ad functionem nauiculariam occupandum erit, quod habuerit, qui rei exiguæ mercator accessit: sed illa portio, quæ ab initio nauicularij fuit, ad pensionem huiusmodi functionis sola tenenda est: residuo patrimonio, quod ab hoc vinculo liberum est, otioso & immuni seruando. Domus verò, quarum cultu decus vrbium potius, quàm fructus adquiritur, vbi à nauiculariis veneunt: pro tanto modo ad hanc pensionem obligari placet, quantum habebant emolumentum, cùm pecunia mutuaretur. Vbi verò spatium loci & exiguitas nullam habuit pensionem, aut extructio, cuius est ardua difficilisque molitio, aut decus sumptuosum, aut (vt est plerunque liberale institutum) habitationem quis suam vrbis ornamento adiecit, nolumus munificentiam, quæ postea addita est, improbam licitationem æstimationis accipere, sed vetusta potius loci species & pensio cogitetur, quàm cultus hodiernus, qui per industriam hominis animosi accessit. DAT. III. NON. AVG. POST CONSVLATVM GRATIANI A. III. ET EQVITI V. C. D E F

Qui emit fundum nauicularij iuris, non ideo fit nauicularius, sed canonem nauicularium agnoscit pro modo fundi comparati. & vendere quidem atque emere eius generis fundos licet, nec debet hic contractus inhiberi aut impediri, sed onus illud fundis cohæret & emptorem sequitur, nec fieri potest emptio sine onere. Qui autem domos emit eiusdem conditionis, tantum præstat canonis nauarchici nomine, quantum illæ solebant locari venditionis tempore: quod iis verbis demon- G

strat

A straur in hac lege, *Cum pecunia mutarentur*, sic enim lego, nec habetur ratio temporis postea secuti, quo fortè pluris locari & æstimari cœperunt.

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MESSALÆ PP. Hi qui fundos nauiculariæ functioni adscriptos à nauiculariis acceperunt quolibet ad se titulo transeuntes, secundum agri opinionem, quæ antiquitus habetur adscripta, nauiculariam functionem suscipere B cogantur: neque eas conditiones sibi existiment profuturas, quas venditor minus idoneus in se recepit imponentis arbitrio. hac tamen pactione seruata, vt si ad minus idoneum fuerit translata possessio, etiam auctores transcripti prædij teneantur obnoxij: sitque hoc in promptu, vt damnis fiscalibus primitus ab idoneis consulatur. DAT. XIIII. KAL. MAR. MED. THEODORO V. C. COS.

C Vt qui emptione vel donatione vel quolibet alio titulo fundos nauicularios nacti sunt, veterem fundi opinionem, id est, censum & professionem agnoscant, vt in l.vlt.§. de col. fun. fis. & vt huic iuri non derogetur pactionibus habitis inter emptorem & venditorem, puta si inter eos conuenerit vt venditor, non emptor functionem nauiculariam agnoscat, & vt prædium in emptorem transeat sine onere, arg.l.1.§.sine cens.vel rel. Ait, *imponentis arbitrio*. legendum vt in veteribus, *impositas ementis arbitrio*. Sed si emptor non sit soluendo, tum onus nauicularium ad venditorem recurrit, siue ita conuenerit, siue non.

De nauibus non excusandis. Tit. 4.

D

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. LONGINIANO PP. Multi naues suas diuersorum nominibus & titulis tuentur. cui fraudi obuiantes præcipimus, vt si quis ad euitationem publicæ necessitatis titulum crediderit apponendum, sciat nauem esse fisco sociandam. nam vt priuatos quoq; non prohibemus habere nauigia, ita fraudi locum esse non sinimus: cùm omnes in commune, si necessitas exe- E gerit, conueniat vtilitatibus publicis obedire, & subuectionem sine dignitatis priuilegio celebrare. DAT. III. ID. IAN. RAV. ARCAD. A. VII. ET PROBO COSS.

Priuatis naues maritimas habere licet, quæ exigente necessitate transuehenda annonæ publicæ causa angariari possunt, & si quæ affixis potentiorum titulis se excusauerint, confiscantur. De nauibus veteranorum nominatim rescriptum est eas non excusari l.pen.D.de veteranis.

F

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. FLORENTIO PP. Iubemus nullam nauem vltra duorum milium modiorum capacem ante felicem embolam, vel publicarum specierum transuectionem priuilegio dignitatis, aut religionis intuitu, aut prærogatiua personæ publicis vtilitatibus excusari posse subtractam: nec si cœleste contrà proferatur oraculum (siue adnotatio sit, siue diuina G pragmatica) prouidentissimæ legis regulas oppugnare debebit. Quod etiam in omnibus causis cupimus obseruari, vt generaliter, si quid eiusmodi contra ius vel vtilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat. quidquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuer

Alciatus interpretatur: itineris ingressum. et plures ponit embolæ significationes ex Athenæo et Hermolao.

fuerit attentatum, id nauigij quod excusatur, publicatione corrigimus. DAT. IX. ID. APR. THEODOSIO XVII. ET FESTO COSS. A

Quid felicem embolam vocet, verba quæ sequuntur indicant, *vel publicarum specierum transuectionem.* illud enim, *Vel*, est ἑρμηνευτικόν. Sententia igitur legis hæc est, neque ecclesiarum neque personarum in dignitate positarum naues ampliores duorum milium modiorum excusari à transuectione annonæ publicæ, & publicari eas quæ ab eo onere subductæ aliqua ratione fuerint. Contra hanc Constitutionem nihil valere rescripta. Subiicitur & generalis clausula, quam miror non B fuisse translatam in tit. si contra ius vel vtil. pub. nullius momenti esse rescripta quæ pugnant cum vtilitate & iure publico. est igitur alia functio nauicularia, quā præstant nauicularij vel qui prædia nauicularia possidet, de qua tit. 2. & 3. aliud onus τῆς ἐμβολῆς, quod ab omnibus exigitur, de quo in hoc titulo. Hæc verò constitutio vna est ex Nouellis Theodosij, de nauibus vltra duorum milium modios capacitate non excusandis.

Ne quid oneri publico imponatur.

Tit. 5. C

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. RVFINO PP. Oneri publico sarcinam priuatam ne quis imponat, nec audeat portitores frumenti ad suscipiendum onus aliqua necessitate compellere. hoc enim facto atque commisso non in dispendium solum atque naufragij damnum tenebitur obligatus, verumetiam publicæ coërcitionis experietur vigorem. DAT. V. ID. IAN. CP. OLYBRIO ET D PROBINO COSS.

Qui naui annona publica onustæ priuatum onus imponit, non tantùm indemnitatem fisco præstat, si ea re nauis annonáve perierit, sed & publicè coërcetur, id est, & ciuiliter & criminaliter tenetur.

De naufragiis. Tit. 6.

E

I. IMP. ANTONINVS A. *. Si quando naufragio nauis expulsa fuerit ad litus, vel si quando reliquam terram attigerit: ad dominos pertineat, fiscus meus sese non interponat. quod enim ius habet fiscus in aliena calamitate, vt de re tam luctuosa compendium sectetur?

Poëta ait, *Res fisci est vbicumque natat.* Hoc Antonino non probatur l. vlt. D. de inc. rui. & nauf. F ne ex aliena calamitate fiscus lucrum ferat.

II. IMPPP. VALENTIN. VALENS ET GRATIANVS AAA. AD MODESTVM PP. Si quis nauicularius naufragium sustinuisse affirmat: prouinciæ iudicem, eius videlicet in qua res agitur, adire festinet, ac probet apud eum testibus euentum, relatioque etiam ad sublimissimam referatur præfecturam: ita vt intra anni spatium veritate releuata, competens dispositio procedat. Quòd si per negligen- G tiam præfinitum anni spatium fortasse claudatur: superuacuas serasque interpellationes emenso anno placuit non admitti. DAT. PP. BERYTI NON. IVN. MODESTO ET ARINTHEO COSS.

Nauic

A Nauicularius qui publicas species vehit, naufragij casum non præstat, si modò cum contestetur apud præsidem prouinciæ, in qua naufragium contigit, intra annum; & probet, & res omnis ad præfectum prætorio referatur. Inde Isidorus Pelusiotes ad Isidotum præf. prætorio scribens: Βοῖος ὁ ναύκληρος σῖτον ἔφη τοῦ δημοσίου λοιπάζεσθαι ὃν ἄνεμοι καὶ καταιγίδες καὶ λαίλαπες καὶ ἡ θάλασσα ἐμερίσαντο. ἤτοι νῦν τοῦ σάλου τῆς θαλάσσης ἐπιτιμήσατε δικαιοσύνῃ κυβερνῶντες τὰ πράγματα ἢ ἄχρις ἂν ἁμαρτάνωμεν τοῖς περιπλώμασι συγγινώσκετε. qua de re etiam scribit ad Sozomenum domesticum præfecti. At pro anno biennium præscribitur in l pen. quod exposuimus libro de temporib. cap. de anno. *Competens dispositio*, id est, absolutio vel condemnatio.

B III. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEOD. AAA. NAVICVLARIIS AFRIS. Quotiens obruta vel submersa fluctibus naui examen adhibetur competentis iudicis, duorum vel trium nautarum quæstione habita, ceteri ab huiusmodi nexu liberentur. quid est enim quod non abunde intra præfinitum numerum solers quæsitor inueniat. circa magistros nauium, quibus est scientia plenior, immoretur. qui si fatali sorte defuerint: in alios inquisitio transferatur. Sanè si C vniuersos violentia tempestatis obruerit, ne veritas lateat, à liberis nautarum siue magistrorum intra iudicia constitutis, super eorum quæratur interitu, quos nauicularius naufragio periisse contendit. Susceptionis autem necessitas ex Kalendis Aprilis in diem Kalendarum Octobris mansura seruabitur. DAT. VIII. ID. FEB. TRIV. GRATIANO V. ET THEOD. I. AA. COSS.

D Nauicularij, naucleri, nauarchi, nautici, exercitores nauium idem sunt. Vegetius IIII. *Singulæ liburnæ singulos nauarchos, id est, quasi nauicularios habent.* Diuersi sunt magistri, vt ex hac lege constat, & l. pen. C. Th. de nauicul. & ex tit. de exercitoria act. qui à græcis dicuntur πιστικοὶ, gubernatores hoc loco. diuersi nautæ, qui nauis nauigandæ causa in naui sunt. aliquando tamen nautæ pro naucleris accipiuntur, vt in tit. nau. caup. stab. Hoc cognito, legis sententiam exponamus: [illegible] naufragio quæritur apud præf. vrbi & præf. annonæ vel præsidem, in quæstionem adduci oportet dimidium nautarum numerum ex l. 2. C. Th. de naufrag. quod hac lege abrogatur, quæ duos vel tres existimat sufficere, & magistros nauium, quos censet diligentius esse interrogandos quàm ceteros. Nautis magistrisq; deficientibus & omnibus naufragio peremptis, inquisitio transit ad alios, puta ad nautarum magistrorumq; liberos, vt ij de parentum interitu quid habeant, exponant. atq; ita nauclerus naufragium iudicibus probat. In extremo lex opportunæ nauigationis tempus definit E à Kal. Aprilis in Kal. Octobres. quia æstatis beneficio ventorum acerbitas mitigatur. æstate igitur suscipi annonam & subuehi oportet. hieme non item, nisi ventis valde secundis. l. vlt. §. de nauicul.

IIII. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARC. AAA. TATIANO PP. Pro iis quæ semel à collatoribus illata naufragiis perierunt, nolumus nobis aliquam cum possessoribus (siue senatores, siue priuati sint) esse communionem, vel aliquid periculi ad eos redundare. F DAT. XV. KAL. AVG. CP. TATIANO ET SYMMACHO COSS.

Vt periculum naufragij fiscus solus agnoscat non possessores, qui semel suo munere functi sunt annona collata, & in nauem imposita.

V. IMPP. HONORIVS ET THEOD. AA. NAVICVLARIIS PER AFRICAM. De submersis nauibus decernimus, vt leuato velo G istæ causæ cognoscantur. & si quisquam de talibus negotiis aliquid accepisse detegitur, iudex apud quem constiterit, his conquerentibus, qui nudantur, pro qualitatibus personarum multandi, remouendi, proscribendi habeat potestatem. Si verò causarum talium cognitores libelli

datione, vel plenaria interpellatione commoniti, intra biennium has A causas audire neglexerint, & hoc fuerit tempus elapsum: præiudicium noceat eatenus cognitori, vt nauiculario propter vitium iudicis absoluto, mediam oneris eius partem, propter cuius probandam amissionem legitimo duntaxat tempore cognitio petebatur, iudex cogatur inferre, residuam verò officium eius exsoluat. DAT. XVI. KAL. APR. RAV. HONORIO VIIII. ET THEOD. V. AA. COSS. B

Hoc primùm lege cauetur, vt de naufragio leuato velo cognoscatur. Lampridius in Alexandro dixit patente velo, id est, aperta fore. Prætendebantur foribus vela. Augustinus 1. Confess. *Vela pendent in liminibus grammaticarum scholarum*. In Comœdia Querulo: *si sunt qui in fanis & sacellis obseruant vela*. Tum vt iudex eos coërceat qui ex naufragio quid deripuerint, pro personarum qualitatibus, inquit, vt l. 4. §. pen. D. de inc. rui. nauf. Deinde vt quæstio de naufragio intra biennium finiatur. quòd si per iudicem steterit quominus finem intra biennium accipiat, vt à nauiculario periculum transferatur ad iudicem & officium eius ex partibus æquis. Ait, *vel plenaria*. malim, *planaria*, vt in l. 4. §. de dilat. Hoc autem est, si per libellum vel de plano interpellati iudices intra biennium de naufragio non cognouerint. Sic planarij conflictus apud Am. Marcellinum lib. 19. Ait, C *Propter vitium iudicis*, id est, præscriptione biennij.

VI. IIDEM AA. ANTHEMIO PP. Super naufragiorum, quæ contigerint, casibus vsitato more habita quæstione, si quis calculus modiationis dicatur tempestate maris deperiisse: sub tuæ sedis auditione nequaquam feratur acceptus, sed hæc dispendij iactura in omne nauclerorum concilium pro rata scilicet contingentis muneris deferatur. DAT. XIIII. KAL. FEB. HONORIO VIII. ET THEOD. III. D AA. COSS.

Commenta l. 4. §. de nauicul. intelligetur hanc legem pertinere ad nauicularios Orientis, vt si eorum culpa, nauigandi oportunitate transacta, ex annona publica aliquid tempestate maris deperierit, periculum ad omne nauiculariorum corpus pertineat pro rata portione, non ad fiscum, non ad collatores. Ait, *si quis calculus modiationis*, id est, si qui modij frumenti. sic dicitur modiatio & hoc loco & l. 1. j. de anno. ciu. & aliis multis, vt ponderatio in l. si olei. §. de locato. Cassiodorus lib. 4. *Modiationem tritici quam sub hac sorte periisse probauerint, prosecutoribus sine aliqua faciat cunctatione reputari*. qui locus maximè pertinet ad hanc legem, vt intelligatur, quod naufragio periit sine E nauicularij culpa à fisco accepto ferri, nec nauicularij periculo cedere. Malè quidam modiationem pensitationem esse frumenti. Rursus malè hanc pensitationem esse quinquagesimam ex l. 9. §. de suscept. cùm sit modiatio, mensura: quinquagesima illa, ἐπίμετρον. Malè alij modiationem ad æstimationem numerariam referunt in lege Rhodia, εἰ τὴν χιλιάδα τῦ μοδισμῦ χρυσίνων πεντήκοντα quæ manifestò nauem capacem modiorum mille, æstimat aureis 1.

De metallariis & metallis, & procuratoribus metallorum. *Tit. 7.* F

I. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD CRESCONIVM COM. METALLORVM. Perpensa deliberatione duximus sanciendum, vt quicunq; metallorum exercitium vellet affluere, is labore proprio & sibi & reipublicæ commoda comparet. Itaque si qui sponte confluxerint, eos laudabilitas tua octonos scrupulos in balluca, quæ G Græcè χρύσαμμος appellatur, cogat exsoluere. quidquid autem amplius colligere potuerint, fisco potissimum distrahant, à quo competentia ex largitionibus nostris pretia suscipiant. DAT. IIII. ID. DECEMB. PARISIS VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

A Scripta est ad Comitem metallorum, quem fuisse in Illyrico Notitia Romani imperij declarat. Sub eo erant procuratores metallorum, de quibus in l. 4. nam quæ in ea recensentur prouinciæ, Illyrici sunt prouinciæ. vnde apparet frequens in Illyrico metallorum fuisse commercium. quod & l. 7. & 8. C. Th. eod. tit. indicant. Constituitur autem hac lege, vt liber cuilibet effodiendi auri pateat aditus, ita tamen si fisco inferat octo scriptulos in balluca, & reliquum quod collegerit fisco potissimùm distrahat. Balluca est χρύσαμμος, vt Tribonianus exposuit, quæ nuper effossa est è terra. Sic & ad. 2. Græci 56. βασιλικῶν tit. 11. ἡ συντέλεια τ̃ χρυσάμμου διδόσθω &c. Pollux τὴν χρυσίδα ψάμμον vocat. Opponitur huic legi l. 2. & 3. & 5. quod earum explicatio, quam apposui singulis, expediet. Ait, *octonos*. Sic accipio octonos, vt in l. 5. *septenos*, in singulos auri legulos, non cum Accursio, in singulas vncias.

Comes metallorum

Alciatus putat hac lege decerni ut quilibet metallarius octo scrupulos aureorum ramentorum teneat præstare primus inter metallicos principis designetur.

B

II. IIDEM AA. AD GERMANIANVM C. S. L. Ob metallicum canonem, in quo propria consuetudo retinenda est, quatuordecim vncias ballucæ pro singulis libris constat inferri. DAT. VI. ID. IAN. ROMÆ LVPICINO ET IOVIANO COSS.

Inscriptio & subscriptio indicat huic esse coniungendam l. 5. s. de susceptor. quæ est libra obryzæ. Hæc autem de libra ballucæ. Obryzæ XII. vnciis constat, Ballucæ XIIII. Metallicus canon
C non definitur hac lege, qui pro locorum consuetudine diuersus est, alius puta in Macedoniæ & Daciæ diœcesibus, de quo l. 1. alius in Pontica & Asiana, de quo l. 5. Sed quot vnciis libra ballucæ æstimetur, hoc tantùm hac lege definitur. Cur verò pluris quàm obryzæ, Græci explicant adiicientes, ἐπειδὴ πολλὴν μείωσιν ἔχει.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEOD. AAA. FLORO PP. Cuncti qui per priuatorum loca saxorum venam laboriosis effusionibus persequuntur, decimas fisco, decimas etiam
D domino repræsentent, cetero modo propriis suis desideriis vindicando. DAT. IIII. KAL. SEPT. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

L. 1. & 2. sunt de auri metallo. Hæc est de lapidis siue marmoris metallo, quod eruitur è priuatorum locis, hac lege, vt decima fisco, decima locorum domino præstetur, reliquum sibi habeat fossor ὑπὲρ κόπου. quod etiam confirmat l. XI. C. Th. eod. tit.

IIII. IIDEM AAA. EVSINIO PP. Cum procuratores metallorum intra Macedoniam, Daciam mediterraneam, Mœsiam, seu Dar-
E daniam, soliti ex curialibus ordinari, per quos solemnis profligatur exactio, simulato hostili metu, huic se necessitati subtraxerint: ad implendum munus retrahantur, & nulli deinceps licentia laxetur, prius indebitas expetere dignitates, quàm subeundam procurationem fideli solertiáque exactione compleuerint.

Canon metallicus periculo curialium exigitur in Illyrico. pertinet namque ad eos creatio procu-
F ratoris metallorum, qui obtentu hostilis metus vel indeptæ dignitatis huic se muneri subtrahere nullomodo potest. Macedonia, quam memorat, Diœcesis est vna Illyrici. Altera est Dacia, in qua sunt prouinciæ quinque, Dacia mediterranea, Dacia ripensis, Mœsia prima, Dardania, Præualitana & pars Macedoniæ salutaris. Sed tres tantùm quæ metalla proferant.

V. IMPPP. VALENTINIANVS THEOD. ET ARCAD. AAA. ROMVLO COM. S. L. Per annos singulos septeni per hominem scrupuli largitionibus inferantur ab aurilegulis, non solùm in Pontica
G diœcesi, verùm etiam in Asiana. DAT. XI. KAL. MAR. CP. ARCAD. A. II. ET RVFINO COSS.

L. 1. pertinet ad Illyrici diœcesim: Hæc verò ad Ponticam & Asianam, vt diximus in l. 2. Diuersus est canon pro diuersitate diœcesum.

VI. IIDEM AAA. PATERNO. Quosdam operta humo esse saxa dicentes id agere cognouimus, vt deffossis in altum cuniculis, alienarum ædium fundamenta labefactent. Qua de re si quando huiusmodi marmora sub ædificiis latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. DAT. XVII. KAL. APR. CP. THEODOSIO A. III. ET ABVNDANTIO COSS. A

Licet in alieno loco marmor effodere, domino loci præstito solatio. l. 3. s. non tamen sub ædificiis, vt hac lege constituitur, ne fortè actis cuniculis cadant. B

VII. IMP. THEODOSIVS A. MAXIMINO COM. S. L. Metallarij siue metallariæ, qui quæve ea regione deserta, ex qua videntur oriundi vel oriundæ, ad externa migrauerint: indubitanter sine vlla temporis præscriptione ad propriæ originis stirpem laremq; vnà cum sua sobole reuocentur, etiam si quos domus nostræ & secreta retineant. C
Sciant autem nullum exinde præiudiciū fisco esse generandum, etiam si quis ex his, quem metallicum esse constiterit, priuatis censibus suum nomen indiderit. DAT. V. ID. IVL. CP. VICTORE V. C. COS.

Alij sunt sponte sua metallarij vt l. j. s. Alij conditione, qua præscriptione temporis non liberantur, nisi fortè, vt censeo, annorum XL. ex l. 4. s. de præscript. XXX. annor. à qua soli Curiales excepti sunt, non alij conditionarij. Et pertinent ad fiscum, eiq; restituuntur cum sua progenie, etiam si priuatorum facti sint adscriptitij coloni. Ait, Et secreta.] Lauras intelligit, vt in l. 26. s. de decur. D

De murilegulis & gynecariis & procuratoribus gynecij, & de monetariis & bastagariis. Tit. 8.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD BITHYNOS. Monetarios in sua semper conditione durare oportet, nec dignitatis cuiuscunq; priuilegio ab huiusmodi conditione liberari. DAT. XII. KAL. AVG. GALLICANO ET BASSO COSS. E

Monetarij sunt qui monetam cudunt, χαράκται. Falsi monetarij παραχαράκται. l. 8. C. Th. de fal. mon. Sudas. καὶ νῦν εἰώθασιν λέγειν παραχαράκτας τοὺς παρακόπτοντας. & alio loco, παραχαράκτης, διαστροφεύς. Hesychius. μονητάριος τὸ κέρμα ἐργαζόμενος. Hi imperante Aureliano vitiata moneta & procuratore siue rationali monetarum Felicissimo interfecto, aduersus Imperatorem sese extulerunt. quod Vopiscus, Victor, Eutropius, Sudas scribunt. Est verò eorum conditio certa, quam dignitate mutare non possunt, quia nec patet eis aditus ad honores. l. 6. j. de dignit.

II. IDEM A. AD FELICEM. Procuratores rei priuatæ & baphij & gynecij, per quos & priuata nostra substantia tenuatur, & species gyneciis confectæ corrumpuntur, in baphiis etiam admista temeratio vim adducit inquinatæ alluuionis: suffragiis abstineant, per quæ memoratas administrationes adipiscuntur: vel si contra hoc fecerint, gladio feriantur. F

Sic restitui hanc constitutionem partim ex libris manuscriptis, partim ex libris βασιλικῶν, in quibus ita est: Ἐπειδὴ οἱ καθολικοὶ τῶν ἡμετέρων πραγμάτων ἐτίμων καὶ οἱ βαφεῖς καὶ οἱ γυναικιάριοι, quanquam non probo posteriora, maloq; Baphij & Gynecij. tria namque Constitutio proponit procuratorum genera, Rei priuatæ, *per quos*, inquit, *priuata nostra substantia tenuatur*: Gynecij, per quos species Gyneciis confectæ corrumpuntur. *Species*, id est, vestes vt in l. 4. j. tit. seq. Baphij, per quos Baphiis admista temeratio vim adducit inquinatæ alluuionis. Et hos omnes censet suffragiis, G

A giis, id eſt, pretio vel patrocinio non eſſe creandos. rectè. pecunia namque comparata adminiſtratio vix vnquam ſordibus caret. Idem de Bapheis & Gyneciariis dici non poteſt, quorum nulla eſt adminiſtratio, ſed conditio vel ſeruitus publica. Conſtantinus apud Euſebium lib. 11. ὥστε καὶ ἢ γυναικείοις ἢ λινυφίοις ἐμβληθέντες ἀπονητὶ καὶ ἄθλιον ὑπομένειν κόπον ἢ οἰκέται νομίζεσθαι τοῦ ταμείου. Gyneciarij addicti ſunt contexendis conficiendisq; veſtibus imperialibus & miniſteriorum imperialium. Βαφεῖς tingendæ purpuræ imperatorum propriæ. De procuratore Baphij idem Euſebius lib. 7. c. 32. καὶ τιμῇ σαφεῖ ἐπιτροπῇ τῆς κατὰ Τύρον ἁλουργοῦ βαφῆς.

Gyneciarij
Baphij

III. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD GERMA-
B NVM CONSVLAREM. Ingenuæ mulieres quæ ſe gyneciariis ſociauerunt, ſi conuentæ denunciatione ſolemni, ſplendorem generis contuberniorum vtilitati præferre noluerint: ſuorum maritorum conditione teneantur. DAT. IIII. KAL. IVL. MED. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Exemplo s. c. Claudiani ſi ingenuæ, quæ ſe ad Gyneciarium applicauit, denunciauerit fiſcus vt ea coniunctione abſtineat, nec paruerit, Gyneciaria efficitur. Senatuſconſ. Claudiani veſtigium
C certiſſimum eſt in l. Lucius. 2. D. depoſ.

IIII. IIDEM AA. AD AVXONIVM PP. Quod ad præſens remedium pertinet, quintum animal baſtagariis pro reparatione præbeatur. DAT. IDIB. DEC. MARCIANOP. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Bastagariis opinatur Alciat. fuisse eos qui vestes ad [illegible] ferebant [illegible]. et inde [illegible] lingua clitellam dicunt basto.

Baſtagarij ſeruiunt vecturæ rerum ad ſacrum ærarium pertinentium, quam propriis iumentis fa-
D ciunt excepta parte quinta, quæ de fiſco reparatur. Sic l. 7. j. de cur. pub. quartam partem veredorum reparari ait.

V. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. AD FILEMATIVM COM. S. L. Qui aliquem ex familiis gynecij in latebris habere comperti ſunt, quinque librarum auri damno ſubiiciantur. DAT. XII. KAL. SEPT. CILICIÆ MODESTO ET ARINTHEO COSS.

E Occultator Gyneciarij multatur auri libris quinque.

VI. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. AD EVCHERIVM. Qui textrini noſtri mancipia occultatione cælauerit, ternis libris auri pro ſingulorum hominum ſuppreſſione plectetur. PP. KARTHAG. III. KAL. MAR. POST CONSVLATVM AVXONII ET OLIBRI.

F Occultator textrinæ deputati. ſerui multatur auri libris tribus. hæc derogat ſuperiori. vel illa potius de veſtiario, hæc de linifice.

VII. IIDEM AAA. AD HESPERIVM PP. Edicimus ne qua mulier ſplendidioris gradus monetarij adhærens conſortio, decus natiuæ libertatis amittat. Quòd ſi quam ab hac præceptione ſtatutum noſtræ perennitatis abduxerit: ea vel legitima admonita conuentione diſcedat, vel ſi complexui monetarij putauerit inhærendum, non ambigat ſe
G ſibi & liberis præiudicaturam, & eius conditioni eſſe nectendam. Si qua verò originaria ſeu colonaria poſſeſſionis alienæ ignaro domino, ſeu ſciente, monetario aſſociabitur: hi conuenti mox iuri agrorum debitas

personas retrahere festinent, vel de cetero sciant repetendi facultatem A
silentij sui conniuentia perdidisse. Sed vt monetario nullam extraneam necti volumus: ita & ex monetario patre susceptas prohibemus extraneis copulari. DAT. PRID. ID. MAR. AQVIL. POST CONSVLATVM AVXONII ET OLYBRI.

Tria hoc edicto constituuntur. Primum ne ingenua copuletur monetario, & quæ si illi copulauerit, si post fisci denuntiationem in ea coniunctione perseuerauerit, vt monetaria fiat cum sua sobole. quod & de ea quæ se iunxit gyneciario constitutum est l. 3. Tum vt adscriptitiæ colonæ iunctæ monetariis, monetariæ fiant, nisi domini earum admoniti eas quamprimùm reuocauerint. Deinde vt monetariorum filiæ non copulentur ingenuis. copulatæ retrahentur, vt arbitror, cum sobole. *facit. l. fin. sup. tit. proxima.* B

VIII. IIDEM AAA. TRIFOLIO COM. S. L. Æternam fiximus legem, ne vnquam bastagariis militiam suam deserere liceat, vel aliam, antequam eam impleuerint, subreptiua impetratione tentare. DAT. IX. KAL. AVG. HERACLIÆ RICHOMERE ET CLEARCHO COSS. C

Ne bastagarij dent nomen militiæ armatæ antequàm bastagæ munus impleuerint.

VIIII. IIDEM AAA. AD PRINCIPIVM PP. Si quis nauiculam functioni muricis & legendis conchyliis deputatam ausus fuerit vsurpare: duarum librarum auri illatione teneatur. DAT. VI. KAL. OCT. AQVIL. AVGVSTO ET BAVTONE COSS. D

Duabus libris auri multari eum qui nauiculam lectioni conchyliorum deputatam vsurpauerit. Conchyliorum varia sunt nomina, purpura, murex, buccinum, cerix ἰὸς πορφύρας, vt Archippus ait, quorum sanguine inficiuntur lanæ sacris vsibus deputatæ. Loquor vt nostri auctores, sacris, diuis, diuinis: Sentio vt Socrates Christianus, qui Imperatores θειοτάτους & δεσπότας vocari non tulit æquo animo: vt Tiberius qui occupationes suas non est passus vocari sacras.

X. IMPPP. ARCADIVS HONORIVS ET THEODOSIVS AAA. FILOMETORI COM. S. L. Lotas in posterum sericoblattæ & metaxæ huiusmodi species inferri præcipimus, viginti librarum auri condemnatione proposita his, qui scrinium canonum tractant, prioribus etiam cuiuscunque officij, si statuta cœlestia à quopiam passi fuerint temerari. DAT. V. KAL. IVL. CP. ARCAD. A. VI. ET PROBO COSS. E

Metaxam lini dixit Lucilius apud Festum, quo modo etiam Vascones Pyrenæi loquuntur: At de serico dicitur frequentius. Moschopulus, σὴρ ὁ σκώληξ ὁ τὴν μέταξαν ἐργαζόμενος ἀφ᾽ οὗ σηρικὰ ἱμάτια F
τὰ μεταξωτά. Zonaras in Nicena. 2. ἐκ μετάξης ἐσθῆτας πεποικιλμένας. αὗται γὰρ αἱ σηρικαί. quod & alij auctores comprobant multi. sed error in eo est, quòd sericum quoduis eo nomine plerique significari putant. Rude est sericum & αὐτοφυὲς nondum neque tinctum neq; in fila diductum, & ideo separatur à nemate serico l. vlt. D. de public. & hoc loco à serico blatta, id est, à serico in purpureum colorem conuerso. Has autem species elotas, mundas & puras sacris largitionibus inferri ad vestes principi conficiendas hac lege præcipitur, multa proposita canonicariis & primoribus officiorum. Blatta purpura est. l. 1. §. quæ res væn, non pos. *Pulpuræ*, inquit, *quæ blatta vel oxiblatta atque ianthina dicitur.* G

XI. IMP. THEOD. A. ET VALENTINIANVS CÆS. MAXIMINO COM. S. L. Murileguli qui relicto atque despecto propriæ conditionis officio, vetitis se infulis dignitatum, & cingulis penitus denegatis

negatis

A negatis muniſſe dicuntur: ad propriæ artis & originis vincula reuocentur. ab illis autem qui rebus eorum videntur inhiaſſe, quos in ſua origine permanere, & ſolemnibus miniſteriis inſeruire manifeſtum eſt: omnia quæcunque conſtiterit ex quocunque titulo poſſeſſa, antiquis poſſeſſoribus reſtituantur. Quòd ſi alienigenæ detentatores oneribus conditionis extraneæ maluerint ſubiacere, quàm reſtituere facultates: & futura deinceps agnoſcant munia ſibi eſſe ſubeunda, & de præterito, ſi qua ipſis
B poſſidentibus reliqua colliguntur, à ſemetipſis ſciant ſine aliqua excuſatione ſoluenda. DAT. XVII. KAL. NOV. CP. VICTORE COS.

Murileguli ſiue conchylioleguli ſunt conchyliorum piſcatores, huic muneri addicti originis & conditionis iure, adeò vt non poſſint ad dignitatem vllam vel militiam aſpirare: vel ſi ad eam aſpirauerint, reuocantur, redditis bonis ſi qua eiuſdem originis & conditionis homines aliquo titulo poſſideant. Quòd ſi ea exteri poſſideant, malintq; eidem ſe conditioni ſubiicere, quàm ea bona reſtituere, audientur, ita vt in futurum ſint murileguli, & in præteritum reliqua publici canonis
C fiſco perſoluant.

XII. IDEM A. ET CÆS. MAXIMINO COM. S. L. Hi qui ex filiabus murilegulorum & alienæ originis patribus ſunt vel fuerint procreati, iura maternæ conditionis agnoſcant. DAT. VIIII. KAL. IVN. THEOD. A. XI. ET VALENTINIANO CÆS. COSS.

Vt qui ex monetaria & ingenuo naſcitur matris conditionem ſequitur. l. 7. §. ita qui ex murilegula & ingenuo, non tamen qui ex murilegula & curiali. No. 38.

D

XIII. IMPP. THEODOS. ET VALENTIN. AA. ACACIO COM. S. L. Si quis ex corpore gyneciariorum, vel lineariorum, vel linifariorum, monetariorum, vel murilegulorum, vel aliorum ſimilium ad diuinas largitiones nexu ſanguinis pertinentium, voluerit poſthac de ſuo collegio liberari: non quoſcunq;, nec facilè in locum proprium, freti dextræ triumphalis abſolutione, ſubſtituant: ſed eos quos omnibus ido-
E neos modis ſub ipſis quodammodo ampliſſimæ tuæ ſedis obtutibus adprobauerint. Ita tamen vt is qui ab huiuſmodi conditione iuxta formam cœlitus datam beneficio principali fuerit abſolutus, vniuerſi ſui generis proſapiam in functione memorati corporis permanentem, cum omnibus eius, qui abſoluitur, rebus obnoxiam largitionibus ſacris futuram eſſe, non dubitet. DAT. VII. KAL. MAR. CP. DD. NN. THEOD. XII. ET VALENTINIANO II. AA. COSS.

F

Miror Alciatum ſcripſiſſe monetarios in hoc titulo non eſſe qui monetam cuderent, nihil enim cuſores monetæ ad hunc tit. pertinere, quaſi ſcilicet titulus ſit de veſtium ſacrarum duntaxat confectoribus & tinctoribus. quod eſt falſum. nam & de baſtagariis eſt, quos perperam ille eadem ratione ad baphia condemnat. Qui & hanc legem & Notitiam imperij Romani legerat, intelligere debebat murilegulos, monetarios, bapheos, gyneciarios, baſtagarios, theſaurenſes, licet diuerſæ functionis, ad ſacras largitiones pertinuiſſe, & ſub diſpoſitione Comitis largitionum fuiſſe, idcirco coniunctim ſub eodem titulo proponi, idcirco & ſacras largitiones theſauros dici, & ornamentum, & veſtiarium, vt lib. x. retulimus. Multa in Alciato ſunt reprehendenda, quæ, vt Platonem Ariſtoteles, vt ceterorum, nos tacitè malumus reprehendere, quàm paſſim, teſtaq;, lutoq;. Ait igitur
G hæc lex veſtiarios & ceteros qui originis ſuæ iure ad ſacras largitiones pertinent, beneficio principis per ſubſtitutum iudicio Comitis largitionum approbatum huic conditioni parere poſſe, ita tamen vt & liberi eorum, & bona in eadem conditione permaneant. Linteatij ſunt artifices lineæ veſtis: linifarij, linifices. ſic emendaui ex Cod. Th. & libris ſcriptis, cùm antea malè legeretur, *Limphariorum*, & ita Græci ad legem quæ ſequitur, τῶν βαφείων καὶ τῶν λινυφαείων: & paulo pòſt etiam,

dextræ

dextræ triumphalis, ex eiſdem libris, vt in l.pen.C.Th.de an.ciuic. *Qui*, inquit, *triumphalis dextræ no-* A
ſtræ confirmationem eſt conſecutus. quibus verbis adnotatio ſignificatur. Euſebius 2. de vita Conſtan-
tini. τ͂ αὐτȣ͂ δεξιᾶς ἔγγραφος ὑποσημείωσις.

XIIII. IIDEM AA.*. COM. S. L. Priuatæ vel linteæ veſtis magiſtri, theſaurorum præpoſiti, vel baphiorum ac textrinorum procuratores, ceteriq; quibus huiuſmodi ſollicitudo committitur, non antè ad rem ſacri ærarij procurandam permittantur accedere, quàm ſatiſdationibus dignis eorum adminiſtratio roboretur: ſcituri ne proſecutorias B quidem ſacras poſthac ſibimet poſtulandas.

In Notitia Orientis ſub Comite ſacrarum largitionum ponuntur magiſtri lineæ veſtis, magiſtri
priuatæ, quod huius legis ſcripturam valde confirmat, id eſt, procuratores ſiue Catholici, vt Græci
vertunt, & præpoſiti theſaurorum & baphiorum ac linificiorum procuratores, qui omnes rem ſacri
ærarij, id eſt, ſacrarum largitionum procurant. Hos iam traditum eſt ſuprà l. 2. ſuffragiis non eſſe
promouendos. Additur hac lege, nec niſi datis idoneis fideiuſſoribus, rem ſacri ærarij ſaluam fore,
& quominus ita ſatiſdent fruſtra eos petere ſacras proſecutorias, quibus ſcilicet laudẽtur & appro-
bentur, vt l.7. C. Th. de priuil. eor. qui in ſac. pal. Apparet autem ex hac lege & l. 2. non debuiſſe C
huic titulo adiici, *& procuratoribus Gynecij*, quod etſi habeant Baſilici, Codex Theodoſij non ha-
buit, cùm & de procuratoribus rei priuatæ & de procuratoribus baphiorum ac linificiorum in eis
agatur. Ait, *ſatiſdationibus dignis*, id eſt, idoneis. ſic Plutarchus βεβαιωτὴν ἄξιον.

XV. IIDEM AA. VALERIO COM. S. L. Qui aut patre conchylilegulo geniti probabuntur aut matre, memoratæ adſcriptioni obnoxios ſe eſſe non ambigent. DAT. X. KAL. APR. CP. HIERIO ET ARDABVRE COSS.

D

Ex alterutro parente murilegulo natus deterioris parentis conditionem ſequitur. quod & de
nato ex alterutro peregrino lege Menſia ſimiliter cautum fuiſſe Vlp. in titulis auctor eſt. Sequitur
ſynopſis vltimæ legis.

XVI. ΜΗΔΕΙ͂Σ ὡς ἔτυχεν τοῖς δημοσίοις σωματείοις ἐγγραφέσθω εἰ μὴ κατὰ τὸ
ἀναγκαῖον καὶ ἐκ γένους ὢν τοιούτου καὶ ἡλικίας καὶ τέχνης ἐστὶν ἐπιτήδειος, πράξεως γινομένης
ἐπὶ τούτῳ παρὰ τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας καὶ καταπιθεμένου τοῦ σωματείου ὅτι ἐπιτήδειός ἐστι καὶ
τὰ πραττόμενα εἰς ἡμᾶς ἀναφερέσθω ὥστε ἡμᾶς πάλιν ἐπικυρῶσαι διὰ θείων συλλαβῶν τάξιν
προβατορίας λαμβανόντων. εἰ δὲ παραβαίη ταῦτα τὶς οὔτε τὰς παραμυθίας λήψεται τὰς E
ἐντεῦθεν οὔτε κοινωνήσει τῷ σωματείῳ ἀλλὰ βασανισθεὶς ἐξορισθήσεται διηνεκῶς ἐκ τῆς ἐπαρ-
χίας καὶ πᾶς δὲ συνεργήσας τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκείσεται καὶ μάλιστα ὁ πραιπόσιτος.
Ne quis, vt fit publicis corporibus, adſcribatur niſi vrgente neceſſitate, vel niſi ſit ex eo genere & tam arte quàm ætate habilis atque idoneus, actis apud præſidem prouinciæ factis, & eſſe illum idoneum corpore deponente, rurſusq; geſtis ad nos delatis vt confirmentur diuino oraculo noſtro vice probatoriæ. F Qui verò hæc non ſeruauerit, neque ſolatia inde vlla percipiet, nec vllum cum collegio commercium habebit, ſed grauiſſimè coërcitus exilio perpetuo damnabitur extra prouinciam. eiſdem pœnis ſubiicitur qui ei opem tulerit hac in re, & maximè præpoſitus.

Lex 2. & 14. ſunt de procuratoribus creandis. Hæc de ipſis Gyneciariis vel monetariis vel mu- G
rilegulis vel aliis, vt ne in ea corpora conſcribantur ſine ſacra probatoria, quæ & in aliis pleriſquè
exigitur. l. probatorias. j. de diu. off. & edicto Iuſtiniani 8. & 13. Solatia indicat eos habuiſſe de fiſco,
id eſt, annonas, & non tantùm puniri eos qui ſine probatoria eis ſe collegiis immiſcuerint, ſed &
ſuffragatores, & maximè præpoſitos. alij ſunt præpoſiti Gynecijs. l. 5. §. ad leg. Iul. repet, qui aliàs pro-
curatores

A curatores dicuntur: alij thesauris. l.14.§.& baphiis. l.3. C.Th. de ind. deb. alij gregibus & stabulis, alij bastagis, alij barbaricariis siue argentariis, vt Notitia docet, quæ omnia ad sacrum vel priuatum ærarium pertinebant.

De vestibus holoueris & auratis, & de tinctione sacri muricis. Tit. 9.

Sacrum appellat quo murice tincta vestis insigne erat imperatorum. Alciat.

B I. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. ARCHELAO COM. S. L. Auratas ac sericas paragaudas auro intextas viriles priuatis vsibus contexere conficereq; prohibemus, & à gyneciariis tantùm nostris fieri præcipimus. DAT. V. NON. IVL. NEBIODVMI. ACC. XV. KAL. AVG. MARCIANOP. VALENTINIANO NP. ET VICTORE COSS.

Interdicit priuatis hominibus vsu paragaudarum. & eæ si quæramus quales sint, lex docet satis, C auratæ nimirum vel sericæ auro intextæ phrygio siue barbarico opere, quod etiam ex Vopisco intelligere licet in Aureliano, qui alias monolores, alias dilores, alias trilores & pentelores facit pro numero intextorum filorum aureorum, quæ videntur lora appellasse, vel intexturam ipsam potius, vt non malè in donatione Constantini ad Syluestrum, lorum vetus interpres phrygium reddiderit. Mulieribus earum vsu non interdicitur. & ideo ait, *viriles*, & in l. seq. *vir*, & in l.4. *virilia*, non seruata scriptura Codicis Theodosiani, quoniam Iustinianus eas matronis indulgebat.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. FLORO PP. Nemo vir auratas habeat, aut in tunicis, aut in lineis, D paragaudas: nisi hi tantummodo, quibus hoc propter imperiale ministerium concessum est. non enim leui animaduersione plectetur quisquis vetito se & indebito non abdicauerit indumento. DAT. III. KAL. APR. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Idem repetitur hac lege, ne viri vtantur paragaudis vel in tunicis vel in lineis. Linearum est frequens vsus in Oriente propter feruorem æstus. Sed interdicitur hac lege & tunicis & lineis paragaudis. Lex superior à gyneciariis tantùm eas confici permittit. Hæc quoque, quod tantundem valet, vsum earum Imperatoris tantùm ministeriis concedit.
E

III. IMPPP. THEODOS. ARCAD. ET HONORIVS AAA.*. Vellera adulterino colore fucata in speciem sacri muricis tingere non sinimus, nec tinctum cum Rhodino prius serico alio postea colore fucari: cùm de albo, omnium colorum tingendi copia non negetur. nam capitalem pœnam illicita tentantes suscipiant.

Alciatus interpretat. ex serico ab Rhodo insula aduecto.

Vetat vellera adulterino colore tincta rursus murice tingi ad conficiendam speciem siue F verum principalem. Vetat tinctum prius sericum Rhodino colore, cui nomen à rosa principe florum, alio postea inquinari licere. crudum natiuumq; vellus quolibet colore inficere. Pro *serico*, lego, *sericum* ex tribus libris manuscriptis. Crustas vocarunt quibus alio admistus colori puri rubor muricis inardescit. l. 11. C.Th. de scænicis. Fucare est tingere & colorare. l. 1. §. quæ res vendi non poss. l. vlt. C.Th. de murileg.

Rhodinus color
Crustæ
Fucare

IIII. IMP. THEODOSIVS A. MAXIMINO COM. S. L. Temperent vniuersi, cuiuscunq; sint sexus, dignitatis, artis, professionis, & generis, ab huiusmodi speciei possessione, quæ soli principi eiusq; do- G mui dedicatur. nec pallia tunicasq; domi quis sericas contexat aut faciat, quæ tincta conchylio nullius alterius permistione contexta sint, proferantur ex ædibus, tradanturq; tunicæ aut pallia ex omni parte texturæ

cruore infecta conchylij. nulla stamina subtexantur tincta conchylio, A
nec eiusdem infectionis arguto pectine solidanda fila decurrant. red-
denda ærario holouera vestimenta virilia protinus offerantur. nec est vt
quisquam de abiurato pretio conqueratur, quia sufficit calcatæ legis im-
punitas. ne quis verò nunc huiusmodi suppressione in laqueos nouæ B
constitutionis incurrat. alioquin ad similitudinem læsæ maiestatis peri-
culum sustinebit. DAT. XVII. KAL. FEB. CP. VICTORE V. C.
COS.

Interdicit tam mulieribus quàm viris vsu vestium sericarum purpurearum. fuit etiam antè pur-
puræ tinctura atque commercium priuatis interdictum. l. 1. §. quæ res vendi non poss. & à Nerone
vt Suetonius scribit cap. XXXII. Crustis non interdicit, quibus est purpureo alius admistus color,
quas in vsum sacræ domus fieri vetuit. l. 3. Prætextis videtur interdicere, quæ nominatim permit-
tuntur No. Leonis LXXX. At viris etiam interdicit holoueras vestes, id est, holosericas. quod & Ta- C
citum fecisse Vopiscus scribit. Serica veteres dixere βῆρας, vt nunc Galli, *Verours*. Zonaras & Balsa-
mon in XII. can. Gangrensi βῆρας interpretatur esse σηρικὰ ὑφάσματα. & idem Balsamon ad formu-
lam imaginariæ donationis Constantini, pontificem illum vti veris vestimentis & vero selochaling.
Vopiscus in Carino: *Donati ab Atrebaticis birri petiti, Donati birri Canusini.* fortè pro *beri*, siue *biri*.
Hieronymus 2. aduersus Iouinianum. *Nunc lineis & sericis vestibus & Atrebatum ac Laodiceæ indu-
mentis ornatus incedis.* Subsericis vestibus non interdicit. sed neque holoueras siue holosericas ma-
tronis inuidet, sicut nec auratas vel auro intextas paragaudas. l. 1. & 2. §. quæ pluris non sunt quàm
holoueræ. Libra enim auri tunc libra serici erat, vt Vopiscus scribit in Aureliano. & in lege Rhodia,
ὁλοσηρικὰ ὅμοια τῷ χρυσίῳ. Ornatus & cultus mulierum proprius est non virorum, & ideo orna-
mentorum vsu non eadem lege coërcentur qua viri. Purpuræ tamen, quæ serico pretiosior semper D
fuit, vsu vtrisque pariter interdicitur. Id non est omittendum hac lege caueri, vt priuati purpuram
quam habent, sacris thesauris reddant minimè recepto pretio, & vt in posterum si habuerint lege
maiestatis teneantur. Ait, *arguto pectine*, Lucas Penna errorum & ineptiarum amaxarius ingens,
hoc loco appositè imitationem Virgilij notat, *Arguto coniunx percurrit pectine telas.*

Lucas de Penna

V. IMPP. THEODOS. ET VALENTIN. AA. APOLLONIO
COM. S. L. Purpuræ nundinas, licet innumeris sint constitutionibus
prohibitæ, recenti quoque interminatione vetamus. Et ideo septimum E
de scrinio exceptorum, sextum de scrinio canonum, quintum de scrinio
tabulariorum, ad bapheia Phœnices per certum tempus mitti præcipi-
mus: vt omnis fraus eorum prohibeatur solertia timentium, ne quæsitis
longo sudore stipendiis careant, etiam viginti librarum auri condemna-
tione proposita. DAT. VIII. ID. MAR. CP. ISIDORO ET SE-
NATORE COSS.

Pertinet hæc lex ad baphia Phœnices, à quibus Synesio περὶ βασιλείας, φοινικοβαφὴς χιτών, in qui-
bus clam priuatis vsibus & fiscalibus pariter purpura tinguebatur, & constituitur ob eam rem vt
quotannis ad ea mittatur ex scrinio exceptorum septimus, ex scrinio canonum sextus, ex scrinio
tabulariorum quintus, quorum interuentu fraudes huiusmodi submoueantur. De his scriniis cete- F
risq; largitionum dicetur in l. 7. ꝟ. de pal. sacr. larg. Addidit Haloander, *quartum de scrinio vestiariorum*,
quod veteribus libris abest, non deest.

De fabricensibus. *Tit. 10.*

I. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCAD. AAA. TA-
TIANO PP. Omnibus fabricensibus non pecunias pro speciebus, G
sed ipsas species sine dilatione inferri præcipimus, vt venæ nobilis, & quæ
facilè deducatur ignibus seu liquescat ferri materies præbeatur, quò
promptius adempta fraudibus facultate, commodo publico consulatur.
DAT. XV. KAL. NOV. THEOD. A. II. ET CYNEGIO COSS.

A Fabricensium fuit certum corpus qui in publicis fabricis faciebant arma, hastas, sagittas, loricas, arcus, spatas, ballistas, scuta, clibanos: deputati etiam dicebantur. l. vlt. §. de seru. fug. Nou. 85. Statuti à Iuliano in eadem Nou. His hæc lex puram ferri speciem fabricandi causa præstari iubet non adærari, ne ea pecunia sibi fortè vietum vitiatumq; ferrum comparent. Ait, *venæ nobilis*, vt Cassiodorus 2. *Sæculis suis producit nobilis vena primarios.* Græci, ἁπαλὸν καὶ καθαρὸν εὐχερῶς λυόμενον τῷ πυρὶ καὶ χωνευόμενον.

Cassiod.

II. IIDEM AAA. RVFINO MAGISTRO OFFICIORVM. Primicerium fabricæ post biennium non solùm vacatione, verumetiam B honore donari præcipimus: ita vt inter protectores eiusdem fabricæ post biennium adoraturus æternitatem nostram, suo quisque tempore dirigatur. DAT. VIII. ID. MART. VALENTINIANO A. IIII. ET NEOTHERIO COSS.

Scripta est ad magistrum officiorum, vt 3. 6. 7. quoniam sub eius dispositione fuerunt fabricæ, & fabricenses, qui & primicerios habuerunt, vt collegia & corpora ferè omnia non conditionalia, non perpetuos, sed alia annales, alia triẽnales, hæc biennales, qui post biennium pro præmio & im- C munitatem apiscebantur & honorem. Inter protectores quasi veterani, atque ideo ius adorandæ purpuræ sacræ, qui honor maximus censebatur. Et horum si probatio exigatur, legantur quæ adnotauimus lib. XII. tit. 7. & l. 2. & tit. 2. & tit. 17. l. 1. Hæc verba, *Eiusdem fabricæ per biennium*, auctore Codice Theodosiano delenda censeo.

III. IMPP. ARCAD. ET HONOR. AA. OSIO MAGISTRO OFFICIORVM. Stigmata, hoc est, nota publica fabricensium brachiis ad imitationem tyronum infligantur, vt hoc modo saltem possint lati- D tantes agnosci, his qui eos susceperint, vel eorum liberos sine dubio fabricæ vindicandis, & qui subreptione quadam declinandi operis ad publicæ cuiuslibet sacramenta militiæ transierunt. DAT. XVIII. KAL. IAN. CP. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS.

Fabricensium est militia quædam. l. 4. & 6. numeri l. 5. & Nou. 85. Dimissi fabricensium primicerij honorantur vt veterani sicut dictum est lege superiori. Recepti compunguntur notis publicis vt tyrones. Aelius Amidenus lib. 8. cap. 12. Στίγματα καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα ἐστι τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσί. Vegetius, *Punctis signorum scribendus tyro.* & E alio loco: *victuris in cute punctis milites scripti.* Apud Gregorium 2. Epist. fit mentio constitutionis cuiusdam Mauricij Augusti, ne quis manu signatus ante expletam militiam ad monasteria migret, quam dicit priorem tulisse Iulianum Parabatam. & sic manu etiam signari aquarios ostendit l. pen. §. de aquæd. Additur in hac l. vt fugitiuorum fabricensium manu brachio've signatorum vel liberorum eorum susceptores, fabricæ vindicentur, & relicta fabrica qui ad aliam militiam obrepserint, vt fabricæ restituantur. idem si ad curiam l. 32. §. de decurion.

tyrones compungebantur notis publicis. D. Greg. locus.

IIII. IMPP. HONOR. ET THEOD. AA. ANTHEMIO PP. Si quis consortium fabricensium crediderit eligendum in ea vrbe, qua F natus est, vel in qua domicilium collocauit: his quorum interest, conuocatis primitus acta conficiat, sese doceat non auo, non patre curiali progenitum, nihil ordinis ciuitatis debere, nulli se ciuico muneri obnoxium: atque ita demum gestis confectis vel apud moderatorem prouinciæ, vel (si is absit) apud defensorem ciuitatis ad militiam, quam optauerit, suscipiatur. Quòd si absq; hac cautione quispiam ad fabricensium consor- G tium obrepserit: sciat se ad ordinis, cui debetur, patriæq; suæ munera esse deducendum: ita vt nulla eum nec temporis, nec stipendiorũ prærogatiua defendat. DAT. XV. KAL. IVN. CP. HONOR. VIIII. ET THEOD. V. AA. COSS.

Vt ne quis fabricensium collegio cooptetur antequam publicè actis habitis apud præsidem prouinciæ vel defensorem ciuitatis docuerit se curiali conditione liberum, nulliq; ciuili muneri subiacere: alioquin hoc non obseruato, fabricis allectum retrahi in curiam nulla obstante præscriptione temporis, ne XL. quidem, vt ostendimus in l.55.§.de decur. A

V. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. AVRELIANO COM. RERVM PRIVATARVM. Iure prouisum est, fabricenses artibus propriis inseruire, vt exhaustis laboribus immorentur cum sobole professioni, cui nati sunt. denique quod ab vno committitur, id totius delinquitur periculo numeri: vt constricti nominationibus suis, sociorum actibus quandam speculam gerant, & vnius damnum ad omnium transit dispendium. vniuersi itaque veluti in corpore vnius formæ, vnius decoctionis (si ita res tulerit) respondere cogentur. DAT. PRID. NON. NOV. THEOD. A. XVII. ET FESTO COSS. B

Pars est Nou. Theodosij de bonis fabricensium, vt exhausto labore militiæ liberi eorum eidem conditioni adstringantur: Vt vnius delictum teneat omnes, cùm & qui suscipitur in eam militiam totius corporis nominatione suscipiatur, atque ita debeant actus suos inuicem speculari & custodire. quæ res non mediocrem fisco vtilitatem adfert: Ait, *vnius decoctionis*, Fortè *decoctioni*, id est, si quid vnus eorum decoxerit & interceperit, vt l.12.§.de suscept.l.9.C.Th.eod.tit. vel potius decoctionis, quasi vniuersi videantur decoxisse quod vnus decoxit, & hoc est quod ait l.vlt.§.de hered. decur. quæ huius pars altera est, fisco omnes pro intercepto respondere cogi. ex quo apparet malè quosdam hîc legere, *cognitionis*, & *rependere*. C

VI. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. EVFEMIO MAGISTRO OFFICIORVM. Eos qui inter fabricenses sacræ fabricæ sociati sunt, vel eorum vxores, aut filios, qui itidem inter fabricenses militare dicuntur, non alibi pulsare volentibus respondere præcipimus, nisi in iudicio tuæ sublimitatis, ad cuius iurisdictionem potestatemq; pertinent: nec eos post stipendiorum finem militiæ super ciuilibus muneribus vel curialibus, quibus nullo modo subiacere demonstrantur, à viris clarissimis rectoribus prouinciarum vel eorum officiis præter licitum inquietari. D E

Fabricensium & vxorum, filiorumq; eorundem iudex est magister officiorum, de quo dicturi sumus in l.3.§.de præpos.sac.cub. Soluti militia, quod fit expleto primiceratu, vacatione donantur, vt ait l.2.§.quod quid sit, hæc explicat, ne ad vlla munera curialia vel ciuilia à præsidibus prouinciarum officiisve eorum deuocentur.

VII. IIDEM AA. EVFEMIO MAGISTRO OFFICIORVM. Nullus fabricensium conductioni, vel administrationi, vel agriculturæ alienarum rerum se posthac immiscere conetur: dominis quidem, si qui contra hæc statuta meæ pietatis venire ausi fuerint, res vel prædia, quæ (scientes quòd fabricenses sunt) iisdem fabricensibus ministranda commiserint, amissuris: fabricensibus verò grauissimè coërcitis, post facultatum suarum amissionem, perpetua exilij pœna & animaduersione retinendis. Quoties sanè in trãslatione armorum angariæ necessariæ fuerint: sublimitas tua literas ad eminentissimam iubeat dirigi præfecturam, & numerum ei armorum, & ex quo loco transferenda sunt, indicare: vt continuò super præbendis angariis pro numero eorum, quæ transferuntur armorum, præceptione sua viros clarissimos moderatores prouinciæ F G

A uinciæ conueniat, vt ſecundum miſſam à ſublimitate tua notitiam naues vel angariæ confeſtim de publico præbeantur. Quòd ſi aliqua tarditas vel negligentia poſt datas à ſublimitate tua ad eminentiſſimam præfecturam literas in deſtinandis auctoritatibus ampliſſimæ ſedis interceſſerit, & ex hoc armorum tranſuectio fuerit impedita: quinquaginta libris auri tam numerarium pro tempore officij eiuſdem ampliſſimæ ſedis, quàm alios quorum intereſt, condemnari præcipimus, eamq; auri quan-
B titatem protinus exactam fiſci viribus aggregari. multa præterea triginta librarum auri propoſita tam viris clariſſimis, qui prouincias regunt, quàm eorum apparitoribus, ſi conniuentibus his armorum tranſuectio tarditate aliqua fuerit præpedita.

Idem Leo qui militibus interdixit alienarum rerum conductione & procuratione. l. milites. §. de loca. eadem fabricenſibus interdicit hac conſtitutione. quod & in militibus antea fuerat conſtitutum l. ſi militem. §. de condic. ob cau. dat. & in fabricenſibus l. 5. C. Th. eod. tit. quos militum quaſi
C numero fecimus l. 3. huius tit. Putem & fideiuſſione interdicendum pro alienarum rerum conductoribus aut procuratoribus exemplo militum. d. l. milites. & clericorum. No. 123. & c. 20. Clementis. Pœna partis huius apertiſſima eſt. Subiicitur de tranſuectione armorum, vt fiat præſtitis angariis de publico auctoritate præf. prætorio, poſteaquam magiſtri officiorum literis numerum armorum & locum ex quo tranſuectio facienda eſt, perdidicerit. Angariæ ſunt iumẽtorum vel plauſtrorum præſtationes. Separantur hac lege à nauibus, quãquam & naues ipſæ angariari dicantur l. pen. D. de priu. vet. Gregorius VIII. Epiſt. c. LXIIII. *Nauem ab omni angaria exuere feſtines.* Separantur & quandoque ab operis, licet & has angariarum appellatio contineat, vt dixi lib. x. tit. 24. Separantur & plauſtra in l. 2. §. de quib. mun. quæ tamen non eſt dubium angariarum appellatione contineri, vt in formula ceſſionis in Oratorium collatæ apud Marculphum: Nullas functiones vel exa-
D ctiones neque caballorum partus aut paraueredos aut carrarum angarias. Huius verò partis pœna etiam apertiſſima eſt.

De veteris numiſmatis poteſtate. *Tit. II.*

I. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. GERMANO PP.

Solidos veterum principum veneratione formatos ita tradi ac ſuſcipi
E ab ementibus & diſtrahentibus iubemus, vt nihil omnino refragationis oriatur: modò vt debiti ponderis ſint, & ſpeciei probæ: ſciturus vniuerſis qui aliter fecerint, haud leuiter in ſe vindicandum.

Vt in contractu emptionis & venditionis non reprobetur vultu veterum principum ſignata moneta, dummodo ſit ponderis debiti & ſpeciei probæ, id eſt, nõ adulterina, ſiue, vt Leo ait No. 52. ἀπαραποίητον τὴν μορφὴν ἔχον καὶ τὴν ὕλην ἀκίβδηλον καὶ τὴν ὁλκὴν τέλειον. Venditor qui reprobauerit lege Cornelia tenetur, auctore Paulo 5. Sententiarum. Arrianus ad Epictetum lib. III. τὸ τοῦ Καίσαρος νόμισμα οὐκ ἔξεστιν ἀποδοκιμάσαι τῷ τραπεζίτῃ, οὐδὲ τῷ λαχανοπώλῃ, ἀλλ᾽ ἂν δείξῃς, θέλει ὡς θέλει προέσθαι
F αὐτὸν δεῖ τὸ ἀντ᾽ αὐτοῦ πωλούμενον. Legatur & pragmatica ſanctio Iuſtiniani ad petitionem Vigilij cap. de mutatione ſolidorum.

II. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. AD IVLIANVM PP.

Pro imminutione, quæ in æſtimatione ſolidi fortè tractatur, omnium quoque pretia ſpecierum decreſcere oportet.

Si vænierit res xx. aureis, & ante numerationem pretij imminuta fuerit aureorum æſtimatio,
G imminuetur & rei venditæ pretium. nam xx. aureos præſtando emptor liberabitur, etiam ſi non tanti ſint ſolutionis tempore, quanti contractus. eadem eſt contrariorum poteſtas, vt Ariſtoteles ait. igitur ſi ante numerationem aucta fuerit æſtimatio ſolidorum, augebitur & pretium rei venditæ. quod ſummè notandum cenſeo. poteſt eſſe vſur in mutuo, vt oſtendimus in l. 59. D. de verb. obl. & in locatione & in taxatione rerum ſiue mancipiorum legibus definita.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. A
ARINTHEO PP. Vniuersos auctoritas tua proposito edicto commoneat, obryzatorum omnium solidorum vniforme pretium postulare: scilicet capitali supplicio puniendo, qui vel iussa nostræ maiestatis auaritiæ cæcitate contempserit, vel æternales vultus, dum fraudibus studet, duxerit viliores.

Idem hac lege caueri existimo quod prima, vt solidorum veterum & recentiorum eadem sit B potestas, æstimatio, pretium, dignitas. quam iis verbis expressit Zonaras in Nicephoro Phoca. στατῆρα πάντα βασιλικῶν ἐκτύπωμα φέροντα ἰσότιμον εἶναι τῷ ἄρτι κοπτομένῳ. In fine pro, *violare*, emendaui *viliores* ex veteribus & ex libris βασιλικῶν, in quibus ita est redditus, κεφαλικῶς τιμωρηθήσεται ὅστις τὰ παλαιὰ ὄβρυζα ὄντα εὐτελεστέρως διατιμᾶται, id est, capitaliter punitur qui vetera numismata obryza duxerit viliora. Obryza, id est, solidos aureos, vt in l.2.§.vt nem.lic.in coëmp. spe.& l.j.j. de oblat. vot.& quidem auri meri & purissimè cocti. Coctum pro obryzo in l.1.C.Th.de ponderat. Merum, vt ex eo possit inauratio fieri. in lege quadam Caroli magni. Aurum ad obrussam, Suetonius in Nerone c. 44. vt est scriptum in vet. libris. Si qui soluuntur vel publico inferuntur solidi non sint ex auro eiusmodi, pro eo aliquid amplius superexigitur, id est, pro obryzæ incremento. l. 4. C. Th. de auro coron. & Iustiniani edicto XI. qui prætextus ne obtendatur illationi solidorum qui sunt C speciei probæ, eo edicto prospicitur.

Nulli licere in frenis, equestribus sellis & in balteis margaritas & smaragdos & hyacinthos aptare & de artificibus palatinis. Tit. 12.

I. IMP. LEO A. LEONTICO. Nulli prorsus liceat in frenis, D
& equestribus sellis, vel in balteis suis margaritas & smaragdos & hyacinthos aptare posthac, vel inserere. Aliis autem gemmis frena, & equestres sellas, & balteos suos priuatos exornare permittimus: de cucurniis verò omnem prorsus qualiumcunq; gemmarum habitum præcipimus submoueri. fibulis quoque in chlamydibus his vtantur, quæ solo auro & arte pretiosæ sunt. Si quis autem contra interdictum pietatis meæ fecerit, sciat se continuo quinquaginta libris auri esse multandum. Nulli E
præterea priuatorum liceat (exceptis scilicet ornamentis matronalibus, & tam muliebrium, quàm virilium anulorum habitu) aliquid ex auro & gemmis, quod ad cultum & ornatum imperatorium pertinet, facere: neque illud sub hoc colore & prætextu præparare, quod velit clementiæ principali velut aliquod munus offerre. pietas enim mea huiusmodi dona non expetit, neque regium sibi offerri à priuatis cultum requerit. Sanè si quis posthac aliquid contra vetitum huiusmodi sanctionis effecerit, & offerenda clementiæ meæ ornamenta, quæ vsibus regiis deputata F
sunt, auroq; & gemmis decorata ausus fuerit præparare: centum librarum auri condemnatione sciat se esse feriendum, capitali quoque subdendum esse supplicio. ornamenta enim regia intra aulam meam fieri à palatinis artificibus debent, non passim in priuatis domibus vel officiis parari. Vnde summa seueritate sancimus, vt quod in cultu ornatuq; G
nostro sacrum & adoptabile est, id facere temeritas priuata non audeat. Si quis sanè contra vetitum tranquillitatis meæ aliquid fecerit: definitam superius multam ab his per officia palatinorum exigi, & sacris largitionibus nostris iubemus inferri.

Marg

A Margaritas tantùm & ſmaragdos & hyacinthos vetat frenis, ſellis & baltheis, non alias gemmas priuatos imponere. Adiicit *de curcumiis* (ſic habent omnes vet.libri) vt nullæ his omnino inſerantur. Sed eo nomine quid ſignificetur non ſcio liquidò. Idem de fibulis, vt de Adriano Spartianus ſcribit, eum ſine gemmis fibulas ſtrinxiſſe. Aureæ ergo fibulæ permittuntur priuatis non gemmatæ. Tum exceptis ornamentis muliebribus & anulis, vt ne quis priuatus ex auro vel gemmis conficiat regia ornamenta, quæ ſolis palatinis artificibus, veluti gyneciariis, barbaricariis & argentariis conficere ius eſt. Aureis vaſis ſacris vel aliis quibuſdam, quæ minimè ad regium cultum accedunt, id eſt, eorum confectione priuatis apertè non interdicit, & ita hanc legem alter Leo interpretatus eſt Nou. LXXXI. Dederat tamen iam antè hanc facultatem Aurelianus, vt aureis qui B vellent & vaſis vterentur, & poculis, auctore Vopiſco. Ait, *In priuatis domibus vel officiis*, Sic emendaui ex veteribus, Officiis, pro officinis, vt in l.1.§. de exercit.& inſtit.act. Ait, *per officia palatinorum.* officiales Comitis ſacrarum largitionum exigunt multas ſacro ærario inferendas. Nou. 117. l. vlt. §. de diſcuſ. l.properandum. §.illo.§.de iudic.

De claßicis. Tit. 13.

I. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AVXONIO PP. ORIENTIS. Claſſem Seleucenam, aliasq; vniuerſas ad officium, quod C magnitudini tuæ obſequitur, volumus pertinere: vt claſſicorum numerus ex incenſitis vel adcreſcentibus compleatur, & Seleucena ad auxilium purgandi Orontis aliasq; neceſſitates Comiti Orientis deputetur. DATA INDICTIONE XII.

Claſſici milites ſunt deputati nauibus amnicis purgandorum fluminum & aliarum neceſſitatum gratia. Inde claſſis Ararica, Iſtrica, Rodani, Padi in Occidente. Fuere & in Oriente plures, ad quas hæc lex pertinet, qua cauetur eas omnes pertinere ad præfectianos, vt eorum cura, ſicut interpreD tor, claſſicorum numerus ex incenſitis ſuppleatur, id eſt, colonariæ conditioni minimè adſcriptis, vt de tyronibus conſtituitur l.1.§.de tyronib. *Vel*, inquit, *adcreſcentibus*, vt in l.ſicubi.C.Th.de cenſu vel adſ. l. 6. C.Th.de tyronib. & in eod.tit.l.7. *Ex inceßibus atque adcreſcentibus*: vt lego, *Incenſitis.* Adcreſcentes vocat qui ex claſſicis naſcuntur. Claſſis Saleucena Orontis, qui amnis eſt Syriæ Seleuciam affluens, Comiti Orientis deputatur: nec mirum, cùm ſub eius diſpoſitione Syriam fuiſſe certiſſimum ſit.

De decurialibus vrbis Romæ. Tit. 14.

E I. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARC. AAA. TRIFOLIO PP. Si quis decurialem de auferendis priuilegiis putauerit lite pulſandum, intelligat ſe decuriæ interpellare debere iudicem. DAT. XIIII. KAL. FEBR. MED. TIMASIO ET PROMOTO COSS.

L.1. C.Th. eod. tit. & Theodorici apud Caſſiodorum lib. v. epiſtola ad Capuanum rectorem decuriarum & de eodem ad ſenatum, indicat collegium decurialium in vrbe Roma fuiſſe, qui s. c. acta, auctoritates ſenatus excipiebant, perſcribebant, complebant, ſcrinia ſenatus ſeruabant, viri ſcribendi, dicendiq; periti, quibus præfuit rector, quem hæc lex iudicem appellat, & CaſſiodoF rus ad Capuanum rectorem decuriarum. *Iudex*, inquit, *nunc exhibe quod te volebas apud alios obtinere.* Iudicabat enim inter decuriales & alios. & ideo lex ait eum qui velit cum decuriali agere de auferendo priuilegio ei iure veteri conceſſo, iudicem decuriæ adire debere. & hoc verò ſenſu decuriam accipiendam puto in l.3.§. à municipibus.D.de bo.poſ.l. mortuo.D.de fideiuſ. l. ſi quis mihi bona. §.1.D.de acq. her.

II. IMPPP. ARCAD. HONOR. ET THEOD. AAA. EXVPERANTIO IVLIO ET CETERIS DECVRIALIBVS. Leges tam à ſuperioribus principibus, quàm à Diuo parente noſtro conditas G noſtra auctoritate firmamus. Singulos itaque iudices ſcire volumus, ne quis huic collegio iniuriis corporalibus tentet notam atterere, neque ab his commodis, quæ rationibus adprobantur, audeat ſeparare. Huic enim collegio

collegio volumus antiquam priuilegiorum prærogatiuã seruari. DAT. A
VIII. ID. IVL. ROMÆ HONOR. A. VI. ET ARISTENETO COSS.

Confirmat priuilegia decurialibus concessa, ne qua ex causa corporalibus adficiantur iniuriis, & si quæ sunt alia.

De priuilegijs corporatorum vrbis Romæ. *Tit.* 15.

I. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARC. AAA. AD B
ALYPIVM P. V. Nulli sit liberum, nulli permissum, vt nouum aliquid vrbis incolæ in vrbe sustineant: sed in honorem æternæ vrbis corporatis indulta suffragia valere præcipimus. cura autem rectorum prouinciarum corporati vrbis Romæ, qui in peregria transgressi sunt, redire cogantur, vt seruire possint functionibus, quas imposuit antiqua solemnitas. DAT. PRID. ID. IVL. AQVILEIÆ TATIANO ET SYMMACHO COSS. C

Corporati vrbis Romæ sunt, de quibus sequentibus titulis sigillatim tractatur, veluti pistores, suarij, boarij, pecuarij, caupones, lignorum, frumenti, olei portitores, calcis coctores, populi Romani vsibus & necessitatibus destinati, quos si in prouincias transierint, cura præsidum vrbi restitui hac lege præcipitur, & ne noua onera eis indicantur. Confirmatur & immunitates & priuilegia eis concessa. Extat epistola Symmachi ad Valentinianum, vt indicta eis noua equorum collatio in vsum exercitus remittatur, & conueniens ei rescriptum ad eundem Symmachum l. 1. C. Th. eod. tit. Fuere & in aliis vrbibus corporati. l. vlt. s. de nauic. No. Valent. de epis. iud. sed non priuilegiarij.

De pistoribus. *Tit.* 16. D

I. IMP. LEO A. VIVIANO PP. Quicunque ex mancipibus Comitis horreorum dignitatem & officium vel ambitione, vel gratia, vel pecunia, seu quolibet alio modo posthac fuerit adsecutus: exutus dignitate, quam contra interdictum nostræ serenitatis adeptus est, multatus etiam viginti libris auri, ad mancipum denuo consortium collegiumq; reuocetur: omne etiam speciale beneficium, quocumque modo E
contra hanc sanctionem fuerit impetratum, penitus conquiescat.

Fuit in vrbe certum corpus pistorum, qui pani ciuili conficiendo obnoxij erant. Hos l. 1. & 2. J. de frum. vrb. Const. & l. 18. C. Th. de pistor. & l. 4. C. Th. de exs. & exac. mancipes vocant, & hæc Constitutio Leonis duobus locis, vt emendauimus, & legerat iam antè Lucas Penna. Quæ de his diximus libro singulari de temporibus c. 13. in hunc locum transferri velim. Ad eandem verò formam & mãcipem carceris Prudentius dixit, pro commentariensi: mancipem sutrinæ Plinius: mancipem diuinitatis Tertullianus: mancipes pro publicanis, multi. Symmachus 2. Epist. *vrsorum transuectionem cupiditati mancipij subtrahas.* vbi legendum, *mancipum.* Constituitur autem hac l. vt mancipes siue pistores qui Comitis horreorum dignitatem adepti fuerint, pistrino reddantur: Non F
licere pistoribus ad hanc dignitatem adspirare.

De suariis & susceptoribus vini, & ceteris corporatis. *Tit.* 17.

Susceptores vini caupones vocat, & ideo Græci ita vertunt περὶ χοιρεμπόρων καὶ καπήλων, qui scilicet suscipiebant vina fiscalia & populo vendebant. Populo enim Romano oleum, panis, porcina gratuita præbebatur, vinum non nisi perrarò, vt Vopiscus scribit in Aureliano. At de his sub hoc titulo nihil continetur, nec de aliis quàm suariis quidquam. Credo tamen de suariis constituta, ad G
ceteros esse porrigenda.

I. IMPPP. VALENT. THEOD. ET ARC. AAA. AD ALBINVM P. V.

A P. V. Porcinarij vrbis æternæ, cùm peruigilem laborem populi Romani commodis exhibeant, sordidis semper muneribus liberentur. DAT. VIII. KAL. SEPT. ROMÆ TIMASIO ET PROMOTO COSS.

Suaria functio Reip. maximè vtilis ac necessaria excusat à ceteris functionibus sordidis.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. FLOREN-
B TIO PP. Quicunque ex corporibus suariorum, siue excipiendæ necessitate litis adstrictus, seu inferendæ voluntate spontanea prouocatus, iudicium voluerit experiri: fori vrbani adiutorium præstoletur.

Vt suarij excipiant inferantque actiones apud præf. vrbi, sub cuius dispositione legimus in Notitia fuisse etiam tribunum fori suarij, de quo in antiqua inscriptione in hunc modum: *Fl. Vrsacius* V. P. *tribunus cohortium Vrbanarum* X. XI. *&* XII. *& fori suarij*. Fuisse etiam arbitror quendam tribunum campi pecuarij, eumque significari in auctoritate illa vulgari Aproniani præf. vrbi, qua præcipitur, submota micandi consuetudine, pecora sub exagio vendi, ita tamen vt lanio caput, pedes, & seuum
C lactans, & subgulare cedant, reliqua caro cum pelle & interaneis publicè appendatur, & à venditore emptori præstetur. Cui simile est quod à præf. quodam vrbi institutum refertur in l. 4. C. Th. de suar. nescio an eodem Aproniano, vt pondus porcorum trutinæ examine, non oculorum libertate quæratur. Exagium enim & trutinam significat, vel certæ pōderationis genus. Zonaras in Nicephoro Phoca. παντὸς νομίσματος ἐξαγίω σαθμὸν ἕλκοντος. qui locus ostendit solidum exagium pendere: exagium porrò constare siliquis XXIIII. ad Nicandrum ita adnotatum est, τὸ ϛʹ ἄγιον κεράτια κδʹ. sic legendum. sic & apud Actuarium lib. V, Methodi. De solido non est dubium cum constare siliquis XXIIII. No. 130. Additur in ea auctoritate Aproniani, commoda omnia prædamque damnari, quam tribunus, officium, cancellarius, scriba de pecuariis capere consueuerant. Tribunum campi pecuarij, vt existimo, & eius officiales intelligit. De suariis, boariis, pecuariis habeo No. Valentiniani
D & Martiani, sed nihil pertinet ad constitutiones huius tituli.

De collegiatis & chartopratis & nummulariis.
Tit. 18.

I. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. CYRO P. V.
Qui sub prætextu decanorum seu collegiatorum, cùm id munus non
E impleant, aliis se muneribus conantur subtrahere, eorum fraudibus credidimus obuiandum: ne quis sub specie muneris, quod minus exsequitur, alterius muneris oneribus releuetur: ne argentariorũ vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati vel decani festinant. Ideoque si quis eorum sub nudæ appellationis velamine collegiatum seu decanum se appellat: sciat pro se alium subrogandum, qui prædicto muneri sufficiens adprobetur: subrogatione videli-
F cet memoratorum vel eorum qui moriuntur, primatum eius qui subrogatur, admissa iudicio. Quod autem supra numerum, qui in cautis breuibus continetur, nemo se quolibet patrocinio vel cuiuslibet assumpta potentia debeat excusare: hoc nostræ est serenitatis censere, & tuæ sublimitatis tuique officij cautius obseruare. hoc inter omnes æqua lance seruari præcipimus, nullo diuinæ domus patrocinio, nullo sacrosanctarum ecclesiarum reuerentia, nullo qualibet vel cuiuslibet potentia se ex-
G cusante. Sed ne tantum circa munera releuanda supplicibus consuluisse noscamur, illud etiam dicendum obseruandumque esse censemus, vt chartæ venditio, quæ de prouinciis ad corporatos supplicum per innouationem translata est, primæ Constitutionis terminis concludatur: hoc

est, quod in initio dispositionis constitutum est, id in posterum nulla addita nouatione seruetur. DAT. X. KAL. APRIL. THEOD. XVII. ET FESTO COSS. A

Ex corporatis vrbis videntur etiam esse qui collegiati vel συςηματικοὶ dicuntur. Hi, vt est scriptum in descriptione antiqua Constantinopoleos, è diuersis corporibus ordinati incendiorum solent casibus subuenire. & ideo in epistola Symmachi de corporatis ad Valentinianum, hos significari puto, dum ait, *Per alios fortuita arcentur incendia.* Et ex diuersis corporibus fuisse ostendit l. pen. §. de com. & merc. dum in locum defunctorum alios esse substituendos ait ex eodem corpore quo defuncti B fuerunt. Eadem cùm sit sub tit. de comm. & merc. ostendit ex corporibus eos fuisse negotiatorum, & hæc Græcorum interpretatio ad eam legem, οἱ προϊςάμβνοι ἐν τῷ σωματείῳ πραγματείας χάριν. Sed & alias operas quaslibet pro ratione imminentis necessitatis Reip. præstabant, sicut No. Maioriani de curialibus, collegiatos aliarum ciuitatum scriptum est operas patriæ alternis vicibus pro curialiũ dispositione præbere. Corporatis etiam adiungo decanos, lecticarios, copiatas, siue vispelliones. tot enim appellationibus iidem nuncupantur. No. 43. & 59. l. 4. §. de sac. eccl. l. si qua §. de epis. & cler. l. 15. C. Th. eod. l. 1. C. Th. de lus. col. qui definiuntur ab Epiphanio ad finem lib. 3. siue tomi 7. contra hæreses: οἱ τὰ σώματα περιςέλλοντες τῶν κοιμωμένων. Horum verò & illorum certum numerum fuisse ostendit d. l. pen. & l. 4. §. de sacr. eccl. quæ illi coniungenda est, supra quem nemo ab aliis muneribus, quasi sit ex decanorum vel collegiatorum corpore, vacationem obtinere potest, nec si ei suffra- C getur ecclesia vel principis domus vel quælibet alia potestas siue dignitas. Ait, *Supra numerum qui in cautis breuibus continetur.* malim, *encautis*, vt l. immunitates. j. de agr. & cens. l. 4. C. Th. de ext. mun. Statuti autem decani vel collegiati huic muneri vacantes à ceteris muneribus immunes sunt. Duo exigimus vt sint statuti, & vt in actu positi, id est, non otiosi & imaginarij. Supernumerarij ab aliis muneribus non excusantur. statuti quoque copiatarum vel collegiatorum munus non exercentes non excusantur, sed in copiatæ gradũ, quem titulo tenus vsurpãt idoneo substituto ad proprij corporis munera deuocantur. Hanc cõstitutionem extorsisse videtur argentariorum supplicatio, quorum muneribus pleriq; se subducebant decanorũ titulo. qua ex re augebantur onera ceterorũ. l. 4. §. de exact. trib. No. 43. nunc releuãtur singulis pristino muneri restitutis, & albo decanorum erasis. Ait, *Primatum eius qui subrogatur.* Hic locus ostendit eos ex diuersis corporibus eligi primatum cu- D iusque corporis iudicio. In extremo additur de chartopratis, vt chartarum venditio, quæ ex prouinciis in vrbem transmittuntur, fiat secundum antiquam formam, id est, vt chartas fiscales suscipiant & vendant qui solebant, non argentarij, ad quos nouissimè translata chartæ venditio fuerat. Quia lex scripta est ad Præf. vrbi, videtur chartarum dispositio & cura ad eum pertinuisse. No. 44. videtur ad Comitem sacrarum largitionum referri. Chartariæ fuere vt Romæ, ita Constantinopoli quarta regione, quæ à Zonara in Valentiniano, & à Cedrino vocantur Chalcopratia, eodem errore quo & hunc titulum Græci inscripserunt, περὶ συςημάτων καὶ χαλκοπρατῶν. Chartopratia enim dicere debuerunt. Ait, *dicendum* malo, *edicendum*.

De studiis liberalibus vrbis Romæ & Constantinopolitanæ. Tit. 19. E

I. IMPP. THEOD. A. ET VALENTIN. CÆS. THEOPHILO P. V. Vniuersos, qui vsurpantes sibi nomina magistrorum in publicis magistrationibus cellulisque collectos vndecunque discipulos circumferre consueuerunt, ab ostentatione vulgari præcipimus amo- F ueri: ita vt si quis eorum post emissos diuinæ sanctionis affatus, quæ prohibemus atque damnamus, iterum fortè tentauerit: non solùm eius, quam meretur, infamiæ notam subeat, verùm etiam pellendum se ex ipsa, vbi versatur illicitè, vrbe cognoscat. Illos verò qui intra plurimorum domos eadem exercere priuatim studia consueuerunt: si ipsis tantummodo discipulis vacare maluerint, quos intra parietes domesticos docent: nulla huiusmodi interminatione prohibemus. Sin autem G ex eorum numero fuerint, qui videntur intra capitolij auditorium constituti: hi omnibus modis priuatarum ædium studia sibi interdicta esse cognoscant: scituri, quòd si aduersus cœlestia statuta facientes, deprehensi

A hensi fuerint: nil penitus ex illis priuilegiis consequentur, quæ his qui in capitolio tantummodo docere præcepti sunt, meritò deferuntur. Habeat igitur auditorium specialiter nostrum in his primum, quos Romanæ eloquentiæ doctrina commendat, oratores tres numero, decem verò grammaticos. in his etiam qui facundia græcitatis pollere noscuntur, quinque numero sint sophistæ, & Grammatici æquè decem. Et quoniam non in his artibus tantùm adolescentiam gloriosam optamus instB itui: profundioris quoque scientiæ atque doctrinæ memoratis magistris sociamus auctores. Vnum igitur adiungi ceteris volumus, qui philosophiæ arcana rimetur: duos quoque qui iuris ac legum voluntates pandant: ita vt vnicuique loca specialiter deputata adsignari faciat tua sublimitas, ne discipuli sibi inuicem possint obstrepere vel magistri, ne've linguarum confusio permista vel vocum aures quorundam, aut C mentes à studio literarum auertat. DAT. III. KAL. MAR. CP. THEOD. A. XI. ET VALENTIN. COSS.

Constitutio eos professores notat infamia, eisq; interdicit vrbe, qui sibi vsurpant publicè docendi auctoritatem. Priuatam disciplinam probat. publicè probatis receptisq; professoribus vt doceant in Capitolio, ne & priuatim doceant interdicit. Publicorum professorum numerum constituit. Coniungenda est cum l.1.ij. de profess. qui in vrbe Const.

De honoratorum vehiculis. *Tit. 20.*

D

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. NEBRIDIO P. V. Omnes honorati, seu ciuilium, seu militarium, vehiculis dignitatis suæ, id est, carruchis intra vrbem sacratissimi nominis semper vtantur. DAT. III. KAL. FEBR. CP. HONORIO N. P. ET EVODIO COSS.

E Carrucarum vsum in vrbe permittit ciuili militarive dignitate præditis, veluti præf. vrbi, magistro militum, & similibus: quem & Senatoribus omnibus permisisse Seuerum, & priuatis Aurelianum legimus.

De priuilegiis vrbis Constantinopolitanæ. *Tit. 21.*

I. IMPP. HONOR. ET THEOD. AA. PHILIPPO PP. ILLYRICI. Vrbs Constantinopolitana non solùm iuris Italici, sed etiam F ipsius Romæ veteris prærogatiua lætetur. DAT. PRID. ID. IVL. EVSTATHIO ET AGRICOLA COSS.

Sumpta est ex l.6.§.de sac.eccl.& iuri italico quod dederat l.1.C.Th.de iure ital.vr.Const. adiicit priuilegia & prærogatiuam veteris Romæ. Legatur Calchedonensis Synodi c. 28. Legatur & Iustiniani pragmatica sanctio ad petitionem Vigilij cap. vt fabricæ publicæ seruentur.

De metropoli Beryto. *Tit. 22.*

G I. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. HORMISDÆ PP. Propter multas iustasque causas metropolitano nomine ac dignitate Berytum decernimus exornandam, iam suis virtutibus coronatam. igitur hæc quoque metropolitanam habeat dignitatem. Tyro nihil de iure

re suo derogatur. sit illa mater prouinciæ nostrorum maiorum beneficio, hæc nostro, & vtraque dignitate simili perfruatur. A

Prouincia Syriæ Phœnices duas habet metropoles, Tyrum & Berytum. Sic Pontica Amasiam & Neocæsaream. No. 28.

De canone frumentario vrbis Romæ, *Tit. 23.*

I. IMPPP. VALENTIN. VALENS ET GRATIANVS AAA. AD IVLIANVM PF. ANNONÆ. Nautici apud præsidum vel magistratuum acta confiteantur incorruptas species suscepisse, eorumque apud quos deponitur ista testatio, præsens aspectus probet, nihil in his esse vitij. quod eo tempore, quo ad sacræ vrbis portum peruenit, præfecturam iugiter obseruare preceptum est. DAT. XVIII. KAL. IVL. REMIS GRATIANO A. I. ET DAGALAIFO COSS. B

Populo alendo conferebant prouinciales frumentum, oleum, porcinam, bubulam, & hic est qui dicitur canon & commeatus populi Romani, quem curante præf. vrbi & præf. annonæ aduehebant nauicularij siue nautici & caudicarij, inspectum prius à præsidibus prouinciarum vel duûuiris, apud quos etiam nauicularios testari oportebat de suscepti commeatus integritate. Inspectionem quoq; præf. annonæ hæc constitutio exigit, naui appulsa Romam. Idem etiam officinas pistorum discurrebat, vt Cassiodorus ait, pensumq; & munditiam panis exigebat. C

II. IMPP. ARC. ET HONORIVS AA. AD SENATVM ET POPVLVM. Si quid frumenti vel olei vrbicarij canonis remissione indultum est: speciali beneficio contra commodum publicum elicita non valeant. DAT. XVII. KAL. MAI MED. CÆSARIO ET ATTICO COSS. D

Non valere rescripta quibus inferendi canonis P. Romani immunitas siue remissio conceditur. l. 2. s. de nauib. non excus.

III. IIDEM AA. MESSALE PP. Neminem patimur in mutando canone vrbis Romæ nostræ clementiæ beneficium postulare: sed ea rescripta, quæ quoquo modo potuerint impetrari, suscipi non sinimus. eos verò, qui contra hæc fecerint, in duplum retinendos esse decernimus. vicarios quin etiam ceterosque iudices, nisi deinceps ab vsurpatione vrbicarij canonis abstineant, deportationis pœna detineri: primates officiorum capitali supplicio subiugari perpetua auctoritate sancimus. DAT. PRID. NON. SEPT. ALTINO THEODORO V. C. COS. E F

Non valere rescripta quibus cõmutationem quis sibi canonis adoptat, veluti vt pro indicto frumento oleum inferat. In duplum teneri eum qui talia rescripta contra vtilitatem publicam impetrauerit. quod confirmat l. 30. C. Th. de anno. & trib. Altera pars coërcet vicarios & præsides prouinciarum & eorum officia, si quid ex commeatu pop. Romani sibi sumpserint & vsurpauerint.

De frumento vrbis Constantinopolitanæ. *Tit. 24.* G

I. IMPP. HONORIVS ET THEOD. AA. VRSO P. V. Nulli ne diuinæ quidem domui nostræ frumentum de horreis publicis

pro

A pro annona penitus præbeatur: ſed integer canon mancipibus conſignetur, annona in pane cocto domibus exhibenda. ita enim debet canon ab inclytæ memoriæ Conſtantino præſtitus, necnon à diuo pietatis meæ auo Theodoſio auctus expendi: quoniam creſcit inopia, ſi frumenta, quæ pro annona tribuuntur, ad vſus alios deputata cognoſcantur. cogentur enim de publico ſibi emere, quæ aliis vendere potuiſſent.

B DAT. X. KAL. AVG. CP. THEOD. A. VII. ET PALLADIO COSS.

Hic titulus eſt de canone populi Conſtantinopolitani, cui annona gratuita data eſt æquè ac Romano. Primus dedit Conſtantinus vt l.1. indicat tam tituli præſentis quàm ſequentis, & Sudas iis verbis: παλατῖνοι εἶδος ἄρτων, οὓς ἐφυλοτιμήσατο τῷ δήμῳ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας καθ' ὃν ἰσάτευε χρόνον, οὕτως ὀνομάσας αὐτοὺς οἷα ἐκ τοῦ παλατίου χορηγουμένους. προσέθηκε δὲ τούτοις καὶ κρέα καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον. An illud rectè panes palatinos dici, quòd è palatio erogarentur, ambigo. malim quod palatinis præberentur. Alij fuere militares, alij populares. l.7. C.Th. de an. ciu. Hunc verò Conſtantinianum canonem poſtea auxit Theodoſius. nam huic rei cum LXXX. fere milia modiorum deputaſſet C Conſtantinus Socrate teſte lib.2.c.13. Theodoſius auxit modum. l.pen. C.Th. de an. ciu. vt Marcianus l.2. tit. ſeq. vt Romæ Aurelianus teſte Vopiſco. Conſtituitur autem hac lege, ne frumẽtum pro pane populo præbeatur, ſed integrum id quidem piſtoribus detur, deinde populo panis coctus. alioquin frumentum ſi erogetur non panis, id populus in alios vſus facilè conuertet, ac poſtea cogetur panem ſibi emere quem vendere potuiſſet.

II. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. LEONTIO P. V. Auri ſtatuta quantitas ad coëmptionem frumentariam perpe- D tuò ſit dedicata, nec liceat cuiquam poſtea adminiſtratione vrbicariæ poteſtatis percepta, aliquid ex eadem ſumma minuere, vel ad quoſcunque alios vſus conuertere: ſed ſub geſtorum teſtificatione certum fiat, & quod mancipibus mutui nomine datum eſt, & quod ab iiſdem ſit excepta omni concuſſione ſoluendum. eum autem qui hanc formam auſus fuerit inquietare, quantitatem, in qua ſuam calliditatem exercuerit, in duplum redhibere iubemus: & quidquid ex prædicta ratio- E ne adcreuerit, ad cumulum eiuſdem auri quantitatis & frumentarij tituli formitem redundare, legiſque huius tenorem æneis tabulis incidi.

DAT. V. KAL. DEC. CP. ARIOBINDO ET ASPARE COSS.

Ne præf. vrbi frumentariam pecuniam in alios vſus conuertat, alioquin tenebitur in duplum, & in id quod ex ea pecunia lucrifecerit. Et vt teſtatò pecunia detur piſtoribus mutui nomine ad coëmptionem frumenti, vtque viciſſim teſtatò frumenta coëmpta piſtores conditis inferant. Mutuum hoc loco promutuum ſignificat, & ideo Græci vertunt εἰς πρόχρειαν συνωνῆς, qui & in l. 40. §. ſer- F uus. D. de ſtatulib. promutuum interpretantur πρόχρειαν, & in l. ex conducto. §. item cùm quidam. D. loca. promutua, ἐν προχρείᾳ. in Harmenopulo corruptè ἐν προχειρίᾳ. Theodorus Hermopolites ad l.1. S. de ſent. quæ pro eo quod int. καὶ ἐν προχρείᾳ τὸ μίσθωμα τῶν τοιούτων χρόνων συλλαβὼν τοῦτο. Datur ergo piſtoribus pecunia promutuo ex arca frumentaria, id eſt, in anteceſſum, vt vel eandem reddant vel frumentum & panes. Scio indebiti ſolutionem etiam promutuum eſſe: & aliam conditionem ex mutuo, aliam ex promutuo. quod alio tempore & loco demonſtrabitur. Ait, *Excepta omni concuſſione.* Vrbanicianus qui piſtorem concutierit, piſtorum conſortio addicitur. l.2. ȷ̃. de app. præf. vr.

G *De annonis ciuilibus.* *Tit.* 25.

I. IMPPP. THEOD. ARC. ET HONOR. AAA. PROCVLO P. V. Annonas publicas non tam titulis dignitatum, quàm ſingulor

gulorum viritim meritis attributas diui Constantini liberalitate, sanè A
claruit. Ideoq; nihil ex his scholarum nomine vindicetur, sed pro vniuscuiusque merito quæ sunt concessa seruentur: vt quicunque perceptarum annonarum emolumenta vel in heredes proprios iure sanguinis transfuderunt, vel in extraneos distractionis titulo transcripserunt: maneat quod gestum est, vel hereditatis merito, vel alienationis arbitrio.

DAT. VIII. KAL. IVL. CP. ARCADIO A. II. ET RVFINO COSS. B

Hæc constitutio abrogat l.8.& 9.C.Th. de anno.ciu. Dederat Constantinus panes ciuiles scholis, quæ sunt sub dispositione magistri officiorum XI. vt ait Iustinianus l.vlt. §.de loca. Notitia x. recenset, Scutariorum primam, secundam, tertiam, Agentium in rebus, Armaturarum seniorum, Armaturarum iuniorum, Gentilium seniorum, Gentilium iuniorum, Scutariorum sagittariorum, Scutariorum clibanariorum. Vndecima est fabricensium schola. Ex hac largitate Constantini orta est quæstio, vtrùm eos panes singulis scholaribus dedisset, an scholæ & vniuersitati, non abs re. Nam si scholæ dedit, in schola manent semper, nec vendi vel in heredem ab scholari transmitti possunt. Si personis singulorum, contrà. Illæ leges scholæ fauent. Hæc interpretatur datos meritis singulorum C viritim (sic legendum, vt Græci καθέκαστον, non virorum) & ideo alienationem & transmissionem eorum esse.

II. IMP. MARTIANVS A. TATIANO PP. Centum vigintiquinque modios frumenti præter solitum canonem per singulos dies de præsenti sexta indictione ex die Kalendarum Ianuarij nomine peritteumatis de horreis publicis huius almæ vrbis insita nostræ pietatis D liberalitate tribuimus: datis sacris apicibus ad sublimissimam quoque per Orientem præfecturam, quibus possit & modum nostræ donationis agnoscere, & incunctanter præbere quæ iussimus. quam modiationem jugiter & in perpetuum ciuibus nostris debere conferri, valitura in æuum hac lege sancimus.

Hæc constitutio annonis vrbis Constantinopolitanæ adiicit modios CXX. diurnos, nomine E parapeteumatis. Sic habent veteres libri omnes, non peritteumatis, rectissimè. id autem est tesseræ nomine, quæ πετός à Græcis appellatur & πέτευμα & παραπέτευμα, cui etiam Martianus suæ pietatis nomen inseri iubet, sumpto planè exemplo ex l.2.j.de frum. Alex. De annonis diximus pleraque alia libro decimo, quæ repetere neque moris est, neque instituti nostri. quod quisque locus exigit, id breuiter simul ac cumulatè præstari satis esse ducimus.

De mendicantibus validis. Tit. 26.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. AD SEVERVM P. V. Cunctis affatim quos in publi- F cum quæstum incerta mendicitas vocauit, inspectis, exploretur in singulis & integritas corporum, & robur annorum, atque inertibus & absque vlla debilitate miserandis necessitas inferatur, vt eorum quidem, quos tenet conditio seruilis, proditor studiosus & diligens dominium consequatur. eorum verò, quos natalium sola libertas pro- G sequitur, colonatu perpetuo fulciatur, quisquis huiusmodi lenitudinem prodiderit ac probauerit: salua dominis in eos actione, qui vel latebram fortè fugitiuis, vel mendicitatis subeundæ consilium præstiterunt

A terunt. DAT. XII. KAL. IVL. PATAVI ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Annonæ populares dabantur domorum poſſeſſoribus & mendicis inualidis, non validis. Validi, ſi ſerui ſint, dominum mutant & delatori acquiruntur, domino priſtino ſeruata actione ſerui corrupti. Si liberi, delatoris coloni perpetui efficiuntur. Ait, *lenitudinem*, id eſt, inertiam & ignauiam, vt l. hi quos. C. Th. de accuſ. cuius fuit olim propria actio quædam, quæ dicitur τῆς ἀργίας γραφή No. 80. per quam huic conſtitutioni abrogatur.

B

De nautis Tiberinis. *Tit.* 27.

I. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD SYMMACHVM P. V. Qui nauem Tyberinam habere fuerit oſtenſus, onus reipublicæ neceſſarium agnoſcat. Quæcunque igitur nauigia in alueo C Tyberis inueniuntur, competentibus & ſolitis obſequiis mancipentur: ita vt nullius dignitas aut priuilegium ab hoc officio vindicetur. DAT. VIII. ID. OCT. ALTINO DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

Ne quis dignitate vel priuilegio vllo nauem quam habet in Tiberi, excuſet à ſubuectione canonis pop. Romani.

D

De frumento Alexandrino. *Tit.* 28.

I. IMPP. HONOR. ET THEOD. AA. ANTHEMIO PP. In æſtimatione frumenti, quod ad ciuitatem Alexandrinam conuehitur, quidquid de crithologia & Zygoſtaſij munere, & pro nauclerorum tuenda ſubſtantia eminentia tua diſpoſuit, roboramus: atque vt E curialibus prædæ auferatur occaſio, iubemus eos ad huiuſmodi ſollicitudinem affectandam nunquam accedere, ſed deſignata officia tuis prouiſionibus examinata ſollicitudinem prędictam implere. DAT. V KAL. FEB. CP. HONORIO VIIII. ET THEOD. V. AA. COSS.

Lex 2. eſt de canone frumentario pop. Alexandrini. Lex 1. de canone pop. Romani, vel Conſtantinopolitani aducto ex Alexandria, vt quod ex tota Aegypto Alexandriam cõuehitur, æſtime- F tur, excutiatur, & admetiatur in Alexandria, ne quid naucleri id Romam ſubuehentes ex eo vſurpent, vel ne quid ex ea re ſubeant diſcriminis, dum fortè vel non tale vel ampliorem modum ſuſcepiſſe inſimulantur. Qui in Alexandria frumento ſuſcipiendo & excutiendo præfectus eſt, χριθολόγος appellatur, qualem & apud Opuntios fuiſſe Plutarchus refert in Hellenicis. Qui admetiendo, ζυγοστάτης: de quorum munere quæ diſpoſuerat Anthemius PP. Orientis, hæc conſtitutio probat. Græci vertunt, ὁ ἐρχόμενος σῖτος ἀπὸ Ἀλεξανδρείας χριθολογείσθω εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ σταθμιζέσθω. Adiicit, vt hæc munera gerant non curiales Alexandrini, ſed Præfectiani ab Anthemio probati & ordinati.

G II. IMPP. THEODOS. ET VALENTIN. AA. ISIDORO PP. Diurnos centum & decem modios alimonis Alexandrinæ ciuitatis addi decernimus, vt nemo priuetur eo, quod

quod nunc vſque percepit, & periſſochoregiæ nomen penitus amputetur, & teſſeræ deſignentur, & noſtræ pietatis nomine cenſeantur. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS. A

Alexandria, quam Procopius ſophiſta τῆς οἰκουμένης βάραθρον appellauit, Strabo τῆς οἰκουμένης μέγιστον ἐμπορεῖον, multa habuit præcipua. l. 56. & ſeq. §. de decur. l. vltim. §. de legat. & proprium canonem, vt vtraque Roma, quem hæc Conſtitutio auget, eo adiuncto vt periſſochoregiæ, id eſt, ſupererogationis nomen penitus amputetur, qua loquendi forma & ſuperexactionem περισσοπραξίαν vocant, id eſt, ne hæc Imperatorum largitio ſupererogatio appelletur, ſed teſſeræ Theodoſianæ, vt parapeteumata Martiana ex l. 2. §. de an. ciu. B

tesseræ Theodosianæ

De Alexandrinæ primatibus. Tit. 29.

I. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. ISIDORO PP. Corporatos ciuitatis Alexandrinæ repurgandi fluminis onere liberamus, & pro tenore diſpoſitionis tuæ quadringentos ſolidos ex dinumo vectigali memoratæ ciuitatis præcommodari decernimus, ita vt ex titulo nauium modis omnibus repenſetur. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS. C

Vt corporati vrbis Romæ priuilegiarij ſunt, ſicut traditum eſt tit. XV. ita & corporati Alexandriæ, quos ſpecialiter hæc lex facit immunes ab onere purgandi Nili, & in eam rem ex dinummio vectigali accommodari decernit ſolidos quadringentos. Vectigal propriè ſignificat quod fiſco vel Reip. præſtatur pro mercibus quæ importantur vel exportantur, quod ἐξαγώγιον Iuſtinianus vocat in edicto de Alexandrinis, & Strabo lib. XVII. In Alexandria vectigalia alia ἐξαγωγικά, alia εἰσαγωγικὰ facit. Dinummium autem appellatum videtur à præſtationis quantitate & modo. Quod fuerit ex eo exagogij titulo ſumptum, id impleri iubet ex titulo naulorum. D

De iure reipublicæ. Tit. 30. E

I. IMP. ANTONINVS A. DIONISIO. Si quid aduerſus rempublicam indefenſam in ea ſpecie, in qua neque defenſores creati fuerint, neque vt crearentur placuerit, ſtatutum eſt: actionibus eius nihil præiudicatum eſt.

Contra ciuitatem indefenſam dicta ſententia non valet, qua in re comparatur pupillo vel adoleſcenti. F

II. IDEM A. PHORODIO. An reſpublica, in cuius locum ſucceſſiſtis, ideo quia ſatisfeciſſe vos debito proponitis, ius pignoris in eo fundo habeat, apud ſuum iudicem quæritur. ſi enim neque beneficio ſibi conceſſo id ius nacta eſt, neque ſpecialiter in obligatione pignoris ſibi proſpexit, cauſa eius non ſeparatur à ceteris creditoribus, qui habent perſonalem actionem. G

Reſp

A Respublica tacitam hypothecam non habet nisi ex priuilegio. l. Antiochensium. D. de reb. auct. iud. poss. ergo nec is qui Reip. successit soluto debito. Successio tamen priuilegium in personali actione ei dabit quod habuit Resp. l. 3. §. qui pot. in pig. hab. l. bonis. D. de reb. auct. iud. poss. Fisci melior est conditio. Accursius confundit fiscum & Remp. malè. v. Cujac. lib. 2. observat. c. 24.

III. IMP. ALEXANDER A. SATVRNINO. Rempublicam vt pupillam extra ordinem iuuari moris est.

Resp. circumscripta in integrum restituitur perinde ac pupillus vel adolescens. l. 1. §. de off. eius B qui vic. alic. iud. obt. l. 4. §. quib. ex cau. ma. in int. rest. Quid hîc hærent interpretes? Resp. quamlibet ciuitatem significat.

IIII. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. VRBANO. Si secundum legem ciuitatis respublica, cuius meministi, ruina collapsis ædificiis tuis distraxit aream: nihil contra huius legis tenorem rector prouinciæ fieri patietur.

C Probatur lex municipalis, quæ ruina lapsorum ædificiorum aream addicit fisco. meritò. Cur enim ea non refecisti aut restituisti? qua ratione & Vespasianus vacuas areas occupare & ædificare, si possessores cessarent, cuicumque permisit, auctore Suetonio & Victore.

De administratione rerum publicarum. Tit. 31.

I. IMP. PHILIPPVS A. CRESCENTIÆ. Fundum vectigalem, si suis quibuscunque temporibus debitæ quantitates inferantur, in- D uito possessore auferri non posse manifestum est.

Agri ciuitatum dati in emphyteusim non reuocantur, nisi emphyteuta in soluendo canone per triennium cessauerit. l. 2. §. de iu. emphy. Post triennium Reip. committuntur.

II. IMPP. DIOCLET. ET MAXIM. AA. ET CC. IVLIO ET ZENODORO. Contra eos qui rempublicam administrantes, per officij necessitatem sub conditione relicti fideicommissi satis accipere de- E buerunt, quanti reipublicæ interest satis non esse acceptum, dirigendam actionem prospicitis. PP. VII. KAL. DEC. CC. COSS.

Repetita est in l. vlt. §. vt in poss. leg. Administratores rerum publicarum si fideicommissi conditionalis ciuitati relicti caueri sibi non curauerint, Reip. tenentur in id quod interest.

De vendendis rebus ciuitatis. Tit. 32.

F I. IMP. ANTONINVS A. HERCVLIANO. Si sine vlla conditione prædia vendente republica comparasti, perfecta venditione nulla ratione vereris, ne adiectione facta auferri tibi dominium possit. tempora enim adiectionibus præstituta ad causas fisci pertinent, nisi si qua ciuitas propriam legem habeat.

De hac lege scripsimus Obs. 2. c. 24. & l. 4. §. de fide has. fis.

G II. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. Quamuis incrementum conductioni factæ publici prædij videtur offerri, non tamen additamenti specie oportet fidem locationis infringi, præsertim cùm tantum iam temporis ex contractu decessisse proponas.

Vt post venditionem factam à Rep. adiicere non licet; ita nec post locationem, præsertim, inquit, cùm iam &c. Nam & post certa tempora venditioni vel locationi fiscali adiicere non licet. A

III. IMP. LEO A. ERITHRIO PP. Si quæ hereditatis, vel legati, seu fideicommissi, aut donationis titulo domus, aut annonæ ciuiles, aut quælibet ædificia, vel mancipia ad ius inclytæ vrbis, vel alterius cuiuslibet ciuitatis peruenerant siue peruenerint: super his licebit ciuitatibus venditionis pro suo commodo inire contractum, vt summa pretij exinde collata, ad renouanda siue restauranda publica mœnia dispensata proficiat. indefessa verò cura prospicientes, ne quis aduersus ciuitatum commoda quidquam moliri possit incommodi, sed sine vlla fraude, seu nundinatione, vel colludio, seu conniuentia huiusmodi venditiones procedant. hoc in posterum obseruandum esse censemus, vt siquidem ad hanc inclytam vrbem, domum, vel ciuiles annonas, aut alia quælibet ædificia vel mancipia pertinentia contigerit venundari, non aliter nisi imperiali auctoritate vendantur. in prouinciis verò præsentibus omnibus seu plurima parte tam curialium, quàm honoratorũ & possessorum ciuitatis, ad quam res prędictæ pertinent, propositis sacrosanctis scripturis, singulatim vnumquemque eorum, qui conuenerint, iubemus sententiam, quam putent vtilem patriæ suæ, designare: vt ita demum decreti recitatione in prouinciali iudicio interueniente, emptor competentem possit habere cautelam. Hos autem venditionum contractus, siue iam completi fuerint, siue postea ineundi fuerint stabiles esse censemus. B C D

Vt prædia, mancipia, panes ciuiles ad vrbem Constantinopolitanam pertinentes non vendantur nisi auctoritate principis. vt ad alias ciuitates pertinentia, non nisi decreto curiæ insinuato præsidi prouinciæ. Et vt decretum fiat propositis sacrosanctis euangeliis quasi deo teste: & pretium inde collectum operibus publicis proficiat.

De debitoribus ciuitatum. *Tit. 33.*

I. IMP. ANTONINVS A. DIODORO. Non prius debitorem reipublicæ honorem in republica subire, quàm id quod debere constiterit, conuentus exsoluerit, tam meis, quàm diuorum principium constitutionibus declaratur. E

Debitores ciuitatis antequam soluerint, ad honores inuitari non possunt. Hoc ita si debitores sint ex administratione vel pollicitatione, non si ex mutuo. l. rescripto. §. debitores & seq. D. de mun. Si igitur quis polliceatur Reip. ob honorem decernendum, tenetur ex pollicitatione, nec honorem suscipere potest ante quàm pollicitationi satisfecerit. Tenetur & qui pollicetur ob honorem decretum: quo casu nihil debuit quo tempore honorem cœpit. F

II. IMP. CONSTANTINVS A. VERINO. Apud eos quos superstites integris facultatibus esse peruideris, vel quorum heredes incolumia retinent patrimonia, sortes reipublicæ perseuerare debebunt: ita tamen vt annuas vsuras suis quibuscunque temporibus exsoluant, cùm simul & reipublicæ vtile sit retinere idoneos debitores, & ipsis commodum cumulum debiti minimè nutriri. Et quia nefas est, obnoxiis corporibus alienatis, circumscribi ciuitates placuit, si quis debitor reipublicæ ciuitatis quippiam ex eo patrimonio, quod habuit cùm pecuniam G

reipubl

A reipublicæ ſumeret, donauerit vel diſtraxerit vel qualibet in alium ratione contulerit: qualitate rei alienatæ perſpecta, atque omnibus debitoris facultatibus conſideratis, quas habuit, cùm ei pecunia crederetur: pro rata ab eo qui ex debitoris facultatibus aliquid detinet, ex ſorte atque vſuris poſtulari. itaque quoties minus idoneum deprehenditur eius patrimonium, cuius nomen ciuitati alicui inuenitur obnoxium: iudex omni B diligentia & ſolicitudine debebit inquirere, ad quos ex qualibet conditione tranſierint debitoris facultates: vt ſinguli ęqua æſtimatione habita, pro rata rerum quas poſſident, conueniantur: perſonalem actionem contra eum habituri debitorem, qui ipſis ſoluentibus liberatur. Ab eo autem à quo conſtat fortunarum ſuarum partem maximam receſſiſſe, etiam reliquam portionem, quæ apud eum reſederit, transferri ad idoneum oportebit. Quòd ſi quiſpiam debitor reipublicæ ciuitatis fiſco C noſtro locum fecerit, emptores qui ex fiſco noſtro comparauerint, manifeſtum eſt ſecundum ius vetus & reſcripta diuorum conſtitutioneſq; noſtras nullam debere moleſtiam ſuſtinere. Quòd ſi quis debitor non comparuerit, vel certè omnia ſua ita conſumpſerit, vt nemo aliquam rem ex eius bonis poſſideat: id debitum conuenit ad diſpendium reipublicæ pertinere, ideoq; curā patris ciuitatis apud idoneos, vel dominos ruſticorum prædiorum pecunia collocanda eſt. PP. KAL. FEB. VOLVSIANO ET ANNIANO COSS.

D Primum hoc conſtituitur, ne idonei debitores ciuitatum inquietentur in ſortes, quæ vſuras pariunt quotannis. Soluent vltro ſi nolint cumulum debiti nutriri. Tum vt à debitore ciuitatis bonis quibuſdam venditis, quæ tempore contractus habuit, pro rata emptor teneatur in ſortem & in vſuras, in reliquum debitor pro rata eorum quæ retinuit, maxima parte vendita, vt quod debitori reſtat in emptorem transferatur, atque ita ab eo ſolidum exigatur. Manifeſtum eſt emptorem non teneri hypothecaria, quia poſſeſſio ab eo non auocatur, & contractam fuiſſe hypothecam lex non dicit. Quod enim ait, *Obnoxijs corporibus*, μελωνυμία eſt, pro patrimonio eius cuius nomen, vt paulò pòſt loquitur, ciuitati obnoxium eſt. Manifeſtum non teneri Pauliana, quia venditio non reſcinditur. Sed actione perſonali tenetur, quaſi debitor in ſortem & in vſuras pro rata bo- E norum, quæ à debitore emit, ex hac lege, quam, niſi quid addidit Tribonianus, ante Conſtantinum obtinuiſſe arguet l. vlt. ¶. quo quiſque ord. conu. Quod autem ſoluerit à debitore principali, recipiet quaſi empto nomine actione ceſſa, vel etiam ſine ceſſione, vtili ſuo nomine ad exemplum perſonalis, qua reus principalis Reip. tenetur. l. 1. §. de obl. & act. Deinde lex duos ponit caſus, quibus euerſio facultatum debitoris, Reip. periculo cedit, niſi quòd ſalua eſt actio in patrem ciuitatis. vnus eſt, ſi bona debitoris publicata ſint, quæ res non perimeret hypothecam ſi contracta eſſet. At ſi nulla fuerit hypotheca contracta, bona ad fiſcum tranſeunt ſine onere æris alieni, & à fiſco rurſus ad emptorem. Dico, ſi publicata ſint. quoniam lex ait, *Fiſco locum fecerit*: quæ verba ita accipi reperio in l. 5. §. de iu. fiſ. l. 3. C. Th. de bon. proſ. Quòd ſi ob ceſſationem ſolemnium functio- F num occupata ſint & diſtracta, etiam ſi fuerit contracta hypotheca, perimetur, & fiſci vel eius qui à fiſco emerit, potior erit cauſa, quoniam antiquior in hypotheca bonorum fiſcus cenſetur. l. 1. §. ſi prop. pub. penſ. ac multò minus emptor tenebitur perſonali actione. Sed ſi debitoris Reip. hereditatem quaſi vacantem fiſcus vendiderit, emptor Reipub. tenebitur. l. 1. §. de hered. vend. nec ei proficiet conſtitutio Zenonis, quæ emptorem de proprietate vel hypotheca interpellari vetat, non de ſtatu, non de debito hereditatio. Alter eſt, ſi debitor copiam ſui non faciat, & bona mobilia quæ habuit tempore contractus, nuſquam appareant. Igitur apud rerum immobilium poſſeſſores & idoneos, non diſſolutos vel luxurioſos à patre ciuitatis pecunia collocari debet. alioquin ipſe tenebitur. De patre ciuitatis ſcripſi ſatis in l. 3. §. de iis qui ſpon. mun. ſuſcep. pag. 84.

G *De periculo nominatorum.* Tit. 34.

I. IMP. GORDIANVS A. SEVINO. Hi qui à te collegaq; tuo magiſtratus creati ſunt, etiam ſi maximè fideiuſſores non exegiſtis,

tamen si per id temporis, quo magistratus honor deponebatur, soluendo fuerint, periculo vos creationis non fecerunt obnoxios ex eo, quòd casu aliquo patrimonium eorum mutilatum sit: cùm cessationi suæ id debeant imputare, damnaq́; reipublicæ (si qua ob culpam eorum passa est) sarcire, qui cùm nomine publico eos conuenire potuissent, id facere supersederunt. A

Duumuiri solent sibi successores nominare, ex qua nominatione Reip. obligantur, si successores tempore depositæ administrationis, pari rationi faciendæ pares non sint, nec ab eis creationis tempore creatores satis exegerint. Quòd si tempore depositi honoris soluendo sint, etiam si ab eis creatores satis non exegerint, non tenentur. l. ordine. §. j. D. ad municip. Sed si fortè postea lapsi sunt facultatibus, damnum Reip. præstabunt, quorum culpa tardiùs sunt ab eis rationes exactæ. B

II. IDEM A. RVFINO. Si successoris tui successor non idoneum loco suo magistratum denominauerit, administrationis eius periculum ad tuam personam spectare nequaquam potest. etenim nominati successoris duntaxat quisque periculum suscipere compellitur, nec ad nominatoris nominatorem manus iure porrigi possunt. C

Nominati successoris periculum nominatorem nominantis non tenet, vt si ego te nominauero, tu Titium, Titij periculum me non tenet. Idem si ego pro te fideiussero, tu tibi successorem nominaueris. l. libertus. §. pen. D. ad munic. Non si pater filio consenserit ad decurionatum, & filius sibi successorem nominauerit. Plus ergo tenetur pater quàm fideiussor, plus est quàm fideiussor, & quasi reus ipse. l. 2. D. eod. quod summè notandum.

De periculo eorum qui pro magistratibus interuenerunt. Tit. 35. D

I. IMP. ANTONINVS A. AVGVSTALI. Fideiussorem magistratuum in his quæ ad reipublicæ administrationem pertinent, teneri, non in his quæ ob culpam vel delictum eis pœnæ nomine irrogentur, tam mihi, quàm diuo Seuero patri meo placuit. E

Superior titulus est de nominatoribus magistratuum, hic de fideiussoribus. vtrique Remp. saluam præstare ex magistratuum administratione debent, non etiam ex nominatione successorum ab eis facta honore deposito. Et rem non pœnam vel multam, quæ extra rem accedat, vt si magistratus pecuniam Reip. interuertit, fideiussor eius tenebitur in sortem, non in pœnam, si qua illi ob eam causam infligatur. & hoc est quod ait hæc constitutio, quam significari puto in l. fideiussores. D. de fideiuss. Patris aliam esse conditionem arbitror. Hic enim plus quàm fideiussor vel nominator est, vt dixi l. 2. s. tit. prox.

hoc lex non id videtur disponere quod ait Cuiacius locus ex ff.

Quo quisque ordine conueniatur. Tit. 36. F

I. IMP. ANTONINVS A. LVCIANO. Et si duobus simul cura pecuniæ ciuitatis, non tamen separatis portionibus, mandetur, singuli non pro virili portione, sed insolidum reipublicæ obligantur. Cùm autem de indemnitate ciuitatis eius quæritur: prius eius bona, qui administrauit, ac mox (si satisfieri non poterit) collegæ conueniuntur. Vos tamen qui heredes vnius ex curatoribus extitistis, damno, si quod post mortem eius dolo vel culpa collegarum accessit, onerari non est rationis. G

Plures sunt qui pro eo obligantur qui honorem vel munus aliquod publicum gessit, nominator, fideiussor, collega, pater. At quo ordine conueniantur videamus. Puto separanda esse munera à

A magiſtratibus. Duæ priores leges huius tit.ſunt de muneribus. Duæ poſteriores de magiſtratibus. Si munus duobus iniunctum ſit ſeparatis portionibus, hic ordo ſeruatur. fideiuſſor, nominator, collega. l.2.j.hoc tit. l.3. ſ.de con.fiſ.deb. Si pro indiuiſo, hic, collega, fideiuſſor, nominator.d.l.2. l.aduerſus.ſ.de mag.conu. Collega, quia conreus hoc caſu. Fideiuſſor, quia propius ſemper accedit ad reum quàm nominator. In magiſtratibus ordinis ratio eadem eſt, ſiue duo creati ſint magiſtratus diuiſis actibus adminiſtrationis, ſiue indiuiſis, puta vt fideiuſſor primùm excutiatur, tum nominator, deinde collega. l.3.& 4.hoc tit. l.Imperator.D.ad municip.& notandum quod ait l. 3. *In magiſtratibus*, quaſi idem non ſit conſtitutum in muneribus. Nam magiſtratus non omnimodo ſunt conrei. Nec enim ſi depoſito honore ambo ſoluendo ſint, in ſingulos eſt actio inſolidum, ſicut in
B eos quibus pro indiuiſo munus iniunctum eſt. l.ſi pupillus. D.de adm.tut. Sic & ſi vnus ex eis ſoluendo non ſit, ad collegam quaſi conreum non venitur inexcuſſo inopis fideiuſſore ac nominatore. d.l.Imperator. Reum principalem qui munus vel honorem geſſit, ante hos omnes eſſe conueniendum conſtat, ac proinde etiam patrem eius, argumento eorum quæ diximus l.2.de per.nom. & tit.præced. Hæc eſt huius quæſtionis definitio. Adiicit hæc l.j. vno ex curatoribus pecuniæ publicæ defuncto, heredem eius pro collega non teneri ex ea cauſa, quæ non habuit locum eo viuo. Et ita omnibus idoneis defunctis, dicerem inter heredes periculum non eſſe commune in eo quod poſt mortem vnius heredis dolo vel culpa contigerit. l.tutores. §.tutoribus. D.de adm.tut.

C II. IMP. GORDIANVS A. VALERIO. Quoties duobus non ſeparatim, ſed pro indiuiſo munus iniungitur, & ita vt vnuſquiſque eorum periculo ſoliditatis videatur obſtrictus: manus ad nominatorem prius quàm vtrique, qui id munus adminiſtrauerunt, ſolemniter fuerint excuſſi, nulla ratione porrigi poſſunt. Si verò ſeparatis portionibus ad munus nominati ſunt: prius pro portione conueniantur, qui adminiſtrauerint, item fideiuſſores eorum, ſi nec ab his quidem indemnitas
D fuerit ſeruata: tunc demum creatorem, ac ſi ne is quidem ſufficiat, nouiſſimè participem muneris conueniri debere præſes non ignorat.

Duobus creatis curatoribus Reipub. vel duumuiris pro indiuiſo, id agitur tacitè vt vice mutua obligentur inſolidum. & malè in l. ſeq. additum eſt quibuſdam Codicibus, *hoc expreſſo*, & in hac ſcriptum, *ſoliditatis*, cùm ex vet. ſit legendum, *ſodalitatis*, id eſt, collegij. cetera expoſuimus l. 1.

III. IMPPP. CARVS CARINVS ET NVMERIANVS AAA.
E THEODOSIO. Si ita duumuiri creati eſtis, vt mutuo periculo teneamini, in dubium non venit, vicariis damnis vos eſſe obſtrictos: cùm in magiſtratibus prius nominatores conueniendos eſſe, hoc quod in perſona veſtra cuſtodiri deſideratis, conſtitutum eſt.

Certum eſt Duumuirorum creatorum pro indiuiſo commune eſſe periculum. At non antè ex facto alterius alter conuenitur, quàm creatores excuſſi fuerint. Hoc enim in magiſtratibus conſtitutum eſt. qui idem ordo non ſeruatur in muneribus. *Cùm*, pro, *quamuis*. l. 60. Cod. Th. de
F appellat.

Cum pro quamuis

IIII. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. DIONI. Cùm te & collegam tuum magiſtratus veſtri tempore publicum fœnus collocaſſe proponas, nec potuiſſe debitum à quibuſdam reipublicæ reſtitui, cùm paratus ſis pro te id quod ſolus geſſiſti, reipublicæ ſatisfacere, conſequens eſt rempublicam, ſi ſeparati actus veſtri contractus fuerint, ſucceſſores collegæ tui, vel rerum eius poſſeſſores prius
G ob perſonam eius congredi: & ſi ſolida indemnitas reipublicæ ſeruata non fuerit, nominatores eius interpellare, ac poſtremo loco, ſi quid ex nomine tui collegæ defuerit, ob culpæ nexum te interpellare. priores enim nominatores veluti fideiuſſores placuit obſtringi.

T 3 Ait,

Ait, *Si separati.* Dati quidem ſunt pro indiuiſo, ſed diuiſerunt inter ſe adminiſtrationem, quæ res vice mutua periculo non liberat. Ceterùm idem ordo ſeruatur, qui ſeruaretur ſi ſeparata initio fuiſſet adminiſtratio. Ait, *Ob culpæ.* Sic in l.Imperator. D.ad municip. eademq́, ratio eſt in muneribus, veluti in tutelis. l.1.§.vſque adeo. D.de tut.& rat.diſt.in quo placet quod Hugolinus ſcripſit, negationem ſupereſſe illo loco, *Si non contutor.* A

l.1.ff. de tutel. et rat. distr.

Ne quis liber inuitus actum gerere cogatur. Tit. 37.

I. IMP. ALEXANDER A. VRBICO. Si vt proponis decreto ordinis ad libertatem ductus es, non debere te inuitum actum reipublicæ adminiſtrare, curator reipublicæ non ignorat: præſertim cùm ſerui huiuſmodi officia adminiſtrare debeant. B

Vt priuati ſeruos actores habent, ita Reſp. præpoſitos pecuniis dandis & ſuſcipiendis, ſtipulationibus contrahendis, rationibus domini tractandis, qui ſunt ſub diſpoſitione curatorum Reip. vel Kalendarij vel patris ciuitatis. l.1.J.de ſolut.& lib.deb.ciu. Liberis actoribus non vtuntur, & ideo plerique ad actum gerendum ſe vænire patiuntur. l.6. §.irritum. D.de iniuſt.rup. atque ita capite minuuntur. Sola tamen actus geſti ratio caput non minuit. l.liberos. J.de lib.cau. C

II. IMP. DIOCLETIANVS ET MAXIM. AA. TYBERIO. Si cùm ingenuus eſſes, ad actum gerendum à republica compelleris: auxilium præſidis & iuris præſidia, prout vſus exigebat, implorare potuiſti.

Poteſt liber ſua ſponte Reip. actum gerere, non inuitus. quia ſeruile officium id eſt.

Sumptus iniuncti muneris ad omnes collegas pertinere. Tit. 38. D

I. IMPP. DIOCLETIAN. ET MAXIM. AA. DIODORO. Cùm ad munus exhibendarum angariarum cum aliis creatus, à conſortibus muneris ſollicitudine deſerta, ſolum te functum eſſe proponas: ſumptuum detrimenta, ſi qua acciderint, collatione eorum, quos munus oportuerat participare, prouiſione præſidis diuidentur. Quòd ſi & à te obſequium derelictum eſſe cognouerit: quid cenſuræ publicæ congruit, non ignoret. E

Pluribus curatoribus creatis ad cogendas angarias, ſi vnus coëgerit, alij ceſſarint, ceſſatores ſumptus in eam rem factos agnoſcent pro rata, *Si qua,* inquit, *acciderint.* Nam plerumque ſolet eſſe ſine ſumptu, vt diximus in l.1.J.quemad.ciu.mun.ind. Si omnes ceſſarint, præſidis prouinciæ coërcitio eſt.

De iis qui ex officio quod adminiſtrauerunt conueniuntur. Tit. 39. F

I. IMP. ANTONIVS A. OCTAVIO. Fœnoris reipublicæ, quod non tua culpa perditum eſſe apparuerit, ſufficit ſortis damnum, non etiam vſurarum eius ſuſtinere.

Qui ex contractu pro debitore Reip. obligatur, veluti fideiuſſor & in ſortem tenetur & in vſuras. l.2.§.vlt. D.de adm.rer.ad ciu.pert. Qui ex officio quod adminiſtrauit, vtputa Duumuir vel pater ciuitatis, qui non ſatis cautè pecuniam publicam fœnori occupauit, in ſortem tantùm non in vſuras. Pro pecunia quam ipſe habet etiam in vſuras. Pro alio in ſortem tantùm, ſi nulla eius fraus vel culpa lata arguatur. l.vlt.in prin. D.eod. l.Lucius.§.Paulus. D.ad municip. l.cùm quidam.§.pen. D.de vſuris. G

De solutionibus & liberationibus debitorum ciuitatum. Tit. 40.

Liberationis verbum ad obligationem refertur. Solutionis ad obligationem vel ad nummos. Si ad obligationem, æquè patet ac liberationis. l. solutionis. D. de solut. cui ex inscriptione coniungenda est l. liberationis. D. de ver. sign. In hoc tit. & in generali de solutionibus & liberationibus, specialiter refertur ad nummos, & ob id numeratio dicitur frequenter, vel ad aliam rem debitam. Sic & liberatio specialiter ad eam, quæ ex solutione debitori contingit, vel non. Ergo, de solutio-
B nibus & liberationibus, id est, de solutionibus eius quod debetur, & liberationibus quæ ex eis debitori naturaliter contingunt. Interea tamen in titulo generali de aliis quibusdam agitur, quæ specie & iure solutionis censentur, veluti confusione & compensatione.

I. IMP. ALEXANDER A. QVATVORVIRIS. Cautiones seruorum publicorum ita demum firmam securitatem debitoribus præstant, si curatorum adsignantium, vel eorum, quibus exigendi ius est, auctoritate subnixæ sunt. Cùm autem is qui exsoluisse dicitur, solam
C scripturam actoris suscipientis pecuniam promat: ea tantùm defensio consueuit admitti, si quod exsolutum est, reipublicæ rationi profecisse doceatur. Sanè curator vester, si fraude serui constiterit effectum, vt interciperentur à curatore illatæ à debitoribus quantitates: de peculio eius, quod eo modo deest, restituet.

Scripta est ad Quatuoruiros, id est, magistratus Reipublicæ cuiusdam, vt in veteri quadam inscriptione Hispaniæ, *Quatuoruiris & Decurionibus Saborensium*, & ideo paulo pòst ait, *Curator vester*,
D id est, curator Reip. Cauetur autem ea, vt apochæ actorum Reip. securitatem debitoribus non præstent, nisi factæ sint auctore & apochis adsignante curatore Reip. vel Kalendarij, vel nisi probetur pecuniam versam in rem ciuitatis. Teneri curatorem Reip. de peculio, si fraude actoris pecunia à debitore ciuitatis soluta, intercepta, nec in rem ciuitatis conuersa fuerit.

De spectaculis & scænicis et lenonibus. Tit. 41.

I. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTIN. AAA. AD HESPERIAM PROC. AFRICÆ. Non inuidemus, sed po-
E tius cohortamur amplectenda felicis populi studia, gymnici vt agonis spectacula reformentur. Veruntamen cùm primates viri populi studiis ac voluptatibus grati esse cupiant, promptius permittimus vt integra voluptas sit, quæ volentium celebratur impensis. DAT. VI. ID. MAR. TRIV. VALENTE V. ET VALENTINIANO AA. COSS.

Cùm vetitum paulo antè fuisset gymnicum certamen, id edere volentibus sua sponte populi
F recreandi causa, hæc lex permisit.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. AD VALERIANVM P. V. Quisquis equos, quos vel serenitas nostra, vel ordinarij consules tribuunt voluptatibus, ad commodum compendiumq; priuatum abduxerit: vnius libræ auri condemnatione multetur. DAT. VIII. KAL. MAI TRIV. EVCHERIO ET SYAGRIO
G COSS.

Eum qui equos circenses in suos vsus conuerterit, vnius libræ auri condemnatione multari.

III. IIDEM AA. AD VALERIANVM P. V. Eos qui agitandi munus

munus exercent, illustris auctoritas tua nullis propter Circense certamen affici nouerit oportere suppliciis. DAT. VIII. KAL. MAI TRIV. EVCHERIO ET SYAGRIO COSS.

In agitatores præf. vrbi coërcitionem non habere, nisi si quid circa equestre certamen deliquerint. Hæc est Græcorum interpretatio.

IIII. IMPPP. THEODOSIVS ARCAD. ET HONORIVS AAA. RVFINO PP. Si qua publicis portibus, vel in his ciuitatum locis, in quibus nostræ solent imagines consecrari, pictura pantomimum veste humili, & rugosis sinibus agitatorem, aut vilem offerat histrionem, ilico reuellatur, neque vnquam posthac liceat in loco honesto inhonestas adnotare personas. in aditu verò circi, vel in theatri prosceniis vt collocentur, non vetamus. DAT. III. KAL. IVL. HERACLEÆ ARCAD. A. III. ET HONOR. A. II. COSS.

Scænici à Græcis appellantur thymelici, veluti mimi, histriones, ludiones. Hos constat esse famosos, & tribu moueri. Specialiter thymelici dicuntur cantores, qui modos faciebant & saltationes. Hi non sunt famosi. & hos videntur intellexisse Græci l. 4. D. de his qui no. inf. qui ita vertunt. οὐκ ἔστι γὰρ βαναυσικὴ τέχνη οὐδὲ ἀτιμοποιὸς ἡ τῶν ἀθλητῶν καὶ τῶν λεγομένων ἐν τοῖς ὀλυμπίοις τὰ ἔνθεια καὶ τῶν ἐν ξυστῷ ἀγωνιζομένων. His lex illa adiungit agitatores, quos tamen hæc lex famosos & inhonestos facit. quod vix aut ne vix quidem scio vti sine pugnantiæ confessione explicari possit. & ideo hac lege præcipitur ne scænicorum & agitatorum imagines honesto loco ponantur, quo principum collocari solent.

V. IMPP. HONORIVS ET THEOD. AA. ANTHEMIO PP. Nemo iudicum ex quacunque ciuitate in aliud oppidum, vel ex prouinciæ solo equos curules, aurigas, bestias, histriones, ciues tentet traducere: ne dum popularibus plausibus intemperanter seruiunt, & publicarum rerum statum fatigent, & festiuitatem impediant in cunctis oppidis celebrandam: ita vt si quis hanc violauerit iussionem, pœna teneatur ea quæ legum violatores persequitur. DAT. VIII. ID. AVG. CP. HONORIO VIII. ET THEOD. III. AA. COSS.

Ne præsides ex vna ciuitate in aliam, vel ex vna prouincia in aliam equos circenses, agitatores, histriones, feras traducant, & vt suæ ciuitatis siue prouinciæ voluptatibus quique deseruiant. & huic præcepto apponit sacrilegij pœnam.

VI. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. FLORENTIO PP. Lenones patres & dominos, qui suis filiabus vel ancillis peccandi necessitatem imponunt, nec iure frui dominij, nec tanti criminis patimur libertate gaudere. Igitur tali placet eos indignatione subduci, ne potestatis iure frui valeant, ne've quid eis ita possit adquiri: sed ancillis filiabusq; (si velint) conductis've pro paupertate personis, qua sors damnauit humilior, episcoporum liceat, iudicum etiam, defensorumq; implorato suffragio, omni miseriarum necessitate absolui: ita vt si insistendum eis lenones esse crediderint, vel peccandi ingerant necessitatem inuitis, amittant non solùm eam, quam habuerint, potestatem, sed proscripti pœnæ mancipentur exilij, metallis addicendi publicis. quæ minor pœna est, quàm si præcepto lenonis cogatur quispiam coitionis sordes

A des ferre, quas nolit. DAT. XI. KAL. MAI FELICE ET TAVRO COSS.

Pater qui filiam prostituit patriam potestatem amittit, dominus dominium, creditor pignus, redemptor pretium redemptionis, venditor manus iniectionem, & pater dominus've qui inuitam detinuerit in prostibulo, in metallum damnatur. Soluuntur prostitutæ & liberantur lenonum obsidione interuentu episcoporum & iudicum & defensorum plebis, itemq; mercede conducti ministri earum, veluti aquarioli. Sequitur septimæ constitutionis, quæ hoc titulo desideratur, summa B ex LX. βασιλικῶν tit. 38.

VII. Μηδεὶς πορνοβοσκείτω τοῦ λοιποῦ, μηδὲ πόρος ἐντεῦθεν τοῖς λαργιτίοσιν εἰσαγέσθω, μήτε οὖν δούλην ἢ ἐλευθέραν προϊστάτω τίς. ἐπεὶ εὐτελὴς μὲν ὢν ὁ τοῦτο ποιῶν πρὸς τῷ τιμωρηθῆναι καὶ μεταλλίζεται ἢ ὑπερόριος ἐξορίζεται. στρατείαν δὲ ἔχων ἢ ἐπιτήδευμα σεμνὸν ἀπολλύτω καὶ αὐτὴν σὺν τῇ οὐσίᾳ. ὡσαύτως καὶ οἱ θυμελικοὶ τούτων ἀπεχέσθωσαν. εἰ δὲ δοῦλον εἴη τὸ προστασθὲν παρὰ παντὸς ἐκδικείσθω προῖκα, εἴτε ἀνὴρ εἴτε γυνὴ εἴτε κληρικὸς ἢ μοναχὸς τοῦτο ἐκδικεῖ. C ταῦτα δὲ φυλαττέτωσαν οἱ ἄρχοντες οἱ μείζονες καὶ οἱ ἥττονες καὶ αἱ τάξεις αὐτῶν ποινὴν ὑφορώμεναι καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἴκοσι λιτρῶν. Ne quis deinceps lenocinium exerceat, & nullus reditus inde largitionibus inferatur, nullus ancillam ingenuam've prostituat. alioquin humilior qui id fecerit coërcitus metalli & exilij pœna damnabitur: honestior bona & militiam ac dignitatem amittet. His quoque abstineant thymelici. Quòd si ancilla prostituta sit, vt gratuitò vindicetur ab omnibus viris aut feminis, cleri-D cis aut monachis. Et vti hæc obseruent magistratus tam minores quàm maiores & officia eorum corporis, & xx. librarum imminente pœna.

Tollit ergò hæc constitutio prostibula & lenocinia vt No. 14. Prostitutarum ancillarum ab hac iniuria vindicationem & liberationem publicam facit, sicut liberorum venditorum. l. vlt. §. de pat. qui fil. dist. dum ne ac si ab hostibus redemptæ, pro pretio pignori teneantur, sed soluantur statim, ac ne scænico quidem vel arenario hanc mulierum productionem licere concedit. Vectigal lenonum & meretricum tollit. quod & Alexander auctore Lampridio sacris largitionibus inferri vetuit, sed sumptibus publicis deputauit. Caligula exegit Suetonio auctore.

E

De expensis publicorum ludorum. *Tit.* 42.

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. MARCELLO. Cùm præsidem prouinciæ impensas, quæ in certaminibus editione erogabantur, ad refectionem murorum transtulisse dicas: & quod salubriter deriuatum est, non reuocabitur: & solemne certaminis spectaculum post restitutam murorum fabricam iuxta veteris consuetudinis F legem celebrabitur. Ita enim & tutelæ ciuitatis instructo murorum præsidio prouidebitur, & instaurandi agonis voluptas confirmatis his, quæ ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitione repræsentabitur.

Licere præsidi prouinciæ ludorum expensas in murorum maximè necessariam refectionem conferre, ita tamen vt post eorum refectionem rursus ludi populi voluptatibus exhibeantur.

G

De aquæductu. v. inf. 193. A. *Tit.* 43.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD MAXIMILIANVM CONS. Aquarum possessores, per quorum fines formarum meatus transeunt, ab

Alciatus scribit legi V I extraor
forinarum, ita enim meatus ubi ne aquarum videntur appellari
et Forinae deae sacrificare solitos veteres ait Varro. et foriam pro
excrementis capit Nonius. (ubique autem apud Frontinum est for
ma.)

extraordinariis oneribus volumus esse immunes, vt eorum opera aquarum ductus sordibus completi mundentur, nec ad aliud superindictæ rei onus iisdem possessoribus attinendis, ne circa res alias occupati, repurgium formarum facere non occurrant. Quod si neglexerint, amissione possessionum multabuntur. nam fiscus prædium eius obtinebit, cuius negligentia perniciem formæ congesserit. Præterea scire eos oportet, per quorum prædia aquæductus commeat, vt dextra læuaq; de ipsis formis quindecim pedibus intermissis arbores habeant. obseruante officio iudicis, vt si quo tempore pullulauerint, excidantur, ne earum radices fabricam formæ corrumpant. DAT. XV. KAL. IVN. GALLICANO ET SYMMACHO COSS.

Vt possessor, per cuius prædium cloaca ducitur, cloacarium pensitat cloacæ purgandæ causa, ita & is per cuius prædium transit publicus aquæductus, vectigal præstat formarum aquæ abluendarum causa. l. in venditione. D. de act. emp. & in libris Magonis & Vegoiæ. *Aquarum, inquiunt, ductus per medias possessiones diriguntur, quæ à possessoribus ipsis vice temporum repurgantur, propter quod leuia tributa persoluunt.* Adiicit hæc Constitutio, eos excusari à ceteris oneribus superindictitiis vel extraordinariis, & confiscari prædia per quæ aquæductus transit, si in eo repurgando cessarint possessores: & vt noxiæ arbores cura officialium iudicis, quæ inferunt fabricarum ruinas, radicitus amputentur, nec circum aquæductus aliter habeantur, quàm dextra læuaq; intermissis pedibus xv. qua de re factum s. c. Ælio Tuberone & Fabio Maximo Coss. Iulius Frontinus libro de aquæductibus refert.

II. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCAD. AAA. PANCRATIO P. V. Si quis de cetero vetiti furoris audacia florentissimæ vrbis commoda voluerit mutilare, aquam ad suum fundum ex aquæductu publico deriuando: sciat eundem fundum fiscalis tituli proscriptione signatum priuatis rebus nostris aggregandum. DAT. VIII. *. CP. TIMASIO ET PROMOTO COSS.

Confiscari fundum in quem dominus aquam deriuarit ex aquæductu publico sine permissu principis.

III. IIDEM AAA. ALBINO P. V. ROM. Eos qui aquæ copiam vel olim vel nunc per nostra indulta meruerunt, vsum aut ex castellis, aut ex ipsis formis iubemus elicere: neque earum fistularum, quas matrices vocant, cursum ac soliditatem attentare, vel ab ipso aquæductu trahere. Quòd si quis aliter fecerit, non solùm id quod prius iure beneficij fuerat consecutus, amittat, verùm pro conditione quoque personæ seuerissima pœna plectetur. DAT. V. KAL. SEP. ROM. TIMASIO ET PROMOTO COSS.

Aquam beneficio principis datam priuatis duci debere ex castellis vel ex ipsis formis, non ex fistulis matricibus, ex quibus aliæ succrescunt, vel ipso aquæductu. Riuos & fistulas vsu deteri & lacerari, vt s. c. comprehensum fuisse idem Frontinus refert. Formas vocat conceptacula quælibet, quibus distinguitur aquæductus, Græci hoc loco vocant δοχεῖα.

IIII. IMPP. ARCADIVS ET HONOR. AA. ASTERIO COM. OR. Vsum aquæ veterem longoq; dominio constitutum singulis ciuibus manere censemus, nec vlla nouatione turbari. Ita tamen vt quantitatem singuli, quam veteri licentia percipiunt, more vsq; in præsentem diem

A diem perdurante percipiant: mansura pœna in eos, qui ad irrigationes agrorum vel hortorum delicias furtiuis aquarum meatibus abutuntur.

DAT. KAL. NOV. CÆSARIO ET ATTICO COSS.

Lex ait, *licentia*. Loquitur ergo de iis quibus aquæ publicæ vsum iamdiu princeps concessit, & ne eius modo fraudentur sancit, confirmans vsurpatorum pœnam definitam l. 2. s.

B V. IMPP. THEODOS. ET VALENTINIANVS CYRO PP. Si quis per diuinam liberalitatem meruerit ius aquæ, non viris clarissimis rectoribus prouinciarum, sed tuæ præcellentissimæ sedi cœlestes apices intimare debebit: condemnatione contra illum, qui preces moderatoribus insinuare conatur, quinquaginta librarum auri & contra vniuersos administratores, qui rescriptum per subreptionem elicitum suscipere moliuntur, proponenda apparitoribus nihilominus eorundem virorum C clarissimorum prouinciæ moderatorum animaduersionibus per vigorem tui culminis subiugandis: & amplissima tua sede dispositura, quid in publicis thermis, quid in nymphæis pro abundantia ciuium conueniat deputari, quid his personis, quibus nostra serenitas indulsit, ex aqua superflua debeat impertiri.

Vt qui impetrauit ius aquæ, rescriptum insinuet præf. prætorio, non præsidibus. vt præf. præ-D torio disponat quid thermis publicis, quid nymphæis, quid priuatis beneficio principis ex aqua largiendum sit. Nymphæa sunt ædes publicæ, quibus nuptias celebrant qui ædibus carent ad choreas capacibus, vt Zonaras explicat in Leone magno. Inde νυμφικὰ λουτρὰ, vt Sudas interpretatur, τὰ εἰς γάμους ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ κρήνης λαμβανόμενα. Græci Nymphæa vocant hydria & in hanc & in sequentem legem, & Socrates lib. 4, cap. 8. quæ refert in oraculo quodam chorearum nomine fuisse designata.

VI. IIDEM AA. CYRO PP. Omnis seruitus aquarum aquæ-E ductus Hadriani siue domorum, siue possessionum, siue suburbanorum, siue balneorum, vel per diuinos affatus intimatos in quolibet iudicio, vel per vsurpationem impertitos, penitus exprobretur. maluimus etenim prædictum aquæductum nostri palatij publicarum thermarum ac nymphæorum commoditatibus inseruire. Et decernimus hanc dispositionem modis omnibus in posterum seruari: nemini licentia tribuenda ab eodem aquæductu precibus oblatis vsum aquæ petere, vel F eum audere perforare: scientibus his qui qualibet ratione putauerint ad huiusmodi molimen accedere, vel officio (si ausum fuerit instruere) vel minus instructis precibus parere, centena pondo auri multæ nomine fiscalibus rationibus se esse illaturos. Super his sancimus sulcum publicarum aquarum nullis intra decem pedes arboribus coartari, sed ex vtroque latere decempedale spatium integrum illibatumq; seruari. Præterea de plumbeis fistulis ducentibus ad thermas, quæ Achillis nuncupantur, quas prouidentia tuæ magnificentiæ factas fuisse cognouimus, eandem G formam seruari censemus. etenim memoratas fistulas thermis tantùm & nymphæis, quibus eminentia tua deputauerit, volumus inseruire: facultate præbenda tuæ sublimitatis apparitoribus circumeundi sine formidine domus, surburbana, balnea ad requirendum, ne qua deceptio, vel

suppressio, vel insidiæ contra publicam vtilitatem à quoquam penitus A
attentetur.

Pertinet hæc lex ad vrbem Constantinopolitanam. Scripta enim est ad Cyrum præf. prætorio Orientis, cuius cura Theodosius protulit pomærium Constantinopoleos, auctore Zonara. Præf. vrbi appellant quidam malè, cùm epigrammata vocent ὕπαρχον ἑώας, id est, Præf. prætorio Orientis sub nomine Constantini, quasi hic Cyrus sit nouus conditor Constantinopoleos.

Θεοδόσιος τόδε τεῖχος ἄναξ καὶ ὕπαρχος ἑώας

Κωνσταντῖνος ἔτευξαν ἐν ἤμασι ἑξήκοντα. B

Fuit igitur in hac vrbe aquæductus quidam Adriani, de quo præcipua hæc Theodosius sancit, vt ne is seruiat priuatorum vsibus, ne ex rescripto quidem principis, sed palatio & thermis nymphæisq; publicis, & vt circa eum aquęductum arboribus x. pedes vtraque ex parte vacui relinquantur. idemq; constituit de fistulis ducentibus ad Achillis thermas, vt thermis tantùm nymphęisq; publicis seruiant. De aquæductu Adriani locus hic est singularis, atque adeò notandus. De thermis Achillis ita Georgius Cedrinus: ἐγγὺς δὲ τοῦ καλουμένου στρατηγίου, ἀνδριὰς τε καὶ Ἀχιλλέως βωμὸν ἀνέθηκεν. ἔνθα καὶ νῦν τὸ τοῦ Ἀχιλλέως χρηματίζει λουτρόν. Socrates item publici non thermarum nomine. Ait, *molimen*, sic emendaui ex vet. cùm vulgò perperam legeretur, *emolumentum*. Vel officio.] Si officialis eiusmodi preces instruxerit. l. 2. §. de pet. bo. sub. C

VII. IIDEM AA. EVTICHIANO PP. Ad reparationem aquæductus huius almæ vrbis omnia vectigalia, quæ colligi possunt ex vniuersis scalis huius inclytæ vrbis, & ex operariis, qui Cizicenij dicuntur, ad refectionem eiusdem aquæductus procedere: illo videlicet obseruando, vt nemo eorum qui ius aquæ possident, quamcunq; descriptionem sustineant. nam exsecrabile videtur domos huius almæ vrbis aquam habere vænalem. D

Antea legebatur, *ex vniuersis calculis*. emendaui, *ex vniuersis scalis*, tam ex veteri scriptura quàm ex Græcorum metaphrasi. Verba ipsa proponam. εἰς ἀνανέωσιν τοῦ ἀγωγοῦ τὰ παρεχόμενα εἰς τὰς σκάλας ἀναλισκέσθω. Scalæ sunt traiectus maritimi, qualis in regione sexta scala Sycæna, quæ πέρασμα Iustinianarum dicitur in No. 69. quod confirmat Stephanus iis verbis: Συκαὶ πόλις ἀντικρὺ τῆς νέας ῥώμης ἡ καθ' ἡμᾶς ἰουστινιανὰ προσαγορευθεῖσα. Quamobrem Gyllio adsentior ad finem orationis primæ περὶ ἰουστινιανοῦ κλισμάτων, legenti *Iustinianis* pro *Iucundianis*, Gyllio viro animi, vigilantiæ, industriæ incredibilis, quem non ita dudum suo ordine functum lugeant, lugeant Heluij, quo vix vnquam parem edituri sunt. Cedrinus sycarum appellationem sumptam scribit ἐκ τῶν συκοφόρων δένδρων. In quinta regione fuit scala Chalcedonensis, in quarta scala Timasi, vt antiqua descriptio vrbis Constantinopolitanæ docet. Græcè dicuntur χηλαί. Protensæ erant in mare traiiciendi causa vsque ad nauigia. E Nautæ in eam rem certi singulis scalis destinati erant, & quidquid nummorum redibat inde, nescio an antea ad principem pertinuerit, id hæc lex deputat aquæductui reparando & reficiendo. Adiicit de operariis Cyzicenis, vt etiam quod ij publico vectigal pendunt, aquæductui deputetur. meminit œcorum Cyzicenorum Vitruuius VI. Et vt ciues qui ius aquæ habent, eo vtantur gratuitò, nec quidquam ad reparationem aquæductus conferant, ne videantur in vrbe aquam emisse, potius quàm beneficio principis emeruisse.

VIII. IMP. ZENO A. AD AMANTIVM P. V. Hac lege sancimus, vt si quis amplissimam præfecturam gubernans, aurum aquæductui deputatum ad alterum quodlibet opus non aquæductibus, vel aquæ publicæ competens exstruendum, vel curandum putauerit conuertendum, de suis facultatibus eandem summam aquæductus titulo repensare cogatur. separatus verò arcarius aurum aquæductus suscipiat gloriosissimorum consulum liberalitate, vel ex aliis titulis ad aquas publicas pertinentibus collectum, vel postea colligendum. F G

Scripta est ad Amantium P. V. ad quem constitutio περὶ καινοτομιῶν vel de seruitutibus, & l. ne cui. C. de loca. Vt aurum aquæductui deputatum & formis præf. vrbi ad alios vsus minimè conuertatur, vtq; id specialis arcarius suscipiat, siue ex liberalitate principum proficiscatur, de qua l. 2. & 3. ℐ. de consulib. siue aliunde. Pro, *repensare*, quidam Codices habent, *repræsentare*.

IX.

Cizicenij. a Cizico, vrbe in ora Propontidis. aut forte legendum Cizenij, vt hac nomine creda[...] appellatos operarios, quod [...] vinerent [...]

Scala

A VIIII. IDEM A. SPORATIO. Diligenter inueſtigari decernimus, qui publici ab initio fontes, vel cùm eſſent ab initio priuati: poſtquam publicè vſum præbuerunt, ad priuatorum vſum conuerſi ſunt, ſiue ſacris apicibus per ſurreptionem impetratis, ac multò amplius ſi auctoritate illicita nec appetito colore ſacri oraculi huiuſmodi aliquid pertentatum fuiſſe dignoſcitur: vt ius ſuum regiæ ciuitati reſtituatur, & quod
B publicum fuit aliquando, minimè ſit priuatum, ſed ad communes vſus recurrat: ſacris oraculis vel pragmaticis ſanctionibus aduerſus commoditatem vrbis quibuſdam impertitis, iure caſſandis: nec longi temporis præſciptione ad circumſcribenda ciuitatis iura profutura.

Vt qui publici fuere fontes ab initio, vel cùm fuiſſent initio priuati poſtea publici, deinde reſcripto principis vel vſurpatione priuati facti ſunt, ad ius publicum redeant, nec quidquam valeant reſcripta vel pragmatici contra publicam vtilitatem, vt in l.2. ꝟ.de nau.non exc. l.2. ꝟ.de can.fru.vr. Romæ. Nec obſtat l.4.ꝟ.quæ de vſu ſiue iure aquæ publicæ loquitur, non de fontibus priuato iuri
C omnino vindicatis. Sed neq; contra ius publicum quidquam valet præſcriptio longi temporis. l.5. ꝟ.de oper.pub. Sicut nec contra ius priuatum principis. l.vſus. j.de fun.rei pri.No.30. quod interpres Iuliani latius quàm oporteat accepit de omni iure fiſcali.

X. IDEM A. PONTIO. Decernimus ne quid à quacunque perſona quamlibet dignitatem prætendat contra minuſcularios aquæductus vel fontes publicos, qui ad aquæductus confluunt, pertentetur. Sed & ſi quis clam vel palàm auctoritate confiſus de iiſdem paragogiis vel fonti-
D bus aquam traduxerit, vel clandeſtinis inſidiis fortè ſubripuerit, publicis aquæductibus eam reſtituere compellatur. Hoc etiam præcipimus, ne in poſterum à quolibet iuxta eoſdem aquæductus plantari qualeſcunque arbores poſſint, ne ex ſtirpibus labefactentur parietes aquæductuum, quod & antiquis conſtitutionibus interdictum eſſe dignoſcitur: ſcientibus vniuerſis, quod in poſterum ſuper huiuſmodi commiſſis ſuburbanum vel prædium, vel balneum, vel aquæ mola, vel hortus, ad cuius vſum
E aqua publica fuerit deriuata, vel ſi quid ex his iuxta aquæductũ poſitum ad eum pertinet, qui plantauit arbores aquæductibus noxias, ad quemcunq; pertineat locum, vel hominem, vel domum: proſcriptionis titulo ſubiacebit, & fiſci viribus vindicabitur: nulli ſuper huiuſmodi pœna nec per ſacros apices venia tribuenda. Vniuerſos autem aquarios, vel aquarum cuſtodes, quos hydrophylacas nominant, qui omnium aquæductuum huius regiæ vrbis cuſtodiæ deputati ſunt, ſingulis manibus eo-
F rum felici nomine pietatis noſtræ impreſſo ſignari decernimus, vt huiuſmodi adnotatione manifeſti ſint omnibus, nec à procuratoribus domorum, vel quolibet alio ad vſus alios auellantur, vel angariarum, vel operarum nomine teneantur. quòd ſi quem ex iiſdem aquariis mori contigerit, eum nihilominus qui in locum defuncti ſubrogatur, ſigno eodem notari præcipimus: vt militiæ quodammodo ſociati, excubiis aquæ cuſtodiendæ inceſſanter inhæreant, nec muneribus aliis occupentur.

G Pro, *quacunque dignitate prædita*, emendaui, *quamcunque dignitatem prætendat*, ex vet. Pro, *muſcularios*, Alciati mendo, reſtitui vetus verbum, *minuſcularios*, id eſt, tenuiores & minutos aquæductus, vt in l.1. ꝟ.de defen.ciuit. l.3. C.Th.de ind.deb. Auguſtinus VII. de ciuitate Dei cap.4. *Tanquam minuſcularios vectigalium conductores*. Et hos quidem minuſculos aquæductus paulo pòſt paragogos vocat, voce ſatis nota. Conſtituit autem vt ne quis ex eis vel ex fontibus publicis aquam vſurpet,

ne've circa eos arbores plantet, nisi scilicet intermisso legitimo spatio, de quo l. 1. & 6. alioquin publicari suburbanum in quem aquam deriuarit, & in quo secundum aquæductum arbores plantarit vel prædium vel balneum vel aquæ molam, ὑδρομύλιον, vel ortum. Vt balnea, ita aquæ molæ aliæ erant publicæ, aliæ priuatæ. l. 4. C. Th. de can. frum. vr. Ro. Cassiodorus III. *Dicitur commodi cura priuati aquam formarum, quam summo deceret studio communiri, ad aquæ molas exercendas vel hortos irrigandos fuisse deriuatam.* Postrema pars constitutionis est de aquariis, vt manu signentur nomine principis, quo de more diximus in l. 3. s. de fabric. & aliis muneribus non occupentur. A

II. IMP. ANASTASIVS A. SVO PP. Diuinam dispositionem ab inclytæ recordationis principe Theodosio super his, qui aquam sibi de publicis aquæductibus seu fontibus præberi desiderant, promulgatam hac etiam lege in sua firmitate durare sancimus, quatenus nemo vel in hac sacratissima ciuitate, vel in prouinciis, sine diuinis apicibus de sacro epistolarum scrinio more solito edendis, & iudicio tuæ celsitudinis, vel aliis quorum interest, intimatis vel intimandis, aquam de publico aquæductu seu fonte trahere permittatur. his, quicunq; nostra iussa violauerint, seu violare concesserint, denarum librarum auri condemnatione, aliaq; grauissima indignatione feriendis. B C

Confirmat priorem partem l. 5. Pœnam mutat.

De gladiatoribus penitus tollendis. Tit. 44.

I. IMP. CONSTANTINVS A. MAXIMO PP. Cruenta spectacula in otio ciuili & domestica quiete non placent. quapropter omnino gladiatores esse prohibemus. PP. BERYTO KAL. OCT. PAVLINO ET IVLIANO COSS. D

Cruenta spectacula dicit, quæ Ammianus Marcellinus XIIII. cruenta ludicra, hominum inter se commissiones. Hæc meritò tolluntur hac lege, de qua Sozomenus lib. 1. ὅτε πρῶτον ἡ τῶν μονομαχῶν ἐκωλύθη θέα. Monomachos gladiatores vocat, contumeliosum nomen. l. 3. in prin. D. de lib. & posth. & detestandum. l. 2. C. Th. de gladiat quam immanitatem sustulisse Honorium Tdeodoritus & Nicephorus auctores sunt, monachi cuiusdam nece permotum monomachis infesto, quem Telemachum vocant, corruptè Otho, Dirimachium. E

De venatione ferarum. Tit. 45.

I. IMPP. HONORIVS ET THEOD. AA. MAVRIANO COM. DOMESTICORVM ET VICES AGEN. MAG. MIL. Occidendorum leonum cunctis facimus potestatem, neque aliquam sinimus quemquam calumniam formidare. bestias autem quæ ad comitatum ab omnibus limitum ducibus transmittuntur, non plus quàm septem diebus intra singulas ciuitates retineri præcipimus. violatoribus eorum quinas libras auri fisci viribus illaturis. DAT. XIII. KAL. IVN. CONSTANTIO ET CONSTANTE VV. CC. COSS. F

Superior titulus est de gladiatoribus. Hic videtur fuisse de ferarum confectoribus, quos vocant κυνηγοὺς, quales sunt qui damnantur ad bestias, quanquam hæc lex ad eos non pertineat, quæ passim occidendorum leonum omnibus facultatem concedit, non in arena modò: & de feris adiicit, quæ à ducibus limitum ad comitatum transmittuntur, vt non plus quàm VII. diebus in singulis ciuitatibus retineantur. quod corruptè in Eusthathij libro de temporibus refertur quasi traditum libro primo. G

Suidas. Maiuma festiuitas est, quæ fit Romæ Maio mense, nam Romani maritimam vrbem adeuntes Hostiam, inter aquas voluptatibus incumbebant, inuicem sese inuadentes: quam quidem solennitatem sustulit Anastasius imperator.

A

De maiuma. *Tit.* 46.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. CÆSARIO PP. Clementiæ nostræ placuit, vt maiumæ prouincialibus lætitia reddatur: ita tamen vt seruetur honestas, & verecundia castis moribus perseueret. DAT. VII. KAL. MAI CP. ARCAD. IIII. ET HONORIO III. COSS.

B

Qui ludus sit Maiuma Sudas exposuit. Gregorius in Chronographia, is est quem Paulo Diacono miscuerunt, Cedrinum puto, *Præterea*, inquit, *Imperator facta maiuma in Sophianis sedit.*

Vt armorum vsus inscio principe interdictus sit. *Tit.* 47.

C I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD BVLEFORVM CONS. CAMPANIÆ. Nulli prorsus, nobis inscijs atque inconsultis, quorumlibet armorum mouendorum copia tribuatur. DAT. III. NON. OCT. ALTINO DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

Coniungenda est cum l.2. C.Th. quibus equorum vsus concessus est, quæ vsu equorum certis personis interdicit. in hac autem parte vsu armorum omnibus, vt No.85. Synæsius in epistolis. ἐκ ἐξὸν ἰδιώτας ἀνθρώπυς ὁπλοφορεῖν. Huc etiam pertinet edictum L.Domitij prætoris Siciliæ, de quo
D Valerius lib. vi. & Cicero lib. de suppliciis. Vetus ea Constitutio est, & generaliter ne fabricam armorum vel ferrariam priuato habere liceat. l.vlt. §.magnus D.de public. Ait, *mouendorum*. Vt mouere equos dicimus pro vti l.4. & vlt. ȷ̃.de cur.pub. ita mouere arma.

De agricolis, censitis, & colonis. *Tit.* 48.

Agricolarum variæ conditiones sunt. l.6. & 20. ȷ̃. Hoc titulo duæ proponuntur, censitorum, qui & capite censiti à Iuliano in Nouellis dicuntur, & tributarij tit.2. ȷ̃. l.2. C.Th. si vag.manci. & censibus obnoxij. l.1. ȷ̃. de tyr. & adscriptitij quasi adscripti cēsibus. l.18. ȷ̃. hoc tit. l.2. ȷ̃. tit.2. l.10. ȷ̃. de re mil.
E l. si quis presbyter. s̃. de episc. & cler. & terræ, vt Græcus interpres definit, ἐναπόγραφος ὁ ἀπογεγραμμένος τῇ γῇ πάροικος. Censibus, id est, libris censualibus. l. 4. vel publici census scripturæ. l. 22. Et ij quidem serui sunt, & eorum peculium pertinet ad dominum. l.19. & 21. ȷ̃. Alij sunt coloni qui liberi sunt. l.1. ȷ̃. de præd.tam. & res proprias habent, terram tamen dimittere non possunt, vt qui possessione xxx. annorum quæsiti sunt ex d.l.19. & liberi eorum ex l. pen. & qui ex adscriptitio & libera nati sunt ex Iustiniani No. ad Dominicū præf. prætorio Illyrici, confirmata Iustini, itemq; Tiberij Cōstitutionibus, & coloni Palæstini, Thracenses Illyricani. Hi dominū non habent: adscriptitij dominū habent, & ideo in l.pen. §.vlt. cùm dixisset initio, *Nemini liceat adscriptitium vel colonum alienum*; quorum hic scilicet liber est, ille seruus, subiicit, *admonente domino vel ipsius adscriptitij vel terræ.* Dominū terræ ad colonum refert, qui & dominus coloni non est, quin terra potius coloni domi-
F na est. l.1. ȷ̃. de col. Thrac. Hæc eadē differentia notatur in l.11. ȷ̃. dum ait, *Domino vel fundo:* Adscriptitius domino, colonus fundo redditur. Et l.13. dum ait, *vel vtroq. vel neutro parente censito.* Alij igitur sunt censiti, alij non censiti. Adscriptitij tributarij sunt, id est, capitis censum siue capitationem præstant, quæ capitalis illatio dicitur in l. pen. ȷ̃. Gallicè, *Taille.* Coloni non sunt tributarij. tit. de col. Thrac. & de col. Illyr. ȷ̃. Reditus tamen certos & pensiones domino terræ præstant in pecunia vel in speciebus pro solo. l.5. 8.20. & pen. ȷ̃. Et hæc duo potissimum genera hoc titulo proponuntur. Est tamen & tertium genus, qui planè serui sunt censibus adscripti. l.3. & 7. ȷ̃. l.2. C.Th. sine cen. vel rel. quæ tria genera notantur in l.12. dum ait, *seruos vel tributarios vel inquilinos.* Tributarios adscriptitios vocat. Inquilinos, colonos liberos. Hidem namque frequenter dicuntur coloni & inquilini, vt Sidonius v. Epist. ad Pudentem, quem initio vocauit originalem inquilinum, postea vocat
G personam colonariam. & Saluianus v. de prouidentia. *Coloni*, inquit, *diuitum fiunt, iugo se inquilinæ abiectionis addicunt.* At propriè coloni prædio rustico, inquilini prædio vrbano seruiunt. Valentinianus No. de col. vagis. *Si ad prædium se*, inquit, *cuiuscumque rusticum vrbanumq. collegerit.* Colonum & inquilinum significat, quæ nomina ignorandum etiam non est interdum generaliter accipi, & continere tam censitos quàm non censitos, vt l. 13. ȷ̃. At censiti siue adscriptitij non planè serui, sed quasi

Agricolæ
Censiti
adscriptitij
Coloni. v. inf. 189.

Capitatio
Capitalis illatio

tributarius
inquilinus
Colonus

quasi serui sunt. l. 2. ᵹ. tit. 1. Inspecto domino, serui: inspecto fisco inspectisq; aliis omnibus, liberi & propriorum possessores d l. 2. & l. 4. hoc tit. Qui planè sunt serui, tales habentur inter omnes. Varro 1. de re rustica. Agri coluntur hominibus seruis aut liberis aut vtrisq;. Liberis, aut cùm ipsi colunt, vt pleriq; pauperculi cum sua progenie aut mercenariis, cum conductitiis liberorum operis res maiores vt vindemia ac fœnisicia administrant, iisq, quos obæratos nostri vocitarunt, & etiam nunc sunt in Asia atque Ægypto & in Illyrico complures. Possem & hæc & alia plurima quæ sequuntur ad consuetudines Galliæ referre. nam & serui qui capitationem debent, & coloni & feuda & census & alia innumera prædiorum hominumq; onera ex iure Romano originem sumpsisse interea testor, dum me ad consuetudinum nostrarum ius eadem via explicandum paro, qua Reip. Romanæ vetus primùm, deinde nouum ius aperui & disposui. A B

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD ÆMILIANVM PP. Nunquam rationibus vel colligendis frugibus insistens agricolæ ad extraordinaria onera trahatur: cùm prouidentiæ sit oportuno tempore his necessitatibus satisfacere. LECTA VII. ID. MAI ROMÆ IANVARIO ET IVSTO COSS.

Legendum vt in Codice Theodosij, *Nunquam rationibus*, non *sationibus*, Sic Græci LV. βασιλικῶν tit. 1. ὁ γεωργὸς ἀσχολούμενος περὶ τὴν συλλογὴν τῶν καρπῶν ἢ περὶ λογισμούς. eandemq; lectionem confirmat l. 2. ᵹ. de agr. & man. dom. Sententia hæc est, colonos qui rationibus prædiorum vel agriculturæ addicti sunt, nullo tempore ad angarias alia've onera extraordinaria deuocari posse. Gregorius III. Epist. *Qui*, inquit, *in possessionibus Iudæorum sunt, licet & ipsi legum districtione sint liberi, tamen quia colendis eorum terris diutius adhæserunt, vtpote conditionem loci debentes, ad colenda quæ consueuerant rura permaneant, pensiones prædictis viris præbeant, quæ cuncta de colonis vel originarijs iura præcipiunt, peragant, nihil eis extra hoc oneris amplius indicatur*. Idemq; est in l. 1. ᵹ. ne rust. ad vl. obs. **His necessitatibus.**] id est, oneribus extraordinariis. C

II. IMP. CONSTANTIVS A. AD DVLCITIVM CONS. ÆMILIÆ. Si quis prædium vendere voluerit vel donare, retinere sibi transferendos ad alia loca colonos priuata pactione non possit. qui enim colonos vtiles credunt, aut cum prædiis eos tenere debent, aut profuturos aliis derelinquere, si ipsi sibi prædium prodesse desperant. DAT. III. KAL. MAI MED. CONSTANTIO A. VIIII. ET IVLIANO CÆS. COSS. D

Prædium vendi donari've non posse receptis colonis. l. 7. ᵹ. vti nec ædes receptis annonis. l. 1. C. Th. de an. ciu. E

III. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. FAVENTIO VIC. ITAL. Quisquis ex desertis agris veluti vagos seruos liberalitate nostra fuerit consecutus, pro fiscalibus pensitationibus ad integram terræ professionem, ex qua videlicet serui manere videntur, habeatur obnoxius. Id etiam circa eos obseruari volumus, qui ex huiusmodi fundis seruos ad possessiones suas transire permiserint. DAT. PRID. KAL. AVG. MED. VALENTIN. ET VALENTE AA. COSS. F

In vaga mancipia sine domino, manus iniectio fisco competit, vt constat ex tit. C. Th. si vag. pet. man. (sicut plerisque locis hodie in vaga animalia, quæ vocant *Espaues*) vel etiam ei cui princeps ea vltro concesserit. At qui eos fuerit beneficio principis consecutus, indemnitatem capitationis, census siue tributorum sarciet, id est, quantum cùm prædio non deserto adhærebant, dependi fisco solebat. Idemq; est si eos ex aliena terra in suam migrantes quis susceperit. nam & hic terræ, quibus illi erant adscripti, censibus, pensitationibus, & tributis obligatur. Vagos, & emansores vocat, dum ait, *Ex qua manere videntur*. quod fit plerumque, vt etiam lex ponit, deserto & destituto prædio. G

IIII.

A IIII. IIDEM. AA. AD MODESTVM PP. Hi penes quos fundorum dominia sunt, pro his colonis originalibus, quos in locis hisdem censitos esse constabit, vel per se vel per actores proprios recepta compulsionis sollicitudine implenda munia functionis agnoscant. Sanè quibus terrarum erit quantulacunque possessio, qui in suis conscripti locis proprio nomine libris censualibus detinentur, ab huiusmodi B præcepti communione discernimus. eos enim conuenit propriæ cōmissos mediocritati annonarias functiones sub solito exactore cognoscere. DAT. KAL. MAI CP. GRATIANO A. ET DAGALAIFO COSS. Coniunge. l. 19. inf.

Pro colonis originariis capite censitis prædiorum domini per se vel per actores suos solemnem pensitationem agnoscunt. Sed si terræ cuiusdam dominium habent, & sint, vt hoc loco & l. 19. j. Græci loquuntur, ἰδιοκτητάριοι, non domini, sed proprio nomine censibus alligantur. Quod etiam Iustinianus inculcat No. 128. §. μηδεὶς. Priore item casu immunes non sunt, sed eorum ad solennia C compellendorum onus spectat ad dominum vel actorem prædij, ad quem fiscus venit recta via, colonis dimissis. Possunt censiti tenere quædam suo nomine quasi à se quæsita, quæ tamen ad dominum pertinent. l. 2. j. tit. 2.

V. IIDEM AA. AD ORICVM PP. Domini prædiorum id quod terra præstat, accipiant, pecuniam non requirant, quam rustici optare non audent: nisi consuetudo prædij hoc exigat.

D Vt dominis prædiorum coloni inferant species siue fructus, non pecuniam, quam optare non audent. Optare, id est, εὐχεσθαι.

VI. IIDEM AA. AD MAXIMVM PP. Quemadmodum originarios absque terra, ita rusticos censitosque seruos vendi omnifariam non licebit. neque verò commento fraudis id vsurpet legis illusio, quod in originariis sæpe est actitatum, vt parua portione terræ emptori E tradita, omnis integri fundi cultura adimatur: sed cùm soliditas fundorum vel certa portio ad vnumquemque perueniat: tanti quoque serui & originarij transeant, quanti apud superiores dominos & possessores, vel in soliditate, vel in parte manserunt: & emptor pretium quod dederit, amissum existimet: nihilominus venditori ad repetendos seruos cum adgnatione eorum vindicatione concessa. & si aliqua denique ex causa dissimulauerit, legis vsurpare beneficium, atque iste sub hac taciturnita- F te decesserit: & heredibus eius, & contra heredes emptoris vindicationem damus, longi temporis præscriptione submota. mala fide namque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.

De colonis cautum est l. 2. ne væneant sine prædiis. Idem exemplo colonorum hac lege cauetur de seruis rusticis & censitis. Probo Accursij παρασωμαν, etiam permutari vel obligari possint. nam & legari non possunt. l. si quis inquilinos. D. de leg. 1. Eum qui emerit eos sine prædiis, mala fide emptorem esse, cùm iuris ignorantiam causari non possit, & ideo præscriptione longi temporis G non iuuari. Vindicationem eorum cum sua progenie venditori, qui sibi prædia retinuit, dari non reddito pretio. qua de re diximus in l. 1. s. de præd. cur. Heredibus quoque & in heredes hanc actionē dari. Prçterea venditioni partis fundi non iure accedere originarios omnes vel censitos seruos. Seruandam esse analogiam, vt venditioni fundi totius accedant omnes: venditioni partis, pars rata.

VII. IIDEM AA. AD PROBVM PP. Omnes profugi in alieno latebras collocantes cum emolumentis tributariis, salua tamen moderatione, reuocentur: scilicet vt si homines, apud quos reperiuntur, alienos esse nouerant fugitiuos, & profugis in lucrum suum vsi sunt; hoc est, siue excoluerunt agros fructibus dominis profuturos, siue aliqua ab iisdem sibi iniuncta nouerunt, nec mercedem laboris debitam consecuti sunt: ab illis tributa, quæ publicis perierunt functionibus, exigantur. Ceterùm si occultato eo profugi, quòd alieni esse viderentur, quasi sui arbitrij ac liberi apud aliquem se collocauerunt, aut excolentes terras partem fructuum pro solo debitam dominis præstiterunt: cetera proprio peculio reseruantes, vel quibuscunque operis impensis mercedem placitam consecuti sunt, ab ipsis profugis, quæcunque debentur, exigantur. nam manifestum est priuatum iam esse contractum. Si qui verò inter agricolas (vt solet) ex quibuscunque commerciis huiusmodi hominibus esse inueniuntur debitores: coram partibus constitutis iudex ab obnoxiis, quod debetur, exposcat. A B C

Vt qui sciens adscriptitium fugitiuum suscepit, eiusque opera gratuita vsus est quasi coloni proprij, non eum modò reddat, sed etiam temporis quo illo vsus est, capitationem fisco persoluat. Quòd si ignorans eo vsus sit quasi mercenario contracta locatione conductione, vt ex eius peculio indemnitati fisci satisfiat, & vt quod ei debetur ab aliis agricolis per iudicem petatur. Aliud est suscipere fugitiuum colonum, longè aliud quasi liberi hominis operas conducere. Qui suscepit, solemnes functiones agnoscit pro eo. Qui conduxit, non item. Et est similis distinctio in l. 4. §. de ser. fug. D

VIII. IMPPP. GRATIANVS VALENT. ET THEOD. AAA. AD POPVLVM. Immunitates specialiter datæ, & iugatio, & capitatio, libris publicis, & ciuitatum, ac prouinciarum encautariis sine aliqua probatione factæ penes fruentes ereptæ in functionem pristinam redeant. DAT. III. NON. MAR. MED. MEROBAVDE II. ET SATVRNINO COSS. E

Alciat. legit, encauterijs. i. locis in quibus orationes, aliaq[ue] prouinciarum continentur.

Coniungenda est cum l. 1. §. de immu. nem. conc. & ad hunc titulum pertinet, quoniam de capitatione loquitur, quæ colonorum nomine præstatur. Tollit autem immunitates specialiter datas, & iugationem ac capitationem libris cẽsualibus, & ciuitatum aut prouinciarum encautis factam sine approbatione censorum, peræquatorum, ordinariorum & amplissimorum iudicum. Encaute scripturæ genus est vel picturæ, à quo monumenta ciuitatum dicuntur Encauta & Encautaria.

VIIII. IIDEM AA. CYNEGIO PP. Cùm antea per singulos viros, per binas verò mulieres capitis norma sit censa: nunc binis ac ternis viris, mulieribus autem quaternis, vnius pendendi capitis attributum est. Quocirca sublimitas tua huiusmodi census per Comanensium, & Ariaratensium & Armeniæ secundæ, Amasenorum Helenoponti, & Diocæsariensium Cappadociæ secundæ vrbes salubris ac temperatæ peræquationis modum monumentis publicis iubebit annecti. F

Alciatus legit, Amastrinensium, ab Amastri Pontica vrbe, cuius Catul. Plin. Strab. Mela meminerunt.

Vt in prouinciis siue ciuitatibus hac lege comprehensis, agricolarum capitatio ita censeatur, vt duo aut tres viri & mulieres quatuor pro vno capite habeantur. Prouinciæ eæ sunt, Armenia secunda, Helenopontus & Cappadocia secunda. Armeniæ secundæ vrbes Comanensium & Ariaratensium. Sic emendaui ex veteribus. De Comana Alciatus scripsit. De Ariarata Stephanus. Ἀριαράθεια πόλις πλησίον καππαδοκίας. Helenoponti Amasenorum vrbs, de qua No. 28. Cappadociæ secundæ Diocæsariensium, quæ fuit olim primæ, deinde secundæ. Gregorius Olympio γεγόναμεν αὖθις δευτε G

Alciat. Amasinorum Hellesponti. Amasina patria Strabonis, ex eius scriptis notissima

A δευτέρα καππαδοκία, πρώτη περὶ σοῦ γεγονότες. Videnda & quæ præcedit epistola de Diocæsariensium ciuitate. Fuerunt autem eæ tres prouinciæ Ponticæ diœceseos.

X. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AD POPVLVM. Originarios colonos nullis priuilegiis, nulla dignitate, nulla census auctoritate excusari præcipimus: sed amputatis omnibus, quæ aliquoties per gratiam sunt elicita, domino vel fundo esse reddendos.

B Originarij coloni nec priuilegiis nec dignitate conditione sua liberantur. Sed neque census auctoritate, vt si in censum relati sint quasi ingenui. Census auctoritatem dixit, vt l. in finalibus. D. fin. reg. quæ sicut domino non præiudicat si quis rem alienam quasi suam in censum deferat. l. forma. §. si ego. D. de censib. l. quę quisque. D. de adq. rer. do. namque, vt de Deciano Cicero scribit pro Flacco, si aliena censendo sua facere quisque posset, haberent maximam plerique rerum omnium copiam. sic verò domino fundi non præiudicat colonus, qui se quasi ingenuum in censum defert. Fisco item nihil præiudicat professio censualis. l. vlt. §. fine cen. vel. rel.

XI. IIDEM AA. FLORENTINO. Seruos vel tributarios, vel C inquilinos apud dominos volumus remanere. Nam cùm metu damni deterritus vnusquisque eum, quem incognitum habuit, à se cœperit propulsare: voluntas fugiendi seruis non erit. Nemo enim dominum suum deserit, sciens nusquam sibi latendi locum esse derelictum. sed aut cognitum sibi ingenuum vnusquisque suscipiet: aut eum qui se liberum esse simulauerit, à se submouebit, metuens his, quæ statuta sunt, obnoxius fieri. Si quis igitur ex memoratis fugitiuis apud quemlibet fuerit re-D pertus: duodecim libras argenti fisco nostro inferat detentator: ipsi autem, cuius fuerit, præter eundem fugitiuum, alterum etiam eiusdem æstimationis inferre decernimus.

Lex 8. & l. 23. receptatoribus colonorum præcipit vt fugitiuos reddant & temporis capitationem agnoscant. Hæc adiicit vt eos reddant in duplum, & præter capitationem etiam argenti XII. libras. Vtraque est de receptatoribus, qui fugitiuorum opera quasi propriorum colonorum vtuntur scientes, ideoq; Græci nominatim adiiciunt κατὰ εἴδησιν. Alia in Illyrico & in Thracia pœna statuta est, vt propriis titulis indicabitur.

E

XII. IIDEM AA. VINCENTIO PP. GALLIARVM. Definimus, vt inter inquilinos colonosve, quorum (quantum ad originem pertinet vindicandam) indiscreta eademque penè videtur esse conditio, licet sit discrimen in nomine: suscepti liberi, vel vtroque, vel neutro parente censito, statum paternæ conditionis agnoscant. Illud etiam seruandum est, vt si quando vtriusque fundi idem dominus de posses-F sione referta cultoribus ad eam colonos, quæ laborabat tenuitate, transtulerit, iidemque fundi ad diuersorum iura dominorum qualibet sorte transierint: maneat quidem facta translatio: sed ita vt prædij eius dominus, à quo coloni probantur fuisse traducti, translatorum adgnationem restituat. DAT. III. ID. IVL. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

Siue ex duobus adscriptitiis siue ex duobus colonis non adscriptitiis nati sint filij, patris colo-G niam sequuntur. quod confirmat No. 157. quæ sicut lex ista, scripta est ad præf. prætorio Orientis, & de prouinciis Orientis. In Illyrico filiorum diuisio fit ex No. scripta ad Dominicum, & ex Oriente in Apamęa Syriæ ex No. 156. Et hæc de prima parte legis. Altera docet duorum fundorum dominum rectè ex vno fundo in alium transferre colonos, & translationi stari, etiam si fundi postea diuersis personis alienati sint, quod repetitur No. Valentiniani de episcopali iudicio, ita tamen vt &

X 2 trans

translatos proles sequatur. Nec enim debent parentes & liberi diuersis prædiis adsignari. quæ ratio A est etiam primæ partis. Tertia est in l. seq. Ait, *ad originem*, id est, agnationem & sobolem.

XIII. IIDEM AA. VINCENTIO PP. GALLIARVM. Si coloni, quos bona fide quisque possedit, ad alios fugæ vitio transeuntes necessitatem propriæ conditionis declinare tentauerint: bonæ fidei possessori primùm oportet celeri reformatione succurri, & tunc causam originis & proprietatis agitari. DAT. IIII. ID. IVL. MED. STILICONE ET AVRELIANO COSS. B

Si coloni bona fide possessi fugerint, etiam si se ingenuos non colonariæ conditionis esse contendant, prius interuersa possessio bonæ fidei possessori restituenda est, quàm de proprietate quæratur. Quod fiet interdicto vtrubi (nam hæc lex in Codice Theodosiano posita est sub titulo vtrubi) quod celerem reformationem vocat, id est, momenti actionem, quam nec appellatio remorari potest. l. 1. §. si de mom. pos. nec compensatio. l. vlt. §. de compens. Celeris reformatio siue momenti actio aut interdictum omnem rationem significat repetendæ possessionis vi vel alio modo perturbatæ. & ideo non tantùm interdictum vnde vi, sed et interdictum de tabulis exhibendis, quo heres tabulas repetit ab alio suppressas, apud Anianum tit. vic. ciu. crim. ag. poss. & interdicta vti possidetis & vtrubi & Saluianum, apud eundem v. Sent. Pauli tit. de interdictis, & interdictum Quorum bonorum. l. 22. C. Th. quor. appel. non reci. Celerem reformationem, redhibitionem, executionem dixit etiam in l. 5. C. Th. de denunc. l. 4. C. Th. vnde vi, l. 1. C. Th. de inq. & col. C

momentanea possessio
Celeris reformatio
momenti actio

XIIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PROBO. Colonos nunquam fiscalium nomine debitorum vllius exactoris pulset intentio: quos ita glebæ inhærere præcipimus, vt ne puncto quidem temporis debeant amoueri.

coniunge l. 4. sup.

Pro fiscalibus debitis coloni non conueniuntur, nisi quid proprio nomine possideant, ne vel momento temporis ab agricolatione auocentur, sed domini eorum conueniendi & exigendi sunt. D

XV. IIDEM AA. PALLADIO PP. Mulier quæ fuisse originaria docebitur, si cuiuscunque liberi hominis secuta consortium, in vrbibus, vel in quibuscunque locis victura constiterit: eius omnem sobolem secundum vetera constituta conueniet reuocari. DAT. VI. KAL. IVL. RAVENNÆ MAXIMO ET PLINTA COSS. E

Corruptè in Codice Theodosiano hæc lex inscribitur Constantini & Iuliani nomine. Honorij eam esse comprobat No. Valentiniani de 30. an. præs. Sententia eius hæc est, colonam quæ se iunxit libero homini cum omni sobole reuocari. Natus ergo ex colona & libero homine matrem sequitur. l. 21. l. vlt. j. hoc tit. l. 4. j. de agr. & manc. Nec obstat l. 15. §. vt interpretatio eius statim indicabit. At ex eadem Constitutione Honorij, quæ se iunxerat colono siue originario alieno, non reuocabatur cum omni sobole, sed cum tertia parte duntaxat. Quod confirmat No. Valentiniani de epis. iud.

XVI. IIDEM AA. IOANNI PP. Per colonum præiudicium possessioni inuito vel inscio domino imponi non posse, & iure, & legum auctoritatibus declaratur. DAT. ID. IVL. RAVENNÆ HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. AA. COSS. F

Repetita est in l. vlt. §. si alie. res pig. da. sit. ex qua intelligitur hunc esse sensum, vt sicut seruus prædium domini inuito vel inscio domino pignori obligare non potest. l. 6. & 9. §. quod cum eo qui in al. ita nec colonus. l. vlt. §. cod. quæ huic etiam coniungenda est. Idemq; de seruitute dicemus.

XVII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. PROBO PP. Colonos nulla ratione ad vllum, quamuis humilioris militiæ, locum sinimus admitti: sed nec apparitores magisteriæ potestatis censibus adscriptos probari concedimus: quia in hac parte & dominorum iuri, & publicæ consulimus honestati. G

Hæc

Hæc etiam repetita eſt in l.3.ĩ.de appar.mag.mil.Coloni nec cohortales nec apparitores magiſtri militum fieri poſſunt.

XVIII. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ Ἀναςάσι☉*.τῶν γεωργῶν οἱ μὲν ἐναπόγραφοι εἰσὶ καὶ τὰ τούτων πεκούλια τοῖς δεσπόταις ἀνήκει,οἱ δὲ χρόνῳ τῆς τριακονταετίας μισθωτοὶ γίνονται ἐλεύθεροι μένοντες μετὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν καὶ οὗτοι δὲ ἀναγκάζονται καὶ τὴν γῆν γεωργεῖν καὶ τὸ τέλ☉ παρέχειν. τοῦτο δὲ καὶ τῷ δεσπότῃ καὶ τοῖς γεωργοῖς λυσιτελές. Agricolarum alij quidem ſunt adſcriptitij & eorũ peculia dominis competunt,alij verò tempore annorum x x x.coloni fiunt liberi manentes cum rebus ſuis, & ij etiam coguntur terram colere & canonem præſtare.Hoc & domino & ag¢ricolis vtilius eſt.

Huius conſtitutionis mentio fit in l.23.& ab Euſtathio libro de temporibus. Ex ea quidam ſunt coloni non adſcriptitij terræ & canoni obligati,qui adquiruntur poſſeſſione x x x. annorum. Rerum tamen ſuarum proprietate non carent.quod cùm longè aliter obſeruaretur ſua ætate, de eo ita queritur Saluianus v.de prouidentia Dei.*Fundos*,inquit,*maiorum expetunt & coloni diuitum fiunt, iugo ſe inquilinæ abiectionis addicunt,in hanc neceſſitatem redacti,vt exactores non facultatis tantùm, ſed etiam conditionis ſuæ atque exulantes,non à rebus tantùm ſuis,ſed etiam à ſe ipſis ac perdentes ſecum omnia ſua & rerum proprietate careant & ius libertatis amittant.Additur huic malo ſæuius malum. Nam ſuſcipiuntur vt aduenæ,fiunt præiudicio habitationis indigenæ. Quos ſuſcipiunt vt extraneos & alienos, incipiunt habere quaſi proprios.quos eſſe conſtat ingenuos, vertunt in ſeruos.Præiudiciis tẽporum ingenui ſtatus homines circũuenimus.*

XIX. IMP. IVSTINIANVS A. DEMOSTHENI PP. Litibus imponentes celeritatem,ſancimus ſi quando coloni cuiuſcunque conditionis contra dominos terræ declamauerint, ſuper hoc ipſo dubitantes, vtrum is terræ dominus eſt,nec'ne, an ipſi coloni dominium ſuæ terræ poſſident(eos tamen dicimus, qui non ex longo prolixoq; tempore vel longinqua & inueterata redituum ſuſceptione ſufficientem habent cautelam:in quibus caſibus ne contradicendi quidem licentia colonis relinquitur,longi temporis præſcriptione vel redituum frequentiſſima conſequentia colonorum impetus excludente)talem eſſe ſuper redituum vel publicarum functionum præſtatione formam cenſemus,vt ſi tales coloni, quales ſupradiximus , idoneum fideiuſſorem totius ſummæ , quæ ab his dependitur,præſtiterint,quòd omnes reditus ſine vlla procraſtinatione,ſi melior cauſa dominorum iudicetur, eis reſtituent,& talis fideiuſſor per triennium accipiatur,eoq; impleto iterum renouetur : coloni in medio nullo modo ſuper reditibus à dominis inquietentur. Si autem hoc coloni minimè facere voluerint,vel potuerint:tunc iidem reditus per officium iudicis annui exigantur per ſolita tempora,in quæ etiam dependebantur dominis:& deponantur in æde ſacra,id eſt, in cimeliarchio ciuitatis,ſub qua poſſeſſio ſita eſt:vel ſi localis eccleſia ad ſuſceptionem pecuniarum idonea non ſit,in Metropolitana eccleſia remaneant cũ omni cautela,& poſt pleniſſimam definitionem vel dominis dentur , vel colonis reſtituantur.Sin autem reditus non in auro,ſed in ſpeciebus inferantur,vel in totum,vel ex parte,interim per officiũ iudicis fructus vendantur,& pretia eorum ſecundum prædictum modum deponantur.Hæc de reditibus definientes ad publicas tranſeamus functiones , & ſi quidem coloni more ſolito eas dependant:ipſi maneant in priſtina conſuetudine,nullo præiudicio dominis generãdo,qui & quieſcentibus colonis, & non contradicentibus ad publicum tributarias functiones minimè infe-

rebant. Sin autem moris erat dominos totam ſummam accipere, & ex ea A
partem quidem in publicas vertere functiones, partem autem in ſuum
reditum habere: tunc ſi quidem fideiuſſor à colonis detur, eundem fide-
iuſſorem dominis ſine præiudicio litis tantam ſummam inferre, quãtam
tributa publica faciunt, vt à dominis publicis rationibus perſoluatur: nul-
lo ex hoc colonis præiudicio generando. ſuper reditibus enim domini
fideiuſſore fiant contenti. Sin autem fideiuſſore ceſſante, ad ſequeſtratio- B
nem res veniant, & pecuniæ deponantur, & ex earum ſumma tanta iudi-
ces ſeparare, quanta ad publicas ſufficiant functiones, & eam diſponere
dominũ accipere, quatenus ipſe eam perſoluens, publicas accipiat ſecuri-
tates: reliqua quãtitate, quæ in reditus puros remanet, in tuto collocãda,
& litis terminũ expectante: nullo præiudicio, ſiue colonis ſiue dominis,
ex huiuſmodi fideiuſſione, vel ſequeſtratione, vel publicarum functionũ
ſolutione generando: ſed omni cauſa in ſuſpenſo manente, donec iudi- C
cialis ſententia, quæ de toto negotio procedit, omnem rem aperiat, &
oſtendat quis dominus terræ conſtitutus ſit, & ad quem publicarũ fun-
ctionum ſecuritas debeat in poſterũ fieri, ſeu reditus peruenire, vel per-
manere. Recitata ſepties in nouo conſiſtorio palatij Iuſtiniani. DAT.
XV. KAL. OCT. CHALCEDONE DECIO V. C. COS.

diuturnæ præſtationis effectus

Sæpe fit vt coloni vindicent ſe in libertatem, & dicant ſe eſſe ἰδιοκτητορίους, id eſt, propriorum bo-
norum poſſeſſores. Sed præſcriptione longi temporis repelluntur, ſi dominus probauerit reditus &
penſiones eos diu quaſi colonos exoluiſſe. quod probabit antapochis. l. plures. §. de fid. inſtr. quæ D
huic coniungenda eſt. Poſſeſſio quidem longi temporis colonum non facit, cùm ex lege Anaſtaſij
exigantur XXX. anni, ſed pro poſſeſſore præſumptionem facit. & generaliter diuturna præſtatio
vel partis præſtatio obligationem vel actionem, quæ non fuit ab initio, non conſtituit. l. 7. §. de vſur.
l. ſi certis. §. de pac. l. vlt. §. ne vxor pro mar. l. operis. D. de oper. lib. Tacitum pactum inducit. l. 5. §. de
vſur. Præſumptionem obligationis inducit in dubio. l. cùm de in rem verſo. D. de vſur. & obligatio-
nem ſi qua fuit, confirmat & corroborat, extinctis exceptionibus anargyriæ & Macedoniani. l. 4. §.
de non num. pec. l. 2. §. ad Maced. & interdum perpetuat, vt in cauſa alimentorum. l. 1. §. de fideicom.
Quòd ſi domini hac longi temporis præſcriptione muniti non ſint, & coloni vindicent ſe in liber-
tatem, quæritur pendente lite ad quem reditus prædiorum & onera publicarum functionum perti-
neant? Et conſtituitur hac lege præſtita ſatiſdatione de reſtituendis reditibus domino ſi vicerit, co- E
lonum reditus interim percepturum. Satiſdationem præſtandam in triennium, & poſt triẽnium re-
nouandam eſſe, quia nondum ſcilicet lites triennio concludebantur. Nam l. properandum, à Iuſti-
niano edita eſt ſequenti anno. Satiſdatione non præſtita, reditus ſequeſtro deponẽdos in æde ſacra
eius loci, id eſt, in κειμηλιοφυλακίῳ, vt No. LXXIIII. vel in æde metropolitana, videlicet ſi reditus in
nummis conſiſtant ex conſuetudine prædij. Nam ſi in fructibus conſiſtant, vendentur fructus ab of-
ficialibus iudicis, & eorum pretia eodem modo interim in archiis eccleſiæ deponentur. Hæc de re-
ditibus. Onera capitationum ipſe colonus interim ſuſtinebit vt ſolebat. Quòd ſi nõ ipſe ea ſed do-
minus ſubire ſolebat, fideiuſſore dato, quantum fiſco dominus inferebat, tantum fideiuſſor domi-
no præſtabit abſq; præiudicio litis: fideiuſſore non dato, æquè tantumdem ex ſequeſtro deducetur
& domino præſtabitur, ac deinde fiſco per dominum, cuius etiam nomine apocham fiſcus conci- F
piet. Igitur publica tributa domino pendente lite repræſentãtur. Reditus puri, id eſt, qui reſtant de-
ducta publica functione, ſub ſequeſtro ſunt vel fideiuſſore. Puri aliàs ab ære alieno. No. 22. l. vlt. §. de
repu. & Theophilo de lege Falcidia: modò à publicis titulis, vt καθαρὰ ὀυσία ſiue pura ſubſtãtia. Lon-
gè aliud eſt φανερὰ ὀυσία Demoſtheni & Lyſiæ. Emendaui in contextu pleraque ex veteribus libris.

XX. IDEM A. AD SENATVM. Ne diutius dubitetur, ſi quis ex
adſcriptitia & ſeruo, vel adſcriptitio & ancilla fuiſſet editus, cuius ſtatus ſit,
vel quæ peior fortuna ſit, vtrum'ne adſcriptitia, an ſeruilis: ſancimus ea
quidem, quæ in anterioribus legibus cauta ſunt pro tali progenie, quæ G
ex mulieribus adſcriptitiis & viris liberis progenita ſit, in ſuo ſtatu relin-
qui, & ſit adſcriptitia proles ex tali copulatione procreata. Si quis autem
vel ex ſeruo & adſcriptitia, vel ancilla & adſcriptitio fuerit editus: matris
ſuæ

A suæ ventrem sequatur,& talis sit cōditionis,qualis & genitrix fuit,siue ancilla,siue adscriptitia,quod hactenus in liberis tātùm & seruis obseruabatur. Quæ enim differentia inter seruos & adscriptitios intelligatur,cùm vterq; in domini sui positus est potestate,& possit seruum cū peculio vel sine eo manumittere,& adscriptitium cum terra dominio suo expellere?

Vt ex libero & ancilla vel contrà,& ex ciue Romano & Latina natus iure antiquo matrem sequitur,& ex libero & adscriptitia ex l.16.§. ita & qui ex adscriptitio & ancilla, vel ex adscriptitia & B seruo nascitur. Nec dici potest deterioris potius parentis conditionem partum sequi,cùm inter seruos & adscriptitios nulla propemodum differentia sit.Vtrique sunt in potestate dominorum.Vtrorumque nomine domini tenentur actione de peculio.l.vlt.§.quod cum eo. Vtriq; manumitti possunt cum peculio vel sine peculio.Et ne de adscriptitiis dubitetur,sufficiet Sidonij Apollinaris locus v.Epist.quo liberæ cū adscriptitio Pudentis nuptiis consentit,& stuprum cum ea ab adscriptitio admissum remittit,si stupratorem Pudens pro domino iam patronus originali solueret inquilinatu.Et ita patronos accipere oportet in l.2.J.tit.2.Adscriptitij etiam dominio nostro liberari possunt cum terra,non sine terra.De natis ex adscriptitio & libera dicetur l.vlt.

inter seruos et adscriptitios nulla fere differentia

XXII. IDEM A. IVLIANO PP. Cùm scimus nostra iura nolle C præiudicium generare cuiquam circa conditionem,neque ex confessionibus,neque ex scriptura,nisi etiam ex aliis argumentis aliquod accesserit incrementum:sancimus solam confessionem,vel aliam quamcunq; scripturam ad hoc minimè sufficere, nec adscriptitiam cōditionem cuiquam inferre:sed debere huiusmodi scripturæ aliquod aduenire adiutorium,quatenus vel ex publici census adscriptione, vel aliis legitimis modis talis scriptura adiuuetur.melius etenim est in huiusmodi difficultatibus D ex pluribus capitulis conditiones ostendi, & non solis confessionibus,neque scripturis homines fortè liberos ad deteriorem detrahi fortunam.Sin autē & scriptura,& post scripturam confessio,seu depositio,sine vi & necessitate tamen,interuenerit (quid enim si cōditionale instrumentum,vel aliam chartulam,in qua subscripsit, intimauit, & inter acta deposuit sese colonum fuisse adscriptitium) tunc ex vtroque genere obligationis,id est,tam scripturæ quàm confessionis, vel depositionis talem E eum esse credendum,qualem se scripsit & inter acta deposuit.Illud quoq; non ineleganter dubitabatur,si coloni filius per triginta annorum curricula,vel forsitan per quadraginta,seu ampliora, adhuc viuente patre, & agriculturam peragente,ipse in libera conuersatione morabatur, & dominus terræ,quia per patrem ei satisfiebat,non etiā præsentiam eius exigebat:an post obitum patris,vel postquàm fortè is inutilis existat & ruri non idoneus,potest excusari filius longinqua libertate abutendo,& quòd F per multos annos neq; agrum coluit,neq; aliquid colonarij operis celebrauit:cùm non possit dominus incusari propter suam desidiam,cui per patrem eius omne,quod voluerat,accedebat.In omnibus itaq; huiusmodi speciebus satis acerbū nobis videtur domino præiudicari colonorum absentia,qui rure nati,& postea absentes per suos vel patres,vel fratres,vel cognatos agriculturam peragebant. cùm enim pars quodāmodo corporis eius per cognationem in fundo remanebat, non videtur neq; abesse G neq; peregrinari neq; in libertate morari.maneat itaq; domino ius incōcussum,& donec eius vel antiquitas,vel posteritas,vel cognatio in agrum remanet:ipse videatur ibi resedisse. DAT. X. KAL. *. CP. POST CONS. LAMPADII ET ORESTIS VV. CC.

Vt sola

Vt ſola conductio vel alia ſcriptura ſeruum non facit, ita nec adſcriptitium, niſi concurrant aliæ probationes, veluti tabulæ cenſuales vel inſinuatio & depoſitio facta apud acta. Hoc continetur prima parte huius legis. Sed illo loco, *sancimus ſolam confeſſionem*. pro *confeſſionem*, ex veteribus legendũ eſt, *conductionem*. Et ita Græci, κἂν ἐμισθώσατο ὡς ἐναπόγραφος. & paulò pòſt pro *conditionale inſtrumentũ*, legendum ex eiſdem, *conductionale*, quod & Græci ſequuntur. εἰ δὲ, inquiunt, τὴν μίσθωσιν ἐβεβαίωσεν ἑκὼν διὰ καταθέσεως ἢ ἐμφανείας, λοιπὸν πιστευέσθω τοιοῦτος εἶναι. Altera parte hoc continetur, præſcriptione XXX. vel XL. annorum non liberari colonum originarium, qui tamdiu moratus eſt in libertate, ſi interim agrum exercuerit pater eius vel filius vel frater vel cognatus. Nam ex Conſtitutione Honorij de inquilinis & colonis, de qua diximus l. 16. s. & ex Nouella Valentiniani de XXX. annorum præſcriptione omnibus cauſis opponenda, & de colonis vagis, repetitioni colonorum obſtat præſcriptio XXX. annorum, & l. eum qui. j. de fun. rei priu. à qua hunc tantùm caſum Iuſtinianus excipit hac lege. De colonis loquor. In repetitione autem adſcriptiorum prorſus Conſtit. ſequẽti abrogat XXX. annorum præſcriptionem, imò & XL. quã admittebat Anaſtaſij Conſtitutio, id eſt, l. 4. s. de præſ. XXX. an. à qua idem Anaſtaſius excepit poſtea curiales. Excepit & Iuſtinianus ſequenti lege adſcriptitios.

XXII. IDEM A. IOANNI PP. Cùm ſatis inhumanum eſt terram, quæ ab initio adſcriptitios habebat, ſuis quodammodo membris defraudari, & colonos in alienis terris demorantes dominos terræ maximis damnis afficere: cenſemus, quemadmodum in curialium conditione nemo ex temporali curſu liberatur, ita nec adſcriptitiæ conditioni ſuppoſitus ex annalibus curriculis, quanticunque emanauerint, vel quacunque prolixa negotiatione aliquis ſibi vindicet libertatem: ſed remaneat adſcriptitius, & inhæreat terræ. & ſi ſe celauerit, vel ſeparare conatus fuerit, ſecundum exemplum ſerui fugitiui ſeſe diutinis inſidiis furari intelligatur, & ſit ſuppoſitus vnà cum omni ſobole ſua (& ſi in alia terra eam fecerit) huiuſmodi fortunæ & capitali illationi, nulla liberatione, ei penitus competente. Cùm autem Anaſtaſiana lex homines, qui per triginta annos colonaria detenti ſunt conditione, voluit liberos quidem permanere, non autem habere facultatem terra derelicta in alia loca migrare: & ex hoc quærebatur, ſi etiam liberi eorum cuiuſcunque ſexus, licet non triginta annos fecerint in fundis vel vicis, deberent colonariæ eſſe conditionis, aut tantummodo genitor eorum, qui per triginta annos huiuſmodi conditioni illigatus eſſet: ſancimus liberos colonorum eſſe quidem in perpetuum ſecundum præfatam legem liberos, & nulla deteriore conditione prægrauari: non autem habere licentiam, relicto ſuo rure ad aliud migrare, ſed ſemper terræ inhæreant, quam ſemel colendam eſſe patres eorum ſuſceperunt. Caueant autem poſſeſſionum domini, in quibus tales coloni conſtituti ſunt, aliquam innouationem vel violentiam eis inferre. ſi enim hoc adprobatum fuerit, & per iudicem pronunciatum: ipſe prouinciæ moderator, in qua aliquid fuerit tale perpetratum, omnimodo prouideat, & læſionem (ſi qua ſubſecuta eſt) eis reſarcire, & veterem conſuetudinem in reditibus præſtandis eis obſeruare. Nulla nec tunc licentia concedenda colonis fundum, vbi commorantur, relinquere. Et hoc tam in ipſis colonis, quàm in ſobole eorum, qualiſcunq; ſexus vel ætatis ſit, ſancimus: vt & ipſa ſemel in fundo nata remaneat in poſſeſſione ſub eiſdem modis iiſdemque conditionibus, ſub quibus etiam genitores eius manere in alienis fundis definiuimus. Nemini autem liceat vel adſcriptitium vel colonum alienum ſcienti prudentique in ſuum rus ſuſcipere. Sed & ſi bona fide eum ſuſceperit, poſt

A postea autem repererit eum alienum esse constitutum, admonente domino vel ipsius adscriptitij, vel terræ, & hoc faciente per se vel per procuratorem suum: hunc restituere eum cum omni peculio & sobole sua. & si hoc facere supersederit: omnis quidem temporis, quo apud eum remoratus est, publicas functiones siue terrenas siue animales pro eo inferre compelletur, necnon cura & prouisione tam eminentissimæ præfecturæ, quàm B præsidis prouinciæ. coartetur autem sic ad restitutionem eius secundum veteres constitutiones & pœnas in eis insertas.

v. sup. 159. E.

De prima parte diximus lege præcedenti. Nulla nec XXX. nec XL. annorum præscriptione se tueri adscriptitium aduersus domini vindicationem posse, & si se cælauerit, comparari eum seruo fugitiuo, quem dominus possidere intelligitur semper, & ideo vindicationi serui fugitiui vel etiam adscriptitij ne XL. quidem annorum præscriptionem obstare. At putem ex Constitutione Anastasij serui non fugitiui vindicationi, etiam si mala fide fuerit in possessione libertatis, obstare præscriptionem XL. annorum, quod & in Pragmatico de temporibus ostendi. Idemq́; est ex eadem Constitutione Anastasij in colono adscriptitio, sed non ex hac Iustiniani, quæ adscriptitium curiali hac C in re parem facit omnimodo. Secunda parte fit mentio l.19. §. quæ alia quædam est Anastasij Constitutio, & à Iustiniano extenditur ad liberos colonorum, vt & ij patrum conditionem sequantur, id est, vt sint coloni liberi, terræ tamen addicti, quibus prædiorum domini nullam possint concussionem inferre: illatam extraordinem vindicari: solemnes tantùm reditus ab eis exigi posse. Tertia parte cauetur, ne quis adscriptitium vel colonum alienum in suum rus suscipiat. Perperam antea legebatur, *in suum ius*, sicut & suprà, *licet non per* XXX. *annos fuerint in fundis vel vicis*, quod ita emendauimus in contextu ex veteribus libris, *licet non* XXX. *annos fecerint*. qua de forma loquendi scripsimus in Pragmatico de temporibus cap. 26. & sic Iulianus, *in eadem prouincia*, inquit, I. *dies faciat*. Additur verò tertia parte, vt susceptor alieni adscriptitij vel coloni statim eum cum sua sobole suoq́; peculio restituat, atque intellexerit alienum eum esse. Cunctatorem totius temporis D iugationes iubet & capitationes agnoscere. Confirmat & pœnam l. 12. §.

XXIIII. IDEM A. IOANNI PP. Si qui adscriptitiæ conditionis constituti mulieres liberas quacunque mente aut quacunque machinatione, siue scientibus, siue ignorantibus dominis, sibi vxores coniunxerunt, vel coniunxerint: in sua libertate permanere tam eas, quàm prolem, quæ ex his cognoscitur procreata, sancimus: illo proculdubio obseruando, vt si ex libero marito & adscriptitia vxore partus fuerit editus, is E maternæ conditionis maculam, & non paternam sequatur libertatem. Sed ne adscriptitij putent sibi impunitum esse tale conamen, quod maximè verendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis, paulatim huiusmodi hominum conditio decrescat: sancimus, si quid tale fuerit ab adscriptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum eius siue per se, siue per præsidem prouinciæ, talem hominem moderata corrigere castigatione, & abstrahere à tali muliere. quod si negle- F xerit, sciat in suum damnum huiusmodi desidiam reuersuram.

De nato ex adscriptitia & libero dictum est §. l.16. Hæc lex est de nato ex adscriptitio & libera, vt etiam matrem sequatur. qua de re scripsimus Obseruationum IIII. cap. XXVIII.

De capitatione ciuium censibus eximenda. Tit. 49.

G I. IMP. CONSTANTINVS A. AD EVSEBIVM V. P. PRÆSIDEM LYCIÆ ET PAMPHILIÆ. Plebs vrbana, sicut in Orientalibus quoque prouinciis obseruatur, minimè in censibus pro capitatione sua conueniatur, sed iuxta hanc iussionem nostram immunis habeatur.

deſeruerant, factum eſt: quàm multæ, cuius modum in auctoritate iudi- A
cis collocamus: ita vt etiam dominus fundi, in quo alienus fuiſſe monſtrabitur, pro qualitate peccati coërcitionem ſubire cogatur: nec ſit ignorantiæ locus, cùm ad criminis rationem ſolum illud ſufficiat, quod incognitum ſibi tenuerit. Seruum etiam in memoratis regionibus ſi quis receperit, ignorationis excuſatione ſublata, quadrupli pœna teneatur. operarum præterea compendiis damniſq; præſtitis. in libertis etiam, quos pa- B
ri vſurpatione ſuſceperit, is modus ſit, quem circa liberos colonos duximus retinendum.

Videtur accipienda de Illyrico Occidentali. Nam Orientale infert capitationem excepta eccleſia Theſſalonicenſi. l. 12. §. de an. & trib. Coloni igitur Illyrici Occidentalis liberi ſunt, tributum ſoli præſtant, capitationem non præſtant, ex terra tamen ea diſcedere non poſſunt cui ſunt addicti. Receptorem teneri domino terræ in id quod intereſt, & multari arbitrio iudicis. Dominum quoque fundi in quo recepti fuerint emanſores, arbitrio iudicis coërceri. ignorantem excuſari. At ſcientiam præſumi, cùm vnuſquiſque ſcire debeat colonum non ſuum alienum eſſe. l. 1. §. vnde vi. & C
Rotharius l. 1. de inuaſionibus. ſuſceptorem liberti eodem modo coërceri. ſuſceptorem ſerui in Illyrico quanti ea res eſt, & in quadruplum damnari.

Ut nemo ad ſuum patrocinium ſuſcipiat vicos vel ruſticanos eorum. Tit. 54.

I. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. NICOSTRATO PP. ORIENTIS. Si quis poſt hanc noſtri numinis ſanctionem in fraudem circumſcriptionemq; publicæ functionis ad patrocinium cuiuſ- D
cunque confugerit: id quod huius rei gratia geritur, ſub prætextu donationis, vel venditionis, ſeu conductionis, aut cuiuſlibet alterius contractus, nullam habeat firmitatem: tabellionibus qui talia inſtrumenta perficere auſi ſunt, bonorum proſcriptione plectendis: qui tamen ſcientes auſi fuerint huiuſmodi inſtrumenta conſcribere: vicis etiam vel poſſeſſionibus ad patrocinia confugientibus publico vindicandis. Hæ autem perſonæ, quæ contra publicam commoditatem in clientelam ſuam ſu- E
ſcepiſſe collatores detectæ fuerint: nobiliores quidem centum auri librarum condemnationem ſubire cogentur: mediocris verò fortunæ facultatum ſuarum amiſſione plectentur: eadem pœna multandis etiam his, qui intercedentes miniſterium ſuum huiuſmodi nefariis actibus improba mente præbuerint. Quam formam ex eo quidem tempore, quod ſacra conſtitutio à diuæ memoriæ Martiano promulgata continet, id eſt, in Thracica quidem diœceſi abhinc annis triginta, hoc eſt, à conſulatu F
Aëtij II. & Sigiſbuldi: in Orientali verò & Aegyptiaca & Pontica & Aſiana diœceſi viginti octo, hoc eſt à conſulatu Cyri valere atque executioni mandari præcipimus. DAT. KAL. SEP. ANTHEMIO A. II. COS.

Hic titulus eſt de ſuſceptis, non de adſcriptitiis vel colonis. Suſcepti ſunt clientes, qui ſe & bona ſua omnia tuenda & defendenda potentioribus addicunt fraudandorum publicorum tributorum G
cauſa. qua ſpecie potentiores vicanorum & ruſticorum bona ſibi vindicabant vel relinquebant ſuſceptis ſub patrocinij mercede certa. quod multæ Conſtitutiones damnant in tit. de pac. vic. C. Th. & Iuſtiniani No. 17. & Tiberij de diuinis domibus. Saluianus v. de prouidentia Dei. *Vt vim,* inquit, *exactionis euadant, tradunt ſe ad tuendum protegendumq́; maioribus, dedititios ſe diuitum faciunt, & quaſi in ius eorum ditionémque tranſcendunt. Nec tamen graue hoc eſſet ſi potentes patrocinia iſta non*

vender

A *venderent, hac lege tueri pauperes videntur vt spolient. Omnes enim ij qui defendi videntur, defensoribus suis omnem fere substantiam suam addicunt. Nihil susceptis tribuunt, sed sibi. Nouum genus venditionis & emptionis. Venditor nihil tradit & totum accipit. Emptor nihil accipit & totum penitus amittit.* Susceptos vocat, vt Augustinus & Seruius, quod notaui in l. 132. D. de verb. obligat. Palæmon Grammaticus v. r. in glossis: *Assecula cliens siue susceptus.* Hæc Constitutio irritas huiusmodi conuentiones facit: tabelliones, qui eas perfecerint, confiscat, & vicos vel agros susceptos. susceptores etiam coërcet, & harum conuentionum intercessores & interpretes ex tempore præscripto Constitutione quadam Martiani, quam non habeo. Qninque dioeceses recenset, Orientis, Thraciam, Ægyptum, Asianam, Ponticam, quæ sunt sub dispositione præf. Prætorio Orientis, vt
B & Mariani notitia docet. Sequitur eadem de re Constitutio Græca, latinæ cuiusdam subdititiæ loco, quam ex libris βασιλικῶν desumpsimus.

II. ΜΗΔΕῚΣ κωμήταις προστασίαν ὑπισχνείσθω μηδὲ δεχέσθω γεωργοὺς ἐπὶ τούτῳ ὑποσχέσει προσόδων ἢ ἕτερον κέρδος λαμβάνων. εἰ δὲ τις παραβαίη ταῦτα καὶ τοῖς προειρημένοις ἐπιτιμίοις ὑποπεσεῖται καὶ ἑτέρᾳ μείζονι πειραθήσεται κινήσει. πρὸς τούτοις καὶ οἱ κωμῆται εἰ μὲν δοῦλοι εἶεν τοῖς δεσπόταις ἀποδοθήσονται καὶ τύπτονται μετὰ δέκα τῶν πρωτευόντων τῆς κώμης καὶ διηνεκῶς ἐξορίζονται ἐν ᾧ γνώμῃ πάντων ἐγασίασαν. Ne quis vicanis
C patrocinium polliceatur vel agricolas in clientelam suscipiat redituum alterius've lucri promissione recepta. & vt qui hæc non seruauerit, supradictis pœnis maioriq; commotioni subiaceat. Præterea vt vicani si serui sint, dominis castigati reddantur: si liberi, xx. libris multentur, & verberati vnà cum decem prioribus vici in perpetuum relegentur, dummodo scientibus omnibus secesserint.

D Notandum est genus coërcendi vniuersi vici, quo sciente vnus abscessit, & se in potentioris clientelam dedit, decem primorum castigatione.

Vt rusticani ad nullum obsequium deuocentur. Tit. 55.

I. EXEMPLVM LITERARVM DIOCLETIANI ET MAXIMIANI AA. AD CARISIVM. Ne quis ex rusticana plebe, quæ extra muros posita capitationem suam detulerit, & annonam congruam
E præstat, ad vllum aliud obsequium deuocetur, neque à rationali nostro mularum fiscalium vel equorum ministerium subire cogatur.

Hanc constitutionem intelligere arbitror Constantinum in l. 2. C.Th. de censu siue adscr. quæ perperam vulgò est l. vlt de naufrag. dum Diocletianum dicit plebem vrbanam capitatione immunem reddidisse. Ait enim Diocletianus, *Extra muros*, quia vrbanos capitationem præstare non vult. Id verò potissimum hac lege constituit, ne ad vlla onera deuocentur, vt l. 1. §. de agr. cens. veluti ad prosecutionem equorum aut mularum fiscalium, de quibus l. vlt. §. de discussor. Theodoritus. lib. 1. cap. VII. δημοσίοις ὄνοις καὶ ἡμιόνοις καὶ ὀρεῦσι καὶ ἵπποις χρήσασθαι.
F

II. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD PROBVM PP. ILLYRICI. Si qui eorum qui prouinciarum rectoribus obsequuntur, quiq; in diuersis agunt officiis principatus, & qui sub quocunque prætextu publici muneris possunt esse terribiles, rusticano cuipiam necessitatem obsequij quasi mancipio sui iuris imponant, aut seruum eius vel fortè bouem in vsus proprios necessitatesq; conuerterint:
G ablatis omnibus facultatibus perpetuo subiugentur exilio: & nihilominus rusticanum, qui se in eiusdem operas sponte propria detulisse desponderit, par pœnæ seueritudo constringat. DAT. PRID. KAL. OCT. AGRIPINÆ VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Ne apparitores præsidum, principes officiorum, numerarij, cornicularij, commentarienses & A
alij qui militiæ auctoritate possunt esse terribiles, rusticos ad vllum obsequium vocent, vel seruos eorum aut boues aratorios. sic principatum dicit vt l. 1. §. ad leg. Iul. de ambitu. Sudas, princeps ὁ ἔξαρχος τῆς τάξεως.

Non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extraneum transferre. Tit. 56.

I. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. NICOSTATO PP. B

In illis quæ metrocomiæ communi vocabulo nuncupantur, hoc adiiciendum necessariò nostra putauit humanitas, vt nulli extraneo illic quoquo modo possidendi licentia tribuatur: sed si quis ex eisdem vicanis loca sui iuris alienare voluerit, non licere ei, nisi ad habitatorem adscriptum eidem metrocomiæ, per qualemcunque contractum terrarum suarum dominium possessionemq; transferre: sciente persona extranea, quòd si contra vetitum se huic negotio immiscere, vel illic possidere C
tentauerit: quicunque contractus initus fuerit, carebit effectu, & contractu soluto, si quid præstitum est, hoc tantum reddetur. DAT. KAL. SEPT. ANTHEMIO A. II. COS.

Pugnare videtur hæc lex cum l. dudum. §. de cont. empt. quod & No. Romani Lacapeni περὶ ἐκποιήσεως κλημάτων ita est expressum: παλαιὸς νόμος ἐστὶν ἵνα μηδεὶς παρὰ συγγενῶν ἢ κοινωνῶν ἐμποδίζηται πωλεῖν οἷς ἂν ἐθελήσειεν. ἕτερος δὲ νόμος ἄντικρυς τοὐναντίον ἀπαγορεύει μὴ ἐξεῖναί τινι πιπράσκειν ἑτέρῳ ἢ μόνοις τοῖς τῆς ἰδίας μητροκωμίας οἰκήτορων. ἡμεῖς δὲ τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἅμα καὶ τῶν δημοσίων φόρων τῆς τε ἄλλης στρα- D
τιωτικῆς καὶ πολιτικῆς λειτουργίας καὶ συντελείας πολλὴν τιθέμενοι πρόνοιαν τὸ ἐναντιοφανὲς αὐτῶν καὶ ἀδιόριστον διὰ ταύτης ἡμῶν τῆς θείας διατάξεως σαφεῖ καὶ συντόμῳ λόγῳ ἐπανορθοῦντες θεσπίζομεν &c. At l. dudum, de propinquis & sociis loquitur, ne præferantur extraneis emptoribus: Hæc autem de conuicanis, propter quam puto ad l. dudum, hæc verba Tribonianum adiecisse, *nisi lex specialiter*, &c. quæ non erant in Codice Theodosiano, sicut ad l. 1. §. de reb. cred. hæc, *Nisi specialiter hoc lege excipiatur*, propter l. vlt. eod. tit. quæ non erant in Gregoriano. Nouissimè autem Romanus constituit vt iure προτιμήσεως vocentur in emptionem primùm cognati consortes, veluti fratres qui paterna prædia indiuisa possident: tum socij quilibet, quos ad societatem coniunxit voluntas: deinde extranei, quos ad societatem coniunxit fortuna, quarum alteram voluntariam, alteram hereditariam Cicero appellat: post συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς, id est, qui eidem domino canonem pensitant, vel vt Fride- E
ricus Imperator interpretatur, qui sunt sub vno seruitio. Ad extremum, confines. Quinque gradus facit & inter eos successionem dat, vt primis pretium non offerentibus intra dies xxx. vel procuratoribus eorum intra menses IIII. vel etiam repulsis per causam iniuriæ venditori illatæ, sequentes vocentur. Præscriptioni xxx. dierum vel mensium IIII. locus est si ij qui ius προτιμήσεως habent, testatò denunciati sint & cessauerint, sicut duorum mensium aduersus principalem dominum emphyteuticario vendente. l. 3. §. de iur. emphy. Non facta denunciatione, non nisi decennij præscriptione ius προτιμήσεως excluditur. Eadem Nouella idem ius datur conuicanis non tantùm conuicano, sed etiam fisco vendente desertum fortè prædium, quod κλασματικὴν γῆν vocat, ita tamen vt in hac specie etiam si denunciati non fuerint, intra quadriennium iure suo vtantur, secundum l. 2. §. de quadr. præsc. Scripsimus de hoc iure aliquid ad l. qui Romæ. §. coheredes. D. de verb. obl. F
Et de metrocomiis ad l. vlt. §. de exact. trib. Ait, *vicanis.* quidam codices habent *vicariis*, vt Festus in verbo, vici. Hi sunt μητροκωμῆται. Κωμῆται No. 38. qui malè ab interprete Comitiani. Comitiani sunt officiales comitis. Κωμῆται, vicani. **Contractum.**] hoc verbo non continetur testamentum. Poterit ergo vicanus extraneum heredem instituere. Quin & No. Romani, non testamenti modò, sed & dotis, donationis propter nuptias, donationis directæ, donationis causa mortis, permutationis, transactionis non simulatæ excipitur causa, nisi si ex his causis bona sua tenuiores transferant in potentiores non vicanos, quibus tamen præscriptio decennij, sicut & extraneis quibuslibet, non denegatur. **Hoc tantum reddetur.**] non rei melioratæ sumptus. de hac quæstione diximus in l. 1. §. de præd. cur.

G

Ut nullus ex vicanis pro alienis vicanorum debitis teneatur. Tit. 57.

IMP.

A I. IMP. ZENO A. *. Graue est non solùm legibus, verùm etiam æquitati naturali contrarium, pro alienis debitis alios molestari. idcirco huiusmodi iniquitates circa omnes vicanos perpetrari modis omnibus prohibemus.

Fuit olim plerisque locis vsurpatum, vt vicanus ex contractu vel delicto conuicani teneretur, & vt liceret creditori ob vicani debitum eiusdem vici hominem vel bona præhendere quoad verus B debitor satisfecisset, quod Zeno tollit hac lege, & Iustinianus No. 52. & 134. Cassiodorus IIII. Var. *Diuiduntur causæ germanis: filius obligationibus paternis, si non sit heres, exuitur: vxor maritalibus debitis, nisi per successionis vincula, non tenetur: & audacia ad solutionem trahit extraneos, cùm absoluant iura coniunctos.* Idem legibus Langobardorum cauetur. l. 3. de deb. & vad. & Constitutionibus Neapolitanis titulo de cultu pacis & tit. de presaliis puniendis. sed postea cùm reuocatæ fuissent in vsum, eis Gregorius liberauit clericos, & Fridericus studiosos promissa actione repetundarum famosa in quadruplum. Moribus nostris hoc iure vtimur non in nostrates, sed in exteros, nec nisi permissu principis, vt si negotiatori Gallo merces diripuerint Hispani, idem quem primum offenderit Hispanum pari iure diripiet, quod ius Marquę appellamus, quia vt arbitror in limitibus potissimum exercetur.

C

De censibus & censitoribus & peræquatoribus & inspectoribus. *Tit. 58.*

Census descriptiones sunt iugerum & capitum. Censitores siue censores qui census agunt. Peræquatores & inspectores qui emendant, prædiis inspectis & adæquatis inuicem, vt releuentur quibus grauius est onus adscriptum, grauentur quæ sunt censita leuius. l. 10. ff. de fun. pat. l. penult. & vlt. §. de an. & trib. l. 12. & 14. C. Th. de censit. l. vlt. C. Th. de locat. fun. iu. emphy. Græci ἐξισωτὰς vocant. Eusebius IIII. de vita Constantini, ἄνδρας ἐξισωτὰς κατέπεμψε. Græci interpretes iuris, Ἐπόπτης λέγεται ὁ ἐξισωτής. itaque idem pene munus est inspectoris & peræquatoris. Cassiodorus x. *Vt ad prædium de quo querela est, diligens inspector accedat, & rebus moderata inquisitione trutinatis, quidquid grauaminis potest habere possessio, rationabiliter abrogetur.*

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD POPVLVM. Quoniam tabularij ciuitatum per collusionem potentiorum sarcinam ad inferiores transferunt: iubemus vt quisquis se grauatum probauerit, suam tantùm pristinam professionem agnoscat. PP. XV. KAL. FEB. ROMÆ E CONSTANTINO A. IIII. ET LICINIO III. COSS.

De tabulariis diximus lib. x. multis locis. Principalibus & tabulariis, vt Symmachus ait in epistolis, liberum est alios à dispendio vindicare, aliis indebitum munus imponere, dum scilicet rationes tributorum tractant. quo fit vt sæpe per gratiam diuitum onera transferant in pauperes. qua de re grauiter & copiosè queritur Saluianus lib. 5. de prouidentia Dei. Hæc Constitutio hanc tabulariorum fraudem censet esse corrigendam secundum antiquæ censualis professionis modum. l. 1. §. de im. nem. conc.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEO- F DOSIVS AAA. EVTROPIO PP. Quisquis vitem succiderit, aut feracium ramorum fœtus vetauerit, quò declinet fidem censuum, & mentiatur callidæ paupertatis ingenium: mox detectus competenti indignationi subiiciatur: illo videlicet euitante calumniam, quem fortè detegitur laborasse pro copia, ac pro reparandis agrorum fœtibus non sterilitatem aut inopiam procurasse. DAT. PRID. NON. IVN. CP. EVCHERIO ET SYAGRIO COSS.

G Vt qui simulat paupertatem succisis vitibus vel arboribus competenti pœnæ subiiciatur, nec pristina professione releuetur. l. 4. §. si vites. D. de censib. Putationes non damnat, quæ fiunt ne vites superuacuis sarmentis syluescant, vel quibus luxuries ramorum coërcetur, quæ res copiam parit non inopiam. Pro, *vetauerit*, Codex Theodosianus, *habetauerit*, fortè legendum, *amputauerit.* Sic lib. 56. βασιλικῶν tit. 14. ἐάν τις ἀμπέλους ἐκτέμνῃ ἢ εὐφόρους ἐκκόπτῃ κλάδους.

III.

III. IIDEM AAA. CYNEGIO PP. Si peræquatore misso aliquis aut procuratorem suum retraxerit, aut colonum per contumaciam retractationis fugauerit: ad eum censuum modum, quem vel eo, vel procuratore illius absente, peræquator apposuerit: nostræ sanctionis auctoritate tenebitur. DAT. VI. KAL. APRIL. CP. HONORIO NP. ET EVODIO COSS. A

Si misso peræquatore procuratorem prædij sui subduxerit quis ne præsens censitioni adesset, vel colonum fugauerit retractationis census defugiendæ causa, quod absente colono vel procuratore de censu agri constituerit peræquator, vt nihilominus ratum habeatur. alioquin vix est vt censitio aut peræquatio absente domino vel procuratore rectè facta videatur. l. 5. C. Th. de censu. B

IIII. IMPPP. THEODOSIVS ARCAD. ET HONORIVS AAA. RVFINO PP. Omne territorium censeatur, quoties defectorum leuamen exposcitur, vt sterilia atq; ieiuna his, quæ culta vel opima sunt compensentur. DAT. III. NON. APR. CP. THEODOSIO A. III. ET ABVNDANTIO COSS. C

Si qua ciuitas releuationem petat quasi defectorum prædiorum, vt denuo totius territorij ciuitatis census agatur, & compensentur fertilia cum sterilibus. Pro *ieiuna*, quidam Codices habent, *herema*, & Græci τὰ ἔρημα μετὰ τῶν εὐθαλῶν συμψηφίζονται. vnde corrupta illa vox orta est in quibusdam codicibus, *arenia*. Galli dicunt, *terres ermes*.

V. IIDEM AAA. RVFINO PP. Qui grauatos se esse à peræquatoribus conqueruntur, & iniusto oneri impares esse proclamant: competitionis habeant facultatem, vt quid remissum gratia, quid interceptum fuerit fraude, conuincant: & ex eo leuamen accipiant, quod per deformia & criminosa commercia sibi impositum esse deplorant, vt aliis demeretur: quod intra annum post codicum oblationem, quo videbitur, de iniusto conqueratur onere, iniquitatem peræquatoris accuset, ac præstitam gratiam habita competitione conuincat, vt quod ei fuerat superfusum, ille cognoscat, quem debitæ functioni fraus clandestina subtraxerat. emenso autem eo tempore actio denegabitur, exceptis minoribus qui fuerint indefensi: his etiam qui aberunt reipublicæ causa: qui tamen ex eo tempore quæ sunt statuta, custodient, ex quo ad agendum habuerint facultatem. DAT. III. KAL. DEC. CP. DN. THEOD. A. III. ET ABVNDANTIO V. C. COSS. D E

Actio vel competitio aduersus iniquam peræquationem datur intra annum post completam perequationem traditosq; peræquationis libros, ex die clausi renunciatiq; census, vt ait l. 5. C. Th. de censu siue adsc. Excipiuntur minores indefensi & absentes Reip. causa, quibus non ex eo die annus computatur, sed ex quo agendi facultatem habuerint. Ait, *quo videtur*, id est, apud tribunal quodcumque videbitur. Theodosianus apertius, *cui videbitur*. F

VI. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVSEBIO PP. Peræquatores ac discussores, si incurrerint culpam negligentiæ vel gratiæ, non solùm honorum iacturam, verùm etiam annonarum in quadruplum multam subire debebunt. ea verò quæ in damnum prouincialium fuerint accepisse conuicti, in quadruplum cogentur exsoluere. DAT. IIII. KAL. APR. MED. ARCADIO ET HONORIO III. AA. COSS. G

A Peræquatores vel discussores ob culpam vel gratiam damnati infames sunt. legendum, *honorum* non *bonorum*, vt Græci οὐ μόνον τῆς ἀξίας, vt Accursius citans l. iudices, & l. quoties. ff. de dignitat. vt etiam l. 10. C. Th. de censit. Fisco percepta emolumenta siue salaria in quadruplum. Prouinciali quoque extorta, dum erga alium fortè cupiunt esse gratiosi, in quadruplum restituunt. qua de re diximus aliquid in tit. de superexactoribus. sup. pag. 35.

VII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. SEBASTIO COM ORDINIS PRIMI. Apud eum possessio firma permaneat, cui eam à peræquatore semel traditam fuisse constiterit. reliqua verò tem-
B poris anteacti à nouo domino fiscum postulare non patimur, ne alterius culpa alter incipiat subiacere dispendio. Si quis verò priuatus aut obligatam sibi possessionem, quæ deserta huc vsque permansit, aut ex aliquo titulo deberi sibi iure confirmat: allegationes suas sine mora vel per se vel aliam personam legibus ordinatam manifestare debebit: ita vt si æquitatis ratione suadente, ad petitorem fuerit translata possessio: is qui à per-
C æquatore eam susceperit, rei melioratæ susceptis subleuetur expensis. Verùm ne sub specie litis dominationes semel constitutæ turbentur: sex mensium spatium censemus debere seruari, intra quod is qui putat sibi rem probabili ratione competere, debitas exerat actiones. Quòd si tempus adscriptum silentio fuerit interueniente transactum: nullum penitus repetendi volumus esse principium. Quòd si quis eo tempore, quo peræquator prædium alicui addicit, de suo iure vel per se aut per homines
D suos non crediderit actitandum: sex mensium curriculis euolutis, in perpetuum conquiescat. DAT. PRID. ID. MAR. RAV. HONORIO XI. ET CONSTANTIO II. COSS.

Solent peræquatores à dominis deserta & destituta prædia aliis tradere, atque ita dominium mutare, sine onere tamen reliquorum, quod accipientem à domino proculdubio sequeretur, vt constat ex titulo sine censu vel rel. Post addictionem peræquatoris, creditores excluduntur quibus prædia sunt obligata vel debita, nisi de iure suo experiantur intra sex menses, & nouo domino red-
E dant emponemata. Eadem præscriptione antiquior dominus excluditur, l. locorum. tit. seq. Ait, *dominationes*, id est, dominia.

De omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponuntur. Tit. 59.

Non idem est desertum & derelictum. Derelictum occupantis fit, Desertum non item. l. 8. hoc tit. Vsucapitur tamen biennio. Desertum est quod incultum & squalidum est. Quod sequitur, *&*
F *quando steriles fertilibus imponuntur*, idem est ac si diceret, περὶ ἐπιβολῶν. v. Cuiac. lib. 4. obseruat. c. 30.

I. IMP. CONSTANTINVS A. CAMPESTI. Cùm diuus Aurelianus parens noster ciuitatum ordines pro desertis possessionibus iusserit conueniri, & pro his fundis, qui inuenire dominos non potuerunt, quos perceperamus earundem possessionum triennij immunitate percepta, solennibus satisfacere: seruato hoc tenore præcipimus, vt si
G constiterit ad suscipiendas easdem possessiones ordines minus idoneos esse, eorundem agrorum onera possessionibus & territoriis diuidantur accepta.

Prædia deserta & quorum domini non reperiuntur, curialibus addicuntur sub immunitate triennij: qui si idonei non sint, tunc onus eorum & in possessores eiusdem ciuitatis, & in omne

territorium diffunditur. Verbum, *Accepta*, quod est in extremo, est ex subscriptione, vt in l. 1. j. de fug. col. verbum, *Data*. A

II. IDEM A. Si quis ab emphyteuticario seu patrimoniali possessore, priuati iuris quippiam comparauerit, cuius substantia alias possessiones sustentare consueuerat, & succisis quasi quarundam virium neruis reliqua labuntur: earum possessionum onera subiturus est, quæ penes distractorem inutiles permanebunt. DAT. VIII. ID. DEC. THESSAL. FELICIANO ET TITIANO COSS. B

Si emphyteuticarius vel patrimonialis possessor fundum proprij priuatiq; iuris ad se pertinentem vendiderit, quo emphiteutici seu patrimonialis iuris prædia sustentare solebat, ac deinde reliquari eaq; prædia deserere cœperit, onus reliquorum transfertur ad emptorem qui eum fundum comparauit, quo venditor alios tueri solebat. Atque ita emptorem sequuntur non tantùm fundi comparati reliquæ, sed & aliorum reliqua, qui fundo comparato sustentabantur. quod addi conuenit ad tit. sine censu vel reliq. fund. comp. non pos.

III. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD MAMERTINVM PP. Quicunque deserta prædia meruerint, sub certa immunitate ad possessionem impetratorum non prius sinantur accedere, quàm vel fideiussoribus idoneis periculo curialium datis, vel fundis patrimonij sui maximè vtilibus obligatis, idonea cautione firmauerint susceptam à se possessionem nullo detrimento publico relinquendam. C

Vt ij quibus deserta prædia addicuntur sub certa immunitate veluti triennij. l. 1. hoc tit. vel biennij. l. 7. hoc tit. l. 12. C. Th. de censitor. pignoribus vel fideiussoribus caueant se ea damno publico minimè deserturos. l. 6. hoc tit. l. 7. j. de fun. pat. D

IIII. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. AD CRESCENTEM VIC. AFR. Heredes scripti etiam pro minus idoneis fundis fiscale onus cogantur agnoscere: vel si renuntiandum hereditati putent, cedant his omnibus rebus, quas ex iisdem bonis quocunque titulo & iure perceperint. DAT. IIII. ID. IVL. CONTIONACI GRATIANO A. II. ET PROBO COSS. E

Non potest heres scriptus prædia hereditaria ita diuidere vt fertilia amplectatur, sterilia deserat onerum publicorum euitandorum causa, siue hereditario siue legati siue fideicommissi iure ei ex eisdem bonis ea deferantur, sed aut omnium tributa agnoscere debet, aut ab omnibus recedere.

V. IMPP. VALENS ET GRATIANVS AA. AD ANTHEMIVM PP. Qui vtilia reipublicæ loca possident, permistione facta etiam deserta suscipiant: vt si earum partium grauentur accessu, quas antè per fastidium reliquerunt, cedant aliis curialibus, qui vtraque hac conditione retineant, vt præstatione salua cum desertis & culta possideant, sublata à paucis, quos iniquum est electa retinere, cùm municipes grauatura sit pars relicta. F

Qui fertilia & sterilia Reip. loca permistim possident, vt omnia retineant, vel vt omnibus saluo canone curialibus cedant. Nec enim possunt fertilibus retentis sterilia deserere. In curiales transfertur onus vniuersitatis prædiorum, non partis. G

VI. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEOD. AAA. NEBRIDIO COM. R. P. Vt quisq; conductor fuerit inuentus

A tus possessor fundi, vt quisq; qui ex publico vel templorum iure descendit: huic ager iungatur inutilior. Quòd si contra id reluctandum existimauerit: alius possessor sub eadem præstatione quæratur. vel si voluntarius, qui sit conductor, non inuenietur: tunc ad possessores antiquos, id est, decuriones vel quoslibet alios, loca iuris prædicti adiunctis inutilibus reuertantur, idoneis fideiussoribus præstitis. DAT. XV. KAL. FEB. CP. MEROBAVDE II. ET SATVRNINO COSS.

B Vt conductori fundorum Reip. vel sacrorum templorum cum fertilibus adiungantur inutiles, vel vt alius sub eadem pensione eorum voluntarius conductor quæratur, vel eo non inuento vt fundi ad veteres possessores reuertantur: Reip. ad curiales: templorum, ad illos qui ea prædia templis largiti sunt.

VII. IIDEM AAA. ET ARCADIVS A. CYNEGIO PP. Quicunque defectum fundum patrimonialem exercuerit, fertilem idoneumq; præstiterit: saluo patrimoniali canone, perpetuo ac priuato iure

C defendatur, & velut domesticum & auita successione quæsitum sibi habeat, suis relinquat: neq; eum aut promulgatione rescripti, aut reuerentia sacræ adnotationis quisquam à fructu impensi operis excludat. Ceterùm eos qui opimas ac fertiles possident terras, aut etiam nunc sibi existimant eligendas: pro defecta scilicet portione summam debiti præsentis iubemus implere. Illos etiam qui emphyteuticario nomine nec ad plenum idoneas, nec omnibus modis vacuas detinent: sic ex illis quoque,

D quæ præsidio indigent, iustam ac debitam quantitatem debere suscipere, vt indulto temporis spatio post biennium decretum canonem soluendum esse meminerint. nemo tamen qualibet meriti & potestatis obiectione submoueatur, quò minus ad diacathociæ vicem defectas possessiones patrimonialis iuris accipiat, eorum tributa & canonem soluturus: illud speciali obseruatione procurans, vt primo vicinas & in eodem territorio sortiatur. dehinc si neque finitimas, neque in eisdem locis re-

E pererit constitutas: tunc demum etiam longius positas, sed in quantum fieri valet, pro interiecto spatio sibimet cohærentes, pro modo & æquitate suscipiat: vt id consensu omniũ fiat, quod omnibus profuturum est.

Lex est de iis qui patrimoniales fundos emphyteuticario iure detinent, vt si defectos acceperint & idoneos reddiderint, eos perpetuo priuatoq; iure possideant & in heredes transferant saluo canone. Et vt qui idoneos eo iure susceperint, defectos suscipiant cum onere canonis, non reliquorum, qui medij generis, vt etiam ex defectis suscipiant pro rata cum eodem onere, salua immunitate biennij. In l. 1. datur immunitas triennij, quæ est de fundis à dominis desertis & in curiales transferendis: Hæc de fundis patrimonialibus defectis, & iis qui meliores fundos detinent adiungendis ad diacathociȩ vicem, id est, possessionis titulo & iure, vt eos retineant iure priuato quasi possessores, vt habeant dominium possessionis. l. 11. j. hoc tit. vt sint possessores. l. 12. j. de fun. pat. l. 4. j. de diu. præd. & ita in l. 1. C. Th. de fisc. debit. *de diacatochis*, id est, de possessoribus qui canonem fisco debent, interpretor. & ab hac defectorum adiunctione lex ait, nec dignitatem nec potestatem vllam excipi. Adiungi finitimos primùm, deinde longè positos. Adiunctionem huiusmodi suscipere omnes debere, cùm sit publicè omnibus profutura. l. seq.

F Consentit Alciatus

G VIII. IMPP. VALENTINIANVS THEODOS. ET ARCAD. AAA. TATIANO PP. Qui agros domino cessante desertos, vel longè positos, vel finitimos, ad priuatum pariter publicumq; compendium excolere festinat: voluntati suæ nostrum nouerit adesse responsum. Ita tamen

tamen vt ſi vacanti ac deſtituto ſolo nouus cultor inſederit, ac vetus dominus intra biennium eadem ad ſuum ius voluerit reuocare: reſtitutis primitus quæ expenſa conſtiterit, facultatem loci proprij conſequatur. nam ſi biennij fuerit tempus emenſum, omni poſſeſſionis & dominij carebit iure qui ſiluit. A

Quæ ad hanc legem pertinent expoſuimus libro de temporibus cap. XXI. & ad rubricam.

IX. IMPPP. THEODOSIVS ARCADIVS ET HONORIVS AAA. RVFINO PP. Qui fundos patrimoniales iure priuato canone ſaluo ſuſceperint, hanc omnes ſine vllius exceptione perſonæ propoſitam intelligant optionem, vt aut ea loca, quibus minor eſt ſoli fœcunditas, cum his, ex quibus fructus vberes capiunt, ſuſcipere & tenere non abnuant: aut ſi eorum refugiunt ſterilitatẽ, opimioribus cedant. DAT. VIII. ID. NOV. TYRO ARCADIO III. ET HONORIO II. AA. COSS. B C

Vt qui fundos patrimoniales ſub præſtatione canonis iure priuato ſuſceperunt, eis abſcedant, niſi fertilibus ſteriles imponi patiantur. Alij ſuſcipiuntur iure priuato quaſi ſint ſucipientium proprij, alij iure emphyteuticario quaſi alieni. vtrique tamen ſub canonis præſtatione.

X. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVTYCHIANO PP. Qui per potentiam fundos opimos ac fertiles occuparunt, cum quæſtuoſis vberibuſq; pro rata portione ſuſcipiant infœcundos ex eadem ſubſtantia. DAT. NON. MAR. CP. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS. D

Lex ait fertilibus adiungi ſteriles ex eadem ſubſtantia, & l. 12. ex iiſdem bonis, No. περὶ ἐπιβολῶν nondum edita, ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας. quod expoſui Obſeruat. 4. cap. 30.

XI. IIDEM AA. ADRIANO PP. Locorum domini intra ſex menſes edictis vocati reuertantur. qui ſi adfuerint, & propria teneant: & E ea quæ ex præterito contraxerint, debita redhibere cogantur. Sin verò impares eſſe earum rerum tributis propria confitentur abſentia, nec adeſſe voluerint: penes eos qui hæc ſuſceperint, & certum quem tributorum canonem promittunt, proprietas poſſeſſionis intemerata permaneat: vt poſtquam ea exſoluerint, ſciant ſibi inquietudinem ſubmouendam, nec ſubreptione cuiuſquam competitionis loca, quæ tenuerint, auferenda. quibus etiam illud indulſimus, vt ex eo tempore, ex quo primùm loca, de quibus agitur, cœperint poſſidere, tributa poſcantur. F DAT. VI. KAL. SEP. STILICONE ET AVRELIANO COSS.

Vt prædia deſerta à domino ſuſceptoribus ſine onere reliquorum addicantur, excluſo domino præſcriptione ſemeſtri, de qua & in l. vlt. ſ. tit. prox. excluſa competitione omni.

XII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. SELEVCO PP. Hac definitione ſancimus, nullum poſſeſſorem, neque municipum prædium pro alienis debitis vel deſtitutione eſſe retinendum: neque eorum prædiorum defectione prægauari, quæ ex iiſdem bonis, quæ G

retinen

A retinentur, nequaquam esse monstrantur: nec vllis præstigiis atque commentis exactio mutiletur. DAT. PRID. KAL. FEB. RAV. HONOR. VIII. ET THEOD. V. AA. COSS.

Lex significat ἐπιβολὴν non fieri, siue sterilia fertilibus non imponi, nisi sint ex eisdem bonis, vt l. 10. Eadem bona sunt veluti ὁμόδουλα & ὁμόκηνσα, vt No. 128. & No. 168. cuius titulus, ἐπαρχικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων, nondum edita. Pro, *defunctione*, emendaui, *defectione*.

B XIII. IIDEM AA. AD PROBVM. Omnium prædiorum actores ac domini requirantur. quorum si vitio probantur debita fuisse contracta, in absoluto est vt debeat dominium commutari. DAT. III. ID. IVN. CP. CONSTANTE ET CONSTANTIO COSS.

Prædia deserta & destituta, à dominis vel actoribus eorum eis auferuntur, & aliis dominij iure addicuntur, *quorum*, inquit, *vitio probantur debita fuisse contracta*, dum scilicet prædia inculta deserunt. Ea peræquator addicit. l. vlt. §. tit. prox.

C XIIII. IIDEM AA. AVRELIANO P.P. Rura & possessiones quas curiales quolibet pacto publicatis apud acta prouincialia desideriis suis vel reliquerunt, vel possidere alios permiserunt: penes eos qui eas excoluerunt, & functiones publicas recognoscunt, firmiter perdurabunt, nullam habentibus curialibus copiam repetendi. DAT. III. NON. D DEC. HONORIO X. ET THEOD. VI. AA. COSS.

Puto deserti prædij apud acta præsidis repetitionem ne intra quidem biennium esse vel sex menses: quia pro derelicto habitum videtur.

XV. IIDEM AA. SEBASTO COMITI PRIMI ORDINIS. Si quis deserta prædia, quæ naualem sustinent functionem, & in desertis nunc vsque remanent, sub peræquationis iure perceperit: meliore con-
E ditione in omnibus titulis conuenit ea releuari, vt grauis sors naualis esse non possit pro ea, quæ resedit, portiuncula, cùm aliis fuerit dispendiis liberata. DAT. PRID. ID. MAR. RAV. HONORIO A. XI. ET CONSTANTINO II. COSS.

Si quis deserta prædia à peræquatore susceperit quæ nauiculario oneri obnoxia sunt, hoc quidem onere non liberatur, sed in omnibus aliis titulis fiscalibus leuiora onera agnoscit.

F XVI. IMPP. THEODOS. ET VALENTINIANVS AA. CELERI PROC. AFRI. Iubemus neminem curialem pro alieni territorij debitis attineri, sed tantùm municipem pro gleba propria conueniri. DAT. V. KAL. MAI RAV. POST CONS. FELICIS ET TAVRI VV. CC.

Territorium & glebam dicit pro eodem, vt l. 11. §. de oper. pub. l. 3. §. de nat. lib. l. nulli. §. de epis. & cler. Municipem quoque & curialem pro eodem, vt l. 5. §. hoc tit. l. 1.]. de fug. col. l. 41. C. Th. de oper. pub. Curialis igitur glebæ propriæ non alienæ nomine tenetur. l. 12. §.

G XVII. IIDEM AA. HERMOCRATI PP. Si quis auctoritate nostri numinis de fundis patrimonialibus steriles sub certi canonis pollicitatione susceperit: firmiter eum volumus possidere. sub eiusdem tamen canonis solutione, quem nostræ maiestatis auctoritas per annos

singulos soluendum esse præscripserit, nullamq; eos descriptionem, siue adiectionem, aut innouationem in posterum sustinere: quoniam nimis absurdum est eos, qui nobis hortantibus fundos inopes atque egenos magno labore impenso aut exhausto patrimonio vix fortè meliorare potuerunt, vtpote deceptos inopinatum onus suscipere, illudq; velut quadam circumuentione deposci, quod si se daturos præscissent, fundos minimè suscipere aut etiam colere paterentur. DAT. XII. KAL. DEC. CP. THEODOSIO A. XVIII. ET ALBINO COSS. A B

De hac lege scripsimus in tit. de col. don. vel rel. 5. Pro, *egenos*, Nouella integra habet, *ieiunos*.

De fundis limitotrophis & terris & paludibus et pascuis limitaneis vel castellorum. Tit. 60.

Fundi limitotrophi dicuntur hoc loco, & l. nulli. 7. de fun. pat. quòd inde milites limitanei alantur. l. 8. eod. tit. l. 1. hoc tit. non quòd ad milites limitaneos pertineant. At fundi limitanei qui dicuntur, ad milites limitaneos pertinent, itemq; paludes & pascua. l. 3. hoc tit. fundi autem castellorum ad milites castellanos pertinent. l. 2. hoc tit. C

Sic Alciatus fundi limitrophi limitanei castellani

I. IMPPP. VALENTIN. VALENS ET GRATIANVS AAA. AD LICINIVM PP. Tiberianus ad possibilitatem singulorũ quorumcunque locorum intuens, statuit certas possessiones, quæ ad limitem frumenta conueherent. quocirca generali lege sancimus Tiberiani dispositionem oportere obseruari, amouẽtes quidquid vel potentia cuiuscunque elicuit, vel furtiua deprecatio: addentesq; nihilominus in futurum nulli licere aduersus vtilem vetustatem & præsentem legem nostram importuna, & respuenda reposcere. DAT. XVIII. KAL. OCT. AQVILEIÆ ARCADIO A. ET BANTONE COSS. D

Confirmat Tiberiani præf. prætorio dispositionem de fundis limitotrophis.

II. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ASCLEPIODOTO PP. ET CONS. ORDINARIO. Quicunque castellorum loca quocunque titulo possident, cedant ac deserant, quia ab his tantùm fas est possideri castellorum territoria, quibus adscripta sunt, & de quibus iudicauit antiquitas. Quòd si vlterius vel priuatæ conditionis quispiam in his locis, vel non castellanus miles fuerit detentator inuentus: capitali sententia cum publicatione bonorum plectetur. DAT. V. NON. MAR. CP. ASCLEPIODOTO ET MARINIANO COSS. E F

Vt soli castellani milites possideant castellis agros deputatos, non priuati, non alij milites.

III. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. NOMO MAGISTRO OFFICIORVM. Agros limitaneos vniuersos cum paludibus omniq; iure, quos ex prisca dispositione limitanei milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio atque arare consueuerant: & si in præsenti coluntur, ab his firmiter ac sine vllo concussionis grauamine detineri: & si ab aliis possidentur, cuiuslibet spatij temporis præscriptione cessante, ab vniuersis detentatoribus vindicatos, G

A dicatos, iisdem militibus sine vllo prorsus (sicut antiquitus statutum est) collationis onere volumus adsignari. In his etiam contra eos, qui præceptionibus nostris obuiam venire tentauerint, proscriptionis pœna valitura. Nam si quis fortè, quod minimè audere debuerat, emptionis titulo memorati iuris possidet prædia: competens ei actio contra venditorem intacta seruabitur. DAT. PRID. ID. SEP. CP. MAXIMO II. ET
B PATERNO COSS.

Pars est Nouellæ Theodosij de ambitu & lucris limitaneis inibi redhibendis, quam habemus integram, sicut & l. 4. §. de offic. mil. iud. & l. curæ. §. de offic. mag. off. Pertinet valde ad hanc partem quod Lampridius scribit Alexandrum agros limitaneos militibus donasse, ita vt eorum essent si heredes eorum militarent, nec vnquam ad priuatos pertinerent: dicentem attentius eos militaturos si etiam sua rura defenderent: addidisse his & animalia & seruos, vt possent colere quod acceperant. Idem enim hac lege cauetur, ne agri illi in priuatorum iura vllo titulo transeant, nec præscriptione vlla temporis eis adquirantur, & vt à limitaneis militibus firmo iure possideantur sine vllo tributi vel collationis onere cum paludibus & omni iure suo, puta pascuis, animalibus,
C seruis, salua scilicet illa conditione, si militarent.

De pascuis publicis vel priuatis. Tit. 61.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD RVFINVM PP. Cùm nulla ratio sit, cur in pascuis saltibus rei priuatæ pensio debeat ampliari: nequaquam pro libidine ordinum augmenta fa-
D cienda sunt. etenim idcirco grauiorem pensionem imponi ab ordinibus accepimus, vt animalia ex rebus priuatis nostris à locorum pastibus arceantur. quod fieri non oportere diuæ memoriæ Iulianus prorogata iussione constituit. Quare excellens auctoritas tua conuentis prouinciarum rectoribus, non eam licitationis necessitatem patiatur inferri, quam repentinam faciunt ciuitates, sed eam manere decernat, quam statuit antiquitas. DAT. VIII. KAL. OCT. LVCERIÆ VALENTINIA-
E NO ET VALENTE AA. COSS.

Sunt saltus pascui quidam rei priuatæ principis, qui certa pensione locantur, ita tamen vt & animalia rei priuatæ in eis ius sit compascere, quæ ne arceantur prætextu grauioris pensionis, constituunt Impp. ne in eis saltibus pensionum vllæ adiectiones admittantur.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. SIMPLICIO COMITI ET MAGISTRO VTRIVSQVE MILITIÆ. Insignis
F auctoritas tua hac conditione à publicis pratis Apamænis animalia militum prohiberi præcipiat, vt vniuersi cognoscant de emolumentis eorum tuiq; officij facultatibus duodecim libras auri fisci commodis exigendas, si quisquam post hac memorata prata mutilare tentauerit: non minore decernenda pœna, si etiam prata priuatorum Antiochenorum fuerint deuastata. ita tamen vt sine læsione prouincialium prouideant curiales, quo pacto animalium militarium pastui consulatur. DAT. V.
G ID. MAR. CP. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO V. C. COSS.

De huius loci restitutione scripsimus satis libro primo Obser. cap. XIX.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. COMITIBVS

TIBVS ET MAGISTRIS MILITVM. Prata prouincialium nostrorum, & præcipuè rei priuatæ nostræ, perniciosum est militum molestia fatigari. Ideoq; lege ad amplissimam præfecturam promulgata censuimus, ne hoc deinceps vsurpetur. super qua re, vniuersos, quorum interest, conuenire tua magnificentia non moretur: neque permittat possessores vel colonos pratorum graui qualibet importunitate vexari. DAT. NON. SEP. HONORIO X. ET THEODOSIO VI. AA. COSS. A B

Ne possessores vel coloni super pratis à militibus vllam molestiam sustineant. qua de re legem se promulgasse scribunt ad amplissimam præfecturam, id est, ad Aurelianum præf. præt. quæ est l. 4. C. Th. de pascuis.

De fundis patrimonialibus & saltuensibus & emphyteuticis & conductoribus eorum. Tit. 62.

Patrimoniales fundi sunt qui ad patrimonium principis pertinent. Alij sunt fundi rei priuatæ, alij diuinæ domus, sicut alius Comes patrimonij, alius Comes rei priuatæ, alius Comes domorum. Res quidem priuata etiam patrimoniũ dicitur l. 3. §. de fun. rei priu. quia vt largitiones aliæ sunt sacræ, aliæ priuatæ, ita patrimonium aliud est priuatum. l. 8. C. Th. de iu. fis. l. vlt. §. de agr. & man. aliud sacrum. l. 1. §. de indict. l. vlt, §. de vect. & com. quod à re priuata separari solet & domibus, vt in edicto 4. & 8. Conditio patrimonialium propria hæc est, vt locentur, non vt in ius priuatum transferantur. l. 10. hoc tit. solent tamen vendi & donari iure priuato principis iussu. l. 39. §. vlt. D. de legat. 1. l. 9. & 10. hoc tit. l. 9. §. de om. agro des. præterquã in tractu Orientis. l. 13. vel in emphyteusim dari, quibus generibus etiam si dentur saluo canone, quodammodo propriam conditionem mutant. Saltuenses sunt pastioni deputata nemora, qui & patrimoniales sunt. l. vlt. hoc tit. Emphyteutici sunt qui emphyteutico iure dantur, qui & patrimoniales sunt l. 12. sicut limitotrophi quoque patrimoniales quidam sunt. l. 8. & 13. qui & hac rubrica ceteris adnecti debuissent. C D

I. IMP. CONSTANTINVS A. CVPITO. Si quis fundos emphyteutici iuris salua lege fisci citra iudicis auctoritatem donauerit, donationes firmæ sint: dummodo suis quibusq; temporibus ea quæ fisco pensitanda sunt, repræsentare cogantur. PP. XVII. KAL. IVL. TREV. CONSTANTINO A. IIII. ET LICINIO III. COSS. E

Fundum patrimonialem siue fiscalem ab emphyteuticario donari posse saluo canone emphyteutico, nec exigi auctoritatem iudicis. Vendi non posse puto sine consensu rationalis. idemq; esse in emphyteuticario priuatorum.

II. IDEM A. AD DRACONTIVM. Patrimonialis fundi pensitationem seu aurariam seu frumentariam intra tempus omissam minorum dominio non nocere præcipimus: nec ad fraudem iuris eorum accedere, si quod solenniter debetur, paulò serius inferatur. ita tamen vt F permanente substantia paruulorum, iudex tutorem vel curatorem, per quem differtur illatio, negligentiæ suæ & deserti officij pœnas exigat, & damna deplorare compellat.

Fundum patrimonialem à possessore, tributis intra tempora non solutis, fisco committi, nisi minor sit xxv. annis. quo casu dominium fundi minori ætatis beneficio conseruatur, & tutor curator've in æstimationem conuenitur. G

III. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD GERMANIANVM COM. S. L. Quicunque possessiones ex emphyteutico iure susceperint, ea ad refundendum vti occasione non possunt, qua asserant

A asserant desertas esse cœpisse,tametsi rescripta per obreptionem meruerint.sed nec auelli eas ab his posse, nec si licitatio, ab alio fuerit promissa: sed eas in perpetuum apud eos qui eas susceperint,& eorum posteritatem remanere, nec si super hoc rescriptum fuerit aduersus eos impetratum. DAT. VIII. KAL. OCT. MED. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

B Vt emphyteuticariis prætextu suprà adiectionis vel rescripti auferri fundus emphytheuticarius patrimonialis non potest:ita nec relinqui ab eis prætextu defectionis & squaloris, vel etiã rescripti. Fundus apud eos & posteritatem eorum perpetuò remanet. Ait, *ad refundendum*, id est, ad reddendum eas possessiones, vt l.item quod.D.de in diem ad.l. generaliter.§. proinde & si pretium. D. de fid.lib.

IIII. IIDEM AA. AD FLORIANVM COM. R. P. Fundi patrimoniales,& qui ex emphyteutico iure ad domum nostram diuersis generibus deuoluti sunt, sic eis qui eos poposcerint, cedunt, vt C commissi metus esse non possit.neque enim magis commodamus nostra,quàm tradimus ea iure dominij.ita tamen vt ea quæ in nostra possessione positi præstiterint,& in posterum soluant. DAT. IDIB. MAR. TREVERIS VALENTINIANO II. ET VALENTE II. AA. COSS.

Vt fundi patrimoniales & emphyteutici iuris ad domum principis deuoluti, fortè ex causa desertionis, vel permutationis colonorum,poscentibus saluo canone addicantur,& ne ob cessationem D canonis committantur.quod pugnare videtur cum l.2.§.nisi hæc accipiatur de canone, illa de tributis.l.1.§.de susceptor.

V. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTINIANVS AAA. AD MODESTVM PP. Si qui à prioribus colonis, vel emphyteuticariis destitutum patrimonialem fundum à peræquatore vel censitore susceperint: perpetuo eundem atque inconcusso iure possi-E deant,nec quisquam secundus petitor accedat. DAT. IIII. NON. NOV. GRATIANO A. IIII. ET MEROBAVDE COSS.

Vt qui à peræquatore vel censitore desertum agrum patrimonialem susceperit, perpetuo cum firmoq; iure possideat, submota competitione omni.

VI. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. NEBRIDIO COM. R.P. Hi quibus patrimoniales possessiones per F Asianam & Ponticam diœcesim vel à nobis,vel à diuis parentibus nostris sacra largitate donatæ sunt,inconcussè possideant,atque ad suos posteros transmittant.quod quidem non solùm in heredibus, sed etiam in contractibus omnis generis volumus custodiri. DAT. IIII. KAL. APR. CP. RICHOMERE ET CLEARCHO COSS.

Vt hi quibus patrimoniales fundi donati sunt per Asianam & Ponticam diœcesim,eos firmo iure possideant,saluo canone scilicet,& in heredem,emptorem,donatariúmve transmittant.Pro, *contractibus*,quidam Cod.habent,*contractatoribus*.
G

VII. IIDEM ET ARCADIVS AAAA. CYNEGIO PP. Quicunque ad emphyteusim fundorum patrimonialium vel reipublicæ iussu nostri numinis venerit:is si redundantia fortunarum idoneus fuerit

rit ad restituenda, quæ desertis fortè possessionibus requirentur, patrimonium suum publicis implicet nexibus. Si verò minor facultatibus probabitur: datis fideiussoribus idoneis ad emphyteusim accedat: scientibus his, quos talium rerum cura sollicitat, in se negligentiæ damna, si huiusmodi cautio defuerit, esse vertenda. DAT. VI. KAL. MAI CP. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS. A

Vt qui fundum patrimonialem vel Reip. accipit in emphyteusim, de damno desertionis caueat pignoribus aut fideiussoribus periculo curialium, vt l. 3. s. de omni agr. des. B

Alciatus legit. Osdroënam. alij aliter. omnino prouincia est Parthis contermina.

VIII. IIDEM AAA. CLEARCHO PP. Omnes fundi patrimoniales per Mesopotamiam & Osroënam prouincias, quos constat diuorum retro principum sanctionibus limiti deputatos, ad ius pristinum sine vllius assertionis reuocentur obstaculo, præbituri omnia quæ antea impendenda necessitatibus limitis præberi consueuerant: ita vt nulli penitus audiantur, qui aut rescripto aut adnotatione dominium, vel emphyteusim, vel conductionem quolibet genere largitatis de nostra liberalitate meruerunt. DAT. PRID. KAL. MAI CP. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS. C

Vt fundi patrimoniales limitotrophi eripiantur iis qui eos dominij vel emphyteuseos vel conductionis iure impetrauerint, & ad ius pristinum reuertantur. De iis loquitur qui sunt per Mesopotamiam & Osrhoënam prouincias, de quibus No. 154. & 157. quæ duæ sunt prouinciæ diœceseos Orientis. l. 13. j. generaliter de diœcesi Orientis. D

VIIII. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVTYCHIANO PP. Vniuersi cognoscant, nihil priuato iure saluo canone fundis emptis cum patrimonialibus esse commune: ita vt ad eos nunquam patrimonialium fundorum peræquator accedat: graui multa feriendo eo, qui statuta nostræ clementiæ ausus fuerit temerare. DAT. PRID. ID. NOV. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS. E

de quibus in l. sequent.

Lex loquitur de emptis non de donatis: vt patrimoniales fundi empti à principe iure priuato, id est, dominij iure in emptorem translati, saluo canone iam patrimoniales non censeantur esse. & vt peræquator fundorum patrimonialium ad eos fundos non accedat.

X. IIDEM AA. EVTYCHIANO PP. Fundos patrimoniales eos duntaxat, qui saluo canone iure priuato nostra liberalitate concessi sunt, cum his patrimonialibus, qui in conditione propria constituti sunt, illustris auctoritas tua iubeat exæquari: ita vt releuato onere quod imminet fatigatis, & translato in eos qui integris viribus florent, adscriptio tributorum æqua lance diuidatur. DAT. IIII. ID. APR. CP. THEODORO COS. F

Lex superior est de fundis patrimonialibus emptis iure priuato. Hæc de donatis iure priuato. Alij dantur in emphyteusim vel locantur. Peræquatore misso fundorum patrimonialium non ij tantùm qui à conductoribus detinentur, qui à dominio principis non recesserunt, sed & ij quorum dominium in alios translatum est ex donationis causa, saluo canone exequationi subiiciuntur. G

XI. IMP.

A XI. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PROBO COMITI S. L. Ius emphyteutici prædij, quod sine obligationis vinculo retentatum est, iudicio nostro immutabile perdurare præcipimus. possessionem autem quæ sine obligatione speciali fuerit vitiosa, vetustate temporis volumus adiuuari. DAT. ID. APR. RAVENNÆ HONORIO VIIII. ET THEODOSIO III. AA. COSS.

retentatum
Separant enim possessores ab [redacted]

B Non rectè dantur fundi patrimoniales in emphyteusim sine pignoribus.l.7.§.sed si qui retentati, id est, diu detenti sint sine pignorum obligatione, non ideo emphyteuticario auferuntur, quinimo vetustas illa vitium corrigit possessionis. malè legebatur, *nolumus.* emendaui ex scriptis & ex Græcis, *volumus.* sed & pleraque alia in superiorum contextu.

XII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. TAVRO PP. Possessores vel emphyteuticarij patrimoniales, qui fundos minimè nunc vsque comparauerunt, eodem largitatis modo nequaquam
C ad eorum comparationem vrgeantur: sed tanquam pretiis depensis sic eis nostri numinis beneficio potiantur, vt quod iuris alter inferẽdo pretium consecutus est, hoc nostra liberalitate prædictus emphyteuticarius habeat. Illud quoque ius, in quibus coluit prædiis, quod aut ex successione, aut ex comparatione priuata, aut nostri numinis liberalitate, aut quocunque modo possedit, sciat illibatum intemeratumque seruari: licentia ei concedenda etiam libertates mancipiis ex fundis patrimonia-
D libus atque emphyteuticariis, cùm fundorum sint domini, præstare. DAT. XIIII. KAL. IVL. ARIOBINDO ET ASPARE COSS.

Possessores separantur ab emphyteuticariis, quoniam possessores domini efficiuntur, emphyteuticarij domini non efficiuntur. l.1.D.si ager vect. id est, emphy.pet.vt dixi in l.9.§. de omni agro def. Habentur tamen pro dominis, & in hac lege simpliciter domini appellantur. ideoq; fundorum seruos manumittere possunt, quod nequeunt facere non domini, veluti conductores.l.2.tit. seq.
E idque iuris ita est siue emerint fundos à principe, siue dono acceperint, siue transmissionis iure aut venditionis à priori possessore factæ eos obtinuerint liberalitate principis, aut quocunque modo. sic dico, quoniam omnes libri veteres habent, *à nostri numinis*, non, *aut nostri numinis*, liberalitatem exercet princeps mutato dominio, successione vel venditione, si non accipiat quod dicitur εἰσδεκτικὸν No. Leonis XIII. quasi datum noui possessoris admittendi & suscipiendi causa: de quo & in l.vlt.§. de iure emphyteu. Quod ait, *Ne ad comparationem vrgeantur*, congruit cum l.pen.§. de exc. mun.

XIII. IIDEM AA. AD FLORENTIVM PP. Nulli iam in
F posterum licere præcipimus patrimoniales, seu limitrophos, vel saltuenses fundos, qui per tractum Orientis positi sunt, ad ius transferre priuatum, siue dempto siue saluo cãnone iuris fundorum immutatio postuletur: legis temeratores quinquaginta librarum auri pœna coërcentes, tam videlicet petitorem, quàm officium, quod petitionem concedit admitti: licet adnotatio nostra, licet diuina pragmatica contra vetitum proferatur. DAT. VI. ID. IVN. THEODOSIO A. XVII.
G ET FESTO COSS.

Ne fundi patrimoniales vel limitotrophi vel saltuenses in diœcesi Orientis in ius priuatum transferantur. legendum, *limitotrophos*, non *limitrophos*. cuius verbi vitium peruenit ad Gallos, qui fundos in limitibus constitutos vocant limitrophos. iidem etiam ignorantia significationis latinæ, adnotatio

notationis & protocolli appellationibus vtuntur perperam. Porrò tractum in hac lege, diœcesim A
interpretatus sum. nam hæc vna est ex Nouellis Theodosij sub tit. de patrimonialibus rei dominicæ & limitotrophis fundis ad Orientem positis.

[redacted]

XIIII. IMP. ANASTASIVS A. MATRONIANO PP. Iubemus omnes qui in quacunque diœcesi, aut quacunque prouincia, vel quolibet saltu, fundos patrimoniales, vel templorum, aut agonothetici, seu releuatorum iugorum, vel cuiuscunque iuris per quadraginta iugiter annos: possessione scilicet non solùm eorum qui nunc detinent, verùm etiam eorum qui antea possederant, computanda: ex quocunque titulo, vel etiam sine titulo hactenus possederunt, vel postea per memoratum quadraginta annorum spatium possederint: nullam penitus super dominio memoratorum omnium fundorum, vel locorum, vel domorum à publico actionem, vel molestiam, aut quamlibet inquietudinem formidare: sed impositum canonem pro qualitate iuris, cuius prædia sunt, vel loca, per singulos annos soluentes, pro certo habeant suum esse, quod possident, vel postea possederint. Ita vt omnibus ad excludendam omnem quolibet modo ex publico mouendam quæstionem nudæ ex quocunque titulo, vel etiam sine titulo, corporalis quadraginta annorum iugis possessionis exceptio possit sufficere. hoc etiam adiiciendo, vt illi quoque qui dempto canone huiusmodi fundos ab initio principali iussione datos sibi fuisse confirmant, si per quadraginta annos adempti canonis beneficium iugiter possederunt: neque canonem, cuius ademptionem quadraginta (sicut dictum est) annorum possessio testatur, possint penitus profligari: eoquòd nostræ pietati placuit, in vtroque casu, id est, tam saluo, quàm dempto canone, possessorum nostrorum iura in eo statu, in quo per quadraginta annos (sicut dictum est) iugiter manserunt, absque nulla innouatione durare. DAT. III. KAL. AVG. CP. OLYBRIO. V. C. COS.

Aduersus fiscum præscriptione XL. annorum defendi possessorem qui fundos patrimoniales vel sacrorum templorum vel agonotheticos, vel qui fundos quasi releuatos, vel qui fundos quasi donatos dempto canone, cum titulo vel sine titulo XL. annis possedit. Coniungenda est cum l. 4. s. de præs. 30. ann. quæ eandem inscriptionem & subscriptionem habet. De hac præscriptione XL. annorum scripsimus satis lib. de temporibus. Ait, *agonothetici*: iuris agonothetici, quos agonotheticos vocat l. pen. j. de diuer. pred. agonophoros l. filia. 1. §. 1. D. de lega. 2. qui deputati erant sumptibus sacrorum certaminum.

De mancipiis & colonis patrimonialium & saltuensium & emphyteuticorum fundorum. Tit. 63.

I. IMP. CONSTANTINVS A. Emphyteuticarios grauant coloni agros præter consuetudinem vsurpantes, quos nullis culturis erudierunt: cùm solemnitas id eos attrectare permittat, quod eorum labore vel oliuetis est obsitum, vel vineis, sed & irriguas fontium aquas vsurpare conantur, quarum fructus solis emphyteuticariis debentur. Ideoque placuit vt deinceps aquarum ius potestasque penes emphyteuticarios permaneat: tantumque ex eis colonis impertiatur, quantum culturis eorum

A rum agrorum sufficere manifestum est, quos ipsi colunt. pro modo autem superfluæ irrigationis, quam vltra culturas suas vsurparint, emphyteuticariis possessoribus pensiones accesionesque præbeant. PP. VII. ID. MAR. CARTHAGINE CONSTANTINO A. V. ET LICINIO CÆS. COSS.

B Coloni non sunt conductores, sed qui adscripti sunt terræ. Hi non aliam terram colere & exercere possunt, quàm eam cuius culturæ seruierunt antequam fundi darentur in emphyteusim. sed neque aquam irriguam vltra modum suæ terræ vsurpare possunt. ceterarum terrarum & aquarum fructus ad emphyteuticarium spectat.

II. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD GERMANIANVM COM. S. L. Libertates, quas mancipiis ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticis, qui fundorum non sunt domini, præstiterint: rationales huius præcepti auctoritate rescindant.
C PP. XIII. KAL. MAI LVPICINO ET IOVIANO COSS.

De hac diximus satis in l. 12. s. tit. prox.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENT. ET THEOD. AAA. POSTVMIANO PP. Cognouimus à nonnullis qui patrimoniales fundos meruerunt, colonos antiquissimos perturbari, atque in eorum
D locum vel seruos proprios, vel alios colonos subrogari. edicti itaque huius auctoritate sancimus eos, qui deinceps aliquid crediderint huiusmodi attentandum, iisdem possessionibus esse priuandos.

Vt qui fundos patrimoniales iure priuato vel emphyteutico susceperunt, eorum dominio excidant si colonos permutauerint.

IIII. IIDEM AAA. ET ARCADIVS A. CYNEGIO PP.
E Super patrimonialium refectione fundorum dudum nostris est legibus constitutum, vt hi qui eos colentes solum eorum verterant, nunc ad alia loca dirigentes, nunc ad militiam conuolantes, ad auitas conditiones & propria iura reuocentur. Ceterùm eos qui castrensibus stipendiis otia quieta meruerunt, veterani constituti, nequaquam placet tela in vsum vomeris & ligonis conuertere.

F Vt coloni patrimoniales qui ad alia loca diligentes sunt (sic legendum) vel qui militiæ nomen dederunt, reuocentur, nisi iam veterani sint.

De fugitiuis colonis patrimonialibus & emphyteuticis & saltuensibus. Tit. 64.

I. IMPPP. GRATIAN. VALENT. ET THEOD. AAA. *.
G P P. Quicunque paruuli ex municipibus, vel colonis patrimonialibus, vel saltuensibus, quorum tamen aui ac patres implicati huiusmodi functionibus fuerint, conniuentia militaris officij ad stipendium castrense, vel officia diuersa transierint: ad munera patriæ, vel ad

ad agrorum cultus conuentis ducibus, tribunis, ac præpositis reuocentur, neque his ſtipendia proſint. A

Debuit hic titulus incipere à l. vlt. tit. præcedentis. Cauetur autem hac lege, vt orti ex curialibus à militia retrahantur in curiam. l. 17. ſ. de decur. Æquè vt orti ex colonis patrimonialibus vel ſaltuenſibus à militia reuocentur ad ſtiuam, neque his ſtipendia proſint. Additur in quibuſdam codic. *data*, quod ex ſubſcriptione eſt. Paruuli dicuntur intra annum x x v. l. 2. ſ. de fun. pat.

B

II. IIDEM AAA. CYNEGIO PP. Quiſquis colonum patrimonialem, aut ſollicitatione ſuſceperit, aut occultatione cælauerit: non ſolùm ipſum reſtituere, ſed etiam libram auri pœnæ nomine inferre cogatur. PP. VIII. KAL. NOV. CP. HONORIO N. P. ET EVODIO COSS.

De eo qui priuatum colonum ſollicitat vt fugiat, vel receptat & celat, dictum eſt l. 11. ſ. de agr. cenſ. Hæc lex eſt de eo qui celat patrimonialem. C

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. AD ANTHEMIVM PP. Cuiuſcunque adnotationis, vel oraculi dudum impetrati, vel poſt eliciendi auctoritate ſubmota: omnes, quos patrimonialium agrorum vinculis fortuna tenet adſcriptos, ſub quibuſlibet gradibus militantes, ad prouinciæ moderatoris iudicium ilico ſub idonea interceſſione mittentur. D

Vt coloni patrimoniales à tribunis vel ducibus ad præſidem prouinciæ trahantur ſub cautione idonea de colonaria conditione iudicium accepturi.

De collatione fundorum patrimonialium & emphyteuticorum. Tit. 65.

E

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD PROCVLVM PROC. AFR. Emphyteuticarij poſſeſſores, qui manſuetudinis noſtræ beneficio ad extraordinaria minimè deuocantur munera, ſicut ceteri prouinciales obſequium ſuum itineribus muniendis impendant. nulla enim ratione debent ab hoc, quod in commune omnibus profuturum eſt, ſeiungi. PP. NON. MAI CARTHAGINI CONSTANTINO A. V. ET LICINIO CÆS. COSS. F

Vt emphyteuticarij fundorum patrimonialium excuſentur ab extraordinariis muneribus, non tamen à munere viarum muniendarum.

II. IDEM A. AD CATVLLINVM PP. AFRICÆ. Patrimoniales fundos extraordinariis oneribus, vel mediæ, aut tertiæ portionis obſequiis fatigari non conuenit: cùm eoſdem & auri ſpeciem, & frumenti plurimum modum conſtet perſoluere: ita vt qui violare G ſtatuta tentauerit, puniatur. PP. VI. KAL. SEPT. CARTHAGINI CONSTANTINO A. V. ET LICINIO COSS.

Vt pat

A Vt patrimoniales fundi excusentur ab extraordinariis muneribus.l.pen.§.de exc.mun. vel à mediæ aut tertiæ portionis obsequiis, id est, ne extraordinariorum onerum mediam aut tertiam pensionem exsoluant.l.4.C.Th. eod.tit. solitam functionem ab eis præstari satis est, puta, aurariam seu frumentariam pensitationem.l.2.§.de fun.pat.l.10.§.de exc. mun.

III. IMP. IVLIANVS A. Omnes qui patrimoniales fundos, siue communiter, siue ex asse retinent, pro his conueniendi sunt ad vniuersorum munerum ad eosdem fundos pertinentium pro rata portione,
B vel insolidum functiones, sicut vnumquenque priuatorum necessitas publicæ pensitationis adstringit. DAT. V. KAL. APR. MAMERTINO ET NEVITTA COSS.

Qua forma possessores fundorum priuatorum, eadem & possessores patrimonialium solemnibus functionibus satisfacere coguntur.

C IIII. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD GERMANVM. Placuit, vt emphyteuticorum fundorum patrimonialiumque possessores, quo voluerint tempore, & quantum habuerint pensionis paratum (dummodo non amplius, quàm in tribus per singulos annos vicibus) officio rationalis adsignent, ac de suscepto ab eodem securitatem eodem die pro more percipiant: modò vt intra Ianuariarum Iduum diem omnis summa ratiociniis publicis inferatur: grauissimæ
D pœnæ subdendo officio, si cuiquam quolibet anni tempore (dummodo nequaquàm numerum trinæ illationis excedat) solutionem facere gestienti negauerit susceptionis officium, vel si moram fecerit in chirographo securitatis edendo. super quo possessores, aut procuratores, vel magistratus, aut quicunque in locis fuerint, qui conficiendorum actorum habeant potestatem, conueniat contestari, vt & de officij insolentia constet, in quod exercenda vindicta est, & his posit es-
E se consultum.

Vt canon patrimonialium & emphyteuticorum fundorum tribus pensionibus soluatur pro soluentis arbitrio: nec enim certa sunt pensionum tempora: ita tamen vt parem rationem collator faciat intra Idus Ianuarias quolibet anno. soluenti apocham dari à susceptoribus siue officiis rationalis, qui si in recipienda oblata pensione moram faciant, id contestari apud acta satis erit. sola enim oblatio liberabit à præstatione canonis.l.1.§. de suscept. quod etiam locum habet in priuatorum emphyteusi. Nec obstat l.2.§.de iure emphy. si rectè intelligatur. oblatio qn liberet. 104

F

V. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MESSALÆ PP. Per omnes prouincias patrimonialium fundorum ab ordinariis iudicibus canon exigatur, & quidquid exactum fuerit, dirigatur. Sciant verò memorati iudices nihil sibi ex priuatæ rei canone, vel ex eo quod ex iisdem titulis contigerit, ad necessitates alias transferendum: nisi maluerit grauissima seueritate eorum licentiam coërceri. DAT. XVI. KAL. IVN. MED. THEODORO COS.
G

De hac lege scripsimus in l. vlt. §.de his quæ ex pub. col. il. sunt non vsur. Pro *contigerit*, malo *exegerint*, vt in d.l.vlt. sup. pag. 115.

De fund

De fundis rei priuatæ & saltibus diuinæ domus. Tit. 66. A

I. IMPP. CONSTANTINVS ET CONSTANS AA. AD HELIODORVM. Vniuersi cognoscant has possessiones, quas de fisco nostro comparauerunt, seu comparant, nullo à nobis iure retrahi: sed propria firmitate possessas etiam ad posteros suos dominij perpetui durabilitate dimitti.

B

Venditio fundorum rei priuatæ à fisco nullo iure reuocari potest. l. 2. §. ne fis. rem quam vend. euin.

II. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD FLORIANVM COM. R. P. Hi quos commoditas priuatæ rei prædiorum ad ea postulanda sollicitat, adeant tuæ dicationis officium, & modum suæ deliberationis indicent per libellos, certumque habeant, quòd vnaquæque villa cum eo onere vel forma, cui nunc habetur obnoxia, ad noui C domini iura migrabit: vt si quid adiecerit sumptus cura vel solertia, si quid mancipiorum vel pecoris adcreuerit, capitationis aut canonis augmenta non patiatur, sed solis dominis heredibusque dominorum sit cessura felicitas. Si quis autem in annis singulis non soluerit debitum: ex re ipsius, quod in reliquis remansisse claruerit, sine aliquibus dependere cogatur induciis. Sanè si quem postea minus idoneum factum esse constabit, nec ita vt expedit, rationem reddere pensionis: res quas ex no- D stris rebus acceperat, ad alium idoneum iure, quo sanximus, transferentur: nec tamen decoctionis cuiuscunque reliquis, qui nouus accedet, onerabitur.

Vt fundi rei priuatæ à Comite rerum priuatarum postulantibus addicantur saluo canone præsenti. meliorationes & augmenta fundorum cedere lucro possessoris, nec eorum ratione canonem fundis semel adscriptum augeri. Non soluto canone fundos fisco non cōmitti, vt & de fundis patrimonialibus constitutum est in l. 4. §. de fun. pat. sed ex aliis rebus possessoris fiscum indemnem E seruari. Quòd si possessor soluendo non sit, tum in alium fundos transferri sub eodem canone sine onere reliquorum.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOSIVS AAA. AD HESPERIVM. Quicunque possessionem rei priuatæ nostræ acceptam suo nomine, vel iure perpetuo, vel titulo conductionis ei crediderit esse tradendam, qui pensare vtilitatem patrimonij nostri soluendo non valeat: is pro eo, quem succedaneum subrogauit, F perpetuæ solutioni statuatur obnoxius.

Si quis fundum rei priuatæ iure perpetuo vel titulo conductionis acceptum alij vendiderit, donauerit vel ablocauerit, qui soluendo canoni par nō sit, pro eo ipse obligatur fisco. Ait, *iure perpetuo*, id est, dominij vel emphyteuseos iure, vt in l. pen. §. de exc. mun.

IIII. IIDEM AAA. AD EVNDEM. Vniuersi fundi templorum ad rationalium rei priuatæ sollicitudinem curamque pertineant, at- G que ab his anniuersariis solutionibus postulatis, peculiari (vt semper fuit) studio defendantur.

Non tantùm fundi rei priuatæ, sed & fundi ἱερατικοὶ siue templorum pertinent ad curam rationalium rei priuatæ.

A V. IIDEM AAA. AD NEPIDIVM. Vſus aquæ, qui fundorum noſtrorum vtilitatibus ſeruiebat, plurimorum dicitur vſurpatione ſublatus: idq́; procuratorum conniuentia vel diſſimulatione perfectum, vt agrorum fertilitas deſtituta nullos fructus cultoribus præſtet. Quia igitur ſatis iniuſtum eſt ſtatum florentis antè patrimonij aridæ ſitis moleſtia fatigari: ad meatus priſtinos vniuerſum aquæ modum, temporis præſcri-
B ptione ſubmota, præcipimus reuocari.

Ne quid vſurpetur ex aqua pertinente ad fundos rei priuatæ, & ne vſurpatorem vlla defendat præſcriptio temporis. qua de re dixi in tit. de aquæductu. S.

VI. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. VINCENTIO PP. GALLIARVM. Eum qui collegio vel curiæ vel burgis, ceteriſq́; corporibus per triginta annos ſine interpellatione ſeruierit: res domini-
C ca vel intentio priuata non inquietabit, ſi colonatus vel inquilinatus quæſtionem mouere tentauerit: ſed in curia, vel in corpore, in quo ſeruierit, remaneat. DAT. III. KAL. IVL. MED. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

Repetitioni colonorum vel inquilinorum obſtat præſcriptio XXX. annorum, vt diximus in l. 22. S. de agr. cenſ. generaliter. ſed Arcadij & Honorij tempore non idem generaliter obtinebat, niſi ſi coloni tanto tempore collegio vel curiæ vel burgis vel aliis corporibus ſeruiiſſent, id eſt, ſi collegiati ciuitatum, curiales, burgarij vel corporati fuiſſent. De burgariis eſt tit. lib. VII. Co. Theod.
D vt qui eos ſolicitauerit vel receptauerit perinde puniatur, atque illi qui veſtibus publicis deputatos. Paulus Diaconus in Valentiniano: *Crebra per limitem habitacula conſtituta, burgos vulgò vocant.* Vegetius IIII. *caſtellum paruum, burgum vocant.* Vocem deducunt quidam à græco πύργος, qua tamen & vrbs quælibet ſignificatur. inde Æſchini νόμιμα πύργινα, leges vrbanæ. Conſtitutio autem hæc pertinet tam ad colonos rei dominicæ, quàm ad colonos priuatorum, & ei eſt omnimodo coniungenda l. vlt. C. Th. de iis qui cond. prop. rel.

VII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENT. AA. AD EVDOXIVM. Nemo dempto canone ad comparationem dominicæ poſ-
E ſeſſionis accedat. Quòd ſi quis in poſterum ad interdictum contractum acceſſerit: eum volumus pretia perdere perpetuò, nec expenſarum vel melioratæ rei fructum exactioni compenſationem opponere, nec temporis ſibimet contra noſtra commoda præſcriptione (excepto vetuſtatis auxilio) blandiri. Palatinum etiam officium, ſi quoquo modo contractus eiuſmodi fuerit celebratus, vel ſi talem petitionem inſtruxerit, quinquaginta pondo auri pœnæ nomine inferre priuato noſtræ manſuetudinis
F ærario: nulla liberalitate noſtræ clementiæ, nulla ſanctione contra tanta rei priuatæ commoda valitura, licet adnotatio, vel diuina pragmatica ſit, quæ contra vetita canonem vendere concedat, vel pœnam Palatino remittat officio.

Vt ei qui emerit fundum rei priuatæ dempto canone, fundus auferatur cum fructibus, neque pretio reddito, neque meliorationum aut ſumptuum habita ratione, neque obſeruata temporis præſcriptione, præterquàm XL. annorum. l. vlt. S. de fun. pat. l. comperit. S. de præſ. 30. an. Pala-
G tinos coërceri ſi his contractibus ſe immiſcuerint. Hi ſunt apparitores Comitis rerum priuatarum. Obſeruandum illud, vetuſtatem in hac lege accipi pro XL. annis. & ita etiam vetuſtatem accipio in l. II. S. de fun. patr.

Res dominica et res priuata idem

De fundis & saltibus rei dominicæ. Tit. 67.

Res dominica & res priuata idem est, vt constat ex l. pen. & vlt. tit. præcedentis. l. 9.§. de iure fis. Huius tit. l. 2. proprietatem vocat & dominium. Debuit igitur superior titulus ita concipi, *De fundis & saltibus rei dominicæ*, vel, *de fundis & saltibus rei priuatæ* : & hic non interponi.

I. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCAD. AAA. AD DREPATIVM. Si quis ouium vel equarum greges in saltus rei tamiacæ alienus immiserit: fisco ilicò vindicentur. Quòd si vænalis procuratorum conniuentia, vt id deinceps tentetur, admiserit: eos grauissimo iubemus supplicio subiacere.

Vt fisco vindicetur grex ouium vel equarum immissus in saltus pascuos rei dominicæ, vtq; procuratores siue Catholici coërceantur, qui immitti permiserint.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONOR. AA. AD PAVLVM COMITEM DOMINICÆ REI. Si qua loca ad sacrum dominium pertinentia cuiuslibet temeritas occupauerit: secundum veteris census fidem in sua iura retrahantur: rescriptis per obreptionem impetratis, & præscriptione longi temporis, & noui census præiudiciis in hac causa submouendis. neque enim aut precatio colorata, aut incubatio diuturna, aut nouella professio proprietatis nostræ priuilegium abolere potuerunt. DAT. V. KAL. APR. CP. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS.

Repetita est in l.vlt.§. ne rei dom. vel templ. Antiquo censui standum censet non nouo, vt l.1. §.de censib. Fauendum sacro dominio non possessioni longi temporis. Vtilitatem fisci spectandam non obreptitia rescripta. Nescio quid mouerit Haloandrum vt hoc loco pro, *dominium*, quod paulò pòst proprietas appellatur, scriberet, *tameium*; & non in d.l.vlt. & in rubrica, *tamiacæ*, pro, *dominicæ*.

De agricolis & mancipiis dominicis vel fiscalibus siue rei priuatæ. Tit. 68.

Vt suprà post tit. de fun. patr. datus est titulus de colonis patrimonialibus: ita nunc post titulum de fundis rei priuatæ, datur titulus de colonis rei priuatæ, qui & dominici dicuntur & fiscales.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD CONST. PP. Nullus omnino originalis colonus rei priuatæ nostræ ad aliquos honores, vel quælibet alia ciuitatis munera deuocetur. non enim ciuitatum ordinibus & ceteris, ex quibus pro multitudine fieri nominationes oportet, per omnia florentibus, ad hæc suprema præsidia iniuriosa nominatione descendendum est.

Ne coloni rei priuatæ ad honores aut munera ciuilia deuocentur. Ad ea vocantur curiales & ceteri, puta, collegiati aut corporati.

II. IDEM A. IANVARIO. Colonos nostros, qui priuati sunt, vel ad ratiocinia gerenda, vel ad colendos agros idonei, retrahi iubemus, ac tantùm colendis nostris rebus addici. Quin etiam in posterum obseruari, ne quis eorum rem priuatam cuiusquam gerendam, aut aliquid administrandum suscipiat.

Ne

A Ne coloni rei priuatæ principis alienam rem priuatam administrent.

III. IDEM A. AD EQVITIVM MAGISTRVM EQVITVM ET PEDITVM. Serui atque coloni, eorum etiam filij, vel nepotes, vel quicunque de fundis ac possessionibus nostris clanculò ad officia conuolauerint diuersa, reddantur, etiam si armatæ habuerint sacramenta militiæ. nos enim etiam eos discingi iubemus ac reddi, qui protectorum
B fuerint nomen adepti.

Vt serui & coloni rei priuatæ à militia qualibet etiam armata ad propriam conditionem cum sua sobole reuocentur. quod & de patrimonialibus suo titulo constitutum est, etiamsi protectores sint, de quibus in tit. de dom. & prot. j.

IIII. IDEM A. AD FLORENTINVM. Ex ingenuo & colonis ancillisq; nostris natos natas've origini, ex qua matres eorum sunt, fa-
C cies deputari.

Natus ex ingenuo & colonis ancillis've rei priuatæ, matris conditionem sequitur. quod & in priuatorum colonis locum obtinet. l. 6. §. de agr. cens.

V. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCAD. AAA. CYNEGIO PP. Dominicos colonos neque ad descriptionem patimur deuocari, neque extraordinarias pati functiones: maximè cum aduersus
D consuetudinem memoratis onera dicantur inferri.

Ne coloni rei priuatæ vllam descriptionem patiantur, & ne ad onera extraordinaria deuocentur. quod & de priuatorum colonis constituitur l. 1. §. de agr. cens. l. 1. §. ne rust. ad vl. obs.

VI. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. VALERIO PP. Quoties alicui colonorum agrum priuati patrimonij nostri placuerit venundari: non vnus tantùm, qui fortè consortibus suis grauis ac mo-
E lestus existat, sed alij quoque duo vel plures ex simili origine ac iure venientes in supradicta emptione socientur.

Si plures sint coloni rei priuatæ eiusdem originis & iuris, id est, consortes, non vni eorum fundus rei priuatæ addicendus est emptionis iure, ne is fortè aliis molestiam exhibeat, sed duobus aut pluribus.

De prædiis tamiacis, & de his qui ex colonis dominicis aliisq́; liberæ conditionis procreantur. *Tit. 69.*

F

I. IMP. ZENO A. CHISEROTI PP. Si liber colonus, vel colona libera tamiaco vel tamiacæ matrimonij iure copuletur: filij vel filiæ ex huiusmodi contubernio procreati vel procreatæ, colonis dominicis adnectentur. Si autem adscriptitius vel seruus alienus colonam vel ancillam dominicam ducat vxorem, vel adscriptitia vel ancilla colono vel ser-
uo nubat dominico, & ex huiusmodi coniunctionibus nati sunt liberi:
G veterum legum ius tenere sancimus.

Ταμεῖον cellarium dicitur in No Martiani de ind. rel. Erant prædia tamiaca & coloni ac serui tamiaci in Cappadociæ prouinciis. No. 20. & 30. & ideo eorum cura pertinebat ad Comitem domorum & præpositum sacri cubiculi, vt dicemus in tit. de præp. sac. cub. & hac ratione domus separ

Alciatus Tamiacos fundos arbitrat[ur] eos, qui dispensatori publico [illegible] bant annuos fructus vectigales, quibus ille postea in domo [illegible] dispensabat alimenta. nam Ταμίας dispensatorem significat, et custodem penus, et plerumq[ue] cellarium quaestoremq[ue]: ταμεῖον, cella ipsa [illegible]

Domus quoniam separetur a re priuata

separatur à re priuata. Quod enim domui deputatur, cellario deputatur vel cubiculo. Res priuata A aliis necessitatibus. l. vlt. §. de priuil. dom. Aug. vel rei pri. Verùm & domus sæpe ad rem priuatam referuntur, iidemq; dicuntur tamiaci & dominici, vt in hac lege, quæ ostendit ex colono libero & tamiaca vel contrà, tamiacum nasci: Ex adscriptitio vel seruo alieno & tamiaca, vel è contrario natum matrem sequi. Nam hoc ius antiquum est. l. 21. §. de agr. cens.

II. IDEM A. SEBASTIANO PP. Meminimus pragmatica sanctione iussisse fundos tamiaci iuris in prouinciis positos, necnon etiam possessiones Gonatici saltus sub certa forma (saluo scilicet canone B & tributariis collationibus) iisdem prædiis impositis, volentibus distrahi, quatenus quidquid ex pretiis memoratorum fundorum possit restitui, publico inferatur. sed licet per eandem sanctionem huiusmodi venditionum contractibus plenissima delata sit cautio: attamen perpetuæ emptionis securitati consulentes, huius etiam perpetuæ constitutionis auctoritate muniri eosdem emptores præcipimus.

Vænierant ex Zenonis pragmatico fundi tamiaci quidam & possessiones Gonatici saltus. (sic C lego, vt Græci, τῦ γοναλικῦ δρυμῶνος, est saltus cuiusdam Dominici proprium nomen) saluo canone & tributis, & emptoribus eo pragmatico securitas dabatur satis, quam quasi ex abundanti hæc constitutio confirmat.

De diuersis prædiis vrbanis et rusticis templorum & ciuitatum & omni reditu ciuili. Tit. 70.

I. IMP. IVLIANVS A. ATTICO. Pro ædibus quas non- D nulli in solo reipublicæ extruxerint, placitam præstare pensionem cogantur.

Solarium

Hactenus dictum est de prædiis patrimonialibus & rei priuatæ & tamiacis. Nunc tractare incipit de prędiis templorum & ciuitatū. Et hac lege in primis constituitur, vt superficiarij qui in solo Reip. ædificauerunt, solarium quotannis Reip. præstent, de quo conuenerit. Solarium appello, vt in l. 2. D. ne quid in lo. pub. l. etiam. D. qui potior. in pig. Iustinus lib. XVIII. *Statuto annuo vectigali pro solo vrbis.*

E

II. IDEM A. SECVNDO PP. Pamphyliæ etiam ciuitates & quæcunque aliæ, quidquid sibi adquirant, id firmiter habeant.

Vt quod adquisierint ciuitates, id sibi firmo iure habeant & possideant.

III. IMPP. ARCADIVS ET HONOR. AA. HAVE VINCENTI K. N. Restaurationi mœnium publicorum tertiam portionem eius canonis, qui ex locis fundis've reipublicæ annua præstatione F confertur, certum est satis posse sufficere. DAT. III. NON. IVL. MED. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Vt tertia pars canonis qui colligitur ex fundis Reip. mœnium instaurationi deputetur. l. 10. §. de oper. pub. l. 18. C. Th. eod. tit.

IIII. IIDEM AA. CÆSARIO PP. Eos qui auctione prima fundorum iuris patrimonialis siue templorum possessores effecti sunt, G vel fuerint, firmum dominium tenere decernimus, ne vlterius vacillet vniuscuiusque possessio, sed teneat quisque ius proprium, quod dato pretio roboratum est, vel fuerit.

A Vt qui patrimonialia vel templorum prædia emerint, ea firmo iure possideant, nec admittatur secunda licitatio. l. 3. §. de fund. pat. Vendi igitur poterant prædia templorum. quod in prædiis templorum Christianorum postea interdixit Leo.

V. IMPP. VALENTIN. ET MARTIANVS AA. PALLADIO PF. P. ORIENTIS. Si qui ex titulo donationis vel ex emptione siue ex alio quolibet titulo possessiones, vel domus, vel ergasteria iuris duntaxat ciuilis, quæ huius iuris esse verè probantur, cuiuslibet ciuitatis B & præcipuè huius æternæ vrbis, cui maiorem debemus fauorem, tam ciuilis (vt dictum est) iuris, quàm etiam agonotheticas possessiones à consulatu Ausonij & Olybrij, dempto ciuili canone, acceperunt: eos impositum eis canonem iuxta fidem publicorum monumentorum ciuitatis, ad quam res pertinuerint, præbere iubemus. Nam si priuati iuris debita non patimur denegari: multomagis præbenda sunt ciuitatibus, quæ iu-C re debentur: cùm sufficiat possessoribus, quòd apud eos dominium in perpetuum ex nostra liberalitate permaneat. Si quæ tamen possessiones iuris ciuilis canonem priuatis largitionibus in præsenti præbent, vel nunquam ademptum, vel postea impositum: ad hanc iussionem non pertinebunt, sed priuato ærario canonem, quem nunc agnoscunt, inferre ex more debebunt: dominio firmiter apud eos successoresq; eorum & detentatores pari modo permanente. DAT. XV. KAL. FEB. CP. D MARTIANO A. I. COS.

Ergasteria, officinas mechanicas, in quibus manu opera fiunt. sic in rub. C. de Monopolijs. l. eos. C. de vsur. l. 1. C. [illegible]

No. est Martiani de prædiis ciuitatum omnium, vt qui possessiones cuiuslibet ciuitatis iuris tantummodo ciuilis, Constantinopoleos verò non tantùm iuris ciuilis, sed & agonotheticas adquisierit dempto canone, ei possessiones quidem non auferantur; licet secus sit in possessionibus rei priuatæ. l. vlt. §. de fund. rei pri. Canon tamen exigatur, qui debetur ciuitatibus vel priuatis largitionibus.

VI. IMP. ZENO A. ELIANO PP. Hac in perpetuum valitura lege E sancimus, Nicensium ciuitati seu habitatoribus eius tam ius exactionis quadringentorum solidorum annui canonis ciuilis reditus ad suam patriam pertinentis ex possessionibus, id est, Calamo & Heliobomo, necnon Emptorio Varateno cum Epotio eorum sub territorio Apamenæ ciuitatis constitutis ex nuper lapsa tertia indictione cum ipsa restitui: quàm si quid, ex quo sanctio Martiani diuæ memoriæ lata est, ad eiusdem ciuitatis præiudicium gestum est, infirmari: & quod ex eadem pro-F uisione ciuitatibus delatum interea qualibet occasione minutum est, ex auctoritate constitutionis nostræ serenitatis hisdem ciuitatibus redhiberi: ita vt nec iudiciaria auctoritas, nec imperiale rescriptum, quacunque videlicet adiectione munitum, sæpe dictæ generalis legis vires possit refringere. quòd si quis aliter fecerit, graui pœna plectetur.

De Nicæa loquitur metropoli Bithyniæ, sub qua fuit Apamæa, & censet reditum ciuilem CCCC. G solidorum pertinentem ad Nicæam ex possessionibus quibusdam in Apamæa constitutis, Nicææ restitui. Ius exactionis, inquit, cum ipsa exactione. Ait præterea, *cum Epotio eorum.* multi codices, *cum Epetitio eorum.* fortè legendum, *cum equitio eorum,* vt No. 30. σὺν αὐταῖς ταῖς τῶν ἵππων ἀγέλαις, vel *Entechio,* vt l. Iulianus. §. vlt. D. de leg. 3. & No. 128. Videtur is reditus Nicææ delatus constitutione Martiani, qua etiam generaliter quidquid delatum fuit aliis ciuitatibus, & postea occasione quadam ablatum vel imminutum, hæc constitutio censet restitui oportere.

De locatione prædiorum ciuilium vel fiscalium siue templorum siue rei priuatæ vel dominicæ. Tit. 71.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. AD FLORVM PP. Diui patris nostri aperta præceptio est, fundos ex re priuata nostra ita tradi perpetuariis, vt periculo collocantium officiorumq; tradantur. neque enim quidquam potest ex deuotionis plenitudine vacillare, si apparitione iudiciaria & fundi idoneis attributi sunt, & sit fiscalis indemnitas idonea fideiussione munita, quorum si alterum, vel vtrumque neglectum est: quę ex hoc titulo pensitatio canonica desiderat, ex officiorum facultatibus seruentur. B

Differentia est inter perpetuarios conductores, de quibus hoc titulo tractatur, & emphyteuticarios. Perpetuarij non sunt domini & mancipia manumittere non possunt, iuris tamen sui ab alienationem habent. Emphyteuticarij sunt domini & manumittere possunt, vt diximus l. 2. §. de fun. pat. & ideo perpetuarium ius ab emphyteuticario rectè distinguitur hoc modo in l. 2. §. de off. Com. rer. pri. perpetuarij vel emphyteuticarij, vt emendatiores Codices habent. vulgò enim malè, *hoc est emphyteuticarij*, sicut & vulgò peruersè ad eam appositus est tit. de offic. Comitis sacri palatij, cùm nullus vnquam fuerit Comes talis. Sic verò & No. Valent. de præf. 30. an. ius perpetuum separatur à iure emphyteuticario. Conductio igitur alia est perpetua, alia temporalis. l. 10. §. de locat. sicut & emphyteusis. Dominij ius est perpetuum. Constituitur autem hac lege, vt fundi rei priuatæ periculo palatinorum perpetuariis conductoribus addicantur dato fideiussore. Excepti erant Comites consistoriani. l. 1. C. Th. qui cond. rei pri. In fine pro, *seruentur*, lege, *eruentur*, vt l. 1. ꝟ de grege dom. pro *seruandas*, *eruendas*. sic l. 1. D. de questio. Vet. multi habebant, *seruandis*. Marcellinus lib. XIIII. *Seruandi stimulos admouente regina*. lego, *Eruendi*. C D

II. IIDEM AAA. NIBRIO. Fundi reipublicæ ab his, qui nec titulo conductionis eos detinent, quiq; meliores cultu patrocinante reddiderunt, ne nostrarum quidem sanctionum (si fortè quispiam per subreptionem meruerit) nutibus auferantur: iuxta legem veterem semel tantùm licentia faciendæ adiectionis indulta. E

Legendum affirmatè, *Fundi Reip. ab iis qui titulo conductionis eos detinent*. & ita Græci, οἱ πολιτικοὶ ἀγροὶ ἐὰν μισθωθῶσιν τινὶ ἐπιμελῶς φροντίζοντι οὐκ ἀποσπῶνται ἀπ' αὐτοῦ. Conductione perpetua semel perfecta supra adiicere non licere. sic l. vlt. §. de om. agro. des. l. 3. §. de fun. pat. l. 4. tit. præced. l. 1. §. de pas. pub.

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. ADRIANO PP. Loca omnia fundi've reipublicæ, propositis prius licenter edictis, dehinc vbi in eum canonis modum contendentium augmenta subcreuerint, vt extendi vltra, aut superari alterius oblatione non possint: perpetuariis conductoribus locentur. F

Vt ei Reip. fundi addicantur perpetuæ conductionis iure qui superior in licitatione extiterit. Exigitur & proscriptum, vt in l. 6. §. de fide & iu. has. fis.

IIII. IIDEM AA. MINERVIO COMITI R. P. Congruit æquitati, vt veteres possessores fundorum publicorum nouis conductoribus præferantur, si facta per alios augmenta suscipiant. G

Puto legem accipiendam de conductione temporali, vt veteres conductores nouis præferantur

A tur contra l. ne cui. §.de loca. ſi quantum adiiciunt noui, tantundem offerant ipſi. Conductioni temporali ſuprà adiicere licere. l. ſeq. Huic videtur eſſe coniungenda l.2. §.de off. Com. rer. priuat.

V. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. VOLVSIANO PP. Prædia domus noſtræ ſi ſemel iure perpetuo, vel noſtra præceptione, vel auctoritate illuſtris viri Comitis ærarij priuati, apud aliquem fuerint, vel iam dudum ſint collocata: ad alium transferri perpe-
B tuarium non oportet. apertè enim definimus hoc edicto, vt à perpetuario nunquam poſſeſſio transferatur, etiam ſi alteri eam imperator vel exoratus vel ſponte donauerit, ſiue adnotatione, ſiue pragmatica. Cui ſi fortè contra perpetuarium vir illuſtris Comes priuatarum, dum allegabitur, adquieſcet: & de proprio ipſe centum libras auri, & alias centum fiſci viribus Palatinum inferre cogetur officium. nec tamen poſt allegationem habebit huiuſmodi iuſſio firmitatem, ſed nec locabitur alteri, li-
C cet ingenti ſuperari videatur augmento poſſeſſio. Iure igitur perpetuo publici contractus firmitate perpetuarius ſecurus ſit: & intelligat neque à ſe, neque à poſteris ſuis, vel his, ad quos ea res vel ſucceſſione, vel donatione, ſiue venditione, vel quolibet alio titulo peruenit, ſiue aliquando peruenerit, eſſe retrahendam. Sanè quia non ex omni parte excludenda eſt largitas principalis: rem diuinæ domus ſuæ imperator (ſi velit) donabit ei, qui eam poſſidet iure perpetuo: ſiue ipſe iam meruerit, ſiue cuiuſli-
D bet tituli iure ſucceſſerit. videtur enim ſuam concedere penſionem, non alteri nocere liberalitas, quæ poſſidentem iure perpetuo dominum vult vocari. Sanè ſi quis non perpetuo iure, ſed ad tempus locatam ab illuſtri viro Comite rerum priuatarum poſſeſſionem videtur adeptus: non erit obſtaculo principali largitati, ſi voluerit in alterum donationem tranſferre, quod ad definitum tempus alter fortè conduxit. Si verò pro tali
E prædio ab altero conductore offeratur augmentum: ſit in arbitrio conductoris prioris, cui res ad tempus locata eſt: vt ſi ipſe quod alter adiecit, obtulerit, maneat penes eum temporalis illa conductio. Si verò idem hanc ipſam rem aliquando meruerit iure perpetuo poſſidere: habebit & ipſe ſuperius expreſſam perpetuam firmitatem.

Aut conductio prædiorum rei priuatæ perpetua eſt, aut temporalis. Perpetua prætextu adiectionis ab altero vel donationis alteri factæ in alterum transferri non poteſt, etiam ſi hac de re reſcri-
F ptum allegatum & approbatum ſit apud acta Comitis priuatarum. Donari tamen à principe ea prædia poſſunt ipſi conductori perpetuario. qua donatione remitti videtur merces locationis. Temporalis in alium transferri poteſt vel donatione principis vel adiectione ab alio facta, quam nolit prior conductor ſuſcipere. l.prox. §. Pro, *collata*, ex vet. emendaui, *collocata*, vt l. 1. §. hoc tit. l. 4. §. de vect. & com. l. quod autem. D. de in diem ad. Collocare eſt addicere. Sic l. quæſitum. D. de ſponſ. *collatæ*, pro, *collocatæ*. Collocare

G *De conductoribus & procuratoribus ſiue actoribus prædiorum fiſcalium & domus Auguſtæ.*

Tit. 72.

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENT. AA. BASSO PP.

Conduct

Conductores homines've auguſtiſſimæ domus noſtræ, quoties de cauſa A ad domum regiam pertinente aliquid quæſtionis emerſerit: non aliter quàm ex legum ordine, quibus ſimiliter omne hominum genus tenetur, vel excipiant, vel inferant actiones. nec aliorum litigatorum negotio intercedant, nec ſententiam iudicantium, aut illicito patrocinij ſui fomite iura conturbent, nulli've executionis ſuæ turbulentum miniſterium audeant commodare: non priuatis ſe negotiis, non publicis miſceant: B nec quieſcentem domum delatio vlla ſollicitet, ne eos inconſultæ pertinaciæ ſerò pœniteat. grauior enim pœna conſtituenda eſt in hos, qui noſtris iuris ſunt, & noſtra debent cuſtodire mandata. DAT. PRID. NON. MAR. RAV. THEODOSIO XII. ET VALENT. II. AA. COSS.

homines. i. procuratores

Nihil quidem hac lege de conductoribus vel hominibus prædiorum fiſcaliũ, ſed rubrica indicat quæ dicuntur de conductoribus & hominibus domus Auguſtæ, eſſe trahenda ad homines præ- C diorum fiſcalium, & vltima ſententia legis, quæ non eſt ex titulo, de conductoribus & hominibus domus Auguſtæ, ſed ex tit. de actoribus & procurat. & conduct. rei priuatæ in Cod. Theod. & ita etiam tit. præced. rubrica indicat conſtituta in eo de conductoribus fundorum rei priuatæ vel ciuitatum, trahenda eſſe ad fundos ſacri patrimonij vel templorum. Eadem eſt conditio tit. 74. l. Id autem hac lege cauetur, vt conductores vel homines, id eſt, procuratores vel actores prædiorum fiſcalium & domus Auguſtæ in exercendis litibus communi, non proprio quodam iure vtantur, & ne alienarum litium procurationem vel patrocinium vel executionem ſuſcipiant, ne alienorum negotiorum, & ne quenquam deferant. alioquin grauius eos coërceri quàm ceteros, qui mandatis principum non obtemperant. D

Quibus ad conductionem prædiorum fiſcalium accedere non licet. Tit. 73.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. NESTORIO COM. R. P. Nullus Palatinorum, qui in officio rei noſtræ priuatæ militat, conductoris nomine vel per ſe vel per quamlibet perſonam poſſeſſionum huiuſmodi conducendarum habeat facultatem: cùm neque mi- E liti, neque curiali hoc faciendum permittimus. DAT. VI. KAL. AVG. VINCENTIO ET FRAVITTA COSS.

Ne poſſeſſiones rei priuatæ locentur palatinis, id eſt, apparitoribus Comitis priuatarum, ne militibus, ne curialibus. Quod & de rebus priuatorum cautum eſt, ne curialibus vel militibus, non quod ſciam, ne palatinis. Emptio etiam rerum priuatarum palatinis interdicta eſt. l. vlt. ś. de reſc. vend. quæ ad eundem Neſtorium ſcripta eſt. F

De collatione fundorum fiſcalium vel rei priuatæ vel dominicæ vel ciuitatum vel templorum. Tit. 74.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. FIRMINO COMITI S. L. Ordinariorum iudicum officiis, necnon ipſis rectoribus prouinciarum actores ſiue conductores dominicos conueniendi licentiam damus: ita tamen vt rationalibus priuatæ rei ad exigenda fiſcalia debita immineant. G

Vt actores (ſic legendum, non auctores, Græci vertunt διοικητὰς) & conductores dominici ſint ſub iuriſdictione præſidum, & quod ad fiſcalia debita ſiue collationem attinet, ſub iuriſdictione procuratorum Cæſaris. quod valde pertinet ad tit. vbi cau. fiſ. ś.

A II. IIDEM AA. MESSALÆ PP. Palatinos qui à viro illustri Comite rerum priuatarum cum publicis literis destinantur ad commonitionem iudicis, quò facilius ex prædiis rei nostræ conferantur debitæ pensiones: cum summa degere præcipimus disciplina. de quorum nominibus, si temere versati fuerint, ad sublimitatem tuam referri per ordinarios iudices oportebit, vt in eos seuerissimè vindicetur.

B Plerumque Comes rerum priuatarum mittit in prouinciam palatinos vt moneant præsidem de collationibus. l. 2. & 3. §. de can. larg. tit. Lex præcipit vt in ea se modestè & temperanter gerant.

III. IIDEM AA. ET THEOD. A. PETRONIO PP. Omnia prædia tam ea quæ in re priuata olim tenentur, quàm illa quæ ex proscriptorum bonis ad fiscum sunt deuoluta, eatenus ab huiusmodi priuilegiis & excusationibus submoueantur, vt omnes species annonarias, C cursitationes etiam debitas, atque integram opinionem sciant esse soluendam.

Vt prædia rei priuatæ, è quibus sunt etiam confiscatorum bona, vt quodam loco ostendimus suprà libro decimo, non excusentur à præstatione annonarum & opinionis, id est, census, & à cursu debito, transuectionum scilicet, de quo l. 2. tit. seq.

opinio cursitationes

De priuilegiis domus Augustæ vel rei priuatæ, & quarum collationum excusationem habent.

D *Tit. 75.*

I. IMP. CONSTANTIVS A. AD ITALICVM. Priuatas possessiones nostras ab vniuersis muneribus sordidis placet immunes esse, neque earum conductores, neque colonos ad extraordinaria munera vel superindictiones aliquas conueniri. DAT. VIII. KAL. FEB. BONONIÆ PLACIDO ET ROMVLO COSS.

E L. vlt. tit. præced. docet possessiones rei priuatæ non excusari ab ordinariis muneribus. Hæc excusari ab extraordinariis, à sordidis, à superindictitiis. l. pen. §. de agr. & manc. idemq; de patrimonialibus traditum est suprà.

II. IMPPP. VALENTIN. VALENS ET GRATIANVS AAA. AD CLAVDIVM. Rem priuatam nostram leuandorum prouincialium causa canonicas necessitates ea conditione, qua cunctos volumus F sustinere. sed excessit occasio iussionem: quandoquidem non locis solitis frumenta, quæ sunt ex diuersis saltibus conuehenda, trahantur: sed eò vsque portentur, quò graue atque damnosum est prouehere. Proinde spectabilis synceritas tua remanentes in iisdem locis implere faciat proprias functiones, quibus antea frumenta præbebat.

Vt sicut ceteri prouinciales, ita res priuata onus transuectionis sustineat pro locis & proximitate possessionum, vt l. 5. §. de an. & trib. Ait, *Remanentes.* vet. lib. habent, *Remeantem.* affirmo legen- G dum, *rem eandem,* hoc est, rem priuatam. Pro, *spectabilis,* vet. alij habent, *spectata,* alij, *re explorata.*

III. IMPP. ARCAD. ET HONOR. AA. *. Pro tyronibus in corporibus postulatis pretia conferri ex fundis perpetuariis nostræ rei priuatæ præcipimus.

Vt poſſeſſiones rei priuatæ vel conductores earum perpetuarij, taxationem tyronum præſtent, de quo onere dicemus in l.4. ſ.de dignit. non corpora ipſa. A

IIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ASCLEPIODOTO PP. Abſit vt nos inſtructiones viæ publicæ, & pontium, ſtratarumq; opera titulis magnorum principum dedicata inter ſordida munera numeremus. Igitur ad inſtructiones reparationeſq; itinerum pontiumq; nullum genus hominum, nulliuſq; dignitatis ac venerationis meritis ceſſare oportet. domos etiam diuinas tam laudabili titulo libenter adſcribimus. DAT. XV. KAL. MAR. CP. ASCLEPIODOTO ET MARINIANO COSS. B

Vt poſſeſſiones diuinæ domus viæ inſtruendæ vel ſternendæ vel pontium reſtituendorum immunitatem non habeant. idemq; de eccleſiaſticis prædiis conſtitutum eſt No. 131. l. 7. ſ. de ſacr. eccl. & vt hæc onera ſordida non cenſeantur, quæ aliquando tamen ſordidis adnumerata ſunt. l.17. C. Th. de ext. mun. Stratam dicit quod Galli, *paué*. Cœpit poſtea quælibet via ſtrata dici, vt 58. βασιλικῶ. tit.3. τῶν ὀκτὼ ποδῶν στράτα συνίσαι. & tit.5. τῇ στράτᾳ χρησάμενος. & tit.7. κατὰ μῆκος τῆς στράτας. Domum diuinam dicit pro domo Auguſta, vt l. pen. ſ. de exact. trib. l.12. D. ad s. c. Turpil. C

V. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. FLAVIANO PP. Excepto patrimonio pietatis noſtræ, cuius quidem reditus neceſſitatibus publicis frequentiſſimè deputamus, vniuerſos poſſeſſores functiones in ſuperindictitiis titulis abſque vllius beneficij exceptione agnoſcere oportere cenſemus. DAT. III. KAL. MAI RAVEN. BASSO ET ANTIOCHO COSS. D

Idem hac lege cauetur de ſuperindictitiis oneribus, quod l.1.

De grege dominico. *Tit. 76.*

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. CÆSARIO PP. Propoſitis edictis ſublimis magnificentiæ tuæ minimi maximiq; moneantur, vt ſciant ſingulas libras auri ex propriis facultatibus eruendas pro ſingulis equis vel equabus, ſiue Hermogenianis, ſiue Palmatiis, niſi ſponte eos obtulerint. in his verò quos ex aliis gregibus occupatos eſſe conſtiterit, ſex auri vncias fiſci viribus inferendas. DAT. PRID. KAL. DEC. CP. OLYBRIO ET PROBINO COSS. E

Multatur libra auri qui equum ex grege dominico occupauerit nec vltrò reddiderit, ſemilibra qui ex alio grege. Hermogenianos & palmatos dicit vt l.1. C. Th. de equis cur. ab agitatoribus, vt ex Græco interprete Alciatus tradit. an palmati quòd ſint triumphantium & victorum ſicut tunicæ palmatæ: Hermogeni quaſi Mercurio geniti? F

De palatiis & domibus dominicis. *Tit. 77.*

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. IOANNI COMITI RERVM PRIVATARVM. Conſecratas nobis ædes, id eſt, inclyta palatia, ab omni priuatorum vſu & communi habitatione excipimus. G

Ne palatia priuatorum vſibus deſeruiant. l. quicumque. ſ. de oper. pub.

De

De cupreßis ex luco Daphnenſi vel Perſeis per Aegyptum non excidendis vel vendendis. Tit. 78.

I. IMPP. ARCAD. ET HONOR. AA. SILVANO COMITI RERVM PRIVATARVM. Si quis Daphnenſis luci in Syria, vel Perſei in Ægypto arborem comparauerit: quinque libris auri nouerit ſe eſſe B multandum: non minore diſpendio & illo feriendo, qui vendere arbores auſus fuerit, quas non licet emptoribus comparare.

Daphne ſuburbanus eſt lucus Antiochiæ cupreſſis obſitus, quem deſcribit Sozomenus lib. v. cap. xix. Stephanus, *δάφνη προάστιον ἐπισημότατον τῆς ἐν Ἀντιοχείας μητροπόλεως*. Ex eo cupreſſum & per Ægyptum Perſeam arborem vendi & emi vetat, & emptorem venditoremq; eadem pœna multat. Nam ſi emptor rem iniquam facit, probabile etiam eſt venditorem rem iniquam facere. l. 10. ff. de cur. pub. quod tamen non eſt perpetuum.

C II. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. *. PP. Omnes iudices cuiuſcunque dignitatis, ſciant poſthac abſque permiſſu magnitudinis tuæ arborem ex Daphnenſi luco Antiochenæ ciuitatis præcidendi, vel quolibet modo lapſas transferendi licentiam ſibimet denegandam. ſed nec alytarcha vnam cupreſſum aliis plantatis excidere ſibi licere contendat. ac ne ſolatio antiquitus ei conceſſo priuari per omnia videatur: pro eo, quòd ei cupreſſum excidere denegatur, vnam libram auri eum de priuatis noſtris largitionibus excipere decernimus: quinque li- G brarum auri condemnatione huius legis temeratore plectendo.

Nouellam hanc Conſtitutionem Græci vocant ad l. 2. ff. de nox. act. de cuius reſtitutione ſcripſimus 2. Obſer. cap. xiii. cùm perperam antea legeretur, *à luco vel à littore*, pro, *alytarcha*, quam Græci confirmant, qui ſic vertunt, *ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἀλυτάρχης τοῦτο ποιεῖν δύναται*.

Explicit liber vndecimus.

IAC. CVIACII I. C. AD LIB. XII. CODICIS DN. IVSTINIANI COMMENTARII.

De dignitatibus. Tit. I.

A

I. IMP. ALEXANDER A. SEVERINÆ. Si (vt proponitis) & auum consularem, & patrem prætorium virum habuistis, & non priuatæ conditionis hominibus, sed clarissimis nupsistis: claritatem generis retinetis. SINE DIE ET COSS.

Consules, prætores, consulares item & prætorij clarissimi sunt. Sed & eorum filiæ clarissimæ sunt, quamdiu plebeij nuptiis coniunctæ non sunt. quod & generaliter de senatorum filiabus ad eundem modum traditur in l. fœminæ. D. de senat. Clarissimam igitur dignitatem quam dedere parentes plebeij mariti auferunt. Accursius malè colligit ex l. vlt. §. vbi senat. vel clar. consules esse illustres. Colligeret rectiùs esse supra illustres. Plus enim in ea tribuitur consularibus honorariis, quàm illustribus. quamobrem & qui re ipsa consulatum gesserunt, præfectoriis & ceteris qui illustrem administrationem gesserunt, & sic denique consules illustribus in administratione constitutis anteponendi esse videntur. Esse quosdam supra illustres ostendit §. in summa. Instit. de iniuriis. l. eos. §. super. §. de vsur. l. si quando. C. de app. & quod ad l. vlt. D. de senat. Græci adnotant his verbis: ἰλλουστρίους τινὲς λέγουσι τοὺς πρωτοσπαθαρίους καὶ τοὺς ὑπερβεβηκότας αὐτούς. & alio loco, ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ οἱ ἐπάνω τούτου. & in græca l. 14. §. de testib. καὶ τῶν ἰλλουστρίων καὶ τῶν ὑπερβεβηκότων αὐτούς. Hi sunt patritij & consules & consulares. Et in senatu quidem præf. vrbi vir illustris considet supra omnes. l. 3. C. de off. præf. vr. primusq; sententiam dicit Cassiodoro auctore. Eum sequuntur patritij, consules, consulares, præf. prætorio, magistri militum, & ceteri viri illustres. & hoc ordine his solis ius est sententiæ dicendæ in senatu, vt constat ex No. LXII. à Iuliano in Latinum conuersa sermonem, ex qua perspicuum est, Tribonianum ad finem tituli De senatoribus, hæc verba de suo adscripsisse: *Senatores accipiendum est eos qui à patritiis & consulibus vsque ad omnes illustres viros descendunt, quia & in senatu sententiam dicere possunt.* quod & multis aliis locis fecit, falsò Iurisconsultorum veterum nomine superscripto, vt in l. 1. §. vlt. de inter. in iu. fac. l. 2. §. pen. de iudic. l. cùm de indebito. de probat. l. vxores. de diuor. l. si patronus. §. vlt. de donat. l. si cùm dotem. §. si maritus, & seq. sol. mat. l. si pluribus. de leg. 1. Ergo secundum eam Iustiniani siue Triboniani definitionem, omnes illustres & quidam etiam qui supra illustres censentur, senatores sunt. Sic in l. 3. §. vlt. ꝟ. de silent. l. 2. §. de tut. illust. *illustres senatores*, & in l. pen. ꝟ. hoc tit. *qui illustres*, in græca conuersione συγκλητικοὶ vocantur. Non omnes tamen senatores illustres sunt. Alij sunt clarissimi, alij spectabiles, alij illustres. Quartus senatorum gradus non est. Nam & qui consident supra illustres, aliquam ex his tribus appellationem habent, vel illustrissimi dicuntur. Spectabilem dignitatem mediam Iustinianus vocat in Nouel. 7. Non sunt igitur nisi tria dignitatum genera, inter senatores scilicet. nam extra senatum sunt aliæ complures, veluti equestris, perfectissima, egregia, de quibus suis titulis tractabitur.

B C D

E

II. IMP. CONSTANTINVS *. Neque famosis & notatis, & quos scelus vitæ aut turpitudo inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, dignitatis portæ patebunt.

Ait, Neque famosis.] Hi sunt quibus lex infamiam irrogauit. Et notatis.] Hi non sunt ipso iure infames, hæret tamen in eis macula quædam, vt qui iudicio publico rei in vinculis sunt, vel

qui

A qui ob testimonium dicendum vel non dicendum pecuniam accepisse conuicti nec damnati sunt, vel qui inter requirendos adnotati sunt. Sic nota ab infamia distinguitur in l. 3. §. lege. D. de testib. Vet. libri habent, *adnotatis*. quod idem est. Cicero III. Off. *Eosq́ à Censoribus omnibus ignominiis adnotatos.* sic vet. libri. Et quos scelus.] Græci lib. VI. *βασιλικῶν* hanc addidere interpretationem: Οἷον ἔμποροι ἢ χαράκτ) ἢ τελῶναι καὶ οἱ ταξεῶται. οὗτοι πάντες κἂν ἰδικῶς φιλοτιμηθῶσιν αὐτοῖς ἀξιώματα, οὐκ ἀπολαύουσι τῆς ἐκ τούτων τιμῆς ἀλλ' ἐκπίπτουσιν αὐτῆς ὡσαύτως καὶ οἱ αἰσχροί. quod sumpsere ex l. 6. ȷ̈. hoc tit. Dignitatis portæ patebunt.] senatus portæ. quoniam totus hic titulus est de senatoribus. In l. 1. D. ad leg. Iul. de vi pri. *Omni*, inquit, *honore quasi infamis carebit*. de qua scripsimus Obs. 1. c. 38. Falsò adiicit Acc. eos non posse Romæ agere vel in comitatu principis. quod de relegatis tantùm est proditum, & de militibus ignominia missis, non de aliis infamibus. alioquin non pos-
B sent Romæ apud prætorem pro se postulare. quod est falsum. & vel tutelæ Romæ damnatus solum vertere cogeretur statim.

III. IDEM A. AD NVMPHIDIVM. Maior dignitas nulli debet circa prioris dignitatis seu militiæ priuilegia præiudicium facere.

Si fortè silentiarius, vel proximus sacrorum scriniorum, vel tribunus notarius inter senatores allectus sit, non ideo minus retinet priuilegia quæ silentiariis & proximis sacrorum scriniorum & notariis Constitutionibus concessa sunt. l. eos. s̄. de exc. mun. l. 3. ȷ̈. de silent. l. 1. ȷ̈. de primic.
C & not.

IIII. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. PHILIPPO. Senatorum substantias, quas in diuersis locis & prouinciis possident, & homines eorum, tam à temonariis oneribus conferendis, quàm à ceteris præstationibus, quas iudices describunt; nec non etiam ab omnibus sordidis extraordinariisq́; & vilioribus muneribus liberos esse præcipimus, nullaq́; sorte constringi functionis indignæ.

D

Homines eorum.] procuratores prædiorum, actores, clientes, coloni, qui alibi pertinentes, & οἱ προσήκοντες ἢ διαφέροντες. inde hominium in Historia Helmodij, Galli *Homage*, Temonariis.] Exigebant temonarij aurum tyronicum, tyrones, equos. Impp. Valentinianus & Valens in l. 7. C. Th. de tyron. *Si aurum*, inquiunt, *fuerit pro tyronibus inferendum, vnumquemque pro modo capitationis suæ debitum redhibere oportet. & ne aliquod dubium relinquatur, solidorum numerum qui te..monario inferendus est, designamus.* Synesius in epistolis, ταῖς ἀπαιτήσεσιν ἔταξε τοῦ στρατιωτικοῦ χρυσίου τοῦ καλουμένου τυρωνικοῦ, id est, temonarium fecit vel capitularium. Capitularios Symmachi II. Epist. legimus taxationem tyronis postulasse, & capitulariam & temonariam functionem eandem esse in l. 14. C. Th. de extr. mun. Consequens est igitur temonarios exactores esse auri tyronici. Protostasiæ siue pro-
E totypiæ onere eos fungi indicat l. 2. C. Th. de desert. *Si temonarius*, inquit, *prodiderit desertorem, protostasiæ onere biennio releuetur.* quod munus etiam ad tyronum præbitionem pertinuisse indicat d. l. 7. *Tyronum*, inquit, *præbitio in patrimoniorum viribus potius, quàm in personarum muneribus conlocetur, vt protostasiæ munus quod prouinciarum interna depascitur*, &c. Rectè autem ait, tyronum præbitionem esse patrimoniale munus. Vegetius lib. 1. *Possessionibus indicti tyrones.* sic legendum. Tyronum vel equorum productio personale munus est. l. vlt. D. de mun. & hon. id est, τὸ δασῶσαι, vel seruare producendos. Hoc igitur loco, *à temonariis oneribus conferendis*, id est, à præstatione tyronum, equorum, auri tyronici. Quas iudices describunt.] l. prox. & l. quoniam. l. præcipimus. ȷ̈. Sordidis.] veluti calcis coquendæ.

F V. IIDEM AA. AD CLEARCHVM. Nemo præfectus vrbi citra præceptionem vel scientiam nostram vlli muneri subiuget senatorem, nemo curiam nostram immani pulset iniuria. si quid enim senatoria præditis dignitate fuerit fortè mandandum: nostro id iudicio reseruandum est. Sit namque dignitas, quæ nobis iubentibus sustinetur.

Hæc superiori hanc adiicit exceptionem, Nisi ex auctoritate principis senatores præstationibus à iudicibus descriptis alligentur. Si namque.] Vet. *Sit namque dignitas, si nobis iubentibus sustinetur.*
G Munus quod sustinet senator iussu principis honor est potius quàm onus.

VI. IIDEM AA. ORPHITO. Ne quis ex vltimis negotiatoribus, vel monetariis, abiectisq́; officiis, vel deformibus ministeriis statio-

 nariis,

nariis, omniq; officiorum fece, diuersisq; pastis turpibus lucris aliqua frui A dignitate pertentet. sed & si quis meruerit, repellatur: repulsos autem etiam propriis reddi consortiis oportebit.

Stationarij. v. obs. 2. 43.

Ad senatoriam dignitatem non admitti humiles negotiatores, monetarios, viles sellularios, stationarios, cohortales. Monetariis.] Lege quæ ad l. 1. s. de murileg. Deformibus.] Quidam Cod. *deformis ministeriis stationariis.* Vtrùm verò ij sunt qui apothecarij dicuntur in l. si cohortalis. j. de cohort. vt Obs. 2. diximus? An, vt Græci interpretantur cùm hoc loco, tum in l. 5. de vect. B & com. τελῶναι, id est, publicani publicanorum've familia? An apparitores dispositi per vrbem, vel per prouincias certis locis, vt magistratibus denuntient quæ geruntur, vt l. 1. D. de off. præt. vr. l. si quis in hoc. C. Th. de epis. & cl. l. 1. C. Th. de cur. pub. & aliis plerisque? quod videtur verius, quoniam subiicit, *Omniq; officiorum fece, diuersisq; pastis turpibus lucris.* quod idem potest ac si diceret, & ex reliqua officialium colluuie, qui de variis turpibus lucris vixerunt.

VII. IIDEM AA. AD SENATVM. Quoniam diuersi iudices nonnulla opera in quibusdam existimant vrbibus extruenda: ad huiusmodi necessitatem senatorum substantia non deuocetur. DAT. V. C NON. MAI TAVRO ET FLORENTIO COSS.

Idem demonstratum l. 4. senatores descriptionibus iudicum non adstringi.

VIII. IMP. IVLIANVS A. SALLVSTIO PP. Ius senatorum & auctoritatem eius ordinis, in quo nos quoque ipsos numeramus, necesse est ab omni iniuria defendere. DAT. NON. FEB. CP. MAMERTINO ET NEVITTA COSS. D

Idem demonstratum est l. 5. & quæ hîc exprimitur ratio, iis in ea verbis adsignificatur, *curiam nostram.* eadem verò ratione domus principis glebale onus agnoscit, quod senatorium est. Arcadius & Honorius in Cod. Th. lib. VI. *A collatione glebalis auri ne domum quidem nostram immunem esse præcipimus.* Eadem quoque ratione filia senatoris libertino nubere non potest, vt ad l. 9. D. de senat. Græci tradunt iis verbis: ὕβριν γὰρ τοῦτο κρίνει τῆς τε βασιλείας καὶ τῆς συγκλήτου. καὶ ἡ βασιλεία γὰρ τῇ συγκλήτῳ συναριθμεῖται. Hidem in hanc legem ita scribunt: καλῶς εἶπεν ὁ βασιλεὺς συναριθμεῖσθαι τοῖς συγκλητικοῖς, ἐπειδὴ καὶ ὑπαλεύειν ἀνέχεται.

IX. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIA- E NVS AAA. AD SYMMACHVM PP. Libertorum filios adipisci clarissimam dignitatem non prohibemus.

Liberti prohibentur, libertorum filij non item. Sed neque liberti lege Iustiniani, vt dictum est s. si ser. aut lib. ad decur. asp.

X. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTINIANVS AAA. AD GRACCHVM PP. Seueram indagationem per tormenta quærendi à clarissimo nomine submouemus. DAT. PRID. NON. F IAN. TREV. GRATIANO A. IIII. ET MEROBAVDE COSS.

Si municipalis ordo tormentis eximitur, multò magis amplissimus, in quo est & princeps ipse. Ab omni itaq; iniuria defendendus est. l. 8. s. veluti tormentis, vinculis, carcere. Marcellinus XXVIII. *Ne senator quisquam inusitatè & illicito more tormentis exponeretur.*

XI. IIDEM AAA. AD PROCOPIVM. Senator vel alius cla- G rissimus priuatos habeat filios, quippe editos antequàm susciperet dignitatem. quod non solùm circa masculos dignoscitur constitutum, verùm etiam circa filias simili conditione seruandum. cùm autem paternos honores

A nores inuidere filiis non oporteat: à ſenatore vel ſolo clariſsimo ſuſceptum, in clariſsimatus ſciendum eſt dignitate manſurum. DAT. XV. HIERAPOLI GRAT. A. IIII. ET MEROBAVDE COSS.

Et decurionum & ſenatorum filij ſunt ij qui ante dignitatem ſuſcepti ſunt. l. moris. §. pen. D. de pœnis. l. 2. §. in filiis. D. de decur. l. 5. D. de ſenat. & filij patronorum fiſci antè ſuſcepti. quod expoſuimus in l. vlt. s. de decur. Pugnare creditur hæc lex. Ait enim, *ſenator vel alius clariſsimus priuatos*, id eſt, plebeios habeat filios editos, quippe antequam ſuſciperet dignitatem. idemq; de filiabus B ſubiicit eſſe ſeruandum. quod eò pertinere ex Cod. Theodoſij intelligitur, vt glebale munus non agnoſcant. Ceterùm, vt additur in extremo huius legis, honores eis & præmia clariſſimorum non inuidemus. denique natos eſſe ante dignitatem prodeſt, non nocet. Lego, *ſenator* ex vet. non, *ſi ſenator*. atque ita quaſi facto hyperbato vel parentheſi, nihil legendo ſuſpendi debet. Vel ſolo.] Quidam cod. *vel alio.* quod rectius eſt. Sic ſuprà, *Senator vel alius clariſsimus*. Suſceptum.] ante dignitatem.

XII. IMPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. NEOTERIO PP. Iudices qui ſe furtis & ſceleribus C fuerint maculaſſe conuicti, ablatis codicillorum inſignibus, & honore exuti, inter peſsimos quoſque & plebeios habeantur: nec ſibi poſthac de eo honore blandiantur, quo ſeipſos indignos iudicauerunt. DAT. XVIII. KAL. FEB. THESS. GRATIANO V. ET THEODOSIO I. AA. COSS.

Loquitur de iudicibus repetundarum damnatis. qua ex damnatione & honore exuuntur & infamia notantur. Blandiantur.] Ne ſibi per huius honoris cauſam vindicent poſthac προκαθεδρίαν ἢ ἐν δικαστηρίοις συνέδρίαν, vt Theodorus interpretatur.

D

XIII. IMPPP. VALENTINIANVS THEOD. ET ARC. MARTIANO COMITI ORIENTIS. Mulieres honore maritorum erigimus, & genere nobilitamus, & forum ex eorum perſona ſtatuimus, & domicilia mutamus. Si autem minoris ordinis virum poſtea ſortitæ fuerint: priore dignitate priuatæ, poſterioris mariti ſequentur conditionem. DAT. IIII. KAL. FEBR. CP. ARC. II. ET RVFINO E COSS.

De hac l. diximus in l. vlt. s. de incolis. Genere nobilitamus.] Vxor ergo plebeia per matrimonium clariſſimam ſenatoriam've dignitatem adipiſcitur, vel etiam clariſſima amittit, vt ex Liuio liquet de Virginia lib. x.

XIIII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENT. AA. BASSO PP. Præcipimus vt ſenatori in qualibet prouincia conſtituto, nullam F habeant iudices iniungendi aliquid fortè publici muneris poteſtatem.

Idem quod in l. 4. 5. 7. s.

XV. IIDEM AA. AD EVSTASIVM. Clariſſimis vel ſpectabilibus vniuerſis ad genitale ſolum, vel quolibet aliò, & ſine commeatu proficiſcendi, & vbi voluerint commorandi, habitandi've permittimus facultatem.

G Non poterant olim ſenatores non impetrato libero commeatu alibi morari quàm in vrbe. l. filij. §. pen. D. ad municip. Hodie nihil eſt opus commeatu. datur namque hac lege generaliter omnibus clariſſimis vel ſpectabilibus.

XVI. IIDEM AA. APOLLONIO PP. Si grauius vllum facinus

nus admittatur, nocente personam extra carceralem custodiam sub fide- A
iussione habita, super illustribus quidem nobis suggeri iubemus: super ceteris verò quadam minore dignitate decoratis, ad tui referri culminis notitiam: vt ita demum quid de admisso crimine constitui oporteat, iudicetur.

Sub fideiussione.] vet. *substitutione.* legendum, *sub tuitione.* Sub fideiussione non constitui l. prox. docet. At tuitionem militarem intelligo, vt in l. 1. de off. mil. iudic. l. 36. C. Th. de nauic. B
l. 3. §. de off. com. rer. pri. Symmachus in epistolis. *Tuitionem contra me de sede vicaria postulauit.* Formulam tuitionis Cassiodorus composuit. Eam veteres Franci *Mundebur* appellarunt. Super illustribus.] De illustrium crimine nullus iudex cognoscit inconsulto principe, excepto casu l. seq. De reliquis dignitatibus præf. prætorio cognoscit, veluti de clarissimis. l. pen. C. de off. præf. præt. Or. idq; in vrbe. in prouinciis prouincialis iudex. l. 1. C. vbi senat. vel claris.

XVII. IMP. ZENO A. *. Quoties ex priuata cuiuslibet interpellatione ciuili vel criminali viri illustres conueniendi sunt: nulla danda fideiussionis concussione vexentur, sed per speciale priuilegium suæ C
committi fidei consequantur, iuratoria ab his cautione tantummodo exponenda. Quam si neglexerint, & contra insertum cautioni sacramentum ipsi vel eorum procuratores absfuerint: in pecuniariis quidem causis super possessione rerum ad eos pertinentium iudex competens, quod iuris auctoritas & rei qualitas suggesserit, ordinabit. In criminalibus verò negotiis dignitate quoque, qua se per suum videlicet periurium indignos esse probauerint, spolientur: vt in eos, vtpote illustri di- D
gnitate per suum facinus priuatos, inconsulta etiam nostra pietate iudicibus legum seueritatem liceat exercere. Quibus illustrium dignitatum priuilegiis hoc etiam adiiciendum esse censuimus, vt huiusmodi personæ nullam ex cuiuslibet iudicis, sine scriptis habita sententia, conuentionem neque in ciuili neque in criminali causa sustineant.

Illustribus vnum dedit priuilegium lex superior, vt de eorum criminibus nemo cognoscat in- E
consulto principe. Hæc alia duo adiicit. vnum, vt siue ciuiliter siue criminaliter conueniantur, non satisdatio, sed repromissio iuratoria iudicio sistendi causa ab eis exigatur. cui tamen si non paruerint, hanc periurij pœnam ferunt, vt in ciuili causa mittatur actor in possessionem, in criminali spolientur illustri dignitate, & inconsulto principe damnentur. atque ita etiam ex græca constitutione, quæ desideratur §. tit. de custo. reo. qui iuratoriæ cautioni non paret, iure suo cadit. Alterum est, vt non nisi ex scripto conueniantur. Igitur nuda executoris voce conuenti impune non parebunt. Sententia.] vt Græcis ψῆφος, ita Latinis Constitutionibus sæpe sententia significat conuentionem executoris, libelli admonitionem, ὑπόμνησιν, δήλωσιν, πρόσκλησιν, atque etiam in Pandectis duobus locis.

XVIII. IMP. ANASTASIVS A. EVSEBIO MAGISTRO OF- F
FICIORVM. Iubemus saluo honore, qui euocationem sacræ reuocatoriæ defertur, durante, licere cunctis tam minoribus quàm maioribus potestatem gerentibus, necnon etiam honorariis illustribus, siue ex hac regia vrbe principali videlicet præcedente consensu profecti fuerint, siue in prouinciis habitantes, sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque reuocatoria ad G
hanc regiam vrbem peruenire.

Hæc adiicit quartum. Illustribus re ipsa administrantibus vel etiam honorariis licere ad sacrum comitatum venire sine sacra reuocatoria. In l. 1. §. vt omn. iud. tam ciuil. rectè exactiores libri, vel

divina

A *diuina reuocatoria*, pro quibus No. VIII. quæ est eadem de re, ἢ κατὰ πρόφασιν ἀνακλήσεως. Ea vel petitur vel vltro dirigitur à principe, vt ex formulis Cassiodori constat. Vsus verò eius hac lege penitus non tollitur. Sed illustribus tantùm ea non petita ius veniendi in comitatum datur. quod non pugnat cum l. nullus. §. de off. rect. pro. quæ de præsidibus loquitur, non de illustribus. Tam minoribus.] Vet. *tam minores quàm maiores potestates.* Illustrium sunt gradus quidam, alij maiores, alij minores. Præf. prætorio maior est magistro officiorum, vterque tamen illustris. Principali videlicet.] Hoc item non pugnat cum l. 15. §. quæ de clarissimis vel spectabilibus loquitur, non de illustribus.

B

De prætoribus & de honore præturæ & gleba & folli & septem solidorum functione sublata. Tit. 2.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET MARTIANVS AA. TATIANO PP. Nemo ex clarissimis & spectabilibus, qui in prouinciis degunt, ad præturam postea deuocetur: maneat vnusquisque domi suæ

C tutus atque securus, & sua dignitate lætetur. DAT. XV. KAL. IAN. CP. VALENTIN. VII. ET ALBIENO COSS.

Prætura onus fuit senatorium. No. Th. ne dec. ad senat. dig. asp. Hanc enim dignitatem senator qui suscipiebat suis sumptibus circenses & scænicos ludos exhibebat. Boetius III. de consolatione: *Prætura*, inquit, *magna olim potestas, nunc inane nomen & senatorij census grauis sarcina.* vbi vulgò malè legitur, *præfectura*, sicut & in hac lege quibusdam Codicibus, & in l. vlt. §. de silent. Constituit autem Martianus hac lege vt ne senatores viri clarissimi & spectabiles ex prouinciis in quibus sedes suas constituerunt, ad præturæ munus deuocentur. cui est coniungenda l. 1. §. de off. præt. Vtrius-
D que est eadem inscriptio & subscriptio. Additur in ea, vt tres tantùm iudicio senatus prætores eligantur. Erant olim multò plures vt ex Cod. Th. constat tit. de prætoribus.

II. IIDEM AA. AD SENATVM. Glebam, vel follem, siue septem solidorum functionem, siue quamlibet huiusmodi collationem, tam circa personas, quàm res, & prædia funditus iubemus aboleri: vt omnis huiusmodi sopita perpetuò conquiescat exactio.

E

Glebam, id est, glebalem functionem, vt in Cod. Th. Arcadius & Honorius, *Glebam*, inquiunt, *possessionum non personarum esse perspicimus.* & Symmachus in epistolis nondum editis: *sed velim noueris quæsitores glebæ senatoriæ protinus adfuturos, sperandámque Tuentij veniam pleniorem, si fidem paupertatis eius exploratio ratam fecerit.* Synesius in epistolis καὶ τὴν πατρῴαν βῶλον ἀποτελῆ τῇ συγκλήτῳ διαδεξάμενος. Eandem & descriptionem & collationem & præstationem & munus & canonem & pensionem vocant, & aurum glebale, & aurum oblatitium. Glebale, quòd pro possessionibus pendatur. Oblatitium, quòd non canonis vel indictionis, sed oblationis genere quodam à senatoribus exigatur, sicut aurum coronarium à decurionibus, aurargentum à negotiatoribus. Vel follem.] Inter glebam senatoriam & follem senatorium nihil interesse puto. Martianus in No. de indul. reliq.
F *Quidquid ex titulo senatorij follis in prouinciis debetur.* Sic legendum ex vet. libris. Sed tamen etiam illi senatores quibus nulla erat possessio, duos folles in ærarium inferebant, vt constat ex Constitutione quadam Gratiani ad Hypatium in Cod. Th. lib. VI. Follis aurei nummi genus est. l. 2. & 3. C. Th. quor. ap. non rec. l. 3. C. Th. de suariis. l. 5. 21. C. Th. de prætor. Moschopulus obolum interpretatur. Qui Romanis Terentiani, hi Græcis Follerales dicti sunt auctore Marcellino in Chronico, *quibus*, inquit, *suo nomine figuratis placabilem plebi commutationem Anastasius distraxit.* Singuli siliquæ partem XII. efficiunt, vt Iustinianus scribit in legibus Georgicis, tit. περὶ κλοπῆς. Idcirco plebi in commutationibus vtiliores. Quæ ex Græcis transcripsit Alciatus, vera esse non puto. Zonaras in Leone Isauro auxisse eum refert publica tributa sub specie mœnium reficiendorum, ita vt singulis solidis, quæ pendi solebant, insuper adiungerent collatores XXIIII. folles. Siue VII. solidorum.] Hæc
G VII. solidorum præstatio tenuissimos senatorum obligabat, vt Honorius & Theodosius ad Monaxium scribunt in Cod. Theodos. eratque id personæ onus non glebæ. Erant & quidam senatorij ordinis, qui eam tantùm præstationem agnoscebant non glebalem, veluti ex proximi. l. 12. C. Th. de prox. com. disp. Sed his omnibus præstationum generibus senatores hæc Martiani Nouella soluit.

Vt Alciatum et quæ ex Vopisco in Aureliano tradit Patricij olim erant senatores qui ex eis progeniti: apud Græcos autem de genere hic cognitur, maior erat dignitas, et quæ solebat a principe concedi. plura Alciatus ex Livio, Trang. Sidonio, Cassiodoro, Suida, et Procopio.

De consulibus & non spargendis ab iis pecuniis, & de præfectis & magistris militum & patritiis. Tit. 3. A

Sic omnes vet. libri. Sic codex Theodosianus. Est & de præfectis magistrisque militum in hoc titulo nonnihil. Hæc ergo tollere Haloander non debuit, *de præfectis & magistris militum.*

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. AD SENATVM. Antiquitus statutum est consularibus viris ceteros quidem honoratos ipsius trabeæ summitate, pares verò infulis, consideratione tantùm temporis anteire. quis enim in vno eodemque genere dignitatis prior esse debuerat, nisi qui prior meruerat dignitatem: cùm posterior, etiam si eiusdem honoris prætendat auspicia, cedere tamen illius temporis consuli debeat, quo ipse non fuerit. Hoc obseruando, & si iterata vice fastigia consulatus aliquis ascẽderit. repetiti etenim fasces virtutes sæpe meriti comprobant, non augent: quia nihil est altius dignitate. quòd si quis prior consul posteriori consuli eidemque patritio posthabitus, patritiatum postea consequatur: vinci eum oportet, qui prior meruit patritiatum, postquam iste honore patritiæ dignitatis decoratus est. B C

fasces est legendum, non faces ut Alciatum.

Inter consulares præfertur is qui prior gessit consulatum, etiam si posterior bis consul fuerit. Repetitio namque eiusdem honoris nihil adiicit. Præfertur verò in omni curiæ senatoriæ actu, sententia, cœtu. No. 62. At qui iunxit consulatui patritiatum, præfertur antiquiori cõsuli, nec patritio, cùm duplici honore præditus sit. Inde quæritur si antiquior consul postea patritius fiat, quis præferatur? Vterque est consul & patritius, sed vnus antiquior consul, alter antiquior patritius. Et rectè censent antiquiorem consulẽ præferri, quòd is consul fuerit priusquàm alter vel consul vel patritius. Honoratos ipsius trabeæ.] ceteros consulares. Trabea stola est consulum. l. 1. j. tit. vlt. Pares verò infulis.] Non sunt pares dignitate, si vnus sit consularis tantùm, alter consularis & patritius. D

Trabea

II. IMPP. VALENTINIANVS ET MARTIANVS AA. Ordinem consulatus ad antiquam reducimus sanctionem, vt sellam nostram honoris merito non rapiendi studio populorum agmina sectentur, ac lucrandi cupiditate deposita, venerabilem parentum habitum & felicissima antiquitatis ornamenta conspiciant. Hoc ergo exemplo etiam ceteros procedere consules volumus, nec expendere eos sine effectu patimur. Cessante ergo ista spargendi vilitate, amplissimi consules procedentes deinceps abstineant hoc errore perdendi, optimoq; consilio operi necessario proficiat, quod erat incompetenter proiiciendum. Ad restaurationem itaque aquæductuum huius amplissimæ vrbis centena pondo auri præstentur per singulos consulatus: vt etiam consul patriæ se dedisse nouerit, & data notum sit mansura esse perpetuò. DAT. ASPORACIO ET HERCVLANO COSS. E F

De hac lege ita scribit Marcellinus Comes in Chronicis: *Marcianus A. suis statuit decretis, vt ij qui Coss. fieri cupiebant, nihil æris in populum spargerent, sed statutam pecuniam ad reparandum vrbis aquæductum dependerent.* De eadem Iustinianus in No. 105. qua eam corrigit, & Leonis rursus No. xciiii. illam Iustiniani. Est autem legendum hoc loco, *reduximus, nostri honoris, sectarentur, conspicerent.* Ornamenta consularia hæc sunt, trabea siue palmata, scipio, calcei aurati, sella curulis, fasces. Cassiodorus in formula Consulatus. Vopiscus item in Aureliano: *Te consulem hodie designo scripturus ad senatum, vt tibi deputet scipionem.* Centena pondo.] Tot etiam pondo ab honorario exiguntur. l. 3. non iterum consule. l. 4. G

Consularia ornamenta

III. IMP.

A III. IMP. ZENO A. *. Nemini ad ſublimem patriciatus honorem, qui ceteris omnibus anteponitur, aſcendere liceat: niſi prius aut conſulatus honore potiatur, aut præfecturæ prætorio vel Illyrici, vel vrbis adminiſtrationem, aut magiſtri militum, aut magiſtri officiorum, in actu videlicet poſitus, geſſiſſe noſcatur: vt huiuſmodi tantùm perſonis, ſiue adhuc adminiſtrationem gerendo, ſeu poſtea, liceat (quando hoc noſtræ ſederit maieſtati) patritiam conſequi dignitatem. Quoniam verò
B glorioſſiſſimæ huic vrbi, quæ caput orbis terrarum eſt, omnifariam credimus conſulendum: vniuerſos qui poſthac honorarij conſulatus inſignibus principali munificentia decorantur, centum libras auri ad reficiendum aquæductum publicum miniſtrare cenſemus, ad ſimilitudinem eorum, qui per annale tempus conſularium editione munerum gloriantur. nam ipſis quoque expedit, vt florentiſsima ciuitas centum auri librarum munificentia ſuſtentata, honorarium quoque ſentiat con-
C ſulatum.

Et huic quoque Iuſtinianus derogauit No. περὶ συγκλητικῶν ἀθροιζομένων, conſtituens, vt Iulianus refert, licere illuſtribus viris patriciatus codicillos accipere quamuis neque conſulares neque præfecti facti eſſent. quod Accurſius notauit rectiſſimè. **Qui ceteris omnibus anteponitur.**] In ſenatu præf. vrbi præſidet, vt diximus s̃. l. 1. de dignit. Ceterùm patricij dignitas amplior eſt. Videtur etiam præfectus prætorio ceteris omnibus eſſe potior. l. 1. s̃. de off. vic. id eſt, vicariis aut proconſulibus, non tamen conſulibus aut patriciis. Caſſiodorus in formula patriciatus: *Præfectorios & aliarum dignitatum viros præcedit, vni tantùm cedens fulgori, quem interdum à nobis conſtat aſſumi.* **Præfecturæ**
D **prætorio.**] Orientis ſcilicet. **In actu videlicet poſitus.**] ἔμπρακτος, non honorarius.

IIII. IDEM A. SEBASTIANO PP. Sancimus viris excellentiſsimis conſularibus omnibus, qui iam facti ſunt, vel poſtea fuerint, procedendi quoque, & re ipſa per annum gerendi conſulatus, impetrato videlicet principali iudicio, legitimam tribui facultatem. Ita vt peracta, quam meruerunt, proceſsione, non nouum aliquid, vel quod nondum
E habeant, adipiſci, ſed conſulatus ius, quod ſemel eis conſularis detulerit proceſsio, iteraſſe beneficio videantur: & in adoranda noſtra purpura, vel in conſequendis cunctis conſulum honoribus, & priuilegiis ex anteriore tempore prouectionis ordinem ſibimet nouerint vindicandum. Hoc etiam obſeruando, vt huiuſmodi conſul nec centum libras auri aquæductibus huius inclytæ ciuitatis pro tenore ſacræ conſtitutionis præbendas, quas cùm eſſet conſularis præſtiterat, conſul poſtea
F creatus perſoluere denuo compellatur.

Conſulares vocat non eos qui conſulatum geſſerunt, ſed honorarios conſules, vt l. vlt. s̃. de decur. His etiam deſignatis à principe re ipſa conſulatum gerere licet. qua ex re honore non augentur. l. 1. s̃. nec inter pares ex poſterioris, ſed ex prioris honoris tempore prærogatiuam in ſenatu vel in aula ſibi vindicant. Præferri tamen ordinarios honorariis etiam antiquoribus certum eſt. No. 62. arg. l. 4. j. de priu. ag. in reb. l. 2. in fi. j. de primic. & not. Capitolinus in Pertinace: *S. C. pertinax fecit, iuſsitque eos qui præturas non geſsiſſent ſed adlectione accepiſſent, poſt eos eſſe qui verè prætores fuiſſent.* **Sed conſulatus.**] Corrige ex veteribus, *Sed conſulatus ius quod eis conſularitas detulerat, proceſsionis iteraſſe, &c.* quod mirificè rectum eſt. Conſularitas eſt honorariorum. Proceſſio ordinariorum ex-
G hibentium munera. l. 3. C. vbi ſenat. vel clar. ordinaria proceſsio.

V. IMP. IVSTINIANVS A. IOANNI PP. Sancimus viros excelſos patricios, quos in huiuſmodi dignitatis apicem auguſta maieſt

iestas retulerit, ilico ab imperialibus codicillis præstitis patresfamiliarum A
effici, ac potestate liberari paterna: ne videantur qui à nobis loco patris honorantur, alieno iuri esse subiecti. quis enim patiatur patrem posse quidem per emancipationis modum suis nexibus filium relaxare: imperatoriam autem celsitudinem non valere eum, quem sibi patrem elegit, ab aliena eximere potestate? Ne si contrarium adprobetur, per quamcunque machinationem imperialis maiestas minui videatur. Et hoc quidem rarò contingere satis certum est. nemo enim facilè respexit filium- B
familias in patriciatus honorem prouectum, quemadmodum in consulibus hæc res vsitata est: sed ne quid in parte temporis tale eueniat, & sine legibus inueniatur, ideo hæc nobis visa sunt sancienda.

Patriciatus dignitas soluit patriam potestatem. Cassiodorus in formula patriciatus: *Leges tantam illis reuerentiam detulerunt, vt in sacris positus cùm hoc fuerit honore præcinctus, paternæ potestatis nexibus exuatur.* Additur in No. LXXXI. consulatus, consularitas, præfectura prætoriana, præfectura vrbicaria in actu constituta, & magisterium militum. His dignitatibus filiifamilias patresfamil. fiunt C
sine capitis deminutione. Rectè autem in hac lege patricium Iustinianus definit, quem sibi patrem facit Imperator. Vnde eleganter Claudianus ad Eutropium patricium post damnationem & publicationem bonorum:

Direptas quid plangis opes quas natus habebit?
Non aliter poteras principis esse pater.

Extat publicationis Eutropij & adempti patriciatus Constitutio in Cod. Th. tit. de pœnis. fuit & generalis lex quædam Theodosij auctore Suda, εὐνοῦχον ἐν τοῖς πατρικίοις μὴ τελεῖν. Retulerit.] Veteres, *extulerit.* rectissimè. Elegit.] Vet. *fecit.* Sic in Institutionibus Theophilus, ὃν ἑαυτῷ πατέρα πεποίηκε. D

De præfectis prætorio siue vrbis & magistris militum in dignitatibus exæquandis. Tit. 4.

I. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD AMPELIVM PP. Præfectum vrbi, & præfectum E
prætorio, & magistros equitum ac peditum, indiscretæ ducimus dignitatis: vsque adeò videlicet, vt cùm ad priuatam secesserint vitam, eum locum velimus esse potiorem, qui alios promotionis tempore & codicillorum adeptione præcesserit. DAT. III. NON. IVL. NASONACI. ACCEP. III. NON. SEPT. MODESTO ET ARINTHEO COSS.

F
Præfectum vrbi nominat priorem, quoniam præsidet in senatu, vt diximus suprà l. I. de dignit. Adsidet præf. prætorio, & post præfectum prætorio magister militum. Ceterùm ij tres sunt dignitate pares, nec deposita administratione inter se nisi prærogatiuam temporis habent. Locum.] Corrige, *loco.*

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEOD. AAA. RESTITVTO P. V. Quisquis magisterium equitum peditumque susceperit, & gesserit ante captam à quoquam præfecturam: is G
cùm priuatus erit, & honorem deposuerit, expræfectis, qui prouecti fuerint, præferatur. Sit igitur sedes prior antè prouectis, locus conspectior, decernendi loquendique facultas antiquior, cui est splendor adep

A adepti magiſtratus vetuſtior. DAT. VIII. KAL. IVL. THESSAL. GRATIANO V. ET THEODOS. AA. COSS.

Idem in hac oſtenditur quod in ſuperiori. Expræfecto in conſeſſu & in ſententia dicenda exmagiſtrum præferri, qui ante illum functus eſt miniſterio equitum & peditum. Expræfectis.] legendum, *Expræfectis qui poſt prouecti fuerint.* Ex præfectis eſſe dicuntur qui præfectura abierunt, ſicut ex vicariis, ex præſidibus, ex primiceriis, ex conſulibus, ex cubiculariis, ex primipilaribus, ex proximis, ex ſcholaribus apud Nicephorum. Auctores de limitibus agrorum, ſqualidus ager quaſi excolidus, quòd iam à cultura exierit, ſicut exconſul quòd à conſulatu diſceſſerit. Eædem appellationes
B honorariis aptantur.

De præpoſitis ſacri cubiculi & de omnibus cubiculariis & priuilegiis eorum. *Tit. 5.*

Duplex eſt ſacrum cubiculum, Auguſti & Auguſtæ. Duo præpoſiti viri illuſtres. l. vlt. ff. qui iuriſdictionem habent inter priuatos & colonos vel inquilinos vel ſeruos domorum ſacrarum. l. vlt. §. vbi
C cauſ. fiſ. id eſt, homines tamiacos. Hi homines prædiaque tamiaca erant in Cappadocia ſub viro ſpectabili Comite domorum, vt rectè ſcripſit Iuliani antiquus interpres in No. 30. atque etiam Græci ad l. 5. C. ad leg. Iul. rep. iis verbis: φροντιστὴς διοικῶν κτήματα καὶ ὑπὸ τ̃ κόμητα τ̃ οἴκων. ἐστὶ δὲ οὗτος ἐν καππαδοκίᾳ ὑποκείμενος τῷ κόμητι τ̃ πριβάτων. & confirmat l. 3. ff. de palat. ſacr. larg. quæ deputata erant cubiculo & cellario ſacro. ideoque præpoſiti ſacri cubiculi interdum mittebant in Cappadociam canonicarios. Et inter cubicularios recenſetur rectè Comes domorum in l. 2. ff. hoc tit. Eſt & Comes ſacræ veſtis. l. 1. C. Th. qui à præb. tyr. Sunt qui ſacræ veſti deputati ſunt. l. 3. ff. de caſtrenſ. Sunt & primicerij ſacri cubiculi, id eſt, qui primum locum gradumque obtinent inter cubicularios. d. l. 1. qui à Suetonio in Domitiano appellantur decuriones cubiculariorum. Eſt & caſtrenſis ſacri palatij vir ſpectabilis. d. l. 1. d. l. 2. ſub quo erant pædagogia & miniſteriales dominici & curæ palatiorum, de
D quibus dicturi ſumus in tit. de caſtrenſ. & miniſt. Sunt & chartularij & plerique alij cubicularij & cubiculariæ adſiſtentes curæ larium cubiculi. De horum priuilegiis & dignitatibus hoc titulo tractatur.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. FLORENTIO P. V. Sacri cubiculi præpoſiti ea dignitate fungantur, qua ſunt prædici qui eminentiſſimam prætorianam vel vrbanam meruerint præfecturam, aut certè militarem magiſteriam poteſtatem: ita
E vt ſit inter eos poſt depoſitas adminiſtrationes nulla diſcretio, ſiue noſtræ ſerenitatis adoraturi admittantur imperium, ſiue pro ſuo arbitrio ſolemnes feſtiuitates & cœtus, vel ſalutationes vel quælibet alia officia frequentent: vt in ſedibus & in conſeſſu is eis ordo ſeruetur, quem ordo prouectionis oſtenderit, ſub habitu videlicet ipſis conſueto: cùm manifeſtè decretum ſit eum eſſe potiorem, qui præceſſerit, vel illum ſubſequi, quem recentius probauerit examen. DAT. VIII. ID. NOV.
F CP. HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. AA. COSS.

Superiori titulo exæquati ſunt in dignitatibus præfecti prætorio, præfecti vrbi, magiſtri militum, qui & ipſi præfecti ſunt. No. 38. & 69. His hac lege compar adiungitur præpoſitus ſacri cubiculi. Inde interpres Iuliani rectè, Præſ. prætorio, præſ. vrbis & magiſter militum præſentum, & præpoſitus ſacri cubiculi ſimilem habent dignitatem. Itaque ſecundum ordinem promotionis inter eos prælatio eſt. Ante hanc conſtitutionem antiquior præpoſitus nouo præfecto loco ſedebat. Alia officia.] Veluti funebria aut nuptialia. Suet. in Calig. *Cùm ad officium veniſſet.* Sub habitu.] Ordo dignitatis ſeruatur iis tantùm qui ſolemni habitu vtuntur.
G

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. PROCVLO P. P. Hac noſtræ manſuetudinis æterna lege ſancimus, vt omnes cubicularij, qui de noſtro cubiculo exeunt, antequam

munera quae solent in ale cum curris et veterinis, puta ad auehenda, vehendas instrumenta belli; ea dicuntur per parauered(os) fieri: quae vero aliter angariae seu parangariae. unde Vegetius lib. 2 ... omnia dicit munera quae a militibus fiunt, etiam non vilia, appellat angarias.

primum locum obtineant (excepto castrensi & comite domorum) his priuilegiis perfruantur, id est, vt neque possessiones eorum angarias, siue parangarias, vel etiam parauer edos in posterum dispositione etiam tui culminis vel alicuius calumnia dare cogantur: ne sordidis adstricti muneribus, decus ministerij, quod militando videbantur adepti, otij tempore & quietis amittant. domus quoque eorum, vel in hac sacratissima vrbe, vel in qualibet alia positas ciuitate, ab omni hospitum cuiuslibet dignitatis inquietudine vindicamus: prouinciarum rectoribus, eorumque apparitoribus denarum librarum auri dispendio feriendis, si mansuetudinis nostræ statuta dissimulare, & ex aliqua parte violare tentauerint. A B

Antequam primum.] Antequam sint primicerij. Excepto.] Excubiculariis inuenio immunitatem dari certorum munerum.l.maximarum.§.de exc.mun. Excastrensi vel excomiti domorum non item. Itaque hunc locum ita prorsus accipio, vt excepto castrensi & comite domorum, ceteris cubiculariis hæc, quæ sequuntur, priuilegia competant. Id est vt nec possessiones eorum angarias.] Hæc onera indicuntur possessionibus. At l.vlt.§.1.D.de mun. & hon. personalia vocat. quod de cura angariarum à possessoribus exigendarum, & eis quibus earum copia data est præbendarum, accipiendum est. Sordida munera dicuntur hoc loco. Et primum quidem quod excubiculariis datur priuilegium hoc est, vt ne hæc onera, puta angarias, parangarias vel parauer edos præstent. Secundum, vt ne præstent metatum siue hospitis suscipiendi munus, de quo dicemus in tit. de metatis. Hoc ædibus indicitur, Illa fundis. C

l. fin. §. 1. D. de mun. et hon.

III. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. IOANNI COMITI ET MAGISTRO OFFICIORVM. Cubicularios tam sacri cubiculi mei, quàm venerabilis augustæ, quos vtrosque certum est obsequiis occupatos, & aulæ penetrabilibus inhærentes, diuersa iudicia obire non posse: ab obseruatione aliorum tribunalium liberamus, vt in sublimitatis solummodo tuæ iudicio propositas aduersus se excipiant actiones. D

Et inscriptionis similitudo, & eorum qui sacræ vesti deputati sunt cum cubiculariis adfinitas exigit, vt huic legi coniungatur l.3.C.de castrens.& minist. Eundem ij omnes iudicem habent, magistrum officiorum, quem ἡγουμένον τῶν βασιλείων Theodoritus vocat lib. 5. capit. 20. Idem iudex est silentiariorum & ministerialium omnium.l.4.C.de silent.l.vlt.C.de castrens.& minist. & decanorum.l.2.C.de decanis, & eorum qui militant in sacris scriniis, l. in sacris scriniis.C. de prox. sac. scr. & agentium in rebus post ducenæ vel centenæ gradum.l.ex eo.C.de agen.in reb.& scholarium. l. vlt.C. de priuil.schol.denique totius palatij disciplina ad eum spectat. Quia verò fabricarum & limitum cura ad eum spectat, iudex etiam est fabricensium.l.pen. C. de fabric. & ducum & limitaneorum & castris præpositorum.l.viros.C.de diu. off. Huic similem esse eum arbitror qui in Gallia dicitur *Preuost de l'hostel.* Vtrosque.] Quidam Cod. *vtrusque.* E

IIII. IMP. LEO A. PVSEO PP. Iubemus omnes qui vel iam in sacrum cubiculum cuiuspiam liberalitate donati, alioue titulo dati vel dandi, principalibus obsequiis inhærere vel antè meruerant, vel postea meruerint, (licet nulla interueniente scriptura, nulla confectione gestorum) postquàm deuotissimis cubiculariis fuerint sociati, ad conditionem libertatis ingenuitatisque rapiantur, raptiq; videantur. hoc non solùm circa superstites, sed etiam circa mortuos volumus custodiri. Nam cùm hoc priuilegium videatur principalis esse proprium maiestatis, vt non famulorum, sicut priuatæ conditionis homines, sed liberorum honestis vtatur obsequiis: periniquum est eos duntaxat pati fortunæ F G

A næ deterioris incommoda. Sed testamenta quidem ad similitudi[nem]
aliorum, qui ingenuitatis insulis decorantur, pro sua liceat eis cond[ere]
voluntate. intestatorum verò nemo dubitet facultates, vtpote sine legi[-]
timis successoribus defunctorum, fisci viribus vindicari. Et hæc omnia
tunc diligenti obseruatione volumus custodiri, cùm sponte suáque
voluntate quis dederit eunuchum sacri cubiculi ministeriis adhæsurum.
Si verò quidam fuerit violenter extortus, aut inuito domino vel igna-
B ro intra sacrum ausus sit militare cubiculum: liceat domino destinatum
sacra ex lege cubiculariis interpellare iudicium, & eum quem probaue-
rit nolente se vel inscio sacrum penetrasse cubiculum, vt suum famu-
lum cum peculio consequatur. Sed & sicut læsis implorandi præsidij
facultatem denegari non conuenit: ita nec calumniandi viam patimur
diutius esse patefactam. Ideóque tempus quinquennij præfinimus, in-
tra quod contra eum suas debeant exercere quæstiones: vt si medio
C tempore mouere distulerint, vlterius eis tanquam in suum famulatum
vindicandi, vel eius vt serui peculium, vel bona quasi liberti copia de-
negetur. Hæc omnia quæ super deuotissimis cubiculariis sancimus,
etiam ad cubicularias, quæ à dominis in sacrum cubiculum datæ vel
dandæ sunt, superstites atque mortuas extendi propagariq; decernimus.

Vt seruus à domino oblatus cubiculo principis statim liber & ingenuus fiat. Hanc legem intel-
lexit interpres Iuliani dum ita scripsit in No.30. Constitutio posita est Leonis vt mox oblatus fue-
D rit aliquis eunuchus principi, in ipsa oblatione fiat liber. Quòd si ingenuus sit, nullum ius patro-
natus habet dominus qui eum obtulit, ideóque intestato fiscus succedit, quia nec cognationem vl-
lam nec patronum habet. Testamentum quoque facit liberè præterito domino qui eum cubicu-
lo principis addixit. Quòd si inuito aut inscio domino obrepserit in cubiculum principis, eius vin-
dicatio quinquennij præscriptione tollitur. Aliam dignitatem vel militiam armatam adepto seruo,
vindicanti domino non obstat nisi longa præscriptio, vt dicemus in l.pen.§.qui mil.pos. Clerici au-
tem vindicationi obstat anni præscriptio, Monachi triennij ex No.123. quod Leo abrogat in No.9.
&10. Donati alióve titulo dati.] Diuersa hæc sunt, donata, data, concessa, vt in lege Agraria,
& in l.Lucius.D.de leg.2. Eos dumtaxat.] mortuos scilicet. Eunuchum.] Castratis cubicu-
lariis principes vtebantur, quos etiam eunuchos dici plerique putant à cubiculo custodiendo, quòd
E ἔχειν significet etiam custodire. Leo No. de eunuchis 98. καὶ τῆς εὐνῆς ἀνυπόπτους φύλακας εἶναι, τοῦτο γὰρ
ἡ κλῆσις ἐγγυᾶται. qua de re scripsimus in l.6.D.de lib.& post. Ambrosius v. Epist. *Gallicanus præposi-
tus cubiculi eunuchus regius.* Socrates VI. Εὐτρόπιος γὰρ εὐνοῦχος προεστὼς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος καὶ τὴν τοῦ
ὑπάτου ἀξίαν πρῶτος εὐνούχων λαβών. Euagrius lib. IIII. οἱ τοῖς βασιλικοῖς ἐξυπηρετούμενοι κοιτῶσι οὓς εὐνού-
χους ἡ συνήθεια καλεῖ. Claudianus I. in Eutropium:

Præfecti sed adhuc gemmis vestiq; dabantur
Custodes, sacroq; adhibere silentia somno.
Militia eunuchi nunquam progressa cubile
F *Non vita spondente fidem, sed inertia tantùm*
Mentis pignus erat, secreta monilia seruent,
Ornatus curent Tyrios.

Iudicium.] magistri officiorum. l.prox.§. Mouere.] Mouere, id est, agere vt in l.3.§.de præs.
30. *nulli mouendi vlterius facultatem patere*, & in l.3.§.de quadr. præs. *Omnis motus*, id est, omnis actio,
πᾶσα κίνησις. Græcæ locutiones sunt.

V. IMP. ANASTASIVS A. EVSEBIO MAGISTRO OFFI-
G CIORVM. Iubemus duobus viris illustribus præpositis vtriusque sacri
cubili tam nostræ pietatis, quàm serenissimæ nostræ coniugis, qui post fi-
nitam militiam senatorio fuerint consortio sociati, licere quoties ad ad-

spic

ſpiciendos agros ſuos, vel ob aliam cauſam proficiſci voluerint, cingulo A
vti: cùm hoc ad implendum eorum deſiderium, & ad nullius læſionem reſpicere videatur.

Hæc lex oſtendit præpoſitos ſacri cubiculi depoſita adminiſtratione in ſenatorium ordinem conſcribi, & l.3.§.vbi ſenat.vel clariſ. eiſq; extra vrbem proficiſcẽtibus cingulo militari vti licere, id eſt, ξιφηφορεῖν.

De quæſtoribus, magiſtris officiorum & comitibus ſacrarum largitionum & rei priuatæ. Tit. 6. B

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. RESTITVTO P. V. Qui ex quæſturæ honore, aut officiali magiſterio, aut comitiua vtriuſq; ærarij noſtri attonito ſplendore viguerunt: acclamatione excipiantur ſolita, nec prætereantur vt incogniti. DAT. VIII. KAL. IVL. THESSALONICÆ GRATIA- C
NO V. ET THEODOSIO I. AA. COSS.

Perperam in hac lege contra fidem veterum complurium ſcriptum eſt, *officiali*, cùm ſit ſcribendum, *Efficaci*, ad differentiam exquæſturæ honorariæ, quam publicè ab officiis & præconibus acclamatione & ſalutatione excipi oportet, perinde atq; exmagiſterium efficax, id eſt, re ipſa adminiſtratum & excomitiuam ſacrarum priuatarumque largitionum. Ceterùm has dignitates non fuiſſe pares arg.eſt l.2.ꝗ.vt dig.or.ſer. Vtriuſque ærarij.] Iam oſtendimus in l.9.§.de iu.fiſ. duplex eſſe ærarium, ſacrarum largitionum ſiue remunerationũ, rerum priuatarum quæ à propriis Comitibus gubernantur. Habent & proprios rationales.l.vlt.§.de adu.fiſ.l.1.§.de anno.& cap. Palatinum officium D
vtriuſque ærarij. No. Valent. de 30. an. præſ.

De primicerio & ſecundicerio & notariis. Tit. 7.

In ſchola notariorum primum locum tenet vir ſpectabilis primicerius, id eſt, primus ſiue protonotarius: à Socrate VII. C. XXIII. πρωτοςάτης τ̃ βασιλικῶν ὑπογραφέων. Gallicè, *le doyen*. Cerius productio eſt verbi. qua forma Auguſtinus D. Stephanum primicerium martyrum vocat in ſermone XXI. & Baldricus Dolenſium archiepiſcopus in hiſtoria Hieruſalem, D. Petrum primicerium Apoſtolorum. Et ſunt etiam aliorum officiorum primicerij, veluti cubiculariorum, menſorum, decano- E
rum, fabricenſium, ſcriniorum vtriuſq; ærarij, palatinorum, aduocatorum, domeſticorum & protectorum. & generaliter quælibet corpora, ſcholæ, collegia ſuum primicerium habent, & conſequenter ſecundocerium, tertiocerium, quartocerium: & qui eſt, verbi gratia, hoc anno tertiocerius, ſequenti eſt ſecũdocerius, tertio primicerius. l.vlt.ꝗ.de dom.& prot. Primicerius autem fere biennalis eſt. Poſt biennium ſolutus militia, hic quidem notariorum ordinis primus quo de agimus, magiſtri officiorum titulo & codicillis donatur ſine re. l.2.ꝗ.hoc tit. Ex reliquis qui in conſiſtorio notariorum funguntur officio, alij ſunt tribuni prætoriani & notarij. No. 13. & l. reſtituendæ. §. de adu. diu. iud. alij tribuni reſidui ordinis & notarij: alij domeſtici & notarii. l.2.& 3.C.Th.eo.tit. ſunt & cubicularij chartularij. No. 8.24.26.27. Iuliani interpres cubicularium interpretatur chartulariũ, Marcellinus Comes Narſen chartularium & cubicularium, qui emittat σύμβολα, id eſt, commonitoria. Hi F
omnes vulgò ſecretarij dicũtur, notarij ſecretorum à Fl. Vopiſco. A ſecretis, l.5.ꝗ.qui mil.poſ. Procopius 2. de bel. Perſ. τ̃ τ ἀπορρήτων γραμματέα, ἀσηκρῆτις καλȣ̃σι. Marcellinus Comes in Chronicis: *Miſſo ad ſe pro pepigendo fœdere Armonia à ſecretis.* Ab Anna in Alexiade III. σηκρετικόι. παρὰ τȣ̃ προεςῶτος τ̃ σηκρέτων ἀναφέρωνται ἢ τ̃ ὑπ᾽ αὐτὸν σηκρετικῶν. Sunt eorum in Gallia genera quatuor. De ſecundicerio notariorum eſt l.21.C.Th.de petit. de quo ſub hoc tit. nihil. Itaque mallem titulum ita concipi vt in Cod. Theodoſiano, *De primicerio & notariis.*

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEO-
DOSIVS AAA. EVTROPIO PP. Præcipua eſt noſtræ pietatis inten- G
tio circa notariorum nomen. atque ideo ſi vnquam huius ordinis viri laborem quiete mutauerint, vel ſenectute poſuerint, ſeu cum alia dignitate poſt hanc qualibet vſi ſint: non omittant prioris vocabulum militiæ, ſed

A sed compendium sequentis honoris assumant. & si quis ex officio vel præcipuè sublimitatis tuæ temerario assensu in discussiones, peræquationes, aliam denique vllam rem inquietator extiterit: officium suum nouerit, vel leuis culpæ offensione detecta, grauis multæ discrimine fatigandum, & numerariorum corpus extincto iniuriæ auctore minuendum.

DAT. XVII. KAL. IVL. THESSALONICÆ GRATIANO V. ET THEODOSIO I. AA. COSS.

B Duo proponuntur in hac lege. Vt maior dignitas exnotariis circa huius militiæ priuilegia non noceat. quod generaliter traditum est l.3. §.de dignitat. Vt non iniungantur eis census vel discussiones vel peræquationes. quod traditur etiam in l.2. Temerario assensu in.] Corrige, *temerarius ad census, discußiones*,&c.vt in l.2. Minuendum.] Tabularij siue numerarij præsidum aut præfectorum plerunque census, discussiones, peræquationes iniungunt, quas tamen si exnotariis iniunxerint, graui multa coërcentur, & corpore numerariorum exiguntur. Huc valde pertinet l.pen. ǰ.de pri.eor.qui in sac.pal.

II. IMP. ZENO A. *. MAGISTRO OFFICIORVM. Præ-
C claram nobilemq; militiam spectabilium tribunorum notariorum, qui gloriosis obsequiis nonnihil reipublicæ commoditatis adferunt & decoris, diuersis beneficiorum titulis muniendam credimus & augendam. nam biennales metas viro spectabili pro tempore primicerio agendis numeris duximus statuendas. hos autem tribunos, qui suis negotiis occupati minimè sacrum palatium curauerint frequentandum, nisi intra annale spatium reuertantur (quamuis commeatus iura prætendunt) pro
D absentia quidem vnius anni, vnius gradus: si verò duobus annis abfuerint, duorum: si tribus, trium: si quatuor, similiter quatuor graduum subire iacturam, his qui inferiores eis fuerint, postponendi. Qui verò per quinquennium integrum se præsentare cessauerint: exemptos matricula tantùm nomine tribunorum, nec verò ordine perpotiri: his in hunc modum dispositis, vacationem census, discussionis, peræquationis, & cu-
E iuslibet alterius rei habituros. Illud præcipuè prouisionem nostram flagitare perspeximus, ne per ambitionem, vel gratiam, aut cuiuslibet occasionis obtentu, vel laborum seu sollicitudinum specie, publicorum cuiquam liceat aliquando graduum seriem conturbare, & temporum ratione calcata dudum militantibus anteferri, & quæ longis prolixisq; stipendiis defensa iam pollicetur senectus, gratiosa festinatione subripere. Hoc etiam adiiciendo, vt primicerius post depositam publicam nume-
F rorum sollicitudinem, ac si ipsam gessisset administrationem, cuius consequitur dignitatem, magistri officiorum pro antiqua consuetudine infulas sortiatur: omnibus vacantibus, quamuis tempore præcedentibus, præponendus.

Vt primicerius notariorum sit biennalis. quod & de primicerio fabricensium, & primicerio officij præf. vrbi constitutum est l. 2. §. de fabricens. l. vlt. §. de off. præf. vr. & in aliis. l. 1. ǰ. de decan. l. 1. ǰ. de mensor. l. Alexandrinis. §. de decur. Frustra Acc. opponit l. 2. & pen. ǰ. de numer.
G quæ nec de primicerio loquuntur, nec de notariis qui ad imperialia secreta pertinent, sed de numerariis præsidum vel magistri officiorum. Item vt tribuni notarij, etiam si cum commeatu annum abfuerint, vno gradu inferius demittantur: si biennium, duobus: si triennium, tribus: si quadriennium, quatuor: si quinquennium, tum ordine pellantur, retento tamen vocabulo militiæ, & priuilegio dato in l. 1. §. Habent etiam hoc priuigelium x. primi tribuni & notarij post primicerium, vt sicut primicerij, ita & ipsorum domus à metatis excusentur. l. pen. & vlt. ǰ. de metatis. & gene-

 raliter

raliter notarij ab omnibus sordidis muneribus excusantur. l. maximarum. s. de excusat. mun. A
Aliud item primicerio datur hac lege, vt deposita administratione, illustrem magistri officiorum titulum consequatur, quo fretus ceteris vacantibus etiam antiquioribus non cedat. Cassiodorus in formula primicerij notariorum: *Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, vt si quo modo ad illustratum vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi, qui codicillariis illustratibus probatur ornari.* Agendis numeris.] Videtur primicerius tractasse numeros & matriculam scholarum. vnde & paulò pòst, publicam ait eum numerorum solicitudinem sustinere. & in Notitia Rom. imperij: *Sub dispositione* v. s. *primicerij notariorum omnis dignitatum & administrationum notitia, tam militarium quàm ciuilium.* Scholas etiam & numeros tractat. In No. LXXXV. numeros Iulianus interpretatur matriculas. Postponendi.] Vet. *postponendos.* Matricula.] B
Vulgare est nomen notumq; omnibus. Notæ publicæ in l. 5. j. qui mil. pos. Patriculæ in l. 5. Cod. Th. de domes. & prot. Carthag. concilij c. 120. μὴ προκειμαλισθῇ τῇ μάτρικι. Zonaras ita interpretatur, κ' βλαβήσε) ἐκ τῦ καταγραφλῶαι ἐν τῇ ἀπογραφῇ τῶ διαφερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ. Defensa iam.] Vet. *Defessa sibi iam.*

Ut dignitatum ordo seruetur. *Tit. 8.*

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. AD PRÆTEXTATVM P. V. Si quis indebitum sibi C
locum vsurpauerit, nulla se ignoratione defendat, sitq; planè sacrilegij reus, qui diuina præcepta neglexerit. DAT. XII. KAL. IVN. MEDIOLANI RICHOMERE ET CLEARCHO VV. CC. COSS.

Hic titulus non est de prærogatiua temporis quę seruatur inter pares, sed de dignitatum diuersarum ordine & gradibus, quos Imp. Valentinianus præscripsit edita Constitutione ad Ampelium præf. vrbi, cuius partes sunt l. 1. s. de præfr. præt. siue vr. l. 1. C. Th. de quæstor. l. 1. C. Th. de mag. scr. l. 1. j. de com. rei milit. l. 4. C. Th. de hon. cod. Valentiniano hic ordo tribuitur in l. 2. D
C. Th. eod. tit. quod caue ne referas ad l. 2. huius tit. quæ longè alterius est Valentiniani. Constituitur autem hac lege, vt qui hunc ordinem perturbauerit, reus sit sacrilegij, quasi violator sacrarum Constitutionum.

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. CYRO P. P. Omnes priuilegia dignitatum hoc ordine seruanda cognoscant, vt primo loco habeantur ij, qui in actu positi illustres peregerint administrationes. secundo veniant vacantes, qui præsentes in comitatu E
illustris dignitatis cingulum meruerint. tertium verò ordinem eorum prospicimus, quibus absentibus cingulum illustris mittitur dignitatis. quartum honorariorum, qui præsentes à nostro numine sine cingulo codicillos tantùm honorariæ dignitatis adepti sunt. quintum eorum, quibus absentibus similiter sine cingulo mittuntur illustris insignia dignitatis. Sed administratores quidem, & Comites rei priuatæ omnibus vacantibus, honorariis anteponi censemus. vacantes autem post admi- F
nistratores venientes non omnes omnibus iam honorariis credimus præponendos, sed eos vacantes illis honorariis, qui similem adepti sunt dignitatem, vt præfectus pretorio non quæstorius præfectorio præponatur, pariq; modo quæstorius quæstorio, non vacans Comes thesaurorum vel Comes rei priuatæ honorario quæstorio vel magistro officiorum præferatur. Inter administratores illos etiam numerari decernimus, G
quibus illustribus in sacro nostro consistorio cunctis aliquid ordinariæ dignitatis vel antè commisimus, vel postea committemus peragendum. verbi gratia, si vacanti magistro militum belli cura committatur. cur enim aut vir magnificus Germanus magister militum vacans appelletur, cui

A cui bellum contra hostes mandauimus? aut cur excellentissimus Pentadius non egisse dicatur præfecturam, cuius illustribus cunctis dispositionibus vice prætorianæ præfecturæ miles in expeditione copia & commeatu abundauit?

Hæc Nouella Valentiniani quæ fuit inscripta, De honoratis & quis præferatur in gradu, quinq; facit virorum illustrium gradus. Primus est eorum qui verè illustrem dignitatem gesserunt. Secun-
B dus est vacantium præsentium in comitatu principis. Tertius vacantium absentium. Quartus honorariorum præsentium. Quintus honorariorum absentium. Differentiam facit inter vacantes & honorarios, sicut & l. 9. ʒ. de metatis, inter eos quibus illustratus sub cingulo, & quibus citra cingulum delatus est. & in integra No. Theod. de metatis quam habemus, *Licet*, inquit, *vacantis militiæ cingulo vtantur vel honorariæ prærogatiuæ potiantur insignibus*. & paulò pòst: *Illustrem dignitatem inter vacantes vel honorarios consecutus*. Vacantes ζωστοὶ sunt, Honorarij ἄζωστοι. Cum cingulo defertur plerumque iis quibus merito antè gestæ administrationis defertur: vt primicerius notariorum peracta administratione fit magister officiorum vacans, primicerius domesticorum tribunus vacans. & ita apud Vegetium vicarios, comites, tribunos vacantes accipere oportet, & in Cod. Theodosiano tit. de Comitibus vacantibus, & apud Ammianum sæpe lib. 16. 18. 31. Hidem adscriptitij dicuntur.
C Trebellius in Balista: *Gaudens quòd eius consilio nullum adscriptitium, id est, vacantem haberet*. Lampridius in Alexandro: *Ne quem adscriptum, id est, vacantium haberet*. Vbi vulgò malè *vagantium*. Dicuntur & allecti. Et inter agentes in prima & secunda Constitutione de faciendo & confirmando Codice, & in l. vlt. C. Th. de hon. cod. in qua ita est: *Ne quis sibi expetat siue imaginarios siue inter agentes codicillos acceperit, vt et qui egerit ratione temporis præferatur*. Et in l. 5. ʒ. de metatis, vbi pro *Iter agens*, legendum, *Inter agens*, vel *inter agentes*. Et in l. 1. ʒ. de silent. Ab his honorarij siue imaginarij, vt dixi, sunt longè diuersi. Hi nullum cingulum gestant, nullo merito antè gestæ administrationis hunc honorem consequuntur, sed solo codicillorum principalium beneficio. l. 3. §. vbi senat. vel cla. l. 1. C. Th. qui à præb. tyr. vbi quod ait, *vel qui*, honorariorum est definitio, No. 70. cuius generis etiam pontifices & augures & quindecim viros sacris faciendis Seuerum fecisse memoriæ proditum est. Præterea vacantibus datas annonas Lampridius significat, quas nullas hono-
D rarios constat habuisse. Itaq; vacantes honorariis optimo iure præferuntur. Non tamen omnibus. His namque qui simili dignitate ornati sunt, proculdubio præferuntur, veluti præfectorius vacans præfectorio honorario, quæstorius vacans quæstorio honorario. His autem qui ampliori dignitate præditi sunt non præferuntur, veluti quæstorius vacans non præfertur præfectorio honorario, Comes vacans uon præfertur quæstorio vel exmagistro honorario. denique vacantes omnibus honorariis non præferuntur. At administratores omnibus vacantibus, omnibus honorariis præferuntur. Et illustribus administratoribus adnumerantur vacantes, qui non sunt otiosi, sed ordinariam dignitatem aliquam gerunt, veluti Germanus magister militum vacans contra Vandalos dux magna classe missus à Theodosio, iam non pro vacante illustri, sed pro administratore habetur. Ducatus ipse est ordinarius, id est, clarissimus vel perfectissimus. Prospicimus.] Vet. *persi-*
E *cimus*. Etiam Comites.] qui illustrium virorum supremi sunt. Comes ergo qui verè priuatum ærarium administrauit, præferetur præfectorio vacanti vel honorario. Omnibus.] Scribendum, *omnibus vacantibus, omnibus honorariis*. Vel magistro.] Quidam Cod. *exmagistro*. Cunctis.] Corrige, *Cinctis*. Vacantes cincti sunt, Honorarij non item. Sic & in fi. *cuius illustribus cinctis dispositionibus*. ὅτως σωνταξον, *cuius cincti illustribus dispositionibus*. Germanus.] Hunc auctore Paulo & Prospero Theodosius ducem contra Vandalos fecit, cùm, vt hoc loco ostenditur, esset magister militum vacans. Pentadium autem qui erat præfectorius vacans, curatorem copiarum fecit, quæ auctoritate præfecti prætorio solebant ordinari. l. 4. ʒ. de erog. mil. an. De hoc genere curationis agitur in l. ob negotium, D. de compens. Est autem legendum in fine huius legis, *Copia commea-*
F *tuum abundabit*. fuerant namque ij duo recèns designati ad expeditionem Vandalicam.

De magistris scriniorum. Tit. 9.

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. ZOILO PP. ORIENTIS. Viris spectabilibus magistris omnium sacrorum scriniorum nostræ beneuolentiæ liberalitas tribuẽda est, qui nostræ
G quodammodo adsidere maiestati videntur. ideoq; post depositum etiam officium ab omni indictionis onere, seu ciuilium, seu militarium iudicum, prorsus immunes esse præcipimus: vt nec ab amplissima quidem sede tui culminis eis vlla molestia super suscipiendo quolibet grauamine

 penitus

penitus iniungatur. Hoc beneficium ad proximos etiam ſacrorum ſcriniorum, & exproximis volumus propagari: quinquaginta librarum auri officio tui culminis condemnatione multando, ſi quid aduerſus ſtatuta clementiæ noſtræ innouari conceſſerit. DAT. V. KAL. MAR. THEODOSIO A. XVIII. ET ALBINO COSS. A

Ex magiſtris ſcriniorum qui & ἀντιγραφεῖς & principes ſcriniorum dicuntur à Lampridio in Alexandro, alij ſunt magiſtri memoriæ, qui adnotationes omnes dictant & emittũt, & precibus reſpondent. l. vlt. ſ. de diu. reſ. No. Valent. de homicid. inde Trebellius Pollio in Claudio: *Hanc epiſtolam ipſe Claudius dictaſſe perhibetur. ego verba magiſtri memoriæ non requiro.* Alij ſunt magiſtri epiſtolarum, qui legationes ciuitatum, conſultationes & preces tractant, à Dione τὰς ἐπιστολὰς διαχειρίζοντες dicuntur, ſicuti magiſtri libellorum, libellos agentes in l. reſcriptum. D. de diſtr. pig. qui cognitiones & preces tractant. Lampridius in Alexandro: *Poſt meridianas horas ſubſcriptioni & lectioni epiſtolarum ſemper dedit operam, ita vt ab epiſtolis & libellis & à memoria ſemper adſiſterent. nonnunquam etiam ſi ſtare per valetudinem non poſſent, ſederent, relegentibus cuncta librariis & iis qui ſcrinium gerebant.* ex quo loco notandum eſt ex ſcriniariis fuiſſe quoſdam qui ſcrinium gerebant. vnde Sudas: σκευοφύλαξ ὁ αἴρων τὸ σκευοφόριον ἤτοι κιβώτιον. Sunt verò ij ſcriniorum magiſtri ſpectabiles, honore comitum ornati, adſeſſores quodammodo principis, immunes etiam depoſita adminiſtratione ab omnibus ciuilibus muneribus. l. eos. ſ. de exc. mun. Eadem immunitas & poſt depoſitum officium proximis ſacrorum ſcriniorum datur viris ſpectabilibus, honore vicariorum ornatis, de quibus ſuo titulo dicemus inferiùs. Illud ſciendum eſt, à magiſtris ſcriniorum ſeparandos eſſe referendarios qui & ipſi ſpectabiles ſunt, licet videantur in Gallia magiſtri requeſtarum vtrumque munus eſſe complexi. Referendarij ſunt qui ſupplicum deſideria principi referunt & exponunt, iuſſiones principis iudicibus inſinuant. No. c. 113. 124. at nonnunquam, vt Sigebertus ſcribit in Chronico, publicas conſcriptiones anulo ſeu ſigillo regis confirmant. Hidem non ſunt apud Caſſiodorum III. Variarum, referendi curiæ, vt eiuſdem Caſſiodori formula de referendis in ſenatu docet. Hidem in Notitia Romani imperij ſæpe inter officia non numerari. Regerendarij numerantur, qui ſunt à regeſtis ſiue libellis. corruptè apud Caſſiodorum lib. XI. *regendarij*. Sed de his ſatis. B C D

De Comitibus conſiſtorianis. *Tit. 10.*

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. SEVERINO P. V. Eos qui tranquillitatis noſtræ conſiſtorij dici Comites meruerunt, ſpectabilibus proconſulibus æquari generaliter decernimus. DAT. VII. KAL. OCT. CP. THEODORO V. C. COS. E

Conſiſtorium intimum principis, quod Sudas θεῖον συνέδριον vocat, eſt in quo legatos & quoſcunque ſe adeuntes admittit & audit, & de cauſis cognoſcit, inquirentibus in negotium & diſpicientibus conſiſtorianis, vt Ammianus Marcellinus XV. ait, ſiue comitibus conſiſtorij viris ſpectabilibus, quorum multa ſunt priuilegia: à ſordidis & extraordinariis muneribus, à præbitione equorum & tyronum excuſantur. l. maximarum. ſ. de exc. mun. l. 1. C. Th. qui à præb. eq. ſine fideiuſſione conducunt fundos rei priuatæ. l. 1. C. Th. qui cond. rei pri. & ex hac Conſtitutione proconſularibus exæquantur. De eis fit mentio multis locis. Ambroſius V. Epiſt. c. XXXIII. *Conuenerunt me Comites conſiſtoriani vt baſilicam traderem.* & alio loco: *vbi ſedit in conſiſtorio ingreſſus ſum. aſſurrexit vt oſculum daret. ego inter conſiſtorianos ſteti.* Ex quo loco apparet non adſediſſe conſiſtorianos, ſed ſtetiſſe. F

II. IMP. ANASTASIVS A. EVSEBIO MAGISTRO OFFICIORVM. Viros ſpectabiles Comites conſiſtorianos, & coniuges, & liberos, quinetiam ſeruos eorum, atque colonos iiſdem priuilegiis, tam intentiones ab aliis proponendas excipiendo, quàm ſuas contra alios exercendo perfrui, quibus viri clariſſimi principes ſcholarum agentium in rebus per ſacram pragmaticam ſanctionem diuæ memoriæ Zenonis vtuntur. G

Additur aliud priuilegium hac Conſtitutione, vt in excipiendis dictandiſq; actionibus tam ipſi quàm coniuges & liberi & ſerui & coloni eorum eis priuilegiis vtantur, quæ ſunt conceſſa viris clariſſi-

A clarissimis principibus magistrianorum per l. vlt. j. de pri. ag. in reb. Quod ait de seruis eorum, referri ad causas criminales potest, & interdum ad ciuiles, vt si de momento quæratur, ex l. 1. §. si per vim vel alio mo.

De Comitibus & tribunis scholarum. Tit. 11.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PRISCIANO P. V. Præpositos ac tribunos scholarum, qui inquietudinis epulis
B adhibentur, & adorandi principis facultatem antiquitus meruerunt (inter quos Comites etiam sacri stabuli, & Cura palatij numerantur) si primi ordinis comitiuam cum præpositura meruerunt, & casu ad altiora non peruenerint: deposito sacramento inter eos, qui Comites Aegypti vel Ponticæ diœceseos fuerint, quorum par dignitas est, haberi præcipimus: alios qui honore comitiuæ regimen fuerint nacti, absolutos militia, inter eos, qui duces fuerint prouinciarum, numerari iubemus. DAT.
C VII. KAL. APR. CP. LVCIO V. C. COS.

Vulgò malè legitur hoc loco, *Qui inquietudinis epulis.* legendum, *Qui & diuinis epulis.* Scholæ agentium in rebus habent præpositos & tribunos, ad quos scholarum gubernatio pertinet, qui & Comites scholarum dicuntur l. 1. j. de pri. scho. l. 3. §. de offic. mag. off. quòd plerumque ornati sint comitiua primi ordinis, qui titulus honorarius est, inuentus à Constantino Imperatore, dum singulos quosque honore aliquo cumulare cupiebat maximè, secundi etiam ordinis & tertij Comitibus creatis. Eusebius IIII. de Constantini vita: κομήτων δ' οἱ μὲν πρώτου τάγματος ἠξιοῦντο, οἱ δὲ δευτέρου, οἱ δὲ τρίτου. Hac verò dignitate ornati præpositi & tribuni scholarum hæc beneficia habent, vt intersint Imperatoris epulis, & vt adorent purpuram eius. quod pro summo beneficio habetur.
D Eusebius eodem libro: οἱ δέ γε τοῦ παντὸς στρατοῦ καθηγεμόνες, κόμητές τε καὶ πᾶν τὸ τῶν ἀρχόντων τάγμα οἷς τὸν βασιλέα καὶ νόμος πρότερον ἦν προσκυνεῖν. Idem viris clarissimis Comitibus sacri stabuli datur, id est, equorum præfectis & rectoribus, quibus sportulas præberi ab iis qui equos conferunt, vel pretia eorum ostendit l. 3. C. Th. de eq. col. & l. 29. C. Th. de anno. & trib. In Codice Theodosiano hoc titulo tribuni appellantur, vt ab Ammiano Marcellino sæpissime. Sed id comitiua tantum honoratis datur. Malè inde deducere quosdam opinor Conestabli appellationem, quæ est merè francica. atque ideo in Notitia græca officiorum Constantinopoleos is definitur, κεφαλὴ τῶν ῥογατόρων φράγγων. Comites sacri stabuli sunt, qui Gallicè dicuntur, *Escuyers.* His adiungitur etiam Cura palatij. Is erat architectus, ad quem cura fabricæ palatij pertinebat, cui auctore Cassiodoro pro ho-
E noris insigni hoc erat attributum, vt auream virgam gestans ante Imperatorem incederet. Custodiam aulæ Euagrius vocat lib. v. Cura prætorij qui dabatur tribuno militum, de quo Trebellius in Claudio, diuersa functio est. Porrò iis quos diximus præpositis & tribunis scholarum honore comitiuæ decoratis, & Comitibus stabuli & Curis palatij, peracta militia hic honor defertur, vt Comitibus, Ægypti & Ponticæ diœceseos exequētur, vel si scholas rexerint sine honore comitiuæ, ducibus prouinciarum, qui diœceseos Comitibus inferiores sunt, licet vtrique spectabiles. Alios qui.] Hic locus miserè deprauatus est. Vet. habent, *In aliis qui,* Alij, *In aliisq́.* Legendum, *Sin absque honore comitiuæ regimen fuerint nacti.* regimen, scilicet scholarum, quo nihil est euidentius.

De Comitibus rei militaris. Tit. 12.

F I. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AMPELIO P. V. Qui contemplatione meritorum, ducto intra prouincias transmarinas strenuissimo milite, primi ordinis comitiuam fuerint consecuti: ea reuerentia altissimarum dignitatum viris subiugantur, vt his locum præstent, qui proconsulatus insignibus adornantur. DAT. III. NON. IVL. NASONNACI MODESTO ET CARINTHEO COSS.

Duo fuerunt in Oriente Comites rei militaris, Comes limitis Augusti, & Comes Isauriæ, vt ex Notitia constat. His Comites diœceseos Ægypti & Ponticæ longè sunt superiores, qui diuisam cum vicariis administrationem habent. l. 1. §. de off. vic. Eosdem etiam superant proconsules Asiæ & Ach

& Achaiæ, & duces prouinciarum Lybiæ, Thebaidos & Armeniæ. Ceteris tamen ducibus veluti A
Phœnices, Mœsiæ, Mesopotamiæ adæquantur, vt lex proxima ostendit, videlicet si spectabiles sint, id est, honorati comitiua ordinis primi.

II. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PRISCIANO P. V. Eos qui sub comitiua primi ordinis dignitate peculiariter ad quamlibet prouinciam vel prouincias defendendas milite credito auctoritate nostri numinis destinantur: & eos qui vicem illustrium virorum magistrorum militum susceperint peragendam: ducibus qui præter B
Ægyptum & Ponticam in aliis prouinciis administrauerint, adæquamus. DAT. XII. KAL. APR. CP. LVCIO V. C. COS.

Quæ diximus ad legem primam, & huic & illi sufficiunt. Adiunguntur præterea Comitibus rei militaris qui vicem magistrorum militum gesserunt.

De Comitibus & Archiatris sacri palatij. Tit. 13. C

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PRISCIANO P. V. Archiatros intra palatium militantes, si comitiuæ primi ordinis nobilitauerit gradus, inter vicarios taxari præcipimus: siue iam pridem deposuerunt militiam, siue postea deposuerint: ita vt inter vicarios & duces qui administrauerint, & hos qui comitiuam primi ordinis meruerint, nihil intersit, nisi tempus quo quis administrauerit, vel comitiuæ D
adeptus est insignia. DAT. XII. KAL. APR. CP. LVCIO V. C. COS.

Qui dicantur archiatri notissimum est. Hi si honorati sint comitiua primi ordinis, vicariis & ducibus exæquantur, ita vt inter eos nihil nisi ratione temporis intersit. Vt igitur tit. de Comitibus & tribunis scholarum, sic accipitur, de tribunis scholarum comitiua primi ordinis decoratis: & tit. de Comitibus rei militaris, id est, de præpositis militum eadem comitiua decoratis: sic & huius tit. hic est sensus, de archiatris comitiuæ primi ordinis honore præditis. Non est etiam dubitandum titulum de Comitibus consistorianis, sic esse accipiendum, de consistorianis comitiua primi ordinis decoratis. & ideo Cassiodorus in formula eiusdem comitiuæ, *Spectabilitas*, inquit, *clara & consistorio nostro dignissima.* & paulò pòst: *Comitiuam tibi primi ordinis largimur, vt consistorium nostrum sicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes.* & in antiqua inscriptione: E
Memmio Vitrasio Comiti in consistorio primi ordinis. Sequens etiam titulus est de rectoribus prouinciarum eodem honore præditis. Notandum illud valde, vicarios & duces exæquari: & archiatris interdum non primi, sed secundi ordinis comitiuam dari. l. vlt. s. de profes. & med.

De Comitibus qui prouincias regunt. Tit. 14.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PRISCIANO P. V. Eos qui administratione ciuili ac prouinciæ gubernaculis sub iurisdictionis licentia Comites quoque primi ordinis esse meruerint, vicariæ dignitatis post depositam administrationem priuilegiis frui oportet. DAT. XII. KAL. APR. CP. LVCIO V. C. COS. F

Idem hæc pars dat Comitibus & rectoribus prouinciarum, quod superior Comitibus & archiatris sacri palatij. Ex coniunctione harum quatuor partium hoc efficitur, Comites primi ordinis non omnibus spectabilibus anteponi. quod falsò comminiscitur Cassiodorus in formula. Sed ideo G
dicuntur primi ordinis, quòd alij sint secundi & tertij ordinis inferiores.

De professoribus qui in vrbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam. Tit. 15.

IMP.

A I. IMP. THEODOSIVS A. ET VALENTINIANVS CÆS. THEOPHILO P. V. Grammaticos tam græcos quàm latinos, sophistas, & iurisperitos in hac regia vrbe professionem suam exercentes, & inter statutos connumeratos, si laudabilem in se probis moribus vitam esse monstrauerint, si docendi peritiam, facundiamq; dicendi, interpretandiq; subtilitatem, & copiam disserendi se habere patefecerint, & cœtu amplissimo iudicante digni fuerint æstimati, cùm ad viginti annos
B obseruatione iugi ac sedulo docendi labore peruenerint, placuit honorari, & his qui sunt ex vicaria dignitate, connumerari. DAT. ID. MAR. CP. THEODOSIO A. XI. VALENTINIANO CÆS. COSS.

Professorum liberalium studiorum fuit in vrbe collegium, sicut & archiatorum. Ergo sub primicerio & certi statutiq; fuerunt. Auditorium habuerunt in Capitolio. l. 1. s̃. de studiis lib. vr. Ro. quam huic esse arbitror coniungendam, licet in subscriptione nonnulla diuersitas sit, vel eò maximè quòd ita sit scriptum in Codice Theodosiano, *Digni fuerint æstimati qui in memorato auditorio*
C *professorum fungantur officio.* quod non est quò referas, nisi huic illa iungatur, atque ita, *in memorato auditorio*, in Capitolio interpretere. In subscriptionibus est error sæpissime. Hos verò professores ex hac lege post annum vicesimum honorari placet comitiua primi ordinis & vicariis adæquari. ad quam temporis præscriptionem respicit Quintilianus, dum scribit in hunc modum: *Post impetratam studiis meis quietem, quæ per* XX. *annos erudiendis iuuenibus impenderam.* quod argumentum est iam olim post annos XX. perinde ac veteranis emerita professoribus dari consueuisse, illiq; Quintiliano data, quem primum Romæ scholam publicam aperuisse sub Domitiano, & è fisco salarium accepisse sunt qui scribant. quod malim ex Suetonio, Vespasiano adscribi. Fit inter hæc mentio in Codice Theodosiano Leontij Iurisperiti, qui ea ætate vixerit, quod referendum duxi, quia Iurisperitorum memoriam celebrare me par est: moueorq, adfinitate nominis vt ei alium adiungam, qui
D fuit non multo pòst, Leonem puta, de quo ita Sidonius cecinit. *Siue ad doctiloqui Leonis ades, Quo bis sex tabulas docente iuris, Vltro Claudius Apius taceret, Claro obscurior in decemuiratu.*

De silentiariis & decurionibus eorum. Tit. 16.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. VRSO P. V. ET AMILIANO COM. ORD. PR. ET STRATEGIO PP. ILLYRICI. Decuriones nostri palatij post emensum fideliter obsequium,
E postq; deposita sacramenta militiæ electionem habeant, siue ex magistro officiorum velut agentes dignitatem consequi à nostra maiestate inaluerint, siue inter viros illustres Comites domesticorum videlicet inter agentes taxari: vt tam in adoranda nostra serenitate, quàm in salutandis administratoribus, & reliquis prædicti honoris priuilegiis, necnon in nostro consistorio his honor omnifariam obseruetur. DAT. PRID. KAL. NOV. CP. HONORIO X. ET THEODOSIO VI. AA. COSS.

Silentiariorum officium Zonaras in Anastasio ait esse τῶν χαμαιζήλων ἀξιωμάτων. Hi sunt excubitores in consistorio vel palatio principis, stantes ferè ad limina. Constantinus de administratione imperij: διὰ τῶν βήλων ὑπὸ τῶν σελεντιαρίων συρομένων. Hos Claudianus intellexit, dum ait, *sacroq́ adhibere silentia somno.* & ob id excubias agere dicuntur in l. 3. ĩ. hoc tit. Et sunt sub decurionibus. l. 3. in fi. ĩ. qui aliàs sacri consistorij decuriones dicuntur, vt 6. Cod. Th. 2. l. vlt. aliàs sacri palatij, vt in hac l. 1. Marcellinus XX. *Aliquis palatij decurio, qui ordo est dignitatis.* Et ij quidem decuriones absoluti militia ex magistris officiorum vel ex comitibus domesticorum honore inter agentes nu-
F merantur, atque ita illustratum vacantem cum cingulo nanciscuntur, vt nos exposuimus s̃. in tit. vt dig. or. ser.

II. IIDEM AA. VENANTIO PP. Vnusquisque decurio vel silentiarius à tyronum equorumq; præstationibus habeatur immunis. nullam

nullam collationem, quæ plerunq; poſcitur, ſoluat. nihil his vlla poteſtas iniungat aut neceſſitas imponat. A

Decuriones & ſilentiarij immunes ſunt à præſtatione tyronum & equorum, & nudam collationem, quæ plerumque poſcitur, id eſt, canonicam duntaxat agnoſcunt. legendum, *nudam*, non *nullam*. l. 4. j. de prox. ſac. ſcr.

III. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLAVIANO PP. Decurionibus & ſilentiariis, etiam ſi ad ſuperiorem gradum ſucceſſu meliore tranſcendunt, omnia priuilegia quæ iam dudum diuorum principum iudicio meruerunt, legis iſtius præceptione nouerint eſſe firmata, non præiudicatura quacunque generalitate pragmatica. nec angarias vel parangarias ſiue paraueredos vlla eis ampliſſimæ præceptionis imponat auctoritas. ſordidis quoq; muneribus, excoctione calcis, & ſuperindicti grauamine eos liberamus. Domus quoque eorum, non tantùm in hac ſacratiſſima vrbe, ſed in qualibet alia poſitas ciuitate, immunes ab omni hoſpitum cuiuſlibet dignitatis inquietudine vindicamus: permiſſa eis veniendi ad comitatum licentia præter euocatoriæ ſecuritatem: multa decem librarum auri iudicibus prouinciarum eorumq; officiis infligenda, ſi ſtatuta noſtri numinis crediderint eſſe contemnenda. His addimus, vt cùm optatam quietem acceperint, & inter viros illuſtres ſenatores cœperint numerari, honore curiæ ſine aliqua functione lætentur, immunitatiſq; gaudio plena dignitatis lætitia potiantur: vt dignitatem ſolam habeant ex ſenatu, ſub hac videlicet definitione, vt triginta tantummodo numero ea priuilegia conſequantur. Decuriones quoque tres, ſed eos tunc demum perpotiri decernimus beneficiis ſuprà ſcriptis, cùm per continuos XIII. annos inculpatas excubias peregerint. DAT. VIIII. KAL. APR. RAV. ÆTIO ET VALERIO COSS. B C D

Decuriones & ſilentiarij immunes ſunt ab iis muneribus, angariis ſcilicet, parangariis, paraueredis, quæ qualia ſint dicetur inferiùs commodiore loco: excoctione calcis, ſuperindicto, metato. Ad ſacrum comitatum veniunt ſine ſacra euocatoria. Depoſita militia, quia vacantem illuſtratum adipiſcuntur ex l. 1. inter ſenatores illuſtres recenſentur, ſaluis tamen ſuis priuilegiis, ita ſcilicet vt nec onus præturæ nec onus glebale, quod proprium eſt ſenatorum, agnoſcant; & hoc eſt quod dicitur in l. 3. ſ. de dignit. maiorem dignitatem circa prioris militiæ priuilegia præiudicium non facere. Hæc autem tantùm dantur ſtatutis XXX. ſilentiariis & decurionibus tribus poſt excubias annorum XIII. Decurio præerat X. ſilentiariis. Pragmatica.] Rectius, *Pragmatici*. E

IIII. IMP. ZENO A. COSMÆ PRÆPOSITO SACRI CVBICVLI. Ne ad diuerſa tracti viri deuoti ſilentiarij iudicia ſacris abſtrahi videantur obſequiis, iubemus eos qui quemlibet deuotiſſimorum ſilentiariorum ſcholæ, vel eius vxorem ciuiliter, vel etiam criminaliter pulſare maluerint: minimè eum ex cuiuſlibet alterius iudicio, niſi ex iudicio tantummodo viri excellentiſſimi magiſtri officiorum, conueniri. F

Magiſtri officiorum iudices ſunt ſilentiariorum & coniugum eorum. De iis magiſtris ſuprà dictum eſt ſatis. G

V. IMP. ANASTASIVS A. ANTIOCHO PRÆPOSITO SACRI

A CRI CVBICVLI. Iubemus clarissimorum silentiariorum præditos militia, & si genitorum suorum in potestate sint constituti, quæcunque solatiorum seu emolumentorum, vel donationum, seu hereditatum nomine per militiam, vel quamlibet eiusmodi causam his adquisita sunt, vel fuerint, iure castrensis peculij possidere: nec ea posse vel parentes superstites sibi vindicare, vel auferre, vel etiam post eorum obitum fratres,
B vel eorum alios heredes, quasi ad defunctorum dominium pertinentia in diuisionem deducere. nec enim oportet labores eorum aliis fructum vel lucrum adferre. Hac namque ratione simul & contemplatione, nec ipsam militiam vel suffragium quodcunq; pro ea, vel ab iisdem viris deuotissimis silentiariis, vel parentibus eorum, vel quolibet alio datum est vel fuerit, ab his patimur in successione defunctorum parentum conferri, seu nomine collationis in medium easdem offerri pecunias, vel his
C imputari. Ad hæc de tutelis & curatoribus eos excusari sancimus, ne alienarum rerum administrationem subire compellantur, qui propter nostra ministeria nec suis curam seu prouisionem diligenter deferre possunt. Insuper liberos eorum, qui dignitate virorum spectabilium Comitum seu tribunorum decorati sunt vel fuerint, nullatenus nolentes administrationem præfecturæ suscipere seu peragere: omnibus videlicet antè latis priuilegiis in persona non tantùm in præsenti militantium, sed etiam
D postea eidem consortio inserendorum, tam tempore militiæ, quàm post eam depositam, obseruandis. DAT. KAL. IAN. IOANNE ET ASCLEPIONE COSS.

Silentiarij hoc loco clarissimi vocantur, alio spectabiles l. 30. s. de inoff. testa. Similiter tribuni notarij spectabiles l. 2. s. de primic. l. neque. s. de decur. Clarissimi Nouel. 8. & 13. & l. restituendæ. s. de adu. diu. iud. & in epistolis Symmachi, & in epitaphio Claudiani poëtæ. Clarissimi & spectabiles ab Augustino in epist. 160. & 159. & lib. de gestis cum Emerito: sicut & idem sæpe in auctoribus atq; inscriptionibus antiquis dicitur, clarissimus & illustris, vt in tiulo operum Macrobij Theodosij viri clarissimi & illustris. Sic legendum, non, *Viri Consularis*. qui error est etiam in titulo librorum Victorini de trinitate, & Prudentij poëtæ, & aliis locis quamplurimis. Sic magister
E census, qui deinde appellatus est ϕυικὸς auctore Leone No. 44. vir clarissimus appellatur in l. vlt. s. de iu. emphy. l. consulta. s. de testa. l. secundum. s. de donat. No. 44. Vir perfectissimus l. orphanotrophos. s. de epis. & cle. Inuenitur & sæpe idem tribus titulis ornari, clarissimi, spectabilis, illustris. Sidonius v i. *Vir ortu clarißimus, priuilegio spectabilis, merito illustris.* Itaque harum dignitatum certa definitio non est. alij omnibus iis fruuntur, alij duabus, aliis vna ex iis tantùm. eosdem aliàs clarissimos, aliàs spectabiles appellare Imperatoribus placet. Crescit vel minuitur eiusdem officij dignitas arbitrio principis, & ex ipsa rerum accessione vel decessione. Nunc veniamus ad sententiam legis. Silentiarij quæ occasione huius militiæ adquirunt, deputant castrensi peculio, nec ea parentibus adquirunt in quorum sunt potestate, nec conferunt fratribus. Quin & pretium
F militiæ nec confertur nec imputatur eis in legitimam, etiam si empta sit pecunia patris. l. 30. §. vlt. s. de inoff. test. No. 53. quod in aliis militiis locum non habet. Silentiarij excusantur à tutelis & curationibus. quod repetitum est in l. vlt. s. de exc. tut. Eorum liberi honestati comitiua primi ordinis vel dignitate tribunorum notariorum non agnoscunt onus præturæ, quasi senatorum liberi. quod priuilegium patres etiam habere diximus in l. 3. s. Perperam autem legitur hac parte, *præfecturæ*, pro, *præturæ*, quemadmodum memini dixisse me in l. 1. s. de præt. Confirmat postremò hæc lex cetera priuilegia silentiariis data superioribus Constitutionibus.

G *De domesticis & protectoribus.* *Tit. 17.*

I. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOS. ET ARC. AAA. EVSIGNIO PP. Domestici ac protectores osculandi, cùm salutaue-

rint, vicarios tui culminis habeant potestatem. pœna enim sacrilegij si- A milis erit si his honorificentia non deferatur, qui contingere nostram purpuram digni sunt æstimati. DAT. PRID. NON. MAR. MED. VALENTIN. A. III. ET EVTROPIO COSS.

Differentiam esse inter domesticos & protectores ex Codice Theod. constat eodem tit. l. 6. & 9. quibus constituta de domesticis trahuntur ad protectores. Hi, vt l. 9. ait, armatam militiam subeuntes non solùm defendendi corporis sui, verùm etiam protegendi lateris nostri solicitudinem patiuntur. vnde etiam protectorum nomen sortiti sunt. Hi igitur sunt in acie. Alij (quod ait l. 8) B vt indicio nominis apparet, familiarius militant, & sunt domestici protectores. Socrates 1. c. 13. τῶν δορυφόρων τις ὃς οἰκείους καλεῖ ὁ βασιλεύς. Sudas: δομέστικοι οἱ τῶν ῥωμαίων ἱππεῖς οἱ κατὰ ῥωμαίους οἰκεῖοι στρατιῶται. Idem & Zonaras in Diocletiano. Sed fuere tamen ex eis alii pedites, alij equites. l. vlt. j. hoc tit. l. restituendæ. §. de adu. diu. iud. Cassiod. 1. Var. *Domestici partis equitum & peditum, qui nostræ aulæ videntur iugiter excubare.* & alij comites domesticorum equitum, alij comites domesticorum peditum, viri illustres, à quibus domestici regebantur. Constituitur autem hac lege prima, vt cum eis liceat attingere & adorare purpuram principis. l. 2. §. de fabric. quamobrem Cassiodorus in formulis, *Inter protectores*, inquit, *& domesticos sacram purpuram adoraturus accedat.* In salutandis etiam & osculandis vicariis præf. prætorio, ac multomagis præsidibus admittantur. quæ omnia C summi honoris loco tribuuntur. & sic in l. 109. C. Th. de decur. osculum his in prouincia iudicantium & consessus indultus sit.

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. HELIODORO P. V. Primicerius quidem domesticorum & protectorum vtriusque scholæ post acceptum tribunatum inter eos spectabili dignitate perfruatur, qui ducatum gerere meruerint. alij verò, qui decursis stipendiis ab eodem decem vsque numero subsequuntur, consulari, id D est, clarissimatus dignitate perfruantur, cum ipsa loci decem primorum accessione. DAT. III. ID. IVN. CP. ÆTIO ET VALERIO VV. CC. COSS.

Sunt in vtraque schola equitum & peditum domesticorum aut protectorum primicerij, ex quo gradu omnes scribunt Iouinianum ad imperium euectum, & post primicerium decemprimi, sicut & in schola tribunorum & notariorum post primicerium esse x. primos diximus suprà. Et primicerius quidem domesticorum plerumque tribunatus honorem accipit. Marcellinus lib. 18. *Valentinus ex primicerio protectorum tribunus.* Atque ita tribunatu accepto viris spectabilibus ducibus pro- E uinciarum adæquatur. Decemprimi senatoriam dignitatem veluti exconsulares adipiscuntur inter allectos, ita tamen vt onera senatoria non agnoscant exemplo silentiariorum. denique clarissimi senatores sunt. Ad has dignitates domestici & protectores gradatim perueniunt.

III. IIDEM AA. SPORATIO COMITI DOMESTICORVM PEDITVM. Si quis domesticorum nulla negotij publici abstrahente sollicitudine, nec ei per commeatum solemniter vt abesset facultate concessa, per biennium obsequiis serenitatis nostræ defuerit: retrorsum in F ordinem tractus inferiorem, quinque sequentibus postponatur. Si verò triennium eius absentia continuasse monstretur, vsque ad decimum locum proculdubio regredietur. Quòd si quadriennio tenus abfuerit, nouissimus collocetur. quinquennio autem similiter si fuerit deuagatus, ipso iam cingulo spoliandus est. indignum quippe est, desides à propriis tam diu muniis aberrantes, quos esse conuenit assiduos, numerari.

Vt domesticus qui biennium abfuerit sine commeatu, reuersus suum locum gradumq; non G recipiat, sed ab eo gradu quem obtinuit prius quàm discederet, in sextum reiiciatur: qui verò triennium abfuerit, in decimum: qui quadriennium, in nouissimum: qui quinquennium, vt exauctoretur, nec recipiatur vllo gradu loco've. Corruptè legitur in contextu, *regredietur.* legendum vt in manu scriptis, *regradetur.* & sic in l. 2. C. Th. de cur. pub. *Promotus regradationis humilitate*

A tate plectetur. Hieronymus ad Pammachium: *Finge aliquem tribunitiæ potestatis suo vitio regradatum.* & in Chronicis: *Heraclium de episcopatu in presbyterum regradauit.* Solinus: *Regradati menses.* atque ita legendum in l. 1. ĵ. de pri. schol. l. 3. §. de offi. mag. off. Regradationem Græci καταβιβασμὸν vocant. Est etiam ex eisdem libris postrema sententia huius legis ita corrigenda: *Indignum quippe est desides à propriis tamdiu muniis aberrasse, quos conuenit assiduos numerari.*

IIII. IMP. IVSTINIANVS A. VIGILI CONSVLARI ET PATRICIO. Lege pragmatica sine fine victura præfiniendum ac B constituendum credimus, vt si quis virorum fortium præsentalium domesticorum in equitum schola secundicerij locum adeptus, diem interea supremum clauserit: heredes eius non reliqui tantùm temporis quod eidem gradui superesse monstratur, verùm etiam insequentis anni, hoc est, primiceratus solatiis ac emolumentis fruantur omnibus: vt quod ad quæstum & compendium militiæq; fructum prolixæ pertinet, similis habeatur, ac si superstes permanserit ad finem vsque supremum.

C Qui in schola domesticorum & protectorum hoc anno est secundocerius, id est, post primicerium primus, sequenti anno fit primicerius: Quòd si in secundoceratu decesserit, heredes eius ex hoc pragmatico non tantùm reliqua secundoceratus, sed & integra primiceratus stipendia consequuntur. Id quidem translatitium est in omnibus, quibus annua stipendia constituta sunt, vt anni quo quis decessit, heredes eius reliqua salaria & solatia consequantur. l. xi. ĵ. de prox. sac. scr. l. 3. ĵ. de ag. in reb. l. 1. ĵ. de primipilo. l. 15. §. de ad. diu. iud. quanquam referat Plinius IIII. Epistol. à fisco superatos heredes, qui scribæ quæstoris ante legitimum salarij tempus defuncti, reliqui quod erat sibi vindicabant. At vt sequentis etiam anni salaria defuncti heredibus debeantur, quo iure, quo exemplo hoc fit? An pro casu militiæ? quod verissimum esse arbitror, vt quemadmodum vno ex D militantibus in sacris scriniis defuncto, heredibus eius à subrogato certa pecunia præstatur. l. xi. ĵ. de prox. sac. scr. quod & ita fit in aliis quibusdam militiis ex scholæ placito vel Constitutionum beneficio. l. omnimodo. §. vlt. §. de inoff. testam. idque genus lucri auctore Iuliano antecessore casus militiæ appellatur No. 53. & 97. ea forma qua casus dotis No. 123. Vnde per errorem quidam fecere militias ex casu, sicut in tit. Dig. de minoribus, patefecimus. Ita verò tertiocerius domesticorum, qui morte secundicerij sequenti anno occupat primiceratus gradum, pro casu militiæ heredibus secundicerij præstat eius anni solatia. Sunt aliæ quædam militiæ, quarum ex casu defuncti heredes nihil ferunt, reliqua tamen ferunt, veluti fisci patrono mortuo. l. 13. §. vlt. §. de adu. diu. iud. quæ ita est concilianda cum l. 15. Videtur autem domesticorum primiceratus annuus fuisse, vt primiceratus largitionum. l. xi. ĵ. de palat. sac. larg. non biennalis, vt alij, de quibus diximus tit. 7.

E Præsentalium.] παρασασίμων, hoc est præsentium in comitatu. Euagrius in Anastasio. Contextum curaui excudi vti oportet, quem Haloander deprauarat.

Casus militiæ
Casus dotis

De præpositis laborum. Tit. 18.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. MONAXIO PP. Qui præpositi laborum nostro iudicio promouentur, clarissimi sint inter electos, ita vt ex consularibus habeantur. nam & immunitate F digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat. DAT. III. ID. NOV. CP. THEODOSIO A. VII. ET PALLADIO COSS.

Præpositi laborum sunt qui magno illi vexillo erant præpositi, quod vulgò laborum, & laborum solutio, siue καμάτων λυτήριον dicebatur, vt Nazianzenus scribit in 1. Steliteutica, & Sozomenus lib. 1. cap. IIII. λάβωρον vocat. Vnde & in actis Nicenæ II. quæ ex Bibliotheca vetustissima mihi communicauit Ant. Loisellus vir optimus & eruditissimus, signum quod Sozomenus hystoriographus Constantinum in crucis visum conuertisse memorat, dicens: *Iussit viros eruditos ex auro* G *& lapidibus pretiosis in vexillum crucis transformare, quod laborum vocatur.* Id præpositi vt quæque pars in acie laborabat, in eam quasi auxilij & liberationis vice inferebant: fuereq; iam olim Eusebio teste huic rei à Constantino præpositi milites L. qui, vt ex Codice Theod. liquet, ex protectoribus & domesticis erant. & ob id post titulum, de domesticis & protectoribus, datur titulus de præpositis laborum, idemq; iis honor clarissimatus defertur, qui suprà delatus est decemprimis domesticorum. qua etiam ratione existimo in l. 2. §. de exc. mun. dum protectoribus iunguntur præpositi, hos significari. Legendum autem in contextu, *Inter allectos*, vt in Codice Theod. multis locis.

allecti

locis. l. 1. de dec. & silent. l. 18. & vlt. de pal. sacr. larg. l. 8. 9. 10. de domest. & protec. Capitolinus in Pertinace: *Qui praturas non gessissent, sed allectione accepissent.* Vulgò malè cùm hoc loco, tum in l. 3. ȷ̄. tit. prox. *Inter electos.* Ea autem vis est horum verborum, vt quamuis velut ex consularibus in senatu habeantur, tamen non agnoscant onera senatoria, veluti functionem glebalem aut præturam. d. l. 1. de decur. & silent. l. 7. C. Th. de priuil. eor. qui in sac. pal. mil. Et ideo subiiciunt, *Nam & immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat.* quasi si diceret, ideo eos recenseri inter allectos, vt præter senatoriam dignitatem, immunes etiam sint à descriptionibus & oneribus senatoriis. *Quos,* inquiunt, *nostri lateris comitatus illustrat.* nimirum quia sunt ex protectoribus. Protectores autem à latere. A B

De proximis sacrorum scriniorum, ceterisq́; qui in sacris scriniis militant. Tit. 19.

In hoc titulo de scriniis sacris agitur, in quibus iura, id est, adnotationes vel pragmaticæ sanctiones vel rescripta principis vel cognitiones & preces eduntur, reponuntur & seruantur. l. vlt. s̄. de aquæd. l. omnium. s̄. de testa. l. 2. ȷ̄. tit. prox. Et sunt quatuor, scrinium memoriæ, scrinium epistolarum, scrinium libellorum, scrinium dispositionum. Alia sunt scrinia largitionum, de quibus dicetur titulo de palatinis largitionum. De magistris illorum scriniorum dictum est suo titulo s̄. Alij sunt proximi scriniorum, qui sic dicti videntur, quòd sint proximi magistris, & spectabiles æquè ac magistri, qui in scrinio dispositionū non proximi, sed comites dispositionum appellati videntur l. 4. hoc tit. l. 1. C. Th. qui à præb. tyr. & inde eodem Codice de proximis, Comitibus dispositionum, ἀσυνδέτως, & in l. 10. eod. *Ad similitudinem,* inquiunt, *proximorum, & ij quoq; qui priores in scrinio dispositionum fuerint, & Comitis acceperint dignitatem.* & l. vlt. *tam proximo scriniorum, quàm Comiti dispositionum.* Ideo autem non est in scrinio dispositionum proximus, quia nec magister. hæc igitur sunt συναίροντα magister & proximus. Et quod l. 1. huius tit. dispositionum primi proximi appellantur æquè ac ceterorum scriniorum primi, adnotatione illa indiget, dispositionum proximos non dici propriè, sed Comites. quamobrem rectius in Codice Th. non additur, *atque dispositionum,* & in l. 12. rectissimè, *Omnes,* inquiunt, *qui ex proximis venerando cœtui Senatus fuerint adgregati, siue hi de scrinio memoriæ, siue epistularum vel libellorum, siue dispositionum Comites fuerint, ad septenos duntaxat solidos teneantur.* Huius quoque tit. l. 6. rectissimè proximos tribus tantùm scriniis attribuit, & l. 8. separat proximos à Comite dispositionum. Proximos sequuntur Melloproximi v. c. qui sequenti anno futuri sunt proximi. Proximatus enim dignitas annua est. d. l. 6. De Melloproximis l. 5. 7. & penul. qui secundum locum tenere dicuntur l. 13. & vlt. Sequuntur adiutores proximi, laterculenses primates, exceptores, antiquarij, adiutores quæstoris. sequitur librariorum & scriptorum turba, memoriales, libellenses, epistolares, pragmaticarij, quorum ingeniis & mentibus committuntur pragmaticæ sanctiones, libelli, adnotationes, rescripta, preces, acta cognitionum, arcana vt ait l. 8. qui militare dicuntur in scriniis sacris. Similiter verò extra rationem scriniorum alij sunt admissionum magistri. l. 1. C. Th. qui à præb. tyr. Alij admissionum proximi. Marcellinus 22. *Inductis,* inquit, *per admissionum proximum.* Alij admissionales l. 2. ȷ̄. de pri. eo. qui in sacr. pal. l. vlt. ȷ̄. de diu. off. qui à Græcis, προσάγειν τοὺς δεομένους τιμὴν ἔχοντες. Seneca VI. de benef. *Non sunt amici qui in primas & secundas admissiones digeruntur.* Suet. in Vespasiano: *Quidam ex officio admissionis.* C D E

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. CYNEGIO PP. Proximos memoriæ, epistolarum, ac libellorum, atque dispositionum ita vicariorum honore cumulamus, vt inter eos merito dignitatis habeantur, qui pro præfectis diœceses sibi creditas temperarunt, ex eo tempore, ex quo eos splendor indepti proximatus ostendat. insequentibus præponendi, qui vicarias postea administrauerint, & nullam iniuriam descriptionis perhorrescant. DAT. PRID. KAL. MAI CP. HONORIO N. P. ET EVODIO COSS. F

Proximi sacrorum scriniorum honore vicariorum ornantur, id est, vt inter eos habeantur qui pro præfectis diœceses administrant. & ita Marcellinus lib. XIIII. Martinum regentem Britanniæ prouincias pro præfectis, paulò pòst vicarium vocat. & in epitaphio Symmachi: L. AVR. ANIANO SYMMACHO V. C. PRÆF. VRBI, CONSVLI, PRO PRÆFECTIS PRÆTORIO IN VRBE ROMA FINITIMISQVE PROVINCIIS. Vicarij igitur sunt qui pro præfectis prætorio diœceses administrant. quod etiam tradidimus l. 4. s̄. de anno. & tribut. Additur vt proximi sacrorum scriniorum aliis vicariis pòst etiam vera administratione perfunctis præferantur, & vt nullam descriptionem sustineant. quod postremum est ex l. 12. C. Th. de proximis Com. disp. Reliqua ex l. 4. Tria igitur priuilegia proximorum hac lege proponuntur. G

A II. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCADIVS AAA. CONSTANTINO PP. GALLIARVM. In sacris scriniis nostris militantes in prouinciis à salutatione ordinarij vel spectabiles iudices non arceant, & inuiti in consessum accipiant: scituris vel principe, vel corniculario, vel capitibus officij, ternas libras auri ex suis facultatibus eruendas, si consistorium nostrum sepe ingredientibus secretarij iudicum non
B patuerit ingressus, aut reuerentia non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum iudice societas denegata. DAT. VI. ID. NOV. TRIVERIS TIMASIO ET PROMOTO VV. CC. COSS.

[redacted]

Saluianus III. de gub. Dei: *Intra ianuas non modò illustrium potestatum* (vulgò malè, *portarum*) *sed etiam præsidum aut præpositorum non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprij dignitas introire permiserit.* Verè Saluianus. At ex hac Constitutione militantibus in sacris scriniis ingressus & consessus patet in secretaria ordinariorum iudicum, id est, præsidum, etiam eis volentibus. Nam qui in consistorium principis admittuntur sæpe,
C recipere multò magis eos in secretarium suum ordinarij iudices debent. Addidit Tribonianus ex l. 5. hoc tit. *vel spectabiles*, quæ non erant in Cod. Theodosiano. addidit malè. Nam non omnibus militantibus in scriniis ius datur considendi cum spectabilibus, sed exceptoribus tantùm vsque ad Melloproximos. Ceteri ius tantùm habent considendi cum ordinariis iudicibus. Quod sequitur de principe vel corniculario vel capitibus officij, repetitum est in l. vlt. §. de off. diu. iud. in qua quæ dicuntur capita, officij primates appellantur. & ita capita contubernij Vegetius, & capita scholarum l. penult. §. de erog. milit. anno. qui primates & priores l. vlt. §. de castrens. l. vlt. §. de decanis. Non iidem igitur sunt principes & primates siue priores officiorum. Vnus est officij princeps, primates plures, sicut in scriniis vnus magister, vnus proximus siue Comes dispositionum, & primates plures. l. 7. §. Cornicularij sunt officiales qui præsunt cornibus secretarij, vt Cassiodorus scri-
D bit XI. Variar. à Græcis appellantur Hypaspistæ.

[redacted]

Capita contubernii primates officii

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. CLAVDIO P. V. In scriniis palatij militantes, id est, memoriæ, epistolarum, libellorumq; ac dispositionum, post viginti annos transactæ militiæ, si discedendum sibi esse decreuerint, consulari honore fulti inter allectos habeantur, huncq; honorem dignitatis teneant, qui exconsularibus deferri consueuerit: nec eos quisquam iniungendo aliquid, vel iubendo, possit
E ab impertito otio separare. DAT. XV. KAL. MAR. CP. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS.

Militantibus in sacris scriniis, post XX. stipendia dimissis, defertur clarissimatus honor idem qui delatus est suprà domesticis & protectoribus & præpositis laborum. Sed & ex eis quidam ex l. 5. eundem honorem habent etiam ante missionem.

F IIII. IIDEM AA. ET THEODOSIVS A. EPIPHANIO P. V. Iubemus vt primum omnium sit eorum, qui in sacris scriniis nostris, id est, memoriæ & epistolarum, libellorum, & dispositionum referuntur, secura possessio ab omnibus sordidis muneribus excusata, superindictum non timeant, venalitium non petantur, solumq; canonicæ indictionis præstent tributum. labore dignitas conquisita extraordinarium munus ignoret, nec vllam temonis patiatur iniuriam, equorum tyronumq; præ-
G stationem nullus agnoscat, qui vel adhuc in scriniis militat, vel honorem proximi, & comitiuam primi dispositionum longi temporis sudore quæsiuit. & hæc quidem patrimoniis censuimus deferenda. Quod autem omnibus constat deferri, adiectu alterius dignitatis perire non patimur:

vt etiam si prosperioris fortunæ iudicio ad honoris ornamenta processerint, vetera tamen eis scriniis labore priuilegia quæsita seruentur. DAT. ID. OCTOB. RAV. HONORIO VII. ET THEODOSIO II. AA. COSS. A

Vt proximi sacrorum scriniorum & Comites dispositionum & reliqui militantes in scriniis sacris excusentur à sordidis, superindictitiis & extraordinariis & temonariis oneribus, & equorum tyronum've præstatione, & à venalitio. De temonariis diximus huius libri tit. 1. Venalitium videtur esse vectigal rerum publicè venalium, de quo & l. 1. ꝟ. de veter. Extremæ parti congruit l. 11. §. de exc. mun. B

V. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. FAVSTINO PP. Peculiari præceptionis nostræ fauore præstamus, vt in scriniis memoriæ, epistolarum, libellorumq; ab exceptoribus vsque ad melloproximos dignitatem clarissimorum honoremq; percipiant. & sicut reliqui qui in iisdem scriniis militant, liberum cum ordinariis iudicibus ingressum secretarij consessumq; habere legibus meruerunt: hi quoq; in quos hanc stipendiorum meritis clarissimatus conferimus dignitatem, cum spectabilibus etiam habere sese reuerentiam recognoscant, vt consedendi ingrediendi've secretarium sciant à nobis licentiam contributam. DAT. VIII. ID. IVN. RAV. LVCIO V. C. COS. C

De hac diximus satis l. 2. & 3. §.

D

VI. IIDEM AA. EVSTATHIO V. I. QVÆSTORI ET HELIONI V. I. MAGISTRO OFFICIORVM. Pro biennio annum solum agere deinceps decernimus eos, qui in tribus scriniis memoriæ, epistolarum, libellorumq; ordine ac merito stipendiorum ad gradum peruenerint proximorum. DAT. VIII. ID. FEBRVA. CP. THEOD. A. VII. ET PALLADIO COSS.

Vt proximatus trium scriniorum annuus sit, non vt olim biennalis. Citatur l. xi. ꝟ. de palat. sac. larg. E

VII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. NOMO MAGISTRO OFFICIORVM. Vnicuique qui in sacris scriniis militat, sui loci merita seruari oportere constituimus: & vniuersos qui vltra numerum statutorum in iisdem scriniis militant, sui gradus respectu per ordinem quem sortiti sunt, in deficientium statutorum locum (vt tamen vltimis socientur) subire decernimus: scilicet, vt nemini penitus liceat, cum sit posterior tempore, locum præcedentis ambire: nisi fortè ab eo qui tempore vincitur, laborum comparatione superatur, vt quindecim primatum eiusdem scrinii testimonio cum sacramenti religione subnixus, præcedentibus dignior iudicetur. Hanc quoque obseruationem extra filios proximorum volumus custodiri. etenim vnicuique proximo vnum de suis filiis, qui temporis duntaxat suffragio nititur, licet parum obseruasse militiam cognoscetur, insequentibus tempore, qui laborum meritis muniuntur, anteferri posse decernimus. Illum tamen qui locum statuti meretur, proximo quidem ducentos quinquaginta solidos, mel- F G

loprox

A lo proximo verò vel adiutori pro consuetudine vniuscuiusque scrinij viginti aut quindecim solidos offerre præcipimus. Quòd si quis de supernumerariis, qui statuti locum subire debuerat, ne pecuniam offerat, statuti etiam gradum recusare voluerit: sequenti tam offerendæ quantitatis prædictæ, quàm subrogandi licentia permittatur: ita videlicet, vt si secundus, vel etiam tertius, vel alterius cuiuslibet numeri in eadem excusationis voluntate durauerit, accedenti semper eadem copia, quam præce-
B dens recusauerit, tribuatur. Hos autem qui ad statutorum ordinem progredi noluerint, nec de suo gradu volumus remoueri: & cùm vacauerit statuti locus, conditionem, quam antea repudiauerant, id est, & offerendæ pecuniæ & adipiscendi statuti locum, liberam habere præcipimus facultatem.

In sacris scriniis alij sunt statuti, alij supernumerarij. Vacante vno ex statutis, subingreditur in numerum statutorum vnus ex supernumerarijs, qui fuerit ordine temporis antiquior, & in vlti-
C mum statutorum locum, non in gradum quem defunctus tenuit. Dixi qui fuerit antiquior. Hoc ita nisi posterior laborum merito potior sit, quod quidem testimonio & religioni quindecim primatum scrinij committetur. Hic igitur antiquiori præferetur, si modò antiquior, quem alter laborum merito antecellit, filius proximi non sit. quo tamen beneficio vnus tantùm ex filiis proximi vti potest. Post hæc Impp. definiunt quid pro ingressu siue solatio aut suffragio, vt ait l. xi. supernumerarium, qui defuncti locum subiit, præstare oporteat proximo & melloproximo, & adiutori proximi. Vetus hic mos est, vt pro ingressu aliquid præstetur prioribus militiæ, scholæ, officij, collegij, curiæ, corporis. l. penult. D. de leg. 3. §. penult. & vlt. In quo pro *onera*, videtur legendum, *honoraria*, vt in Epistola Plinij ad Traianum de adiectione buleutarum. Suet. in Claudio:
D *Pro introitu sacerdotij*.

VIII. IIDEM AA. NOMO MAGISTRO OFFICIORVM.

Proximos sacrorum scriniorum, quos fides ac diuturnæ obseruationis industria literataq; militia: Comitem quin etiam dispositionum, quem probitas ac strenuitas merito commendant: completo tempore suæ militiæ, comitiuæ sacri nostri consistorij cingulo in diem vitæ potiri, manentibus videlicet iamdudum præstitis saluis priuilegiis decernimus.
E quibus enim pietatis nostræ arcana merito committuntur, his pietas nostra vitam cingulo supradictæ comitiuæ ornandam decorandamq; decreuit.

Vt proximi sacrorum scriniorum & Comites dispositionum peracta dignitate abeant cum cingulo Comitum consistorianorum, vt scilicet sint vacantes non honorarij Comites consistoriani. Plus est esse vacantem quàm honorarium, vt ostendimus in tit. vt dig. ordo ser. *saluis*, inquit, *manentibus priuilegiis propriis*, secundum regulam l. 3. s. de dignit.

F

IX. IMP. LEO A. PATRITIO MAGISTRO OFFICIORVM.

In sacris nostris scriniis militantes per commeatum non continuatim præstitum, ante conuentionem profecti, intra indultum temporis spatium erunt cum suis coniugibus & liberis à conuentione securi, ab indictionibus etiam publicorum & ciuilium munerum: & post completam militiam excusatione potiantur, super domibus quoque, quas in
G prouinciis possident, metatorum molestia liberentur.

Commeatus est libera proficiscendi licentia. Intra tempora commeatus militantes in sacris scriniis conueniri non possunt, nec coniuges eorum aut liberi. Vacationem habent etiam emeriti personalium munerum & metatorum. Suprà quoque dictum est vacationem eos habere patrimonialium sordidorum & extraordinariorum l. 4.

IDEM

X. IDEM A. *. Hac parte ſtatutos memoriales præcipimus eſſe A
in ſcrinio quidem memoriæ ſexaginta duos: epiſtolarum verò triginta-quatuor: libellorum quoque trigintaquatuor: antiquarios verò, qui habentur in ſcrinio memoriæ, nunquam minus eſſe, quàm quatuor. Suprascripti autem memoriales nullo modo duplici fungantur officio, nec geminis chartis irrepſerint: vt non occupent plura in vnum ſe commoda collaturi, nihilq; reliquis relicturi. B

Hæc lex definit ſtatutorum numerum, & ne vnus duobus fungatur officiis. Antiquarij ſunt librarij ſiue ſcriptores librorum. l. 2. C. Th. de ſtud. lib. vrb. Ro. Sidonius Appollinaris lib. IX. *Licet antiquarium moraretur inſiccabilis gelu pagina.* Auſonius in Epiſt. ad Probum PF. P. *oblata per antiquarios mora.*

XI. IMP. ANASTASIVS A. EVSEBIO MAGISTRO OFFICIORVM. Si quis in ſacris noſtris ſcriniis, id eſt, memoriæ, diſpoſitionum, epiſtolarum, & libellorum, ſtatutis iam connumeratus, ab hac luce C
fuerit ſubtractus: ab eo, quicunque vtpote vacante loco de ſubſtitutis in ſtatutorum conſortio fuerit vltimus ſubrogatus, pro ſolatio vel ſuffragio proximi definitam, ſacræq; conſtitutioni diuæ memoriæ Theodoſij & Valentiniani principum inſertam quantitatem defuncti heredes & ſucceſſores, vel liberi eius, ſeu creditores, qui fœnus cum mortuo pro ſtatuti loco ei adquirendo contraxerint, conſequantur: ita ſcilicet vt ſi hereditas vel ſucceſſio defuncti minimè fuerit ſuſcepta vel adita, tales perſonæ, D
id eſt, creditores quidem contra ceteros prærogatiua ſibi ſeruata, liberi autem vel adgnati, ſeu cognati non hereditatis, ſed priuilegij nomine ſimili modo huiuſmodi ſummam percipiant, ſibiq; petere ac vindicare permittantur: nullius machinatione huiuſmodi noſtra diſpoſitione retractanda ſeu violanda: maximè cùm viros etiam pro tempore ſpectabiles eorundem proximos ſcriniorum, ſi quis eorum ante completum proximatus actum morte præuentus ſit, ad heredes ſucceſſoresq; ſuos E
reſidui temporis proximatus ſolatia ſine quadam imminutione tranſmittere non dubitetur.

Ex caſu militiæ, quod vno ex militantibus in ſacris ſcriniis defuncto, dari proximo ſcrinij à ſubrogato præcipitur l. 7. id hæc dari præcipit heredibus, vel ſi heredes non ſint, creditoribus quorum pecunia defunctus militiam comparauit, vel liberis, agnatis, vel cognatis, non hereditatis ſed priuilegij nomine, & ſic No. 53. οὐκ ὡς πατρῷον κλῆρον, ἀλλὰ βασιλικὴν φιλοτιμίαν. adimitur hoc proximo. datur hoc vt in heredem ſuum tranſmittat ſalaria anni mortis ſuæ.

XII. IDEM A. CELERI MAGISTRO OFFICIORVM. In F
ſacris ſcriniis militantes, & parentes, atq; vxores eorum, necnon liberos, ex ſententia tantummodo tuæ celſitudinis criminales & ciuiles intentiones agentium excipere iubemus. Inſuper etiam colonos, ſeu adſcriptitios, & ſeruos eorum in hac regia vrbe degentes eodem beneficio potiri, fidei pro tempore adiutoris viri ſpectabilis proximi vel vnius ex ſtatutis committendos: ita vt ſi in prouincia quicunque memorialis repertus fuerit, iuratoriæ cautioni committatur, & ſi non poſſideat immobilem ſubſtantiam, ſerui nihilominus & coloni ad eum pertinentes fidei eius tradantur. Modum inſuper ſportularum ad mediocrem deduci G

quantit

A quantitatem.& exſecutoribus de ſchola agentium in rebus attribuendis,
vnum ſolidum ſingulos vſque ad finem negotij,proq́ue ingreſſu in iu-
dicio tuæ magnitudinis quolibet modo faciendo duos ſolidos, & pro
editione geſtorum exceptoribus dimidiam ſolidi partem. & ſi apud ar-
bitrum negotium ventilari contigerit, ipſi quidem arbitro vnum ſoli-
dum, & nihil amplius: exceptoribus autem eum obſeruantibus, tam
B pro ipſo quod implere iubentur miniſterio, quàm pro editione geſto-
rum ſeu relationis, vel definitionis tertiam partem ſolidi præbere ſanci-
mus. Nec pro tempore virum ſpectabilem fiſci patronum vel exſecuto-
res, quibus imminendi litibus ſollicitudo iniuncta eſt, quidquam ab
eis exigere ſeu profligare concedi: dimidia ſcilicet expenſarum, quas in
iudicio tui culminis à memoratis perſonis præberi ſtatuimus, portione
in iudiciis prouincialibus ab his agnoſcenda: ita vt ſi de ciuilibus anno-
C nis, vel tutela, ſeu curatione, vel noui operis nunciatione litem eos
ſubire contingat, in maiore quidem iudicio ad ſimilitudinem ſum-
ptuum, quos in iudicio eminentiæ tuæ dependere præcepti ſunt: apud
virum autem clariſſimum præfectum annonæ, ſeu fiſci patronum vrbi-
cariæ magnificæ præfecturæ, vel architectos, pro modo eorum, quæ
ſuper arbitris & litibus apud eos exercendis ſuperiùs ſtatuta ſunt, ſol-
uentes expenſas, nihil amplius agnoſcere ſeu pendere cogantur. Quæ
D omnia cuſtodiri iubemus, ſiue per ſe, ſiue per procuratores, aut etiam
defenſores lites exercere maluerint. hoc ſi prolata ſcriptis ſententia mo-
niti ſunt. Si verò ex depoſitione, ſeu aliter quis eorum conuentus fue-
rit: nihil eum vel ſcrinio viri clariſſimi adiutoris, vel cuiuſlibet alij no-
mine ſportularum offerre compelli. omnibus antelatis priuilegiis poſt-
ea, quibus per anteriores diuorum principum ſanctiones defenduntur,
in perſonam tam eorum, qui adhuc militant, & qui poſtea eandem mi-
E litiam ſortiti ſunt: quàm eorum qui prædictam militiam gradu vacan-
te iam depoſuerunt, vel poſtea depoſuerint, ſeruandis: vt eorum com-
modo ipſi quoque vnà cum vxoribus, & liberis, colonis præterea, &
ſeruis propriis perfruantur. Et quoniam in controuerſiis, quas in iudi-
ciis moueri contingit, æqualitatem litigatoribus volumus ſeruari,& ad-
uerſariis eorum pro ſumptibus & expenſis ſimilem antè latorum bene-
ficiorum prærogatiuam cuſtodiri. propter hanc etenim cauſam & vi-
F ros deuotos memoriales non tantùm agendo in quolibet iudicio, ſed
etiam actiones ab aliis ingerendas excipiendo, priuilegiis à nobis indul-
tis potiri decernimus. his videlicet qui militiam virorum deuotiſſimo-
rum memorialium gradu ſoluto depoſuerũt ſeu depoſuerint, & ſi quie-
tis amore per prouincias domicilium fouere maluerint: omnibus nihil-
ominus priuilegiis, quæ huiuſmodi perſonis per ſacratiſſimam legem
nuper promulgatam à noſtra ſerenitate præſtita ſunt, muniendis, & eo-
G rum commodis atque auxilio potituris.

Vt militantes in ſacris ſcriniis, qui generali nomine memoriales appellantur, & Chartophylaces in Baſilico ad l vlt.§.de inoff.teſta.parentes,liberi, vxores,coloni, adſcriptitij, ſerui eorum in vrbe conueniantur apud magiſtrum officiorum, & committantur fide adiutoris proximi, vel vnius ex ſtatutis,præterquàm ſi lis ſit de annonis ciuilibus,vel ſeruitutibus vel nouis operibus vel tutelis aut

curationibus, de qua præf.vrbi cognoscet non magister officiorum, vt l.viros.ĵ.de pal.sacr.larg. De A annonis adhibito præf.annonæ.l.1.C.Th.de cond.in pub.hor.De tutelis adhibito prætore tutelari. l.2.§.quand.mil.tut.off. De operibus & seruitutibus adhibitis architectis.No.7. Plerunque eam litem remittet ad præf. annonæ vel ad patronum fisci, qui scilicet apud præfectum vrbi patroni fisci partibus fungitur, vel ad prætorem tutelarem, vel ad architectos. In prouinciis autem memoriales conueniuntur apud præsidem prouinciæ, & committuntur iuratoriæ cautioni etiamsi rerum immobilium possessores non sint, qui soli regulariter iudicio sisti satisdare non compelluntur.l. vlt. ĵ.de prin.agent.in reb.Vt verò præfectus vrbi eos plerunq; remittit ad præfectum annonæ & alios quosdam:ita & magister officiorum aut præses nonnunquam eos remittit ad arbitrum delegatum, vt l.vlt.ĵ.de pri.schol. Tum in hac lege definitur modus sportularum,id est,sumptuum qui in litem B faciendi sunt,vt in iudicio magistri officiorum executoribus litis,qui magistro officiorũ attribuuntur ex schola agentium in rebus,vt & Marianus Scotus testatur. quò fit vt agentes in rebus sæpe magisteriani dicantur, vt eis, inquam, dent memoriales vel aduersarij eorum, ne vlla sit in iudicio inter partes inæqualitas, singuli solidum vnum,& pro ingressu,id est, pro inducenda cognitione, vt ait d.l.vlt. ὑπὲρ τ̃ λεγομένων ἰνδ᾽ȣκέντων, vt No. Tiberij de diuinis domibus, scrinio adiutoris magistri officiorum,qui est ex eadem schola, de quo & in l.vlt.ĵ.de castrensi.l.5.ĵ. de prin. agent. in reb. solidos duos,& pro editione actorum exceptoribus semissem. Exceptores ij sunt, qui notarij & ταχυγράφοι & ὀξυγράφοι vocantur. Inde Synesio συμμορία ταχυγράφων.Epiphanius contra Photinianos:ἐκέλευσαν ταχυγράφοις γράφειν ἀνυσίῳ διακόνῳ τȣ̃ βασιλέως καὶ καλλικράτῃ ἐξσεέκτορι ρȣφίνȣ τȣ̃ ἐπάρχȣ καὶ ὀλυμπίῳ καὶ νικήτῃ καὶ βασιλείῳ μεμωραδίοις: Vbi existimo legendnm μεμωραλίοις, id est, memorialibus.Vt in iudicio arbitri pro ingressu arbitro detur solidus vnus,exceptoribus eius pro edi- C tione gestorum vel sententiæ vel relationis missæ ad magistrum officiorum tremissis: fisci patrono vel executoribus fori magisteriani causis imminentibus nihil: Vt in iudicio prouinciali pro sportulis dimidia portio expendatur eius quod in iudicio magisteriano impendi præceptum est. Vt in iudicio præf.vrbi eadem sit sportularum ratio,quæ in iudicio magistri officiorum. Vt in iudicio præf. annonæ vel patroni fisc vel architectorum eadem quæ in iudicio arbitri. Et hæc quidem si ex scripto conueniantur. Quòd si sola depositione ex non scripto,litem sine damno procedere. Et hæc priuilegia non tantùm militantibus competere, sed & eis qui militiam gradu soluto siue vacante deposuerint.

XIII. IMP. IVSTINIANVS A. PROCVLO QVÆSTORI D SACRI PALATII. Comperimus diuinitus pridem fuisse dispositum, viros deuotos adiutores tuæ magnitudinis certo esse in numero, nec ad huiusmodi nomen vel operam plures licitum esse adspirare, quàm in scrinio quidem sacræ memoriæ, duodecim tantùm: septenos verò in duobus reliquis scriniis, id est,sacrarum epistolarum sacrorumque libellorum: sed posterioris licentiam temporis, supra modum indulgendo E ambitionibus, disturbasse rei merita, ac in multitudinem diuulgasse, vt inter memorialium & adiutorum numerum non longum pene interesit. Sancimus itaque reduci eis ac ronouari statutum ordinis terminum, non vt eximantur adiutoribus hi, qui præter prædictam dispositionem in præsenti exuberant,sed vt interea omnibus aliis interdicatur ab affectando hoc nomen,donec exeuntibus singulis ac recedẽtibus decrescere possit vetita conglomeratio,legitimusq; iam resideat numerus: non F prohibendis viris deuotis adiutoribus desistentibus eodem officio, cùm vel ad laterculensis gradum in scrinio sacræ memoriæ prouecti fuerint, vel secũdum locum obtinuerint in duobus aliis scriniis,post quem proximi creabuntur,licet nondum redacta sit quãtitas pristina: tamen alios, quos pro se elegerint,subrogãdos adiutores petere,qui posteriores erunt ceteris. Illud etiam disponendum duximus, vtpote nonnullis anteriori- G bus exemplis subnixum, necnon iustitiæ congruum, vt ab his, quibus concessum est adiutorum agmini pro se sociare,libellus offeratur viro illustri pro tempore quæstori,petendaq; eius subscriptio tempus, atq; hominem,necnon etiam rem ipsam continens,id est,quòd inter adiutores

A ei,quem pro se surrogat, merere permissum est.ordinandis videlicet iisdem adiutoribus pro ratione temporum,quibus libelli porrecti sunt, vt etiam si memorialium matricula inferiore loco sit,qui prior in adiutoribus meruit, adiutor quidem habeatur superior, memorialis verò posterior pro vtriusq; ordinis modo vel discrimine. quod etiam in aliis quoque penè omnibus officiis obseruari dignoscitur.

Iam ostendimus in l.2.§.de pet.bon.sub.quæstorem officium nō habuisse,sed adiutores ex scri-
B niis diuersis,memoriæ,epistolarum,libellorum,memoriales,quorum obsequio,vt ait l.vlt.huius tit. res agebatur quæstoria. Atque ita idem homo esse poterat memorialis & adiutor quæstoris,& plerunque qui erat prior inter memoriales,vt hæc lex indicat,inter adiutores quæstoris erat posterior, & è contrario. Habui Prisciani librum veterem, in cuius extremo ita erat scriptum: FLAVIVS THEODORVS V. D. MEMORIALIS SACRI SCRINII EPISTOLARVM ET ADIVTOR V. M. QVÆSTORIS SACRI PALATII, SCRIPSI MANV MEA IN VRBE ROMA CONSTANTINOPOLITANA III. KAL. IVN. MAVORTIO V. C. COS. IVSTINO ET IVSTINIANO IMPP. Fuere autem ij quæstoris adiutores certo olim numero XII. ex scrinio memoriæ, VII. ex scrinio epistolarum, totidem ex scrinio libellorum, ad summam XXVI. quem restituit hac constitutione Iustinianus,ne quis posthac vno ex adiutoribus
C qui nunc sunt,decedente,in locum eius substituatur, donec ordo adiutorum ad veterem numerum redierit. Excipiuntur adiutores qui deposito hoc officio transeunt ad laterculensis gradum in scrinio memoriæ, ad melloproximi gradum in scrinio epistolarum vel libellorum. His enim solis alium substituendi ius est porrecto quæstori libello,cui quæstor subscribat die & substituti admissione & probatione adnotata. Laterculum in scrinio memoriæ fuit duplex,maius & minus. Minus sub cura & dispositione quæstoris.l.1.& 2.§.de off.quæst.Maius sub cura primicerij notariorum, vt Marianus scribit.in l.3.tit.seq.codices appellantur. & verò codices fuisse idem Marianus docet, dignitatum & administrationum ciuilium vel militarium & mandatorum principalium & promotionum & consuetudinum notitiam cōtinentes.Et hoc sensu Tertullianus aduersus Valent.Ex eorum laterculo,id est,ex eorum albo,& in reges & in sacerdotes allegere cōsueuerunt. Habemus & librū
D Victurij de ratione paschali,in cuius extremo per indicem consulum dies Paschalis subnotatur, isq; index Laterculus Paschalis inscribitur,quem Sigibertus Theophilo Alexandrino tribuit. *Theophilus*, inquit, *Alexandriæ episcopus ciclum de obseruatione paschæ per C. annos digestum,quem laterculum vocauit, ab hoc anno inchoauit.* Ratio nominis an hæc est,quasi in eo lateant arcana? Quamobrem Græci ad l.5.§.qui mil. poss. & l. vlt.§.de off. mag.off. οἰκειακόν interpretari videntur. an quòd sacri laterculi fuerint scrinia quatuor, vt constat ex No.8? laterculum dicitur quasi πλινθίον. Laterculenses eis codicibus edendis & seruandis præpositi sunt.

XIIII. IDEM A. TATIANO MAGISTRO OFFICIORVM.

Hac lege sancimus,si quādo adiutores viri magnifici pro tempore quæ-
E storis sacri nostri palatij in accusationem ciuilis causæ vel criminalis deducti fuerint,strictum ius & integritatis congruum ordinem conseruari: vt si sine scriptis conueniendi sint,nomen eius præcipientis ore designatum esse sufficiat. Sin autem scriptis in querimoniam vnus adiutorū aut plures fortè ferendi sint:monumenta sententiarum in persona tantummodo conueniendi adiutoris præcedentium æquum & iustum initium futuro pręstent certamini. Et quoniam probatioribus exemplis,quàm in-
F decoræ cōsuetudini deceat indulgeri:quod in vniuerso deuotissimorum scrinio libellensium euicisse monstratur,id in adiutores sacræ memoriæ, sacrarum etiam epistolarum transferendum censemus:vt qui liberā proficiscendi licentiam pronunciatione cōmeatus indepti fuerint, sine qualibet stipendiorum aut emolumentorum deductione peregrè degant.etenim pro tempore viris clarissimis proximis,& melloproximis, aut eorū adiutoribus absentiæ causa vel offerre de suo proprio,aut ex annonis seu
G stipendiis quidquam relinquere cogendi:quamuis Ianuarias Kalēdas indultum excedat spatium,& intra se festum diem contineat. Ad hoc illud obseruari sancimus,ne alius adiutor propter quamcunque ambitionem his,qui in præsenti sunt,vel post eorum deminutionem addatur, licet in veterem numerum redacti fuerint.

Vt adiutores quęstoris aut ſcriptis cõueniantur nominatim aut voce executoris. Vt eis ſiue ſumpti ſint ex ſcrinio libellorum, ſiue ex ſcrinio memoriæ aut epiſtolarũ, abſentiæ cauſa intra tẽpora commeatus nihil depereat, & vt nihil ea propter proximis aut melloproximis aut eorũ adiutoribus offerre vel relinquere cogãtur, licet cõmeatus excedat Kal. Ianuarias, id eſt, licet abſint ipſo anni initio quo erogari ſalaria ſolent. l. laudabilem. ſ. de adu. diu. iud. l. 15. C. Th. de agent. in reb. Vt adiutoribus quæſtoris præſentibus, etiam ad veterem numerum redactis, alius nullus addatur. Continebat & aliud quiddam hæc conſtitutio, quod abrogat lex quæ ſequitur. A

XV. IDEM A. TATIANO MAG. OFFICIORVM. Certæ quidẽ ſunt diſpoſitiones noſtri numinis, quas ſuper adiutoribus viri illuſtris pro tempore quęſtoris noſtri palatij, quorũ obſequio res agitur quęſtoria, dedimus. quarum prima quidẽ ad ſupplicationem eorundẽ adiutorũ emiſſa numero eorũ, qui erant illo tempore, quo preces nobis obtulerũt, neq; aliquem eximi, neq; adiici præcipit, præterquã ſi quis eorum vel ad laterculenſis gradũ in ſcrinio ſacræ memoriæ, vel ad ſecundum locũ in duobus aliis ſcriniis, id eſt, ſacrarũ epiſtolarũ, ſacrorumq; libellorũ, & cognitionum prouectus fuerit. nam his licere deſiſtẽtibus ab adiutoris officio alios pro ſe, quos voluerint, adiutores ſubrogare, vltimum locũ in iiſdem adiutoribus obtenturos, licet ſuperiorem in memorialibus habeant. Altera verò per ſacram pragmaticam facta eſt, per quam excelſæ memoriæ Proculo verbo ſuggerente pręcipimus, illos etiam adiutores poſſe in ſuũ locum alios inducere, qui per aliquẽ fortuitũ caſum minus implere ſuũ officium valeant, veluti ſenium, vel morbũ, vel aliam neceſſariã cauſam. quod ex ipſorũ adiutorum petitione idẽ magnificæ memoriæ Proculus ad nos retulit. Sed in præſenti ab aliis memorialibus tam in ſcrinio ſacræ memoriæ, quàm in ceteris duobus ſacrarũ epiſtolarũ ſacrorumq; libellorũ & cognitionũ relatis aditi, cõperimus deminutionẽ eorundẽ adiutorũ impediri per memoratã pragmaticã ſanctionem, & inſuper venditionis quodãmodo memorati officij locum introductũ eſſe. quod ne de cetero fiat, pręſentẽ ſanctionẽ ad tuã magnitudinẽ mittimus, per quã iubemus illis tantũ permiſſum eſſe ſecundũ prius noſtræ ſerenitatis reſcriptũ alios in ſuum locũ ſubrogare, qui vel laterculenſis gradũ in ſcrinio memoriæ, vel ſecundũ locũ in aliis duobus ſcriniis adepti fuerint: ſecunda noſtra ſanctione ſuper hoc capitulo de cetero ceſſante: nulli danda licentia eorumdẽ adiutorum, præterquã ſi ad memoratos gradus aſcenderit, alium pro ſe eiſdẽ adiutoribus ex quocunq; fortuito caſu connumerare, vt eo modo ad veterẽ numerum adiutores redeãt. & duodecim quidẽ in ſcrinio ſacræ memoriæ, ſepteni verò in aliis duobus ſint, id eſt, ſacrarum epiſtolarũ, ſacrorumq; libellorũ & cognitionũ. Illo videlicet obſeruando, ne alius adiutor per quãcunq; ambitionem his, qui in præſenti ſunt, vel poſt eorũ deminutionẽ, licet in veterẽ numerũ redacti fuerint, addatur. nam ſi permutationem, licet fortuitus caſus inciderit, prohiberi diſpoſuimus: multò magis prioribus manentibus alios introduci vetamus, ceteris ſcilicet anterioris ſanctionis capitulis in ſuo robore permanſuris. B C D E F G

Ex l. 13. adiutores quæſtoris qui in ſcrinio memoriæ laterculenſes ſunt & in aliis duobus ſcriniis melloproximi, quãuis non ſint ex XXVI. poſſunt alium in ſuũ locum ſubrogare. Ex l. 14. quod tamẽ ei detraxit Tribonianus propter hanc l. vlt. adiutores qui morbo aut ſenio impediuntur quo minus munus ſuum exequantur, poſſunt alium in ſuũ locum ſubrogare. Hoc abrogatur in hac lege, & ſubrogãdi ius permittitur duntaxat in caſu l. 13. Certè ſi adiutores ad veterem XXVI. numerum redierint, licebit eis alios in ſuum locum ſubrogare interueniente quæſtoris electione, & eum locum cámve militiam ſuam vendere, non tamen vltra centum ſolidos, & in heredes ſuos trãſmittere, vel in liberos,

A ros, etiamsi liberi eis heredes non extiterint, ex No. 35. Cuius sententiam Iulianus exposuit, dũmodo probentur à quæstore, & inferant c. solidos pro introitu. Atq; ita militiæ vel in heredes aut liberos transmittuntur sub certa pretij definitione. l. vlt. §. de pig. vt hæc militia adiutorum intra numerum XXVI. sub præstatione c. solidorum, vel qui subrogatur heredibus defuncti aut liberis præstat certam pecuniam ex casu militiæ, vt duobus locis diximus §. & in tit. de minoribus D. quò respiciunt hęc Iuliani verba, de adiutoribus quæstoris: *Qui fiunt in locum eorum qui suo loco ciciderunt, centum solidis præstitis fiant.*

B *De agentibus in rebus.* *Tit. 20.*

Superiores in literarum præsidiis militant, vt ait l. 1. C. Th. de prox. com. disp. Et ob id eorum militia literata dicitur l. 8. §. tit. prox. Hi militãt in rebus, in actu Reipub. & à Græcis dicũtur semper magisteriani, & No. 17. & 124. & in fine Lausiacæ historiæ. Rationẽ reddidi lege 12. §. tit. prox. Sunt eorum gradus multi, alij tribuni scholarum, de quibus tit. XI. §. alij primicerij, alij senatores, alij ducenarij, alij centenarij, alij biarchi, alij circitores, alij equites, alij tyrones. l. 3. hoc tit. l. 1. & 3. §. de off. mag. off. l. 1. §. de priuil. schol. & in Notitia l. 2. de off. præf. præt. l. 2. C. Th. de filiis mil. appar. l. 3. §. de filiis off. & mil. Hieronymus aduersus Io. Hierosolymitanũ ad Pammachium, *Finge,* inquit, *aliquem tribu-*
C *nitiæ potestatis suo vitio regradatum, per singula militiæ equestris officia ad tyronis vocabulum deuolutum, nunquid ex tribuno statim fiet tyro? Non, sed antè primicerius, deinde senator, ducenarius, biarchus, circitor, eques, deinde tyro. & quanquam tribunus quondam, miles gregarius sit, tamen ex tribuno non tyro, sed primicerius factus est.*

I. IMPPP. ARCADIVS HONOR. ET THEODOSIVS AAA. ANTHEMIO MAGISTRO OFFICIORVM. Nullus de schola agẽtium in rebus de cetero locum mortui conetur inuadere: sed is qui ordine stipendiorum & laborum merito ad gradum militiæ sequebatur, sta-
D tim atque illum fata subduxerint, in eius præmia percipienda succedat, omni obreptione cessante. DAT. PRIDIE KAL. IVL. CP. HONORIO A. VI. ET ARISTENETO COSS.

Vt in locum defuncti agentis in rebus ascendat proximus non vlterior. l. 2. §. de off. mag. off.

II. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. HELIONI MAGISTRO OFFICIORVM. Nulli posthac sine nostræ maiestatis
E auctoritate discingendi agentem in rebus, nulli eximendi pateat copia. nam probata schola & animaduersionẽ vereri iudicis, & nullam timere debent contumeliam vilitatis. DAT. III. ID. NOV. CP. HONORIO X. ET THODOSIO VI. AA. COSS.

Ne quis consortio agentium in rebus remoueatur sine auctoritate principis. Nam probata semel schola, & censuram iudicis vereri nullam, & vilitatis contumeliam quoque nullam timere debet, si qui fortè in eo numero humiles & abiecti esse dicuntur.

F III. IMP. LEO A. PATRICIO MAGISTRO OFFICIORVM. Matriculam agentium in rebus à tua celsitudine confectam admittentes, iubemus ne ducenarij plusquam quadragintaocto in cingulis habeantur in posterum, & numerũ centenariorũ ducenti viri, quos vocante tẽpore gradus competentes admiserint: parique modo biarchorũ nomen meritumq; ducenti quinquaginta viri duntaxat: præterea circitorũ trecenti, & equitum quadringẽti quinquaginta impleant. Sit in æternũ illa quo-
G que fixa stabilisq; tuæ sublimitatis dispositio, vt sit si quis de numero ducenariorũ, quos quadragintaocto quotannis esse cẽsuimus, forsitã de luce migrauerit: laborũ eius fructũ successores ab intestato vel ex testamento venientes luctui dispensent, & ita omnibus inter ceteros superstites potiantur solatiis, tanquã si viuus, qui hæc eadem diu sperauerat, sibimet vindicasset. qua de causa locum etiam eius successorum intuitu vacare

conueniet. Nemo autem ſine diuali probatoria, quam codices in ſacro A noſtro ſcrinio memoriæ poſiti, debeant inſerẽdam accipere, militaribus eiuſdem deuotiſſimæ ſcholæ ſtipendiis vel priuilegiis potiatur.

Definit numerum ducenariorum, centenariorum, biarchorum, circitorum, equitum. Cõſtituit vt defunctus ducenarius in heredem ſuum totius anni ſalaria tranſmittat, atq; heredis gratia vt eo anno defuncti locus vacet: & ne ſine probatoria, quæ laterculis inſeratur, quiſquam ſcholæ agentium in rebus adiungatur.

IIII. IDEM A. PATRICIO MAGISTRO OFFICIORVM.

Ex eo quo primum ducenæ vel centenariorum gradum in ſchola agen- B tium in rebus militantes meruerint, deſinant in ſacratiſſima videlicet ciuitate conſtituti alterius iudicis cuiuſlibet auctoritate pulſari, vel in alio quolibet examine, præterquam viri magnifici magiſtri officiorum, & cui forſitan ipſe conceſſerit, actionibus ſui quiſq; aduerſarij reſpõdere. Quod multo magis in criminalibus cauſis obſeruari decernimus. abſurdum eſt enim vt in eius ſalutem vel exiſtimationem valeat quiſquã proferre ſententiam, cuius de nulla re poſſit pecuniaria iudicare. Huius autem bene- C ficij prærogatiuam ſubadiuuis etiam qui ſingulis inueniuntur temporibus deferri iubemus: licet hanc in eorum perſona more quoque veteri ſeruari cognouerimus: vt tamen poſt depoſitum officium memoratum, ſi non inter centenarios numerentur, communi iam lege reſpõdere non ambigant. Prædictas autem omnes centenariorum perſonas in prouinciis repertas conceſſa nunc ſpeciali fori prærogatiua, niſi publicæ exſecutionis ſollicitudo his iniuncta ſit, vti prohibemus, eoſque ordinariorum D etiam iudicum pro veteri iure ſententiis obedire præcipimus.

Vt centenarij & ducenarij in vrbe reſpondeant, non apud præf. vrbi, ſed apud magiſtrum officiorum, vel apud arbitrum ab eo delegatum tam in criminalibus quàm in ciuilibus cauſis. Idem datur ſubadiuuis quandiu eo officio funguntur, & depoſito officio ſi facti ſint centenarij. In prouinciis autem vt reſpondeant apud pręſidẽ ſublata præſcriptione fori, niſi ſi qua publicæ executionis ſollicitudo eis iniuncta ſit. Habuit magiſter officiorum adiutorem ex ſchola agentium in rebus, vt dictum eſt l. 12. ſ. tit. prox. & ſubadiuuas adiutoris duos. habuit & ſubadiuuas fabricarum, quas cõſtat fuiſſe ſub diſpoſitione magiſtri officiorum, & ſubadiuuas barbariorum, id eſt, officinarum barbaricario- E rum. Et horum ſubadiuuantium meminit Marianus Scotus, & lex ſequẽs, in qua vulgò malè, *ſubadiubarum*. pro, *ſubadiuuarum*. De his & in l. 3. C. Th. de agent. in reb. *Periculum*, inquit, *ſe & adiutor & ſubadiuuæ ſubituros eſſe cognoſcant ſi huius ſanctionis normam inſequentibus magiſtris deſierint intimare.* Iidem vt opinor chartularij dicuntur in l. 5. & 6.

V. IDEM A. PATRICIO MAGISTRO OFFICIORVM.

Agentes in rebus, qui per ordinẽ conſequi ſolent principatus inſignia, in vnoquoq; ſcrinio fabricarum & barbariorum quaternos ſubadiuuarũ ſollicitudinem per annum duntaxat integrũ procedentes gradatim ſubire, hac F in æternũ valitura lege decernimus: exceptis videlicet vniuerſis negotiatoribus quodlibet mercimonium per ſe gerentibus, interpoſitas've perſonas, cùm eis ante ſacratiſſimis conſtitutionibus interdictum ſit militare, exceptis nihilominus his, qui poſſeſſionum alienarum ſollicitudinem procurationem've ſuſceperint. eos enim ad hæc officia volumus aſpirare, quorum labores ſcholæ agentium in rebus teſtimonio comprobantur. Illi quoque ſunt ab hac liberalitate noſtræ manſuetudinis exclu- G dendi, qui cùm ſcholæ eidem ſocientur, in ſacris ſcriniis, quibus viri ſpectabiles primicerius & tertiocerius præſunt, adiuuantes eos publicarum chartarum tractatibus occupantur, & duobus officiis operam ſuam adhibere non poſſunt. nam præter emolumenta, quæ de prædictis ſcriniis conſequuntur, principatus etiam ſolatio debent eſſe contenti.

Quòd

A Quòd si morbo, vel ætatis senio capti, vel imperiti huiusmodi rerum, vel quocunque alio vitio præpediti, per se memorati officij curam subire nequiuerint: consideratis præcedentibus eorum laboribus, per substitutum chartularium eiusdem scrinij, cui præfuturus est, ipse idoneum, & tam moribus optimis præditum, quàm scientiam peritiamque rerum habentem, electione sua suarumque periculo facultatum præfatum munus eos implere præcipimus.

B Malè in quibusdam Codicibus hìc apponitur tit. de præpositis agentium in rebus. Videtur autem hæc lex esse de principibus agentium in rebus, vt qui fuerint ex eo numero per annum integrum subadiuuæ fabricarum & barbariorum sint, non negotiatores, nõ actores, conductores, procuratores rerum alienarum, quòd ij militare non posint, non principes qui sint adiutores primicerij aut tertiocerij in sacris scrinis, de quibus fortè l. vlt. §. de diu. resc. quòd iis duobus officiis subadiuuarum & adiutorum pares esse non possint, & vt si non sufficiant exequendo subadiuuarum muneri, ex causis hac lege expressis, per substitutum qui sit ex eodem scrinio, in quo præfuturus est quasi subadiuua, implere id possint. subadiuuæ vox desideratur in fine huius legis, *Præfatum subadiuuæ munus eos implere præcipimus.* Sic habent vet. libri, & de iis subadiuuis diximus Constitut. C præcedenti.

VI. IMP. ANASTASIVS A. CELERI MAGISTRO OFFICIORVM. Hac saluberrima sanctione decernimus, agentes in rebus pro conuentionibus & modo sportularum executoribus præbendarum, pro quantitate sumptuum, quæ circa litigia sibimet ab aliis inferenda, vel à se contra alios per semetipsos, seu per ordinandos à se procuratores D exercenda, conuenit ab his agnosci: beneficiis, quæ in sacro nostro militantibus ministerio iam pridem per diuinas sanctiones indulta sunt, perpotiri: & fideiussorem idoneum de eadem schola, non autem extraneum offerre compelli. Ita tamen vt priuilegia, quæcunque centenariis seu ducenariis, vel chartulariis, seu viris clarissimis principibus post depositam quoq; militiam iam per dispositiones principales impertita, & nunc vsque obseruata esse noscuntur, intacta inuiolataque custodiantur: cùm E perabsurdum, perque temerarium sit, hanc nostræ liberalitatem pietatis quemquam astuta interpretatione, non ad augmentum anteriorum priuilegiorum, sed ad deminutionem conuertere concedi. Simili videlicet forma pro matribus & vxoribus eorum, necnon etiam liberis sub eorum potestate constitutis, nec aliam sortitis vel sortituris militiam, necnon etiam seruis ad eos pertinentibus seruanda: ita vt in prouinciis quoque supradictæ personæ degentes simili beneficio perfruantur. Sportulas F tamen & litium expensas pro tertia superiùs enarratæ quantitatis soluturæ: denarum librarum auri condemnatione aliaque grauissima indignatione his feriendis, quicunque nostra iussa quolibet modo seu tempore violauerint, seu violare concesserint.

Non eundem, vt existimauit Accursius, sportularum modum litigantibus agentibus in rebus Anastasius præscribit, quem præscripsit militantibus in sacris scriniis l. 12. §. tit. prox. sed eundem quem Leo & Zeno ministerianis l. vlt. ĵ. de castr. & minist. & hoc quidem in vrbe. In prouinciis G sportularum modus est leuior, pro parte nimirum tertia, & hoc siue ipsi litigent siue procuratores, siue matres, vxores, liberi, serui eorum. Adhæc confirmat priuilegia data centenariis & ducenariis & subadiuuis l. 4. §. & principibus agentium in rebus. l. vlt. tit. seq.

De prin

De principibus agentium in rebus. *Tit.* 21.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. CYNEGIO P P. Agentes in rebus post palmam laboris emeriti principatus honore muneramus. atque ideo officiales tam ad necessitates publicas, quàm priuatas, non nisi principe mittantur auctore: nullarumque sine ipso cuiquam mandetur exhibitio personarum, etiam si intercessio in locis degentis officij fuerit impertita. Causarum etiam patronos volumus esse conuentos, ne ignorante principe vllam postulationem introducant, ne've sub vnius persona suscepti fraude quadam aliena negotia inserenda esse pertentent. Quòd si fuerit definitio contempta: decem libras auri fisco nostro ab officio tuo iubemus inferri. DAT. PRID. KAL. MART. C P. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

Agentes in rebus post cõtinuæ militiæ tempus veluti pro præmio laboris exacti fiunt principes agentium in rebus. l. 13. & 16. C. Th. de agen. in reb. Cassiodorus xi. *Cur agentium*, inquit, *in rebus miles officij post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguũ, qui crebris actionibus excubando ideo principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis ceteros antecellit.* Quæ vulgò expressus typis Cassiodorus non ita habet. Nemo officialium illis inconsultis in munus aliquod mittitur, nulla exhibitio personarum, nulla intercessio mãdatur. Intercessio, id est, executio. l. 8. §. de off. rec. pro. l. 7. §. quæ res pig. obl. etiam si ea executio peregrè facienda nõ sit, sed eo loci ipso, quo officialis degit. At possunt aduocati ex executione officialis, licet ignorante principe facta, postulationem introducere. Idcirco & hoc quoque aduocatis nominatim interdicitur, & ne vnius suscepti specie alienas causas introducant. Susceptum dicit proprie, vt Augustinus in quæst. mistis: *Hoc est officium aduocati vt secundum iuris ordinem suscepti sui causam peroret.* Sic & quemlibet clientem vocari diximus tit. 54. lib. x I. Videntur ex schola agentium in rebus isti principes constituti officiorum præf. prætorio, & vrbi & vicariorum & proc. Africæ & Achaiæ & Comitis Orientis & Aegypti & præf. Augustalis & ducũ quorundam. quod & Marianus docet, dicens plerunque eos ex ducenariis sumi & exire cum insignibus principatus, & l. 6. C. Th. eod. tit. *Principes*, inquit, *qui de agentium in rebus numero ad gubernanda officia diriguntur.* & Cassiodorus supradicto loco de principe loquitur officij prætorianæ sedis, & No. Theodosij de princ. agent. in rebus, quam habemus, in qua ita est: *Vt inconsulto principe qui ex schola agentium in rebus ad obsequia præfecturæ prætorianæ post infinita discrimina & consumpta ætatis parte meliore peruenit, primores designati officij nihil vsurpent, neque præfectianus aliquis suæ præsumat militiæ sacramenta, neque matriculis eximatur, præter eius conscientiam atque consensum, ita vt eadem matricula officij prætoriani in principis potestate consistat.*

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. THEODOTO P. V. Omnia citatoria omnium scilicet causarum atque personarum, licet sint senatoriæ dignitatis, ad principes specialiter reuocari præcipimus. actus verò ceteros, qui à sacratissimo cœtu senatus tractari consueuerunt, censualium sollicitudine celebrari, nec aliquod præiudicium ex subreptitio rescripto supplicibus inferri. DAT. XII. KAL. IVNII CP. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Vt etiam senatores omnibus in causis citentur in iudicium per principes officij præf. vrbi. Actus verò senatus vt conficiantur à censualibus. Capitolinus in Gordianis: *S. C. tacitum fieret, ita vt non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent, senatores exciperent, senatores omnium officia censualium scribarumque complerent.* De censualibus diximus in tit. de tabul. §. Eos fuisse in officio præf. vrbi Marianus auctor est.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PALLADIO PROC. AFRICÆ Proconsularis apicis dignitatis adiectione principes agentium in rebus præcipimus decorari. DAT. VII. KAL. OCTOBRES RAV. VARANA CV. C. COS.

Principes agentium in rebus æquantur proconsulibus, sicut & Comites consistoriani, quibus etiam in litibus exercendis eadem priuilegia competunt, quæ principibus.

A IIII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. VALERIO MAGISTRO OFFICIORVM. Ex agentibus in rebus principibus domesticos in suis actibus habere liceat eos, quorum fidem industriamq; probatam sibi existimant, etsi sæpe eodem officio fuerint antè perfuncti. & si quis agens in rebus post vigintiquinque annorum curricula ob aduersam corporis valetudinem militiæ finem minimè valuerit B expectare, sed ad honorariam ex principe dignitatem testimonio scholæ prosilierit: iisdem eum priuilegiis muniri censemus, quibus hi qui ad principatus actum progressi sunt, potiuntur. Sed in salutationibus iudicum consessibusq; priores eos, qui per longæ militiæ metas ad principatus actum peruenerint, & si actus tempore posteriores sint, esse præcipimus: nihil censualibus, vel apparitoribus aduersus priuilegia eorum excogitantibus, tanquam in actu principatus fuerint versati, C vicenarum librarum auri condemnatione contra eos proposita. DAT. IIII. KAL. FEB. CP. THEOD. A. XV. ET QVI FVERIT NVNTIATVS.

Vt principibus agentium in rebus liceat habere in suo officio domesticos, sicut præsidibus, ducibus, comitibus. Sed horum domestici completo actu, eundem repetere non possunt. l. 5. & 6. §. de assess. Principum domestici possunt. Vt eadem priuilegia habeant principes honorarij post viginti quinque annorum militiam accepta testimoniali hanc dignitatem adepti, quam habent principes in actu positi, ita tamen vt ij in consessibus & salutationibus iudicum illis præponantur, D licet tempore posteriores sint.

V. IIDEM AA. CYRO PP. Eos qui ordine transcursa militia, post ducenam ad desideratum principis peruenerint gradum, aut adiutores viri illustris magistri officiorum extiterint: cùm inter honoratos cœperint numerari: vicarianæ dignitatis titulis decorari censemus.

Vt ex ducenariis principes facti vel adiutores magistri officiorum, ornentur honore vicariorum, *cùm inter honoratos*, inquit, *cœperint numerari*, id est, cùm, veluti ex lege seq. completa militia & in-E depto principatu inter comites primi ordinis vacantes ceperint numerari. De adiutore magistri officiorum diximus in l. 12. §. de prox. sacr. scrin. De eo quoque accipienda est l. 1. §. de off. mag. off. in qua separata oratione legendum est, *adiutor præterea*, &c. Et ante eam de curagendariis siue curiosis promouendis, ita legendum ex Vet. *quos ordo militiæ vocat & labor*, vt in l. 20. Cod. Th. de agent. in reb. *Qui militiæ ordine ac labore decurso*, & l. 4. C. Th. de curios. *Quatenus labore atque ordine ad cursum regendum & ad curas agendas iudicio scholæ & ordinis merito dirigamini.*

VI. IIDEM AA. NOMO MAGISTRO OFFICIORVM. F Principes agentium in rebus, quos sæpe sæua pericula vitæq; interdum renunciatio ad memoratum gradum adduxit, completo tempore militiæ suæ, comitiuæ primi ordinis cingulo in diem vitæ potiri, manentibus videlicet dudum præstitis saluis priuilegiis, decernimus.

De hac l. diximus lege præcedenti satis.

VII. IMP. LEO A. NICOSTERIO PP. Quicunque ex cor-G pore cohortalium militans in schola agentium in rebus filium procreauerit antequàm ad metas militiæ suæ perueniat, principatus honore decoretur, licet ipse post finitam militiam, vtpote liber nulla debeat huiusmodi conuentione pulsari, filium tamen cohortali conditioni relinquat

obnoxium. Si verò postquam adeptus fuerit principatum, ediderit filium: is qui natus est, etiam si in schola deuotissimorum agentium in rebus militiam sortitus non fuerit, ita liber sit ac securus, vt nec vllis cohortalis officij nexibus obligetur, quasi iam ex patre libero, & ab hac conditione penitus alieno progenitus. A

Impressi Codices habent, *& licet*: Scripti carent coniunctione illa. Videtur desiderari illo loco, *Et principatus honore decoretur*. Principatus honor defertur finita militia pro emerito. Igitur sententia legis hæc est, cohortalem militantem in schola agentium in rebus principatu cohortali conditione solui, & filium quoq; ab eo post principatum susceptũ, non eum qui susceptus fuerit ante principatum. Idem in curiali hac constitutione cùm fuisset expressum, Iustinianus sustulit, cui magis placebat militantes ad curiam reuocari. Nam quod est in l. vlt. §. de dec. confirmat tantùm libertatẽ eis qui ex iure antiquo ea potiti sunt, non ꝙ in posterũ velit Iustin. ista militia vel principatu curiales liberari. B

VIII. IMP. ZENO A. IOANNI MAGISTRO OFFICIORVM. Multis deuotissimæ scholæ agentium in rebus aditionibus permoti, viros clarissimos eiusdem scholæ principes, qui finitis militiæ stipendiis exeunt, quoties ex maioris iudicis sententiis ipsi vel eorum coniuges, aut liberi, vel serui, aut coloni, siue per se, siue per procuratores conueniantur, non amplius quàm vnum solidum executoribus sportularum nomine præbere compelli: apparitoribus vicarianis, seu præsidalis iudicij, non nisi tertia parte solidi tantùm præstanda: nullasq; iisdem concussiones aut vexationes in præbendis fideiussoribus ingeri, sed eos fideiussores, quos locorum defensor æstimauerit, dare: ita videlicet vt pro tenore generalium edictorum hi, qui vel in sacratissima vrbe, vel in prouinciis immobiles possident facultates adiuratoriæ cautioni & substantiæ suæ credantur. Hoc etiam adiiciendo, vt nunquã nisi ex sententia in scriptis prolata penitus moneantur. Ad similitudinem insuper aliorũ officiorum, quoties ciuiles vel criminales cõtra eosdem cognitiones mouentur, executorem quidem negotij vsq; ad finem litis ciuilis seu criminalis vnius esse solidi præstatione contentum: & pro insinuandis nostræ serenitatis apicibus vel simplici contra obnoxios eorum postulatione deponenda, binos solidos ab his vel coniugibus eorũ præberi. & quotiescunq; exemplaria postulantur: hi quorum interest, accepto solido, quod petitur, præbere non differant. pro implendis verò monumentis, vnde conueniendi tribuitur executoribus facultas, non vltra quàm tres solidos, quibus competit, impertiri præcipimus: arbitris verò non amplius quàm solidum, & fisci patronis dimidiam solidi partem, notariis verò tertiam vsque ad finem (sicut dictum est) causæ præstare. super editione quoque chartularum solidi partem dimidiam præbere. Quòd si non apud arbitrum, sed in competentibus iudiciis maioribus cognitio celebretur: inducendi quidem negotij gratia non nisi quatuor solidos eosdem viros clarissimos erogare, gestorum verò excipiendorum causa duos tantummodo solidos dare, & nullius vltra suprascriptas quantitates cuiuslibet alteri præstandi sumptus exactione vexari: his omnibus locum habentibus, siue ipsi aliis litem ingerunt, siue ab aliis pulsentur. DAT. KAL. SEPT. THEODORICO COS. C D E F G

Hæc lex definit sportularum modum litigantibus principibus agentium in rebus, & vt ex scripto conuen

A conueniantur, & fideiussores dent arbitrio defensoris locorum. De sportularum modò nolo singula persequi. Citatur hæc lex in l. 2. §. de com. consist.

De curiosis. *Tit.* 22.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD LOLLIANVM PP. Curiosi & stationarij, vel quicunque funguntur hoc munere, crimina iudicibus nuntianda meminerint, & sibi necessitatem probationis incumbere: nec citra periculum sui, si insontibus eos calumnias nexuisse
B constiterit. cesset ergo praua consuetudo, per quam carceri aliquos immittebant. DAT. XI. KAL. AVG. MED. ACC. XII. KAL. SEPT. ARBITIONE ET LOLLIANO COSS.

Curiosi qui & curagendarij dicuntur l. 1. C. Th. eo. tit. sunt ex agentibus in rebus, vt constat ex l. 1. §. de off. mag. off. & ex constitutionibus huius tit. & nominatim l. 2. cauetur vt solis agentibus in rebus curæ publici cursus committantur, non officiis præfectorum prætorio vel vicariorum.
C l. 2. ʒ. de apparit. præf. præt. Hæ sunt curiosorum præcipuæ curæ, vt non malè Græci hunc tit. ita interpretati sint, περὶ φροντιστῶν τοῦ δρόμου, & quidem solæ, vt tamen & missi per regiones, prouincias, littora, portus, commonitoriis & mandatis instructi à magistro officiorum in eos qui quid circa cursum publicum admiserint diligenter inquirant, rem deferant sine inscriptione, & quadam constitutione Græca de custodia reorum continetur, non tamen sine calumniæ pœna, vt hac lege cauetur, quæ etiam præhensionem eos non habere significat, & l. 4. nec vocationem. Alij erant curiosi cursus publici in comitatu, alij per diuersas prouincias, vt Mariani Scoti notitia declarat, qui à magistro officiorum dirigebantur, quandoquidem ex magisterianis erant, id est, agentibus in rebus. De stationariis dixi l. 6. §. tit. 1. *pag. 206.*

Curiosi Curagendarij

D II. IDEM A. ET IVLIANVS CÆSAR AD TAVRVM. Agentes in rebus in curis agendis & euectionibus publici cursus inspiciendis nostrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura reipublicæ. ideoq; solos agentes in rebus in hoc genere iussimus obsequium adhibere, & non ab alio penitus officio. hi verò peruigili diligentia prouidebunt, ne quis citra euectionis auctoritatem moueat cursum, vel amplius postulet, quàm concessit euectio Quisquis igitur ali-
E quid tale perpetrare tentauerit, improbi cœpti priuetur effectu. demonstretur etiam iudicibus vel curiosis euectio, etiam si quis nobis iubentibus festinare memoret in obsequium necessarium, nec præualeat contumacia vel dignitas. Ergo numum vetamus exposci pro animalibus in cursu minimè constitutis. Quod si fortè aliquis existimauerit perpetrandum: eius quadruplum, quod accepit, inferre cogatur. DAT. XV. KAL.
F MAII MEDIOLANI CONSTANTINO A. VIIII. ET IVLIANO CÆSARE II. COSS.

euectio

Curiosi mittuntur ex schola agentium in rebus, vt inspiciant euectiones siue συνθήματα cursus publici, & curent ne qui sine euectione currant. l. 3. ʒ. de cursu publ. vel supra modum euectionis, vt qui vnius rhedæ copiam habet, ne flagitet duas, vel qui biretum habet, aut veredum, ne flagitet rhedam. Et vt ne à prouincialibus nummum exigant pro animalibus eorum in cursu minimè præbitis.

G III. IDEM A. AD AGENTES IN REBVS. Per id tempus, quo cursus tuendi sollicitudinem sustinetis, condemnationes præfectorum præt. circa eos solos irritæ sunt futuræ, qui seruauerint honestatem. erga eos verò qui inhoneste & contra decus seculi vel honorem militiæ

versabuntur, non solùm condemnatio mansura est, verùm etiam grauior A
pœna est statuenda. PP. PRID. KAL. DEC. EVSEBIO ET HYPATIO COSS.

Præfecti prætorio coërcitionem habent in curiosos qui in hoc officio inhonestè versantur.

IIII. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MARCELLO MAGISTRO OFFICIORVM. Agentes in rebus singulos per B
singulas prouincias mittendos esse censemus, quibus tamen inspiciendarum euectionum tantùm debeat cura mandari: vt nihil prorsus commune aut cum iudicibus, aut cum prouincialibus habeant. nec naues debebunt illicita concussione vexare, nec libellos, vel contestationes litis gratia suscipere, aut in carcerem quenquam trudere, sed cursui solùm vacare. DAT. KAL. IVN. CP. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

De hac dictum est satis l. 1. Quod ait, *nec naues*, eò pertinet l. 1. ꝩ. de lit. custodia. C

De palatinis sacrarum largitionum & rerum priuatarum. Tit. 23.

Palatinorum nomen generale est. Eo continentur militantes in sacris scriniis & agentes in rebus, de quibus dictum est suprà, & apparitores Comitum largitionum vel priuatarum, de quibus hoc tit. agitur, & ministeriani, de quibus tit. seq. Generalem hanc significationem comprobat l. 1. ꝩ. de pri. eor. qui in sacro pal. mil. Ambrosius 5. Epist. *Palatina*, inquit, *officia omnia, id est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuersorum Comitum.* Hic tit. vt iam dixi, est de apparitoribus Comitum, D
qui & largitionales aut priuatiani dicũtur, & hoc sensu plurimùm in constitutionibus palatini accipiuntur, vt l. vlt. §. de locat. præd. ciuil. l. 1. §. quib. ad cond. præd. fisc. l. 2. §. de coll. fund. fisc. l. vlt. §. de fide hast. fisc. l. 2. §. de pet. bon. sub. & multis aliis. & sicut officium pro officialibus accipitur sæpe, ita palatium pro palatinis. Ammianus lib. 4. *Tuas & palatij tui auferre iubeo propediem annonas*, & eodem libro, *Relicto palatio omni.*

I. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD BERONICIANVM VIC. ASIÆ. Palatini pro capitibus seu iugis suis E
tantùm pensitationem atque obsequia recognoscent, extraordinariis & sordidis muneribus, & susceptionibus, & temonariis oneribus liberati. DAT. NON. MAI CP. CONSTANTIO IIII. ET CONSTANTE III. AA. COSS.

Palatini excusantur ab extraordinariis & sordidis muneribus.

II. IMPPP. VALENTIN. VALENS GRATIANVS AAA. TI- F
TIANO COM. S. L. Nullus thesaurensis, vel officialis Comitis thesaurorum semel deprehensus euersor, quocunq; pacto, aut repetat militiam suam, aut aliam sibi requirat per ambitum dignitatem, vel sese transferat ad aliam quacunque militiam. DAT. VIII. KAL. FEB. ANTIOCHIÆ GRATIANO A. IIII. ET MEROBAVDE COSS.

Thesaurensem vocare videtur officialem Comitis sacrarum largitionum, qui & Comes Thesau- G
rorum dicitur. *Vel*, igitur hoc loco est διαβαφηλικόν. Si Thesaurensis, id est, apparitor Comitis sacrarum largitionum deprehendatur euersor rerum ad sacrum ærarium pertinentium, militia pellitur, & nec ad eam reuerti, nec aliam vllam militiam siue dignitatem capessere potest.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA.

PANCR

A PANCRATIO COM. R.P. Prisco iam nunc ordine reuocato, de palatino potius officio ad gerendum principatum officij Comitis domorum per Cappadociam mittantur, quales Comes etiam domorum, si inhonestum aliquid gesserit, vereatur. Idoneos itaque singulis annis è numero mittendariorum ad hoc eligere debebis & mittere. DAT. PRID. NON. IVL. SCOPIS AVSONIO ET OLYBRIO COSS.

Comes domorum

B De Comite domorum scripsimus tit. 5. huius libri. Hic habebat officium, & officij principem non ex schola agentium in rebus, sed ex officio Comitis rerum priuatarum.

IIII. IIDEM AAA. HESPERIO PP. Nihil omnino vllis iudicibus cum palatinis nostræ clementiæ, quicunque à Comitibus diriguntur, sit commune atque coniunctum: sed excepta reuerentia, quæ non solùm ab inferioribus, sed etiam à maioribus; & in prouincia degentibus rectoribus prouinciarum debetur atque defertur, suis quisque
C necessitatibus obsecundet. DAT. VIII. ID. DEC. SIRMIO AVSONIO ET OLYBRIO COSS.

Vt palatini missi in prouincias à Comitibus ærarij suum munus exæquantur per se salua reuerentia præsidum.

V. IIDEM AAA. NEBRIDIO COM. R.P. Quidam post impletum ordinem militiæ palatinæ, quam gesserāt, honoremq; transactum
D ad exceptorum scrinia transire nituntur. Hac igitur lege sancimus, vt nulli prorsus dehinc ista audendi relnquatur occasio: sed vnusquisque eius scrinij, quod primum militando elegit, ordinem persequatur, nec in alterius loco finem militiæ requirat, qui iam proprij ordinis transegerit principatum. DAT. V. ID. OCT. CP. MEROBAVDE II. ET SATVRNINO COSS.

E Varia sunt scrinia largitionum & rerum priuatarum. Qui in vno militauit & fuit in eo primicerius siue princeps, postea ad aliud transire & locum alij debitum occupare non potest.

VI. IIDEM AAA. AD PROBVM PP. Ab officiis palatinorum excellentia tua sciat ita penitus esse recedendum, vt nec ipsa post modum licitum sibi credat iisdem aliquid iniungere, & præterea prouinciarum rectores prohibeat quidquam vlterius tale conari. DAT. VII. KAL. NOV. MED. POST CONS. MEROBAVDIS II. ET
F SATVRNINI.

Ne præf. prætorio, ne præsides quidquam palatinis iniungant. Hoc enim ad solos Comites spectat.

VII. IIDEM AAA. TRIFOLIO COM. S.L. Scriniis omnibus largitionum comitatensium infrascriptas decernimus dignitates, vt
G his contenti, ambiendi sibi aditum interclusum esse cognoscant, etiam si speciale beneficium emendicato suffragio quisquam voluerit impetrare. annonas etiam iuxta definitum dignitatum modum volumus præstari, nec amplius quidquam præsumi. Breuis, quas dignitates, per singula scrinia officium sacrarum largitionum habere statutum est.

SCRINII exceptorum perfectissimus ordinis secundi numero vnus, A
id est, primicerius exceptorum vnus: ducenarij duo, id est, tertiocerius &
quartocerius, centenarius vnus, id est, primicerius instrumentorum: epi-
stolares numero duo: formæ primæ numero triginta sex: formæ secun-
dæ numero quatuor: formæ tertiæ numero tres. Scrinij numerorum
perfectiss. ordinis tertij numero vnus: ducenarius numero vnus: cente-
narij numero duo. Epistolares numero duo: formæ primæ numero tres: B
formæ secundæ numero vnus: formæ tertiæ numero duo. Sacri scrinij
tabulariorum perfectiss. ordinis tertij numero vnus: ducenarius numero
vnus: centenarius numero vnus: epistolaris numero vnus formæ primæ
numero tres: formæ secundæ numero quinque. Scrinij canonum per-
fectissimus ordinis tertij numero vnus: ducenarius numero vnus: cen-
tenarius numero vnus: epistolares numero duo: formæ primæ numero
quatuor: formæ secundæ numero quatuor. Scrinij mittendariorum C
ducenarius numero vnus: centenarij numero duo: epistolares numero
octo: formæ primæ numero septem: formæ secundæ numero triginta-
tres. Scrinij aureæ massæ perfectissimi ordinis tertij numero vnus, id est,
primicerius sacræ massæ, numero vnus: item secundocerius numero
vnus: ducenarij numero duo, id est, tertiocerius & quartocerius: cente-
narij numero sex: epistolares numero quatuor. Aurifices specierum
perfectissimus numero vnus: ducenarij numero quatuor: centenarij nu- D
mero sex: epistolares numero octo: formæ primæ numero XVII. formæ
secundę numero quatuor. Aurifices solidorum ducenarij numero vnus:
centenarij numero octo: epistolares numero sex: formæ primæ numero
nouem: formæ secundæ numero triginta. Sculptores & ceteri aurifices
centenarij numero vnus: epistolares numero quinque: formæ primæ
numero sex: formæ secundæ numero decem & octo. Scrinij auri ad
responsum perfectiss. ordinis primi numero vnus: perfectissimi ordinis E
secundi numero duo: ducenarius numero vnus: centenarij numero
duo: epistolares numero tres: formæ primæ numero quatuor: formæ se-
cundæ numero duo: formæ tertiæ numero vnus. Scrinij à miliarensi-
bus perfectissimus Ord. I. numero vnus: ducenarius numero vnus: for-
mæ primæ numero vnus: formæ secundæ numero duo: formæ tertiæ
numero tres. Scrinij vestis perfectiss. ordinis tertij numero vnus, per-
fectissimus ordinis secundi numero vnus, ducenarij numero vnus: cen- F
tenarij numero vnus: epistolaris numero duo, formæ primæ nume-
ro septem, formæ secundæ numero decem, formæ tertiæ numero qua-
tuor. Officialium sacrarum vestium ducenarij numero tres, centenarij
numero tres, epistolares numero duo, formæ primæ numero duodecim,
formæ secundæ numero decem, formæ tertiæ numero octo. Deputati
sacræ vestis perfectiss. secundi ordinis numero duo, ducenarij numero
duo: centenarij numero duo: epistolares numero duo: formæ primæ G
numero tres. Scrinij ab argento perfectiss. ordinis secundi numero
vnus: epistolares numero vnus: formæ primæ numero sex: formæ se-
cundæ numero tres: formæ tertiæ numero vnus. Scrinij à pecuniis per-
fectiss.

Mittendarius, quis sit Alciatus explicat ex quodam græco legum interprete, cuius sunt verba. Palatini communi nomine dicuntur omnes habitantes in palatio: alij quidem semper in domo Augusti perseuerantes, qui Comitatenses dicuntur. Comitatum autem locum appellant, in quo vitam ducebat imperator. Qui vero in prouincias mittebantur, dicuntur mittendarij, a mittendis nuncijs.

A fectiſſimus ordinis ſecundi numero vnus: formæ primæ numero vnus: formæ ſecundæ numero duo: formæ tertiæ numero quinq;. Argentarij comitatenſes ducenarij numero vnus: centenarij numero duo: epiſtolares numero tres: formæ primæ numero octo: formæ ſecũdæ numero viginti quinq;. Barbaricarij centenarij numero duo, epiſtolares numero quinq;: formæ primæ numero octo: formæ ſecundæ numero vnus. DAT. IIII. ID. IVN. HERACLIÆ RICHOMERE ET CLEARCHO COSS.

B Scrinia ſacrarum largitionum hæc ſunt, exceptorum. l.5.§. canonum. l.10.§. de murileg. Tabulariorum. l. vlt. §. de veſt. olob. numerorum, ſiue numerariorum, mittendariorum, aureæ Maſſæ, auri ad reſponſum, à miliarenſibus, veſtiarij ſacri, ab argento, à pecuniis. Officiorum in eis ſcriniis dignitates & gradus quibus ſtrenæ debentur & veſtes & annonæ hi, primicerij, ducenarij, centenarij, epiſtolares vel epiſtolarij, vt Cod. Theodoſij, & Saluianus 5. de prouidentia: *Veniunt plerunque noui nuntij, noui epiſtolarij à ſummis poteſtatibus miſſi*: vbi vulgò malè *nouarum epiſtolarum*. Sunt & alij gradus, qui dicuntur formæ primæ, ſecundæ, tertiæ, vt & inter miniſteriales. l.2. j. de caſtrenſ. Numerum ſingulorum notitia huius legis declarat, quam miſerè deprauatam emendaui vt potui locis quàm plurimis. Vbi erat ſcriptum, *ſcriniarij ad militem*, vetus habebat, *ad militem*, Emendaui
C ex notitia Mariani, *ſcrinij à miliarenſibus*. Miliarenſes nummorum genus eſt, qui erogabantur militibus. No. 105. Epiphanius, τὸ ἄργυρον τοῦτο ἐστὶν ὃ οἱ ῥωμαῖοι μιλιαρίσιον καλοῦσιν ὃ ἑρμηνεύεται στρατιωτικὸν δόμα. Idem & Eſychous ſcripſit. Vbi erat ſcriptum, *per formam*, emendaui, *perfectiſſimus vel perfectiſſimi*, & alia multa. Rerum autem priuatarum ſcrinia quatuor ſunt, beneficiorum, rationum, ſecuritatum, largitionum priuatarum. Quod non tantum notitia Romani imperij comprobat, ſed & lex vlt. C. Th. eod. tit. in qua ita eſt. *Tam primicerius officij priuatarum, quàm alij quatuor reliquorum primicerij ſcriniorum.*

VIII. IIDEM AAA. TRIFOLIO C. S. L. Placuit iuſta &
D omnibus mittendariis palatini officij profutura ſuggeſtio, quam inſinuaſti, vt ex iiſdem annis ſingulis ducenarij tantùm & centenarij habito prouiſionis intuitu cingulo liberentur. DAT. IIII. ID. MAR. CP. ARCADIO A. I. ET BANTONE V. C. COSS.

Hæc quoque lex valde corrupta eſt. Legendum, *Placuit iuſta & omnibus mittendariis palatini officij profutura ſuggeſtio, qua inſinuaſti, vt ex iiſdem annui ſinguli, ex ducenariis terni, ex centenariis habito prouiſionis intuitu cingulo liberentur.* Fuit in officio Palatino mittendariorum certus numerus. l. 5. §. qui ſoli vſu exigente mittebantur in prouincias iuſſu Comitum. Ex eis ſinguli quotannis cingulo libe-
E rantur. Et ſequentes in eorum locum ſuccedunt, ex ducenariis terni, ex centenariis habito prouiſionis intuitu.

IX. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. NESTORIO COM. R. P. Non aliter quilibet in officio ſacrarum largitionum vel priuatarum cingulum militiæ ſibi ſumendum exiſtimet, niſi noſtræ manſuetudinis adnotationem meruerit. DAT. PRID. ID. AVG.
F ANCYRÆ STILICHONE II. ET ANTHEMIO COSS.

Ne quis palatinorum cœtui ſocietur ſine adnotatione principis.

X. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. IOANNI PP. Palatinos qui ſacrarum remunerationum rationem tractantes inculpatim ad calcem terminumq́; militiæ peruenerint, necnon etiam adiutorem, & primicerios diuerſorum officiorum, præcipimus habere
G Priuilegia, quæ nuper agentium in rebus ſcholæ noſtra ſunt manſuetudine contributa, ſcilicet vt à tyronum præbitione memorati reddantur exſortes, ceteraq; onera non agnoſcant. DAT. VII. ID. IVN. RAV. POST CONS. HONORII VIIII. ET THEODOSII V. AA.

Vt

Vt palatini sacrarum largitionum completa militia, & primicerij scriniorum, de quibus l. 7. §. A & adiutor officij palatini, qui scilicet matriculam tractat. l. 16. & 17. Cod. Th. eod. tit. à tyronum collatione excusentur. Quod & scholæ agentium in rebus datum aiunt, nec tamen est suprà relatum. Verùm de eo in Cod. Th. est l. 13. de agent. in reb. & j. de priuil. eo. qui in sacr. pal. mil. l. 2. Ait, *Cetera onera.* Additur in Cod. Theod. *quæ anteà ad dignitatis dispendium sustinebant.*

XI. IIDEM AA. ANYSIO C. S. L. ET TAVRO C. R. P. Ad similitudinem sanctionis, quam de proximis sacrorum promulgauimus scriniorum, etiam in officio sacrarum largitionum, atq; priuatarum pro B biennio annum sub perpetua obseruatione præcipimus custodiri: ita vt & priuilegia, quæ huiusmodi officiis vel primiceriis sacris legibus deferuntur, integra illibataq; seruentur. DAT. III. KAL. IVL. CP. THEODOSIO A. VII. ET PALLADIO COSS.

Vt primicerij officiorum & scriniorum palatinorum sint annui, exemplo proximorum sacrorum scriniorum. l. 6. §. de prox. sacr. scri. Biennales erant ex l. 14. C. Th. eo. tit.

XII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. MAXIMO C C. S. L. Viros deuotos palatinos non oportet in hac regia vrbe apud virum illustrem præfectum vrbi litigare compelli, nisi de ædificatione domorum, & seruitutibus, & annonis orta videatur causa. in aliis verò causis, tam pecuniariis, quàm criminalibus, apud viros illustres tantummodo Comites suos respondere. Rectoribus autem prouinciarum intra administrationis suæ fines inter præsentes palatinos, nec causis publicis occupatos cognoscere, tam pro ciuili, quàm pro criminali causa per- D mittimus. sic tamen vt non aliter criminalis sententia aduersus eos proferatur, nisi ex suggestione prouincialis iudicij vir illustris Comes, sub quo militat, certioratus hoc ei permiserit.

Vt palatini in litibus non respondeant præfecto vrbi, exceptis casibus certis, de quibus diximus l. 12. §. de prox. sacr. scrin. sed Comitibus, in vrbe scilicet. Nam in prouinciis ordinarium iudicem agnoscunt, nisi si qua publica solicitudo eis iniuncta sit, vt etiam in causa agentium in rebus excipitur l. 4. §. de agent. in reb. Sed neque prouincialis magistratus criminalem sententiam dicere in E eos potest inconsultis Comitibus.

XIII. IIDEM AA. EVDOXIO C. S. L. Inter alias prærogatiuas, quas antè meruerant scholæ societatis sacrarum largitionum primicerius & tres primicerij scriniorum tribuni militaris prætoriani dignitate fruantur: nulla eis ex cuiuslibet iudicis præceptione iniungenda publica vel priuata necessitate. F

Vt ex officio sacrarum largitionum primicerius totius officij, & tres primicerij scriniorum, tribuni prætoriani militaris dignitate fruantur, ita vt & ciuilium & militarium iudicum indictionibus immunes sint. Sic l. 4. j. de appar. mag. mil. Ait, *Societatis.* malim, *Sociati.* Ait, *Tres*: Atquin plures Marianus ponit, & l. 7. §. Vel desierunt esse plures, vel ex pluribus quinam hi tres sint diuinare non possumus. Idemq; de primiceriis scriniorum rerum priuatarum dicendum, qui & primates dicuntur l. seq. & primi scrinij à Mariano: quos fuisse quatuor ostendimus l. 7. At l. seq. tribus duntaxat eadem priuilegia tribuit.

primicerij scriniorum.
primates
primi scrinij

XIIII. IIDEM AA. FLORENTIO PP. Iubemus viros deuotos palatinos rei nostri numinis priuatæ eisdem priuilegiis decorari, quibus etiam palatini qui in sacris largitionibus deferuntur. cùm enim par similisq; militia sit, iustum & competens videtur iisdem vtrumque officium

A cium priuilegiis gloriari. Primicerios itaque officij tresq; primates scriniorum rerum priuatarum finito tempore militiæ inter tribunos militares prætorianos, saluis iisdem præstitis priuilegiis sacris constitutionibus, nostram clementiam adorare decernimus: ita tamen vt nullam iniunctionem, nullam solicitudinem priuati vel publici negotij quolibet iudiciario præcepto sustinere possint: sed excepta omni necessitate, omniq; fatigatione indeptæ dignitatis honore potiantur.

B Eadem hæc Constitutio dat scholæ priuatarum, quæ superior scholæ thesaurorum.

De stratoribus. *Tit.* 24.

I. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD ZOSIMVM PRÆSIDEM NOVÆ EPIRI. Per omnes prouincias edictum generale
C misimus, vt ab stratoribus vnus tantùm solidus probæ nomine posceretur, & in offerendis equis certam formam, staturam & ætatem prouinciales nostri custodiendam esse cognoscerent, quos etiam fisco certo modo solidorum obnoxios fecimus, si quod stratores petere interdictum est, illi dare statoribus non timerent. Officium quoque grauitatis tuæ centum argenti libris multabitur, si sciens prædictam rem gestam fuisse, non ilico eam seueritati iudiciariæ prodiderit. DAT. XIII.
D KAL. IVL. APOLLONIÆ VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Nihil refert stratores dixeris an statores. hi erant in officio præsidum aut proconsulum. Eis dabantur nonnunquam rei custodiendi, vt quemadmodum in Cypriani vita scriptum est: *Ductus & susceptus est Cyprianus custodiendus ab stratore siue statore officij proconsulis.* At proprium horum munus est equum freno tenere, & conscendenti magistratui opem ferre. Non vtar auctoritate donationis Constantini, sed aliorum. Spartianus in Caracalla: *Cum illum in equum strator eius leuaret.* Paulus Diaconus de gestis Lang. *Equus quamuis hinc inde à stratore verberibus cæsus non poterat eleuari.* Item equos militares probare, qui à prouincialibus conferuntur, vt hæc lex indicat, & Marcellinus 29.
E his verbis: *Constantinus strator paucos militares equos ex his ausus mutare, ad quos probandos missus est in Sardiniam.* Et probę nomine hęc lex statuit à prouincialibus stratoribus vnum tantùm solidum dari, nihil præterea. Perperam antea legebatur, *proprio nomine*, sicut paulò pòst, *statutam æqualem*, pro *staturam & ætatem.* Hoc probæ nomine vsus etiam est Marcellinus in fine lib. XXII.

De castrensianis & ministerianis. *Tit.* 25.

Castrensiani sunt ministeriani aulici qui sacro ministerio deputati sunt, vt ait l. 4. veluti prægu-
F statores, pincernæ, vestitores, pistores, pædagogia, siue pædagogiani pueri, vt Marcellinus lib. XXVI. describit tunica auro distincta induti à calce in pubem, purpureis operti tegminibus pedum, quos & lib. XXX. refert in venatione disponi ad canes retinendos, Gallicè, *paiges.* Castrenses ministri appellantur à Lampridio in Alexandro. De iis Tertullianus de corona militis, *Est etiam*, inquit, *alia militia regiarum familiarum, nam & castrenses appellantur.* Hi erant sub dispositione viri spectabilis castrensis sacri palatij, vt diximus tit. v. §.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. NARSI VIRO SPECTABILI COMITI ET CASTRENSI S. P. In officio
G spectabilitatis tuæ secundum formam diualium responsorum post completum tempus præfinitum, id est, biennium, prioribus discedentibus, insequentes ad locum pro merito laborum stipendiorumq; succedant: nec vlla licentia tribuatur his, qui impletum deposuerunt officium, denuo ad

eandem militiam vel ſollicitudinem remeandi. DAT. VI. ID. FEB. A
CP. THEODOSIO A. VII. ET QVI FVERIT NVNTIATVS.

Castrenſis ſacri palatij

Caſtrenſis ſacri palatij officium habuit, vt Marianus Scotus in notitia docet. In eo qui biennio militarunt ſuperiore gradu, eam deinde militiam deponunt, & ſequentibus locum faciunt, nec rurſus ad eandem militiam reuerti poſſunt, vt & de palatinis conſtitutum eſt l. 5. ſ. de pal. ſacr. largit.

II. IIDEM AA. SCHOLASTICO V. S. COMITI ET CA- B
STRENSI S. P. Si quis primæ, vel ſecundæ, vel tertiæ formæ ſpecialiter inter ſtatutos gradum cælitus valuerit impetrare: ſuper numerarius vltimus formæ tertiæ in matriculis habeatur. DAT. PRID. ID. IAN. CB. HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. AA. COSS.

Camareros extra muros

Vt inter largitionales l. 7. ſ. de palatin. ita & inter caſtrenſianos ſiue miniſteriales certi ſunt gradus primæ, ſecundæ, tertiæ formæ, & ſtatuti alij, alij ſupernumerarij. Sed ſupernumerarij, qui primæ aut ſecundæ aut tertiæ formæ gradum beneficio principis obtinuerunt, vltimi in formam C
tertiam reiiciuntur, nec pleno principis beneficio fruuntur ex hac lege.

III. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. IOANNI COMITI ET MAGISTRO OFFICIORVM. Hi qui in ſchola veſtis ſacræ militant, vel matres eorum, vel vxores, criminalem vel ciuilem litem contra ſe mouendam in nullo alio, niſi in ſublimitatis tuæ ſuſcipiant examine.

Vt miniſteriani veſtis ſacræ iuriſdictioni ſubiiciantur magiſtri officiorum. Neſcio an ob id caſtrenſiani à Suda magiſteriani appellentur, vel ita legendum, μινιστεριανὸς ὁ καστρίσιος, quod probo. D
Dicitur autem magiſter officiorum etiam Comes in inſcriptione huius legis, vt l. 3. ſ. de cur. publ. & l. 10. C. Th. de curioſ. & in inſcriptione l. 3. ſ. de off. mag. off. & l. 1. tit. ſeq. Sic etiam ſe vocat Aelius Amidenus medicus. Sic in Nerua quidam: ὁ πονηρότατος κατ᾽ ἐκεῖνου καιροῦ τῶν ὀφφικίων κόμης.

IIII. IMPP. LEO ET ZENO AA. MARIANO COMITI ET MAGISTRO OFFICIORVM. Ante omnia nullius alterius iudicis penitus minoris vel maioris ſacro miniſterio noſtro deputatos, E
quorum officia ſigillatim breuis ſubter annexus continet, niſi à tuæ duntaxat magnitudinis ſententiis conueniri: vt in nullo penitus alterius iudicis foro pulſantium, niſi in tuæ tantummodo amplitudinis examine, præbeant aliquando reſponſum. Sed ne in hoc ipſo iudicio enormibus moleſtentur diſpendiis, vel ex nudis conueniantur facilè iudicis cuiuſcunque mandatis: ipſis quoq; ſportulis & fideiuſſionibus modum conſtituimus obſeruandum, ante omnia decernentes, nequando ſine ſcri- F
ptura vel interpellatione depoſita, ac ſententia prorogata tuæ magnitudinis, eademq; non edita conueniri poſſint. conuentos verò non alium fideiuſſorem, niſi actuarium, vel vnū ex primatibus ſuæ ſcholæ executoribus pro reſponſione ſuę perſonæ ſine ſcripto pręſtare, ſiue per ſeipſum, ſiue per procuratorem datum in iudicio reſponſuri ſunt, & ſiue in cauſis ciuilibus appetantur, ſiue in criminalibus accuſentur. nec vltra conuentionis nomine ſportularum, quàm vnum aureum executoribus vſque ad G
finem litis præſtent, quemcunque contigerit conueniri. inducendorum ſanè nomine & cognitionum exercendarum, ſtandæq; perſonæ gratia ex ſimplici poſtulatione cōtra eos habita, ſiue ex appellatione ſubſecuta, vel

A vel alio quolibet modo in iudicio deponatur: tribus tantummodo solidis vsque ad terminum negotij eos, qui accepturi sunt, præcipimus semper esse contentos. In cognitionalibus verò gestis edendis duos tantummodo præstari solidos. Hæc autem priuilegia non in eorum tantummodo, sed in matrum quoque, & vxorum personis valere, & ad integrum permanere: filiis quoque & maritis easdem fideiussionis nomine, si necessitas interpellationis exegerit, tradi, nec alios vades exigi: ipsosq; dum B militant, & post emensam militiam cum his, qui ex tempore priori præstitæ sibi pragmaticæ sanctionis eiusdem militiæ stipendia implesse noscuntur, omnibus priuilegiis perfrui (cunctis nihilominus capitulis sacris affatibus diuę recordationis Martiani, quos se meruisse asserunt, valituris: excepto hoc, quod in diuersis iudiciis tunc respōdere præcepti sunt) hac sanctione decernimus. Aduocato quoque fisci, exceptoribus etiam, qui apud arbitros hoc vtuntur officio, ab exordio incipiendo vsque ad ter- C minum finemq; negotij tertiam duntaxat partem solidi præbituros. In huiusmodi autem arbitrorum gestis edendis non vltra præstare, quàm dimidiam solidi partem. & cùm per prouincias constitutus fideiussore conuentus caruerit, adiuratoriæ tantummodo cautioni committi, nec vllo tempore, nisi ex tuæ duntaxat magnitudinis sententia conueniri: exceptis tributariis, & munerum functionibus, & criminibus, quæ in locis inquiri, flagitari, & vindicari generalia legū pręcepta constituunt: præsen- D ti sanctione decernimus. viro clarissimo adiutore sublimitatis tuæ in speculis cōstituto, ne quid ex his, quæ statuimus, aliqua subreptione violetur.

Quod lex superior scholæ vestis, hæc dat omnibus ministerianis, vt sint sub iurisdictione magistri officiorum, exceptis criminalibus & tributariis causis: & vt non nisi ex scripto conueniantur, & conuenti vt committantur fidei actuarij, vel vnius ex prioribus eiusdem scholæ. Definit & modum sportularum. Cetera nolo persequi. Desideratur in fine legis notitia ministerianorum. Desiderari etiam Constitutionem Græcam quidam Codices adnotatum habent.

E

De decanis. *Tit.* 26.

(Decani erant decem militibus præpositi, eodem modo dicti quo Centenarii et ducenarii. nunc caput contubernii dicuntur et Corporales. Alciatus ex Modesto et Renato.)

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. HELIONI COMITI ET MAGISTRO OFFICIORVM. Quatuor qui ex corpore decanorum ad primum militiæ gradum peruenerint, biennij spatio primiceriatus gerant officium, neq; vlterius cuiquam liceat in hoc immorari: vt omni gratia & ambitione cessante, post duorum annorum F curricula succedant prioribus subsequentes. DAT. PRID. NON. NOV. CP. THEODOSIO A. VII. ET PALLADIO V.C. COSS.

Decanos esse ex ministerianis l. 2. probat, & notitia l. VII. ꝭ. de diu. off. Et Ambrosius v. Epist. *Quod de palatio*, inquit, *decanos misissent & vela suspenderent*. Cuius ministerij si aues scire, retro titulum de collegiatis quæras. Fuere in eo corpore primicerij quatuor biennales. pag. 138.

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. NOMO MA- G GISTRO OFFICIORVM. Nostræ pietatis famulationibus adhærentes decanos non oportet pro desiderio pulsantium ad alia protrahi iudicia, sed viri illustris tantùm magistri officiorum obseruare examen. hoc namque modo neq; mansuetudinis nostræ obsequia decipiuntur,

& agentibus aduersus eos iure adhibetur responsum. Ad exemplum itaque deuotissimorum scholarium, nulli licere memoratos ad aliud iudicium trahere, & pulsatos fidei priorum scholæ permitti præcipimus. A

Decani pertinent ad iurisdictionem magistri officiorum, & conuenti primiceriorum scholæ fidei committuntur.

Mensores, inquit Vegetius et Modestus sunt qui in castris ad podismum metiuntur loca in quibus tentoria milites figunt: vel qui hospitia in ciuitatibus praestant. [illegible]

De mensoribus. Tit. 27. B

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ÆMILIANO MAGISTRO OFFICIORVM. Primicerius mensorum biennio expleto agentis in rebus vltimi militiam sortiatur. DAT. X. KAL. AVG. ANCYRÆ STILICHONE ET ANTHEMIO COSS.

Mensores etiam sunt ex ministerianis. l.vlt. j.de diu.off. De mensuris incertus auctor adiunctus libris de limitibus agrorum, mensores intelligens: *Ministeriales*, inquit, *Imperatorum putamus maiores in accipiendo, minores in dando mensuras habuisse.* Hidem principi hospitia præparant. l. 1. 2. 5. j. de metatis. Ex hoc corpore primicerius biennio completo inter agentes in rebus vltimo loco connumeratur. C

De priuilegiis eorum qui in sacro palatio militarunt. Tit. 28.

I. IMP. CONSTANTINVS A. PALATINIS BENE MERITIS S. A palatinis tam his qui obsequiis nostris inculpata officia præbuerunt, quàm illis qui in scriniis nostris, id est, memoriæ, epistolarum, libellorumq; versati sunt, procul vniuersas calumnias, siue nominationes iubemus esse submotas: idq; beneficium ad filios eorum atque nepotes ipso ordine sanguinis peruenire, atque immunes eos à cunctis muneribus sordidis & personalibus permanere cum vniuersis mobilibus & mancipiis vrbanis, nec iniurias eis ab aliquibus inferri: ita vt qui hoc contempserit, indiscreta dignitate pœnas debitas exigatur. DAT. IIII. KAL. NOV. TRIVERIS VOLVSIANO ET ANNIANO COSS. D E

His qui militarunt inter ministeriales & memoriales hæc constitutio excusationem dat à personalibus muneribus & à patrimonialibus sordidis.

II. IDEM A. AD RVFINVM PP. De cubiculis nostris vacatione donatos, vel diuersis obsequiis palatinis, memoriales etiam, qui in scriniis memoriæ, epistolarum, libellorum, sacrarumq; dispositionum referuntur, necnon & si qui in vtroque officio palatinorum comitatensium singularum've vrbium, & officio admissionum & castrensis sacri palatij militant, priuilegia volumus habere, vt nec ipsi, nec filij, nec nepotes eorum ad honores vel munera municipalia deuocentur. Quibus omnibus condonamus, ne exactorum, vel turmariorum, quos capitularios vocant, curam subeant, vel obsequium temonariorum, vel pentaprotiæ, aut etiam tyronis præstationem agnoscant. nam beneficiis nostris ita digni sunt, vt etiam censualibus, vel personalibus, vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant castrense peculium, siue adhuc palatium F G

A tium obseruent, siue optata quiete donati sunt. quibus omnibus priuilegiis coniungimus agentes in rebus, licet militaribus videantur esse subnixi. DAT. V. KAL. MAI SIRMIO CONSTANTINO A. V. ET LICINIO CÆS. COSS.

Hæc verò constitutio priuilegia dat eisdem atq; etiam excubiculariis & admissionalibus & agentibus in rebus, & iis qui in vtroque officio, id est, largitionum & priuatarum, palatinorum, comitatensium singularum've vrbium militant. largitiones siue largitionales & priuatiani alij fuerunt Comitatenses, qui scilicet in aula versabantur. l. 7. ſ. de pal. sac. larg. (sic & Theodoritus vocauit B lib. IIII. c. XXII.) alij in vrbibus singulis, qui omnes palatinorum matriculis adtinentur, vt ait l. 3. C. Th. eo. tit. l. 1. C. Th. de priuil. app. mag. pot. Priuilegia hæc sunt, ne ipsi vel filij aut nepotes eorum ad honores & onera municipalia deuocentur: ne tyronum exactionem siue præstationem agnoscant. quod vnum idemq; onus variis appellationibus hac lege significari ea comprobabunt quæ diximus l. 4. ſ. de dignit. maximè si vt est scriptum in Cod. Theodosij in hac lege legatur *prototypiæ*, non *pentaprotiæ*, & quod turmarios vocat, à turmis tyronum cogendis scilicet. Et vt habeant castrense peculium. Et vt ne personæ eorum aut serui professionibus censualibus inserantur. Et vt vacationem habeant personalium munerum. Vacatio patrimonialium non datur nisi sordidorum. Ait, *licet militaribus*. Codex Theod. *licet meritis militaribus*, id est, licet palatinis C adnumerandi non videantur. sed tamen ad eos quoq; palatinorum nomen pertinere ostendimus in tit. de palat. sac. larg.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. EVTROPIO PP. Ex aula nostra decedentes viri ab omnibus iniunctis habeantur immunes, numerariorum fastus vel rapaces quæstus tanquam experientes & idonei non patiantur. DAT. III. NON. FEB. CP. EVCHERIO ET SYAGRIO VV. CC. COSS.

D Ne quid oneris numerarij præf. prætorio iis qui in palatio militarunt, iniungant tanquam idoneis rerumq; peritis, id est, hoc colore quòd ad onera idonei sint.

IIII. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCAD. AAA. PINIANO P. V. Omnes qui in palatio militando diuersis actibus paruerint, in tantum eius dignitatis, cuius meruerint missionem, obtinere nouerint insignia: vt his omnibus præferantur in ordine atque E consessu, qui posteriore tempore regendas prouincias dignitatesq; susceperint palatinas. Si quis autem temeraria vsurpatione statuta violare tentauerit, sacrilegij pœnam sustineat. DAT. PRID. NON. IVL. MED. ACC. IIII. KAL. SEPT. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

Vt palatini soluti militia posterioribus præferantur, qui vel rexerunt prouincias vel dignitates susceperint palatinas. Connumerantur ergo inter clarissimos. Quod est in subscriptione *Nobilissi-* F *mo puero*, & occurrit in aliis frequenter, non erit alienum hoc loco admonere, eo significari Cæsaris, id est, designati successoris imperij dignitatem. Zonaras in Iustino: τὴν τοῦ νωβελλισίμου ἀξίαν τῷ ἰουστινιανῷ ἐπιψηφιζόμενον.

De priuilegiis scholarum. Tit. 29.

Scholares erant sub magistris officiorum, taxati in XI. scholis. l. vlt. ſ. de loca. Marianus Scotus x. recenset, quas retuli in l. 1. ſ. de anno. ciuil. Vndecima fuit fabricensium. Et sunt quasi superG numerarij milites, vt Sudas indicat in verbo ὑπεράριθμος. Alij sunt milites sub magistris militum, alij fœderati sub phylarchis siue optionibus, Separantur scholares, veluti agentes in rebus, à palatinis l. 2. ſ. tit. præced. qui est de priuilegiis palatinorum. Hic verò de priuilegiis scholarium.

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. PLEITIO

COMITI ET MAGISTRO OFFICIORVM. Viris spectabilibus Comitibus scholarum verberandi regradandi've senatores ac ducenarios licentiam denegamus. ea namq; quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ sublimitatis volumus referri notitiam. Insuper etiam domesticos eorum, non senatores, vel ducenarios, centenarios've fieri decernimus: pœna quinque librarum auri plectendo, quisquis hanc diuinam iussionem excesserit: scrinio verò barbariorum, si tale quid vel attentari passum fuerit, vel attentatum contra leges non suggesserit, decem librarum auri condemnatione percellendo. Illud etiam obseruari non sine ratione conuenit, ne is cui domestici officium per militiæ gradum vel quinquennij tempus interdici censuimus, familiaritate Comitis simulata rem prohibitam alio nomine valeat vsurpare. DAT. XVI. KAL. APR. CP. CARO COS. A B

Hæc lex est de schola agentium in rebus, in qua suo titulo ostendimus has esse dignitates, senatorum, ducenariorum, centenariorum. Esse & Comites siue Tribunos scholarum, de quibus tit. XI. Id autem hac lege pro priuilegio datur huic scholæ agentium in rebus, ne in senatores, & ducenarios Comites scholarum verberationem aut regradationem habeant, sed soli magistri officiorum. Quod repetitum est ex l. 3. s. de off. mag. off. Et ne domestici Comitum scholarum, senatores vel ducenarij vel centenarij fiant. Et ne cui domestici officium interdictum est, fraudem huic interdictioni faciat. C

II. IMPP. LEO ET ZENO AA. EVSEBIO MAG. OFFICIORVM. Hac lege decernimus, vt qui in singulis scholis militant, quiq; post emensa stipendiorum curricula ad primiceriorum gradum perueniunt, & adorata nostræ diuinitatis purpura virorum clarissimorum Comitum meruerint dignitatem: tam cingulo quàm priuilegiis omnibus sibimet competentibus perfruantur: ac deinceps vsque ad finem vitæ foro tuæ celsitudinis tantummodo subiaceant, ne ex alterius cuiuslibet sententia ciuile subire litigium compellantur. In criminalibus sanè controuersiis & in publicis tributis, & aduersus tales viros prouincias moderantium congruam iurisdictionem volumus obseruari, ne sub prætextu concessi priuilegij vel flagitiorum crescat auctoritas, vel publica vacillet vtilitas. D E

Hæc lex est de omnibus scholis, vt subiaceant iurisdictioni magistri officiorum, & in criminalibus & & tributariis causis etiam prouinciæ præsidi.

III. IMP. ZENO A. *. MAGISTRO OFFICIORVM. Quoties super causa ciuili vel etiam criminali, ex sententia videlicet iudicij tui culminis, scholares vel eorum coniuges, siue adhuc viuent mariti, siue post mortem eorum in viduitate constitutæ sunt, matres've eorum in viduitate permanentes, aut liberi, qui non specialiter alterius iudicis iurisdictioni subiectam conditionem sortiti sunt, & serui ad eos pertinentes conueniuntur: minimè eos eas've extranei fideiussoris exactione vexari, sed pro consuetudine vetustissima & iugiter obseruata numerarium suæ scholæ fideiussorem præbere iubemus. Hoc videlicet obseruando, vt in criminalibus causis quinque alios primates ex triginta viris à primicerio vsque ad tricesimum retro numerandis vnà cum numerario F G

A rio (volentes ſcilicet & non recuſantes) præbeant fideiuſſores, aut recuſantibus quinque (ſicut dictum eſt) viris, extraneus in criminibus tantummodo publicis fideiuſſor vnà cum numerario præbeatur: ita vt executoribus non amplius ab his, quàm vnus ſolidus, ſiue per ſe, ſiue per procuratores reſpondere maluerint, præbeatur. In ſubeundis autem cognitionalibus certaminibus, quoties cauſa fuerit arbitro delegata, pro conteſtatione litis vnum ſolidum, & pro definitione ab arbitro recitanda B alterum vnum, & nihil amplius dari decernimus. Quòd ſi cauſa in iudicio tui culminis ab ipſa conteſtatione litis, vel relatione iudicis, aut appellatione interpoſita ventilatur: pro inducenda cognitione non amplius, quàm tres ſolidos, & chartarum, vel recitandorum in cognitionibus inſtrumentorum nomine, editionis quin etiam geſtorum, duos tantummodo ſolidos dabunt. Quoties ſanè apud viros clariſſimos prouinciarum moderatores, ex delegatione ſcilicet ſententiæ tuæ magnitu- C dinis contra viros fortiſſimos ſcholares, vel eorum coniuges, vel liberos, vel ſeruos cognitio celebretur: non amplius quàm dimidiam partem conſuetorum ſumptuum præberi decernimus. hoc etiam adiiciendo, vt qui acceptis commeatibus ad prouincias profecti fuerint, vſq; ad quinque menſium ſpatium, intra quod ipſis erit remeandi licentia, nullam penitus actionem ſuper ciuili videlicet negotio (exceptis criminibus & tributariis functionibus) ſuſtineant. Ne tamen ibi quoque poſt quinque D ſcilicet commeatus menſes ex ſententia iudicij tuæ magnitudinis conuenti, in exigendis fideiuſſoribus aliquod ſentiant detrimentum: adiuratoriæ eos cautioni iubemus committi. Quoties autem ex verbis, & ſine vlla ſcriptis prolata ſententia iidem fortiſſimi ſcholares, vel eorum matres ſeu coniuges (vt dictum eſt) aut liberi, aut ſerui moneantur: nihil ipſa executione ſportularum nomine penitus eos, vel eorum matres, ſeu E coniuges, aut liberos (ſecundum ſuperiùs datam diſtinctionem) vel ſeruos præbere decernimus. Sed ſi talis ſit negotij vilitas, vt etiam ſine ſcriptis, conſentientibus videlicet partibus, ſuper ea poſſit cognoſci: expectato ſine ſcriptis (ſicut dictum eſt) habendæ cognitionis euentu, ſi deteriorem calculum reportauerint, ſportularum nomine vnum tantummodo ſolidum executori præſtabunt. Si verò cauſæ qualitas habendam in ſcriptis cognitionem flagitauerit: in hoc neceſſe eſt caſu, interlocutio- F ne in ſcriptis proferenda, ea quæ ſuperiùs de quantitate ſportularum decidendarumq; cognitionum diſpoſita ſunt, obſeruari.

Hæc etiam lex pertinet ad omnes ſcholas, & eſt de fideiuſſoribus & ſportulis dandis in litibus ſcholarium. Datur fideiuſſor numerarius ſcholæ ſiue actuarius, & in criminalibus cauſis quinque primates ex xxx. viris cum actuario. Actuarium vocat No. 117. quem hæc lex numerarium. De tempore commeatus quod ea cauetur, ſimile eſt l. 9. §. de prox. ſac. ſcrin.

numerarius
Actuarius

G

De caſtrenſi omnium palatinorum peculio. *Tit. 30.*

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD SEVERVM P.V. Omnes palatinos, quos edicti noſtri iam dudum certa priuilegia ſuperfundunt, ſi quam rem, dum in palatio noſtro morantur, vel parſimonia propria quæſi

quæsierint, vel donis nostris fuerint consecuti, vt castrense peculium habere præcipimus. quid enim tam ex castris est, quàm quod nobis conscijs ac propè sub conspectibus nostris adquiritur? sed nec alieni sunt à puluere & labore castrorum, qui signa nostra comitantur, qui præstò sunt semper actibus, quos intentos eruditis studiis itinerum prolixitas & expeditionum difficultas exercet. Ideoq; palatini nostri, qui priuilegiis edicti vti potuere, peculia sua præcipua retineant, quæ dum in palatio nostro constituti sunt, aut labore (vt dictum est) proprio, aut donatione nostra quæsierint. PP. X. KAL. IVN. CONSTANTINO A. VI. ET CONSTANTIO CÆSARE COSS. A B

L. 2. ff. de priuil. eo. qui in sac. pal. mil. palatinis dat castrense peculium. Idem hac lege repetitur.

De equestri dignitate. Tit. 31.

I. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD MAMERTINVM PP. Equites Romanos secundum gradum post clarissimatus dignitatem obtinere iubemus. DAT. PRID. KAL. NOV. PHILIPPOPOLI DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS. C

In vrbe primus ordo est senatorum, secundus equitum. De his l. 1. C. Th. de iis qui ven. ætat. impetr.

Alciatus scribit quinque esse species dignitatum, illustres, superillustres, spectabiles, clarissimi, perfectissimi. & vnumquemq; magistratum sub horum aliquo gradu collocat. 1

De perfectißimatus dignitate. Tit. 32. D

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD PATERNVM VALERIANVM. Codicillis perfectissimatus fruentur, qui impetrauerunt, si abhorreant à conditione seruili, vel fisco, aut curiæ obnoxij non sint, vel si pistores non fuerint, vel non in aliquo negotio constiterint, nec sibi honorem vænali suffragio emerint, nec rem alicuius administrauerint.

perfectissimatus
Egregiatus

Hæc lex ostendit quales esse debent qui perfectissimi honorarium titulum à principe petunt. Perfectissimi dicuntur præses Arabiæ l. 4. C. Th. de pœnis. & Dalmatiæ à Mariano, & magister census. l. 30. ff. de episc. & cler. & primicerij scriniorum. l. 7. ff. de pal. sac. larg. l. 7. Cod. Th. de priuil. eo. qui in sac. pal. mil. & olim duces auctore Marcellino lib. XXI. Erat & Egregiatus quædam dignitas. l. 1. C. Th. de murileg. Lactantius lib. V. cap. XV. *Nemo egregius nisi qui bonus & innocens fuerit: Nemo clarißimus nisi qui opera misericordiæ largiter fecerit: Nemo perfectißimus nisi qui omnes gradus virtutis impleuerit.* E

Qui militare possunt vel non possunt, & de seruis ad militiam vel dignitatem aspirantibus, & vt nemo vel duplici militia vel dignitate, & militia simul vtatur. Tit. 33. F

I. IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. ANTONIO. Si militiæ nomen dare vultis, offerte vos his qui probandi ius habent. non autem ignoratis eos, qui litis causa militiam appetierunt, postulantibus aduersariis solui sacramento solere. G

Militia soluitur qui litis causâ nomen militiæ dedit salua existimatione. l. 4. §. non omnis, & seq. D. de re mil. Sic edicto non iuuatur qui litis causâ cœpit Reip. causâ abesse. l. 5. D. ex quib. cau. mai.

A II. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. *. Non tantùm decurionum filiis, sed omnibus in fraudem ciuilium munerum nomina armatæ militiæ dantibus, fraudem prodesse displicuit.

Ne quis militet in fraudem ciuilium munerum.

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. *. MAGISTRO VTRIVSQVE MILITIÆ. Cura peruigili obseruare debe-
B bit sublimitas tua, ne coloni, vel saltuenses, aut vltro se offerentes ad militiam suscipiantur armatam, aut cogantur inuiti.

Ne coloni aut saltuenses alieni militent.

IIII. IMP. LEO A. DIOSCORO. Omnes omnino curialis vel cohortalis conditionis constituti, nullam armatam militiam in posterum arripiant.
C

Ne curiales aut cohortales militent.

V. IMP. IVSTINVS A. *. MAGISTRO OFFICIORVM. Eis quidem, quibus indultum hactenus demonstratur, quo binis aut ternis pluribus'ue mereantur cingulis, non coniunctis ex prisca consuetudine, sed absectis atque discrepantibus: detur electio, quem retinen-
D dum sibi potius censeant, quem deserendum cognoscant: vt in eo quod optauerint, firmiter maneant: eo quod despexerint sine dubitatione repellantur. In posterum verò nemini prorsus facultas pateat eodem tempore plus, quàm vnius ordinis nomen affectare: interdicendis in commune cunctis (vt dictum est) binis pluribus'ue militiis, nec dignitatem coniungere cuilibet alij cingulo concedi: vt & qui supplicandum de re vetita nobis existimauerint, pœna decem librarum auri pro temeritate,
E quāuis infructuosa, plectantur: & qui susceperint iussionem augustā per subreptionem elicitam, quod nonnunquam contingit, decem librarum auri multa feriantur. Scriniis etiam necnon officiis, quorum hoc interest, si non restiterint, & hanc pragmaticam legem obiecerint: decem librarum auri dispendio puniendis. Si quid autem contra hoc perpetretur: sciant omnes, quod extra concessum admissum est, aut actum fuerit, vel notis conscriptum publicis, simile habeatur ac si nec impetratum nec
F pronūciatum omnino, nec insertum esset vllis matriculis. Scituris etiam omnibus, qui merentes in ordinibus armatis siue ciuilibus administrandas prouincias, seu regendos quoslibet numeros, vel iam etiam sunt, seu de cetero fuerint iussione nostra sortiti, & vt seruetur eis gradus augusta promeriti sanctione: parem indulgendam sibi licentiam, postquam deposuerint solicitudinem, aut in priore cingulo protinus persistēdi, nullo vindicando titulo dignitatis, quam solicitudo media præstiterit; aut re-
G tinendi splendorem, quem adquisierint administrationis obtentu, verùm priore cingulo desistendi. Monente tamen innata nobis clementia, liberum esse cunctis prospeximus, si militia, qua decedendum est, inter eas habeatur, quas volentibus licet distrahere, & in alios eam conferen-

di,& pretia consequendi,prout in eisdem agminibus consueuerit hacte- A
nus.Excipiendis videlicet,nec deducendis in hanc perpetuò conseruan-
dam legem pragmaticam eis, qui binas militias simul compositas & so-
ciali nexas consortio fuerint adsecuti: vt viris dicatissimis scholaribus at-
que candidatis fieri moris est, necnon viris deuotis laterculensibus &
pragmaticariis, vel à secretis contingit, quos memorialium aut etiam
agentium in rebus adornat cingulus, & si qui simili stipendiorum con- B
iunguntur copula.

Ne quis duplici militia, vel dignitate & militia simul vtatur. & qui duas habet militias, vt eligat quam retinere velit,alteram deponat. Similiter qui dignitatem veluti prouinciæ administrationem aut numerorum tribunatum & militiam,vt sola dignitate soláve militia contentus sit.Et vt qui duas habet militias, vnam retinere,alteram vendere possit,si ex eis sit quæ venditionis titulo in alium transferri possunt:qualis est militia adiutorũ quæstoris,vt diximus in l.vlt.§.de prox.sacr.scrin.& silentiariorũ,vt diximus l.vlt.§.de silentiariis.Hæc igitur lex est non tantùm de armata,sed & de ciuili militia.Ad extremum quoties duæ quodam militiæ ex antiquo more vnitæ & coniunctæ sunt, vt eis quidem simul vti liceat,veluti scholaribus & candidatis,& laterculensibus,& pragmaticariis,& à C
secretis,de quibus omnibus dictum est supra,qui & memoriales sunt vel agentes in rebus. Vide l. vlt.Vt scholares,ita & candidatos pono inter milites,quos Vegetius candidatos duplares vel simplares. In passione Faustini & Iobitæ: *Tradidit hunc Sapricio primicerio scholæ candidatorum.*

VI. IMP. IVSTINIANVS A. MENNÆ PP. Super seruis,qui
postea ad quandam militiam adspirare tentauerint, vel scientibus vel
ignorantibus dominis, præcipimus, siquidem ignorantibus his eam
meruerint, licere dominis adire competentem iudicem, & suam igno- D
rantiam eo quòd contrarium minimè probatur,ostendere,eoque modo
spoliatos eos militia in suum dominium trahere.Sin verò scientibus his
serui militauerint: cadere quidem eos non tantùm dominio eorum,sed
etiam omni patronatus iure.illos verò ingenuos affectos,siquidem vtiles
ad militiam eis datam visi fuerint,in ea durare. sin verò minimè idonei
sint,ea priuari.Super illis autem seruis,qui iam militarunt,& adhuc in ea-
dem militia perseuerant,licentiam damus dominis intra triginta dierum E
spatium ab eo tempore connumerandum,quo præsens sanctio diuulga-
ta fuerit,vel nostram adire clementiam,vel competentes iudices,& suam
innocentiam commendare, eosque in suum dominium recipere. quo
tempore transacto,simili modo tam dominio, quàm omni patronatus
iure cadere eos necesse est.

Serui qui militiæ nomen dederunt, domino ignoranti redduntur. l. 2.§. de tyron. Scienti non redduntur,sed ingenui fiunt.Ignoranti reuocandi ius perpetuò competit,vt ostẽdimus lib.de tem- F
poribus.quod in seruo clerico aut monacho secus est.Sed & hoc Leo correxit.Vbi erat vulgò scriptum,*ignorantiam*,reposui,*innocentiam*,ex Vet.& Græcis qui vertunt,ἀθωότητα.

VII. IDEM A. IOANNI PP. Si quis seruum suum digni-
tatem habere,quemadmodum militiam,fuerit passus:spolietur & dominio
serui,& iure quod pertinet ad patronos.cui enim ferendum est homines
à nostra manu donationes accipientes adhuc inter seruos haberi,& for-
tè cum suis dominis nostram purpuram adorantes?In his itaque casibus, G
in quibus non militia,sed dignitas volentibus dominis seruis adquiritur,
eadem iura reseruentur,quæ antea posita sunt,ne videatur nostra sanctio
aliquid habere imperfectum. Sciant autem domini ad exemplum præ-

A teritæ noſtræ conſtitutionis, quæ de huiuſmodi ſeruis loquitur, quòd niſi hoc intra triginta dies, ex quo eis hoc fuerit notum, manifeſtauerint, & competentem iudicem adierint, & ſpoliare eos dignitatibus curauerint: dominium eorũ & ius patronatus amittant, nobis deliberantibus, poſtquam dominio ſerui fuerint liberati, & inter ingenuos connumerati, ſi oporteat eos habere dignitatem, vel ea quaſi indignos ſpoliari.

B Superior eſt de militia, hæc de dignitate: vt etiam per dignitatem ſerui domini patronique iure liberentur. Deſideratur alia Conſtitutio Iuſtiniani de duabus militiis non habendis, cuius ſententiam proponam ex lib. LVII. βασιλικῶν.

VIII. Ἡ διάταξις ἑλληνικὴ οὖσα βεβαιοῖ τὴν πρώτην διάταξιν τούτου τοῦ τ. τὴν λέγουσαν, μηδένα κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν δύο στρατείας ἔχειν, προστιθεῖσα ὅτι οὐδεὶς ὀφείλει οὔτε στρατείας ἄλλας μετιέναι καὶ τοῖς τριβούνοις νοταρίοις ἐγκαταλέγεσθαι. ἀπαιτεῖ δὲ ὑπομνημάτων πραττομένων ἕκαστον κατατίθεσθαι τί μᾶλλον ἐπιλέγεται τῶν στρατιῶν ἢ τῶν ἀξιωμάτων ὁρίζουσα χρόνον εἴσω τριῶν μηνῶν μετὰ τὸ C γνῶναι ταύτην τὴν διάταξιν ὥστε ἐντὸς τούτου προσιέναι τὸν βουλόμενον ἐν μὲν κωνσταντινουπόλει τῷ κόμητι τῶν θείων ἰδικῶν, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὴν οἰκείαν φανεροῦν προαίρεσιν. εἰ δὲ συμβαίνει παραδραμεῖν τὸν χρόνον τοῦτον κελεύει αὐτοὺς εἰ μὲν στρατείας πολλὰς ἔχοιεν μίαν καὶ μόνην ἔχειν. εἰ δὲ στρατείαν καὶ ἐπιστολὰς τριβούνων νοταρίων μένειν μόνον τριβούνους. εἰ δὲ στρατείαν καὶ κόμητος ἀξίαν τὴν μὲν στρατείαν ἀπολλύειν τὴν δὲ ἀξίαν τοῦ κόμητος τοῦ ὑψηλοῦ βήματος ἔχειν, μηδενὸς πραγματικοῦ τύπου παρὰ τὰ διηγορευμένα μέλλοντος ἰσχύειν. ἐὰν δέ τις στρατείαν ἔχων ἄρ-D χων ἐπαρχίας γένηται, καὶ λάβῃ θεῖον τύπον περὶ τοῦ φυλαχθῆναι αὐτῷ τὸν ἴδιον τόπον κελεύει ἡ διάταξις τοῦτον τὸν τύπον ἰσχύειν ἵνα ὁ μὲν στρατείας φυλάττεται τόπος, μηκέτι δὲ κεχρῆσθαι καὶ τῷ ἐκ τῆς ἀρχῆς ὡς εἰκὸς προσγινομένῳ αὐτοῖς ἀξιώματι. εἰ δέ τι τοιοῦτο ἐπιχειρίσωσιν ἑκάτερον τινὲς ποιεῖν καὶ δύο τυχὸν στρατείας κεχρῆσθαι, ἑκατέρων ἐκπίπτουσιν. ὁρίζει δὲ πρόστιμον εἴκοσι λιτρῶν κατὰ τῶν παραβαινόντων εἰ καὶ θεῖον τύπον ὡς εἰκὸς προσπορίζομένων καὶ ταύτῃ τῇ θείᾳ διατάξει ἐναντιουμένων. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τῶν ἀρχόντων τῶν τὸν τοιοῦτον θεῖον τύπον προσδεχομένων. Hæc Conſtitutio E Græca confirmat primam conſtitutionem huius tit. qua cauetur ne quis eodem tempore duas militias habeat, adiiciens, ne quis aliam militiam habeat, & præterea tribunis notariis adnumeretur. & exigit vt apud acta quiſq; deponat vtrùm malit dignitatem an militiam: Et in eam rem ſtatuit tempus trium menſium, intra quos ex quo præſens conſtitutio promulgata fuerit, adeat quiſq; in vrbe Comitem priuatarum: in prouinciis F præſides, & ſuam voluntatem exponat. Quo tempore elapſo, præcipit Conſtitutio vt ſi plures habeat militias, vnam tantùm retineat: ſi militiam & epiſtolas tribunorum notariorum, tribunus tãtùm maneat: ſi militiam & Comitis dignitatem, militiam amittat, dignitatem comitis primi ordinis retineat, nulla pragmatica forma ex contrario locum obtinente. Quòd ſi quis militiam habẽs fiat præſes prouinciæ, & vt ſibi gradus ſeruetur à principe promeritus ſit, iubet conſtitutio tunc gradum ei militiæ G ſeruari, nec vti eum dignitate ex prouinciæ adminiſtratione conquiſita. Quòd ſi quidam vtramq; retinere ſtudeant & fortè duplici militia vtantur, vtramque amittunt. Definit & in eoſdem pœnam viginti librarum, etiam ſi ſacram formam huic Conſtitutioni contrariam obtinuerint, atque etiam in præſides qui eam ſuſceperint.

A

Negotiatores ne militent. *Tit.* 34.

I. IMP. IVSTINIANVS A. MENNÆ PP. Eos qui vel in hac alma vrbe, vel in prouinciis cuidam ergasterio præsunt, militare de cetero prohibemus: exceptis argenti distractoribus, qui in hac alma vrbe negotiantur. hos enim vtpote vtiles omnibus contractibus armata quidem militia penitus abstinere sancimus: aliam verò quamcunq; sine metu præsentis sanctionis posse sibi adquirere. B Si qui verò negotiatores, quos omni militia prohibuimus, iam militauerunt: eis licentiam damus negotiationem quidem relinquere, militiam verò retinere. scientibus, quòd si postea negotiantes appareant, militia priuabuntur. Quod & in argenti distractoribus huius almæ vrbis, si armatam militiam iam sortiti sunt, tenere volumus, vt relicta negotiatione liceat eis in eadem militia durare. Negotiantes etenim post hanc sanctionem huiusmodi militia C priuabuntur: illis qui ad armorum exstructionem suam professionem contulerint, minimè prohibendis ad competentem suæ professionis venire militiam, & huiusmodi negotiationem nihilominus retinere.

Negotiatores nec ciuilem nec armatam militiam habere possunt, exceptis argentariis qui ciuilem, vt edicto IX. & armorum negotiatoribus, qui fabricensium militiam adipisci possunt. Sidonius primo Epist. dum rerum omnium legem peruerti significat: *Vigilant*, inquit, *fures, dormiunt potestates. fœnerantur clerici, student pilæ senes, aleæ iuuenes, armis eunuchi, negotiatores militant, milites negotiantur.* Beneficio tamen principis militare & negotiari licet. l. I. §. in quib. cau. mil. for. præs. in qua D legendum, *mercandi & militandi*: quamuis eodem beneficio duplicem militiam vel dignitatem & militiam habere non licere superiore titulo demonstratum sit. Cetera in hac lege sunt apertissima.

De re militari. *Tit.* 35.

Solebat vltra stipendium militibus donatiuum dari [illegible], vt magis addicti imperatori suo essent. [illegible] lib. 11. de annon. [illegible]

Stipendia
annona
donatiua
Augustatica
Clauaria

I. IMP. ANTONINVS A. ANNÆ MILITI. Stipendia & donatiua temporis, quo apud hostes fuisse te dicis, restitui tibi postliminio regresso restitutoque non iure desideras. E

Dantur militibus stipendia siue annonæ & donatiua. Sudas, δωνατικὴ διάδοσις ἡ διδομένη παρὰ τοῦ βασιλέως τοῖς στρατεύμασι. Et alio nomine augustatica apud Marcellinum Comitem in Chronico, & clauaria apud Cor. Tacitum lib. XIX. à clauis caligaribus. His non expunguntur si capti sint ab hostibus & redierint. l. pen. D. eo. Sed si transfugerint ad hostes, licet militiæ restituti sint à principe, eius temporis quo apud hostes fuerunt, stipendia & donatiua non recipiunt. l. 5. ſ. & ita hæc l. I. accipienda est, cùm dicat, *restituto*. Postliminium de captiuis dicitur propriè, sed eo verbo abutitur, vt & l. 2. C. Th. de repud.

F

II. IDEM A. MILITIBVS COHORTIS PRIMÆ. Viginti stipendia si implestis, sordida munera militiæ vobis non indicentur.

Qui in cohorte prima viginti annis militarunt, non soluuntur militia quasi emeriti, sed à sordidis militiæ muneribus excusantur.

III. IDEM A. IVLIANO. Milites ignominia missi cùm infamia notentur, nullis honoribus qui integræ dignitatis hominibus deferri solent, vti possunt. habeant autem morandi, vbi velint, potestatem, præter quàm in eis locis, in quibus specialiter arguentur. G

Ignominia missi infames sunt & honorum incapaces. Liberum commeatum habent *præterquàm in eis*, inquit, *locis quibus specialiter arguentur.* Sic veteres. Lego, *arcentur.* Et ita Græci, χωρὶς τῶν ἰδικῶς ἀπηγο

A ἀπηγορευμένων αὐτοῖς. Arcentur autem legibus specialiter à castris, ab vrbe, à sacro comitatu.

IIII. IMP. ALEXANDER A. *. Defunctorum in desertione bona confiscari diuus Marcus & Antoninus pater meus constituit.

Hoc pugnare videtur cum eo quod scriptum est libr. 60. βασιλικῶν tit. 56. λειποταξίας crimen morte extingui, nisi sic accipiatur, si reuersi defuncti sint.

B V. IMP. GORDIANVS A. VALENTINO ET ALIIS MILITIBVS. Cùm allegatis septem annos in desertione egisse maritum sororis vestræ, & indulgentia nostra esse restitutum: non rectè desideratis vt id tempus, ac si in castris fuerit, habeatur. Proinde excepto eo tempore, quod ad desertores pertinet, restitutus ex indulgentia nostra residuo militare debebit. Ideoque nec stipendia temporis, quo in desertione fuerit, exigere poterit.

C De hac diximus satis l. 1.

VI. IDEM A. *. Semel causaria missis militibus, instauratio non solet concedi obtentu recuperatæ valetudinis melioris: quando non temere dimittantur, nisi quos constet medicis denuntiantibus, & iudice competente diligenter examinante, vitium contraxisse.

Non soluuntur militia milites ob aduersam valetudinem, nisi denuntiarint archiatri perpetuo eos vitio laborare. Quamobrem ex hac causa dimissi non temere restituuntur.

D VII. IDEM A. *. Frustra vereris, ne nota, quæ propter delictum militare intercessit, existimationem tuam iam veterani læsisse videatur: maximè cùm nec ex eo delicto, quod in paganorum potest cadere personam notatos milites, post missionem placuerit esse famosos.

Condemnatus miles ex militari vel paganico delicto, nec ex ea delicti causa dimissus, notatur, nec tamen postea dimissus emeritis stipendiis pro infami habetur.

E VIII. IMP. PHILIPPVS A. *. Causaria missus nulla existimationis macula aspergitur.

Causaria missio non infamat, ignominiosa infamat. l. 3. §. l. οἱ πάλαι. D. de exc. tut.

F VIIII. IMP. CONSTANTINVS AVGVSTVS *. Si quis barbaris scelerata factione facultatem deprædationis in Romanos dederit, vel si quis alio modo factam diuiserit, viuus comburatur. DAT. IIII. KAL. MAI SEVERO ET RVFINO COSS.

Vt qui hostibus prædandi facultatem dederit, vel cum eis prædam diuiserit, viuus exuratur.

G X. IDEM A. TITIANO P P. Quicunque militum ex nostra auctoritate familias suas ad se venire meruerint: non amplius, quàm coniugia, liberos, seruos etiam de peculio castrensi emptos, nec adscriptos censibus ad eosdem excellentia tua dirigi faciat. DAT. III. KAL. IVN. LIMENIO ET CATVLINO COSS. *familia*

Cùm militi princeps concedit vt suam familiam ducat, familiæ appellatione continentur coniux, liberi, serui castrensis peculij, non adscriptitij.

XI. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOSIVS AAA. CYNEGIO P. P. Tribuni vel milites nullam euagandi per possessiones habeant facultatem, cum signis propriis in mansionibus solitis ac publicis maneant. aut si quis tam necessaria scita contempserit: de eo ac tribuno eius ad nostram scientiam rectorum ac defensorum relationibus protinus referatur, quatenus seuerissimè in eos animaduertatur. DAT. IIII. ID. APR. C. P. RICHOMERE ET CLEARCHO COSS. A B

Vt tribuni & milites à signis & stationibus solitis non discedant: vt non aberrent per agros.

XII. IIDEM AAA. RICHOMERI COMITI ET MAGISTRO VTRIVSQVE MILITIÆ. Cùm supra virentes fluminum ripas omnis legionum multitudo consistit: id prouida auctoritate decernimus, vt nullus omnino immundo fimo sorditatis fluentis commune poculum polluat, ne've abluendo equorum sudores deproperans publicos oculos nudatus incestet, sed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluuiorum hoc ipsum faciat. DAT. VI. KAL. IVN. VINCENTIÆ TATIANO ET SYMMACHO COSS. C

Vt infra tentoria equis natetur fluuius, quoties in littore consistit exercitus.

XIII. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. ROMVLIANO P. V. Nemo miles ex his, qui præsentes diuino obsequio nostræ clementiæ deputati sunt, & qui in hac esse vrbe præsente comitatu concessi sunt, qui've de aliis numeris, vel legionibus sunt, vel sibi vacet, vel aliena obsequia sine nutu principali peragere audeat. Qui autem in huiusmodi facinore fuerint conuicti: militia exuti pœnas consentaneas luere compellentur. hi verò, qui in priuato obsequio militem retinere fuerint reperti, quinque librarum auri multæ nomine feriantur. Si verò quisquam missus à numero vel à tribuno ad comitatum serenitatis nostræ peruenerit (aliter enim eos hoc facere vetamus) ilico se viris illustribus Comitibus, sub quorum regimine constituti sunt, offerre festinet, & causas profectionis exponat, vt & responsum cæleste mereatur, & citam remeandi accipiat facultatem. Si quos autem milites per prouincias, relictis propriis numeris, passim vagari præsides earum cognorint: correptos faciant custodiri, donec de his clementiæ nostræ auribus intimetur, & quid fieri oporteat, decernamus. DAT. KAL. FEB. C. P. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS. D E F

Ne miles sibi vacet vel aliena obsequia peragat sine nutu principis. Ne veniat in comitatum sine auctoritate tribuni vel totius numeri. Missus à Tribuno vel numero, vt statim Comitibus & magistris militum suæ profectionis causas exponat. Vt vagi milites à præsidibus corripiantur. Malè legebatur, *correctos*. Emendaui, *correptos*. pro quo Græci συναρπασθέντας. Malè, *diurno*, pro, *diuino*.

XIIII. IIDEM AA. STILICHONI MAGISTRO MILITVM. Contra publicam vtilitatem nolumus à numeris ad alios numeros milites nostros transferri. Sciant igitur Comites vel duces, quibus regendæ militiæ cura commissa est, non solum à comitatensibus ac pal G

A ac palatinis numeris ad alios numeros milites transferri non licere, ſed ne ipſis quidem, ſeu de comitatenſibus legionibus, ſeu de caſtris riparenſibus caſtrenſianis, ceteriſque, cuiquam eorum transferendi militem copiam attributam, niſi hoc auguſta maieſtas publicæ vtilitatis gratia fieri iuſſerit: quia honoris augmentum non ambitione, ſed labore ad vnumquenque conuenit deuenire. Quod ſi qui contra fecerint: per ſingulos milites ſingulas auri libras à ſe nouerint exigendas. DAT. XIIII.
B KAL. APRIL. MED. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

De hac ſcripſimus 1. Emend. cap. xxv. & placet emendatio, niſi numeros pro vexillationibus accipias. Aliæ erant vexillationes Comitatenſes, aliæ legiones Comitatenſes.

XV. IMP. LEO A. ASPARI MAG. MILITVM. Milites qui à republica armantur & aluntur, ſolis debent vtilitatibus publicis occupari, nec agrorum cultui, & cuſtodiæ animalium, vel mercimonio-
C rum quæſtui, ſed propriæ muniis inſudare militiæ. nullum præterea ex militibus poſthac prædictis obſequiis vacare magnitudo tua patiatur, ſed frequentes in numero ſuo eſſe iubeat, vt armorum quotidiano exercitio ad bella ſe præparent. Quòd ſi quis ex militaribus iudicibus vllos militum, tam diuinis, quàm regiis, vel priuatis domibus, ac poſſeſſionibus, diuerſiſque aliis obſequiis contra interdictum ſerenitatis noſtræ crediderit deputandos: ſciat ſe ab eo, qui contra vetitum fecerit, & ab eo
D qui auſus accipere militem fuerit, per ſingulos milites ſingulas libras auri protinus exigendas. DAT. PRID. NON. IVL. CP. LEONE A. COS.

Coniungenda eſt l. 31. §. de loca. Aperta autem & vulgaris eſt ſententia, & quantum memini à D. Paulo quodam loco relata, & vetuſtiſſima. Poſthumium conſularem damnatum Florus ſcribit, quòd opera militum in agro ſuo vſus eſſet. Ambroſius 1. Off. *Is qui Imperatori militat, à ſuſceptionibus litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium prohibetur humanis legibus.* Vegetius libr. 11. *Nec aliquibus milites inſtituti deputabantur obſequijs, nec priuata ijſdem negotia mandabantur, ſi quidem in-*
E *congruũ videbatur Imperatori militem, qui veſte & annona publica paſcebatur, vtilitatibus vacare priuatis.* Scripſimus aliquid hac de re l. vlt. §. de fabricenſ. Eodem pertinet l. 13. §. hoc tit. l. 5. §. de agent. in reb. l. 1. §. negot. ne mil. Ait, *tam diuinis quàm regijs.* Regias videtur vocare veluti regis Gotthorum aut Armeniorum.

XVI. IDEM A. DIOSCORO. Militares viros ciuiles curas arripere prohibemus: aut ſi aliquam huiuſmodi ſolicitudinem fortè ſuſceperint, & militia ſtatim, & priuilegiis omnibus denudari decernimus:
F formidantibus his motum noſtræ ſerenitatis, qui temeritate ſaluberrimis ſtatutis obuiam ire tentauerint.

Ne etiam ciuilia negotia mandentur militibus.

XVII. IMP. ZENO A. *. MAGISTRO MILITVM. Neminem in vllo numero equitum, vel peditum, vel in quolibet limite, ſine noſtri numinis ſacra probatoria in poſterum ſociari concedimus:
G conſuetudine, quæ hactenus tenuit, antiquata, quæ magiſteriæ poteſtati, vel ducibus probatorias militum facere, vel militibus adiungere licentiam tribuebat. vt hi tantùm in numeris vel in limitibus militent, qui à noſtra diuinitate probatorias conſequuntur. Viros autem eminen

eminentiſſimos pro tempore magiſtros militum, necnon & viros ſpectabiles duces, ſi ſupplere numeros pro his, qui fatalibus ſortibus decreſcent, neceſſarium eſſe putauerint: veritate diſcuſſa, per ſuggeſtionem ſuam noſtræ manſuetudini declarare, qui & quanti, & in quo numero vel limite debeant ſubrogari: vt ita demum prout noſtræ ſederit maieſtati, diuiua ſubnotatione ſubnixi, militiam ſortiantur: officio, quod tuæ ſublimitatis actibus obſecundat, centum librarum auri diſpendio feriendo, ſi ex aliqua parte, quæ ſtatuit noſtra ſerenitas, fuerint violata. A B

Militem fieri per probatoriam principis tantùm, non per probatorias magiſtrorum militum vel ducum.

XVIII. IMP. ANASTASIVS A. IOANNI MAGISTRO MILITVM PRÆSENTALIVM. Tam collatores & prouinciales, quam fortiſſimos milites, prout oportet, gubernari, minimeque læſionem aliquam ſeu diſpendium perpeti properantes, eſſe neceſſarium proſpeximus, dicatiſſimos milites, qui de diuerſis præſentalibus numeris per Orientis partes noſcuntur conſiſtere, virorum ſpectabilium ducum iuſſionibus obedire: vt quidquid emerſerit, quod pro communi ſecuritate curandum eſt, hoc protinus, vtpote militari præſidio in proximis locis conſtituto, competens poſſit mereri remedium: ita videlicet vt etiam agentibus cauſas, tam criminaliter, quàm ciuiliter, præfati milites iam non apud magnificam magiſteriam per Orientem poteſtatem, vel ex ſententiis ſeu præceptionibus eius, ſed per interlocutiones ſeu diſpoſitiones tam excelſæ tuæ ſedis, ſub cuius iuriſdictione conſiſtunt, quàm eorumdem ducum reſpondeant. Eo ſcilicet obſeruando, vt ad reſponſum, qui de officio tuæ ſublimitatis hucuſque ad prædictam magiſteriam per Orientem poteſtatem moris erat deſtinari, viris ſpectabilibus ducibus inhæſurus mittatur, tam per ſe, quàm per adiutores ſuos eoſdem iudices obſeruare, & iuſſiones eorum implere curaturus: licentia non deneganda & ad reſponſum, qui de officio alterius viri excelſi magiſtri militum præſentialium pro hac noſtra diſpoſitione deſtinatur, in locis in quibus apparitionis tuæ ſublimitatis ad reſponſum non contigerit reperiri, ſuam ſolicitudinem pro emergentibus maximè cauſis peragere, cuius etiam illi, qui de altero officio mittendus eſt, præbemus facultatem: vt non tantùm per adiutores ſuos ad reſponſum, ſed etiam inuicem ſe adiuuando, nec publicis, nec priuatis cauſis, vel exſecutionibus abeſſe videantur. ad ſingulos etenim duces ad reſponſum de apparitionibus veſtris non perſpeximus oportere deſtinari: ne per multitudinem eorum qualibet machinatione damna contra milites noſtros augeri contingat. Vt autem omnifariam tam publicæ commoditati, quàm fortiſſimis proſpiciatur militibus: ſportularum nihilominus exactionem merito cenſuimus moderãdam, & iubemus nec ipſis ad reſponſum, nec adiutoribus eorum pro criminalibus ſeu ciuilibus cauſis, etiam ſi ex publicis cauſis deſcendere, vel ad publicam cauſam pertinere dicantur: licere aliquid plus, quàm vnum ſolidum à ſingulis, vel nolentibus, vel ſpontanea voluntate offerẽtibus ſuſcipere militibus. Ita vt ſi vniuerſi C D E F G

A uersitas numeri seu principiorum monenda sit, duplicata quantitate tantummodo sportulas accipiant. in his etenim causis nec plures, quàm duos primates, quorum nomina semel ac primùm gestis interuenientibus fuerint publicata, patimur conueniri: syndico videlicet, prout consuetudo deposcit, legibusq; cautum est, ordinando. Hoc quoq; adiecto, vt pro omnibus quibuslibet expensis faciendis ingressus in iudicio duciano vnum tantummodo solidum, nihilq; amplius milites vel syndici B litigantes dependere compellantur: vt huiusmodi solatium ad commodum, ad responsum, & eius adiutorum, & exceptorum proficiat: nihil sibi vsurpare, vel suo nomine poscere, vel viris deuotis principibus, qui ducianum obseruant iudicium, vel ducianam apparitionem de præfatis litibus concedendis. Ita videlicet, vt super litis expensis in personis etiam eorum, quicunque milites pulsare maluerint, eadem forma seruetur. Erit autem arbitrij atq; æstimationis virorum spectabilium ducum pro qua- C litate negotiorum vel quantitate, quæ deuotissimis militibus ab aduersariis eorum ingeritur, vel suam audientiam interponere litigiis, vel eorum discussionem dicatissimis principiis, seu arbitris in locis degentibus committere. Quibus viris spectabilibus ducibus & eos obseruantibus ad responsum, seu adiutoribus eorum curæ sit, si quando ad eosdem duces milites accersiti fuerint, vel de locis, in quibus constituti sunt, moueri præcepti: ne quolibet modo curiales, seu collatores quibusdam afficiantur D dispendiis: ita scilicet, vt pro militibus inspiciendis, quandocunque voluerint viri spectabiles duces etiam præsentales deuotissimos milites adhibere, non immodicam multitudinem eorum tempore pacis conuocare procurent. Sin verò etiam necessitate poscente milites ad alia perueniant loca: læsionibus contra curiales seu collatores nihilominus modis omnibus abstineant. & si tam in eundo, quàm in redeundo, tri- E ginta tantùm dies oportet eos proficisci: ipsi suas expensas sibi præbendas, collatoribus seu curialibus minimè prægrauandis, suscipere non cessent. Sin autem vlteriore tempore in aliis locis necesse sit eos commorari: expensas eis vlterioris (vt dictum est) temporis, ad quæ peruenerint loca, ministrari. Quoniam verò comperimus quosdam temerario atque iniquo proposito anteriore tempore certos memoratis militibus tam in iudicio sublimitatis tuæ, quàm apud excelsam magisteriam per Orien- F tem potestatem in accusationem deduxisse, & eosdem eodem tempore ad diuersa quoque protraxisse iudicia, diuersas quoque super iisdem personis, iisdemq; causis & negotiis prolatas fuisse sententias: ne postea nihilominus tantæ contra milites nostros insidiæ, tantaq; confusio querelis, quas eis ingeri contigerit, generetur: nemini licere apud sedem magnitudinis tuæ accusatione contra militem seu milites præsentales deposita, conuentioneq; oblata eundem vel eosdem criminaliter, vel ciuiliter G per iussionem virorum spectabilium ducum inquietare, antequam negotium ex priore actione prioreq; conuentione finem legitimum sortiatur. Idemq; versa vice obseruari, vt siquidem miles seu milites præsentales prouisione viri spectabilis ducis incusati ac moniti fuerint: incusa-

tori licentia denegetur agenti postulationem seu accusationem in iudi- A
cio tuæ sublimitatis contra eundem militem vel eosdem milites deponere. Nec si eundem vel eosdem, tam criminaliter, quàm ciuiliter obnoxios esse firmauerit, facultatem eidem agenti superesse separatis intentionibus suis, pro criminalibus quidem tuæ celsitudinis iudicium, pro ciuilibus autem viri spectabilis ducis sublimitatem seu versa vice occupare. Si quis verò ad huiusmodi tam audacissimum tamq; æquitati contra- B
rium conamen prosilierit: eum pro pecuniariis quidem negotiis iactura litis & damnorum, quæ vitio eius contigerunt, solutione percelli: pro criminalibus autem quasi calumniatorem conuictum legum aculeos sentire. Dispositiones autem antelatas non ad imminuendam potestatem magisteriæ per Orientem administrationis, sed pro tuitione locorum ac securitate publica noscimur præstitisse: cùm non dubium sit, ipsos etiam duces, quibus fortissimi præsentales milites parere præcepti sunt, sub ea- C
dem excelsa potestate esse constitutos.

Magistri militum diversi
præsentales milites
præsentale magisterium

Marianus docet duos fuisse magistros militum præsentalium siue in præsenti, comitatu scilicet. Qua forma Marcellinus Comes præsentale magisterium dixit, & Arcadius Charisius, qui fuit ex nouissimis Iurisconsultis, magistratus in præsenti l. ob carmen. §.1. D. de test. Et vnum magistrum militum per Orientem. vnde quæritur, milites ex diuersis præsentalibus numeris per Orientem constituti cuius iurisdictioni subsint, magistrorum militum præsentalium, an magistri militum per Orientem. Et olim quidem suberant magistro militum per Orientem, sed singuli magistri militum præsentalium certis suis quibusdam quique locis ex suo officio, id est, ex apparitione sua mittebant Adresponsum, cuius interuentu milites præsentales parebant magistro militum per Orien- D
tem. Adresponsum, ἀποκρισιάριοι Græci interpretantur, vt Nouel. 25. & edicto 8. quod scilicet vice magistri militum præsentalium responsa dabat. qua ratione legati hodie à plerisque dicuntur ἀποκρισιάριοι, & responsales. Et inde etiam nomen scrinio auri ad responsum l. 7. s. de palatin. sac. larg. Habebat Adresponsum siue Apocrisiarius adiutores & exceptores, sed & ipsi Adresponsum diuersis locis destinati mutua sibi auxilia præstabant. Hodie ex hac constitutione milites illi non magistri militum per Orientem, sed magistri militum præsentalium & ducum suorum iurisdictioni parent, licet ipsi duces sint sub magistro militum per Orientem. Quamobrem non magistro militum per Orientem hodie, sed ducibus magistri militum præsentalium Adresponsum mittunt, per quos iussiones suas exequuntur, & mutuas promiscuas've inuicem operas præstant. Definit posteà E
hæc lex modum sportularum in iudicio duciano. Et vt totus numerus, si qua sit causa quæ ad totum numerum pertineat, litiget per syndicum, & satis sit conueniri duos numeri primates. Et vt dentur sportulę Adresponso & adiutoribus eius, non principibus officij duciani officio've duciano. Et vt duces per se causas militares disceptent vel delegent arbitris aut principiis numerorum, in quibus ex prisca consuetudine ius reddi solebat. Et ne vocati à ducibus milites sumptibus curiales vel collatores grauent, nisi sicubi vltra dies xxx. morari eos necesse sit. Et ne eodem tempore eadem de re milites illi conueniantur apud magistrum militum præsentalium & duces, vel ne diuidantur actiones.

Adresponsum
Responsales
Apocrisiarius
Duces

De castrensi peculio militum & præfectianorum. F
Tit. 36.

De peculio præfectianorum est l. vlt. Ita verò hunc tit. iamdudum emendaui lib. 2. Institutionum tit. de mil. test.

I. IMP. ALEXANDER A. PRISCIANO. Si in potestate tua filius tuus fuit eo tempore, quo quædam nomine eius emisti: ea tua esse G
non dubitatur. Peculio autem castrensi cedunt res mobiles, quæ eunti in militiam à patre, vel à matre, aliis've propinquis vel amicis donatæ sunt. Item quæ in castris per occasionem militiæ quæruntur. in quibus sunt etiam hereditates eorum, qui non aliàs noti esse potuerunt, nisi per mi-
litiæ

A litiæ occaſionem, etiam ſi res immobiles in his erunt. Matris autem hereditas, quamuis in militia delata ſit, ad peculium caſtrenſe non pertinet. In caſtrenſi verò peculio prædium donatum non eſſe conſtat: quamuis empta ex caſtrenſi peculio prædia eius conditionis efficiantur.

Hereditas matris non eſt in caſtrenſi peculio. Hereditas commilitonis eſt in caſtrenſi peculio, quia occaſione militiæ acquiritur. Res mobilis donata proficiſcenti ad militiam, eſt in caſtrenſi peculio, non res immobilis. Res à patre empta nomine filiifamilias militis, non eſt in caſtrenſi peculio. Empta prædia ex caſtrenſi peculio, caſtrenſia ſunt. Huc pertinet l. ſi filius. ſ. fam. erc. quæ eiuſdem eſt Imperatoris. Et in quibuſdam Codicibus hæc quoque ad eundem Antonium ſcripta eſt, ſed Gallicus Codex habet, *Priſciano.*

B

II. IDEM A. FELICI. Filiusfamilias alienationem nullius rei ſine voluntate patris habet, niſi caſtrenſe peculium habeat.

Filiusfamilias non poteſt agere vel alienare ſine voluntate patris, niſi habeat caſtrenſe peculium, in quo habetur pro patrefamilias.

C

III. IDEM A. FELICIANO. Errat qui tibi perſuaſit, quòd nexu patriæ poteſtatis iure ſacramenti ſolutus es. manent enim nihilominus milites in poteſtate parentum, ſed peculium caſtrenſe proprium habent, nec in eo vllum ius patris eſt.

Militia non ſoluit patriam poteſtatem, ſed caſtrenſe peculium filij proprium eſt pleno iure.

D IIII. IMP. GORDIANVS A. *. Cùm allegas te à fratre tuo eodemq; commilitone in iiſdem caſtris inſtitutum heredem: ſucceſſionem eius potius in caſtrenſi peculio tuo, quàm patri tuo, cuius in poteſtate es, per te quæſitam videri rationis eſt. etenim peregrinationis labor ſociatus commilitiæ eius & obeundorum munerum conſortium affectioni fraternæ nonnihil addidiſſe, quinimò vice mutua chariores inuicem ſibi reddidiſſe, credendum eſt.

Hereditas fratris commilitonis, quà commilitonis, non quà fratris æſtimatur. Et ideo patri per E filium non acquiritur.

V. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. * Intelligis filio, qui militauit, defuncto, peculium eius penes patrem remanſiſſe, non hereditatem patri quæſitam.

F Peculium caſtrenſe mortuo filiofamilias patri acquiritur, non iure hereditario, ſed iure peculij. Rationem expoſui in tit. Inſtitutionum, per quas perſ. nob. acquir. Et ideo licet furioſus ſit pater, id iure priſtino retinebit, quod tamen iure hereditario nanciſci non poſſet.

VI. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. ZOILO PP. Ius caſtrenſis peculij tam ſcriniarios, quàm exceptores, ceteroſq;, qui in officio tui culminis merendi licentiam habere noſcuntur, ac ſi in legione prima adiutrice noſtra militent, inuiolatum habere præcipimus.

Adiutricis cognomen erat legioni Othoniana, ut ex Plutarcho et Tacito notat Alciatus. alias prima legio appellatur Mineruia, secunda adiutrix.

G Vt ſcriniarij, exceptores & ceteri præfectiani habeant caſtrenſe peculium. Coniungenda eſt cum l. vlt. ſ. de app. præf. præt.

De erogatione militaris annonæ. Tit. 37.

I. IMP. CONSTANTINVS A. ET IVLIANVS CÆS. HEL-

PIDIO PP. Repetita consuetudo monstrauit expeditionis tempore A buccellatum ac panem, vinum quoque atque acetum, sed & lardum, carnem veruecinam etiam, milites nostros ita solere percipere: in duobus diebus buccellatum, in tertio die panem: vno die vinum, alio die acetum: vno die lardum, biduo carnem veruecinam. DAT. XVI. KAL. IVN. HIERAPOLI CONSTANTINO X. ET IVLIANO CÆS. III. COSS. B

Vt expeditionis tempore biduo milites percipiant buccellatum, quæ expeditionalis annona dicitur; & à Græcis δίπυρος & ξηρὸς ἄρτος, & παξημάδιον, quam tamen vocem Latinam esse Sudas scribit. ea vtitur Leo de re militari. Tertio die vt percipiant panem, vno vinum, altero poscam, vno laridum, biduo carnem veruecinam.

II. IMP. IOVINVS A. SECVNDO PP. Vicesimo non amplius lapide milites sibi iubemus paleas conuectare. DAT. V. KAL. OCTOB. ÆDESA IOVIANO ET VARRONIANO COSS. C

Capitum

In xx. quæque millia passuum capitum siue paleas militibus à prouincialibus præstari.

III. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD VICTOREM MAG. MILITVM. Cœnaticorum nomine milites & super his stantes nihil penitus à prouincialibus accipere audeant. Sciant enim milites, quòd oportet eos commoda sua, quæ in annonarum perceptione adipiscuntur, accipientes: extrinsecus detrimentis prouinciales non afficere. D DAT. VI. KAL. IAN. BONAMANSIONE DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

Cænatica

Ne prouinciales militibus conferant cœnatica. quod quasi pro cœna nouum nomen expilandarum prouinciarum causâ excogitarant.

IIII. IIDEM AA. AD AVXONIVM PP. Sicut fieri per omnes limites salubri prospectione præcipimus: species annonarias viciniori- E bus limitibus à prouincialibus ordinabis ad castra conferri. sed in veteranis castris constituti milites duas alimoniarum partes ibidem de conditis sumant, nec amplius, quàm tertiam partem ipsi vehere cogantur. DAT. V. NON. MAI MARCIANOPOLI VALENTINIANO N. P. ET VICTORE COSS.

Proximi possessores sustinent onus conferendæ militibus limitaneis annonæ. l. 6. s. de ann. & F trib. Sed milites constituti in veteranis castris (Cod. Th. *vitoneris*, Græci βετωρινοῖς, Propria castrorum quorundam appellatio videtur esse) duas annonarum partes de conditis sumunt, tertiam sibi conuehunt. Condita specierum erant in limitibus. Capitolinus in Gordianis: *Nulla erat ciuitas limitanea potior, quæ totius anni in aceto, frumento & larido, atque hordeo & paleis condita non haberet.*

V. IMPPP. VALENTIN. VALENS ET GRATIANVS AAA. AD PROBVM PP. Actuarij, nisi expleto triginta dierum spatio pittacia authentica confestim tradiderint: species, quas ex fiscalibus conditis dissimulauerint excludere, vel numero cuius ratiocinia pertractant, G supersederint erogare: de propriis facultatibus vel militibus ipsis, vel fiscalibus horreis adigantur inferre. DAT. VI. ID. APR. SIRMIO VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Pittacia

A Pittacia sunt rationes & commentarij annonarum militarium. Eodem nomine significantur etiam epistolæ, album, notoria. Susceptores annonarum & capitum eas proferunt ex conditis, & erogant militibus vel actuariis secundum pittacia authentica, quæ ab actuariis susceperint. l.11.& 13. C. Th. eod. tit. Ea pittacia si actuarij celauerint nec tradiderint expleto xxx. dierum spatio, atque ita fraudauerint milites annonis, de suo damnum sarcire coguntur. Actuarij numeri totius rationes tractant, & à Græcis appellantur ὑπομνηματοφύλακες.

Pittacia
Actuarij

VI. IIDEM AAA. AD MODESTVM PP. Fortissimi ac deuotissimi milites annonas & capita singulis diebus aut certè competenti B tempore, id est, prius quàm annus elabatur, de horreis consequantur: aut si perceptionem suam ac si debitam studio voluerint protelare: id quod competenti tempore minimè perceperint, fisci nostri commodis vindicetur. DAT. PRID. NON. APRIL. ANTIOCHIÆ GRATIANO A. IIII. ET MEROBAVDE V.C. COSS.

Vt milites ex conditis annonas in dies singulos percipiant, vel intra annum: & qui in mora C fuerint accipiendi, vt eas amittant.

VII. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCADIVS AAA. RVFINO PP. Nulli militarium pro his annonis, quæ in prouinciis delegantur, repudiata ad tempus specierum copia, & inopiæ occasione captata, pretia liceat postulare: ita vt si quis propter anni abundantiam suscipere oblata neglexerit, ac postea impositis pro necessitate rerum pretiis repudiata taxauerit, neque id quod contra hanc legem expetit, D sinatur exigere: neque id quod accipere dissimulauerit, consequatur. DAT. III. KAL. AVG. CP. THEODOSIO A. III. ET ABVNDANTIO V. CÆS. COSS.

Ne milites pro annonis exigant pretia, vel si secus fecerint, vt tam annonas amittant quàm pretia, puta si cùm esset annus in vilitate oblatas species repudiarint, quoad alius annus esset in summa caritate, ac tum pretia eius anni pro speciebus debitis exegerint, qua ex fraude meritò lex censet eos vtrumque amittere. Idem non fiet in priuatorum debitis. nam vel annonæ præstabun-E tur, vel pretium quanti fuere quo die solui debuerunt, non quanti postea fuerint nata caritate. l. vinum. D. de reb. cred.

VIII. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. HILARIO PP. Prouincialium commodis nos conuenit subuenire. Ad omnium itaque numerorum, siue vexillationum, aut etiam scholarum tribunos, vel viros illustres comites sublimitas tua faciat peruenire, vti meminerint fœnum militibus iustis capitibus præstandum, iuxta legem diui Valenti-F niani, nec tamen ad oppidum deferendum. DAT. XVI. KAL. IVL. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS.

numeri
vexillationes
Scholæ

Capita sunt fœnum aut paleæ, vt diximus l.9. §. de iu. fis. Ea militibus non deferuntur à prouincialibus, sed præstantur secundum modum quendam à Valentiniano definitum.

Capita

VIIII. IIDEM AA. *. Excellentia tua erogationis per suscepto-G res factæ modum quantitate breuium conferri perficiat: ita vt quo die numeris datum sit, diligentius exploretur. ac si quid amplius actuarios, vel optiones accepisse constiterit, quàm breuiū datorum scriniis nostris veritas continet: memorati in duplum reddere compellantur: susceptoribus ea summa imputanda, quam semel flagitantibus eisdem erogasse

monſtrauerint. nam ad illuſtres quoque viros magiſtros vtriuſque militiæ ſacri apices cucurrerunt, quibus prouida ſanctione decreuimus, vt breues ante indictionis principium, ſumma fide ac veritate confecti, ad noſtra ſcrinia dirigantur, ſecundum quos à ſuſceptoribus erogatio celebretur. DAT. VIII. KAL. APR. CP. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO V. C. COSS. A

Vt erogationis faciendæ pittacia ſiue breues conficiantur, & ante indictionis principium ad ſacra ſcrinia mittantur. Si quid amplius actuarij vel optiones à ſuſceptoribus acceperint, de eo vt teneantur in duplum, ſuſceptoribus culpæ nihil detur. De optionibus diximus ſatis l. 7. ſ. de exact. trib. Huic annonarum diuiſioni aderant actuarij, optiones, & ſubſcribendarij. Scripta verò fuit hæc lex ad præf. prætorio, vt Acc. notauit, & Græci. B

X. IIDEM AA. EVTYCHIANO PP. Iubemus per omnes prouincias cunctis numeris ac militibus à Nouembri menſe de nouello vino annonam dari, quoniam veteris diſpendioſa videtur erogatio. DAT. X. KAL. IVN. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO V. C. COSS. C

Vt à Nouembri menſe militibus detur nouum vinum, quòd veteris diuiſio carior ſit.

XI. IIDEM AA. PROVINCIALIBVS PROV. PROCONSVLARIS. Opinatoribus, id eſt, exactoribus militaris annonæ nullum ſit cum prouinciali commercium: ita vt à iudicibus vel officio prouinciali omnis ſumma debiti poſtuletur, intra anni ſpatium conferenda. DAT. PRID. KAL. APRIL. MED. VINCENTIO ET FRAVITTO COSS. D

Opinatores non exigunt, ſed imminent iudicibus. Scripſi de hac re ſatis l. 7. ſ. de exact. trib. Prouincia proconſularis in inſcriptione accipitur pro Africa. l. vlt. C. Th. de tyr. l. 13. C. Th. de ind. deb.

XII. IIDEM AA. ET THEODOSIVS A. ANTHEMIO PP. Septem dierum, per quos reſiſtentes tribuni emolumenti gratia ſolemniter ſtellaturæ nomine conſequuntur ſpecies, non aliter adærentur, niſi vt in foro rerum vænalium diſtrahuntur. DAT. V. ID. APRIL. CP. ARCADIO A. VI. ET PROBO V. C. COSS. E

Valde ad hanc legem pertinet Lampridij & Spartiani locus, quem Alciatus adfert. Nam ex eis liquet tribunos à militibus ſtellaturas accepiſſe. quod etſi improbarint Alexander & Niger, hæc lex non improbat. Conſiſtebant ſtellaturæ in annonis dierum ſeptem aut earum pretio. Rem igitur tenemus. Ratio nominis ſtellaturæ ignota eſt. Rem quoque ipſam clarè demonſtrat in Cod. Theodoſij hæc Honorij & Theodoſij Conſtitutio ad eundem Anthemium: *ſi quas ſub gratia donationis à militibus auferunt, quam merentur, annonas, duces ſeu tribuni iuxta nummaria defixa pretia ſine vlla dubitatione percipiant.* Munera variis nominibus prætexuntur, alij ſportulas vocant, alij eulogias, alij ſtellaturas, forſitan à mittendo. Reſiſtentes autem in hac lege, id eſt, in præſenti conſtituti tribuni. F

XIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOS. AA. ANTHEMIO PP. Lege repetita cenſemus, vt ſi quis intercluſam ſpecierum exactionem refricare tentauerit, vel adærationes ſtatutas auſus fuerit immutare: tam vir ſpectabilis dux centum librarum auri, quàm eius etiam officium G

pari

A pari condemnationis ſumma quatiatur, adiecta ſacrilegij pœna, quæ diualium ſcitorum violatores palàm inſequitur. DAT. X. KAL. APR. CP. HONORIO VIII. ET THEODOSIO III. AA. COSS.

Adæratio eſt taxatio pretij, Græci ἀπαργυρισμὸν vocant, vt No. 43. & 130. quoties pro annonis militibus pecunia datur, quæ ærariæ dicuntur annonæ l. 14. & 15. j. Id verò iure fit. nec obſtat l. 7. s. ſi rectè intelligatur. Semel autem pro annonis conſtituta adæratione, non iam annonæ ipſæ, ſed pretia duntaxat præſtari debent. Scio pertinuiſſe hanc legem ad Palæſtinas, & ideo duci Palæſtinæ & B officio eius pœnam indicit ſi ſemel ſtatutam adærationem immutarint.

XIIII. IIDEM AA. CONSTANTIO MAGISTRO MILITVM. His ſcholaribus, quibus laborum intuitu regendos numeros dedimus, de ærariis annonis ſingulos ſolidos per opinatores, caballationis quoq; rationem pro adminiſtrato tempore debitam, quando militibus erogatur, ſine mora præberi oportet: vel ſi quis eorum antequàm accipiat, in fata conceſſerit: quod ex vtraque cauſa ei debebatur, heredibus C eius reſtitui. DAT. XIII. KAL. DEC. CONSTANTIO ET CONSTANTE VV. CC. COSS.

Vt ſcholares facti militum tribuni ſolitas conſequantur annonas & capitationes, & debitas transferant in heredes.

XV. IIDEM AA. ASCLEPIODOTO PP. Annonas omnes, quæ vniuerſis officiis atque ſacri palatij miniſteriis, & ſacris ſcriniis, ceteD risq; cunctarum adminiculis dignitatum adſolent delegari, quaſq; hi, qui ad earum exactionem mittuntur, pro cupiditate & libidine ſua grauiter ex prouincialium viſceribus eruebant: ad ſimilitudinem militum, quibus ærariæ præbentur annonæ, adærari præcipimus: vt omnibus ſuprà deſignatis emolumenta debita in pretiis diſpoſitio tui culminis pro publica vtilitate taxatis, præcipiat erogari. DAT. XVI. KAL. MAR. CP. ASCLEPIODOTO ET MARINIANO COSS.

E Hæc lex exemplo militum præcipit miniſterianis militantibus in ſacris ſcriniis & vniuerſis officiis dignitatum, quæ adminicula vocat, vt No. Valent. de ind. rel. annonas adærari, id eſt, ἀπαργυρίζειν. Eodem verbo vſus eſt Ammianus Marcellinus lib. XXXI. *In adærantibus reliquorum debitis non moleſtus.* Sic veteres libri. Conſtantinus 2. Epit. tit. 5. ἀπαργυρίζεσθαι λειτουργίαν τουτέστιν ἀντὶ τῆς λειτουργίας καὶ τοῦ ἐργάζεσθαι αὐτήν, διδόναι χρήματα.

XVI. IMP. ANASTASIVS A. LONGINO MAGISTRO EQVITVM AC PEDITVM. Iubemus per hanc diuinam diſpoſitioF nem eos, quibus ex officio tuæ ſublimitatis militarium meritorum ſeu cuiuſlibet præſtationis committitur erogatio, in primis iurare pro iuſtitiæ ratione iniunctam ſibi ſolicitudinem peracturos, & ſecundum præſentem ſaluberrimæ noſtræ diſpoſitionis obſeruationem ſolatium (ſicut dictum eſt) publicum erogator manu ſua ſine vllo dolo & fraude ſingulis militibus enumeret, quatenus vnuſquiſque miles accepto per ſuam G manum ſolatio, ipſe cum actuario de negotiatione actuariis permiſſa ſecundum rationem agat iuſtitiæ. Hoc videlicet obſeruando, vt pro ſingulis ſolidis actuario, ſiue ſtatim, ſiue poſt vnum duoſve, ſeu amplius annos reſtitutum fuerit debitum, minus quidem vno tremiſſe pro temporis

poris ſcilicet breuitate paciſci liceat: amplius autem quàm vnum tremiſſem nullus actuarius pro quoquo tempore ſeu annorum ſpatio paciſci penitus permittatur: nec vlla poſſit actuarius machinatione pro temporis prolixitate vnius quantitatem tremiſſis excedere. Si qua tamen inter actuarium & militem ſuper pactione vel negotiatione tempore erogationis emerſerit dubitatio: iubemus eidem militi dandas pecunias ab erogatore principiis dari, & ſecundum hactenus obſeruatam conſuetudinem eaſdem pecunias vel ab erogatore vel ab actuario retineri, quatenus cauſa apud deuotiſſima principia propoſitis ſacroſanctis ſcripturis inter actuarium & militem tractetur: vt ex omni parte miles nullum damnum ſub quacunque occaſione, præterquam id quod eum ex iuſta & permiſſa actuariis negotiatione deberi conſtiterit, patiatur. Super his verò, quos datis forte commeatibus abeſſe contigerit, hæc volumus obſeruari: vt pecuniæ, quæ erogandæ ſunt, vſque ad triginta milites, quos tantummodo datis commeatibus dimitti ſacra conſtitutio continet, apud deuotiſſima principia ſequeſtrentur, illorum ſcilicet tantummodo militum, quorum intra triginta commeatales viros conſtitutorum actuarius tempore erogationis pittacia, vtpote habita ſuper pactione, protulerit: quatenus cùm iidem redierint milites, cauſa apud deuotiſſima principia ſecundum præfatum modum tractata, vtriuſque partis indemnitati ſimiliter conſulatur: non danda pro tempore tribuno licentia, triginta viris amplius ſub commeatus occaſione dimittere. Sin verò ſaluberrimam conſtitutionem offendendo amplius, quàm triginta viros datis commeatibus tribunus dimittere auſus fuerit: pecunias quidem, quæ poſt præfatorum triginta virorum numerum per commeatus dimiſſis militibus erogandæ fuerant, publicæ rationi erogator non dubitet reportandas. Sciat verò tribunus præter iam conſtitutas ſuper huiuſmodi facinore interminationes, ſeſe de propriis facultatibus ſingulis militibus, quibus vltra numerum triginta virorum ſub nomine commeatuum eos dimittendo cauſa non conſequendi publica ſolatia dederit, quidquid ob iniquam dimiſſionem amiſerint, ſoluturum. nec prius idem tribunus ab eodem diſcedat numero, niſi omnes huiuſmodi milites, id eſt, quos poſt permiſſam triginta virorum quantitatem commeatus nomine dimiſerit, indemnes in hac parte atque illæſos reddiderit. Hoc etiam adiiciendo, vt ſub geſtorum teſtificatione tam decem ex deuotiſſimis principiis, primates eorum videlicet, quàm vnuſquiſque caput ſcholæ iuratus deponat ſub præſentia ſua rem (ſicut ſuperiùs diſpoſitum eſt) fuiſſe ſubſecutam, & ſub obtutibus ſuis vnumquenque militem ſolatium ſuum manu ſua ab erogatoris dextera ſuſcepiſſe. & huius geſta, relatione à viro clariſſimo tribuno vel deuotiſſimis principiis intra tres menſes, ex quo profectus fuerit, numerandos, mittenda ad noſtram referat pietatem. Hoc videlicet ante omnia curando, vt pro tempore erogator, poſtquam datæ fuerint ex publico pecuniæ, intra duo vel tres menſes ſeu quatuor, pro qualitate ſcilicet ſpatiorum, commiſſam ſibi ſolicitudinem erogationis non dubitet faciendam. vel ſi vlterius apud ſe pecunias

publicas

A publicas differendo erogationem auſus fuerit retinere: ſciat ſe modis omnibus damnum, quod ex negotiatione miles ſuſtinuerit, ex propriis facultatibus militibus ſoluturum. Scientibus his qui præfatæ diſpoſitionis obſeruantiam, ſiue in differenda vltra ſigillatim definitum temporis ſpatium erogatione, ſiue in qualibet alia parte, fuerint egreſſi, non ſolùm ſeſe militiæ cinguli amiſſionem, verùm etiam facultatum quoque ſuarum publicationem pro tanto ſubituros flagitio: & inſuper erogaB tionum quoque ſolicitudinem ab officio tuæ celſitudinis, ſi imperatoria fuerit violata diſpoſitio, ad alios transferendam. Si verò idem officium, ſimul atque huiuſmodi fuerit à quolibet facinus perpetratum, ad notitiam noſtræ manſuetudinis, vel certè ad ſcientiam illuſtriſſimæ magiſteriæ referre curauerit poteſtatis, vt eiuſdem apparitionis periculo tale flagitium principales minimè poſſit aures latere: quatenus ex omni parte C eodem delicto reuelato, quicunque ſaluberrimas noſtræ pietatis ordinationes auſus fuerit violare, interminatas minimè poſſit pœnas euadere: ita vt ſingulis militibus, qui non obſeruato in eorum perſona tenore rectæ diſpoſitionis læſi fuerint, liceat ſacratiſſimum noſtrum per vnum fortè vel etiam binos milites pro omnibus verba facturos petere comitatum, & porrectis precibus, quod contra noſtram diſpoſitionem paſſi ſunt, approbare: eoq; facto ſtatutis violator imperatoriæ diſpoſitionis D ſuppliciis percellatur. Illud præterea omnibus modis obſeruari decernimus, vt erogator omnes pecunias, quæ mortuis militibus vſque ad diem mortis eorum debitæ fuerant, ſecundum iam datam diualem diſpoſitionem vxoribus vel liberis eorum non dubitet miniſtrandas.

Lex oſtendit ſuſceptorem & erogatorem militaris annonæ ſiue æris, eſſe ex officio magiſtri militum, & de manu ſua in manum militibus ſtipendia perſoluere. ac ſi quid antè actuarius qui numeri rationes tractat, militibus dederit promutuo, id eſt, pecuniam vel ſpecies, id tempore eroga- E tionis recipit, & ex pacto in ſingulos ſolidos tremiſſem, id eſt, ſolidi tertiam partem (Tremiſſes à Seuero formatos Lampridius ſcribit) non amplius, & non in annos, ſed in tempus omne dilatæ promutui ſolutionis. De pactione habita inter militem & actuarium ſi ſit quæſtio, ab erogatore pecunias deponi apud principia, ibiq; rem iudicari, & non, inquit, ſecundum hactenus obſeruatam conſuetudinem eaſdem pecunias vel ab erogatore vel ab actuario retineri. Negatè lego vt Græci, καὶ μὴ κατὰ τὴν μέχρι νῦν συνήθειαν, &c. Fit etiam ab erogatore depoſitio apud principia quoties milites per commeatum abſunt. Non poſſunt abeſſe plures quàm triginta, id eſt, commeatum pluribus dare tribunus non poteſt, vel ſi dederit, qui ſupra hunc numerũ fuerint, ſtipendiis erogandis expunguntur, indemnitas eis tamen ex tribuni facultatibus præſtatur. Additur vt erogationis factæ geſta conficiantur teſtatò x. principiorum primatibus, & capite ſcholarum, ſi ſcholaribus facta ſit F erogatio, deponente de manu in manum erogationem factam. Marcellinus xxv. *Milites aduentare, quos capita ſcholarum ordo caſtrenſis vocat.* Et ex mora erogatoris damnum quod militi contigerit ob pactionem ſiue contractum habitum cum actuario, vt erogator agnoſcat. Et vt mortuo milite debitum ſtipendium erogator vxori vel liberis perſoluat, vt l. 14. §. Cur non totius anni, vt aliàs fieri oſtendimus l. 4. §. de dom. & prot. an quia militibus ſtipendia in annos non conſtituuntur, ſed vt quiſq; militiæ onus ſubierit? Paulò ante finem vbi erat ſcriptum *commeatum*, emendaui, *comitatum*, ex Græcis & ex Latinis manu ſcriptis.

XVII. IDEM A. *. PP. Cùm ſæpe contingit propter quaſdam maximas & inexcuſabiles rationes quibuſdam ad cuſtodiam vel aliam G huiuſmodi cauſam milites deputari, vel etiam iam deputatos eſſe, & non conuenit hoc modo publicum aliquod damnum ſeu diſpendium ſuſtinere: iubemus, ſi qui fortiſſimi milites ex quocunque numero curiis, vel

quibusdam corporibus, vel sacrosanctis ecclesiis, vel aliis personis pro A custodia (vt dictum est) vel tali alia causa à nostro numine deputati sunt, vel fuerint: ne per eorum translationes circa annonarum vel capitum eis præbendorum erogationem, publicis rationibus quædam læsio ingeratur: eandem de proprio personam, seu etiam personas, cui vel quibus deputati sunt vel fuerint, hoc modis omnibus agnoscere. hoc tantummodo de publico pro iisdem annonis & capitu præbendo & imputando, B quod in locis, ex quibus præfati milites perueniunt seu peruenerint, imputabatur: vel si antelatam præstationem supradictæ personæ recusauerint, eosdem milites non recedere de suis locis, vel eos qui recesserint, sine quadam mora ad ea redire. Hoc omnifariam custodiendo, vt nemo deuotissimorum militum, cuicunque personæ seu corpori sine speciali nostræ serenitatis iussione scriptis proferenda deputetur: officio tuæ celsitudinis, si hanc nostræ mansuetudinis formam, quoties super militibus C quibusdam deputandis aliquid statutum fuerit, gestis insinuare, & quid eos, quibus dati sunt, prout nobis placuit, agnoscere oportet, itidem publicare minimè curauerit: tam dispendium quodcunque publicum hac ex causa sustinuerit, ei de proprio resarcire, quàm triginta librarum auri multam propter desidiam suam, imò magis conniuentiam dependere cogendo: rectoribus nihilominus prouinciarum & apparitoribus eorum, si statuta nostra violauerint, seu violari concesserint, eiusdem con- D demnationis solutione percellendis.

Scopus constitutionis hic est, vt ne cui milites tuitionis vel alia causa deputentur sine principis iussu. & vt de publico non præstentur eis nisi annonæ & capita, quæ præstari solebant antequàm cuiquam deputarentur: amplius si quo opus est, vt id illi quibus deputantur agnoscant, non publicum, id est, fiscus. Desiderantur duæ Constitutiones, quarum sententiam subiiciam ex libris βασιλικῶν.

XVIII. Ἡ διάταξις κελεύει πρότερον ἐπὶ χώρας παρακρατεῖσθαι τὰ εἰς στρατιώτας E δαπανώμενα καὶ τηνικαῦτα τὰς λοιπὰς αἰτίας τοῦ δημοσίου προβαίνειν. οὐδὲ γὰρ χρὴ μόνας τὰς ἐκπομπὰς κατεπείγεσθαι, ῥαθυμεῖσθαι δὲ τὰ στρατιωτικὰ δαπανήματα. τοὺς δὲ ἄρχοντας καὶ τὰς πόλεις καὶ πάντα τὸν ἕτερον δημοσιεύοντα ἐπὶ παραβαθῇ τῶν θεσπισθέντων καὶ τὰ χρήματα παρέχειν οἴκοθεν τοῖς στρατιώταις καὶ πρόστιμον ἑκατὸν λιτρῶν χρυσίου θεσπίζομεν. Constitutio iubet vt in regionibus retineantur in primis ea quæ militibus eroganda sunt, atque ita deinde procedant reliquæ causæ fisci. Nec enim oportet solas transmissiones vrgere & erogationes militares negligere. F Et si hanc constitutionem præsides violarint aut municipia vel quilibet alius tractator publicorum, vt de suo militibus pecunias exoluant, & hoc amplius mulctam c. librarum auri.

XIX. Ἡ διάταξις κελεύει ἵνα ἐὰν στρατιῶται ὑφεστῶτες μὴ ὦσιν ἐν ταῖς οἰκείαις ἀγγαρείαις ἀλλ' ἢ εἰς βοήθειαν ἠφορίσθησαν προσώποις τισὶν ἢ κατὰ ἄφεσιν ἀπελύθησαν μὴ λαμβάνειν τὰς ἀννόνας αὐτῶν τὸν ὑπομνηματοφύλακα ἐν εἴδει διὰ τὸ μὴ φθείρεσθαι, ἀλλ' ἐν G χρυσῷ διατιμωμένου τοῦ εἴδους κατὰ τὸν ὅρκον παρεχομένου παρά τε τῶν τριβούνων καὶ τῶν βικαρίων καὶ τῶν δομεστίκων καὶ ὑπομνηματοφυλάκων καὶ ὀπτιώνων, οὐδὲν ἧττον καὶ μετὰ τὸν ὅρκον λογοθετουμένων καὶ εἴπερ ἂν εὑρεθείησαν ψευσάμενοι ἐν διπλῷ καταβαλλόντων. εἰ δὲ καὶ στρατιώτης

ἐξαργ

A ἐξαργυρίσαι βουληθείη τὰς παρεχομένας αὐτῷ ἀννόνας λήψεται τὰ χρήματα κατὰ τὴν τράπεζαν. εἰ δὲ τὸ εἶδος λαμβάνει λήψεται τὸ ἐν τῇ χώρᾳ χορηγούμενον κατὰ δοκιμασίαν τοῦ θεοφιλεστάτου τῶν τόπων ἐπισκόπου καὶ τοῦ λαμπροτάτου ἐκδίκου τῆς πόλεως. εἰ δὲ καὶ ὁ ὑπομνηματοφύλαξ ἀγοράσῃ παρὰ στρατιώτου τὰς ἀννόνας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν λαμβάνει αὐτὰς παρὰ τοῦ συντελεστοῦ ὡς ἐκχωρηθείσας αὐτῷ, πάλιν κατὰ τὴν τράπεζαν λαμβάνειν αὐτὸν εἰ μὴ παρὰ τὸ εἶδος βούλεται ὁ συντελεστὴς προσαγαγεῖν, εἰ δὲ καὶ οἱ συντελεσταὶ βουληθείησαν ἑκουσίως πωB λῆσαί τινα τοῖς στρατιώταις οὐ κωλυόμενον τοῦτο γίνεσθαι εἰ καὶ μέλλουσιν ἐκ τούτου κερδαίνειν ἥττονα ποσότητα εἰδῶν παρέχοντες αὐτοῖς παρὰ τὴν δημοσίαν τράπεζαν. μὴ ἐξέστω δὲ τοῖς πολίταις ἐκ τούτου βλάπτειν τὸν συντελεστὴν ἵνα ἐὰν αὐτοὶ κακῶς συμφωνήσωσιν ἀναγκάζωσι τὸν συντελεστὴν καθὼς συνεφώνησε παρασχεῖν τὰ εἴδη. εὑροῦσα δὲ ἡ διάταξις ὅτι καί τινες τῶν χαρτουλαρίων τῶν γενναιοτάτων ἀριθμῶν ἤτοι φοιδεράτων συνωνοῦνται ἑαυτοῖς σῖτον ἵνα τὸ μὲν δημόσιον δίδωσιν αὐτοῖς κατὰ τὴν τράπεζαν τὰ τοῦ σίτου τιμήματα, αὐτοὶ δὲ ὡς προηγορακότες εἴδη κερδαίνουσι, κελεύει ἡ διάταξις μηδένα συντελεστὴν ἄκοντα ἀπαιτεῖσθαι παρέχειν αὐτοῖς συνωC νήν. εἰ δὲ ἑκουσίως πωλῆσαι ζητήσῃ τις αὐτοῖς μὴ ὑπερβαίνειν αὐτοὺς τὰ τιμήματα τῆς τραπέζης εἰς τὴν ποσότητα τὴν μέλλουσαν λόγῳ ἀννόνων τοῖς στρατιώταις χορηγεῖσθαι. εἰ γὰρ ἔξωθεν ἑτέραν ποσότητα βουληθῇ ἀγοράσαι τότε κεκώλυται πραγματεύσασθαι ὡς καὶ πᾶς στρατιώτης. Ταῦτα δὲ πάντα δείκνυσι μέλλουσα γίνεσθαι ἀναψηλάφησις ἀναγκάζουσα πάντα ἄνθρωπον τὸν ὁτεδήποτε ψευσάμενον σφετερισάμενον διπλάσιον καταθεῖναι ἵνα τὸ μὲν ἁπλοῦν λάβῃ ὁ ἐκδικηθεὶς, τὸ δὲ ἕτερον ἁπλοῦν τὸ δημόσιον. πάντες δὲ οἱ στρατιῶται οἱ προσπαραμένοντες προσώποις τισὶν ἐν ἐξαργυρισμῷ λαμβανέτωσαν τὰς ἰδίας ἀννόνας κατὰ τὸν ἐξαρD γυρισμὸν τῆς τραπέζης. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς κεφαλιτίονας, καὶ μὴ ζητείτωσαν τὰ εἴδη, εἰ μὴ ἑκὼν ὁ συντελεστὴς ταῦτα καταβάλοι, τοῦ παραβλῶσαί τι ποτε τῶν προειρημένων τολμῶντος μέγιστον κίνδυνον ὑφορωμένου εἴτε τριβοῦνος, εἴτε βικάριός ἐστιν, εἴτε δομέστικος, εἴτε ὑπομνηματοφύλαξ, εἴτε ὀπτίων εἴτε πρῶτος ἀριθμοῦ, εἴτε ταξεώτης τοῦ στρατηλάτου ἐὰν συμβῇ τί ποτε παρὰ τὸ ἀληθὲς γνωρισθῶναι ἢ ἐπιχειρισθῆναι καὶ μὴ παραχρῆμα δηλωθῇ καὶ ἀνασταλῇ. ἡ γὰρ ἀναψηλάφησις πάντα τὰ παρὰ τὴν διάταξιν γινόμενα ἀπελέγξει. Constitutio iubet si milites propriis angariis minimè dant operam personis quibusdam auxilij gratia deputati vel per commeatum dimissi, vt actuarius eo-E rum stipendia in speciebus non accipiat, ne corrumpantur, sed in auro, facta specierum æstimatione secundum rationem mensæ, & iureiurando præstito à tribunis & vicariis & domesticis & actuariis & optionibus, à quibus etiamsi iusiurandum dederint, ratio postea nihilominus, & si qua in re peierasse inuenti fuerint, duplum exigetur. Sed & si milites adærari sibi velint annonas, eandem in pretio rationem mensæ seruari: si species F dari, vt eas accipiant quas regio parit arbitrio religiosissimi Episcopi & clarissimi defensoris ciuitatis. Rursus si actuarius à milite emerit annonas eius & eas accipiat à collatore quasi sibi concessas, rationem mensæ seruari, nisi malit collator species ipsas inferre. At si velint sua sponte collatores vendere quædam militibus, id non prohibemus, etiamsi ex eo lucrum facturi sint minorem specierum quantitatem præbentes, quàm G exigat ratio mensæ publicæ. Ne tamen eapropter liceat ciuibus lædere collatorem, puta si curia siue ciuitas cum milite perperam conuentionem inierit præbendarum specierum, ne cogatur collator secundum eam conuentionem species inferre. Quia verò plerique ex chartulariis fortissimorum numerorum vel fœderatorum coëmunt sibi frumentum pretia

supra. l. 17.

pretia à fiſco accipientes iuxta nundinationem quæ menſa continetur, A ſibi autem quaſi iam antè comparatas ſpecies retinentes, ideo iubet conſtitutio ne quis collator inuitus eorum coëmptioni parere cogatur. Sed ſi quis ſua ſponte eis vendere velit, ne excedant illi pretia menſæ in quantitate ea, quæ annonarum nomine militibus præbenda eſt. Nam etiam extrinſecus quantitatem ſpecierum eo pretio emere prohibentur ſicut milites. Quæ omnia demonſtrabit futura retractatio, qua quantum B apparuerit ſibi quemque vindicaſſe, in tantum damnabitur in duplum, ita vt ſimplum fiſcus habeat, ſimplum actor. Omnibus quoque militibus perſonis quibuſdam deputatis ſecundum rationem menſæ adærentur annonæ & capita, nec petantur ſpecies niſi à volente: eo qui quid antè dictorum temerare auſus fuerit maximum periculum ſubituro, ſiue tribunus ſit ſiue vicarius aut domeſticus aut actuarius aut optio aut numeri princeps aut officialis magiſtri militum, ſi quid horum contigerit C non bona fide tractari, & id confeſtim minimè denuntiauerit. Retractatio enim quicquid aduerſus conſtitutionem acciderit coarguet & indicabit.

De excoctione & tranſlatione militarium annonarum. Tit. 38.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. STILICONI D COMITI ET MAGISTRO VTRIVSQVE MILITIÆ. Opinatores quibus ſpecies in diuerſis prouinciis delegantur, contra omnem conſuetudinem nullis conſiſtentibus familiis excoctionem panis efflagitant. Illuſtris igitur auctoritas tua nouam vſurpationem congrua auctoritate repellat: vt cùm opinatores in prouinciis delegantur, vetus conſuetudo ſeruetur. DAT. ID. SEPT. MEDIOL. THEODORO V. C. COS. E

Opinatores exigunt annonam militarem vel imminent iudicibus. l. xi. ſ. tit. prox. Excoctionem panis non exigunt vbi nullæ familiæ conſiſtunt.

II. IIDEM AA. ET THEODOSIVS A. ADRIANO PP. In excoctione buccellati, quod deuotiſſimis militibus conuenit præparari, in tranſlatione etiam annonæ nullius excipiatur perſona: videlicet, vt ne noſtra quidem domus habeatur ab his immunis. Et ſi quiſpiam F (quod non opinamur) implere quæ ſunt præcepta neglexerit: in procuratorem eius ſeueriſſimè vindicetur: ita vt ſi huiuſmodi contumaciæ dominum conſcium eſſe conſtiterit: quadruplum id quod pro eius capitatione poſcitur, poſthabita dilatione ſoluatur. DAT. IX. KAL. APR. ROMÆ HONORIO A. VI. ET ARISTENETO COSS. G

Vt nullius familia excuſetur ab excoctione panis militaris vel tranſlatione annonæ: In procuratorem grauiter animaduerti: Dominum contumaciæ procuratoris conſcium in quadruplum damnari.

De

v. l. 1. sup. tit. proximo.

A

De militari veste. *Tit.* 39.

I. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AVXONIO PP. Omnem canonem vestium ex kalendis Septembris vsque ad kalendas Aprilis nostris largitionibus tradi præcipimus: proposita pœna rectori prouinciæ vel eius officio condemnationis, quæ tuæ iustitiæ videbitur.
B DAT. XIIII. KAL. DEC. MARCIANOPOLI VALENTINIANO ET VALENTE COSS.

Docet quo tempore canonem vestium militarium inferri oporteat. De earum susceptore est l. 14. §. de suscept.

II. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTINIANVS AAA. MODESTO PP. Prouinciæ Thraciarum per xx.
C iuga seu capita conferant vestem. Scythia & Mysia in xxx. iugis seu capitibus interim annua solutione dependant. per Ægyptum & Orientis partes in xxx. terrenis iugis, per Asianam verò & Ponticam diœcesim ad eundem numerum in capitibus seu iugis annuæ vestis collatio dependatur: ita vt per Orientem prouinciæ in titulo auri comparatitij, quod per iugationem redditur, compensationis gratia perfruantur: exceptis Osroëna & Isauria. nam eas demum constat aurum comparati-
D tium minimè redhibere. DAT. V. ID. AVG. HIERAPOLI GRATIANO A. IIII. ET MEROBAVDE V. C. COSS.

Scripta est ad præf. prætorio Orientis, sub cuius dispositione sunt diœceses quinque, quas recenset, Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracia. l. 1. §. vt nemo ad suum pat. l. 10. j. de num. act. In Thracia in xx. quæque iuga & capita vestes militares conferuntur, excepta Scythia & Mysia, quæ in xxx. confert interim dum aliud constitutum fuerit. In ceteris quoque diœcesibus in xxx. In Oriente id est proprium, vt vestium adærationem eius diœceseos prouinciæ præstent in auro, excepta Osroëna & Isauria, quod comparatitium dicitur, quia ideo confertur vt vestes militibus
E emantur, sicut Vegetius scribit, si tributa deficiant prorogato auro comparanda esse omnia.

aurum comparatitium

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MARCIANO COM. S. L. Fortissimis militibus nostris per Illyricum non binos tremisses pro singulis chlamydibus, sed singulos solidos dari præcipimus. DAT. XVI. KAL. FEBR. CP. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS.

F Vt in Illyrico, quod duas habuit diœceses, Macedoniam & Daciam, militibus singulæ chlamydes à prouincialibus conferendæ singulis solidis adærentur, non binis tremissibus.

IIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ASCLEPIODOTO PP. Militaris adæratio vestis à collatoribus exigatur, sacratissimis videlicet largitionibus inferenda: ita vt quinque eius partes fortissimis militibus erogentur in pretio, sexta verò portio à gyneciariis clementiæ nostræ absque vlla vel ipsorum, vel publica incommoditate
G pro eadem contextione suscepta, iunioribus gregariisque militibus in ipsa, quam maximè eos desiderare constiterit, specie præbeatur. DAT. VII. ID. MAR. CP. ASCLEPIODOTO ET MARINIANO COSS.

Tyrones
gregarij milites
Iuniores
Caligati

Adæratio vestis largitionibus sacris infertur, vt l. 1. §. ita vt quinque eius partes militibus erogentur in nummis, sexta in vestibus à gynęciariis præstetur iunioribus gregariisq;, id est, tyronibus. & addunt Græci rationem, τούτους γὰρ οὐ δεῖ πιστεύεσθαι ἀργύρια. Sic in loco Hieronymi à me citato ad tit. de agent. in reb. Tyro & gregarius miles pro eodem dicitur. & iuniores sæpe in Cod. Theod. qui & caligati. A

De metatis & epidemeticis. *Tit.* 40.

Metata

Epidemetica, vix ...

Metata sunt hospitia quæ superuenientibus militibus vel aliis personis prouinciales præbent. Epidemetica sunt pretia quibus se redimunt onere hospitum suscipiendorum, quæ abrogantur No. 129. & 134. & l. vlt. hoc tit. B

I. IMPPP. VALENTIN. THEODOS. ET ARCADIVS AAA. THEODOTO MAG. OFFICIORVM. Si quis mensorum nostrorum manum, qua deputatas singulis quibusq; domus enotant, & postibus hospitaturi nomen adscribunt, delere non dubitauerit: ad instar falsi reus ex hac auctoritate teneatur. DAT. VI. KAL. NOV. CP. DN. THEODOSIO A. III. ET ABVNDANTIO V. C. COSS. C

Metatores vulgò dicuntur qui præparandi & enotandi hospitij gratia procurrunt. Optatus Afer lib. 3. *Cùm ante venturos milites metatores, vt fieri solet, mitterentur.* Sudas: Μετάτωρ ὁ προαποστελλόμενος ἄγγελος πρὸς τοῦ ἄρχοντος. Hac lege & seq. & l. 5. vt emendauimus, mensores appellantur, & horum manum qui delet, tenetur pœna legis Corneliæ de falsis. Metatores pro hospitibus l. 9. hoc tit.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. OSIO MAG. OFFICIORVM. In qualibet vel nos ipsi vrbe fuerimus, vel hi qui nobis militant, commorentur: omni tam mensorum, quàm etiam hospitum iniquitate submota, duas dominus propriæ domus, tertia hospiti deputata, eatenus intrepidus ac securus possideat portiones, vt in tres domo diuisa partes, primam eligendi dominus habeat facultatem: secundam hospes, quam voluerit, exequatur: tertia domino relinquenda. plenum enim æquitate atque iustitia est, vt qui aut successione fruitur, aut empto vel extructione gaudet, electam præcipuè iudicio suam partem teneat & relictam. Ergasteria verò, quæ mercimoniis deputantur, ad prædictam diuisionis iniuriam non vocentur: sed quieta sint & libera, & ab omni hospitum iniuria defensata, solis dominis cōductoribusq; deseruiant. Sanè si stabulum (vt adsolet) militari viro in tertia domus parte defuerit: id ex ergasteriis, nisi id dominus qualibet occasione prouiderit, pro animalium numero, vel domus qualitate deputabitur. Illustribus sanè viris non tertiam partem domus, sed dimidiam hospitalitatis gratia deputari decernimus: ea duntaxat conditione seruata, vt alter ex his quilibet qui've maluerit diuisionem arbitraria æquitate faciat, alter eligendi habeat optionem. & firmissimum perpetuò quod iussimus perseueret: ita vt xxx. libras auri, qui illustri sunt præditi dignitate, fisco nostro se illaturos esse cognoscant: ceteri verò militia sciant se esse priuandos, si generale præceptum amplius vsurpando, quàm iussimus, repræhensibili temeritate violauerint. DAT. VIII. ID. FEB. CP. HONORIO IIII. ET EVTYCHIANO COSS. D E F G

Vt militibus petentibus metata, tertia tantùm domus pars deputetur saluis officinis, nisi si stabulo tertia pars careat: illustribus viris dimidia.

A III. IIDEM AA. VINCENTIO PP. Cunctos iudices ſcire volumus à prætoriis ordinariorum iudicum, his præſentibus, abſtinendum. DAT. XVI. KAL. FEBR. MED. STILICHONE ET AVRELIANO VV. CC. COSS.

Prætoria præſidum ab onere metatorum excuſantur ſi præſentes ſint & alij ſuperueniant.

B

IIII. IIDEM AA. ÆMILIANO MAG. OFFICIORVM. Fabricenſium domibus vbiq; conſtitutis omnem moleſtiam hoſpitum præcipimus amoueri: quò & Antiochienſibus, & ceterarum ciuitatum fabricis ſimilis domorum excuſatio præbeatur, abſente ſcilicet ſacro comitatu. DAT. XI. KAL. FEB. CP. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

C Codex Theodoſianus oſtendit hanc legem pertinuiſſe ad fabricas Orientis, quæ erant Antiochiæ, Damaſci, Ædeſſæ, Irenopoli, quarum omnium ciuitatum fabricenſibus excuſatio datur ab onere metatorum, ſiue recipiendi hoſpitis, abſente ſacro comitatu. Et ideo rectè Græci adiiciunt hoc loco: τὸ γὰρ ἑτέρας πόλεως λέγεται περὶ δαμασκοῦ καὶ εἰρηνουπόλεως.

V. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. IOANNI PP. Deuotum poſſeſſorem ab omni inquietudine liberamus. Primo omnium igitur ad nullum prædium publicum vel priuatum domus no- D ſtræ vel cuiuſcunque iuris nullus menſor accedat, ſi à quoquam fuerit deſtinatus. licentiam enim domino, actori, ipſiq; plebi ſerenitas noſtra commiſit, vt eum qui præparandi gratia ad poſſeſſionem venerit, expellendi habeat facultatem: nec crimen aliquod pertimeſcat, cùm ſibi arbitrium vltionis ſuæ ſciat eſſe conceſſum: recteq; ſacrilegum prior arceat, qui primus inuenit. Adminiſtrantem verò, eiuſq; officij proceres, quo- E rum præcepto inhibitam perſonam ad agrum aliquem deſtinauerit, in tempus proſcribi debere cenſuimus. Solam ſanè hoſpitalitatem ſub hac obſeruatione concedimus, vt nihil ab hoſpite, quod vel hominum, vel animalium paſtui neceſſarium creditur, poſtuletur: omniumq; ſit acceleratum iter atque continuum, nec vlli liceat reſidere, ne diuturnitas commanentium vlla ex parte prædium vexet. Decem etiam librarum auri multa ferietur quiſquis adminiſtrator, togatus, apparitor, vllus vel mili- F tans, vel iter agens, vllo in loco aliquid ab hoſpite poſtulauerit. intantum enim inhiberi ſceleratum morem iubemus, vt ipſis quoque præbentibus impunitum eſſe non patiamur, ſi quid ſponte contra præceptum noſtrum probati fuerint obtuliſſe. DAT. PRID. ID. IVN. RAV. POST CONS. HONORII VIIII. ET THEODOSII V. AA.

In ciuitatibus domus ſuſtinent metatorum onus, non etiam in agris prædia, ſed per ea tantummodo militibus aut præſidibus celeriter tranſeundi ius eſt, neque annona, neque capito vllo à poſſeſſoribus exacto. Emendaui in contextu, *adminiſtrator, togatus, apparitor vllus*, cùm antea malè legeretur, *erogator*. G Togatus, id eſt, patronus cauſarum, ſiue συνήγορος, vt Græci interpretantur. Mallem etiam pro, *iter agens*, *inter agens*, vt dixi l. 2. §. vt dign. ordo ſeru. Defenſio hac lege permittitur poſſeſſoribus aduerſus vim & iniuriam menſorum. quo argumento malè quidam ex cauſis legitimis domino etiam dant ius expellendi conductoris ſine iudice.

VI. IIDEM AA. ADRIANO PROC. AFRICÆ. Hoc pro-

ſpect

ſpectum eſt, vt infauſta hoſpitalitatis præbitio tolleretur, nec balneum A
quiſquam à domino ædium poſtulet. DAT. V. NON. MART. RAV. CONSTANTIO ET CONSTANTE COSS.

Tollitur infauſta hoſpitalitatis præbitio, vt ſi ab hoſpitibus petantur ſcorta, vel, vt Græci interpretantur, ſi id petatur vt hoſpites ſtrigillent equos, vel portent σάβανα. Tollitur & balnei petitio. In Cod. Theodoſij ita erat ſcriptum, *nec priuatum quiſquam à domino ædium poſtulet.* Priuatum Tribonianus interpretatus eſt balneum. quæ vox non dubito quin aliis in auctoribus eodem ſenſu reperiri poſſit. Membrum pro cubiculo notum eſt in l. 13. D. de man. teſt. vbi Græci κοιτῶνα interpretantur. Vtramque vocem retinuit lingua Gallica. B

VII. IIDEM AA. EVSTATHIO PP. Deuotiſſimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiſcentes ad bella noui muri ſacratiſſimæ vrbis ſingulæ turres in pedeplanis ſuis ſuſcipiant. DAT. V. NON. MART. CP. HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. AA. COSS.

Pertinet hæc lex ad vrbem Conſtantinopolitanam, cuius alij fuerunt antiqui, alij noui muri à C
Theodoſio Iuniore conſtructi curante Cyro P P. de quibus No. 39. & conſtituit vt milites à militia redeuntes, vel ad militiam proficiſcentes diuerſentur in pedeplanis turrium noui muri. Hæc vox, *noui*, deerat, quam reſtitui ex Cod. Theod. & Græcorum metaphraſi, εἰς τοὺς πύργους τοῦ καινοῦ τείχους Κωνσταντινουπόλεως ἐν τοῖς ἐπιπέδοις καταμένουσιν.

VIII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. HELIONI MAG. OFFICIORVM. Archiatros noſtri palatij, necnon vrbis Romæ, & magiſtros literarum pro neceſſariis artibus & liberalibus diſciplinis, necnon picturæ profeſſores (ſi modò ingenui ſunt) hoſpitali D
moleſtia, quoad viuent, liberari præcipimus. DAT. XIIII. KAL. SEPT. HIERIO ET ARDABVRE COSS.

Archiatri palatij ſacri & vrbis Romæ, ac profeſſores artium liberalium, & picturæ ingenui ab onere metatorum excuſantur. De picturæ profeſſoribus videnda l. vlt. C. Th. de exc. artif. De archiatris & profeſſoribus artium liberalium dictum eſt s. de prof. & med.

VIIII. IIDEM AA. NOMO MAG. OFFICIORVM. Omnes E
qui metata in ſuis domibus præſtant, ſiue hoſpitia præbuerint metatoribus, ſeu quolibet pacto ſatis eis fecerint: nullam vel penſionis, vel diſcuſſionis domus gratia moleſtiam ſuſtinere cogantur. Deinde neminem volumus cuiuſlibet loci vel ordinis, in hac florentiſſima vrbe domum propriam excuſantem, metatum ſibi in alienis ædibus priuilegio militiæ vindicare. quod & in prouinciis obſeruari oportet. Ceteris verò, quibus illuſtris dignitas ſub cingulo vel citra cingulum pro ſuo ſolo honore de- F
lata eſt, excuſandarum ædium licentiam penitus denegamus. hoc iuris etiam in his præcipimus obſeruari, quos ipſa quidem adminiſtrationis conditio ſpectabiles nouit, honor tamen additus à noſtra liberalitate reddit illuſtres. ſcituris omnibus, quòd ſi quis cùm cingulo perfruatur, & excuſationem ita propriæ domus impetrauerit: vt à penſione etiam portionis tertiæ ſit immunis, & militiæ cauſa metatum alienis domibus ſibi crediderit vindicandum. ſiquidem honore præditus excuſationis ius G
habeat, carebit legum priuilegiis, quas fraudare conatus eſt. Si verò inter eos quibus nulla ſuffragatur dignitas, numeretur, centum librarum auri ſacratiſſimis largitionibus pendendarum illatione mulctabitur. DAT. XVII.

A XVII. KAL. FEB. CP. THEODOSIO ET VALENTINIANO AA. COSS.

Nouella est Theodosij de metatis, quam habemus integram, cuius sententia hæc est, vt qui metata vel epidemetica præstant, nullam domus gratia pensionem tertiæ partis vel discussionem sustineant. Vt in vrbe vel prouinciis qui domum propriam excusat, in aliena per causam militiæ metatum non quærat. Excusantur autem illustres qui re ipsa illustrem dignitatem gesserunt, non honorarij vel vacantes, non honorarij illustres, licet iure actæ administrationis spectabiles sint.

B

X. IMPP. VALENTIN. ET MARTIANVS AA. *. Hac lege sancimus, vt si quis consularem ac patritiam meruerit dignitatem, tres domos proprias, dum superest, habeat hospitum immunitate securas. heredes verò eius, filij aut pater aut mater, nepotes, aut frater aut soror aut vxor, duarum domorum suarum excusatione potiantur. Si quis verò consulatu tantummodo gloriatur, duas semis domos suas immunes habeat. post fata verò eius memorati heredes vnam semis domum suam habeant nullis hospitiis prægrauatam. Pari priuilegio perfruatur cum memoratis heredibus, qui solius patritiæ dignitatis sine consulatu decoratur insignibus. Præfectorij verò, necnon & magistri militum duas domos suas habeant, quoad vixerint, hospitibus liberatas. heredes verò eorum memorati vnam defendant domum suam simili excusatione munitam. Magistri verò officiorum, vel quæstores vnam semis domum suam, quoad vixerint, habeant hospitum onere liberatam. heredes verò eorum prædicti vnam ab hospitibus iure defendant. Comites autem domesticorum & protectorum, & sacrarum largitionum, & priuatarum, & vir spectabilis primicerius notariorum, singulas domos suas ab hospitum grauamine, dum viuunt, gaudeant esse securas. memorati verò heredes eorum mediam partem vnius domus suæ sciant excusatione muniri: residuæ verò partis dimidiæ tertiam portionem hospitibus deputandam esse cognoscant. Si qui illustres honorarias dignitates quascunque sine actu cælitus impetrauerunt: æquo animo suas domos hospitibus post hanc legem pandant pro tertia, quæ legibus præfinita est, portione: exceptis videlicet ergasteriis quæ in plateis vel angiportis esse noscuntur. Quod in omnibus domibus, quæ hospitales sunt, obseruari iubemus: ita vt nemo vel ex sacro rescripto, vel ex diuina adnotatione, seu pragmatica sanctione, contra hanc legem vti possit excusationis auxilio: his omnibus, quæ per hanc legem constituimus, in hac æterna vrbe obseruandis.

(Lines 4–5 and 8–9 of this law are marked C and D in the left margin, lines 13 and 17 are marked E and F.)

[handwritten margin note:] principali rescripto a metatis quis non excusatur.

Declarat quæ in vrbe dignitates à metatis excusentur, & quot earum domus. Itaque ab eo quod traditur lege superiori de spectabilibus, excipiendi sunt primicerij notariorum, & ex lege sequenti decem primi post primicerium. Et ab eo quod de illustribus honorariis, eorum ergasteria in plateis vel angiportis sita.

G XI. IMP. ZENO A. *. Decem post primicerium tribunos, in domibus, quas in hac regia vrbe possident, metatorum iussimus vacationem mereri.

Sicut primicerius notariorum, ita & x. post primicerium tribuni notarij singulas ædes, vt Græci interpretantur rectè, in vrbe excusant à metatis, non omnes. Absurdum enim esset si vnam tantùm

tùm excusaret primicerius, decemprimi omnes. Desideratur Constitutio Græca, qua prohibentur Epidemetica, id est, adærationes metatorum, de quibus initio l.9.s̃. A

XII. Μηδεὶς ἄρχων ἐν τῷ περινοστεῖν ζητείτω προφάσει ἐπιδημητικῶν ἢ προφάσει ἀφοπλισμοῦ χρύσιον. εἰ δὲ τοῦτο ποιήσει καὶ ἐκβάλλεται τῆς ἀρχῆς καὶ δημεύεται καὶ ἐξορίᾳ διηνεκεῖ ὑποβάλλεται. Ne quid præses dum per prouinciam oberrat, hac specie exigat à prouincialibus, ne illos hospitio grauet, vel vt eis habere arma concedat. Qui secus fecerit vt dignitate bonisque ademptis exilio perpetuo damnetur. B

Abrogantur ergo epidemetica, & occasione ἀφοπλισμοῦ, id est, ne priuatis auferantur arma, exactiones. in No. 8. ἀφοπλιστὰς vocat qui priuatis hominibus habere arma non concedunt.

De salgamo hospitibus non præbendo Tit. 41.

I. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. LEONTIO P P. Ne quis comitum, vel tribunorum, aut præpositorum, aut militum nomine, salgami gratia, culcitras, lignum, oleum à suis extorqueat hospitibus. sed nec volentibus hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferant. Sed prouinciales sint nostri ab hac præbitione securi: comitibus, tribunis, vel certè præpositis, militibusque graui vexationi subiacentibus. DAT. V. ID. OCT. *. C

Salgami nomine scio significari conditas herbas, veluti enulam, brassicam, betam, quæ etiam hodie à Turcis condiri solent. Sed huius nominis obtentu exigebant etiam tráseuntes milites culcitras, ligna, oleum. quod hæc Constitutio tollit. D

De commeatu. Tit. 42.

I. IMP. CONSTANTINVS A. *. Ne cui liceat præpositorum, vel tribunorum cohortium, vel vicariorum, & familiarium eorum tempore expeditionis quocunque genere, cuiquam de militibus à castris atque signis, vel his etiam locis, in quibus pertendant, discedendi commeatum dare. Si quis verò contra hanc legem facere ausus fuerit, & militem contra interdictum commeatum dimiserit eo tempore, in quo barbarorum incursio exstiterit: & tunc cùm præsentes in castris atque apud signa milites esse debeant, quisquam abfuerit, capite vindicetur. DAT. IIII. KAL. MAI SEVERO ET RVFINO COSS. E F

Commeatus
Commeatales

Commeatus est abeundi licentia data militi ad tempus, puta his verbis apud Liuium XXX. SI QVIS VESTRVM SVOS INVISERE VVLT, COMMEATVM DO: PRIMO VERE ADSITIS EDICO. Difficile autem datur commeatus militibus, nisi causis iustissimis approbatis, vt Vegetius ait. Certè expeditionis tempore imminentibus hostibus non datur, nec vnquam amplius quàm XXX. l. 16. s̃. de erog. mil. anno. qui Commeatales dicuntur. Et Sudas Commeatalem intellexit dum interpretatur κομιάτων ἐξαίτησιν λαμβάνοντα τοῦ ἀφεῖναι. Datur autem commeatus à Tribunis cohortium, aut præpositis militum, aut vicariis vel domesticis eorum, vel à principe. De his vicariis l. vlt. s̃. de erogat. mil. an. l. 5. s̃. de iurisd. om. iud. Vegetius IIII. *In sedibus*, inquit, *sine tribunorum aut vicariorum, nec non etiam principiorum ad omnem disciplinam arctissima seueritate teneantur*. De dato à principe Gregorius Nazianzenus his verbis: διότε μοὶ τὸ γράμμα τῆς ἀφέσεως ὥσπερ τοῖς στρατιωτικοῖς οἱ βασιλεῖς καὶ εἰ βούλεσθαι μετὰ δεξιᾶς τῆς μαρτυρίας. G

II. IMPPP.

A II. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOS. AAA. SYAGRIO MAG. OFFICIORVM. Quicunque de ſcriniis, aut agentibus in rebus, vel etiam ex officiis palatinis, his videlicet, qui ſacrarum & priuatarum remunerationum comitibus obſecundant, ſex menſium ſpatium ſupra diem commeatus, aut iuſſionem euectionis abſuerit: is in inferiorem locum, quinque antelatis poſterioribus, deuoluatur. Is verò qui anni vacationem arbitratu proprio iudi-
B ciarij præcepti oblitus aſſumpſerit: à decem poſt ſe militantibus tranſeatur. ac deinde cum iam aliquis deſidia quadriennio officium proprium adire neglexerit, quadraginta de ſequentibus poſtferatur. Qui verò nec poſt quadriennij quidem tempus: militantium non immeritò matriculis auferatur. DAT. KAL. OCTOBRIS AVXONIO ET OLYBRIO COSS.

C Datur commeatus non tantùm militibus armatis, ſed palatinis. Palatini qui ſupra diem commeatus abſuerint & ſibi vacauerint, proprij gradus deminutione ſecundum huius legis diſtinctionem coërcentur. Pro *transferatur*, emendaui, *tranſeatur*.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. HAISONI COMITI ET MAG. MILITVM. Si quis ſine commeatu aliquo annum in penatibus propriis, vel in quibuſlibet locis deſidioſa quiete tranſegerit: decem ſequentibus poſtponatur. in quo verò bien-
D nium talis culpa depræhenditur: viginti ſibi antepoſitos congemiſcat. tertius autem annus triginta prælatos iure deflebit: ita vt quartus exempto matriculæ nullam veniam derelinquat. DAT. PRID. ID. IVN. RAV. POST CONS. HONORII VIII. ET THEOD. V. AA.

Hac lege coërcetur & regradatur miles qui ſine commeatu abſuerit.

E

De tyronibus. *Tit. 43.*

I. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. MODESTO PP. Nullus tyro vagus, aut veteranus, aut cenſibus obnoxius ad militiam accedat. DAT. XIIII. KAL. OCT. HIERAPOLI VALENTIN. ET VALENTE III. AA. COSS.

F

Ne veteranus miles completa militia rurſus fiat tyro, ne adſcriptitius, ne vagus, id eſt, qui quaſi miles diuagatur.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOS. AAA. Quiſquis alieni iuris mancipium in tyrocinio militiæ ſcribi curauerit: conuictus ac proditus auri libram ærario noſtro cogatur inferre: mancipio ſcilicet domino, ſi factum ignorauerit, reddendo.
G DAT. ID. MAI TYRO METROPOLI PP. BERYTO ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Theſauris inſert libram auri qui ſeruum alienum in arma conſcribit. Quod ſequitur, *Mancipio* &c. non erat in Codice Theodoſij, ſed additum eſt à Triboniano ex l. 6. §. qui milit. poſ.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOS. AA. *. COM. S. L. Tyrones in ſcholis loco ſemper poſteriore ponantur. nec enim patimur quemquam celſiorem gradum obtinere, niſi cui & laborum aſſiduitas, & ſtipendiorum prolixitas ſuffragatur. DAT. VII. KAL. DEC. RAV. BASSO ET PHILIPPO COSS. A

Tyronum in ſcholis infimus eſt gradus.

B

De littorum & itinerum cuſtodia. *Tit. 44.*

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. EVSTATHIO PP. Saluberrima ſanctione cenſemus, ne merces illicitæ ad nationes barbaras deferantur, & quæcunque naues ex quolibet portu ſeu littore dimittuntur, nullam concuſſionem vel damna ſuſtineant. ita tamen vt earum naucleri deponant, in quam prouinciam ituri ſunt: vt hoc manifeſtato, nulla contra eos poſtea indignatio ſeu concuſſio quoquo modo procedat. DAT. XIIII. KAL. OCT. CP. DN. THEODOS. A. IX. ET QVI FVERIT NVNTIATVS. C

Cuſtodiantur littora & portus ne merces illicitæ ad hoſtes transferantur, veluti vinum, oleum, liquamen, id eſt, garum vel oxygarum, arma, ferrum, cotes, ſales. Additur ne naues profeſſæ vllam concuſſionem ſuſtineant. D

De deſertoribus & occultatoribus eorum. *Tit. 45.*

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOS. AAA. SYAGRIO PP. Si quis fortè deſertorem agro tecto've ſuſceperit, atque apud ſe diu paſſus fuerit deliteſcere: actor quidem vel procurator loci, qui hoc ſciens prudenſque commiſerit, capitali ſupplicio ſubiugetur. dominus verò, ſi huius rei conſcius fuerit, prædij in quo latuerit deſertor, amiſſione puniatur. Si quis autem deſertorem prodiderit, mediocris loci ingenuus immunitate potiatur. Neque ſolùm de his loquimur, qui proximè ſignis felicibus applicati, militiæ rudimenta timuerunt: verùm etiam qui ſtipendiis militaribus degenerem latebram præbuiſſe monſtrantur. Deſertor autem habebitur, quiſquis belli tempore aberit à ſignis. horum, qui ſponte proceſſerit, peccati anterioris ſupplicium non timebit. Sin verò flagitioſa ignauia deliteſcat: per eum, in cuius domo fuerit, inuigilantibus extrinſecus quoque officiis publicis, vbicunque correptus, ſeueritati iudicis offeratur, degeneri morte gladium ſubiturus. Sin autem rector prouinciæ propoſitam ſeueritatem vel gratia, vel diſſimulatione diſtulerit: patrimonij atque exiſtimationis damno ſubiiciatur, & in officij priores capitaliter vindicetur. DAT. ID. IVL. ROMÆ GRATIANO VI. ET THEODOSIO I. AA. COSS. E F G

ingenuus mediocris loci

Punit

A Punitur hac lege tyro milésve desertor & occultator eius. Præmio autem adficitur proditor eius: seruus libertate. quod huic legi addendum est ex l. vlt. §. quib. ex cau. ser. pro præ. quæ eandem inscriptionem & subscriptionẽ habet. Ingenuus mediocris loci immunitate, vt in causa falsæ monetæ l. 1. §. de fal. mon. Ideo ait, *mediocris loci*, quia qui superioris dignitatis sunt, satis per se à muneribus ciuilibus excusantur.

II. IMPPP. ARCADIVS HONORIVS ET THEOD. AAA. ADRIANO P P. Si desertores inuenti resistendum atque armis obtinendum putauerint: tanquam rebelles in ipsis temeritatis suæ conatibus
B opprimantur. Ita tamen vt prouinciarum iudices solicita cautione disquirant, ne sub falsarum tractoriarum nomine desertionis suæ crimen defendere moliantur, nec suppositis & commentitiis epistolis euadendi habeant facultatem. DAT. VI. KAL. MAR. RAV. THEOD. A. I. ET RVMORIDO COSS.

C Pro, *oppugnandum*, emendaui, *obtinendum*, ex vet. Græci vertunt διὰ τῶν ὅπλων κρατῆσαι. Obtinere est obniti, vt l. 4. §. de æd. pri. De tractoriis dicetur inferiùs suo titulo. Hæ si veræ sint, desertionis crimen diluunt. Itemque epistolæ, id est, testimoniales missionum literæ.

obtinere est obniti
Tractoriæ epistolæ testimoniales

III. IIDEM AAA. LONGINO P P. Qui relictis militaribus castris se ad deprædationes vel latrocinium contulerint, seueritatem iudicis non euadant. DAT. IX. KAL. APR. RAV. ARCADIO
D A. VI. ET PROBO V. C. COSS.

Superiores leges sunt de nec manifesto desertore. hæc de manifesto. Multa verò alia seueriùs in desertores constituta sunt, veluti vt à prouincialibus opprimantur impune. l. 2. §. quan. lic. vnicuique sine iud. vt eius criminis abolitio non sit. l. vlt. in fine. §. de abol. vt morte non extinguatur crimen. l. 4. §. de re mil.

De veteranis. *Tit. 46.*

E I. IMP. CONSTANTINVS A. Cùm introisset principia, & salutatus esset à præfectis, & tribunis, & viris eminentissimis acclamatum est, Auguste Constantine deus te nobis seruet, vestra salus, nostra salus. verè dicimus, iurati dicimus. Adunati veterani exclamauerunt, Constantine Auguste, quo nos veteranos factos, si nullam indulgentiam habemus? Constantinus Augustus dixit: magis magisque conueteranis meis beatitudinem augere debeo, quàm minuere. Victorinus
F veteranus dixit: muneribus & oneribus vniuersis locis conueniri non sinamur. Constantinus Augustus dixit: apertius indica, quæ sunt maximè munera quæ vos contumaciter grauant. Vniuersi veterani dixerunt: ipse perspicis. Constantinus Augustus dixit: iam nunc magnificentia mea omnibus veteranis id esse concessum perspicuum sit, ne quis eorum in vllo munere ciuili, nec in operibus publicis conueniatur, nec vlla col-
G latione, nec à magistratibus, nec vectigalibus, in quibuscunque nundinis interfuerint, vlla ob venditionem proponendam dare debebunt. publicani quoq; (vt adsolent agentibus supplere) ab eisdem veteranis amoueantur. quiete post labores suos perenniter perfruantur. Fisco no-

ſtro quoque eadem epiſtola interdiximus, vt nullum omnino ex his inquietaret, ſed liceat eis emere & vendere, optimis negotiis pecuniam tractare, & mercimonia agitare: nec ſolùm integra beneficia eorum ſub ſeculi noſtri otio & pace perfruantur, ſed etiam nullo munere ciuili, id eſt, corporali ſeu perſonali, vel deportorio onere eos affici concedimus. DAT. KAL. MAR. CIVITATE BELOVOCORVM CONSTANTINO A. VI. ET CONSTANTIO CÆS. COSS.

Veterani immunitatem habent munerum perſonalium. Item deportoriorum, quæ Græci interpretantur διαπύλια. Immunes igitur ſunt onere portorij. l. 9. C. Th. de veteranis. Item operum publicorum, de qua l. 1. §. de oper. publ. & collationum extraordinariarum, & ciuitatibus vel publicanis nihil ob venditionem proponendam præbere debent. Ait, *Vt ſolent agentibus ſupplere.* Vet. *ſuperpellere*, Cod. Theod. *ſupercompellere*, quod eſt ὑπερπράττειν. Agentibus mercimonia. Ait, *eadem epiſtola*, id eſt, teſtimoniali dimiſſionis veteranorum. Sic epiſtola accipitur l. 2. §. de deſert. & aliis locis quos indicaui l. vlt. §. de profeſſ. & med. Multa verò ex hac lege errata ſuſtulimus in contextu noſtro.

II. IDEM A. MAXIMO. Prouidendum eſt ne veterani, qui protectoria dignitate cumulati, aut honores varios pro meritis ſuis conſecuti ſunt, incongruis pulſentur iniuriis: cùm ſi quis in hoc crimine fuerit deprehenſus, rectores prouinciarum pro iuriſdictione ſua examinantes factum, pro ſui qualitate eos coërceant. DAT. IIII. KAL. IVN. TRIVERIS IANVARINO ET IVSTO COSS.

Veteranis plurimùm honor protectorum aut domeſticorum defertur data teſtimoniali ex protectoribus. Symmachus in epiſtolis: *Huiuſmodi veteranis prærogatiua debetur, vt illis protectorum dignitas tanquam pretium longi laboris accedat.* Iulianus Leontio ἐγκατελέξαμεν δὲ σε τῷ τῶν οἰκείων συντάγματι. γίνονται δὲ ἀπὸ τῶν ἀποφλωρησάντων ἤτοι καὶ στρατευσαμένων. l. 7. & 14. C. Th. de luſ. au. coll.

III. IDEM A. EVAGRIO P. V. Veterani qui ex negligentia vitæ neque rus colunt, nec aliquid honeſtum peragunt, ſed latrociniis ſe dedunt, omnibus veteranorum priuilegiis exuti, pœnis competentibus à prouinciarum rectoribus ſubiiciantur. DAT. III. ID. AVG. CONSTANTIO A. VI. ET CONSTANTE II. COSS.

Veterani qui ſe ad latrocinia conferunt, priuilegia ſua amittunt.

IIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. *. Nullus eorum qui ſacramentis inhærere deſierit, vel volens permittatur, vel inuitus militare cogatur ſeruare iudicium, ſententiis quæ non his obſeruatis latæ fuerint, nullam firmitatem habentibus, niſi fortè reperiatur ibi tempore militiæ cœpta cognitio. tunc enim velut necdum cingulo depoſito, ſub militari iudice rem tractari finirique præcipimus: niſi principali beneficio ſpecialiter indulto quidam ex his ſeſe defendant.

Veterani mutant forum. Nec enim iam amplius militare iudicium obſeruare coguntur, niſi ante miſſionem in eo lis conteſtata fuerit. Sic mulier per nuptias mutat forum, niſi ante nuptias litem

A tem inchoauerit.l.pen. D.de iurisd. Sed ipsa se prioris iudicis volens iurisdictioni subiicere potest. Veteranus duciano iudicio se subiicere non potest.

De filijs officialium & militarium qui in bello moriuntur. Tit. 47.

I. IMP. CONSTANTINVS A. EVAGRIO. Hi qui ex officialibus quorumcunque officiorum geniti sunt, siue eorundem parentes adhuc sacramento tenentur, siue iam dimissi sunt, in parentum militiam vocentur. DAT. PRIDIE NON. AVG. BASSO ET ABLAVIO COSS.

B

Vt filij officialium sequantur militiam patris. Officialium, id est, apparitorum.

C II. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOSIVS AAA. *. Filios primipilariorum paternam sequi conditionem oportet.

Vt filij primipilariorum sequantur militiam patris, non curiæ addicantur. De primipilo dicetur suo titulo. Sequitur constitutio Græca quæ deerat, & sine qua in titulo frustra adiectum esset, *& militiarum qui in bello moriuntur.*

III. Ἐάν τις ἐν πολέμῳ τελευτήσῃ ὁπωσδήποτε στρατευόμενος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐὰν εἷς
D ἐστὶν ἢ πολλῶν παίδων ὁ μείζων παραχρῆμα εἰς τὸν τόπον τοῦ πατρὸς ὑπεισερχέσθω καὶ τὰς ἀννόνας τὰς αὐτὰς λαμβανέτω εἰ μέχρι βιάρχου ἦν ὁ πατήρ, εἰ δὲ ἀνώτερος ἦν τοῦ βιάρχου, βίαρχον μόνον γίνεσθαι τὸν παῖδα. πρόδηλον γὰρ ὅτι ὁ μείζων ταύτην ἔχων τὴν παραμυθίαν φροντίζει καὶ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν. Si quis quocunq; modo militans in bello moriatur, filius eius si vnus sit, vel ex multis maior natu statim in locum eius succedat & easdem annonas accipiat si pater vsque ad Biarchi duntaxat gradum peruenerit. Quòd si altiorem obti-
E nuerit (veluti ducenarij aut centenarij) filius eius fiet tantummodo Biarchus. Manifestum autem est maiorem natu, in quem eiusmodi solatium confertur, fratrum suorum curam habiturum.

Maiores natu in quos solatium confert fratrum suorum curam habere debent.

De oblatione votorum. Tit. 48.

F I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. BASILIO P. V. Quando votis communibus felix annus aperitur, in vna libra auri & solidis obryziacis principibus offerendi deuotionem animo libenti suscipimus: statuentes vt deinceps sequentibus annis vniuscuiusque sedulitas principibus suis talia ingerant semper & deferant. DAT. III. NON. MAR. MED. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

G Nuncupabantur vota ineunte anno pro salute principis.l. si caluitur. D. de verb. sign. & offerebatur libra auri in LXXII. solidis obryziacis siue obryzatis. quo nomine quid significetur ostendi in tit. de vet. num. pot. pag. 184.

De nu

De numerarijs, actuarijs & chartularijs & adiutoribus, scriniarijs & exceptoribus sedis excelsæ ceterorumq; iudicum tam ciuilium quàm militarium. Tit. 49. A

Pr. Pr. appellat Ciuile offic.

Hic titulus est de dignitatibus quæ sunt in officio iudicis ciuilis aut militaris. Ciuilis, veluti præf. prætorio aut præf. vrbi. Militaris, vt magistri militum aut ducis.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD VERONICIANVM VIC. ASIÆ. Vorax & fraudulentum numerariorum propositum, qui diuersis rectoribus obsequuntur, ita inhibendum est, vt antea sanximus, & nunc itidem sancimus, conditioni eos subdi tormentorum, & eculeis atque lacerationibus subiacere. DAT. XIIII. KAL. IVN. OPTATO ET PAVLINO COSS. B

Numerarij

Numerarij qui sunt in officio præsidum & consularium conditionales sunt. & ideo tormentis, re exigente, vngulis, vncis & eculeis subiiciuntur. Est huic coniungenda l. damus. C. Th. de iis quæ adm. vel off. publ. ger. trad. sunt. in qua idem ad eundem, *Damus*, inquit, *prouincialibus potestatem, vt quicunque sibi à numerarijs, qui diuersis rectoribus obsequuntur, conquesti fuerint aliquas venditiones extortas, irritas inanésque efficiant.* Videnda sunt quæ diximus l. 13. §. de suscept. pag. 111. C

II. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. CLEARCHO Qui numerarij appellari consueuerant consularium atque præsidum duntaxat, tabularij post hanc nostram sanctionem vocabuntur: scientes se tormentis esse subiectos, nisi iudicibus, vel his qui prouecti nostro iudicio ad prouincias venerint, vel exactoribus debitorum aut reliquorum modum frequenter ingesserint sub actorũ testificatione. Quos scire oportet, cum his qui debitores sunt, sese ad solutionem esse retinendos, nisi omnia debita ipsis fuerint indicantibus persoluta. Triennij tantum spatio tabulariorum decet tempus omne concludi. DAT. XIIII. KAL. MAR. CP. VALENTIN. ET VALENTE AA. COSS. D

Cur mutetur nomen numerariorũ rectorũ prouinciarũ in nomen tabulariorũ diximus in d. l. 13. E

III. IIDEM AA. RVFINO P P. Numerarios amplissimæ tuæ sedis cingulum habere, & militiæ ordinem tenere iubemus. DAT. PRID. ID. DEC. PARISIS VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Rectè l. 2. consularium atque præsidum duntaxat. Nam illustrium præf. prætorio numerarij, vel etiam spectabilium conditionales non sunt. Quinimò cingulum militiæ gestant & tenent qui in officio præf. prætorio numerarij sunt. v. pag. 111. F

IIII. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOSIVS AAA. OMNIBVS RECTORIBVS PROVINCIARVM. In prouinciis singulis duo numerarij, qui & tabularij, collocentur: quò ad vnum fiscalis arcæ ratiocinium, ad alterum largitionales pertinere tituli iubeantur: hoc sciturи, quòd si ex alterius quidam actibus ad alteram partem illicita fuerit vsurpatione translatum: is qui culpam iudicis dissimulatione texerit, grauissimo sit supplicio subiugandus. DAT. III. KAL. APR. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS. G

De hac etiam diximus satis in d. l. 13.

V. IID

A V. IIDEM AAA. PRINCIPIO PP. Exceptores omnes iudicibus prouincialibus obſequentes, qui nec cohortalem militiam ſuſtinere videntur, neque à fiſco vllas conſequuntur annonas, abſque metu dare cœptis operam (etiam ſi decuriones ſint) minimè prohibemus: dummodo munia propriæ ciuitatis agnoſcant, & peracto ſecundum morem officio exceptionis, ad propriam ſibi curiam redeundum eſſe non neſciant. DAT. IIII. ID. DEC. AQVILEIÆ ARCADIO A.
B ET BAVTONE COSS.

Vt curiales qui facti ſunt exceptores præſidum, impleto exceptionis officio ad curiam redeant. Fiunt plerunque exceptores præſidum aut conſularium etiam qui cohortalinæ conditionis non ſunt.

VI. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. SEVERO P. V. Ne diutius ad cunctorum perniciem actuarij numerariorum conſortiis
C adiuuentur, illuſtris auctoritas tua cunctos ex numerariis actuariorum ſocietate præcipiat abſtinere, atque ab eorum communione diſcedere. Quòd ſi hæc moniti cuſtodire neglexerint: iiſdem pœnis ſe, quibus actuarios, non ambigant ſubiacere. DAT. IIII. KAL. IVN. NICIÆ HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS.

Numerarij rationes & chartas tractabant in officio præf. prætorio, præf. vrbi, præſidum, ducum. Actuarij palatinorum & comitatenſium numerorum rationes tractant. l.5. ſ. de erog.mil.an. & ita actuarij ſpecialiter accipiuntur l. 3. 5. 10. 15. C.Th. eo. tit. de numer. act. Alij ſunt actuarij, de
D quibus dicetur tit. ſeq. Alij actuarij Comitum ærarij. l. 3. ȷ̃. de diu. off. Fuere & præf. prætorio, proc. præſidibus, vicariis, præf. vrbi, Ab actis. Lex conſtituit ne vllum ſit numerariis fortè præf. vrbi commercium cum actuariis, ne quid fraudis inter ſe moliantur communicatis rationibus. quin & amplius in Cod. Theodoſij actuarij à præf. vrbi vrbe pelli iubentur.

numerarij actuarij ab actis

VII. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. HIERIO PP. Actuarios tam clariſſimæ vrbis Conſtantinopolitanæ, quàm Antiochiæ, quamq; curialium ciuitatum diuerſarum, non aliter niſi vt conſueuerat
E manus ſanxerit principalis, ſublimitas tua præcipiat ordinari. Quòd ſi quis talis ſub tua fuerit iudicatione conuictus: profectò irritis his quæ vetita contrectauerit, etiam congruam indignationem incurrat. DAT. X. KAL. IVL. NICOMEDIÆ THEOD. XII. ET VALENTIN. II. AA. COSS.

Hæc lex ita reſtituenda eſt ex vet. libris & ex lege 21. & 22. C. Th. de diu. offic. *Actuarios tam claſſium vrbis Conſtantinopolitanæ, quàm Thymelæ equorumq; curulium ciuitatum diuerſarum*, &c. Alij ...tur ſunt actuarij claſſium vrbis Conſtantinopolitanæ, alij Thymelæ, id eſt, ſcenæ & equorum ...lium ciuitatum diuerſarum, id eſt, qui ex diuerſis ciuitatibus in vrbem conferuntur. Hi non ...nantur niſi ex ſacrorum ſcriniorum probatoria. Coniungenda eſt l. 6. ȷ̃. de diu. off. quæ in aliis quibuſdam ſacram probatoriam exigit.

ex his quae notat Alciatus apparet quam varie legatur lex haec.

VIII. IIDEM AA. PROTOGENI PP. Scriniarios vel numerios officij tuæ magnitudinis iubemus nullatenus in poſterum aut mu-
G tuam pecuniam ſumere, aut polliceri cuiquam pro publicis expenſis cogi, quos nullam poſt depoſitam militiam inquietudinem ſuſtinere volumus.

Scriniarios habuere præf. prætorio & magiſtri militum & comites vtriuſque ærarij & procon-

 ſul

ſul Aſiæ & caſtrenſis ſacri palatij. Item duces, ſi ita rectè auctor Etymologici, Σκρινιάριος τῆς δουκικῆς A
ὑπάρχων τάξεως ὅ ἐστι χαρτοφύλαξ. σκρίνιον γὰρ τὴν δρυφακτικὴν λάρνακα οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Hæc lex eſt de ſcriniis & numerariis præf. prætorio, vt ſi quid in publicas neceſſitates impendendum ſit, non cogantur ipſi eo nomine pecuniam mutuam ſumere aut ſe obligare, ne ex eo poſt depoſitum officium periclitentur. Commercio mutui eis omnimodo non interdicitur.

VIIII. IMP. LEO A. *. Nemini licere deinceps iubemus in quacunque militia connumerato, ſolicitudinem actuarij ſubire, vel poſt depoſitam eandem curam ad militiam aſpirare: quatenus inter priuatos B
agens, omniq; militari priuilegio denudatus, nihil nundinationis vel fraudis circa commendanda ratiocinia, quibus obnoxius eſt, attentare valeat.

Militem vetat numerorum actuarium fieri, & actuarium depoſito officio militem fieri, ne priuilegio militiæ rationum redditio cohibeatur. Qua re etiam conſtat Senatuſconſulto inhiberi nuptias inter tutorem & pupillam. et facit. c. i. de obligat. ad rationin. ordin. vel non. lib. mf. 306.

X. IMP. ZENO A. *. PP. Nulli ſcriniario liceat pro tempore C
numerarios plus quàm quaternis vicibus, nec his tamen continuandis, adiuuare. Idemq; hoc ſuper chartulariis, præbenda pro tempore numerariis opera, obſeruari decernimus: ita vt adiutorum quidem biennij, chartulariorum verò vnius anni interuallo continuatio interrumpatur. Nulla adiutoribus ad chartulariorum ſolicitudinem, quam ſemel dedignati ſunt, deſcendendi danda licentia. Ita vt Orientalis quidem tractus
pro tempore numerariis, non niſi ab his ſcriniariis, qui intra triginta vi- D
ros à numerario retro numerandos: Aſianæ verò diœceſeos numerariis non niſi ab his, qui intra quinquaginta à numeratio ſimiliter retro numerandos inueniuntur: Ponticæ verò & Thraciæ diœceſeos paſſim & pro ſuo libitu ex omni multitudine eligendorum adiutorum tribuatur facultas. Omnia ſanè commonitoria, vel præceptiones, aut euectiones,
ſeu quælibet publica inſtrumenta non ſolùm adiutoribus, verùm etiam E
prouinciæ illius, de qua diſponitur, tractatori inſpiciendi, itidemq; ſubſcibendi, aliorum quoque, qui vnà cum eo tractant, in eadem ſubſcriptione mentione habenda, neceſſitatem incumbere. Si quid autem ſine hac obſeruatione ex Orientali vel Aſiano vel Thraciano ſcrinio fuerit emiſſum, falſi ſuſpitione non careat: exceptis publicis inſtrumentis, quæ à ſcrinio Ponticæ diœceſeos emittuntur, quòd in iiſdem inſtrumentis
ſolum numerarium eiuſdem diœceſeos, eiuſq; adiutorem, & chartula- F
rium ſubſcribere magnitudo tua diſpoſuit. Ita vt ſi quid huius legis fuerit violatum, numerarij quidem tam gradus ſui, quàm ſolemnitatum ſeu ſolatiorum vniuerſi anni iacturam: adiutores verò quinquaginta librarum auri, & chartularij quindecim itidem librarum auri pœnam ſubeat.

Scripta eſt præf. prætorio Orientis, ſub cuius diſpoſitione erant diœceſes quinque, vt diximus
l. 2. ſ. de mil. veſt, Sed hæc lex neſcio quamobrem prætermittit diœceſim Aegypti. In officio præf. G
prætorio numerariis dant operam adiutores & chartularij. Adiutores eliguntur ex ſcriniariorum certo numero, vel ex omni turba pro diuerſitate diœceſum. Sed iidem viri numerariis adiutores eſſe non poſſunt plus quàm quaternis vicibus, in ſingulis intermiſſo biennio. Iidem etiam chartularij eis non adiunguntur plus quàm quaternis vicibus, anno ſolummodo intermiſſo. Chartularij forſitan tractatores etiam apppellantur in hac lege, vt tentaui l. 3. ſ. de can. larg. tit. quos & commentarienſes dictos auctor Etymologici ſcripſit. Numerarij præf. prætorio auctoritates, commonitoria,

Chartularij
tractatores
commentarienses

A nitoria, præceptiones, euectiones conficiunt. l. vlt. §. de fabricenſ. l. penult. ¶. de execut. adhibita inſpectione & ſubſcriptione adiutorum & chartulariorum & aliorum quorundam in ea ſubſcriptione mentione facta.

XI. IDEM A. COTONI MAGISTRO MILITVM. Officio tuæ magnitudinis datis precibus poſtulante, vt numerariorum actus non in biennium, ſed in vnum annum ſtatuatur: noſtra pietas huiuſmodi petitionibus annuens, diſpoſitionem, quæ ſuper biennio promulgata
B fuerat, ſuper vno tantummodo anno reuocauit.

Numerarij, qui rectoribus parent, triennales ſunt. l. 2. §. quod & de numerariis præf. prætorio proditum eſt l. 13. & vlt. C. Th. eod. At numerarij qui ſunt in officio magiſtrorum militum, annui ſunt: olim erant biennales. Aliàs legitur, *diſpoſitionem quæ ſuper vno tantummodo anno promulgata fuerit, reuocauit.*

XII. IMP. ANASTASIVS A. *. PP. Per hanc diuinam pragmaticam
C ſanctionem decernimus, quod antea dum tribuni prætoriani dignitas eis, qui in ſcriniis ſeu gradibus officij tuæ celſitudinis deponunt militiam, præbebatur, & cuſtoditum fuiſſe dignoſcitur: hoc ſuper honore quoque comitiuæ dignitatis eis impertiri, vt ſententia pro fine eorum militiæ proferenda dignitatis etiam mentionem contineat. Hæc quoque tantummodo & ſine ſpeciali codicillorum vel diuinorum apicum ſanctione ad eandem dignitatem adipiſcendam, & priuilegia eam ſequentia
D ſufficiant: ita tamen vt primi ordinis comitiuam per interlocutionem eiuſdem poteſtatis mereantur cornicularius & chartularius, & primiſcrinius, & numerarius ſcrinij Macedoniæ, & ſcrinij Daciæ, & ſcrinij operum, & ſcrinij auri. Hoc eodem in his etiam qui poſt nouellam diſpoſitionem diuæ memoriæ Zenonis, quæ de eiſdem perſonis loquitur depoſuerunt militiam, obtinente.

Numerarij, cornicularij, primiſcrinij, chartularij, qui ſunt in officio præf. prætorio, militia de-
E poſita dimittuntur cum honore aliquo. Inde Sidonius 1. Epiſt. *Numerariorum ſeu potius aduocatorum more, quorum cùm finiuntur actiones, tunc incipiunt dignitates.* Et olim quidem ex tribunis prætorianis dimittebantur, Hodie ex hac lege ex comitibus primi loci ſola teſtimoniali præſ. prætorio ſine codicillis principis. Scripta eſt hæc lex ad præfectum prætorio per Illyricum, in cuius officio erant numerarij quatuor, Daciæ, Macedoniæ, operarum, auri, qui hac lege recenſentur, & clarè à Mariano Scoto in notitia Romani imperij. Scriniariorum operum ſiue operarum fit mentio in No. 128. Ambroſius 5. Epiſt. *Apparitor præfecturæ, qui propter operas portuenſes offenſam contraxerat.* qui locus magis pertinet ad l. 1. C. Th. de patron. hor. port.

Pr. Pr. illyrici

F *De curſu publico, angariis & parangariis.* *Tit. 50.*

Exponamus ante omnia quid diſtent angariæ à parangariis, veredi à paraueredis. Id Græci lib. LVI. βασιλικῶν expediunt his verbis: ἔστιν ἀγγαρεία μὲν ἡ πάροδος ἡ διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς καὶ δρόμον ἐχούσης, ὡς τυχὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ τύρον. παραγγαρεία δὲ ἡ διὰ τῆς ἐκπλαγίας ὁδοῦ, ὡς τυχὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ ἡλιούπολιν, ad l. 21. §. hoc tit. iamq; fuit euulgatum ab iis qui dictionum Græcarum ſenſa collegerunt, iis tamen adiectis, τὸ παλαιὸν ἦν ὁ πλατὺς δρόμος ὁ λεγόμενος διὰ ὀχημάτων, quæ ad angariæ vel parangariæ definitionem nihil pertinent, ſed ad l. 22. Eſt igitur angaria, quà curſus publicus diſpoſitus eſt: parangaria alioverſum. Vtrunque onus à prouincialibus exigitur in tranſuectione armorum. l. vlt. §. de
G fabricenſ. vel ſpecierum. l. 1. §. de quib. mun. coniuncta l. maximarum. §. de exc. mun. vel qualibet alia neceſſitate publica. exiguntur nempe plauſtra, iumenta, naues, operæ extra ordinem. Veredi ſunt publici equi curſuales, qui à Græcis ταχυδρόμοι ad l. 8. huius tit. Procopius II. de bel. Perſ. ὁ δὲ ἵπποις τοῖς δημοσίοις ὀχούμενος οὓς δὴ βερέδους καλεῖν νενομίκασιν. & Iulianus No. 130. qui τὸν δημοσίων ἵππων δρόμον, interpretatur veredorum curſum. Inde qui iuſſu principum huc atq; illuc curſu publico mittuntur, veredarij ab Hieronymo in hiſtoria Eſther, quos Ioſephus XI. ἀρχαιολογίας angaros, & ad Euſtochium, *clericus vagus veredarius vrbis.* Procopius de bello Vand. τῶν τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις

Angaria
Parangaria
veredi
veredarij

ἀεὶ σελλομένων ὡς δεῖ βερεδαρίους καλοῦσι. Prima origo nominis veredorum, quòd vehant siue ducant A
redas auctore Festo, quæ & ipsæ cursuales dicuntur l. 9. C. Th. de legatis & dec. leg. Qui scribunt
reda, veredos scribunt. Qui rheda, verhedos, vt in Pand. Flo. l. vlt. D. de mun. & hon. Sed cœpere etiam veredi appellari sine reda. Vtebantur etiam ad cursum publicum bobus. l. 1. C. Th. eo. tit. & mulis atque asinis. quod sustulisse Iulianum Socrates scribit lib. III. cap. 1. Carolum magnum iter fecisse carpento iunctis bobus & bubulco, rustico more agente, Eginhartus scribit. Parauerędi videntur esse maiores equi agminales, quos posteriores parafredos vocarunt, vt in lege Baiuuariorum, *Parafredos donent aut ipsi vadant vbi eis iniunctum fuerit.* estq; ea hodie equorum appellatio Gallorum, Italorum, Hispanorumq; communis. Francorum regi ab hominibus suis parauerędos solui solitos Caroli Magni leges à Benedicto Leuita lectæ multis locis ostendunt. B

reda rheda Parauoredi parafredi Pala fren. hodie —

I. IMP. CONSTANTINVS A. TITIANO. Equos qui publico cursui deputati sunt, non lignis, vel fustibus, sed flagellis tantummodo agitari decernimus: pœna non defutura contra eum qui aliter fecerit. DAT. PRID. ID. MAI SABINO ET RVFINO COSS.

Vt veredi agitentur flagellis aut virgis, non fustibus.

II. IDEM A. ACYNDINO PP. Præsidibus & rationalibus ceterisq; quibus propterea respublica & annonas & alimenta pecoribus subministrat, vsurpandi parauerędi licentia derogetur: sed nec alia via eundi quisquam habeat facultatem, nisi per quam cursus publicus stare dignoscitur: excepta videlicet tua sublimissima sede, cui cursus publicus, & proficiscendi per eum licentia, & vbi ratio exegerit, præstò est. PP. XV. KAL. MAR. CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO CÆS. COSS. C D

Ne præsidibus & catholicis & ceteris magistratibus, quibus Respublicæ (ita legendum) id est, ciuitates, annonas & capita administrant, præbeant etiam agminales equos. l. 19. ?. Et ne alia via eant, quàm publica, quæ canalis dicitur in l. 2. C. Th. de curios. & in l. 15. C. Th. de cur. pub. Et Concilij Sardicæ cap. XXI. exceptis præf. prætorio.

Canalis, via publica

III. IMP. CONSTANTINVS A. TAVRO PP. Euectiones ab omnibus postulentur, & tam iudices quàm custodes publici cursus minimè transire patiantur, antequam seriem euectionis aspexerint. Quòd si quis putauerit resistendum, & sine euectione iter facere detegitur, vel vltra tempus, quod euectioni insertum est, publico cursu vti conatus sit: vbi repertus fuerit, eundem iubemus retineri: & siquidem dignitate præditus sit, de eius nomine ad prudentiam tuam & ad illustrem virum Comitem, & magistrum officiorum referri: aduersus ceteros verò protinus indignatio competens exercenda est, quos synceritas tua pro loco graduq; militiæ ibidem coërceri posse crediderit. DAT. VIII. KAL. IVL. MEDIOLANI CONSTANTIO A. VIIII. ET IVLIANO CÆS. II. COSS. E F

Euectiones sunt diplomata siue codicilli, quibus cursu publico vtendi facultas datur, quæ & synthemata & combinæ & tractoriæ dicuntur, vt dicemus tit. seq. Hieronymus ad Iulianum: *Iam dimisso synthemate equus publicus sternebatur.* Idem in Hilarione, *Secreto ab Imperatore euectionem petijt.* Augustinus v. confess. *Missum est à Mediolano ad præf. vrbi vt illi ciuitati Rhetoricæ magister prouideretur, impertita etiam euectione publica.* Sunt & loci similes multi. Non licet autem cursu publico vti sine euectione. ideoq; à currentibus tam iudices, quàm curiosi euectionem sibi exhiberi postulant. l. 2. §. de curiosis. Sine qua currrentes, aut supra tempus euectione comprehensum, retinentur & coërcentur. G

euectiones synthemata combinae · inf. 297. tractoria

IIII.

A IIII. IMP. IVLIANVS A. MAMERTINO PP. Parhippum eum videri & habendum esse, si quis vsurpato vno vel duobus veredis, quos solos euectio continebit, alterum tertium've extra ordinem commoueat. Nihil autem interesse debet, nec ad crimen vocari, vtrùm agens in rebus suo itineri, an'ne mulionis subiugando, modo euectionis datæ formam & licentiam non excedat. DAT. V. ID. SEPT. MAMER-
B TINO ET NEVITTA COSS.

Parauerdi appellantur parhippi à Græcis ad l. vlt. huius tit. & à Cassiodoro 4. & 5. Variarum, & à Iuliano in epistola ad Aetium. Hoc loco Parhippus dicitur, qui supra numerum euectionis equos publicos vsurpat. Quod hac lege damnatur. Sed non si seruata euectionis forma suo vel mulionis siue hippocomi itineri agens in rebus, cui euectio data est necessitatum publicarum caussa, eos subiunxerit.

parhippi Consentit Alciatus.

V. IMPP. VALENTINVS ET VALENS AA. *. Si quis per
C publicum cursum iter faciens, cuiuscunque dignitatis vel militiæ, ab itinere recto diuertit, pœna in eum competens proferatur.

Ne is cui euectio data est, à canali publico deflectat.

VI. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. *. Euectionum copiam senatui, cùm proficiscendi ad nos necessitas fuerit, serenitas nostra largita est: ita tamen vt cùm à nobis euocatur, aut à clementiæ nostræ veneratione discedit. Si quis ergo posthac contra vetitum sibi cursum
D publicum illicita temeritate præsumpserit: motum in se nostræ mansuetudinis excitabit.

Euectionum copiam facit senatori euocato à principe. Sidonius 2. Epist. *Egresso mihi publicus cursus vsui fuit, vtpote sacris apicibus accito, & quidem vianti veredorum paucitas moram non faciebat.*

VII. IIDEM AAA. *. In omnibus prouinciis veredorum quarta pars reparetur. stabula autem vt impensis publicis extruantur contra ra-
E tionem est: cùm prouincialium sumptu, in quorum locis stabula constituta sunt, citius arbitremur apparanda: & vtilius sit tam publico quàm his quos stercus animalium pro suo solatio habere concedimus.

Vt singulis annis veredorum quarta pars reparetur, & vt prouincialium sumptu stabula parentur & tueantur.

F VIII. IMPPP. VALENS GRAT. ET VALENTIN. AAA. FLORO COM. RERVM PRIVATARVM. Vt agendi itineris possit esse moderatio, deni veredi per dies singulos ex vtraque parte dimittantur: pœna quinque librarum auri minimè defutura contra eos, qui statuta nostra neglexerint.

Vt quotidie non plus quàm x. veredi ex vtraque parte mansionum dimittantur.

G

VIIII. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOS. AAA. *. PP. Iudicibus faciendæ euectionis copiam denegamus, cùm id tantum nostro numini & tuæ sedi, necnon viro illustri magistro officiorum sit reseruandum: cùm neque præfecto vrbi, nec magistris mili-

 tum,

tum, nec ducibus, nec vicariis, nec cuiquam alij præter memoratas duas potestates à nobis hoc concessum sit. His enim tantùm ambulandi facultatem iudices ex suo arbitrio præbituri sunt, quos in transmissionem publicarum functionem prosecutores viderint constitutos: scituri, si definitionem nostram excesserint, se quidem viginti quinque auri libris: officia verò quinquaginta esse multandos. A

Vt euectiones tantùm dentur à principe vel à præf. prætorio vel magistro officiorum. Sub magistro officiorum sunt curiosi. Ad eos refertur si quid minus legitimè in vsurpando cursu publico factum sit. l.3.§.hoc tit. Idcirco non mirum si euectiones dant. Cassiodorus in formula magisteriæ dignitatis: *Veredorum oportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentiæ suæ districtione custodit, Per eum nominis nostri destinatur euectio.* Præsidibus autem dandarum euectionum facultas non est, vt No. Maioriani de curial. nisi publicarum functionum prosecutoribus. B

X. IIDEM AAA. PHILAGIO. Grauissimæ pœnæ acerbitate proposita, euectionum contractus, animalium quoq; publicorum merces, & ementis & distrahentis coërcitione prohibemus. C

Euectionum & veredorum commercio interdicitur. Igitur qui euectionem impetrauit, ea ipse vti potest. Eam alij vendere non potest.

XI. IIDEM AAA. CYNEGIO. Nullus euectione vtatur priuatus, tametsi valuerit impetrare.

Vt priuati cursu publico non vtantur. Agentes in rebus, senatores, præsides, rationales, magistratus, legati, episcopi euocati à principe, hi sunt quibus eo vti licet. D

XII. IMPPP. THEOD. VALENTIN. ET ARCADIVS AAA. CYNEGIO. Quoniam veredorum quoq; cura pari ratione tractanda est: sexaginta libras sella cum frenis, sexaginta itidem auerta non transeat: ea conditione, vt si quis præscripta moderaminis imperatorij libramenta transcenderit, eius sella in frustra cædatur: auerta verò fisci viribus deputetur: exceptis auri centenariis, quæ necesse est ab hippocomis in solitis sacculis reportari. E

Ne plus iusto onerentur veredi. Constituit ne sella cum frenis, ne etiam auerta excedat LX. libras. Quid sit autem auerta ex Græcis interpretibus fideliter Budæus exposuit in tit. ad leg. Corn. de fals. Alioquin conscinditur sella, confiscatur auerta, exceptis auri centenariis (ornamenta erant veredorum auertis applicita) quæ hippocomi siue muliones in solitis saculis domum referunt.

XIII. IIDEM AAA. FLORO. Non patimur hippocomos per eos qui veredis vtentur, indigna spoliatione vexari: siquidem nonnulli veredariis saga eorum dicuntur auferre, vel præcidere. Quocirca per omnes iudices & curiosos miserabilis remoueatur iniuria: scientibus cunctis, vt si obseruata non fuerit nostra sanctio, non solùm damna resarcire, verumetiam notam & multam, qui neglexerit, subire cogetur. F

Ne mulionibus mutationibus deputatis, qui à Gallis, postillones vocantur, veredarij auferant saga. Saga Græci vocant instrata equorum, hoc loco vertunt τὰ σαλαίά, & vt hæc iniuria summoueatur cura præsidum & curiosorum. G

XIIII. IIDEM AAA. POTAMIO PF. AVGVSTALI. Publici cursus exhibitio secundum locorum consuetudinem, vel curialibus, vel cohort

A cohortalibus debet committi, vel his qui ſuo periculo ab eminentiſſima præfectura ſub competenti cautela excipiunt.

Mancipes curſus publici pro varietate locorum vel ex curialibus vel ex cohortalibus creantur, vel aliis electione præf. prætorio ſub idoneis fideiuſſoribus. Videnda ſunt quæ diximus l. 3. §. de can. larg. tit.

B XV. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. *. Si quis vel pro vna mutatione veredum ſuperducendum eſſe crediderit: quadruplum ſuper ductorum animalium pretium fiſci viribus inferat.

Etiam qui pro vna tantùm mutatione ſupra numerum euectionis veredum vſurpauit, in quadruplum damnatur. Vbi eſt ſcriptum, *fiſci iuribus*, emendandum ſemper, *fiſci viribus*. vbi *noſtri nominis*, *noſtri numinis*.

C XVI. IIDEM AA. REMITHEO DVCI. His tantummodo vtendi curſus publici facultas conceſſa eſt, qui legati de diuerſis gentibus ad noſtram clementiam properare feſtinant.

Priuatis non licet vti curſu publico, niſi legatis diuerſarum gentium ad comitatum feſtinantibus.

XVII. IIDEM AA. LVCENTIO. Nemo mulionem mutationibus deputatum, vel per ſolicitationem, vel receptionem ſubtrahere D audeat: decem libras argenti pœnæ nomine reformidans.

Hac lege coërcetur qui hippocomum ſolicitat vel receptat.

XVIII. IIDEM AA. MESSALÆ PP. Animalia publica, dum longè maiore ac periniquo pretio pabula æſtimantur, per mancipes atq; apparitores apertè vexantur. ne id contingat, ſublimitas tua diſponat, vt nec pabula mutationibus deſint, nec prouinciales vltra, quàm iuſtitiæ E ſinit ratio, prægrauentur. DAT. XV. KAL. DEC. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

Mancipes intelligit curſus publici, vt l. 15. C. Th. eo. l. 9. C. Th. de curioſ. qui mancipes mutationum à Caſſiodoro dicuntur. Hi habebant apparitores ſiue ſtationarios quoſdam, ſicut & mancipes publicorum, id eſt, publicani. ſed hi dum iniquo pretio pabula veredis comparant de prouincialibus, ſic fit vt malè veredos tractent. ideoq; Conſtitutio moderatum pretium ſtatui pabulis à præf. prætorio iubet, & ne pabula ſtationibus ſiue mutationibus equorum deſint. τῦ δημοσίυ F δρόμυ ἱπποςασίαι dicuntur à Gregorio preſbytero in vita Gregorij Nazianzeni.

XVIIII. IIDEM AA. ET THEODOSIVS A. SEPTIMIO PROC. AFRICÆ. Comperimus prouinciales & pabula, & pecuniam pro curſu equorum curſualium ſolemni ratione conferre, & extrinſecus etiam paraueredorum onere prægrauari. prouinciarum igitur rectores procurent, ne vnquam curſus publicus veniat in querelam: & occaſio deceptionis curiales animalia indebita præſtare cōpellat. DAT. G VII. KAL. APR. RAV. DN. THEODOSIO A. I. ET RVMORIDO COSS.

Ne prouinciales cogantur conferre pabula & pecuniam pro equis curſualibus, & præterea etiam paraueredos. l. 2. §. Pro, *Curiales*, Codex Theod. habet, *curialis*. Animalia indebita.] id eſt, paraueredos.

XX.

XX. IIDEM AAA. ANTHEMIO PP. Nemo ducum ingressus semel prouinciam suam, postmodum itineribus faciendis cursu atque angariis ipse, siue suum vtatur officium: sed expeditionem militarem iumentis propriis exequatur. De cohortalinis etiam officiis eadem lege sancimus, ne quis ex his per prouinciam suam discurrens, veredo vti conetur in posterum, cùm sacra prohibitum sanctione cognoscant. Quòd si quis ducum, vel apparitorum, vel cohortalium officiorum, temerario animo ea quæ decernimus, contemnenda putauerit, per singula animalia, quibus vsus fuerit, singularum librarum auri illatione multabitur. DAT. IIII. NON. AVG. CP. DD. NN. HONORIO VII. ET THEODOSIO II. AA. COSS. A B

Duces euntes in prouinciam vtuntur cursu publico. Vbi autem in ea semel posuerint sedes, iam non amplius cursu vel angariis vti possunt ipsi vel eorum officia. Idemq; de præsidibus & cohortalibus hac lege constituitur. C

XXI. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. Nullus penitus cuiuslibet ordinis, seu dignitatis, vel sacrosancta ecclesia, vel domus regia, tempore expeditionis excusationem angariarum seu parangariarum habeat.

Idem constitutum est l. 2. §. quib. mun. vel præst.

XXII. IMP. LEO A. *. PP. Cursum ambularem ab omni Orientali tractu, necnon ab his ciuitatibus aliarum regionum, quarum instructio tui culminis meminit, tolli amputariq; decernimus: ita tamen vt in transitu fortissimorum militum (quando nostra serenitas disposuerit ex aliis ad alia eos loca deduci, euectionesq; animalium secundum consuetudinem à nostra fuerint æternitate consecuti) & in armorum tam confectione, quàm traslatione seruata consuetudine, in profectione quinetiam legatorum, animalium dominis, qui ea solent accepta mercede locare, præbenda pensio arcæ tui culminis imputetur. tractorias videlicet animalium super memoratis causis nulli alij iudici, cuiuscunque sit dignitatis, nisi tuo tantummodo culmini faciendi licentiam patere decernimus. D E

Cursum ambularem.] est ὀξύμωρον, quod videtur posse defendi l. 9. §. in qua euectionem vocat ambulandi facultatem. Sed placet magis quorundam librorum scriptura, *cursum clabularem*. Clabula est vehiculi genus. Cursus clabularis, cursus vehicularis Ammiano Marcellino lib. 20. & l. 2. & 5. C. Th. de curios. & ita Græci hoc loco interpretantur, τὸ παλαιὸν ἦν ὁ πλατὺς δρόμος ὁ λεγόμενος διὰ ὀχημάτων. Hunc hæc lex infirmat in diœcesi Orientis & aliis quibusdam aliarum regionum ciuitatibus, exceptis tribus causis, si transeant milites, si legati, si transferantur arma: quibus ex causis soli præfecti prætorio euectiones faciunt: & ex arca eorum sumitur quod animalium locatoribus pro mercede dari solet. F

Clabula
Cursus Clabularis

XXIII. IMP. ANASTASIVS A. *. Iubemus nemini licere cuiuscunque scholæ, vel officij, vel militiæ, seu conditionis, per totius Orientalis tractus partes, ob quamcunque causam proficiscenti seu redeunti, supra vnum veredum vnumq; paraueredum, cum euectione tamen iudiciali, mouere: nisi specialis ei præstita sit nostræ serenitatis quantitatem G

A tem animalium continens euectio exceptis proculdubio his qui pecunias publicas deuehunt: cùm in hac parte sine nostra quoque speciali auctoritate tanta conuenit animalia moueri, quanta transuehendæ pecuniæ summa & eius tuitio deposcit: quinquaginta librarum auri his feriendis condemnatione, quicunque nostra iussa quolibet modo seu tempore violauerint, seu violare concesserint.

B Ne quis in Orientis diœcesi vi euectionis datæ à præf. prætorio aut magistro officiorum plus quàm vnum veredum & vnum parauередum vsurpet, præterquam si pecunias publicas vehat. euectione data à principe etiam ampliorem numerum commouere licet.

De tractorijs & statiuis. Tit. 51.

IMPPP. THEODOSIVS ARCADIVS ET HONORIVS AAA. RVFINO PP. Tractoriæ cum statiuis solitis tantummodo
C bidui tempus accipiant. nulli verò penitus cum necessariis sibi personis præbeantur, nisi his tantummodo, qui animalia atque equos sacro vsui necessarios prosequuntur. ita tamen vt his dimissis in tractoriarum corpore quinque dierum numerus adscribatur: vt nullus vltra hoc temporis spatium ad residendum, in quo libitum fuerit loco, copiam nanciscatur. DAT. VII. KAL. SEPT. CP. ARCADIO A. II. ET RVFINO COSS.

D

Tractoriæ duplomata sunt, quæ dantur missis vel euocatis à principe cursu publico vtentibus, adscriptis etiam statiuis, id est, diuersoriis & mansionibus, quibus alantur sumptu publico. Nam quos euocabant aut mittebant, eis non tantùm equorum publicorum copiam dabant, sed & viatica. In Marculphi monachi libro hæc ponitur tractoriæ formula: ILLE PRINCEPS OMNIBVS AGENTIBVS IN ILLO LOCO. NOS GAIVM I. V. PARTIBVS ILLIS LEGATIONIS CAVSA DIREXIMVS, IDEO IVBEMVS VT LOCIS CONVENIENTIBVS EIDEM A VOBIS EVECTIO SIMVL ET HVMANITAS MINISTRETVR, HOC EST VERHEDI SIVE PARAVERHEDI TOT, PANES TOT, VINI MOD. TOT,
E CERVISÆ MOD. TOT, LARDI LIB. TOT, CARNIS TOT, PORCI TOT, PORCELLI TOT, VERVECES TOT, AGNI TOT, ANSERES TOT, PHASIANI TOT, PVLLI TOT, OVA TOT, OLEI LIBRAS TOT, GARI LIB. TOT, MELLIS TOT, ACETI TOT, CVMINI TOT, PIPERIS TOT, COSTI TOT, CARYOPHYLLI TOT, SPICI TOT, CINNAMOMI TOT, GRANI MASTICIS TOT, DACTYLÆ TOT, PISTACIÆ TOT, AMYGDALÆ TOT, CERÆ LIB. TOT, SALIS TOT, OLERVM LEGVMINVM CARRA TOT, FACVLÆ TOT, PABVLI EQVORVM CARRA TOT. HÆC OMNIA TAM EVNDO QVAM REDEVNDO EIDEM MINISTRARI IN LOCIS SOLITIS ET IMPLERI SINE MORA PROCVRATE. Et ita tractoriam siue tractorias accipi etiam oportet in l. pen. s. tit. prox. l. 2. s. de desert. l. 8. C. Th. de cur. publ.
F l. 2. C. Th. de dom. & prot. & in libro 3. legum Langobardarum tit. 6. & tit. 1. cap. 37. & in constitutionibus Caroli Magni, *Si quis literas nostras despexerit, id est, tractoriam, quæ propter missos recipiendos dirigitur.* & alio loco: *Vt missi nostri accipiant secundum quod sua tractoria continetur.* Et in constitutione quadam Constantini: *Aliquot,* inquit, *ex ijs qui contra Cæcilianum dissentiunt data euectione publica per Africam & Mauritaniam inde ad Hispanias breui tractu facias migrare. & inde nihilominus singulis episcopis singulas tractorias tribuas.* Eustathius ita definiuit lib. de temporibus. τρακτωρεῖαι λέγονται αἱ κελεύσεις αἱ παρὰ τῶν ἐπάρχων προφάσει ζώων δρομικῶν γινόμεναι ἃς καὶ κομβίνας ἡ αὐτῶν γλῶσσα καλεῖ ῥωμαίων τουτέστι συνθήματα. Notandum quod ait de combinis. Ad l. eos. §. vlt. D. ad leg. Corn. de fal. pro, *falso duplomate,* textus βασιλικῶν habet πλαστοῦ συνθήματος. interpres, *combinas.* Non possunt autem qui tractorias habent in statiuis esse vltra triduum. Viatica illis præbentur de publico, vt
G dixi, non tamẽ personæ & ministeria necessaria. Cum statiuis.] Statiua Eustathius ἀλλαγὰς interpretatur. rectè. Non possunt itaque ij qui duplomate vtuntur vltra triduum vllo loco vlla've mansione residere sumptu publico. Cum necessariis sibi personis.] Tractoriæ non tantùm præbent publicè currendi siue ambulandi facultatem, sed & viatica, non tamen ministeria vel angarias, nisi equorum publicorum prosecutoribus, quod textus βασιλικῶν sic explicat rectè: οὐκ ἔτι δὲ τοῖς πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, ὑπεξῃρημένων ἐκείνων τῶν εἰς τὸ κομιτάτον ἀναφερόντων ζῶα πρὸς βασιλικὴν ὑπηρεσίαν

ἐπιτήδεια. Quinque.] Ergo equorum proſecutoribus licet quinque diebus eſſe in ſtatiuis. Ferarum proſecutoribus ſeptem. l. 1. §. de ven. fer. A

De apparitoribus præfectorum prætorio & priuilegijs eorum. Tit. 52.

I. IMPP. VALENTINVS ET VALENS AA. MAMERTINO PP. Præfecturæ cornicularios, qui annis ſingulis exeunt, poſt tranſactos corniculos noſtram adorare purpuram volumus. quo honore perfunctis, cùm iam miſſionem tenuerint, liberum otium damus, vt ad ſuſceptionem vel cuiuſlibet neceſſitatis officium minimè deuocentur. DAT. III. KAL. FEB. MED. VALENTIN. ET VALENTE AA. COSS. B

Vt cornicularij qui ſunt in officio præf. prætorio poſt miſſionem ad ſuſceptionis vel alterius neceſſitatis officium non deuocentur. Ait, *tenuerint*, pro, *obtinuerint*, vt l. cum falſis. D. de man. teſt. & aliis pleriſque. Plinius 6. Epiſt. *Scripſeram tenuiſſe Varennum.* Horatius, *Quo cauſæ teſte tenentur.* De cornicularіis dixi l. 2. §. de prox. ſacr. ſcrin. C

Cornicularij
tenere, pro obtinere

II. IIDEM AA. ZOSIMO PRÆSIDI EPIRI NOVÆ. Præfectianos ad perniciem prouincialium exactionibus in prouinciis, vel potius lucris & quæſtibus ſuis ſeſe immiſcere vetamus. præterea vel horreorum gerere cuſtodiam, vel curarum ius atque arbitrium ſibi præſumere his denegamus. horum ſi quis præſentis legis temerator exiſtat: volumus eum competenti motu & indignatione percelli. DAT. XIIII. KAL. DEC. MED. VALENTIN. ET VALENTE IIII. AA. COSS. D

Ne præfectiani, id eſt, apparitores præf. prætorio ſuſcipiant horreorum fiſcalium cuſtodiam: de qua Vegerius lib. 3. cap. 3. *ſed fidelis*, inquit, *horreorum cuſtodia*, &c. vbi vulgò malè legitur, *ſeruatorum.* Item ne curarum ius, id eſt, curioſi officium. vt indicat tit. Cod. Theod. Ne præfectianus exactoris vel curioſi vel horreorum cuſtodis fungatur officio, ex quo hæc lex ſumpta eſt. Curioſi creantur ex agentibus in rebus. l. 2. §. de curioſ. non ex præfectianis.

Præfectiani
Curiosi

III. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. ZOILO PP. Cornicularij & primiſcrinij, numerarij inſuper, qui in officio tuæ ſublimitatis per ordinem obſequiis militiæ terminatis, deſideratam laborum requiem ſortiuntur, pro multis erga rempublicam ſudoribus ab omnibus indictionibus tam militarium, quàm ciuilium iudicum ſemper habeantur immunes: & ciuilium tantùm iudicum, non etiam militarium iuriſdictioni ſubiaceant. Huic ſanctioni addendum eſſe cenſemus, vt ſi quis præfectianus dum militat, vel poſt depoſitum cingulum, ſine teſtamento, quod legibus comprobatur, nulliſq; ab inteſtato ſucceſſoribus derelictis, fati munus impleuerit: omnes eius patrimonij facultates, prouiſione magnificæ tuæ ſedis, non fiſci viribus, ſed arcæ tui culminis rationibus vindicentur. ſcriniariis autem & exceptoribus, ceteriſq; qui in officio tui culminis merent, cùm in legione prima adiutrice noſtra militant, audientiam tantummodo in cauſis, in quibus pulſantur, tuæ celſitudinis deputamus. in prouinciis verò commorantes, rectoribus earum eos reſpondere iubemus: niſi publicum officium aliquod eis iniunctũ ſit. E F G

Cornicularij, primiſcrinij, numerarij qui ſunt in officio præf. prætorio poſt miſſionem adorant purpuram principis, & immunitatem conſequuntur tam ciuilium quàm militarium indictionum. Ciuilium

A Ciuilium iudicum iurisdictioni suppositi sunt non militarium, sicut veterani. l. vlt. §. de veter. Primiscrinij dicuntur etiam primicerij, & ij dant apparitores. l. 1. §. de sportulis. & ob id puniuntur. l. 3. §. de diu. off. Additur hac lege, vt præfectianis vel expræfectianis sine successore defunctis non fiscus, sed arca præfectoria succedat: vt præfectiani habeant castrense peculium. l. vlt. §. de cast. pec. mil. vt coram præf. prætorio conueniantur, & in prouinciis coram præsidibus, nisi publica quædam executio eis iniuncta sit.

De apparitoribus præfecti vrbis. *Tit.* 53.

B I. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOSIVS AAA. PRINCIPIO PP. Præter eos qui de officio eminentium potestatum, numero stipendiorum & curriculis euolutis, vrbisq; præfecturæ, serenitatis nostræ annis singulis attingere purpuram, venerariq; præcepti sunt: nulli prorsus eorum, qui prouincialia officia peregerint, tranquillitatis nostræ muricem adorare sit liberum, omnium suffragiorum C obreptione cessante. DAT. XIIII. KAL. OCT. AQVIL. ARCADIO A. ET BAVTONE V. C. COSS.

Præfectiani & vrbaniciani completa militia adorant purpuram principis, de quo honore diximus §. quodam loco, non officiales rectorum prouinciarum. Legimus in Mariano principes officij quorundam ducum completa militia adorare protectorem. Videtur legendum, *adorare purpuram inter protectores.*

II. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PALLADIO D PP. Quicunque illustris vrbanæ sedis apparitor clandestina fraude pistorem concusserit: accusatus atque conuictus, perpetui paneficij nexibus addicetur. DAT. VII. KAL. IAN. RAV. HONORIO A. XI. ET CONSTANTIO II. V. C. COSS.

Vrbanicianus qui pistorem concutit, pistorum corpori addicitur. Id fiebat frequenter ab vrbanicianis, quòd tractaret præf. vrbi etiam annonam vrbis sacræ, & sub eius cura pistores essent.

E *De apparitoribus magistrorum militum & priuilegiis eorum.* *Tit.* 54.

I. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD ARTEMIVM CORRECTOREM. Qui sese in officiis magistrorum equitum ac peditum militare monstrauerint, ab omni nominationis iniuria excusentur. DAT. XIII. KAL. OCT. AQVIL. ACC. XV. KAL. NOV. SALERNI DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

F Apparitores magisteriæ potestatis ad susceptionem vel quamlibet aliam necessitatem ne vocentur, sicut de præfectianis suprà constitutum est. *Qui*, inquit, *monstrauerint.* Eis igitur incumbit onus probandi.

II. IIDEM AA. MAMERTINO PP. Qui in officio magistrorum equitum ac peditum militiam sortiti sunt, ordinis sint militaris.

G Vt apparitores magisteriæ potestatis militibus annumerentur, ideoq; castrense peculium habent, vt præfectiani: non tamen testantur iure militari. l. scriniarios. §. de testa. mil.

III. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. BASSO PP.

Probari apparitores magisteriæ potestatis neque in aliquo officio cohortales, neque censibus adscriptos volumus. A

Vt adscriptitij vel cohortales apparitores magisteriæ potestatis non fiant.

IIII. IIDEM AA. APOLLONIO. Numerarios virorum illustrium magistrorum militum, tam præsentalium, quàm orientalium, qui ordine & stipendiis militiæ fuerint decorati, exeuntes tribunis prætorianis partis militaris, sudoribus eorum beneficium deferentes, sociari præcipimus: ita videlicet, vt post completam militiam ab omnibus indictionibus tam militarium, quàm ciuilium iudicum semper habeantur immunes. principatus verò munere functos tribunis vigilum militaribus aggregari volumus. B

Vt numerarij qui sunt in officio magistrorum militum præsentalium vel per Orientem completa militia tribunorum prætorianorum militarium honore cumulentur, & ab omnibus indictionibus immunes sint. principes autem officij eorum honore tribunorum vigilum militarium decorantur. C

V. IMP. ANASTASIVS A. *. MAGISTRO MILITVM. Eos qui in officiis vestris merentes, statutorum numero tantummodo inserti sunt, fori præscriptione muniri: ceteros verò qui super huiusmodi numerum militare noscuntur, quasi nec militantes & apud illustrissimas præfecturas, & apud clarissimos prouinciarum rectores de quolibet pulsari & conueniri, & sine cinguli præscriptione respondere negotio sancimus. D

Apparitores magisteriæ potestatis alij sunt statuti, alij supernumerarij. statuti sub iurisdictione magistrorum. Supernumerarij sub iurisdictione præf. vrbi aut præsidum.

De apparitoribus proconsulis & legati. Tit. 55. E

I. IMPPP. VALENT. THEOD. ET ARCADIVS AAA. AD FLAVIANVM PROCONSVLEM AFRICÆ. Officio, quod tuis meritis obsecundat, non curialem quenquam, nec ex ceteris corporibus volumus aggregari. at si qui erunt inter apparitores huiusmodi, restitui eos muniis debitis mox iubemus.

Ne curiales vel aliis corporibus obnoxij, veluti pistorum aut trapezitarum, apparitores fiant proconsulis. F

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. DOMINATORI PROC. *. Apparitioni tuæ & legatorum quadringentos censuimus deputandos, de his duntaxat, quos esse sibi detractos reipublicæ membra non quærunt.

Definit apparitorum numerum certum proconsuli cuidam. Quidam Codices habent, *Afric.* Quod si est rectum, omnes huius tituli leges sunt de proconsule Africæ & legatis eius. Quod ait, *De ijs duntaxat*, sanè congruit cum l. I. G

III. IIDEM AA. *. In proconsulari prouincia officium proconsul

A consulare postulet, quod exigere consueuit, nec alienis se partibus impudenter inserat.

Veluti, inquiunt Græci, Asia & Corintho, secundum sui temporis morem. Secundum auctorem Constitutionis malim dicere in Africa, vt l. 11. §. de erog. mil. ann. Constituit lex vt exigant eius prouinciæ apparitores quæ solent, nec se alienis partibus immisceant.

De apparitoribus Comitis Orientis. Tit. 56.

B

I. IMPP. THEOD. ET ARCAD. AA. *. In officio Comitis Orientis non amplius, quàm sexcenti apparitores habeantur, quos quidem publicis necessitatibus nouimus abunde suppetere.

Definit numerum apparitorum Comitis Orientis. Suprà de eo Comite diximus sæpe.

De cohortalibus, principibus, cornicularijs ac primipilaribus. Tit. 57.

C

Cohortales dicti quod in domestica militia alienis cohortis essent: sic enim a re militari nomina, ad palatina officia transferebantur. Alciat.

I. IMP. CONSTANTINVS A. EDICTO SVO AD AFROS. Omnes stationarij neque superexactionem audeant, neq; carcerem habeant, ne've quis personam (licet pro manifesto crimine) apud se habeat in custodia: sciens, quòd si quid tale fuerit commissum, capite puniendus est. PP. VI. ID. MAI KARTHAG. CONSTANTINO A.
D IIII. ET LICINIO IIII. COSS.

Stationarij sunt ex cohortalibus, de quibus l. 1. §. de curios. & l. 6. §. de dignit. qui & δάβαλροι. Cohortales officiales præsidum vel consularium vel correctorum. Constituitur hac lege ne quid qui stationes agunt, superexigant, ne quem coniiciant in carcerem.

Stationarij. Cohortales.

II. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. TAVRO PP. Nullus iudicum quemquam sine sacra probatoria probare audeat,
E vel prouehere. præcipimus tantùm officia prouincialia cursus publici solicitudinem sustinentia. nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica permittit vtilitas. DAT. VI. KAL. IAN. MED. ACC. VIII. ID. IVL. DATIANO ET CEREALE COSS.

probatoria sacra

Ne quem ex cohortalibus præsides sine sacra probatoria probent aut promoueant, nisi si cui velint mandare cursus publici exhibitionem. Solet enim cohortalibus mandari. 14. §. de cur. pub. l. 3. §. de can. larg. tit.

F

III. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. FESTO CONSVLARI SYRIÆ. Solita cohortalibus Syriæ priuilegia, quæ à diuo Diocletiano porrecta sunt atq; concessa, nos quoq; porreximus: ac iubemus eos non ad solicitudinem bastagæ, non ad functionem nauiculariam deuocandos, non inuitos curialibus cœtibus adscribendos: verùm peracto labore militiæ, pastus primipili competenti sedulitate functione transa-
G cta, prærogatiuam his recusationis offerimus. DAT. VI. NON. OCT. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Vt cohortales consularis Syriæ ad functionem nauiculariam, ad solicitudinem bastagæ, de quibus oneribus suis titulis dictum est suprà, ad curiam non deuocentur, sed completa militia & necessitate primipili ab his omnibus soluti ac liberi sint. Quod ait, *pastus primipili*, & repetitur l. 7. §. aperte

aperte indicat primipilum eſſe annonæ militaris exhibitionem & curam. Idem confirmat l.8.ꝭ. & A
in Cod. Theodoſij eod. tit. l. 6. *Primipilaribus*, inquit, *qui ad paſcendos milites ſolemniter ad limitem deſtinantur.* Theodorus Hermopolites lib. IX. tit. 9. πριμίπιλον ἐστὶ τὸ τοῖς πρώτοις ἀκολισταῖς στρατιώταις διδόμενον σιτηρέσιον ἵνα διανέμῃ τοῦτο αὐτοῖς. Primipilum definit eſſe annonam quæ datur primipili centurionibus, vt inter milites diſtribuatur. & ideo rectè ad l. 1. §. de cond. ex lege, debitor ex primipilo, à Græcis dicitur, ὁ διατροφὰς στρατιωτικὰς τῶν δημοσίων χρεωστῶν.

IIII. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. PROBO PP. Officia rectorum prouinciarum tuæ magnificentiæ literis volumus admoneri, vt ſuſceptos in officio proprio vel probatos, cohortium nomine, vel legionum priuilegiis æſtiment inſerendos. DAT. XVI. KAL. IVN. MODESTO ET ARINTHEO COSS. B

Officiales rectorum prouinciarum cohortalium nomen, legionariorum priuilegium habent. Græci legunt, *& legionum*, quod probo. Suſceptos in officio proprio.] veluti natos ex cohortalibus.

V. IIDEM AAA. MODESTO PP. Quicunque per Oſroënam primipilarium maiore lætatur numero filiorum, vnum loco ſuo veluti hereditario iure ſubſtituat, alterum pro amore patriæ Ædeſenæ curiæ tradat obſequiis, ceteris qua voluerit militia prouiſurus. Sin autem duos tantùm procreauerit: cohorti ſatisfacere cogatur & curiæ. Quòd ſi vnum procreauerit: eundem ordini patriæ reſtituat, nullo contra hanc formam beneficio valituro. damus ſanè licentiam tam patribus eorum, quàm ipſis, qui huius legis auctoritate ciuitatum obſequio aggregantur, vt ſi quos curiales patrocinio principalium inuenerint excuſari: in medium proferant, vt & ipſi ſimilibus officiis deputati, pareant impetratis. DAT. III. NON. DEC. ANTIOCHIÆ POST CONS. GRATIANI A. III. ET EQVITII V. C. C D

Quo loco repoſuimus *Aedeſenæ*, legebatur antea, *Oſroënæ*. Confirmat reſtitutionem l. 79. & 105. C.Th. de decur. Aedeſſa vrbs eſt prouinciæ Oſroënæ. Conſtituitur autem hac lege ob penuriam curialium Aedeſenorum vt liberi officialium præſidis Oſroënæ poſt paſtus primipili functionem, ſi bini ſint, diuidantur inter cohortem & curiam: ſi plures, vt vnus cohorti, alter curiæ addicatur, reliqui liberam militiæ electionem habeant: ſi vnus tantùm, vt curiæ Aedeſenæ adſcribatur. Eiuſdem etiam curiæ curiales patrocinio principalium excuſatos, lex impetratis ab Aedeſena curia parere iubet. E

VI. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEOD. AAA. NEOTHERIO PP. Si apparitor diffugerit criminoſus: edictum quo reuocari poſſit, adiecta conditione legibus ſubſequatur, cui niſi fuerit ſatisfactum, meritò in latitantem à iudice pro qualitate peccati ſententia proferetur. veniam enim talibus non permittimus, nec indulgentiis crimina ſubleuamus. DAT. PRID. ID. IVN. MED. ARCADIO A. I. ET BAVTONE COSS. F

Vt in cohortalem criminis reum & latitantem à præſide pro delicti qualitate competens ſententia proferatur, ſine ſpe veniæ aut indulgentiæ principalis.

VII. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCADIVS AAA. TATIANO PP. Ordinariorum iudicum apparitores, qui vel ſpeculatorum vel ordinariorum attigerint gradum, nullo annorum numero, nulla ſtipendiorum contemplatione laxentur, priuſquam primipili pa- G

ſtum

A ſtum digeſta ratione compleuerint. Quòd ſi ante debitum locum, qui huic functioni habetur obnoxius, vel ægri corporis labem, vel defeſſæ ſenectutis extrema ad impetrandam quietem crediderit prætendenda: non prius otio condonetur, quàm omne quod primipilo debetur, expenderit. Eos etiam, qui pro ſceleribus ſuis ſoluto militiæ cingulo addicuntur infamiæ, nec integro peculio ſub hac occaſione lætentur: ita condignæ B vltioni volumus ſubiacere, vt functioni quoq; quæ extrema militiæ debetur, nihil ex eorum facultatibus ſubtrahatur. DAT. III. NON. MAI MEDIOL. TIMASIO ET PROMOTO COSS.

Ordinarij iudices in libris noſtris ſunt præſides viri clariſſ. non viri ſpectabiles vel illuſtres. l. 2. s̄. de prox. ſacr. ſcrin. l. vlt. s̄. de mo. mul. l. omnes. s̄. de ep. & cl. Græci, ἐμβαθμοὺς vocant No. 20. & 112. In præſidum officio ſunt principes, cornicularij, commentarienſes, numerarij ſiue tabularij, adiutores, ſubadiuuæ, ab actis, à libellis, exceptores. Sunt & qui ſpeculatores dicuntur & ordinarij, C vt Cod. Th. tit. de iis quæ adm. vel off. pub. ger. trad. ſunt, *Princeps*, inquit, *cornicularius, commentarienſis, numerarius & ordinarij per ſingula officia*, &c. & à Mariano in officio ducis Arabiæ ponuntur ordinarij. Et ſic in militia armata quidam dicuntur ſpecialiter ordinarij, & ij quidem vel manipulares, vel in prima acie dimicantes principes. Extremum munus in officio præſidum eſt primipili functio, qua non expleta lex vetat dimitti cohortalinos. Sed & ſi nondum debita functione tranſacta, cauſaria quandoque vel ignominioſa miſſione mittantur, ex eorum bonis lex conſtituit paſtum primipili compleri. Integro peculio.] id eſt, integro patrimonio.

VIII. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVTHYMIO D VIC. ASIÆ. Speciebus primipilaribus adærandis eadem pretiorum taxatio ſeruetur, quæ in venalibus publicis poterit reperiri. DAT. V. KAL. MAR. CP. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS.

Vt in adæranda annona militari ſeruentur pretia fori rerum vænalium.

VIIII. IIDEM AA. *. Per Illyricum, in quo plurima ac maxima E neceſſitatum publicarum emolumenta officiis conſtat præſidalibus expediri: centeni numero ſingulis iudicibus obſecundent, nec vltra hunc modum vel ad militiam vllus adſpiret, vel conniuentia iudicum perſeueret. adhibendi autem ſunt ad huiuſmodi miniſteriorum obſequia, non illi qui vano militiæ nomine immania lucra ſectentur, ſed qui neceſſitatem officij ſolicitudinibus debitis exequantur.

F Definit numerum cohortalinorum ſingulorum præſidum qui ſunt in Illyrico, veluti Theſſaliæ, Epiri veteris, Epiri noui, Daciæ ripenſis.

X. IIDEM AA. ET THEODOS. A. ANTHEMIO PP. Quicunque ad chartas, vel tabulas, vel quodcunque aliud miniſterium cohortalis optauerit: non antè accedere permittatur, niſi eius nomen matriculis receptum primitus fuerit: pœna propoſita his, qui contra ſtatuta cæleſtia crediderint ſuſcipiendos aliquos, aut quodlibet eis officium iniungendum. DAT. XVI. KAL. APR. CP. DD. NN. HONORIO G VII. ET THEODOSIO II. AA. COSS.

Demonſtratum eſt l. 5. s̄. de numer. act. nonnunquam ad officia præſidum eos admitti qui cohortalinæ conditionis non ſunt. Sed hæc lex vetat prius admitti quàm cohortalinæ militiæ nomen dederint. Quicunque ad chartas.] Hi ſunt chartularij, de quibus l. 3. s̄. de can. larg. tit. Vel tabulas.] Hi ſunt tabularij ſiue numerarij.

XI.

XI. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Si quis ex grege cohortalinorum vrgente criminis insectatione stipendiis fuerit exemptus, aut otio traditus quietis artibus immoretur, aut si ad pristina sacramenta precum miseratione maluerit repedare: indultum nostræ maiestatis oraculum amplissimæ tuæ sedi offerat allegandum. DAT. XIII. KAL. MART. CP. HONORIO X. ET THEODOSIO VI. AA. COSS. A B

De hac diximus satis l. 12. §. de suscept. Cohortalis ignominiosa missione missus restituitur per rescriptum principis insinuatum præf. prætorio.

XII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. ISIDORO PP. Si cohortalis apparitor, aut obnoxius cohorti ad vllam adspirauerit dignitatem: spoliatus omnibus impetrati honoris insignibus, ad statum pristinum reuocetur, liberis etiam in tali eius conditione susceptis fortunæ patriæ mancipandis. Quòd si quis ex his ausus fuerit vllam affectare militiam: nulla præscriptione temporis muniatur, præter eam scilicet, quæ ex XL. annis colligitur. sed ad conditionem propriam retrahatur: nec ipse vel liberi eius post talem ipsius statum procreati, quod cohorti debetur, valeant declinare. Sed nec ad aliam cohortalinus vel cohortalini filius audeat aspirare fortunam, cui maiorum suorum exempla præiudicant. Sed etiam cunctos, qui diuersarum rerum negotiationibus detinentur, trapezitas scilicet, vel gemmarum, argentiq́;, & vestium venditores, apothecarios etiam, ceterosq́; institores aliarum mercium quibuscunque ergasteriis adhærentes, iubemus à prouincialibus officiis remoueri: vt omnis honor atque militia contagione huiusmodi segregetur. DAT. III. NON. APR. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS. C D

Cohortalinis non licet ad aliam aspirare militiam vel dignitatem, nisi, vt Marianus Scotus scribit, ex annotatione clementiæ principalis. Quod excipit de præscriptione XL. annorum, exposuimus in l. 55. §. de decur. In extremo additur vt à cohortalium militia summoueantur trapezitæ & alij quidam negotiatores. E

XIII. IIDEM AA. FLORENTIO PP. Nullum ex primipilaribus, nullum ex principe cohortalis officij, vel ad aliam posse militiam aspirare, vel ministeriis sibi contra publicam vtilitatem blandiri, vel ad quamlibet aliam dignitatem ad præiudicium præteriti status accedere concedimus. Quòd si contra hanc tam saluberrimam formam vel responsa cœlestia quædam militia aut dignitas audacter eliciatur: pro infectis haberi, etiam si speciali adnotatione nostræ indulgentiæ eam obtinuisse videatur: nec assertionem ei quoquo modo patere, qui se memoratis artibus publicæ studet commoditati subtrahere: sed statim ciuitatis, vnde oriundus est, curiæ tradi præcipimus. F G

Vt ex primipilariis & ex principe cohortalis officij, qui initio cùm non essent subiecti cohorti, sicuti sunt filij cohortalium, cohortali officio nomen dederunt, emeritis stipendiis suæ ciuitati restituantur, nec ad vllam dignitatem militiam've aspirare possint, etiamsi habeant adnotationem clementiæ principalis. Ait, *præteriti status*, puta, curialis conditionis.

XIIII.

A XIIII. IMP. LEO A. CONSTANTINO PP. Quisquis cohortalibus adhuc obsequiis obligatus, vel regimen prouinciæ, vel cingulum cuiuslibet militiæ, vel dignitatis quoquo modo meruerit: ante omnia contra licitum vsurpatis impetratis've careat, etiam si vltronea nostra liberalitate ius gerendæ prouinciæ, vel militiæ, seu dignitatis cuiuspiam sibi iactauerit fuisse delatum. dehinc vniuersis solatiis conditio-B nis, quam spreuerat, defraudatus, ne quid eorum omnino per se vel per interpositam personam possit adquirere: primipili tantùm munus implere cogatur. mox curialibus ciuitatis, in qua natus est, in diem vitæ suæ functionibus inhæsurus: ita scilicet vt etiam hi, qui post impletam talem militiam quodlibet militiæ dignitatis've genus affectauerint, curiæ patriæ suæ restituantur. DAT. VI. KAL. IAN. CP. LEONE A. IIII. ET PROBIANO COSS.

C Pars repetita est in l. si quis. §. de off. rect. pro. Sententia hæc est, posse quidē cohortalinum completa militia ad aliam militiam vel dignitatem aspirare, sed non ante completam militiam: Aspirantem solatia cohortalinæ militiæ amittere: Primipili pastum exhibere compelli, deinde curiæ ciuitatis suæ tradi, etiamsi conditione nascendi vel alia ratione curialis non fuerit. Eum qui curialis fuerit, vt lege superiore dictum est, ne completa quidem in cohortali siue prouinciali officio militia, ad aliam militiam vel dignitatem aspirare posse, sed curiæ suæ restitui.

De apparitoribus præfecti annonæ. Tit. 58.

D I. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTIN. AAA. *. Apparitores vrbanæ præfecturæ annonario officio sese non inserant: sed apparitorum æmulatione secreta, ministerio suo annonæ præfecturæ fungantur.

Est quidem præf. annonæ sub dispositione præf. vrbi, & vterque annonæ ciuilis curam agit. Sed separatas apparitiones habent, quas lex confundi & commisceri vetat. l. 1. C. Th. de cond. in pub. hor. Præf. annonæ apparitores, annonarij dicuntur. Præf. vrbi, vrbaniciani. Ministerio suo.]
E id est, annonariis. *Annonarij vrbaniciani*

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. *. Præfectus annonæ canonem, qui ad officium suum pertinet, per compulsores suos exigat: & cum officio suo retineatur obnoxius, qui ad implendum canonem deuotionis suæ exactionem non ostenderit.

Vt præf. annonæ per suos apparitores canonem exigat quem solet exigere: & nisi probauerit se
F exactionis muneri non defuisse, vt vnà cum suis apparitoribus obnoxius teneatur.

De diuersis officijs & apparitoribus iudicum & probatorijs eorum. Tit. 59.

De singulis apparitoribus separatim dictum est suprà. Hic titulus est communis de omnibus apparitoribus.

G I. IMPPP. VALENTIN. VALENS ET GRATIANVS AAA. SEVERO MAG. MILITVM. Si quando præfectus prætorio, vel vicarius, aut rector prouinciæ significauerit eum qui chartis ac ratiociniis publicis inuenitur obnoxius, ad præposituram castri ac mili-

Qq tum

tum transisse: retractus illi adsignetur officio, à quo ad necessitatem A
præstandi ratiocinij deuocatur. in reiecti verò locum is potissimum destinetur, cui meritorum adstipulantur insignia. DAT. X. KAL. IAN. GRATIANO A. II. ET PROBO COSS.

Vt præfectianus aut vicarius aut cohortalinus qui cùm esset chartis & rationibus reddendis obligatus, ad præposituram castri & militum aspirauit, retrahatur & rationes reddat, alio à magistro militum electo præposito.

B

II. IMPPPP. GRATIANVS VALENTIN. THEOD. ET ARCADIVS AAAA. EVSIGNIO PP. Nullus ex his, quos clarueri militia resolutos, indebita denuo sacramenta sine augusti affatibus suscipiat. si quis autem id per obreptionem fortè meruerit: quinque librarum auri multetur incommodo. DAT. PRID. ID. IVL. MED. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

De hac diximus l. 12. s. de suscept. C

III. IIDEM AAAA. EVSIGNIO PP. Nullus apparitor amplitudinis tuæ vel de officiis Palatinis ad eam prouinciam, ex qua oriundus est, vel in qua collocauerit larem, vel qui iam in huiusmodi officio fuerit commoratus, obtentu publicæ necessitatis vel executor priuati negotij dirigatur. etenim officij tuæ celsitudinis primiscrinius tres libras auri fisci vtilitatibus sine dilatione persoluet, si statuta fuerint temerata. D Apparitor verò qui huic se muneri passus est deputari, militia spoliabitur. Hæc verò pœna etiam ceteris irrogata est: vt si domesticus, aut protector, aut stator, vel agens in rebus, vel palatinus vtriusque officij, vel ad eandem prouinciam, in qua natus est, vel ad eam, in qua collocauerit larem, cum huiusmodi vsurpatione perrexerit: matriculis quidem exemptus, ipse qui se voluerit mitti, auri libram vnam fisci viribus inferre cogetur. adiutores verò officiorum, & palatinorum, ac E numerarij Comitum illustrium virorum, siue actuarij, libram fisci viribus soluent, nisi statuta fuerint custodita. DAT. II. NON. DEC. MED. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

Ne præfectianus publici vel priuati negotij exequendi causa in eam prouinciam mittatur, cuius est municeps vel incola. Punitur primiscrinius qui miserit, quem Græci hoc loco primicerium vocant. Punitur & missus executor. Idemq; in domesticis & protectoribus seruandum, & statoribus & agentibus in rebus, & palatinis vtriusque ærarij, quibus etiam eadem maiórve pœna proponitur. F Puniuntur & adiutores officiorum palatinorum, qui ea in patriam suam pergere permiserint, & numerarij Comitum vtriusque ærarij, siue actuarij. Quod ait, *vel qui iam in huiusmodi officio fuerit commoratus*, quæ non sunt in Cod. Theod. Tribonianus adiecit ex l. 8. s. de off. recto. pro.

IIII. IMPPP. THEODOSIVS ARC. ET HONORIVS AAA. Vel qui exiguam rei familiaris substantiam habent, militare in apparitorum numero non vetentur.

Inopes iudicum apparitores fieri non vetantur. G

V. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. GRACCHO P. V. Quicunque apparitores ob culpam vel negligentiã fuerint iudicato discincti, ad nullam militiam habeant facultatem aspiran-

di:

A di: nec ex rescripto his vllus aditus reseretur, quos congruit pœnæ grauissimæ subiugari, si contra inhibita quoque sacratissimis constitutis aspirare contempserint. DAT. VIII. KAL. AVG. RAV. HONORIO X. ET THEODOSIO VI. AA. COSS.

Vt apparitores quilibet quorumlibet ob culpam re iudicata officio remoti, ad nullam militiam aspirare possint, nec si habeant adnotationem clementiæ principalis. In fine pro, *contempserint*, legendum, *præsumpserint*.

B

VI. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. HIERIO PP. In his officiis, id est, virorum spectabilium proconsulis Asiæ, comitis Orientis, præfecti Augustalis, & vicariorum (quos etiam monuimus sub x x. interminatione librarum auri) nemo aliter admittatur, nisi eum emissa sacri scrinij probatoria consecrauerit. Quòd si quis talis sub tua fuerit iudicatione conuictus: profectò irritis his, quæ vetita contrecta- C uit, etiam congruam indignationem incurret. DAT. X. KAL. IVL. NICOMEDIÆ DD. NN. THEOD. XII. ET VALENTIN. II. AA. COSS.

Vt nemo fiat apparitor proconsulis Asiæ, Comitis Orientis, præf. Augustalis & vicariorum sine sacra probatoria, quæ emittatur ex scrinio epistolarum. Probatoriæ in Nouellis appellantur δοκιμασίαι & σύμβολα. Coniungenda est cum l. 7. §. de numer.

probatoriæ

D VII. IIDEM AA. ANATOLIO MIL. Ad splendidioris priuilegia militiæ, posteaquàm priorem continuo labore compleuerint, eos venientes admittemus, qui ea voto adipiscendi honoris crediderint expetenda, non eos qui studio exercendæ cupiditatis ambierint, vel vt in meliore fortuna positi, aut ea scelera quæ prius commisisse doceantur, occultent, aut alia deinceps possint impune committere.

Apparitores completa militia ad aliam splendidiorem secundum conditionem huius legis aspi- E rare possunt.

VIII. IMPP. LEO ET ZENO AA. IOANNI MAG. OFFICIORVM. Viros spectabiles duces, eorumque apparitores, necnon limitaneos, castrorumque præpositos, tantummodo ex sublimis tui iudicij sententia conueniri, nec aliis subiacere iudicibus præcipimus: illustribus scilicet ac magnificis viris magistris militum consuetudine ac F potestate, si qua ad limites aliquos Orientis, Thraciarum, & Illyrici ex longo tempore hactenus obtinuit, reseruata.

Vt duces & eorum apparitores & limitanei & castrorum præpositi sint sub iurisdictione magistri officiorum. At duces dictum est l. vlt. §. de re mil. esse sub magistris militum, per Orientem scilicet, quod etiam hæc lex subiungit.

VIIII. IIDEM AA. HILARIO MAG. OFFICIORVM. Probatorias memorialium, & agentium in rebus, ceterorumque nihil- G ominus apparitorum prætorianæ per Orientem amplissimæ præfecturæ, eorum etiam qui in diuersorum iudicum officiis numerantur, ex sacris probatoriis solito more militiæ sacramenta sortiri decernimus, non passim, nec licenter, solis auctoritatibus, vel sacrarum literarum

exemplaribus, ſed ex authenticis tantùm ſacris probatoriis manu noſtra ſubſcriptis, & noſtro arbitrio præſtandis: ita vt nullus his dolus aut fraus poſsit annecti. De his etiam qui ſunt veræ & catholicæ fidei iubemus admitti. aliter verò militantes, niſi ex iis ſint, quos ſolis auctoritatibus apparitioni aggregari vetuſta conſuetudo perdocuit, detecta fraude cuiuſcunque accuſandi ſtudio, non ſolùm mendaci carere militia, ſed & proſcriptionis ſtylum ſubire decernimus, & bonorum omnium amiſsione multamus. A B

Memoriales & agentes in rebus & apparitores quorumlibet iudicum non recipiuntur niſi ex ſacra probatoria, & non ex probatoriæ auctoritate ſola vel exemplo, ſed ex authentico ſubſcripto manu principis, vt etiam cauetur Iuſtiniani edicto de Alexandrinis. Excipiuntur quidam qui ex ſola auctoritate veteri more recipiuntur. Nota differentiam inter auctoritatem & ſacras literas, qualis etiam eſt inter S. C. & auctoritatem ſenatus. Id quoque meritò hac lege conſtituitur ne recipiantur niſi Chriſtiani, qua de re teſtari tres iuratos oportet apud acta, priuſquàm prolata probatoria ſuſcipiantur ex Conſtitutione quadam Græca, quæ deſideratur lib. 1. tit. de epiſc. aud. Idem de militibus armatis Conſtantinum conſtituiſſe Cedrinus ſcribit. Idem de aduocatis l. vlt. §. de poſtul. C

X. IIDEM AA. ERITHRIO PP. Hac ſanctione decernimus, vt in poſterum nemini licentia ſit edendi exemplaria his, qui ſociandi ſunt cuicunque militiæ, quam ſine diuinis probatoriis adipiſci non poſſunt: ſed periculo primatum vniuſcuiuſque officij ipſas authenticas ſacras, quæ diuinam noſtræ pietatis continent adnotationem, cum ſubſcriptione adminiſtrantium, ſub quorum iuriſdictione conſiſtunt, his qui militare volunt, præſtari: exemplaribus videlicet earum cum ſubſcriptione eorumdem iudicum apud ſingula quoque officia, prout conuenit, reſeruandis. Quamuis autem manifeſtum ſit de huiuſmodi probatoriarum obſeruatione excepta eſſe certorum iudicum officia: tamen ne vlla ignorantiæ relinquatur occaſio, omnium officiorum, quibus neceſſe eſt per ſacras probatorias militiæ ſociari, notitiam in ſacris apicibus ſubdendam eſſe cenſuimus. Sub hac igitur obſeruatione omnes, qui ſiue in hoc ſacro palatio noſtro, ſiue in aliis quibuſcunque officiis deinceps militare cupiunt: qui tamen (vt dictum eſt) non poſſunt pro tenore ſacrarum conſtitutionum, vel veteri conſuetudine, niſi præcedentibus ſacris probatoriis, militiæ ſociari: ſicut ſubnexa notitia demonſtrat, adipiſci præcipimus. his ſcientibus, qui ex aliqua parte præſentis noſtræ ſerenitatis legis formam conniuentia vel negligentia quadam colludere tentauerint: non tantùm amiſſione bonorum omnium, ſed etiam capitis periculo, vtpote criminis falſitatis obnoxios, ſemet eſſe plectendos. Et eſt noticia Scrinij MEMORIÆ probatoriæ agentium in rebus, palatinorum, largitionum, palatinorum, rerum, priuatarum partis Auguſtæ. Item ſcrinij SACRARVM EPISTOLARVM ſic. officij virorum illuſtrium prætorio Orientis & Illyrici, & vrbi, officij proconſulis Aſiæ & Achaiæ, officij comitis diuinarum domorum, officij comitis Orientis, officij præfecti Auguſtalis, officij comitis diuinarum domorum, officij vicariorum Thraciæ, Ponti, Aſiæ, Macedoniæ, & theſaurenſium claſſis. Item ſcrinij SACRORVM LIBELLORVM ſic. D E F G

A ſic. officij virorum illiuſtrium magiſtrorum militum vtriuſque militiæ in præſenti, Orientis & Illyrici, inuitatorum, admiſsionalium, memorialium, omniumque pædagogiorum, cellariorum, menſorum, lampadariorum eorum, qui ſacris ſcriniis deputati ſunt, decanorum partis Auguſtæ, curſorum partis Auguſtæ, officij virorum ſpectabilium ducum Palæſtinæ & Meſopotamiæ, noui limitis Phœnices, Oſdroënę, Syriæ, & Au-
B guſtæ Euphratenſis, Arabiæ & Thebaidis, Lybiæ, Pentapoleos, vtriuſque Armeniæ, vtriuſque Ponti, Scythiæ, Myſiæ primæ, ſecundæ, Daciæ, Pannoniæ, officij virorum ſpectabilium Comitis Aegypti, Pamphyliæ, Iſauriæ, Lycaoniæ & Piſidiæ.

Idem hac lege cauetur quod ſuperiori, vt exceptis certis quibuſdam officiis, alia non recipiantur niſi ex authentico adnotato manu principis, & ſubſcripto ab eo cuius iuriſdictioni ſubiectus eſt is, qui ad militiam aſpirat. Et ſubiicitur Notitia eorum quæ deſiderant ſacræ probatoriæ authenticum, quod aliàs ſumitur ex ſcrinio memoriæ, vt agentium in rebus probatoria. l. 7. ſ. de agent. in
C reb. aliàs ex ſcrinio libellorum, vt officij Comitis ſiue præſidis Lycaoniæ & Piſidiæ. No. 25. Aliàs ex ſcrinio epiſtolarum, vt officij vicarij Thraciæ, & hodie ex No. 26. prætoris. Multa verò in Notitia emendationis indigebant, hæc maximè, *Officij virorum magiſtrorum militum vtriuſque præfecturæ Orientis & Illyrici*, pro quibus repoſui, *Officij virorum illuſtrium magiſtrorum militum vtriuſque militiæ in præſenti, Orientis & Illyrici.* Puto, *& Thraciarum*, ſubdi debuiſſe. Tum inferiùs, *Nobilis Comitis* ineptè erat ſcriptum, pro, *noui limitis Phœnices.* Notandum quod ait, *Macedoniæ & Theſaurenſium claſsis.* Vicarij Macedoniæ mentionem Marianus facit. De theſaurenſium claſſi nihil me alibi vſquam legiſſe memini. Videtur autem idem vnuſque appellatus vicarius Macedoniæ & Theſaurenſium claſsis. Qui theſaurenſes dicantur expoſui l. 2. ſ. de pal. ſacr. larg. Notandus locus de inuitatoribus qui erant in officio ſacri palatij, cui ſimilem neſcio: & de cellariis ſiue cellarariis, à quibus
D præbetur cibus & potio. ab inuitatoribus vocantur qui vocari iubentur: & de curſoribus, id eſt, veredariis. Notandus locus de lampadariis deputatis ſacris ſcriniis, vt in eis faces ſiue lampades accendant. alij fuerunt lampadarij in officio præf. prætorio, & quæſtoris exercitus apud Iulianum Anteceſſorem Conſtit. 38. Et vicarij ponticæ ex edicto Iuſtiniani, qui ignem præferebant. De lampadariis edidit Theodoſius Nouellam quam amiſimus, ſicut & aliam de Pentapoli ad vrbem Romam reuocanda, de qua etiam in hac Notitia fit mentio. De Auguſteuphratenſis prouincia Victor in Veſpaſiano: *Commagene quam hodie Auguſteuphratenſem nominamus.* Alibi Euphratenſis ſimpliciter dicitur. l. 10. ſ. de ædif. priu.

E ## *De executoribus & exactoribus.* *Tit. 60.*

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. AD PROVINCIALES ET AD PROCONSVLES. Ne per diuerſas prouinciarum partes aut palatinus exactor accederet, aut illuſtrium virorum apparitor vagaretur, vel militaris terror inferret formidinem: hac lege ſancimus, vt omnes memorati intenti ſint ad prouinciæ rectorem,
F cum eo agant, illo inſiſtente, diſponente, & agnoſcente ſuo periculo rem peragendam, impleant vniuerſa. DAT. XVII. KAL. IVL. MEDIOL. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Vt in prouincias prouincialium exigendorum cauſa miſſi palatini vel apparitores illuſtrium virorum quorumlibet vel milites, præſidibus potius quàm prouincialibus immineant, qua de re diximus ſatis l. 7. ſ. de exact. tribut.

G II. IIDEM AA. ANDROMACHO P. V. Quicunque è palatio noſtro cuiuſlibet tituli ad prouincias commeauerit compulſor, exactor, admonitor, portitorve præcepti, agens in rebus, vel palatinus, vel apparitor illuſtrium poteſtatum: hoc tantum poteſtatis arripiat, quod

mandatum curæ suæ specialiter adprobatur: nec quod iniunctum alteri fuerit collegij iure præsumat: ne dum hoc sibi inuicem mutui officij licentia partiuntur, agant cuncti, quod singulis credebatur. DAT. PRID. ID. IVL. MED. OLYBRIO ET PROBINO COSS. A

Ne palatini in prouincias missi suo cuique separatim mandato negotio, mutuas sibi operas præstent, ne quod vni iniunctum est, alter quasi collega præsumat.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PALLADIO PP. Siue ex prætoriano officio, siue illustris comitiuæ sedis largitionum, necnon & rei priuatæ nostræ, vel ex quacunque apparitione ad quamcunque necessitatem profligandam quis fuerit destinatus, sciat intra anni metas debere collectis ratiociniis ad proprium iudicem remeare, eique suam efficaciam ostendere, & quid eius instantia exactum fuerit, quid've in debitis habeatur, vel penes quos resederit, vel cuius culpa aut causa in eadē prouincia fuerit, derelictum. Quòd si exacto spatio anni, eius regionis visceribus prædator insidians deprehensus fuerit, remorari: tunc absolutus cingulo militiæ abiicietur, primoribus eius militiæ decem librarum auri multa proposita. Sin redire dissimulet, per vices officiorum ligatus ferreis nexibus, cura prouincialis officiorum ligatus ferreis nexibus, cura prouincialis officij ad debitum mittatur examen. nec ei liberum sit, vt hoc se priuilegio aut occasione defendat, quòd sibi aliud negotium, vel aliam necessitatem pòst iniunctam esse causetur: cùm iisdem licentiam auferamus in eadem prouincia continuare exactionem. DAT. X. KAL. OCT. DN. THEODOS. A. VII. ET PALLADIO COSS. B C D

Vt præfectiani, palatini, vel alij apparitores in prouincias missi exigendi causa, intra annum peragant exactionem, & iudici suo qui misit, renuncient quid egerint, quid sit in reliquis, qui sint reliquatores, cuius vitio reliqua contracta sint. Post annum si non redeant, vt ligati ferreis vinculis, sicut l. 1. C. Th. de mens. olear. cohortalium cura ad congruum iudicem transmittantur, & ne eandem exactionem iterare possint. Hæc verba, *per vices officiorum*, non sunt in Cod. Theodosij, & sanè sunt obscura, nisi hoc velint, si redire dissimulet quasi iterato exactionis officio. Ait, *suam efficaciam*, id est, quid effecerit. Sic No. Valent. de suariis: *Diligentiam & efficaciam huic operi commodabunt.* E

IIII. IIDEM AA. IOANNI PP. Nullam possessionem alterius pro alienis debitis publicis vel priuatis præcipimus conueniri. DAT. V. ID. IVL. RAVENNÆ HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. AA. COSS. F

Hac lege prohibentur ἐνεχυριασμοί, de quibus dictum est lib. 11. tit. 57.

V. IMPP. THEODOS. ET VALENTIN. AA. VOLVSIANO PP. Contra nostra præcepta si quidquam vetito ausu executor audebit: licebit prouinciæ moderatori eundem correptum ad sublimitatis tuæ iudicium sub prosecutione dirigere. & licebit prouinciali probetur obnoxius, exsecutoris contra vetitum exactionem sibi vindicantis temeritatem legitimè repellere. G

Si quid executor contra quàm ei mandatum sit, exigat, manu iniecta à præside prouinciæ sub prosecutione duci ad præf. prætorio potest: quin & à prouinciali manu & viribus repelli potest, etiam

A etiamsi re vera à prouinciali debeatur quod is exigit sine mandato. Sic Græci legunt, *etiamsi probetur obnoxius*. Restitui legis contextum vt oportet.

VI. IMP. ZENO A. ARCADIO PP. Sancimus vt eum cui ex iudicio tui culminis quocunque modo, siue studio numerariorum, aut tractatorum, vel ipsorum iussu, qui pro tempore amplissimæ tuæ sedis administrationem suscipiunt, exactio publicarum pecuniarum in- B iungatur: minimè prius liceat aliam solicitudinem gerendam suscipere, quàm reuersus iniunctæ sibi causæ responsum præbuerit. Si tamen ita sors tulerit, vt in ea prouincia, ad quam exsequendi causa publici negotij aliquis proficiscitur, alia quoque causa sit exsequenda: non prohiberi vnum eundemque exsecutorem ab hac vrbe regia proficiscentem, duorum simul, non plurium negotiorum exsecutionem suscipere: dum ipsi quoque tertij negotij non sit iniungendi licentia, antequam de su- C perioribus responsum portauerit. Exsecutoribus his, qui secundam, siue simul duas, vel etiam tertiam causam passi fuerint exsequendam suscipere, non solùm cinguli & bonorum suorum amissionem, verùm etiam perpetui exilij supplicium subituris. eandem hanc pœnam numerarium quoque, & eius adiutores, ad quorum curam, quod violatum est, pertinet, formidare.

Executori in prouinciam misso duarum causarum exactio committi potest. vna tantùm com- D missa, non antè aliam suscipere potest, quàm prioris rationem reddiderit. Ait, *qui secundam siue simul duas*, post primam scilicet. Sequitur Græca Constitutio quæ deerat.

VII. Πᾶς ἄνθρωπος εἴτε θείαν κέλευσιν, εἴτε ἀρχικὴν πρόσταξιν ἐκβιβάζων ὀφείλει πρότερον ἐμφανίσαι τῷ ἄρχοντι, ἵνα ὁ ἄρχων ἐξετάσοι εἰ μηδεμία πλαστοῦ αἰτία ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, ἢ κατὰ συναρπαγὴν ἢ ἐναντιούμενον νόμοις. ὁ δὲ ἐκβιβασμὸς καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως γίνεται, δηλονότι τῶν θείων λογίων προκειμένων, καὶ πάντων τῶν E ῥητόρων τῶν παρόντων ἅμα αὐτῷ τὴν ἐξέτασιν ποιουμένων, καὶ εἰ συνίδοι παρέχειν βοήθειαν. ἐὰν δὲ ἢ πλαστὸν εὕροι φανερῶς ἢ νόμῳ ἐναντιούμενον φανερῶς, δεῖ αὐτὸν μὴ ἐκβιβάζειν, ἀλλ' ἀναφέρειν εἰς βασιλέα διὰ τοῦ μαγιστριανοῦ ἢ εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ἐξ ἧς τὸ πρᾶγμα ἐγίνετο. τὸν δὲ ἐκβιβαστὴν ὑπὸ ἀσφάλειαν ποιεῖν τὴν ἐγχωροῦσαν. καὶ τὰ πρόσωπα δὲ τὰ αἰτιαθέντα ὑπὸ προσωπικὴν ἀσφάλειαν ἀζημίως. ὁ γὰρ ἐγχειρίσας αὐτῷ τὸ ἀζήμιον περιποιήσεται εἴπερ εὑρεθείη μάτην αὐτῷ ἐγχειρίσας. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο γένηται ὁ μὲν ἐκβιβαζόμενος ἀποθεῖται τὸν ἐκβιβασμόν. ὁ δὲ ἄρχων εἰ πρὸς αὐτὸν ἡ κέλευσις F γέγονεν. ἢ καί τις ἕτερος ἴσως πρός τινα ἕτερον ἐγένετο. ὑπὸ ἀσφάλειαν ὀφείλει ποιῆσαι τὸν ἐκβιβαστὴν τὴν ἐγχωροῦσαν. Εἰ δὲ καὶ δυνηθείη τις ἀποθήσασθαι τὸν ἐκβιβασμόν, ὀφείλει μανθάνων ὁ ἄρχων ἀποστῆσαι τὸν ἐκβιβαστήν. ποιεῖν δὲ ὑπὸ ἀσφάλειαν προσωπικὴν τὸν αἰτιαθέντα καὶ μηνύειν, εἰ δὲ ῥαθυμήσῃ τούτου ἢ ὁ ἄρχων ἢ ἡ τάξις αὐτοῦ ἢ πρὸς ὃν τὸ γράμμα γέγονεν οἴκοθεν τῷ ὑπομνηθέντι ποιήσει τὸ ἀζήμιον. Καὶ ἐν ὅσῳ ἄρχει καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι τῆς ἀρχῆς. ὑπεξαιρεῖ δὲ ἡ διάταξις τοὺς προφάσει δημοσίων ἐνεχομένους. εἰ δὲ λήμματος ἡττηθέντες οἱ ἄρχοντες μὴ ποιήσωνται τὴν ἐξέτασιν, προκει- G μένων τῶν ἁγίων λογίων εἰ καὶ παρίδωσι, καὶ εἰς χρήματα ζημιοῦνται καὶ ἐκβάλλονται τῆς ἀρχῆς, καὶ εἰς σωτηρίαν κινδυνεύουσι: πᾶς δὲ νόμος ἐμφανιζόμενος ὀφείλει πρότερον γίνεσθαι τοῖς ἐπάρχοις καταφανής. τὸν δὲ διακομίζοντα αὐτὸν εἰς τὴν ἐπαρχίαν, λαμβάνειν χρυσίνους ἕξ. τὸν δὲ ἄρχοντα σπουδάζειν διὰ προστάξεων οἰκείων πάσαις ταῖς

πόλεσι ταῖς ὑφ' ἑαυτὸν φανεροὺς καθιστᾶν τοὺς νόμους ἀζημίως παντελῶς μηδὲ τοῦ ἄρχοντος μηδὲ τῶν ἐκδίκων μηδὲ τοῦ διακομίζοντος. ὁ δὲ κερδάνας διπλάσιον δίδωσι, καὶ εἰ μὲν ἄρχων ἐστὶν ἐκπίπτει τῆς ἀρχῆς, εἰ δὲ ἑτέραν φροντίδα ἔχει ἐκβάλλεται τοῦ φροντίσματος. A Quilibet executor diuinæ iussionis prætoriani've præcepti id prius insinuare præsidi debet, vt is inquirat an sit in eo vitium aliquod falsi, aut legibus aduersum aliquid, & an per obreptionem impetratum sit. Executio autem fit scripto vel sine scripto propositis sacris B euangeliis & præsentibus possessoribus omnibus & vnà cum præside inquirentibus, qui & opem executori ferent si res digna videatur. Sed si quid manifestò in ea falsi vel illegitimi deprehenderit, suspendet exactionem, & relationem mittet ad principem per agentem in rebus, vel ad sedem eius à quo res processit: Et interim executor quidem cautionem præstabit pro rei qualitate: reus personalem, se sisti puta, idque sine vlla impensa. Debet enim executor indemnem eum præstare quem con- C uenit, si temere forsitan eum conuenerit. quam cautionem nisi præstiterit, impune ab eo quem conuenit, repelletur. Præses ipse vel alius ad quem iussio dirigitur, cautionem exiget ab executore pro rei qualitate. Sed & si potuerit quis executionem repellere, & repulerit, debet præses executorem restituere, & ab reo cautionem exigere personalem, & rem deferre. quod si negligat, tam ipse quàm suum officium, ísve ad quem literæ missæ sunt, de suo indemnitatem conuento præstabit durante vel D deposito magistratu. Constitutio excipit eos qui nomine tributorum obligati sunt. Quòd si pretio victi præsides non inquirant qua de re superiùs diximus inquirendum esse, etiamsi negligentia hic tantùm argui videatur, & rei familiaris damnum patientur, & magistratu eiicientur, & circa salutem periclitabuntur. Omnis autem lex Præf. prætorio prius insinuari debet, deinde in prouinciam transmitti & portitori dari aureos sex, præside curante per omnes ciuitates suæ prouinciæ legem promul- E gari sine vlla impensa præsidis vel defensorum vel portitoris. Et si quis ex ea re quid perceperit, in duplum tenetur, & magistratus dignitatem amittit, officialis officium.

Pro πολιτῶν, lego, κτητόρων.

De lucris aduocatorum & concussionibus officiorum siue apparitorum. F *Tit. 61.*

I. IMP. CONSTANTINVS A. ÆLIANO PROC. AFRICÆ. Si quis à ducenariis, vel centenariis, vel fisci aduocatis læsum se esse cognoscit: adire iudicia, & probare iniuriam non moretur: vt in eum, qui conuictus fuerit, competenti seueritate vindicetur. DAT. VI. ID. NOV. TRIVERIS. ACC. XV. KAL. MAR. CARTHA- G GINE CONSTANTINO A. IIII. ET LICINIO IIII. COSS.

Coërcendos esse ducenarios & centenarios ex officio palatino, & aduocatos fisci si cui quid per iniuriam abstulerint. Coniungenda est l. 3. §. de aduoc. fis.

A II. IMP. CONSTANTINVS A. EVBVLIDE VICARIO AFRICÆ. Præter ſolemnes & canonicas penſitationes multa à prouincialibus indigniſſimè poſtulantur ab officialibus & ſcholaſticis, non modò in ciuitatibus ſingulis, ſed etiam manſionibus, dum ipſis & animalibus eorundem alimoniæ ſine pretio miniſtrantur. prouinciales itaque cuncti iudices tueantur, nec iniurias inultas tranſire permittant. DAT. III. KAL. IVL. LEONTIO ET SALVSTO COSS.

B Ne quid officiales vel ſcholaſtici præter ſolemnia exigant à prouincialibus, & ne eorum animalibus in itinere pabula gratuitò dentur. Scholaſticos accipit pro aduocatis, de quibus amplior lex Cod. Theodoſiani, *Non latet*, inquit, *ſcholaſticos vltra modum acceptis honorarijs in defenſione cauſarum annonas & ſumptus accipere conſueſſe*. Et ita Sardicenſis concilij c. 10. Scholaſticus ex foro, id eſt, Zonara interprete, ὁ περὶ λόγους σχολάζων. Et Carthag. concilij c. 99. ἐκδίκους σχολαστικούς. Et in Paſſione Dorotheæ virginis, Theophilus quidam aduocatus præſidis, Scholaſticus appellatur.

Scholasticus, pro aduocato

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. POM-
C PEIANO PROC. AFRICÆ. Quoties compulſor arguitur in deprædatione conuictus, etiam non conſulta clementia noſtra pœnam ſubeat legibus competentem. DAT. PRID. KAL. IAN. MED. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

Compulſor miſſus in prouinciam à principe, ſi in deprædatione conuincatur, etiam inſcio principe à proconſule coërceri poteſt.

D IIII. IMPP. HONORIVS ET THEOD. AA. ADRIANO PP. Curialibus & nauiculariis, omnibusque corporibus ita ſubueniri volumus: vt nihil apparitoribus vniuerſorum iudicum liceat, quod ad prædam prouincialium pertinet.

Ne quid vlli apparitores deprædentur à curialibus vel nauiculariis vel ceteris corporatis. Græci adiiciunt pœnam tripli.

E

De primipilo. Tit. 62.

Primipilus dicebatur Centurio decimae legionis: erat autem decimana legio nobilior ceteris. ex Livio, Vegetio, et Suida Alciatus.

I. IMPP. VALERIANVS ET GALIENVS AA. DOMITIO. Commoda primipilatus poſt adminiſtrationem incipiunt deberi: & ſi is qui ea percipere debuerit, prius rebus humanis eximatur, heredibus petitio ſalua ſit.

pag. 302

Quid ſit primipilus ſuprà anteuerti dicere l. 3. ſ. de cohor. prin. Commoda primipilatus ſunt ſala-
F tia quæ ei dantur, ſiue vt Græci vertunt, τὰ λόγῳ παραμυθίας παρεχόμενα. l. pater. D. de adim. leg. Sed non debentur antequàm impleta ſit functio primipili. Debita in heredem tranſmittuntur.

II. IMPP. DIOCLET. ET MAXIM. AA. ALEXANDRO. Obtentu nominis primipili ciuiles actiones ad alios iudices transferendæ non ſunt.

Si quem primipilus conueniat occaſione primipilatus ſui, conuenire eum debet nõ coram ſuo, ſed coram proprio eius iudice, ita vt ſecundum regulam iuris actor forum rei ſequatur.

G III. IIDEM AA. DOMNÆ. Vtilitas publica præferenda eſt priuatorum contractibus. & ideo ſi conſtiterit fiſco ſatisfactum eſſe ob cauſam primipili: poteris obligatam tibi poſſeſſionem titulo dotis petere, vt ſatis doti fieri poſsit.

Cauſ

Causæ primipili dos non præfertur in hypothecis. Sunt & multa alia singularia, vt si debitor ex causa primipili, vel fideiussor aut nominator eius soluendo non sit, dos vxoris fisco vindicetur. l. fa-tis. C. in quib. caus. pig. tac. contr. Et res etiam specialiter obligata dotis nomine & donata, licet primipili morte confirmata sit donatio. l. si non verum. C. de donat. inter vir. & vx. Vt fisco teneantur filij primipili etiamsi heredes non extiterint. l. si tutores. C. de compens. l. seq. Vt vrgente fisco aduersus debitores suos debitor ex causa primipili agat etiam ante diem. l. 1. C. de cond. ex lege. A

IIII. IIDEM AA. DIONYSIO. Cùm ex sola primipili causa liberos, etiam si patribus heredes non existant, teneri Diuus Aurelianus sanxerit: si neque successistis patri vestro, nec quidquam ex bonis eius tenetis: consequens est à paternis creditoribus vos non conueniri. B

De hac dictum est superiori satis.

Publicæ lætitiæ vel consulum nuntiatores vel insinuatores constitutionum & aliarum sacrarum vel iudicialium literarum ex descriptione vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum. Tit. 63. C

[Vnum locum non satis Accursius explicat. Alciatus et Cuiacius recte]

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOSIVS AAA. FLORO PP. Quicquid nostrorum vnquam nuntiari cœpit prosperorum, vt bella si desinunt, si oriuntur victoriæ, fastis si honor datus fuerit regalium trabearum, compositæ ve pacis erit offerenda tranquillitas, si sacros vultus inhiantibus fortè populis inferimus: D hæc sine immodico pretio nuntiari excipique sancimus. gerulum iubemus esse castissimum. indices nummarios esse prohibemus. iudices statuimus esse sollicitos, ne turpi colludio quæratur ex miseris pretium gaudiorum. Quòd si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum: & in accipientem pudoris fortunarumque manebit excidium, & cogentem par pœna multabit, & officium triginta librarum auri vexatione quatietur. DAT. IIII. NON. FEB. CP. MEROBAVDE II. ET SATVRNINO COSS. E

[Trabea]

[nummarij]

Duo erant potissimum in hac lege corruptissima: *Fastus si honor datus fuerit regalium vel consu-*
lum vel trabearum. Emendaui, *Fastis si honor datus fuerit regalium trabearum*, id est, si ineunte anno no-
uorum consulum nomina nuntientur. Consulum ornamenta sunt trabeæ eædemque regum, quæ
& τηβεννοί No. 103. & Appiano, Artemidoro, Sudæ, Moschopulo, auctori Etymologici. *Actum es-*
se iubemus castissimum, indigentibus non numerariis esse præbendum. Emendaui fide Cod. Theodosiani
& manuscriptorum, *Gerulum iubemus esse castissimum. indices nummarios esse prohibemus.* Numma- F
rios, id est, lucri auidos. Hieronymus ad Onasum: *Volo in nummarios inuehi sacerdotes.* Suetonius in
Domitiano, *Nummarios iudices notauit.* Illa autem verba, *si sacros vultus inhiantibus fortè populis infe-*
rimus: Græci ita interpretantur, εἴτε λαυράτα καταγγέλλοιεν. quod in Nicæna synodo 2. explicant
hæc verba: *Si regum laurata Græcorum vulgus apud C P. vocat imperiale signum.* & paulò pòst: *Laurata*
& iconas missas ad ciuitates vel regiones obuij adeunt populi cum cereis & incensis, non cera perfusam tabu-
lam, sed Imperatorem honorantes. Summa verò Constitutionis hæc est, vt eæ omnes publicæ lætitiæ
populis sine immodico pretio nuntientur. *Immodico* adiecit Tribonianus, cùm non esset in Cod.
Theodosiano, propter Constitutionem Græcam, cuius sententia sequitur.

II. Ἡ διάταξις βούλεται ἓξ νομίσματα μόνον παρέχεσθαι ἀφ' ἑκάστης ἐπαρχίας G ὑπὲρ τῶν ἐμφανιζομένων θείων ῥημάτων ἢ γενικῶν προστάξεων ἢ δημοσίων συμβολαίων ἢ ἀνδριάντων. τὸν δὲ πλέον λαβόντα, τετραπλάσιον ἀναδιδόναι, κωλυόντων τοῦτο ἄρχοντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρώτων τῆς πόλεως, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας.

ὁ μὲν

A ὁ μὲν γὰρ ἐπίσκοπος ὑπὸ ἀγανάκτησιν ἐστὶ βασιλικήν, ὁ δὲ ἄρχων καὶ ἐκπεσεῖται τῆς ἀρχῆς καὶ δημευθήσεται καὶ ἐξοριθήσεται. Καὶ ἡ τάξις δὲ κινδυνεύει μήτε διαγραφὴν γενέσθαι προφάσει τούτων τῶν αἰτιῶν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐξ χρυσοῦς. μήτε ὡς παρὰ ἑκόντων μηθὲν, ἀλλὰ τὸν λαβόντα διδόναι τὸ τετραπλοῦν. καὶ ἡνίκα δὲ οἱ πολῖται βούλονται ἑαυτοὺς διαγράψαι τυχὸν ἢ εἰς ἔργον δημόσιον ἢ εἰς σιτώνειαν ἢ αἰτοῦσι παρὰ βασιλέως τοῦτο ἐπιτραπῆναι, οὐ χρὴ ζημιοῦν αὐτοὺς οὐδὲν ὑπὲρ τούτου ἵνα μὴ οἱ μὲν ἱερεῖς ἀγανακτῶνται, οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπίπτουσι καὶ ἐξορίζονται καὶ δημεύονται. ἡ δὲ τάξις εἰς σῶμα
B τιμωρεῖται. εἰ μὴ μηνυθῇ βασιλεῖ τὰ παρὰ τὴν διάταξιν γινόμενα. ἐξουσίαν γὰρ ἔχουσιν οἱ διαγραφόμενοι ἀντιλέγειν τοῖς διαγράφουσιν. εἰ δὲ μὴ δύνανται τοῦτο ποιεῖν ἐπικαλεῖσθαι τὸν ἄρχοντα καὶ βασιλεῖ μηνύειν. οὐ χρὴ δὲ οὔτε τοὺς πατέρας οὔτε τοὺς σιτώνας ἢ ἐθνικοὺς ἀποδέκτας παρέχειν ἐκ τῶν οὐσῶν ἐν χερσὶ προσόδων, μηδὲ ποσότητα φυλάττεσθαι τῇ ἀφορισμένῃ χρείᾳ. εἰ δὲ παραβῇ ὁ ἄρχων οἴκοθεν ταῦτα καταβάλλει. χρὴ γὰρ ἀμείωτα τά τε δημόσια καὶ τὰ πολιτικὰ φυλάττεσθαι. Constitutio vult ſingulas prouincias inſinuatoribus ſacrarum literarum vel generalium Conſtitutionum vel
C publicorum commonitoriorum vel ſtatuarum ſex duntaxat ſolidos dari,& ab eo qui amplius acceperit,quadruplum reddi,hoc inhibente præſide & epiſcopo & primoribus ciuitatis,omnique tam ciuili quàm fiſcali adminiculo,niſi velit epiſcopus in principis indignationem incurrere, Præſes bonis & dignitate & ciuitate multari. Curet autem officium nec deſcriptionem fieri ex iis cauſis vltra ſex aureos, nec ab inuitis, & ab accipiente quadruplum inferri. At cùm ciues ſeipſos volunt deſcribere
D operis publici vel frumenti coëmendi cauſa, & hoc ſibi concedi à principe petunt, nihil oportet lædi ex hac cauſa, ne ſacerdotes indignationem eandem incurrant, præſides dignitatem amittant & publicentur: officium in corpus torqueatur, niſi principi detulerint quicquid contra hanc Conſtitutionem fuerit admiſſum. Poſſunt enim deſcripti reſiſtere deſcribentibus, vel ſi nequeant reſiſtere, licet eis inuocare præſidem & deferre principi. Sed non oportet patres ciuitatum vel ſitonas vel ſuſce-
E ptores ex reditibus, quos habent, in manu quidquam præbere, ſed eorum quantitatem deſtinatæ neceſſitati ſeruare debent. Quod ſi præſes violarit,de ſuo eos reditus implebit. Fiſcales enim & ciuiles res imminutas ſeruari neceſſe eſt.

Hæc Conſtitutio ſi abfuiſſet,quod eſt in titulo, *Ex deſcriptione, vel ab inuitis*, eſſet ſine lege.
Hic verò ſit finis, quem Deus dominuſque dedit,cui ſoli
ſit laus, honor & gloria.

F

ἐφ ς ἀχ.

Errata sic corrigito.

Pagina.	*Versu.*	
4	στεργειλίων	ἑκατὸν.
7	quoniam	confiscati
9	Imperat.	Sic vet.lib.
13	vt in l.1.	ὁλοκλήρος
14	Delatoris	Delator is
20	est patronus	sine delatore
	σαθαι	τοῦ κώδικος
21	καὶ κάτωθεν	τὸ διὰ
22	ratione	in l.pen.§.de iu.fisc.
24	quam	potestatem esse.]
26	onera	vti oportet,
	tio proconsulum	ἀνθύπατοι
28	quæ ab eo didicerunt	
30	tentaui	noxiis
35	malè	μλωντάς.
37	rum largitionum	munerationum
39	numerorum,	
42	πόλιν	αἰτία
43	ἐπιτιμίοις	ἀντί
	λτλαέτωσαν	λατλέτωσαν
44	Longe enim est	Melius enim est
45	ἐντετριμμένοι	τὸ τῆς σιτωνείας
47	cut & in	alas,
48	ἐπιτιμίοις	δεήσεις
49	καὶ μὴ	θείου
	προσίμων	
50	ἐν τοῖς	ἀντὶ συγκλήτου
51	sunt annis 55.	
54	STANTINO A. VII. ET CONSTANTIO CÆS. COSS.	
83	vltra	fortunarum
86	immunitatem tribuat,	
156	molimen	Si officialis
158	lege	adscriptitiorum
	καὶ τὰ	μισθωτοὶ
165	stare	agricolis
205	nem esse patrimoniale	
207	id est, plebeios,	*habeat filios, editos quippe antequam susciperet dignitatem.* Hæc ita debuerant excudi.
213	inter	cedebat
218	Notitia Ro.imperij	
225	tum certa	alij vna
229	cum	nolentibus.
254	bus & tributariis	
243	conueniantur	modo

IACOBI CVIACII

I. C. COMMENTARII IN TIT. DE VERB. OBLIGATIONIBVS.

Πραγματεῖα de diuersis temporum præscriptionibus.

Obseruationum liber quintus.

Ad amplissimum & doctissimum virum Michaëlem Hospitalium summum Galliæ Cancellarium.

*

AMPLISSIMO ET DOCTISSIMO VIRO D. MICHAELI HOSPITALIO GALLIÆ CANCELLARIO IAC. CVIACIVS S.

*

VLTA *forsitan plus satis eadem opera contexui, quæ ad te mitterem, quorum nihil sine rubore vix offerrem præsens. Nam siue quod de stipulationibus, vulgus cui exposui id omne in hac schola sibi vindicauit iam, siue quod de Temporibus, redditur tibi potius quàm datur, cuiús intercessione Eustathij librum ea de re ex illustrissimæ Reginæ bibliotheca vt sumerem impetraui, siue quod ex Obseruationibus, idem fere id est, ac si quis ad aram vnam suspensa donaria in aliam transferat. Voueram enim, vt scis,* παρατηρήσεις *omnes Domino alteri tibi coniunctissimo. Denique quidquid mittimus vel publicum iam id est, vel tuum potius, vel alienum, meum propriè nihil. Quamobrem forsitan, vt initio posui, præsentem me suppuderet. Plus audebo absens, quia maximè volo me tibi deuinctissimum declarare, & nihilominus, quòd non suppetant alia, modò si pro certa hominis nomini auctoritatiq; tuæ deuoti significatione apud te sit satis habens, facilè, ni fallor, consentiente schola, quæ te patronum habet, nec abnuente amico illo tuo, te etiam, si placet, libenter accipiente, id ego omne summissè inscribam & adsignabo tibi. Sola nominis tui inscriptio vicerit opus ipsum facilè omnibus rationibus, tua erga me beneficia nullum officij genus ne æquauerit quidem vnquam.*

Vale, Biturigis VI. *Non. Iul.*

M. D. LXII.

Index rerum notabilium, quæ in hoc continentur opere.

CVM

Si

FINIS.

Errata sic corrigito.

Pagina.	Versu.	
2	Is qui non	§.pen. §.tit.prox.
9	niunt. Nam & ex	
	sola venit, sine	
22	§.vlt.	Sed ibi
	huic l. lex	Si scriptum sit
30	malum	pertinebit
44	cùm seruus	vel rem sacram cùm profana
48	facto sine	facto siue
63	reprehenso	Non debuit
	hoc loco	quod ad quæstionem propositam attinet,
64	sibile est	χρόνε
67	περὶ τ	ταύτην
	vocant ἀσφάλες	
68	notauit	ornata iumenta
	iumenta vti optimè	
	quuntur diem	Georgius
	bus lugeri	in No.133.
71	didicimus	nauiculariorum
75	curatores	Hi fisco
77	βὰς, ἐντὸς	ἐναγέσθαι
79	sex	tres menses
80	phebum. Puberem ephebum.	
85	γὰρ ἔχει	θαναληφόρον
	ρεσιν εἰ καὶ	τ' ι. δ' ιγ.
	β' ιθ'. τ' ά. κεφάλαιον ιη'. θεμ. ζ.	
	ρῦται ὡς β' ς' τοῦ κώδικος. Idem error est inferiùs sæpe. quod semel monuisse hoc loco satis erit.	
86	Ἐάν τις ἐν	
	χρὴ τοὺς	ἐπισκέπτεσθαι
	φύλακες	λύωσιν
87	Πρὸ μιᾶς	ὀφείλει
	Ὁ διαδεξάμενος	ὁ ἄρχων
	ὁ τὴν ἀρχὴν	
	καὶ ἕως	μετὰ τὸν κώδικα: quem errorem iam dixi sæpe occurrere.
	πορεῖαι δὲ	προφάσει
	ρωται	περὶ χρονίαν
88	τὴν ἱκανότητα	ἅτινα οὐκ ἔστιν εἰς
	τὰ βασιλικὰ, ἀναγινώσκει	
	οἷς μέμνηται καὶ τ' η'.	
	Ἡ τῶν ἐπάρχων	ἀντιλαμβάνεται
	λεσι καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει	
	Ὁ αἰτιαθεὶς	
	Ἐὰν χρεωστῇ εὐαγὴς &c. δημοσία	
	κίνητον	πρόθεμα
	αὐτὴν	δέκα χρύσου λίτρας
89	Ἐὰν ὁ κατήγορος	ἐμποδισθῇ
	ἤτοι χαρμονὴν	ἡμέραι
90	φησὶ νεαρὰ	ἀπαιτούμενος
91	τῇ πρωτοτύπῳ	ἀγοράσαι
	Ἀφ' οὗ	ἔχει εἰς
	ἐγγράφως	ὅτι
	ὀφείλει ὑπερβαίνειν	
92	καὶ ἡ τάξις	εἰς τὰ
	Εἰς τὸ	ἁρμόζουσιν

Pagina.	Versu.	
93	νικαῦτα	ὃν θέλει
94	λόμενα	προθεσμίαν
	ρᾳ ἐπαρχίᾳ	διαπόντιος
	Ὁ διοικητὴς	ἄκρας
95	θέμα	ἢ πβ'.
	Ὁ διὰ μέγα	εἰ ἐντὸς
96	φέντων	κλῆρον,
	καὶ οὔτε κληρονόμοις	
97	ὑπομνησθεὶς οἷον	
	ἀλόγου	τῆς ἀποστασίου &c. νομένη
	Δεῖ	εὐυπολήπτους
98	εἰ δὲ μὴ	δανειστῇ
	δυνᾶται	μηνῶν
99	αὐτὸν	ἃ εἰς
	Μετὰ	κυροῦται
	Πᾶς	τριῶν
	τρία ἔτη	περιεγράφη
100	συνειδῇ	τριῶν
	Ὁ ἀκληρονόμητα	τέσσαρας
	Ὁ περὶ	κε'. χρόνον
	κινεῖσθαι	οὐ διηγόρευται
	Ἡ εἰς	δωρεὰ
101	Καὶ μετὰ	μοιχευθείσης
	Ἐάν τις	ἐυκλήρειον
102	Ἐάν τις	ἐπιτελεῖν
	Πάντες	φροντὶς
	ἕτερος	ποιήσει
	ἐπὶ ἓν	
	Ὁ ἀδήλως	διατιμωμένους
103	Ἡ αἰτήσασα συγγνώμην	
	Ὁ ἥττων τῶν κ' ἐνιαυτῶν οὐ δύναται	
	Οἱ μείζονες τῶν κ' ἐνιαυτῶν	
	περικλάτους	ἱερὰ
	Ὁ ἥττων τῶν κ' ἐνιαυτῶν εἰς φροντίδα	
	ἴδια ὡς β'	
	Ὁ μείζων	
104	ἐστιν εἰς	ἀντὶ
	ἢ ἐπὶ τῇ πράσει	παραγραφῇ
	Τὸ φίνιμ	τριακονταετίᾳ
105	Ἐὰν ὁ πατὴρ	
106	Οὐκ ἀντίκειται	ἀπηγορευμένων
	Μετὰ ο' ἔτη	
	ὡς β' ι' τοῦ κώδικος τ' λβ' δ' ι' ἥτις	
107	οὐκ ἐξειλήφθη	προσφόροις
119	habent. Post hoc verbum, habent, sequentia, *Dissors autem dicitur dissimilis sortis*, quasi Augustini eadem literarum forma excudi debuerant qua præcedentia.	
122	sione editur	de proprietate interdum
124	Huius paginæ vltimi versus vsque ad sequentis paginæ clausulam illam, *At Tribonianus*, non alia debuerant excudi forma quàm præcedentes. Sunt namque Ciceronis omnes.	
125	res nobis erit	distabant
126	toriis	22
127	habent, Inter ipsos	

IACOBI CVIACII
IN TIT. PANDECTARVM DE VERBORVM OBLIGATIONIBVS, COMMENTARII.

A
VIVS tituli tres ſunt partes. Secunda incipit à l. 48.
Tertia à l. 123. Sub eo tractatur de ſtipulationis contra-
ctu. Ex contractibus quæ vocant συναλλάγματα alia ſunt
δίπλευρα, ex quibus mutua obligatio naſcitur, ex quo
genere eſt emptio, venditio, locatio, conductio: alia μο-
νόπλευρα: Ex hoc genere eſt ſtipulatio. nam per ſtipula-
tionem ex promiſſoris tantùm parte verborum obliga-
tio conſtituitur. Inſtit. de oblig. ex conſ. Stipulatio igitur
eſt contractus ex quo verborum obligatio conſtituitur,
vel ſtipulatio eſt verborum conceptio, ex qua obligatio
B adquiritur. l. cùm patrem. C. de iur. dot. Stipulatio fit ob
verborum obligationem. l. 5. §. conuentionales. ̃j. vt igi-
tur quilibet alius contractus diſtat ab obligatione quam
parit, ita ſtipulatio diſtat à verborum obligatione. Sed
& verborum obligatio non tantùm ſtipulatione conſti-
tuitur, verumetiam dictione dotis & iureiurando liberti iurantis ſe donum, munus, operas pa-
trono daturum, auctore Gaio 2. Inſtit. & in l. 2. §. vlt. de reb. cred. exẽpli tantùm cauſa additur, ve-
luti ſtipulatione. Dictione dotis tres tantùm perſonæ obligantur, mulier quæ nuptura eſt, debitor
mulieris, parens mulieris virilis ſexus. Stipulatione omnes. Vlp. in Frag. Tit. de dotib. & in l. pro-
mittendo. de iur. dot. Promittendo dotem ideo ſcribit omnes obligari, quia non item dicendo.
C Aedilitio edicto datur actio aduerſus dictum. l. 1. l. ſi hominem. de ædil. edic. l. quod venditor. de
dolo. ſed hæc datur ex iis quæ in emendo dicuntur excontinenti. Illa verò de dote datur per ſe ex
dictione ſolemnibus verbis facta ſine interrogatione. Sunt in Cod. Th. de dictione dotis leges
quædam. l. 2. de inc. nup. l. 3. de dotib. In libris Iuſtiniani nullæ, quia eius ætate ſublata erat ea di-
cendæ dotis ſolemnitas. quinimo quibus locis prudentes vel Imperatores ſcripſerant doti dicere
(ſic enim loquebantur) vel quibus ſcripſerant dictionem, Tribonianus aut ea verba ſuſtulit, vel
pro eis repoſuit, promittere & promiſſionem. Dixi verborum obligationem contrahi etiam ex
iureiurando liberti. Aliàs ex iureiurando nulla quæritur obligatio. Id traditur in l. vt iuriſiurandi.
de oper. liber. l. ſi quis pro eo. in princ. de fideiuſſ. l. ſeruum teſtamento. de manu. teſt. Iurat autem
libertus verbis conceptis, verbis ſolemnibus, & obligatur. Acceptilatione tollitur omnis verbo-
D rum obligatio, & ideo non ea tantùm quam ſtipulatio, ſed & quam iuſiurandum liberti contra-
xit. l. & per iuſiurandum. in pr. ̃j. de acceptil. Itemq; ea quæ naſcitur ex dictione dotis. Quæri po-
teſt an aliis etiam modis cõtrahatur verborum obligatio? An pactis legitimis ex quibus obligatio
naſcitur? Minime. nam vt verbis obligatio cõtrahatur, verborũ ſolẽnitate opus eſt. Dictio dotis fit
verbis ſolẽnibus. Iuſiurandum item omne fit ſolemnibus verbis. Stipulatio fit verbis ſolemnibus,
ciuilibus, & directis, veluti, Dabo, Faciam, quæ promiſſiua Palæmon vocat, & pleriſque aliis,
quæ tamen Conſtitutione Leonis remiſſa ſunt. l. omnes. C. de contr. ſtipul. Et legimus antiquos
contractus in cortice ſcriptos, in quibus ita erat ſæpe perſcriptũ, verbis ſolemnibus ſpopõdi. Pacta
non fiunt verbis ſolemnibus. l. ſi fratres. C. com. vtr. iud. ſed & tacito plerũq; cõſenſu. l. 2. §. de pact.
& ideo pactis contracta obligatio acceptilatione non tollitur. Forſitan idem dicendum de polli-
citatione, quæ & ipſa verbis ſolemnibus non fit, & ideo quæ ex ea naſcitur obligatio non eſt ver-
E borũ obligatio. Sunt qui dicant verba ſolemnia quæ interueniunt in ſtipulationibus eſſe σύμβολα
quædam. Σύμβολα ſunt veluti in teſtamentis æs & libra, quæ dicis cauſa adhibentur, vt adſimuletur
emptio, & in teſtium rogationibus aurium attrectationes. Solebant enim teſtibus aures tangere,
hoc ſymbolo monentes vt rei geſtæ attenderent & meminiſſent. Auris memoriæ conſecrata eſt,
vt frons Genio, digiti Mineruæ, genua miſericordiæ. Item in deferendis honoribus pro ſymbo-
lis ſunt χαρπισμοὶ, id eſt, manuũ porrectiones. Sic interpretor Clemen. Alex. lib. 5. στρωματέων. Inter-

pres malè fructuum perceptiones. Eſt hoc ei auctori peculiare, vt ſæpe manum ſiue volam vocet A
καρπόν. vt in Ped. 3. καρπὸν ἐξέτεινε πλωχῷ. & in 2. fine ἐπὶ μὲν καρποῖς τῶν χειρῶν. Solebant autem ſuffragia ferri manu porrecta, & inde χειροτονίας nomen, ſicut & prenſari. Item in manumiſſionibus alapæ & circumductiones erant ſymbola, de quibus in l. vlt. C. de emanc. lib. No. de Conſul. Verba non ſunt ſymbola, niſi ſint allegorica. Stipulationum verba non ſunt eiuſmodi. Ergo ſtipulationum verba non ſunt ſymbola. Item ex ſymbolis rei quæ agitur ſubſtantia non conſiſtit. At ſtipulationis ſubſtãtia ex verbis conſiſtit. Non ſunt igitur ſtipulationis verba accipiẽda pro ſymbolis. Vel ſi ea pro ſymbolis acceperis, pariter licebit affirmare rem in mutuo eſſe ſymbolum, literas in obligatione literarum eſſe ſymbolum, conſenſum in emptione eſſe ſymbolum. **Ait l. j. Stipulatio &c. niſi vtroque loquente.**] Dictio dotis & iuſiurandũ liberti vno loquente, ceteri verò contractus non tam ſermone quàm re, literis, aut conſenſu confirmantur. Dices, Imo ſtipulatio B
contracta eſſe intelligitur etiam nullo loquente. Dotem repetimus actione ex ſtipulatu etiamſi ſtipulatio interpoſita non fuerit. Sed hoc fit κατὰ πρόληψιν Conſtitutionis interpretatione & poteſtate, ſicut & iuſta interpretatione ſæpe conſtituuntur pignora, licet conuentum de eis re ipſa nihil fuerit. Sequitur in l. 1. **Et ideo neque mutus, neque ſurdus, neque infans ſtipulationẽ contrahere poſſunt.**] Mutus, ſurdus re, literis, conſenſu obligari poſſunt, verbis non item: quia verba ſtipulationum contrahentes loqui atque exaudire debent. qua ratione teſtamentum facere aut vindicta manumittere non poſſunt. Eadem ratione infans ſtipulationem contrahere non poteſt. l. mulier ȷ̃. hoc tit. Infantem dicimus vſque ad annum ſeptimum, & ideo Græci ſemper ἑπταετῆ vertunt, etiam ſi annum nondum compleuerit, vt in l. 23. §. ſi infans. ad l. Aquil. At infans loqui poteſt. Ceterùm non intelligit quid loquatur. Aliud eſt non intelligere quid loquatur, Aliud non C
intelligere quid agatur. Is qui non intelligit quid loquatur, ſtipulationem contrahere non poteſt. Is qui non intelligit quid agatur, ſi linguam norit, ſtipulationem contrahere poteſt. l. 1. §. penult. idq; benignè receptum eſt. namq; in contrahentibus non verborum tantùm, ſed & rerum intelligentia exigenda videbatur. Infans ſtipulationem contrahere non poteſt. Malè Accur. excipit ſtipulationem Rem pupilli ſaluam fore: nam manifeſtum eſt, quod & Martinus notauit. l. ſeruum. ȷ̃. rem pup. ſal. fore. nõ de infante loqui, ſed de eo qui fari poſſit, id eſt, de eo qui exceſſit annum ſeptimũ. Abſens item ſtipulationem contrahere non poteſt. Ceteri contractus inter abſentes fieri poſſunt, ſtipulatio non item, quia verbis fit: verba autem coram nuncupata dicimus, non literas, non nuntium. Nec obſtat l. ea quæ. de donat. inter vir. & vxo. quam Accur. adfert. nam in eius l. ſpecie epiſtola fuit emiſſa cautionis loco inter præſentes, quod pro ſtipulatione eſt. l. Titia. §. penul. ȷ̃. Non D
obſtat item l. 4. ſ. de ſponſal. quæ inter abſentes ſponſalia fieri ait. nam inter abſentes fiunt nudo conſenſu, non per ſtipulationem. Igitur abſens, mutus, ſurdus per ſe ſtipulationem contrahere non poſſunt, per ſeruum proprium poſſunt, & ſtipulante ſeruo promiſſor eis obligatur. Promittente autem ſeruo, ipſi non obligantur, niſi iuſſu eorum promiſerit. Iubere autem poſſunt per epiſtolam. Idem Ferretus contendit non poſſe dici in infante. quod eſt falſum. nam infans per ſeruum à tutore adhibitum ſtipulationem adquiret. l. 2. l. ſeruum. ȷ̃. rem rat. hab. Itemq; obligabitur ſi per tutorem ſeruus infantis iubeatur promittere. nam & per tutorem hereditati alligatur. l. ſi infanti. C. de iur. delib. l. ſeruo. §. ſi pupillo. ȷ̃. ad Treb. Quod maior infante tutore auctore facit, id per ſe tutor infantis exequitur. atque ita cùm alios infanti, tùm infantem aliis obligat.

Qui præſens] Stipulatio inter abſentes non valet. Præſentem interrogare oportet, & præſenti, audienti, intelligenti reſponderi. Si præſens interroget, & abſenti reſpondeatur, nihil agitur. & hoc eſt quod ait in prima parte huius §. Sed ſi præſens interroget, mox diſcedat, & præſenti reuerſo reſpondeatur, placet ſtipulationem valere. nam medium interuallum non nocet. Obſtat l. continuus. in princ. ȷ̃. quæ l. ait comminus eſſe reſpondendum, id eſt, confeſtim & e veſtigio. Verùm adiicit nihil prodeſſe ſi poſt interrogationem aliud acceperit, quamuis eadem die promiſſor ſpopõdiſſet. Quidã Codices habent, aliud agere cœperit. Florentini & omnes ſcripti, aliud acceperit, id eſt, occeperit ſiue inceperit. Hic igitur eſt ſenſus, nihil eſſe actum ſi poſt interrogationẽ aliud inceperit, aliud adgreſſus fuerit, quamuis eadem die promiſſor ſpopondiſſet. At ſi aliud negotium non occeperit, dummodo eadem die reſpondeatur, medium tempus dicemus nihil nocere: nec videri eminus factum, quod factum eſt eadem die nullo interiecto extraneo negotio. E F

Si quis ita.] Interrogatus Dabis, ſi reſponderit Quidni? obligatur. & idem in l. blanditus. C. de Fideiuſſ. ſi reſponderit, τί μήν; quem locum Alciatus non reſtituit fideliter. Hoc enim videtur reſpondiſſe, Dabo. Donatus inter aduerbia promittendi ponit, Etiam, Quidni. At quæritur an is etiam obligetur qui interroganti adnuit? Conſentire videtur qui adnuit. Nutus ſignificatio eſt voluntatis. l. ſeruo. §. ſi pupillo. ad Treb. idq; certiſſimum eſt apud omnes, niſi ſi qui ſint agreſtes aut barbari qui hoc neſciant. Non tamen obligatur ciuiliter quaſi ex ſtipulatione, quia ſtipulatio fit vtroque loquente, non vno loquente, altero adnuente. Per epiſtolam, per nuntium non fit, multominus nutu, manu, vel ſignis. Non obligatur etiam naturaliter is qui interroganti adnuit quaſi ex pacto & conſenſu, vt in hoc §. oſtenditur. quia non pacti, ſed ſtipulationis contrahendæ animus fuit. Inutili ergo ſtipulationi non ineſt pactum, neque ei accedit fideiuſſor vtiliter. Eadem ratione conſtat inutilem ſtipulationem non habere vim conſtitutæ pecuniæ. l. 1. §. eum qui. de conſt. pec. Sunt tamen qui tradant ſtipulationem habere vim pacti. mouentur l. ſi vnus. §. pen. de pac. l. an inutilis. l. ſi accepto. de acceptil. l. cum emptor. de reſc. vend. Sed illæ leges de acceptilatione loquuntur, non de ſtipulatione. Stipulatio obligationem parit, Acceptilatio liberationem. Propenſiores G

A pensiores sumus ad liberandum quàm ad obligandum.l.Arrianus. ſ. tit. prox. Inutilis acceptilatio
habet pactum. Inutilis ſtipulatio non habet pactum. Nutu ſolo pleraque conſiſtunt.l. obligamur.
§.vlt. ſ. tit. prox. vt fideicommiſſa. l.nutu.de leg.3. l. & in epiſtola. C. de fideic. ſi interrogatus an
prædium relinquat, adnuerit. Item delegationes. l. delegare.2.ꝟ. de nouat. Putem & Iuſſa, & ce-
tera omnia quæ ſermonem non exigunt. Igitur & pacta & contractus qui conſenſu contrahuntur,
interroganti ſi quis adnuat, vtiles ſunt ad agendum. Citatur in hanc rem l.ſi ſtipuler. §.vlt.ꝟ.malè.
nam de nutu in ea nihil, ſed de eo qui reſpondet,non tamen ad interrogatum. quæ res ſtipulatio-
nem vitiat, emptionem ſimileſque contractus non vitiat, dummodo in eo conſentiant ambo
quod reſpondetur. In ſtipulationibus congruere debet reſponſio interrogationi. Diximus con-
B tinuò eſſe reſpondendum. Nunc dicimus congruenter eſſe reſpondendum. Hoc vt intelligatur,
tranſeundum eſt ad §. ſi quis ſimpliciter. Si purè interrogatus reſpondeat ſub conditione vel con-
trà,inutilis eſt ſtipulatio. Idem dicemus ſi interrogatus intra kal. reſpondeat Idibus. Inde proponit
generalem regulam, Cùm adiicit aliquid vel detrahit obligationi,ſemper probandum eſt vitiatam
eſſe ſtipulationem. Ab ea excipitur hic caſus, Niſi &c. & ad hanc exceptionem aptandus eſt qui ſe-
quitur §. ſi ſtipulanti. vt ſi ſtipulanti tibi 10. 20. reſpondeam, non ſit contracta obligatio niſi in
10. licet illico tibi reſponſio placuerit, quia me de 10. non de 20. interrogaſti. Et ex diuerſo vt ne
plus quiſquam obligetur quàm reſponderit, veluti interrogatus 20. ſi reſpondeat 10. idq; mox
ſtipulanti placeat,non obligatur niſi in 10. Igitur ſatis non eſt placere illico diuerſitatem reſponſio-
nis, niſi reſponſio in interrogatione vel interrogatio in reſponſione inſit. Non obſtat §.præterea.
C de inutil. ſtipul. Non placuit ſtatim in eo §. diuerſitas reſponſionis. In §. ſi ſtipulanti placuit. nam
eſt coniungendus exceptioni præpoſitæ. Malè §. præterea.quidam ita accipit, vt ſit inutilis ſtipula-
tio præterquam in minori ſumma. nam Gaius 2. Inſtit. ex quo Iuſtinianus illa ſumpſit,in integrum
eſſe inutilem ait. Præterea in eo §. Iuſtinianus huic ſtipulationi quæ non congruit in ſumma parem
illam facit quæ non congruit in conditione. Hæc verò in totum eſt inutilis, ergo & illa: niſi ſci-
licet diuerſitas reſponſionis illico placuerit. Non obſtat etiam l.ſi decem. locati. Errant locator &
conductor in pretii quantitate: putat locator ſe locaſſe 10.conductor ſe conduxiſſe 20.Sequimur
quod locatori nocet, vt ſit in dubiis. l.veteribus.ſ.de pac.& ideo non pluris erit conductio quàm
10. Sed ſi locator 20. ſe locaſſe exiſtimauit, conductor 10. nihil agitur. Sed id tamen ita accipien-
dum eſt, niſi contentus ſit locator illis 10. Quid ſi interroganti purè reſpondeatur ſub conditione
D vel contrà? Quid item ſi ſtipulanti intra kal. reſpondeatur Idibus? An conualeſcit ſtipulatio ſi illico
placeat diuerſitas reſponſionis? Non puto. quia non ſatis eſt placere diuerſitatem niſi ex parte ali-
qua conſentiant interrogatio & reſponſio,id eſt,niſi ex parte aliqua vna inſit in alia.At purę oratio-
ni non ineſt conditionalis vel contrà. Itemq; kal. non inſunt Idus poſt kal. futuræ. At hîc quæritur
quid ſit dicendum, ſi roganti Stichum, Stichum & Pamphilum reſpondeam. Et hoc etiam caſu
puto in Sticho ſtipulationem valere, quia duæ ſtipulationes quodammodo ſunt, vna vtilis, altera
inutilis, & inutilis vtilem non vitiat: idemq; econtrario ſi ſtipulanti Stichum, & Pamphilum, Sti-
chum reſpondeam.l. inter.§. item ſi ego.ꝟ.& §.ſed ſi mihi.ꝟ. nec exigitur vt diuerſitas reſponſionis
placeat ſicut in ſummis. In corporibus ex duabus ſtipulationibus vni reſponderi videtur, vnaq;
tantùm tenet. In ſummis vna eſt ſtipulatio, cuius tantummodo parti reſponſum videtur, cùm in-
E terroganti 20. reſpondetur 10. Alia etiam in re diſtat ſtipulatio corporum à ſtipulatione ſumma-
rum.d.l.inter.§.ſi ſtipulante. Stipulanti 10.aut 20.ſi reſpondeo 10. ſimpliciter,valet ſtipulatio. nam
& minima tantùm ſumma in ſtipulationem deducta videtur.l.12.ꝟ.Stipulanti Stichum aut Pamphi-
lum ſi reſpondero Stichum ſimpliciter, non valet ſtipulatio, quia non alter tantùm,ſed vterque in
ſtipulationem deducitur. Qui igitur alterum tantùm reſpondet, ad propoſitum non reſpondet.
Notandum quòd ait vtilem per inutilem non vitiari. & addendum, interdum vtili inutilem cor-
roborari.l.1.§.1.C.de rei vxo.act.vbi Græci vſi ſunt aptiſſimo exemplo.

Eadem.] Hæc ſunt Sabini vſque ad verſ. **Sed vtrum.** Stipulatio quacumq; lingua fieri poteſt.
Videtur ergo eſſe iuriſgentium contractus.l. an inutilis.§.1.ꝟ.de accept. in illo loco, **Et ideo.** Ve-
rius tamen eſt ſtipulationem iuris ciuilis cautionem eſſe. l.1.§. penul. de contr. empt. l.1.loc. Em-
F ptio & locatio eſt iuriſgentium, & ideo, inquiunt, conſenſu peragitur, non videlicet verbis ſo-
lemnibus quorum obligatio eſt ex Iure ciuili.Inuenta eſt aliarum obligationum adſtringendarum
& confirmandarum cauſa, vt ſicubi non eſſet obligatio & actio ciuilis, ex ſtipulatu competeret
ſubdita ſtipulatione, & vt in negotiis bonæfidei ſtricta actio ſuppeteret,ſi quis mallet ea vti.Paul.2.
ſent.Tit.de pac. inter vir.& vx.& 5. Tit.de obligat.& inde nomen. Veteres enim ſtipulum firmum
dixerunt.Vnde & ſtipa & ſtipites auctore Feſto. Nec obſtat quod dixi eam fieri quacunque lingua.
hoc enim neceſſariò ita receptum eſt,cùm Iuriſgentium conuentionibus, quæ quacunque lingua
fieri ſolent,ſtipulatio annecti ſoleat.De conuentionibus Iuriſgentium hoc nuſquam inuenitur ſcri-
ptum eas quacunque lingua fieri poſſe, quoniam conſtabat ſatis. De ſtipulatione ſcriptum id eſt,
quoniam dubitabatur propterea quòd eſt iuris ciuilis. Sed non ſemper ea quæ ſunt iuris ciuilis,
latina tantùm lingua fiunt. Teſtamenti factio iuris ciuilis eſt, nec potuit olim fieri teſtamentum
G niſi latinis verbis, hodie quacunq; lingua ex Conſtitutione Theodoſij. Quòd ſi ſtipulatio eſt Iuris
ciuilis,erit & acceptilatio. Vt conſenſus & diſſenſus eadem eſt origo, ita & obligationis & libera-
tionis. Et ſanè acceptilatio imago eſt ſolutionis. Ciuile igitur quiddam non naturale. At l.an inu-
tilis.ait eſſe iuriſgētium.Verùm adiicit,hoc iure vtimur.quod & additur in l.4.de tranſact.quoniam
hodie acceptilatione tollitur non tantùm verborum obligatio,ſed & quæuis alia,inuento nouandi

modo per stipulationem Aquilianam. atque ita notandum fieri interdum, vt quæ iuris Ciuilis sunt, A
in ius Gentium quodammodo commutentur. Stipulationem esse iuris Ciuilis ex eo etiam liquet, quòd ex ea deportatus non obligetur. l. Quoties, in fi. ꝟ. de Nouat. qui tamen ex aliis contractibus obligatur. l. 15. ꝟ. de interd. & releg. Et quòd stipulationis obligatio naturali opponitur in l. 126. §. Chrysogonus, ꝟ. hoc tit.

Et Scriptura Sabini.] Id est, illa verba **Eadem, &c.**] Et sic scriptura Sabini in l. 1. de hered. inst. & scriptura Q. Mutij l. 7. de annuis leg. & scriptura Iuliani l. si quis missum. §. si is qui vuas de dam. infect.

AD L. II.

Et harum.] Stipulationum aliæ sunt diuiduæ, aliæ indiuiduæ, pro ratione rerum quæ in stipulationem deductæ sunt. B Rerum aliæ possunt diuidi, id est, pro parte peti, præstari, dari, solui, veluti summæ, eisq; pro parte solutis pro parte contingit liberatio. Item species certæ, vt puta Stichus, partis diuisionem & liberationem admittunt. l. 9. §. 1. ꝟ. de solut. Pars solui potest volenti stipulatori. Aliæ natura diuidi non possunt, vt prædiorum iura, via, iter, actus, aquæductus, quæ diuisionem non admittunt: Aliæ natura possunt diuidi, sed nisi totæ soluantur stipulationi satis non fit, vt si homo sit generaliter promissus. Nam nisi solidus homo soluatur, nihil agitur. Parte igitur soluta volenti, pro parte non contingit liberatio, sed conueniri adhuc promissor potest vt integrum hominem præstet, & pars soluta condici quasi indebita. Sed vtrum statim, an alio demum homine soluto? Et verius est in pendenti esse condictionem. Nam si eiusdem hominis reliquam partem soluerit, omnimodo stipulationi satisfit, & condictio cessat. C Si alium hominem dederit insolidum, partis condictio competit. Ergo condictio indebiti non competit, nisi alio homine soluto. Idem est si promisero Stichum aut Pamphilum. l. in executione. §. pro parte. ꝟ. l. si non sortem. §. si decem. de cond. ind. l. qui decem. in pr. ꝟ. de solut. nam si soluero partem Stichi, pars stipulationis non perimitur, ita vt supersit tantùm stipulatori actio in aliam partem Stichi, aut in partem Pamphili. Sed si deinde aliam partem Stichi soluero, liberor. si Pamphilum integrum soluero, partem Stichi condicere possum. In disiunctiuis electio est promissoris, sed ita tamen vt alterutrum ab eo præstari pro solido oporteat. Homine item generaliter promisso, electio est promissoris, sed ita tamen vt necesse habeat vnum hominem dare ex solido. Obstat l. qui hominem. ꝟ. de accept. Sed differentia est inter solutionem & acceptilationem. Is qui promisit hominem generaliter, vel qui promisit Stichum aut Pamphilum, non rectè partes soluit in diuersis hominibus, sed vnum hominem solidum soluere debet. D Quod si Stichi tantùm partem soluerit, si dixero eum rectè soluisse, & pro parte esse liberatum, licebit ei etiam partem alterius hominis soluere & in totum liberari, atque ita in diuersis hominibus partium solutio fiet, quod fieri non debet. At si stipulator accepto tulerit partẽ dimidiam Stichi, non est verẽdum ne in diuersis hominibus solutio fiat, ideoq; pro parte liberatio contingit, & licebit promissori soluere vel alteram partem Stichi, vel partem Pamphili. d. l. qui hominem. de accept. quæ ita est coniungenda l. qui hominem. de solut. quæ est ex eod. libro. Idemq; est si pro parte sententia iudicis absolutio fiat, vt si stipulator hominis incerti egit pro parte cum vno ex heredibus promissoris & succubuit, quo casu reliqui heredes partem soluendo cuiuslibet hominis liberantur. & ita Bart. rectissimè accepit. §. si tamen. ꝟ. quem plerique omnes secuti sunt. Etenim ponit eum qui egit non vicisse, non exegisse. Regula hæc sit, Homine E generaliter promisso, vel Sticho, aut Pamphilo, vel Sticho aut x. solui pro parte non potest, nec vnius hominis parte soluta liberabitur promissor alteram alterius hominis partem soluendo. Exceptiones sunt duæ. Si stipulator partem Stichi accepto tulerit. nam hoc casu promissor partem alterius hominis soluere potest. d. l. qui hominem. de accept. d. §. si tamen. Si cum vno ex heredibus promissoris egerit pro parte, nec obtinuerit, quo casu alter heres partem cuiuslibet hominis soluere potest. d. §. si tamen. **Ex his.**] Quæ dicta sunt de promissore, eadem obtinent in heredibus promissoris. Si obligatio sit diuidua, heredes promissoris tenentur pro hereditarijs portionibus ex XII. tab. vt si pecunia promissa sit vel certa species, & agatur certi condictione. Defunctus potuit pro parte soluendo liberari. Heredes item eius partem hereditariam soluendo liberantur. Sed in hoc est differentia, quòd cum defuncto qui nihil soluit est actio insolidum: cum heredibus pro parte tantùm hereditaria. Diuiditur enim XII. tabulis ex persona heredum. Quòd si promissus sit F homo incertus, vel Stichus aut Pamphilus, sicut promissor non liberatur nisi solido homine dato, ita nec heredes singuli. Igitur partem hereditariam dando, nihil agunt nisi eiusdem hominis partes conferant. Et ita ex persona heredum conditio obligationis non immutatur, id est, hæc obligatio non diuiditur, sicut pecuniæ aut rei certæ. Similiter si obligatio sit naturaliter indiuidua, singuli heredes insolidum tenentur, vt si promissa sit seruitus, quæ pro parte peti aut cedi non potest. l. heredes. §. contra. ꝟ. famil. hercisc. l. ea quæ. ꝟ. de diuer. reg. iur. Sed si vnus solidam æstimationem præstiterit (ipsam seruitutem præstare non potest. l. 2. de ser.) eam pro parte à cæteris consequetur iudicio famil. herciscundæ, vel si prius agatur fami. herciscundæ quàm heredum quisquam ex ea stipulatione conueniatur, de eo sunt interponendæ cautiones officio iudicis. G Vt autem seruitute promissa heredes promissoris insolidum tenentur singuli, ita heredes stipulatoris singuli insolidum habent actionem. d. l. heredes. §. an ea stipulatio. l. si vnus in fi. ꝟ. de ser. rust. Citatur in hanc rem hoc loco Pomponius. Pomponij sententia est in l. vix. ꝟ. de seruit. Dices, Imo heredes stipulatoris insolidum actionem non habent. Nam extincta videtur stipulatio quæ deducta est in eum casum à quo

A quo incipere non poteſt. Vnus ex dominis non potuiſſet ſtipulari vel adquirere ſeruitutem ad
fundum communem. Non poterit etiam vnus ex heredibus, fundo, ad quem defunctus ſerui-
tutem ſtipulatus eſt, duorum heredum communi facto, ex ea ſtipulatione inſolidum experiri. quia
nec cedi ſeruitus inſolidum poteſt ei qui fundi dominus non eſt inſolidum. Ita reſpondeo. Non
eſſe perpetuò verum, Ea quæ ab initio conſtiterunt poſtea euaneſcere, ſi in eum caſum recidant à
quo non potuiſſent incipere. quod oſtendam propoſitis quatuor exemplis, duobus legatorum,
& duobus ſtipulationum. Inutile eſt legatum ſi debitor quod purè debet creditori purè legauerit.
Vtile ſi quod in diem debet, purè legauerit. Vtile, inquam, ſecundum Papinianum, etiam ſi viuo
teſtatore dies venerit, atque ita in eam cauſam peruenerit legatum à qua incipere non poterat.
B §. ex contrario. de leg. Paulus contra eam regulam in hac ſpecie admittebat. l. debitor. de leg. 2. &
ſanè in hac regula admittenda vel non admittenda, variæ fuerunt & contrariæ in omnibus fere
ſpeciebus Iuriſconſultorum ſententiæ. Sequitur alia ſpecies, in qua ea regula locum non habet.
Si à filiofam. herede inſtituto patri legetur, vel ſi à ſeruo domino legetur, ab initio legatum valet;
quia idem heres & legatarius ſtatim non eſt. Sed ſi poſtea legatarius, id eſt, pater vel dominus he-
res efficiatur per filium vel ſeruum iuſſu eius adeuntem, licet ab eo caſu non potuiſſet ab initio
conſiſtere legatum, dicemus tamen eo caſu incidente legatum non extingui, idq; in falcidiam im-
putari, id eſt, falcidiam pati. & ita poteſt accipi l. à filio. de leg. 1. Mætianus contrà eam regulam in
hac ſpecie admittebat l. ſi à ſeruo. ſ. ad l. fal. Multas vſus huius regulæ diſſenſiones excitauit. Sed
tamen in hac ſpecie in l. à filio. hanc diſſenſionem alia quadam ratione excuſauimus. Tractemus &
C alias. Vnus ex dominis fundo communi ſeruitutem adquirere non poteſt. Qui tamen fundo ſuo
ſeruitutem adquiſiuit, eius parte vendita ſeruitutem non corrumpit, licet in eam cauſam perue-
nerit à qua incipere non poteſt. l. pen. §. vlt. j. hoc tit. quia licet ſeruitus non adquiratur pro parte,
retinetur tamen & conſeruatur pro parte. nec in hac ſpecie quenquam diſſenſiſſe reperio. Simi-
liter vnus ex dominis fundo communi ſeruitutem ſtipulari non poteſt. Si tamen is qui ſuo fundo
ſtipulatus eſt ſeruitutem, duobus heredibus relictis deceſſerit, ſtipulatio non corrumpitur, & poſ-
ſunt ſinguli heredes agere inſolidum, licet non potuiſſet vnus eorum per ſe ſeruitutem ſtipulari,
nec poſſit ſingulis ſeruitus inſolidum cedi, atque ita res in eam cauſam peruenerit à qua incipere
non poteſt. Contrà quidam & in hac ſpecie regulam admittebant, ſicut & eam regulam admitti
conſtat, ſi is qui ſuo fundo ſtipulatus eſt ſeruitutem, fundum vel fundi partem vendiderit. l. ſi ſub
vna. §. vlt. j. hoc tit. l. pro parte. ſ. de ſeruit. Sed hoc ideo, quia ſtipulatio in emptorem non tranſit.
D At in heredes ſtipulatio tranſit, & ex ea ſinguli inſolidum agere poſſunt, licet ſingulis ſolida ſer-
uitus conſtitui & præſtari non poſſit. Sed difficultas præſtationis, vt Paulus ait in hoc §. ſtipula-
tionem non corrumpit. l. vlt. ſ. de act. emp. Quis igitur erit rei exitus? Aut præſtabitur via omni-
bus heredibus, aut ſi non præſtetur omnibus, pro parte hereditaria eius qui egit condemnatio fiet
d. §. an ea ſtipulatio. Actio igitur erit inſolidum: quia nec poteſt eſſe pro parte. Præſtatio autem
erit pro parte habita æſtimatione partis, quia inſolidum ſeruitus ipſa vni ex heredibus cedi & præ-
ſtari & adquiri non poteſt. Atque ita partis condemnatione facta, victoria eius qui egit non pro-
derit alteri. nec obſtat l. loci. §. ſi fundus. Si ſer. vind. Nos loquimur de eo qui egit actione ex ſti-
pulatu, ex qua iudex perſonæ non prædio ſententiam dicit, Seruitutem non conſtituit, quia non
E poteſt vni conſtitui. §. ſi fundus, de eo qui egit confeſſoria, qua actione de iure quæritur, & iudex
prædio non perſonæ ſententiam dicit, nec ſeruitutem conſtituit, ſed eam quæ eſt declarat. & ideo
vnus ex heredibus agens confeſſoria, vincit & vincitur omnibus. Sed aliud eſt in actione ex ſtipu-
latu, quod Bart. intellexit probè. Malè hæc negantes quidam adſtruunt vnum ex heredibus ſerui-
tutem adquirere poſſe, quod per liberum hominem nobis poſſeſſio & dominium adquiratur:
nam hoc ex reſcripto Seueri in procuratore tantùm receptum eſt, vt rei poſſeſſionem nobis ad-
quirat, & per hanc dominium, ſi modò & noſtro nomine ei tradatur à domino, & is noſtro acci-
piat. nam ſi noſtro nomine ei non tradatur, ſola poſſeſſio per eum adquiritur ſine dominio, vel
contra ſolum dominium ſine poſſeſſione: non per eum, ſed recta via. Heres autem qui ſuo no-
mine de ſeruitute agit inſolidum, non agit quaſi procurator coheredis. Ei igitur quaſi procura-
F tori ita cedi ſeruitus non poteſt, vt communiter adquiratur ei & coheredi. denique vt agit, ita con-
ſtitui ei & adquiri ſeruitus non poteſt. vel omnibus conſtituenda eſt ſimul aut ſeparatim, vt poſte-
rior ceſſio confirmet priorem, vel pro parte tantùm actoris condemnatio fiet. Poteſt etiam acci-
dere vt ei ſoli qui agit cedatur, puta fundo ei adiudicato.

Si tamen.] Dictum eſt homine incerto promiſſo vel Sticho aut Pamphilo nihil agere promiſ-
ſorem vel heredes eius ſoluendo hominis partem. Exceptiones duæ proponuntur in hoc §. quas
expoſui in §. 1. Et ad ſecundam pertinet l. qui hominem. j. de accept. Primam rectè interpretatur
Bartolus. Additur poſtea, quod dictum eſt de heredibus promiſſoris, obtinere etiam in fideiuſſo-
ribus promiſſoris. Si obligatio ſit diuidua, fideiuſſores tenentur pro parte ex epiſtola Hadriani.
Si indiuidua naturaliter, vel ſi promiſſus ſit homo incertus, vel Stichus, aut Pamphilus, ſinguli te-
nentur inſolidum.

G **Item ſi in facto.**] Dixit initio legis ſtipulationes in dando aut in faciendo conſiſtere. Et ha-
rum omnium alias eſſe diuiduas, alias indiuiduas. Dixit de ijs quæ ſunt in dando diuiduis & indi-
uiduis. nam ſtipulatio ſeruitutis in dando conſiſtit. l. ſi vnus. l. vlt. ſ. de ſer. ruſt. præ. l. vlt. com. præd.
Dare eſt cedere ſeruitutem. Male autem Accur. in §. 1. ſtipulationem ſeruitutis in faciendo ſcribit
conſiſtere. Superiora enim omnia ſunt de ſtipulationibus in dando. Ab hoc autem §. incipit tra-

ctare de stipulationibus in faciendo. Stipulationes in faciendo cùm dicimus, etiam comprehen- A
dimus quæ in non faciendo. Stipulatio ita concepta est, Per te non fieri, neque per heredem tuum,
quominus mihi herediq; meo per fundum tuum ire agere liceat. Additur huic stipulationi ple-
runque pœna his verbis, si aduersus ea factum erit tot dari. Et addita pœna, si quid fiat aduersus ea,
pœna petitur: non addita, id quod interest. Idem est si stipuler, Mihi ire licere. Stipulatus videor,
Iter fieri, vt est in §. Cato. l. 4. l. 50. j. Alia est stipulatio Iter dari, de qua dictum est s̄. alia Iter fieri si-
ue patefieri. Ex stipulatione Iter dari, omnes heredes promissoris tenentur, singuli insolidum. Ex
hac stipulatione Per te non fieri, vno herede promissoris prohibente omnes tenentur. quoniam
prohibitio illa indiuidua est, id est, dum ab vno prohibeor, non in partem prohibeor, sed in to-
tum. Omnes igitur videntur prohibuisse, & omnes tenentur. l. 4. §. Cato. Ceterùm non tenentur
insolidum, quia non tenentur vt opus aliquod faciant, sed ad id quod interest tenentur, vel ad pœ- B
nam pro parte hereditaria. Et ita Accur. rectè in ver. coheredes, Bart. malè. Quod tamen qui non
prohibuerunt præstiterint, id à coherede qui prohibuit repetent iudicio famil. herciscundæ, ne
eius facto damnum sentiant. l. in executione. §. quòd si stipulatus. j. l. inter. §. quod ex facto. s̄. famil.
herc. Nec obstat quod dicitur in l. heredes. insolidum committi stipulationem. §. in illa. & §. Cato.
Id enim ita accipiendum est ex eodem §. Cato. vt omnes teneantur, non tamen singuli insolidum,
vt in §. vlt. húius l. Alia est ratio stipulationis quæ in faciendo consistit, veluti domum ædificari. Ex
hac singuli heredes promissoris insolidum tenentur, nisi stipulationi subdita sit pœna. l. stipulatio-
nes non diuiduntur. l. in executione. §. secunda. j. hoc tit. l. x 1. §. pen. s̄. de leg. 3. Tenentur, inquam,
insolidum si res integra sit, id est, si opus fieri adhuc possit, &, si velit actor, tenentur omnimodo,
nec liberantur offerendo id quod interest. Sed si res non sit integra, in id quod interest fit con- C
demnatio pro parte. l. si quis ab alio. §. vlt. s̄. de re iud. l. si quando. s̄. de oper. lib. l. si fundum. j. hoc
tit. Sed redeamus ad stipulationem quæ in non faciendo consistit, Per te non fieri, & tractemus
de stipulatoris heredibus. Si stipulator decesserit pluribus relictis heredibus, & vnus ex eis pro-
hibeatur ire agere, quæritur vtrum insolidum committatur stipulatio, ita scilicet, vt omnes here-
des possint agere pro parte hereditaria, an verò ei soli pro parte sua competat actio qui prohibitus
est. Paulus ita distinguit, Aut stipulationi subdita est pœna aut non. Si non est subdita, is tantùm
aget ex stipulatu pro sua parte qui prohibitus est, quoniam eius solùm interest. nec potest dici ce-
teros videri prohibitos arg. l. si stipulatus fuero per te. j. hoc tit. quam Bart. adducit. quia is qui pro-
hibitus est, non communi, sed suo tantùm nomine ingrediens prohibitus est. Si sit subdita pœna,
ipso iure singuli pœnam pro portione hereditaria petere possunt, quia pœnæ petitio datur etiam D
iis quorum nihil interest: sed qui non sunt prohibiti, repellentur exceptione doli mali. nec obstat
l. stipulatio ista. §. alteri. j. hoc tit. quæ pœnam committi ait etiam si nihil intersit, nec exceptione
actorem repelli. Hoc ita procedit, si nemo sit cuius intersit qui possit agere. At si sit cuius intersit
quiq; possit agere, reliqui quorum non interest, per exceptionem excluduntur à petitione pœnæ,
sicut & si id quod interest consecutus fuero, pœnam petens repellor exceptione doli. l. prædia. s̄.
de act. empt. Ergo vno ex heredibus stipulatoris prohibito, ad id quod interest vel ad pœnam
cum effectu ei tantùm pro parte competit actio qui prohibitus est, quia eius tantùm interest. At
vno ex heredibus promissoris prohibente, omnes heredes promissoris stipulatori tenentur pro
portione hereditaria. quia dum ab vno prohibetur, insolidum prohibetur, & ideo interest eius à
nemine prohiberi. l. 3. Quæ dicta sunt de stipulatione Per te non fieri quominus mihi ire agere li- E
ceat, eadem obtinent in stipulatione Per te non fieri, neque per heredem tuum quominus mihi
fundum habere liceat, vel quod idem est, Mihi habere licere. Nam vno ex heredibus promissoris
controuersiam faciente, omnes tenentur: vni ex heredibus stipulatoris controuersia facta, is solus
habet actionem. l. 3. Eadem obtinent in stipulatione, dolum malum abfuturum à te heredeq; tuo.
l. 4. in pr. nam vno ex heredibus promissoris dolum faciente, omnes tenentur. l. inter. §. quod ex
facto. s̄. fam. herc. vni ex heredibus stipulatoris dolo admisso, is solus habet actionem. Ita proponi-
tur in pr. l. 4. quod malè Taurellus corrigi putat in §. sed videamus. qui huius tantùm opinionis in-
uehendæ causa enarrationem quam vocat edidit ad §. Cato. In §. Cato separantur facta diuidua ab
indiuiduis. Si in facto indiuiduo consistat stipulatio, vt si stipuler per te heredemq; tuum non fieri
quominus mihi ire agere liceat, vno ex heredibus promissoris prohibente, omnes heredes tenen- F
tur: quia cùm prohibitio nō possit fieri in partem, nec minus prohibeat vnus quàm omnes, omnes
quodammodo prohibuisse, fecisse, commisisse videntur, quod nisi (inquit) insolidum peccari non
poterit illam stipulationem Per te non fieri. quæ verba legenda sunt sine parenthesi, & sicilico. Vt
autem dicimus committi stipulationem pro committi in stipulationem, sic ait Peccari illam stipu-
lationem, & poterit pro potuerit. Hic igitur est sensus, omnes teneri quòd omnes videantur com-
misisse, quia non nisi insolidum peccari in illam stipulationem potuit. Sed si in facto diuiduo sti-
pulatio consistat, vt si stipuler amplius non agi (potest nanque agi in partem) vno ex heredibus
promissoris agente pro sua parte, is solus tenetur pro sua parte. In hac stipulatione igitur non idem
est quod in stipulatione Per te non fieri, quæ factum indiuiduum continet. & hoc est quod ait. Sed
videamus ne non idem hic sit. Hic, id est, in stipulatione Amplius non agi: & ita Zasius rectissimè G
interpretatur. Videamus est affirmantis. & ob id malè quidam ad illa verba interrogationis notam
apponunt. Sic solent Iurisconsulti scribere, forsitan, plerunque, videtur, videamus, vt Aristoteles
ἔοικεν, δοκεῖ, σκοπεῖν δεῖ, φαίνεται). Non est autem idem in hac stipulatione Amplius non agi, quod in
stipulatione Per te non fieri, sed magis idem quod in stipulatione, Te heredemq; tuum ratum ha-
biturum.

A biturum. qua ſtipulatione is ſolus heres promiſſoris tenetur, qui ratum non habuit: & ſi plures ſint heredes ſtipulatoris, is ſolus habet actionem à quo eſt petitum. l. inter. §. ſi quis ſtipulatus. ſ. fami. erc. l. 2. §. incertam. de præt. ſtipul. Vtriuſq; igitur ſtipulationis, Amplius non agi, ſiue, quod idem eſt, Amplius non peti, & Rem ratam haberi, eadem eſt conditio, & idem pene ſenſus. l. procurator cùm peteret. j. rem rat. hab. hoc tantùm intereſt, quòd Amplius non agi tardiùs committitur, quàm Rem ratam. Hæc ſtatim committitur atque ratum non habetur. l. procurator. §. vlt. eod. Illa, non niſi iudicio petitum ſit, vel ſolutum, vel compenſatum. l. amplius. eod. quod ibi Accur. notat rectè, itemq; in l. ſi quis vni. Sciendum autem eſt has ſtipulationes vel à procuratore interponi, vel à domino litis. De ijs quæ à procuratore, agitur in illo tit. Rem rat. hab. Dominus autem ſi velit ijs ſtipulationibus procuratorem releuari, eas ipſe interponere debet, & cauere Amplius non agi, vel ſe
B heredemq; ſuum ratum habiturum quod egerit procurator. atque ita confirmatur perſona procuratoris. §. ſinautem. de ſatiſd. Si procurator cauerit rem ratam haberi, poteſt dominus litis actum procuratoris pro parte ratum habere. l. cum debitore. l. ſi procurator. j. rem rat. hab. Si ipſe dominus litis ita cauerit, ipſe quidem in totum ex ſtipulatione ſua ratum habere cogitur, vt dicitur in hoc §. Ex heredum tamen eius perſona ratihabitio diuiſionem recipit, & ideo ſi vnus heredum pro parte ſua ratum non habeat, reliqui habeant ratum, pro parte tantùm eius ſtipulatio committitur qui ratum non habet. d. l. 2. §. incertam, in quo tamen dubitat, dum ait, Quamuis poſſit dici. Dubitat & Iulianus in ſtipulatione Iudicatum ſolui in §. vlt. Sed tamen obtinuit in partem tantùm heredes promiſſoris teneri, ſicut & heredes ſtipulatoris in partem ſinguli duntaxat actionem habent. Puto autem hanc ſtipulationem, ſiue à procuratore ſiue à domino interponatur, eſſe prætoriam,
C id eſt, ex edicto prætoris. Id enim veroſimile eſt edicto fuiſſe compræhenſum, vt vel dominus rem ratam ſatiſdaret, vel procurator. Argumentum rei eſt, quòd interpoſitæ à domino ſtipulationis formula quædam fuit, vt conſtat ex hoc §. & ex d. l. inter. Item ſi Iudicatum ſolui, quæ à domino litis interponitur, eſt prætoria. l. ſi ad defendendum. j. iud. ſol (vbi ait, iubetur, edicto ſcilicet) cur & Rem ratam interpoſita à domino prætoria non cenſebitur? Non probo ſententiam Taurelli, qui putat ſtipulationē, dolum malum abeſſe, committi pro parte eius heredis tantùm qui dolum fecit: & ideo vno ex heredibus promiſſoris dolum faciente, omnes non teneri. pugnat hoc cum initio legis, quod perperam comminiſcitur emendari his verbis, Sed videamus. pugnat cum d. l. inter. §. quod ex facto. cui ſine calumnia reſponderi non poteſt. pugnat cum ratione certa. nam vt vnus heres qui me prohibet ire, non minus me prohibet quàm ſi omnes prohiberent, ita vnus heres
D qui dolo quid mihi facit, inſolidum facit, nec minus quàm ſi omnes facerent. Non idem ſi vnus heres agat. nam agit tantùm in partem. Non idem ſi vnus improbet actum procuratoris. nam improbat quantū in ſe eſt, & pro ſua parte tantùm. Vtitur Taurellus ſuæ ſententiæ confirmandæ cauſa hoc argumento. Omnes prætoriæ ſtipulationes ſunt eiuſdem interpretationis, vt ex parte promiſſoris vno committente ſtipulationem, non committant & ceteri. l. pœnales. §. Iulianus. ſ. ad l. falc. veluti iudicatum ſolui, quę vno ex heredibus promiſſoris victo, eum ſolùm tenet, non ceteros. Hæc autem, dolum abeſſe, eſt prætoria. Ergo eum tantùm heredem tenet qui dolo facit. Neganda eſt propoſitio in factis indiuiduis. l. 2. in pr. j. de præt. ſtip. Vtitur & alio argumento ex l. in ſtipulatione. j. Rem rat. hab. Comparat in ea ſtipulationi Rem ratam, clauſulam de dolo malo, quæ ſcilicet ſubijci ſolet ſtipulationi ratam rem haberi, vt in l. ſi ſine. §. ſi in ſtipulatione. eod. tit. Vtraq; parte continetur
E id quod intereſt. Ergo ſicut ex ſtipulatione Rem ratam ſolus heres tenetur pro ſua parte qui ratum non habet, ita & ex clauſula doli. Neganda eſt concluſio. nam & ſtipulatione Per te non fieri, continetur id quod intereſt: in eam tamen omnes heredes committunt vel vno faciente.

Libro XV.] Fortè commentariorum. Scripſit Cato commentarios iuris ciuilis, vt ex Feſto conſtat in ver. Mundus.

Solum pœnam committere.] Obſtat l. v. §. vlt. j. Promiſi certam pecuniam, & ni ſolueretur certam pœnam: vnus ex heredibus meis ſoluit pecuniæ partem, alter non ſoluit. Nihil prodeſt partem ſoluiſſe ad pœnam euitandam quæ promiſſa eſt, ni totum ſolueretur, & ideo pœnæ nomine conueniri pro parte hereditaria non tantùm is poteſt qui non ſoluit, ſed & is qui ſoluit. Verùm
F quod præſtiterit à coherede repetet iudicio fami. erc. l. heredes. §. idem iuris. ſ. fami. erc. l. in executione. §. item ſi ita. j. hoc tit. Idemq, dicemus in pœna compromiſſi. nam niſi omnes heredes pareant ſententiæ arbitri iubentis ſcilicet dari aliquid, ſinguli tenentur pœnæ nomine pro parte hereditaria. Denique vt parte tantùm pecuniæ ſoluta, pignus integrum manet propter indiuiſam pignoris cauſam. l. rem. ſ. de euict. ita parte tantùm ſoluta, in integrum pœna committitur, ita vt omnes heredes teneantur pro portionibus hereditarijs, quod pugnat cum hoc §. Promiſi Rem ratam, vel Amplius non peti, adiecta pœna. Heres qui pro ſua parte rem ratam habet, euitat pœnam, & ille ſolus eam committit, qui ratum non habet. Rectè Ioannes animaduertit in hoc §. agi de ſtipulatione quæ conſiſtit in faciendo, Ratam rem haberi, Amplius non peti. In l. 5. §. vlt. de ſtipulatione quæ conſiſtit in danda pecunia, vel re certa, quarum vtraq; eſt diuidua. vtriq; eſt ſubiecta pœna ſi quid aduerſus eam fiat, ſed in ſtipulatione dandi pœnam committit etiam heres, qui ſuam
G partem ſoluit: quoniam (hanc rationem Ioannes non animaduertit) ſtipulatoris intereſt ſibi non ſolui per partes. Solutio partium non minima incommoda habet. l. 3. ſ. fam. erc. & eò reſpicit Pomp. in l. v. §. vlt. dum ait, ſine iniuria ſtipulatoris aliter conſtitui non poſſe. At in ſtipulatione faciendi pœnam non committit is qui pro ſua parte ratum habet, quia cùm ratihabitio explicari non poſſit niſi per partes, nihil intereſt, niſi pro parte eius qui ratum non habet. Fuit etiam ſtipulatio faciendi

in l.

in l.si seruus.§.1.ſ.si quis caut.Itaque malè quidam inter prætorias & conuentionales differentiam statuunt. Notandum quod ait in l.v.§.vlt. Nec enim aliud in his stipulationibus, id est, in stipulationibus dandi.nam secus est in quibusdam faciendi stipulationibus. A

Si is qui] Dictum est ex stipulatione quæ factum indiuiduum continet,vno ex heredibus promissoris contrà quàm cautum sit faciente,omnes teneri pro portione hereditaria,idq; demonstratum est in stipulatione Per te non fieri quominus mihi habere liceat, & in stipulatione dolum abesse. Dictum item ex stipulatione quæ factum diuiduum continet,eum teneri solum qui contrà fecerit,vt in stipulatione Amplius non agi,& Rem ratam haberi. Vtrobiq; autem siue factum sit indiuiduum,siue diuiduum,eum solùm heredem stipulatoris habere actionem cuius interest. In hoc §.proponuntur quatuor stipulationes,in quibus quid iuris sit,sigillatim quærendum est. Prima est stipulatio duplæ. De hac agitur in tit. de Euict. Hac duplum pretij stipulatur emptor euictionis nomine. Et si de re empta lite emptori vel controuersia mota, emptor auctorem, id est, venditorem laudauerit, & ei denuntiauerit vt liti subsistat, & laudatus venditor defugiat auctoritatem, id est,non suscipiat defensionem litis,vel res euincatur,tum committitur stipulatio duplæ.Finge venditorem,qui ea se stipulatione adstrinxit, plures heredes reliquisse. Emptor, cui de re empta controuersia fit, omnes laudare, denuntiare, conuenire debet. Vno defugiente, omnes defugisse videntur, quia defensio siue auctoritas scindi in partes non potest: nec emptor qui insolidum denuntiauit omnibus,videtur defensus,nisi insolidum defensus sit.Ideoq; vno defugiente,omnes tenentur pro hereditarijs portionibus. l.in executione. §.insolidum. l.cùm ex causa.ℨ.l.si rem quæ.§.1.de euict. Quòd si plures sint heredes emptoris,id est,stipulatoris,singuli ob euictionem suæ partis actionem habent. vni parte sua euicta, is solus habet actionem, quoniam eius tantùm interest. & hoc est quod ait, Hæc vtilitatis causa, id est, vt vnusquisque pro sua parte consequatur quod interest, quod vtilitas dicitur sæpissime. Secunda est stipulatio fructuaria, quæ vulgaris dicitur, siue vsitata stipulatio in l.inter fructuarium. ſ.de dam.infec. De hac in tit. vsusfr. quemadm.cau. Hanc cautionem præstat fructuarius proprietario, & ea promittit se rectè vsurum fruiturum, & finito vsufructu restituturũ quod inde extabit. Si fructuarius plures heredes reliquerit, vno eorum non restituente quod inde extabit, puto eum solum teneri pro sua parte, quoniam ea res diuisionem recipit. & ita Accur.censet rectè. Proprietarij item heredes pro parte quisque sua habent actionem, quanti ea res est. Tertia est stipulatio damni infecti,de qua in tit. de dam. infec. Hac vicinus vicino promittit si quod ob eam rem, quòd ædificatum factum'ue quid esset, damnum datum esset, id se redditurum. Puto autem vno ex heredibus promissoris damnum non præstante, eum solum teneri pro sua parte, quia præstatio ea diuidi potest. Stipulatoris item heredes pro parte actionem habent.l.2.§.incertam.ℨ.de præt.stip.l.supra.§.officium. ſ.de aqua & aquæ plu.arc. idemq; diximus in stipulatione Iudicatum solui, & Rem ratam haberi, in §. Cato. Quarta est stipulatio de noui operis nuntiatione, de qua in tit. de no.op.nuntiat. Hanc cautionem præstat is cui nouum opus nuntiatum est, eaq; promittit se restituturum, id est, demoliturum opus,si iudicatum fuerit iustam nuntiationem fuisse, vel redditurum id quod interest. quæ cautio est remissionis loco. Et si promissor plures heredes reliquerit, singuli in id quod interest tenentur pro parte, & is tantùm qui in eo præstando moram facit. Opus autem ipsum, si in id agatur, restituere singuli insolidum tenentur.l.2.in pr.ℨ.de præt.stipul.l.stipulatio.§.quæsitum.ſ.de no.op.nunt. Itemq; heredes stipulatoris pro parte habent actionem in id quod interest, insolidum in restitutionem operis, quia vt institutio operis pro parte fieri non potest. l.stipulationes non diuiduntur.ℨ. hoc tit. ita nec restitutio siue demolitio. Dum ait, Ipsi promissori,id ita accipiendum est,Ex parte promissoris.nam de heredibus tantùm est quæstio.& quod ait,Neque restitutio,id duntaxat ad stipulationem de noui operis nuntiatione referendum est, Neque defensio, ad stipulationem duplæ.Nam ex alijs stipulationibus heredibus promissoris pro parte liberatio contingit, nec vno cessante reliqui tenentur. B C D E

L. V.

Iudicialium stipulationum auctor est iudex à Prætore datus. Prætoriarum ipse Prætor. Iudiciales sunt,veluti,de dolo cautio in actione in rem vel metus causa,vel ex stipulatu:nam iudex in restituenda re qua de agitur caueri iubet dolum malum abesse.l.præterea.l.si homo. ſ.de rei vind.l.metum,3.§.item Iulianus. §.ex hoc. ſ. Quod met.cau. Iudicialis item est cautio de persequendo & reddendo seruo, quo de agitur l.seruo legato. §.vlt. ſ.de leg.1.l.si cum exceptione. §.quatenus.ſ. Quod met.cau. Sunt & multæ aliæ quæ interponuntur officio iudicis fam.herciscundæ.l. & puto. l.heredes.§.contra. ſ.famil.hercisc. itemq; officio iudicis addicti vindicationibus seruitutum. l.harum.l.egi.ſ.si ser.vind. vel alijs actionibus. Prætoriæ sunt, quæ iubente Prætore, siue ex edicto interponuntur. Ex eis aliæ sunt iudiciales, quæ propter iudicium interponuntur. l.1. §.1.ℨ. de præt. stip. veluti iudicatum solui, quæ interponitur auctore prætore ante litem contestatam, & de noui operis nuntiatione, qua promissor se obligat sub conditione si iudicatum sit. easdem hæc stipulatio,quas iudicatum solui,causas & clausulas habet,de re iudicata, de re non defensa,de dolo malo. l.6. l.ex clausula.ℨ.iud. sol. l.stipulatio. §.habet. ſ.de no.op. nun. Eiusdem generis est Rem ratam haberi.quod in d.l.1.§.1. his verbis significari puto,vt ratum fiat. Has Iustin.vocat δικαςικὰς in No. 111. Aliæ sunt cautionales quæ instar actionis obtinent, & vt noua actio sit intercedunt: veluti damni infecti, vt cui est actio Aquiliæ vel in factum, sit etiam ex stipulatu, & legatorum, vt cui est actio ex testamento,sit etiam ex stipulatu, & rem pupilli saluam fore,vt cui est actio tutelæ,sit etiam F G

ex stip

A ex stipulatu.l.1.§.cautionales.j.de præt.stip.quod & iudicialibus stipulationibus agitur, veluti iudicatum solui, & de noui operis, vt cui est iudicati actio sit etiam ex stipulatu, quæ tamen illam non nouat, auctore Paul.v.Sent.Tit.de stipul.& l.si Stichum.§.idem Celsus.j.de nouat.& Rem ratam, vt cui est condictio sit etiam ex stipulatu.l. vlt.in fi.j.rem rat.hab. Omnes stipulationes cautionales sunt. Sed illæ specialiter cautionales dicuntur quæ instar actionis obtinent. Cur dicuntur habere instar actionis? l.non solùm.Rem rat.hab.l.actionis.de oblig.& act.l.si ambo. §.in stipulationibus, de compens. An quia vt actiones à Prætore petuntur & dantur ex edicto? & ita de stipulatione damni infecti Plinius lib.36.c.2.Satisdari sibi damni infecti egit redemptor cloacarum,& in l. quibus.j.de verbor.signific. Persequi,id est,agere videtur & qui satis accipit. & actio damni infecti l.3.§.si vicinus.l.suprà.§.officium.s.de aqua & aquæ plu.arc. Illæ verò quæ dicuntur iudiciales non B petuntur,sed officio Prætoris interponuntur futuri iudicij constituendi & confirmandi causa. Cautionalibus adnumeratur stipulatio Rem ratam haberi in d. §.cautionales. quæ verba mihi suspecta sunt. Nam eandem paulò antè iudicialem dixit. & verò instar actionis non obtinet.nec enim petitur per se, sed officio Prætoris interponitur, & petitæ actioni seruit. Communes sunt quæ & propter iudicium interponuntur,& instar actionis habent,veluti iudicio sisti. nam actio ipsa quodammodo hæc est quæ à Prætore desideratur. Propter rem ipsam datur, id est, propter iudicium. l.si eum iudicio. §.qui iniuriarum. s. si quis caut. Prætorijs cautionalibus adnumerari possunt stipulatio, qua institutus sub conditione petita bonorum possessione secundum tab. substituto cauet, de qua in l.inter omnes.s.qui satisd.cog.l. Paulus.j.de præt.stip. Paul.v. Sent.tit. de stip. Et ea quæ de C collatione bonorum ab emancipato interponitur. l.1. §.iubet.& §. quamuis. s. de collat. bon.& Paul.in supradicto loco.& stipulatio fructuaria,de qua in tit.vsusfr.quemadm.cau. Prætorijs similes sunt Aedilitiæ, veluti cautiones de morbis & vitijs vænalium rerum quæ ab ædilitio edicto veniunt. Nam & ea, inquit, ab iurisdictione veniunt, id est, ab edicto, non Prætoris, sed Aedilium. paulò pòst ait, ab ædilitio edicto. malè in Instit. quidam addiderunt Prætoris non ad Iustinianum modò,sed & ad Theophilum contra fidem Græci exemplaris. Ius ædilitium honorarium quidem dicitur. §.Prætorum. de iu.nat. Prætorium nunquam. His addi etiam possunt Tribunitiæ stipulationes,de quibus Vlp.in Frag.tit.7. Conuentionales sunt quæ neque ex iurisdictione veniunt, neque officio iudicis,sed ex conuentione reorum, id est, vtriusque partis. Acc.contrahentium. Contrahentes dicuntur in l.3.§.vlt.s.de obl.& act.l.52. & l.115.j. Stipulatio contractus est. l.inter stipulantem in pr.j.hoc tit.l.3.§.idem scribit.De pec.l.certi.§. quoniam.s.de reb.cre. Huius generis sunt D innumeræ, sicut & innumera sunt negotia. Eæ negotijs contrahendis adhibentur, vt negotia verborum obligatione constringantur. & interdum Rem ratam, quæ communis est, ex conuentione sola venit,siue prætore aut iudice.l.interdum.j.Rem ratam hab.Potest & de dolo.itemq; Prætoriæ. Communes sunt quæ iubente Prætore, vel Aedili, & interdum officio iudicis interponuntur, vt Rem pupilli saluam fore,quæ prætoria dicitur in l.1.j.de præt.stip.& interdum officio iudicis interponitur,vt Th.explicat.in tit.de diuis.stipul. Item duplæ stipulatio. nam ob euictionem dupla promittitur ex edicto ædilium,si prædia,vel mancipia,vel res pretiosæ væneant.l.emptori.§.1.de euict. & ob id inter prætorias numeratur in l.1.§.stipulatio.de præt.stip.l.non solùm.j.Rem rat.habe. Interdum officio iudicis interponitur.l.si quis à multis in fi.s.de nox.act.l.heredes.§.penult. s.famil. erciscl.item quamuis. §.vlt.s.com. diui. Item stipulatio Rem ratam. Hæc prætoria etiam dicitur in E d.l.1.& ex edicto venit.l.seruum.§.ait Pretor.s.de procur.Non tamen petitur ipsa per se quasi actio, sed petitæ actioni subseruit,eamq; subsequitur. Interdum officio iudicis actioni addicti interponitur, vt Th.explicat in tit.de diu.stip. Non est negandum esse communem, quòd in d.l.1. Iudicialibus adnumeretur. nam iudiciales illo,aliter atque hoc loco accipiuntur. Si hoc loco fuisset numerata inter iudiciales, non esset communis. Quòd autem illo numeretur inter iudiciales, non ideo minus est communis. Addatur etiam stipulatio, Quod amplius quàm per legem falcidiam liceret ceperis,reddi. Nam ex edicto Prætoris venit, & ob id prætoria dicitur in l.pœnales. §.Iulianus. s. ad l.fal.l.3.§.quamuis.s.si cui plus quàm per l.fal.vbi pro propterea,legendum,Prætoriæ. Interdum tamen officio iudicis interponitur. l.ex facto.2. s.de her. inst. Sequitur alia diuisio stipulationum. F Alia est stipulatio & promissio nuda,alia satisacceptio,siue satisdatio.l.1. §.stipulationum. j.de præt. stip.Vtriusque definitio ponitur in hac lege,ex qua re alia stipulationum diuisio subnotatur. Stipulatio nuda sic definitur in §.stipulatio, verborum conceptio, sic in l.3. C. de contr. stip. l. cùm patrem.C.de iur.dot.l.1.§.communis.j.de stip.ser.& Paul.2.Sentent.tit. de contract. Daturum factumue. nam stipulatio vel in dando, vel in faciendo consistit. l.2.s. Quod interrogatus est. nam congruum debet esse responsum. Se.quia de se quemque promittere oportet. l. inter stipulantem in pr.j. Circa hanc definitionem quærunt, An valeat impersonaliter concepta stipulatio, Promittis? Promittuntur. Dabis? Dabuntur.& rectè Alc.2.παρέργων.c.18.valere allato Plauti loco,in quo ita legitur concepta stipulatio,Dabin'? Dabuntur.namque perinde est, ac si dixisset Dabo, non minus quàm si respondisset, Quidni? At idem Alc.malè, quòd idem esse non putat in constituta pecunia ex No.115.§.vlt. Nam sicut hoc modo rectè fit stipulatio, Promittis? Promittitur: Ita constitutum si animus constituendi fuerit sic fiet rectè, Satisfacis? id est, ἀντιφωνέεις, Satisfit. Constituis? Constitui- G tur. Verùm sicut stipulatio inanis esset hoc modo concepta,Promittis? Promittentur. Ita & Iustin. constitutum ait nullum esse si fiat hoc modo, Satisfacis? Satisfiet. Ratio item differentiæ allata ab Alciato non est vera. nam pacta etiam fieri possunt per interrogationem & responsionem. l. iurisgentium. §.quod fere. s. de pac. Discernitur solummodo pactum ab stipulatione animo & conclusione tractatus. Est & stipulatio non nuda quæ satisacceptio, siue satisdatio dicitur, quæ ita

b obligat

obligat promissorem,vt adpromissores quoque ab eo accipiantur. Adpromissores, id est, fideiussores. l.in omnibus.ꝗ.de solut. l.si verò. ṡ. sol. mat. quasi proximi à promissoribus, & ob id Græci ἐγγύας vocant. Adpromissio fit rectè. Adstipulatio non vtique semper,nam adstipulari est alteri stipulari. Stipulari, Instipulari, Restipulari, Repromittere de nuda stipulatione dicuntur. Exstipulari item,quo vsus est Symmachus,& expromittere. Sed ijs propriè verbis tunc duntaxat vtimur, cùm pro alio promittimus nouandi animo.l.qui libertinus in fi.de oper. lib.l. & eleganter. §.seruus.de dolo. Adpromittimus fideiubendi animo. Expromissorem qui dat, liberatur: Adpromissorem qui dat, non liberatur. His in libro de proprietate sermonum Isidorus Constipulationem adijcit, videturq; constipulationem & restipulationem accipere, pro pœnali hanc, & illam pro doli mali quæ re confecta interponuntur. Compromissio nostris auctoribus pœnalis est stipulatio vltro citroq;. Deinde additur in §.satis,sic dici satis accipere sicut satisdare,vt in l.1.ṡ.qui satisd.cog. Asconius III. in Verrem. satisfacere est tantum facere quantum satis sit irato ad vindictam. Satisfacere latiùs patet, quàm satisdare. Sed & satisdare interdum accipitur latissimè. l. satisdationis. de verb. sig.l.solutam.ꝗ.de solut.l.2.pro her.l.promissor.§.vlt. ṡ.de const.pec.l.2. ṡ.de hered.vend. §.vlt.exposuimus in §.Cato. A B

L. VI.

Lex est de eo cui bonis interdictum est, an stipulando alium obliget, vel ipse promittendo an alij obligetur. Bonis interdicitur dissolutis moribus, vt mulieri quæ luxuriosè viuit. l. & mulieri. ṡ.de cur.fur.id est,mulieri diruptæ dirutæq;,profusæ libidinis, profusi sumptus. Luxuria est omnis dissolutio morum. Igitur & prodigo cuilibet interdicitur bonis. Interdicitur verò ipso iure ex XII. tab.& in curatione agnatorum esse iubetur. §.furiosi. de curat. Sed hodie per Prætorem curator datur & interdictio fit.l.1. l.Iulianus. ṡ.de cur.fur. cuius formula extat III.Senten. Pauli tit.de testa. Interdictionis hic est effectus,vt non possit alienare,obligari,testamentum vel codicillos facere. nam & inter viuos, & causa mortis prodigo bonorum suorum administratio adimitur. Sibi tamen adquirere, & ex alienis testamentis capere, & alios sibi obligare potest. Denique pupillo comparatur. l.certi. §.idem quæri. ṡ.de reb.cre. Hic rem suam augere potest sine tutore, minuere non item. Item patri comparatur, qui peculij castrensis quæsiti à filio ipso iure dominus est. Id tamen augere non minuere potest. l.ex castrensi.§.1. ꝗ.de cast. pec. Similiter enim prodigus adquirendi ius habet,deminuendi ius non habet.l.3.ṡ.de adquir.hered.l.is cui lege.ṡ.qui test.fac. pos.d.l. 1.quæ omnes sunt ex eodem libro. Prodigus stipulando sibi alium obligat, Promittendo autem ipse non obligatur.& ne naturaliter quidem obligatur, qua in re comparatur furioso, non pupillo. Furiosus si promittat,naturaliter non obligatur. Pupillus ex sua promissione naturaliter obligatur. l.1.ꝗ.de nouat. qua de re dicetur pleniùs commodiore loco. Prodigus ne naturaliter quidem obligatur, quia videtur mente carere. Luxus ille amentia est.l.his qui in fi.ṡ.de tut.& cur.da.l.contra.§. si curator.ṡ.de pac. l.furiosi.ꝗ.de diu.reg.iu.& ob id luxuriam veteres ἀνοήτων verbo comprehenderunt, vt Aristophanes, ὕπνε τε ἀπέχεσθαι καὶ τῶν ἀνοήτων πάντων.Desipere videtur prodigus, quòd neq; tempus,neq; finem expensarũ nouerit vllum.l.1.ṡ.de cur.fur.Ait,Neq; finem.hoc est quod dicitur, prodigalitatem non habere fundum,& quod Aristoteles prodigos excellere ἐν τῇ δόσει,sicut auaros ἐν τῇ λήψει. nam & auaritia non habet fundum. Quod autem diximus exemplo furiosi prodigum, eundemq; interdictum promittendo naturaliter non obligari, ex eo sequitur non obligari pro eo ne fideiussorem quidem.l.1.§.si quis ita.ṡ.hoc tit.& ita proditum est hac l.6.Verùm obstat l.Marcellus.ꝗ.de fideiuss. Pupillus sine tutore,prodigus vel furiosus mandati obligationem non contrahunt, & ideo si eorum mandato quidam pro eis fideiubeat,& soluat, mandati actionem non habet,nec tamen quòd mãdati actionem non habeat, ideo subueniemus ei vt ex sua fideiussione non teneatur. tenebitur enim.Lex loquitur de pupillo, furioso, prodigo obligato. Ait enim, Si quis pro pupillo sine tutoris auctoritate obligato.Sequitur,prodigóue vel furioso.repetẽdum, obligato.& sic in l.si à reo. §.si à furioso.eod.tit. Si pro furioso iure obligato fideiussorem accepero, tenetur fideiussor. Iure obligatur furiosus vel prodigus ex delicto,vel quasi ex contractu. l. furiosus.ṡ.tit. prox. Non obligatur si stipulanti promiserit,nec adpromissor pro eo,vt hac l.6.sicut si mandet non obligatur,vt eadem l.Marcellus indicat,ideoq; in eam mandati causam si fideiussor intercedat, non tenebitur.Dictum est ṡ.prodigum non posse testamentum facere,non posse alienare.quod ita simpliciter legibus proditum interpretationem accepit No. Leonis 39. qua cauetur valere alienationem factam à prodigo si ex re eius sit, vt si inutile prædium magno vendiderit, & pretium in rem vtilem conuerterit: Valere item testamentum si prudenter posteritati suæ & cognatis & egenis consuluerit. Quod si temere hæc & imprudenter administrauerit, tum nihil agi. C D E F

L. VII.

Quæstio legis hæc est, an impossibilis conditio vitiet stipulationem. qua de re ita distinguitur. Aut ea conditio in faciendo consistit, aut in non faciendo. Si in faciendo, inutilis stipulatio est, veluti si cœlum ascenderis, dare spondes.l.certi.§.idem quæri.ṡ.de reb.cre.Idemq; iuris est in ceteris contractibus,quos tamen impossibilis modus non vitiat.l.5.6.8. C.de cond.ob cau.dat. An idem fit in testamentis dubitatum fuit. Et obtinuit non idem esse.l.3.de con. & demo. mendi puta colore. l.1.ṡ.de cond. inst.quo probabiliter in contractibus vti non possumus. cùm enim res geratur inter duos,non videtur vni mendũ excidisse quod non alter animaduerterit,& confestim corrigere potuerit. G

A tuerit. Obtinuit, post multas controuersias scilicet, vt in l. cum ex vno. §. tit.prox.l.vlt.§. pro leg. Si in non faciendo, vtilis est stipulatio, veluti si cœlum non ascenderis, quia hæc conditio non impossibilis, sed necessaria est. Acc. rectè, Cùm eius contraria sit impossibilis, consequens est eam esse necessariam, quod sumpsit ex philosophia. Id enim est impossibile cuius contrarium est necessariò verum. Aristot. IIII. τ̃ μετὰ τὰ φυσικά. cap.12. ἀδύνατον ᾗ τὸ ἐναντίον ἐξ ἀνάγκης ἀληθές, veluti sedere & stare aliquem simul, impossibile est. Contrà non sedere & stare aliquem simul, necessariò verum est. Et διάμετρον σύμμετρον esse, impossibile est. Contrà διάμετρον ἀσύμμετρον esse, est necessariò verum. Et ideo rectè Vlpianus hanc stipulationem, Si in cœlum non ascenderis, vtilem esse & præsentem, id est, puram, & pecuniam creditam continere. Quorsum ait pecuniam creditam? nempe vt ostendat creditum hac stipulatione contrahi. verbis etiam credimus. l.2.§. de reb.cred. Quintil.
B lib. IIII. cap. II. Certam creditam pecuniam peto ex stipulatione. Idemq; in testamentis obtinuit secundum omnium sententiam. l. seruum, §. si in non faciendo. §. de her. inst. nisi pœnæ causa ita legetur. §. vlt. de legatis. In conditione in faciendo, non eadem fuit omnium sententia, vt diximus §.

L. VIII.

Stipulatio ita concepta est, Si Kal. Stichum non dederis, x. dabis. Stipulatio est in diem & sub conditione. Igitur vt decem peti possint, non conditionem modò, sed & diem extitisse oportet. arg. l. si Titio. §. quando dies leg. ce. Proinde mortuo Sticho culpa promissoris ante Kal. statim de-
C cem peti non possunt. quia licet, inquit, ad conditionem committi videatur, dies tamen superest. vbi quodam loco ostendi pro Ad, legendum esse, ante diem, errore creato ex notis à Triboniano non perceptis. Sic apud Liuium lib. XXVII. fecitq; ad III. Nonas Quintiles, & lib. XXXIX. ad IIII. Idus decembres, rectè Sigonius emendauit, ante diem. Conditionem autem committi dicimus, vt & pœnam, multam, stipulationem, legem, actionem, edictum. At contra hanc huius l. sententiam est l. 10. j. eod. Si Titius Kal. in Italiam non venerit, x. dari. Mortuo Titio ante Kal. statim x. peti possunt. Cur ergo & si ita concepta sit stipulatio, si Kal. Stichum non dederis x. dabis, mortuo Sticho ante Kal. decem statim peti non possunt? Puto, quia hac conditione id tacitè agitur vt Stichus soluatur, & perinde est fere ac si ita stipulatus essem, Stichum Kal. dabis, & si non dederis, x. dabis. Stichus est in exsolutione. l. obligationum fere. §. pen. & vlt. § tit. prox. Porrò solutioni Stichi adscriptus est dies promissoris gratia. Quare ante eum diem non committetur stipulatio. &
D hac in re diuersæ scholæ auctores consenserunt Sabinus & Proculus, vt traditur in l. 8. licet stipulatione concepta sine die, hoc modo, si Stichum non dederis, x. dabis, ea in specie dissenserint, vt constat ex l. ita stipulatus. j. Idem verò dicemus & si id stipulatione agatur vt aliquid fiat. l. stipulationes non diuiduntur. §. pen. l. insulam. j. hoc tit. l. si eum. §. 1. §. si quis caut. Neque obstat l. cum stipulatus. j. quoniam ait, propemodum. Cùm verò ita stipulor, Si Titius Kal. Italiam non venerit x. dabis, non id agitur vt Titius in Italiam veniat, vt'ue id promissor curet & præstet, sed stipulationi x. quasi quælibet alia conditio, ita hæc apponitur: quamobrem eius duntaxat casus spectatur, non dies, nam & dies conditioni est appositus non solutioni, hac scilicet mente, vt si quo die ante Kal. conditio extiterit, x. dentur. Dies non est appositus promissoris, siue differendæ solutionis gratia. Itaque illa stipulatio sub conditione tantùm est, non in diem. l. 10. Eadem ratio est si ita stipuler, Si
E Kal. cœlum digito non tetigeris x. dabis. namque non expectatis Kal. decem statim petentur. quia statim ab initio conditio illa habetur pro pura, nec dies adscriptus est solutionis gratia. Itaque hæc stipulatio in diem non confertur. l. 8. Eius l. duæ sunt partes, siue duæ in ea stipulationum conceptiones. Qua re autem in ea ostenditur distare primam à secunda, quaq; ratione distat prima à secunda, eadem distat prima à tertia, quæ proponitur in l. 10. Verùm adhuc l. 10. obstat l. 4. §. vlt. §. de con. & demo. quæ l. 10. est coniungenda, quia ex eodem libro, & quia ex ea l. 10. exceptio quædam applicanda est. Si intra quinquennium Titio filius natus non erit, tum heres Seiæ x. dato. Idem poni in stipulatione nihil prohibet. Si intra quinquennium Titio filius natus non erit, tum decem dabis, Dies est conditioni appositus, non solutioni, non dationi aut præstationi promissoris.
F Mortuo Titio x. statim non petentur. Hoc verò exigit articulus TVM, qui extremum quinquennij diem significat. Opponi etiam potest l. veluti. §. vlt. & l. quidquid. §. vlt. j. hoc tit. Si intra biennium capitolium non ascenderis, x. dari. Conditioni dies additur non solutioni. Ait tamen non nisi præterito biennio x. peti posse. Ergo etiam si ante biennium promissor moriatur, x. peti statim non possunt, Neganda est consequentia. Nam in eis legibus hæc tantùm quæstio vertitur, quemadmodum illa verba, Si intra biennium non ascenderis decem dari, accipi debeant. namq; ambigua sunt. Vel enim hoc significant, vt si vel vno die intra biennium non ascenderis, statim committatur stipulatio, & vt si integrum biennium ascenderis, tum non committatur. Vel vt si nullo die ascenderis intra biennium, id est, si integrum biennium abstinueris Capitolio, tum demum stipulatio committatur. & hæc interpretatio verior est. Igitur non nisi præterito biennio de-
G cem peti possunt, quia si vel extremo die biennij ascenderit, conditio defecta intelligitur. Caterùm si ante biennium moriatur promissor non ascenso Capitolio, non est dubium quin stipulatio committatur statim non expectato biennij fine. Notandum in hoc proposito nihil interesse siue quis stipulatus sit Kal. siue intra Kal. siue ante Kal. Hæc tria idem significant. l. 12. l. eum qui ita. §. qui ita. j. hoc tit. & quod dicitur in l. 8. de stipulatione si Kal. idem traditur de stipulatione Si ante Kal. in l. stipulationes non diuiduntur. §. pen. j.

L. IX. A

In l.prox.tractauimus de hac stipulatione, Si Kal.Stichum non dederis x.dabis. Nunc tractabimus de eadem stipulatione detracta die, puta si Stichum non dederis x.dabis, non tamen omnia quæ dici de illa possunt, sed ea tantùm quæ ad hunc locum pertinent. De illa disputatur in l. ita stipulatus. ÿ. & ostenditur in ea dissensisse Sabinianos à Proculianis. Pegasus, qui ex Proculianis fuit, hanc stipulationem tunc demum committi dicebat, cùm desierat Stichus posse dari, vt puta Sticho mortuo. Contrà Sabinus aiebat non esse expectandum vt Stichus dari non posset, sed ex mora stipulationem committi, id est, Sticho cùm potuit dari minimè dato. Vtebatur exemplo penus legatæ, Si quis ita legauerit, Dato penum, Si penum non dederis, dato x. Non est expectandum vt penus non possit dari: sed statim post moram ab herede commissam in dando penore decem peti possunt. l.cum fine.l.si penum. ÿ. quando dies leg.ced. Sabini sententia vera est cùm duæ sunt stipulationes, vna Stichi pura, altera pecuniæ conditionalis, veluti Stichum dabis, Si Stichum non dederis, decem dabis, sicut in exemplo quo vtitur duo sunt legata, alterum penus purum, alterum pecuniæ conditionale. Sed si vna sit stipulatio quæ incipiat à conditione, qualis initio proposita est, Si Stichum non dederis decem dabis, sequemur sententiam Pegasi, & dicemus eam stipulationem committi ex difficultate, siue impossibilitate dandi Stichi, non ex mora. quia nec mora fieri intelligitur in eo dando quod neque peti potest, neque dari contrahentes nominatim voluerunt. Idem dicemus si penu non legata ita legauerit, Si penum non dederis x.dato. Ergo neutro casu decem petentur, nisi Stichus vel penus desierit posse dari, quod accidit Sticho vel penore C perempto. Idem Ferretus negat esse dicendum in fundo, quod pugnat cum d. l.si penum, quæ penori fundum comparat. Igitur si ita stipuler, Si fundum non dederis, decem dabis, non petentur x. nisi desierit fundus posse dari. Desinit posse dari si pereat. Perire potest chasmate, terræ motu, inundatione aquarum, vel quo alio casu maiore. l.si in venditione. in fi. š. de per. & com. rei vend. l.quod tamen. §.agri l.si ager. š.quib. mod. vsusfr. amit. At, inquit, hæc fiunt rarò. Imo frequenter, præsertim in Italia & locis maritimis. auctores Aristoteles & Plinius, Aristoteles ait πολλάκις, Plinius Maximè. Non quæ rarò, sed quæ plerumq; fiunt spectant iuris prudentes. Chasmata similesq; fundorum casus spectant infinitis locis. Non rarò igitur, sed frequenter hæc fiunt. Verùm sententiæ Pegasi atque adeò l.ita stipulatus, creditur aduersari hæc l.1 x. Quinimo distinctè explicata consentiet. Si ita stipulor, Si primo fundum non dederis, eum fundum mihi dabis. Non committitur D stipulatio antequam desierit Primo fundus dari posse, nec tamen quoquo modo desierit dari posse. Mortuo Primo committitur. Perempto fundo non committitur, quia interitu rei in stipulationem deductæ promissor liberatur. l.si ex legati. ÿ. At nunc finge, Promisi Primo fundum sub conditione si eum Secundo non darem, Rursus eundem fundum Secundo promisi sub conditione si eum Primo non darem. Quæritur quando committatur conditio illa siue stipulatio? An si desierit alteri fundus dari posse, tum demum dicemus petere alterum posse? Quidni? atque ita idem constituemus in hac stipulatione, quod in ea de qua tractatur in l. ita stipulatus. Ceterùm desinit alteri posse dari morte alterius. Desinit item, & hoc propriè ostenditur in hac l. alteri dari posse ab altero occupata actione. vt Secundo desinit dari posse à Primo occupata actione. Itaque si quis dicat Primum qui occupat agere, ante conditionem agere, quòd non desierit Secundo dari posse, E hoc negandum est. nam finis Secundo dandi est cùm Primus agit. Itaque simul eodem momento & ex stipulatu agitur, & stipulationis conditio committitur, vt & in l. cùm quærebatur. ÿ. iud. sol. nec potest Secundo dari post actionem Primi, sicut & conreo vel adiecto solutionis gratia, placet dari non posse post actionem alterius. l.5. §.vlt. l.fideiussor obligari. in pr. ÿ. de fideiuss. Non quæritur hoc loco quis videatur occupasse, sed dicitur eius esse actionem, eiq; dari oportere qui occupauit actionem, id est, qui agere præfestinauit. Conditio igitur huius stipulationis non est ἄπορος cùm existere possit. Si esset ἄπορος, inutilis foret sicut institutio. l.si Titius š.de cond.inst. Impossibilis conditio non vitiat institutionem, ἄπορος vitiat, veluti si Primus heres erit, Secundus heres esto: Si Secundus heres erit, Primus heres esto. nam non potest heres Secundus existere, nisi Primus heres extiterit, Rursus Primus non potest heres existere, nisi Secundus heres extiterit. Denique F huius institutionis ratio vel exitus reperiri nullus potest.

L. XI.

Patre capto ab hostibus si quid filius qui in ciuitate remansit stipuletur, reuerso patri adquiritur actio. quia postliminium fingit filium sui iuris nunquam fuisse. Non idem dicemus si patre deportato filius stipuletur. namq; restituto non adquiretur actio. l.vlt. C. de sent.pas. cessat enim hoc casu illa fictio, & sine capitis deminutione filius in potestatem reuertitur.

L. XII.

In summis id quod minus est sponderi videtur. l.inter stipulantem. §. si stipulante. ÿ. l.si ita stipulatus fuero decem aut x v. ÿ. cui est coniungenda l.si ita relictum. §.vlt. š. de leg.2. quæ est ex eodem G libro. & ideo si stipulanti x. aut v. respondeam simpliciter, Spondeo, quinque sola debentur. In diebus etiam longiorem accipimus, vt si quis stipuletur Kal. Ian. aut Februarijs. Hæc igitur stipulatio simplex est, non alternata. nec vlla electio hìc est, cùm promissor sit minorem summam longioremq; diem semper electurus. Diuersum esse tradunt si stipuler Romæ decem, aut Lugduni quinque.

A quinque.rectè. Id tamen probant malè allata l.qui res.§.mihi.ꝟ.de solut. Item mala ratione, quòd promissoris intersit forsitan maiorem summam Romæ soluere, quàm minorem Lugduni, quasi scilicet electio sit promissoris. quod est falsum. nam quoties rerum alternatio mista est alternationi locorum, electio & locorum & rerum stipulatoris est.l.2.§.proinde.ꝟ.de eo quod cer.loc.

L. XIII.

Kalendis & ante Kalendas.vtraque oratione idem dies significatur,vt diximus in l.8.Ante diem III.Kal.&III. Kal.vtroque sermone idem dies significatur, idq; est perpetuum. Liuius 45. Latinæ edictæ à Cos. sunt in ante IIII. & III. & prid. Id. Nouemb. Ex ordine dierum his verbis palàm est significari IIII. & III.Id.No. Et sic πρὸ δεκαεπτὰ καλανδῶν, id est, XVII.Kal. Alciatus in l. An- B niculus.de ver.sig.& alij quidam his verbis,Ante diem x.Kal. nonum diem significari putant.quinimo decimus significatur. mouentur locis falsis & adulteratis. In v. & vltima Philipp. Ante diem XIIII.Kal. cùm sit legendum XIII. vt Ferrarius quidam notauit. In oratione pro Quintio, Ante diem III.Kal. cùm sit legendum, Ante diem II. Kal. quod est pridie, vt in subscriptione l.2. C.in quib.cau.in int.rest. non est nec. & l.1. Ad leg.Iul. de amb. Similiter idem dies significatur his verbis,Hoc anno & Ante hunc annum, puta extremus. l.qui hoc anno.ꝟ. Hoc mense & Ante hunc mensem. Idem quoque dies significabitur his verbis, Anno x. & Ante annum x. anni scilicet initium non finis.l.si ita fuerit.2.de manu.test. Annos decem natus, Ante annos x.natus. vterque sermo idem potest. Quærunt an & is qui stipulatur post Kal. similis sit ei qui stipulatur Kal. vel Ante Kal. Quidam similem aiunt. quod non est admittendum. Qui Kal.stipulatus est, actionem habet C statim postridie Kal.§.omnis.Inst.de verb.obligat. Qui post Kal. stipulatus est, non postridie, sed sequenti altero die actionem habet. Similiter post diem x.Kal. & x.Kal. vel Ante diem x.Kalendas idem dies non significatur. Vtroque sermone decimus dies, Neutro vndecimus significatur. l.anniculus.1.ꝟ.de ver.sig. Sed his verbis x.Kal.vel Ante diem x.Kal. dies decimus ante Kalendas significatur,ipsis Kalendis computatis,illis verò Post diem x.Kalen. significatur dies x.post Kalendas, vt etiam ipsæ Kalendæ computentur. Ergo post diem x.Kal.Ianuarij, id est, IIII. Idus Ianuarij: sicut in l.si caluitur.§.1.ꝟ.de verb.sig.Post diem III.Kal.Ianuarij non est III.Kal. Ianuarias, sed III. Non. siue Ianuarij die III. vt ex Plutarcho in Cicerone Ant. Augustinus exposuit rectissimè Emend. lib. IIII. Rursus quærunt an is qui stipulatur intra Kal.sit similis ei qui stipulatur Kal. Quidam similem putant.verius est his verbis ipsas Kal. contineri. l.1. §.si intra. ꝟ.de suc.edic. Qui iussus est iudicare D intra Kal.ipsis Kal.pronuntiare potest. Qui promisit se daturum intra Kal.ipsis Kal.si dederit,stipulationi satisfacit. Non tamen est idem intra Kal.& Kalendis. Kalendis liber esse iussus, non fit liber ante Kal.Intra Kal.liber esse iussus,statim fit liber,quia intra Kal.significat etiam citra Kal.l.si ita fuerit.2.§.vlt.de manu.test.

L. XIIII.

Stipulatus sum domum ædificari, non adiecto die, quando committitur stipulatio? Et placet Celso non antè eam committi quàm præterierit tempus quo domus ædificari potuit. Idemq; in legatis. Obstat l. stipulationes non diuiduntur. §. vlt.ꝟ. quæ non esse expectandum ait, vt tantum temporis prætereat, sed ex mora statim stipulationem committi. Diximus in l. 9. In stipulatione Stichum dari,dissensisse Sabinianos à Proculianis ex l.ita stipulatus.Pari ratione dissenserunt in stipulatione domum fieri.Celsus,qui ex Proculianis fuit,expectandum putat esse, vt tantum temporis transeat quo potuerit fieri domus. Vlp. in d. l. stipulationes moram sufficere scribit ex Sabini sententia,id est,si cùm primùm potuit opus inchoare non inchoarit. Ioannes distinctione adhibita hæc ita in concordiam adducit. Ex Vlp. sententia confestim agi posse in id quanti interest domum inchoari, ex Celsi confestim agi non posse in id quanti interest domum perfectam esse. Atqui Vlp. ait diem obligationis cedere. Non cedit igitur pro parte sed tota. proinde confestim agi potest vt fiat. Quòd si vt fiat insolidum confestim agi potest, poterit & id quod interest vel pœna insolidum peti. Nec pro Ioanne quidquam facit l.continuus.§.item qui insulam.ꝟ. Si non inchoe- F tur opus, id tantùm æstimetur quod in illo interuallo effici potuit. Nam sic ea verba accipienda sunt,vt æstimet iudex quanto interuallo quanto'ue tempore opus consummari oportuerit, exemplo eorum quæ dicta sunt in §.cùm ita: qui præcedit: non quòd statim à non cœpto opere in id agatur quanti interest opus inchoari vel promoueri. At,sicut diximus,cùm ex sententia Celsi expectandum sit, vt tantum tempus præterierit quo domus consummari posset, quæritur an parte domus ædificata, deinde combusta, ex integro tantum temporis expectandum sit. quod verius est. l. 15. Opponit Acc. l. Martius.ꝟ.loc. In l.15. hoc quæritur, combusta parte ædificij quantum temporis redemptori detur ad instaurandum ædificium. in l.Martius. & l.vlt. longe aliud, cuius puta sumptu ea pars instauretur,si domum faciendam conduxerit. Et aut vitio operis siue conductoris culpa,& tunc sumptu conductoris: aut vi naturali & repentina, & tunc sumptu locatoris. ad hæc pertinet G constitutio l.7.C. de oper.pub. quæ præsumit intra XV. annum opus publicum quod corruit culpa conductoris corruisse,nisi quæ vis maior appareat.

L. XVI.

Sumpta est ex Pomponij lib. VI. ad Sab. quo tractauit de legatis. & sanè duæ quæstiones quæ hac l.tractantur, poni solent tam de legatis quàm de stipulationibus. Prior est de stipulatione rei suæ,

suæ. in qua legati idem ius est. Posterior de stipulatione in annos singulos. in qua legati diuersum A ius est.& huius quidem ratione coniungenda est hæc l.cum l.2.§.de an.leg.& consequenter illi l.3. §.de op.lib. Sed de priore primùm dicamus. Si quis rem suam sibi restitui vel tradi stipuletur, vel rei suæ æstimationem dari, stipulatio vtilis est.l.nemo rem suam.ℑ.hoc tit.l.4.§.Labeo. §.de do.exc. & ita rem nostram stipulamur stipulatione Aquiliana.l.vt responsum.C.de transf. At si quis purè stipuletur rem suam dari, statim ab initio inutilis stipulatio est, nec conualescit ex postfacto si res stipulatoris esse desierit. §.1.de inut. stip. atque ita Catoniana regula non tantùm in legatis, sed & in stipulationibus locum habet. Quæ ab initio inutilis est stipulatio, ex postfacto non conualescit. Sed & stipulationis primus status, id est, causa & conditio prima ex postfacto non mutatur. l.insulam.ℑ. Ceterùm vt in legatis conditionalibus cessat regula Catoniana, ita & in stipulationibus. Si quis B rem suam sub conditione stipuletur, stipulatio valet si modò existentis conditionis tempore res stipulatoris non sit.l.31.l.existimo.ℑ.hoc tit.l.existimo. §.de act.emp. Legata cùm dicimus, omnes actus morientium dicimus. Stipulationes, omnes contractus. Legatum est πανδέκτη. Stipulatio est πανδέκτη. Legati verbum admittit omnia iudicia defunctorum, Stipulationis, omnes contractus. & ideo rei promittendi dicuntur ex omnibus contractibus. l.eandem.ℑ.de duo.reis. Vt in legatis, ita in stipulationibus conditionalibus cessat regula Catoniana. Igitur in stipulationibus conditionalibus non contractus, sed conditionis tempus spectatur sicut in legatis. ac sanè ita est in casu regulæ Catonianæ. In alijs multùm distant legata conditionalia ab stipulationibus. In his tempus contractus spectatur, in legatis tempus cessionis, atque adeò conditionis. quæ exposui in notis Institut.tit.de verb.oblig. Videamus quid sit dicendum è contrario si rem alienam stipuler, quæ postea fiat mea. Aut purè rem alienam stipulor, aut sub conditione. Si purè, quæ postea fiat mea, stipu- C latio extinguitur ex alia regula, quæ dictat, ea quæ initio constiterunt postea extingui, si in eam causam recidant à qua incipere non potuissent.§.item contra. De inut.stip. quæ regula fuit controuersa, nec omnium consensu admissa semper, vt IIII.exemplis ostendimus in l.2.§.ex his.§.fuit & prior Catoniana, vt Th.indicat in §.an seruo. de leg. & in hac ipsa specie pugnat l.1. de reg. Caton. cum l.cetera. §.1. de leg.1. Sed si rem alienam stipuler sub conditione, licet postea ea res mea efficiatur, stipulatio non perimitur, quia cessat illa secunda regula, cùm potuerim etiam initio rem meam sub conditione stipulari, & ideo si rursus existentis conditionis tempore ea res mea non sit, stipulatio effectum habebit.d.l.existimo.l.quoties.§.1.§.de vsufr. Et hoc argumento Marcellus vtitur in l.existimo, vt ostendat posse me rem meam stipulari sub conditione. Stipulatio rei alienæ sub conditione, dominio eius postea quæsito, non extinguitur. Hoc si concedas, & regulam illam ad- D mittas, extingui ea quæ in eam causam reciderunt à qua incipere non poterant, consequens est, cùm illa non extinguatur dominio quæsito, potuisse etiam me ab initio rem meam stipulari sub conditione. Sed si illam regulam non admittas, consequentia non erit necessaria. Idemq; accidit in hac specie, vt ostendit l.existimo. Ad fundum alienum purè si stipuler seruitutem, stipulatio non valet, Sub conditione, valet, si existentis conditionis tempore fundus meus sit. Quòd si ad meum fundum purè seruitutem stipuler, quia postea fiat alienus, ex eadem regula stipulatio extinguitur.l. si sub vna. §. vlt. ℑ. Sed si ad meum fundum sub conditione stipuler seruitutem (stipulor rectè sub conditione, impono vel constituo non rectè.l.4.§.de seruit.) stipulatio non extinguitur, licet postea fundus meus esse desierit, quia fieri potest vt ante conditionem rursus meus fiat, nec si ab initio E sub conditione stipulatus fuissem seruitutem ad fundum alienum, inutilis stipulatio foret.d.l.existimo. Sed vt ad priorem speciem redeamus, eadem poni potest in stipulatione alternata. Si stipuler Stichum aut Pamphilum, & Stichus meus sit, solus Pamphilus est in obligatione, nec conualescit stipulatio Stichi eo postea alienato.l.qui decem. §.Stichum.ℑ.de solut. Si sub conditione stipuler, valet in vtroque. Quòd si purè stipuler Stichum aut Pamphilum dari cùm alieni essent, vterque est in obligatione. Sed si Stichus meus fiat, in Sticho obligatio extinguitur, quia in eum casum recidit à quo incipere non potest, in Pamphilo manet. vt in hac l.& l.non quocumque.§.vlt. l.huiusmodi. §.si Titio Stichus.§.de leg.1. Quòd si stipuler Stichum aut Pamphilum sub conditione, & Stichus meus fiat, in vtroque manebit obligatio. quia fieri potest, vt ante conditionem meus esse desinat. d. l. existimo. Ait lex, **Et alter ex his meus factus sit ex aliqua causa.**] vbi Acc. lu- F cratiua vel non lucratiua. malè. Nam ponendum est stipulationem interpositam ex causa lucratiua. Stichum item meum factum ex causa lucratiua, vt in l.inter stipulantem.§.si rem.l.existimo.ℑ. Nam si stipulatio interponatur ex causa lucratiua, Stichus adquiratur ex non lucratiua, æstimatio Stichi, vel Pamphilus sunt in obligatione, atque ita agendum erit. Idem è contrario si interponatur stipulatio ex causa non lucratiua, Stichus adquiratur ex lucratiua. l.si is qui Stichum. §.tit. prox. Idem si vtrinque sit causa non lucratiua. At si ex causa lucratiua stipuler Stichum aut Pamphilum, & Stichus meus fiat ex aliqua causa lucratiua, reliquum duntaxat mancipium est in obligatione, isq; solus petetur absolutè. arg.l.Stichum aut Pamphilum.§.ad l.Aquil. Poterit tamen oblata æstimatione Stichi promissor liberari arg.l.cum res. §.sed si Stichus. §.de leg.1. quod ibi latiùs exposui. & Acc. ita sensit hoc loco rectissimè. Altera quæstio est de stipulatione in annos singulos, quæ multùm G distat à legato. Hæc stipulatio pura est, & ideo confestim agi ex ea potest. l.eum qui ita. §.qui ita.ℑ. §.at si ita. Instit.de verb. oblig. & sic deinceps initio cuiusque anni, siue vna siue multiplex censeatur. Legatum item initio cuiusque anni, sed quod ad transmissionem attinet, primi anni est purum. l.4.§.de annuis leg. Ceterorum non est purum, vt dicetur inferiùs, sed conditionale vi ipsa. Nihil autem interest annua, an quotannis, vel in annos singulos legetur, aut promittatur. l. nec semel. §.nouis

A §.nouiſſimè.ſ.quando dies leg.ced.l.cum ij.§.ſi in ſingulos.& §.ſeq.ſ.De tranſ.Non tamen eſt pura
ſtipulatio, purúmue legatum, quod ita fit, Hoc anno, vel in hũc annum, vel in annos x. namq; ex ea
confeſtim agi non poteſt, ſed poſt annum vel decennium.l.qui hoc anno.ĵ.l.ſi in annos, ſ. de con.
& dem.vbi malè Haloander legit, Si intra annos.nã qui intra x.annos liber eſſe iubetur, ſtatim liber
fit.l.ſi ita fuerit, §.vlt.ſ.de manu.teſt. Quod ſi in annos x.nouiſſimus decennij dies expectatur. Se-
cunda differentia hæc eſt : Vnam eſſe ſtipulationem plurium penſionum, non plures, Legatum au-
tem in annos ſingulos eſt multiplex. & ideo in ſtipulatione ſemel, in legato quotannis ius capiendi
inſpicitur. In ſtipulatore initio capacitatẽ fuiſſe ſat eſt. In legatario ſingulis annis capacitatem exigi-
mus.l.Senatus.§.vlt.ſ.de don.cau.mor.l.4.l.cum in annos.de an. leg.l.1.§.ſi in annos. ſ. ad l.fal.l.
B cùm in annos.1,& 2. ſ. quando dies leg.ced. Diximus ſtipulationem eſſe vnam. Obſtat l.pen.§.1.ĵ.
Sed ibi certa tempora & ſingulæ ſummæ expreſſæ ſunt : Nos tractamus de ſtipulatione facta infi-
nitè, in annos ſingulos x.dabis, Obſtat l.ſancimus. §.pen.& §.vlt. C. de don.quæ plures donatio-
nes eſſe ait ſi quis ſtipuletur annuam quantitatem. Nos vnam eſſe dicimus, eam ſcilicet quæ eſt in-
finita & perpetua, quod & Iuſti.admittit in §.vlt.& tunc duntaxat plures eſſe ait in §.pen.cùm tem-
porales ſunt, Verùm in eo §.vlt.corruptè legitur, Vel adijciatur tempus vitæ, quo modo ſi legas,
pugnabit ex diametro §. vlt.cum penult. Legendum, vel non adijciatur, vt Iſidorus 47. βασιλικῶν.
Obſtat l. ſi ſeruus communis, §.cum ſeruus.ĵ.de ſtip.ſer. Sed ibi quoque non fuit infinita ſtipula-
tio, ſed in annos quinque. Tertia differentia : incerta eſt ſtipulatio, vt dicitur hac l. quia infinitum
tempus, atque adeò infinitam quantitatem continet : & ideo ex ea non eſt certi condictio. At ſin-
C gula legata certa ſunt. Quarta : Stipulatio eſt perpetua, legatum finitur morte. l. 4.l.in ſingulos. ſ.
de an. leg. Et ideo eleganter Martialis ait, eum cui legata ſunt annua morientem ea debitori le-
gare videri, id eſt eorum liberationem. Verſus ij ſunt lib.IX.

Nil tibi legauit Fabius Bithinice, cui tu
Annua, ſi memini, millia ſena dabas.
Plus nulli dedit ille, queri Bithinice noli,
Annua legauit millia ſena tibi.

Id eſt eorum liberationem. Et ob id cùm legantur annua vel in annos ſingulos, primi quidem
D anni iam cœpti purum eſt legatum, & ſi moriatur legatarius poſt mortem teſtatoris, legatum illius
anni tranſmittit in heredem. Sequentium annorum legata ſunt conditionalia, puta ſi legatarius
viuet. nam eius tantùm anni legatum legatarius tranſmittit quo vixit. l. 4.l.in ſingulos. eod.d.l.1.§.
ſi in annos. Ratio differentiarum hæc eſt, quia annua legata perſonæ relinquuntur alimentorum,
habitationis, diſciplinæ, veſtiarij cauſa, vt ſcilicet legatario conſulatur. & ob id ineſt eis hæc con-
ditio, Si legatarius viuet, & morte eius finiuntur, infinitumq; tempus non habent, & ſingulis an-
nis excutitur legatarij perſona an ſuperſit, an capax ſit. qua ratione etiam fit vt de legato annuo
tranſigere legatarius non poſſit ſine decreto, de ſtipulatione poſſit.l. cum ij. ſ. de tranſ. In ſtipula-
tione annua alimentorum, aut ſimilis rei, id eſt, perſonæ ſtipulatoris ratio non habetur, ſed ita pro-
mittendo ſibi potius promiſſor diuiſis penſionibus conſulit quàm ſtipulatori. Et ideo ſi ea fini quis
E annua ſtipuletur, qua ſolent legari à teſtatoribus, dicemus plures eſſe ſtipulationes certas, quæ he-
redem non ſequantur. Hæc plerumq; eſt contrahentium finis, cùm legati ita relicti nomine ſtipu-
latio ex edicto interponitur.l.1. §. ſi quis. ſ.vt leg.no.cau. Contrà ſi ea fini teſtator legarit, qua ſo-
lent annua in ſtipulationem deduci, puta vt debitori, id eſt heredi conſulatur, vnum erit legatum,
purum, incertum, perpetuum. l. nec ſemel.l.ſi cum præfinitione. l. Firmio. §.vlt.ĵ.qu.dies leg.ced.
Idem dicemus ſi nominatim adiecerit teſtator, & heredibus.l.in annalibus. C. de leg. & ad heredes
legatum pertinebit in infinitum. quod tamen in vſufructu legato, verbi gratia Titio & heredibus,
non obtinet : nam proximi tantùm heredes vocantur, ne inutilis penitus reddatur proprietas. l.
antiquitas. C. de vſuf. Idem dicemus ſi annuum legetur Reip.vel templo.l.6.l.annua.§.vlt.l.pen. ſ.
de an.leg. & habeo ea de re Græcam Conſtitutionem Iuſtiniani ad Io. præf.præt. περὶ καταλιμπανο-
F μένων ἀναλλίων πτωχίοις ἢ ξενῶσιν ἢ ἄλλοις τισὶν εὐαγέσι συστήμασιν. quod tamen eadem ratione non ob-
tinet in vſufructu.nam vſusfructus Reip.relictus, vel templo, centum annis finitur.l. ſi vſusfructus.
de vſufr. leg. Rationem differentiarum quam attuli attingunt plures, ſed aptant eam ſolummodo
poſtremæ differentiæ: aliarum alias inquirunt perperam. Ipſe aptaui illam omnibus. Et ſanè cùm alia
differentia nectatur ex alia, omnium vt idem ſit principium neceſſe eſt. Vna cur ſit ſtipulatio quæ-
rentes, alij hac ratione vtuntur, quia vna verborum conceptione conſtet. quod refellitur. nam ea-
dem ratione legatum erit vnum. eadem ratione hæc ſtipulatio, Stichum & Pamphilum dari, erit
vna. Alij quia vna actio. hæc etiam vitioſa eſt. Vnam eſſe actionem, audio. Cur vna ſit, adhuc re-
quiro. Petitur hac ratione principium, & idem per idem declaratur. Alij, quia ſemel ſtipulatoris
perſona ſpectatur. Hæc etiam ratio rationem petit. Potior illa eſt ratio eademq; generalis, vnam
eſſe ſtipulationem, quòd cùm diuiſio penſionum ſtipulatoris gratia non fiat, eius perſonæ non co-
G hæreat ſtipulatio, ſed ſit perpetua, continua, infinita, indiuiſa temporibus. In l. ſi à colono. ĵ. de fi-
deiuſ. ſtipulatio quæ non eſt perpetua, puta adpromiſſio pro colono, vna dicitur plurium penſio-
num ſtipulatio, quòd ea contineantur omnes penſiones, his verbis, Quidquid colonum dare fa-
cere oportet, nullo tempore expreſſo.

L. XVII.

L. XVII.

A Sumpta est ex l.7.§.de cont.empt.quæ est ex eodem libro. Stipulatio inutilis est,si interrogatus quis respondeat,si voluero.l.à Titio.in fi.ff.hoc tit.Idem putat esse Accurs.si ita respódeat,Si volam. quod non admitto. nam verbum volam est extensiuum in futurum, Voluero non item. Voluero, significat semel, Volam identidem. Hoc voluntatis mutationem admittit,illud non item. Si hæc sit conditio, Si voluero, vbi semel nolui, stipulatio nec me nec heredem meum adficit si postea voluero. l. centesimis in fi.ff. At hæc, Si volam, & me & heredem meum adficit si postea voluero, vt apertè indicat l.sub hac. §.tit.prox. Idem prorsus est in legato. Legatum non valet quod confertur in merum & plenum arbitrium heredis.l.senatus. §.legatum.de leg.1. Legatum valet quod confertur in arbitrium heredis quasi boni viri.l.si sic legatum.de le.1.l.x 1.§. sic fideicommissum. de leg.3. B Putem etiam stipulationem valere collata conditione in arbitrium promissoris quasi boni viri, veluti si æquum existimaueris opus restitues. neque obstat l. quod sæpe.§. 1.§. de cont.emp. quæ imperfectam esse venditionem ait ita factam, Quanti æquum putaueris,tanti emptum habebis. Quæ de venditione, eadem & de stipulatione dici possunt. nam stipulatio est pandecte contractuum. Sed id de pretio emptionis traditur.quod vsq; adeò certum esse oportet, vt dubitatum etiam fuerit,an posset in arbitrium extranei conferri.§.pretium.Instit.de emp.& ven. Similiter legatum valet ita relictum, Cùm voluerit heres. d.l.x 1. §.sic fideicommissum. Itemq; stipulatio, Cùm volueris. l. centesimis. §. vlt.ff.videlicet si viuus heres vel promissor dixerit se velle dare, etiam si eo non dato decesserit. quod si antequam vellet, decesserit, heres eius non tenetur. His verbis, Cùm volueris, id palàm in eius arbitrio non ponitur an debeat, sed quando debeat. Idemq; si dixerit, Nisi noluero; nam post perfectam obligationem hæc conditio inseritur.l.obligationum fere. §.conditio. C §.tit. prox.d.§. sic fideicommissum. Est tamen quædam differentia inter hæc duo, Cùm volueris, & Nisi nolueris, vt in eo §.ostenditur. Nam Nisi nolueris, primam voluntatem exigit, & vbi semel voluit, postea non potest nolle. At hæc verba, Cùm volueris,vel Cùm voluero, tractum temporis habent, id est extensiua & paratatica sunt, nec primam voluntatem exigunt, ideoq; ante mortem quandocumq; mutare voluntatem potest, nec nisi extremo vitæ spiritu voluerit, effectum habebit stipulatio. Idem dicendum est si dixero, Cùm volam.& malè inter hæc duo differentiam statuit Acc.in l.7.§.de cont. emp. nam vterq; sermo profertur παρατατικῶς in futurum tempus. nec quidquam huc pertinet l. si quis stipulatus sit.ff. vbi ponit differentiam inter Quem voluero, & Quem volam, Si voluero,& Si volam, quam & posui suprà. Non tamen eadem erit differentia si dixerit, D Cùm: quandoquidem articulus, Cùm, extensionem significat in futurum tempus, quoad viuet. Est & aliud in quo conueniunt legata & stipulationes. Legatum valet in arbitrium legatarij collata conditione. l.si ita expressum.§.de con. & dem.Valebit & stipulatio, veluti, Mihi si voluero dabis. & ob id hæc l. de reo promittendi tantùm loquitur, itemq; l.centesimis. & l.à Titio., non de reo stipulandi. nam & legatum & stipulatio sunt μονόπλευρα, id est, ex vna tantùm parte obligationem constituunt. Qua ex parte obligatio constituitur, in eam totius rei arbitrium non confertur rectè. Qua ex parte non constituitur, in eam confertur rectè.

L. XVIII.

Rectè Flo.Ideo iure, hoc sensu, non ideo quòd bis eandem rem promiserit iure amplius quàm E semel tenetur. namq; & rei & æstimationis petitio ideo non erit.& sic in legatis quòd bis eandem rem testator legauerit, non ideo amplius quàm semel peti potest.l.planè.§.si eadem. de leg. 1. fieri quidem potest vt eiusdem rei nomine duæ sint obligationes, veluti vna pura, altera in diem, vna ex stipulatione, altera mandati, vna propria, altera hereditaria, vna efficax, altera inefficax: At res ea quæ varijs obligationibus debetur, amplius quàm semel non præstabitur. Dum ait, Non tenetur, non negat esse duas stipulationes, sed duas præstationes siue exactiones. Igitur vtraq; stipulatio valet, nisi posterior fiat nouandi animo, sed res non potest præstari nisi semel. Dum ait, Idem, significat rem siue corpus. Nam si bis eadem quantitas promittatur, voluntatis est quæstio. d. l. planè. §. sed si non corpus.& ideo sæpius debetur stipulatore probante hanc mentem contrahentium fuisse. Re eadem bis promissa non admittitur voluntatis quæstio. Citatur l. 25.ff. Duplex fuit F stipulatio. Vtraq; valet. Sed prior exceptione eliditur,& quasi nulla est, vt ait lex, vt & l.& eleganter.§.seruus,de do.l.lecta.§.pen.§.de re.cre,l.Stichum. §.aditio.ff.de solut.l.quamuis. §.Marcellus. Ad Vell. Posterior efficax est, eaq; rem actor consequetur.

L. XIX.

Stipulatio pœnalis non adstringit omnes contractus omniáue pacta. Matrimonium est contractus, Diuortium est contractus, Nec tamen possunt adstringi pœnali stipulatione. & ideo inutilis est stipulatio ita concepta inter virum & vxorem, Si diuortium feceris tot dabis. Libera debent esse matrimonia, Libera diuortia.l.2. C. de inut. stip. & contenti esse debemus pœnis dissidij G legibus comprehensis Iulia & Papia vel Constitutionibus, veluti amissione dotis aut donationis propter nuptias. quibus locus est si cuius culpa diuortium fiat, non si bona gratia. & has quidem in stipulatum deducere possumus. Supra legitimas pœnas nihil stipulari possumus in casum diuortij. Opponit Acc.l.ea quæ.§.de don. inter vir.& vx. Verùm in ea specie non fuit pœna, sed pecuniæ donatæ in casum diuortij reddendæ conuentio, quam & omissa conuentione tali, reddi oporteret.

A oporteret donatario ex ea facto locupletiore. Similiter verò sponsalia pœnæ vinculo obstringi
non possunt. Possunt tamen sponsæ in casum repudij stipulari arras, sponsi pœnam legitimam quæ
nunc est, puta duplum arrarum, vel eam quæ fuit olim, puta quadruplum. l.vlt. §.vlt.C.de sponf.
Nihil præterea stipulari possunt. & hoc quidem non de sponso & sponsa dicimus, sed & de pa-
rentibus qui inter se despondent natos, quod propriè ostendit l. Titia. j. hoc tit. Ait, Si quis eo-
rum &c. Eorum, id est, parentum, Si quis eorum cessasset in nuptijs perficiendis. De suo facto pa-
rentes promiserunt, non de facto filiorum vel extraneorum. At No. Leonis, περὶ τοῦ ἀπαιτεῖσθαι τὸ
γαμικὸν πρόστιμον secus est.qua puto restitutum ius antiquum, quo stipulari veteres solebant vxores
futuras, & agere ex stipulatu in id quod interest, auctore Gellio lib.IIII.cap.IIII. Quod si in id
quod interest, & in pœnam. nam stipulatio quæ quanti interest promissionem habet, pœnam
B quoq; admittit.l.vlt.j.de præt.stip.Ait, Nulla.] Imo quasi nulla.d.l. Titia.vtrumq; dici potest. Sed
non est necessaria exceptio.

L. XX.

Sicut ita rectè stipulamur, Quod tibi Titius debet, si nauis ex Asia venerit dabis, sic & hoc
modo, Quod tibi Titius debet, cùm debitor esse desierit, dabis. nam ex præsenti vires accipit sti-
pulatio, si hoc tempore Titius debuit, sed non committitur antequam debere desierit. Valet igi-
tur hæc stipulatio licet quod nunc est, in casum quo esse desierit in stipulationem deducatur. Simi-
liter & hæ valebunt, Tignum quod iunctum est ædibus cùm solutum erit dabis. Rem meam cùm
mea esse desierit dabis. Stichum cùm mortuus fuerit dabis.l.non moriturum.C.de contr.stip.
C

L. XXI.

Post diuortium quæ nihil habet in dote stipulata est c. sibi reddi dotis nomine. Centum sunt
in obligatione, nec falsa demonstratio quicquam obest.l. 2. §.creditum. De reb. cre. Pro demon-
stratione hæc verba accipio, Dotis nomine.& ita in l.vlt. C.de.fal.cau.l.si sic legatum. §. si mihi. de
leg.1. Quidam malè pro causa. Causa est ratio promittendi. Qui promittit dotis nomine, quid pro-
mittat non cur promittat ostendit, demonstrationem igitur non causam. Superiori sententiæ lo-
cus est, si sciens maritus promiserit.nam si per errorem, indebiti promissi condictio est. l. pen. §.
mulier.s̃.Sol.mat.l.3.C.de con.ind.sicut si per errorem soluerit.l.maritus.s̃.sol.mat. Idem verò di-
cendum in legato. Si pater filiæ quæ indotata, & nuptias nunquam experta est, leget c. dotis no-
D mine quasi debitæ à patre iam defuncto. Idem si frater sorori, quæ nullam dotem habet. idem si
vir vxori.§.sed si vxori.de leg.l.quibus.§.qui dotalem.s̃.de con.& dem.vel si quis alius alij cuilibet
mulieri. nam falsa demonstratio non vitiat legatum. Sed vt ad stipulationem redeamus, si quæ ha-
bet c.duntaxat in dote, post diuortium cc.stipularetur dotis nomine, c. quæ sunt in dote actione
de dote repetentur, vel etiam ex stipulatu, nisi nouandæ actionis de dote animus fuerit, alia c. quæ
non sunt in dote, petentur tantùm actione ex stipulatu eadem ratione, quia scilicet falsa demon-
stratio stipulationem non vitiat. Ait, Diuortio facto.] id est, post diuortium. nam si hæc stipu-
latio fiat manente matrimonio, speciem donationis habet.

L. XXII.

E Error in materia non vitiat stipulationem, dummodo contrahentes consentiant in corpore.
Materia est causa ex qua aliquid fit, vt æs vel aurum vasis est materia. Si igitur stipulator putarit vas
aureum esse quod erat æneum, nihilominus in æneo consistit obligatio. & hoc est quod ait, Te-
neberis mihi huius æris nomine, id est, in hoc ære obligatio consistet. Ferretus qui hoc loco ob
errorem in materia tentat stipulationem vitiari, factiosus esse mauult, quàm sincerus Iurisconsul-
tus. Materia porrò substantia etiam dicitur, & οὐσία in l.in venditionibus. s̃. de cont. emp.rectè, &
secundum Aristotelem. Substantia est τὸ ὑποκείμενον. Id verò aut materia est vt æs, aut forma,
aut compositum ex vtroque, vt vas integrum. Error in materia non vitiat stipulationem, simili-
ter error in forma non vitiat stipulationem: At error in ea substantia quæ ex materia & forma
F conficitur, id est, error in corpore, vitiat stipulationem.l.continuus. §.1. j. hoc tit. Non sic in em-
ptione venditione. nam & error in materia venditionem vitiat. l. in venditionibus. l. quid tamen.
s̃.de contrahend.emp. l.si sterilis. §.quamuis. s̃.de action.emp. Materiam dicit l.in venditionibus.
Qualitatem §.quamuis. Vtrumque coniungit l.quid tamen.rectè. Qualitas enim sumitur pro diffe-
rentia substantiæ, vt puta materiæ vel formæ atque ita scyphus æneus & scyphus aureus differunt
substantia, materia, qualitate. Id quoque notãdum ad §.quamuis. vulgò ita rectè legi, Cùm in cor-
pore consentiamus, de qualitate autem dissentiamus, emptionem non esse. In Florentinis negatio
deest librarij mendo potius quàm mendacio auctoris. nam si tollatur, hoc §.dicit, Licet emptio va-
leat cùm erratum est in qualitate rei, tamen ex empto est actio. Aequè prudenter ac si diceret, licet
vtile sit mutuum quod dedi, tamen mihi competit actio ex mutuo, Licet homo sit ratione prædi-
tus, rationem tamen habet. Quis nescit si vtilis est emptio, vtilitatem continere actionemq; pare-
G re? Addita igitur negatione ita potius scripsit, Licet emptio non sit, tamen est actio ex empto. quod
prima specie falsum videbatur. nos tamen hoc admittimus sæpe. Præterea refert se in eo §. ad ea quæ
suprà dicta sunt. Quamuis, inquit, suprà diximus. Suprà autem dictum est emptionem non esse,
non emptionem esse. Non est igitur affirmatè legendum, emptionem esse. Dices, emptionem non
esse suprà non idem I. C. dixit, sed alius in l.in venditionibus.& l. quid tamen. Dicam, Tribonia-
c num,

num sæpe introducere vnum dicentem se superiùs scripsisse, quod tamen ex alio relatum est superiùs, vt in l.si in emptione. §. liberum.de contr.emp. quæ referenda est ad l.nec emptio.eod.tit. & in l.impuberem.§.item non continetur.ĵ.ad l.Cor.de fal.quæ referenda est ad l.diuus.§.item senatus.eod.tit. Notandi sunt duo casus, quibus tradunt emptionem valere, etiam si erratum sit in materia.Vnus est si inargentata vel argentosa væneant pro argenteis.quia non omnino erratur in materia. est enim in eis argenti aliquid. rectè.d.l.quid tamen. Opponunt l. cùm ab eo, §. vlt. eod. tit. quæ non valere venditionem ait, si mensa argento cooperta væneat pro argentea. Respondet Acc. Id actum in ea specie fuisse, vt solida mensa esset ex argento. nam l.ait, Pro solida. Non placet responsio. nam & vas inargentatum dum vænit, pro solido vænit, idq; pro cauto habetur semper. Ego inargentata vel argentosa censeo separanda esse ab ijs, quæ argento cooperta sunt. Mensæ æneæ inargentatæ vel argentosæ argentum inest, eiusq; materia duplex, æs & argentum. Argento coopertæ argentum non inest, eiusq; materia æs, non argentum, sicut vestis materia non est hominis. Lamina argentea quasi vestis est mensæ.Plinius XIII.Mensam cuius materia erat tuber operimento laminæ vestitam. Alter casus hic est, Si, inquiunt, emptoris intersit venditionem seruari. rectè. Ceterùm id probant minus rectè allata l. Labeo.de cont.emp. Lex ait, si erratum sit materia, emptori competere actionem ex empto. Ergo emptio valet.Neganda est consequentia.l.qui officij. §.1.eod.tit. Hidem illi hoc proposito emptionem valere hoc casu, subijciunt, non tamen ad rem ipsam emptorem agere, sed ad id quod interest. Aliud igitur quasi præstigiatores proponunt, aliud ostendunt.nam si non est actio ad rem,certè emptio non valet.Ad id quod interest actio ex empto esse potest etiam si nulla sit emptio. d. §. quamuis. d. l. qui officij. Verum tamen esse quod proponunt reor, idq; subiecta ratio differentiæ inter stipulationem & venditionem mox indicabit. Cur error in materia venditionem vitiat, stipulationem non item? An quia stipulatio stricta est, venditio bonæfidei? Minimè. nam pignus est bonæfidei, de quo idem est proditum quod de stipulatione l.1.ṡ.de pig.act.& l.cùm æs,ĵ.de furt.Verior ratio hæc est,quia si per errorem pignori accepto, vel in stipulationem deducto ære pro auro, pignus & stipulationem nullam esse dixeris, nihil superfuerit in obligatione. At creditoris & stipulatoris interest, vt æs saltem sit in obligatione. Alia est ratio emptionis.nam in ea interest emptoris potiùs ne vllo modo in ære emptio consistat quod venditum est pro auro. Eadem est conditio stipulationis ex causa emptionis interpositæ.nam sicut stipulatio legati, naturam legati sequitur.l.1.§.si quis.ṡ.vt leg.no.cau.ita stipulatio emptionis, naturam emptionis sequitur.l. si stipulatus.ṡ.de vsur. Contrà si emptoris intersit emptionem in eo corpore, cuius in materia erratum est, consistere, fatebor consistere, & ad eam rem agi posse, vt si stannum sit quod putabat emptor plumbum esse, aliter quàm. si væneat æs pro auro, plumbum pro argento, acetum pro vino. Verumenimuero his casibus licet non valeat venditio, eo tamen nomine venditor tenetur ex empto. De dolo non tenetur,etiam si sciens fefellerit emptorem, quia est actio ex empto.est & condictio pretij. Is etiam qui sciens pignori dedit æs pro auro non tenetur de dolo, quia est pigneratitia. Is item qui promisit, non tenetur de dolo, quia est ex stipulatu ex doli clausula, Dolum malum abesse, quæ subijci plerumque stipulationibus solet, vt hæc lex indicat, & l.doli.& l.ex ea parte.& l.si ita quis.§.vlt.ĵ. hoc tit.& aliæ complures. Ceterùm omissa illa clausula necessariò decurrendum erit ad actionem de dolo. quia stricto iudicio dolus non vindicatur.l.ita demum.§.vlt.ṡ.de recep.arb.

A B C D

L. XXIII.

E

Qui hominem certum debet ex testamento vel ex stipulatu, mortuo homine liberatur, nisi mortuus sit post moram. Mora rei obligationem producit atque perpetuat.l.is qui.ṡ.tit.prox.l.82. §. vlt. l. 33.ĵ. l.cùm seruus.§.ipsius.de leg. 1. Mora est soluendi vel accipiendi crediti frustratoria dilatio. Tam creditor in accipiendo, quàm debitor in soluendo moram facere potest. vtrumq; definitio complectitur. Dilatio.l.sciendum.ṡ.de vsur. Eccl.29.παρελκύσει χρόνον. Et ob id à Græcis ὑπέρθεσις dicitur. Ea plerumq; fit in personam creditoris per oblationem pecuniæ debitæ. & in personam debitoris per litis contestationem, vel per aliam interpellationem, denuntiationem, admonitionem creditoris factam opportuno loco & tempore, puta si interpellatus opportunè debitor moretur & frustretur. Paulus in fi.III. Sent. Mora fieri videtur cùm postulanti non datur. Dixi, Plerumq;.quoniam an mora facta sit, quæstio facti potius est quàm iuris, de qua absolutè responderi non potest. itaque eius definitio ad iudicem potius spectat & virum bonum, quàm ad iurisconsultum.l.mora.ṡ.de vsur.& rectè in d.l.quod te.ṡ.de reb.cre. Animaduerti.& in l. sed & si Reipublicæ in fi.ṡ.de vsur. Decerni. Interdum moram re ipsa debitor facit sine interpellatione. d.l.sed & si Reip.l.49.§.pen.ĵ.l.vlt.C.de cond. ob tur.cau.l.3.C.in quib. cau.in integ. rest. Interdum ex die solo.l.traiectitiæ.ṡ.tit.prox. l.magnam.C.de cont. stip.l.ad diem.ĵ.hoc tit. Aliàs res ipsa interpellat, aliàs dies, aliàs persona, aliàs nec res nec dies,ac ne persona quidem,vt indicat d.l.mora.& l.si quis solutioni. eod.quamobrem constitui hac de re perpetuò & generaliter nihil potest. Sanè pupillus interpellatus moram non facit, nisi interpelletur tutore auctore, vel nisi ipse tutor interpelletur. l. prox.ĵ.cui opponi solet l.si dictum. §. vlt. ṡ. de euict. quæ non loquitur de interpellatione, sed de laudatione auctoris.Laudari pupillus auctor potest sine tutoris auctoritate,si tutor non compareat. idq; benignè receptum est, ne in fraudem emptores incidant. Sumpta est l.prox. ex Pauli l.b.ix. ad Sabinum. Ex eodem est l. 22. Eo libro tractauit de furtis. Lex 22. quatenus coaptari possit ad quæstionem de furtis, coniuncta l.cum æs.ĵ. de furt. intelligetur. Hæc verò ita illi quæstioni aptabitur

F G

A bitur si dicamus, Pupillum furtum facere, damnum iniuria dare, & ex ijs causis obligari sine tutore. l.impuberem. l.prox.de furt. Moram tamen non facere sine tutore. Ceterùm, vt supra diximus, si res debita post moram debitoris interierit, debitor non liberatur. Id ita Martinus accipit, nisi omnimodo ea res fuerit peritura apud creditorem. quod verissimum esse arbitror. Id probat l. si plures. §.vlt. ※. depos. Lex ponit rem debitam ex causa depositi ante rem iudicatam interijsse post litis contestationem, atque adeò post moram tamen. Quinimò ideo ponit ante rem iudicatam interijsse, quòd post rem iudicatam intra tempora iudicati cesset ac interquiescat mora, & eius temporis periculum non pertineat ad debitorem. Re autem post moram ante rem iudicatam extincta, quæritur an depositarius liberetur. Lex significat ita distinguendum esse ex Sabinianorum sententia.
B Aut peritura erat res apud actorem, etsi confestim restituta esset, & tunc liberatur, aut non erat peritura, vt quia actor eam distraxisset & pretium redegisset, & tunc non liberatur. Eandem distinctionem adhibendam esse in actione ex testamento indicat l.cùm res.§.vlt.※.de leg.1. Ait enim re legata post moram extincta ideo heredem teneri legatario, quòd si eam maturiùs præstitisset, potuisset eam legatarius distrahere, & sibi pretium seruare. Ex contrario igitur si non erat eam distracturus, si omnino erat apud eum peritura, absolui heredem oportet. Cur non & eadem vtemur in actione ex stipulatu? Eadem vtimur in rei vindicatione, siue agatur cum bonæfidei possessore improbè litigante, siue cum malæfidei possessore. l.item si verberatum. §.vlt.※.de rei vindicat. Eadem distinctione vtimur non tantùm cùm de debitoris, sed & cùm de creditoris mora disputatur, vt in specie l.si is qui Stichum.※.de iur.dot. Pro Martino citatur l.si cum exceptione.§.quatenus.※.Quod met.cau. malè. Est enim potius contra Martinum. nam re metu extorta perempta post moram, id
C est, post tempora iudicati, lex ait indistinctè teneri eum qui metum intulit, siue æquè fuerit res apud actorem peritura, siue non. idq; fit odio eius qui malo more metum intulit, quod in alijs moratoribus locum non habet. nam & eius odio hoc comparatum est, vt non liberetur re perempta ante moram, id est, intra tempora iudicati, si peritura non fuisset metu non illato, quod & ad eum qui vim fecit porrigitur in interdicto Vnde vi, vel Quod vi aut clàm. Alij verò debitores puta ex testamento vel ex stipulatu ante moram re perempta indistinctè liberantur, siue fuerit ea interitura apud creditorem, siue non. Porrigo idem illud etiam ad furem in condictione furtiua, non in rei vindicatione, qua tenetur vt quilibet possessor. l.12.C.de fur. non vt fur, & ob id maximè furi grauis est condictio, quia eæ tres actiones De vi, De metu, De furto non admittunt illam distinctionem, fuerit res peritura nec'ne, quæ an esset in alijs etiam actionibus admittenda, fuit olim controuer-
D sum: In ijs nunquam fuit controuersum. Rursus eandem distinctionem illæ tres admittunt re perempta ante moram, quam aliæ reijciunt. Alius casus ponitur in hac lege quo re perempta debitor non liberatur, Si ipsemet debitor hominem debitum occiderit. Tale factum interpretes moram appellant. malè. Separatur à mora in l.si seruum.§.sequitur.※.l.mora. §.vlt. ※. de vsur. Mora est dilatio, cessatio, frustratio, tarditas, procrastinatio. Occisio serui, nihil est tale. Mora emendari potest. Occisio serui non item. Vtrumque tamen culpæ nomine continetur: & vt hæc lex significat, per debitorem stat quominus det, hoc est, debitor est in culpa dupliciter, si moratus solutionem fuerit, & si occiderit. & hoc vtique si immerentem occiderit. nam si merentem occiderit, culpa vacat, nec vtilis actio in eum constituenda est. l.qui seruum.※.hoc tit. vbi fortasse vtilis actio dicitur quòd detur vtilitatis, id est, eius quod interest nomine, vt in l.stipulatio.§.si quis insulam.※. Est tamen di-
E recta. Ait hæc, Hominem certum] vt & l.37.※. l.3.C.de vsur.leg. nam incerto homine, id est, generaliter & ἀορίςως homine promisso, quod debetur perire non potest. L.25.exposui in l.18.

L. XXVI.

Aliæ sunt stipulationes natura turpes, ex quibus nec ciuili nec prætorio iure datur actio, veluti Homicidium, Sacrilegium, Furtum, Lenocinium fieri. l.5. C.de cond.ob tur.cau. Si homicidium fecero tot dari. Vel si furto facto à pluribus alter ab altero ita stipuletur, Ex furto partem dari. l. si flagitij.※.hoc tit. vel si ita stipuler, Si homicidium non fecero tot dari. l.iurisgentium. §.si vt maleficium.※.de pac. Ait l.prox. Actionem denegari.] Data scilicet exceptione.l.pen.※.de cond.
F ob tur. cau. l.1. C.eod. & ita s.c. Macedoniano denegari dicitur actio, quæ tamen sine exceptione non infirmatur.l.sed & si.§.hoc.D.ad s.c. Macedon.l.7.§.non solùm.eod.tit. Pessimè illi, qui in ea l.penul. turpem causam non generaliter, sed angustè accipiunt. Nam & cùm ex vtraque parte turpitudo versatur, vt in hac stipulatione, Si homicidium fecero tot dari, lex ea significat agenti exceptionem obstare, & soluenti condictionem non competere. Et quod ait, Porrò, exemplum est præcedentis sententiæ. Porrò significat planè aut proinde. Aliæ sunt turpes ciuiliter, ex quibus etiam actio non datur, vel si datur sub ambiguo, non est defutura exceptio, vt si ita de muliere stipuler, Si mihi non nupseris tot dari. quo de genere stipulationis diximus in l.19. vel si quis sororem nupturam sibi stipuletur. l. 35.※. quod iure ciuili non natura probrum est. Vel si ita stipuler, Si me heredem non feceris, tot dari, quæ quidem est etiam contra bonos mores pop.Romani. l.61.※.hoc tit. de quo genere stipulationis, deq; illa l.61. hoc loco dicere constitui. Successiones stipulationibus
G vel pactis obstringi non possunt, vt si stipuler, me heredem scribi, vel nisi scripseris tot dari, l.4. C. de inut.stip.l.cum donationis.C.de transl.vel si dotali instrumento conuenerit vt vir vxori succedat. l.hereditas, C.de pac. con. vel si conuenerit vt filia quæ nuptui collocatur, vel filius cui vxor datur, patri succedat ex semisse vel ex besse. Hæc conuentio est contra leges. l.pactum quod dotali. C.de pac. Moribus tamen nostris recepta est & probata. No. Leonis 19. qua abrogatur dic.l.pactum quod

dotali. Est etiam contra leges hæc conuentio, ne succedat nobis ab intestato is, ad quem lege hereditas redit, vel vt filius aut filia contenta sit certis rebus, nec agat querela. l. si quando. §. illud. C. de inoff. test. vel vt filia contenta sit dote, & renuntiet ceteris. l. vlt. ꝟ. de suis & legit. hered. l. 3. C. de collat. hæc conuentio non valet, nisi dos sufficiat legitimæ portioni arg. l. 1. §. si parens. ꝟ. si quis à par. man. fue. At moribus nostris hæc etiam conuentio recepta est, præsertim si iurata renuntiet ex C. quamuis. de pac. Illa quoque recepta est; ne ex matrimonio quod contrahitur suscepti filij patri succedant, qua de re conuenire plerumque solent viri nobiles, qui habentes liberos ex nobili vxore, ea defuncta ducunt plebeiam, vt est relatum in libris feudorum tit. Si de feudo def. cont. sit. §. filij. in quo deest negatio, & in titul. de filijs naturalibus ex mat. ad morganaticam contr. Id illi faciunt consulentes liberis ex priore matrimonio, quanquam vtrique nobiles censeantur, nam & plebeia vxor per matrimonium nobilitatem adipiscitur, sicut econtrario nobilis si nubat plebeio eam amittit, & transit ad plebem, & filij nascuntur plebeij. Liuius lib. x. Virginia patricia desijt esse, quòd nupsisset Volumnio plebeio. Verbum illud, Morganaticam, quod est in illo tit. de filijs nat. ex mat. &c. reperi & in alio auctore satis vetusto Alberto Argentinensi in Chronico. Tanquam, inquit, matri suæ per Rodolphum regem olim morganatico iure donatum. Id ius est ex lege Salica, Longobarda, Ripuaria. Eo verbo significatur quidquid nuptiali conuentione siue instrumento dotali conceditur vxori vel liberis nascituris ex eo matrimonio, quod genus omne conuentionis leges illæ comprobant. ideoq; in illo tit. Ad morganaticam, id est, legibus illis. In antiquis legibus Francorum, Mariaige à Mortguage. Non valet etiam conuentio inter duos facta de mutua successione, nisi inter commilitones. l. licet. C. de pac. Harmenopulus 1. Epit. tit. περὶ ἀλληλοκληρονομίας. Non valet item conuentio si duo vel plures, qui sperant alterius successionem, eo viuo nec consentiente præmaturè de eius diuisione inter se paciscantur. l. vlt. C. de pac. Est enim quasi coruina conuentio. Valet conuentio ne me vel filium exheredes. l. quidam. ꝟ. hoc tit. Exposui §. vlt. in l. 8.

L. XXVIII.

Qui rem dari stipulatur, proprietatem stipulatur. l. vbi autem. §. vlt. ꝟ. l. non videntur data. ꝟ. de reg. iur. l. 2. C. de cont. stip. Qui rem tradi, possessionem tantùm stipulatur non proprietatem. itaque ex ea stipulatione non est certi condictio, sed actio ex stipulatu. itemq; eo modo rem meam rectè stipulabor. l. nemo rem suam. ꝟ. l. 4. §. Labeo. ꝟ. de do. excep. l. si aliquam rem. ꝟ. de adquir. poss. & dixi in l. 16. Interdum dari accipitur pro tradi. l. 4. ꝟ. de vsur. Quidam differentiam esse tradunt inter stipulationem Rem tradi, & stipulationem Vacuam possessionem tradi, & hanc continere fructus postea perceptos, illam non item. quod an verum sit, tractemus. Si stipulatus sit rem dari vel tradi, fructus & partus non veniunt nisi post litem contestatam. l. si filiusfamilias. §. vlt. ꝟ. l. 4. §. videamus. §. si actionem. ꝟ. de vsur. Neque obstat l. si fundum. ꝟ. nam in ea l. id quod interest significat rei pretium, & si quid pluris circa rem intersit, non fructus. At si stipulatus sit, Vacuam possessionem tradi, hæc vacui appellatio exigit vt causa etiam bonorum, id est, fructus & partus præstentur. Sic Vlp. in l. in conuentionalibus. §. vlt. ꝟ. Causa bonorum est omne id quod habiturus esset stipulator si res tradita fuisset. porrò habiturus fuisset fructus & partus. ergo ij veniunt. Idem probat Pap. l. 4. ꝟ. de vsur. nam licet idem videatur stipulator ingeminasse his verbis, Rem dari, vacuamq; possessionem tradi, non tamen propter illam ingeminationem eo loci Pap. ait fructus & partus venire, sed propter illam vacui appellationem. Vberior igitur hæc stipulatio est Vacuam possessionem tradi, quàm illa Rem tradi. Verùm obstat Pomp. in l. 3. quæ incipere debet Traditio, non vt Flor. ratio, vel vt in alijs datio, §. 1. de act. emp. quæ lex apertè ait fructus non venire. Ei vti respondendum sit ingenui fatentur se nescire, ambitiosi dissimulant. Ingenuè fateamur quod res est, perspicuum esse Pomponium dissentire à ceteris, quandoquidem & vellicat ceteros satis apertè. Hæc enim est sententia Pomponij. Ceteri admittunt emptore stipulante fundum dari siue tradi fructus non venire. Hidem admittunt huius stipulationis eundem esse sensum, qui est illius Vacuam possessionem tradi. hanc compressiùs dicere quod illa latiùs, hanc pugno, illam palmæ similem esse. Cur ergo faciunt vnam vberiorem altera? & sanè Pomponij sententia verior est. ac contrariam sententiam ceteri forsitan non valde probarunt, quandoquidem eam retulerunt disputationum & quæstionum libris, quibus sæpe tractantur non tam vera quàm verosimilia. & Pap. ait in d. l. 4. posse dici, id est, posse tentari.

L. XXIX.

Illud est δημῶδες, Tot esse stipulationes, quot sunt species vel summæ: veluti Stichum & Pamphilum dari, duæ stipulationes sunt. item decem & quinque, vel sortem & vsuras dari, duæ sunt stipulationes. l. vbi autem. §. pen. ꝟ. hoc tit. Fugitiuum non esse, Furem non esse, Erronem non esse, Vispellionem non esse, quatuor stipulationes sunt. Idemq; est si pluribus rebus nominatim pactis, generalis stipulatio subijciatur. habebitur enim pro multiplici. l. Titia. §. vlt. l. penult. in pr. ꝟ. hoc tit. Item si stipuler, Annua bima trima die x. quaque die dari, tres sunt trium summarum stipulationes. d. l. penult. §. 1. Effectus huius sententiæ hic est, vt sæpius ex stipulatu agi possit. l. quia dicitur. ꝟ. de euict. quæ huic coniungenda est, cùm sit ex eodem lib. l. cùm plures. eod. & vt non fiat nouatio, quemadmodum traditur hoc loco in hac specie: Promisisti mihi Stichum, deinde promisisti mihi Stichum & Pamphilum, duorum seruorum duæ stipulationes sunt, nec quod Stichus bis promissus sit, amplius quàm semel debetur. l. 18. ꝟ. nec ideo minus separatim petetur ex priori stipulatione.

Item

A Item vt quoties ſingulis ſummis certa tempora adſcripta ſunt, vt in exemplo l.pen.§.1.j.ſingulis tem
poribus ius capiendi inſpiciatur. quod non fieret ſi vna eſſet ſtipulatio, vt diximus in l. 16. Item vt
pluribus rebus in ſtipulationē deductis, vna promiſſa, vel è contrario, obligatio contrahatur, etiam
ſi interrogationi reſponſio non congruat, vt diximus in l.1.§.ſi quis ita. ſ. cùm tamen, ſi vna ſit ſti-
pulatio, congruere reſponſum oporteat omnimodo. Eidem ſententiæ locus eſt in legatis, & hic
etiam effectus, vt ſæpius agi poſſit, & vt alterum ſperni aut peti aut vindicari poſſit. l.5. & 6. ſ. de
leg.2.quod non fieret ſi vnum eſſet legatum. Ibi autem locum habet, vbi ſpecialiter in legato, vel
in ſtipulatione plures res exprimuntur. Ceterùm ſi non exprimantur, vnum eſt legatum, vna ſtipu-
latio.l.2.ſ.de leg.2.l.quod dicitur.1.j.hoc tit.vt ſi ſtipuler pecuniā quæ eſt in conſpectu, vel aceruum
B pecuniæ, vna eſt ſtipulatio, licet plura ſint corpora nummorum. Eſt item vna ſtipulatio ſi ſtipuler fa-
miliam, chorum, gregem, armentum, poliam, peculium, ſupellectilem, veſtem, aurum, argentum,
inſtrumentum, dotem, lecticarios, tragœdos, comœdos, bigam, trigam, quadrigam. nec mouere
nos debet l.ſi chorus.ſ.de leg.3. quæ choro aut familia legata ait perinde eſſe, quaſi ſinguli homi-
nes legati eſſent. quibus verbis ſignificatur plura eſſe legata, ſicut in l. Titia. §. vlt.j. Sed nihil pro-
hibet idem dici vnum & plura diuerſa ratione. Ariſtoteles 1. περὶ φυσικῶν ἀρχῶν.c.2. Plato in Parme-
nide. Obligatione & iure vnum eſt legatum, diuiſione capitū plura. Additur in hac lege ſtipulatio-
nem legatorum vnam eſſe, licet ſint legata plura. Vbi ſtatim quæritur, cur etiam ſtipulatio pactorum
non ſit vna. d. l. Titia. §. vlt. Stipulatio legatorum vna eſt, quia in ea ſingulæ res, vel ſingula legata
non exprimuntur, nec vſquam inueniuntur expreſſa à contrahentibus. Stipulatio pactorum eſt
C multiplex, quia licet in ea ſingulæ res non exprimantur à contrahentibus, fuere tamen ab eiſdem
in pactis expreſſæ, quorum aſtringendorum cauſa facta eſt ſtipulatio. **Si à fure.** Si ſtipuler mihi
rem meam dari, inutilis eſt ſtipulatio ſecundum ea quæ tradita ſunt in l. 16. ſ. eademq; ratione ſi
agam rem meam mihi dari oportere, id eſt, ſi condicam, inanis eſt actio.§.ſic itaque. Inſtit. de actio.
quo fit vt domino non detur ſerui ſui nomine actio noxalis. l.ſi ſeruus communis.§.vlt. ſ. de nox.
act. At odio furum & prædonum comparatum eſt, vt condicere eis rem ſuam dominus poſſit.d.§.
ſic itaque. An igitur & ſtipulari? Minimè, niſi ita ſtipuletur, Quod ex cauſa condictionis dare facere
oportet. Duplex eſt ſtipulatio. Vulgaris quæ fit ſimpliciter, veluti Rem dari, vt rectè Thalelæus ſcri-
bit 29. βασιλικῶν ad l.1.C.de rei vxo. act. Hanc de fure inutiliter ſtipulamur. Eſt & alia ſpecialis quæ
fit adiecta cauſa, Quod actione rei vxoriæ dare facere oportet dari, vel, Quod ex cauſa condictio-
nis dare facere oportet. Hanc de fure vtiliter ſtipulamur. Solemnia ſunt hæc verba condictionum,
D Dare facere. quibus vtimur etſi de dando agatur tantùm. l. vlt.ſ.com.præd.l.ſæpe. de ver.ſig. Cùm
verò à fure ita ſtipulatus ſum, Quod ex cauſa condictionis dare facere oportet, re furtiua perempta
antequam fiat ſtipulationi mora, fur à re omnimodo liberatur, qui, ſi ſtipulatio illa nō interueniſſet,
nullo modo liberaretur. ſed hæc ſtipulatio quodammodo emendat & ſuſpendit moram. & ita is
qui furtum vel metum fecit ſi condemnatus ſit, à rei præſtatione liberatur re perempta antequam
mora iudicato fieret, id eſt, intra tempora iudicati actionis, qui nulla facta condemnatione non li-
beraretur. l.item ſi cum exceptione.§.quatenus.ſ. Quod met.cau. Hæc condemnatio aut ſtipulatio
illa condictionem non nouat, niſi id actum ſit, nam condici adhuc res ſi extat poteſt, & ex ſtipulatu
peti, ſed à periculo liberat, & vt mora pauliſper interquieſcat facit, ideoq; interim re perempta
E vtraque actio euaneſcit. l. qui decem. §. idem reſponſum. j. de ſolut. cui ſolet opponi l.parui. ſ. de
cond.fur. in eo quod rei præſentiam exigit l.qui x. quam non exigit l.parui. Sed l.parui.loquitur de
ſtipulatione pura quæ ſtatim nouat, quo caſu mora finitur quaſi delegatione, ſiue præſens res fue-
rit ſiue non. Lex qui decem loquitur de ſtipulatione conditionali nihil nouante ſtatim. quo caſu
mora finitur quaſi oblatione, ſi modò res præſens fuerit. Sanè in l.parui. transferre in aliud nomen
& in alium ſtatum, nouare eſt.

L. XXX.

Vlpianus XLVII. ad Sabinum de fideiuſſoribus ſcripſit, inter cetera græcè fideiuſſorem accipi,
& vt eſt ſcriptum in l. græcè.j. de fideius. Sciendum eſt fideiuſſorem omni obligationi adhiberi
F poſſe. Sciendum eſt pro eo etiam qui iure honorario obligatus eſt, fideiuſſorem accipi poſſe. Item
ſciendum eſt &c. Vt in hac l. id eſt ſolemnem videri ſtipulationem interceſſiſſe. Fideiuſſio non fit
niſi per ſtipulationem, his verbis, Fideiubes, Fideiubeo. Qui dicit Fideiubeo, fideiuſſor eſt. Qui
dicit Fidepromitto, fidepromiſſor. Qui Spondeo, ſponſor. Inde tit.1.Sent. Pauli de fid.& ſponſ. &
in tit.VIII. Minor in his quæ fideiuſſit vel fidepromiſit vel ſpopondit. Sed & fideiuſſor dicitur
quocumq; verbo interceſſerit, ſicut & ſponſor licet non dixerit Spondeo, vel Fideiubeo vel Fide-
promitto. l. 7. de ver ſig. Cùm igitur ſcriptum eſt fideiuſſiſſe aliquem, ſolemnis ſtipulatio interue-
niſſe intelligitur, & quod ſcriptum eſt quaſi actum, videtur etiam actum. §.vlt.de fideiuſſor. ſicut ſi
ſcriptum ſit promiſiſſe aliquem, videtur ſolemnis ſtipulatio interueniſſe, vt Paulus ſcribit v. Sent.
tit.VII. & §. ſi ſcriptum. de inut.ſtip. l.Titia.§.pen.j.l.1.C.de contr.ſtip. & tanti momenti eſt ea ſcri-
ptura, vt aduerſus eam teſtes non admittantur ſi de fide eius nihil dicatur, ſecundum Pauli ſenten-
G tiam lib.v.tit.de teſtib.& Græcorum 21. βασιλικῶν tit. 1. ἄγραφος μαρτυρία κατὰ ἐγγράφου μαρτυρίας ἰσχύειν
οὐ δύναται. & ideo rectè conſtituitur in l.pen.C.de contr.ſtip. vt ſi ſcriptum ſit ſeruum feciſſe ſtipula-
tionem, aduerſus eam ſcripturam teſtes non admittantur. nam & plerumque honeſtiores viri licet
ipſi contrahant, ſeruorum malunt quàm ſua nomina inſtrumentis publicis inſcribi. l.pupillus.§. ſanè
ſi quidem. ſ. de auct.tut. nec enim volunt contractus ſuos δημοσιεύεσθαι, vt Iuſtin. ait edicto VII. Quaſi

 igitur

igitur serui illi non adfuerint quos adfuisse scriptum est, vel quasi serui non fuerint eius cui stipulati A sunt, testibus prolatis scriptura non infirmabitur. Item si scriptum sit rem gestam inter præsentes, aduersus scripturam testes non admittuntur, si modò tempore contractus contrahentes in ea ciuitate fuerint. quòd si testibus probetur eos alibi fuisse, ἔλεγχος est ex τῶν κατὰ φύσιν ἀδυνάτων, vt Aristot. scribit ad Alexandrum cap. XIIII. quo subruetur scriptura. d. l.pen. §.item verborum. de inut. stip. Cic. 1.de Inuent. Si vos me istud eo tempore fecisse dicitis, ego autem eo ipso tempore trans mare fui, relinquitur vt id quod dicitis non modò non fecerim, sed ne potuerim facere. Hic est vnus casus quo testes contra scripturam admittuntur.alioquin non admittuntur. In contrarium tamen Acc. adfert l.iurisgentium. §. quod fere. ff. de pac. Negandum ibi testes admitti contra scripturam, sed admittuntur pro scripti ambigui interpretatione, vt cùm vnus promittendi verbum pro pacto, alter pro stipulatione accipit. Pro pacto accipitur quandoque. l. sciendum. §. dictum. B de ædil.edic.l.nuda.C.de cont. stip.l.si pacto quo pœnam.C. de pac. Adfertur & l.cùm de indebito. §. vlt. ff. de probat.Sed tibi non testes sed scriptum contra scriptum profertur, quæ probationum collisio fit sæpe.l.1.C.si minor se maio.dix.l.generaliter.C.de non num.pec. No.90. Obijcitur etiam huic l.lex quæcumque.§.vlt.ff.de publ.in rem act. Si scriptum pupillum vendidisse, non ideo videtur vendidisse tutore auctore. rectè. quia id verbum non significat. At fideiussisse & promisisse stipulationem significat, quæ nulla est nisi solemnis sit, id est, nisi præcesserit interrogatio & secuta fuerit responsio. ac si scriptum sit promisisse pupillum, videbitur quidem stipulatio solemnis interuenisse,non tamen auctoritas tutoris. L.31.exposui in l.16.

L. XXXII. C

Error in nomine proprio serui non vitiat stipulationem. non adijcit, cognomine, prænomine, agnomine. quoniam ijs serui carent.id verò perpetuum est in omni parte iuris, vt error in nomine non noceat, neque verò mirum si stipulationi non noceat. nam si error in substantia stipulationi non nocet.l.22.ff.qui lõgè grauior est,multominus nocebit error in nomine. L.33.exposui in l.23.

L. XXXIIII.

Constat rei cuius commercium non est, id est cuius dominium vel possessionem nemo adquirere potest, inutilem esse stipulationem, vt puta rei sacræ.qua de re multi sunt loci. De vno tantùm sum dicturus, quòd malè Græci quidam acceperunt, in l.qui vniuersas. §.1. ff.de adq. poss. Amittimus possessionem si locus quem possidemus fiat sacer. Additur, & si contemnamus religionem, D & pro priuato eum teneamus. Hoc non additur in libris Βασιλικῶν, in quibus simpliciter ita est scriptum, παύομαι νέμεσθαι τὸ ἱερὸν γενόμενον. Quærit Theodorus Balsamon in Nomocanonis tit. 11. cur non fuerit additum: & hanc rationem reddit, quia cùm possessio bonæfidei non interrumpatur, quòd postea cognouerit possessor rem alienam esse. l. bonæfidei. ff. de adquirendo rerum dominio. visum est iniquum interrumpi eam non derelictam, quòd postea res sacra effecta fuerit. malè argumentatur ab opinione possessoris ad ius & qualitatem rei possessæ. Scientia possessoris cœptam bona fide possessionem nec intermissam non interrumpit. ergo religio rei accedens noua non dimissam possessionem non interrumpit. Plus enim est cœpta possessione bona fide, postea mutari ius & qualitatem rei, & ex profana sacram eam fieri, quàm si non mutata conditione rei, quod initio putarat possessor esse proprium, postea cognouerit alienum esse. Multa E omittuntur in libris Βασιλικῶν, quorum omittendorum nulla alia est causa quàm breuitatis studium. Nunc tractemus de re cuius est commercium, id est, vt Acc.loquitur, quæ in communi esse potest, quo modo & Græci κοινωνεῖσθαι accipiunt, quidam tamen eius commercium non habent, vt Christiani serui est commercium, Iudæus tamen eius commercium non habet: Prædij prouincialis cum alijs est commercium, cum præside non item. Si quis stipuletur rem cuius commercium non habet, inutilis est stipulatio. Acc. aliud putat esse dicendum in legato. quod improbo. nam etsi legetur res cuius commercium legatarius non habet, sine distinctione inutile est legatum, nec debetur æstimatio.l.mortuo. §. pen. ff.de leg. 2.nec obstat l.si filiusfamilias. §. si quid. ff. de leg.1.nam ibi proponitur legatum licitè,id est, capaci, & extrinsecus accidisse propter corporis vitium, vel legati qualitatem, vt id legatarius habere non posset, quo casu æstimatio debetur. F Non obstat l.x 1.§.si seruo.de leg. 3. nam ibi proponitur legata militia seruo. Est quidem eius incapax seruus, Sed tamen ideo debetur æstimatio,si sciens seruo eam legauerit,quoniam tale legatum in quantitate potius, cuius non est incapax,quàm in corpore consistit.l.mortuo. §.1.l.Titia Seio.de leg. 2.Non obstat l. sed si res aliena.ff.de leg.1.in qua, vt aliàs ostendimus, ita legendum, ei cui ius possidendi est, & hic est sensus: vtile esse fideicommissum si res, cuius commercium legatarius non habet,ab eo per fideicommissum relinquatur ei, qui eius rei commercium habet.quod verissimum est. nam & vtile est legatum si legatarius rei commercium habeat, licet heres non habeat. d.l.mortuo. §. pen. & vtilis stipulatio, si stipulator rei commercium habeat, licet promissor non habeat, vt hoc loco ostenditur. Ergo qui rei commercium non habet,eam vtiliter promittit, inutiliter stipulatur. Huic sententiæ quidam tradunt simile esse quod est alibi scriptum, Eum qui prædium non habet, seruitutem vtiliter promittere,inutiliter stipulari. Alibi scriptum dicunt esse quod nusquam est scriptum. quinimo sicut seruitutem vtiliter promittit qui prædium non habet, ita & eam sibi vtiliter stipulatur. & l.1.ff.com. præd.de adquisitione loquitur non de stipulatione. Seruitus adquiri vel cedi ab eo qui prædium non habet non potest, in stipulationem deduci potest,sicut G

& sub

A & sub conditione adquiri vel cedi non potest, in stipulatum deduci sub conditione potest. l.existimo.ʃ.hoc tit. Non tamen potest quis ad fundum alienum purè nominatim seruitutem stipulari vel promittere.

L. XXXV.

Hæc lex est initio de obligationibus impossibilibus quæ in faciendo consistunt. Sicut si stipuler rem dari quæ dari non potest, inutilis est stipulatio, vt legis proximæ initio diximus, nisi per promissorem steterit quominus dare possit. l.si seruum. §.1.ʃ.ita si stipuler fieri quod fieri non potest, inutilis est stipulatio, nisi per promissorem steterit quominus facere id possit. Dupliciter fieri quid non potest, Natura & lege. Natura vno die perueniri Romam non potest. Lege connubio iungi B nobis soror naturalis vel adoptiua non potest. Naturalis, nunquam: Adoptiua, quandiu adoptio durat. Alia sunt impossibilia natura, alia lege.l.continuus. §.cùm quis.ʃ.neque verò hæc, neque illa in stipulationem deducuntur vtiliter. Inutilis est stipulatio si stipuler insulam hodie ædificari, quod natura est impossibile, vel si stipuler mihi sororem nupturam, quod lege est impossibile & turpe. Quod de sorore est scriptum, Acc. trahit etiam ad mulierem extraneam. malè. nam extraneam mihi nupturam rectè stipulabor, quo genere quælibet sponsalia olim contrahebantur. & inde Arnobius IIII. contra gentes, Habent interpositis stipulationibus sponsas. non tamen potest huic stipulationi subijci pœna grauior ea, quæ lege definita est, vt diximus in l.19.s̄. De §.vlt. dixi in l.1.§.si quis ita.s̄.

C L. XXXVI.

Regula est certissima, dolum vel metum dantem causam contractui bonæfidei vitiare contractum ipso iure, quia nihil est tam contrarium bonæfidei, quàm dolus aut metus. l.& eleganter.s̄.de dolo.ad quam legem Græci interpretes, simul & ad l.si mulier.§.si dos.s̄. Quod met.cau.eleganter eandem his verbis regulam statuunt: δόλος ἢ φόβος ἐντεθεὶς τῇ ἀρχῇ τῶν καλῇ πίσει συναλλαγμάτων ἀσύςατα καὶ ἀνίσχυρα ταῦτα ποιεῖ. de qua & nos scripsimus aliquid in d.l.& eleganter. Diuersum est in contractu stricti iuris. Necessaria enim est exceptio doli. l.pen. C.de inut. stip.vel actio de dolo, vt in exemplo Cannij & Pythij apud M. Tull. III. Offic. quo fuit contracta stricta obligatio, puta nominum. neque obstat d.l.si mulier. §.si dos. quæ de dote promissa tantùm loquitur, cui fauere D solent impensè. Additur in hac l.doli exceptionem obstare, non tantùm si dolus inter initia à contrahentibus adhibitus sit, sed & si in re ipsa sit fraus: vt si fortè quis sine causa minimè circunscriptus calliditate stipulatoris promittat quod ei maximè fraudi futurum sit. nam licet stipulator dolo ei hanc promissionem non extorserit, facit tamen dolo si ex ea pergat agere, nisi talis sit in eo ignorantia & supinitas vt dolo careat.l.2.§.circa.& §.& generaliter.s̄.de do.exc.quo casu non doli, sed in factum obstabit exceptio. In contractibus bonæfidei si euidens & intolerabilis fraus fuerit in re ipsa, verissimum est etiam ipso iure nihil agi, quia exceptio doli iudicio bonæfidei inest. l. huiusmodi.§.qui seruum.de leg.1. Non omnis fraus infirmat contractum bonæfidei. Fraus in pretio emptionem non infirmat. Hæc fit ἐμπορικῶς, vt Iustinianus ait No.97. qua de re fusiùs diximus in l.in causæ.s̄.de minor. **Dolum habet.**] Nota dolum pro fraude dici. De l.37.dixi in l.23.

E L. XXXVIII.

Vlp.lib.XLIX.ad Sabinum tractauit potissimùm de stipulationibus, quæ ex causa emptionis & venditionis interponuntur, vt de stipulatione emptæ & venditæ hereditatis. Quanta pecunia ex hereditate illa peruenerit &c. ad quam pertinet l.2.s̄.de hered.vend. & l.pecuniæ.ʃ.de ver. sig. & de stipulatione facta ob euictionem his verbis, Habere rectè licere, de qua in l.3.s̄.& in hac lege. Actione ex empto venditor tenetur, vt præstet habere licere. l.8.s̄.de euict. & vt emptori interposita stipulatione caueat habere licere.l.ex empto. §.venditorem. s̄.de act.empt. quæ stipulatio tum committitur cùm res iudicio euincitur & aufertur emptori, vel æstimatio eius. l.si seruus. §.1.l.habere. s̄.de euict.nec solùm si ab ipso venditore, vel herede eius per iudicem auferatur, sed & si ab F alio quolibet. nam Habere licere sic accipiendum est, Per me & per heredem meum, & per omnes habere licere: vel, Per me aut per quemquam non fieri quominus habere liceat. Qua de me promitto vel herede meo, vtilis stipulatio est. Videor autem de herede meo, vel quo alio ceterorum successorum promittere, dum de me promitto, vt hæc lex significat. Ceterorum successorum Acc. interpretatur, Bonorum possessoris vel fideicommissarij. malo sic interpretari ex §. sed quatenus. Ceterorum successorum, id est, reliquorum heredum per successionem, vt puta herede heredis, & deinceps. ac similiter ex parte stipulatoris heredes ceteriq; successores continentur, siue ita stipulatus fuero Habere licere, siue Mihi habere licere, vel Mihi herediq; meo habere licere. nam heredis appellatio complectitur heredis heredem, & deinceps ceteros. §.sicut.ʃ. At qua promitto per omnes habere licere, vel per alium non fieri quominus habere liceat, inutilis videtur esse stipulatio. quoniam alienum factum promitto, cuius obligatio nulla est, nisi adijciatur pœna. Adiecta pœ- G na ni dederit, vel fecerit, alterum daturum vel facturum promittimus rectè. §.versa.Instit.de inut. stip.sicut & adiecta pœna adstipulamur rectè alteri dari vel fieri. §.alteri.ʃ. Ea non adiecta, inutilis est stipulatio promissioq;. Verumenimuero etsi huic stipulationi, Habere licere, non sit subiecta pœna, verius est ex ea agi posse altero emptori rem euincente & abducente. quoniam qui Habere licere promittit, non simplex abnutiuum promittit, puta, non fieri quominus habere liceat, (Abnutiuum,

nutiuum,id eſt,ἀποφατικὸν ſiue negans, ſicut Fl. Caper ſcripſit duplicem abnutiuam pro affirmatione accipi) ſed hoc promittit acturum & curaturum ſe, vt per omnes habere liceat. l.inter ſtipulantem.§.1.ȷ̄.atque ita illa ſtipulatio accipienda eſt, maximè ſi nulla fuerit pœnæ, vel quanti ea res eſt promiſſio ſubiecta. Rurſus ita accipienda eſt,ſi fuerit concepta generaliter. Nam ſi ſpecialiter promiſerit, Per ſe & per heredem ſuum habere licere, curare non debet vt & per alios omnes habere liceat. itaque alio euincente non tenetur. l.ex empto.§.qui autem. ſ̄.de act.empt. Igitur generalis ſtipulatio Habere licere, non tantùm hoc continet, Per ſe heredemq; ſuum non fieri quominus habere liceat, ſed & per omnes, quod de facto alieno accipietur adiecta pœna: vel non adiecta pœna ita accipietur, Se daturum operam vt & per omnes habere liceat. Non eſt credendum ſcribentibus re euicta ab extraneo promiſſorem non teneri ex hac generali ſtipulatione,ſed ex empto teneri. Quinimo tenebitur etiam ex hac ſtipulatione, quia non curauit ne alius euinceret. d.§.qui autem.vbi Polliceatur,id eſt,ſtipulanti promittat,vt in l.ea quæ. ſ̄.de contr.emp. & dum ex ſtipulatione ſpeciali negat venditorem teneri re euicta ab extraneo, ſignificat ex generali eum teneri manifeſtò.namque ita proponit,Multùm intereſſe vtrum generaliter an ſpecialiter facta ſtipulatio fuerit. Eiſdem eſt deroganda fides ſcribentibus venditorem re euicta ex ſtipulatu non teneri, ſi in eo diligentiam adhibuerit ſummam ne euinceretur. vtuntur ratione falſa, quoniam diligentiam tantùm adhibere debet, non facere. qua ratione qui promiſit ſe curaturum vt Titius x.daret, ſi fruſtra fuerit diligens in monendo & rogando Titio, non tenebitur. quod ſanè ſanus dixerit nemo. §.ſi quis alium.Inſtit.de inut.ſtip.eadem ratione ſi x.curari,vel decem dari curari promiſerit quis, ſi fruſtra fuerit diligens, non tenebitur.quod falſum eſt.l.vl.§.vlt.ſ̄.de reb.cred. Curare effectum ſignificat vt apud M.Tullium ſæpe,Curare pecuniam vel nummos,id eſt,præſtare & adnumerare.Venditor igitur qui curare debet ne res euincatur, non ſatagere, ſed agere id & perficere debet. alioquin de euictione tenetur ex empto vel ex ſtipulatu. Non ſunt etiam audiendi, qui quærentes cur dationis facti'ue alieni inutilis ſit ſtipulatio,reſpondent quòd ſit temeraria.malè.nam temeritas quò magis potius,quàm quò minùs obligetur quis facit.l.Iulianus.§.quod autem. ſ̄.de act.empt. Tum verò ſi vera eſt ratio illa, eadem dicam non teneri illum qui temere ad promiſſionem accedit, vt pauperem qui temere promittit mille, quæ nulla ratione parare & conficere poteſt. quod eſt falſum. Inconſulta temeritas,id eſt,impetus ille & motus animi ſine ratione certa,ſtipulationem non vitiat. Contenti ſimus ratione.l.inter ſtipulantem.ȷ̄.hoc tit.quia negotium contrahitur inter ſtipulantem & promittentem. Debet igitur quis ſibi ſtipulari non alteri, & de ſe promittere non de altero. ſicut in alia ſpecie, dum quæritur cur legatarius teſtis teſtamento adhiberi poſſit, heres non item, hæc ſufficit ratio, quia negotium geritur inter teſtatorem & heredem. Sibi autem quis teſtis eſſe non poteſt.§.ſed neque.Inſtit.de teſt.ord.

Si quis forte.] Dixi ſuprà hanc ſtipulationem Habere licere committi re euicta vel æſtimatione eius. Committitur & euicta parte. Euincitur vindicatione. Addendum ex hoc §.eandem committi euicta poſſeſſione,euicto vſu vel vſufructu,vel quo alio iure,vt puta pignoris, vel emphyteuſeos. Euincitur vſusfructus & vſus vindicatione, itemq; pignus & emphyteuſis. Poſſeſſionis propriè vindicatio non eſt, ſed itur ad interdictum, quo perinde ac ſi vindicatione ageretur, ſuam eſſe poſſeſſionem actor intendit.l.3.§.ſed & vſumfructum.§.ſi mecum.§.Pomponius.Ad exhib.Feſtus. In legitimis actionibus nemo ex ijs qui poſſident, poſſeſſionem ſuam vocare audet, ſed ad interdictum venit. Eſt etiam ſeruitutis vindicatio. ſed hæc ſeruitutis vindicatio emptori ex ſtipulatu,vel ex empto de euictione actionem non parit.l.cùm venderes.ſ̄.de cont.emp.l.pen.ſ̄.de euict. Neque obſtat l.quoties. ſ̄.de ædil.edic. quoniam non loquitur de actione ob euictionem in duplam, vel in id quod intereſt,ſed de actione æſtimatoria Quanto minoris. Hæc euicta ſeruitute ſemper competit. l. ſed & ſi quid. ſ̄.de euict. Malè quidam eam legem ad duos caſus pertinere putant, Si fundum liberum vendiderit, quo caſu de euictione actio competit, non Quanto minoris. l.cùm fundus.l.pen.eod. Et ſi ſciens dolo malo vendiderit ignoranti,quo caſu eſt etiam actio in id quod intereſt ratione doli.l.ſi cùm fundum.§.1. ſ̄.de cont.emp. l.1.ſ̄. de rer.per. Regulariter ergo duobus illis caſibus exceptis vindicatio ſeruitutis de euictione actionem non parit. ceterùm Quanto minoris parit. Vindicatio proprietatis,poſſeſſionis,vſus,vſusfructus,pignoris, emphyteuſeos, ſuperficij, de euictione emptori actionem parit. Notandum quod de vſu traditur hoc loco: eſt enim hanc in rem ſingularis, vt intelligatur non vſumfructum modò, ſed & vſum portionis inſtar obtinere. Notandum item euictionis ſiue auctoritatis actionem non parari, niſi cùm vindicationis genere emptor conuentus & ſuperatus eſt. Sed neque quamlibet vindicationem ſufficere, puta ſeruitutis. Item ob alia onera realia, quorum nomine non vindicatio, ſed perſecutio extraordinaria competit, non dabitur actio de euictione, vt ſi quid fundus venditus debeat pro aquæ forma. Et quod eſt in l.in venditione. ſ̄. de act. emp. accipiendum eſt de exoneratione pretij, ſiue ex empto Quanto minoris.quod illa, quæ ſequuntur, verba indicant. Itaque ſi conueniatur ad pretium. nec enim eo nomine agetur ex empto in id omne quod intereſt, niſi ratione doli. Notanda etiam ſunt hæc huius §.verba, Quod diſtractum eſt. quibus perſpicuum fit hanc ſtipulationem Habere licere ad emptionis & venditionis cauſam pertinere. Notandum etiam huic §. malè opponi l. habere licere. ſ̄.de euict.nam hic §.ſecundum illam legem interpretandus eſt,vt,quemadmodum Acc.ſcripſit, controuerſiam facere accipiamus cum effectu. nec enim controuerſia aut lis, ſed rei vel partis ablatio de euictione actionem parit.quod & Cumanus docuit.

Quæſitum.] Hæc ſtipulatio committitur vendita re propria, ſi eam venditor euincat, vel heres eius

A res eius fortè non traditam. nam euicta re vendita nec tradita, de euictione competit actio. Vendita re aliena videtur committi non posse. quoniam quatenus factum venditoris vel heredis continet, vtilis tantùm stipulatio est, quatenus factū alienum, inutilis. Per vēditorem autem heredem'ue eius, cùm sit res aliena, non fiet quominus eam habere liceat. igitur re aliena vendita non committetur hæc stipulatio, nisi forte postea quodam iure fuerit propria venditoris effecta. quo casu committetur vindicante venditore. item & alio casu vindicante extraneo, si fuerit subiecta pœna. nam pœna subiecta facti alieni promissionem confirmat. Sed & pœna non adiecta generaliter vindicante extraneo stipulatio committetur, ita accepta, Curaturum se vt per omnes habere liceat. quod suppleri debet & ad initium huius legis, & ad hunc §. ex l. inter stipulantem. §. 1. j. hoc tit.

B **Hi qui sunt.**] Certum est seruum vel filiumfamilias stipulari posse domino vel patri habere licere. Dubium tamen est, an filiusfam. vel seruus possit stipulari sibi habere licere, ita vt persona tantùm stipulantis stipulatione contineatur, vel etiam an possit promittere specialiter Per se habere licere: nam verbum Habere, ius significat, puta vt iure dominij habere liceat. Inde habeto verbum est legati per vindicationem. constat verò tenere seruum posse, Habere & possidere iure dominij non posse. l. possessio quoque. §. 1. s̃. de adquir. poss. Ideoq; si stipuletur, Sibi tenere licere, vtilis erit stipulatio in personam serui, & ipse solus tenere poterit, non dominus eius. quia tenere corporis est siue facti potius quàm iuris. Similiter si stipuletur sibi dari vel sibi ire agere licere, ipse solus ire agere potest, ei soli dari potest: quia quæ facti sunt, non transeunt ad dominum. §. sed cùm factum. de stip. ser. l. qui heredi. s̃. de con. & dem. At si stipuletur Sibi habere, Sibi possidere licere, quæ verba ius significant, non consistet stipulatio in personam serui, sed perinde erit ac si domino stipulatus
C fuisset. §. 1. de stip. ser. l. quod dicitur. 2. in fi. j. Verùm placet eam quoque stipulationem in personam serui consistere, ita acceptam, vt habere vel possidere non ius demonstret, sed sumatur pro tenere. Hæc tria plerumque separantur, vt in formula stipulationis Aquilianæ, Quod tu meum habes, tenes, possides. Tenere est proprium naturalis possessionis, Habere & possidere ciuilis. & ideo habere & possidere ita plerumque iunguntur, Sibi habere & possidere. l. pater. §. quindecim. de leg. 3. & in l. Gaius. §. Titius. de leg. 2. Habuit & possedit pro eodem. Cornelius Fronto aliter hæc distinguit, & Habere ad naturalem refert, Possidere ad ciuilem. Sed non satis sunt emendata Frontonis verba. Legendum, aut testamento relictæ, vsus pro onus, ius pro vsus. Sed interdum tenere accipitur pro possidere, vt in l. iusto. §. vlt. s̃. de vsur. & vsuc. & habere vel possidere pro tenere, vt illam stipulationem stipulante seruo, Sibi habere licere, Sibi possidere licere. & generaliter in causa
D emptionis habere & possidere ita accipiemus, cùm venditor non teneatur rem accipientis facere. l. habere. j. de ver. sig.

Si quis ita.] Quod diximus de interpretatione stipulationis Habere licere, idem dici potest de stipulatione vti frui licere, vendito vsufructu: vel de stipulatione ire agere licere, vendito itinere vel actu. id enim promissor cauere intelligitur, se effecturum vt per omnes vti frui, ire agere liceat. l. 50. l. inter stipulantem. §. 1. j. Idem & ex locationis causa in stipulatione Perfrui conductione licere. l. si fundus. s̃. loc. Est tamen inter eas differentia quædam. nam stipulatio Habere licere heredem stipulatoris complectitur. itemq; stipulatio Frui licere. §. vlt. de loc. l. sed addes. §. pen. s̃. loc. & stipulatio Ire, vel Sibi ire agere licere, nisi manifestò appareat vsum transeundi personæ tantùm datum,
E non plenam seruitutem, vt in l. pater filiæ. s̃. de ser. leg. non tamen stipulatio vti frui, quia vsusfructus cum persona extingui solet. At si fuerit nominatim comprehensum, Sibi herediq; suo vti frui licere, valet stipulatio: non tamen idem est vsusfructus qui heredi competit, sed alius. §. sed si quis. j. sicut in specie l. 4. j. de nouat. diuersi sunt vsusfructus, & ideo morte prioris fructuarij non finitur vsusfructus constitutus per delegationem in personam creditoris eius. Eodemq; modo si quis stipulatus sit in personam non in rem, Sibi herediq; suo ire agere licere, diuersa sunt iura personalia: vnum in persona heredis, alterum in persona defuncti. §. sed si quis: vbi diuersi fructus, id est, diuersi vsusfructus. Ex eo colligunt aliam cautionem fructuariam ab herede interponendam. quod verum esse non arbitror. nam in eiusdem persona repetito vsufructu, diuersi sunt fructus, vna cautio sufficit. l. 3. §. si vsusfructus. s̃. vsufruct. quemad. cau. nec vsufructu amisso semel interposita cautio
F cum effectu committitur, sed expectatur quoad iterum pereat vsusfructus. Sufficiet igitur vna cautio in defuncti & heredis personam constituto vsufructu, cùm eadem persona intelligatur heres defuncto. Hidem illi diuersos esse vsusfructus cùm admisissent & proposuissent, quærunt parum aptè, an heredi detur actio ex stipulatu & vindicatio vsusfructus. hoc perinde est ac si illo concesso duos esse vsusfructus, rursus quærerent apertè, an duo sint vsusfructus. itaque dum respondent quæstionem illam esse facti, incertum reddunt quod antè quasi certum admiserant. quod & certissimum est. Ferreti hac in parte tot fere sunt errata, quot versus. Negat fructum accipi pro vsufructu, qua voce eo sensu nulla est frequentior. Negat diuersos esse vsusfructus, si stipuler Mihi & heredi meo vti frui licere contra hunc §. & l. repeti. in pr. s̃. quib. mo. vsusfr. Negat repetitum vsumfructum alium vsumfructum esse. perperam. nam si prior amissus & finitus dicitur, hunc qui repeti-
G tur proculdubio alium esse oportet. Negat vnam cautionem sufficere, si legatarius rogatus sit vsumfructum alteri restituere, contra l. si vsusfructus mihi legatus. s̃. vsufr. quemad. cau.

Si quis dolum.] Quod dictum est de interpretatione stipulationis Habere licere, idem dicendum de clausula doli ostenditur hoc §. quod & ad contractum venditionis referri oportet. nam venditor non tantùm Habere licere cauet, sed & dolum abesse abfuturumq; esse. l. si cùm fundum. s̃. de cont. emp. quibus verbis quatenus se intelligit heredemq; suum, vtiliter obligatio con-

duplum.ſ̃.de con.ind,qui ſtipulabatur centeſimis Kalendis,extremum vſuræ legitimæ finem,quem A
vltra progredi non licet, ſpectabat. & quod dicitur vtiliter ſtipulatum, eo oſtenditur etiam ante
centeſimum menſem rectè ſolui. l. qui res. §,mihi decem.j̃. de ſolut. Idem verò quod in l.centeſi-
mis,etiam oſtenditur in l.cedere.j̃. de ver.ſign.& l.certi.§.1.ſ̃,de reb.cred.& l.1.C,de cond.ex lege,
& in hac lege,quæ inde colligit diei adiectionem pro promiſſore eſſe.vbi notat Acc,interdum eam
eſſe pro ſtipulatore,quod non inficior,cuius rei exemplum tradidit in l.38.§,inter,in primitijs agno
rum, quas ſi nono die offerri oporteat,dies ille adiectus videtur accipientis gratia,vt ſcilicet tantiſ-
per alantur vbere matris. Primitiæ illæ in concilijs appellantur ἀπαρχαὶ τῶν ὡρίων καρπῶν, à D. Paulo
ἀκροθίνια, & in Aurea bulla Nicephori, ὡς ἀνάθημα ἢ πρεσβεῖον ἢ καρπὸν ἀκροθίνιον. quod ita Græci ex-
plicant ἀκροθίνια λέγονται αἱ ἀπαρχαὶ τῶν θινῶν ἤτοι τῶν σωρῶν. λέγονται δὲ καταχρηστικῶς καὶ πᾶσα ἀπαρχή. B
De l.42.dixi in l.13. & 16.

L. XLIII.

Si quis ſtipuletur rem ſibi reſtitui vel tradi arbitrio Lucij Titij,quæritur quis ſit huius ſtipulationis
ſenſus. Duplex enim eſt arbitrium.Merum quod ſtrictè accipitur,& arbitrium boni viri. Arbitrium
dicunt & arbitratum pro eodem, vt Græci δοκιμασίαν & δοκιμαζόμενον. Merum in perſonam certam
cõfertur. Arbitrium boni viri modò in certam,modò in incertam. Illo adſtringuntur etiam iniquo
qui ſe illi ſubiecerũt,hoc non item.l.ſocietatem.ſ̃. pro ſoc. Illius iniquitas non corrigitur niſi dolus
aduerſarij interuenerit.l.3.C.de rec.arb.l.ita demum. ſ̃.eod.tit. Huius iniquitas quælibet corrigitur.
Illud perſonam non egreditur. l.in compromiſſis.ſ̃.de rec.arb. Hoc egredi perſonam poteſt, quia
etſi certæ perſonæ nomen inſeratur,non tam perſonæ quàm ipſius æquitatis arbitrium inſeri vide- C
tur. Aequitas porrò certis perſonis non circunſcribitur. igitur ſi hic, cuius nomen inſertum eſt,
æquum non ſtatuerit, alium adire licet.& hoc ſignificatur in l.vlt.C.de contr.ſtip.& l.vlt. §. ſed & ſi
quis.C.com.leg.Placet autem in ſtipulationibus ſtrictis arbitrium etiam accipi ſtrictè.& ideo ſi pro-
mittam tradi arbitrio Lucij Titij, Titio non arbitrante non teneor, non facio moram, non com-
mitto in pœnam.nec cogor alterius, quàm Titij arbitrio reſtituere.quod hæc lex ſignificat. Eo au-
tem arbitrante, ſi eius arbitrio quali quali non paruero, incido in pœnam. In contractibus bonæ-
fidei arbitrium latiùs accipiemus pro boni viri arbitrio. hanc enim interpretationẽ bona fides exi-
git.l.ſi ſocietatem.1.l.ſocietatem.l.in propoſita. l. prox.ſ̃.pro ſocio.l.7.ſ̃.de cont. emp.l.23.j̃.de diu.
reg.iu.l.ſi in lege.ſ̃.loc.& ideo ſi eius qui electus eſt arbitrium prauum & iniquum fuerit, corrige- D
tur iudicio bonæfidei, iudice ipſo pro æquitate rei ſtatuente quod videbitur, vel alio arbitro ſum-
pto.item eo qui nominatus eſt moram faciente, non ideo minus perficietur negotium. d. l. 7. vel
enim alterius arbitri vel iudicis interuentu res peragetur. Verùm hoc ita procedit, niſi id ſpeciali-
ter actum ſit vt ne quid agatur, niſi is ipſe qui nominatus eſt arbitratus fuerit. Sic puto accipien-
dum quod Celſus ait l.ſi coita. ſ̃. pro ſoc. Ait enim, Nam id ipſum actum eſt. alioquin eodem au-
ctore boni viri arbitrium ſequendum eſt. l. ſi filiæ pater. ſ̃. de leg. 3. quæ illi coniungenda eſt, tum
quia ex eodem eſt libro, tum quia in teſtamentis idem receptum eſt hac in re quod in iudicijs bo-
næfidei.l.1.ſ̃.de leg.2.& ita qui per alium inſulam facit quam ſe facturum promiſit,liberatur: niſi id
ipſum actum ſit ne aliter liberetur, quàm ſi ipſe fecerit. l. inter artifices.j̃. de ſolut. Addenda eſt &
alia exceptio ex Conſtitutione Iuſtiniani.l.vlt.C.de cont.emp.ſi quanti Titius arbitratus fuerit ven-
didero vel locauero. Venditio vel locatio ſine pretio certo nulla eſt. Certum eſt, cuius quantitas E
certa verbis exprimitur, puta c, itemq; cuius quantitas in re ipſa eſt certa, veluti Quanti eum emi,
quanti eſt in arca.l.7.§.pen.& vlt.ſ̃.de cont.emp. Dubitatur an ſit certum ſi ita dixero, Quanti Ti-
tius arbitratus fuerit. Alij certum eſſe dixerunt, verba illa accipientes pro boni viri arbitrio, quod
ſemper eſt certum, & emptionem valere etiam pretium non definiente Titio. l. 1. ſ̃. de leg.2. Alijs
aliud iudicium eſt. Boni viri arbitrium eſt certum, quia & ipſa æquitas. At taxatio pretij certè non
apparet antequam definierit eam aliquis. porrò taxari eam in emptione & venditione exigimus
omnimodo. & ob id videtur irritam emptionem eſſe pretium non definiente Titio. quod Iuſtin.
probat magis d.l. vlt.l.quod ſæpe. §.1.ſ̃.de cont. emp.l.ſi merces in pr. ſ̃. Loc. vbi ſub nomine Gaij
Tribonianus vſus eſt Iuſtiniani verbis. Eſt & in teſtamentis, quæ paria fecimus contractibus bo-
næfidei, alius caſus, quo arbitrium ſtrictè accipimus, Si pœna teſtamento adſcripta ſit. Pœnæ te- F
ſtamentis ſcriptæ ſtrictiùs accipiuntur. & ideo legata, fideicommiſſa, libertates, hereditates pœnæ
cauſa relictæ non valent. quod ante Iuſtinianum obtinuit. Potuit tamen heredi vel legatario pœna
ſiue multa indici,ni monumentũ faceret, quam ſcilicet Pontifices exigerent, vt in l.27.ſ̃.de con.&
dem.Sed ſi multa dicta iuſſus ſit monumentum facere arbitrio Lucij Titij,id accipiemus ſtrictè,nec
perſonam egrediemur.l. 6.in pr.ſ̃.eod.tit. Quod item diximus de ſtipulationibus, vt in eis arbi-
trium non accipiatur pro boni viri arbitrio, ita procedit, ſi extranei arbitrium eligatur,non ſi pro-
miſſoris vel ſtipulatoris. alioquin inutilis vel immodica eſſet obligatio : idemq; dicendum de ce-
teris verborum obligationibus, puta dictione dotis, aut iureiurando liberti. l. 3. C. de dot. prom.
l.ſi libertus.ſ̃.de op.lib.l.17.ſ̃.qua coniuncta cum l.7.ſ̃.de cont.emp.apparebit nihil hac ſola in ſpe- G
cie diſtare contractum bonæfidei à contractu ſtricto,cùm electum eſt arbitrium contrahentium.

L. XLV.

Filiusfamilias patri adquirit ſiue ſibi,ſiue patri,ſiue ſeruo patris, aut fratri qui in eiuſdem ſit po-
teſtate,ſiue imperſonaliter ſtipulatus ſit.idemq; iuris eſt in ſeruo.§.1.Inſtit.de ſtip.ſer.ſi modò ea quæ
ſunt

A ſunt iuris ſtipulatus ſit. Poteſt & filiusfamilias ſtipulari, Cùm ipſe moriatur vel ſi morietur, ſicut & quilibet ſtipulator, & adquirit patri. Poteſt & ita, Cùm morietur pater. Non tamen poteſt ſtipulari poſt mortem patris. §. poſt mortem. Inſtit. de inut. ſtip. quia nec pater ipſe ſibi poſt mortem ſuam ſtipulari poſſet. Momentum moriendi à morte diſtinguitur. & hoc cùm Vlp. ſcripſiſſet hoc loco, prætermiſſum eſt à Triboniano, quia ſublatum fuerat Conſtitutione Iuſtiniani. At poſt mortem ſuam filiusfamilias ſtipulari potuit, & adquirebat patri, ſicut & pater ipſe poſt mortem filij ſui ſibi vel filio dari ſtipulatur rectè. §. ſi ita quis: de quo diximus in l. 38. Similiter promiſſor licet poſt mortem ſuam non promittat rectè ante Iuſtinianum, cùm tamen morietur promittit rectè ſe daturum, non tamen ſe facturum, puta ſe Alexandriam iturum. hæc enim eſt impoſſibilis. l. prox. §. 1. Item ſe domum ædificaturum. Sed in hac Iuſtinianus conſtituit, vt ab herede promiſſoris impleatur. l. vlt. C. de cont. ſtip. Falſum eſt quod dicunt ea lege d. §. 1. abrogari. Hoc enim factum ab herede
B expleri poteſt. l. 1. §. ne autem. C. de cad. tol. Illud non item. Illud nullum opus relinquit. Hoc relinquit, porrò præſtat opus factione ipſa, præſtant τὰ ἔργα τῶν ἐνεργειῶν, vt ait Ariſtoteles. Quamobrem quis faciat nihil intereſt, dummodo opus fiat. Et qui ſtipulatur, opus potius ſpectat quàm artificem, niſi dixerit ſpecialiter vt faceret ſuis operis vel ſuis manibus. Hæc facta id quod faciunt dum faciunt fit, non eſt, poſteaquam factum eſt, eſt. De initio l. prox. dixi in l. 41. De fine in l. 17.

L. XLVII.

Ita ſtipulatus ſum, Quod te mihi Kalendis Ianuarijs dare oportet, id dare ſpondes. Hanc ſtipulationem interpretes pro nouatione accipiunt. malè. poteſt enim nouandi animo non fieri. Nec
C enim dies detractus intelligitur, niſi dixero ſpecialiter, Id hodie dare ſpondes. ac ſimiliter repetitis legatis, dies detrahi non intelligitur eodem Sabino auctore. l. in repetendis. ff. de leg. 3. nec vllam hæc res ambiguitatem recipit.

L. XLVIII.

Ab hac l. in P. Florentinis incipit ſecunda pars huius tituli. Si ita ſtipuler, Decem cùm voluero, defeciſſe conditio intelligitur ſi antequam conſtituero deceſſero, arg. l. centeſimis. §. vlt. ff. Idem iuris non eſt ſi ita ſtipuler, Decem cùm petiero, cùm popoſcero. nam hæc ſtipulatio conditionalis non eſt. hæc enim verba, Cùm petiero, non conditionem in ſe habent, ſed admonitionem, vt promiſſor ea decem ſoluat ſine mora. idemq; dicendum puto, licet repugnante Accurſio, ſi dixero, Si
D petiero, vt alia in ſpecie hæc verba, Si ſatiſdederit, Vlp. ait admonitionem in ſe habere potius quàm conditionem. l. muto. §. ſub conditione. ff. de tutel. Hæc igitur ſtipulatio præſens eſt, niſi aliud actum probetur. l. 135. in pr. ℑ. hoc tit. l. Titia. ff. de cond. & demonſt. Non eſt idem in operarum ſtipulatione ſi ita ſtipuler à liberto, Tot operas dari cùm petiero. l. cùm patronus. ff. de op. lib. Hæc l. 48. ſumpta eſt ex libro XXVI. ad edictum, quo tractauit Vlp. de condictione indebiti, & inter cetera an operæ ſolutæ condici poſſint, vt in l. ſi non ſortem. §. libertus. ff. de cond. ind. ac deinde hanc differentiam inter operas officiales & res alias: vt operæ non antè cedant, quàm petitæ fuerint: res aliæ vt cedant ex tempore interpoſitæ ſtipulationis, etiamſi dictum ſit Cùm petiero: quoniam hæc verba admonitoria ſunt, non conditionalia, vt hac l. Adiecit operas quoque ſeruorum legatas non antè cedere, quàm petitæ fuerint. l. 7. ff. de vſufr. leg. Quod & de operis ſeruorum in ſtipulatio-
E nem deductis dici poteſt.

L. XLIX.

Pertinet hæc lex ad quæſtionem moræ. Ex contractibus filij vel quaſi contractibus pater tenetur de peculio, ceteriſq; honorarijs actionibus. Igitur ſi filius hominem certum promiſerit, iſq; homo poſt moram filij deceſſerit, pater tenetur de peculio. Quatenus, inquit, maneret filius ex ſtipulatu obligatus. Rectè Quatenus, id eſt, quia, vt in l. Antæus. ff. de aqua & aquæ pl. arc. l. certum. ff. de reb. cred. qua ſignificatione quidam malunt ſcribere quatinus. Tenetur & fideiuſſor poſt moram rei homine mortuo. l. ſi quis ſolutioni. §. 1. ff. de vſur. quæ eſt ex eodem libro: niſi ipſe iam antè cum hominem obtulerat, quo caſu ſuccurretur data exceptione. l. mora. ℑ. At poſt moram patris
F homine mortuo, filius liberatur, & per conſequentiam pater. eſt enim pater veluti acceſſio quædam, filius eſt reus principalis. Tenetur tamen pater vtili actione ex ſtipulatu de peculio, quod oſtenditur hoc loco, & l. mora. § in bonæfidei. ff. de vſur. Similiter poſt moram fideiuſſoris homine mortuo, vel eo homine à fideiuſſore occiſo, reus liberatur, & conſequenter fideiuſſor. Tenetur tamen fideiuſſor vtili actione ex ſtipulatu. l. mora. ℑ. hoc tit. l. mora. §. vlt. ff. de vſur. Obſtat l. ſi fideiuſſor. ff. de dolo. quæ non vtilem, ſed dolo actionem dat in fideiuſſorem. Reſpondeo dubitanter fideiuſſorem teneri de dolo, qua arbitrio iudicis reſtituetur actio ex ſtipulatu in fideiuſſorem. Reſtitui ait l. cùm quis. §. pen. ℑ. de fideiuſſ. Reſtituitur ex edicto de dolo malo, & ob id dicitur vtilis, quia reſtitutoria, vt & in l. quamuis. §. ſi conuenerit. ff. ad Velle. Notandum moram ſiue factum fideiuſſoris interdum nec reo nec fideiuſſori nocere, vt ſi ſtipuler Per te non fieri quominus mihi ire
G agere liceat, nam perſonam tuam duntaxat ſtipulatione complector, non fideiuſſoris tui: & ideo te prohibente, tenetur etiam fideiuſſor: fideiuſſore prohibente, neuter tenetur ex ſtipulatu. §. 1. ℑ. l. inter artifices in fi. ℑ. de ſolut. Herede tuo prohibente aut moram faciente in præſtanda patientia, tradendoq; itinere, ſtipulatio committitur, etiam ſi heres abſit & ignoret. §. pen. ℑ. nam abſentes & ignorantes plerumque moram faciunt re ipſa. l. ſed & ſi Reip. §. vlt. ff. de vſur. Aliud eſt dicendum

si heres pupillus fuerit. nam pupillus moram facere non intelligitur sine tutore. l. 24. ff. Ex mora A
iam facta à defuncto, certissimum est pupillum heredem teneri, non ex sua. In extremo legis ostenditur moram non fieri ex persona debitoris, nisi tempestiua sit & opportuna interpellatio, sicut econtrario mora non fit ex persona creditoris, nisi opportuno tempore fiat oblatio. l. si solutus. ÿ. de solut. Hæc est huius tit. secunda lex, quæ ad quæstionem moræ pertinet.

L. L.

Si ita stipuler, Per te non fieri quominus mihi ire agere liceat, non tantùm stipulor te non facturum, sed & te facturum, id est, te curaturum vt ire agere possim. & ideo in facto dicitur consistere in l. 2. §. item si in facto. ff. & cõtractiori oratione ita exprimitur in l. 4. §. Cato, Iter fieri. idq; confirmat l. inter stipulantem. §. 1. ÿ. Eadem est interpretatio stipulationis, Habere licere, Dolum malum abesse, Iudicio sisti, vt ostendimus in l. 38. Malo autem hoc loco Possim, quàm Possis. Tum transit ad stipulationem emptæ & venditæ hereditatis, quam de venditore emptor stipulatur, his verbis, Quanta pecunia &c, quibus non hoc tantùm stipulatur venditorem nihil ex hereditate deminuturum, sed & occasionem adquirendi non prætermissurum. l. 2. §. sed & si quid. ff. de her. vend. quæ tota lex est de hoc genere stipulationis, vt ostendimus Obseruat. 11. Scripsit hæc Vlp. libro L. ad Edictum, non abs re, edictum exponens Si quis omissa causa testamenti, quo videtur dolo fecisse quominus possideat non is tantùm qui possessionem quam habuit dimisit, sed & is qui quam potuit adquirere non adquisijt. l. 2. §. pen. ff. si quis omiss. cau. test. nam & sic in stipulatione emptæ hereditatis dolo videtur fecisse quominus perueniat, & is qui alienauit, & is qui non adquisijt. In summa id hæc l. ostendit, stipulationem quæ in non faciendo concipitur, factum etiam continere, & contrà, eam quæ in faciendo concipitur, non factum. C

L. LI.

Manumissio morti comparatur. Vt homine mortuo ante moram promissor liberatur, ita & manumisso, videlicet si alienus homo promissus sit. l. si mihi alienum. ÿ. de solut. l. si heres alienum. ff. de leg. 1. Secus si quis seruum suum promiserit & postea manumiserit, nisi & is decesserit post manumissionem ante moram. l. is qui ex stipulatu. ff. tit. prox.

L. LII.

Multùm interest vtrum stipulationes ex conuentione reorum veniant, an ex iurisdictione prætoris. Conuentionales, quæ à Græcis συναλλακτικαὶ dicuntur, certam formam siue legem non habent. mutatur namque earum forma reorum arbitrio. Formam & legem dicit pro eodem, quod Græci τύπον. Legem locationis dicit in l. si in lege. ff. loc. formam in l. fructus. §. ex contrario. ff. sol. mat. & lib. 50. Βασιλικῶν tit. 4. κἂν ὑπὸ κομμισσόριον τύπον ἐπράθη. & 58. προκεχειρισμένον τύπον: quod alibi legem commissoriam. Contractuum certa forma non est, vt emptionis non est certa forma. variatur namque & mutatur pactionibus, quarum hæc est vis, vt contractum forment, reforment, transforment, & quasi deforment. l. nec ex prætorio. ÿ. de diu. reg. iur. Prætoriæ stipulationes, sicut & actiones, certam & immutabilem formam habent, veluti Damni infecti, Iudicatum solui, & his similes, quæ edictis proponuntur vt actiones. Priuatorum pactiones nihil eis addere vel detrahere possunt. d. l. nec ex prætorio. l. 1. §. vlt. ÿ. de præt. stip. In conuentionalibus si ambiguus sermo acciderit, contra stipulatorem fit interpretatio. In prætorijs non item, quia non ipse stipulator eis formam dat sed prætor. itaque earum interpretatio pertinet ad prætorem. l. in prætorijs. ÿ. de præt. stip. Interdum & ipsæ prætoriæ sine prætore ex conuentione sola interponuntur, vt diximus in l. 5. ff. & tum non est dubium eas conuentionalium naturam imitari. De §. vlt. dixi in l. 28.

L. LIII.

Doli clausula subijci stipulationibus solet. l. 22. ff. l. doli. l. ex ea parte. l. si ita quis. §. vlt. l. 3. C. de rec. arb. Melius autem est stipulationibus specialiter comprehendere quæcumque comprehendi possunt: vt in emptione mancipij, Sanum esse, furtis noxisq; solutum, Fugitiuum non esse, Erronem non esse, Vispellionem non esse, Habere rectè licere: Tum subijcere generalem clausulam, dolum malum abesse abfuturumq; esse. quæ non pertinebat ad ea quæ specialiter comprehensa sunt, sed ad casus incertos qui contrahentibus se in præsentia ostendere & animo occurrere non potuerunt. quid enim si seruo promisso venenum dedit & sic eum tradidit? Hic casus stipulatione nominatim comprehensus non est. Sed ad eum pertinebit generalis clausula doli. l. & eleganter. §. non solùm. ff. de dolo. Quid si in ipsa stipulatione componenda peccatum sit? Hic error corrigetur clausula doli, & agetur incerti, id est, ex ea clausula, ex stipulatu. l. ex ea parte in pr. ÿ. hoc tit. Quid si heredum personæ omissæ sint? Et hoc etiam supplebit clausula doli. l. si sine. §. si in stipulatione. ÿ. rem rat. hab. Sic verò in legibus & in edictis plerumque specialiter comprehenduntur quæcumque comprehendi possunt, ac in extremo subijcitur generalis clausula, vt in edicto de restitutionibus absentium. G

L. LIIII.

Multùm interest vtrum genera, an species in stipulationem deducantur. Genera dicimus quæ communi quadam ratione comprehenduntur, veluti Homo est genus singulorum hominum.

A singuli autem homines sunt species, quæ sub eo genere continentur; veluti Stichus & Pamphilus.
has ipse etiam Aristoteles vocat ἔσχατα εἴδη: illa autem τελευταῖα γένη ἐπὶ τοῖς ἀτόμοις. Genus non di-
uiditur nisi numero, veluti cùm generaliter dicimus decem homines, centum homines. Species,
veluti Stichus, diuiditur in partes pro indiuiso, non pro diuiso. nam Stichum si diuidas in partes
pro diuiso, perdas. Partes illæ pro indiuiso intellectu iuris constituuntur. Partes pro diuiso cor-
pore & facto ipso. l. 5. ff. de stip. ser. Species etiam diuidi potest numero, veluti Stichus in duos Sti-
chos, vel Pamphilus in duos Pamphilos, cùm sunt plures Stichi vel Pamphili: Sed & tum Stichus
pro genere habetur. Si species ex stipulatione debeantur, veluti Stichus & Pamphilus, & duo
sint heredes stipulatoris ex æquo, diuisio fiet in partes non numero, id est, singulis heredibus sin-
B gulorum dabimus partes dimidias, non vni Stichum, alteri Pamphilum. idemq; est si seruus com-
munis duobus dominis stipuletur Stichum & Pamphilum: nec vllam ambiguitatem recipit. quod
hac lege ostenditur. Aliud dicendum est si genera debeantur, puta duo homines, & duo sint he-
redes stipulatoris. quo casu numero tantùm fiet diuisio, & singulis heredibus singuli homines da-
buntur: vel si promissi sunt decem homines, singulis dabuntur quinque: si centum, singulis quin-
quaginta. l. si centum. ff. hoc tit. Aliud item dicendum est si operæ, puta x. debeantur, & duo sint
heredes stipulatoris. nam vt genera, ita & operæ non possunt nisi numero diuidi. Aliter si diuidas
operas, corrumpas. l. stipulationes non diuiduntur. ff. Opera imperfecta pro nihilo computatur.
itaq; si x. operæ sint promissæ, singulis heredibus quinque operæ debebuntur. §. operarum. & l. 15.
ff. de oper. lib. Aliud item dicendum est, si ea debeantur quæ pondere, numero, mensura conti-
C nentur, quæ vno verbo quantitates dicuntur. hæc quoque multum ab speciebus distant. Species
communi genere continentur, vt Stichi & Pamphili commune genus est homo, diuersa species.
& ideo qui pro Sticho dat Pamphilum, Stichum dare non videtur, quia aliam speciem dat. Quan-
titates communi specie quodammodo continentur. l. cùm Stichus. ff. de solut. & ideo qui pro au-
reo dat aureum, eundem aureum, eandemq; speciem videtur dare: quinimo reddere potius quàm
dare. nam vtriusque aurei eadem est potestas, quantitas, ἀξία. similiter pro vino qui vinum dat ea-
dem mensura & bonitate, idem vinum reddere videtur. denique in ijs rebus quod genere est
idem, & specie videtur idem. At Stichus Pamphilo genere est idem, specie non videtur idem. l. 2.
§. mutui. ff. de reb. cred. Singulæ species propriam speciem habent. Quantitates propriam speciem
non habent. Species non diuiduntur numero, nisi adijciatur numerus nominatim, vt inferiùs di-
D cam. Quantitates solo numero diuiduntur. Quantitas enim sola in eis rebus spectatur, non corpus
ipsum. l. nam & si fur. §. vlt. l. si socius. ff. de reb. cred. l. si is cui nummos. ff. de solut. & ideo si stipula-
tori decem aurei debeantur, & duos heredes reliquerit, non ipsa corpora nummorum diuiden-
tur in partes, sed numero fiet diuisio, & singulis dabuntur quinque. Aliud item dicendum est si
speciebus addatur numerus, vt si duo Stichi promittantur. Si Stichus & Pamphilus promittantur,
inter dominos & heredes specie fiet diuisio, non numero. neque vlla hîc subest ambiguitas, quin
dimidium singulorum singulis debeatur. At cùm duo Stichi promittuntur, adiectione numeri res
in ambiguitatem incidit, numerone illo debeant Stichi diuidi, an specie. Numeri diuisio commo-
dior & expeditior est promissori & stipulatoribus. Hanc igitur amplectemur in ambiguo. nam &
eandem amplectimur cùm decem aurei sunt promissi: quo casu eadem existit ambiguitas, singu-
E lane corpora nummorum, an numerus debeat diuidi. & ita puto scripsisse Vlpianum in l. cùm Sti-
chus. ff. de solut. Principiò si seruus communis duobus dominis stipulatus sit Stichum & Pamphi-
lum, Vlp. ait non alteri Stichum, alteri Pamphilum solui posse, sed singulis dominis singulorum
partes dimidias deberi. Perperam Flo. iterata negatione legitur, non alteri Stichus, alteri Pamphi-
lus solui non potest. legendum, non alteri Stichus, alteri Pamphilus solui potest. At hæc secunda
negatio quam tollo, non penitus reijcienda, sed in suum locum transferenda est. Desideratur enim
ijs verbis quæ sequuntur, Idemq; est, quibus & restituenda fuerat loco mota & transposita. Con-
stat enim idem non esse, si duos Stichos, vel decem homines communis seruus stipulatus sit. Tum
enim numero fit diuisio non specie, vt suprà ostendimus. quod Vlpianus comprobat hac ratione:
Qui duos Stichos stipulatur vel x. homines, ambiguè loquitur, sicut & qui decem denarios. At in
F denarijs decem, numero fit diuisio. Ergo & in hominibus decem, vel in Stichis duobus. Subau-
dienda tamen hæc conclusio; sicut & in l. qui vsumfructum. ff. hoc tit. Sensisse hoc ita & scripsisse
Vlpianum in l. cùm Stichus, argumento est l. 15. ff. de op. lib. quæ est ex eodem lib. in qua idem Vlp.
scripsit de operis, vt numero tantùm diuidantur, quod Iulianus in hac lege. Per omnia itaque vi-
detur Iuliano consensisse, & simul eadem tractasse quæ Iulianus tractauerat, maximè cùm dissen-
tiendi nulla fuerit ratio, nullus color. Malè Acc. in l. cùm Stichus, homines decem, certos inter-
pretatur. Homines enim cùm dicimus, genera dicimus, non species. Nihilo feliciùs alij separant
dominos ab heredibus, & inter heredes si genera promissa sint, numero aiunt diuisionem fieri, vt
in hac lege: inter dominos in partes corporum, vt in l. cùm Stichus. nam hæc lex idem initio pro-
ponit de heredibus & dominis promiscuè. deinde subijcit, Inter eos. dominos igitur & heredes,
secundum id quod initio propositum est. tum stipulationem operarum, quam comparat stipula-
G tioni generum, palàm ait inter dominos numero diuidi. Alij hoc ἐναντιοφανὲς dissimulant non sine
dolo, moniti præsertim ab Accursio. Illud quærendum modò, quid sit si vnum debeatur, non
plura? Aut species debetur, aut genus, aut opera vna. Si species, certum est diuiduam obligatio-
nem esse. Si genus, indiuiduam, vt diximus in l. 2. §. itemq; si opera vna. itaque vni ex heredibus
vel dominis homo generaliter promissus, vel opera vna, pro parte solui non potest. Genera &
operæ

operæ non nisi numero diuisionem recipiunt, quam diuisionem vnitas non admittit. quis igitur A
erit rei exitus? Aestimatio hominis vel operæ diuidi poterit. Itemq; eadem opera simul duobus
consentientibus communiter edi, Sicut & idem homo communiter dari.§.vlt.

L. LV.

Obligatio in eius tantùm persona consistere potest, qui stipulatur: solutio etiam in alterius. vt
si stipuler mihi aut Titio, obligatio in me consistit, solutio in me & in Titio, qui adiectus dicitur.
Ius in meam personam confertur, Factum in personam Titij. Posset accipi conditionaliter ac si dixis-
sem, Si Titio non solueris mihi dari. Verùm non ita accipitur, nisi id specialiter actum sit, sed eo
modo quo diximus.l.qui res.§.qui stipulatur.ĵ.de solut. Itaque ex ea stipulatione mihi soli debetur
purè, Titio non debetur: solui tamen ei potest etiam me prohibente. nec enim semel promissori B
datam soluendi electionem ei eripere possum. Non erit adiectus si ita dixero, Mihi & Titio. Tum
enim obligationis causa adijcitur, quod fit inutiliter. Vt videatur adiectus ita concipere debeo sti-
pulationem, Mihi aut Titio. De adiecto hæc sit regula. Qui ei soluit adiecto vtiliter, perinde libe-
ratur, ac si soluisset stipulatori. §. planè.de inut. stip. Huic sententiæ non rectè addetur exceptio in
hunc modum, Nisi quid iuri rei, quæ adiecto soluta est, desit.l.Iulianus. §.1.ĵ.hoc tit.nam idem ac-
cidit, si rei stipulatori solutæ aliquid desit.l.etiam.ĵ. de solut. Non rectè item hæc, Nisi alio loco
adiecto soluatur, quàm quo conuenit, inuito scilicet stipulatore. quo casu promissor non libera-
tur omnimodo. l.2.§.item Iulianus. s̃. de eo quod cer. loc.nam & inuito stipulatori alio loco non
rectè soluitur. Non item hæc, Nisi alia res in personam stipulatoris, alia in personam adiecti desi-
gnata sit: vt si quis stipulatus sit Sibi decem, aut Titio hominem, quo casu si promissor mihi soluat C
hominem pro decem, proculdubio liberatur ipso iure,in princ.Instit.quib.mo.tol.obl. Si adiecto
soluat hominem, ipso iure non liberatur, per exceptionem liberatur.l.obligationum fere. §.acces-
sio.s̃.tit.prox.l.vlt.§.cùm mihi.ĵ.hoc tit.& ita verbum, Liberatur, accipiendum est in l. qui res. §.
mihi Romæ.ĵ.de solut.& in l.qui hominem.§.stipulatus.eod.tit. Sed ideo ipso iure non liberatur,
quia adiectio iure non consistit, nisi fiat eiusdem rei soluendæ causa. neque enim ius patitur, vt alia
sit obligationis, alia adiectionis substantia. Per exceptionem liberatur, quia quodcumque solui-
tur adiecto, stipulatori solui videtur. l. qui hominem.in pr.l.si ita stipulatus sim.ĵ. de solut. ad eum
namque redit id omne quod soluitur actione mandati. Plerumque enim non adijcitur nisi cui sti-
pulator mandarit vt acciperet, & ob id teneri mandati adiectus stipulatori dicitur vbiq;.d.§.planè.
l.Iulianus.§.1.ĵ.l.qui res. §. qui stipulatur.ĵ.de solut. Interdum adijcitur Titius quasi donatarius. sed D
& tum res videtur stipulatori soluta, & ab eo in Titium translata. Exceptione igitur defendetur
adiectio, etiam si diuersa res in ea sit.idemq; est multomagis si τὰ κύκλῳ diuersa sint, veluti diuersus
locus, Mihi Romæ aut Titio Ephesi dari.d.§.mihi Romæ, aut diuersa dies. d. l. qui res. §. mihi de-
cem.l.vlt.§.vlt.ĵ.hoc tit. Adiectionem eæ diuersitates non vitiant, dummodo in mea persona con-
sistat obligatio. At si in mea persona non consistat, vel si deficiat, deficit & adiectio, vt si stipuler
mihi sub conditione quæ deficiat, aut Titio purè. Inutilis obligationis inutilis est adiectio, non ta-
men econtra. nam inutilis adiectio vtilem obligationem non vitiat: vt si stipuler mihi purè, aut
Titio sub conditione quæ deficiat, sicut nec obligatio inutilis vtilem: vt cùm stipulor Mihi & Ti-
tio dari.d.§.vlt. De adiecto sit & hæc regula. Adiectionem nec facti causam, nec adiecti personam
egredi. Factum quod in adiectum confertur, solutio est. Solutum accipere potest solummodo. E
petere, nouare, acceptum facere, pignora aut fideiussores accipere, constitutum contrahere non
item.l.si mihi.ĵ.de fideiuss.l.is qui promisit.s̃.de pig.l.10.ĵ.de solut.l.sed & si filiofa.in fin. s̃.de const.
pec. Sed neque post litem contestatam ei solui potest, quia præualet causa stipulatoris. l. fideiussor
obligari in pr.ĵ.de fideius. l.57.ĵ.de solut. Rursus ei soli solui potest ante litem contestatam non he-
redi eius, vt in hac lege ostenditur, & l.81.ĵ.de solut. non domino.l.qui heredi. s̃.de cond.& dem.
l.9.ĵ.de solut. Ac ne ipsi quidem capite minuto.quoniam alius videtur esse.l.cùm quis in princ.ĵ. de
solut. Obstat l.Stichum.§.vsumfructum.ĵ.de solut.& l.prox.§.qui sibi. Ratio §.vsumfructum. hæc
videtur esse. Sic stipulari possum, Mihi aut Titio cùm capite minutus erit. Ergo si stipuler Mihi aut
Titio, capitis deminutione Titij facultas soluendi Titio non intercidit. quod perinde est, ac si ita
diceres: In tempus quo Titius capite minutus erit conferri solutio potest. Ergo & si in id tempus F
non fuerit collata, eo tempore solui ei potest. Falsa & vitiosa collectio est. alioquin licebit etiam
mihi ita colligere. Potest constitui tibi vsusfructus ita, cùm capite minutus eris.l.3.s̃.quib.mo.vsusfr.
amitt. Ergo & si ita non fuerit constitutus, te postea capite deminuto non finietur vsusfructus.
At recta erit illa ratio, si sic constituas: Etiam si Titius stipulationis tempore capite deminutus fue-
rit, ius ei soluendi non perit. quia & in eum casum solutioni applicari potuit. Si in eum casum po-
tuit adijci, potuit & in ipso casu. eodemq; modo accipiendus est §. qui sibi, vt filio adiecto rectè
soluatur, siue is contractus tempore emancipatus, siue in potestate stipulatoris fuerit. At si post sti-
pulationem adiectus patiatur capitis deminutionem, facultas ei soluendi intercidit, nec solùm ad-
rogatione, sed & emancipatione, cùm vtroque modo persona mutetur, & in imaginariam serui-
tutis formam deducatur. quod dico vt eos vellicem qui emancipationem separant à ceteris mi- G
nutionibus.

L. LVI.

Initium exposui in l. 38. Sequitur §.1. Stipulanti promisisti te & Titium heredem tuum datu-
rum, Tres tibi heredes extiterunt, inter quos & Titius. Non solùm Titius, sed & alij omnes te-
nentur

A nentur ex ſtipulatu pro hereditarijs portionibus. Atqui de Titio tantùm cauiſti, non de omnibus? Verùm ſicut qui extraneum daturum promittit, nullomodo eum obligat, ita qui Titium heredem daturum promittit, hac ſtipulatione eum non obligat vltra portionem hereditariam, in qua ſola defuncti vicem ſuſtinet: niſi vel citra ſpeciem legati teſtamento id oneris Titio nominatim iniungat, quo caſu à Titio ceteros coheredes indemnes ſeruari oportet. l. ſi filia. §. Papinianus ait. ff. fam. erc. vel niſi à Titio ſolo ſtipulatori quod debet, leget: quod quidem legatum valere conſtat. l. ſi creditori. ff. de leg. 1. quo caſu ſolus Titius tenetur. Rurſus dicet quis, At huic ſtipulationi tacitè ineſſe videtur hæc pactio, ne à ceteris heredibus petatur. Dari ergo ceteris heredibus debet exceptio pacti. quod confirmat l. auus. ff. de pac. quæ opponi ſolet huic §. Iulianus tamen hoc loco eam exceptionem ceteris dari negat. Ratio hæc eſt. quoniam principaliter actum eſt de conſtituen-
B da obligatione in vnum ex heredibus, quod fieri ex XII. tab. non poteſt. Neceſſe enim eſt vt obligatio quæ in defunctum cœpit, in omnes competat pro hereditarijs portionibus. Si conſtitui in vnum poſſet obligatio, ceteris vtile eſſet pactum. At quia non poteſt in vnum conſtitui, relinquitur ceteris exceptionem taciti pacti non prodeſſe. Quæ ducitur ex ſtipulatione inutili pactio, & ipſa inutilis eſt. l. in perſona. §. vlt. ff. de pac. Si tamen cùm id non ageretur, vni vel quibuſdam heredibus pactus ſit, non eſt dubium eis prodeſſe exceptionem pacti. His hoc ipſo libro puto Iulianum addidiſſe quod ex eo refertur in l. Iulianus in pr. ff. hoc tit. Hic §. eſt de ſtipulatione quæ in dando conſiſtit. Lex illa de ſtipulatione in faciendo ita concepta, Neque per te, neque per Titium heredem tuum fieri (legendum fieri non fieret vel fiat) quominus mihi ire liceat. idem verò in vtraque iuris eſſe videtur. nam & ex hac ſtipulatione quæ in facto conſiſtit, omnes tenentur in id
C quod intereſt pro portione hereditaria Titio prohibente. quod veriſſimum eſt. At alia in re inter ea genera ſtipulationum differentia eſt. Si in dando conſiſtat, quod dederint coheredes pro ſua parte, id à Titio coherede non recipient iudicio familiæ erciſcundæ, niſi id oneris ei teſtamento nominatim iniunctum ſit. Si in faciendo, recipient. quia facto Titij in fraudem inciderunt. l. 2. §. item ſi in facto. ff. Rurſus ſi in dando conſiſtat, Titio dante pro ſua parte, nihilominus ceteri tenentur. Si in faciendo, Titio non prohibente, ceteri etiam ſi prohibeant non tenentur, vt l. Iulianus indicat atq; innuit. Hoc tantùm vtriuſque ſtipulationis commune eſt, quòd fallente Titio, ſtipulatori non ipſe tantùm, ſed & ceteri tenentur. De §. qui ſibi, dixi partim l. prox. partim in l. 39. ff.

Qui ita ſtipulatur.] Differri poteſt obligatio ex die, veluti Kal. Ianuarijs dari. Ex die finiri non poteſt, vt ſi ſtipuler dari vſque in Kal. Ianuarias, vel decem annua quoad viuam. Finitur accep-
D tilatione, ſolutione, nouatione. Certo tantùm iure, vt ait l. 7. C. de ſent. & int. Die non finitur. Dies ἐν ἀρχῇ vtiliter adijcitur, εἰς πέρας inutiliter. idem de loco & conditione iuris eſt. l. obligationum fere. §. placet. §. conditio. ff. tit. prox. §. at ſi ita. Inſtit. de verb. obl. l. nemo poteſt. ff. de leg. 1. Sic & aliàs multùm intereſt, vtrum dies vel conditio inſeratur initio, an fini. Si volueris dari, & dari niſi nolueris, diuerſa ſunt, vt dixi in l. 17. Si Titio non ſolueris, mihi dari: & Mihi dari, niſi Titio ſolueris, hæc item longè diuerſa ſunt, vt ex ijs quæ dicta ſunt de adiecto in l. prox. colligi poteſt. Cùm erit annorum XIIII. centum lego, & Lego centum, quæ accipiat cùm erit annorum XIIII. hæc item diuerſo iure ſunt. l. ſi Titio. ff. quan. dies leg. ced. l. pen. C. eod. Similiter multùm intereſt, vtrum conditio, vel dies, vel locus initio obligationis inſeratur, an fini: hoc fit inutiliter, illud vti-
E liter. Sed tamen & cùm fini inſeritur, licet ipſo iure non finiatur obligatio, agenti tamen poſt diem, vel poſt conditionem, obſtat exceptio pacti vel doli: vt in hoc §. oſtenditur, & d. §. placet, & §. conditio. l. 4. ff. de ſeruit. De §. prox. dixi in l. 8. & 13.

Qui proprietatem.] Nemo rem ſuam ſtipulatur rectè. At vſumfructum rei ſuæ ſtipulatur rectè ſi alienus ſit, nimirum vt proprietati conſolidetur. Si à te.] Si quis fundum ſtipuletur, plenam proprietatem ſtipulatur: & nuda proprietate ei præſtita, adhuc peti vſusfructus, qui deeſt, poteſt. Vſufructu item præſtito nec amiſſo, proprietas nuda, vel eo amiſſo, proprietas plena peti poteſt. l. 126. §. 1. ff. hoc tit. Qui igitur promiſit fundum, nudam proprietatem vel vſumfructum ſoluendo non liberatur. Similiter ſi quis de alio fundum, de alio ſtipuletur nudam proprietatem, promiſſor fundi quaſi nouatione facta non liberatur, nam & ſi is qui promiſit nudam proprieta-
F tem, eam præſtiterit, promiſſor fundi non liberatur. Si tamen promiſſor fundi fundum præſtiterit ex cauſa lucratiua, alter liberatur.

Si hominem.] Nouatio fit ſi id actum ſit, ex Conſtitutione Iuſtiniani ſi id expreſſum ſit. Purè fit ſtatim. Sub conditione nouatio non fit ſtatim, ſed exiſtente demum conditione. Si exiſtat, ex noua obligatione debetur. Si deficiat, ex antiqua. l. ſi Stichum. §. 1. ff. de nouat. Imo interdum & exiſtente conditione nouatio non fit, vt ſi hominem quem mihi Titius debet purè, tu promiſeris ſub conditione nouandi animo, & is deceſſerit poſt moram Titij, ante moram tuam, puta antequam exiſteret conditio, deinde conditio extiterit. quia tu non teneris, antiqua obligatio manet. & hoc oſtenditur in §. vlt. huius l. neque obſtat l. quoties. §. 1. ff. de nouat. quoniam loquitur de mora iam facta à Titio ante ſtipulationem conditionalem. Stipulatione conditionali mora iam antè facta purgatur & finitur. Itaque ſi poſt moram Titij de te ſtipuler hominem quem mihi debet, deinde
G moriatur homo pendente conditione, tum exiſtat conditio, nec ipſe tenetur, quia moram ſuam purgauit; nec tu teneris, quia homo promiſſus deceſſit antequam eſſes in mora. d. l. quoties. idemq; eſt, ſi poſt moram Titij de eodem Titio ſtipuler ſub conditione. nam ſi ea pendente homo moriatur, tum exiſtat conditio, Titius nec ex priore, nec ex poſteriore ſtipulatione tenetur. l. qui decem. §. ſi cùm mihi Stichum. ff. de ſolut. Hoc ita, ſi tempore poſterioris ſtipulationis res præſens fuerit.

d.l.qui decem.§.idem responsum.aliud enim est,si absens fuerit.& ita accipienda l.si rem. ȷ̃. de nouat. A Quòd si ante stipulationem conditionalem prior promissor moram non fecerit,postea fecerit, sequens mora non videtur præcedenti stipulatione purgata. & hoc est quod dicitur in hoc §. idq; verum est, etiam si tempore stipulationis conditionalis res præsens fuerit. nam & oblatio præcedens sequentem moram non purgat. Negat Acc.accidere posse, vt post illam stipulationem conditionalem prior promissor moram faciat. quoniam, inquit, sub contraria conditione tenetur, pendente autem conditione mora non contrahitur. Nego eum teneri sub contraria conditione. & l. pecuniam.ff.de reb.cred.non loquitur de eo, qui pro eo quod debuit purè, expromissorem dedit sub conditione, sed de eo, qui quod debuit purè, delegante creditore alij promisit. Hunc fateor debere priori creditori sub contraria conditione, & ideo si interim soluat, condictio ei competit. Illum nego, & ideo si interim soluat, non condicit.l.Iulianus.ff.de cond.ind. B

L. LVII.

Quemadmodum actio ex stipulatu heredi stipulatoris datur pendente conditione defuncti, ita & in heredem promissoris. Idem non est in actione ex testamento, quæ non datur heredi legatarij pendente conditione defuncti, in heredem heredis datur. Conditio spem facit. Hanc mors heredis legatario non eripit, sicut nec mors promissoris stipulatori. At mors legatarij eam spem infringit, mors stipulatoris non item. quia quæ apud defunctum cesserunt, ad heredem transeunt: quæ non cesserunt, non transeunt. Legatum conditionale non cedit antequam conditio existat. Stipulatio conditionalis cedit statim. l. vsusfructus.ȷ̃.de stipul. ser. Stipulator conditionalis est creditor. Legatarius non item. l. is cui sub conditione. ff. tit.prox. Actio igitur ex stipulatu datur heredi stipulatoris, si post mortem eius conditio stipulationis extiterit. Huic definitioni addenda exceptio C est talis, Nisi id actum sit inter contrahentes, vt ita demum stipulationi locus sit, si conditio existat viuo stipulatore vel quo alio.cuius rei argumentum est in l.qui Romæ.§.Agerius.ȷ̃. Tibi stipulanti ita promisi, Quidquid patrem meum tibi debere constiterit,dabo. Hæc verba conditionem casualem faciunt, Si constiterit, Id ponitur pro certo me promisisse sub conditione in futurum collata, Si constiterit quid quantumq; debeat pater, neque de eo ambigitur quicquam. Ambigitur de eo tamen, vtrum hic sit stipulationis sensus, Si viuo patre lite cum eo mota constiterit: an verò, Si quandoque constiterit. & ob id si viuo patre non constiterit de debito, mortuo patre constiterit lite mota cum herede eius, quæritur an promissor teneatur. Respondet si conditio non extitisset non teneri, id est, si id fuit actum, vt conditio impleretur viuo patre, nec fuerit impleta, stipulatio D non committitur, etiam si post mortem patris impleatur. Serò namque impletur & frustra. Dum respondet Scæuola per Si,vel id sumit quod propositum est quasi certum,vt in l.vlt.§.vlt.ff.de resc. ven.l.pater in pr.ff.de do.exc.vel quod est præsumptum & probabile, vt in l. vxori. §. vlt. de leg. 3. vel quod est incertum,& in æstimatione iudicis, vt in l.libertis.§.1.ff.de alim.leg. Puto in eo §.eum sumere quod est probabilius. Id enim verosimile est actum, vt promissor teneatur, non si quocumque tempore, sed si viuo tantùm patre de debito constiterit. & ita in l. fideiussor obligari. §. vlt.ȷ̃.fideius.hæc conditio imposita fideiussori, Si reus non soluerit, ita accipitur, Si viuus non soluerit.quæ conditio est casualis, cùm nec in stipulatoris, nec in promissoris, id est, fideiussoris,inter quos negotium contrahitur, potestate sit posita.itaque disputantes de conditione potestatiua malè interpretes eius legis testimonio vtuntur. Duo sunt genera conditionum. Potestatiua & Casualis, E vel,vt Græci loquuntur, ἐξουσιαστικὴ & αἰτιατή. Hactenus de casuali diximus. Quærunt an quod de casuali dictum est,possit etiam dici de potestatiua. Puto idem dici posse sub exceptione eadem, Nisi aliud actum sit. & ideo si ita stipuler, Si decem dedero mihi fundum dari, vel Si domum ædificauero mihi centum dari, mortuo promissore si hanc conditionem impleuero, agam cum herede promissoris. quod est certissimum. Sed & me mortuo si eam heres meus impleuerit, heredi meo in promissorem dabitur actio. quod sic probo. Quod in hac causa ius est in legatario, idem non est in stipulatore. Legatario adscripta conditione dandi, heres legatarij eam implere, & legatum adipisci non potest.l.à testatore. ff.de con.& dem. Ergo stipulatori adscripta conditione dandi, heres eius eam implere, & agere ex stipulatu potest. Quod si heres stipulatoris conditionem potestatiuam implere potest, consequenter & heres promissoris, si ei sit imposita conditio, ei parere potest: vt si promiserit sub hac conditione, Si fundum non daret,Si domum non ædificaret,quo F genere pœna plerumque promittitur, nec committitur promissore mortuo, si heres paratus sit conditioni satisfacere.l.diem. §.1.ff.de rec.arb. Verùm huic definitioni addenda est exceptio talis, Nisi aliud actum sit. Aliud agitur si ita stipuler, Cùm voluero dari. l. centesimis. §. vlt. ff. vel si sub hac conditione, Si Alexandriam iero, Si Capitolium ascendero. Hæc facta tantisper dum fiunt sunt, postquam facta sunt, non sunt amplius, sicut saltatio cùm perfecta est, non est amplius. deniq; hæc facta nullum opus relinquunt, sicut & si dixero me velle, hæc oris pronuntiatio nullum opus relinquit. Qui igitur has conditiones adscribit, personam solam facientis spectat, opus non spectat, quia nullum inde opus extat. Non recedemus igitur à persona. l. centesimis. §. 1.ff.l.1.§.ne autem. G C.de cad.tol. At qui id agit vt detur, vel vt domus ædificetur, non tam personam dantis vel facientis spectat, quàm opus quod ex eo remanet: veluti dominij aut possessionis translationem vel fabricam.itaque nihil refert à quo detur vel fiat. l.vlt.C.de cont. stip. finis huius stipulationis opere cernitur, non opera. Alij dicunt conditionem potestatiuam heredem stipulatoris implere non posse, vel heredem promissoris ei parere non posse: Alij dicunt posse. neutri sunt reprehendendi

sta

aliter Duarenus libro singulari de hac re, aliter Hotomanus lib. 1. obseruat. c. 8.

A Suas enim quique species habent, quibus id quod proponunt verum esse euincant, sub illa exceptione, nisi aliud actum sit. At qui dicunt nominatim conditionem dandi heredem implere non posse, errant maximè. Id ita probant. Si talis sit conditio, Si Titio x. dederis, non potest alij quàm Titio dari, Ergo nec alius potest dare. Vitiosa est consequentia. multùm enim refert cui detur, nihil refert quis det, dummodo ei detur qui designatus est. alioquin si ita heres institutus sim, Si Titio decem dedero, alio dante meo nomine non perueniam ad hereditatem. quod falsum est. ac similiter multùm refert quid fiat, nauis an insula, quis faciat nihil refert, dummodo id fiat quod fieri conuenit. Opus quærimus, De artifice non curamus. Alia etiam adferunt suæ sententiæ comprobandæ causa, quibus ex ijs quæ suprà dicta sunt intelligetur esse responsum.

B

L. LVIII.

Vt proprietas duplex est, nuda & plena, quæ & solida, & inde consolidationis nomen, ita vsusfructus duplex, nudus, quæ seruitus est in personam, & alter qui proprietati cohæret. l.126. §.1. ꝗ. hoc tit. l.si cum testamento. §.penult. s̃.de exc. rei iud. hic noster est proprietatis iure, ille seruitutis iure. Hic seruitus non est, sed pars plenæ proprietatis. Fundi appellatione plena proprietas significatur. l.56. §.si à te. s̃.fundus est nomen iuris. l.cogi. §.inde quæritur. s̃.ad Trebel. Vt ergo plenæ proprietatis, ita & fundi vsusfructus pars dici potest. Sunt loci qui negant vsumfructum fundi partem esse. Sed ij omnes loci sunt de vsufructu nudo. Hic fundi ius, id est, seruitus est, non pars. quod in tit. de pactis exposui latiùs: instar tamen est partis. l.cùm filius. §.dominus. s̃.de leg.2. Similis parti, vt dicitur hoc loco. Et ob id qui vsumfructum fundi stipulatur, deinde fundum, similis est
C ei qui partem stipulatur, deinde totum. Et posterior stipulatio vtilis est, vt si quis stipuletur iter, deinde actum, vel primùm quinque, deinde x. vel primùm vsum, deinde vsumfructum. l.si pupillus. §.vlt. ꝗ.de nouat. Vtilis inquam est, etiam si non fiat nouandi animo, id est, proficit, quia plus in ea continetur. l.29. s̃. Non idem est è contrario, vtputa si is qui stipulatus est fundum, deinde stipuletur vsumfructum. nam & hic similis est ei qui totum, deinde partem stipulatur. At qui totum, deinde partem stipulatur, nihil agit: vt qui actum, deinde iter: vel decem, deinde quinque: vel vsumfructum, deinde vsum. Ergo & is qui fundum, deinde vsumfructum stipulatur, nihil agit. Propositio & assumptio ponitur in hac lege, conclusio subintelligenda est, vt in l.cùm Stichus. ꝗ.de solut. Dico eum nihil agere, nihil promouere, quia minus stipulatur. nam & qui idem bis stipulatur nihil agit. l.18. s̃. Et hæc quidem ita procedunt, si ab eodem stipuletur. nam si à reo vsumfructum stipu-
D letur, à fideiussore fundum, fideiussor non tenetur. l.græcè. §.illud. ꝗ.de fideiuss. E contrario si à reo fundum, à fideiussore vsumfructum, fideiussor tenetur. l.si à reo. §.si reo. ꝗ.eod. Item quod diximus nihil agere eum qui ab eodem stipulatur totum, deinde partem, ita procedit, nisi nouandi animo stipuletur, vt proditum est in hac lege: sed id specialiter exprimi exigit his verbis, Hoc facere specialiter expresserit, quæ Triboniani sunt ex Constitutione Iustiniani. l. vlt. C. de nouat. eadem Triboniani manus agnoscitur in l.etiam. & l.si rem aliquam. §.si duo. ꝗ.de nouat. Ante Iustinianum id agi satis erat, nec specialiter exprimi oportebat, & ideo cùm de nouatione tractant Iurisconsulti, adijciunt sæpe, si hoc actum sit, vt in l.si vnus. §.pactus. s̃.de pac. l.2. l.6. l.si Stichum. ꝗ.de nouat. l.si seruum in fi. ꝗ.hoc tit. Non addunt specialiter, vel sicubi additum id est, à Triboniano additum est.

E

L. LIX.

Differtur obligatio ex die, conditione, loco. Ante diem vel conditionem, vel antequam in locum peruentum sit, aut tantum temporis præterierit quo in locum perueniri possit, agi non potest. Plerumque qui vinum, oleum, frumentum debet nec soluit, quanti vinum est damnatur. Aestimatio fit à iudice. Cicero in frumentaria. Petiuit vt sibi pro frumento, quanti frumentum esset, dare liceret. ex huiuscemodi principio, atque ex liberalitate, atque accommodatione magistratuum, consuetudo æstimationis introducta est. Sic potest dici officio & accommodatione iudicis, frumenti aut vini petiti æstimationem fieri, frumentum peti: æstimationem peti non posse, cùm non sit in obligatione. At æstimatio harum rerum varia est locis temporibusq; varietatem adferenti-
F bus. l.pretia. §.vlt. s̃.ad leg. fal. l.ideoq;. s̃.de eo quod cer. loc. Plinius lib.33. c.vlt. Pretia rerum non ignoramus alia in alijs locis esse, & omnibus pene annis mutari, prout nauigationes constiterint, aut vt quisque mercatus sit, vt aliquis præualens manceps annonam flagellet. Hinc existit quæstio si quis stipulatus sit vinum vel oleum, cuius temporis æstimatio fieri debeat. Aut stipulatus est purè, aut cum adiectione diei, vel conditionis, vel loci. Si cum adiectione diei, sumetur æstimatio eius diei quo scilicet dari debuit, quoq; agi potuit. nam die apposito, id videtur agi inter contrahentes, vt is solus dies spectetur. igitur non quanti fuit vinum ante diem reus damnabitur, sed quanti eo die est, eoq; anno. alioquin hoc plerumque fraudi reo erit, si æstimatio referatur ad id tempus, quo nondum agi cum eo potuit. Alioquin, inquit, aliàs rei captio erit, id est, alioquin alio tempore ex ea re promissor damnum patietur. Aliàs, id est, alio tempore. Rei, id est, promissoris. Sed ne-
G que ad sequentem annum æstimatio referetur. quo iure vtimur. Annis, vt Plinius ait, mutantur pretia harum rerum. Similiter conditione adiecta, sumetur eius temporis æstimatio quo conditio extiterit. Loco adiecto, eius quo in eum locum perueniri potuerit. Sed & eius loci tantùm æstimatio, id est, quanti sit vinum in eius loci foro quo dari debuit, spectabitur: nec est hac in re differentia inter iudicia stricta & bonæfidei. l.vlt. s̃.de cond. trit. l.vinum. s̃.de reb. cred. l.qui autem. s̃.si quis caut. l.si Kalendis. s̃.de re iud. l.3. in fi. s̃.de act. emp. l.hominem. s̃.mand. Finge frumentum

mutuo accepi, & promisi me id redditurum Kalen. Iulijs. Si frumentum pluris sit Kal. Iulijs, quàm tempore contractus, nisi frumentum soluero, quanti fuerit Kal. Iulijs condemnabor. æquè si minoris fuerit, eius temporis æstimationem præstando liberabor, nec amplius crescet obligatio. Idem & in ceteris rebus iuris est, vt si homo debeatur vel equus, quarum rerum æstimatio plerumque casibus mutatur, quibus aut meliores fiunt, aut deteriores. Obstat l. cùm quis. §. tit. prox. Puto distinguendum: aut fideiussor intercessit initio obligationis, aut post diem. Si initio, & reus & fideiussor debitores sunt in diem. Vtrumque dies interpellat. vtriusque obligatio est in eadem causa. Cur ergo non fiet par in vtroque æstimatio? Cur in fideiussore æstimationem referemus ad tempus contractus, in reo ad tempus quo dari debuit? Non potest illa specie posita probabilis differentia constitui inter reum & fideiussorem, quam tamen Acc. tentat probare. Melius erit si ponamus fideiussorem interuenisse cùm iam dies venisset, quo reus soluere debuit. quo genere qui non habet in manu quod soluat, interdum creditori satisfacit. l. si rem. §. omnis. §. de pig. act. Vt autem si reus damnatus fuisset, eius diei æstimatio fuisset obseruata, ita & qui eo die fideiussor accessit, in æstimationem quæ eo die fuit damnabitur. quod rationem summam habet. atque ita eam legem videtur Azo accepisse: nec erit differentia inter fideiussorem & reum. At quid fiet, si nec dies nec locus obligationi additus sit? Pugnat hac in re l. vinum, & d. l. vlt. cum l. penult. §. de cond. trit. Illæ spectandam censent æstimationem eius temporis, quo agitur & lis contestatur. Lex pen. diem quo res iudicatur. Omnes sunt de iudicijs strictis. In iudicijs bonæfidei constat rei iudicatæ tempus spectari. l. 3. §. in hac. §. Commod. vt si vinum quod venditum est, pluris siue minoris sit rei iudicatæ, quàm contestatæ tempore, sequemur æstimationem temporis rei iudicatæ. In strictis petitionis tempus spectatur, vt quanti fuerit litis contestatæ tempore, tanti damnetur promissor. Iudex adstringitur formulæ petitionis. Petitur res vti nunc est. Iudicio bonæfidei non ita, sed quod iudex æstimauerit ex fide bona dari oportere, & ideo totum refertur ad rem iudicatam. d. l. 3. §. in hac. l. hominem. §. Mand. At locus in omnibus is spectatur quo agitur. nec enim alio loco res iudicatur quàm quo agitur. l. vbi. §. de iud. Sed an est hoc perpetuum in iudicijs bonæfidei spectari tempus rei iudicatæ? Minimè. Addenda est exceptio, nisi moram fecerit venditor vini in tradendo vino. quo casu, si vinum pluris fuerit contractus tempore, quo & moram fecit, quàm rei iudicatæ, reducenda erit æstimatio ad tempus contractus siue moræ: sin minoris, rei iudicatæ tempus erit intuendum. l. 3. §. vlt. l. si sterilis. §. cùm per venditorem. §. de act. empt. & in summa, spectandum erit tempus quo res vnquam plurimi fuit. Addatur & alia, Nisi emptor moram fecerit in accipiendo vino. quo casu si agat ex empto, à iudice eius temporis & eius loci fiet æstimatio, quo minoris fuerit. d. §. vlt. Addatur & alia, Nisi fideiussor pro reo hominem soluit, & agat mandati. namque eo iudicio id consequetur, quanti fuit homo cùm solutus est, & ideo si postea depretiatus fuerit, non ideo minus consequetur. quod rationem magnam habet. l. hominem. §. Mand. Quid verò de strictis iudicijs statuendum? An verò etiam perpetuum est quod diximus, in eis spectari tempus litis contestatæ? Minimè. Eadem exceptio addenda quæ est addita iudicijs bonæfidei, Nisi ante litem contestatam debitor moram fecerit, quo casu debitor condemnabitur, vtro tempore res pluris fuerit, vel quo moram fecit, vel quo res iudicata est. & ita accipienda l. pen. Species enim quæ ponitur in fine pertinet ad totam legem. Ponit moram debitorem fecisse, & ad tempus moræ æstimationem referri, si post moram res depretiata fuerit: vel ad tempus rei iudicatæ, si post moram fuerit pretiosior facta: vel ad tempus mortis, si post moram interierit ante rem iudicatam. idemq; confirmat l. in re furtiua. §. 1. l. ex argento. §. de cond. fur. l. pen. §. rer. amo. quibus ostenditur in condictione furtiua, quæ aduersus furem datur, qui semper moram facere intelligitur, tempus spectari quo res vnquam plurimi fuerit. nec obstat l. 2. §. quæsitum. de priua. del. quæ spectat tempus litis contestatæ, quoniam, vt Stephanus interpretatur XXII. Βασιλικῶν. tit. VI. id ita procedit, si post furtum rei furtiuæ æstimatio mutata non fuerit. quod & notant LX. Βασιλικῶν. tit. X. & XI. Quæritur quid iuris sit in nummis. Si aurei sint crediti, & aurei augmentum vel deminutionem receperint? De hac quæstione nullam scio legem præter l. 2. C. de vet. num. pot. quia constantior tum erat nummorum æstimatio. At quid fiet hac ætate, qua tot mutationes in pretio nummorum experimur? Iure hoc vtimur, vt aureis creditis, aurei reddantur, siue creuerint siue decreuerint, nisi in credendo æstimati fuerint. Vt enim creditor non cogitur in aliam formam nummos accipere, si ex ea re damnum aliquod passurus est, vt si nummi hodie pluris sint. l. 99. §. de solut. vbi Flor. videtur malè legi, debitorem, pro creditorem, sicut & in l. patronus. §. de tutelis. ita nec debitor dare etiam si hodie minoris sint. arg. l. pen. C. de solut. Legem 61. exposui in l. 26.

L. LXII.

Inuito non adquiritur hereditas nisi suo vel necessario, nec bonorum possessio, nec legatum, nec adsignatio liberti, quæ quodammodo quasi legatum est liberti, de qua accipi posse l. inuito. §. de reg. iur. inscriptio monet. Defertur tamen inuito ipso iure. Inuito etiam non adquiritur donatio. quia nec iure fit μονομερῶς, id est, non fit nisi inter duos consentientes. Res inuito non adquiritur. Actio inuito adquiritur, veluti res legata inuito non adquiritur, Actio ex testamento inuito & ignoranti adquiritur. l. si à furioso. §. tit. prox. Per eos tamen qui in nostra potestate sunt non tantum actio, vt in hac lege ostenditur, sed & dominium ex omnibus causis inuitis nobis & ignorantibus adquiritur, excepta hereditate. l. etiam. §. de adquir. rer. do. An & possessio? Rectè sentiunt qui negant eam per seruos, aut filios adquiri ignorantibus. Per eos qui in nostra potestate sunt dominium

A nium ignorantibus nobis adquiritur. Possessio non item. quia dominium est iuris, possessio facti. Igitur quod seruus apprehendit, non videor ipse apprehendisse nisi sciero. Causam peculiarem excipias. l.peregre.§.quæsitum. s̃.de adq. poss. Nec obstat quod dicitur, ignoranti per procuratorem possessionem adquiri. l.1.C.de adq. poss. nam hoc ideo fit, quòd procurator habeat voluntatem siue mandatum eius cui adquirit. alioquin non nisi volenti possessio quæritur. l. ea quæ. s̃. de adq.rer.do. At liberatio etiam inuito contingit, nec tamen quouis modo. nec enim acceptilatione aut pacto contingit, quia hæc etiam non fiunt μονομερῶς. nouatione cum alio facta, vel solutione ab alio facta, liberatio etiam inuito contingit. l.53. & 91.j̃.de solut. Inuito etiam seruo libertas datur. l.vlt.C.de test.man. Dices, quasi possit vnquam accidere, vt quisquam oblatam libertatem recuset. Imo verò sunt eiusmodi ingenia quædam. In Comœdia Querulo siue Aulularia Plauti cuiusdam adoptitij antiqui auctoris, seruus ita loquitur: Nobis cotidie nuptiæ, natales, debacchationes, ancillarum feriæ. propter hoc quidam nec manumitti volunt. Inuito autem filio libertas non datur. No.89.l.Iubemus.C.de emanc.lib.& Paulus 2.Sent.tit.25.quia in iure sui est commodum aliquod, quod eriperetur filio si inuitus emanciparetur.

B

L. LXIII.

Si stipulatio fiat sub duabus disiunctiuis conditionibus, vna existente, stipulatio committitur, nec ex vna semel commissa, rursus committi potest ex alia. l.129.j̃.quod sicut Vlpianus tradidit, tractans de stipulatione Iudicatum solui in l.cùm quærebatur.j̃. iud.sol.ita & Africanum lib. VI. quæstionum, quo tractauit de eadem stipulatione, vt constat ex l.hæc stipulatio.j̃. eod.tit.& l. vlt. s̃. de proc.hoc scripsisse puto, vt quemadmodum stipulatio facta sub duabus disiunctiuis conditionibus, ex vna conditione semel commissa, ex alia committi non potest, ita ostenderet stipulationem Iudicatum solui, cuius tres sunt clausulę disiunctiuo modo acceptæ ex vna commissam, amplius committi ex alia non posse. l.5. §.in hac.j̃.Iud.sol. De disiunctiuis loquimur, quarum eæ sunt notæ, Aut, Vel, Siue. quæ tamen sunt interdum παραδιαζευτικαὶ, id est, figura διαζευτικαὶ, potestate συμπλεκτικαί.

C

L. LXIIII.

Præpostera stipulatio non valet, Si Titius consul factus fuerit, hodie dare spondes? Datio prior est conditione. quod est ὕστερον πρότερον. idq́; ante Iustinianum obtinuit. §.item si quis. de inut. stip. Quod si quis ita stipulatus sit, Si Titius consul factus fuerit, tum ex hac die decem annua dare spondes? quia dixit ex hac die, videtur præpostera stipulatio. At non esse præposteram articulus Tum, indicat, qui refertur ad tempus existentis conditionis. Datio igitur conditionem sequitur, licet retro habita ratione præteriti temporis tum dari oporteat. l.126.in pr.j̃. Solet opponi l.cùm quidam. s̃.de vsur. quæ rectiùs opponeretur l. lecta. §.vlt.s̃.de reb. cred. Vtriusque conciliatio hæc est. Ob sortem non solutam, ex die contractus grauiores vsuræ infligi possunt. l. lecta. Ob vsuras non solutas, vsuræ grauiores non possunt infligi ex die contractus, sed ex die cessationis. l.cùm quidam.

D

L. LXV.

Πρωθύστερον vitiat stipulationem. Περίεργον non item. Sed & si alios nummos ipse stipuler, alios tu promittas, stipulatio non vitiatur, dummodo congruat quantitas: vt si denarios stipuler, qui erant argentei auctore Volusio Mætiano, tu aureos promittas eiusdem quantitatis. Quantitas, potestas, æstimatio, ἀξία idem. Aristoteles initio IIII. ἠθικῶν. ὅσων ἡ ἀξία νομίσματι μετρεῖται. & I. ῥητορικῆς. ἡ τιμὴ ὥσπερ ἀξία τις ἐστί. Inde Græcorum exemplo rem dignam tot nummis dicimus. l. si dignum. s̃.ad l.fal. l.si cui fundus. s̃.de leg.2. Ac similiter qui debet argenteos, rectè soluit aureos, vel è contrà: quia quantitas sola spectatur non species. l. si ei cui.j̃.de solut. nisi aliquod ex ea commutatione damnum creditor patiatur, vt diximus in l. 59. Item non est inutilis stipulatio, etiam si in personæ nomine variatum sit, dummodo in persona variatum non sit. l.136.j̃.

E

L. LXVI.

F Minorem XX. annis manumittere vetat lex Aelia Sentia alio modo quàm vindicta causa probata apud consilium. quod & Senatusconsulto comprobatum fuisse indicat l.1.s̃.de off.cons. & l.4. C.qui manu.non pos. Lex Aelia de minore loquitur, non de maiore. l.1.s̃.de manumis. Et ideo qui est ipsorum annorum XX. id est, qui iam iam agit supremum diem anni vicesimi, non vetatur manumittere. nec enim eum qui manumittit maiorem esse XX. annorum, sed minorem non esse lex vult. Iam autem minor non est, qui diem vicesimi anni supremum agit. Vt autem minor XX. annis non potest manumittere seruum suum, ita nec in fraudem legis stipulari à debitore vt seruum quem debet, manumittat. Huius, inquit, stipulationis danda executio non est, id est, ex ea petitio vel præstatio non est. Sic executionem accipit in l.in executione.j̃. Huic capiti legis Aeliæ Sentiæ Iustinianus derogauit. nam ex constitutione Iustiniani minor XX. annis testamento potest manumittere, quod per legem Sentiam non potuit.

G

L. LXVII.

Non quibuslibet verbis olim contrahebatur stipulatio. His tamen, Decem milia salua fore, rectè contrahebatur. quo modo adolescens stipulabitur rectè de curatore certæ rei, vel summæ dato, veluti X.milibus quæ adolescens in numerato, vel in nominibus habet administrandis.

 Eodem

Eodem quoque modo de fideiussore eandem summam stipulabimur rectè, qui & ijs verbis accipitur, Indemnem me præstabis. l.quæro.ꝟ. Loc. Sed & his verbis rectè contrahitur obligatio, Decem curari. quo casu promissor vel x. vel reum idoneum dare debet. & citatur in hanc rem Celsus, id est, l. vlt. ꝟ. de reb. cred. Reum dicit, id est, expromissorem non fideiussorem. Fideiussorem dando non satisfacit stipulationi, nec liberatur. Expromissorem dando liberatur, quasi satisfecerit. Reum dare cùm dicunt, expromissorem semper intelligunt. Est igitur eorum error supinus, qui hoc loco reum fideiussorem interpretantur. Legi si heres. ꝟ. de leg.1. Accursius respondet rectissimè. Curare non tantùm adnumerare est, sed & delegare alium qui adnumeret. Facere dandi significationem habet. A

L. LXVIII. B

Stipulatio aut certa est, aut incerta. Ex certa datur certi condictio. Ex incerta actio ex stipulatu. Certa est stipulatio pœnæ, veluti Si mihi pecuniam non credideris, x. dabis. Est & vtilis, quia nihil vetat credita pœnæ vinculo constringi, quo & ceteri contractus constringi possunt. Incerta est si simpliciter stipuler, te mihi pecuniam crediturum. quia hac stipulatione continetur id quod interest, quod incertum est. l. vlt.ꝟ.si quis in ius voc.non ierit. Id est, id hac stipulatione agitur, vt nisi promissor crediderit, præstet mihi in id quod interest, quod an futurum sit vllum, & quantum futurum sit, incertum est. Idemq; est in specie l.diem proferre. §. vlt. ꝟ. de rec.qui arb.rec. & in specie l.112.§.vlt.ꝟ. Stipulatus sum te mihi pro centum aureis satisdaturum, & reum dedi qui mihi debet centum aureos, vt pro eo satisdares in eam summam. Cum reo agam certi, Tecum incerti in id quod interest, hoc est in solidum, si reus non sit soluendo : vel in minus, si in aliquid sit soluendo : vel in nihilum, si omnino sit soluendo : nisi fortè veterator sit quidam magnus difficilis conuentu. eadem prorsus est species l.si quis ab alio in pr.ꝟ. de re iud. C

L. LXIX.

Hominem iam mortuum dare vel sisti promisisti, & si non dares vel sisteres, pœnam. Duplex est stipulatio, pura & conditionalis. Pura non valet, quia impossibilis est. Ergo nec conditionalis siue pœnalis, quæ illi applicatur. Sed & si homo sisti, vel dari promissus interierit ante moram sine dolo & culpa promissoris, promissor ab vtraque liberatur.l.4.ꝟ.qui satisd.cog.nec debetur æstimatio.l.si mihi alienum.ꝟ. de solut. Eadem ratione si stipuler cœlum ascendi, & si non ascenderis pœnam, nihil agitur. Ceterùm si vna tantùm sit stipulatio sub conditione impossibili in non faciendo concepta, veluti Si Stichum, qui iam mortuus est non dederis, vel si cœlum non ascenderis, x. dari, stipulatio valet.l.7.& 8.ꝟ. Valet etiam stipulatio mortui, si debebatur, & post moram interierit.l.inter stipulantem. §.pen.l.si seruum. §. vlt.ꝟ. Valet item stipulatio viui ea lege facta, vt & post mortem præstetur.& ita accipio l. non moriturum.C.de cont. stip. arg. l.20. ꝟ. Rectè ait *Rei impossibilis.* nam rei possibilis, etiam si ea sit in stipulatum inutiliter deducta, pœna committitur. l.38.ꝟ. De l.70.dixi in l.1. D

L. LXXI.

Ostenditur hac lege quemadmodum concipienda sit stipulatio pœnalis, vel id agitur vt fiat aliquid, vel vt ne fiat. Si vt fiat, ita concipietur stipulatio pœnalis, Si ita factum non erit, tunc pœnæ nomine tot aureos dari. Si vt ne fiat, ita, Si aduersus id factum erit &c.l.continuus.§.pen.ꝟ.§.vlt. Instit.de ver.obl.ex quibus locis intelligitur, hanc legem ita esse punctis distinguendam, Cùm quid vt fiat stipulemur, pœnam sic rectè concipiemus. & secundum has formulas, actiones quoque & exceptiones concipiuntur, vt in l. apud Celsum. §. Labeo & si ex stipulatu. ꝟ. de do.exc. Aduersus exceptionem doli non datur replicatio doli. d. l.apud. §. Marcellus : quia æquum est communem malitiam actori nocere potiùs quàm reo. quamobrem & aduersus actionem ex stipulatu de dolo, rectè datur exceptio doli, Si, inquit, aduersus ea factum erit. quæ verba sunt clausulæ doli pœnalis. l.ita demum. ꝟ. de rec. qui arb.rec. Tractauit hoc libro XIII. Vlpianus de pœna compromissi, quæ ita concipitur, Sententiæ arbitri stari, Si ita factum non erit, tot dari. & ob id generaliter tradidit vti sint concipiendæ stipulationes pœnales. E F

L. LXXII.

Initio legis ostenditur seruitutes prædiorum esse indiuiduas. quod exposuimus in l.2.ꝟ.quapropter peti, cedi, adquiri, remitti, in stipulatum deduci pro parte non possunt, licet retineri possint pro parte. Libertas item pro parte adquiri non potest. In l.viæ.ꝟ. de seruit. vsum earum indiuiduum esse Pomponius ait. rectè. Prædium cui cohæret seruitus, diuidi potest. Vsus seruitutis non item. Dum vtor seruitute, pro solido ea vtor, & si plures vtantur ea, singuli eam vsurpant pro solido. quamobrem vsus etiam, quæ seruitus est personalis non prædialis, non potest pro parte constitui. l.vsus.ꝟ.de vsu & habit. At vsusfructus diuidi potest. Frui fundo possum pro parte, id est, fructuum partem capere naturaliter possum, partem non capere.d.l.vsus.l.1. §.si vsusfructus.ꝟ.ad l. fal. deniq; fructus potest diuidi, vsus non item. Additur etiam in hac lege factum non posse diuidi, vt si stipuler vacuam possessionem tradi, vel domum ædificari, vel operas, qua de re diximus in d. l. 2. & l.54. Aestimatio tamen facti, & id quod interest diuidi potest : itemq; pœna, si qua subdita sit stipulationi facti. quod de æstimatione hoc loco traditur ex Celso, & in l.si quis ab alio. §.vlt.ꝟ. de re iud. G

A Aeſtimationis quanti ea res eſt petitionem eſſe hoc loco ait apertè. Sed an miſſa æſtimatione, ſi
factum adhuc præſtari poſſit, agere liceat præciſè in hoc vt promiſſor faciat, quæritur. Reſpondi li-
cere in d.l.2. Cuius ſententiæ qui idem ſentiunt, nec argumentum ſatis firmum ſumunt ex l.ſtipu-
latio.§.ſiue.ſ.de no.op.nunt.nam quod ibi dicitur in cautione, ita exprimitur d.l.ſtipulatio. §.pen.
nec ex l.ſed & ex.§.penul.ſ.de procur.cui aduerſatur l.non cogendum.eod.tit.quæ de procurato-
re rei loquitur, qui non cogitur abſentem defendere, etiam ſi ſatiſdederit iudicatum ſolui. illa de
procuratore actoris, qui cum cuius nomine agit, cogitur defendere iudicio accepto, nec liberatur
præſtando quanti ea res eſt. At ſimiliter certi condictione, vel arbitrio iudicis addicti iudicio bo-
næfidei, venditor præciſè cogi poteſt vt rem venditam tradat, auctore Paulo lib.1. Sent.tit.XIII. &
hoc eſt quod ait Iuſtin.in tit.de donat.venditionem neceſſitatem traditionis in ſe habere. §.ſi quis
B ita, expoſui quæſtionem in l. 8. Quæſtionem autem §. vlt.in l. 14. Illud ſolum addendum, malè ei
opponi l. exiſtimo. §. vlt.ȷ̃. cùm idem prorſus in ea tradatur, ſi quis ſtipulatus ſit inſulam fulciri,
non eſſe expectandum vt inſula ruat, & ſic deinde agatur. Agi namque poteſt ex ea ſtipulatione
antequam inſula ruat. quia non modò cùm ruit ſtipulatoris intereſt quòd fulta non fuerit, ſed & ſi
nondum ruit ſtipulatoris intereſt eam fulciri, ne ruat. Additur in d.l.exiſtimo. non tamen antè agi
ex ea ſtipulatione poſſe, quàm tantum temporis prætererit, quo conductor idemq; promiſſor ful-
cire potuerit. quod non negatur in hoc §.

L. LXXIII.

Aliquando accidit vt pura ſtipulatio in tempus differatur, re ipſa & mente contrahentium dila-
C tionem inducente: vt ſi quis ſtipuletur domum ædificari. Nec enim agi ſtatim ex ea poteſt, ſed vel
tunc agetur, cùm tantum temporis prætererit, quo potuerit domus ædificari ſecundum Celſum in
l.14.ſ.cuius ſententiam videtur Paulus hoc loco probare & l.ſi inſulam. ȷ̃.vel vbi iam cœperit mo-
ra in ædificando fieri ſecundum Vlp.in l.prox.§.vlt. Idem eſt ſi quis ſtipuletur quod ex ancilla præ-
gnante natum erit, vel fructus qui ex fundo percepti fuerint. nec enim agi ex ea poteſt, antequam
partus editus, vel fructus percepti ſint. Non verbis tantùm, ſed & mente tempus obligationibus
præſtituitur. l.1. ſ.de penu leg. l.inter. §.vini autem.ȷ̃. Item ſi quis ſtipuletur Carthagine dari cùm
Romæ ſit, tacitè ineſt tempus quo Carthaginem perueniri poteſt. §.loca.Inſtit.de verb.oblig. Item
ſi patronus ſtipuletur operas officiales, non antè debentur, quàm indictæ fuerint. nam ex commo-
do patroni edendæ ſunt.l.ſi quis hac lege.§.iudicium.l.cùm patronus.l.quoties.ſ.de op.lib. Si quis
D alius non patronus operas ſtipuletur, debentur ſtatim. d.l.quoties. Item ſi ſeruus hereditarius ſti-
puletur, ea ſtipulatione actio non eſt antè quàm aliquis heres extiterit, qui agere poſſit. Stipulatur
autem interim rectè, & paciſcitur ſibi, vel hereditati, vel heredi futuro nomine proprio non ex-
preſſo, quia adita hereditate retro videtur ex die mortis heres fuiſſe, non tamen nominatim. l.16.l.
ſi ex re.§.vlt.l.ſeruus alienus.ȷ̃.de ſtip.ſer.l.ſi vnus.§.vlt.ſ.de pac. Item ſi capto domino ab hoſtibus
ſeruus ei ſtipuletur, non aliter erit actio ex ſtipulatu, quàm ſi dominus poſtliminio redierit. l.18. §.
ſeruus.ȷ̃.de ſtip.ſer. ſicut etſi ſeruus captus ab hoſtibus promittatur. l. qui res. §.vlt.ȷ̃. de ſolut. His
omnibus caſibus ſtipulatio puræ ſpeciem habet, effectum non item. Ex ſtipulatione pura quæ nul-
la re differtur, confeſtim agi poteſt, nec vllum lege laxamentum datur. In §.vlt.oſtenditur purgari,
emendari, finiri, extingui moram oblatione, puta ſi promiſſor id offerat in quo præſtando vel dan-
E do moratus eſt, & in eo accipiendo moretur ſtipulator. Vt enim communis dolus ſtipulatori nocet
potius quàm reo. l.apud. §.Marcellus. ſ.de do.exc. ita & communis mora. l.ſeruum. §.ſequitur.ȷ̃.
Sed reum oportet in offerendo perſeuerare.l.3.§.vlt.ſ.de act.emp.l.qui Romæ.§.Seia.l.135. §.Seia.
ȷ̃.hoc tit. Ait in d.§.ſequitur, hanc quæſtionem eſſe de bono & æquo, non de iure. Moræ emenda-
tionem iure non eſſe. In quæſtionibus quæ pendent ex æqui boni interpretatione, plerumque
ſub auctoritate iuris pernicioſè errari, dum ſcilicet callidè ius interpretamur, dum æquitatem ipſam
non attingimus. Aequitas eſt medium quiddam. Medij difficilis inueſtigatio. Ab eo recedere poſ-
ſumus multis modis, id ferire vno tantùm modo. Purgationis moræ hic eſt effectus, vt debitorem
liberet periculo. & ideo ſi mora purgata res debita interierit, debitor liberatur quaſi interierit ante
moram, vel ipſo iure ſi iudicium ſit bonæfidei, vel per exceptionem ſi ſit ſtrictum. l.17. ſ.de conſt.
F pec.l.qui decem.ȷ̃.de ſolut.l.huiuſmodi. §.ſi cui homo. ſ.de leg.1. Imo & ipſo iure ſi ſit ſtrictum ex
Sabini ſententia. l.105.ȷ̃. Si non interierit non liberatur, iudicio tamen res non tanti æſtimabitur,
quanti fuiſſet æſtimata, ſi moratus actor non fuiſſet. l.3. §.vlt. ſ.de act.emp. Et hæc ita procedunt,
ſiue pura, ſiue in diem fuerit obligatio.d.l.17. Inter quas tamen diſtinguimus cùm quæritur an mo-
ræ purgatio liberet à pœna. qua de re in l. ſi inſulam. ȷ̃.dicturi ſumus. Oblationis nudæ ij tantùm
ſunt effectus, vt liberet periculo, collatione publicarum functionum, grauioribus vſuris leuioribus
oblatis, vt ſoluat ἀντίχρησιν, aliàs verò à ſorte, vſuris, pœna iam commiſſa non liberat. ſed neque
pignus ſoluit.

L. LXXIIII.

G Stipulationes quædam certæ ſunt, quædam incertæ, vel vt eſt ſcriptum in l.6. C. de cont. ſtip.
quædam certi, quædam incerti. Ex ſtipulatione certi vel certa datur certi condictio, ex incerta
actio ex ſtipulatu, vt traditur in pr.tit.de verb. oblig.l.ſi quis certum. ſ. de reb. cred. quæ & incerti
& incerta actio dicitur.l.ſi ſtipulatus.ſ.de vſur.l.3.C.de inut.ſtip.l.diem proferre. §.vlt. ſ.de rec. qui
arb. cuius hæc eſt formula, Quod mihi ex ſtipulatu dari fieri oportet. Certi condictionis, quæ ex
ſtipul

stipulatione certa datur, hæc est formula, Quod mihi c. ex stipulatione dari oportet, quæ etiam dicitur ex stipulatu in l. inter. §. si rem quam. ꝟ. & alibi sæpe, & actio stipulationis l. cùm pater. §. pater. ꝟ. de leg. 2. Itaque eò res redit, vt sit concludendum actionem ex stipulatu aliam esse certi, aliam incerti. quod & de quibuslibet alijs actionibus strictis dici potest. Actio ex testamento alia est certi, alia incerti. l. 1. ꝟ. de vsufruct. leg. l. non solùm. §. penul. de lib. leg. l. si sic legatum. §. vlt. de leg. 1. Actiones bonæfidei omnes sunt incerti, vel incertæ pecuniæ, vt Cicero ait pro Comœdo. Indicio est formula, Quod te mihi ex bona fide dare facere oportet. Licet tamen ex contractibus bonæfidei stricta certi condictione vti. l. in duobus. §. exceptio. ꝟ. de iureiur. l. si fideiussor. 2. ꝟ. Mand. l. de eadem re. ꝟ. de exc. rei iud. & ita emptor fundi missa actione ex empto, si volet, præcisè fundum petet certi condictione. Ex actione certa quæ sequitur condemnatio, petitioni congruit. Ex incerta non item. nam condemnatio semper est certa, etiam si incerta sit actio. §. curare. de actio. In actione certa tempus litis contestatæ spectatur, in incerta tempus rei iudicatæ. l. 3. §. in hac. ꝟ. Com. Necessariò itaque definiendum est nobis quid sit certum, quid incertum. Certum est id cuius apparet substantia, qualitas, quantitas, vt si stipuleris decem aureos. Cùm dicis aureos, substantiam & qualitatem certam dicis, adiecto numero, quantitatem certam. nisi stipuleris in annos singulos. Tum enim quantitatem incertam stipularis. l. 16. ꝟ. hoc titul. sicut & si vsurarum nomine stipuleris singulos aureos singulis mensibus. l. prox. §. penult. quia earum pensionum certus non est finis. Sed si stipuleris, vini Campani amphoras centum, substantiam & quantitatem certam dicis, qualitatem non item. Vt igitur certa sit obligatio, qualitatem etiam exprimi oportet certam, veluti optimi. Quòd si adijcias boni, qualitas non est certa, est enim aliud alio melius. Optimi qualitas non recipit maius & minus. Boni qualitas recipit maius & minus. Rursus si stipuleris hominem Stichum vel fundum Tusculanum, certum stipularis. Rebus singulis, id est, corporibus, proprium nomen aut demonstrationem, quæ vice nominis fungatur, adijci oportet. l. certum. ꝟ. de reb. cred. Res singulæ sensibus aut demonstrationibus percipiuntur, cogitatione non item. Sensus cognitio ante sensum non est. Contrà res vniuersæ cogitatione percipiuntur, non sensibus. & ob id qui genus stipulatur, incertum stipulatur. Certum non est extra res singulas, nec certum in obligatione versatur, nisi sit res certa. Res autem propriè non videtur esse, nisi sit substantia. Accidentia propriè non sunt. Ex quo efficitur eum qui seruitutes stipulatur, incertum stipulari. De vsufructu dubitatur, propterea quòd vsusfructus in fructibus consistit, quorum est substantia certa. Sed cùm eorum prouentus incertus sit, placet eum qui vsumfructum stipulatur, etiam incertum stipulari. Eadem ratione incertis adnumeramus obligationes, liberationes, possessiones. quia res certæ non sunt. Item fructus vel partus futuros, ob id ipsum quia non sunt. Item facta, quia non sunt nisi cùm fiunt, vel posteaquam facta sunt. factis adiungimus non facta. nam & qui non facit, hoc facit vt nolit facere. Priuatio actionis actio est. alioquin non est vera Stoicorum sententia, Omne peccatum esse actionem. nam quædam peccata in non faciendo consistunt. Notandum in l. prox. non proponi exemplum nisi stipulationis vtilis. cuius rei coniecturam præbet, quòd eius ponit exemplum qui stipulatus est certam tritici quantitatem sine qualitate, quod valet: non eius qui stipulatus est triticum sine quantitate, quod non valet. l. triticum. ꝟ. Itaque dum in ea lege ponit exemplum eius qui generaliter fundum stipulatus est sine nomine, dicendum est eam stipulationem valere. quod vtique verum est, si promissor fundos habuerit, non si non habuerit. l. cùm post. §. gener. ꝟ. de iur. dot. l. si domus. ꝟ. de leg. 1. l. ita stipulatus. ꝟ. & ita Græci rectè lib. XXIX. Βασιλικῶν. Notandum etiam ex l. prox. vsusfructus stipulationem incertam esse. cui sententiæ opponitur l. tribus. ꝟ. de vsufruct. ear. rer. quæ legatum vsusfructus pecuniæ veluti certum esse ait. malè Ferretus, quem & alij quidam sequuntur, respondet, Veluti, id est, minus propriè certum dici. Veluti plerumque verum exprimit. l. precibus. C. de impub. & sanè verissimum, vsufructu pecuniæ legato, certum esse legatum, cùm videatur proprietas legata. l. 6. & 7. eod. tit. legatum autem cautionis esse incertum. l. 5. §. 1. eod. Notandum stipulationem esse incertam si quis stipuletur fructus futuros. quo loco fructibus captis quidam notant stipulatorem certi acturum, quòd iam sint fructus certi. quorum sententia explodenda est. nam si incerta est stipulatio, debet & actio esse incerta. & verò Vlp. exempla hæc incertarum stipulationum ponit non alia fini, quàm vt eis omnibus intelligatur incerti actionem esse. & ita Ferretus sensit rectè. nec obstat l. certi condictio. ꝟ. de reb. cred. qua vtuntur qui ab eo dissentiunt, quæ dicit certi condictionem dari ex incerto contractu. nam incertum contractum vocat ἀνώνυμον, quia nomine vacat, vt in l. 1. §. debitum. de const. pec. l. & vno. de accept. Ex eo datur etiam actio incerta, id est, quæ nomine vacat: Si tamen eo debeatur res certa, poterit hac ratione dici certus, & dari ex eo certi condictio. At ex contractu quo incertum in obligationem deducitur, certi condictio nunquam datur. eadem est actionis & contractus formula, & idem nomen: & si nullum nomen contractus, nullum etiam actionis. Hidem illi malè respondent l. si stipulatus. De vsur. quæ fructus postea captos incerti peti ait, eam restringentes ad fructus quorum modum nesciat actor. nimia restrictio. Nimia denique cæcitas hæc est, in quo oportet, Ferretum non sequi, in quo non oportet, sequi. Notandum ex eadem lege certam esse stipulationem si quis frumentum, vinum, aut pecuniam stipuletur ita, Quod est in horreo, in apotheca, in arca. hæc enim stipulatio comparatur stipulationi hominis Stichi aut fundi Tusculani. Qui hominem dicit, incertum dicit, quia speciem certam non demonstrat, licet qualitatem quantitatemq; demonstret. qua ratione valere dicitur legatum promissioq; hominis indistinctè, siue habuerit promissor familiam siue non, cùm tamen fundi legatum promissio'ue non valeat indistinctè, propterea quòd non vt hominis, ita & fundi

A fundi certus modus,certaq; finitio est,nam vel glebula vna fundus dici potest. Qui verò hominem Stichum dicit, planè speciem certam dicit. Qui item vinum quod est in apotheca, hoc sermone & speciem & qualitatem & quantitatem demonstrat satis. Dicit enim vinum quale quantumq; est illo loco. At qui vini dicit amphoras x. qualitatem non dicit, & ob id incertam rem dicit. Minus rectè Theophilus tit. de verb. oblig. qui incertam esse stipulationem ait, si quis stipuletur τὰ ἐν τῇ κιβωτῷ. est enim natura certa etiam si contrahentibus forsitan sit incerta, sicut & si stipuler, Quod mihi Seius debet, vel Quod mihi debes, si modò Seius certum debeat, vel si tu certum debeas. nam hic sermo refertur ad ea quæ iam sunt certa. In futurum collato sermone,vt si stipuler fructus futuros, etiam si postea percepti fructus certi sint, incerta est stipulatio, nam & ea quæ futura sunt, ex Chrysippi & aliorum multorum sententia,natura incerta sunt,quia fieri potest vt non eueniant.
B At si collato sermone in præsens tempus stipuler,Quod mihi Seius debet,isq; certum debeat,certa est stipulatio,sicut si stipuler,Quod est in arca,& ideo Ioan. rectissimè notat in §.qui verò, particulam Quamuis,corrigere,vt in l.2.§.incertam.ff.de præt.stipul.& l.tigni.§.si quis cum.ff.ad exhib. quod & hoc argumento confirmatur,si ita fideiussor interueniat,Id fide tua esse iubes?Id autem sit certum,certa erit stipulatio non incerta. Erit ergo ex his stipulationibus actio certi non incerti.Postremò notandum ex eadem lege incertam esse stipulationem si quis stipuletur illud aut illud, incertam actionem, veluti Quod mihi ex stipulatione dari oportet, vel Quod mihi illud aut illud ex stipulatione dari oportet. Certum si quis ex ea condicat, plus petat. §.huic autem. Institut.de act. Incerta est stipulatio, quoniam incertum est quid promissor sit electurus. §.qui illud. eademq; ra-
C tione si quis stipuletur ex pluribus fundis eiusdem nominis vnum, vel ex pluribus Stichis vnum, incerta est stipulatio.l.qui ex pluribus.ff. Si tamen sibi stipulator reseruarit electionem, certa est stipulatio,& alterutrum vel vnum ex eis quem volet,condicet promissori.

L. LXXVI.

Si qui stipulatus est Illud aut illud,sibi electionem reseruarit,heredi etiam eius, si viuus ipse non elegerit, licebit eligere & certum condicere, itemq; ei cui stipulator cesserit vel legarit actionem suam. l.si sic. §.vlt. ff.de leg.1. itaque & in specie l.93.ff. heredi dabitur electio, non tamen patri vel domino in cuius potestate est. l.vlt. in pr. ff. Quærunt quæ sit ratio differentiæ. Idem quæri potest de stipulatione Ire agere licere, qua fretus heres stipulatoris ire agere potest, non pater vel dominus. Faciliùs quod per stipulationem in meam personam contuli, in alium successionis vel cessio-
D nis vel legati iure transmitto, quàm iure potestatis alteri adquiro, quod tamen non ita est in legatis. nam legatum quod in heredem transmitto, patri etiam adquiro. & ita accipienda l.quæ legata.ff.de diu.reg.iur. Quod enim ait in ea lege, Nam & sub conditione, alia est differentia. Sed si electionem in extranei personam contuli, vt si stipulatus sim Illud aut illud mihi dari vtrum Titius elegerit, soli Titio electio permittitur, non heredi eius, sicut si Titij persona adijciatur solutionis vel alterius arbitrij gratia.

Cùm stipulamur.] Hæc formula, Quod te mihi dare facere oportet, actionum & stipulationum communis est. At latiùs in actionibus accipitur, quàm in stipulationibus. nam stipulationibus præsens duntaxat tempus continetur,& ideo adijci solet, oportebit'ue, præsens in diem'ue, vt in stipulatione Aquiliana.l.& vno.ff.de accept.l.89.l.125.ff.hoc tit. Excipienda est stipulatio quæ le-
E gatorum nomine interponitur.l.1.§.bellissimè.ff.vt leg.no.cau.quoniam instar actionis obtinet.l.1. ff.de præt.stip. quod & de alijs cautionalibus dici potest. Actionibus porrò etiam futurum tempus continetur quoad res iudicetur, vt si cum conductore qui debet trium annorum pensiones egero ex locato, & lis in biennium proferatur, totius quinquennij nomine iudex condemnationem faciet. Constat item iudicia incrementum accipere ex vsuris & fructibus.Neque obstat l.non quemadmodum. ff.de iudic. De re futura nulla est actio. Hæc etiam actio ex locato, de qua exemplum posui,non est de re futura principaliter,sed de præsenti,cui tamen accedunt medij temporis quoad res iudicetur, pensiones & incrementa. Non obstat l.non potest. ff. de iudic. Si alia res post litem contestatam contingat,ea nihil ad iudicem pertinet,vt in l.Antæus in fi. ff.de aqua & aquæ plu.arc. At in exemplo proposito eadem res est, ad quam quæcumque pertinent iudex arbitratur, etiam si
F post litem contestatam contigerint.l.quòd si nolit. §.si mancipium. ff.de ædil.ed. **In iudicijs.**] id est,in actionibus, vt in l.inter.§.1.ff.

L. LXXVII.

Ex die solo pœna committitur etiam si debitor non interpelletur. Harm. eleganter 111. Epit. ὁ τὴν ἡμέραν ὀφείλων ἑαυτὸν ὑπομιμνήσκειν ὀφείλει. Item si nullus sit ex parte debitoris qui interpellari possit.l.vlt.ff.de nau.fœ. l.traiectitiæ. ff.tit.prox. Sed si debitor sit, & paratus sit eo die soluere, nec fuerit cui solueret,pœna non committitur.l.pen.ff.de nau. fœ.l.vlt. de lege com. l.pecuniæ.§.1. ff.de vsur.

G

L. LXXVIII.

Multùm distant legata conditionalia ab stipulationibus,vt dixi in l.16.& 57.& hoc quidem inter cetera, quòd stipulatio conditionalis adquiritur patri, etiam si conditio existat post emancipationem filij,legatum non item.cuius differentiæ,vt & aliarum, hæc statim occurrit ratio, quia in legatis spectatur tempus quo conditio existit,in stipulationibus tempus contractus. Conditio existens

retrotrahitur ad tempus contractus.l.potior est. §.1. š.qui pot.in pig.hab. Conditio existens retro A non trahitur ad mortis vel testamenti tempus. Sed huius rationis adhuc si quis rationem requirat, hanc adferam: Contrahere nos siue purè siue sub conditione, non tantùm vt nobis, sed etiam vt rei & posteritati & successioni nostræ consulamus.l.si pactum.š.de probat. At sub conditione habito contractu, hoc non adsequemur morientes ea pendente, id est, heredibus nostris non proficiet ille contractus, nisi statuamus eius vires statim ab initio existere, etiam si nõdum extiterit conditio.quod semel admissum hoc casu, fuit & generaliter admissum omnibus.l.vsusfructus.ĵ.de stip. ser. At is qui legat, solum legatarium non legatarij posteritatem spectat, ideoq; pendente conditione mortuo legatario, legatum extinguitur. denique vt hoc casu, sic & alio quolibet non accipiet legatum vires nisi ex futuro conditionis euentu. Aliam rationem Acc. adfert in l. si vxorem. C. de B cond.inser. quia in stipulatione conditionali factum intercedit filij, non in legato. Adquirit ergo stipulationem non legatum. Eadem ratione ipse contendam ex pura stipulatione filijfamilias patri adquiri, ex legato non item.falsò.nam & ex legato puro vel conditionali, cuius conditio existat manente iure patrio, patri adquiritur. Eam rationem dum comunt quidam, multa peccant. Aiunt stricto iure in stipulatione conditionali spectari tempus quo existit conditio. Dicere debuerunt stricto iure non spectari, nam hoc proditum ita est pro regula, & repetitum in tit.de diu.reg. iu.l. non omne quod licet. Regulæ sunt stricti iuris regulæ. Rursus aiunt, ea quæ contrahit filius, ex re patris haberi.falsò.alioquin quidquid ex contractibus adquirit filius, in profectitio peculio est.hoc autem est falsum.ergo & illud. Operam fateor ex re patris videri, vt si aret, fodiat, ædificet, quoniam iure operas suas debet exhibere patri, quas & pater locare potest. Contractus non est opera. Puto C etiam malè ab omnibus accipi l.quæ legata.ĵ.de diu.reg.iu. quæ in hac quæstione vulgò citari solet. nec enim animaduertunt duas in ea proponi differentias inter legata & stipulationes. Legata quæ in heredem transmittuntur, patri etiam & domino adquiruntur. Stipulationes quæ in heredem transmittuntur, non semper patri etiam & domino adquiruntur, veluti ire agere, & qua sibi stipulator recipit electionem, vt dixi in l.76. & ne videatur hæc noua, subijcitur alia ijs verbis, Nam & sub conditione, quæ talis est. Stipulationem conditionalem patri adquiri, etiam si conditio extiterit post emancipationem: Eandem transmitti in heredem constat, etiam si post mortem stipulatoris conditio extiterit: Legatum tamen neque in heredem transmittitur si conditio extiterit post mortem legatarij, neque patri adquiritur, si extiterit post emancipationem. Adhæc notandus est vnus casus, quo per filiumfamilias facta stipulatio patri non quæritur, sed filio postea emancipato, qui D proponitur in l.quidam.§.vlt.ĵ.hoc tit.l.si debitor.§.vlt.ĵ.de fideiuss.futuræ obligationis fideiussor accipi potest. l.non quemadmodum. š.de iudic. Cui non est quæsita obligatio rei principalis, nec fideiussoris potest adquiri. & ideo si filiusfamilias ita fideiussorem acceperit, Quantam pecuniam Titio credidero fide tua esse iubes? & post emancipationem crediderit, patri fideiussor ex stipulatu non tenebitur, quia nec reus tenetur. Hæc stipulatio ex præsenti vires non accipit, quia nec potest antequam principalis obligatio consistat. Tenetur tamen vterque filio: reus directò, cum quo contraxit post emancipationem: Fideiussor vtiliter, cum quo contraxit in familia patris. Aliàs verò ex stipulatione conditionali facta per filium patri datur actio, non filio postea emancipato. idemq; est si dolo malo stipulationem vel aliud negotium filius conferat in tempus emancipationis. l.vlt.ĵ. de stip.ser. Mandatum bona fide collatum est in tempus emancipationis, & ideo filio datur ex eo vtilis actio mandati in specie l.qui filium. š.de her.instit. Legatum tamen indistinctè conferri posse E in tempus emancipationis exploratissimum est. De §.vlt.dixi in l.28.

L. LXXIX.

Per liberam personam nonnunquam vtiles actiones parantur nobis, vt si quid sibi procurator præsentis stipuletur. quod ita intelligendum est, si ex re & negotio domini stipuletur. alioquin si quid extra rem domini sibi stipuletur domino præsente, proculdubio nullam ei parabit actionem. nec enim res procuratoris quidquam habet commune cum re domini. & ob id rectè mihi videtur à quibusdam accepta de procuratore præsentis l. quod procurator. š. de procur. Igitur ne dixeris duobus casibus domino vtilem competere, Si eo præsente stipulatus sit, & Si ex re eius stipulatus F sit: sed ijs commistis vno, Si ex re eius eo præsente stipulatus sit. alioquin semper per procuratorem domino pararetur actio vtilis, & frustra diceret hoc loco, Præsentis. Addi potest & alius casus, Si aliter rem suam dominus seruare non possit. l.Iulianus. §.si procurator. š. de act.emp.exemplo institoris.l.2.š.de instit.act.l.in omnibus.ĵ.de præt.stip.cui est coniungenda l.18.§.vlt.š.de dam. infect.Item alius, Si procurator militis suo nomine pecuniam eius crediderit & stipulatus sit. datur enim militi vtilis certi condictio.l.si pecuniam.š.de reb.cred.

L. LXXX.

Dixi de hac lege aliquid in 41. Accursius ὁμωνυμίαν, ἀμφιβολίαν, σύνθεσιν exemplis philosophorum definit rectè. Compositionem dixit cum Boetio quod illi σύνθεσιν, Iulianus coniunctionem G in l.si is qui ducenta.š.de reb.dub.

L. LXXXI.

De initio dixi in l.58. Finis est veluti σφῶγις quædam l.penult. š.si quis caut. De l.82.dixi in 76.&23.

L. LXXXIII.

A

L. LXXXIII.

Initium expoſui in l. 38. & 50. In §.1.oſtenditur, ſi in corpore diſſenſum ſit vitiari ſtipulationem, vt ſi de alio homine ſenſerit promiſſor, de alio ſtipulator. l. continuus. §.1. j. hoc tit. Idem in iudicijs locum non habet. nam ſi de alio ſentiat actor, de alio reus, nihilominus iudicium conſiſtit. Ea res in iudicium venit, de qua actor ſenſit. Ea res in ſtipulationem venit, de qua vterque ſenſit. Cum inuito non contrahimus, & ideo vtriuſque conſenſus exigitur. Cum inuito agimus. itaque multùm diſtant hac in re iudicia ab ſtipulationibus. & hæc eſt ſententia huius §. cui opponitur l. ſi in emptione in pr. ſ. de cont. emp. quæ emptionem fundi valere ait cui venditor dixit acceſſurum Stichum, etiam ſi de alio emptor, de alio venditor ſenſerit. quod ſi hoc diſſenſu non vitiatur emptio, nec B ſtipulatio. faciliùs diſſenſu emptio vitiatur, quàm ſtipulatio. Diſſenſus in materia vitiat emptionem non ſtipulationem, vt diximus in l. 22. Rectè Acc. ſenſerit, id eſt, ſenſiſſe dicatur. nam ſi omnino conſtet eos diſſenſiſſe, nihil actum videtur. At ſi de diſſenſu non conſtet, & ambigua ſit oratio, interpretatio fiet aduerſus venditorem ſiue conueniatur ſiue agat, videturq; in ea lege pro venditor, legendum, emptor, vt in Obſeruationibus indicaui, & contrario mendo in l. 5. C. qui man. non poſ. venditori pro emptori, Græci τῷ πράτῃ XLVIII. Βασιλικῶν. Interpretatio fiet aduerſus ſtipulatorem agentem ex ſtipulatu. l. 38. §. in ſtipulationibus. ſ. l. quidquid. §. vlt. j. hoc tit. l. cùm quæritur. ſ. de reb. dub. l. Labeo. l. cùm in lege. ſ. de cont. emp. At in ambigua actione interpretatio fiet aduerſus reum quo cum agitur. l. in contrahenda. j. de diu. reg. iu. & hæc eſt alia differentia inter iudicia & ſtipulationes. Quòd ſi contractuum ſermo ambiguus non ſit, eius ſenſum ſequemur, etiam ſi C contendat promiſſor ſe aliud ſenſiſſe. l. quidquid in pr. l. ſi mihi & Titio. §. vlt. j. hoc tit. Stipulatus ſum de te veſtem omnem muliebrẽ quam habes. An ea etiam debebitur veſtis muliebris qua abuti ſoles, etiam ſi neges de ea te ſenſiſſe? Sic videtur. nam veſtis muliebris appellatione ea etiam continetur, qua viri indecorè vtuntur. quod tamen in legatis locum non habet, vt Accurſius notauit rectè ex l. inter veſtem. ſ. de au. & arg. leg. In legatis ſolius teſtatoris mens ſpectatur. In ſtipulationibus mens vtriuſque, quam ſi conſtet fuiſſe diuerſam, id eſt, ſi conſtet certò eos diſſenſiſſe in ea re quæ in ſtipulationem deducta eſt, nihil actum videtur: ſi non conſtet & ambigua ſit oratio, mens promiſſoris ſpectatur: ſi non ſit ambigua, mens ſtipulatoris cui ſuffragantur verba. De §. ſi ſtipulante, dixi in l. 1.

Sacram.] Inutilis eſt ſtipulatio ſi quis ſtipuletur rem ſacram, vel religioſam, vel publicam, vel D liberum hominem. Publicam dicimus, quæ vſibus publicis in perpetuum deſtinata eſt, veluti forum. nam ſerui publici ſtipulatio valet. Eſt autem vſque adeò inutilis ſtipulatio, vt nec ex poſtfacto conualeſcat, ſi res ſacra profana, vel ſi publica priuata, vel ſi liber ſeruus fiat. Regula enim Catoniana & in ſtipulationibus locum habet, vt diximus in l. 16. Eſt & alia regula, Ea quæ initio conſtiterunt poſtea extingui, ſi in eum caſum recidant à quo incipere non potuerunt, de qua diximus in l. 2. & l. 16. cui eſt etiam locus in ſtipulationibus, & ideo ſi res profana, quam ſtipulatus ſum, ſine facto promiſſoris ante moram conſecrata ſit, vel ſi res priuata quam ſtipulatus ſum publicata ſit, vel ſi ſeruus quem ſtipulatus ſum manumiſſus ſit, euaneſcit ſtipulatio. nam vna eademq; eſt cauſa obligandi & liberandi. obligamur, quia dare poſſumus. liberamur, quia dare non poſſumus. Contrariorum vna eademq; cauſa eſt contraria ſcilicet, vt Acc. rectè. & ita Ariſtoteles 2. Rh. c. 19. ἡ γὰρ E αὐτὴ δύναμις τῶ ἐναντίων, ᾗ ἐναντία. qua ratione ſemel in perpetuum extincta obligatio etiam reſuſcitari poteſt, vt ſi ſeruus liber factus, rurſus ſeruus fiat. & ita Celſus ſentit. ſic enim argumentatur. Si promiſſor liberari poteſt cùm dare iam amplius nequit homine manumiſſo vel re conſecrata, obligari etiam poteſt ſi rurſus dandi facultatem recipiat. contrariorum enim eadem eſt δύναμις. Ab eo Paulus & ceteri diſſentiunt, & reprehenditur nominatim à Paulo Celſus in l. qui res. §. aream. j. de ſolut. Celſi ſententia extat in l. ſi chorus. §. vlt. ſ. de leg. 3. quam vt concilient cum §. aream, & hoc §. quidam differentiam faciunt inter legatum & ſtipulationem. malè, vt docet l. ſi ſeruus legatus. §. vlt. ſ. de adim. leg. in qua idem Paulus tradit de legato contra Celſum, quod de ſtipulatione in §. aream. Celſi ſententia argumento à ſimili confirmari poteſt. Si nauis quam ſtipulatus ſum ſine facto promiſſoris diſſoluta ſit, extinguitur obligatio, Rurſus ſi reſtituta ſit nauis & F eiſdem tabulis compacta, obligatio reſtituitur. Negandum hoc eſſe ſimile. Negandum extingui obligationem naue diſſoluta ea mente vt reficeretur. Ceſſat veriùs quàm extinguitur, quia eadem nauis reſtitui poteſt eiſdem tabulis. imo nec intercidiſſe nauis videtur. Expectatur ergo donec eadem nauis reficiatur, quia & ea mente diſſoluta eſt. Non obſtat item prior ratio, quæ in extinctis rebus locum non habet. vt enim homo mortuus vitæ reſtitui non poteſt, ſic nec in perpetuum extincta obligatio. In perpetuum extinguitur ſeruo manumiſſo, quia ea mente manumittitur vt perpetuò ſit liber, planeq; is ſeruus manumiſſus mortuo comparatur, nec rurſus ſi fiat ſeruus is videtur eſſe qui fuit antè, ſed nouus homo. Ceſſat quod quaſi conſopitum non extinctum eſt, & quod pendet, vt in l. continuus. §. illud. j. Poteſt & alio argumento confirmari ſententia Celſi, Si ſtipuler ex fundo vini amphoras c. quæ ſtipulatio tacitum diem habet. l. 73. ſ. & natum ex eo fundo, G perceptumq; vinum ſine facto promiſſoris conſumptum ſit, obligatio extinguitur, reſtituitur ſequenti anno vino percepto. cui eodem modo reſpondendum eſt non extingui, ſed ceſſare obligationem. Expectatur enim quoad denuo vinum ex eodem fundo naſcatur, quia non corpus vini quoddam certum, ſed genus & quantitas debetur. At fas non eſt expectari donec liber homo fiat ſeruus, vel res ſacra profana. quamobrem & ab initio rectè hominem liberum non ſtipulor, Cùm

seruus erit.l.si in emptione. §.1.ff.de cont.emp.nec rem sacram, Cùm profana erit. Si tamen nauis ea mente dissoluta sit vt in alios vsus conuertatur, extincta videtur: & ideo licet postea eisdem tabulis compacta sit, alia nauis videtur esse, nec restituitur obligatio semel extincta. Summa hæc, obligationem extingui re consecrata vel publicata, vel seruo manumisso, vel naue dissoluta, si modò ea mente dissoluta sit, vt in alios vsus conuerteretur. Cessare, naue dissoluta reficiendi causa. Nauem dissolutam ea mente & refectam eandem esse. Dissolutam illa, eandem non esse. Sic definiri posse quæstionem philosophorum an refecta nauis eadem sit nauis, quam refert Plutarchus in Theseo. Eademq; de domo distinctio admittenda est, restitutam eandem esse, si ea mente deposita sit vt restitueretur, Sin minus, eandem non esse. Cessare item obligationem vino, quod ex fundo dari promissum est, consumpto. Extinctam obligationem non posse resuscitari. Cessantem expergefieri posse. Extingui in perpetuum, Cessare ad tempus. Cessare obligationem dupliciter, vel posteaquam nata est, vt si nauis promissa dissoluatur reficiendi causa, vel statim ab initio si diem habeat expressum vel tacitum, vt si vinum vel oleum ex fundo stipuler. expectare enim debeo vindemiam aut oliuitatem, vel si seruum captum ab hostibus. d.§.aream. Igitur obligatio suspenditur non tantùm ab initio, sed etiam ex postfacto. At quid si areæ promissæ impositum sit ædificium, quæro vtrum obligatio areæ extinguatur an cesset? Dico nec cessare eam nec extingui, sed vigere eandem, ideoq; quocumq; tempore peti posse æstimationem, quia area extat. quanquam & in hac specie dissentiat Celsus à ceteris. l.si chorus.§.pen.ff.de le.3.l.seruum filij.§.si areæ.de leg.1.l.si areæ. de leg.2. Idemq; est si tignum iniunctum sit ædibus. nam & si ex XII. tab. non possit solui, peti tamen potest, & eius æstimatio præstari. d.l.qui res.§.vlt. Lex, inquit, vindicare posse scit. Sic No.38. νόμος ἐπίσαται, & in l.statuliberos.ff.de statul.lex putat. Sensus hic est, Cùm scirent Decemuiri tigna vindicari posse, ideo solui ea prohibuerunt. Et hæc omnia quæ hactenus exposita sunt ex hoc §. & §. aream, sunt de stipulationibus conuentionalibus quæ in dando consistunt, quæ tamen vsui quoque possunt esse in prætorijs stipulationibus, quibus de restituenda re cauetur. Prætoriæ stipulationes aut rei restitutionem continent, aut incertam quantitatem. l.2.ff.de præt.stip. Restitutio rei accipitur dupliciter, vel vt opus quod factum est in pristinum statum restituatur, vel vt res præstetur. Stipulatio noui operis rei restitutionem continet, id est, vt opus restituatur. Sed & quanti ea res est in incertam quantitatem concipi potest. l.stipulatio.§.vlt.ff.de no.oper.nunt. Iudicatum solui incertam quantitatem continet. Sed & de restituenda re, id est, præstanda concipi potest. quo casu an eadem res sit inspicitur. Stipulatione item fideicommissorum de restituenda re caueri potest. l.1.§.item quæritur.ff.vt leg.no.cau.ijs verbis, Eam rem rectè restitui. l.73.ff.de verb. sig. Itemq; fructuaria. l.inter fructuarium.ff.de dam. infec. Circa hunc §. quæritur de re mea, cur eam rectè stipuler sub conditione Cùm mea esse desierit, cùm tamen liberum hominem ita rectè non stipuler Cùm seruus erit, vel rem sacram. Cùm profana esse cœperit? Ratio autem non est obscura. Nihil vetat expectari quoad res mea esse desinat, quæ vix vnquam comparatur ea animi destinatione vt perpetuò mea sit. At liberi hominis seruitutem, vel rei sacræ detestationem expectari dirum est. Impossibilis hæc conditio videtur esse in libero homine & re sacra. Possibilis in re mea. & huc pertinet l.continuus.§.pen.ff. At sicut inutilis redditur stipulatio re profana, quam stipulatus sum, consecrata, ita & re aliena mihi adquisita.§.si rem.ff.l.si seruus legatus.§.Stichum.ff.de leg.1.quod exposui ff.l.16. Stipulatio rei alienæ dominij adquisitione extinguitur, vt si de te eam stipulatus sim ex donationis causa, ac deinde hereditatis vel legati iure eam adquisiero, nisi eam testator à me per legatum aut fideicommissum reliquerit purè vel sub conditione, dominij adquisitio, cuius causa duratura non est, non perimit stipulationem. l.non quocumq;.ff.de leg.1.l.qui res in pr.ff.de solut. His etiam addamus quod de libero homine traditur l.103. Inutiliter eum in stipulatum deduci, quia nec dari potest nec æstimari. ac generaliter rei cuius commercium non est, æstimatio non debetur. l. cùm seruus. §. vlt. ff.de leg.1.sicut nec hominis mortui vel manumissi. l.35.eod.tit.l.si mihi alienum.ff.de solut. Hominis mortui stipulatio inutilis est. quod etiam in hunc tractatum Vlp. coniecisse indicio est §. pen. quo exponit casus, quibus valet stipulatio hominis mortui. qua de re diximus in l.69.& vt superioribus casibus dedicatione, publicatione, manumissione, dissolutione, dominij adquisitione, ita & morte obligatio extinguitur, nec postea restituitur. Additur in eadem l.103.fundum hostium inutiliter promitti, quia dari non potest, ideoq; nec æstimatio eius debetur. quod & in legatis obtinet. l.ab omnibus.§.etiam.ff.de leg.1. **Si quis ancillam.**] Ancilla precario rogata id etiam agitur, vt partus sit precario. l.10.ff.de preca. Non idem agitur ancilla iudicio vel alio loco sisti promissa. Non idem muliere tincta vt est in concilio Cæsariensi, Ἐγκύου φωτιζομένης τὸ κυοφορούμενον οὐ φωτίζεται.

L. LXXXIIII.

Certum est moram purgari oblatione, nouatione, conditionali stipulatione, ac multò etiam magis præstatione, vt si insulam fieri promisero, & post moram insulam fecero. Licebit autem facere quoad lis contestata non fuerit. Post litem contestatam cùm iam cœpit stipulator agere in id quod interest, res non est integra. itaque faciendo non liberabor condemnatione quanti ea res est. quod probat non solùm hæc lex, sed & l.17. ff. de const.pec. nam illa verba, Vsque ad tempus iudicij, in ea lege hoc significant, vsque ad litem contestatam, vt in l.17. §. vlt.ff.de dam.inf.ante iudicium, id est, ante litem contestatam. Hoc etiam amplius habet ea lex, non tantùm si faciat, Sed & si facere paratus sit ante litem contestatam, debitorem liberari à præstatione eius quod interest.

At si

A At si lite contestata non sit aliud petitum, quàm quod nunc offertur post litem, vt si dari aliquid oportere petatur, & post litem contestatam reus det idipsum, aut dare paratus sit, vel si destrictè agatur fieri oportere, & reus faciat quod petitur, vel facere paratus sit, non est dubium iudicium solui. Omnia enim iudicia absolutoria sunt. Quæstionis est, sicut à damnatione quanti ea res est, liberatur is qui dat vel facit quod debet, vel paratus est dare facere post moram ante litem contestatam, an ita etiam liberetur à pœna. Non vtique indistinctè. A damnatione quanti ea res est indistinctè liberatur, itemq; à periculo siue obligatio sit pura siue in diem, vt diximus in l.73. A pœna autem liberatur si pura sit obligatio, & ante litem contestatam offerat. l. si cùm dies. §. vlt. ff.de rec.qui arb.rec.l.qui Romæ.§.Flauius.ff. Vbi iam cœpit agi de pœna, tarda nimis seraq; oblatio est. Quòd si obligatio sit in diem, ex die statim pœna committitur, nec is qui offert post diem euitat

B pœnam.quia id inter contrahentes agi intelligitur. l.traiectitiæ. ff.tit. prox.l. Celsus in pr. ff.de rec. qui arb.l.si fundus. §.vlt. ff. de leg.Com.idq; Acc.supplet rectè ad l.Lucius.ff.de act.emp.in ver.exhibuerit. Sed huic sententiæ opponitur l.& si post tres.ff.si quis caut. Si reus promiserit se iudicio sisti certa die, & ni steterit pœnam, ex die pœna committitur statim, resoluitur tamen si post diem sistat se. Sunt qui respondeant stipulationem Iudicio sisti esse prætoriam, prætorias benigniùs accipi quàm conuentionales, quorum sententiam aliàs probaui, nunc probare non possum. Nam & stipulationes prætoriæ semel commissæ resolui non possunt, veluti stipulatio duplæ. l.habere. ff.de euict.& Iudicatum solui, vt apparebit ex interpretatione l.3.§.vlt.ff.iud.sol. quam inferiùs traditurus sum. Præterea eo suffugio nihil est opus, cùm, vt ex veteribus rectè Bulgarus notauit in specie l.& si post tres, non fuerit subiecta pœna. Fateor à præstatione eius quod interest liberari eum qui se

C sistit post diem, ante litem contestatam tamen, id est, antequam petitum sit id quod interest.& hæc est sententia l.& si post tres. Nego à pœna semel commissa eum liberari si se sistat post diem, & hoc nimirum fideiussori eius tantùm dedit Iustinianus, vt reum sistendo post diem euitet pœnam. l.sancimus. C.de fideiuss. Aliàs igitur id non obtinet. Ergo generaliter hac in quæstione constituenda est differentia inter stipulationem pœnalem & quanti ea res est, non inter prætoriam & conuentionalem, cuius ratio hæc est. Stipulatio pœnalis post diem statim committitur ipso iure, vt dixi in l.77. & ideo oblatione postea facta non resoluitur. Stipulatio quanti ea res est non intelligitur committi, nisi ex ea lis fuerit contestata, vt in l.cùm quærebatur. §.proinde.ff.iud.sol. & ideo oblatione facta ante litem contestatam, ea stipulatio resoluitur.l.15.ff.eod.tit. quod ita procedit, nisi propter moram actor iam ante litem contestatam damni aliquid senserit.quo casu nec ante litem con-

D testatam, posteaquam ex mora damnum actor sensit, offerendo euitari potest præstatio quanti ea res est.& hoc est quod ait l.& si post tres, Nec actoris ius ex mora deterius factum sit. Itemq; l.135. §.Seia ff. cuius speciem ponam inferiùs, Si mulieris propter moram non interesset. ac similiter ita demum is qui purè pœnam promisit, offerendo ante litem contestatam pœna liberatur, si nulla in ea re captio actoris sit.l.si cùm dies.§.vlt.& l.prox. ff.de rec.qui arb.rec. Post litem autem contestatam, petitumq; id quod interest, petitam'ue pœnam purè promissam, nihil agit is qui offert quod debet euitandæ grauioris condemnationis causa. Huic tamen extremæ sententiæ opponitur l.3.§. vlt.& l.4.ff.iud.sol. quæ lex ait absolui fideiussorem Iudicatum solui, cum quo actum est quanti ea res est ob rem non defensam, si post litem contestatam reus defensionem suscipere paratus sit.Non dicit si ipse fideiussor defensionem suscipere paratus sit. nihil enim ageret se defensioni post litem

E contestatam offerendo. Sed quod per se non potest, per reum consequitur.quod sæpe ita fit. l.3.ff. quæ res pign.obl. & ita Duarenus etiam respondit, qui in hanc legem scripsit feliciter.Obstat etiam l.fideiussor.ff. de dol.exc. in cuius specie offertur rectè post condemnationem, & euitatur actio iudicati.quidni verò? Offertur enim non res solùm, sed etiam omne quod interest. ac similiter posteaquam actum est quanti ea res est, si reus offerat omne quod interest, non est dubium absolui eum debere. quòd si offerat tantùm se daturum facturum'ue quod debet principaliter, sera & intempestiua oblatio est. Obstat item l.hoc edicto. ff. de public. vbi post litem contestatam restituta re, euitatur pœna edicti. Sed id fit ex edicti sententia, quod pœnam infligit sub hac conditione, ni restitutum sit. His pro coronide addenda est species l.135. §.Seia.ff. Seia ortos emit mandato Titij, ac deinde stipulanti Titio promisit se ortos ei redditurum, cùm is pretium & vsuras soluisset: stipu-

F lationi mox subditum est pactum vt Titius solueret intra Kal. Apr. & ortos reciperet. Titius ad diem non omne pretium soluit, moratus est in soluenda pretij parte, eam offert post diem, Seia detrectat accipere. an hæc oblatio facta post diem eum excusat, eiq; præbet actionem ex stipulatu qua ortos condicat? Sic videtur, dummodo damnis Seiæ, si quæ senserit ob moram, etiam satisfaciat. Ergo debitor moram suam purgat post diem, & ea re quatenus alio ex latere creditor est, sibi agendi facultatem parat perinde ac si soluisset, quod ijs quæ diximus omnino congruit. nec enim fuit in ea specie subiecta pœna, malè autem Acc. notat in ea specie pactum ex incontinenti additum stipulationi inesse ex parte actoris. hoc enim in bonæfidei tantùm iudicijs receptum est. l.iurisgentium. §.quinimo. ff.de pac. Non parit igitur actionem, sed hanc tantùm vim habet, vt non possit Titius ante diem ortos, nec Seia pecuniam petere. Inest enim ex parte reorum. l. lecta. ff. de reb.

G cre. Item hanc vim non habet, vt impediat emendationem moræ, cùm conditio stipulationis initio diem certum non habuerit: & ob id quandocumque expleta purgat moram.

L. LXXXV.

Executionem obligationis vocat petitionem & solutionem, quam Græci ἐκβιβασμὸν. Quatuor autem

autem proponit rationes exequendæ obligationis, siue executionis species quatuor summa arte A collectas. Prima hæc est, Peti pro parte & solui pro parte, quod fit ex diuidua obligatione, veluti certæ pecuniæ vel certi corporis, & ideo singuli heredes promissoris conueniuntur pro hereditaria parte ex XII. tab. & soluunt pro hereditaria parte. quod certissimum est. Secunda hæc est, Peti solidum & solui solidum, vt si testator opus Reip. fieri, vel statuam poni iusserit, singuli heredes tenentur insolidum, nec liberantur nisi præstent solidum ex rescripto fratrum Imperatorum. idemq; est si quis fieri promiserit. quia indiuidua obligatio est, & operis effectus, id est, ἀποτέλεσμα scindi in partes non potest. l. II. §. penult. ff. de leg. 3. Idemq; est in seruitute excepto vsufructu, vt dixi in l. 2. & 72. excipienda est etiam seruitus oneris ferundi. l. & si fortè. §. si ædes. ff. si ser. vind. Hic enim est verior sensus eius §. & rectè libro LVIII. Βασιλικῶν. tit. v. coniunctim excipitur vsusfructus & seruitus oneris ferendi, his verbis πλὴν τῆς περὶ τοῦ φέρειν τὰ βάρη τοῦ γείτονος, καὶ τῆς χρήσεως τῶν καρπῶν. B Ratio non est obscura. Ceteræ seruitutes in vsu consistunt. Vsusfructus in fructu. Oneris ferendi in onere posito supra parietem vicini. Vti non possum pro parte. Fructus capere possum pro parte. Adgrauare parietem & adleuare possum pro parte, non pariete sed onere diuiso, vt si eius tantùm quod ferre paries potest, partem parieti toto imponam. Et hæc quidem ijs sepositis dicuntur de stipulatione, Seruitutem dari, veluti Iter dari. Stipulationis Iter fieri alia est ratio, quæ postremo executionis genere continetur. Tertia ratio exequendæ obligationis hæc est, Peti pro parte, & solui solidum, vt si homo sit generaliter promissus, & plures sint heredes promissoris, singuli conueniuntur pro parte hereditaria vt quisque pro parte sua hominem quendam præstent, liberatio tamen non contingit nisi eundem solidumq; hominem omnes præstent. nam si velit vnus partem Stichi, alter partem Pamphili soluere, stipulationi satis non fit, nec potest promissor pluribus C heredibus relictis efficere, ne integrum hominem vnum stipulator consequatur. alioquin ei iniuria fieret. eademq; est conditio stipulationis Stichum aut Pamphilum dari, vel decem aut Stichum dari. quod exposuimus in l. 2. ff. Quarta forma executionis hæc est, Peti insolidum & solui pro parte, vt si venditor qui duplam promisit ob euictionem, plures heredes reliquerit, re emptori euicta insolidum committitur stipulatio, id est, vno defugiente auctoritatem, omnes tenentur, quia non videtur res defensa quæ non fuit insolidum defensa. l. ex clausula. ff. iud. sol. non tamen damnantur supra partem hereditariam. quod etiam exposui in l. 4. §. vlt. ff. Similiter hæc stipulatio, Per te non fieri quominus mihi ire agere liceat, quæ compendio dicitur, Iter fieri, insolidum committitur, id est, vno ex heredibus promissoris prohibente omnes tenentur, quia & qui ab vno tantùm prohibetur, insolidum videtur prohiberi: singulis autem pro parte hereditaria præstatio incumbit. Ceterùm id quod præstiterint qui non defugerunt auctoritatem vel qui non prohibuerunt, à coherede qui defugit vel qui prohibuit recipient iudicio familiæ erciscundæ: vt diximus in l. 2. & 4. & 50. & 56. Similiter si ita sit stipulatio concepta, Fundum illum vel sortem illam dari, Si fundus datus non erit, tot pœnæ nomine dari, hæc stipulatio insolidum committitur, id est, vno ex heredibus promissoris non dante fundi partem suam omnes tenentur, quia non videtur datus nisi insolidum sit datus, non tamen pœnæ nomine singuli præstant vltra partem hereditariam: id item quod præstiterint pœnæ nomine qui soluerant partes fundi, à coherede qui non soluit recipient iudicio familiæ erciscundæ. §. penult. l. heredes. §. idem iuris. ff. fam. ercisc. Duplex fuit in hac specie stipulatio, fundi pura, pœnæ conditionalis. Vno soluente fundi partem, à pura stipulatione liberatio contingit pro parte, à pœnali non item. Pœnæ causa indiuisa est. nam & ob minimam partem non solutam, solida pœna committitur. Sic & pignoris causa indiuisa dicitur. l. rem. ff. de euict. l. heredes. §. idem obseruatur. ff. fam. ercisc. nam & si vnus soluerit pro parte sua, nullo modo soluitur pignus, antequam sors vniuersa persoluta fuerit. & hac de re etiam diximus satis in l. 4. §. Cato. His igitur casibus etiam si insolidum committatur stipulatio, & agatur aduersus eos qui bonam fidem agnouerunt quasi solido non præstito, tamen in solutione admittit secutionem, id est, sectionem siue diuisionem. In §. vlt. hoc ostenditur, promissorem sub conditione, per quem fit ne conditio existat, perinde teneri ac si conditio extitisset. quod non tantùm in conditione potestatiua locum habet, sed & in casuali, & non solùm in stipulationibus, sed & in legatis si per heredem fiat quominus conditio existat. l. iure. l. Iulianus. ff. de cond. & demonst. Quid si per alium fiat quominus conditio existat? Et quidem si per eum stat in cuius persona impleri conditio debuit, vt si ab herede mihi legatum est sub conditione Si Gaio x. dedissem, & Gaius nolit decem accipere, videtur etiam impleta. l. in omnibus causis. ff. de diu. reg. iur. At quid si per extraneum? Non videtur impleta, siue adhuc possit impleri siue non. l. inde Neratius. §. idem Iulianus. ff. ad l. Aquil. cui tamen obstat l. quæ sub conditione. §. quoties. ff. de cond. instit. & l. turpia. §. penult. ff. de leg. I. Respondeo in specie l. inde Neratius, seruum occisum fuisse post mortem testatoris, quo tempore debuerat manumitti. In alijs legibus viuo testatore. Vel, vt Græci tradunt LX. Βασιλικῶν. in l. inde Neratius, occisus fuit ab alio, à quo heres indemnitatem consequi potest. In alijs fato functus est: quo casu non potest heres ab alio indemnitatem consequi. quam tollendi contrarij rationem Latini etiam retulerunt. prior placet magis: cùm alijs legibus quibus mortui mentio fit, etiam occisus comprehendatur. Porrò huic legi quidam malè censent coniungendam l. 43. ff. tit. prox. cùm sit ex alio libro. Leg. 86. exposui in l. 29. G L. 87. in 16. L. 88. in 49. L. 89. in 76.

L. XC.

Sorte petita non ideo minus currunt vsuræ. Duplex autem est vsura. Alia propter quæstum inHigitur

A fligitur quæ fœnus appellatur, & cedit statim ex die interpositæ stipulationis. Alia propter moram, quæ pœna dicitur, & cedit ex tempore tardæ solutionis. l. lecta. ff. de reb. cred. Vtraque est menstrua. Vtraque currit lite contestata, id est, non cessat. Rursus pœna alia est quæ semel duntaxat infertur ob moram. Hæc non est vsura. Finge me stipulatum fœnus vel pœnam in menses singulos si sors sua die soluta non esset, & egisse ex stipulatu de sorte, An post litem contestatam crescent vsuræ, an crescet pœna? quod non videtur. nam lite contestata nouari res videtur. Nouatione autem facta vsuræ non currunt. l. nouatione. j. de nouat. Coniungatur ea lex cum l. lite. ff. de vsur. cùm sint ambæ ex eodem libro. Coniunctio indicabit constituendam esse differentiam inter litis contestationem & nouationem. Nouatione facta vsuræ non currunt. Lite contestata vsuræ procurrunt. Citatur in hanc rem ab Acc. l. 1. C. de iudic. quæ probat lite contestata de sorte, non ideo perimi sti-

B pulationem vsurarum. superesse enim petitionem vsurarum quæ in iudicium deductæ non sunt: quia duæ stipulationes sunt, vna certi, altera incerti. l. centum. ff. de eo quod cer. lo. l. vbi autem. §. penul. ff. hoc tit. Si vna actum sit, superest altera. Adfertur verò & alia differentia inter nouationem & litis contestationem à Paulo in l. aliam. j. de nouat. Nouatione facta perit prioris actionis priuilegium si priuilegiaria fuerit, sicut pereunt vsuræ si vsuraria fuerit. Lite contestata neque priuilegium neque vsura perit.

L. XCI.

Species est de seruo promisso & mortuo ante moram. quo casu promissor non tenetur, nisi ipse eum occiderit immerentem, vt diximus in l. 23. ff. Quid si ægrotum neglexerit, vt si medicum ei

C non adhibuerit, atque ita diem suum obierit? an tenetur promissor? Minimè. At cessatio à faciendo culpa est. fateor. Verùm promissor non omnem culpam præstat. Alia consistit in faciendo, alia in non faciendo. Illam præstat, hanc non item. Cur ita? Possessor cùm quo actum est vindicatione negligentiam præstat. cur negligentiam quoque promissor non præstat? In re aliena custodienda, cuius vindicatio alteri competit, debemus esse diligentissimi. In ea quæ non nisi nostro facto alteri quæri potest, licet nobis versari negligenter quasi in re nostra, modò absit dolus aut lata culpa. quæ ratio etiam differentiam induxit inter legata & fideicommissa. l. cùm res. §. pen. ff. de leg. 1. l. mulier. §. sed enim. ff. ad Trebel. Morti comparatur consecratio & manumissio. Si igitur facto promissoris hæc ante moram contigerint, tenetur ex stipulatu. fecisse videtur si ipse seruum promissum manumiserit, vel rem promissam dedicauerit, vel si cum seruum eamve rem post interpositam stipu-

D lationem vendiderit, & emptor manumiserit vel dedicauerit. Proinde fecisse etiam videtur ipse si post stipulationem seruum vendiderit & emptor occiderit. Sed si alienum seruum promiserit, isq; à domino ante moram promissoris manumissus sit vel occisus, vel res consecrata, promissor non tenetur. quia nihil fecit. quinimo extinguitur obligatio. qua de re in l. 51. in l. inter. §. sacram. ff. Idemq; est si seruum suum promiserit, & is sine facto eius ad libertatem peruenerit, puta ex casu statulibertatis à defuncto relictæ, quia nihil fecit. Si fecerit, tenetur. Si nihil fecerit, vel si cessauerit à faciendo & res interierit, non tenetur. Quæritur an & promissor qui nesciens se debere occiderit aut manumiserit aut dedicauerit teneatur? quod magis est, exemplo heredis qui seruum hereditarium cùm esset rogatus restituere hereditatem ignorans occidit, vel manumisit. Citatur in hanc rem Iulianus in §. de illo. Locus Iuliani est in l. quidam. §. pen. ff. ad Treb. & ideo quod ait in §. de illo, Vt

E restitueret, sic est accipiendum, vt restitueret hereditatem in qua erat & seruus quem manumisit. Citatur & in simili specie Iulianus in §. si res. Instit. de legat. Verùm huic sententiæ obstat l. in summa. §. pen. ff. de cond. ind. & l. si is cui. ff. de do. cau. mor. quæ tamen sunt ex eodem libro: quibus significatur ignorantem excusari. Puto à dati repetitione excusari ignorantem, non à petitione. Repetitiones sunt ex bono & æquo, vt ostendi in l. cùm ij. ff. de trans. Actio ex stipulatu strictior est & præcisior. Fit obiter mentio in hac lege serui promissi, & postea capti ab hostibus ante moram. Captiuitas non comparatur morti. l. qui res. §. vlt. j. de solut. l. vlt. ff. de act. emp. ideoq; sine facto promissoris seruo capto ab hostibus, cessare obligationem dicemus non extingui: facto autem eius seruo capto, statim tenebitur ad pretium. Ex superioribus constituenda est hæc regula talis, Cul-

F pam debitoris perpetuare obligationem. Culpa duplex est, Mora & occisio eiue similis manumissio aut dedicatio. Mora perpetuat, sed purgari potest. itaque planè non perpetuat. §. sequitur, quem exposuimus in l. 73. §. vlt. ff. Occisio omnimodo perpetuat producitq; obligationem. nec enim purgari & circunduci potest. Constitutio veterum dicitur hac l. id est, regula iuris antiqui, vt in l. 1. j. de priu. del. constitutio ciuilis. Ea autem de debitore loquitur. At trahenda etiam est ad accessiones: quod proponitur in §. nunc videamus, in quo accessiones dicit, vt in No. 111. παρενθήκας pro personis quæ principali obligationi accedunt, quales sunt adpromissores, mandatores, pecuniæ constitutæ rei. Eademq; forma M. Tullius accessiones pro ministris & assectis in lib. de iure dicundo. Is, inquit, suo labore, suisq; accessionibus, huius negotij atque operis molestia consequebatur, vt ad illum sine vlla solicitudine summa pecuniæ referretur. Valerius lib. v. cap. vii. Nec accessio gloriosæ illius pompæ, sed auctor spectatus est. Vulgò malè accessor, vt & in Pand. vulgari-

G bus. Porrò accessionum culpa obligationem perpetuat. Obligationem, inquam, eorum non rei principalis. Culpa accessionis non nocet reo. Imo verò post moram accessionis, id est, fideiussoris, mortuo seruo promisso vel eo seruo occiso à fideiussore, reus liberatur, ipse fideiussor non liberatur. l. mora. ff. hoc tit. nec enim æquum est vt suo facto suam obligationem tollat, quamuis directo iure reo liberato & ipse per consequentiam liberetur. Culpa itaque fideiussoris eius obligationem

tionem perpetuat. itemq; successoris eius non rei. E contrario culpa rei non eius tantùm vel successoris, sed & accessionis siue fideiussoris obligationem perpetuat. Culpa rei fideiussori nocet. d. l.mora.l.si à colono.§.vlt.ꝟ.de fideius.nam fideiussor quantum ad eam rem attinet quæ in obligationem deducta est, accedit in omnem causam quæ reum principalem tenet, etiam si simpliciter acceptus sit, non tamen crescit obligatio fideiussoris ex mora rei, nisi nominatim in quamlibet causam accipiatur.l.centum.s̄.de eo quod cer.lo.l.quæro. s̄. Loc. Citatur & in hanc rem l. vlt.ꝟ. de fideius.malè.nec enim loquitur de facto siue culpa rei principalis pro quo fideiussor intercessit, sed de culpa eius apud quem intercessit. Malè item Acc. hæc verba §.nunc videamus, Accessionibus quoque suis, id est, fideiussoribus, accipit de fideiussoribus secundis. manifestum enim est de fideiussoribus reorum agi,non de fideiussoribus fideiussorum,quanquam & in eis idem dici possit, ac de ceteris consequenter, cùm possint plures gradus fideiussorum esse. Id etiam addendum superioribus, factum filijfamilias rei principalis perpetuare obligationem patris si iussu eius promiserit. quia pater qui iussit accessio & quasi mandator intelligitur. Accessio est qui iussit vel qui fideiussit. Sed & de peculio obligationem, quo casu potest esse perpetua, factum filij producit atq; perpetuat, vt diximus in l.49. Huius regulæ effectus ij sunt: Vt homo qui facto promissoris perijt, adhuc peti possit. Fiet autem in æstimationem condemnatio,l.promissor hominis.s̄.de const. pec. l. 82. in fi. s̄. Aestimatio peti non potest, quia æstimatio propriè non debetur, vt in fine legis ait, Neque in pecuniam quæ non debetur, sed officio iudicis æstimatio venit & quasi debetur. l.promissor Stichi. s̄. de const. pec. Vt ei obligationi quasi facto promissoris productæ nec extinctæ fideiussor applicari possit, qui accessionis nomine hominem promittat. Vt acceptilatio hominis promissi & mortui, quasi sit adhuc in rebus humanis, valeat. Vt si ex alia causa is homo debeatur, etiam eo perempto nouari possit obligatio & transferri in verborum obligationem. Valet igitur petitio, fideiussio, nouatio, acceptilatio hominis mortui. l. inter. §.pen. s̄. hoc tit. quando scilicet facto sine culpa promissoris mortuus est,alioquin non valet.

L. XCII.

Vt vindemiam tollere liceat, ius est personale non reale.vsusfructus ius est personale. De vsufructu dubitatur si stipuler, Mihi herediq; meo vti frui licere, an heres meus agere possit ex stipulatu. l. 38. §. sed & si quis. s̄. hoc tit. Idem dubitatum est eadem ratione de hac stipulatione, Per te non fieri quominus mihi herediq; meo vindemiam tollere liceat. Respondetur tamen ex vtraque stipulatione heredem acturum, licet diuersa sint iura personalia in mea & heredis persona.

L. XCIII.

Electio mea est. Ergo & heredis mei secundum ea quæ diximus in l.93. Ideo autem electio mea est, quia dixi, Sumam, quo verbo & in legatis legatario vindicatio & optio datur,auctore Vlpiano in Frag. Inde Seruius rectè v. Aeneid. Sume, inquit, verbum est Iurisconsultorum, quo vtuntur quotiens legatum non ab herede datur, sed est in accipientis arbitrio.

L. XCIIII.

Non valet stipulatio tritici sine certa quantitate. l. ita stipulatus.ꝟ. Quantitatem exprimi non est necesse. Satis est si intelligatur. At si neque exprimatur, neque intelligatur, inutilis stipulatio est. Adiecta autem quantitate valet, etiam si adiecta qualitas non sit, vt diximus in l. 74. s̄. l. fideiussorem.s̄.mand.l.4.s̄.de trit.vino & oleo. Qualitatem hoc loco genus vocat. Id sumitur ex gente aut bonitate, veluti Aphricum vel optimum. Accursius tritici nomen generale esse dicit.debuit dicere frumenti. l. frugem.ꝟ. de verb. sig. Continetur enim eo nomine hordeum, auena, triticum, siligo siue Zea, quæ Langobardico vocabulo spelta ab Accursio vocatur sæpe, secale siue tipha, milium, panicum, milium Indicum, quod melecam Accursius hoc loco sua lingua vernacula, alij Surgum vocant, quòd proceritate suas cognatas fruges superet milium & panicum. Interdum pro tritico tantùm per eminentiam, vt in l. si is qui negotia.§.vlt. s̄. Mand.quo modo frumentum Galli accipiunt vulgò, non generaliter. Hidem blattum dicunt à blatteo colore, quo modo & Græcis τίφη commune est nomen vermis, coloris, frumenti, receptumq; est eum qui blattum debet, secale præstando liberari, nisi dictum sit, blattum frumentum. Vt autem non valet stipulatio tritici non demonstrata quantitate,ita nec stipulatio Insulam fieri non demonstrato loco quo fieri velit.l.prox. l.ita stipulatus.ꝟ.l.3.§.si quis Insulam.s̄.de eo quod cer.lo.Cur locum demonstrari sit necesse, causa illa est, quòd qui Insulam fieri stipulatur, vt superficies ponatur stipulatur. at nisi in solo poni non potest. L.96.exposui in 23.

L. XCVII.

In specie initio proposita duæ sunt stipulationes, Te sisti & ni steteris hippocentaurum dari, vna vtilis altera inutilis, nec vtilis vitiatur per inutilem. l.126. §.vlt.ꝟ.hoc tit. Inutilis accessio non vitiat principalem obligationem. Pœnalis stipulatio quasi accessio est. idemq; de vsuraria dicendum s̄.de vsur.l.vsuras. At econtrario si stipuler hippocentaurum dari & ni dederis decem, duæ sunt stipulationes inutiles, quia non potest inutilis obligationis vtilis accessio esse, l. 69. s̄. & sic l. 55. demonstratum est inutilem adiectionem non vitiare vtilem obligationem, inutilis tamen obligationis inutilem adiectionem esse. Adiectio accessio est. l. obligationum fere. §. accessio.s̄.tit prox. Cùm verò

A verò duæ ſtipulationes pares ſunt, nec altera alterius acceſſio, conſtat vtilem per inutilem non
corrumpi. l.1.§.ſed ſi mihi.ſ.hoc titulo. Ad §. poſſum,qui ſequitur, hæc pertinent. Si qui de te ſti-
puletur, Titium daturum, inutilis ſtipulatio eſt. l. ſicut.ĵ. de fideiuſſor. Si nomine Titij te ſolutu-
rum, vtilis ſtipulatio eſt. An autem ijs verbis videris fideiuſſiſſe pro Titio? quod & ſi verum non
ſit, tentari poteſt hac ratione. Acceſſio es. ergo fideiuſſor aut mandator aut reus conſtitutæ pecu-
niæ.mandatorem te non eſſe liquet. Conſtitutæ pecuniæ reum non eſſe liquet. Reſtat ergo te eſſe
fideiuſſorem. Fateor plerumque fideiuſſorem ita interuenire vt ſuo nomine ſe daturum vel factu-
rum promittat. d.l.ſicut. Non tamen quod ita plerumque interueniat, non poteſt non aliter inter-
uenire. Certa non eſt fideiuſſionis forma, ſicut nec ceterorum contractuum. variatur namque pa-
ctionibus. Plerumque fideiuſſor in id ſe obligat quod reus principalis debet.quo caſu etiam ſi reus
B fuerit locuples, fideiuſſor tenetur, hocq; iure prior conueniri poteſt inexcuſſo reo. At ſi ita inter-
ueniat, Quanto minus à debitore ſeruari poterit, non ideo minus fideiuſſor dicitur. quo tamen
caſu ſi reus ſit locuples, non tenetur: ſi in aliquid ſit locuples, in reliquum tenetur: ſi planè inops,
inſolidum. l. decem.ĵ. Id enim agitur manifeſtò eis verbis, vt in id tantùm teneatur, quod à reo
principali ſeruari non poterit. quod etiam videtur agi in ſpecie propoſita ſi promittat nomine Titij
debitoris principalis ſe ſoluturum. & ideo inſolidum tenetur, ſi nulla ex parte Titius ſoluendo ſit:
aliàs in minus, ſi in aliquid ſoluendo ſit: aliàs in nihilum, ſi locuples Titius ſit arg.l.112.§.vlt.ĵ. Cur
autem id agi in hac ſpecie videatur, ſatis difficile eſt ratione demonſtrare. Si de Titio ſtipuler vt
det, de te vt ſoluas nomine Titij, comparanda nobis eſt hæc ſtipulatio ſtipulationi Mihi aut Titio
vtrum ego velim dari. Hac ſtipulatione ius ſiue obligatio in meam perſonam confertur, factum
C ſiue ſolutio in perſonam Titij, vt Titio ſoluatur ſiquidem ego malim ei ſolui. Illa quoque ſtipula-
tione ius confertur in perſonam Titij vt det, factum in perſonam tuam,vt mihi quod Titius debet,
ſoluas nomine Titij. Dare eſt iuris, Soluere facti. In hac ſtipulatione Mihi aut Titio dari, Titius
non eſt reus ſtipulandi, ſed adiectus ſolutionis gratia. In illa quoque, Nomine Titij te ſoluturum,
tu non es reus promittendi,ſed adiectus ſolutionis gratia.Conreus promittendi vel fideiuſſor non
es, quia aliud promittis quàm quod eſt in obligatione Titij. Titius ſe daturum promiſit, Tu te fa-
cturum. Quòd ſi es adiectus,& acceſſio arg.l.obligationum fere.§.acceſſio.ſ.tit.prox.Non omnis
ergo acceſſio ex debitoris parte aut fideiuſſor, aut mandator eſt, aut reus conſtitutæ pecuniæ. Eſt
enim quartus, Adiectus. Rurſus ex hac ſtipulatione Mihi aut Titio dari, vt mihi detur ago certi,
vt Titio ſoluatur ago incerti in id quod intereſt. l. 118. §. vlt.ĵ. Ergo & ex illa ſtipulatione pariter
D agam cum Titio certi vt det, tecum vt ſoluas incerti in id quod intereſt. Titio locuplete nihil mea
intereſt. Ergo Titio locuplete tecum non agam. Eadem ratio verſatur in ſpecie l. ſi quis ab alio in
pr.ſ.de re iud. De Primo decem dari ſtipulatus ſum, de Secundo ſatiſdari nomine Primi, Secun-
dus non eſt conreus promittendi, non fideiuſſor, ſed adiectus ſatiſdationis gratia. Cum primo eſt
actio certi, Cum Secũdo incerti in id quod intereſt.l.112.§. vlt.l.113.§.vlt.ĵ.Id enim hac ſtipulatione
agitur,vt niſi ſatiſdederit Secũdus,præſtet id quod intereſt. quod etiam expoſuimus in l.68.ſ. Itaq;
ſi Primus ſit locuples, cum Secundo nulla mihi eſt actio, vel ſi in partem Primus ſufficiat, cum Se-
cundo in reliquam tantùm partem eſt actio, vel ſi Primus nihil facere poſſit, inſolidum. At, vt ad
ſpeciem huius §. redeamus, tentari poſſet hac ratione inutilem eſſe hanc ſtipulationem, Nomine
Titij te ſoluturum. Quod ſoluitur nomine Titij, ipſe Titius ſoluere videtur, cuius rei argumentum
E eſt, quòd ſi fuerit debitum, Titius liberatur etiam inuitus: ſi indebitum, condictio Titio compe-
tit non ei qui ſoluit. Dum ergo te ſoluturum nomine Titij promittis, Titium daturum promittis.
hoc autem promittitur inutiliter. ergo & illud. Negandum hæc eſſe ſimilia, Titium daturum &
nomine Titij te ſoluturum. Illo modo de alio promittis non de te. Hoc modo de te promittis,vel
etiam Titium ſoluturum per te, quod idem eſt. itaque hæc valet, illa non valet. In fine legis tra-
ctatur de hoc genere ſtipulationis, Si tibi nupſero, vel Si te vxorem duxero tot dari. Ex ea ait cauſa
cognita actionem denegari. Confertur ea ſtipulatio in caſum matrimonij. Videndum eſt igitur
vtrùm donationis, an alia ex cauſa fiat. Si fiat donationis cauſa, ex ea denegatur actio, quia collata
eſt in tempus matrimonij, quo quidquid geritur inter virum & vxorem donationis cauſà nullius
momenti eſt.l.3.§.& ſi ſtipulanti.l.cùm hic ſtatus. §. ſi ſponſus. ſ.de don.inter vir. & vxo. nec con-
F firmatur morte.l.Papinianus.eod. tit. Si ex alia cauſa, valere conſtat. Item ſi donationis cauſa fue-
rit probabilis, valet. Quid enim ſi hoc quaſi præmio inuitarint ſe ad nuptias? Pœna quidem nuptiæ
conſtringi non poſſunt.l.Titia.ĵ. At nihil vetat præmijs, muneribus, promiſſis eas allici. L.98. ex-
poſui partim in 16.partim in 72. L.99.partim in 83.partim in 8.

L. C.

Conditiones quæ in præſens vel præteritum tempus referuntur, ſtatim aut perimunt obliga-
tionem, aut omnino non differunt. Perimunt, ſi ita non ſit. Non differunt, ſi ita ſit. veluti ſi Titius
Conſul eſt, Si Titius Conſul fuit. Quod eſt vel fuit, neceſſe eſt eſſe vel fuiſſe, Quod non eſt, ne-
ceſſe eſt non eſſe. Conditiones eæ neceſſariæ ſunt. At conditiones relatæ in futurum tempus non
G ſunt neceſſariæ. Quod futurum eſt neceſſe non eſt euenire, cùm poſſit non euenire. hæc eſt ſen-
tentia Ariſtotelis, Chryſippi, Stoicorum omnium, quam noſtri Iuriſconſulti ſequuntur, qui fere
omnes ab Stoicis inſtituti ſunt, & ideo fructus vel partus futuri ſtipulationem cenſent eſſe incer-
tam.l.vbi autem.ſ.itemq; rumpi teſtamentum poſteriore, in quo ſit ſcriptus heres ſub conditione
quæ poſtea non exiſtat, quod tunc cùm fiebat teſtamentum id nondum fuerit certum, & quod
g exiſtere

existere potuerit quę defecit.l.cùm in secundo.ſ.de iniust.rup.test. A Videtur tamē Paulus ad Diodori sententiam inclinare in l.sed & si restituatur.§.vlt.ſ.de iudic. dum ea quæ futura sunt scribit antequam fiant iam vera esse aut falsa, cùm alij incerta esse ea dicant, vel nec vera nec falsa.quorum sententia frequentior est. Quamobrem si stipulationi applicetur conditio in futurum, nec extinguitur nec existit obligatio statim, sed cessat & in suspenso est.Et hæc propriè conditio est.l.120.ĵ.hoc tit.l.respiciendum.ſ.de reb.cred.l.institutio.§.vlt.de con.instit.§.conditiones.de ver.obl.l.3.§.si patronus.ſ.de bo.liber.Interdum ea etiam conditio quæ in futurum tempus collata est,necessaria est ratione rei,veluti si sol cras oriatur,quæ conditionis effectum non habet.l.si pupillus.§.1.ĵ.de nouat.

L. CI.

Pessimè hæc lex est ab interpretibus accepta de puberibus qui curatores non habent, cùm dicat, B Suis, & hoc tantùm de impuberibus sit proditum innumeris locis non obligari eos sine tutoris auctoritate, quasi scilicet non idem sit in puberibus. Puberes igitur sine curatoris auctoritate obligantur. Nec mouere eos debuit l.3.C.de in integ.rest. quæ de rerum alienatione, veluti de rerum venditione iam perfecta impletaq; loquitur, non de obligatione. fateor res suas puberem non alienare sine curatoris auctoritate. nam curatori rerum administratio commissa est. At in personam puberis curator potestatem non habet, pubes enim est suæ tutelæ, ideoq; de sua persona promittere potest sine curatore suo. Itemq; nubere.l.sciendum. ſ. de rit.nup. Similiter puberi soluitur rectè sine curatoris auctoritate, quanquam non cogatur debitor ei soli soluere ob metum restitutionis in integrum.l.ait prætor.ſ.de minor. Idem ergo etiam in iudicio quòd non instituitur sine curatore, iusiurandum quod pro solutione est, defert rectè sine curatore,l.nam postea.§.si mi- C nor.D.de iureiur.Imo & mulieri puberi tutorem habenti sine tutore soluitur rectè auctore M.Tullio in Top. cùm tamen impuberi non soluatur rectè sine tutoris auctoritate. Rursus pubes soluit, & restituit rectè sine curatore suo, Impubes non item. l.1.§.fuit. ſ.ad Trebel. Pubes adit hereditatem sine curatore, impubes non item. l.cùm in vna. §. vlt.ĵ. de appel. Puto eadem ratione in l.24. ſ. scribi pupilli obligationem non perpetuari nisi interpelletur tutore auctore πρὸς ἀντιδιαςολὴν puberis. Et in l.1. §.exercitorem. D.de exer.act.si pupillus nauem exerceat, exigi tutoris auctoritatem. Denique ea quæ personam suam spectant, is solus administrat rectè sine curatoris sui auctoritate, Res suas, veluti prædia aut mancipia aut mobilia,non item.

L. CII. D

Venditor emptori de euictione ita cauit, Quanti ea res erit, & specialiter se agniturum sumptus quos lite mota emptor fecisset. Mortuo emptore, venditor egit ex vendito cum herede emptoris ad pretium, heres id solutum esse probauit & absolutus est, an sumptus in eam litem factos condicet venditori ex stipulatione illa qua se agniturum sumptus venditor cauit? Minimè.nam de sumptibus cauit quos in lite proprietatis emptor faceret, non in alia lite. Quidquid adstringendæ obligationis, id est, vt Græci vertunt, τὸ συμβαλλόμενον τῇ συςάσει τῆς ἐνοχῆς, id nisi palam pronuntietur omissum intelligendum est. l. 99. ſ. Eos ergo sumptus non repetet, quia nec in eos fuit venditor victori condemnatus, quos & aliàs victo iudex remittit habenti iustam causam litigandi. Verùm id necesse est exprimi sententia ex No. 82. At quærit Acc. an & si non cauisset venditor emptori se E agniturum sumptus quos in lite proprietatis emptor fecisset, eos agnoscere debet iudicio ex empto. Victo emptore constat esse agnoscendos & refundendos emptori. l. si cùm quæstio. C. de euict.l.fideiussor.ſ.de do.exc. Vincente emptore secus est, nisi cauerit venditor se eos agniturum. & ita Acc.rectè in l.1.C. de euict. L.103.exposui in 83.

L. CIIII.

Cum domino seruus pactionem pro capite fecit aureorum decem, eiusq; pactionis reum, id est, expromissorem dedit, vt in specie l. & eleganter. §. seruus. ſ. de dolo. Expromissor tenetur seruo manumisso etiam si ab ipso stipulatore manumissus non sit,dummodo eius beneficio ab alio manumissus sit. Quòd si alieno beneficio fiat liber, puto expromissorem non teneri. Non dato F expromissore seruus ex ea pactione post manumissionem tenetur in factum. l.3.C.an ser. ex suo fac. Interdum non paciscitur seruus, sed prorogat pretium libertatis.quo casu querela ei datur aduersus dominum qui non manumittit.l.5.ſ.de manumis.l.vix.ſ.de iudic.

L. CV.

Si Stichus aut Pamphilus debeatur ex stipulatione, vno mortuo, qui viuit dandus est, nisi malit promissor mortui æstimationem præstare.l.cùm res.§.sed si Stichus.ſ.de leg.1.videlicet si sine facto eius mortuus sit. alioquin æstimationem offerens non audietur.l.Stichum aut Pamphilum. §.1.ĵ.de solut. Item nisi in eo qui mortuus est accipiendo iam stipulator moram fecerit. Homine enim oblato postea mortuo,continuò debitor liberatur. Oblatione sola non liberatur. Interitu postea se- G cuto liberatur continuò ex sententia Sabini. Continuò,id est, ἀπαιτεῖσθαι, quod est ipso iure. Proculiani exceptionem putant esse necessariam. l.interdum. §. vlt.ſ. quorum sententia obtinuit. Oblatione item sola aliquando ipso iure quodammodo promissor liberatur : vt si offerat pecuniam petenti apud prætorem, eamq; qui petebat noluerit accipere, & in actione à prætore petenda perseuerauerit. Denegabit enim prætor actionem etiam si eadem pecunia extet. l. si debitor offerret. ĵ. de

A j.de solut. Vltro oblatum dum non peteret, si stipulator noluerit accipere, non ideo ei denegatur actio, nisi post oblationem interierit ex sententia Sabini. L.106.exposui in 75.

L. CVII.

Pater naturalis filium quem Titius habebat in adoptionem heredem instituit sub hac conditione, Si à patre adoptiuo emancipatus esset. Pater adoptiuus nolebat eum emancipare, nisi pro pretio emancipationis sibi filius certæ pecuniæ expromissorem daret. Filius expromissorem dedit, & sic deinde emancipatus est, & patris naturalis hereditatem adiuit. Quæritur an pater adoptiuus cum expromissore possit agere ex stipulatu. Videtur enim inhonesta esse stipulatio, vt filius manu emittatur. Seruus quidem pro capite suo paciscitur & expromissorem dat & argentum pro mu-B tuo licite.l.104.s̄. Liberum hominem pro capite suo quidquam præstare illiberale, inhonestum, & illicitum videtur. nam & imponi ei donum, munus, operæ emancipationis causa non possunt, quæ imponuntur rectè seruo manumissionis causa.l.penul.s̄.de obs.par.præs.l.pen. s̄.si à par. quis man. Hoc tamen loco definitur eum expromissorem accipi rectè. Ergo & pecuniam accipiet honestè emancipationis gratia.l.1.§.si parens. s̄. si à par. quis man. fuer. Plerumque autem parentes expromissorem certæ pecuniæ pro pretio emancipationis sibi dari desiderant, non quasi protinus exacturi post emancipationem, sed vt huius exactionis metu contineant filium emancipatum in officio, & vt magis curentur à filio quemadmodum Iauolenus ait hoc loco, quomodo & Plautus in Sticho, Nunquam, inquit, nimis curare possunt parentem suum filiæ. At operæ, donum, munus emancipatis imponi non possunt. Hæc solis libertis imponuntur. Non potest autem cogi parens C vt filios emancipet ne extra ordinem quidem. Id filij officijs emereri debent. l. vlt. in fi. C.de sent. pas.vel quasi redimere, vt in hac specie, pecunia vel reo dato.

L. CVIII.

Valet stipulatio confecta sub conditione, quæ pendet ex facto incertæ personæ: veluti si quis Capitolium ascenderit, si quis à me x.petierit, cuius tamen aliquam esse causam oportet, veluti donationem. nam stipulatio sine causa non valet. falsum est conditionem esse pro causa. Itaque sic quoque vtiliter stipulabor, Si qua mihi nupserit, dotis eius nomine tot dari. cuius causa dos est non conditio. In lege præcedenti stipulationis causa est remuneratio emancipationis. De §. vlt. dixi in l.17. De l.109.in l.12.

D

L. CX.

Si stipuler Mihi & Titio decem, duæ sunt stipulationes, vna vtilis, altera inutilis, & mihi quinque sola debentur. quod diximus in l.38.§.in stipulationibus.s̄. Obstat l.fundus.s̄.de cont.empt.& l.5.s̄.Com.præd. quæ sunt ex eodem libro. Si emam fundum mihi & Titio, totus fundus, tota seruitus ad me pertinet. Separanda est pecunia à ceteris rebus. Pecuniæ obligatio facilè numero diuiditur. fundi aut seruitutis non æquè. Pecuniæ duæ sunt stipulationes. fundi emptio vna, seruitutis impositio vna. §.vlt.exposui in l.83.

L. CXI.

E Sumpta est ex Pomponij libro v. ad Q.Mutium. Certum est vsu domus marito concesso, cum eo vxorem habitare posse. At contrà dubitatur vsu vxori concesso, an cum ea maritus habitare possit. Et primus Q.Mutius admisit posse.l.4.s̄.de vsu & habit. Subsequitur itaque hoc loco Pomponius Q.Mutij sententiam, dum vsu in stipulationem ab vxore deducto, prohibito viro stipulationem committi scribit. & in hac quæstione dum in d.l.4.& l.8.eod.tit.citatur Pomponius lib.v. puto librum v. ad Q.Mutium intelligi. Adijcit hoc loco committi stipulationem Iter fieri non solùm si me, sed & si alium meo nomine ingredientem prohibeas. nam & per alium hæc seruitus vsurpatur.l.vsu.s̄.quemad.ser.amit. Ait, Latius.] πλατύτερον, Latitudo voluntatis contrahentium exigit hæc verba sic accipi. Latitudo opponitur subtilitati siue stricto iuri, vt in l.1. C. vt actio. ab her. & contra hered. Ne propter nimiam subtilitatem verborum latitudo voluntatis contrahentium F impediatur.

L. CXII.

Quæstio est an is cui datur electio possit variare. In disiunctiuis electio est debitoris, cui & variare licet quoad soluerit, nisi fuerit ei nominatim electio data.l.eum qui.§.vlt.j.l.huiusmodi.§.Stichum. s̄.de leg.1. Vtraque est de debitore. & ideo neutra opponitur rectè huic l.quæ est de creditore. In debitore non distinguimus quo verbo ei sit electio adscripta, Volet, an alio. nam vbi semel de aliquo constituit, ei se dando obstringit, & ius statim stipulatori vel legatario adquiritur. Nunc de creditore dicamus. Creditor non potest variare si ei electio nominatim data sit. l. 5. s̄. de leg.1. quod tamen distinctionem recipit ex hac lege. nam si quis ita stipulatus sit, Stichum aut Pamphi-G lum quem voluero, semel tantùm eligere nec variare potest. Quòd si ita, Quem volam, variare potest vsque ad litem contestatam. nam Volam est extensiuum siue parataticum in futurum, vt Volebam in præteritum. Idemq; opinor dicendum in legatario si ei data sit electio per damnationem, ijs verbis, Stichum aut Pamphilum vtrum Titius volet illi dato. Volet est extensiuum. l. filij. s̄. ad Tertyl. ideoq; si Titius semel Stichum optarit, potest variare, quia & si eum optarit, nondum tamen

men adquisiuit ante traditionem. Itaque res est integra. At si per vindicationem ei legatum sit, secus esse arbitror. quia optione ipso iure dominium ei adquiritur, quod nuda voluntate rursus non amittitur. His addenda sunt quæ dixi in l.17. §. vbi ostendi esse etiam differentiam inter Si volam, & Si voluero, non tamen inter Cùm volam & Cùm voluero. §.vlt.exposui in l.68.& 97. A

L. CXIII.

Stipulatus sum pœnam si opus arbitratu meo Kal. Iunijs effectum non esset, Acc. adijcit, tam in qualitate operis quàm in opere perficiendo prorogando propter l.si in lege. §. loca. deinde operi faciendo laxiorem diem dedi. quæritur an Kal. Iunijs opere non facto pœna committatur? quod non videtur, cùm mea voluntate prolata sit dies operi faciundo. At Proculus ita distinguendum censet. Vel quo tempore protuli diem, moratus nondum erat promissor operis effectionem, satisq; adhuc temporis habebat ad id perficiendum ante Kalen. & hoc casu pœna non committitur, quia per me stetit quominus opus fieret ante Kalendas. l.si creditor. ʃ.de nouat. Vel quo tempore ego protuli iam certum erat opus Kal.Iunijs fieri non posse, moratumq; nimis esse promissorem, & hoc casu pœna committitur etiam si diem protulero. Pœna non committitur si ipse opus fieri arbitratus non sim. Ponendum est igitur me arbitratum. At cùm tantum temporis præterijsset, vt iam non posset opus effici ante Kal.Iunias, destiti arbitrari & diem protuli. Non ideo minus pœna committetur, quòd aliquo tempore ante Kal. Iunias destiterim arbitrari & desiderare vt opus fieret. alioquin me pridie Kal. defuncto & nequeunte arbitrari, pœna eadem ratione non committeretur. quod nequaquam dicendum est. Non committitur tamen pœna vel peti potest, antequam venerint Kalendæ Iuniæ, vt ostendimus in l.8.§. Post Kalendas peti potest. sed an actori obstet exceptio, quæritur. Et putem non obstare, si id actum sit inter contrahentes vt vtrumque præstaretur, opus & pœna. Ceterùm si id non sit actum, altero contentus esse stipulator debet, & ideo si opus elegerit (eligere videtur si diem proferat operi faciundo) per exceptionem à petitione pœnæ summouebitur. l.rescriptum. §.1. §. de pac. l.ita stipulatus in fi.ʃ. Est etiam exceptioni locus aduersus pœnæ petitionem in specie l. 2. §. si quis caut. Promisi iudicio sisti certo die adiecta pœna. Ante diem transegi. pœna non committitur. Post diem transegi. pœna commissa est, sed quia videtur etiam de ea postea transactum, agenti obstat exceptio pacti vel doli. abundat in ea lege negatio in Pan.Flor.& legendum, si prius id negotium &c. In fi.huius legis & l. 114. ostenditur, incerti ex stipulatu eum teneri, qui promisit se satisdaturum vel se fundum liberaturum aut præstaturum, sicut si promittat, vt ostendimus in l.68.& 97. se crediturum vel soluturum. malè Acc. dari præscriptis verbis vel ex empto, cùm lex manifestò loquatur de actione ex stipulatu incerti. De lege 114. diximus in l.24. B C D

L. CXV.

Si stipulor te sisti certo loco & ni steteris pœnam, & diem quo sistas prætermitto, non valet stipulatio. Atqui agebatur vt certo die sisteres. ergo habetur pro expresso. Nescit se hinc Acc. expedire. Agebatur id quidem, sed non apparebat. Quod agitur habetur pro expresso si & appareat. l. 94.& 95.§. Quod agitur nec apparet, non habetur pro expresso. Rursus opponit Acc. l.si finita in pr.§.de dam.infecto & l.de die.§. qui satisd. cog. Stipulationi damni infecti solet adijci dies, intra quem si quid damni contigerit, stipulatio committatur. Si per errorem sit omissus, nihilominus stipulatio valet, & in eum diem cautum intelligitur, quo plerumque caueri solet. Similiter si stipuler Iudicio sisti, nec diem adijciam, nihilominus stipulatio valet, & in eum diem cautum intelligitur quo stipulator agere voluerit. His etiam nescit respondere. Hæ stipulationes Damni infecti & Iudicio sisti prætoriæ, solemnes & vulgares sunt. Damni infecti solemnem & vulgarem diem habet. Iudicio sisti solemnem eum habet quem actor elegerit, in cuius potestate est quando agat. Eiusmodi non est stipulatio conuentionalis, de qua hoc loco agitur, quæ non est Iudicio sisti, sed certo loco, puta Carthagine sisti. Hæc solemnem & vulgarem diem non habet, quia nec ipsa vulgaris stipulatio est. & ideo si cùm ageretur vt certo die sisteret se promissor Carthagine, per errorem dies omissus sit, nec de eo liqueat, nihil actum videtur. Eodemq; modo inutilis stipulatio est si stipuler pecuniam non adiecto numero, vel oleum non adiecta mensura, vel aurum non adiecto pondere, vel domum ædificari non demonstrato loco. qua de re in 94. & 95. §. Item si fundum stipuler generaliter non adiecto nomine. qua de re in l.74. vbi etiam ostendimus cur tamen stipulatio hominis non adiecto nomine valeat. Nunc videndum quid iuris sit si in hac stipulatione Te sisti Carthagine, & ni steteris pœnam, ideo dies adiectus non sit, quia id agebatur vt quocumque die sisteres? Et constat vtilem stipulationem esse. Quando autem committatur pœnalis stipulatio, quæritur. Et placet non antè eam committi, quàm certum esse cœperit promissorem sisti non posse, quod accidit eo mortuo, quemadmodum committuntur stipulationes quæ à conditione incipiunt, veluti si Alexandriam non ieris, si Capitolium non ascenderis, quæ tum committuntur cùm certum fuerit conditionem expleri non posse. Sed vtrùm omnes ita committantur, videamus. An & hæc, Si Pamphilum non dederis tot dari? Et Pegasus, qui ex Proculianis fuit, eodem iure censendam esse hanc stipulationem quo superiores existimauit, vt scilicet tum committeretur cùm Pamphilus desijsset posse dari, veluti mortuo Pamphilo. Dissentit ab eo Sabinus. Die adiecto, veluti si Pamphilum Kalen.Iunijs non dederis, nulla fuit inter eos dissensio. Vterque censuit ex die stipulationem committi, vt diximus in l.8. Die detracto, veluti si Pamphilum non dederis, Pegasus tum committi E F G

stipul

A ſtipulationem cùm deſijſſet Pamphilus poſſe dari, Sabinus cùm poſſet dari à promiſſore nec daretur.eademq; fuit diſſenſio in ſtipulatione, Domum ædificari, vt diximus in l.14. Sabinus mouetur ſententia contrahentium, qui voluerunt vt quod eſſet in conditione præſtaretur, id eſt, vt daretur Pamphilus, & niſi daretur, tum pœna ſolueretur. Cùm igitur dare potuit nec dedit, ſtatim ex mora pœna committitur, nec expectandum eſt vt Pamphilus dari non poſſit. hoc namque eſſe contra ſententiam contrahentium. Vtitur & exemplo penus legatæ. Si quis ita legauerit, Dato penum, Si penum non dederis dato decem. Non eſt expectandum vt penus dari non poſſit, ſed ſtatim mora facta in dando penore, decem peti poſſunt. l. cùm ſine. l. ſi penum. ſ. quando dies leg. ced.quod etiam receptum eſt propter voluntatem teſtatoris, qui penum dari voluit aut pecuniam ſolui, vt non debeamus expectare dum penus dari non poſſit, & propter ipſius rei naturam. pe-
B nus namque dari facilè poteſt. Secus eſſet ſi difficilis eſſet datio.idemq; poni in fundo poſſe oſtendimus in l.9.ſ. Cùm ergo & penum dari voluerit teſtator, & dari facile potuerit,æquum eſt ſtatim facta mora pecuniam peti. In hac autem ſpecie legata eſt penus, & ſic ante moram præſtatur petiturq; iure legati. Poſt moram non cenſetur legata, nec eſt in petitione, eſt tamen in præſtatione, cùm poſſit purgari mora vſque ad litem conteſtatam, pecunia eſt in petitione. l. 1. ſ. de penu leg. Igitur poſt moram legata eſſe deſinit, & in legatum pecuniæ transfunditur. itaque ſi præſtetur poſt moram, mortis cauſa capitur non iure legati.quod ad legem Falcidiam valde pertinet, quæ locum habet in legatis, fideicommiſſis, mortis cauſa donationibus, non in mortis cauſa capionibus. Eodem modo penus mortis cauſa capitur omnimodo ſi fuerit à principio ita legatum, Si heres penum non dederit x. dato.l.1.§.item ſi ita.ſ.ad leg. Falc.l.1.ſ.de penu leg. Nunc videndum vtra opi-
C nio ſit verior, Sabini an Pegaſi. Papinianus arbitratur Sabini ſententiam veram eſſe ſi duæ ſint ſtipulationes, vna Pamphili pura, altera pecuniæ conditionalis, veluti Pamphilum dabis, Si Pamphilum non dederis x. dabis, ſicut in exemplo quo vtitur duo ſunt legata, vnum penus purum, alterum pecuniæ conditionale. Cauſa eſt, quia apparet voluiſſe contrahentes Pamphilum dari. Quare non eſt expectandum dum Pamphilus dari non poſſit. neque obſtat quod dicitur in §. 1. de ſtipulatione Te ſiſti & ni ſteteris x. dari, quæ eſt etiam duplex, nec tamen pœnalis committitur antequam certum fuerit te ſiſti non poſſe.nam id agebatur vt quocumque die ſiſteres. & ita ſi agatur vt quandocumque Pamphilus detur, pecunia non petetur antequam deſierit Pamphilus poſſe dari. Alioquin poſt moram factam in dando Pamphilo ſtatim ſtipulatio pecuniæ committetur. Et hoc caſu rectè comparabitur hæc ſtipulatio penori legato.nam vt exiſtente conditione ſequentis legati,
D id eſt, mora facta in dando penore prius legato, legatum penoris finitur & in legatum pecuniæ transfertur, ita exiſtens conditio ſequentis ſtipulationis tollit priorem & puram ſtipulationem & eam in ſe transfert & fit quaſi nouatio.l.obligationum fere.§.vlt.ſ.de obl.& act.Exiſtit autem conditio continuò poſt moram factam in dando Pamphilo. Vnde fit vt iam Pamphilus peti non poſſit, & pecunia ſola debeatur petaturq;. Eſt quidem Pamphilus in præſtatione etiam poſt moram, cùm eam purgare liceat vſque ad litem conteſtatam, pecunia ſola in petitione. Et hoc quoties id agitur vt alterutrum præſtetur, Pamphilus vel pecunia, non vtrumque. quoniam & hic conſtat voluiſſe contrahentes vt Pamphilus daretur quem in ſtipulationem deduxerunt. Quod ſi id actum fuerit inter contrahentes vt non dato Pamphilo, & pecunia & Pamphilus peteretur, quod fieri poteſt. l. pen. ſ. de tranſ. tum nulla dubitatio eſt ſententiæ Sabini locum eſſe quando non ſolùm
E præſtari Pamphilum voluerunt, ſed etiam peti, vt tum non poſſimus negare vbi Pamphilus dari potuit & datus non eſt, commiſſam eſſe vtramque ſtipulationem. Ergo ſiue hoc ſiue illud actum ſit, locum habet ſententia Sabini, & multomagis ſi hoc actum ſit, id eſt, vt vtrumque debeatur. quod proponitur in fine huius legis: quem malè quidam accipiunt de ſtipulatione quæ incipit à conditione quaſi Papiniano ad extremum generaliter probante ſententiam Sabini, ſiue ſtipulatio incipiat à conditione ſiue ab ſtipulatione. Loquitur enim de ea quæ incipit ab ſtipulatione cùm id agitur vt alterum tantùm præſtetur. Alioquin idem iuris non ſtatueret Papinianus in hac ſtipulatione, Si Pamphilum non dederis x. dabis, quod ſtatuit ſuprà in hac, Si Alexandriam non ieris x. dabis. Ceterùm ſi id agatur vt vtrumq; præſtetur, conſtat non fieri nouationem, Si vt alterutrum, non fit etiam nouatio, ſed quaſi nouatio poſt moram. Nouatio non fit, quia mutatur debitum &
F pro Pamphilo pecunia incipit deberi. Nouatione non mutatur debitum, ſed cauſa debendi. Quaſi nouatio fit, quia ſtipulatio Pamphili ex mora transfunditur in ſtipulationem pecuniæ. quæ tranſfuſio pariter fit nouatione, eiuſdem tamen rei, non, vt hìc, alterius. Hæc de Sabino. Pegaſi ſententiæ locus eſt ſi vna ſit ſtipulatio incipiens à conditione, hoc modo, Si Pamphilum non dederis decem dabis. nam qui ſic ſtipulantur, non id volunt vt Pamphilus detur, ſed vt pecunia. Illud quidem volunt vt ſoluto Pamphilo reus liberetur, ſicut cùm ita à principio legatur, Si penum vel ſi fundum non dederis x.dato. Committetur ergo illa ſtipulatio vbi Pamphilus deſierit poſſe dari, non poſt moram. nam & mora fieri nulla intelligitur in eo dando, quod neque peti poteſt,neque dari contrahentes voluerunt.eademq; ratio eſt ſimilium ſtipulationum, Si capitolium non aſcenderis, vel ſi Alexandriam non ieris tot dari. neque huic Pegaſi ſententiæ obſtat l.9. ſ. hoc tit. vt ibi
G oſtendimus. Non obſtat etiam l.qui Romæ. §. Flauius.ſ. hoc tit. vbi licet à conditione incipiat ſtipulatio, id tamen quod eſt in conditione peti poteſt. Hoc ideo, quia id quod eſt in conditione licet deductum in ſtipulationem non ſit, eſt tamen deductum in conuentionem, ex qua naſcitur actio præſcriptis verbis. idemq; eſt ſi ex conuentione non naſcatur actio. l. nuda. C. de cont. ſtip. namque pati debet reus ſecum agi ex ea conuentione, licet iure non ſit ex ea actio, vel pœnam inferre,

inferre, vt rectè eam legem Ioannes interpretatur. Non est autem dicendum id quod in conuentionem est deductum post moram transferri in stipulationem pœnalem, sicut in stipulatione duplici dictum est. Stipulatio enim seipsam quasi nouat, actionem præcedentem non item. itaque ex pactione superest actio. Hæc de Pegaso. Sententiam ergo Sabini recipit Papinianus in stipulatione duplici, Pegasi in simplici. Non in vtraque Sabini. Ad hæc si quis quærat an stipulatione pœnali nouetur præcedens obligatio, ei nunc facilè respondebitur. quis nescit nouationem non fieri nisi id actum sit? Stipulatio igitur pœnalis non nouat præcedentem obligationem, nisi id actum sit. Post moram tamen, quando duplex est stipulatio, prioris fit quasi nouatio. quia ex posteriore tantùm agi potest non ex priore. Cum hac responsione & definitione consentiunt omnes leges aliæ, quæ in eam quæstionem adduci solent. A B

L. CXVI.

Si stipuler à Mæuio Quantominus à Titio debitore consequi possem, Mæuius non est conreus debendi, vt hoc loco Paulus ait, Non est expromissor, quia nouatio non fit. l. 6. ʃ. de nouat. Sed est fideiussor. l. si fideiussores. l. amissi. ʃ. de fideiuss. l. 2. C. de fideiuss. tut. Non esse conreum debendi hoc argumento ostenditur. Cùm duo sunt rei debendi, vno ex eis conuento alter liberatur. l. 2. ʃ. tit. prox. si modò, vt ex veteribus plerisque placet, & is qui conuentus est soluerit. rectè. nam l. si vt certo. §. vlt. ff. Commod. dicit, Exactione. & l. 8. ff. de leg. 1. Actum & solutum. itaque nihil noui Iustinianus de duobus reis constituit in l. vlt. C. de fideiuss. Id verò non accidit in hac specie. nam Titio conuento atque etiam soluente, non dicimus Mæuium liberari, sed non obligari. Accessit Mæuius sub conditione. Potuit & conreus adijci sub conditione. l. ex duobus. 1. ʃ. tit. prox. C Verùm conditio sub qua intercessit Mæuius soluente Titio deficit. Soluente igitur Titio pro eo habetur, ac si nullo modo intercessisset. Eadem conditio fideiussionis facit, vt non possit Mæuius conueniri inexcusso Titio. Excuti priùs Titium oportet, quo inuento locuplete, fideiussor non tenetur, vel si in aliquid idoneus inueniatur, in reliquum tenetur. Quòd si planè inops sit Titius, tum fideiussor tenetur insolidum. nam minus consequi videtur & qui nihil consequitur. l. 32. 82. 150. ʃ. de verb. sign. vbi Theodorus Hermopolites tres eius articuli significationes refert, τὸ βραδέως, τὸ μὴ παντελῶς, τὸ μηδὲν ὅλως, & ita Minus soluit qui tardè soluit, Minus soluit qui partem soluit, Minus soluit qui nihil soluit. Eandem speciem tractarunt Celsus & Paulus l. vlt. ff. de reb. cred. l. si decem. ʃ. de solut. ex quibus his quæ tractantur hac lege adijciendum est, econtrario conuento prius Mæuio, quod fieri potest si eo tempore quo Mæuium conuenio constet Titium minus facere posse etiam si cum Titio actum non sit, Titium non liberari, sed si postea melior quædam ei sors obtigerit, in id teneri quod à Mæuio seruare non potuerim: vt si cùm deberentur quinquaginta, nec esset soluendo Titius, à Mæuio consecutus fuero viginti tantùm, reliqua persequar à Titio posteà facto soluendo. quod & seruatur inter reum & mandatorem. l. si mandato meo. ʃ. de fideiuss. & quemlibet alium fideiussorem. vel si nihil à Mæuio consecutus fuero, nihilominus integra est actio in Titium postea factum locupletem. d. l. vlt. & l. si decem. Ex ijs apparet agi priùs posse cum huiusmodi fideiussore sicut & cum ceteris, sed non inexcusso reo. Excutitur non iudicio tantùm, sed & extra iudicium. quo exemplo tentari potest etiam hodie secundum Nouellas Iustiniani agi prius cum fideiussore posse, non tamen inexcusso reo, nec necessariò rei vires & facultates iudicio excutiendas esse. posse enim & aliter excuti. aliud esse agere, aliud excutere. Est alia quædam species in l. fideiussor obligari. §. vlt. ʃ. de fideiuss. in qua fideiussor accipitur sub conditione, nempe hac, Si reus non soluerit, cuius longè alia est ratio, quàm sit eius sub qua in hac lege proponitur fideiussor acceptus. Hæc enim committitur si reus locuples non sit. Illa committitur etiam si reus locuples sit, & inexcusso reo statim atque in soluendo fecit moram. quod pugnare videtur cum l. ita stipulatus. ff. Nam stipulatio illa est simplex incipiens à conditione, Si reus non soluerit, fide tua esse iubes? Sed ideo committitur ex mora rei, quòd id verosimile sit actum vt cùm aliàs mora rei noceat fideiussori, noceat & hoc casu. Committitur etiam vbi ante moram desijt reus posse soluere, vt puta mortuo reo, licet heredem reliquerit qui soluere possit. quod attigimus in l. 57. ff. De l. 117. dixi in 54. D E F

L. CXVIII.

Liber homo bona fide possessus ex re mea mihi adquirit, sicut seruus alienus bona fide possessus & seruus fructuarius. Rursus ijs tribus si quid promittam ex re mea non teneor, ne quod ab alio stipulati mihi adquirerent, eius aduersum me actionem habeant ipsi vel domini eorum. At in hoc est differentia, quòd seruus alienus & fructuarius si promittant mihi ex re mea, dominus eorum mihi de peculio non tenetur, Liber homo etiamsi promittat mihi ex re mea, tenetur. & ita breuiter hanc quæstionem Rogerius complexus est. Obstat l. si creditor. §. vlt. ff. de pecul. quæ, si pecuniam meam mutuam dedero seruo fructuario, mihi dicit dari actionem de peculio in dominum, computato tamen eo peculio quod apud me est, sicut si extraneus ei credidisset. Videtur ergo ex re mea mihi dominus serui fructuarij teneri de peculio. Respondeamus pecuniam quidem meam me credere fructuario, sed ea desinit esse mea & domino statim adquiritur, cuius nomine vel peculiari accipitur. ideoq; dominus mihi tenetur pro rata peculij quod apud se habet. Idemq; si operas suas seruus à fructuario nomine domini conducat. quo ex negotio vltro citroq; est actio. l. sed & si quid. §. idem Iulianus. ff. de vsufr. Ex re mea & ex eo quod seruus gessit in re mea non G

nomine

A nomine domini, vnde nihil ad dominum emolumenti peruenit, dominus non tenetur. nam in ijs casibus non proprietarius, sed ego dominus esse videor. Ait, Hoc latere.] vt in l. si testamento. §.vlt.ǰ.de fideiuss. In §. decem. ostenditur puram esse stipulationem si stipuler hodie decem dari, ideoq; non est expectandum dum hic dies præterierit. Confestim namque agi potest. quod planè indicat nullum reo laxamentum dari. Si in eum diem esset constituta obligatio, expectandum esset quoad dies ille præterijsset, sicut qui stipulatur Kal. dari, non Kalendis agit, sed postridie Kalendas. Dixi laxamentum non dari. Lege non datur. A prætore item non datur si sit in manu pecunia vel res promissa. Si non sit in manu, eius conquirendæ & tradendæ spatium aliquod necessariò dandum est. §.vlt.Instit.de inut.stip. Ducitur & in hanc rem argumentum ex l.quod dicimus.ǰ.de solut.vbi quod solui iussit testator statim ab adita hereditate, cum aliquo spatio accipiendum B esse traditur, ne alioquin cogatur hereditatem adire cum sacco, cui coniungenda est l. 1. §. item si ita.s̃.ad leg.Falc.quæ est ex eodem libro. Id tamen spatium perbreue est,& respiratio veluti quædam.quod non ita esse in constituto ostendi in l.41. Citatur malè in eandem rem l.si cùm militi. §.vlt. s̃. de compens. quæ non de illo permodico spatio loquitur, sed de tempore iudicati faciendi quod lege datur, & fuit primùm mensis vnius, tum duorum, ad extremum quatuor. Dari item dicitur humanitatis gratia, &, vt Græci dicunt, πρὸς παρέθαλψιν. illud modicum spatium non humanitatis gratia datur, sed ex necessitate, quò rem quæ non est in expedito promissor quæsitum eat & tradat. De §.vlt.dixi in l.97. De l.119.in l.53. De 120.in l.100.

L. C X X I.

C Initium exposui in l.53. Sequitur §.mulier, quo colligitur contra bonos mores fieri si quis vxori adiungat concubinam. malè ergo hanc Constitutionem quidam Constantino tribuunt propter l.1.C.de concub. Obtinuisse eam ante Constantinum hic §.probat.& l.vlt.in fi.s̃.de diuor. & Paulus 11.Sentent. tit. xx. Si is qui vxorem non habet concubinam habeat, hoc verò non fit contra bonos mores pop. Romani. Erat namque concubina vxoris loco. Finge, mulier cùm nuberet quasi pœnæ nomine stipulata est cc. de viro, si tum à se reiectæ concubinæ consuetudinem post nuptias repeteret. Vir concubina diutius carere non potuit, concubinam reduxit. an ex hac stipulatione agi cum eo potest? Sic videtur, cùm bonis moribus conueniat, & sit ex dignitate nuptiarum. Non possunt ipsæ quidem nuptiæ pœna constringi, vt sæpe diximus suprà, Honor & decus nuptiarum potest, vt coërceatur qui eis prior dedecus attulerit.

D In insulam.] Stipulatio ita concepta, Cùm morieris dari, morte naturali committitur non deportatione: Idemq; est si per Constitutionem Iustiniani ita concepta sit, Post mortem tuam dari. quæ ante Iustinianum fuit inutilis. ideoq; hoc §.ita proponitur concepta, Cùm morieris, non post mortem. Casus ergo mortis non trahitur ad casum deportationis. ac siue ciuitati restituatur promissor & in ea moriatur, committetur stipulatio aduersus heredem eius, siue peregrinus moriatur, aduersus fiscum qui in eius locum successit. Ex deportatione statim aduersus fiscum non committetur. At contrà casum mortis ad deportationem trahi sunt qui colligant ex l. Gallus. §. & quid si tantùm. s̃.de lib. & post.malè. nec enim is est eius §.sensus, sed hic potius, nepotem posthumum non tantùm in casum mortis filij institui posse, sed & in casum deportationis vel similem nominatim. E Idem colligunt ex l.si ita.s̃.quando dies leg.ced. vbi fideicommissum relictum sub hac conditione, Si morte patris sui iuris fiat, trahitur ad omnes casus soluendæ patriæ potestatis, veluti emancipationem & deportationem patris. quod vtique non temere fieret ita conditione concepta, Si pater moriatur. Sed cùm dixit, Si morte patris sui iuris fiat, pro eo habetur ac si dixisset, Si sui iuris fiat. nec enim tam videtur sollicitus fuisse de modo, quàm de fine. Idem colligunt ex legibus quæ comparant deportationem morti.l.1.§.vlt.s̃.de bon.pos.cont.tab.l.4.§.penul. s̃.de bon.lib.& alijs quibusdam. Sed ex eo non efficitur casum mortis expressum in lege vel contractu vel testamento fortè, duci ad casum deportationis. Deportatus comparatur mortuo. Quid ita? Ciuitate multatur. Cognationem amittit, & ob id non habet bonorum possessionem contra tab. parentum, & legata ei non conseruantur petita bonorum possessione contra tabulas. Patronatum amittit, Bona amittit, F & fiscus ei succedit, & ob id obligationibus eximitur etiam naturalibus. l.si debitori deportatio.ǰ.de fideiuss.vbi tota, id est, ciuilis & naturalis. & generaliter quæcumque iuris ciuilis sunt. Patriam potestatem non habet, testamentum facere vel ex testamento aut codicillis capere non potest, nisi quid alimentorum, vestiarij aut calcearij nomine relinquatur ex Constitutione Antonini. l.16.ǰ.de interd. & releg. Ex stipulatione obligari non potest, quia stipulatio est iuris ciuilis. l.quoties in fi.ǰ.de nouat. Si quod sub conditione debetur, stipuler purè nouandi animo, nouatio non fiet nisi priore stipulatione commissa euentu conditionis, rursus non fiet nisi sit qui ex posteriore obligari possit. Ideoq; pendente conditione deportato posteriore promissore, etiam si postea exi stat conditio, nouatio non fiet, quia non est persona quæ obligetur, nisi iam bona fiscus agnouerit. neque obstat l.nouatio.ǰ.eod.tit.nam mortui hereditas vicem personæ sustinet. Deportati successio non item. G qua in re non comparatur deportatus mortuo, vel potius successio eius iacens non comparatur hereditati iacenti. Planè in specie l.intercidit.s̃.de cond.& demonst.deportatus non comparatur mortuo, cohibendorum scilicet caducorum, coërcendæq; legis Iuliæ & Papiæ causa, cui rei studuerunt maximè Iurisperiti auctore Iustiniano in tit.de cad.tol. Nondum est satis. Dicit Marcianus deportatum habere ea quæ sunt iurisgentium.l.quidam.s̃.de pœnis. Quid hoc est? Idem Marcianus id exposuit in l.15.ǰ.de interd. & releg. sed non extat in libris nostris. Pandectæ imperfectæ sunt.

sunt. Desiderantur tribus aut quatuor locis multa. Illo x. capita, quæ nobis conseruarunt libri Βασιλικῶν. Deesse ea argumento est spatium illud quod post l.9. in archetypo Florentinarum relictum est, adiecto signo quo repletionis id spatium indigere demonstratur, & quòd in alijs scriptis quidam leges Græcas deesse, falsa tamen coniectura quasi desint Græca illo spatio non Latina, notarunt. Ea verò qualia sint referam hoc loco. Legem nonam sequitur x. Martiani, Ne cui victu interdici possit. Et x i. Vlpiani, Puniri pecuniariter eum qui recipit relegatos. De ijs qui deportatos recipiunt Paulus scribit v. Senten. tit. 26. lege Iulia de vi eos teneri. Et x i i. Martiani, Cui ciuitate interdictum est si ciuitate non abstineat, ei prouincia interdici ad tempus. augetur enim pœna ob contumaciam, vt in l.4.s̃.de pœnis. Et x i i i. Pauli, Manumissum à relegato non posse Romam accedere, cùm nec patronus possit. Et x i i i i. Vlpiani, Relegatum esse eum qui arcetur prouincia vel Roma, vel suburbijs perpetuò, vel ad tempus. Differentiam esse inter deportationem & relegationem, quòd deportatio ciuitatem & bona adimat, Relegatio non item, nisi specialiter adimantur, vt in l.4. eod. tit. & l. deportatorum. C. de pœnis. Relegandi ius habere Principem, Senatum, Præfectum prætorio, Præsides prouinciarum non Consules. nec mirum, nam & ante Seuerum Præfect. vrbi non fuit ius relegandi. solus populus & Senatus id iuris habuit in vrbe, non magistratus. Additur eum qui ciuitatem amisit & bona retinet tacente & conniuente fisco, creditoribus teneri actionibus vtilibus. & has vtiles actiones intellexit in l. penult. ȷ̃. de sent. pas. & rest. quæ eo casu necessariæ non sunt, puta restituto deportato bonisq; redditis, cùm directæ competant. Ex x v. Martiani, Deportatos ciuitatem amittere non libertatem, & ea quæ sunt iuris ciuilis, non ea quæ sunt iurisgentium. nam emere, vendere, locare, conducere, permutare, mutuum & alia iurisgentium negotia contrahere posse. itemq; adquisita pignori obligare, nisi ea in fraudem fisci, qui ei in peregrinitate morienti successurus est, vt & probat l.2. C. de bon. pros. creditoribus dolum participantibus pignori obligauerit. Ea quæ ante deportationem habuit, cùm publicata sint, non posse eos alienare. Post deportationem quæsita eo viuo nondum esse publicata. Deportatum à Præside sine approbatione Principis posse ex testamento hereditatem & legata capere. credo quia Præses non habet ius deportandi inconsulto Principe. l.1.s̃. de leg.3. Et x v i. eiusdem, Deportatos nec hereditates nec legata capere, nisi quid alimentorum aut vestiarij nomine relinquatur. & cùm Vlpianus Damascenus petijsset à principe, vt sibi liceret matri deportatæ ea quæ sunt ad victum necessaria, & mater per libertum vt sibi liceret filio deportato quædam testamento relinquere, rescripsisse Imp. Antoninum, Neque hereditatem neque legata vel fideicommissa deportatis contra ius publicum relinqui, nec statum eorum mutari posse. Quod tamen piè rogassent vt liceret eis vltima voluntate alimenta aut vestiaria relinquere, id se concedere. quod summo iure ita se habere interpretes notant. humana interpretatione deportatum matri succedere. l. 1. §. qui operas. s̃. ad Tertyl. Et x v i i. Pomponij, Relegatum statuis & imaginibus honorari posse. excipienda est causa maiestatis. l. eorum. s̃. de pœnis. Et x v i i i. eiusdem, Relegatum integrum suum statum retinere, & dominium rerum suarum & patriam potestatem, siue ad tempus siue in perpetuum relegatus sit. Deportationem non fieri ad tempus. quod etiam proponitur in l. 4. l. 7. §. hoc est. eod. tit. Tum x i x. & vltima Callistrati, Relegatum siue Interdictum patria sua, Roma abstinere debere, etiam si id adiectum sententia non fuerit, cùm sit communis patria. quod & probat l.7. §. constitutum. & l. si cùm dotem. §. si patri. D. sol. mat. & Claudius Imperator apud Suetonium. Sed & ciuitate abstinere ea debet, in qua agit princeps, vt Callistratus ait, vel per quam transit, quòd solum Imperatorem, qui pater patriæ est, intueri liceat eis qui & Romam accedere possunt. & ita de ijs qui ignominiosè missi sunt proditum est, neque Romæ eos neque in sacro comitatu agere posse. l. milites. §. missionum. ȷ̃. de re mil. Addit Callistratus, Deportatum statim ex sententia capite minui, & pœnæ suæ subijci, nisi quæ grauior causa, puta maiestatis, grauiorem pœnam infligi postulauerit. Et hæc de deportato sufficiunt. In §. vlt. ostenditur, ex stipulatione cui inest doli præstatio, quod fit adiecta clausula doli, si quid dolo promissor fecerit, heredem eius teneri insolidum etiam si nihil ad eum peruenerit, sicut ex contractibus quibus inest bona fides, veluti mandati, depositi, commodati, tutelæ, negotiorum gestorum. Doli clausula stipulationem facit bonæfidei, sicut doli exceptio. Nec ijs obstat §. aliquando. Instit. de per. & tem. act. nam id tantùm aliquando fieri ait, vt ex dolo defuncti contractus heredem non teneat si nihil ad eum peruenerit. Delenda enim est particula, Veluti, in eo §. Id autem accidit in actione depositi, Quod tumultus, incendij, ruinæ, naufragij causa depositum sit, quæ in duplum ex dolo defuncti contra heredem non datur. quia pœnalis est. l.18. D. depo. Item in actione de precario, quæ ex dolo defuncti non datur in heredem nisi quatenus ad eum peruenit. l. quæsitum. §. vlt. s̃. de precario. quia precarium ad heredem non transit. l. cum precario. §. vlt. eod. Ceteri contractus ad heredem transeunt, & ob id heredem etiam tenent insolidum. Dices, Societas ad heredem non transit, Heres tamen pro socio tenetur ex dolo defuncti. Hoc ideo, quia lucri & emolumenti successor est, l. nemo potest. l. verum. §. in heredem. s̃. pro soc. Precarij nullum restat emolumentum.

L. CXXII.

Quidam mutuam pecuniam accepit Romæ, eamq; promisit se Ephesi certo die redditurum. Non potest alio loco soluere quàm Ephesi inuito stipulatore. l. is qui. s̃. de eo quod cer. lo. l. fideiussor. §.1. ȷ̃. de fideiuss. Eo volente potest. l. continuus. §. cùm ita. ȷ̃. Similiter ante diem non soluit rectè inuito stipulatore, vt diximus. s̃. l.38. §. inter. Quid igitur si hic promissor pecuniam, quam se Ephesi

A Ephesi certo die redditurum promisit, offerat Romæ ante diem, nec velit eam creditor accipere? Et constat promissorem non liberari qui offert incongruo loco & tempore, & moram non facere creditorem qui recusat accipere. quinimo si offerat congruo loco & tempore promissor non liberatur, vt diximus in l.73. licet tum mora fieri per creditorem videatur. Vulgò putant id hoc responso Scæuolæ contineri, Incongruo loco & tempore factam oblationem non liberare debitorem. quod est notissimum, cùm ea quæ fit congruo loco & tempore debitorem non liberet. ego puto obscuriorem eo quæstionem explicari. nam & verba nescio quo modo quiddam aliud agi significant. An igitur hæc potius sit species videamus. Quidam mutuam pecuniam accepit Romæ, & promisit eam se Ephesi certo die redditurum, & vsuras in futurum prorogauit. quod fit rectè. l.qui in futurum. ff.de pac.l.2.§.non malè.ff.de do.exc.l.vlt.C.de vsur. Tum offert sortem Romæ & ante
B diem. An cogitur creditor accipere? Iam respondi suprà, non cogi. An hæc oblatio sistit cursum vsurarum, paritq; promissori repetitionem earum quas prorogauit & repræsentauit? Minimè, Oblatio sola nunquam impedit cursum vsurarum. l.acceptam. C. de vsur. multominus hæc quæ fit inopportuno loco & tempore. & hoc sunt qui putant hac lege caueri. quod etiam non concedo. nam obiter quidem in ea refertur vsuras datas promutuo, siue, vt Seneca loquitur, in antecessum, quod ijs Græcis respondet ἐν προχρείᾳ, sed quæstio est de sorte an integra peti possit, non de vsuris. Rectè Acc. adijcit eum qui debet sortem sub vsuris vel sub ἀντιχρήσει non posse soluere ante diem si pacto conuenerit ne solueret ante diem certum, nec oblationem vel obsignationem eiusdem vsuras legitimas inhibere. nam iure ita est omnino, ita tamen vt legis modus non excedatur. Ego
C verò arbitror hanc esse huius l. speciem. Quidam accepit mutuam pecuniam Romæ, eamq; promisit se Ephesi redditurum per tres menses. Sic Flo. legitur rectè, non, post tres menses. Per tres menses, id est, tribus pensionibus, vt Græcè διὰ τριῶν μηνῶν & in l.Seia. ff.de vsur. bene intellecta, & l.lecta. ff.De reb. cred. Et vsuras in futurum prorogauit. Post paucos dies cùm nondum exisset primus mensis, nondumq; vllæ deberentur vsuræ, quæ menstruæ sunt, integram pecuniam obtulit Romæ testibus præsentibus deductis vsuris quas prorogauerat. & verò si creditor eam statim vellet accipere, deducendæ vsuræ forent, quasi sine causa prorogatæ. At creditor noluit eam pecuniam accipere. Non quæritur in hac lege an hæc oblatio debitori prosit. Constabat enim non prodesse factam incongruo loco & tempore. Verùm hoc quæritur an ei præiudicet, id est, an cùm in integrum obtulerit summam debitam, primo mense possit ab eo integra peti. Scæuola respondet
D posse. Sibi ergo offerendo integram pecuniam præiudicium attulit. nam si nihil obtulisset, primo mense vna tantùm portio sortis ab eo peti posset. **Sua die,**] id est, primo mense, vt in l.si necessarias.§.si annua. ff.de pig.act. Et ita heres qui debet Stichum aut Pamphilum, offerendo Stichum sibi præiudicat, vt non possit postea inuito legatario Pamphilum dare. l.huiusmodi.§.Stichum. ff.de leg.1. Est & aliud exemplum quo integra pecunia offertur non diuisis pensionibus in l.3.§.Stichus. ff.de statulib.

Callimachus.] Species est de credito nautico, quod est periculo creditoris. Terrestre est periculo debitoris. hoc ἀκίνδυνον, illud ἐπικίνδυνον. Sic apud Pollucem legendum lib. VIII. c. περὶ δανεισμάτων. ex qua differentia sequuntur aliæ. Vt nauticæ pecuniæ vsuræ debeantur ex pacto. l. in quibusdam. ff. de nau. fœn. vt infinitæ & immensæ debeantur auctore Paulo II. Sent. quod fit ratione suscepti periculi, quæ in terrestri cessat. Nauticæ autem pecuniæ periculum creditor suscipit
E vel in omne nauigationis tempus, vt in specie huius §. vel in certum portum duntaxat. Inde Græcis duo pecuniarum nauticarum genera ἑτερόπλοια & ἀμφοτερόπλοια. Discusso periculo desinit vsura & pecunia esse nautica. Interdum creditor nauticæ pecuniæ seruum mittit aut libertum nauigaturum cum debitore, quem Græci vocant κερμακόλουθον, quòd vsurarum sua die exigendarum causa mittatur, vt in hac specie, & in l.traiectitiæ. ff.tit.prox.l.nihil.§.operis. ff.de nau.fœ. His cognitis ponamus speciem. L. Titius per Stichum seruum credidit pecuniam nauticam Callimacho sub vsuris à Beryto in Brentesium, & à Brentesio in Berytum, si intra Idus Sept. à Brentesio nauem solueret. & in eam summam pignori cauit esse merces quas Callimachus Beryto comparasset, quasq; Brentesio redempturus esset. quo in pignore L. Titius potior est, si merces Beryto comparatæ sunt eius
F pecunia, & ex eis rursus aliæ refectæ Brentesio. Misit item cum debitore Erotem κερμακόλουθον. Adiecta est illa conditio prouidenter, vt intra Idus Sept. Brentesio vela solueret, euitandi periculi causa, quod post id fere tempus à mari summum imminet occidentibus vergilijs, vt notauit Alc. x. παρ. c.19. vbi etiam animaduertit Brentesium dici hoc loco Græco nomine pro Brundusio. rectè. Græci Βρεντήσιον dicunt. Quidam poëtæ breuitatis causa auctore Festo etiam Brendam dixerunt. Dixit item reparare merces pro emere, vt in l.9.§.penult. ff.de statulib. Libertas pecunia reparari non potest, vbi Græci 48. Βασιλικῶν. vertunt ἀγοράζεσθαι. Creditorem quoque quem initio nominauit Titium, postea vocat Seium. His nominibus Gaius, Seius, Titius, Iurisconsulti promiscuè vtuntur, vt Philosophi Dionis & Theonis, quod aliàs ex Plutarcho & Tertulliano demonstrauimus. Est & vnus locus in eis nominibus valde deprauatus apud Saluianum VII. de prouidentia Dei. Ganeonem non esse ganeonem, aut quemcumque sæuum non esse sæuum, legendum, Gaium non esse
G Gaium, aut quemcumque Seium non esse Seium. Est alius apud Optatum VI. aduersus Parmenianum. His etiam verbis loqui non erubescunt, Gasei vel Gaiasei, Quamdiu te tenes? legendum, Gai, Sei, vel Gaia, Seia. Sed redeamus ad speciem huius §. Id quoque inter Callimachum & Stichum seruum Titij conuenit, vt si intra Idus Sept. Brentesio Callimachus nauem non solueret, Eroti seruo cermacolutho protinus omnem pecuniam Romæ perferendam redderet cum vsuris

& sumptibus serui. & hæc omnia Callimachus promisit Sticho seruo Titij stipulanti. His ita conuentis, Callimachus Brentesium venit, & Brentesio soluit ante Idus Sept. secundum legem conuentionis. ita initio ponit Scæuola. at postea scribit eum soluisse eo tempore, quo iam pecuniam Brentesio Eroti reddere Romam perferendam deberet, quod est post Idus Sept. Secum igitur ipse pugnare videtur. quæ res effecit vt Alc. addita negatione ita legeret, Sed cùm non ante Idus, quam non puto addendam, sed potius verbi, misisset, postremam syllabam esse repetendam, hoc modo, In nauem misisset set eo tempore &c. vt est in quibusdam libris, vt hic sit sensus, Soluisse quidem nauem Callimachum ante Idus, sed eo tempore quo iam pecuniam Eroti reddere deberet, id est, cùm non longè abessent Idus, certumq; esset iam intra Idus Berytum appellere eam non posse. Soluit tamen eam eo tempore consensu Erotis serui eius pecuniæ gratia secuti. Cùm autem iam venissent Idus, necdum peregisset institutam nauigationem, post Idus naufragium fecit. Quæritur an pecuniæ periculum ad creditorem pertineat. quod non videtur, cùm debitor ex lege conuentionis non enauigarit ante Idus. Erit ergo debitoris, nec eum excusabit consensus Erotis, qui domini conditionem deteriorem facere inopportunæ nauigationi consentiendo non potuit. l.3.C.de pac. & domino competet pecuniæ condictio ex stipulatu. Tum quærit quid iuris sit, si post Idus nauiganti Callimacho Eros consentiat? Idem frustra quærere videtur, nisi ponas Eroti datam facultatem proferendi temporis, & consensu eius Callimachum portu soluisse post Idus, & hoc quæri, an naue submersa ipso iure domino denegetur actio ex stipulatu. quod negat. Ipso enim iure dominus habet actionem ex stipulatu, sed repellitur exceptione, si non consensu Erotis serui post Idus nauigatum sit. Summa §. hæc est, vt est scriptum 53. Βασιλικῶν. tit. 5. ὁ δοθεὶς κερμακόλλυθος τῷ δανεισαμένῳ ναυτικὸν δάνειον οὐ δύναται παρὰ τὰ σύμφωνα συναινῶν τῷ δανεισαμένῳ βλάπτειν τὸν δανειστὴν εἰ μὴ τοῦτο ἐπετράπη παρ' αὐτοῦ. Obs. libris eadem docui, nec debui repetere. B C

Flauius.] Flauius Claudio seruum donauit eo pacto vt manumitteretur, & si non manumitteretur, pœnam stipulatus est. Ait cum Claudio agi posse, præscriptis verbis scilicet, vt seruum manumittat. Atqui ipso iure liber factus videtur ex Constitutione Marci & Commodi ad Aufidium Victorinum. Respondeo hanc constitutionem pertinere ad seruos venditos ea lege, non ad donatos. l. Paulus respondit. ff. de lib. cau. fuit quidem postea porrecta ad donatos. l. penult. ff. qui sine manu. l. 1. C. si manc. ita fuer. alien. At Scæuola, qui de iure respondit temporibus Marci & Commodi, verba Constitutionis nondum ad donatos porrectæ secutus est. Non pertinebat etiam ea Constitutio nec adhuc pertinet ad hunc casum, si dedero tibi pecuniam vt seruum tuum manumittas. l. naturalis. §. at cùm do. ff. de præs. ver. nec ad seruum legatum vt manumittatur. l. si fundum sub conditione. §. Stichum. ff. de leg. 1. In specie autem huius §. Claudius vel heres eius manumittendo euitat pœnam quoad lis de pœna contestetur. nec ex mora facta in manumittendo fit transfusio in stipulationem pœnalem, vt exposuimus in l. ita stipulatus. ff. sed est in Flauij arbitrio, vtrùm velit petere vt manumittatur, an vt pœna inferatur. Additur & seruum ipsum posse agere de libertate cessante stipulatore vel herede eius. Si non sit qui petat, ipse sibi petet libertatem. D

Coheredes.] Species hæc est. Coheredes inter se prædia hereditaria diuiserunt, quod fit partibus permutatis inuicem. l. cùm pater. §. hereditatem. ff. de leg. 2. Vnum tantùm prædium reliquerunt indiuisum. & permutationi siue diuisioni adiecerunt pactum, vt si quis eorum partem illius prædij, quod commune remansit, vendere vellet, coheredi tantùm suo vel heredi eius eam venderet certo pretio. Si aduersus ea fieret, vltro citroq; pœnam stipulati sunt. Tum postea coheres sæpe testatò conuenit coheredem, vel coheredis tutores, quæ testatio in tutorum persona eandem vim habet, se velle vendere partem suam, emeret eam si vellet vel venderet suam. Hanc ei optionem dedit vt emeret vel venderet. rectè. nam hac conuentione vtrique prospicitur, vt alteruter solidam rem habeat, quòd partis emptor facile non inueniatur. At coherede cessante vendidit extraneo. Incidit in pœnam ipso iure, tuebitur tamen se exceptione doli vel in factum, quia per eum non stat quominus partem eam coheres habeat. Quòd si per eum non per coheredem stetisset, teneretur cum effectu pœnæ nomine. Sed & non adiecta pœna putem esse actionem præscriptis verbis. si extero vendiderit in id quod interest, vt ex vendito in l. si sterilis. §. si tibi. ff. de act. emp. l. qui fundum. 2. ff. de contr. emp. Pacto igitur coërceri potest libertas alienandi. l. vlt. C. de reb. alien. non alie. Sic rectè paciscitur donator ne donatarius rem donatam alienet. l. 135. §. ea lege. j. hoc tit. l. 3. C. de cond. ob cau. dat. quo casu valet quidem alienatio facta contra conuentionem, sed donatarius vel ex stipulatu tenetur in id quod interest, vel condictione ob rem dati. nam ita rectè Græci ad eam l. 3. τῷ μὲν νόμῳ ἡ ἐκποίησις οὐ κεκώλυται, ὁ δὲ ἐκποιήσας κατέχεται τῷ τῆς ἀπαιτήσεως δικαίῳ. Sic rectè paciscitur venditor ne vicinus cui vendidit fundum, eum se inuito alienet. l. vlt. C. de pac. inter emp. & vend. qua derogatur l. penult. ff. de pac. quo casu si alienet, erit actio ex vendito in id quod interest. Sic rectè paciscitur creditor ne debitor pignus vel hypothecam vendat. Sed hæc pactio nullam venditionem facit, quòd is eam dicat qui retinet ius in re. l. si creditor. §. vlt. ff. de dist. pign. Excepto hoc casu, concludendum est id pactum quo prohibetur alienatio ratum esse, sed & alienationem factam contra fidem pacti ratam esse: neque hæc esse pugnantia. Opponitur perperam l. vlt. C. de reb. alien. non alie. quæ alienationem irritam esse non dicit. Itemq; l. penult. C. si manc. ita fuer. alie. quæ de seruo loquitur vendito ea lege ne manumittatur, quæ impedit libertatem, non de seruo prohibito alienari. Lex ne manumittatur, personæ serui cohæret. Lex ne alienetur, non item. De prohibitione alienationis facta testamento dicemus alio tempore & loco. Ea non valet nisi fiat respectu fideicommissarij cuiusdam, id est, ex nudo præcepto non valet, quia nudum præceptum E F G

A consilium potius est. At si fiat respectu fideicommissarij, valet. Alienatio item facta contra præceptum valet, sed fideicommissario persecutio competit non in heredem tantùm, sed & in emptorem. quod non fit ex pactis. l. qui solidum. §. vlt. ff. de leg. 2. l. pater. §. 1. ff. de leg. 3. l. si quando. §. heres. ff. de leg. 1. Sed de his satis. Est alia quædam res in qua nobis hic §. maximè vsui esse potest. Domini aduersus homines suos habent ius προτιμήσεως, id est, vt prædia quæ homines sui vænalia habent, sibi vendant potius quàm extraneo. l. vlt. C. de iu. emphy. Idem habent hodie cognati & coheredes, quodq; in specie huius §. pactione fit, in ius publicum transijt, vt cognati & consortes extraneum ab emptione remoueant. quod iure Romano fuit quandoque receptum, sed postea abrogatum l. dudum. C. de cont. stip. ac deinde restitutum Constitutione Friderici Imperatoris, in qua idem illud ius appellat Ius προτιμήσεως. scripsêre in eam commentarios Baldus & Mathæus de B Afflictis. Sed si testatò denuntiati fuerint ante quàm venditio extraneo fieret, & cessauerint, argumento huius §. repellendi sunt. & ita etiam cauetur Nouella Romani Lacapeni, quæ extat apud Harmenopulum 111. Epit. ex qua suam Fridericus sumpsit ad verbum. Constituuntur ea quinque προτιμήσεως gradus, vt Græci notant, οἱ ἀναμὶξ συγκείμενοι συγγενεῖς, οἱ ἀναμεμιγμένοι κοινωνοὶ, οἱ ἀναμεμιγμένοι μόνον, οἱ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς, οἱ ἁπλῶς ἔν τινι μέρει συμαπλῶς ἡνωμένοι. §. Agerius exposui in l. 57. §. Agerius

Seia.] Cùm esset inter heredem pupillæ & heredem tutoris controuersia de rationibus tutelæ, transegerunt inuicem nudo pacto, ita vt heres tutoris maiorem partem pecuniæ debitæ ex ratione tutelæ solueret, & de reliqua caueret. quod & fecit. Tum postea heres pupillæ rupta fide transactionis egit tutelæ apud Prætorem tutelarem. Quia enim transactio fuerat facta nudo pacto C non interposita stipulatione Aquiliana & acceptilatione, actio tutelæ non erat pacto sublata. At pacti exceptione opposita victus est. quo facto à Prætore prouocauit ad Præf. vrbi, & rursus à Præf. vrbi ad Principem, vt in l. Aemilius. ff. de minor. Trina prouocatio non admittitur, vt constat ex tit. Ne liceat in vna eademq; &c. Pronuntiatum est vbique rectissimè heredem pupillæ iniustè prouocasse, vt fieri solet in appellationum causis. Residuam tamen pecuniam quam heres tutoris cauit se soluturum, heredi pupillæ soluere cogetur ex stipulatu, non vsuras eius temporis quo heres pupillæ perperam tutelæ egit, cùm eo tempore obtulerit ei heres tutoris perpetuò reliquam pecuniam in stipulatum deductam. Ex eo colligunt oblationem solam impedire cursum vsurarum ipso iure. nam lex ait iure vsuras non deberi. Iure, id est, ipso iure, vt in l. 1. ff. quib. mo. vsusfr. amit. l. si ex duobus. §. 1. de pec. l. si venditor. de ser. exp. l. Stichum. §. aditio. de solut. Id autem falsum est. nam D exigitur obsignatio & depositio. l. 2. l. si creditrici. l. acceptam. C. de vsur. quod in vsuris locum habet, quæ ex stipulatione debentur. Hîc agitur de vsuris debitis ex mora tutelæ causa, sine stipulatione. In mora non est qui offert. Ergo vsuras non debet ex mora. denique oblatio sola sistit eas vsuras quæ currunt ex mora, non ex stipulatione.

Duo fratres.] Fratres consortes inter se hereditatem paternam diuiserunt transigendi causa. fit plerumque diuisio ea mente. l. tres fratres. ff. de pac. l. cùm proponas. 2. C. eod. l. cùm putarem in fi. ff. famil. ercisc. Et cauerunt inuicem se nihil contra eam diuisionem facturos adiecta pœna si quis quid contra faceret. Erant autem testamento paterno inuicem rogati, vt qui prior sine liberis vita fungeretur, partem suam fratri superstiti restitueret. quamobrem vno ex eis mortuo sine liberis E alijs heredibus scriptis, ab eis frater superstes hereditatem petijt ex causa fideicommissi. Repulsus est exceptione pacti siue transactionis & victus, quasi de eo in diuisione hereditatis fuisset transactum inter fratres. Quæritur an pœna sit commissa, id est, an inciderit in pœnam is qui contra legem diuisionis egit de fideicommisso de quo transegerat. Respondet esse commissam. Opponitur l. rescriptum. §. si pacto. ff. de pac. quæ cum qui vsus est exceptione pacti, ait, non posse consequi pœnam in stipulatum deductam, si quid contra pactionem fieret. quod verissimum est, multisq; legibus confirmatur. Debet enim alterutro esse contentus, non ex vtroq;, id est, ex pacto & ex stipulatione pœnali commodum ferre. Dum ergo Scæuola ait pœnam esse commissam, ea verba sic interpretari debemus, vt sumus eadem interpretati in l. 113. ff. commissam esse pœnam ipso iure, nec agenti obstare exceptionem, si id actum sit inter contrahentes vt rato manente pacto pœna exigeretur, F quod fieri potest. l. pen. ff. de trans. Ceterùm si id agatur vt altero sit contentus stipulator, proculdubio agenti obstabit exceptio doli vel in factum. Præterea circa speciem huius §. quærunt interpretes an rectè pronuntiatum sit aduersus actorem, de fideicommisso transactum videri. quod ex specie proposita liquidò non constat. Sed verisimile est ita iudicem pronuntiasse, quòd ei liqueret de fideicommisso etiam fratres diuisione facta inter se transegisse, vt in l. 1. C. de pac. vt vt sit, rei iudicatæ standum est. & ob id pœna censetur commissa. Est eadem quæstio in specie l. Aemilius. ff. de minor. bene an malè pronuntiatum sit. Verùm restitutio à Principe concessa tenet. Sic & hîc iudicatum tenebit. Sola quidem diuisio per se non est idoneum argumentum remissi fideicommissi. Sed iudicem alia argumenta mouerunt. Colligit Acc. ex hoc §. sententiæ adscribendam esse rationem: cuius rei exemplum est in l. 1. C. de appel. & Seruius x. Aeneid. Antequam dicatur, inquit, sententia, eius præmittitur ratio. Verùm id malè colligit ex hoc loco. denique exemplo id G tantùm non lege probari potest. nec enim necesse est rationem exprimi.

L. CXXIII.

Ab hac lege in Pand. Flor. incipit tertia pars huius tit. De ea diximus in l. 26. ff. Flagitium in ea forte specialiter sumitur pro stupro, vt & flagitare verbum. De 124. dixi in l. 8. De 125. in 76.

 A

L. CXXVI.

De initio dixi in l.64.De §.1.in l.56.§.pen. & l.58.ṡ.eod. Chrysogonus.] Seruus actor scripsit præsente, subscribente & adsignante domino. Quid sit adsignante, notum est. Cornutus in illum Persij locum, Adsigna Marce tabellas. Adsigna, id est, sigilla. & sic ex vet. legendum, adsignauit in l.6.C.de fideiuss. Scripsit autem actor ille rerum domini, dominum accepisse à liberto quodam gerente rem patroni absentis mutua denaria mille, & dominum eo liberto stipulante promisisse illa se daturum patrono eius Kal. Nouembris proximis. itaque libertus patrono suo sortem reddi stipulatus est. Subiecta est alia vsurarum stipulatio, quæ tamen non est nominatim collata in personam patroni, sed si pecunia sua die soluta non esset, tum quo post solueretur, id est, quo tardius solueretur, vt in l.lecta. ṡ. de reb. cred. stipulatus est libertus de domino vsurarum nomine menstruos denarios octo. quæ vsuræ fere sunt dextantes. & hæc ita præscripsit seruus actor, vel potius dominus per seruum. Quæritur an actio ex hoc contractu patrono competat. quod non videtur. nam alteri stipulamur inutiliter, & per liberum hominem, qualis est libertus noster, obligatio nobis adquiri non potest. Hoc tamen receptum est iure singulari in credita pecunia, vt si liber homo suam vel nostram pecuniam credat nostro nomine, nobis competat condictio ex numeratione.l. certi.§.si nummos. ṡ. de reb.cred. l.2.C.per quas per.nob. adq. At in hac specie non est creditum, sed stipulatio. Conuersa namque est pecunia mutua in stipulationem. Verùm hac in re ita distinguendum est. Aut libertus suam pecuniam credidit aut pecuniam patroni. Si suam, aut suo nomine eam credidit & sibi stipulatus est, & hoc casu ipse habet condictionem ex stipulatione non ex numeratione.l.6.& 7.ꝫ. de nouat. Aut suo nomine eam credidit & patrono stipulatus est, quo casu neque ex numeratione patrono actio competit, quia non patroni nomine credita est, neque ex stipulatione, quia alteri fit inutiliter. nec dici hic patronus potest adiectus solutionis gratia, cùm apertè sit in eum collata obligatio. Verùm quia inutilis est stipulatio, liberto competet condictio ex numeratione. Si esset vtilis, ex sola stipulatione ciuilis nasceretur obligatio, non ex numeratione. Cùm verò sit inutilis, pro non facta habetur, remanet naturalis siue iurisgentium obligatio ex numeratione.& hoc proponitur in hoc §.& d.l.certi.§.quoniam.l.3.C.de cont.stip. Aut patroni nomine eam credidit & patrono stipulatus est, & tum patrono dabitur condictio ex numeratione, non ex stipulatione quæ inutilis est. Sed & liberto vtilis ex numeratione dabitur patrono reprobante nomen, sicut si pecuniam eius credidisset. l. 4.C.si cer.pet. Aut patroni nomine credidit & mox sibi stipulatus est, & tum ei soli dabitur actio ex stipulatione, vt Fulgosius sensit in d. l. 4. Quid si credidit pecuniam patroni? Aut suo nomine credidit & sibi stipulatus est, & tum etiam ipse solus habet actionem ex stipulatu. Aut suo nomine credidit & patrono stipulatus est, quo etiam casu liberto dabitur condictio certi ex numeratione consumpta pecunia, vel incerti, ea extante. arg.l.indebiti.§.sed & si nummi.de cond.ind. Aut patroni nomine & patrono, & tum aget patronus ex numeratione non ex stipulatione. Aut patroni nomine & sibi, & tum ei soli ex stipulatu. De stipulatione vsurarum in proposita specie etiam quæritur. Sed constat eam esse vtilem, cùm non sit nominatim collata in personam domini, ideoq; ex ea liberto actio competit, quam iudicio negot. gestorum vel mandati patrono cedere cogetur. nec dicendum est eum qui nominatim patrono stipulatus est sortem, & vsuras eidem stipulatum videri. nam in stipulationibus scriptum & strictum sequimur. Interdum quidem diem vel conditionem inesse interpretamur, licet scripto non sit comprehensa.l.73.ṡ.hoc tit.l.4.§.vlt.ṡ.de pac. & pleraque alia, vt in l.95.& 96.ṡ.sed id perrarò, nec nisi ex manifestissima voluntate contrahentium. Personas nunquam, nisi nominatim adscriptæ sint. quod valde pertinet ad interpretationem l.quidquid.ṡ. De §.vlt.dixi in l.97.

B C D E

L. CXXVII.

Pupillus sine tutoris auctoritate non obligatur ciuiliter. Tractemus an obligetur naturaliter. Sunt loci quibus ostenditur pupillum sine tutore suo non obligari naturaliter.l.pupillus.ṡ.tit. prox. l.quod pupillus. ṡ. de cond.ind. Sunt quibus ostenditur pupillum sine tutore obligari naturaliter. l.1.ꝫ.de nouat. l. si eius pupilli. ṡ. ad Trebel. l.si pupillus. ṡ.ad leg.falc. quod dissidium ita componi debet, vt si non fiat locupletior, non obligetur naturaliter, Sin verò fiat locupletior, obligetur.l. naturaliter.§.vlt.& l. prox.ṡ.de cond.ind. & si filiusfa.sit vel seruus, pater vel dominus in quantum locupletius eius peculium factum est.l.1.§.si cum impubere.D.de pecul. qui nunquam tenentur, nisi ij quos habent in potestate naturaliter obligati sint, nec nisi ad eum modum ad quem obligati sunt. Itaque impubes mutuam pecuniam accipiendo obligatur naturaliter, id est, æquitate & ratione naturali, si ex ea factus sit locupletior: itemq; eam pecuniam promittendo quam mutuam sumpsit, & in rem suam conuertit, & nouandi causa expromittendo pro eo cui eandem summam debet, qua & rem suam auxit. & ita ponenda species in l.1.ꝫ.de nouat. vt in seruo ponitur in l.in persona. §. 1. ṡ. de pac. Plus dico, ex hac naturali obligatione, vtilem actionem in pupillum liberum hominem dari. quod ius est ex rescripto D. Pij.l.pupillus.ṡ.de auct.tut.l.3.ṡ. Com.l.3.§.pupillus.ṡ. de neg. gest. Opus fuit rescripto, quia ex naturali obligatione non datur actio. & ob id illa etiam non directa, sed vtilis dicitur. Itaque rescripto D. Pij quodammodo introducta est eo casu ciuilis obligatio, data actione vtili. Huic definitioni nostræ duo obstant loci. Primùm l. cùm illud. §. heres.ṡ.quando dies leg. ced. vbi cùm pupillus mutuam sumpsisset pecuniam, nec locupletior factus esset, disertè traditur eum obligari naturaliter. At illud, Nec, abest ab archetypo Pand. Florentinarum.

F G

A narum. itaque ex præcedenti verbo repetita syllaba ita potius legendum, vel ἀσυνδέτως intelligendum est, Accepisset & locupletior factus esset. Item valde obstat l. Stichum. §. aditio. ʒ. de solut. cuius hæc videtur esse sententia. Creditor adijt hereditatem pupilli. Quod pupillo credidit sine tutoris auctoritate, in ponenda ratione legis falcidiæ solidum ex hereditate deducit & retinet, sicut si ipse pupillus solidum ei soluisset. hæc namque aditio pro solutione cedit. Solidum, inquit, non quanto locupletior factus pupillus est. ex quo colligitur pupillo soluente solidam pecuniam quam mutuam accepit sine tutoris auctoritate, etiam si ex ea insolidum factus non sit locupletior, retentionem creditori dari, repetitionem pupillo non dari. Quòd si pupillo non datur repetitio, consequens est natura eum obligatum esse. At ego arbitror longè alium esse sensum eius §. ac in primis moneo, vt in eo legatur vt Flor. scriptum est, Consequeretur non Consequitur, hoc modo: Non
B enim quanto locupletior factus pupillus est consequeretur, sed insolidum creditum suum ex hereditate retinet. & hanc esse sententiam reor. Aditio hereditatis aliquando ipso iure confundit obligationem, vt si creditor debitoris hereditatem adeat: aliquando non confundit, sed pro solutione est, vt si is qui pecuniam credidit pupillo sine tutoris auctoritate ex qua pupillus locupletior factus, atque adeò naturaliter obligatus est, eius pupilli hereditatem adeat. Aditio non confundit obligationem quæ nulla est. Obligatio enim propriè est quæ actionem parit, vt definitio obligationis indicat, & debitor cum quo agi potest, vt ex definitione etiam debitoris liquet. Creditor verò hic quòd locupletior factus est pupillus actione non consequeretur, ante rescriptum D. Pij scilicet. Cùm ergo ante illud rescriptum nulla sit obligatio ciuilis, nec confusio obligationis vlla per aditionem existere potest. Sed si solueret pupillus, repetitio cessaret, quia natura debet cùm sit locu-
C pletior factus. & huiusmodi solutionis aditio illa effectum habebit, & ille creditor insolidum vel potius in solutum, vt legere malo simili errore ijs quos notauimus l. 78. š. de hered. instit. creditum suum quanto locupletior factus est ex hereditate retinebit. Hodie aditio illa confundet obligationem, cùm ex rescripto D. Pij pupillus quasi ciuiliter obligetur. Ante rescriptum D. Pij pupillus sine tutoris auctoritate obligabatur naturaliter tantùm. Ex rescripto D. Pij obligatur etiam ciuiliter. Naturalis obligatio duplex est. Naturalis ciuilis quæ actionem parit, & naturalis quæ inhibet repetitionem. l. naturales. š. tit. prox. An & ciuilis duplex, naturalis ciuilis & ciuilis tantùm? Sic puto. nam & ciuilis tolli per se sola potest manente naturali. l. Iulianus. š. de cond. ind. & naturalis manente sola ciuili, veluti pacto de non petendo. Quantum attinet ad speciem huius l. ponendum est pupillum cùm aliud quiddam à Titio accepisset, idq; in rem suam conuertisset, ei promisisse homi-
D nem sine tutoris auctoritate, atque ita obligatum fuisse naturaliter, & rectè pro eo fideiussorem interuenisse, qui interuenisset non rectè si non fuisset pupillus naturaliter obligatus. Hic fideiussor naturaliter & ciuiliter obligatur, & statim conueniri potest viuo homine promisso, vel etiam mortuo post moram suam. Mora quoque rei fideiussori solet nocere. l. mora. š. hoc tit. An igitur mora pupilli fideiussori nocebit, vt puta si post moram pupilli homo mortuus sit? Negat moram pupillum facere. quòd nulla ibi mora fieri intelligatur, vbi nulla est actio. At hîc nulla est actio ante rescriptum D. Pij, ad quod non semper auctores nostri animum aduertunt. ergo nec mora. Mora item non fit vbi est actio, sed inanis, id est, quæ exceptione eliditur. l. lecta. š. de reb. cred. l. sciendum. š. de vsur. Non obstat l. ita stipulatus. š. hoc tit. vbi mora fit in præstando Sticho, qui tamen peti non potest si ita sit concepta stipulatio, Stichum dabis, Si Stichum non dederis, x. dabis. Quin-
E imo Stichus peti potest, sed statim ac mora facta est peti posse desinit, & fit transfusio in obligationem pecuniæ. Non obstat etiam l. 5. C. de cont. stip. vbi licet ex pacto iure non sit actio, tamen moram facit qui pactus est. nam hoc ideo fit, quia secum agi non patitur ex pacto. Eo enim volente & patiente ex pacto agi potest, quòd si pati nolit, committitur pœna.

L. CXXVIII.

In §. Chrysogonus suprà demonstratum est eum cui ab altero inutiliter facta est stipulatio, pro adiecto solutionis gratia non haberi. Idem hoc loco traditur de duobus reis stipulandi, quorum vnus vtiliter, alter inutiliter stipulatus est. nam & is qui inutiliter stipulatus est pro adiecto non habetur. Idem & de eo proditum est, qui inutiliter alteri substituitur heres, vt pro adiecto non ha-
F beatur. l. verbis. š. de vul. subst. Quod de personis dicitur, idem obtinet in rebus. Vt persona modò obligationis, modò solutionis gratia adijcitur, ita res modò est in obligatione, modò in solutione, veluti si stipuler x. in melle. l. 57. ʒ. de solut. Et vt persona, ita res quæ inutiliter in obligatione posita est, nec in solutione est. Huic videtur coniungenda l. 12. ʒ. de stip. ser. De 129. diximus satis in 63. De 130. in 39. De 131. in 56. & 55.

L. CXXXII.

Pater filium dedit in adoptionem ea lege vt eum adoptator quasi filium obseruaret, id est, haberet, custodiret, tractaret, si secus faceret, pœnam stipulatus est ab adoptiuo patre naturalis pater. Stipulatio valet, & committitur si quid adoptator faciat contra conuentionem, vt si [illegible], si
G crudeliter, si domini more filium adoptiuum tractet. Patria potestas in pietate [illegible] crudelitate. & ideo pietatis etiam verbo significatur. l. vlt. š. si à par. quis man. sit. Potestas in seruos longè alia est. Idem spectare licet domi quod foris. Quod foris est regnum, [illegible] potestas. Quod foris tyrannis, id domi dominium. Tertul. in Apolog. Gratius est [illegible] quàm potestatis, etiam familiæ magis patres, quàm domini vocantur. At quæritur [illegible]

nem faciat adoptator filium adoptiuum exheredando vel emancipando. Respondetur nihil eum facere contra conuentionem si filium exheredet vel emancipet. hoc enim facit iure suo quasi pater, non quasi dominus. denique sic solent filij tractari. Et vt de exheredatione primùm agamus, filium iure exheredat pater, sed exheredato datur querela inofficiosi testamenti, quo iudicio quæritur de meritis filij. l. filius. §. de inoffic. testam. & si immeritò reperitur exheredatus, testamentum rescinditur. Sed si meritò exheredatus sit, inanis est querela. vincetur namque filius qui eam instituit. An ergo tum patri naturali competat actio ex stipulatu? dubitari potest. Cùm querelæ remedium habet filius exheredatus, cessat actio ex stipulatu. An & cùm inane est remedium querelæ, vt puta filio meritò exheredato? & placet idem esse dicendum vtroque casu, vt cesset actio ex stipulatu. nam & filio emancipato, cui querela eo nomine nulla competit, certum est patri naturali non competere actionem ex stipulatu. quoniam adoptator dum exheredat vel emancipat vtitur patrio iure, & gerit se paterno more modoq;. Inuitum exheredat. Inuitum, id est, contra dicentem non emancipat, vt diximus §. l. 62. Ex ijs liquere puto, quid in hac lege hæc verba satis obscura significent, Quid ergo dicemus si meruit exheredari? Emancipatus planè & hoc remedio carebit. Hoc remedio, id est, querela. Carente igitur filio querela, quod fit si emancipatus sit vel meritò exheredatus, non ideo magis patri naturali datur actio ex stipulatu. Aliud dicendum est si ita concepta sit stipulatio, Si filium adoptiuum emancipaueris vel exheredaueris tot dari. filio namque emancipato vel exheredato patri dabitur actio ex stipulatu. Dabitur & filio exheredato querela inofficiosi testamenti, & siue vincat siue vincatur, id est, siue meritò siue immeritò exheredatus iudicetur, patri etiam naturali dabitur actio ex stipulatu. Potest & filius exheredatus vtramque mouere, si patri heres extiterit, querelam suo nomine, & siue in querela vincatur siue vincat, actionem ex stipulatu nomine hereditario. & hoc proponitur in §. Quare. vbi in distinctione vitium est, dum ait, Sed si ei qui stipulatus est, non debuit denegari victo filio. Malè enim verbo, denegari, apponuntur gemina puncta. Nunc videndum est quid sit dicendum si, vt initio huius l. proponitur, pater non dederit filium in adoptionem, sed tradiderit eum suscipienti in fidem & clientelam suam. Quidam, inquit, cùm filium alienum susciperet. Inde clientes suscepti appellati sunt auctore Seruio v 1. Aeneid. Saluianus lib. v. de guber. Dei. Quærunt auxilia & patrocinia maiorum. Nihil susceptis tribuunt sed sibi. Augustinus in Quæst. mistis. Nunquid si malæ vitæ sit aduocatus, contra susceptum eius pronuntiabitur? hoc est officium aduocati vt secundum iuris ordinem suscepti sui causam peroret. Nunquid poterit vita eius, si turpis est, obesse causæ suscepti? Finge igitur quendam suscepisse alienum filium, & tradenti patri naturali promisisse certam pecuniam pœnæ nomine si aliter eum ac filium obseruasset. Valet stipulatio & committitur si quid aduersus conuentionem fiat. An & si eum domo exegerit, vel si nihil ei testamento reliquerit? Et placet stipulationem committi, quia non sic filij tractantur, domo non exiguntur, testamento non omittuntur. Abdicari filij iure ciuili non possunt. l. abdicatio. C. de pat. potest. Præteriri non possunt. Secus erit forsitan si susceptum emancipârit vel exheredarit. Inanis quidem est in extraneo emancipatio vel exheredatio. l. non putauit. §. si quis emancipatum. §. de bon. poss. cont. tab. Non omnino erit inanis in suscepto filij loco. Sic enim eum excludet domo & bonis impune. Potest ergo dici, ne incidat in pœnam, eum exheredandum vel emancipandum esse, alioquin pœnam committi. quod tamen dici videtur superuacuò. nam si adoptator qui exheredat vel emancipat non incidit in pœnam, multo minus incidet in pœnam qui non exheredat vel emancipat. Non ergo tenetur susceptor, quòd non emancipauerit vel exheredauerit, sed quòd domo propulerit susceptum, vel testamento prætermiserit. qua ratione etiam adoptatorem obligari puto. & hoc proponitur in fi. vbi legendum sicut Flor. In eo qui hæc non fecit, dicit superuacuò. id est, in susceptore frustra exigit vt emancipet vel exheredet pœnæ vitandæ causa. nec enim quòd hæc non faciat, pœnam committi, sed quòd malè tractet susceptum eum segregando à se, vel omittendo. Differentia autem duplex est inter dationem in adoptionem & dationem in fidem. Hæc non soluit patriam potestatem, illa soluit. §. sed & si pater. Instit. quib. mod. ius pot. sol. Damus in adoptionem filium tantùm quem in potestate habemus. Damus in fidem & clientelam etiam extraneum, veluti alumnum vel cognatum, de quo si eodem modo paciscamur, non est dubium, si quid contra pactionem fiat, pœnalem stipulationem committi. Illud summè notandum est ex hac l. quòd & si non valeat stipulatio ita concepta, Si me vel si filium heredem non feceris, vt diximus in l. 26. valet tamen ita concepta, Si me vel si filium exheredaueris. nec enim tam hereditatis lucrum captari, quàm notæ effugium quæri videtur. Exheredatio notat. Expressa nocent, Non expressa non nocent. De §. vlt. dixi in l. 78.

V. Cuiac. in l. 1. C. 54. vt nemo ad suum patroc. C. lib. 11.

L. CXXXIII.

Plerumque vna stipulatio semel tantùm committitur. Interdum sæpius, veluti prætoriæ quædam, Rem ratam haberi & Damni infecti. l. si procurator. ℸ. rem rat. hab. Quanto amplius quàm per legem Falcidiam licuerit. l. 3. §. quæsitum. §. si cui plus quàm per leg. Falc. Stipulatio fructuaria. l. 1. §. pen. §. vsufr. quemad. cau. & Rem adolescentis saluam fore. l. 4. §. pen. ℸ. Rem pup. sal. fo. Non tamen Rem pupilli saluam fore. Conuentionales item quædam, vt in specie huius legis, si stipuler Neq; per te neq; per heredem tuum vim fieri, te faciente committetur, rursus herede tuo faciente, vel etiam te ipso rursus faciente, iterum committetur in id quod interest. Vel si dicamus vnam tantùm vim stipulatione comprehendi, vi semel abs te facta, ex heredis vi amplius committi non poterit, quod est falsum. Hac enim stipulatione coniunctim tuum & heredis tui factum complexus sum non disiunctim.

A disiunctim. Neq; copulatiua est coniunctio. l.129.ff.quod & adnotauit Alc.lib.9.παρέργων.c.XVIII. reprehenso Augustino, qui in Grammatica, Neq;, inter disiunctiuas numerauit. Num debuit D. Augustinum potius allegare, quàm Charisium, Victorinum, Donatum, Diomedem, Probum qui idem scribunt, nec reprehendere, cùm, Neque, etiam disiungat propter negationem non propter se, vt si dicas, pupillus obligat, neq; obligatur. Cetera etiam Alciatus perfidiosè, dum reponit hoc loco Græcam vocem ἀσυναπτῶς vsurpata auctoritate antiqui libri, qualem nullum viderat vnquam, sicut & alijs multis locis hodie constat falsò eum vsum esse auctoritate Pand. Florentinarum securum posteritatis. Dum item eodem capite in l.pen.C.de verb. sign. legit συνάφεια, mala fide affirmans se quibusdam libris ita scriptum reperisse, vbi legendum παραδιάζευξις. Retinenda autem nobis est hoc loco Flor. scriptura, qua nihil apertius. & quod ad quæstionem propositam attinet, etiam illud
B adijciendum, Vbicumque id agitur, stipulationem sæpius committi & in seipsam resolui. l. si duo. §.vlt.ff.de rec.qui arb.rec. In compromissis id actum videri, nisi aliud appareat, vt vbi semel paritum non fuerit arbitrio, compromissum soluatur, minimè constituta differentia inter pœnam & id quod interest, quã Alc.constituit. Differentia hac in re sumitur omnis ex eo quod agi intelligitur.

L. CXXXIIII.

Initium exposuimus in l. 19. In §.1. ostenditur ea quæ pactis continentur, subiectis stipulationibus repetita videri. veluti dies, conditio, res. l.4.§.vlt.ff.de pac.§.vlt.J. nisi ea repetitio inutilem stipulationem faciat, vt si pactus sim Titio, & stipuler sine adiectione nominis, persona Titij repetita non censetur. l.126.§.Chrysogonus.ff.quod & in legatis obtinet. l. seruo alieno.§.pen.ff.de leg.1.
C l.vlt.ff.de fideic.liber. De §.pen.dixi in l.1.& in 30. De §.vlt.in l.29.

L. CXXXV.

Tibi stipulanti promisi decem qua die petieris. Stipulatio pura est, vt ostendimus in l.48.ff.Promisi item eius pecuniæ vsuras in menses singulos. Quæritur vtrùm vsuræ ex mora debeantur, id est, ex die quo sors petita fuerit, an ex die stipulationis. Respondetur ex die stipulationis. Vt ergo sortis stipulatio pura est, ita & vsurarum. Eadem quæstio est in l. lecta. ff. de reb.cred. & ob id eius speciem ponam hoc loco. Scripsi me accepisse à Titio mutua denaria x v. de domo sua, id est, x v. milia, vt in l.Sticho.§.seruus.ff.de statulib. Viginti Græci interpretantur εἴκοσι χιλιάδας. & promisi me ea redditurum Kal. proximis, Si ad diem non redderem, promisi ex mora vsuras centesimas,
D id est, in denarios centenos denarios singulos mensibus singulis. Deinde incontinenti inter me & Titium conuenit, vt ex sorte soluerem singulis mensibus trecenos, atq; ita mutauimus diem modumq; solutionis. Cùm enim stipulatione conuenisset omnem sortem solui Kal. proximis, mox pacto conuenit per menses quinquaginta eam solui diuisis pensionibus. De vsuris nihil conuenit. Quæritur an vsurarum dies mutatus censeatur, id est, vtrùm currant ex Kal. proximis vsuræ totius sortis, an ex singulis mensibus vsuræ pensionum tantùm. & hoc verius est. Pactum enim ex continenti factum mutauit formam stipulationis vtriusque, & cùm sortis solutionem distulerit & diuiserit, consequens est vt etiam diuiserit vsurarum solutionem. Current ergo vsuræ ex tempore moræ pro rata pensionum tantùm. Reijcitur illorum sententia qui negabant diuisam solutionem vsurarum. Hidem negabant ipso iure pacto dilatam esse solutionem sortis, peti enim sortem totam posse
E ex Kal. proximis, sed opponi exceptionem pacti. quod etiam reijcitur. nam stipulationi inest exceptio pacti facti ex continenti. igitur opponi eam necesse non est. id enim est inesse. l. 3. ff. de resc. vend. atque ita l. lecta, hoc tantùm probat pactum factum ex continenti inesse stipulationi ex parte rei, Ex parte actoris vt formet actionem ex stipulatu, pactum inesse non probat, vt si conuenisset sortem citius reddi, nec probari etiam alia id posse arbitror, quandoquidem in bonæ tantùm fidei iudicijs id receptum est. l. iurisgentium.§.quinimo.ff.de pac.l.in bonæ.C.eod. Hidem illi hoc posito sortem ipso iure peti insolidum posse non obseruatis pensionibus de quibus pacto conuenit, exceptionem tamen obstare ex eo colligunt, non soluta sorte suis pensionibus, veluti prima pensione, vsuras totius sortis currere, quòd tota sors ipso iure peti possit. malè. nam ex conuentione proposita non currunt vsuræ nisi mora facta sit. Porrò non intelligitur mora fieri in soluenda tota
F sorte, cuius inanis est petitio propter exceptionem pacti. ergo sortis totius vsuræ non currunt. Igitur & positio illorum vitiosa est & collectio. nam & positione concessa, vitium est in collectione. Hidem statuebant mora semel facta vsuras retro currere ex die interpositæ stipulationis, quod etiam est falsum, nisi de eo nominatim conuenerit, vt tardius soluta sorte etiam medij temporis vsuræ præstentur. quod & de fructibus ita caueri potest. qua de re in l.64.ff.hoc tit. Conclusio igitur hæc sit, vsuras in ea specie ex mora currere, non ex die stipulationis, & pacto stipulationi adiecto incontinenti vt sortis, ita & vsurarum solutionem ipso iure differri ac diuidi. Græcorum σύνοψις hæc est Βασιλικῶν lib.XXIII. Δανεισάμενος παρὰ σοῦ τ ν̊ ν̊ ὡμολόγησα δοῦναι σοι αὐτὰ τῷ εἰσιόντι μηνὶ καὶ ἐξ ὑπερθέσεως τοιόνδε τόκον. σύμφωνον δὲ γέγονε διῃρημένως ἑκατὸν νομίσματα δοῦναι μοι κατὰ μῆνα. τῶν γ' μηνῶν παρελθόντων καὶ μηδὲν μου δεδωκότος οὐκ ἀπαιτηθήσομαι τόκον τῆς ὅλης ποσότητος ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπερωτήσεως, ἀλλὰ μετὰ τὸν πρῶτον μῆνα τῶν ἑκατὸν καὶ μετὰ τὸν δεύτερον τῶν ἄλλων ἑκατὸν, καὶ μετὰ τὸν τρίτον τῶν λειπομένων ἑκατὸν. ὁ γὰρ ὑπέρθεσιν ἔχων ἐπὶ τῷ κεφαλαίῳ, τόκον οὐ δίδωσι. δύναται μέντοι τὶς ἐπερωτᾶν ὡς εἰ μὴ καταβάλω ἐμπροθέσμως ὁ χρεώστης δίδωσι καὶ τοῦ μέσου χρόνου τόκον. τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ καρπῶν γίνεται. Latinè sic. Acceptis de te mutuo ccc. promisi ea me tibi soluturum Kal. proximis, & ex mora vsuras certas: postea conuenit vt diuisim singulis mensibus soluerem c. Finitis tribus mensibus, nihiloq; soluto, non petes vsuras

vsuras totius sortis ex die stipulationis, sed post primum mensem c. post secundum, aliorum c. post tertium, reliquorum. Cui enim soluendæ sortis dilatio data est, vsuras non præstat. Potest tamen quis stipulari, vt nisi soluerit debitor constituto tempore, præstet etiam medij temporis vsuras. nam & in fructibus idem fit. De §. Seia, dixi in l. 84. De §. ea lege in l. 122. §. coheredes. In §. vlt. ostenditur eam quæ transegit de querela inofficiosi testamenti interposita stipulatione, nihil contra transactionem facere, si postea queratur de falso. quoniam alia res est. Et apud præf. vrbi de falso agi, vt l. Aithales. ȷ̃. ad l. Cor. de fal. l. saccularij. ȷ̃. de extraor. cri. De l. 136. diximus in 65. & 16. A

L. CXXXVII.

Initium exposui in l. 1. & §. 1. in l. 22. & 83. Sequitur §. cùm ita. Si quis Ephesi dari stipuletur cùm sit Romæ, constat tacitè tempus inesse quo Ephesum perueniri possit. l. 73. s̃. Id verò definiri coniectura & arbitrio boni viri hic §. elegãter ostendit. nec enim promissor statim cogitur duplomate vti & Ephesum approperare. Duplomata sunt codicilli, qui dantur cursu publico vtentibus, quæ & tractoriæ & combinæ dicuntur & σωμάτια(?) & euectiones. Non debet etiam cunctari vel delicatè progredi. Est huius rei modus quidam, cuius arbiter erit bonus vir siue iudex. Transacto eo tempore, vel Ephesi cum promissore agetur si fuerit Ephesi, vel Romæ si Romæ remanserit. Sed Ephesi directò & purè. Romæ vtili actione siue arbitraria cum adiectione loci quo dari promissum est, hoc modo, Si paret aduersarium c. mihi Ephesi dare oportere. Quòd si ita Romæ agat stipulator, Si paret aduersarium mihi dare oportere, plus petat loco. §. loco. Instit. de act. Cur autem Romæ licet agere, cùm stipulatio sit de Epheso? Quia reus est in mora. alioquin nunquam esset cum eo actio: & quia per alium potest Ephesi dare. qua ratione valere potest stipulatio ita Romæ confecta, Hodie Ephesi dari. l. vlt. §. si inter. ȷ̃. Et quia potest vbique gentium soluere, volenti scilicet stipulatori, vt rectè Acc. interpretatur. Certum enim est inuito alio loco quàm Ephesi solui non posse: sicut & alio die inuito non soluitur, volenti alio die soluitur rectè, licet ante diem non rectè agat. quod tradidimus in l. 122. & 38. §. inter. Additur promissorem huiusmodi conueniri etiam statim posse ac Ephesum peruenerit, licet duplomate aut felici cataplo vsus celerrimè Ephesum peruenerit. nec enim iam coniecturæ vel arbitrio boni viri locus est in eo quod tempore & re ipsa finitum est, cùm iam promissor sit Ephesi. Coniectura est infinitorum non finitorum. Deinde in §. item qui insulam, traditur stipulationi Insulam fieri, tacitè tempus inesse quo possit insula fieri secundum Celsi & Pauli sententiam, vt diximus in l. 14. & 73. cuius definitio ad bonum virum spectat. l. insulam. §. 1. s̃. loc. namque eo demum transacto, ex stipulatu est actio: ita tamen vt reo liceat moram purgare ante litem contestatam. l. si insulam. s̃. hoc tit. De stipulatione Decem dari vel Stichum dari, agitur in §. illud, & ostenditur ex ea confestim agi posse, nec ei tacitè vllum tempus inesse. qua de re s̃. l. 41. & 118. Si quis promiserit Ephesi dari vel insulam fieri, id statim præstari impossibile est. nec enim id natura patitur, vt statim fieri possit. Ideoq; cessat & sustinetur obligatio. Si promiserit, Decem dari, id statim dari non est impossibile. Difficile potest esse, vt si non habeat promissam pecuniam in promptu, vel si Romæ promissus Stichus sit Ephesi, vel si sit alienus, nec velit dominus eum vendere. Differentia est inter Difficile & Impossibile. l. cùm heres. §. 1. s̃. de statulib. Impossibile est in re ipsa. Difficile in persona, & definitur, vt Aristoteles scribit, λύπῃ ἢ πλήθει χρόνου, quod summo labore vel prolixo tempore fit. Impossibile obstat quominus stipulatio committatur, Difficile non item. Difficultas non facit inutilem stipulationem. l. 2. §. ex his. s̃. l. vlt. s̃. de act. emp. Impossibilitas inutilem facit. Ait, Aut si non, pro nisi vel ἀλλ' εἰ μὴ, vt in exceptionum formulis. Porrò impossibilis stipulatio non est si promiserim me facturum quod facere non possum, alij tamen possunt. §. si ab eo, sicut si promiserim rem cuius commercium non habeo, alij habent. l. 34. s̃. Impossibilis dicitur dupliciter, natura & iure, vt diximus in l. 35. Natura, veluti Hippocentaurum dari. Iure, veluti Rem sacram: vel si natura & iure conditio impossibilis adscribatur. §. cùm quis. l. 7. s̃. Natura non mutatur. Ius mutatur, & ideo quod nunc iure est impossibile, postea fieri potest possibile, vt si res sacra profana fiat. Sed in stipulationibus præsens tempus spectatur, & ideo si stipuler rem sacram, inutilis est stipulatio, etiam si postea fiat profana. qua de re in l. 83. §. sacram. s̃. Quod verò natura est impossibile, nec erit posthac possibile. De §. pen. diximus in l. 71. In §. vlt. hoc ostenditur, Eum qui stipulatur sibi & Titio heredi suo dari, omnibus heredibus suis adquirere obligationem. idq; necesse est, vt scilicet obligatio à defuncto cœpta omnibus adquiratur pro hereditarijs portionibus ex XII. tab. Nec obstat l. auus. s̃. de pac. quæ non loquitur de adquirenda obligatione vni ex heredibus, quod fieri nequit, sed de exceptione pacti, quæ vni potest adquiri, quod attigimus l. 56. s̃. & in d. l. auus. Sic & si quis stipuletur sibi & Titio heredi fieri, stipulatio in Titio tantùm consistit, non in coheredibus, quia nec XII. tab. diuiditur. neque obstat l. quod dicitur. s̃. quoniam ibi pater factum filio stipulatur, non quasi heredi. L. 138. vsu recepta est Lugduni & omnibus emporijs. namq; extremo tantùm nundinarum die solutiones fiunt collatæ in nundinas. §. 1. exposui in l. 112. L. 139. in 4. §. vlt. & 85. L. 140. in 29. 16. & 2. §. ex his. Legis vltimæ initium in l. 76. Ex §. 1. notanda differentia inter puberem & impuberem. Impubes filiusfa. vel filiaf. non obligatur patre auctore, qui tamen tutore auctore obligaretur. Pubes obligatur patre auctore vel non auctore, qui & curatore non auctore obligaretur, vt diximus in l. puberes. s̃. Cetera exposuimus satis in l. continuus. §. cùm ita, & in l. 55. & plerisq; alijs locis, quibus tractauimus de adiecto solutionis gratia.

FINIS.

IACOBI CVIACII DE DIVERSIS TEMPORVM PRÆSCRIPTIONIBVS & terminis πραγματεία.

A ARIA præſcriptionum terminorumq; genera recenſere conſtitui, exemplum ſequutus cùm Latinorum Dyni & Oldẽdorpij, tum Euſtathij Græci antecesſoris, qui ea de re libros conſcripſerunt: Latini hac inſcriptione, De præſcriptionibus, non ſatis conſideratè, cùm plus polliceatur inſcriptio quàm liber cõtineat. Inſcriptio eſt De exceptionibus. nihil enim aliud eſt præſcriptio quàm exceptio. hinc Tertulliani liber De præſcriptionibus, id eſt, de exceptionibus & defenſionibus aduerſus hæreticos. Dicuntur etiam ſubſcriptiones auctore Chariſio lib. II. hinc lib. LI. Βασιλικῶν tit. 5. ὁ ὑπογραφῆς ἐξεβάλλετω. Liber autem illorum eſt de vna tantùm præſcriptionum ſpecie, id eſt, de
B exceptionibus temporalibus. Rurſus non de præſcriptionibus tantùm, ſed & de terminis. Terminum voco quod Græci προθεσμίαν, quodq; ita definiunt, προθεσμία ἡ ῥητὴ καὶ τεταγμένη ἡμέρα εἰς τὸ δέ τι ἢ παρὰ ἰταλοῖς λέγεται τέρμινος in libro, αἱ καταγραφόμεναι λέξεις ῥωμαϊκαὶ ἐν τοῖς νόμοις. Rectius in Pandectis, De diuerſis temporalibus præſcriptionibus, & de acceſsionibus poſſeſſionum. Sic legẽdum. quod Græci confirmant, qui ita vertunt, περὶ διαφόρων προσκαίρων παραγραφῶν καὶ προσθέσεων κατοχῶν. Duo namque eo titulo tractantur, temporum exceptiones, & temporum coniunctiones ſiue continuationes, quæ acceſſiones dicuntur interruptionibus temporum contrariæ. Rectius item Euſtathius ita ſuum librum inſcripſit: περὶ χρονικῶν διαστημάτων ἀπὸ ῥοπῆς ἕως ἑκατὸν ἐτῶν, vel vt alij habent, περὶ χρόνων καὶ προθεσμίας ἀπὸ ῥοπῆς ἕως ρ' ἐνιαυτῶν, quo etiam vberius diligentiusq; quàm Latini hac de re tractat, diſtinctione titulorum adhibita, vt & Dynus fecit. Ac primus quidem titulus eſt de mo-
C mento. Alij ſunt de horis, diebus, menſibus, annis, & poſtremus, de tempore infinito.

De momento. CAP. I.

MOmentum accipiunt iuris auctores pro atomo, vt cùm id quod filiusfam. adquirit, ſcribunt ne momento quidem in eius perſona conſiſtere, & confeſtim patri adquiri. l. placet. de adq. her. id eſt, ἐν ἀτόμῳ. Tertull. de reſurrectione carnis, Cùm in atomo, in momentaneo oculi motu. In articulo l. 3. C. de off. com. rer. priu. & in No. Maioriani De bonis caducis, ordinatis in articulo palatinis. Accipiunt & momentum ἐν πλάτει pro latiore quodam temporis ſpatio. l. pen. de cond. trit. vbi mortis tempus, quod eſt momentarium, latius accipitur. & pro hora fere interdum. l. 3. §. minorem. ſ. de minor. & ob id non malè inter exempla momenti primo loco Græci proponunt l. ter enixa. ȷ. de ver. ſign. quæ eam quoque ter
D enixam videri ait, quæ vno fœtu tergeminos peperit. quod non fit ἐν ἀτόμῳ, momento tamen fit. quæ res dubitationem faciebat, num videretur ter enixa quæ momento ter eſſet enixa. Secundò aliud exemplum proponunt ex l. 15 & 16. de ſta. ho. Ancilla teſtamento manumiſſa eſt ſub conditione, ſi tres peperiſſet. Peperit vnum, poſtea tergeminos, vel peperit duos primùm, & poſtea geminos. vel etiam finge cùm nondum peperiſſet, vno partu peperit quatuorgeminos, quartus liber naſcetur quaſi ex matre libera. Momentum breue temporis quod intercedit inter tertium & quartum partum, quarto largitur libertatem. Atqui, vt Athanaſius adnotat, accidit aliquando vt inter vnum & alterum partum intercederent dies XL. l. 3. ſi pars her. pet. An igitur dies XL. accipiemus pro momento? Minimè verò. Id enim accidit ἐκ παραδόξου. & ideo conſiderationis noſtrę non eſt. Similiter verò, vt oſtenditur in eadem l. 15. ancilla manumiſſa ſub conditione, Si dederit Titio vel
E heredi x. liberum parit, ſi eo momento quo parit, per alium dederit x. quaſi impleta conditione. Tertiò illud de momento adnotant, quod proditum eſt edicto prętoris, & lege Iulia de adulteriis, annorum XXV. tempus computari à momento in momentum. l. 3. §. minorem. de minor. l. ſi maritus. §. lex Iulia. ad leg. Iul. de adult. quod & in tempore perſonalium actionum locum habet. l. 5. de obl. & act. & in nuptiis auctore Iuſtiniano No. C. & Leone No. LXXIIII. Eſt verò ea computatio naturalis à momento ad momentum, vel à ſigno ad ſignum. Alia eſt ciuilis, quoties non à momento in momentum, ſed à die in diem annus computatur, quod fit in lege Aelia Sentia cùm quæritur de minore XX. annis, & in XII. cùm quæritur de vſucapione, & in lege Iulia & Papia cùm quæritur de anniculo. l. anniculus. ȷ. de ver. ſig. l. 1. ſ. de manu. l. in vſucapione. ſ. de vſur. & vſuc. & in pleriſque aliis cauſis. Aliquando annus à die ſtatim computatur, vt ſi dixeris XIIII. annorum eſſe eum, qui nunc primùm eſt ingreſſus annum XIIII. qua de re in l. qui filium. §. Fabius. ſ. ad Treb. Quartò

notandum de momento, eum etiam qui momento tantùm possedit rem quam bona fide emit à A
non domino, habere actionem Publicianam. l.cùm sponsus. §.vlt. de publ. in rem act. Hæc actio
datur bona fide possessori, qui possessionem amisit nondum impleta vsucapione. Seruorum vsu-
capio erat olim annus. & ideo Publiciana competebat de infante seruo nondum anniculo, vt est
scriptum in d.l.cùm sponsus.§.pen.quod est certissimum vestigium iuris antiqui.namque nondùm
anniculo, id est, nondum vsucapto. Quintò ad momenti titulum pertinet etiam quæstio de pariter
mortuis. Pariter enim sic accipitur, eodem momento. de qua in l.si in emptione. §.vlt. de contr.
empt.l.qui duos. l.quod de pariter.de reb.dub. Sextò notant, conditiones esse quasdam, quæ vlti-
mo moriendi momento impleri possunt, veluti si x. dederit, ideoq; filius heres institutus sub ea
conditione, heres extitisse videtur, si eo moriente alius eius nomine dederit. l.vlt. de cond.instit.
l.4. de her.inst. l.15.§.de sta.ho. Septimò notant vsumfructum patri non adquiri, si quis donauerit B
filiofa. seruum vt statim eum manumittat. quia eodem momento adquiritur filio, & liber fit. Mo-
mentarius vsusfructus non est vsusfructus. l.vl.§.vlt. C.de bo.quæ lib.adq. Similiter si quis dona-
uerit filiofa. sub conditione vt creditori soluat & soluerit, videtur à donatore eodem momento
pecunia profecta ad creditorem, & fiunt nummi accipientis, nec quidquam adquiritur patri. l.sed
& si paterfa.§.1.ad Maced. Octauò, colonos inhærere glebis, id est agriculturæ, vt ne puncto qui-
dem temporis longius abduci possint. l.colonos. C.de agric.& cens. Punctum accipiunt pro mo-
mento. Quidam tamen alij differentiam faciunt inter puncta, momenta, vncias, atomos. Nonò, ad
momentum pertinere putant quod traditur in l.si filiusfa.ad Maced. Si filiusfa.accepta mutua pe-
cunia quasi mandato patris scribat ad patrem vt eam soluat, pater debet continuò, si nomen im- C
probat, interponere testationem contrariæ voluntatis. Continuò accipiunt pro momento. quo
exemplo possent adiici innumera. Sed interdum Continuò siue Confestim accipitur latius, veluti
pro duabus horis, vt cùm dicitur vim vi esse confestim propellendam, quod est expressum lib. LX.
Βασιλικῶν. vt notauimus v. Obseruationum. Interdum pro triduo. l.vlt. C.de erro.aduo. l.vlt. C.de
iudic. Præterea ideo Græci vtuntur iis exemplis in quibus est Continuò vel Pariter, quòd libri Βα-
σιλικῶ habeant ἐν ῥοπῇ. Potest & iis quæ tradita sunt de momento adiici l.cùm prætor. de diu.reg.
iur.l.in numerationibus.de solut.l.continuus in princ.de ver.obl.l. .§.1. Quod vi aut clam.& aliæ
complures, & quæ de momenti interdicto sunt prodita, quod & περὶ ῥοπῶν interdictum Græ-
ci appellant.

De Hora. CAP. II. D

E hora hoc primum Eustathius tradit, Si alia hora pater sibi, alia filio impuberi testa-
mentum, id est, pupillarem substitutionem fecerit adhibitis testibus quinque, valere
pupillarem substitutionem, nec testamentum paternum rumpere, sine quo consiste-
re non potest. l.si quis eum. §.1.de vul.subst. Dicit testibus quinque secundum No.
Leonis. nam antea exigebantur testes VII. Deinde profert l. .de ver.sig. quæ expo-
sita vrbis definitione, postea maiorem partem diei ait esse septem horarum primarum non supre-
marum. Dies naturalis, id est, lux constabat horis XII. quocunque anni tempore. Nox item, quæ
tamen augmentum & deminutionem recipiebant augescente vel decrescente die aut nocte, quod
exposuit Aldus eleganter in Columellam. Cùm igitur dies naturalis sit horarum XII. media diei
pars est horarum sex. Hora sexta meridies. & consequēter maior diei pars horarum VII. Sed vtrùm E
primarum an supremarum? Sanè primarum, vel quia recentes & integri manè libentius homines
dant se ad laborem, quàm fessi iam. Post meridiem longis diebus, etiam locatore inuito, his qui
suas operas conduxerunt, adquiescere & meridiari licet. quod receptum est arg. l.medicus. de op.
lib. Vel potius, quia eis Romani litibus negotiisq; gerendis potissimùm vacabant. Referendam
autem eam legem puto ad Tribunum pl. & Prætorem suadente inscriptione, quibus extra vrbem
non erat ius abnoctandi, sicut præsidi ius non est abnoctandi extra prouinciam. l.illud. De offic.
præs. Abnoctasse videtur, si nulla parte noctis in vrbe fuerit, non si maiore parte, veluti horis octo.
Maior pars noctis est horarum octo vel septem supremarum, quòd paulò ante diem exsurgere ho-
mines soleant. Diei autem septem primarum, quibus si abfuerit Prætor vel Tribunus extra vrbem,
partem maiorem diei abfuisse dicetur. & ob id diei & vrbis definitionem iungit, sicut in l.vrbana. F
eod.tit.vrbanorum & pernoctationis. Est & dies ciuilis siue Romanus à media nocte ad insequen-
tem mediam noctem, qui constat horis XXIIII. l.more. De feriis. qua ratione cùm anni eorum qui
testamenta faciunt, computentur à die ad diem, valere dicitur testamentum quod fecit quis pridie
natalis sui post mediam noctem. l.5.qui test.fac.poss. In XII. tab. meridies & solis ortus vel occasus
nominatur, veluti Ante meridiem causam coniicito, &c. Horæ non nominantur auctore Censorino
in lib.de die natali, vt in aliis postea legibus, veluti lege Iulia de adulteriis, vt deprehensum adulte-
rum quem nolit aut non liceat occidere, retinere vir aut pater possit testandæ eius rei gratia horis
XX. l.capite.ad l.Iul.de adult. quam XX. horarum præscriptionem primo loco posuit Dynus in suo
libro de præscriptionibus, Græci posuerunt malè sub tit. De duobus diebus.

De Die. CAP. III. G

Iem iam suprà diuisimus, horarum cuiusque indicandarum causa, in naturalem & ciui-
lem. Est & alia diuisio dierum, in vtiles & continuos & sessionum. Vtiles sunt, quibus
experiundi iuris sui potestas est. l.1.de diu.temp.præs. quas vocant ὠφελίμας, ea forma,
qua & vtilem actionem plerunque ὠφέλιμον. Sessionum, quas vocant βουλευτικὰς, sunt
quibus

A quibus prætor vel præſes ſedet pro tribunali,qui poſſunt non eſſe vtiles. l.2.quis ordo in bo.poſſ.
ſer. l.5. §.ſatisfactionis. vt in poſſ.leg. Continui qui ſint notum eſt. De die hoc primùm tradunt.
Itineri faciendo in ſingulos dies prætorem præſcribere xx. milia paſſuum ei, qui cauet iudicio ſiſti
præter eum diem quo cauet, & in quem ſiſtere debet. l.1.ſi quis caut. & in 1.Inſtitutione.tit.de ex-
cuſ.tut. Primum librum Inſtitutionum, primam Inſtitutionem vocant:ſecundum,ſecundam Inſti-
tutionem:tertium,tertiam Inſtitutionem. Sic & Theophilus loquitur. Ea temporis præſcriptio le-
ge dari dicitur in l.ſi cui in prouincia.§.pen. Ex quib.cau.ma.& ab Auſonio ad Theonem,

Milia bis nongenta iubet demenſio legum
Adnumerata reos per tot obire dies.

B Id eſt, per dies xc. Sic legendum eſſe apud Auſonium me docuit Pet.Pitheus vir eruditiſſimus.
At in cautione Iudicio ſiſti,ſicut diximus,in die ponenda ea dimenſio ſeruatur.Die non poſita,eius
definitio remittitur ad virum bonum, ſicut fit in ſtipulatione Epheſi dari. l.de die.Qui ſatiſd.cog.
Ante diem moriente eo qui ſiſti debuit, ſoluitur ſtipulatio.l.4.eod.tit. Secundò ſub eodem titulo
De die notant, biduum interdum pro vno die computari ex l.3.§.minorem. De minor. & ideo ei
qui natus eſt biſſexto, priore vel poſteriore die diem natalem eſſe vi. Kal.Mar. anno ætatis xxv.
quo non intercalatur: quem compleſſe oportet vt videatur maior xxv. annorum. Sic & in aliis
pleriſque cauſis biduum illud pro vno die habetur, vt in vſucapione, & in actione temporali, & in
tempore conſtituto condemnatis, id eſt, in actione iudicati,non tamen in lege commiſſoria.& ita
rectè accipit Hugolinus l.2. de diu.temp. præſcr. conſtituta differentia inter tempus legitimum &
C conuentionale,ita etiã Græci lib.51.Βασιλικῶν tit.3. Tertiò notãt,diebus dominicis præſides debere
cuſtodias inuiſere & curare vt commentarienſes eos tractent humaniter, eisq; niſi ſuo viuant,præ-
beant alimonia & lauacra. l.iudices. C.de epiſc.aud. Similiter conſtitutum eſt, vt epiſcopi viſitent
cuſtodias κατὰ τετράδα ἢ παρασκευὴν,id eſt, Mercurij vel Veneris diebus,ſiue ſerui ſint ſiue liberi,vtq;
curent & moneant præſides ea exequi quæ legibus cauta ſunt de cuſtodia reorum,eis ceſſantibus,
vt id deferant Imperatori. Ea conſtitutio fuit Gręca,cuius pars deſideratur in tit.C.de epiſc.aud.In-
tegra verò in tit.de cuſto.reo. Sententia extat lib. LX. βασιλικῶν, quam inferiùs exponam commo-
diore loco. Partem quæ eſt l.22.de epiſc.aud.quam habeo ſubiiciam. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Μηνᾷ
ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Οὐδένα ἐμβάλλεσθαι ἐν φυλακῇ δίχα προστάξεως τῶν κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν, ἢ ἐν
ἐπαρχίᾳ ἐνδόξων, ἢ περιβλέπτων ἢ λαμπροτάτων ἀρχόντων ἢ τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκδίκων βουλόμεθα. ἐπὶ δὲ τῶν ἐμ-
D βληθέντων ἢ ἐμβαλλομένων τοὺς θεοφιλεστάτους τῶν τόπων ἐπισκόπους μίαν ἑκάστης ἑβδομάδος ἡμέραν τὴν τετρά-
δα ἢ τὴν παρασκευὴν τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς διερευνᾶσθαι καὶ σὺν ἀκριβείᾳ μανθάνειν τὰς τῶν αὐτῶν κατοχῆς αἰτίας
καὶ εἴτε οἰκέται τυγχάνοιεν ὄντες εἴτε ἐλεύθεροι εἴτε ἐπὶ χρήμασιν εἴτε ἐπὶ ἄλλοις ἐγκλήμασιν εἴτε ἐπὶ φόνοις ἐμ-
βεβλημένοι παρασκευάζειν τοὺς ἐνδοξοτάτους καὶ περιβλέπτους καὶ λαμπροτάτους ἄρχοντας, ταύτης τε τῆς εὐδαίμο-
νος πόλεως καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκεῖνα πράττειν ἐπ' αὐτοῖς ἅπερ ἡ πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἐπάρχους περὶ τούτου κατα-
πεμφθεῖσα θεία ἡμῶν διαγορεύει διάταξις ἀδείας διδομένης τοῖς κατὰ καιρὸν θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις εἴτινα ῥα-
θυμίαν ἴδοιεν γινομένην παρὰ τῶν κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτων καὶ μεγαλοπρεπεστάτων καὶ λαμπροτάτων ἀρχόντων ἢ
παρὰ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων ταύτην μηνύειν ὡς ἂν ἡ προσήκουσα κατὰ τῶν ῥαθυμούντων ἐνεχθείη κίνησις.
Dat.xv.Kal.Feb.CP.Decio Coſ. Τετράδα καὶ παρασκευὴν interpretatus ſum Mercurij & Veneris.rectè.
Petrus Alexandriæ can.15. Τετράδι γὰρ καὶ παρασκευῇ νηστευτέον. τῇ μὲν διὰ τὸ κατὰ τοῦ κυρίου τῆς προδοσίας συμ-
E βούλιον, τῇ δὲ παρασκευῇ διὰ τὸ σωτήριον πάθος. Quartò notant die Sabbati Iudæos non eſſe conuenien-
dos,nullaq; munera perſonalia,nullas angarias ab eis exigendas. l.12.C.de Iudæis. Quintò,vt dies
Paſchæ,& dies Natalis Domini & Epiphaniarum,qui & τῶν φώτων dicitur,ſint feriati ex l.omnes.C.de
feriis.Idemq; conſtituitur in diebus natalitiis vrbiũ,qualia fuere Parilia Romæ.Feriatos dies Græci
vocant ἀπράκτους & ἀργὰς ἡμέρας. Sextò, vt is qui in diem debet,non niſi præterito eo die conue-
niatur.§.omnis.Inſtit.de ver.obl. Idemq; eſſe in anno & menſe.l.27.& 42.de ver.obl. Septimò,vt
ſi eadem die duobus eadẽ res pignori obligetur,non ſit alter altero potior, ſed ſingulis inſolidum
res ſit obligata pro quantitate debiti.l.ſi fundus.§.pen.de pig. Horæ potiorem creditorem non fa-
ciunt. Vltimò,vt ſi quis ipſo die latæ ſententiæ appellauerit inter acta viua voce, hoc ſufficiat etiam
ſi libellum non dederit.l.5.§.vlt.De appell. Itemq; eodem die iudicem conſequentia quæ deſunt
F ſententiæ ſupplere poſſe,vt ſi expenſarum condemnationem vel remiſſionem omiſerit. Senten-
tiæ tenorem ne eo quidem ipſo die mutare poſſe.l.Paulus.l.cùm quærebatur.eod.tit.quæ duo tan-
tùm exempla Dynus de die propoſuit. Adiecit & aliud Oldendorpius ex l.Diuus.de reſtit.in integ.
Contumaciam purgari ſi quis poſt condemnationem eo ipſo die ſedentem prætorem pro tribu-
nali adierit. Eſt & aliud in l.vnius.§.pen.D.de quæſt.

De Biduo. CAP. IIII.

EX No.xcv. primùm notandum eſt, præſidem biduo antequam prouinciam ingre-
G diatur, debere deceſſori ſuo amicè ſcribere, vt ſibi officia mittat obuiam, qui & tum
annonas publicas deſinet capere. Item conditionem ita datam,Illud facito in diebus,
nullo alio adiecto,in biduo impleri debere.l.inter illam.§.vlt.De ver.ſign.Item ex l.1.
C.de erog.mil.an.militibus expeditionis tempore biduo buccellatum,vno die panem
dari oportere, biduo carnem veruecinam, vno die lardum. Item ex l.1. C.de tract.& ſtat. iis qui-
bus dantur tractoriæ,id[eſt],duplomata curſus publici cauſa,non eſſe ius ſtatiua habendi,id eſt,vllo
loco conſidendi vltra biduum.Item ex l.ædiles.2.§.vendendi.de ędil.ed.quod ſolum ſolus Dynus

notauit, sub tempus venditionis ornata inuecta videri, quæ biduo ante venditionem ornata visa sunt. Sed pessimè eum §. interpretatur. Lex ait emptori dari actionem ex empto, qua petat sibi tradi inuecta vti optimè ornata fuerant vendendi causa, videlicet si in ipsa venditione ornata fuerint. nec enim de ornamentis aget, si biduo ante venditionem fuerint ornata, non in venditione ipsa. Hæc est eius §. sententia. Dynus nescio quid aduersi & auersi fingit, emptorem venditori opponere exceptionem bidui. quinimo opponet eam potius venditor emptori ornamenta petenti. Sed fortasse Dyni liber corruptus est, vt sunt omnes omnium doctorum, ita fuere semper negligentius descripti & excusi. Id etiam de biduo adiici potest, libello fieri appellationem intra biduum in propria causa, in aliena intra triduum ex die sententiæ. l. 1. §. biduum. quan. ap. sit. l. eos. §. si autem. C. de appell. quod Græci prætermiserunt, credo quia id Iustiniani No. 23. abrogauit. B

De tribus & de quinque diebus. CAP. IV.

INterdictum de glande legenda competit vt tertio quoq; die glandem legere liceat, quę ex mea arbore decidit in tuum fundum. l. 1. de glan. leg. l. Iulianus. §. glans. Ad exhib. Errorem aduocati reum posse corrigere intra triduum. l. vlt. C. de er. ad. Eum qui recusauit iudicem, intra triduum arbitrum eligere debere. l. vlt. C. de iudic. His perperam Dynus subiecit præscriptionem dierum quinq;, quam dicit obstare ei, qui alium iudicio sisti promisit, si eum sistat post dies quinque, ex l. & si post tres. Si quis caut. Non loquitur ea lex de quinque diebus potius, quàm de pluribus vel paucioribus. Ait enim, Et si post tres aut quinque pluresve dies. Non loquitur de eo qui alium sisti promisit, qui generaliter euitat pœnam C sistendo post diem ex l. sancimus. C. de fideiuss. sed de eo qui se ipsum sisti promisit, qui mora purgata non pœnam, sed quanti ea res est, euitat. Præterea tantum abest vt repellat venientem post quinque dies, vt post plures dies venientem etiam admittat, si modò ius actoris ex mora deterius factum non sit. qua de re diximus in l. si insulam. De verb. obl. De diebus tamen quinque si quis exemplum requirat, est in l. 1. C. de tract. & stat.

De septem & nouem diebus. CAP. VI.

ID in primis cauetur l. 1. C. de venat. ferar. vt feræ quas duces ad principem transmittunt, septem diebus duntaxat resideant & alantur in singulis ciuitatibus. Equis præscribuntur dies quinque in l. 1. C. de tract. & stat. Septem dies qui præcedunt quiq; sequuntur diem Paschæ, esse feriatos ex l. omnes. C. de feriis. quod Gregorius in Chronographia, qui editus est perperam titulo Annalium Constantinopoleos, Constantino tribuit. De nouem diebus hoc rectè notatur ex No. 115. post mortem debitoris nouem diebus cessare exactionem creditorum, nec nisi post nouem dies à morte debitoris experiri eos posse cum heredibus, qua tamen ex re temporalis eorum actio in periculum non cadet. Nouem illis diebus lugeri defunctum. Refertur etiam in No. in 133. in nonum diem fieri μνήμας defunctorum. quod ex paganis sumptum esse iis verbis August. declarat in quæstionibus super Genesim: Nescio vtrùm inueniatur alicui sanctorum in scripturis celebratum esse luctum IX. dies, quod apud Latinos Nouendial appellant. Vnde mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi, si qui Christianorum istum in mortuis suis numerum seruant, qui magis est in Gentilium consuetudine. Donatus E in Phormione: In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, vt in funere nonus dies, quo parentalia concluduntur.

De diebus decem. CAP. VII.

HOc primùm notant, tria edicta proponi in contumacem in singula intermisso spatio x. dierum. l. 69. de iudic. l. properandum. §. & si quidem. C. eod. l. vlt. C. de delat. At No. 112. cuique edicto tribuit spatium xxx. dierum. Secundò constitutum factum sine die in decimum diem collatum videri. l. promissor. §. 1. de const. pec. qua de re diximus in l. 41. de verb. obli. Tertium pertinet ad appellationum lapsus, quorum extremus dies olim fatalis erat, pro quo Iustinianus præscripsit decem dies. l. vlt. §. & cùm antea. C. de temp. F appel. Quartò notandum, sententiam arbitri aditi sine compromisso confirmari silentio x. dierum, id est, nisi intra decem dies litigatores testentur se eius sententiæ non stare. l. penult. C. de rec. arb. Similiter à sententia iudicis appellandum est intra dies x. siue propria sit siue aliena causa. No. 23. sublato veteri iure de biduo & triduo, de quo diximus s. & in No. 123. vt is qui coram episcopo litigat cum clerico, monacho, vel ascetria à sententia episcopi appellet præsidem intra dies x. & à præside iterum non appelletur, si pronuntiauerit iniustè appellatum esse, vel contrà vt appelli. tur. Sextò ex No. 53. si reus vocatus extra suum territorium iussu principis vel præf. prætorio caueat iudicio sisti & pareat cautioni, actor verò non compareat, expectari actorem x. diebus, postea reum absolui & instantiam consumi, actorem expensarum nomine condemnari, & incidere in pœnam. Septimò, à lata sententia intra dies decem præf. prætorio offerendum esse libellum retractandæ litis causa. quæ tamen res non remoratur executionem, si modò victor satisdato caueat de restituenda re sententia rescissa. No. 119. Libellus ille appellatur διδασκαλικὸν, & in No. 22. διδασκαλία, Gallicè, *Requeste ciuile & proposition d'erreur*, inter quæ tamen differentia est quædam. Hæc omnia Dynus prætermisit, & proponit illud tantùm de appellatione intra decem dies exponenda, & aliud ex l. quod si nolit. §. si quid. de ædil. ed. summo errore, quandoquidem in eo non de x. sed de l. G diebus

A diebus agitur. Non debuit etiam Oldendorpius quasi pertinentem ad causam decem dierum adferre l. rerum mistura. de vsur. & vsucap. quæ quod de decem diebus, obiter & exempli tantùm causa dicit.

De XV. *diebus.* CAP. VIII.

VT in pecuniariis causis testes euocati XV. tantùm dies cogantur permanere in iudicio. l. pen. C. de testib. Vt XV. Paschæ diebus cesset omnis debitorum publicorum & priuatorum exactio l. omnes. l. actus. C. de Feriis.

De diebus XX. CAP. IX.

B QVod proponunt initio est ex illa Constit. Græca quæ desideratur in tit. de cust. reo. de qua diximus cap. 3. cuius integram sententiam proponam hoc loco. Vt in vrbe regia nemo coniiciatur in carcerem sine iussu maiorũ iudicum, nec in prouinciis sine iussu præsidum vel locorum defensorum. Notandum quod de defensoribus ait habere eos præhensionem. l. 7. C. de defen. ciuit. curiosi, stationarij, curagendarij non item. l. 1. C. de curiosis. l. 1. C. de Cohortal. Nuntiationem hi tamen habent. Item vt episcopi diebus Mercurij & Veneris inuisant reos, & exquirant causam custodiæ. Si serui fuerint, vt curet intra dies XX. à magistratibus noxios castigari, innoxios domino reddi, vel domino non apparente, absolui. Liberos autem homines ex causa ciuili coniectos in carcerem, fideiussoribus datis vinculis liberari. Si fideiussores non inueniant, post dies XXX. solutos carceribus committi iuratoriæ cautioni, ita
C tamen vt si litem deseruerint iure suo cadant. In causa criminali ita distinguendum esse. Aut capitale est crimen, aut non capitale. Si non capitale, custodiam datis fideiussoribus, vel eis non inuentis, post sex menses exire è carcere. Si capitale, reum delatum à publicis personis, veluti curiosis aut stationariis, non committi fideiussoribus, sed post sex menses carcere laxari. Delatio fit ab eis sine inscriptione, calumniantes tamen talioni subiiciuntur. Delatum à priuatis personis cum inscriptione, fideiussoribus datis vel eis non inuentis, post annum carcere laxari. Sed si præsumptio aduersus eum faciat, manere eum in vinculis quoad res iudicata sit, ac ne fideiussoribus quidem committi. Re iudicata protinus pœnam exigi siue corporalem siue pecuniariam, ita tamen vt si pecuniaria sit, liceat ei bonis cedere. In extremo statuit pœnam X. librarum auri in præsides & officia eorum nisi constituta seruauerint, & episcopis dat facultatem eo nomine præsides interpellandi & eorum ne-
D gligentiam deferendi ad principem. Secundò notant ex No. 53. περὶ παραστασίμων, & No. 96. reum libello citatum non X. vt olim, sed XX. dies habere ad deliberandum, vtrùm cedere aut contendere vel iudicem datum recusare velit, nec ante dies viginti cogendum eum contestari litem. Tertiò ex No. 120. Si quando ob debita fiscalia necesse sit à domibus sacris prædia vendi, vt actor siue œconomus id per dies XX. proscriptum & propositum habeat, & ea plus offerenti addicat. Quartò ex l. 1. §. vlt. C. vt omnes iud. tam ciuil. quàm mil. actionem ciuilem vel militarem, quę in eum qui magistratu aliquo functus est finito magistratu intẽditur, intra dies XX. esse finiendam à lite contestata: Iudicem qui intra dies XX. eam non finierit, multam subire X. librarum auri & actionem perimi. Quintò ex l. vlt. C. de procur. quæ tamen periit quòd esset Græca, vt aliæ omnes fere, notant, Si procuratoris fideiussor non se obligauerit ad certum tempus, & is decesserit intra dies XX. alium
E dari oportere. Sextò ex l. 1. D. de fugit. veniam dari susceptori serui fugitiui, si eum intra dies XX. magistratui vel domino reddiderit. Additur in extremo productionem testium inter præsentes fieri debere intra dies XX. quod non puto extare in libris nostris.

De diebus XXX. CAP. X.

PRimum hoc est, priore accusatore mortuo, vel ex iusta causa impedito, lege Iulia nomen rei aboleri, repeti tamen ab alio accusationem posse intra XXX. dies vtiles. qua de re est l. 3. §. vlt. de accus. l. aut priuatim. ad Turpil. Suetonij in Augusto cap. 32. Similiter publicè data abolitione, repetendo reo præfiniti sunt dies XXX. d. l. aut priua-
F tim. Est & alia abolitio quæ priuatim datur accusatori à magistratu, post quam repeti reus non potest. Sed tamen ipsa petenda est intra dies XXX. ab instituta accusatione, vt constituitur in l. 3. C. de abolit. Secundum est, Pupillo remitti pœnam commissi, si intra diem tricesimum vectigal intulerit. l. Imperatores. §. vlt. D. de public. & vect. Commissum appellant τὸ κλεπτοτελώνημα. Tertium, Contra apochas intra dies XXX. non solutæ vel non datæ pecuniæ exceptionem opponi, non post dies XXX. Sed neque post dies XXX. ea de re iusiurandum deferri. Excipiuntur apochæ rerum depositarum, publicorum tributorum, & datæ dotis, quibus nunquam ea opponitur exceptio. l. in contractibus. C. de non num. pec. Apochæ nomine tria significantur, Professiones solutæ pecuniæ debitæ propriè, Item professiones pecuniæ datæ, vt dotis datæ vel rei depositæ, quas vocant ὁμολογίας ἀποληπτικὰς, Item acceptilationes. Quartum est ex Constitutione illa de custod. reo-
G rum, cuius sententiam exposui cap. 9. post dies XXX. in causa pecuniaria custodiam dimitti præstita cautione iuratoria. Quintum, Vt interposita appellatione intra dies XXX. acta cũ subscriptione iudicis litigatoribus edãtur. l. iudicibus. C. de appel. No. 126. At in No. 133. vult Iustinianus ea edi sine vlla dilatione, frustratoria scilicet, vt in l. 1. C. de relat. & sic in l. eos. §. vlt. C. de appel. Apostolos dandos esse ait sine vlla dilatione, qui tamen intra XXX. dies dantur ex d. l. iudicibus, vt Græci interpretantur rectè. Nam relationis verbo etiam apostoli significantur. l. si appellationem. C. eod. Sextum est

ex l.pen.& vlt.C.qui mi.poſ. vt ſeruorum dominium amittant ij quibus ignorantibus ſerui militiam A
vel dignitatem adepti ſunt, ſi re cognita eos intra dies XXX. non reuocauerint. quod tamen tempus ſeruis qui iam militabant præſcribitur à die Conſtitutionis, non iis qui poſtea militarint. quod & Latini & Græci interpretes non animaduertunt. Videntur & alia in re Græci cæcutire. Certum eſt ſeruum ingenuum fieri, qui ſciente domino militiam vel dignitatem adeptus eſt. d.l.penult. & vlt. quod & Græca Conſtitutio. De iure patronatus Iuſtinianus expreſſit, quæ deſideratur in titulo de iure patro. Adiiciunt Græci idem eſſe in liberto, vt excidat iure patronatus qui eum patitur eſſe militem, quod nuſquam reperitur ſcriptum. & malè interpretantur l.vlt.C.de libert.& eor.lib. quæ libertos etiam militantes ait ob ingratitudinis cauſam in ſeruitutem reuocari. Si, inquit, militantes docebuntur ingrati. & ita in l.1.D.de obſ.par.præſt. etiam militibus pietatis rationem conſtare debere. At illi ſic eam accipiunt, quaſi hoc ipſo quòd militant ſint ingrati, atque ideo redigi in ſeruitutem poſſint. quod verum eſſe mihi perſuadere non poſſum. Septimum eſt de tertio capite legis Aquiliæ, quo tanti damnatur is qui damnum iniuria dedit, quanti res in diebus XXX. proximis plurimi fuerit. §.capite. Inſtit.de leg.Aquil. Eſt hoc caput legis de vulnerato vel corrupto, & de occiſis animalibus, quæ gregatim non paſcuntur. Octauum eſt ex l.vlt.de tut.& cur.dat. vt ſi peregrè agat tutores vel curatores dati, id eis à magiſtratibus notum fiat intra dies XXX. ex reſcripto D. Marci. Nonum eſt ex l.vlt.C.de iur.delib. vt heres ex quo ſcierit apertas tabulas, vel ſibi delatam hereditatem, intra dies XXX. incipiat inuentarium, ſi quidem velit ex inuentario heres eſſe. Decimum eſt ex l.2.C.de exhib.reis. Reo exhibendo dari dies XXX. ad componendas res ſuas. Vndecimum eſt ex l. ſi vindicari. C.de pœnis. Damnato à principe irato dari iuſtos dies XXX. de qua Obſeruat. V. ſcripſimus. Duodecimum eſt ex l.vlt.C.de delator. quæ eſt Conſtitutio Græca, Bona fiſcalia quæ dicuntur ab alio poſſideri, ſi incertus ſit & ignotus eorum poſſeſſor, ſtatim non occupari à fiſco. Dies XXX. dari, intra quos de iure ſuo diſceptat apud Comitem rerum priuatarum poſſeſſor, qui ſua intereſſe arbitratur. & ea de re edicta proponi iuſſu Comitis. Decimumtertium eſt ex l.1.de lib. agnoſ. Poſt diuortium intra dies XXX. continuos mulierem debere marito teſtatò denuntiare, ſe ex eo eſſe prægnantem, vt cuſtodes mittat. quod eſt ex S C. Planciano. XIIII. eſt ex l.vlt.C.de exact. trib. quæ eſt Græca, vt poſt canonicarium miſſum tributorum exigendorum cauſa, compulſor non mittatur, niſi poſt menſem à die quo ſolui debuit. Compulſorem vocat ἐξπελευςὴν. Sed huic Conſtitutioni derogatur No.128. Menſem accipimus pro triginta diebus, & è contrario, vt in l. vlt.C.de iure deliberandi. l.vbi lex. De diu.reg.iur. nonaginta dies pro tribus menſibus, ſexaginta pro duobus, & in l.3.§.vlt. de ſuis & legit.her. CLXXXII. dies ſeptimum menſem attingunt. & ita Hippocrates quodam loco CCLXX. dies pro nouem menſibus accipit. Aliàs tres menſes latius accipiuntur pro diebus XCIII. l.vlt.C.de temp.appel. XV. eſt ex l.5.C.de erog.mil.anno. vt actuarij, qui græcè dicuntur ὑπομνηματοφύλακες, id eſt, actorum ſiue commentariorum cuſtodes, intra dies XXX. tradant authentica pittacia. Secundum ea pittacia militibus fit erogatio annonarum, & ideo dicuntur pittacia τῶν ἀποτροφῶν. XVI. eſt ex No.17. Ne à præſide λόγος ἀσυλίας detur vltra dies XXX. Id tēpus Iuſtinianus dicit eſſe modicum ſiue σύμμετρον, vt & l.1.§.hoc interdicto. De iti. actuq; pri. Λόγος ἀσυλίας, id eſt, ἀσυλία, vt in No.128. & edicto 2. Gallicè, *Franchiſe*. Eſt & λόγος πίστεως ſiue πίστις in No.5. & in edicto de Officialibus. Gallicè, *Saufconduit*. XVII. eſt id de quo diximus cap.7. edictis ſingulis quibus contumaces euocantur, hodie eſſe præſcriptos dies XXX. XVIII. adiici poteſt ex XII. tab. de diebus iuſtis XXX. iudicato faciendo, qui tamen ſunt mutati in dies LX. poſtea in menſes IIII. Conſtitutione Iuſtiniani. Erant & Romæ olim XXX. dies iuſti auctore Feſto Pompeio & Macrobio Theodoſio, cùm exercitus eſſet imperatus, & vexillum in arce poſitum. XIX. adiici poteſt ex l.pen.C.de cuſt.reo. Intra diem triceſimum Commentarienſem ſemper debere numerum cuſtodiarū & qualitatem præſidi inculcare, quod lib. LX. βασιλικῶν interpretantur non malè, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἕως λ' ἡμερῶν. Vltimò Græci hoc adiiciunt, quod vnde ſumpſerint neſcio, Καὶ αἱ διάβολαι τῶν μαρτύρων διὰ λ' ἡμέρας προχωροῦσι. quibus verbis ſignificari puto, exceptiones teſtium eſſe opponendas intra dies XXX.

De diebus XL. CAP. XI.

HOc tantùm notant, vt diebus XL. ante diem magnum Paſchæ ceſſet cognitio criminalium quæſtionum ex l. quadraginta. & l.prouinciarum. C.de feriis. Excipitur latronum & maximè Iſaurorum quæſtio. hi namque puniri etiam poſſunt ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ, inquiunt. Iſauros ad eam legem Græci interpretantur ἅρπαγας, φονεῖς & οὓς χοσιαρέιους φασίν. Apud Nicetam κουρσάριοι ſunt piratæ. & ita vulgò hodie appellantur. Adiicit Oldendorpius ex Accurſio in l.prægnantis. De pœnis. mulierem vltimo ſupplicio damnatam pleni vteri gratia dilata executione, poſt partum ſeruari dies XL. quod Acc. tradit ſine lege. Opus eſt maximè lege in temporum præſcriptionibus. Et l.2.§.ſi non propter. Si quis cau. nihil pro Acc. facit. Exceptionem tantummodo dat ei, quæ poſt partum decubuit. At non omnes puerperæ decumbunt, vel non per dies XL. F

De diebus L. CAP. XII. G

VT præſides finito magiſtratu, & adſeſſores & domeſtici eorum L. dies in prouincia commorentur actiones prouincialium excepturi. l.1.C.vt omnes iud.tam ciuil. l.3.C.de adſeſſor. No.8.95.128.161. Vt tutores & curatores ex quo ſcierint ſe tutores datos, intra dies L. continuos excuſent ſe. l.13.D.de exc.tut. l.6.C.eod.

A *De diebus* LX. CAP. XIII.

PRimum hoc est, vt ex die diuortij intra LX. dies vtiles vir iure mariti adulterij accusare vxorem possit. l.6. C. ad l. Iul. de adult. Cor. Tac. lib. 11. Sexaginta dies ad consultandum datos. Iure mariti, id est, vt præferatur cæteris, & vt accuset sine inscriptione. l. quamuis. 2. C. eod. Hoc quidam putant abrogari No. 117. quæ exigit à marito inscriptionem. Ex Græcis quidam dicunt sic intelligi eam posse, vt inscribat se maritus post dies LX. malè. nam loquitur de marito qui accusat vxorem adulterij constante matrimonio, quod olim non licebat. l. crimen. C. ad leg. Iul. de adult. Ex ea No. licet. Dies autem illi LX. à soluto matrimonio numerantur. Puto illos rectiùs sentire, qui, & quod ad inscriptionem attinet, ius vetus B ea No. abrogari tradunt. Hodie igitur non probans maritus incidet in talionem. hæc enim est inscriptionis conditio. Olim non subscribebat crimini, atque adeo non incidebat in talionem. Quod enim est scriptum in l. is cuius. §. vlt. D. ad leg. Iul. de adult. ad Sc. Turpilianum referendum est, id est, ad pœnam quinque librarum auri. l.3. §. vlt. D. de præuaric. l. abolitionem. C. ad leg. Iul. de adult. non ad pœnam talionis. Secundum est, vt qui vult fisco opponere compensationem, intra duos menses probet sibi deberi id quod deducit in compensationem. alioquin non admittitur compensatio. l. aufertur. §. qui compensatione. D. de iur. fisci. Tertium est de actione redhibitoria, quæ diebus LX. vtilibus, siue duobus mensibus concluditur certis ex causis, quòd non præstentur cautiones ædilitiæ. l. si venditor. D. de ædil. ed. quòd conuenit vt si res empta displiceret, redhiberetur certo tempore non expresso. l. quod si nolit. §. si quid ita. eod. quòd iumentorum venditorum ornamenta C non tradantur. l. ædiles. 2. eod. tit. Aliàs redhibitoria actio sex mensibus vtilibus concluditur. Quartum est ex l. tutor. §. vsuræ. D. de admi. tut. Vt singulis annis duos menses habeat tutor immunes à præstandis vsuris pupillaribus. hoc ei laxamentum datur exigendæ & rursus occupandæ pecuniæ causa. atque ita vsuras non præstat statim, id est, continuò, sed intermissis quoque anno diebus LX. No. 72. Græci hoc ita accipiunt, quasi à suscepta administratione post menses duos vsuris alligetur. malè. nam huic rei præstituti sunt sex menses. l. si tutor. D. de admi. tut. Quinto loco proponũt quod est in l. vbi lex. De diu. reg. iu. Sed aliter ac sit in ea lege scriptum. nam in ea scriptum est, lege duorum mensium faciente mentionem, etiam sexagesimoprimo die venientem audiri. quod videtur falsum. Eum enim qui venit LXI. die, post duos menses venire certum est, quandoquidem mensem vulgò pro XXX. diebus accipimus, vt dictum est suprà cap. 10. vel si latius accipiantur, vt in tem-D poribus appellationum, cur non potius dicitur etiam LXII. die venientem audiri? At Græci ita scribunt, Ἐὰν δύο μῆνας εἴπῃ ὁ νόμος, καὶ ἑξήκοντα ἡμέρας ἀντὶ τούτων προσδέχονται. quod valde probo. nam ita in l. pater. Ad leg. Iul. de adult. traditur in diebus LX. & ipsum diem sexagesimum esse. Sextum est ex l. publicas. & l. omnes. C. de feriis. Duos menses esse feriatos à forensibus negotiis, reseruatos scilicet æstiuis, vt est legendum in d. l. omnes, feruoribus mitigandis & autumnis fetibus decerpendis. hæ sunt messium & vindemiarum feriæ. Minutius Felix in Octauio, Sanè & ad vindemiam feriæ iudiciariam curam relaxauerant. Cessabant etiam eis mensibus scholæ, vt Augustinus indicat 7. Confess. cap. 2. Excipiuntur in d. l. publicas, causæ fiscales quæ agi illis mensibus possunt. Excipiuntur & pistoriæ, id est, vt Græci interpretantur, de mancipibus περὶ μαγκίπων ἤτοι ἀρτοποιῶν. rectè. Mancipes enim sunt curatores pistrinorum. Qui in No. 80. dicuntur προεστῶτες τῶν ἀρτοπωλικῶν ἐρ-E γαστηρίων. Ab Harmenopulo tit. de dignit. dicuntur mancipes. quod sumpsit ex lib. 6. βασιλικῶν tit. 6. c. 1. & in l. 1. D. quod cuiusq; vniuer. pro pistorum libri βασιλικῶν habent mancipum, ex quibus etiam didicimus ita esse in ea legendum, pistorum & nauiculatorum & quorundam aliorum. Malè autem quidam l. omnes, accipiunt de mensibus quatuor, ex quibus fuit interpres Cod. Theodosiani ad l. 2. de feriis, vbi etiam recenset legem quandam Theoderici regis, quæ ad verbum quibusdam codicibus malè à quibusdam posita est post l. 1. de feriis, cùm nec libri veteres nec Græci eã agnoscant. Damnauit eam Alc. lib. VI. παρέργων, sed cuius esset, aut vnde sumpta esset, nesciuit. Septimum est ex l. 3. C. de iur. emphyt. vt emphyteuta si velit ius emphyteuseos vendere, id testatò denuntiet principali domino. nolente domino emere, post duos menses id alteri iure distrahat, cogaturq; dominus nouum emphyteutam suscipere accepta pretij parte quinquagesima. Octauum est ex l. in fraudem. F §. fiscalibus. D. de iu. fis. vt fiscalibus debitoribus petentibus dilationem, in maioribus summis non plus quàm tres menses, in minoribus non plus quàm duo prorogentur. Nonum est ex Constit. Græca quæ desideratur in fine tit. De bo. pros. Vt qui detinent bona damnatorum perduellionis, in vrbe regia intra menses duos, in prouinciis intra octo ea deferant fisco. alioquin præter bonorum restitutionem in quadruplum damnantur. Decimum est ex l. 2. C. de sec. nup. & l. non tantùm. C. de legat. paruum tempus duorum mensium intelligi. Olim feminis præfiniti erant X. menses luctui peragendo. Ouidius 1. Fastorum:

Per totidem menses à funere coniugis vxor
Sustinet in vidua tristia signa domo.

G Seneca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viros dederunt, vt cum pertinacia muliebri mœroris publica Constitutione deciderent, non prohibuerunt luctus, sed finierunt. Et ob id lege Iulia Miscella intra annum nubenti remittebatur hæc conditio, Si iterum non nupserit, quia luctui nondum erat præfinitus annus. No. 22. Postea Theodosius adiecit duos menses, vt scilicet integrum annum lugeretur maritus, quos dum adiicit, paruum tempus se adiicere

dicit

dicit in d.l.2. Inde auctores qui post Theodosium scripserunt, non de decem mensibus, sed de anno luctus loquuntur. Sidonius IIII. Epist. Si decessisset æger, tribueret heredibus annui luctus tempus immune. Apuleius VIII. Si luctu legitimo miserrimæ feminæ necessarium concesseris tempus, quoad residuis mensibus spatium reliquum compleatur anni. XI. est ex l.vlt.C.de fideic. lib. vt seruo legato ea conditione vt manumittatur, post duos menses, à lite contestata cum herede legati nomine, seruus ipso iure liber fiat. Similiter seruus venditus ea lege vt manumittatur non addito tempore, ipso iure liber fit intra menses duos. l.vlt.D.qui sine man.ad lib.per. XII. est ex l.1.C.de temp.ap.ei qui ad honorem vel munus publicum nominatur, duos menses dari exequendæ appellationis causa. Ad eam valde pertinet l.2.C.Th.de decur. quæ significat mensem non accipi ex initio Kalendarum, sed ex numero dierum, id est, vt XXX. dies habeantur pro vno mense, atq; ita duos menses feriarum accipi non est dubium. XIII. est ex l.pen.C.de fideiuss. fideiussorem sine scripto acceptum iudicio sistendi causa non teneri vltra duos menses. nec enim præsumitur in longius tempus fideiussisse. Sine scripto acceptus videtur in priuatis causis, etiam si apud tabularium fideiubeat ὡς ἐν καλαθέσῃ. At in publicis causis hæc testatio siue depositio pro scriptura est. XIIII. est ex lege Iulia, quæ, instituta accusatione adulterij, vetat seruos manumitti & alienari intra dies LX. ne quæstioni subducantur. l.3.& vlt.C.ad leg.Iul.de adult.l.prospexit.D.qui & à quib.man. XV. est ex No.66. Vt nouellæ constitutiones post duos menses quàm insinuatæ fuerint, vim obtineant. XVI. est ex No.82. Vt si à iudicibus datis appellentur qui dederunt, causa appellationis exerceatur & peragatur intra menses duos, post quos tempora fatalia currant, nec post fatalia impetretur reparatio. l.3.C.Th.de repar.ap.l.2.§.fin.autem.C.de temp.appellat. XVII. vt criminalis causa, quæ mouetur aduersus clericos, apud Præsidem prouinciæ intra duos menses finiatur. No.83. XVIII. est ex No.96. vt actor non antè possit libello reum conuenire, quàm satisdederit intra menses duos litem à se cōtestatum iri, vel omne damnum reo in duplum præstitum iri vsque ad quantitatem aureorum XXXVI. XIX. adiici potest, LX. dies ex XII. tab. debitores habitos in vinculis auctore Gellio lib.20.c.1. Adiiciendum item, Ab herede inuentarium, quod quidem iam diximus s.cap.X. inchoandū esse intra dies XXX. absolui debere intra dies LX. l.vlt.C.de iu.del. Ita fit vt ad inchoandum & perficiendum inuentarium habeat heres menses tres, quot dari etiam tutori ad conficiendum inuentarium bonorum pupillarium Harmenop. scripsit lib.5.Epit.tit.11. ex lib.35. βασιλικῶν tit. 11.& lib.37.tit.7. Sed iam de tribus mensibus tractare proprio capite incipiamus.

De tribus mensibus. CAP. XIIII.

PRimum est ex l.1.C.de dilat. Vt si dilatio petatur testium vel instrumentorum ex eadem prouincia exhibendorum causa, non plus quàm tres menses prorogentur. Potest etiam adiici quod de dilatione trium mensium allatum est proximo cap.s. ex l.in fraudem.§.fiscalibus.de iu.fis. & de inuentario conficiendo intra menses tres. Secundum quod Eustathius proponit est huiusmodi, scriptum heredem posse intra menses tres renuntiare hereditati, nec teneri creditoribus, etiam si antè cognouerit se heredē esse. Hoc tradit quasi renuntiationi hereditatis siue deliberationi sint præscripti tres menses. quod est falsum. Id sumit tamen ex l.vlt.C.de iu.delib.in illo loco, intra trium mensium spatium, quæ verba non ad renuntiationem, sed ad confectionem inuentarij referenda sunt, nempe hoc pacto, si heres intra trium mensium spatiū, intra quos adire potuit ex inuentario, hereditati renuntiet. ex quo illud etiam efficitur perperam illi loco opponi l.scimus.§.vlt.C.de inoff.test. Tertium est, litem nuntiationis noui operis intra tres menses esse finiendam. l.vlt.C.de ædif.pri. Post tres menses eum cui nuntiatum est nouum opus impune ædificare, præstita cautione de opere restituendo. Similiter lis originis, siue de conditione curiali intra tres menses definienda est. l.generali.C.de decur. Quartum est ex No.100. Vt soluto matrimonio post biennium, intra decennium exceptio vel querela non numeratæ dotis non nisi intra tres menses opponatur. Quintum est ex No.115. Vt si vnus ex litigatoribus post cognitionalia certamina renuntiauerit suis allegationibus quasi nullas prætterea prolaturus, alter nolit renuntiare, sed cunctetur & moras trahat, diffidens causæ suæ, & fingens se alias quasdam habere allegationes quas sit prolaturus, eo nomine non plus quàm tres menses ei prorogentur. Solemne erat in dilationibus dandis trium mensium spatium. Sextum est ex No.123. Vt si quando ex laicis eligatur episcopus, non antè ordinetur, quàm tres menses clericus inter clericos fuerit, & vt accusatore eius qui ad episcopen electus est absente, nec accusationem implente, intra tres menses, rem mox definiat is qui episcopum ordinaturus est. Dynus pleraque ex iis quæ diximus de duobus & tribus mensibus, adfert. Sed valde deprauatus est liber Dyni, & eadem sæpius quasi diuersa in eo inculcantur, quædam etiam falsa.

De C. diebus. CAP. XV.

COgnatis & agnatis dari centum dies vtiles ad bonorum possessionem petendam ex quo se vocatos scierunt. l.2.C.qui adm.l.3.D.vnde cog.l.1.§.si intra.D.de suc.edic. Similiter intra centum dies adeunda est hereditas ex solemni lege testatoris, Titius heres esto cernitoq; in diebus C. proximis quibus scieris poterisq;, Nisi ita creueris, exheres esto, vt in Frag.Vlp.titul.22.l.si Titio.§.1.quan.dies leg.ced.l.3.§. & si heredes.de minor. & ita diem aditionis accipere oportet in l.Pānonius.de adq.her.l.regula.§.si filiusfam. De iu.& fac.ig. Interdum lege definitur aditionis siue deliberationis tempus, vt in specie l.scimus.§. vlt.

A vlt.C.de inoff.test. Si filius exheredatus acturus sit de inofficioso testamento herede adeunte, præcipitur namque heredi, ne longior mora fiat exheredato, inter præsentes vt adeat intra sex menses, inter absentes intra annum. Aliàs verò à prætore aditionis siue deliberationis tempus datur, & quidem centum dies plerumque ad consultandum dantur. Possunt & plures. At ex Constitutione Iustiniani certa sunt tempora, nec iam in arbitrio iudicantium. A principe annus datur, à ceteris nouem menses.l.vlt.§.sed quia.C.de iu.delib. Sed & olim sæpius.l.3.D.de iu.delib. Ex ea Constitutione semel tantùm datur dies ad deliberandum. Est verò multo melius hodie ex inuentario se pro herede gerere, quàm ex deliberatione. nam ex deliberatione heres tenetur insolidum creditoribus hereditariis, nec falcidiæ beneficium habet. Ex inuentario heres tenetur pro viribus hereditatis, & falcidiæ beneficium habet. Verùm contractiora sunt inuentarij, quàm deliberationis tempora. Inuentarij sunt trium mensium. Deliberationis anni vel nouem mensium. Quid si ex deliberatione B & inuentario se pro herede gesserit? Quia ex deliberatione, tenetur insolidum creditoribus. Quia ex inuentario, falcidiam saluam habet. d.l.vlt.

De mensibus quatuor. CAP. XVI.

Primum est ex oratione D.Marci, vt si vnus ex sociis altero cessante communes ædes refecerit, repetat impensas pro parte cum vsuris centesimis intra menses quatuor, post quatuor menses vt dominium ædium ei addicatur insolidum & μονομερῶς.l.cùm duobus.§.idem respondi.D.pro soc.l.4.C.de ædif.pri. Secundum est ex l.in consiliariis. C.de adsessor.qua cauetur ne quis in sua prouincia præsidi adsideat vltra menses qua- C tuor.l.hi qui.D.ex quib.cau.maio. quod constituitur ne quid in suos gratiosè vel per calumniam admittat, auctore Paulo lib.5.sent.tit.14. Tertium est ex l. quinquaginta.D.de excus.tut. Tutore nominato se excusante, à die nominationis intra menses quatuor continuos causam excusationis excutiendam & definiendam esse. Quartum est ex l.2 & 3.C.de vsur.rei iud. Tempus faciendi iudicati esse quatuor mensium, à quibus currunt vsuræ centesimæ. Quintum est ex l.vlt.C.si pend.ap. mors inter. intra certa tempora est appellandum, hodie intra dies x. vt diximus cap.7. dato libello, nisi ipso die condemnationis reus viua voce appellauerit. Intra certa tempora edenda sunt acta, dandi apostoli, puta intra dies 30. vt cap.10. Est etiam intra certa tempora exequenda & agenda appellationis causa. de quibus dicam hoc loco. Pauci reperientur qui ea perfectè nouerint. Fuere olim D duo lapsus, & post secundum reparatio ex rescripto principis, varia tempora pro varietate iudicum & causarum, nec in omnibus reparatio, vt ex Cod.Theodo.constat. Hodie sunt quatuor lapsus, & post quartum reparatio ex rescripto principis, nec tamen reparatio, nec tempora eadem semper. Reparatio duplex est, quæ Græcè ἀνανέωσις: Legitima, vt post primum lapsum, reparatio prima: post secundum, id est, post primæ reparationis lapsum, secunda: post tertium, tertia: post quartum est reparatio ex rescripto, ex aula, non ipso iure Nûc finge, appellatione interposita ante primum lapsum, puta intra menses sex cùm adhuc superessent menses duo, litigatorem vita decessisse: heredi eius non reliquum duntaxat temporis procedet, sed quatuor menses prorogabuntur ad agendam appellationem. qui nec current ex morte litigatoris, sed ex quo finitum erit tempus heredi deliberandi causa datum. Hic est eius legis sensus. Itaque nihil ei obstat l.cum antiquioribus.C.de iu.delib. E quæ non de tempore appellationi præstituto loquitur, an defuncto interim litigatore reliquum duntaxat tempus heredi procedat, sed de tempore deliberationis, puta de anno, qui hodie petitur à solo principe ex l.vlt.eod.tit. an herede interim moriente, reliquum duntaxat tempus heredi heredis relinquatur. Diuersæ sunt quæstiones. Diuersum item ius. Heredi nouo, noui quatuor menses prorogantur ad agendam appellationem. Heredi heredis nouo, noua deliberationis tempora non prorogantur. Litis incertior est, quàm hereditatis causa. ideoq; laxiora vbique litibus agendis, quàm hereditatibus adeundis tempora præstituuntur. Sed vt summatim exponamus quæ sint tempora exercendæ appellationis, Si ad sacrum auditorium appellatur, ab spectabilibus vel à iudicibus delegatis à principe, sex vel tres menses tribuuntur pro diuersitate prouinciarum. Si ad ordinarios iudices, à delegatis siue pedaneis duo menses, vt & s. diximus cap.13. Post horum lapsum, datur F mensis. Post primi huius mensis lapsum, datur alter. Rursus post hunc, tertius. Post tertij mensis lapsum, id est, post quatuor lapsus, intra menses tres reparatio ex rescripto datur, si à viris spectabilibus appellatum sit. Si à iudicibus delegatis, reparatio non datur, & fit executio sententiæ statim post quartum lapsum.d.l.2.& vlt.C.de repar.ap.No.126.& 82. Ad summam aliàs tempora exercendæ appellationis anno concluduntur, aliàs nouē mensibus, aliàs quinque. Vniuscuiusq; lapsus extremus dies erat fatalis, id est, eo agenda erat causa, non citeriore. Verùm Iustinianus decē dies fatales fecit, quinq; ante lapsum, & alios quinq; post lapsum, vt diximus cap.7. qui ideo fatales verius dicuntur, quòd eis disceptetur causa. Est in causarū disceptatione fatū aliquod.l.41.C.Th.de appel.& inde experiri de iure dicimus, id est, periculum facere. Dicuntur & temporales dies. l.præcipimus.C.de appel.l.2.C.de temp.appel.l.63.C.Th.de appel.l.vlt.C.Th.de rep.appel. Hæc verò tempora sunt præscripta ad agendam & introducendam appellationem. Causa autem appellationis inchoata, peragen- G da est intra annum vel saltem biennium.d.l.vlt.§.illud etiam.C.de temp.appel.No.49.vel 50.& 126. Sed de his satis. Sextū est ex No.68.vel 69. procuratori siue actori absente domino, ex cuius ædibus præsenti vicino fit iniuria, si dominus sit in proxima prouincia quatuor menses dari ad eum euocandum. quod congruit cum l.13.C.Th.de iur.fis.l.41.C.Th.de appel. Septimum est ex No.123. vt presbyteri & diaconi & hypodiaconi vocentur ad legitimam tutelam vel curam, & gerant, si modò intra

intra menſes quatuor, ex quo ſe vocatos cognouerint, eam ſua ſponte ſuſcipere ſe profiteantur. A inuiti nullam tutelam vel curam ſuſcipiunt.l.generaliter.C.de epiſ.& cler. qua de re extat epiſtola quædam Cypriani ad clerum & plebem Furni conſtitutã lib.1.& No.Leonis 68.qua adiicitur poſſe tamen eos creari diſpenſatores ſiue curatores teſtamentorum. qua de re dubitabatur, propterea quòd vtriq; ἐπιτροποὶ appellãtur.Octauum eſt ex No.124.vt ſi litigator vti oportet iurauerit ſe nihil dediſſe vel promiſiſſe,& intra menſes quatuor à lata ſententia periurij conuincatur,coërceatur pœnis tripli vel dupli ea Conſtitutione comprehenſis. Poſt quatuor menſes tuebitur ſe præſcriptione.

De menſibus quinque. CAP. XVII.

DE primo diximus ſuperiore capite,tempora exercendæ appellationis, quoties à iudicibus pedaneis appellatur, ad ſummam concludi menſibus quinque. Alterum eſt ex B l.vlt.C.de priuil. ſch. vt ſcholares quibus commeatus datus eſt, intra menſes quinque ciuiliter conueniri nequeant. Scholares milites ſunt, vt ad eum tit. de priuil. ſchol. oſtendimus. Sub hoc tit. de quinque menſibus, Dynus falsò ponit duo exempla, quorum vnum eſt de tribus menſibus ex l.1.C.de dilat.alterum de ſex ex l.ſciendum.§.vlt.D.de ædil. ed.

De menſibus ſex. CAP. XVIII.

PRimum hoc eſt, vt qui à peræquatore deſertum agrum accepit, firmo iure eum teneat, reliqua prioris poſſeſſoris non ſoluat. Si ſuperueniat qui agrum vindicet dominij aut hypothecæ iure & euincat, meliorationis ſumptus ab eo conſequatur, ſi C modò is veniat intra ſex menſes poſt addictionẽ agri. Venienti poſt ſex menſes,præſcriptio obſtat.l.vlt.C.de cenſ.& cenſitor.l.locorum.C.de omni agro deſer. II. eſt de actione redhibitoria quæ ſex menſibus vtilibus concluditur.l.ſciendum.§.vlt.D. de ædil.ed. Excipiuntur caſus expoſiti ſ.cap.13. III. eſt de actione æſtimatoria Quanto minoris,quæ ex hac cauſa ſex mẽſibus vtilibus concluditur,quòd æditiliæ cautiones non præſtẽtur.l.ſi venditor.D.eod. Aliàs anno vtili cõcluditur.Quartum eſt ex l.ſi tutor.D.de ad.tut.vt tutor à ſuſcepta adminiſtratione intra ſex menſes occupet pecunias pupillares,cui opponitur l.tutor.§.vſuræ.eod.tit.quam expoſui.ſ.c.13. Quintum eſt ex l.1.C.vt om.iud.tam ciuil. Præſidem qui finito magiſtratu contra præcepta legum ante dies L.prouincia exceſſit,reduci,& in prouincia remanere per ſex menſes prouincialium actiones excepturum. Ait Euſtathius, Ἐὰν ὁ ἄρχων μὴ μείνῃ τὰς ν' ἡμέρας μετὰ τὴν διαδοχὴν ἐν τῷ θέματι. D Manifeſtum eſt prouinciam ab eo vocari θέμα. & ita Zonaras in Heraclio, ἐκ τῶν θεμάτων, id eſt, ex prouinciis. Theodorus Hermopolites lib.VI. tit.1. οἱ στελλόμενοι ἄρχοντες εἰς τὰς ἐπαρχίας ἤγουν εἰς τὰ θέματα. & alio loco: ὁ πραίτωρ θράκης καὶ μακεδονίας δικαιοδοσίαν ἔχει κατὰ μόνων τῶν κατοικούντων ἐν τοῖς τούτοις θέμασι. Itaque apud Harmenopulum lib.1.tit.4. & lib 3.tit.3. θεματικοὺς κριτὰς & θεματικοὺς ἄρχοντας malè interpretantur delegatos ſiue pedaneos. Interpretari oportuit,prouinciales. Sextum eſt No.6. vt ne ex monachis vel clericis ordinetur epiſcopus, niſi ſex menſes in clero permanſerit. quod mutatur No.123.& pro ſex menſibus tres præſtituuntur etiam in laicis. Septimum eſt ex No.59. vt ſi œconomi eccleſiæ non ſoluant decanis & aſcetriis conſuetudines ſiue ſportulas, quæ illis pro elatione funerum erogari ſolent, ex mora ſex menſium alligentur vſuris trientibus. fiebant funerum elationes ſumptibus eccleſiæ, non defunctorum, & non à clericis, ſed ab aſcetriis mulieri- E bus & acoluthis & decanis. Aſcetriæ pſallebant quaſi præficæ olim. Acoluthi iuuenes deferebant funalia. Decani feretrum ſiue lectum, qui & lecticarij & copiatæ, viſpelliones olim. Octauum eſt ex l.non tantùm.D.de excuſ.tut. Tres tutelæ excuſant à quarta, niſi ſi qui ex iis quorum tutela geritur vel defertur, proximi ſint pubertati, vt quia ſemeſtre duntaxat tempus ſuperſit. Nonum eſt ex No.131. vt piorum legatorum fructus & vſuræ & acceſſiones omnes à tempore mortis debeantur, ſi in eis præſtandis heres ſex menſibus moratus ſit. Reliquorum legatorũ vſuræ & fructus ex tempore moræ debentur,ſi fuerint per damnationem, vel ex tempore aditionis, ſi per vindicationem, non ex tempore mortis teſtatoris.l.vlt.C.de vſur.leg. Decimum eſt ex No.123. vt ſi intra ſex menſes non eligant epiſcopum ij ad quos electio pertinet,ius eligendi deuoluatur ad ordinatorem. Vndecimum eſt ex l.1.C.de dilat. vt ſi dilatio petatur inſtrumentorum vel perſonarum exhibendarum F cauſa,ex continenti prouincia non plus quàm ſex menſes prorogentur, ſi ex tranſmarina non plus nouem, ſi ex eadem,non plus quàm tres. XII. eſt ex l.ſancimus.C.de fideiuſ.vt ſi quis fideiuſſerit reum iudicio ſiſti intra diem certum adiecta pœna, puta intra ſex vel octo menſes, ex die pœna ſtatim nõ exigatur, ſed dentur fideiuſſori ſex menſes,intra quos ſiſtendo reum euitet pœnam ipſo iure cõmiſſam ex priore lapſu. XIII.eſt ex Conſtitutione græca De cuſt.reo.de qua diximus cap.1x.vt cuſtodiæ certis caſibus viuculis liberentur poſt ſex menſes. XIIII. eſt ex l.vlt.C.de iu.fiſ.vt omnis cauſa fiſcalis poſt litem conteſtatam finiatur intra menſes ſex. & ideo in l. properandum.C.de iud. meritò excipiuntur cauſæ fiſcales. XV. ex Conſtitutione quadam græca,quæ deſideratur in tit.de procur.vt procuratore ad litem defuncto,intra dies xx. domino peregrè agenti in longinqua pro- G uincia dentur ſex menſes, intra quos vel alium det procuratorem, vel ipſe veniat. Sed ſi ſit in proxima prouincia, tempus arbitrio iudicis conſtituetur, de qua dixi etiam aliquid ſ.c.9. XVI. eſt de reſcripto Antonini, quo cauetur vt legatarij poſt ſex menſes quàm petere cœperint etiam in res proprias heredis inducantur, inde fructus percepturi quoad ſatisfiat.l.5.§.Imperator.D.vt in poſſeſſ.legat.l.certa.C.eod.tit. XVII. eſt ex l.vlt.C. de commeatu, vt ſcriniarius vel magiſterianus vel

A vel palatinus qui commeatum accepit, si supra commeatus diem sex mensibus abfuerit, quinque sequentibus postponatur. XVIII. est ex No.101. vt si cognatus non curialis velit ab intestato cognato curiali ex asse succedere, intra sex menses apud acta se curiæ offerat. alioquin dodrans curiæ debetur. XIX. addendus est casus, quo intra sex menses adeunda est hereditas, ne fiat mora filio exheredato.l.pen.§.vlt.C.de inoff.test.de quo diximus cap.15. XX. pertinet ad legem Aeliam Sentiam, vt si minor xx. annis velit ancillam manumittere, hæc iusta sit causa, si manumittat matrimonij causa, dummodo intra sex mēses iuret se eam ducturum.l.si collectaneus.§.vlt.D.de man. vind. XXI. est, vt in adulteram crimen sex mensibus vtilibus extinguatur.l.1.§.accusationem.D. ad Turpil.l.ob commissa.C.eod. XXII. est ex l.si appellationem.C.de appel.quod etiam c.xvi. adiiciendum est, Vt si spectabiles vel clarissimi iudices oblatam appellationem non recipiant, nec B dare apostolos velint, hac de re querela proponatur intra annum vel sex menses secundum distinctionem eius legis. Si iudices delegati nolint eam recipere, intra menses quatuor. Potest & aliud addi ex l.si legatum.D.de op.pub.& aliud ex l.obsistere.C.de an.& trib.

De VII. VIII. IX. XI. *mensibus.* CAP. XIX.

Septimo mense nasci partum perfectum & legitimum. l.septimo. D.de stat.ho. quod Pythagoræo numero Paulus adscribit IIII. Sent. tit.9. & Censorius de die natali. Septimo, inquit, partum iam esse maturum, eo quòd in omnibus numeris septenarius plurimùm possit. Idem & alij innumeri. Sexto vel octauo perfectus non nascitur. C Vndecimo mense à morte mariti genitus non est legitimus ex No.39. quod pugnat cum rescripto quodam Adriani, de quo Gellius lib.3. quod ita potest defendi, si edatur sub initium mensis XI. non sub finem. De mensibus octo vnum exposuimus cap.13. ex Constit. græca de bonis proscriptorum. Alterum est ex No.69. Procuratori cui lis mouetur, ad dominum euocandum ex proxima prouincia dari IIII. menses, ex longiori sex, ex remotissimis octo vel IX. cui adiungenda est etiam l.1. C.de dilat. & quod dictum est cap.16. tempora appellationis exercendæ interdum concludi nouem mensibus. & cap.15. ad deliberandum nouem menses dari à iudicibus. De decem mensibus falsò Dynus notauit ex No.124. quod est de quatuor.

De anno. CAP. XX.

D Quod primo loco notant est de primo capite legis Aquiliæ, quo tanti reus damnatur, quanti res eo anno plurimi fuerit. Id caput est de occiso homine vel quadrupede, quæ pecudum numero sit.l.ait lex.D.ad leg.Aquil. Annum continuum intelligimus, qui constat ex CCCLXV. diebus continuis.l.ita vulneratus.§.æstimatio.D.eod.l.cum heres.§.Stichus. D.de statulib. l.anniculus.2. D.de ver.sig. Cicero de nat.deor. Circuitus solis orbium V.& LX. & CCC. quarta fere diei parte addita, conuersionem conficiunt annuam. Sic legendum. Anniuersarium annum satis nouè dixere Impp.in l.4. C.de suscep. Annum verò vtilem dicimus, qui constat ex CCCLXV. diebus vtilibus.& ita in annalibus actionibus, quæ annua præscriptione excluduntur, semper annum accipimus. Enumerabo breuiter hoc loco, quem secundum facio, omnes annales actiones. Actio de peculio post mortem, emancipationem, ma-E numissionem, alienationem eius qui in potestate nostra est, vt in tit.quando de pec.act.an.sit.l.1. §.si cum seruo. Si quid in frau.pat.l.si filiusfam.de tut.& rat.distr.l.pater.de castr.pec.l.Macedoniani. C.ad Maced.l.& ancillarum. §.si seruus. D.de pecul. quas malè separatim vel Dynus, vel Eustathius proponit quasi non idem eis contineatur. Actio rescissoria vsucapionis.l.in honorariis. D.de obl.& act. Actio Pauliana. Actio Quod iudicij mutandi causa. Actio æstimatoria Quanto minoris, excepto vno casu, de quo c.18. Interdictum vnde vi. Interdictum quod vi aut clam. Et omnes prætoriæ pœnales, excepta furti: veluti actio in factum ex edicto, Si quis ius dicenti non obtemperauerit. Actio in duplum ex edicto De publicanis. Actio in factum ex edicto De in ius vocando, si in ius vocatus sit quem vocare non licebat. Actio in factum, quæ datur in eum qui in ius vocatum vi exemit. Actio in factum, quæ in eum datur, per quem factum est quominus quis in iudicio sistat. F Actio in factum, quæ in eum datur, qui rationes non edit. l.vlt.D.de eden. quam & in eum competere Græci tradunt, qui non edit speciem actionis. Actio in quadruplum ex edicto de calumniatoribus. Actio depositi in duplum Quod tumultus, incendij, ruinæ, naufragij causa depositum sit. Actio rerum amotarum vel corruptarum ex edicto, Si quis testamento liber esse iussus fuerit. Rerum amotarum appellaui cum Græcis in l.Titia. §.pen. D.de man.test. & l.j. C.de noxal. act. quod notandum. nam & in eo tit.l.pen.& vlt. Iurisconsulti rectè vtuntur amouendi verbo: quòd non fiat furtum propriè. Actio vi bonorum raptorum in quadruplum, vel De turba in duplum. Actio in quadruplum ex tit.de incendio rui.naufr. Actio Quod metus causa in quadruplum. Actio iniuriarum.l.5.C.de iniuriis. Interdictum ne vis fiat ei qui in possessionem missus est. Interdictum de tabulis exhibendis auctore Paulo IIII. Sent.tit.7. quod ibi ostendimus latè. Et ciuiles quædam pœnales, veluti actio ex lege Iulia repetundarum in heredem eius qui repetundarum arguitur, etiam G si lis non sit contestata cum defuncto.l.2.D.ad leg.Iul.rep.l.2.C.eod. De eo quod peruenit constabat esse perpetuam in heredem. In reum repetundarum erit perpetua. Imò annua.l.pen.C.eod. Loquitur de Comite domorum in Cappadocia, qui erat sub Comite rerum priuatarum. Sub eo procuratores, præpositi gynecio, susceptores, tabularij, coloni. Hic fisco si non inferant pensiones, quòd dicant sibi pecunias ereptas à Comite domorum, intra annum id probare & pecunias repetere

 debent,

debent, quod si non fecerint, nihilominus conuenientur à fisco. Puto tamen aduersus Comitem A
repetitionem perseuerare etiam post annum, & legem illam eò tantùm spectare, vt ostendat eis ea
ratione anni inducias dari. Item omnes actiones populares. l.vlt. D.de pop.act. veluti De deiectis
& effusis, si liber homo occisus, vel si ei nocitum sit, Albi corrupti, Sepulchri violati, Apertarum ta-
bularum ante quæstionem familiæ. Malè excipit Accur. interdictum Ne quid in loco publico, quod
est perpetuum. Nam non est omnino populare. quandoquidem non omnibus, sed ei tantùm com-
petit cuius interest. Populare tantùm est ad aliquid, nempe quia ad publicam vtilitatem pertinet.
l.2.§.hoc interdictum & §.pen.D.ne quid in loc.pub.l.1.§.vlt.D.de via pub. Malè etiam excipit in-
terdictum de libero homine exhibendo, quod est perpetuum. nam id esse populare inficior. Patet
quidem omnibus, sed non ideo statim populare, sicut crimina stellionatus, expilatæ hereditatis,
præuaricationis, suspecti tutoris, omnibus patent, non tamen ideo publica sunt prorsus. Pertinet B
etiam ad vtilitatem publicam. quoniam tuetur ciuium libertatem. At non ideo populare, nisi quid
ex condemnatione in publicum redeat, vt ex illa De apertis tabulis ante quæstionem familiæ, cuius
pœna aureorum C. partim actori, partim publico infertur. Idemq; sentiendum de actione Albi
corrupti in aureos D. & Sepulchri violati in aureos C. & De deiectis & effusis in aureos L. vt & apud
Frontinum II. de aquæductibus in S.C. quodam. Si quis aduersus ea commiserit, in singulas res in
dena millia damnas esset, ex quibus pars dimidia præmium accusatori daretur, cuius opera maxi-
mè conuictus esset qui aduersus hoc S.C. commisisset, pars altera media in ærarium redigeretur.
Hisdem rationibus collusionis iudicium etiam si admisero esse actionem, non tamen censebitur
popularis: quia ex ea nihil in ærarium redit. quæ tradidimus in necem glossæ appositæ ad d.l.vlt.De
pop.act. Tertium est de testamento facto à milite iure militari, quod eo decedente intra annum C
missionis eodem iure valet. l.quod dicitur. D.de mil.test. Post annum non valet iure militari. Quar-
tum est ex Constit. græca quæ desideratur in tit.de episc.& cler. vt piorum legatorum actio ex in-
ficiatione dupletur, videlicet si non soluantur intra annum. cuius fit mentio in §.vlt. Instit.de oblig.
quæ quasi ex cont.nasc. Quintum est de anno luctus, de quo diximus cap.13. Desideratur in eod.
titulo de episc.& cler. Constitutio græca, qua cauetur, vt si relicta vxore vir tondeatur, qua ex causa
ea ætas concedebat matrimonij dissolutionem, ne mulier possit intra annum nubere impune, nisi
pepererit intra annum. quod & diuortio facto iusta ex causa dicendum est. l.consensu. §.si verò. l.si
constante. C.de repud. No.22. At viro mortuo idem non esse dicendum arbitror. nam & si peperit
intra annum, elugere virum debet, quia non tantùm propter turbationem sanguinis luctus indici-
tur, sed & propter reuerentiam mariti, nisi sit vir luctu indignus. l.liberorum. §.1.D.de iis qui not. D
inf. & vt est apud Harmenopulum lib.4.tit.6. Post partum mulier ἐν τῷ πένθει alij nō potest nubere,
ἐν τῷ πενθίμῳ potest. πένθος est virorum luctu dignorum, πένθιμος indignorum. Sextum est ex l.
vlt. C.de dote cauta & non num. vt soluto matrimonio exceptio, vel querela non numeratæ dotis
intra annum opponatur. quod ita procedere Iustinianus in No.100. constituit, si biennio tantùm
durauerit matrimonium. alioquin vel nullo modo opponitur, vel intra tres menses tantùm, vt dixi-
mus cap.14. Septimum est ex l.5. C.de cens.& censit. vt qui se grauatum dicit ab peræquatore vel
censitore, ea de re queri & agere possit intra annum, non post annum. Octauum est, vt qui intra
annum non petunt tutorem impuberi, eius successionem legitimam amittant si impubes decesse-
rit. l.10.C.de leg.her.l.2.§.si mater.D.ad Tertyl. Nonum est de reis adnotatis, qui annum habent ad
se purgandum, intra annum bona eorum obsignantur, post annum fisco vindicantur nisi venerint. E
l.1.& 2.D.de req.vel abs.dam. Decimum est ex No.123. Vt si seruus clericus fiat ignorante domino,
ius habeat dominus eum reuocandi intra annum. Militiam vel dignitatem adeptus, perpetuò re-
uocari potest. malè enim vulgò interpretantur l.pen.& vlt.C.qui milit.non poss. vt diximus cap.10.
Clericus non nisi intra annum. At ex No. Leonis IX. etiam perpetuò. atque ita D.Paulus Onesinum
Philemonis seruum remisit ad Philemonem. qua de re in Clementis c.82. Et sic seruus monachus
cùm ex eadem No.123. non possit reuocari nisi intra triennium, ex Leonis No.10. perpetuò reuo-
cari potest. XI. est de bonorum possessione quæ à liberis & parentibus petenda est intra annum,
non solùm si suo nomine veniant directò, sed & si per seruos heredes scriptos. l.1.D.de suc.ed.l.filij
in fi.D.ad S.C.Tertyl. XII. est, vt magistratus vel officialis, qui finita administratione pecuniam fisca-
lem penes se esse professus est & retinet, intra annum teneatur tantùm quasi debitor fiscalis, post F
annum lege Iulia de residuis. l.sacrilegi.§.vlt.D.ad leg.Iul.pec. XIII. est de causis criminalibus, quæ
olim finiendæ erant intra annum. cuius iuris vestigium est in l.reus.D.de mun.& honor. vt Obs.6.
c.8. ostendimus, & in l.in S.C. §.pen.D.ad Turpil. vbi hæc verba, vel biennio, Triboniani sunt, cu-
ius princeps biennium causis criminalibus præscripsit. Meritò igitur, vt ea l.reus, continetur, intra
annum reus delatus honores petere non potest. XIIII. est ex l.2.C.de naufr. vt nauicularius qui
exportat publicas species intra annum probet naufragium quod allegat. quod videtur pugnare
cum l.pen. eiusdem tit. quæ biennium statuit. Solutio sumenda est ex l.2.C.Th.eod.tit. quæ pro lo-
corum interuallo annum aut biennium statuendum esse declarat. XV. est ex No.1. Vt si heres
monitus sententia iudicis in exequenda voluntate defuncti annum moratus sit, hereditatem amit- G
tat deducta portione legitima, si ex eis sit quibus portio legitima debetur. idemq; est in legatario
& fideicommissario. Additur ex No.131. vt si iusserit testator ξενῶνα fieri, intra annum extruatur &
perficiatur. XVI. est ex No.123.& No.6. Vt ne episcopi supra annum absint extra episcopen suam.
XVII. est ex constitutione quadam græca, quæ desideratur in tit.de episc.aud. vt episcopus & tres
bonæ opinionis viri singulis annis inspiciant opera ciuitatis, & curent ea metiri, eorumq; ratio-
nem,

A nem ab administratoribus reddi. Hæc tantùm Græci. Addi pleraq; possunt, vt quod diximus s.c.15. 16.18. annum ad deliberandum dari, & interdum intra annum adeundam hereditatem, & interdum tempora appellationis exercendæ anno concludi. Cœptam item appellationis causam intra annum esse finiendam. Addi etiam potest ex l.vlt.C.de iu.del.Inuentario faciendo esse præscriptum annum, si ab eo loco, in quo sunt bona hereditaria, longè absit heres. Præsenti tres menses dantur, vt diximus cap.13. Item aliud ex l.1.§.sin verò.C.de ads.tol. eum qui ex libertate in seruitutem vocatur iuratoriæ cautioni committi, & ea præstita si annum abfuerit, in seruitutem trahi. Item ex tit. De rei vxo.act. Dotem quæ in rebus mobilibus aut mouentibus consistit, intra annum esse reddendam. Item ex l.2.& 3.C.de commeatu, vt miles qui supra commeatus diem annum abfuerit, decem sequentibus postponatur. Item qui Reip.causa abfuerunt, reuersi habeant anni vacationem.
B §.item qui Reip.Inst.de exc.tut. Item ex No.112. Vt post tria edicta, si intra annum non venerit contumax litigator, causa agatur μονομερῶς. Item ex l.6.C.de erog.mil.an.& l.pen.§.pen.C.de præs.30.an. & l.quanuis.C.de decur. alia quædam.

De Biennio. CAP. XXI.

PRimum, vt post annos liber esse iussus, post biennium liber fiat.l.libertas.§.vlt.D.de man.test. Secundum, vt si biennio non apparuerit conductor, nec soluerit pensiones, possit expelli, & inuecta illataq; eo absente adhibitis tabularijs describi.l.quæro.§. inter.l.cùm domini.D.loc. Lex, cùm domini, est ex lib.de off.præf.vigil. quòd casum ponit, quo impune horrea & insulæ effringuntur, quæ res ne fiat temere pertinet ad
C curam præfecti vigilum.l.3.§.effracturæ.D.de off.præf.vig. Idem verò dicimus de emphyteuticario ecclesiastico No.120. Tertium est de causis criminalibus, vt finiantur intra biennium.l.vlt.C.vt intra cer.tem.cri.quæst.ter. excipiuntur aliquot casus, quorũ vnum exposuimus c.19. alterum c.13. Quartum est de actione de dolo, quæ ex Constantini lege biennio cõtinuo concluditur.l.vlt.C.de dolo. olim erat annalis. Quintum est ex l.si mulier perfectæ.C.ad s.c.Velleia. mulierem quæ pro alio intercessit non iuuari s.c.Velleiano, si post biennium denuo eiusdem rei nomine se obligauerit vel satisdederit. idemq; est in No.61. quod si pro extraneo intercedat, locum habet, non si pro marito, nam & si sæpius intercedat pro marito, non tenetur. No.134. etiam si post biennium iteretur obligatio. quod Græci notant. Sic pro extraneo intercedens ipso iure obligatur, pro marito non item. Pro extraneo intercedens non iuuabatur ante s.c. Velleianum. Pro marito intercedens adiuuaba-
D tur edictis quibusdam. Sextum est de exceptione non numeratæ pecuniæ, quæ biennio continuo extinguitur.l.in contractibus.C.de non nu.pec. olim quinquennio. Alia sunt tempora exceptionis non numeratæ dotis. Septimum est ex l.2.C.de sponsal. vt si sponsus præsens in eadem prouincia intra biennium non exequatur nuptias, possit puella impune alij nubere. Absens expectatur triennium.l.2.C.de repud. Octauum est ex l.vlt.C.de iu.dot. vt promissor dotis post biennium præstet reditus, pensiones & vsuras trientes, quæ aliàs non solent venire ex stipulatione nisi in stipulatum deductæ sint, nec reditus nisi post litem contestatam. Nonum est ex l.vlt.C.de iu.dom.imp. vt creditor, etiam si nihil de eo conuenerit, possit pignus distrahere biennio postquam debitori testatò denuntiauerit vel iudex pronuntiauerit pecuniam solui, & vt non inuento emptore certis dilationibus & denuntiationibus obseruatis, tum à principe pignoris dominium creditori addicatur, ita
E tamen vt adhuc intra biennium id debitor soluta sorte & vsuris & damnis recipere possit. X. hoc est, Legatione functis biennij vacationem dari. l.filius.l. Paulus.§.1.l. vicarius.D. de legationibus. l.3.C.eod.l.2.C.de mun.& honor. non cont. X I. est ex No.134. vt vxorem ob adulterij crimen coniectam in monasterium maritus intra biẽnium reducere possit si velit. Olim si reduxisset fiebat lenocinij reus. X I I. est ex l.1.C.de sent.præf.præt. vt contra sententiam præf. prætorio, postquam ei successum fuerit, intra biennium liceat principem supplicare per libellum. X I I I. est ex l.7.C.de om.agr.des. Eos qui prædia defecta siue ἄπορα suscipiunt, non nisi post biennium solemnem canonem fisco inferre. Cui addendum ex l.8. eod.tit. vt qui prædia deserta occupant, ab eis ea dominus possit repetere intra biennium redditis meliorationibus. quod videtur pugnare cum l.locorum.eod.tit.& l.vlt.C.de cens.& censitor.de quibus s.cap.18. Sed illæ de eo loquuntur, cui ad-
F dicta sunt prædia à peræquatore. Lex autem 8.de eo qui occupauit. quod sic Græci: ὁ ἐρήμου ἀργοῦ ἐπιβὰς, ἐντὸς δύο ἐτῶν ἐναγέσθω παρὰ τοῦ δεσπότου. X I I I I. est ex l.vlt. C.de bo.auct.iud. pos. vt quibusdam creditoribus missis in possessionem, quibusdam non missis, admittantur etiam non missi intra biennium inter præsentes, vel intra quadriennium inter absentes. X V. est ex l.2.C.de term. moto, vt qui in mouendis terminis alij ministerium præbuit, biennio ad opus publicum detur. Addatur & quod de naufragio probando intra biennium diximus cap.superiore, & de causa appellationis peragenda intra biennium cap.16. Item ex No.15. vt defensor ciuitatis biennio id muneris administret. Itemq; patronus fisci ex l.sancimus.2.& l.petitionem.l.iubemus.C.de aduo.diu.iud.& primicerius fabricæ.l.2.C.de fabricen.& primicerius notariorum.l.2.C.de primic.& not.& alij.l.1.C. de decan.l.1.C.de mensor.l.Alexandrinis.C.de decur.l.vlt.C.de off.præf.vr. Et aliud ex l.vlt.C.de
G commeatu. Et aliud ex l.1.C.si quac.præd.pot.

De Triennio. CAP. XXII.

PRimum est de vsucapione rerum mobilium, quæ hodie triennio perficitur.l.1.C.de vsuc.transform. Adiiciunt etiam Græci seruitutem aquæ triennio adquiri ex l.2.C.de ser.& aq. Videntur

namque in ea legisse *Mobilium*. sed forsitan rectius *Immobilium*, vt scilicet seruitutes comparentur A rebus immobilibus, sicut & panes ciuiles. No. 7. Secundum est de emphyteuticario, vt excidat iure emphyteuseos, si triennio cessauerit in soluendo canone. l. 2. C. de iu. emphy. De paganico loquimur. nam aliud esse in ecclesiastico capite superiore ostendimus. Tertium est ex l. 1. C. de fideic. vt si triennio solutum sit annuum legatum, in futurum etiam perpetuò debeatur, nisi probauerit heres in triennium tantummodo id fuisse relictum. Constabat in ea specie relictum fuisse legatum. Sed de tempore dubitabatur. Quartum est ex l. 4. C. de vectig. & com. vt locentur publica in triennium. Olim in quinquennium, vt Varro scribit IIII. de ling. lat. Quintum ex l. pen. C. de pat. pot. vt filio iam trimo à patre petantur alimenta. Sextum est ex l. 4. D. de incen. rui. & nauf. vt qui ex naufragio grauiorem prædam appetierunt, liberi in triennium relegentnr vel ad opus publicum dentur. Retinent Græci vbique vocem latinam φραίδα, vt & in legibus Georgicis Iustiniani περὶ φραίδας ζώων. B Moschopulus περὶ χιδῶν. φραίδα ἡ γινομένη βλάβη ἐν ἀμπελῶσι ἢ ἀγροῖς ἢ ἑτέροις τισί. VII. est ex l. properandum. C. de iudic. lites ciuiles triennio esse finiendas. quod & Manuelis Comneni No. quadam confirmatum est. Excipiuntur casus pleriq; suis locis suprà digesti. VIII. est ex l. pen. C. de apochis pub. vt qui proximo triennio prolatis apochis ostendit se publica tributa soluisse, præsumatur omni tempore soluisse. IX. ex l. vlt. C. de rep. he. vt suus heres maior XXIX. annis, qui recusauit hereditatẽ, rebus integris intra triennium possit ad eam reuerti. Itemq; minor post annos XXIX. triennium habet. Decimum est ex l. 1. C. de sent. adu. fis. lat. ret. Res iudicatas aduersus fiscum intra triennium retractari. Vndecimum est ex No. 22. solui matrimonium si vir per triennium non fecerit τὰ τῆς φύσεως. Antea biennium. l. in causis. C. de repud. Addatur & quod cap. superiore dictum est de sponso, C qui non exequitur nuptias intra triennium, & cap. 20. de seruo monacho reuocando intra triennium. Et ex l. 2. C. de mun. & hon. non cont. ab honoribus ad alios honores triennij vacationem dari. Et ex No. 123. vt aleatori triennio interdicatur sacro ministerio. Et aliud ex l. per hanc. C. de adu. diu. ex qua in l. vlt. eiusdem tit. pro biennium, legendum, triennium. Et aliud ex. l. vlt. C. de commeatu.

De quadriennio. CAP. XXIII.

PRimum est de quadriennij præscriptione quæ fisco datur & aduersus fiscum. Fisco, si alienauerit rem alienam vel alij pignori obligatam, & eo nomine cõueniatur à domino aut creditore pigneratitio. l. 2. C. de quad. præs. Aduersus fiscum, si post quadriennium vindicet bona quasi vacantia, quæ alius tenere cœpit. l. 1. C. eod. tit. l. 1. §. diuus. D. D de iur. fis. l. intra. D. de diu. temp. præs. II. est de restitutione in integrũ. Hæc olim anno vtili extinguebatur, hodie quadriẽnio continuo. l. vlt. C. de temp. in integ. rest. l. vlt. C. de rep. her. De restitutione in integrum loquimur quæ fit cognitione prætoris, siue minori ea post annũ ætatis XXV. siue maiori concedatur. Itaq; rectè sentiunt Græci venditionẽ rescindi officio prætoris secundum l. 2. C. de resc. vend. si supra dimidiam veri pretij fraus interuenerit, intra quadriennium duntaxat. atq; ita in foro seruari referunt. Imò & decreto Romani Lacapeni περὶ ὑπερθεματισμοῦ ita definitum est. His potest de quadriennio adiici quod tradidimus s. cap. 21. ex l. vlt. C. de bo. auct. iud. pos. Et aliud ex l. 2. C. de commeatu. Et aliud ex l. vxor. C. de repud. quod tamen abrogatur No. 117.

De quinquennio. CAP. XXIIII. E

PRimum est de querela inofficiosi testamenti, quæ quinquennio extinguitur. l. 2. C. in quib. cau. in integ. rest. nec. non est. Post quinquennium non potest agi querela, nisi ex magna & iusta causa. l. contra. C. de inoff. test. Secundum est ex l. vlt. C. de post. & redemp. ab host. redemptum ab hostibus, à redemptore teneri quasi pignoris iure, liberari solutione pretij vel opere quinquennij. Tertium hoc est, diuortio facto culpa mulieris, ante quinquennium non posse eam alij nubere, & interim subiici legi Iuliæ ac si diuortium factum non esset. l. consensu. §. hæc nisi. C. de repud. No. 22. quod secundum Nouellas nouissimas ita procedit, si culpa vxoris factum sit vt repudium siue ῥεπούδιον maritus mitteret. No. 117. nisi adulterij causa miserit. quo casu nec post quinquennium mulier alij nubere potest, sed conijcitur in monasterium. Quòd si mulier ipsa sine causa repudium miserit, ex eadem No. etiam in monasterium conijcitur, nec vllo tempore potest alij nubere. Itaque abrogatur §. hæc nisi, & No. 22. ea in F parte. At si ex causa repudium mulier miserit, anno duntaxat nuptiis abstinebit. d. No. 117. Imò nec anno integro si intra annum pepererit, vt diximus cap. 20. In huius rei tractatione corruptè apud Harmenopulum lib. 4. Epitom. tit. 7. ita legitur, Εἰ δὲ ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρὸς ἀλόγως χωρισθείη. legendum εὐλόγως. Quid si vir repudium miserit, an aliquanto tempore nuptiis abstinebit? Minimè, siue ex causa id miserit siue sine causa. d. l. consensu. §. sin autem aliter. Nouel. 117. Verùm hodie ex Nouel. 127. & 134. communis est pœna viri & vxoris repudio sine causa misso. nam & vir ipse in monasterium conijcitur. Quartum hoc est, adulterij crimen, quod ab extraneo vel extranei iure in masculum intenditur, quinquennio continuo extingui. l. 1. §. accusationem. D. ad Turpil. l. miles. §. adulterij. D. ad leg. Iul. de adult. Idemq; est in crimine peculatus. l. 7. D. ad leg. Iul. pec. & in accusatione contra s.c. Silanianum apertarum tabularum eius qui à familia occisus esse dicitur. l. in cognitione. D. ad G s.c. Silan. Aliàs crimina vicennio tolluntur. Quintum est, ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur. qua de re specialis est titulus. Est autem vetus Senatusconsultum. Suetonius in Vespasiano, Vetuit inter cetera quæri de cuiusquam defunctorum statu vltra certos annos. Similiter

A militer ex s.c. post manumissionem libertus intra quinquennium duntaxat potest proclamare ad libertatem. l.2.& 4.D.si ing.esse iud. quod abrogatur in l.vlt. C.vbi cau.sta. Collusio item domini & serui detegenda est intra quinquennium. l.2.D.de col.det. Sextum est ex l.pen.C.de præpos. sac. cubic. vt seruum inuito vel ignorante domino factum principis cubicularium, dominus reuocet intra quinquenniũ. Septimum est ex l.1.C.de contr.iud.donationes collatas in magistratus vrbanos vel adsessores vel domesticos eorum post successionem quinquennio confirmari, intra quinquennium reuocari posse. Octauũ est ex l.4.§.1.D.ad leg.Cor.de sic. In quinquenniũ relegari eum qui causam mortis præbuerit per lasciuiã, id est, κỳ τρυφλὼ κỳ ϖαιγνίαν. Similiter præses in quinquennium relegatur, qui in numerũ aduocatorum non Christianum recipit.l.nemo. C.de episc. aud. & in alia specie No.112. Nonũ est ex l.2.C.de vect. & com. Rem fisco commissam, fiscum vindicantem

B repelli præscriptione quinquennij. Sed & ante quinquennium non aget vtiliter, si res non existat, nec dolo supprimatur, vt si seruus bona fide manumissus sit. Decimũ est ex l.2.C.de aposta.vt Christianus qui deserta ecclesia transiit ad Græcos, id est, paganos, vt in conciliis sæpe, vel Iudæos etiam post mortẽ accusari possit, quasi intestabilis intra quinquennium continuum. XI. est ex No.131. vt si testator oratorium fieri iusserit, intra quinquennium perficiatur. XII. est ex l.1.§.quod dictũ.D.de separat. vltra quinquennium post aditionem hereditatis creditores defuncti separationem non impetrare. XIII. est ex No.100.de exceptione non numeratæ dotis, quæ vel intra annum, vel intra sex opponitur, vel nullo modo, vt dictum est c.14.& 20. Verùm ab ea definitione excipiendus est maritus minor XXV. annis, cui à contracto matrimonio XII. anni dantur ad proponendam & contestandam querelam non numeratæ dotis. Heres item mariti minor annorum XXV. cui datur

C quinquennium siue maritus minor fuerit siue maior. XIIII. est ex l.vlt.C.si maior fac.alie.rat.hab. alienationem rerum minoris sine decreto factam confirmari quinquennio, si post XXV. annum ætatis intra quinquennium eam non reuocauerit. Erant & olim quinquennij præscriptione tuti, qui quid emerant à fisco, de qua in §.vlt. Instit.de vsuc.l.vlt. C.si aduer.fis. l.neque. C.de restit.mil. & in C.Th.tit.de quinq.præscr. Hodie statim tuti sunt ex Constitutione Zenonis translatis actionibus in fiscum. Potest & iis aliud adiici ex l.2.C.de mun.& honor.non contin.& aliud ex l.vlt.C.de adu.diu.iud. & aliud ex No.22. vt maritus captus ab hostibus expectetur quinquennium: quod mutauit Leo No.33. Et aliud ex l.milites. §.vlt. D.de re milit. Adiicit & illud Oldendorpius ex Constitutione Iustiniani, iuris discipulis præscriptum esse quinquennium, quo demum expleto inter

D aduocatos recipiantur. l.petitiones. C.de aduo.diu.iud.

De VII. *&* VIII. *annis.* CAP. XXV.

Nfantem eum dici qui minor est annorum VII. l.3. C.qui admit. l.si infanti. C.de iudeli. l.1. De adm.tut.l.14.D.de spons. Anagnosten non fieri ante annos octo. No.123. Hoc ita notant Græci. At No. loquitur de XVIII. annis. Videntur legisse VIII. tantùm, vt constat ex Balsamone Nomocanonis tit.1. c.28. De septem annis hoc etiam adnotant, δι' ἐπλαξίας τοῦ ἐκλοπισθέντος ὁ καλαχθεὶς κỳ τελευτήσας ὑπὲρ αὐτοῦ διασώζει τῆς γῆς. quod quid sit, vel vnde sumpserint nescio.

De Decennio. CAP. XXVI.

E Rimum est de vsucapione rerum immobilium, quæ hodie decennio inter præsentes, vicennio inter absentes completur. l.1. C.de vsuc. transfor. No.119. eodemq; modo seruitutes non vtendo amittuntur decennio inter præsentes & vicennio inter absentes. l.pen.C.de ser. & aq.atq; etiam adquiruntur. nam vbique iura in adquirendis seruitutibus longum tempus exigunt. & donationes rerum minoris factæ sine decreto post legitimam ætatem decennio inter præsentes, & vicennio inter absentes confirmantur. l.vlt. C.si maior fac.ali.rat.hab. Hoc verò longum tempus fere semper dicitur & diuturnum. l.si cum. §.Aristo. D.qui & à quib.man.lib. non fiant. In longum tempus siue in longiorem diem cauere, est in annos decem. l.penult.de præt.stip. Paulus 5.Sent. tit.9. l.1. De ripa mun.l.si finita. §.1. D.de dam.inf. Hæc longi temporis præscriptio siue longa præscriptio, de qua est tit.in C.de præscr.lon. temp.& quatuor qui sequuntur: quæ quibus casibus locum non habeat, Græci sub hoc tit.tractare

F incipiunt inscitè, cùm id ampliores, quæ sequuntur, temporum præscriptiones demonstraturæ sint satis, & hoc potius tradi conueniat, quibus casibus locum habeat. Secundum est de exceptione non numeratæ dotis, cuius tempus est decennium ex No.100. nam post decennium soluto matrimonio non opponitur. Tertium hoc est, olim decennio infirmabatur testamentum.l.6. C.Th.de testa. Hodie non item, nisi apertè testator declarauerit se in eo nõ perstare. l.sancimus.C.eo.tit. Nuda voluntate infirmatur concurrente decennio. Quartum est ex l.vlt. D.de abigeis, vt receptores abigeorum in decennium extra Italiam relegentur. Quintum est ex l.siue. D.de pœnis, vt qui in metallum damnati sunt non addito tempore, nec etiam eo vt sint perpetuò metallici, eis decennij tempora præfinita videantur. Cui addendum ex l.in metallum.eod.tit. In metallum damnatos per-

G petuò iam senes dimitti, si vel cognatos vel adfines habeant, à quibus alantur, vel non minus decem annis pœna functi sint. quò spectat etiam rescriptum Traiani ad Plinium de iis qui ex damnatione serui publici essent. Sextum est ex l.2.C.de incolis, vt qui in aliqua ciuitate decem annos fecit, videatur ibi domicilium habere. Sic Græci loquuntur ὁ ποιήσας ἐν πόλει δέκα ἔτη, vt in l.miles. §.quidam.D.ad leg.Iul.de adult. Dies quos in custodia fecisset. & in l.seruus qui testamento. D.de statulib. Annum in fuga fecerat. & in antiqua inscriptione: MEMORIÆ C.F.L. PEDVCEÆ

IVLIA

v. Cuiac. in l. 22. tit. 48. de agric. cens. C. lib. 11.

IVLIANÆ MORIBVS NATALIBVS AC PVD. PRISCIS ILLVSTRIBVSQVE FEMINIS COMPARANDÆ, QVÆ VIXIT ANNOS XIII. D. XLVII. CVM MARITO FECIT M. D. D. XX. Est & alius locus in l. pen. C. de agr. cens. Septimum est ex l. I. D. de nund. Ius nundinarum exercendarum non vtendo decennij tempore amitti. Nundinas interpretantur πανήγυριν ἤτοι τὴν λεγομένην ἀτέλειαν. Sic & ad l. I. C. de nundinis. ὥστε ποιῆσαι τὴν λεγομένην ἀτέλειαν προφάσει τινὸς ἐμπορείας. & ad l. 3. D. de feriis, ἐν πανηγύρεσι καὶ ἀτελείαις. nundinas ergo vocabant vacationes, & inde vulgò à nobis ferias appellatas reor. De eis habemus præclaram nouellam Basilij iunioris, quæ apertè indicat eas in agris priuatorum institui qui hoc ius impetrauerint, nec posse transferri in alia loca, nisi ex communi omnium negotiatorum sententia. Quòd si dissentiant inter se, & alij locum commutare velint, alij non item, vincere eorum sententiam qui ex antiquo more nihil mutari volunt. & hoc quidem si agatur de transferendis nundinis à potentioribus ad potentiores, vel à tenuioribus ad tenuiores, vel à potentioribus ad tenuiores. A tenuioribus enim ad potentiores nundinarum translationem non fieri, nisi concurrat vetustas & omnium consensus, id est, nisi ex omnium voluntate transferantur in potentiorum agros, in quibus & iam olim ab initio institutæ fuerint, & postea omnium sententia translatæ ad tenuiores, à quibus nunc pristinis dominis restituentur rectè. Addi & de decennio potest aliud ex l in omnibus in fi. De diu. temp. præs.

De annis XII. XIIII. XV. XVI. XVII. *&* XVIII. CAP. XXVII.

Vbertas in masculo æstimatur ex annis XIIII. In femina ex XII. l. 2. C. quando tut. vel cur. esse des. l. 5. D. qui test. fac. poss. §. I. Instit. de nupt. l. 2. D. de vul. subst. No. 119. De masculo fuit olim dubitatum. Sed obtinuit etiam in masculo pubertatem annis æstimari, non habitu corporis. Hæc autem definitio ætatis ad multa pertinet. Impubes non potest testamentum facere, non potest testimonium dicere. l. inuiti. D. de testib. non torqueri. l. de minore. D. de quæst. non nuptias contrahere, non obligari sine tutoris auctoritate. Pubes potest. Sunt & alia multa. Plena pubertas in masculo æstimatur ex annis XVII. vel XVIII. quem Græci vocauêre exephebum, vt Censorinus scribit, proximum pubertati mellephebum. Puberem exephebum. Plenè puberem exephebum. In femina ex XIIII. l. Mela. D. de alim. leg. l. adrogator. D. de adoptio. l. quidam. D. de re iud. l. 19. C. Th. de decur. §. iustæ & §. vlt. Instit. qui & quib. ex cau. man. non poss. l. I. §. pueritiam. D. de postul. No. 115. vbi ostenditur excusari eum qui non attigit plenam pubertatem, si testatorem non redemerit ab hostibus, quasi imperfectæ ætatis sit qui adplenè pubes non sit. Leges Longobardorum ex annis XVIII. non plenam tantùm pubertatem, sed & legitimam ætatem constituunt. tit. de ætate legitima. At lege Lætoria & prætoris edicto constat ex annis XXV. tam in femina, quàm in masculo perfectam & legitimam ætatem æstimari. Ex venia principis in masculo ex annis XX. In femina ex annis XVIII. l. 2. C. de iis qui ven. æt. imp. quæ specialiter dicitur firmata ætas proxima legitimæ, in l. I. C. eod. tit. Virgilius IIII. Eclog. Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas. Et ex No. Leonis 28. ipso iure. De annis XV. hoc notant, vt curatores operum publicorum vsque ad annos XV. teneantur si opera vitium fecerint. l. 7. C. de op. pub. & vt curialis vel officialis non antè ordinetur episcopus, quàm se in monasterio exercuerit per annos XV. No. 123. & vt qui redituum certum donauit cùm possessiones nullas habeat, damnetur statim præstare æstimationem redituum annorum XV. l. si quis argentum. §. sin autem. C. de donat. De annis sedecim, ne fiat σιτώνης nisi qui XVI. annum excessit. l. 2. in pr. D. de vac. mun. Sed hoc est potius de annis XVII. nam exigit quodammodo in curatore rei frumentariæ plenam pubertatem.

De annis XX. CAP. XXVIII.

Rimum est ex s. c. Claudiano, vt maior XX. annis, id est, qui compleuit XX. annos qui se vænire patitur pretij partiendi causa, seruus fiat, nec manumissus recipiat ingenuitatem. §. pen. Instit. de iu. per. l. 3. D. quib. ad lib. proc. non licet. Secundum est ex lege Aelia Sentia, vt minor XX. annis non possit seruum manumittere nisi vindicta causa probata apud concilium, ad quam pertinet l. I. D. de manumiss. l. 4. D. de ser. exp. quas malè sub hoc tit. Græci separatim exponunt. Ei verò derogatum est Constitutionibus Iustiniani. nam viget quidem ea lex inter viuos. at vt testamento minor XX. annis exephebus etiam posset manumittere primùm constituit Iustinianus §. vlt. Instit. qui & quib. ex cau. man. non poss. deinde vt etiam ephebus. No. 119. Tertium est ex lege Iulia, vt minor annorum XX. non cogatur iudicare. l. cum lege. D. de rec. qui arb. rec. Eligitur enim interdum & datur iudex dummodo sit exephebus. l. quidam. de re iud. Quartum est de criminibus quæ regulariter XX. annis extinguuntur. l. querela. C. ad leg. Cor. de fal. Excipiuntur tria quæ quinquennio extinguuntur, de quibus diximus s. cap. 24. Excipitur etiam crimen iniuriarum quod anno extinguitur. l. 5. C. de iniuriis. Similiter verò omnes actiones ciuiles fiscales, excepta causa commissi & vacantium bonorum, de quibus diximus s. XX. annis extinguuntur. l. in omnibus. D. de diu. temp. præscr. l. I. §. pen. & vlt. D. de iur. fisc. l. 2. & 3. D. de req. nec abs. dam. Vulgò autem malè in d. l. I. §. vlt. differri, cùm sit legendum deferri, pro quo Græci φροσαι, ἐλλὰ ὡς lib. 56. Βασιλικῶν. tit. II. ac similiter, vt ex Petro Fabro rari & singularis ingenij viro, cùm ego tum alij plures didicerunt, pro defendere, legendum deferre in l. famosi. D. ad leg. Iul. maiest. pro quo Græci habent κινεῖν. in l. mulierē. D. de accus. Rursus Reip. rationes subscriptæ & expunctæ aduersus administratorē rerum ciuitatis non retractantur vltra annos XX. & aduersus heredē eius vltra annos X. d. l. in omnibus. l. calculi. D. de adm. rer. ad ciu. per. Quintū est, iustum tempus militię esse XX. annorum

quod

A quod ciuilium munerũ vacationem præstat.l.1.C.de exc.vet.l.3.C.de iis qui nõ impl.stip.sac.sol.sunt. l.1.C.de profess. Sextũ est ex l.2.C.de long.tem.præs.quæ pro lib.op. vt qui bona fide fuerit in possessione libertatis per annos xx.ei non possit fieri controuersia status. De xx.annis addi vnũ potest ex superiori capite, & alia quædam ex cap.26. Addendum & ex l.in testimonium.D.de testi.minorem xx.annis in criminalibus causis testimonium dicere non cogi:impubes prohibetur.l.3.§.lege.eod.

De annis XXV. CAP. XXIX.

Hæc dicitur ætas plena, integra, perfecta multis in locis, quos referre putidum esset. Et status in l.cùm pater. §.curatoris. De leg.2.l. cùm de ætate.D.de probat.l.pen.C. quan.dies leg.ced. Et iusta ac legitima à lege Lætoria, vt constat ex l.2. C.Th.de donat. in qua ita est scriptum, Donec annos Lætoriæ legis egressus legitimam compleuerit ætatem. In hanc vsque ætatem homines curatorum auxilio reguntur.l.1.D.de minor. Minori xxv. annis iuris ignorantia prodest.l.regula.D.de iu.& fac.igno.l.2.C.eod.tit. Minor xxv. annis adulterij accusare non potest.l.si maritus.2.§.lex.D.ad leg.Iul.de adult. Minor xxv. annis decurio fieri, vel ad honores aut munera ciuilia admitti non potest.l.non tantùm.D.de decur. l.ad Remp.D.de mu.& honor.l.2.§.1.D.de vac.mun.l.2.C.qui prof.se exc.quod tamen exceptiones habet quasdam. Eadem ætas exigitur in iudice, vt Harmenopulus scribit lib.1.ex lib.VII. Βασιλικῶν. tit.v.& in tutore & curatore.l.vlt.C.de leg.tut.& in diacono & hypodiacono.No.123. Eandem ætatem in procuratore Oldendorpius exigit malè ex l.exigendi.C.de proc.cùm sufficiat plena pubertas. §.iustæ.Instit.qui & quib.ex cau.man.non pos. Et l.exigendi, de defensore loquitur non de procuratore. Minor xxv. annis defensor idoneus non est, quia restitui potest in integrum.l.minor.D.de proc.qua ratione & idoneus fideiussor non est. ideoq; improbari à iudice potest. Non potest quis eam cuius tutor vel curator fuit, intra annum xxv. vxorẽ ducere, nec filius eius. Imò nec post xxv. annum ætatis, etiam si rationes reddiderit intra annum vtilem, quoniam adhuc intra annum impetrata restitutione rationes retractari possunt. quod coitio nuptiarum impediret. Hodie intra annum xxix. quoniam annus vtilis mutatus est in quadriennium continuum.l.si patris.C.de interd. mat.l.non est.D.de ritu nup.l.si filius.§.si quis eo tempore.D.de lib.& post.l.qui pupillam.D.ad leg. Iul.de adult. In d.l.non est, falsò quidam codices habent XXVII. quos secutus Dynus ex ea in suo libro posuit præscriptionem XXVII. annorum eodem errore, quo & præscriptionem IX. annorum §. Eadem verò ratione puto non posse quemquam arrogare eum, cuius tutor vel curator fuit intra annos XXIX. quanquam l.nec ei.D.de adopt.de XXV. annis tantùm loquatur. Et ita etiam statutum tempus accipere oportet in l.nam postea.§.si minor.D.de iureiur. His adiiciunt Græci ex l.rationes. C.de adm.tut.rationes administratæ curæ, per actionem scilicet negotiorum gestorum, durante officio ante impletum annum xxv. peti non posse. quod pugnat cum l.cum curatore.D.de ad.tut.& l.si adhuc.§.vlt.D.de tut.& rat.dist. Vtraque est accipienda de actione ex stipulatu. De l.si adhuc, est certum. De l.cum curatore, dubitantem inscriptio confirmabit. quandoquidem lib.XXIIII.ad edictum Paulus de stipulatione Rem pupilli, vel adolescentis saluam fore, disputauit.

B

C

D

De annis XXX. CAP. XXX.

E Rimum est ex No. 120. vt locatores rerum ecclesiasticarum xxx. annum non excedant. Secundum est de præscriptione xxx. annorum, qua tolluntur actiones personales & mistæ, non longa præscriptione, veluti petitio hereditatis.l.pen.C.in quib. cau.ces.long.temp.præs.l.hereditatis.C.de pet.her. & finium regundorum, communi diuidundo, familiæ erciscundæ.l.vlt.C.fin.reg.l.1.§.ad hæc.C.de anna.exc.furti etiam si adhuc viuat fur, & rem sæpissime contrectauerit. d.l.1. quod olim non obtinuit.l.si cùm quis.§. quandiu.D.de furt.vi bonorũ raptorum in simplum.d.l.1.Condictio indebiti.l.indebiti.§.vlt.D.de cõd.ind. Actio ex empto vẽdito.l.empti.C.de euict. Actio Fabiana.l.3.§.1.D.si quid in frau.pat. Actio tutelæ.l.tutores.C.arb.tut. Actio negotiorum gestorum.l.aduersus.C.de neg.gest. Actio serui corrupti.l.13.D.de ser.cor. Actio iudicati.l.miles.§.vlt.D.de re iud. Actio momenti, quoties absentis

F occupata possessio est.l.vlt.C.vnde vi. Actio mandati, locati, pro socio, constitutæ pecuniæ & omnes personales, quibus minora tempora præstituta non sunt.d.l.1.C.de an.exc.l.2.C.de const.pec. Adiicit interpres No.Valent. de episcopali iudicio, actionem homicidij, ciuilem scilicet. Nam crimen vicennio extinguitur. & actionem de fugitiuis reuocandis. quod vtique verum est si dominus desierit eos possidere. Longa præscriptio non sufficit.l.1.C.de ser.fug. Et de Curialibus vel collegiatis reuocandis, vt in No. Maioriani de curial.quod tamen abrogatum est l.5.C.de præs.30.an.l.55.C.de decur. Actiones in rem olim in Italia vsucapione anni vel biennij tollebantur, in prouincijs præscriptione x. aut xx. annorum. Hodie & in Italia & in prouinciis tolluntur vsucapione x. aut xx. annorum aduersus bonæf.possessorem, & præscriptione xxx. annorum aduersus malæfidei possessorem. itemq; ex No.119.aduersus bonæfidei possessorem, qui à malæfidei possessore ignorante do-

G mino emit. idemq; dicendum de hypothecaria quæ aduersus extraneum bonæfidei possessorem perit annis x. aut xx. l.si à creditore. & l.vlt.C.de oblig. & act.l.1.& 2.C.si.adu.cred.præs.op.l.creditor.D.de diu.temp.præs. aduersus malæfidei possessorem annis xxx. l.cùm notissimi.C.de præs.30. vel 40.anno. Actiones in personam ex contractibus in Italia tollebantur anno vtili, in prouinciis erant perpetuæ. Hodie vbique tolluntur præscriptione xxx. annorum, quibus etiam adiunguntur mistæ, veluti petitio hereditatis & finium regundorum & similes. Ac primùm quidem Theodosius

l constit

constituit, vt in prouinciis exemplo actionum in rem, tempore etiam tollerentur personales, non A tamen x. aut xx. annis, sed xxx. l. sicut. C. de præs. xxx. an. cuius inscriptio talis esse debet, THEODOS. ET ARC. AA. Fuit enim Theodosius magnus huius præscriptionis auctor, vel Iuniore teste in Nouel. de 30. an. præs. quam multi auctores celebrant. Eius peremptorias rubricas omnem litem abolere Sidonius ait. Patronam humani generis Cassiodorus vocat. De ea & Procopius III. de bello Vand. in hæc verba. Νόμυ δὲ ὄντος ῥωμαίοις ἢν τινες ὀυχ᾽ ὑπὸ ταῖς οἰκείαις χερσὶ τὰ σφέτερα αὐτῶν ἔχοιεν, καὶ τειβοιτο χρόνος εἰς λ΄. ἐνιαυτὸς ἥκων, τούτοις δὲ οὐκ ἔτι εἶναι κυρίοις ἐπὶ τοὺς βιαζομένους ἰέναι, ἀλλὰ παραγραφὴν αὐτοῖς ἀποκεκλεῖσθαι τὴν εἰς τὸ δικαστήριον εἴσοδον. De eadem & Sudas in Prisco Emeseno. Hæc præscriptio currit etiam aduersus puberes minores 25. annis. d. l. sicut. No. 22. cùm tamen præscriptio quinquennij, quæ obstat querelæ inofficiosi, aduersus eos non currat. l. 2. C. in quib. cau. in integ. rest. l. contra. C. de inoff. test. nec præscriptio longi temporis. l. 3. C. in quib. cau. B long. temp. præs. nec vlla alia. l. vlt. C. in quib. cau. in integ. rest. Pertinet ad eam præscriptionem tricenariam quod traditur in l. cùm satis. C. de agric. & cens. vt liberi homines, qui per xxx. annos quasi coloni & adscriptitij detenti sunt, liberi quidem maneant, quia libertas nulla præscriptione infringi potest, sed terrã deserere non possint, & solemnem capitationem inferre cogantur. quod ibi esse traditur ex Constitutione Anastasij, quæ non extat. Est autem l. 19. eiusdem tit. græca. Addatur & aliud ex l. pen. C. de fund. rei pri. & sal. diu. dom. vt qui annos xxx. seruierit collegio vel curiæ vel burgo, id est, corpori alicui, non reuocetur quasi colonus alienus vel inquilinus. Tertium est, in presbytero exigi ætatem xxx. annorum. No. 123. vbi malè quidam legunt xxxv. quæ ætas in episcopo exigitur ex eadem No. non in presbytero. sed & in No. 137. hoc tantùm exigitur, vt episcopus sit maior annis xxx. qua de re Theodorus Balsamon Nomocanonis tit. 1. c. 28. C

De XL. *annis.* CAP. XXXI.

SIcut quæ non tolluntur minoribus temporibus actiones, tolli eas tricennio traditum est suprà, ita quæ non tolluntur tricennio, XL. annis extinguuntur, nec vllæ fere vlterius producuntur, veluti hypothecaria aduersus debitorẽ & heredem eius & aduersus posteriores creditores debitore superstite. l. cùm notissimi. C. de præs. 30. vel 40. an. Citius ergo perit iis casibus personalis quàm hypothecaria. l. qui occidit. §. 1. D. ad l. Aq. quod & aliàs accidit, puta, vt sublata personali maneat hypothecaria. l. debitor. D. ad Treb. l. 2. C. de luit. pig. Puto & vindicationem in seruitutem extingui, si quis XL. annis mala fide in possessione D libertatis fuerit. l. 4. C. de præs. 30. vel 40. At meritò Græci excipiunt seruum fugitiuum, quando scilicet non desiit possideri à domino. Vindicationi eius rei quam non desiit possidere, nulla præscriptio opponi potest. l. 2. C. eod. tit. Eadem præscriptione repellitur qui quem vindicat cohorti. l. si cohortalis. C. de cohortal. vbi vulgò malè xxx. veteres & libri βασιλικῶν habent XL. Actiones etiam fiscales exẽplo priuatarum xxx. aut XL. annis tolluntur. l. iustas. C. de iu. fis. & quidem si vindicet fiscus quæ nondum habuit, excepta causa commissi & bonorum vacantium, vel qua alia cui minora tempora præstituta sunt, repelletur à domino vel bonæfidei possessore præscriptione xx. annorum, vt dictum est s. cap. 28. A malæ fidei possessore xxx. Quòd si vindicet ea que habuit & amisit, repelletur præscriptione XL. annorum. l. vlt. C. de fund. patrimo. Sed & actione personali, si agat de reliquis, hoc est περὶ ὑπολοίπων repelletur præscriptione XL. annorum, vt Theodorus Hermopolites E interpretatur, non tamen id aduersus fiscum ea præscriptione adsequi possessor potest, vt & in futurum à canone sit possessio immunis. d. l. vlt. l. comperit. C. de præs. 30. vel 40. an. Verùm, vt idem Theodorus ait & Accursius noster probat ex l. vlt. C. de fundis rei pri. si quis sine canone agrum principis acceperit, & XL. annis possederit nullo canone soluto, nec de agro nec de canone conueniri potest. Est & alia in re locus præscriptioni XL. annorum, si actio quæ xxx. annis perire solet, interim contestata & postea omissa sit. nam ex contestatione in annos XL. extenditur. l. vlt. C. de præs. 30. vel 40. an. qua abrogatur No. Valentiniani de epis. iud. quæ actionem ex contestatione in alios duntaxat xxx. annos extendit, nisi fuerit contestata post annos xxv. quo casu eam prorogat in annos x. tantùm, id est, in annos quinq; supra xxx. Addendum, hac etiam præscriptione XL. annorũ tolli actiones ecclesiasticas ex No. 131. & III. quod congruit cũ l. vlt. C. de fund. patr. sublata l. vlt. C. F de sacros. eccl. & No. 9. quarum vna in Orientalibus, altera in Occidentalibus ecclesiis introduxerat c. annorum præscriptionem. Causam hanc fuisse exponit Sudas in Prisco Emeseno. Annus erat xxx. aut XL. ex quo Emesenorum ecclesia heres extiterat Mamiano viro illustri & patritio, cùm œconomi eius arte Prisci, qui optimè aliena chyrographa imitabatur, pleraque confinxerunt instrumenta tabellionis cuiusdam omnium iudicio optimi, qui vixerat superstite Mamiano, quibus ostendebant ingentes pecunias à multis Mamiano deberi, atque adeò ecclesiæ iure hereditario. Sed quod instrumentis obstaret præscriptio tricennij, scelus sceleri adiicientes, Imperatorem etiam Iustinianum pecuniis expugnarunt, & data ei vel quæstoribus palatij pecunia illam legem extorserunt, ne ecclesiis opponeretur alia, quàm c. annorum præscriptio, quod postea idem Iustinianus mutauit. Legitur in eo Sudæ loco corruptè οὐ χρόνοις τὰ ἐκκλήτους ταῖς καθήκουσιν, cùm sit legendum, τὰς ἐκκλησίας. Hodie igitur quacunque actione ecclesia experiatur, excludetur præscriptione XL. annorum. At si G cum ecclesia agatur, seruabimus præstituta tempora Nouel. III. Notandum postremò in diaconissa exigi ætatem LX. annorum ex præcepto Apostoli I. ad Timotheum v. & l. nulla. C. de epis. & cler. de qua Georgius in Chronographia. Ex No. VI. quinquaginta, ex No. 123. quadraginta. Diaconissæ curabant ægros, & ad baptismata adhibebantur.

v. Cuiac. in l. 22. tit. 48. C. de agric. Cens. et colon. lib. 11.

De

De annis L. CAP. XXXII.

Repetitio eius quod in alea lusum est præscriptione tricennij nō tollitur. Anatolius eam tolli ait præscriptione annorum L. atq; ita fuisse in l.1.C.de aleat.constat ex latina eius conuersione quæ circunfertur, & ex eo quod Græci allata illa lege, sub hoc titulo scribunt iis verbis: Οὐκ ἀντίκειται χρόνος τοῖς ἀπαιτοῦσι τὸ καταβληθὲν εἴς τι τῶν ἀπηγορευμένων παιγνίων εἰ μὴ μόνος ὁ πεντηκονταετής. Non tolli eam tricennio epitome græca, quæ extat Nomocanonis tit.13.c.29.indicat, dum ait eam competere συνεκῶς καὶ περὶ τριακονταετίας. At Thalelæus eam tricennio tolli putat, quod in contextu βασιλικῶν id non sit adiectum vt tricennium egrediatur: quasi hoc sit ius nouissimum. & hoc quidem primum de L. annis notant. Secundum est, Ne
B decurio quinquagenarius excusetur à muneribus. l.13.C.de decur. vbi tamen malim pro L. legere LV. Et in l.3.C.qui prof.se exc.pro LV. lego LXX. Anni LV. excusant à decurionatu. Anni LXX. à muneribus. Tertium est de liberta, vt maior L. annis operas patrono præstare non cogatur.l.liberta.D. de op.lib. Quartum est ex l.si maior.C.de leg.her.partum editū ex quinquagenaria esse legitimum. qua de re in Frag.Vlpiani.

De annis LX. & LXX. CAP. XXXIII.

Maior sexagenario ducere minorē quinquagenaria potest.l.pen.C.de nup.quod & s.c. Claudiano comprehensum fuisse Vlp. in Frag.testatur, rectè. nam auctore Aristotele vsque ad LXX. annum vir gignit, femina vsq; ad quinquagesimum. At lege Iulia secus erat, quasi non posset maior sexagenario liberis operam dare.l.si paterfam.§.vlt.D.de
C adopt. Notandum etiam contra libertatem nec LX. quidem annorū præscriptionem opponi.l.vlt.C.de long.temp.præs. quæ pro lib.op. De annis autem LXX. quod diximus §. Annos LXX. excusare à muneribus ciuilibus.l.1.C.qui æt.se exc.l.3.§.quamuis & §.cura.D.de mun.& hon. l.si vltra.C.de decur.l.3.D.de iure immunit.

De annis C. CAP. XXXIIII.

Cvm sublata sit C. annorum præscriptio quam Iustinianus dederat ecclesiis, vt diximus cap.31. restant duo tantùm notanda de annis C. Primum est, vsumfructum relictum Reip. C. annis extingui.l.an vsusfructus.D.de vsufr.Respublica æstimatur ὡς ὁ μακροχρόνιος ἄνθρωπος. Longissimum autem spatium senescendorum hominum est annorum C. vnde seculum dici Varro putat. Ei l.opponitur l.68.D.ad leg.fal.quæ vsufructu Reip.
D relicto XXX. annorum computationem fieri ait. Respondeo vsumfructum relictum Reip. annis C. finiri. nam & qui infanti puero relinquitur longius produci posse non creditur.d.l.an vsusfructus. At quoties de lege falcidia quæritur, vsusfructus Reip.relictus tanti æstimatur, quanti est in reditu annorum XXX. nam & qui puero infanti relinquitur amplius non æstimatur. d.l.68. Comparatur vsusfructus Reip.relictus homini relicto. De illo qui homini relinquitur, agit illo loco, eoq; nos iure vti, quem notat non amplius æstimari quàm sit in reditu annorum XXX. atque ita etiam apud Harmenopulum Patritius exponit lib.2.tit.10.Deinde subiicit, sic deniq; esse & si vsusfructus Reip. legetur. Vsusfructus ergo legatum æstimatur siue priuato legetur siue Reip. & ex eius æstimatione detrahitur falcidia. Alterum, Ea quæ in redemptionem captiuorū relicta sunt non excludi nisi præscriptione C. annorum.l.vlt.C.de sacros.eccl.quod quia nominatim non est abrogatum, sicut in ec-
G clesiis, manere Theodorus notauit in No.CXI. At III. C. III. tit.V. lib.βασιλικῶν, id esse abrogatū ait.

De tempore infinito. CAP. XXXV.

Primum hoc est, vt si arbiter iusserit solui non adiecto die, insit modicum tempus.l.si cùm dies.§.vlt.D.de rec. qui arb.rec.quod interpretabimur X. dierum arg.l.promissor. §.vlt.D.de const.pec. Secundū est ex l.5.D.de inter.in iu.fac. Interrogato in iure dandum esse tempus ad deliberandum. quod interpretabimur esse in prætoris arbitrio. Tertium est ex l.nulla.D.pro socio. Societatem in æternum non coiri. Quartum est, Perpetuum tempus variè accipi, quandiu soluerit canonem emphyteuticarius.§.adeo.Instit.de loca. Quandiu vixerit quis.l.1.D.pro soc.l.1.§.pen.D.de off.præf.vrb.l.cùm ij.§.siue igitur.D.de trans. Et
F pro annis XXX. vel XL. vt cùm dicimus perpetuas actiones, quæ ex Constitutionibus tricennio vel quadriēnio extinguuntur. Quintū est ex l.ab hostibus.§.vlt.D.ex quib.cau.ma. Absenti reuerso restitutionem dari, etiam si intra modicum tempus quàm rediit, impleta fuerit vsucapio, quod ita definitur, dum hospitium conducit, sarcinas componit, aduocatum quærit.& l. si domus.§.in pecunia.D.de leg. I. vbi in soluenda pecunia legata modicum tempus dari dicitur, quod relinquitur arbitrio prætoris. Et No.4.accessionibus petentibus arbitrio iudicis dari tempus ad adducendum reum principalem. Sub hoc capite includi possunt tēpora omnia quæ arbitrio prætoris præstituuntur. Superiora sunt legitima. Sextū hoc est, Tēporarias actiones litis contestatione perpetuari.l.nam postea.§.si is qui.D.de iureiur.l.aliam.D.de nouat.l.vlt.D.de fid.tut. Perpetuari secundum ius vetus, id est, æternas fieri, secundum Theodosij Constitutionem, prorogari in annos XXX. Perpetuæ au-
G tem quæ olim fuerunt, nunc sunt tricēnales, contestatione litis prorogantur in annos XL. ex l.vlt.C. de præs.30.an. nec fit eiusmodi prorogatio nisi semel. Multa alia sub hoc titulo Græci tradunt, quæ nihil ad rem facere videntur, veluti in medio litis transigi posse, ante moram vsuras in bonæ fidei iudicium non venire, damnatos capitaliter post appellationem testamentum facere posse, Legata ad tempus relinqui posse, & alia quædam quæ prætermittimus. Subiecimus Eustathij librum.

ΠΕΡΙ ΧΡΟΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΠΟ ΡΟΠΗΣ ΕΩΣ ρ. ΕΤΩΝ.

περὶ ῥοπῆς.

A Τρίτον γεννᾷ, καὶ ἡ τρεῖς ἐν μιᾷ γαστρὶ γεννήσασα: ὡς βιβλίον ν΄ τῶν διγέστων τίτλος ις΄, δίγεστον ρλα΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ β΄ τ΄. β΄ κεφ. ρλα΄. α΄

Ἠλευθερώθη δούλη ἐν διαθήκῃ ἐὰν τρία τέκῃ, ἔτεκεν ἕν, καὶ μετὰ τοῦτο τρία, ὁ τέταρτος τῶν παίδων ἐλεύθερος. μετὰ γὰρ τὸ τεχθῆναι τὸν τρίτον, ἐξέβη ἡ αἵρεσις τῆς ἐλευθερίας, ὥσπερ οἷα δήποτε ἑτέρα αἵρεσις καὶ τὸν τέταρτον ἐλεύθερον ἔτεκε. ταὐτὸν ἐστὶ κἂν ἐξ ἀρχῆς δύο καὶ μετὰ ταῦτα δύο ἔτεκεν, ἰδοὺ ῥοπὴ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῷ τῷ τελευταίῳ τεχθέντι χαρίζεται. ὡς β΄ α΄ τῶν διγ. τιτ΄. ε΄, δ΄ ιβ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ μς΄ τ΄ α΄ κεφ. ιγ΄. β΄

Ἐπεὶ ἡ φύσις οὐκ ἐπιτρέπει ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ῥοπῇ τίκτεσθαι, ἀλλ' Σχόλιον Ἀθανασίου.

B ἀνάγκη ῥοπὴν εἶναι τινὰ μεταξὺ τὴν κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τικτομένων τάξιν, διὰ τοῦτο φαμὲν ῥοπὴν τούτῳ χαρίζεσθαι τὴν ἐλευθερίαν. λέγεται δὲ ὡς ἀπὸ Ἀλεξανδρείας ἤχθη πρὸς Ἀδριανὸν τὸν βασιλέα γυνὴ θαύμαστος ἕνεκεν ἥτις μετὰ μ΄ ἡμέρας τοῦ ἐν ἑνὶ καιρῷ τεκεῖν τέσσαρας παῖδας ἔτεκε τὸν πέμπτον. εἴρηται δὲ τοῦτο καὶ β΄ τῶν διγ. μέ΄. τ΄ κ΄ δ΄ λς΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κς΄. τ΄ ε΄ κεφ. λβ΄. καὶ ἔτι τῶν διγ. β΄ ε΄ τ΄ δ΄. δ΄ γ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ μβ΄. τ΄. β΄. κεφ. γ΄. πῶς οὖν περὶ τῷ διαστήματι τῶν μ΄ ἡμερῶν ῥοπὴν θεματίζομεν. οὐκ ἄλλως ἢ ὡς ὁ παῦλος φθάσας ἐδίδαξεν εἰπὼν ὅτι τὸ ἅπαξ ἢ δὶς παραβαίνουσιν οἱ νομοθέται. καὶ οὐ δεῖ τὰ σπανίως καὶ ἐκ παραδόξου συμβαίνοντα εἰς κανόνας παραλαμβάνειν οὐδὲ ἕλκειν ἐπὶ ἕτερον ὡς β΄ α΄. τῶν διγ. τ΄ γ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ β΄. τ΄. α΄ κεφ. ι΄. ἰστέον δὲ ὅτι κινουμένου τοῦ

C τριτημορίου περὶ οἰκέτου τελευτήσαντος οὐχ ἡ ἐν αὐτῇ τῇ ῥοπῇ τῆς τελευτῆς διατίμησις σκοπεῖται, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ὑπερθέσεως, καὶ ἐν πλάτει γίνεται ἵνα μὴ περισσῇ ἡ καταδίκη εἰς ποσὸν ἐλάχιστον: ποίαν γὰρ ἔχει διατίμησιν δοῦλος θανατηφόρον πληγὴν δεξάμενος ὡς β΄ ιγ΄ τῶν διγ. τ΄ γ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄. κδ΄ τ΄ ή. κεφ. θ΄.

Καὶ ἡ γραφεῖσα ἐν διαθήκῃ ἐλευθέρα ἐὰν παράσχῃ πέτρῳ ἢ τῷ κληρονόμῳ ι΄ νό. εἰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ῥοπῇ ἐν ᾗ τίκτει παράσχῃ τὰ δέκα νό. δι' ἑτέρου ἐλευθέρα πιστεύεται τεθνηκέναι ὡς πληρώσασα τὴν αἵρεσιν εἰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ῥοπῇ τοῦ τοκετοῦ ταῦτα παρέσχεν ὡς β΄ α΄ τῶν διγ. τ΄ εδ΄ ιγ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ μς΄ τ΄ πρῶτος κεφ. ιδ΄. γ΄

D Ἀπὸ ῥοπῆς εἰς ῥοπὴν ψηφίζεται τῶν κε΄ ἐνιαυτῶν ὁ χρόνος καὶ ὁ ἔνδον τούτου τι πράξας ἐνήλικος οὐ νομίζεται, ἀλλὰ περιγραφόμενος ἀποκαθίσταται, ὡς β΄ δ΄ τῶν διγ. τ΄ δ΄. δ΄ β΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ι΄. τ΄ δ΄. κεφ. β΄. θεμ. δ΄. δ΄

Κἂν μιᾷ ῥοπῇ τις νεμηθῇ μόνον πρᾶγμα ὅπερ μὴ παρὰ δεσπότου καλῇ πίστει ἀγοράσει ἔχει τὴν ἰνρὲμ ἀγωγὴν ἐκπεσών, ὡς β΄ ς΄ τῶν διγ. τ΄. β΄. δ΄. ιβ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄. ιε΄ τ΄. β΄. κεφ. ιη΄. ε΄

Εἰ ἀγοράσει τις πέτρον ἢ παῦλον ὁ πράτης ἔχει τὴν ἐπιλογὴν καὶ ὁ πρῶτος τελευτήσας αὐτῷ κινδυνεύεται, ὁ δὲ δεύτερος τῷ ἀγοραστῇ: εἰ δὲ καὶ οἱ δύο τελευτήσουσιν ἐν μιᾷ ῥοπῇ, ἀπαιτεῖται ὁ ἀγο- ς΄

E ραστὴς τὸ τίμημα εἰ μὴ ἔφθασεν αὐτὸ καταβαλεῖν ὡς β΄ ιη΄ τῶν διγ. τ΄ α΄. δ΄. λ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ις΄ τ΄ α΄. θεμ. ιη΄ κεφ. ζ΄.

Ἐὰν γραφῇ τις κληρονόμος εἰ παράσχῃ ρ΄ νό. ἔτι περιὼν πέτρῳ δύναται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ῥοπῇ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ παρέχων αὐτὰ δι' ἑαυτοῦ ἢ καὶ δι' ἑτέρου κληρονομεῖν ὡς β΄ κη΄. τῶν διγ. τ΄ ε΄. δ΄ δ΄. καὶ τ΄ ζ΄. δ΄. κη΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄. λε΄ τ΄ θ΄. κεφ. ε΄. θεμ. β΄. καὶ τ΄. ιβ΄ κεφ. κε΄. ζ΄

Ἐάν τις δωρήσηταί τινι οἰκέτην ἐφ' ᾧ ἐλευθερῶσαι αὐτὸν τῇ αὐτῇ ῥοπῇ ἀναγκάζεται ἐλευθερῶσαι αὐτόν. οὐκοῦν οὐδὲ ἐὰν ὑπεξουσίῳ δωρηθῇ περὶ τούτῳ ὅρῳ προσπορίζεται τῷ πατρί. ἀλλ' εὐθέως ἐλευθεροῦται ὡς β΄ ς΄ τῶν κεφ. τ΄. ξα΄ τῶν δὲ βασιλ. β΄ με΄. τ΄ δ΄. κεφ. τελευ. η΄

θ' Οἱ γεωργοὶ ὀφείλουσι τῇ βώλῳ ἤτοι τῇ γεωργίᾳ ἐμπεπῆχθαι. ὥστε μὴ ἐν ῥοπῇ τινὸς καιροῦ ἀποστῆναι τῆς γεωργίας ὡς β' ια τοῦ κεφ. τ' μη' δ. ιδ'. τῶν δὲ βασιλικῶν. β. νε' τ' α κεφ. ιδ'. A

ι' Ἐὰν τις δωρήσηται χρήματα ὑπεξουσίῳ ἐπὶ αἱρέσει τοῦ ταῦτα καταβαλεῖν δανειστῇ αὐτοῦ τοῦ ὑπεξουσίου ἅμα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ῥοπῇ τοῦ δοθῆναι τὰ χρήματα ἐπὶ τούτῳ ὅρῳ τῷ ὑπεξουσίῳ, μεταφέρεται ἡ δεσποτεία αὐτῶν τῶν χρημάτων ἐπὶ τὸν δανειστὴν τοῦ τὴν δωρεὰν δεξαμένου ὑπεξουσίου ὡς β' ιδ' τ' ς. τῶν δὲ βασιλικῶν β. ιη' τ' δ' κεφ. γ' θεμ. θ'.

ια' Ἐὰν ὑπεξούσιος παρὰ γνώμην τοῦ πατρὸς δανεισάμενος ἀποστείλῃ τῷ ἰδίῳ πατρὶ γράμματα δηλῶν αὐτῷ ὑπὲρ αὐτοῦ καταβαλεῖν τῷ δανειστῇ ἐὰν ἀποδοκιμάζῃ τὸ δάνειον, εὐθὺς διαμαρτύρεσθαι χρὴ σημαίνων δι' αὐτῆς τὴν ἐναντίαν αὐτοῦ βούλησιν. B

ιβ' Τὸν ἐνιαυτὸν κατὰ νόμον οὐκ ἀπὸ ῥοπῆς εἰς ῥοπήν, ἀλλ' ἐξ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀριθμοῦμεν.

περὶ ὥρας.

α' Ἐάν τις ἐν ἑτέρᾳ μὲν ὥρᾳ ἑαυτῷ αὐθεντικὴν τυπώσῃ διαθήκην, ἐν ἑτέρᾳ δὲ ὀρφανικὴν ποιήσῃ, προσληφθέντων ἐν αὐτῇ πέντε μαρτύρων ἔρρωται ἡ ὀρφανικὴ αὐτὴ διαθήκη καὶ ἀνατρέπει τὴν αὐθεντικὴν ὡς μεταγενεστέραν ὡς β' κη'. τ' ς. διγ. ις' τῶν δὲ βασιλικῶν β'. λε' τ' ι. κεφ. ιζ.

β' Ἑκάστης ἡμέρας αἱ πρῶται ἑπτὰ ὧραι τὸ μεῖζον ἐστὶ μέρος οὐ μὴν αἱ τελευταῖαι ὡς β'. ν' τῶν διγ. τ' ις διξ. δεύτερον. τῶν δὲ βασιλικῶν β'. β' τ'. β. κεφ. γ. C

γ' Καὶ ἀνὴρ καὶ γυνή. ὅτε ἡβήσουσι καλῶς διατίθενται, καὶ πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ πληρῶσαι τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον ἢ δωδέκατον ἐνιαυτὸν μετὰ ἓξ ὥρας τῆς νυκτός. ἐγνωμεν γὰρ ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ β' τῶν διγ. τ' ιβ' διαταξ. η'. τῶν δὲ βασιλικῶν β'. ζ. τ' ιζ κεφ. η'. ὅτι ἡ ἡμέρα ἀπὸ τῆς ζ' ὥρας τῆς νυκτὸς ἄρχεται καὶ τελευτᾷ εἰς ς' ὥραν τῆς ἐπιούσης νυκτός. ὥστε καὶ τὸ πραττόμενον ἐν μιᾷ τούτων τῶν κδ' ὡρῶν ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ δοκεῖ γίνεσθαι καὶ εἰκότως ἡ γινομένη διαθήκη μετὰ τὴν ἕκτην ὥραν τῆς νυκτὸς ἔρρωται ὡς ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ ιδ' χρόνου γινομένη ὡς β' κη' τῶν διγ. τ' α'. διατ. ε' τῶν δὲ βασιλικῶν β' λε τ' α. κεφ. ζ.

περὶ ἡμέρας.

α' Εἴκοσι μίλια καθ' ἡμέραν ἀριθμεῖσθαι ὁ πραίτωρ κελεύει τῷ ὁμολογήσαντι παραγενέσθαι εἰς δικαστήριον ἄνευ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τις ἠσφαλίσατο καὶ καθ' ἣν παρέσται. αὗται γὰρ οὐ καταλογίζονται αὐτῷ ὡς β. β τ'. ια'. δ. α', τῶν δὲ βασιλικῶν β. ζ. τ' ις' κεφαλ. α' ζητ'. καὶ τῆς α' ινστιτ. τ' κδ'. D

β' Ἐάν τις εἰς ὡρισμένον χρόνον παράστασιν τινὸς ὁμολογήσῃ, ἐκείνη ἡμέρα σκοπεῖται καθ' ἣν ἡ παράστασις ὡρίσθη. εἰ δὲ πρὸ τῆς ὁρισθείσης ἡμέρας τελευτήσει ἐκεῖνος οὗτινος ἡ παράστασις ὡμολογήθη οὐ κρατεῖται ὡς β' β'. τῶν διγ. τ'. η'. τῶν δὲ βασιλικῶν β. ιζ τ' ιδ' κεφ. δ'.

γ' Εἴτε ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τοῦ βισέξτου εἴτε ἐν τῇ δευτέρᾳ τεχθῇ τις ἀδιάφορόν ἐστιν: ἐξ ἐκείνης γὰρ τὸ κε' ἔτος ψηφίζεται ὡς τῶν δύο ἡμερῶν ἀντὶ τῆς μιᾶς προλαμβανομένων ὡς β' δ. τῶν διγ. τ' δ. E
de minoribus τῶν δὲ βασιλικῶν. β' ι'. τ' δ'. κεφ. β. θεμ. ε'.

δ' Χρὴ τοὺς ἄρχοντας κατὰ κυριακὴν ἐποπτεύεσθαι τὰς φυλακὰς καὶ ὁρίζειν ἵνα φιλανθρώπως οἱ φύλακες αὐτοῖς χρῶνται καὶ τροφὰς διδῶσι καὶ λύωσιν αὐτοὺς ὡς β' α' τοῦ κωδ. τ' δ'. διαταξ. θ. τῶν δὲ βασιλικῶν β'. ς τ' γ κεφ. λγ'.

ε' Οἱ ἐπίσκοποι ἐπισκεπτέσθωσαν τοὺς ἐν φυλακῇ κατὰ τετράδα καὶ παρασκευὴν εἴτε οἰκέται εἴτε ἐλεύθεροι εἶεν. καὶ παρασκευαζέτωσαν τοὺς ἄρχοντας ποιεῖν ἐπ' αὐτοῖς ὅσα οἱ νόμοι κελεύουσι. μὴ πειθομένων δὲ τῶν ἀρχόντων μηνυέτωσαν τῷ βασιλεῖ περὶ αὐτῶν ὡς β' α τοῦ κεφ. τ' δ' διατ. κβ'. ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά. καὶ β' θ' τοῦ κεφαλ. τ' δ. διαταξ. ς τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ. τ' λε' κεφ. κβ' θεμ. ς'. F

ς' Μὴ ὑφιστάσθω ἰουδαῖος σωματικὰς λειτουργίας ἤτοι ἀγγαρείας ἐν ἀπράκτῳ ἤγουν ἑορτασίμῳ αὐτοῦ ἡμέρᾳ ὡς β. α τοῦ κεφ. τ' θ' διατ. β. ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά.

ζ' Ἡ ἡμέρα τῆς ἁγίας κυριακῆς καὶ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως καὶ τῶν ἐπιφανίων ἄπρακτοι ἔστωσαν ὡς β' γ' τοῦ κεφ. τ' ιβ' διάταξις ς. τῶν δὲ βασιλικῶν β'. ζ. τ' ιζ κεφ. κγ' θεμ. δ'.

η' Ὁ χρεωστῶν ὑπὸ ἡμέραν, πᾶσαν τελείαν τὴν ἡμέραν ἔχει εἰς τὸ καταβαλεῖν τὸ χρέος. ὡς ινστιτ. γ' τ' ιε'. ὁμοίως περὶ χρόνου καὶ μηνὸς β'. τῶν διγ. με'. τ' α' δ'. κε καὶ λθ. τῶν δὲ βασιλικῶν β' μγ τ' α'. κεφ. κε' καὶ λθ'. G

θ' Ἐὰν δύο τισὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ὑποτεθῇ αἱ ὧραι αἱ προλαβοῦσαι καὶ ὑστερήσασαι οὐ ποιοῦσι τῷ ἑνὶ αὐτῶν προτίμησιν, ἀλλ' ὑπόκειται αὐτοῖς κατὰ ἀναλογίαν τοῦ χρέους ὡς β' κ'. τ' α' δ'. ις τῶν δὲ βασιλικῶν β'. κε' τ'. β'. κεφ. ιγ' θεμ. θ'.

ι' Ἡ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ νατάλιου ἄπρακτός ἐστιν ὡς β' γ' τοῦ κωδ. τ'. ιβ'. δ' ς'. τῶν δὲ βασιλικῶν β. ζ.

A β'. ζ. τ' ιζ κεφ. κς' θεμ. ε'.

Ἐάν τις ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐν ᾗ καταδικασθῇ φωνῇ ἐκκαλέσηται ἀρκεῖ αὐτῷ ἡ τοιαύτη ἔκκλητος ια'
ὡς Β' μθ' τῶν διγ. τ' α. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' θ'. τ' α κεφ. β. καὶ ρε'.

Πρὸ μιᾶς ἡμέρας ὀφείλει προλέγειν ὁ μέλλων περί τινος ποιῆσαι ἐξέτασιν ὅτι ἔσται ἐξέτασις ἵνα ιβ'
μὴ οἱ κατηγορούμενοι τῷ αἰφνιδίῳ εἰς φόβον καὶ θόρυβον ἐμβάλλωνται ὡς Β' μη' τῶν διγ. τ' ιη'. δ' ιη'
τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' ξ τ' ν'.

περὶ δύο ἡμερῶν.

B Ὁ διαδεξάμενος ἀρχὴν ὀφείλει πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ ἐπιβῆναι τῆς ἐπαρχίας καθ' ἣν ὁ ἄρχων ἐστὶν α'
ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἀποστέλλειν πρὸς αὐτὸν γράμματα φιλικὰ περὶ τοῦ ὑπαντῆσαι τούτῳ τὴν τάξιν
καὶ ἕως τότε λαμβάνειν τὸν πρότερον ἄρχοντα τὰς σιτήσεις. ὡς ἡ μετὰ τὸ κεφ. ζ' νεαρά. τῶν δὲ Βασι-
λικῶν Β' ς τ' γ' κεφ. λδ'.

Ἐὰν αἵρεσις ἐπιτεθῇ τινὶ καὶ μὴ ὁρισθῇ καιρός, ἡμέρας δύο ἔχει εἰς τὸ πληρῶσαι τὴν αἵρεσιν ὡς β'
Β' ν' τ' ις' δι. σζ τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' Β' τ' Β. κεφ. σζ.

Ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἢ ὁ πατὴρ μοιχὸν καταλάβῃ ἐπὶ τῇ γυναικὶ ἢ ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ὃν οὐ βούλεται ἀνελεῖν ἢ γ'
οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ ἐπὶ εἴκοσι νυκτερινὰς καὶ ἡμερινὰς μόνον ὥρας ὀφείλει. αὐτὸν κρατεῖν, ἐπὶ τὸ διαμαρ-
τύρασθαι ὡς Β' ξ. τῶν Βασιλικῶν τ' ιζ' κεφ. κδ'.

C Ἐὰν αἵρεσις τοιαύτη δοθῇ ἵνα ὁ δεῖνα τόδε ποιήσῃ ἐν ἡμέραις καὶ μὴ προστεθῇ πόσαις ἐν δύο ἢ δ'
δέκα ἡμέραις χρὴ αὐτὸν πληρῶσαι τὴν αἵρεσιν, ὡς Β' Β' τῶν Βασιλικῶν τ' Β' κεφ. σζ' καὶ Β' κς'
τ' ζ κεφ. κ'.

Ὀφείλουσιν οἱ στρατιῶται χορηγεῖσθαι ἐν ἐξπεδίτῳ δύο ἡμέρας βουκελλάτον, μίαν ἡμέραν λάρδον ε'
ἐπὶ δύο ἡμέρας κρέας προβάτειον ὡς Β' ιΒ' τοῦ κεφ. τ' ζ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' νζ' τ' δι. κεφ.
α' θεμ. Β'.

Ἑκάστη πρακτωρεία δύο ἡμέρας ἔχει μόνας περὶ στατίβαν. ὡς Β' ιΒ' τοῦ κωδ. τ' να' δ'. α'. πρακ- ς'
τωρεῖαι δὲ ἐλέγοντο αἱ κελεύσεις αἱ παρὰ τῶν ἐπάρχων προβάσει ζώων δρομικῶν γινόμεναι, ἃς καὶ
D κομβίνας ἡ αὐτὴ γλῶσσα καλεῖ ῥωμαίων τουτέστι συνθήματα. ἔστιν οὖν εἰπεῖν σαφῶς οὕτως. τὰ δι-
δόμενα προστάγματα τοῖς οἳ τὸν δημόσιον δρόμον ὁδεύουσι, δύο μόνας ἡμέρας κατ' ἀλλαγὴν ἔχου-
σιν ὡς Β' νς' τ' ιζ' κεφ. κε'.

Περὶ τριῶν ἡμερῶν.

Ἐὰν ἐκ τοῦ ἐμοῦ δένδρου εἰς τὸν σὸν ἀγρὸν βάλανοι πέσωσι καὶ οὐ συγχωρεῖς μοὶ τὰς βαλάνους ἐκλέ- α'
ξασθαι δίδοταί μοι ἡ ἀδεξιβένδουμ ἤτοι παραστατικὴ ἀγωγὴ περὶ σοῦ καὶ ἐὰν βοσκήσῃς αὐτάς. καὶ
τὸ ἰντέρδικτον ἤτοι ἡ νομικὴ παραγγελία ἡ δὲ γλάνδε λεγομένη ἄχει τριῶν ἡμερῶν τοῦ συλλέγειν τὰς
βαλάνους μου σωζομένη ὡς Β' ι' τῶν διγ. δ'. θ' τῶν δὲ Βασιλικῶν Β'. κ' τ' δ'. θεμ. Β'.

E Τὸ κοντινουέντι * ῥῆμα τουτέστι τὸ παραχρῆμα τρεῖς ἡμέρας σημαίνει. ὡς Β' Β' τοῦ κεφ. τ' θ'. β'
δ' γ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' η'. τ α'. κεφ. μγ'. καὶ Β' γ' τ' α'. δ' ιη' τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' ζ' τ' ς *al. ἐπίρ-
κεφ. ις'. ῥημα.

Τὴν πλάνην τοῦ συνηγόρου αὐτοῦ, δύναταί τις τριῶν ἡμερῶν ἐντὸς διορθοῦσθαι ὡς Β'. Β τοῦ κεφ. γ'
τ' θ'. δ' γ'. καὶ τῶν βασιλικῶν Β' η'. τ' α' κεφ. μγ.

Ὁ δικαστὴν παραιτησάμενος ἔσω τριῶν ἡμερῶν μετὰ τὴν παραίτησιν ὀφείλει αἱρετὸν ἐπιλέξασθαι δ'
ὡς Β' γ' τοῦ κεφ. τ' α'. δι. ιη' τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' ζ. τ' ς'. κεφ. ις'.

Περὶ ἑπτὰ ἡμερῶν.

F Τὰ θηρία τὰ ἐκ τῶν δουκῶν πεμπόμενα εἰς τὴν βασιλίδα ἐν ἑκάστῃ πόλει ἑπτὰ ἡμέρας μόνον α'
δύνανται διατρέφεσθαι ὡς Β' α' τοῦ κεφ. τ' με' δ'. β. ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά.

Αἱ ἑπτὰ ἡμέραι αἱ πρὸ τοῦ πάθους χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ αἱ μετὰ τὸ πάθος ἑπτὰ ἄπρακτοι εἰσὶν β'
ὡς Β' γ' τοῦ κεφ. τ' ιβ'. δ' ς' τῶν δὲ βασιλικῶν Β. ζ τ' ιζ' κεφ. κς' θεμ. γ'.

Περὶ θ' ἡμερῶν.

Οὐδεὶς δύναται τοὺς κληρονόμους τοῦ τελευτήσαντος πρὸ τῶν ἐννέα ἡμερῶν ἐν αἷς πενθοῦσιν αἰτιᾶσθαι α'
ἤτοι ἐνάγειν ἢ παρενοχλεῖν. τὰ γὰρ πραττόμενα πρὸ τῶν ἐννέα ἡμερῶν παρὰ τῶν πενθούντων, οὐκ ἐρ-
G ρῶνται: μετὰ δὲ τὰς θ' ἡμέρας ἀκωλύτως κινεῖ ἕκαστος μὴ προκειματιζόμενος πειχρονίαν παρα-
γραφήν. ὡς νεαρὰ ριε'. τῶν δὲ βασιλικῶν Β' κς' τ' Β' κεφ. α' θεμ. δ'.

Περὶ δέκα ἡμερῶν.

Ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἔδικτον ἤτοι παραγγελία ἄρχοντος προτίθεσθαι ὀφείλει περὶ τοῦ προπετῶς α'
μετὰ

μετὰ τὴν προκάταρξιν ἀπολιμπανομένου ἕως τρίτου ὡς Β ε´ τοῦ διγ. τ´. α´. δ´ ξθ´. ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά, ἡ δὲ μετὰ τὸ κεφ. ριβ νεαρὰ κειμένη ἐν Β τῶν Βασιλικῶν ζ. τ´ δ. κεφ. γ. λ´ ἡμέρας παρέχει ἑκάστῳ ἐδίκτῳ ἤτοι παραγγέλματι ἕως τρίτου.

β´ Ἡ ἀπρόθεσμος ἀντιφώνησις δέκα ἡμέρας ἔχει προθεσμίαν. ὁ γὰρ μέτριος χρόνος δέκα ἡμέραι εἰσὶν ὡς Β ιγ´ τ´ ε´. δ´ κα´. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β κς τ´ ζ. κεφ. κ´.

γ´ Οὐ μόνον ἐν τῇ κυρίᾳ ὁ ἐκκαλεσάμενος δύναται ἐγγυμνάζειν τὴν ἔκκλητον ἀλλὰ καὶ πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν καὶ μετὰ πέντε ἡμέρας ὥστε δέκα ἡμέρας ἔχειν κυρίας εἰς τὴν ἔκκλητον. ὡς Β ζ. τοῦ κεφ. τ´ ξς´. δ´ ε. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β θ´ τ´ α´. κεφ. ρκη´ θεμ. γ.

δ´ Ἐὰν ἡ τριετία μέλλῃ πληροῦσθαι ἐν ᾗ τὰ χρηματικὰ δικαστήρια πέρας δέχονται καὶ ὁ εἷς ἀπολιμπάνεται, ὀφείλει ὁ παρὼν μετὰ δέκα ἡμέρας ὑπομνῆσαι διὰ τοῦ δικάζοντος τὸν ἀπόντα καὶ εἰ μὴ ἔλθῃ τηνικαῦτα χρὴ τὸν δικαστὴν διαγινώσκειν καὶ ἀποφαίνεσθαι ὡς Β ε´. τῶν διγ. τ´ α´. δ´. οε´ ἅ τινα εἰς τὰ Βασιλικά. ἀναγίνωσκε καὶ τὰ γεγραμμένα τῷ Θεοδώρῳ ἐν τῇ ιγ δ´ τοῦ α´ τ´ τοῦ γ Β τοῦ κεφ. ἐν οἷς μέμνηται καὶ τ´ ἡ δ´ μγ τοῦ ζ Β ἥτις οὐδὲ αὐτὴ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά. B

ε´ Τῇ σιωπῇ τῶν δέκα ἡμερῶν ἡ ψῆφος τοῦ αἱρετοῦ δικαστοῦ κυροῦται ὡς Β´ Β´ τοῦ κεφ. τ´. νε´. ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά.

ζ´ Ὁ αἰτιαθεὶς καὶ διαδεχθεὶς μὴ παραγενομένου τοῦ αἰτιασαμένου εἴσω δέκα ἡμερῶν ἀφίεται ὅρκῳ αὐτοῦ λαμβάνων τὰς δαπάνας. καταδίκῃ γὰρ ὁ αἰτιασάμενος εἰ μὴ παραγένηται ὑποπίπτει ὡς ἡ μετὰ τὸν κώδικα ἤτοι ἡ περὶ παραστασίμων φησὶ νεαρὰ νγ´ τῶν δὲ Βασιλικῶν Β ζ. τ ιβ κεφ. ζ´. C

η´ Πᾶσα ἔκκλητος ἡ διὰ τοῦ καταδικασθέντος ἢ δι᾽ ἐντολέως ἢ δεφένσορος ἢ κουράτορος ἢ πάτρωνος ἐντὸς δέκα ἡμερῶν δύναται πέμπεσθαι ὡς ἡ μετὰ τὸν κεφ. νεαρὰ περὶ ἐκκλήτων ἤτοι κγ´. τῶν δὲ βασιλικῶν Β´ θ´ τίτλος Β´ κεφ. γ´.

θ´ Ἡ τῶν ἐπάρχων ψῆφος ἀντιφιλαφᾶται ὅθεν μετὰ τὸ προσενεχθῆναι ταύτην, δύναται ὁ καταδικασθεὶς διδασκαλικὸν αὐτοῖς ἐπιδοῦναι τοῖς ἐπάρχοις, ἢ τοῖς τούτων συμπόνοις, ἢ τοῖς τὰς δίκας εἰσάγουσιν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν καὶ παρέχει ὁ νικήσας ἐγγύας ὡς ἅπερ λαμβάνει ἐμφανῆ παρὰ τὸν νόμον νικήσας ἀναδίδωσι μετὰ ἐπαυξήσεως, μετὰ γὰρ τὰς δέκα ἡμέρας χωρὶς ἐγγύης ἀναψηλάφησις γίνεται ὡς νεαρὰ ριθ´ τῶν δὲ Βασιλικῶν Β´ θ τίτλος ϐ κεφ. ι´. D

ι´ Ὁ παρὰ ἐπισκόπου μετὰ κληρικοῦ ἢ μοναχοῦ ἢ ἀσκητρίας δικασάμενος ἐντὸς δέκα ἡμερῶν δύναται ἔκκλητον τῷ ἄρχοντι ἐπιδιδόναι ὥστε ἐπ᾽ αὐτοῦ τὰ κριθέντα ἐξετασθῆναι· καὶ ἐὰν ὁ ἄρχων ἐναντία τῷ ἐπισκόπῳ ψηφίσηται τότε ἔκκλητος δίδοται καὶ ζητεῖται ἡ καταδίκη ὡς νεαρὰ ριγ. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β´ γ´ τ´ α´. κεφ. λδ´.

Περὶ δεκαπέντε ἡμερῶν.

α´ Οἱ μάρτυρες μόνας δεκαπέντε ἡμέρας ἀναγκάζονται παραμένειν εἰς τὸ δικαστήριον ἐν ταῖς χρηματικαῖς δίκαις ὡς Β´ δ τοῦ κεφ. τ´ κ. δ ιη´. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β κα τίτλ. α κεφ. λη´. E

β´ Ἐν ταῖς ιε ἡμέραις τοῦ πάσχα μήτε περὶ ἰδιωτικῶν μήτε περὶ δημοσίων αἰτιῶν γινέσθω ὄχλησις ὡς Β γ´ τοῦ κεφ. τ. ιβ δ´. ς´ τῶν δὲ Βασιλικῶν Β ζ τ´ ιζ´ κεφ. κγ´. θεμ. ε´.

Περὶ εἴκοσιν ἡμερῶν.

α´ Ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν οἱ ἐπίσκοποι ὀφείλουσι παρασκευάζειν τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκβάλλειν τοὺς ἐμβεβλημένους ἐν τῇ φυλακῇ οἰκέτας, καὶ εἰ μὴ φαίνονται οἱ δεσπόται εἴσω εἴκοσιν ἡμερῶν ἀπολύειν αὐτοὺς ὡς Β θ´ τοῦ κεφ. τ´ δ´. δ´ ς´. τῶν δὲ Βασιλικῶν ϐ ζ´ F τ´. λε´. κεφ. κβ´ θεμ. Β´.

β´ Ὁ αἰτιαθεὶς οὐ δέκα μόνον κατὰ παλαιὸν ἀλλὰ καὶ εἴκοσιν ἡμέρας ἔχει ἐπὶ τῇ ἀπολογίᾳ τοῦ δοθέντος βιβλίου ἤτοι λιβέλλου. ὡς ἡ περὶ παραστασίμων νεαρὰ νγ´. τῶν δὲ Βασιλικῶν ϐ ζ τ ιϐ κεφ. η´. ἔξεστι δὲ ἐντὸς τούτων τῶν εἴκοσι ἡμερῶν παραιτεῖσθαι τὸν δικαστὴν ὡς ἡ ζς´ νεαρά. τῶν δὲ Βασιλικῶν ϐ ζ´ δ´. κεφ. α´ θεμ. ϐ.

γ´ Ἐὰν χρεωστῇ εὐαγὴς οἶκος εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει εἴτε ἐν ἐπαρχίᾳ δημοσίᾳ καὶ θέλῃ πωλῆσαι ἀκίνητον, ὀφείλει ὁ διοικητὴς πρόθεμα ποιεῖν ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν, καὶ οὕτω πολεῖν τῷ πλέον διδόντι ὡς νεαρὰ ρκ´. τῶν δὲ Βασιλικῶν ϐ ε´ τ´ ϐ. κεφ. ιθ´ θεμ. γ. G

δ´ Πᾶσα δίκη γυμναζομένη κατὰ τῶν διαδεχθέντων ἀρχόντων εἴτε χρηματικῶς εἴτε ἐγκληματικῶς ὀφείλει ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν πληροῦσθαι ἀφ᾽ οὗ προκατήρξατο. εἰ γὰρ ῥαθυμήσει ὁ ἄρχων περὶ τὸ τεμεῖν αὐτὴν αὐτὸς μὲν δέκα λίτρας ζημιοῦται, ἡ δὲ δίκη σβέννυται. ὡς ϐ α τοῦ κεφ. τ μθ δ α´. τῶν δὲ βασιλικῶν τ γ κεφ. θ. θεμ. θ´.

Ἐὰν

A Ἐὰν ὁ ἐγγυητὴς τοῦ ἐντελέως μὴ ὁρίσει χρόνον καὶ εἴπῃ τυχὸν ὅτι ἐγγυῶμαι αὐτὸν, κἂν τελευτήσῃ ε'
ἢ ἀφανὴς γένηται καὶ συμβῇ τοῦτο γενέσθαι ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν, ἕτερον προβαλέσθαι ὡς β' β' τοῦ κεφ.
τ'. ιβ' διάταξις τελευταία ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά.
Ὁ οἰκέτην ὑποδεξάμενος καὶ εἴσω κ' ἡμερῶν καταμηνύσας συγγινώσκεται ὡς β' ια' τ' δ'. δι' α'. ϛ'
τῶν δὲ Βασιλικῶν β'. ζ'. τ' ζ' κεφ. α'. θεμ. β'.
Ὅτι παραγωγὴ τῶν μαρτύρων περὶ τῶν ἐνδημούντων, ἐντὸς κ' ἡμερῶν δίδοται. ζ'

Περὶ λ' ἡμερῶν.

B
Ἐὰν ὁ κατήγορος ἀποθάνῃ ἢ ἐμποδισθῇ ἐπεξελθεῖν τῇ κατηγορίᾳ ἀπαλείφεται τὸ ὄνομα τοῦ ἐνα- α'
γομένου ἐκ τῶν ἐγγραφῶν. ἄλλος δὲ ἐντὸς λ' ἡμερῶν συναπτῶν, δύναται ἐξ ὑπαρχῆς κατηγορῆσαι
αὐτοῦ ὡς β' μη' τ' β' δ' ϛ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ' τ' λδ' κεφ. γ' θεμ. β'.
Ἐὰν τῶν ἐγκλημάτων δημοσία ἀπόλυσις γένηται δι' ἐπίσημον ἡμέραν ἢ διὰ δημοσίαν ἱλαρείαν β'
ἤτοι χαρμονὴν ἢ διὰ πρᾶγμα αἰσίως ἀπαντήσαν. τῇ πολιτείᾳ τριάκοντα συναπταὶ ἡμέρας δίδον-
ται τῷ κατηγόρῳ εἰς τὸ δύνασθαι ἀνανεῶσαι τὴν κατηγορίαν ἐν αἷς δύναται προσελθεῖν τῷ ἄρχοντι,
ἀριθμοῦνται δὲ μετὰ περάιωσιν τῶν ἀπρακτῶν δι' ἃς ἡ ἄφεσις γέγονεν ὡς β' μη' τ' ις' τῶν δὲ Βασι-
C λικῶν β' ξ'. τ' α'. ιζ' ιη' ιθ'.
Ἄνηβος συγχωρεῖται τὴν στέρησιν τοῦ διαπραθέντος πράγματος αὐτοῦ παρὰ δημοσίου ἀπαιτη- γ'
τοῦ ἐὰν ἐντὸς λ' ἡμερῶν καταβάλῃ τὸ τέλος ὡς β' δι' τοῦ κεφ. τ' ξα' τῶν δὲ Βασιλικῶν β'. νϛ' τ' δ'
κεφ. δ'.
Ταῖς γινομέναις ἀμεριμνίαις παρὰ τῶν δανειστῶν περὶ χρεῶν καθολικαῖς ἢ ἐκ μέρους ὑπὲρ κεφα- δ'
λαίου ἢ τόκου ἢ ἄλλου οἱουδήποτε συναλλάγματος ἕνεκεν, αἷς ἀρίθμησις χρημάτων ἢ δόσις ῥητῶν εἰ-
δῶν ἐγγέγραπται εἴσω λ' μόνον ἡμερῶν μετὰ τὴν τῶν τοιούτων ἀμεριμνιῶν ἔκθεσιν ἀριθμουμένων, ἡ
παραγραφὴ τῆς ἀναργυρίας δύναται ἀντιτίθεσθαι. μετὰ γὰρ τὴν παραδεχομένην αὐτῶν παύεται ἡ τοι-
αύτη παραγραφὴ καὶ οὐδὲ ὅρκος μετὰ τὸν τοιοῦτον χρόνον ἐπιφέρεται. ἐπὶ δὲ ὁμολογίας τῆς περὶ παραθή-
D κης ἢ ἐκδόσεως περὶ δημοσίων γινομένης ἢ ἐπὶ ὁμολογίας ἀκληπτικῆς περὶ προικὶ συντελεσθείσης
ἀναργυρία οὐκ ἔστιν οὔτε ἐπιφέρεται ὅρκος ὡς β' δ' τοῦ κεφ. τ'. γ' δ' ιη'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β'. κγ' τ' α'
κεφαλ. ογ'.
Ἐπὶ τῶν χρηματικῶν αἰτιῶν ὁ μὴ εὐπορῶν ἐγγυητὴν παρασχεῖν οὐκ ὀφείλει μέχρι τῶν λ' ἡμερῶν ε'
μεῖναι ἐν τῇ φυλακῇ, εἰ δὲ χρεία ἐστὶ πλείονος ὑπερθέσεως ὀφείλει ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθῆναι. ὡς β'
θ' τοῦ κεφ. τ' δ'. δ' ϛ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ζ'. τ' ιε. κεφ. κβ' θεμ. δ'.
Μετὰ τὸ δοθῆναι τὴν ἔκκλητον πᾶς δικαστὴς ὀφείλει ἐντὸς λ' ἡμερῶν τοῖς δικαζομένοις διδόναι ϛ'
τὰ πεπραγμένα μετὰ τῆς ἰδίας ὑπογραφῆς ὡς νεαρὰ ρκγ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' θ'. τ' β'. κεφ. ιγ'.
E Ἐὰν δοῦλος στρατεύσηται ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ μετὰ τὸ γνῶναι αὐτὸν δικεδικεῖται ἐντὸς λ' ζ'
ἡμερῶν ὡς β' ιβ' τοῦ κεφ. τ' λγ' δι' ϛ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' νζ'. τ' α'. κεφ. μγ'. εἰ γὰρ εἰδότος τοῦ δεσπό-
του αὐτοῦ στρατεύσεται, ἐλευθεροῦται καὶ οὔτε πατρωνικῷ δικαίῳ ὑπόκειται ὡς τοῦ αὐτοῦ β' καὶ τ' τῶν Βασι-
λικῶν κεφ. μδ'. ὁμοίως καὶ περὶ τῶν δούλων γινομένων ἀξιωματικῶν καὶ ὧδε τῶν ἀπελευθέρων εἰ ἀξίας ἢ
στρατείας εἰδότων αὐτῶν καὶ μὴ ἀντιλεγόντων τύχωσιν, οὐκ ἔτι ὑπόκεινται πατρονικῷ δικαίῳ ὡς β' τῶν
Βασιλικῶν μθ' τ' α' κεφ. κη' θεμ. β' ὡς εἰ μὴ ᾔδεισαν δύνανται αὐτοὺς καταδουλοῦν· δοκοῦσι γὰρ ἀρέσκου-
σι εἶναι ὡς β' ιβ' τοῦ κεφαλ. τ' λγ' δ' ϛ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' νζ' τ' α' κεφαλ. μζ' καὶ μθ' τ' β' κεφαλ.
τελευτ.
Τὸ τρίτον κεφάλαιον τοῦ ἀκυιλίου ἀναφέρεται εἰς τὰς ὄπισθεν λ' ἡμέρας τοῦ φθαρέντος πράγμα- η'
F τος καὶ κατ' αὐτὰς ποιεῖται τὴν διατίμησιν ὡς β' θ'. τ' β'. δι' κζ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ'. κεφαλ.
κε' θεμ. δι'.
Εἰ ἀποδημεῖ ὁ κηδεμὼν εἴσω λ' ἡμερῶν ὑπομιμνησκέτω αὐτὸν ὁ ἄρχων ὅτι ὀνομάσθη ἐπίτροπος θ'
ἢ κουράτωρ ὡς β'. κϛ' δ'. τελευτ. τῶν δὲ Βασιλικῶν β'. λη' τ'. ι' κεφ. κη'.
Εἴσω λ' ἡμερῶν ὀφείλει ἄρχεσθαι ὁ κληρονόμος τοῦ ἰνβενταρίου μετὰ τὸ ἀνοιγῆναι τὴν διαθήκην ἢ με- ι'
θ' ὃ γνωσθῇ αὐτῷ ἡ ταύτης ἄνοιξις ἢ μεθ' ὃ γνῷ κατενεχθεῖσαν αὐτῷ τὴν κληρονομίαν ἐξ ἀδιαθέτου.
ὡς β' ϛ' τοῦ κεφ. τ' λ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' λε'. τ' ιδ'. κεφ. πθ'.
Εἴσω λ' ἡμερῶν ὀφείλει παρίστασθαι μετὰ τὰς ἐγγραφὰς ὁ κατηγορούμενος ὡς β' θ'. τοῦ κεφ. τ' ια'
G γ' δι'. β'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β'. ξ' τ' λε' κεφ. ιϛ'.
Μετὰ λ' ἡμέρας ἡ ὀργὴ τοῦ βασιλέως ἀνύεται ὡς β' θ' τοῦ κεφ. τ' μζ' δ' κ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ'. ιβ'
τ' α' κεφ. νε'.
Ἐντὸς λ' ἡμερῶν δίδονται οἱ ἀπόστολοι ὡς β' ζ' τοῦ κεφαλ. τ'. ξβ'. δ' κβ' ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ ιγ'
Βασιλικά.

ιδ′ Διὰ λ′ ἡμερῶν ὀφείλει παρίστασθαι ὁ διακατέχων φισκάλια ἀκίνητα πράγματα ὡς β′ ι′ τοῦ κεφ. A
τ′ ια′ δ′ τελευταία, τῶν δὲ βασιλικῶν β′ νϛ′ τ′ ζ′. κεφ. η′ θεμ. δ′.

ιε′ Εἴσω λ′ μετὰ τὰς ἐγγραφὰς πρὸ τοῦ ὑβρισθῆναι τὸν ἐναγόμενον λαμβάνει ὁ κατηγορήσας τινὸς ἐγκληματικῶς ἀβολιτίονα ἤτοι ἄφεσιν. μετὰ δὲ ταύτας, οὐκέτι δύναται αἰτεῖν συγχώρησιν εἰ μὴ συναινεῖ αὐτῷ ὁ ἐναγόμενος, ὡς β′ θ′ τοῦ κεφ. τ′ μβ′ τῶν δὲ Βασιλικῶν β′ ξ′ τ′ ξδ′ κεφ. γ′.

ιϛ′ Μετὰ τὴν διάζευξιν ἐντὸς λ′ ἡμερῶν ὀφείλει ἡ γυνὴ διαμαρτύρασθαι τῷ μέρει τοῦ ἀνδρὸς ὅτι ἐγκυμονεῖ ὡς β′ κε′ τ′ γ′ δ′ α′. τῶν δὲ Βασιλικῶν β′ λα′ τ′ ε′ κεφ. α′.

ιζ′ Μετὰ μῆνα τῆς ὡρισμένης προθεσμίας πέμπεται ὁ ἐξπελευτής. ὡς β′ ι′ τοῦ κεφ. τ′ ιθ′. τῶν δὲ Βασιλικῶν β′ νϛ′. τ′ η′. κεφ. κδ′. B

ιη′ Οἱ ἀκτουάριοι εἴσω λ′ ἡμερῶν τὰ αὐθεντικὰ πιττάκια τῶν ἀποκοφῶν ὀφείλουσι παρέχειν ἢ οἴκοθεν ἀποπληροῦν τὸ ἀπόθετον. ὡς β′ ι′ τοῦ κεφ. τ′ λζ′ δ′ ε′ τῶν δὲ Βασιλικῶν β′ νζ′. τ′ δ′. κεφ. ε′.

ιθ′ Μέχρι λ′ ἡμερῶν ὁ τῆς ἀσυλίας λόγος τοῦ ἄρχοντος ἔρρωται ὡς ἡ περὶ μανδάτων πρίγκιπις νεαρὰ ιζ′ τῶν δὲ Βασιλικῶν β′. ϛ′. τ′ γ′ κεφ. κα′.

κ′ Ἕκαστον ἔδικτον ἤτοι παράγγελμα προτιθέμενον περικλείεται λ′ ἡμέραις. ὡς νεαρὰ ριβ′. τῶν δὲ βασιλικῶν β′ ζ′. τ′. δ′. κεφ. γ′.

κα′ Καὶ αἱ διαβολαὶ τῶν μαρτύρων διὰ λ′ ἡμέρας προχωροῦσι.

C

Περὶ μ′ ἡμερῶν.

α′ Ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ οὐ κινεῖται ἐγκληματικὸν ὑπεξῃρημένων τῶν λῃστῶν. τιμωροῦνται γὰρ καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ νηστείᾳ ὡς β′ γ′. τοῦ κεφαλ. τ′ ιβ′. δ′ ε′. καὶ η′. τῶν δὲ βασιλικῶν β′. ζ′. τ′ ιζ′. κεφαλ. κβ′ καὶ κγ′.

Περὶ ν′ ἡμερῶν.

α′ Οἱ ἄρχοντες οὐκ ὀφείλουσι τὴν ἐπαρχίαν καταλιμπάνειν διαδεχόμενοι πρὸ ν′ ἡμερῶν οὔτε οἱ σύμπονοι οὔτε οἱ δομέστικοι ὡς β′ α′ τοῦ κεφ. τ′ μθ′. καὶ τ′ να′ δ′ γ′. νεαρὰ η′. καὶ ζε′ ἐπὶ ρκη′ καὶ ρξα′. τῶν δὲ D
Βασιλικῶν β′ ϛ′ τ′ γ′ κεφ. θ′. θεμ. ζ′. ἐπὶ κεφ. ι′ καὶ ια′.

β′ Αἱ ν′ ἡμέραι τοῖς ἐπιτρόποις ἀφ᾽ οὗ γνῶσι τρέχουσι ἐπὶ ἐν ταύταις εἰ βούλονται χρῶνται ἐξκουσατίονι. εἰ δὲ παρέλθωσιν ὑπόκεινται τῇ κατὰ τῶν ἐπιτρόπων ἀγωγῇ ὡς β′ κζ′. τῶν διγ. τ′ α′. δ′ ια′. καὶ λβ′. καὶ β′ ε′. τοῦ κεφ. τ′. ξβ′. δ′ ε′ καὶ ιη′ τῶν δὲ βασιλικῶν β′ λη′ τ′ α′ κεφ. ια′ ἐπὶ λβ′ ἐπὶ ν′ ἐπὶ ξα′.

Περὶ ξ′ ἡμερῶν.

α′ Ἄχρι ξ′ ἡμερῶν συναπτῶν ἐκίνει ὁ ἀνὴρ δικαίῳ ἀνδρὸς κατὰ τῆς γυναικὸς τὸ μοιχικὸν ὡς β′ θ′. τ′ θ′. δ′. ϛ′. καὶ β′ δ′. τ′ δ′. δ′. λ′ τῶν δὲ Βασιλικῶν β′ ξ′ τ′ λζ′ κεφ. μϛ′ καὶ β′ ι′ τ′ δ′ κεφ. κθ′. σήμερον δὲ ὥς E
φησὶ νεαρὰ ριζ′. τῶν δὲ Βασιλικῶν β′ κη′. τ′ ζ′ κεφ. α′. ἐγγραφὰς ἀπαιτούμενος. ἀνῄρηται γὰρ αὐτῷ ἡ διαφορὰ τῷ δικαίῳ ἀνδρὸς καὶ οὐκέτι δύναται μεταμελεῖσθαι μετὰ τὴν ἐγγραφὴν μὴ συγχωρούσης τῆς γυναικός. πλὴν δοκεῖ τισὶ ἀνῃρῆσθαι. οὐ γὰρ λέγει τοῦτο ῥητῶς ἡ νεαρὰ ἀλλ᾽ ἁπλῶς φησι προσήκειν τὸν ἄνδρα ἐγγράφως δηλαδὴ μετὰ τὰς ἑξήκοντα ἡμέρας.

β′ Ὁ θέλων ἀντιτιθέναι κομπενσατίονα ἤτοι ἀντέλλογον τῷ φίσκῳ, ὀφείλει ἀποδεικνύειν εἴσω δύο μηνῶν ὅτι κεχρεώστηται αὐτῷ ὅπερ βούλεται ἀντιλογίζεσθαι ὡς β′ μθ′ τῶν διγ. τ′. ιδ′. διατ′ μ′ τῶν δὲ Βασιλικῶν β′ νϛ′. τ′ β′ κεφ. μα′. θεμ. δ′.

γ′ Ὅτε μὴ ῥητῶς περὶ τῶν κεφαλαίων τῆς αἰδιλικίας τουτέστι τοῦ ἀγορανόμου ἐδίκτου ἤτοι παραγγέλ- F
ματος ὁ πράτης ὑπόσχηται, ἡ ἀναστρέφουσα τὸ πραθὲν ἀγωγὴ εἴσω δύο μηνῶν κινεῖται ὡς β′ κα′. τ′ α′. δ′. κ′ τῶν δὲ Βασιλικῶν. β′ ιθ′ τ′ ι′. κεφ. κ′.

δ′ Ὁ πιπράσκων ὑποζύγια λεγέτω καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν καὶ διδότω τὸν ἐπικείμενον αὐτοῖς διὰ τὸ πραθῆναι κόσμον. ὁ δὲ τοῦτο μὴ ποιῶν εἰς τὸ δοῦναι τὸν κόσμον ἢ ἀναλαβεῖν τὰ ὑποζύγια διὰ τὸ μὴ δοθῆναι τὸν κόσμον εἴσω ξ′ ἡμερῶν ἐνάγεται. ὡς β′ κα′ τ′ α′. δ′ λ′. τῶν δὲ Βασιλικῶν β′. ιθ′ τ′ ι′. κεφ. κθ′ θεμ. β′.

ε′ Ἐὰν πωλήσῃ τὶς οἰκέτην ἐφ᾽ ᾧ εἰ ἀπαρέσῃ ὁ ἀγοραστὴς ἀποστρέφεσθαι αὐτόν. εἰ μὴ ἐκφωνηθῇ χρόνος, εἴσω ἑξήκοντα ἡμερῶν δύναται τοῦτο ποιεῖν, εἰ δὲ δικνυκῶς δόξει δικνυκῶς. εἰ δὲ ὑπέρθεσιν ὁ πράτης ἐποίησεν ἢ οὐ παρῆν ὁ ἀναλαβεῖν ὀφείλων ἢ εὐλόγον τι ἕτερον παρενέπεσε καὶ μετὰ τὰς ξ′ G
ἡμέρας ὡς β′ κα′ τ′ α′. δ′ κγ′. τῶν δὲ βασιλικῶν β′. ιθ′. τ′ ι′. κεφαλ. κγ′. θεμ. ιε′. εἰ δὲ καὶ ζεῦγος κτηνῶν πραθῇ διὰ τὸ ἓν καὶ τὸ ἕτερον ἀναστρέφεται ὡς τοῦ αὐτοῦ β′ καὶ τῶν Βασιλικῶν κϛ′. τὰ αὐτὰ καὶ περὶ θρεμμάτων ὡς τοῦ αὐτοῦ β′ καὶ τ′ τῶν βασιλικῶν κεφ. κθ′ θεμ. δ′.

A Μετὰ δύο μῆνας τῆς διοικήσεως οἱ ἐπίτροποι ἐπὶ τόκοις εὐθύνονται ὡς β' κς' τ' ζ'. δ'. ζ'. καὶ νεαρὰ οβ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' λζ'. τ' ζ'. κεφαλ. ς' θεμ. δ' καὶ τ' ια' κεφ. δ' θεμ. β'. οὐδὲ γὰρ εὐθὺς ἀπαιτοῦνται τόκους ἀλλ' ὅτε ἡ δίμηνος ὡς εἴρηται παρέλθῃ ἢ ποσοῦτος χρόνος ἐν ᾧ ἠδύναντο δανεῖσαι ὡς τοῦ αὐτοῦ β' καὶ τ' τῶν Βασιλικῶν κεφαλ. νγ'. θεμ. β'. καὶ δ'. τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἐπὶ τοῦ συγκεχωρημένου. ς'

Ἐὰν δύο μῆνας ἔτυχε ὁ νόμος καὶ ἑξήκοντα ἡμέραι ἀντὶ τούτων προσδέχονται ὡς β' ν'. τ' ιζ'. δ' ε' τῶν δὲ Βασιλικῶν β'. β'. τ' γ' κεφ. ζη'. ζ'

B Κατὰ τοὺς δύο μῆνας τοὺς ἀπράκτους, ἀργεῖ τὰ δικαστήρια. περὶ δὲ τῶν φισκαλίων ἤτοι τῶν δημοσίων καὶ τῶν τοῦ ταμείου πραγμάτων καὶ περὶ μαγκίπων ἤτοι ἀρτοποιῶν καὶ ἐν ταῖς ἀπράκτοις ἡμέραις κινεῖται δικαστήριον ὡς β' γ' τοῦ κεφ. τ'. ιβ' δ' δ' καὶ ς'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ζ'. τ' ιζ' κεφαλ. κα' καὶ κγ'. η'

Ὁ ἐμφυτευσάμενος θέλων πωλῆσαι τὸ δίκαιον τῆς ἐμφυτεύσεως ὀφείλει διαμαρτυρίαν πέμπειν τῇ πρωτοτύπῳ δεσποτείᾳ καὶ δηλοῦν τὴν τιμήν. ἐὰν γὰρ μὴ θελήσῃ αὐτὸς ὁ πρωτότυπος ἀγοράσας μετὰ δύο μῆνας ἑτέρῳ πιπράσκεται καὶ ἀναγκάζεται ὁ δεσπότης δέξασθαι ἀγοραστὴν μετὰ δύο μῆνας τῆς διαμαρτυρίας ὡς β' δ'. τοῦ κεφ. τ' ξς' δ' γ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' κ'. τ' α' κεφ. γ'. θ'

Ἐὰν οἱ τὰ δημόσια χρήματα χρεωστοῦντες ἐξαιτῶσι προθεσμίαν ἐπὶ τῷ χρέει ἐπὶ μὲν ἐλαχίστης ποσότητος οὐ πλέω τῶν δύο μηνῶν ὑπέρθεσις αὐτοῖς δίδοται. ἐπὶ δὲ μεγάλης οὐ πλέω τῶν τριῶν. ὡς β' C μβ' τῶν διγ. τ'. ιδ' δ' μ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' νς' τ' β'. κεφ. μ' θεμ. ι'. ι'

Οἱ ἔχοντες πράγματα τοῦ καταχειθέντος ἐπὶ τυραννίδι ἐν τῇ βασιλίδι πόλει ἔσω δύο μηνῶν καὶ ἔσω ὀκτὼ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὀφείλουσι καταμηνύσαι ἐπεί τοι γε μετὰ τῶν πραγμάτων τὸ τετραπλάσιον παρέχουσιν ὡς β' θ' τοῦ κεφαλ. τ' μθ'. δ τελευταία. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ'. τ' νβ'. κεφ. τελευτ. ια'

Ὀλίγος χρόνος νοοῦνται οἱ δύο μῆνες ὡς β' ε'. τοῦ κεφ. τ' θ' δ' β'. ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά. ιβ'
Καὶ δύο μῆνας οἰκήσας τῇ γυναικὶ κληρονομεῖ αὐτὴν ὡς β' ς' τοῦ κεφ. τ' λζ'. δ'. ιθ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' μδ'. τ' δ'. κεφ. μγ'. ὁ δὲ Ἀνατόλιος φησὶν ὅτι οὐ μόνον εἰ δίμηνον συνοικήσας τις τῇ γυναικὶ τὰ καταλειφθέντα λαμβάνει, ἀλλὰ καὶ ἥττονα χρόνον. D

Ἐὰν ὁ κληρονόμος μὴ δώσει τὸ λεγατευθέντα οἰκέτην ἵνα ἐλευθερωθῇ καὶ περὶ τούτου δικάσηται, καὶ εἰς τὴν τιμὴν καταδικασθῇ μετὰ δύο μῆνας τῆς προκατάρξεως ὁ οἰκέτης ἐλευθεροῦται. ὁ δὲ κληρονόμος εἰς τὸ τετραπλάσιον τῷ ληγαταρίῳ παρασχεῖν τὰς ἐπὶ τῇ δίκῃ δαπάνας καταδικάζεται ὡς β' ζ'. τοῦ κεφ. τ' δ'. δ'. ιζ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' μη'. τ' ιγ' κεφ. ιε'. ιγ'

Ἀφ' οὗ γνῷ ὁ κληθεὶς εἰς στρατηγίαν πόλεως ἢ εἰς ἄλλην τιμήν, δύο μῆνας ἔχειν εἰς τὸ ἐκκαλέσασθαι καὶ παραιτήσασθαι ὡς β' ζ' τοῦ κεφ. τ' ξγ' δ'. α. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' θ'. τ' α' κεφ. ρκε'. ιδ'

Ὁ ἐπὶ ταβουλλαρίου ὡς ἐν καταθέσει τινὰ ἐγγυώμενος ἐπὶ ἰδιωτικῇ αἰτίᾳ ἐντὸς δύο μηνῶν κατέχεται εἰ μὴ ἄρα ῥητῶς εἰς πλείονα χρόνον ἠγγυήσατο. εἰ δὲ ἐπὶ δημοσίᾳ αἰτίᾳ ἠγγυήσατο δοκεῖ ἐγγράφως ἐγγυᾶσθαι καὶ διηνεκῶς κατέχεται σημείωσαι οὖν ἥτι ὁ ἐγγράφως ἐγγυώμενος ἐντὸς δύο μηνῶν ἐνέχεται πρὸς πρόληψιν ὡς β' η' τοῦ κεφ. τ' μ' δ' κζ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' κς' τ' α' κεφ. τη'. ιε' E

Οἱ οἰκέται τῆς μοιχευθείσης παραδραμόντων δύο μηνῶν μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς γυναικὸς ἐλευθεροῦνται καὶ ἐκποιοῦνται ὡς β' θ' τοῦ κεφ. τ' θ'. δ' γ' καὶ λε' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ'. τ' λζ' κεφ. μγ' καὶ ξς' θεμ. β'. ις'

Αἱ νεαραὶ διατάξεις μετὰ δύο μῆνας ἰσχύουσι τοῦ ἐμφανισθῆναι ὡς νεαρὰ ξς'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' β' τ' ς κεφ. κγ'. ιζ'

Αἱ ἀφέσεις αἱ ἀπὸ τῶν διαιτητῶν εἰς τοὺς δικαστὰς δύο μῆνας ἔχουσι προθεσμίαν πρὸς τὴν κυρίαν. ιη'
F ὡς νεαρὰ πβ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ζ' τίτλος α' κεφ. ς' θεμ. β'.

Κληρικῶν ἐγκληματικῶν ἐναγομένων καὶ ὑπὸ ἄρχοντος κρινομένων ἡ περὶ αὐτῶν ἀπόφασις οὐκ ὀφείλου ὑπερβαίνειν δύο μῆνας, ἀλλ' ἐν τούτῳ τέμνεσθαι ὡς νεαρὰ πγ' ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά. ιθ'

Ὁ ἐνάγων ὀφείλει ἐγγύας παρέχειν πρὸ τοῦ τοῦ βιβλίου πομπῆς ἤτοι πρὸ τοῦ ὑπομνησθῆναι τὸν κατηγορούμενον περὶ τοῦ εἴδους τῆς κατηγορίας ὅτι ἕως δύο μηνῶν προκατάρχεται τῆς δίκης. ἐπὶ διπλᾷ παρέχει τῷ ἐναγομένῳ τὰ δαπανήματα συντείνοντα μέν τοι εἰς λς νν. ὡς νεαρὰ ζς' ἧς τὸ α' τοῦτο κεφ. οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά. κ'

G

Περὶ μηνῶν τριῶν.

Εἴ τις διὰ τὸ ἀγαγεῖν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μάρτυρας προθεσμίαν ζητήσει τριῶν μηνῶν ὀφείλει αὐτῷ προθεσμία παρασχεθῆναι ὡς β' γ' τοῦ κεφαλ. τ' ια' δ' α' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ζ'. τ' ιζ' κεφαλ. ια'. α'

 A

β´ Ὁ γραφεὶς κληρονόμος δύναται ἔσω τριῶν μηνῶν παραιτεῖσθαι καὶ οὐκ ἐνέχεται δανεισταῖς κἂν προέγνω ὅτι κληρονόμος ἐστὶν ὡς β´ ς´. τοῦ κεφ. τ´ λ´. δ´ κβ´. τῶν δὲ Βασιλικῶν β´ λε´. τ´ ιδ´. κεφ. πζ´ θεμ. α´ καὶ θ´. τοῦτο δὲ νόησον περὶ μείζονος, ὁ γὰρ ἐλάττων ἀδιαστίκτως παραιτεῖται καὶ μετὰ ἐμμιξιν ὡς β´ β´ τοῦ κεφ. τ´ λη´. τῶν δὲ βασιλικῶν β. ι´. τ´ κα´ κεφ. α´.

γ´ Ὁ ποιῶν ἴνβεντον ἤτοι ἀπογραφὴν ἔσω λ´ ἡμερῶν ἀφ᾽ οὗ ἐμφανισθῇ ἡ διαθήκη ἢ ἀφ᾽ οὗ γνῷ ὅτι κληρονόμος ἐστὶν, ὀφείλει ἄρχεσθαι καὶ πληροῦν αὐτὸ ἔσω τριῶν μηνῶν. εἰ μὴ ἄρα ἄπεστιν ἢ ἀλλαχοῦ ἐστὶ τὰ κληρονομιαῖα πράγματα. τότε γὰρ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ὀφείλει πληρῶσαι τὸ ἴνβεντον ἤτοι τὴν ἀπογραφὴν ὡς β´ ς´ τοῦ κεφ. τ´ λ´. δ´ κβ´ τῶν δὲ βασιλικῶν β´ λε´ τ´ τ´ ιδ´ κεφ. πζ´.

δ´ Ὁ κτίζων εἰ ἐγκαλεῖται καινουργεῖν ἔσω τριῶν μηνῶν ὀφείλει λέγειν τὴν δίκην καὶ εἰ μὴ τμηθῇ γὰρ τούτοις ἀσφαλίζεσθαι ὅτι ἐὰν ὀφθῇ κακῶς οἰκοδομήσας καταστρέφει αὐτὰ οἰκείοις ἀναλώμασιν ὡς β´ η´ τοῦ κεφ. τ´ ι´ δ´ ιβ´ τῶν δὲ Βασιλικῶν β´ νη´ τ´ ια´ κεφ. ια´ θεμ. τελευτ. B

ε´ Ἡ περὶ βουλευτικῆς τύχης δίκη ἔσω τριῶν μηνῶν ὀφείλει πληροῦσθαι ἐπεὶ ὁ ἄρχων δέκα λίτρας καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ πέντε ζημιοῦται ὡς β´ ι´ τοῦ κεφ. τ´ λβ´ δ´ νγ´ ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά.

ς´ Τοῦ γάμου συστάντος ἄχρι δεκαετίας τὴν περὶ ἀναργυρίας προῖκα ὅτε ἀνὴρ ἢ ὁ κληρονόμος αὐτοῦ, ἐντὸς τριῶν μηνῶν κινοῦσι μέμψιν ὡς νεαρὰ ρ´. τῶν δὲ βασιλικῶν β´ κθ τ´ γ´.

ζ´ Τοῦ ἑνὸς τῶν δικαζομένων ταῖς οἰκείαις δικαιολογίαις ἀποταξαμένου μετὰ τοὺς διαγνωστικοὺς ἀγῶνας, τοῦ δὲ ἑτέρου λέγοντος ἔχειν τι καὶ ἄλλο προσθεῖναι ὁ δικαστὴς ὀφείλει δοῦναι τούτῳ τῷ μέρει μῆνα ἕνα εἰς προθεσμίαν πρὸς τὸ ἔτι δύνασθαι ἑαυτὸν βοηθῆσαι. καὶ αὖθις ἕτερον μῆνα, καὶ ἔτι ἄλλον μῆνα, μετὰ δὲ τὴν τριῶν μηνῶν παραδρομὴν ἀποφαίνεσθαι κατ᾽ αὐτοῦ ὡς νεαρὰ ϙ´. τῶν δὲ βασιλικῶν β´ ζ. τ´ δ´. κεφ. ε´ θεμ. ιβ´. C

η´ Ὁ ἀπὸ λαϊκῶν ὀφείλει τρεῖς μῆνας σχολάσαι τῇ λειτουργίᾳ καὶ οὕτως γενέσθαι ἐπίσκοπος. ὡς νεαρὰ ρκγ´ κεφ. ε´ ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά.

Περὶ ἑκατὸν ἡμερῶν.

α´ Αἱ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν διαδοχαὶ ἔσω ἑκατὸν ἡμερῶν συναπτῶν αὐτοῖς ἀφ᾽ οὗ γνωσθῇ ὅτι ἥρμοσαν καὶ ἐν τῷ πρώτῳ καιρῷ ἢ ἀποδέχονται αὐτὰς ἢ παραιτοῦνται ὡς β´ ς´ τοῦ κεφ. τ´ θ´ δ´ β´ τῶν δὲ Βασιλικῶν β´ μ´. τ´ α´ κεφ. ιε´. D

β´ Ὁ περὶ διασκέψεως χρόνος ἑκατὸν ἡμέραι εἰσίν, ὡς β´ η´ τοῦ κεφαλ. τῶν δὲ Βασιλικῶν β´ λε´ τ´ ιγ´ κεφ. β´.

γ´ Ἐὰν ὁ θετός μου ἀδελφὸς μετὰ θάνατόν μου ἔσω ἑκατὸν ἡμερῶν αὐτεξούσιος γένηται ἀπόλλει τὴν διαδοχὴν ὡς β´ λη´ τῶν διγ. τ´ κ´. δ´ γ´. τῶν δὲ Βασιλικῶν β με´ τ β´ κεφ. ιθ´.

Περὶ τετραμηνῶν. E

α´ Ἐὰν ὁ κοινωνὸς ὀχλήσῃ τὸν κοινωνὸν περὶ τοῦ κτίσαι τὸν ἐπίκοινον οἶκον κἀκείνου μὴ κτίσαντος αὐτὸν κτίσῃ μόνος δύναται τοὺς τόκους καὶ αὐτὸ τὸ τῶν δαπανημάτων κεφάλαιον ἀπαιτεῖν αὐτὸν ἔσω τετραμήνου μετὰ τὴν ἀνανέωσιν: μετὰ δὲ τοὺς τέσσαρας μῆνας εἰ μὴ λάβοι ταῦτα γίνεται τοῦ οἴκου δεσπότης ὃν ἔκτισε μονομερῶς ὡς β´ ιζ´. τ´ β´. δ´ κθ´. τῶν δὲ Βασιλικῶν β´ ιβ´. τ´ α´. κεφαλ. κθ´ θεμ. η´.

β´ Τέσσαρας μῆνας συνεδρευέτω τις ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ καὶ μόνον εἰ μὴ γένοιτο κέλευσις βασιλέως ἢ πρόσταξις ἐπάρχου ἐπεὶ δημεύεται καὶ τιμωρεῖται ὡς β α´ τοῦ κεφ. τ´ να´ δ´ ι´ τῶν δὲ βασιλικῶν β´ ς´ τ´ α´ κεφ. ξγ´ θεμ. β´. F

γ´ Εἰς τὸ γυμνασθῆναι παραίτησιν τοῦ ἐπιτρόπου, τέσσαρες μῆνες ἁρμόζουσιν ὡς β´ κζ´ τῶν διγ. τ´ α´. δ´ λβ´ τῶν δὲ Βασιλικῶν β´. λη´ τ´ α´ κεφ. λβ´.

δ´ Τετραμήνου παρέχεται τοῖς καταχρεωθεῖσιν ὑπέρθεσις καὶ μετὰ τοῦτο τόκους ἑκατοστιαίους ἀπαιτοῦνται ὡς β ζ´ τοῦ κεφ. τ´ νδ´ τῶν δὲ βασιλικῶν β´ θ´ τ´ γ´ κεφ. πς´ καὶ οἱ ἐγγυηταὶ δὲ αὐτῶν ἔχουσι τὴν τετράμηνον ὡς τοῦ κεφ. καὶ τ´ τῶν Βασιλικῶν θεμ. β´.

ε´ Ἐὰν ὁ εἷς τῶν ἐκκαλεσαμένων τελευτήσῃ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ οὐ μόνον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον ἔχουσιν ἀλλὰ καὶ ἑτέρους τέσσαρας μῆνας λαμβάνουσιν, καὶ μετὰ τὴν διάσκεψιν ὡς β ζ´ τοῦ κεφ. τ´ ξς´ δ´ ς´. τῶν δὲ Βασιλικῶν β´ θ´ τ´ α´ καὶ ρμδ´. G

ς´ Ἐὰν ἡ τῶν ἀπολιμπανομένου κατασκευασθεῖσα παρὰ τοῦ διοικητοῦ αὐτοῦ οἰκία, βλάπτει τὸν παρόντα γείτονα, ὀφείλει ὁ διοικητὴς διὰ τετραμήνου καταμηνύειν καὶ παριστᾶν τὸ πρωτότυπον. εἰ δὲ καταμηνυθεὶς οὐ παραστῇ τότε αὐτὸς ὁ φροντιστὴς δικαιολογούμενος εἰ καταδικασθῇ πᾶσαν τὴν καινοτομίαν εὐπορῶν ἀποδίδωσι. μὴ εὐποροῦντος δὲ αὐτοῦ ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἀπόντος ἀπαιτεῖται. ὡς νεαρὰ ξθ´. τῶν

A ξθ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν Βϛ' τ' ια' κεφ. β'. θεμ. ε'.
Πρεσβύτερος καὶ διάκονος καὶ ὑποδιάκονος τῷ δικαίῳ ἐπὶ μόνῳ τῆς συγγενείας εἰς ἐπιτροπὴν ἢ εἰς ζ'
κουρατωρείαν ἐὰν κληθῶσιν ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν ἀφ' οὗ γνῶσι, δύνανται ἑκουσίως ὑπεισέρχεσθαι εἰς ἄλ-
λην μὴ προκειματιζόμενοι ὡς νεαρὰ ρκγ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' γ' τ' α' κεφ. ια'.
Ἐάν τις τῶν δικαζομένων ἐπὶ χρηματικῇ αἰτίᾳ ὀμόσῃ μὴ δεδωκέναι ἢ ἐπαγγείλασθαι ἐπὶ ἐντὸς τε- η'.
τραμήνου μετὰ τὸ προσενεχθῆναι τὴν ψῆφον, ἀριθμουμένης δειχθῇ παρ' αὐτοῦ δοθέν τι ἢ ὑποσχεθέν,
τὸ μὲν δοθὲν τριπλοῦν ἀπαιτεῖται. τὸ δὲ ὑποσχεθὲν διπλοῦν, μετὰ δὲ τέσσαρας μῆνας οὐκ ἔστι τοιοῦ-
τόν τι ζητεῖται ὡς νεαρὰ ρκδ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' ζ'. τ' δ' κεφ. ζ'.
B

Περὶ μηνῶν πέντε.

Ὁ ἐκκαλούμενος παρὰ δικαστοῦ δοθέντος παρὰ ἄρχοντος ἔχει δύο μῆνας εἰς τὸ γυμνάσαι τὴν α'
πρώτην κυρίαν καὶ τὰς ἄλλας τρεῖς κυρίας λαμβάνει ἐχούσας ἀνὰ τριάκοντα ἡμέρας: οὐκέτι δὲ καὶ
τὴν ἑτέραν τρίμηνον τὴν τῆς ρεπαρατίωνος ἤτοι τῆς ἀνανεώσεως καὶ περὶ εὐτρεπισμοῦ: οὐ γὰρ ἁρμόζει
ρεπαρατίων ἤτοι ἀνανέωσις ἐν ταῖς ἐπὶ διαιτητῶν ἐκκλήτοις ὡς β' ζ' τοῦ κεφ. τ' ξγ'. δ' β θεμ. β'.
καὶ γ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' θ' τ' α' κεφ. ρκϛ θεμ. παρατέλευτον ἐπὶ τελευταῖον.
C Ἐὰν οἱ χολάρειοι ἐπὶ κομιάτου ἀπολειφθῶσιν εἴσω πέντε μηνῶν περὶ χρημάτων οὐκ ἐνάγονται ὡς β' β'
ιβ' τ' κθ' δι' β' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νζ'. τ' α' κεφ. λγ' θεμ. β'.

Περὶ μηνῶν ἕξ.

Ἐάν τις ἀπὸ ἐξισωτοῦ λάβῃ ἀγρὸν ἀσφαλῶς μὲν αὐτὸν κατέχει καὶ τὰς λοιπάδας τοῦ προηγησα- α'
μένου οὐκ ἀναγκάζεται καταβαλεῖν. ἐὰν δέ τις λέγῃ δεσπότην ἑαυτὸν εἶναι ἢ ὑποκεῖσθαι αὐτῷ τὸ
πρᾶγμα, κινείτω, καὶ εἰ νικήσει ἀναγκαζέσθω τὰ δαπανήματα δοῦναι ἃ πεποίηκεν ἐκεῖνος εἰς βελτίω-
σιν τοῦ ἀγροῦ. εἴσω δὲ ἑξαμήνου ὀφείλει τις ἐναγαγεῖν: μετὰ γὰρ τὴν ἑξάμηνον οὐδεὶς δύναται ἐνάγειν ὡς β'
D ια' τοῦ κεφ. τ' νη'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' νϛ' τ' ιδ' κεφ. α' θεμ. ζ'
Ἡ ρεδιβιτόρια τουτέστιν ἡ τὸ πραθὲν πρᾶγμα ἀναστρέφουσα ἀγωγὴ εἴσω ἓξ μηνῶν κινεῖται οὐτιλίων β'
ἤτοι συναπτῶν. τρέχει δὲ οὗτος ὁ χρόνος ἀφ' οὗ ἡ πρᾶσις γέγονεν ἢ ἀφ' οὗ ὑπέσχετο ἢ ἐπηρωτήθη ὁ πρά-
της περὶ τῶν αἰτιῶν τοῦ διαπραθέντος εἴγε καὶ ἦν ἔμφασις περὶ αἰτιῶν ὡς β' κα' τῶν διγ. τ' α'. δ' κε'
τῶν δὲ βασιλικῶν β' ιθ' τ' ι κεφ. ιε'.
Ὅταν μὴ ρητῶς ὑπόσχηται ὁ πράτης περὶ τῶν κρυπτῶν αἰτιῶν τοῦ πιπρασκομένου ἡ κουαντιμινόρις γ'
τουτέστιν ἡ τὸ τίμημα μειοῦσα ἀγωγὴ ἐντὸς ἓξ μηνῶν κινεῖται καὶ οὐκ ἐκτείνεται εἰς ἐνιαυτόν. ὡς β' κα τῶν
διγ. τ' α' δ' ιθ' τ' ι' κεφ. κ' ἀφ' οὗ γνῷ δηλονότι τὸ πάθος ἢ ὤφειλε γνῶναι ὁ ἀγοραστὴς ὡς β' κα τῶν
E διγ. τ' α' δ' με' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ιθ' τ' ι' κεφ. μγ'.
Οἱ ἐπίτροποι ἑξαμήνου ἔχουσι προθεσμίαν ἐν τῷ πρώτῳ ἐνιαυτῷ εἰς τὸ δανεῖσαι τὰ χρήματα τῶν δ'
ὀρφανῶν ὡς β' κϛ'. τ' ζ'. δ' ιε' ὅπερ κεῖται μετὰ ἐν β' τῶν Βασιλικῶν λζ'. τ' ζ' κεφ. ιε'. οὐκ ἔχει δὲ τὰ περὶ
τῆς ἑξαμήνου. τὸ δὲ εἰρημένον περὶ τῆς διμήνου ἐν τῷ ζ'. δ' τοῦ αὐτοῦ β'. καὶ τ' τῶν διγ. τῶν δὲ Βασιλι-
κῶν β' λζ'.
Ἐὰν ὁ ἄρχων μὴ μείνῃ τὰς πεντήκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν διαδοχὴν ἐν τῷ θέματι παραπέμπεται ε'
ἐκεῖσε καὶ ποιεῖ ἑξάμηνον ἀπολογούμενος περὶ κλοπιμαίων καὶ δωροληψιῶν ἐπὶ ἐγκλημάτων. ἐν β' τῶν
Βασιλικῶν ϛ' τ' γ' κεφ. θ' θεμ. ζ' οὐκ ἔχει δὲ περὶ τῶν ϛ μηνῶν.
F Ὀφείλει ὁ ἐπίσκοπος εἰ ἀπὸ μοναχῶν οὐκ ἔστιν ἢ ἀπὸ λαϊκῶν χειροτονούμενος ἑξάμηνον ἐν κλήρῳ ποιεῖν ϛ'
ὡς νεαρὰ ϛ' κεφ. ϛ' ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά.
Ἐὰν μὴ οἰκονόμοι τὰς συνηθείας δῶσι τοῖς δεκανοῖς καὶ ταῖς ἀσκητρείαις ἐντὸς ἑξαμήνου τοῦ ἀπὸ ζ'
τρίτου ἑκάστοτε τόκον παρέχουσιν ὡς νεαρὰ νθ' τ' δ' κεφ. β' θεμ. ε'.
Ὁ διὰ τὸ ἔχειν ἐπιτροπὰς τρεῖς παραιτούμενος τὴν τετάρτην ἐὰν μὴ πλέον τῶν ἓξ μηνῶν ἀφετήκασι η'
τῆς ἥβης οἱ κηδεμονευόμενοι ἢ ὁ μέλλων κηδεμονεύεσθαι οὐκ ἀφεθήσεται ὡς β' κϛ' τῶν διγ. τ' α' δ' ιε'. τῶν δὲ
Βασιλικῶν β' λη' τ' α' κεφ. ιε'.
Ὁ ὑπερθέμενος τὸ εὐσεβὲς καταβαλεῖν λεγάτον εἴσω ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐμφανείας τῆς δια- θ'
θήκης ἀριθμουμένων ἀπαιτεῖται καὶ καρποὺς καὶ τόκους καὶ πᾶσαν νόμιμον ἐπαύξησιν ἀπὸ τοῦ και-
G ροῦ τῆς τελευτῆς τοῦ τὸ καταλιπόντος ὡς νεαρὰ ρλα'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ε' τ' γ' κεφαλ. θ'
θεμ. ϛ'.
Εἴσω ἑξαμήνου δεῖ γίνεσθαι τὸ τοῦ ἐπισκόπου ψήφισμα. ἐὰν δὲ ὑπερθῶνται οἱ ψηφίζεσθαι ὀφείλοντες τη- ι'
νικαῦτα ἐκεῖνος ᾧ ἁρμόζει χειροτονεῖν τὸν ἐπίσκοπον κινδύνῳ τῆς ἰδίας ψυχῆς ὃ θέλει χειροτονεῖ ὡς νεα-
ρὰ ρκγ' κεφ. ϛ' ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά.

ια' Εἰ μὲν ἐν αὐτῇ τῇ ἐπαρχίᾳ ἐν ᾗ λέγεται ἡ δίκη φησί τις εἶναι τὰ πρὸς τὴν δίκην αὐτῷ συμβαλλόμενα δικαιώματα ἢ πρόσωπα καὶ αἰτεῖται προθεσμίαν τριῶν μηνῶν αὐτῷ δίδοται, εἰ δὲ ἐν ἑτέρᾳ ἐπαρχίᾳ πλησιαζούσῃ τῷ τόπῳ ἐν ᾧ λέγεται ἡ δίκη μηνῶν ἕξ. εἰ δὲ διαπόντιός ἐστιν ἡ ἐπαρχία μηνῶν θ'. ὡς Β' γ' τοῦ κεφ. τ' ια'. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' ζ τ' ζ κεφ. ια'. A

ιβ' Ἐάν τις ἐγγυήσηται πρόσωπον παραστῆσαι εἴσω χρόνου ῥητοῦ εἰ δὲ μὴ παραστήσει παρέχειν πρόστιμον οὐχ ἅμα τῷ παρελθεῖν τὸν χρόνον ἀπαιτεῖται τὸ πρόστιμον ἀλλ' ἔχει προθεσμίαν ἄλλων ἓξ μηνῶν. μετὰ δὲ τοὺς ἓξ μῆνας ἀπαιτεῖται αὐτό, εἰ μή γε ὁ ἐγγυηθεὶς ἐτελεύτησεν ἐν τῇ πρώτῃ προθεσμίᾳ τῇ ἐγκειμένῃ τῇ ἐπερωτήσει. εἰ γὰρ ἐν τῇ δευτέρᾳ προθεσμίᾳ ἐτελεύτησεν ἀπαιτεῖται καὶ ὡσαύτως τὸ πρόστιμον ὡς β' η' τοῦ κεφ. τ' μ' δ' ις' τῶν δὲ Βασιλικῶν Β'. κς' τ' α' κεφ. πζ. B

ιγ' Ἐὰν δὲ ἀναφορᾶς δημοσίων προσώπων ἐπὶ φόνῳ κατενεχθῶσι τινὲς οὐκ ὀφείλουσιν ἐγγυηταῖς καταπιστευθῆναι ἀλλὰ βληθῆναι εἰς φυλακὴν μέχρις ἑξαμήνου περαιουμένου τοῦ πράγματος. εἰ δὲ ὑπὸ ἰδιωτῶν κατηγορηθῶσι δηλονότι μετὰ ἐγγράφων νομίμων, ὀφείλουσιν ἐγγύας διδόναι ἢ μένειν ἐν τῇ φυλακῇ ἕως ἐνιαυτοῦ τεμνομένου τοῦ πράγματος ὡς Β' θ' τοῦ κεφ. τ' δ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ' τ' λε' κεφ. κζ θεμ. ε'.

ιδ' Πᾶσα φισκαλία δίκη ἤτοι τοῦ δημοσίου ταμιείου εἴσω ἓξ μηνῶν μετὰ τὴν προκάταρξιν περαιούσθω εἰ μὴ ἄρα ὑπέρθεσις ἀναγκαία οὖσιν ὡς Β' ι' τοῦ κεφ. τ' α' δ' ια' τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' νς' τ' β' κεφ. τελευταῖον. C

ιε' Ἐὰν τελευτήσῃ ἢ ἀφανὴς γένηται ὁ περὶ δίκης παρά τινος δοθεὶς ἐντολεὺς μετὰ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν τοῦ προτιθεμένου παρὰ τοῦ ἄρχοντος διατάγματος περὶ τοῦ προβληθῆναι ἄλλον ἓξ μηνῶν ἔχει προθεσμίαν ὁ πρωτότυπος ἐν ἀπουσίᾳ ὢν πόῤῥω διακειμένης ἐπαρχίας εἰς τὸ ἕτερον προβαλλέσθαι ἢ αὐτὸς παραγενέσθαι. εἰ γοῦν μὴ ἔστι μακρὰν ἐκ τοῦ ἄρχοντος ὁρίζεταί τις προθεσμία ὡς Β' Β' τοῦ κεφ. τ. ιβ' δ'. τελευταία. ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά.

ις' Ἐὰν ὁ κληρονόμος κληθεὶς ἀγνωμονήσῃ μέχρις ἑξαμήνου πέμπεται ὁ ληγατάριος οὐ μόνον εἰς τὴν νομὴν τῶν κληρονομιαίων πραγμάτων ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῶν ἰδίων αὐτοῦ τοῦ κληρονόμου ὡς Β' λς' τῶν διγ' τ' δ'. δ' δ'. θεμ. θ' καὶ τ' ς' Β' τοῦ κεφ. τ' νδ' δ' ς' τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' μδ'. τ' κβ κεφ. δ' θεμ. θ' καὶ τ' λα' κεφ. ς'. D

ιζ' Ὀφείλει ὁ ἐπίσκοπος παρασκευάζειν ἄρχοντα ἐντὸς ἑξαμήνου ψῆφον ἐκφέρειν περὶ τῶν ἐν φυλακῇ ἀπορούντων ἐγγύης χωρὶς φονέων. ὡς Β' θ' τοῦ κεφ. τ' δ'. δ' ε' τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' ξ' τ' λε' κεφ. κβ' θεμ. γ' καὶ ς'.

ιη' Βεβαίως ἐχέτω τὴν γῆν ὁ λαβὼν παρὰ ἐξισωτοῦ μὴ ἀπαιτούμενος λοιπάδας τοῦ προλαβόντος χρόνου. εἰ δέ τις ἐκδικεῖ αὐτὴν κινείτω τὴν ἁρμοδίαν ἀγωγὴν ἐντὸς μηνῶν ἓξ ὡς Β' ια' τοῦ κεφ. τ' νη' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' νς' τ' ιδ'. κεφ. α' θεμ' τελευταῖον.

ιθ' Ὁ στρατευσάμενος καὶ μετὰ τὸ κομεάτον ἓξ μῆνας ἀπολειφθεὶς μετὰ πέντε ἀνθρώπους στρατεύεται καὶ ὑποτάττεται ὡς Β' ιβ' τοῦ κεφ. τ' μβ' δ' Β' τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' νζ τ' α' κεφ. μζ. G

κ' Ἐὰν ἐλεύθερος τὸν τελευτήσαντα βουλευτὴν ὡς συγγενὴς θέλῃ κληρονομῆσαι καὶ ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι εἰς τὴν βουλὴν ὀφείλει ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἐν ὑπομνήμασι καταθέσθαι τοῦτο. ὡς νεαρὰ ρα' ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά.

κα' Οἱ δεσπόται τῶν τόπων ἀπολιμπανόμενοι ἓξ μῆνας ἔχουσιν εἰς τὸ ἐλθεῖν καὶ καταβαλεῖν τὰ δημόσια καὶ ἀναλαβεῖν τοὺς ἀγροὺς ἀπὸ τῶν νεμομένων ὡς Β' ια' τοῦ κεφ. τ' νθ' δ' ια' τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' νς' τ' ιδ' κεφ. ια'.

Περὶ μηνῶν ἑπτά.

α' Ὁ ἑπταμηνιαῖος γεννηθεὶς τέλειος οὐσι καὶ γνήσιος τοῖς γονεῦσιν ὡς β' α' τῶν διγ' τ' ε'. δ' ι'. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' μς' τ'. α' κεφ. ι' καὶ Β' με' τ' α' κεφ. ιε' θεμ. ς'. F

Περὶ ὀκτὼ μηνῶν.

α' Οἱ ἔχοντες πράγματα ἐν ἐπαρχίᾳ τοῦ περὶ τυραννίδι δημευθέντος εἰ μὴ εἴσω ὀκτὼ μηνῶν προσαγγείλωσι τετραπλάσιον αὐτὰ καταβάλλουσιν ὡς Β' θ' τοῦ κεφ. τ' μθ δ' ς' τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' ξ' τ' νβ' κεφ. ιζ'.

β' Ὁ διοικητὴς ἔχει ὀκτὼ μῆνας πρὸς τὸ μηνῦσαι τῷ πρωτοτύπῳ τῷ ὄντι ἐν ταῖς ὄψεσι τῆς ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας εἰς τὸ παραγενέσθαι ἢ τὴν δίκην αὐτῶν ἐπιτρέψαι τῷ μηνύσαντι ἢ ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ καταστῆσαι δεφένσορα. εἰ δὲ μηνυθεὶς μὴ ἔλθῃ καὶ παραδράμῃ ὁ τοιοῦτος χρόνος κροτεῖται ἡ δίκη κατενώπιον τοῦ διοικητοῦ καὶ μηνύσαντος, καὶ ἐὰν καταδικασθῇ οὐκέτι ὁ μηνυθεὶς δύναται κινεῖν ὡς παρὰ γνώμην αὐτοῦ δικάσαντος ὁ μηνύσας ὡς νεαρὰ ξθ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β' ς' τ' κα' κεφ. Β' θεμ. γ' δ' ε'. G

Περὶ

Περὶ θ' μηνῶν.

Ὁ ἐγκαλούμενος ἐπὶ θείου δικαστοῦ ἔχει μὲν τὴν τῶν ἓξ μηνῶν προθεσμίαν καὶ τὰς ἀπὸ λα' ἡμέρας α'
τρεῖς κυρίας. οὐ λαμβάνει δὲ τὴν ἀπὸ ῥεπαρατιῶνα ἤτοι τὴν ὑπὲρ ἀνακαινίσεως τῆς δίκης τρίμηνον ὡς β'
ζ' τοῦ κεφ. τ' ξγ' δ' β ἥτις κεῖται μὲν γοῦν β' τῶν Βασιλικῶν θ'. τ' α'. νεαρὰ ρκς'. τὸ δὲ δεύτερον αὐτῆς
θέμα τοῦτο τὸ περὶ διαιτητῶν ἤτοι θείων δικαστῶν παρελείφθη καὶ ἐδέχθη μᾶλλον ἡ πβ'. νεαρὰ γοῦν
β' τῶν Βασιλικῶν ζ'. τ' α' κεφ. ε'.

B

Περὶ μηνῶν ια'.

Ἐὰν μετὰ τὸν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς ἐνδέκατον περαιούμενον μῆνα τέκῃ ἡ γυνή, στρέπτον ἐστὶ τὸ α'
γινόμενον ἤτοι φθορὰ ἀσελγία, αἰσχρότης καὶ τοῖς αὐτοῖς ὑπόκειται ἐπιτιμίοις οἷς καὶ ἡ περὶ τὸν πενθί-
μου καιροῦ γαμηθεῖσα. ὡς νεαρὰ λθ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' κη' τ' ιε' κεφ. γ.

Περὶ ἐνιαυτοῦ.

C Ὁ τὴν χρῆσιν τῶν καρπῶν ἔχων κινεῖ ἐπὶ τοῦ τὴν δεσποτείαν ἔχοντος τὸν ἀκουίλιον διὰ τὸ τραυματίσαι α'
αὐτὸν τὸν οἰκέτην καὶ ἀνατρέχει εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ἡ διατίμησις αὐτοῦ καὶ περὶ τοῦ λεγάτου εὑρίσκεται
ἡ ἀναδρομὴ τοῦ ἐνιαυτοῦ ὡς β θ' τῶν διγ. τ' β δ' ιβ τῶν δὲ Βασιλικῶν β ξ τ' γ' κεφ. ιβ.

Ἀφ' οὗ ἐτραυματίσθη οὐκ ἀφ' οὗ ἐτελεύτησεν ὁ οἰκέτης ἀνατρέχει ὁ χρόνος ὡς β θ' τῶν διγ. τ' β'. β'
δ' κ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β ξ τ' γ' κεφ. κ'.

Πάντα τὰ περὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ κέρδη ἀπαιτεῖ ὁ δεσπότης κινῶν τὸν ἀκουίλιον περὶ τοῦ ἀναιρεθέντος οἰ- γ'
κέτου ὡς β θ' τῶν διγ. τ' β. δ' κβ τῶν δὲ Βασιλικῶν β ξ τ' γ' κεφ. κβ θεμ. γ.

Μετὰ θάνατον τοῦ ὑπεξουσίου ἢ τοῦ δούλου ἢ μετὰ τὴν αὐτεξουσιότητα τοῦ υἱοῦ, ἢ μετὰ τὴν ἐλευθερίαν δ'
ἢ ἐκποίησιν τοῦ δούλου, ἐνιαυσιαία ἐστὶν ἡ περὶ πεκουλίου ἀγωγή. ὁ δὲ ἐνιαυτὸς συναπτός ἐστιν ἀρχόμενος
D ἀφ' οὗ τις εὐχέρειαν σχοίη τοῦ νικῆσαι. ὅθεν ὑπὲρ τοῦ αἱρετικοῦ χρέους οὐκ ἀριθμεῖται πρὶν ἐκβῇ ἡ αἵρεσις.
ἐνάγεται δὲ ὁ κληρονόμος τοῦ πατρὸς κἂν ὁ δημόσιος γραφῇ κληρονόμος ὡς β' ιε' τοῦ διγ. τ' β. τῶν δὲ Βα-
σιλικῶν β ιη' τ' ς' κεφ. α'.

Ὁ κληρονόμος τοῦ λαβόντος παραθήκην ἀπὸ δούλου αὐτοῦ ἔσω ἐνιαυτοῦ ὑπόκειται ὡς β' ις' τῶν διγ. ε'
τ' γ' δ' ιη' τῶν δὲ Βασιλικῶν β ιγ' τ' β κεφ. ιε'.

Ἡ μειοῦσα τὸ τίμημα ἀγωγὴ ὅταν ῥητῶς ὁ πράτης ἀντιφωνήσῃ τὰς αἰτίας τοῦ πραθέντος, ς'
ἐνιαυσιαία συναπτή ἐστιν ὡς β' να τοῦ διγ. τ' α'. δ' ιδ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ιθ τ' ι' κεφ. ιδ'
θεμ. ς'.

E Ἐάν τις στρατιωτικῶς διάθηται καὶ ἀποστρατευθῇ μετὰ ἐνιαυτὸν οὐκ ἰσχύει ἡ τοιαύτη διαθήκη ὡς στρα- ζ'
τιωτικὴ ὡς β' κη'. τ' γ δ' ζ τῶν δὲ Βασιλικῶν β. λθ τ' β κεφ. ς'.

Ἐντὸς ἐνιαυτοῦ εἰ μὴ δοθῇ τὸ καταλειφθὲν εὐαγεῖ οἴκῳ διπλοῦν ἀπαιτεῖται ὡς β' α' τοῦ κεφ. τ' η'
γ'. δ' με'. ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά.

Οὔτε ἡ τοῦ ἀποκειραμένου γαμετὴ πρὸ ἐνιαυτοῦ ἀκινδύνως γαμεῖται εἰ μὴ ἐγκυμονοῦσα ἔνδον τοῦ αὐτοῦ θ'
τέκῃ ὡς β' α' τοῦ κεφ. τ' γ δ' νβ' ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά.

Μετὰ τελευτὴν τοῦ ἀνδρὸς ἔσω ἐνιαυτοῦ ἀντιτίθησί τις περὶ ἀναργυρίας προικὸς παραγραφὴν ι'
ὡς β' δ' τοῦ κεφ. τ' λ' δ' τελευταία καὶ β ε' τοῦ κεφ. τ' ιε' δ' γ' αἵτινες οὐκ εἰσὶν εἰς τὰ βασιλικά.

Καὶ ἡ διαλύουσα εὐλόγως τὸν γάμον μετὰ ἐνιαυτὸν ἀκινδύνως γαμεῖται ὡς β' ε' τοῦ κεφ. τ' ιζ' δ' η' ια'
F καὶ θ' αἵτινες οὐκ εἰσὶν εἰς τὰ βασιλικά. ἐτέθη γοῦν ἀντ' αὐτῶν τὸ ιβ' κεφ. τῆς κβ' νεαρᾶς γοῦν β' τῶν Βασι-
λικῶν κη' τ' ζ' κεφ. ς'.

Ὁ λέγων παρὰ ἐξισωτοῦ βλαβῆναι ὀφείλει ἐντὸς ἐνιαυτοῦ κινεῖν ὡς β' ιβ' τοῦ κεφ. τ' νη' δ' ε' τῶν δὲ ιβ'
βασιλικῶν β' νς' τ' ιδ' κεφ. ε'.

Οἱ μὴ αἰτήσαντες τῷ ἀνήβῳ ἔσω ἐνιαυτοῦ ἐπίτροπον ἐκπίπτουσι τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ὡς β' ς' τοῦ ιγ'
κεφ. τ' νη' δ' ι' ἥτις κεῖται μὲν γοῦν β' τῶν βασιλικῶν με' τ' α' κεφ. μβ. οὐκ ἔχει δὲ τὸν χρόνον προκείμενον.
καὶ β τοῦ διγ. λη' τ' ιζ' κεφ. ιβ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β με' τίτλῳ α' κεφ. λς' θεμ. ιη'.

Ἡ περὶ ὕβρεως ἀγωγὴ ἐνιαυσιαία ἐστί. λύεται δὲ τῇ παραπροσποιήσει ὡς β θ' τοῦ κεφ. τ' λε'. δ' ε'. τῶν ιδ'
G δὲ βασιλικῶν β ξ τ' κα' κεφ. μη'. θεμ. β'.

Ὁ διὰ μέγα ἔγκλημα φυγόμενος ἀναζητούμενος καὶ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ μὴ παραγένηται εἰσκομίζεται ἡ ιε'
οὐσία αὐτοῦ καὶ εἰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπανέλθῃ οὐ δύναται αὐτὴν ἐπιζητεῖν: εἰ δὲ ἤδη εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς μὴ
κατάσχῃ τὰ πράγματα αὐτοῦ ὁ φίσκος οὐκέτι δύναται αὐτὰ ἐκδικεῖν. ὡς β' μη' τῶν διγ. τ' ιζ. τῶν δὲ
βασιλικῶν β' ξ. τ' μθ κεφ. α' καὶ β καὶ ς' ἕως ζ'.

A

ιϛ' Εἴσω ἐνιαυτοῦ δύναται ἀποδέξασθαι περὶ τοῦ οἰκέτου ὁ δεσπότης χειροτονίας εἰς αὐτὸν γινομένης ἐπὶ λαβεῖν αὐτόν. ὡς νεαρὰ ρκγ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' γ' τ' α' κεφ. κη'.

ιζ' Οἱ κατιόντες καὶ ἀνιόντες ἐνιαυτὸν ἔχουσιν εἰς διάσκεψιν τοῦ ὑπεισελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ ὡς β' λη' τῶν διγ. τ' θ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' με' τ' β' κεφαλ. λδ' θεμ. κ'. εἰ δὲ καὶ διὰ τῶν δούλων αὐτῶν γραφέντων κληρονόμων καλοῦνται εἰς τὸν κλῆρον. ταυτὴν ἐστὶν ὡς τοῦ αὐτοῦ β' καὶ τ' ἐπὶ νεαρᾶς τῶν Βασιλικῶν θεμ. ι'.

ιη' Ἡ ἁρμόζουσα ποιναλία ἀγωγὴ τῶν μὴ πειθομένων τῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ ἄρχοντος μετὰ ἐνιαυτὸν οὐ κινεῖται ὡς β' β' τῶν διγ. τ' δ'. κγ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ζ' τ' ζ' κεφ. γ'.

ιθ' Ἡ ἁρμόζουσα ἀγωγὴ κατὰ τῶν παρανόμως ἑλκόντων τινὰ εἰς δικαστήριον μετὰ ἐνιαυτὸν οὐ δίδοται ὡς β' (B) β' τῶν διγ. τ' δ'. δ' κγ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ζ' τ' η' κεφ. κδ'.

κ' Ἡ κατὰ τῶν βίᾳ ἀποσπώντων τοὺς ἑλκομένους εἰς τὸ δικαστήριον ἀγωγὴ ἐνιαυτῷ σβέννυται ὡς β' β' τῶν διγ. τ' δ'. δ' κγ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ζ' τ' ιγ' κεφ. ε' θεμ. γ'.

κα' Τὸ κατὰ τῶν δόλῳ ποιησάντων ἵνα μὴ ἔλθῃ τις εἰς τὸ δικαστήριον νόμιμον παράγγελμα μετὰ ἐνιαυτὸν οὐ κινεῖται ὡς β' β' τῶν διγ. τ' ι' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ζ' τ' ιε' κεφ. ε' θεμ. γ'.

κβ' Ἡ ἁρμόζουσα ἀγωγὴ κατὰ τῶν μὴ ἀνεχομένων ἐκδοῦναι τὸ εἶδος τῆς ἀγωγῆς ἐνιαυσιαία ἐστὶν ὡς β' β' τῶν διγ. τ'. ιγ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ζ'. τ' ιη' κεφ. ιγ'.

κγ' Ἡ ἁρμόζουσα ἀγωγὴ κατὰ τῶν ἐκποιούντων πρᾶγμα φιλοπράγμονι τινὶ ἢ δυνάστῃ πρὸς τὸ ποιεῖν (C) δυσχερῆ τῷ ἀντιδίκῳ τὴν ἐναγωγὴν ἐνιαυσιαία ἐστὶν ὡς β' δ' τῶν διγ. τ' ζ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ι' τ' λζ' κεφ. ε'.

κδ' Ἡ φαβιανὴ κινουμένη κατὰ δούλου συναλλάξαντος ἀπελευθέρῳ πρὸς περιγραφὴν πάτρωνος, μετὰ τελευτὴν ἢ ἐλευθερίαν τοῦ τοιούτου δούλου κατὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ κινεῖται ὡς β' λη' τῶν διγ τ' ε'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' μθ' τ' ϛ' κεφ. α' θεμ. ιη'.

κε' Ἡ κινουμένη ἀγωγὴ κατά τινος ἐκ τῶν ἐκκεχυμένων ἢ ῥιπτομένων ἀνθρώπου ἐλευθέρου πεφονευμένου, ἐνιαυσιαία ἐστὶ, βλαπτομένου δὲ εἰ μὲν αὐτὸς κινεῖται διηνεκὴς ἐστὶν, εἰ δὲ ἄλλος, ἐνιαυσιαία ἐστὶ, καὶ οὔτε κληρονόμος οὔτε κατὰ κληρονόμων δίδοται ὡς β' θ' τῶν διγ. τ' γ' δ' ιϛ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ' τ' (D) δ' κεφ. γ' θεμ. ϛ'.

κϛ' Ἡ ἁρμόζουσα ἀγωγὴ κατὰ τῶν κωλυόντων ἐπιβῆναι νομῆς, ὑπεξῃρημένου τοῦ πεμφθέντος εἰς τὴν τῶν ληγατευθέντων νομὴν, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ μόνου κινεῖται, μετὰ γὰρ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ περιελθὸν μόνον καταδικάζεται ὡς β' μγ' τῶν διγ. τ' δ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' να' τ' ε' κεφαλ. β' θεμ. β.

κζ' Ἡ ἁρμόζουσα παραγγελία κατὰ τοῦ βίᾳ ἐξελάσαντος νομέα, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ μόνου κινεῖται. μετὰ γὰρ ἐνιαυτὸν εἰς τὸ περιελθὸν μόνον καταδικάζεται ὡς β' μγ' τῶν διγ. τ' ις' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ' τ' ζ' κεφ. ζ'.

κη' Ἐνιαυσιαία ἐστὶν ἀγωγὴ συναπτὴ ἡ ἁρμόζουσα κατὰ τοῦ κελευσθέντος ἐλευθερωθῆναι καὶ μετὰ (E) θάνατον τοῦ ἰδίου δεσπότου πρὸ τοῦ ὑπεισελευθῆναι τὴν κληρονομίαν κατὰ δόλον βλάψαντος πράγματα τῆς κληρονομίας ὡς β' μζ' τῶν διγ. τ' δ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ' τ'. γ. κεφ. α'.

κθ' Ἡ περὶ βιαίας ἁρπαγῆς κινητῶν πραγμάτων ἀγωγὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ συναπτοῦ μόνον κινεῖται ὡς β' θ' τοῦ κεφ. τ' λγ' τῶν δὲ Βασιλικῶν. β' ξ' τ' ιζ' κεφ. λ' καὶ λα'.

λ' Ἡ ἁρμόζουσα ἀγωγὴ κατὰ τοῦ ἐκ θορύβου ποιούντων τινὶ ζημίαν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ συναπτοῦ εἰς τὸ τετραπλοῦν κινεῖται. μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἁπλοῦν ὡς β' μζ' τῶν διγ. τ' η' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ' τ' ιζ' κεφαλ. β' θεμ. θ'. τὸ δὲ γ' θεμ. τοῦ δ' κεφαλ. τοῦ αὐτοῦ τ' διαλαμβάνει περὶ διπλοῦ.

λα' Ἡ κινουμένη ἀγωγὴ κατὰ τοῦ ἁρπάσαντος πρᾶγμα ἀπὸ ἐμπρησμοῦ ἢ καταπτώσεως ἢ ναυαγίου ἢ κατὰ (F) τοῦ ὑποδεχομένου κατὰ δόλον ἢ κατὰ τοῦ ζημίαν ἐν αὐτοῖς ποιησαμένου ἐντὸς ἐνιαυτοῦ συναπτοῦ εἰς τὸ τετραπλοῦν μόνον δίδοται. μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἁπλοῦν ὡς β' τῶν διγ. μζ'. τ' θ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ' τ' κ' κεφ. α' καὶ β' νγ' τ' γ' κεφ. κε' ἐπὶ μβ'.

λβ' Ἐὰν ὑπεξούσιος ἐπιτροπεύσῃ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἔσω ἐνιαυτοῦ ἀριθμουμένου μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν ἐπιτροπὴν ἐνάγεται περὶ τοῦ πεκουλίου ὡς β' κζ' τῶν διγ. τ' γ' δ' η'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' λη' τ' γ' κεφ. η'.

λγ' Πᾶσα πουπιλαρεία ἀγωγὴ ἐνιαυσιαία ἐστὶν ὡς β' μζ' τῶν διγ. τ' κγ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ' τ' λβ' (G) κεφαλ. ι'.

λδ' Καὶ οἱ κληρονόμοι τοῦ ἐν ἀρχῇ λαβόντος ἀπό τινων χρήματα κατέχονται τῷ ἰουλίῳ δὲ ῥεπετόνδις νόμῳ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἀπὸ τελευτῆς ἐκείνου ψηφιζομένου ὡς β' μη' τῶν διγ. τ' ια' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ' τ' μγ' κεφ. β'.

λε' Ἐάν τις ἐκδημῶν εἰς ἐπαρχίαν καὶ χρήματα δημόσια ἔχων παρ' ἑαυτῷ ἀπογράψηται ταῦτα εἰς τὸ

ταμιεῖ

A μεῖον καὶ ἔσω ἐνιαυτοῦ μὴ ἀποδῷ αὐτῷ τῷ δὲ ῥεσιδόυις νόμῳ κατέχεται ὡς β΄ μὴ τῶν διγ. τ΄ ιγ΄. τῶν
δὲ βασιλικῶν β΄ ξ΄ τ΄ με΄ κεφ. ι΄ θεμ. δ΄.

Ἐὰν ἀδιαθέτου τελευτήσαντος τοῦ ὑπεξουσίου στρατιώτου κερδήσῃ τὸ πεκούλιον ὁ πατὴρ αὐτοῦ λϛ΄
πρὸς τὸ μέτρον τοῦ πεκουλίου ἐντὸς συναπτοῦ ἐνιαυτοῦ, παρὰ τῶν δανειστῶν ἐνάγεται. εἰ δὲ ἐκ διαθήκης
ταῦτα ἔχει τὰ πράγματα διηνεκῶς ἐνέχεται τουτέστιν ἐπὶ τριακονταετίαν ὡς β΄ θ΄ τῶν διγ. τ΄ ιζ΄. τῶν
δὲ βασιλικῶν β΄ νζ΄ τ΄ β΄ κεφ. ιϛ΄.

Ἐὰν ἐνιαυτὸς μετὰ τὴν κατηγορίαν διαδράμῃ οὐκ ἐμποδίζεται πράττειν τιμὰς εἰ μὴ αὐτὸς ἐμ- λζ΄
B ποδίσῃ πληρωθῆναι τὴν κατηγορίαν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ὡς β΄ ν΄ τῶν διγ. τ΄ δ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ νδ΄
τ΄ δ΄ κεφ. ϛ΄.

Ἡ περὶ ἀναχρίσει τῆς διὰ χρήσεως δεσποτείας διδομένη ἀγωγὴ μετὰ ἐνιαυτὸν οὐ κινεῖται ὡς β΄ μδ΄ τῶν λη΄
διγ. τ΄ ζ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ νβ΄ τ΄ α΄ κεφ. λδ΄ θεμ. γ΄.

Ἡ διδομένη ἀγωγὴ κατὰ τοῦ φόβον τινὶ ἐπαγαγόντος, ἐντὸς μὲν ἐνιαυτοῦ τὸ τετραπλοῦν ἀπαιτεῖ λθ΄
μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν τὸ ἁπλοῦν μόνον ὡς β΄ δ΄ τῶν διγ. τ΄ β΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄. ι΄ τ΄ β΄ κεφ. ια΄
θεμ. γ΄.

Ἐὰν ναύκληρος λέγῃ ναυάγιον ὑπομεμενηκέναι, προσήκει αὐτὸν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐν ᾗ λέγει τοῦτο μ΄
συμβῆναι ἐλέγξαι διὰ μαρτύρων τὸ συμβὰν καὶ σπουδάσαι ἔσω ἐνιαυτοῦ ἀνενεχθῆναι περὶ αὐτοῦ τοῖς
C ἐπάρχοις ἵνα διὰ τούτου χρόνου ζητηθῇ ἡ ἀλήθεια. ὡς β΄ ια΄ τοῦ κεφ. τ΄ ϛ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ νγ΄ τ΄ γ΄
κεφ. μϛ΄. ἐὰν δὲ ῥαθυμίσῃ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ποιῆσαι οὕτως οὐκέτι δύναται τοῦτο πράττειν. αὕτη ἡ δίκη
ἡ περὶ τοῦ ναυαγίου τῶν ναυκλήρων εἴσω διετίας ὀφείλει τμηθῆναι ὡς β΄ ια΄ τοῦ κεφ. τ΄ ϛ΄. δ΄. ε΄. ἧς
τοῦτο τὸ μέρος οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά.

Ἐὰν μετὰ ἁρμόσῃ τινὶ τὸ καταλειφθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ διαθεμένου ἐκ ψήφου δικαστικῆς οὗτος μα΄
ὑπομνησθεὶς εἶναι ὁ κληρονόμος ἢ λεγατάριος ἢ καθ᾽ ὁμάδα φιδεϊκομμισσάριος ἤτοι ὁ τὸ ὅλον τῆς
οὐσίας διὰ ἀποκαταστάσεως λαβὼν ἐνιαυτὸν ὅλον ἐλκύσει μὴ πράττων τοῦτο ὅπερ προσετάχθη. εἰ
μὲν τις εἴη ἐκείνων τῶν ἀναγκαστικῶς ἐκ τοῦ νόμου τι λαμβανόντων οὐδὲν λαμβάνει εἰ μὴ τὴν νομί-
μην μοῖραν. ὁ δὲ ἐξωτικός ἐστιν οὐδὲν ὅλως λαμβάνει οὐδὲ κατὰ φαλκιδίου πρόφασιν ὡς νεαρὰ α΄ τῶν δὲ
D βασιλικῶν β΄ μα΄ τ΄ δ΄ κεφ. α΄.

Ἐὰν ἡ γυνὴ τοῦ ὄντος ἐν ἐκστρατείᾳ τελευτηκέναι ἀκούσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς μετὰ περὶ πράξεως ὑπο- μβ΄
μνημάτων ὀμόσουσιν οἱ πρίορες τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ ὅτι ἐτελεύτησεν, ὀφείλει καὶ ἄλλον ἐνιαυτὸν πεν-
θεῖν αὐτόν. ὡς νεαρὰ ρκζ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κη΄ τ΄ ζ΄ κεφ. ζ΄.

Πᾶσα γυνὴ ὀφείλει ἐνιαυτὸν πενθεῖν τὸν ἄνδρα αὐτῆς καὶ μὴ γαμηθῆναι πρὸ συμπληρώσεως μγ΄
ἐνιαυτοῦ ὡς β΄ γ΄ τῶν διγ. τ΄ β΄ καὶ β΄ κγ΄ τῶν διγ. τ΄ β΄ δ΄ δ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κα΄ τ΄ β΄ κεφαλ. ε΄
θεμ. τελευταῖον καὶ κεφ. η΄ καὶ β΄ κη΄ τ΄ ε΄ κεφ. ιγ΄ θεμ. δ΄ καὶ ε΄. εἰ δὲ καὶ αὐτὴ ἡ γυνὴ τὴν αἰτίαν τῆς λύσεως
παράσχῃ δίχα δύο θεμάτων οὐ δύναται ἄλλῳ γαμηθῆναι πρὸ συμπληρώσεως πενταετίας ὡς νεαρὰ
E ρκζ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κη΄ τ΄ ζ΄ κεφ. ϛ΄ τὰ δὲ δύο θέματα ταῦτα εἰσὶν ὅτε περὶ μοιχείᾳ καταγνω-
σθῇ ὡς β΄ τῶν βασιλικῶν κη΄ τ΄ ξ΄ κεφ. α΄. θεμ. δ΄ καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ ὅτε ἀλόγως ἀποστάσιον πέμψει
τῷ ἀνδρί, τότε γὰρ εἰς μοναστήριον βάλλεται ὡς β΄ ϛ΄ τ΄ τοῦ αὐτοῦ κεφ. θ΄ θεμ. β΄ καὶ τὰ ἑξῆς ἡ δὲ ποινὴ τῆς
ἀλόγου πομπῆς τοῦ ἀποστασίου κοινή ἐστι καὶ περὶ ἀνδρὸς νενομισμένη, ταῦτα δὲ πάντα σποράδην κεῖται
καὶ ἀνάγνωθι ταῦτα πρὸς τούτοις καὶ τὴν ρλδ΄ νεαρὰν ἐν β΄ τῶν βασιλικῶν τ΄ ζ΄ κεφ. θ΄, τὸ γὰρ κεί-
μενον ἐν τέλει τῆς ρκζ΄, ἐν τοῖς βασιλικῶν οὐ κεῖται.

Ἐάν τις ἐν τελευταίᾳ βουλήσει κελεύσῃ ξενῶνα γενέσθαι ὀφείλει ἐντὸς ἐνιαυτοῦ κτισθῆναι ὡς νεαρὰ μδ΄
ρλα΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ε΄ τ΄ γ΄ κεφ. β΄.

Οὐδεὶς τῶν ἐπισκόπων πλέον ἐνιαυτοῦ ὀφείλει εἶναι ἔξω τῆς ἑαυτοῦ ἐπισκοπῆς ὡς νεαρὰ ρκγ΄ τῶν δὲ με΄
F βασιλικῶν β΄. γ΄ τ΄ α΄ κεφ. ιζ΄.

Ἐὰν ἀγνοοῦντος τοῦ δεσπότου ἐν κλήρῳ καταλεγῇ ὁ δοῦλος αὐτοῦ ἔξεστιν αὐτῷ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἀφ᾽ οὗ μϛ΄
γνῷ ἀναλαμβάνειν αὐτὸν ὡς νεαρὰ ρκγ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄. γ΄ τ΄ α΄ κεφ. υ΄.

Αἱ ποινὴν ἄγουσαι ἀγωγαὶ ἐνιαυσιαῖαι εἰσὶν ὡς β΄ μδ΄ τῶν διγ. τ΄ ζ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ νβ΄ τ΄ α΄ μζ΄
κεφ. λδ΄. ἄλλως τε δὲ καὶ αἱ ἀναρχίαι ἐντὸς ἐνιαυτοῦ τὰς ποινὰς ἔχουσιν. ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ περὶ βασίαι
ὡς β΄ μζ΄ τῶν διγ. τ΄ η΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ξ΄ τ΄ ιζ΄ κεφαλ. β΄ θεμ. β΄ καὶ κεφ. δ΄ θεμ. ϛ΄ καὶ
κεφαλ. κζ΄.

Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἑκάστης πόλεως καὶ τρεῖς εὐπολήπτους κατ᾽ ἔτος ὑποπτεύειν τὰ ἔργα τῆς πόλεως μη΄
G καὶ παρασκευάζειν μετρεῖσθαι ταῦτα καὶ λογοθετεῖσθαι τοὺς διοικοῦντας ὡς β΄ α΄ τοῦ κεφ. τ΄ δ΄ δ΄ κϛ΄ ἥτις
οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά.

Περὶ διετίας.

Τοῦ ἐνοίκου μὴ φαινομένου, δύναται ὁ μισθώσας μετὰ διετίαν ἀνοίγειν καὶ τὰ πράγματα αὐτοῦ ἀπο- α΄

 A

γράφεσθαι διὰ δημοσίων προσώπων ἀπὸ δικαστοῦ πεμπομένων καὶ τὸν οἶκον μετεκμισθοῦν ὡς βιβ. ιθ΄ τῶν διγ. τ΄ β΄ δ΄ μς΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κ΄ τίτλος κεφ. νς΄.

β΄ Αἱ ἐγκληματικαὶ δίκαι ἔσω διετίας ὀφείλουσι τέμνεσθαι ὡς βιβ. γ΄ τοῦ κωδ. τ΄ α΄ δι. ιγ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ζ΄ τ΄ ς΄ κεφ. ιγ΄.

γ΄ Ἡ περὶ δούλου ἀγωγὴ εἰ μὴ ἔσω δύο ἐνιαυτῶν συναπτομένων ἐξ οὗ γέγονεν ὁ δοῦλος ἀριθμουμένων καὶ ἀρχθῇ καὶ πληρωθῇ σβέννυται ὡς βιβ. β΄ τοῦ κωδ. τ΄ κ΄ δ΄ τελευταῖα. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ι΄ τ΄ γ΄ κεφ. τελευταῖον ἑτέρας δὲ ἀγωγῆς οὐκ ὑπαρχούσης, οὐ δίδοται ἡ περὶ δούλου ὡς ἀτιμοποιὸς ὡς βιβ. δι. τῶν διγ. τ΄ γ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ γ΄ τ΄ γ΄ κεφ. α΄.

δ΄ Ἐὰν ἐντερκετεύσασα γυνὴ ἤτοι ἀντιφωνήσασα τινὰ ξένον μετὰ δύο ἔτη τῆς ἀντιφωνήσεως δευτέραν ποιήσηται συναίνεσιν ἢ καὶ ἐγγυητὰς δῷ οὐκέτι βοηθεῖται ἐκ τοῦ δόγματος ὡς βιβ. δ΄ τοῦ κωδ. τ΄ κθ΄ δ΄ κβ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κς΄ τ΄ ζ΄ κεφ. πβ΄ διὰ τοῦτο δὲ ξένον ἡμεῖς ἐθεματίσαμεν διὰ τὸ κείμενον ἐν τῇ μετὰ τὸν κώδικα νεαρᾷ ξα΄ ὅτι ἡ γυνὴ κἂν πολλάκις μετὰ οἷον δή ποτε χρόνον ἐπερωτηθῇ ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ὡς ἀντιφωνήσασα βοηθεῖται ὡς βιβ. τῶν βασιλικῶν κθ΄ τ΄ ζ΄. B

ε΄ Ἡ περὶ τῆς ἀναργυρίας παραγραφὴ μετὰ δύο ἔτη συναπτὰ οὐκ ἀντιτίθεται ὡς βιβ. δ΄ τοῦ κωδ. τ΄ λ΄ δ΄ ιδ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κγ΄ τ΄ α΄ κεφ. ογ΄.

ς΄ Ὁ μνηστευσάμενος κόρην ἐπὶ μὴ ὁρίσας χρόνον ἐν τῇ μνηστείᾳ ὀφείλει ἐντὸς διετίας γαμεῖν αὐτὴν παρὼν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ, ἐπεί τοι γε καὶ ἀκινδύνως ἡ κόρη ἑτέρῳ συνάπτεται ὡς βιβ. ε΄ τοῦ κωδ. C τ΄ α΄ δ΄ β΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κγ΄ τ΄ α΄ κεφ. ιε΄. εἰ δὲ ἄπεστιν ἔσω τριετίας ὡς βιβ. τὸ αὐτό φησι τ΄ δ΄ αὐτοῦ κεφ. ὁμοίως.

ζ΄ Ὁ ἐπαγγειλάμενος προῖκα μετὰ διετίαν τοῦ γάμου δίδωσι τόκους καὶ προσόδους ἀπὸ τρίτου ἑκατοστῆς ὡς βιβ. ε΄ τοῦ κωδ. τ΄ ιβ΄ δ΄ λ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κθ΄ τ΄ α΄ κεφ. ρια΄.

η΄ Ἐὰν ἐγγράφου σύμφωνον πῶς καὶ πότε ὁ δανειστὴς ὀφείλει πωλεῖν τὸ ἐνέχυρον ἰσχύει τὸ σύμφωνον. εἰ δὲ μὴ ἐγγράφου ἔξεστι τῷ δανειστῇ ἐξ ἀποφάσεως δικαστικῆς ἢ καὶ ἀπὸ παραγγελίας δύο ἐνιαυτῶν μετὰ τὴν ἀπόφασιν ἢ τὴν παραγγελίαν διαδραμόντων πωλῆσαι τὸ ἐνέχυρον εἰ δὲ μηδεὶς ἀγοράσει τότε τῷ δανειστῇ βουλομένῳ δικαίῳ δεσποτείας κτήσασθαι τὸ ἐνέχυρον, ἀνάγκη ἐπίκειται τὰ αὐτὰ ποιῆσαι καὶ εἰ μὲν πάρεστιν ὁ χρεώστης διαμαρτυρίαν αὐτῷ πέμψαι εἰ δὲ μὴ πάρεστι κα- D ταλαβεῖν τὸ δικαστήριον καὶ προσελθεῖν τῷ ἄρχοντι ἵνα διὰ τάξεως εὑρεθῇ καὶ ὁρίσει χρόνον ὁ ἄρχων οὐκ ἐντὸς ὀφείλει ζητηθῆναι ὁ χρεώστης καὶ εἰ μὴ εὑρεθῇ, δῷ τὸ χρέος ἐπὶ λάβῃ τὸ ἐνέχυρον εἰ δὲ μὴ φανῇ καὶ δεύτερον ῥητὸν ὁρίσει χρόνον ἐπὶ εἰ μὴ δὲ οὕτω παραγένηται, τότε ὁ δανειστὴς προσελθῇ τῷ βασιλεῖ αἰτῶν δικαίῳ δεσποτείας κτήσασθαι τὸ ἐνέχυρον μετὰ δὲ τὴν αἴτησιν ταύτην ἔχειν δεῖ τὸν χρεώστην εἰς προθεσμίαν ἄλλα δύο ἔτη ὧν ἐντὸς δύναται προσενεγκεῖν τὸ χρέος μετὰ τῶν τόκων καὶ λαβεῖν τὸ ἐνέχυρον. παρελθόντων δὲ τῶν δύο ἐνιαυτῶν τηνικαῦτα δεσποτείας δικαίῳ κεκτῆσθαι τὰ ἐνέχυρα τὸν δανειστὴν ὡς βιβ. η΄ τοῦ κωδ. τ΄ λγ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κε΄ τ΄ ζ΄ κεφ. νη΄. E

θ΄ Τοῖς πρεσβεύουσι διετίας ἀλειτουργησία παρέχεται ὡς βιβ. ν΄ τ΄ ζ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ νδ΄ τ΄ θ΄ κεφ. η΄.

ι΄ Ἡ περὶ τῶν ναυκλήρων δίκη ναυαγίου συμβάντος ὀφείλει τέμνεσθαι ἔσω διετίας ὡς βιβ. ια΄ τοῦ κωδ. τ΄ ς΄ δι. ε΄ ἧς τοῦτο τὸ μέρος οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά.

ια΄ Εἰ μὲν ἔσω διετίας ὁ γάμος λυθῇ εἴτε θανάτῳ εἴτε διαζυγίῳ ἔξεστι καὶ τῷ ἀνδρὶ περὶ τῆς ἀναργυρείας μέμψασθαι καὶ τῷ αὐτοῦ κληρονόμῳ εἴσω ἑτέρου ἐνιαυτοῦ. εἰ δὲ ἄχρι δέκα ἐτῶν ἐκταθῇ ὁ γάμος δύναται καὶ αὐτὸς ἐπὶ ὁ κληρονόμος αὐτοῦ εἴσω τριῶν μηνῶν κινεῖν τὴν μέμψιν εἰ δὲ παραδράμῃ ἡ δεκαετία οὔτε αὐτῷ οὔτε τῷ κληρονόμῳ δίδοται μέμψεως ἄδεια. εἰ δὲ ἀφῆλιξ οὗτός ἐστιν ὁ ἀνὴρ το- F σοῦτος εἰς ἀποκατάστασιν αὐτῷ δίδοται χρόνος ἐπὶ τῷ μέμψασθαι ὥστε μὴ ὑπερβῆναι δωδεκαετίαν ἐκ τοῦ καιροῦ τῶν γάμων εἰ δὲ οἱ τούτου κληρονόμοι ἀφήλικες εἶεν εἴτε τελείου εἴτε ἀτελοῦς ὄντος πενταετίαν ἔχουσι μόνον εἰς τὸ κινῆσαι τὴν μέμψιν ὡς νεαρὰ ρ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κθ΄. τ΄ γ΄.

ιβ΄ Τὴν μοιχευθεῖσαν γυναῖκα ἐπὶ εἰς μοναστήριον βληθεῖσαν ἔξεστι τῷ ἀνδρὶ εἴσω διετίας ἀναλαβεῖν εἰ βουληθῇ εἰ δὲ ὁ εἰρημένος χρόνος παρέλθῃ πρὸ τοῦ αὐτὸν ἀναλαβέσθαι αὐτὴν τότε κειρεῖται καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνει τὸ ὑπόλοιπον αὐτῆς βίον ἐν τῷ μοναστηρίῳ οὖσα. ὡς νεαρὰ ρλδ΄ κεφ. ιβ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κη΄ τ΄ ζ΄ κεφ. α΄ θεμ. γ΄.

ιγ΄ Πᾶς μισθωτὸς ἢ ἐμφυτευτὴς οἴκου εὐαγοῦς ἢ τὸ πρότερον χεῖρον ποιῶν τὸ μισθωθὲν ἢ ἐμφυτευθὲν αὐτῷ G πρᾶγμα ἢ ἀγνωμονῶν ἐπὶ διετίαν, ἀπαιτεῖται τὰ συμφωνηθέντα κανόνα καὶ ἀποκαθιστᾷ τὴν πρώτην ὄψιν τοῦ πράγματος. εἰ δὲ φύγῃ καὶ ἀφανὴς γένηται, τὸ ἱκανὸν τῷ σεπτῷ οἴκῳ ἐκ τῶν ἐκείνου πραγμάτων περιποιεῖται μὴ λογιζομένων αὐτῷ τῶν ἐμπονημάτων. ὡς νεαρὰ ρκ΄. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ε΄ τ΄ β΄ κεφ. ιε΄. μὴ ἐναντιωθῇ δὲ σοὶ τὸ κείμενον ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τοῦ κωδ.

A τῷ κεφ. τ' δ. δ' λβ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' κ' τ' β' κεφ. δ' ὅτι τρία ἔτι δεῖ ἀναμένειν τὴν ἀγνωμοσύνην τοῦ ἐμφυτευτοῦ περὶ γε παγανικῶν καὶ οὐχὶ ἐκκλησιαστικῶν διαλέγεται.

Οἱ μὴ πεμφθέντες εἰς νομὴν δανεισαὶ ἔσω διετίας κινοῦσι τοῖς πεμφθεῖσιν ὡς β' ζ', τ' οβ', δ' ι' τῶν δὲ βασιλικῶν β' θ' τίτλος ζ' κεφ. νβ'. ιδ'

Κατὰ τῆς ψήφου τῶν ἐπάρχων, ἔκκλητος μὲν οὐ γυμνάζεται· λίβελλος δὲ βασιλεῖ ἐπιδίδοται ἐντὸς δύο ἐτῶν ὡς β' ζ' τ' μβ' δ' α' τῶν δὲ βασιλικῶν β' θ' τ' α' κεφ. νγ'. ιε'

Οἱ ἄπορα κρατοῦντες τόπια μετὰ δύο ἔτη συντελέσωσαν ὡς β' ια' τ' νθ'. δ' ζ' τῶν δὲ βασιλικῶν B β' νς' τ' ιδ' κεφ. ζ'. ις'

Ὁ ἐρήμου ἀγροῦ ἐπιβὰς, ἐντὸς δύο μόνον ἐτῶν ἀναγέσθω παρὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ καὶ ἀναδιδοὺς αὐτὸν λαμβανέτω ἃ εἰς αὐτὸν ἐδαπάνησεν· ὡς β' ια' τ' νθ' δ' κ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νς' τ' ιδ' κεφαλ. κ'. ιζ'

Μετὰ διετίαν κυροῦσαι ἡ ψῆφος ἐκκλήτου, μὴ παρακληθησάσης ὡς β' ζ' τῶν κεφ. τ' ξγ' δ' ε' καὶ νεαρὰ μθ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' θ' τ' α' κεφ. ριη' θεμ. ε' καὶ τ' β' κεφ. ζ' θεμ. δ'. εἰ μὴ προφανῶς οὐκ ἐπέχει ἄδικος ὡς β' μθ' τῶν διγ. τ' α' δ' ιβ' καὶ ιθ' καὶ τ' η' δ' α' τῶν δὲ βασιλικῶν β' θ' τ' α' κεφ. ιβ' καὶ ιθ' καὶ μδ'. ιη'

Ὁ πρὸς χρείαν ἄλλως ἀναλέγων τὰ ὑποθέσια ἐπὶ διετίαν εἰς ἔργον δημόσιον βάλλεται ὡς β' μζ' C τ' κα'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' λα' κεφ. α'. ιθ'

Περὶ τριετίας.

Ὁ ἕλκων ὕδωρ ἐπὶ τρία ἔτη διὰ ἀλλοτρίου ἀγροῦ ἐν εἰδήσει τοῦ δεσπότου τοῦ κτήματος, κτᾶται οὐκ οὖσαν αὐτῷ δουλείαν ὡς β' γ' τ' λδ' δ' ε'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' νη' τ' ζ' κεφ. β'. α'

Τὰ κινητὰ πράγματα καλῇ πίστει κατεχόμενα ἐπὶ τριετίαν δεσπόζονται ὡς β' ζ' τῶν κεφ. τ' λδ' δ' β' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ν' τ' ιβ' κεφ. ε'. β'

Ὁ ἐπὶ τρισὶ χρόνοις μὴ προσαγαγὼν τὸ ἐμφυτευτικὸν τέλος περὶ ἰδιωτικῶν πρόσωπον παρεχόμενον, ἐκπίπτει τῆς ἐμφυτεύσεως ὡς β' δ'. τ' ξς' δ' β' τῶν δὲ βασιλικῶν β' κ' τ' β' κεφ. β' εἰ δὲ οὐ δέ- D ξεται τοῦτο ὁ δεσπότης ἐπὶ τρισὶ χρόνοις, κερδαίνει αὐτὸ ὁ ἐμφυτευσάμενος ὡς β' α' τῷ κεφ. τ' δ' δ' λβ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' κ' τ' β' κεφ. δ' ἐπὶ δὲ τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις εἴρηται νεαρὰ ζ' κεφ. θ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' κ' τ' β' κεφαλ. ε' ὅτι μέχρι δύο ἐτῶν καὶ μόνων εἰ μὴ παράσχωσιν αὐτὸ ἐκδιώκονται. γ'

Τὸ καταβληθὲν ἐπὶ τρισὶ χρόνοις ἐνιαύσιον λεγάτον, πιστεύεται καὶ εἰς τοὺς ἑξῆς χρόνους διηνεκῶς καταλελεῖφθαι καὶ ἀπαιτεῖται. εἰ μὴ ἄρα ὁ καταβαλὼν φανερῶς λέξει ὅτι ἐπὶ τρισὶ καὶ μόνον ὤφειλεν χρόνοις δοθῆναι ὡς β' ς' τῶν κεφ. τ' μβ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' μδ'. τ' α' κεφ. ριε'. δ'

Τὰ δημόσια τέλη ἐπὶ τριετίαν μισθοῦται ὡς β' δ' τῶν κεφαλ. τ' ξα' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νς' E τ' δ' κεφ. δ'. ε'

Εἰ ὁ μνηστευσάμενος κόρην ἐν ἀπουσίᾳ διάγων, μὴ διὰ τριετίας τὸν γάμον ἐκτελέσει, δύναται ἡ κόρη ἑτέρῳ συναφθῆναι ὡς β' ε' τῶν κεφ. τ' α' δ' β' τῶν δὲ βασιλικῶν β' κη' τ' α' κεφ. ιε'. ς'

Ὁ παῖς τὸν πατέρα τριέτης γινόμενος ἀπαιτεῖ διατροφὰς ὡς β' κ'. τ' μς' δ' θ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' λα' τ' β' κεφ. ιγ'. ζ'

Εἰ τὰ δυνάμενα ἐκ ναυαγίου φυλαχθῆναι πράγματα παρὰ τῶν ναυαγησάντων ἀλόγως τινὲς ὑφήρπασαν ὡς βαρυτέραν πρᾶξιν ποιήσαντες, ἐλεύθεροι μὲν ὄντες, ῥοπάλοις τυπτόμενοι ἐπὶ τρισὶ χρόνοις ἐξορίζονται. δοῦλοι δὲ ὄντες, φραγελλίζονται καὶ μεταλλίζονται ὡς β' μζ' τῶν διγ. τ' θ' δ' δ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' νγ' τ' γ' κεφ. λγ'. η'

F Πᾶσα χρηματικὴ δίκη ὑπεξηρημένων τῶν εἰς δημοσίαν αἰτίαν ἀνηκουσῶν περὶ ὧν διαλαμβάνει β' τῶν βασιλικῶν νς' τ' δ' κεφ. τελευτ. περαιτέρω τριῶν ἐτῶν οὐκ ὀφείλει μηκύνεσθαι ὡς β' γ' τ' α. δ' ιγ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ζ' τ' ς' κεφ. ιγ'. θ'

Πᾶς ὑποκείμενος τέλει οἱῳδήποτε ἀπαιτούμενος αὐτὸ εἰ δείξει ἀποδείξεις παρελθόντων τριῶν ἐτῶν μὴ ἀπαιτεῖσθαι τὸ ὄπισθεν τούτων χρόνων ἐπιζητούμενα τέλη ὡς β' ι' τῶν κεφ. τ' κβ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' νς' τ' η' κεφ. κθ'. ι'

Ὁ παραιτησάμενος κληρονόμος ἐὰν μὴ παρὰ τῶν δανειστῶν ἐπράθη τὰ πράγματα ἕως τριῶν ἐνιαυτῶν λαμβάνει πάλιν αὐτὰ ὡς β' ς' τῷ κεφαλ. τ' λα' δ' ς'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' λε' τ' δ' G κεφαλ. ζγ'. ια'

Πᾶσα περὶ τῆς δημοσίου ἀπόφασις ἔσω τριῶν ἐνιαυτῶν ἀναψηλαφᾶσθαι δύναται ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ μετὰ τρία ἔτη ὅτε προφανῶς ὁ δημόσιος περιεγράφη ἢ προδέδωκέ τις τὴν δημοσίαν ὑπόθεσιν ὡς β' ι' τῷ κεφ. τ' θ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νς' κεφ. ιζ'. ιβ'

Τῷ θέλοντι γενέσθαι μοναχῷ εἰ μὲν ὁ ἡγούμενος γνωρίζει αὐτὸν ὅτι οὐ τύχῃ δουλικῇ ὑπόκειται ὅταν ιγ'

συνειδῇ λύσει τὸ μοναχικὸν σχῆμα. εἰ δὲ οὐ γνωρίζει, ἐντὸς μὲν τῶν τριῶν ἐτῶν οὐκ ἐνδύσει τοῦτον τὸ A
τοιοῦτον ἅγιον σχῆμα. μετὰ δὲ τριετῆ χρόνον παράσχῃ αὐτῷ τοῦτο ὡς νεαρὰ ρκγ΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ δ΄ τ΄ α΄ κεφ. α΄ θεμ. δ΄.

ιδ΄ Ἐάν τις ἀγάγηται γυναῖκα καὶ μὴ δυνηθῇ ἐπὶ τριετίαν πρᾶξαι τὰ τῆς φύσεως τοῦ ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν δύναται ἡ γυνὴ ἀκινδύνως λῦσαι τὸν τοιοῦτον γάμον ὡς νεαρὰ κβ΄ κεφ. ε΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ κη΄ τ΄ ζ΄ κεφ. η΄ θεμ. β΄.

Περὶ τετραετίας.

B

α΄ Ἐντὸς τετραετίας ὁ δημόσιος ἐνάγεται ὑπὲρ ὧν ἐξεποιήσατο ἀλλοτρίων πραγμάτων περὶ τοῦ δεσπότου αὐτῶν ὡς β΄ ζ΄ τῶν κεφ. τ΄ λβ΄ δ΄ β΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ ν΄ τ΄ ιγ΄ κεφ. β΄.

β΄ Ὁ οὐτίλιος τῆς ἀποκαταστάσεως ἐνιαυτὸς ἤτοι ὁ ὡρισμένος σήμερον τετραετία ἐστὶν ὡς β΄ β΄ τοῦ κεφ. τ΄ νβ΄ δ΄ ζ΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ ι΄ τ΄ λδ΄ κεφ. τελευτ.

γ΄ Ὁ ἀκληρονόμητα πράγματα νεμηθεὶς ἐπὶ τέσσαρας ἐνιαυτοὺς ἔχει κατὰ τοῦ δημοσίου παραγραφὴν ὡς β΄ ζ΄ τῶν κεφ. τ΄ ζ΄ δ΄ α΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ γ΄ τ΄ ιγ΄ κεφ. α΄.

δ΄ Ὁ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως λόγος ἐντὸς τεσσάρων ἐνιαυτῶν μετὰ τὸν κεφ. χρόνον ἐὰν μὴ ἐνεχθῇ καὶ πληρωθῇ σβέννυται ὡς β΄ β΄ τοῦ κεφ. τ΄ κα΄ δ΄ ζ΄ καὶ τ΄ νγ΄ δ΄ ζ΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ ι΄ τ΄ δ΄ κεφ. μς΄ C
καὶ τ΄ λδ΄ κεφ. τελευτ.

ε΄ Ὁ δημόσιος ἐὰν εἴσω τετραετίας μηνυθῇ αὐτῷ τὰ βακάντια πράγματα καὶ ἀκληρονόμητα οὐκ ἔτι ἔχει ἀγωγὴν ὡς β΄ μθ΄ τῶν διγ. δ΄ α΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ νς΄ τ΄ β΄ κεφ. α΄ θεμ. β΄.

ς΄ Καὶ τὸ τοῦ ὑπερθεματισμοῦ δίκαιον καὶ τὸ τοῦ ὑπὲρ τὸ διπλάσιον ἐντὸς τετραετίας ἐκανονίσθη κινεῖσθαι. ἰστέον δὲ ὅτι ῥητῶς μὲν τοῦτο τοῖς νόμοις τῶν διηγόρευται ἀλλ᾽ ἐπειδήπερ, ὡς ἐμάθομεν ἐν τῷ ι΄ β΄ τῶν Βασιλικῶν τ΄ α΄ κεφ. α΄ ἡ ἀποκατάστασις δίδοται διὰ τὴν ἡλικίαν ἢ τὸν φόβον ἢ τὴν πανηγυρίαν ἢ τὴν ἀπουσίαν ἢ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς καταστάσεως ἢ τὴν δικαίαν πλάνην, ὁ δὲ τέλειος τῆς ἀποκαταστάσεως χρόνος τετραετής ἐστιν, ἐκανονίσθη παρὰ τοῖς παλαιοῖς, καὶ τὸ περὶ τοῦ ὑπερθεματισμοῦ καὶ τὸ περὶ τοῦ ὑπὲρ τὸν διπλασιασμὸν δίκαιον καὶ ἄχρι τετραετίας κινεῖσθαι ὡς ἐκ μιᾶς D
τῶν εἰρημένων αἰτιῶν τὴν ἀρχὴν λαμβάνον καὶ τοῦτο κρατῆσαν ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἦλθε λοιπὸν εἰς νόμου τάξιν.

Περὶ πενταετίας.

α΄ Ἡ πενταετία τῆς δεινοφφισίου ἤτοι τῆς κατὰ τῆς διαθήκης μέμψεως περὶ ἧς διαλαμβάνει β΄ γ΄ τοῦ κεφ. τ΄ κη΄ δ΄ ις΄ κεφ. λδ΄. τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ λδ΄ τ΄ α΄ κεφ. λη΄ καὶ μθ΄ τοῖς νέοις μετὰ τοὺς κε΄ χρόνους τρέχει ὡς β΄ β΄ τῶν κεφ. τ΄ μ΄ δ΄ β΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ ι΄ τ΄ κγ΄ κεφ. β΄. μετὰ δὲ τούτους τοὺς χρόνους οὐ δυνατόν ἐστι κινεῖσθαι εἰ μὴ ἀπὸ μεγάλης καὶ δικαίας αἰτίας ὡς δηλοῖ τὸ παρακείμενον σχόλιον τῷ E
εἰρημένῳ μθ΄ κεφ. τοῦ α΄. τ΄. λδ΄ β΄ τῶν βασιλικῶν.

β΄ Ὁ αἰχμάλωτος πέντε ἔτη δουλεύσας τῷ ἀναρρυσαμένῳ αὐτὸν ἐλευθεροῦται ὡς β΄ η΄ τοῦ κεφ. τ΄ ν΄ δ΄ κ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ λδ΄ τ΄ β΄ κεφ. τελευτ.

γ΄ Τὸ ἀλόγως πεμπτὲν ῥεπούδιον ἤτοι ἀποστάσιον, οὐ λύει τὸν γάμον δηλονότι ἕως ὅτε παρέλθῃ πενταετία ἐπὶ γυναικὸς. ἐπὶ δὲ ἀνδρὸς, ἐνιαυτὸς. ἀλλὰ καὶ ἡ μοιχευθεῖσα ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ὑπόκειται τῷ ἀνδρὶ ὡς β΄ ε΄ τῶν κεφ. τ΄ ιζ΄ δ΄ η΄ ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικά. ἐδέχθη γὰρ ἀντὶ ταύτης τὸ ιβ΄ κεφ. τῆς κβ΄ νεαρᾶς.

δ΄ Τὸ μοιχικὸν μετὰ πενταετίαν σβέννυται ὡς β΄ μη΄ τῶν διγ. τ΄ ε΄. δ΄ κς΄ καὶ β΄ θ΄ τῶν κεφ. τ΄ θ΄ δ΄ κζ΄ F
τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ ξ΄ τ΄ λζ΄ κεφ. κη΄ θεμ. δ΄ καὶ κεφ. ξβ΄.

ε΄ Εἴσω πενταετίας ὁ μὴ ἐναχθεὶς ἔτι ζῶν περὶ τῆς οἰκείας καταστάσεως εἰ τελευτήσει οὐ ζητεῖται μετὰ τοὺς πέντε ἐνιαυτοὺς τὰ περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ ὡς β΄ μ΄ τῶν διγ. τ΄ ιε΄. τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ μα΄ τίτλος ια΄ κεφ. α΄.

ς΄ Ὁ μοιχὸς μετὰ πενταετίαν οὐκ ἐνάγεται ὡς β΄ μη΄ τῶν διγ. τ΄ ε΄. δ΄ λ΄. τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ ξ΄ τ΄ λζ΄ κεφ. λ΄ καὶ με΄.

ζ΄ Εἴσω πενταετίας ἐκδικεῖ ὁ δεσπότης τὸν γεγονότα παρὰ γνώμην αὐτοῦ κουβικουλάριον οἰκέτην ὡς β΄ ιβ΄ τῶν κεφ. τ΄ ε΄. δ΄ δ΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ ς΄ τ΄ κε΄ κεφ. ε΄.

η΄ Ἡ εἰς τοὺς ἄρχοντας Κονσταντινουπόλεως γινομένη δωρεὰ μετὰ διαδοχὴν, τῇ πενταετίᾳ κυροῦται. τὸ G
αὐτὸ καὶ ἐπὶ συμπόνων αὐτῶν καὶ δομεστίκων ὡς β΄ α΄ τῶν κεφ. τ΄ νγ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ς΄ τίτλος γ΄ κεφάλαιον τελευταῖον.

θ΄ Μετὰ πενταετίαν τῆς ἐλευθερίας οὐδεὶς ἀναβοᾷ εἰς εὐγένειαν ὡς β΄ μη΄ τῶν διγ. τ΄ ιδ΄. δ΄ δ΄. τῶν δὲ Βασιλικῶν β΄ μη΄ τ΄ ι΄ κεφ. δ΄.

A Καὶ μετὰ θάνατον τῆς μοιχευθείσης γυναικὸς εἴσω πέντε ἐνιαυτῶν ψηφιζομένων ἐξότε ἡμάρτηται ι'
ἡ μοιχεία, δύναταί τις κατηγορεῖν τοῦ μοιχοῦ καὶ β' μη' τῶν διγ. τ' ε' δ' θ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' λζ' κεφ. ιγ' θεμ. ε'.

Κατὰ τρυφὴν ἢ παιγνίαν ἐφόνευσε τίς τινὰ καὶ ὁ ἀνθύπατος ὑπὲρ πενταετίαν αὐτὸν ἐξορίσας ια'
ἀπεδέχθη ὡς β' μη' τῶν διγ. τ' η' δ' δ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' λθ' κεφ. δ'.

Ἐπὶ πενταετίαν ἐξορίζεται ὁ ἄρχων ἀντεχόμενος συνηγορεῖν αἱρετικῷ ὡς β' β' τοῦ κεφ. τ' ς' δ' η'. ιβ'
τῶν δὲ βασιλικῶν β' ν' τ' δ' κεφ. ιη'.

B Πενταετίας παραδραμούσης οὐκέτι ζητεῖ ὁ δημόσιος τὸ κλεψοτελωνηθὲν ἤτοι τὸ ἀποκρυβὲν ιγ'
ἢ ἀπομεμερισμένον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸ τῆς πενταετίας ἐν ᾧ μὴ φαίνεται τὸ πρᾶγμα μήτε ἐπὶ δόλον
κρύπτεται τυχὸν γὰρ δοῦλος ὢν ἢ ἠλευθερώθη ὡς β' δ' τοῦ κεφ. τ' ξα' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νς'
τ' δ' κεφ. β'.

Ἐὰν παρὰ τὴν διάταξιν τὶς ἐκβιβασθῇ ἤτοι ἀπαιτηθῇ ἢ ὀχληθῇ ὁ ἀπαιτήσας ἢ ὀχλήσας δημεύσει καὶ ἐξορίᾳ πενταετίας ὑποβληθήσεται ὡς νεαρὰ ριβ' κεφ. δ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' δ' κεφ. ιδ'
β' θεμ. β'.

Ἐάν τις ἐν τελευταίᾳ βουλήσει κελεύσῃ εὐκτήριον οἶκον γενέσθαι ὀφείλει εἴσω πέντε ἐνιαυτῶν οἰκοδομεῖσθαι ὡς νεαρὰ ρλα' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ε' τ' γ' κεφ. ζ'. ιε'

C Τὸ δὲ πεκουλάτου ἔγκλημα μετὰ πενταετίαν οὐ κινεῖται ὡς β' μη' τῶν διγ. τ' ιγ'. τῶν δὲ βασιλικῶν ις'
β' ξ' τ' με' κεφ. η'.

Ὁ ἀποστὰς τῆς ἐκκλησίας καὶ γενόμενος ἕλλην ἢ ἰουδαῖος καὶ μετὰ θάνατον κατηγορεῖται ἐντὸς πέντε χρόνων συναπτῶν. ὡς β' α' τοῦ κεφ. τ' ζ' δ' β'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' κδ' κεφ. κα'. ιζ'

Περὶ χρόνων ἑπτά.

Ἴμφας ἐστὶν ἤτοι νήπιος ὁ ἥττων τῶν ἑπτὰ ἐτῶν. ὡς β' ς' τοῦ κεφ. τ' θ' δ' γ' ἢ τ' λ' δ' ιζ'. τῶν δὲ α'
βασιλικῶν β' μ' τ' α' κεφ. ιε' καὶ β' λε' τ' ιδ' κεφ. πγ' καὶ οὐ μνηστεύεται ὡς β' κγ' τῶν διγ. τ' α' δ' ια'
τῶν δὲ βασιλικῶν β' κη'. τ' α'. κεφ. ια'.

D Διὲ ἑπταετίας τοῦ ἐκδοθέντος ὁ καταχεθεὶς καὶ τελευτήσας ὑπὲρ αὐτοῦ δεσπόζει τῆς γῆς. β'

Ἀπὸ ἑπτὰ χρόνων ἐνάγεταί τις, αὐθεντοῦντος τοῦ ἐπιτρόπου ὡς β' κς' τῶν διγ. τ' ζ' δ' κγ'. τῶν δὲ γ'
βασιλικῶν β' λζ' τ' ζ' κεφ. κγ'.

Περὶ ὀκτὼ χρόνων.

Ὁ ἀναγνώστης ἐλάττων ὢν τῶν ὀκτὼ χρόνων οὐ χειροτονεῖται ὡς νεαρὰ ρκγ' κεφ. η' τῶν δὲ βασιλικῶν α'
β' γ' τ' α' κεφ. ς'.

E

Περὶ δεκαετίας.

Τὰ ἀκίνητα μεταξὺ παρόντων διὰ δεκαετίας καὶ ἀπόντων εἰκοσαετίας τῇ χρονίᾳ νομῇ δεσπόζονται α'
ὡς β' ζ' τοῦ κεφ. τ' λ' καὶ λγ' καὶ ιδ' καὶ νεαρὰ ριθ' κεφ. ιη' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ν'. τ' ι'. καὶ ια' ιβ' καὶ
ιδ' κεφ. ια'.

Οὐκ ἀντιτίθεται τῷ ἰνδεβίτῳ κονδικτίῳ ἤτοι τῶν μὴ χρεωστουμένων καταβληθέντων δὲ τῇ ἀπαιτήσει ἡ τοῦ μακροῦ χρόνου παραγραφὴ ἤτοι ἡ τῶν ι' ἢ κ'. ἀλλ' ἡ τῶν λ'. ὡς β' ιβ' τῶν διγ. τ' ς' δ' ιβ'. β'
τῶν δὲ βασιλικῶν β' κδ' τ' ς' κεφ. ιβ'.

Πολὺς χρόνος λέγεται καὶ ἡ δεκαετία ὡς β' γ' τοῦ κεφ. τ' λδ'. δ' α' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νη' τ'
F β' κεφαλ. α'. γ'

Ὁ φυγὰς οἰκέτης διὰ χρήσεως οὐ δεσπόζεται ὡς β' ς' τοῦ κεφ. τ' α' δ' α' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' δ'
ζ' κεφαλ. ς'.

Τὰ πίστει κακῇ ἀρχθέντα διὰ χρήσεως τῇ δεκαετίᾳ ἢ καὶ εἰκοσαετίᾳ οὐ δεσπόζονται ὡς β' ζ' τοῦ κεφ. ε'
τ' λγ' δ' ς'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' ν' τ' ια' ἢ ς'.

Μετὰ δέκα ἔτη οὐκ ἀκυροῦται ἡ διαθήκη εἰ μὴ ἐν τῷ μέσῳ ὁ διαθέμενος εἶπε παρουσίᾳ μαρτύρων ς'
ὅτι οὐ θέλω ταύτην ἐρρῶσθαι ὡς β' ς' τοῦ κεφ. τ' κγ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' λε' τ' β' κεφ. κβ'.

Ὁ χρόνος τῆς περὶ προικὸς ἀναργυρείας δεκαετία ἐστὶν ὡς νεαρὰ ρ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' κθ' τ' γ'. ζ'

Οἱ ὑποδεχόμενοι τοὺς ἀπελάτας ὑπὲρ δεκαετίαν ἐξορίζονται ὡς β' μζ' τῶν διγ. τ' ιδ' δ' γ' τῶν δὲ
G βασιλικῶν β' ξ' τ' κε'. κεφ. γ' θεμ. δ'.

Εἰ τοῖς εἰς μέταλλον ἀποδεδομένοις ἐπὶ ἀσεβείαν τοῦ δικαστοῦ μὴ ὁρισθῇ χρόνος δέκα ἐνιαυτοὶ δοκοῦσιν ὁρισθῆναι τῇ καταδίκῃ αὐτῶν. ὡς β' μη' τῶν διγ. τ' ιθ' δ' κγ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τίτλος η'
να' κεφ. κβ'.

ι Ἡ χρῆσις τῶν καρπῶν καὶ ἡ δουλεία τοῦ νοσοῦντος ἤτοι τῇ ἀχρησίᾳ τῶν δέκα καὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς φθείρονται ὡς Β. γ΄ τοῦ κεφ. τ΄ λγ΄ δ΄ ιγ΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν Β΄. ις΄ τ΄ κ΄ κεφ. λβ΄.

ια΄ Ὁ ποιήσας ἐν πόλει δέκα ἔτη δοκεῖ τὴν οἴκησιν ἐκεῖ ἔχειν ὡς Β΄ ι΄ τοῦ κεφ. τ΄ μ΄ δ΄ β΄. τῶν δὲ βασιλικῶν Β΄ νδ΄ τ΄ β΄ κεφ. β΄.

ιβ΄ Ἐάν τις αἰτήσῃ παρὰ βασιλέως ἐξεῖναι αὐτῷ πανήγυριν ἐπιτελεῖν ἤτοι τὴν λεγομένην ἀτέλειαν καὶ τὰ δέκα ἔτη μὴ χρήσηται τῷ τοιούτῳ δικαίῳ ἐκπίπτει αὐτοῦ ὡς Β΄ ν΄. τοῦ διγ. τ΄ ια΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν Β΄ νδ΄ τ΄ ς΄ κεφ. ζ΄.

Περὶ χρόνων ιβ΄. B

α΄ Ἡ πρὸ τῶν δώδεκα ἐτῶν γαμουμένη, γάμον οὐ ποιεῖ. εἰ δὲ πρὸ τούτων μνηστεία, αὕτη μένει ὡς Β΄ κγ΄ τῶν διγ. τ΄ α΄ δ΄ ις΄. τῶν δὲ βασιλικῶν Β΄ κη΄ τ΄ α΄ κεφ. ε΄ καὶ εἴτις βούλοιτο λῦσαι ταύτην εἰ μὲν πρόστιμον ἐπηρωτήθη, ἀπαιτηθήσεται αὐτὸ ὡς παραβαίνων τὰ σύμφωνα. εἰ δὲ ἀῤῥαβὼν ἐδόθη μόνον, αὐτὸς διπλασιάζεται. ὡς Β΄ ε΄ τοῦ κεφ. τ΄ α΄ δ΄. ε΄. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β΄ κη΄ τ΄ Β΄ κεφ. Β΄.

β΄ Αἱ θήλειαι μετὰ ιβ΄ ἔτη ἔφηβοι κρίνονται ὡς Β΄ ε΄ τοῦ κεφ. τ΄ ξ΄ δ΄ γ΄. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β΄ λγ΄ τ΄ ιθ΄ κεφαλ. γ΄.

Περὶ χρόνων δεκατεσσάρων. C

α΄ Ὑποκαθιστῶμεν τοῖς ἄῤῥεσιν ἕως δεκατεσσάρων χρόνων. ταῖς δὲ θηλείαις ἕως ιβ΄ ὡς Β΄ κη΄ τοῦ διγ. τ΄ ς΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν Β΄ λε΄ τ΄ ν΄ κεφ. Β΄.

β΄ Ὁ ἐλάττων τῶν δεκατεσσάρων χρόνων οὐ βασανίζεται ὡς Β΄ μη΄ τῶν διγ. τ΄ ιη΄ δ΄ θ΄. τοῦ δὲ Βασιλικῶν Β΄ ξ΄ τ΄ η΄ κεφ. θ΄ οὔτε μαρτυς. ὡς Β΄ κβ΄ τοῦ διγ. τ΄ ε΄. δ΄ ιε΄. τῶν δὲ Βασιλικῶν Β΄. κα΄ τ΄ α΄ κεφαλ. ις΄.

γ΄ Ὁ δεκατεσσάρων ἐτῶν γινόμενος καὶ διατίθεται καὶ ἐλευθεροῖ ἐν διαθήκῃ ὡς ριθ΄. νεαρὰ κεφ. γ΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν Β΄ μη΄ τ΄ κς΄ κεφ. Β΄. D

Περὶ χρόνων δεκαπέντε.

α΄ Πάντες οἷς ἐντέλλεται φροντὶς τῶν δημοσίων ἔργων μέχρι δεκαπέντε ἐτῶν κινδυνεύουσι μόνον μετὰ τῶν αὐτῶν κληρονόμων εἰ ζημία συμβῇ εἰς ἐν τὰ τυχηρὰ οὐκ ἐνέχονται ὡς Β΄ η΄ τοῦ κεφ. τ΄ ια΄ δ΄ η΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν. Β΄ νη΄ τ΄ ιβ΄ κεφ. κ΄.

β΄ Βουλευτὴς ἢ ταξεώτης οὐ δύναται κληρικὸς ἢ ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι εἰ μὴ ἐν μοναστηρίῳ δεκαπέντε ἔτη ἐποιήσεν ἐκτελῶν τὸν μοναχικὸν βίον ὅς νεαρὰ ρλζ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν Β΄ γ΄ τ΄ α΄ κεφ. κ΄, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἕτερός τις λαϊκὸς εὐθέως ἐπίσκοπος χειροτονεῖται εἰ μὴ πρῶτον τρεῖς μῆνας ποιήσει ἐν κληρικοῖς τελῶν ὡς νεαρὰ ρκγ΄ κεφ. ε΄ ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά. ὅτε δὲ σχολάζει θρόνος εἰ μὴ ἐντὸς μηνῶν E ἐξ διὰ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν πρώτων τῆς πόλεως γίνηται ψήφισμα. τότε ὁ μέλλων χειροτονῆσαι κινδύνῳ τῆς ἰδίας ψυχῆς, ὃν βούλεται χειροτονεῖν δύναται καὶ ὁ παρὰ τὴν διάταξιν ταύτην χειροτονῶν ἐπίσκοπος ἐπὶ ἓν ἔτος χωρίζεται τῆς λειτουργίας ὡς νεαρὰ ρκγ΄ κεφ. ς΄ ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά.

γ΄ Ὁ ἀδήλους ἀγροὺς δωρούμενος καὶ δίκην παρέχει διατιμώμενος εἰς ιε΄ ἔτη ὡς Β΄ ν΄ τ΄ νγ΄ δ΄ λε΄ τῶν δὲ Βασιλικῶν Β΄ μζ΄ τίτλος κεφ. ζ΄ θεμ. γ΄

Περὶ χρόνων δέκα ἕξ.

α΄ Ὁ τὰ ἓξ καὶ δέκα ὄντων ἀνύων ἐνιαυτῶν, οὐ γίνεται σιτώνης ὡς Β΄ ν΄ τῶν διγ. τ΄ ε΄ τοῦ δὲ Βασιλικῶν Β΄ νδ΄. F τ΄ ς΄ κεφ. β΄.

Περὶ χρόνων δεκαεπτά.

α΄ Ὁ πλησιάζων τοῖς δεκαεπτὰ ἔτεσι καὶ ἀρξάμενος τῶν ιη΄. δύναται συνηγορεῖν ὡς Β΄ γ΄ τ΄ α΄ δ΄ α΄ τῶν δὲ βασιλικῶν Β΄ η΄ τ΄ α΄ κεφ. α΄ θεμ. γ΄.

β΄ Ὁ προκουράτωρ μὴ ἔσω ἥττων τῶν ιζ΄ ἐτῶν ὡς Β΄ γ΄ τ΄ ς΄.

γ΄ Ὁ ἥττων τῶν δεκαεπτὰ ἐνιαυτῶν οὐδὲ ἐπὶ φιδεϊκομίσσου δίδωσιν ἐλευθερίαν χωρὶς τελευταίας βουλήσεως ὡς Β΄ μ΄ τοῦ διγ. τ΄ α΄. δ΄ κ΄ καὶ τ΄ β΄ δ΄ ε΄. τῶν δὲ βασιλικῶν Β΄ μη΄ τ΄ α΄ κεφ. κ΄ καὶ τ΄ Β΄ κεφ. α΄. G

Περὶ χρόνων ιη΄.

α΄ Ἡ τελεία καὶ μεγάλη ἥβη τῶν ἀῤῥένων, δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη εἰσὶν ὡς Β΄ λδ΄ τ΄ α΄ δ΄ ιγ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν

A λικῶν β' μδ' τ' ιδ' κεφ. ιγ' καὶ ἰνστιτ. α' τ' ι' τῶν δὲ βασιλικῶν β' λγ' τ' α' κεφ. μζ'.

Ὁ υἱοθετῶν μείζων ὀκτὼ καὶ δέκα ἔτεσιν ὀφείλει εἶναι τοῦ υἱοθετουμένου ὡς ἰνστιτ. α' τ' ι' τῶν δὲ βασιλικῶν β' λγ' τ' α' κεφ. μζ' θεμ. ε'. β'

Ἡ αἰτήσασα συγγνώμην ἡλικίας τὰ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη ὀφείλει πληρῶσαι ὡς β' β' τ' μδ' δ' β'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' ι' τ' κζ' κεφ. β' θεμ. β'. γ'

Ἐάν τις ἐν διαθήκῃ καταλίπῃ κληρονόμον ἥττονα τῶν δεκαοκτὼ ἐτῶν καὶ αἰχμαλωτισθῇ ἀμελήσας ὁ γραφεὶς περὶ τὴν ἀνάῤῥυσιν τοῦ γράψαντος αὐτὸν κληρονόμον, συγγινώσκεται διὰ τὴν τοιαύτην ἀτελῆ δ'
B ἡλικίαν. ὡς νεαρὰ ρις'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' λε' τ' η' κεφ. λς' θεμ. τελευταῖον.

Περὶ χρόνων κ'.

Ὁ ἑαυτὸν πωλῶν, πρόκειμαι ὑφίσταται μείζων ὢν τῶν κ' ἐνιαυτῶν ὡς ἰνστιτ. α' τ' α' καὶ β' α' τ' α' δ' α' καὶ β' μ' τ' ιγ' δ' α' καὶ τ' ιδ' δ' β' ἅτινα οὐκ εἰσὶν εἰς τὰ βασιλικά, εἰ καὶ οἱ τίτλοι εὑρίσκονται ἐν β' μη'. τῶν δὲ βασιλικῶν τ' θ' καὶ ι'. α'

Ὁ ἥττων τῶν κ' ἐνιαυτῶν ἐν δύναται ἐν ζωῇ ἐλευθεροῦν εἰ μὴ κατὰ τὴν νομικὴν παρατήρησιν ὡς β' μ' τῶν διγ. τ' β' δ' ε' καὶ θ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' μη' τ' β' κεφ. ε' θεμ. β' καὶ γ' καὶ κεφ. θ'. β'

C Οἱ μείζονες τῶν κ' ἐνιαυτῶν αἰτοῦσι συγγνώμην ἡλικίας ὡς β' β' τ' μδ' δ' β' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ι' τ' κζ'. κεφαλ. β'. γ'

Ὁ ἐπιβὰς τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ κ' ἐνιαυτοῦ καλῶς ἐλευθεροῖ ὡς β' μ' τῶν διγ. τ' α' δ' α'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' μη' τ' α' κεφ. α'. δ'

Ὁ ἥττων τῶν κ' ἐτῶν, οὐ δύναται πωλεῖν ἐπὶ ὅρῳ ἐλευθερίας ὡς β' ιη' τ' ζ' δ' δ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ιθ' τ' ζ' κεφ. δ'. ε'

Ὁ ἥττων τῶν κ' ἐτῶν οὐ δύναται δικάζειν ὡς β' δ' τῶν διγ. τ' η' δ' μα' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ζ' τ' β' κεφαλ. μα'. ς'

Τὰ ἐγκλήματα κ' ἐνιαυτοῖς φθείρονται ὡς β' θ' τοῦ κωδ. τ' κβ' δ' ιβ' καὶ β' μδ' τῶν διγ. τ' γ' δ' ιβ' ζ'
D τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' μα' κεφ. μζ' καὶ β' να' τ' γ' κεφ. ιβ'. χωρὶς τῆς μοιχείας ὡς β' μη' τῶν διγ. τ' ε' δ' κς' καὶ β' θ' τοῦ κωδ. τ' θ'. δ' κζ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' λξ' κεφ. κη' θεμ. δ' καὶ κεφ. ξβ' καὶ τοῦ δὲ πεκουλάτου ἤτοι τῶν καταβλαπτόντων ἱερὰ ἢ δημόσια χρήματα ἢ τὰ δωρηθέντα θεῷ ὡς β' μη' τῶν διγ. τ' ιγ'. δ' η' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' με' κεφ. ν'. ταῦτα γὰρ τῇ πενταετίᾳ σβέννυνται τὸ δὲ περὶ ὕβρεως δι' ἐνιαυτοῦ ὡς β' θ' τοῦ κωδ. τ' λε' δ' ς' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' κα' κεφ. μη'.

Ὁ ἐπὶ κ' ἔτη στρατευσάμενος ἀπέχεται πολιτικῶν λειτουργιῶν ὡς β' κζ' τῶν διγ. τ' α' δ' θ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' λη' τ' α' κεφ. θ' θεμ. β'. η'

Ἐν τοῖς πολιτικοῖς λογοθεσίοις ἡ παρὰ τὴν ψῆφον πλάνη καλῶς ἀναψηλαφᾶται μετὰ δέκα καὶ
E εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς ὡς β' ν' τ' η' δ' ς' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νδ' τ' ι' κεφ. ς'. θ'

Ἐάν τις καλῇ πίστει διέτριψεν ἐν ἐλευθερίᾳ ἐπὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς ἢ κακῇ πίστει ἐπὶ μ'. οὐ δύναται περὶ τύχης ὀχλεῖσθαι ἔτι εἰ μὴ ἔστι φυγὰς ὡς β' ζ' τοῦ κωδ. τ' κβ'. δ' α' καὶ τ' λθ' δ' ς'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' μη' τ' κδ' κεφ. α' καὶ β' ν' τ' ιδ' κεφ. ς'. ι'

Ἡ προσαγγελία τῶν βακάντων ἤτοι τῶν ἀκληρονομήτων πραγμάτων τετραετίᾳ παραιτεῖται, εἰ δὲ ἤρχθη ἡ περὶ τούτων δίκη καὶ ὑπὲρ τοὺς κ' ἐνιαυτοὺς ἐκτείνεται ὡς β' μθ'. τ' ιδ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νς' τ' β' κεφ. α' θεμ. β' ἐπὶ δὲ τῇ οὐσίᾳ τῶν ῥικουρένδων ἤτοι ἀναζητουμένων κ' ἔτη φυλάττονται ὡς β' μη' τ' ιζ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ξ' τ' μθ' κεφ. β' καὶ δ' καὶ αἱ δίκαι αἵ τινες ἀπὸ τοῦ πρώτου δηλάτωρος ἤτοι καταμηνυτοῦ προσδεδόσθαι λέγονται καὶ ἐπὶ τῶν ἀκληρονομήτων καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων ὑπὲρ τοὺς κ'
F ἐνιαυτοὺς ἐκτείνονται ὡς β' μθ' τ' ιδ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' νς' τ' β' κεφ. α' θεμ. β'. ια'

Περὶ χρόνων κε'.

Ἐπίτροπος ἢ κουράτωρ εἰ μὴ ἔστιν κε' ἐνιαυτῶν ὁ ἐπιτροπευθεὶς οὐχ υἱοθετεῖται αὐτὸν ὡς β' α' τ' ζ' δ' ιζ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' λγ' τίτλος α' κεφ. ιγ' θεμ. δ'. α'

Ὁ ἥττων τῶν κε' ἐνιαυτῶν εἰς φροντίδα οὐ καλεῖται πλὴν ἐπὶ τούτῳ τῷ θέματι ἀρχθεὶς ὁ κε' χρόνος αὐτῷ πεπληρωμένος παραλαμβάνεται ὡς β' ν' τῶν διγ. τ' δ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νδ' τ' δ' κεφαλ. ζ'. β'

G Ὁ πληρώσας τὸν κε' ἐνιαυτὸν τέλειός ἐστι καὶ ὁ μὴ πληρώσας ἀτελὴς καὶ οὐ δύναται κυρίως διοικεῖν τὰ ἴδια ὡς β' δ' τ' δ' δ' α' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ι' τίτλος δ' κεφ. α'. γ'

Ὁ μείζων τῶν κε' ἐνιαυτῶν νόμον ἀγνοήσας οὐ συγγινώσκεται ὡς β' α' τ' ζ' δ' β' τῶν δὲ βασιλικῶν β' β' τ' δ' κεφ. ια'. δ'

ε' Ὁ ἤτοι τῶν κε' ἐνιαυτῶν διοικῶν λόγους οὐκ ἀπαιτεῖται ὡς β' ε' τ' λ' δι' ε' τῶν δὲ βασιλικῶν β' λζ' τ' δ' κεφ. η'.

ς' Καὶ μετὰ τὸν κε' χρόνον οἱ ἄσωτοι καὶ οἱ μαινόμενοι κουρατωρεύονται ὡς β' ε' τ' ο' δ' α' τῶν δὲ βασιλικῶν β' λη' τ' ι' κεφ. ιζ'.

ζ' Διάκονος ἢ ὑποδιάκονος ἤτοι τῶν κε' ἐνιαυτῶν οὐ γίνεται ὡς νεαρὰ ρκγ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' γ' τ' α' κεφ. κς'.

η' Ἐὰν ἡ ἐπιτροπευθεῖσα παρά τινος καὶ λόγους λάβῃ τῆς διοικήσεως καὶ ὑπερβῇ τὸν κε' ἐνιαυτὸν δύναται ταύτην ἀγαγέσθαι ὁ τοῦ ἐπιτρόπου υἱὸς ὡς β' ε' τοῦ κεφ. τ' ς' δ' ε' καὶ αὕτη μὲν ἡ διάταξις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά. ἔστι δὲ ἀντὶ ταύτης τὸ ξς' δι' τοῦ β' τ' τοῦ κδ' β' γὰρ β' τῶν βασιλικῶν κγ' τ' B
ε' κεφαλ. ιη'.

θ' Οἱ λόγοι τοῦ κουράτωρος περὶ τοῦ κε' ἔτους τοῦ ἀφήλικος οὐκ ἀπαιτοῦνται ἐφ' ὅσον μένει κουράτωρ ὡς β' ε' τοῦ κεφ. τ' λζ' δ' ιδ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' λη' τ' θ' κεφ. κγ'.

ι' Ἐὰν ὁ ἀφῆλιξ συγγνώμην ἡλικίας αἰτήσας δωρήσηταί τινι οὐκ ἔρρωται ἡ δωρεὰ εἰ μὴ ἄρα μετὰ τοὺς κε' ἐνιαυτοὺς δέκα ἢ κ' ἐνιαυτοὶ παραδράμωσιν ὡς β' ε' τοῦ κεφ. τ' οδ' δ' δι' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ι' τ' δ' κεφ. τελευταῖον.

ια' Οἱ παῖδες εἰ καὶ αὐτεξούσιοι εἰσὶ μέχρι τοῦ κε' ἐνιαυτοῦ λόγοις σχολάζοντες οὐ λειτουργοῦσιν ὡς β' ι' τοῦ κεφ. τ' ν' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νδ' τ' ζ' κεφ. ε'. C

Περὶ χρόνων κθ'.

α Μετὰ τὸν κε' ἐνιαυτὸν καὶ τὸν οὐτίλιον ἤτοι συναπτὸν τουτέστι τὸν κθ' δύναται ὁ ἐπίτροπος τὴν ἐπιτροπευθεῖσαν πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι μετὰ τὸ δοῦναι τοὺς λόγους ὡς β' κγ' τῶν διγ. τ' β' δ' ξς'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' κη' τ' ε' κεφ. ιη' ζήτει καὶ β' μη' τ' ε' δ' ζ' γὰρ β' τῶν βασιλικῶν ξ' τ' λξ' κεφ. θ' καὶ εὑρήσεις περὶ ἐνιαυτοῦ κς'.

β' Ἀφῆλιξ ἐπενεγκὼν ὅρκον εἰ περιεγράφη εἰς τοῦτο ἔχει ῥεπλικατιῶνα κατὰ κογνίτα τουτέστιν ἀνατροπὴν τῆς αἰτίας διαγνωσθείσης ἕως τοῦ κθ' ἐνιαυτοῦ ὡς β' ιβ' τ' β' δ' θ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' κβ' D
τ' ε' κεφ. ς' θεμ. δι'.

γ' Καὶ ἡ ἐμφύτευσις ἤτοι ἐκμίσθωσις μέχρι τοῦ κ' χρόνου ὑπερεκτείνεται ὡς β' α' τ' β'. δι' κδ' ἡ δὲ διάταξις αὕτη οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικὰ οὐδὲ μέμνηται κθ' χρόνων, ἀλλὰ μόνον κ' περὶ δὲ κθ' διαλαμβάνει ἡ ρκ' νεαρὰ ἐν β' ε' τῶν βασιλικῶν τ' β' κεφ. ε'.

Περὶ χρόνων λ'.

α' Ἡ περὶ κληρονομίας ἀπαίτησις οὐκ ἐκβάλλεται διὰ μακροῦ χρόνου ὡς β' ζ' τοῦ κεφ. τ' λδ' δ' δ' καὶ β' ε' τ' λ' δι' ς' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ν' τ' ιβ' κεφ. δ' καὶ β' λε' τ' ιδ' καὶ οδ'. E

β' Ἡ ἐπὶ τῇ πράσει ἀγωγὴ μακροῦ χρόνου παραγραφῇ οὐκ ἐκβάλλεται ὡς β' η' τοῦ κεφ. τ' μδ' δι' κα' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ιθ' τ' ιθ' κεφ. κα'.

γ' Ἡ περὶ ἀπαιτήσεως κληρονομίας καὶ πᾶσα προσωπικὴ ἀγωγὴ διὰ τριακονταετίας αναιρεῖται ὡς β' γ' τοῦ κεφ. τ' λα' δι' ζ' καὶ β' δ' τοῦ κεφ. τ' ιη' τῶν δὲ βασιλικῶν β' μβ' τ' α' κεφ. νζ' καὶ β' κς' τίτλος γ' κεφ. β'.

δ' Ἡ φαβιανὴ διηνεκὴς ἐστὶν ὡς β' λη' τῶν διγ. τ' ε' τῶν δὲ βασιλικῶν β' μθ' τίτλος ς' κεφαλ. γ' θεμ. ς'.

ε' Τὸ φίνιουμ ῥεγουνδόρουμ ἤτοι τὸ περὶ ὅρων καὶ ὁροθεσίων δικαστήριον τῇ ἀντιφωνήτῳ τριακονταετίᾳ σβέννυται ὡς β' γ' τοῦ κεφ. τ' λθ' δ' ς' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νη' τ' θ' κεφ. τελευταῖον. F

ς' Αἱ προσωπικαὶ ἀγωγαὶ τριακονταετίᾳ σβέννυνται εἰ μὴ ἐντερρουπτευθῇ ἤγουν διακοπῇ ὁ χρόνος διὰ ὑπομνήσεως κατὰ κέλευσιν βασιλέως ἢ ἄρχοντος ὡς β' ζ' τοῦ κεφ. τ' λθ'. δ' γ'. καὶ τ' μ' δ' α'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' ν' τ' ιδ' κεφ. ε' καὶ τ' ιε' κεφ. α'.

ζ' Χωρὶς βίας ὁ λ' ἐτία ἀπειρικότως νεμηθεὶς διασώζει ὡς β' η' τοῦ κεφ. τ' δ' δ' τελευταίᾳ τῶν δὲ βασιλικῶν β' ν' τ' γ' κεφ. νθ'.

η' Αἱ τεμποράλιαι ἀγωγαὶ ἤτοι αἱ πρόσκαιροι καὶ ἐμπρόθεσμοι τῇ τριακονταετίᾳ σβέννυνται καὶ ὅτε ἐν τῶν τριῶν διπλῶν δικαστηρίων οἷον τὸ περὶ κοινῶν πραγμάτων διαιρέσεως περὶ οὗ διαλαμβάνει β' ιβ' τῶν βασιλικῶν τ' β' τὸ περὶ φαμιλίας διαιρέσεως περὶ οὗ διαλαμβάνει β' μβ' τ' γ' τὸ περὶ ὅρων ἰθυνομένων, περὶ οὗ διαλαμβάνει β' νη' τ' θ' ἃ διπλᾶ λέγονται ὅτι ἐκεῖ τούτων ἑκάτερον μέρος καὶ ἐνάγει καὶ ἐνάγεται ὡς φησὶ β' ιβ' τ' β' κεφ. β' καὶ β' νη' τ' θ' κεφ. ια' καὶ β' μβ' τ' γ' κεφ. β' θεμ. β'. ὅτε ἡ φοῦρτι ἤτοι ἡ περὶ κλοπῆς ἀγωγὴ περὶ ἧς διαλαμβάνει β' ξ' τῶν βασιλικῶν G

A σιλικῶν τ' ιβ' οὔτε ἡ προσοικίου τουτέστιν ἡ περὶ κοινωνίας ἡ οὖσιν ἐν β' τῶν βασιλικῶν ιβ' οὔτε ἡ βο-
νόρουμ ῥαπτόρουμ ἤτοι ἡ περὶ κινητῶν πραγμάτων βιαίως ἁρπαγέντων περὶ ἧς διαλαμβάνει
β ξ τῶν βασιλικῶν τ ιζ πλέον τῶν λ' ἐτῶν ἰσχύει ὡς β ζ. τοῦ κεφαλ. τ' μ δ' α' τῶν δὲ βασι-
λικῶν β' ν' τ' ιε' κεφαλ. α καὶ τὸ παρακείμενον τούτῳ σχόλιον. ἰστέον δὲ ὅτι ἡ ἐπὶ τῇ κλοπῇ ἀπαι-
τοῦσα τὸ διπλάσιον ἀγωγὴ οὐκ ἀπόλυται ἐφ' ὅσον ζῇ ὁ κλέψας ὡς β τῶν βασιλικῶν ξ τ' ιε'
κεφαλ. λθ'.

Ὁ λ' ἔτη γεωργήσαντες συντελείτωσαν κἂν μὴ ὦσιν ἐναπόγραφοι ὡς β' ια' τοῦ κεφ. τ' μη' δ' ιθ' θ'
τῶν δὲ βασιλικῶν β νε' τ' α' κεφ. ιη'.

B Αἱ ἀπὸ διοικήσεως τικτόμεναι τέσσαρες ἀγωγαὶ ἤτοι ἡ περὶ ἐνδείας ἡ κατ' ἐπιτρόπων ἡ περὶ ι'
διοικήσεως πραγμάτων ἀλλοτρίων ἡ περὶ πραγμάτων διοικηθέντων ὡς παρὰ ἐπιτρόπων πᾶσαι
προσωπικαί εἰσιν ὡς β β τοῦ κεφ. τ ιη' δι κγ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β ιζ τ β κεφ. κγ'.

Ἐὰν ὁ πατὴρ τοῦ ἐναπογράφου γεωργῇ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ ὁ δὲ υἱὸς μένει διὰ τοῦτο ἀνενόχλητος ἐπὶ λ' ἢ μ' ια'
χρόνους, οὐ προκειματίζεται ὁ δεσπότης ὡς β ια τ ξς δ' ς' τ' μη' δ' κβ' καὶ ὁ μὲν ξς' τ' ἐξελήφθη ἐν β' τῶν
βασιλικῶν νς' τ' ιε' ἡ δὲ περὶ τοῦ ἐναπογράφου διάταξις παρελείφθη τοῦ δὲ μη τ' ἡ κβ δι ἐστιν ἐν β' νε'
τῶν βασιλικῶν τίτλῳ α' κεφ. κα'.

Ὁ ἐπὶ λ' ἔτη μείνας ἐν κολλεγίῳ ἢ βούργῳ τουτέστιν ἐν οἱῳδήποτε σωματείῳ οὐκ ἐνάγεται περὶ γεωρ- ιβ'
C γίας ὡς β ια' τ' ξς' δ' ς' καὶ ὁ μὲν ια τ ἐξελήφθη ἐν β τῶν βασιλικῶν νς' τ' ιε' ἡ δὲ διάταξις αὕτη
παρελείφθη.

Μετὰ τὴν ἥβην ἡ τριακονταετία τοῖς αὐτεξουσίοις παισὶν ἀντίκειται ζητοῦσι τὰ ἀπὸ τοῦ μέρους αὐτοῖς ιγ'
διαφέροντα ὡς νεαρὰ κβ τῶν δὲ βασιλικῶν β κη τ ιδ' κεφ. α' περὶ τὸ τέλος.

Ἐὰν κακῇ πίστει νεμηθῇ τίς πρᾶγμα ἕτερος δὲ καλῇ πίστει αὐτὸ ἀγοράσῃ ἐντὸς λ' ἐτῶν ἐνάγεται ὡς ιδ'
κακῇ πίστει νεμηθεὶς ὡς νεαρὰ ριθ' κεφ. η' τῶν δὲ βασιλικῶν β ν' τ' ιδ' κεφ. ια'.

Τῇ κατὰ τῶν ἐπιτρόπων ἀγωγῇ τριακονταετία ἀντίκειται ὡς β ν' τοῦ κεφ. τ' να' δι η' τῶν δὲ βασιλικῶν ιε'
β λη' τ' γ' κεφ. κθ'.

Τοῖς νέοις μετὰ τὸν κε' χρόνον τρέχει τοῦ δεινοφφισίου ἤτοι τῆς μέμψεως τῆς διαθήκης ἡ πενταετία ὡς ις'
D β' β τοῦ κεφ. τ' μ' δ' β καὶ γ' τ' κη' δ' ις' καὶ τ κθ δ' ε'. τῶν δὲ βασιλικῶν β ι τ' κγ' κεφ. β καὶ β λθ τ'
α' κεφ. λη' καὶ β μα' τ' δι κεφ. ιδ'.

Αἱ τῷ φίσκῳ διαφέρουσαι ἀγωγαὶ ἀναιρείσθωσαν τῇ τοῦ χρόνου παραγραφῇ τῇ τῆς τριακοντα- ιζ'
ετίας δηλονότι ὅσαι γὰρ περὶ τοῦ φίσκου ἀγωγαὶ κινοῦνται κατά τινων δυνάμεναι ὑπερβαίνειν τὴν
εἰκοσαετίαν τῇ τριακονταετίᾳ σβέννυνται ὡς β ι' τοῦ κεφαλ. τ' α' δ' ς' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νς' τ' β'
κεφ. ν' καὶ β' μθ' τοῦ διγ. τ' ιδ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νς' τ' β' κεφ. α' θεμ. β' καὶ σημείωσαι ὅτι περὶ ἀ-
γαθῶν κινουμένων παρὰ τοῦ φίσκου εἰς ἐκδίκησιν πραγμάτων ὧν οὐδέποτε ἐδέσποσεν ἡ διάταξις δια-
λέγεται, οὐ μέντοι περὶ ὧν πραγμάτων κατεῖχε καὶ ἀπώλεσεν. ἐκεῖ γὰρ τὴν μ' ετίαν ἔχει ὡς β' ια' τοῦ
E κεφ. τ' ξβ' δ' ιβ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νς' τ' ιδ' κεφ. λα'.

Οἱ ποιήσαντες λ' ἔτη εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τῆς γεωργίας ἀναχωρεῖν οὐ δύνανται ὅτι δὲ εἰσιν οἱ λεγόμενοι ιη'
κολωνοὶ ὡς β ια' τοῦ κεφ. τ' μη' δι κγ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' νε' τ' α' κεφ. κβ'.

Οὐκ ὀφείλει πρεσβύτερος χειροτονεῖσθαι εἰ μὴ πληρώσῃ λ' ἔτη ὡς νεαρὰ κγ' κεφ. κ'. τῶν δὲ βασιλι- ιθ'
κῶν β' γ' κεφ. κς' τ' α'.

Περὶ χρόνων λε'.

Ὁ ἐπίσκοπος χειροτονούμενος οὐκ ὀφείλει ἧττον τῶν λε' χρόνων εἶναι κατὰ φησὶ τῆς ρκγ' νεαρᾶς κεφ. α'
F γ'. ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ Βασιλικὰ ἐδέχθη γὰρ μᾶλλον τὸ τῆς ρλζ' νεαρᾶς κεφ. α' ὅπερ καὶ λ' χρόνων
αὐτὸν ὑπάρχοντα ἐπιτρέπει χειροτονεῖσθαι ὡς β γ' τῶν Βασιλικῶν τ' α' κεφ. η'.

Περὶ χρόνων μ'.

Ἡ μὴ τριακονταετία ἀναιρουμένη ἀγωγὴ τῇ μ' ετίᾳ σβέννυται καὶ οὐδὲ περὶ καταστάσεως μετὰ α'
μ' ἔτη τὶς ἐνάγεται ὡς β ζ τοῦ κεφ. τ λθ δι ς τῶν δὲ Βασιλικῶν β ν' τ' ιδ' κεφ. ς'.

Μετὰ μ' ἔτη περὶ παρελθόντος δημοσίου ἤτοι περὶ ὀπισθοτελειῶν οὐκ ἐνάγεταί τις ὡς β' ζ' τοῦ β'
κεφ. τ' λθ' δ' ς' τῶν δὲ Βασιλικῶν β ν' τ' ιδ' κεφ. ζ ἐν ᾧ οὐδὲν δηλοῦται τοιοῦτον ὥσπερ οὐδὲ ἐν τῷ
πλάτει τοῦ θαλελαίου. θεόδωρος δὲ τοῦτο φησὶ ὁ ἑρμουπολίτης προστιθεὶς ὅτι εἰ καὶ τὰ τοῦ παρελθόντος
G χρόνου τελέσματα μὴ ἀπαιτεῖται τέως τὰ τοῦ μέλλοντος μεθοδεύεται ὡς β' ια' τοῦ κεφ. τ' μη' δι θ τῶν
δὲ Βασιλικῶν β' νε' τίτλος α' κεφ. η'.

Ὁ μετὰ ἐναγωγὴν ἡσυχάσας μ' ἔτη οὐκέτι δύναται κινεῖν ἀλλ' οὐδὲ ὁ κληρονόμος αὐτοῦ ὡς β' ζ' τ' γ'

λθ΄ δ΄ β΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ν΄ τ΄ ιε΄ κεφ. α΄ ὅτι πᾶσα ἀγωγὴ κατενεχθεῖσα εἰς τὸ δικαστήριον κἂν σιωπηθῇ ἐπεκτείνεται εἰς τεσσαρακονταετίαν. A

δ΄ Ὁ τὸ οἱονδήποτε ἀγρὸν νεμηθεὶς ἄχρι μ΄ ἔτη οὐκέτι ἐνάγεται εἰ μὴ εἰς τὸ δοῦναι τὸν κανόνα. ὁ δὲ χωρὶς κανόνος ἀπὸ βασιλέως λαβὼν ἀγρὸν καὶ ἄχρι μ΄ ἔτη μηδὲν καταβαλὼν οὐδὲ περὶ κανόνος ἔτι ἐνάγεται ὡς β΄ ια΄ τοῦ κεφ. τ΄ ξβ΄ δ΄ τελευταία μετὰ τὴν θεόδωρον. τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ νς΄ τ΄ ιδ΄ κεφαλ. τελευταῖον.

ε΄ Ἡ τῶν σεπτῶν οἴκων ῥετία ἧς μέμνηται β΄ α΄ τοῦ κεφ. τ΄ β΄ δ΄ κγ΄ μ΄ετία οὐδὲ σήμερον. ἔχουσι δὲ καὶ τοὺς λ΄ χρόνους καὶ τοὺς κ΄ καὶ ι΄ καὶ τρεῖς καὶ α΄ ὡς νεαρὰ ρια΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ε΄ τ΄ β΄ κεφ. τελευταῖον. B

ς΄ Ἀντὶ τῶν δέκα καὶ κ΄ καὶ λ΄ ἐτῶν ἡ μ΄ ετία μόνον ἀντίκειται τοῖς σεβασμίοις οἴκοις ὡς νεαρὰ ρλα΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ε΄ τ΄ γ΄ κεφ. γ΄.

ζ Ἡ τῶν μ΄ ἐτῶν διακόνισσα οὐ γίνεται ὡς νεαρὰ ρκγ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ γ΄ τ΄ α΄ κεφ. κς΄.

η΄ Ἡ ὑποθηκαρία ἀγωγὴ τοῦ χρεώστου νεμομένου τὸ πρᾶγμα τῇ τεσσαρακονταετίᾳ σβέννυται. εἰ δὲ ἕτερον πρόσωπον νεμηθῇ τὴν ὑποθήκην ἄχρι δέκα ἢ εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς σβέννυται. εἰ δὲ μεταγενέστερος δανειστὴς κινήσει μετὰ τοῦ προγενεστέρου τῇ μ΄ετίᾳ κέχρηται ἐφ΄ ὅσον ζῇ ὁ χρεώστης. εἰ δὲ τελευτήσει τότε ἰδίῳ ὀνόματι κινεῖ καὶ ἀποκλείεται τῇ δεκαετίᾳ καὶ εἰκοσαετίᾳ ὡς β΄ ζ΄ τοῦ κεφ. τ΄ λζ΄ δ΄ α΄ καὶ τ΄ λζ΄ δ΄ ζ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ ν΄ τίτλος ιδ΄ κεφ. α΄ καὶ κεφ. η΄. C

Περὶ χρόνων ν΄.

α Οὐκ ἀντίκειται χρόνος τοῖς ἀπαιτοῦσι τὸ καταβληθὲν εἰς τι τῶν ἀπηγορευμένων παιγνίων εἰ μὴ μόνος ὁ πεντηκονταετὴς ὡς β΄ γ΄ τοῦ κεφ. τ΄ μγ΄ οὗτος δὲ ὁ χρόνος παρὰ μὲν τῷ ἀναβλίῳ εὕρηται. παρὰ δὲ τῷ θαλελαίῳ, οὐ καὶ ἐδέχθη μᾶλλον ὁ θαλέλαιος ἐν β΄ τῶν βασιλικῶν ξ΄ τ΄ κ΄ κε΄ γ΄.

β΄ Βουλευτὴς καὶ μετὰ πεντήκοντα ἔτη λειτουργεῖ ὡς β΄ ι΄ τοῦ κεφ. τ΄ λβ΄ δ΄ κη΄ οὐκ ἔστι δὲ εἰς τὰ βασιλικὰ οὐδὲ ὁ τ΄.

γ΄ Μετὰ πεντήκοντα χρόνους ὄπερας ἤτοι ἐργασίας οὐκ ἀπαιτεῖται ὁ ἀπελεύθερος ὡς β΄ λη΄ τ΄ α΄ δ΄ λε΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ μθ΄ τ΄ γ κεφ. λδ΄. D

δ΄ Ὁ τεχθεὶς ἀπὸ τῆς ὑπερβάσεως τὰ πεντήκοντα ἔτη νόμιμος υἱός ἐστιν ὡς β΄ ς΄ τοῦ κεφ. τ΄ νη΄ δ΄ ιβ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ με΄ τ΄ α΄ κεφ. μδ΄.

Περὶ χρόνων νε.

α΄ Μετὰ πεντήκοντα πέντε ἔτη ἀτελής ἐστι λειτουργιῶν προσωπικῶν ὡς β΄ ι΄ τοῦ κεφ. τ΄ ν΄ δ΄ γ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ νδ΄ τ΄ ζ΄ κεφ. ς΄. G

Περὶ χρόνων ξ.

α΄ Μετὰ ξ ἔτη υἱοθετεῖ τίς πρὸ τούτου δὲ εἰ μὴ εὐλόγως οὐ δύναται τυχὸν συγγενῆ ἢ ὅτι πρὸς παιδοποιΐαν ἀσθενεῖ ὡς β΄ α΄ τ΄ ξ΄ δ΄ ις΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ λγ΄ τ΄ α΄ κεφ. ιγ΄ θέμ. γ΄.

β΄ Ἡ μείζων τῶν ξ ἐτῶν γαμεῖσθαι τῷ ἥττονι τῶν ν΄ ἐτῶν δύναται ὡς β΄ ε΄ τοῦ κεφ. τ΄ δ΄ δ΄ κζ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ κη΄ τ΄ δ΄ κεφ. μ΄.

γ Κἂν ξ ἔτη ὁ ἐλευθερωθεὶς ὡς δοῦλος κρατηθῇ οὐ προκειματίζεται ὡς β΄ ζ΄ τοῦ κεφ. τ΄ κβ δ΄. γ΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ μη΄ τ΄ κδ΄ κεφ. β΄. F

Περὶ χρόνων ο.

α΄ Μετὰ ο ἔτη ποτὲ μὲν ἔχει τίς ἐξκουσατίονα ἐπιτροπῆς καὶ ἑτέρων βαρῶν, ποτὲ δὲ οὔ. ὡς β΄ κζ΄ τῶν διγ. τ΄ α΄ καὶ β΄ ε΄ τοῦ κεφ. τ΄ ξζ΄ καὶ β΄ ν΄ τῶν διγ. τ΄ δ΄ καὶ ε΄ καὶ β΄ ι΄ τοῦ κεφ. τ΄ μβ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ λη΄ τ΄ α΄ κεφ. β΄ καὶ κεφ. ιη΄ καὶ β΄ νδ΄ τ΄ δ΄ κεφ. γ΄ θέμ. νς΄ κεφ. θέμ. ι΄ καὶ τ΄ ε΄ κεφ. β΄ θέμ. β΄ καὶ κεφ. ς΄ καὶ ιζ΄.

β Οἱ μείζονες τῶν ο΄ ἐνιαυτῶν οὐκ ὀφείλουσιν ἄκοντες καλεῖσθαι εἰς τὸ βουλευτήριον. οἱ δὲ συναινοῦντες εἰ μείζονές εἰσι τῶν ο΄ ἐνιαυτῶν οὐκ ὀφείλουσι μὲν ἀναγκάζεσθαι λειτουργεῖν τιμὰς δὲ πράττειν ὀφείλουσιν ὡς β΄ ι΄ τοῦ κεφ. τ΄ λβ΄ δ΄ ι΄ ἔτι οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικὰ ὅτι μὴ δὲ ὁ τίτλος οὗτος αὐξῆται γὰρ ἂν περὶ βουλευτῶν. G

γ΄ Ὁ ὑπερβὰς τὰ ο΄ ἔτη ἀπαλλάττεται προσωπικῶν λειτουργιῶν ὡς β΄ ν΄ τ΄ ς΄ τῶν δὲ βασιλικῶν β΄ νδ΄ τ΄ ς΄ κεφ. γ΄.

περὶ

A

Περὶ χρόνων ρ'.

Ἡ χρῆσις τῶν καρπῶν τῆς πόλεως μετὰ ρ' ἔτη σβέννυται ὡς ὁ μακροχρόνιος ἄνθρωπος ὡς β' ζ τ' α' δι. νς'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ις' τ' α' κεφ. νδ'. α'

Τὰ εἰς ἀνάρρυσιν αἰχμαλώτων τῇ ἑκατονταετίᾳ ἀποκλείονται ὡς β' α' τοῦ κεφ. τ' β' δ' κγ'. τοῦτο δὲ εἰς μὲν τὰ βασιλικὰ οὐ κεῖται. φησὶ δὲ ὁ Θεόδωρος ἐν ἑκατοστῇ ἑνδεκάτῃ νεαρᾷ ὅτι μέχρι νῦν κρατεῖ τὸ δὲ τρίτον κεφ. τοῦ γ' τ' τοῦ ε' β' τῶν Βασιλικῶν δηλοῖ ὅτι ἀνῃρέθη. β'

B

Περὶ ἀορίστου χρόνου.

Ἐὰν ὁ δικαστὴς μὴ ὁρίσῃ χρόνον τῇ καταβολῇ μέτριος χρόνος δίδοται ὡς β' δι. τ' η' δι. κα'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ τ' β' κεφ. κα' θεμ. τελευταῖον. ὁ δὲ μέτριος χρόνος προσγράφει εἰς τὴν δεκαετίαν. α'

Ὁ ἐρωτώμενος περὶ τοῦ καταθέσθαι τι ἐν δικαστηρίῳ ὀφείλει λαμβάνειν διάσκεψιν ὡς β' ια' τ' α' δ' ε' τῶν δὲ βασιλικῶν β' μβ' τ' δι. κεφ. β'. β'

Καὶ περὶ ἡλικίας τινὸς ἀναγκάζεται ἔτι ἀποκρίνεσθαι ὡς β' ια' τ' α' δ' η' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' μβ' τ' δ' κεφ. η. γ'

C Ἡ στερβὴ κορούπτη ἤτοι ἡ περὶ δούλου ὑποφθορᾶς ἀγωγὴ διηνεκής ἐστιν ὡς β' ια' τ' γ' δ' ιγ'. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ξ τ' ς' κεφ. κε'. δ'

Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς δίκης διαλύεσθαι ἔξεστιν ὡς β' ιβ' τ' ς' δ' κγ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' νδ' τ' ς' κεφ. ιγ' θεμ. γ'. ε'

Κοινωνία διηνεκῶς οὐ συναλλάττεται ὡς β' ιζ' τ' β' δ' λη' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ιβ' τ' α' κεφ. λγ'. ς'

Πρὸ ὑπερθέσεως τόκος ἐπὶ παρακαταθήκης οὐ καλῶς ἀπαιτεῖται ὡς β' ις' τ' γ' δι. κς' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ιγ' τ' β' κεφ. κα'. ζ'

Οἱ κεφαλικῶς καταγνωσθέντες μετὰ τὴν ἔκκλητον διατίθεσθαι δύνανται ὡς β' κη' τ' γ' δ' ς' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' λθ' τ' β' κεφ. ε' θεμ. η'. η'

D Τὸ παράγγελμα ἐπὶ τῶν ἐκ διαθήκης καταλελειμμένων πρὸς ἅπαξ τοῦ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς κληρονομίας σημαίνει χρόνον ὡς β' α' τ' γ' δ' με' ἥτις οὐκ ἐδέχθη ἐν τοῖς Βασιλικοῖς. θ'

Μετὰ ἐνιαυτοὺς πέντε ὁ ἐλευθερούσθω. μετὰ διετίαν ἐλευθεροῦται ὡς β' μ' τῶν διγ. τ' γ' δ' ιζ. τῶν δὲ Βασιλικῶν β' μη' τ' γ' κεφ. ιζ' θεμ. ε'. ι'

Διηνεκὴς χρόνος ἐστὶν ὁ ἕως τῆς τελευτῆς τοῦ τὴν χρῆσιν ἔχοντος ὡς β' γ' τοῦ κεφ. τ' λγ' δι. ιβ' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ις' τ' η' κεφ. κη'. ια'

E Αἱ προσωπικαὶ ἀγωγαὶ μακρῷ χρόνῳ οὐκ ἀποκλείονται ὡς β' β' τοῦ κεφ. τ' ιη' δ' η' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ιζ' τ' β' κεφ. η' καὶ β' ν' τ' ιβ' κεφ. ι'. ιβ'

Καὶ λεγάτα τινὰ καὶ δωρεαὶ καὶ συναλλάγματα πρὸς καιρὸν ἰσχύουσιν ὡς β' ς' τ' λζ' δ' κς' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' μδ' τ' δ' κεφ. μθ'. ιγ'

Εἰ καὶ τὰ μάλιστα τῷ οὐνδέβι ἤτοι τὸ περὶ βίας ἰντέρδικτον μέχρις ἐνιαυτοῦ κινεῖται ὅμως ἡ περὶ βίας παραγραφὴ διηνεκῶς ἀντιτίθεται ὡς β' κ' τ' λε' δι. ε' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' να' τ' δ' κεφ. ιζ' καὶ β' ν'. ιδ'

Ὁ περπέτουος ἤτοι διηνεκὴς χρόνος σημαίνει καὶ τὸν ἄχρις οὗ ὁ κανὼν καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἐμφυτευσαμένου ὡς ἰνστιτ. γ' τ' κδ' καὶ τὸν τῆς τριακονταετίας καὶ τεσσαρακονταετίας οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν ἕως F τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς οἷον ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν αἵτινες οὐ δίδονται κατὰ κληρονόμων ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ ἐναγομένου περιορίζονται βιωτῇ ὡς ἰνστιτ. δ' τ' ιβ' ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ τῆς ἰνστιτουτίωνος ἐν τοῖς βασιλικοῖς οὐκ ἐξελήφθη βιβλίοις ἰδοῦσα μὲν δὲ τούτοις τὰ ἐκ τῶν διγέστων καὶ τοῦ κώδικος ἐν τοῖς προσφόροις τίτλοις ληφθέντα νόμιμα. ἰστέον δὲ ὅτι καὶ τὸ ι' θεμ. τοῦ α' δ' τοῦ ιβ' τ' τοῦ α' β' τῶν διγ. ὅπερ ἐτέθη μὲν ἐν β' τῶν Βασιλικῶν ς' τ' δ' κεφαλ. β' θεμ. ι' διαλαμβάνει δὲ ὡς ὁ τῆς πόλεως ἔπαρχος δύναταί τινα εἴργειν καὶ συνηγορίας καὶ φόρου καὶ προσκαίρως καὶ διηνεκῶς αὐτὶ τοῦ μέχρι τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐδέξατο. ιε'

Πολλάκις ὁ νόμος πολὺν χρόνον καλεῖ τὸν ἀρκοῦντα εἰς τὸ ποιῆσαι προκάταρξιν ὡς β' β' τ' α' δ' ια' τῶν δὲ βασιλικῶν β' ζ τίτλος ις' κεφ. ι'. ις'

G Διηνεκῆ καλεῖ χρόνον ὁ νόμος καὶ τὸν μέχρι τῆς ζωῆς τοῦ δεθέντος λαμβάνειν διατροφὰς ὡς β' β' τῶν διγ. τ' ιε'. τῶν δὲ Βασιλ. β' ια' τίτλ. β' κεφ. η'. ιζ'

Μέτριος χρόνος νοεῖται ὁ ἀρκῶν πρὸς τὸ μισθώσασθαι ἕτερον ἢ διαθῆναι τὰ οἰκόσκευα ἢ ζητῆσαι ἐνοίκιον ... ὡς β' δ' τ' ς' δ' κ' τῶν δὲ Βασιλικῶν β' ι' τίτλος λε' κεφ. ι' θεμ. δ'. ιη'

Ὁ ἐναγ

ιθ' Ὁ ἐναγόμενος τῇ ἰν ρὲμ ἀπὸ προκαταρξέως καὶ τῇ πίστει νομεὺς ἐστὶν ὡς β' ς' τ' α' δι' με'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' ιε' α' κεφ. λγ'. A

κ' Ἐπὶ τῆς νερεδιτάτις πετιτιῶνος ἤτοι τῆς περὶ κληρονομίας ἀπαιτήσεως ἀγωγῆς καὶ ἀπὸ ψιλῆς ὑπομνήσεως διακόπτεται χρόνος ὡς β' ε' τ' γ' δ' κε' τῶν δὲ βασιλικῶν β' μβ' τ' α' κεφ. κα θεμ. γ'.

κα' Αἱ πραιτώρειαι ἀγωγαὶ διὰ δεήσεως καὶ ἀντιγραφῆς διηνεκεῖς γίνονται ὡς β' α'. τ' κ'. δι' β'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' τ' ε' κεφ. ι'.

κβ' Χρόνος παρὰ τοῦ δικαστοῦ τυπούμενος ὀφείλει δίδοσθαι τοῖς ἐγγυηταῖς ἀπαιτουμένοις ἀγαγεῖν τοὺς προσώπους ὡς νεαρὰ δι' τῶν δὲ βασιλικῶν β' κς' τ' β'.

κγ' Ὁ τῆς ἀναργυρείας χρόνος κατὰ μὲν τοὺς παλαιοὺς ἦν πενταετία, κατὰ δὲ τὴν Ἰουστινιανοῦ διάταξιν διετία ὡς ἰνστ. γ' τ' κ' καὶ β' δ' τοῦ κεφ. τ' λ' δ' ιδ'. τῶν δὲ βασιλικῶν β' κγ' τ' α' κεφ. ογ'. B

ΤΕΛΟΣ.

Ex lib. 12. C.

- De naucleris qui cum speciebus impositis negotiantur. tit. 2. l. 2. pag. 118.
- qui emit domum alicui castrensium obnoxiam, non excusatur quin illa contribuat in aliis bonis, sed [illegible] tantum domus quam in imponenda contributione attendit [illegible] l. 2. tit. 3. p. 117.
- ceterum licet pactum fuerit ut contributionem [illegible] vendit solvat, [illegible] si emptor [illegible] si non, a venditore exigit. l. 3. ibi. pag. 119.
- solian tener velos de lombre [illegible] los mas [illegible] como oy los bombres. 122.
- collegium [illegible] quod unus delinquerit. 132. tit. 173. C.
- [illegible] et [illegible] militibus et clericis interdictae. 133.
- [illegible] specie muneris quod quis non exercet, alterius muneris oneribus non relevat. 137.
- indebiti solutio dicitur promutuum, unde condictio ex promutuo. 141.

Rescripta contra publicam utilitatem non valere. 157. 182. D. 186. C. 190. 193. F. 194. C. 197. [illegible] et poena impetrantis. 257. 302. C. 1304. F. 1307. A.

- herrand en las manos a los soldados menores, a los fabricantes. 132. a los aquarios. 157.
- mesurenas a quien pertenescen. 160. F.
- momentanea possessio quae, et unica dicta. 164.
- solutionis repetitae effectus. 166. [illegible] faciendum. 166.
- de los siervos que se casan con libres. 169. F. E.
- qui sub quocunque titulo publici muneris possunt esse terribiles. de los agrimensores los ministros de justicia, y los soldados suele[n] hazer a los labradores. 173.
- por que derecho se hace que en francia roban algun mercader [illegible] puede el [illegible] robar a qualquier franceses. 175.
- parece que quien obliga [illegible] siervos [illegible] no es obligado a [illegible]. 17[illegible]
- [illegible] attentis. l. 4. et. l. 11. [illegible] lib. 11. C. tit. 62. l. 1. tit. 76. lib. 11.
- possessio ipsa longa dat titulum et [illegible]. 158.
- [illegible] castrensibus stipendiis otia quieta meruerunt, veterani [illegible]
- placet [illegible] in usum vomeris et ligonis convertere. 179.
- [illegible] pro Alamida. 1195. E.
- templa [illegible] semel venditis, non admittitur secunda licitatio. 197. 198. C.
- los cobradores que van por los lugares [illegible] castigados [illegible]. 201. [illegible]
- consecratas nobis aedes [illegible] ab omni privatorum usu et communi habitat[ione] exemptas [illegible]. 202.

Ex lib. XII. C. 249. a. 241. F. 239. D. 234. 217. a. b. [illegible]

- Maior dignitas nulli debet circa prioris dignitatis [illegible] principia [illegible]
- minus quod illustres sustinent iussu principis. honor est, non onus. 205. § l. 3. [illegible]
- illustres non incarcerantur, sed sub cautione [illegible] dimittuntur et alia privilegia. 20[illegible] 292. [illegible]
- ordo dignitatis servatur iis tantum qui solemni habitu utuntur. 213.
- illustris est liberatus ubi servitio quam servus. 214. infra
- quam antigua [illegible] jubilar a XX. anos los cathedraticos. 223.
- petitum in litis emptis ex pecunia patris quae imputetur in legitimam. [illegible]
- [illegible] Christianissimo, ille [illegible] 225.
- Parece que no todos los que tenian titulo de criados del emperador [illegible] [illegible] ausencia [illegible] 1204. [illegible]
- cio sino que era llamados [illegible] 228. [illegible] pag. 227. tit. 232. C. [illegible]
- [illegible] pastino [illegible] 233.
- inter aratorem et [illegible] 233.

firma de con... los officios. 234. 236.
diversas antiguedades se mande guardar en di[illegible] officios. 235.
contra los ministros de justiçia que quando se toma bestias para alguna cosa, lleua dineros por no tomarlas. 243
que no se [illegible] vnos jueces a otros. 245.
Comoreros extra muros. 250
Pages pedagogiam pueri. 249.
recibir prohibido. 249. in fine. 251. e.
qui fieri habet non est per fraudem et mutatio nomi in [illegible]. 254. b.
ne sint plerum [illegible] privilegium vel flagitios cresceat auctoritas, vel publica vacillet utilitas. 254
in illibus causis potest iudex consentientibus partibus sine scripto cognoscere et sententiare. 255. e
honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque devenit [illegible]. 263.
los amistades que en la guerra, y caminos, y studios se toman. 267.
qui in mora est accipiendi annonas, eas amittit. 269.
del embargar el pan y otros frutos para la guerra. 271.
cui species debentur eas debet accipere quas regis porrit. 275.
por licencia para traer armas no se puede lleuar nada. 282.
veteranos no pagan alcauala. 285. et. 286.
maiores nati [illegible] solatium offert, [illegible] suos curam habere debent. 287.
officiales publici non coguntur spondere pro rep. aut mutuum sumere. 289.
quibus annonae et alimenta debentur, non debent pauimeredi. 292.
[illegible] razon de la l. 7. tit. 50. C. lib. 12. pag. 293.
adhibendi autem sunt ad huiusmodi ministeria obsequia non illi qui vano nobilis nomine [illegible] libera debentur sed qui necessitatem officij [illegible] debitis exequuntur. 303. v. 307. b.
que los officios no se den a los naturales. 306.
que los privados de officio por ser [illegible] no sean proveydos de otro. 307. a
que quien fuere a vna comission no se le de otra ny la pueda acceptar hasta aver vuelto y dado quenta de aquella. 311.
los executores y ministros que viene de corte si cohecharen y robaren puedelos castigar el corregidor o juez del lugar. 313.

Cuiacij. Coment. in

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm